

שבוע פרשת ואתחנן-נחמו

(30 July - 5 August 17)

ז' - י"ג מנחם-אב תשע"ז

ספרי' - אוצר החסידים - ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת

כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן

מליובאוויטש

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

סניף אה"ק כפר חב"ד

ברוקלין, נ.י.

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

הי' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

סדר הנחת תפילין

אף על פי שיכולים להניח תפילין במשך כל היום כולו (מנץ החמה, או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין הוא בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמנחים תפילין ומתפללים בהם. (משיחת י"א שבט תשכ"ח)

טוב להרגיל עצמו לומר ... נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

**מוֹדָה אֲנִי לְפָנֶיךָ, מֶלֶךְ חַי וְקַיִם שֶׁהַחַזְרֹת בִּי נִשְׁמָתִי
בְּחַמְלָה. רַבָּה אֲמוּנָתְךָ.**

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך ליהרהר בה מאד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך.

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו
וְצִוְּנוּ עַל דְּבָרֵי תוֹרָתְךָ:**

**וְהַעֲרַב נָא יי אֱלֹהֵינוּ אֶת־דְּבָרֵי תוֹרָתְךָ בְּפִינוּ, וּבְפִי
כָּל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, וְנִהְיָ אֲנַחְנוּ וְצִאֲצֵאֵינוּ,
וְצִאֲצֵאֵי כָּל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, כְּלָנוּ יוֹדְעֵי שְׁמֶךָ וְלוֹמְרֵי
תוֹרָתְךָ לְשִׁמְתָהּ. בְּרוּךְ אַתָּה יי, הַמְלַמֵּד תוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל:
בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בְּנוּ מִכָּל
הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תוֹרָתוֹ. בְּרוּךְ אַתָּה יי, גִּיתָן
הַתּוֹרָה:**

**וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בְּנָיו
לֵאמֹר פֹּה תִבְרְכוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲמֹר לָהֶם:**

**יְבָרְכֶךָ יְהוָה וַיִּשְׁמְרֶךָ: יָאֵר יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיַּחֲנֶךָ: יִשְׂאֵ
יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיִּשֶׂם לְךָ שָׁלוֹם:**

וְשָׁמוּ אֶת־שְׁמִי עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֲנִי אֲבָרְכֶם:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף.

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו
וְצִוְּנוּ לְהַנִּיחַ תְּפִלִּין:**

הברכה השנייה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין שלי"ד לשל"ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו
וְצִוְּנוּ עַל מִצְוַת תְּפִלִּין:**

קריאת שמע

**שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יי אֱלֹהֵינוּ, יי אֶחָד:
בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מְלֻכּוֹתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:**

**וְאַהֲבַת אֵת יי אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל לִבְּךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל
מַאֲדֶךָ. וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ
הַיּוֹם, עַל לִבְּךָ. וְשָׁנַנְתָּם לְבָנְיֹךָ וּדְבַרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ
וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשִׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וְקִשְׁרָתָם לְאוֹת עַל יָדְךָ,
וְהָיוּ לְטֹטְפֹת בֵּין עֵינֶיךָ. וְכִתְבָתָם עַל מְזוֹזֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעֲרֶיךָ.
וְהָיָה אִם שָׁמַע תִּשְׁמְעוּ אֶל מְצוֹתַי, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה
אֲתֶכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֵת יי אֱלֹהֵיכֶם וּלְעֲבֹדוֹ, בְּכָל
לִבְבְּכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם. וְנָתַתִּי מִטַּר אֲרָצְכֶם בְּעֵתוֹ יוֹרֵה
וּמְלַקֵּשׁ, וְאִסַּפְתִּי דֶגְגְךָ וְתוֹרִשְׁךָ וַיִּצְהַרְךָ. וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשִׂדְךָ
לְבַהֲמֹתֶךָ, וְאִכְלְתָה וּשְׂבַעְתָּ. הַשְּׁמְרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתָּה לְבַבְכֶם,
וְסָרְתֶם וְעַבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְתָרָה
אִף יי בְּכֶם וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מִטַּר וְהִאֲדָמָה לֹא
תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ, וְאִבַּדְתֶּם מִהֲרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטּוֹבָה אֲשֶׁר יי
נָתַן לָכֶם. וְשָׁמַתֶּם אֶת דְּבָרֵי אֱלֹהֵי עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם,
וְקִשְׁרָתֶם אֹתָם לְאוֹת עַל יָדְכֶם וְהָיוּ לְטֹטְפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם.
וְלִמְדַתֶּם אֹתָם אֵת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ
וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשִׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וְכִתְבָתָם עַל מְזוֹזֹת בֵּיתְךָ
וּבְשַׁעֲרֶיךָ. לְמַעַן יִרְבוּ יְיֹמֶיכֶם וַיִּמֵּי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר
נִשְׁבַּע יי לְאַבְרָהָם לָתֵת לָהֶם, כִּימֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ.**

**וַיֹּאמֶר יי אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ
אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצֵת עַל פְּנֵי בְגָדֵיהֶם לְדֹרֹתָם,
וְנָתַנוּ עַל צִיצֵת הַכֹּהֵן, פְּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצֵת,
וְרֵאִיתֶם אֹתוֹ, וְזָכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יי, וְעָשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא
תִתּוּרוּ אַחֲרָי לְבַבְכֶם וְאַחֲרַי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אֹתָם זָנִים
אַחֲרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וְעָשִׂיתֶם אֶת כָּל מְצוֹתַי, וְהָיִיתֶם
קִדְּשִׁים לְאֱלֹהֵיכֶם. אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֲתֶכֶם,
מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְהָיוֹת לָכֶם לְאֱלֹהִים, אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם (אֲנִי יי
אֱלֹהֵיכֶם) אָמֵת.**

נכון לומר קודם התפילה:

**הַרְיֵנִי מִקַּבֵּל עָלַי מִצְוֹת עֲשֵׂה שֵׁל וְאַהֲבַת לְרַעְדָּךְ בְּמוֹדָ
מצוה להתפלל בתפילין את כל תפילת שחרית כולל שיעור תהלים כפי שמתחלק לימי החדש.**

**יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יי אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שִׁיבֵנָה בֵּית
הַמִּקְדָּשׁ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתְךָ.
אֵךְ צְדִיקִים יוֹדוּ לְשִׁמְךָ וַיִּשְׁבוּ יִשְׂרָאֵל אֶת פָּנֶיךָ.**

כדאי שלכל ילד, כן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חוקש - חמש חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבדיל קופת צדקה משלו - שלתוכה נתן צדקה (לבר משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שנתן לו מהוויו או שקיבל כפרס ... שבתן יכול היה לקנות חיי נפש, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשיתית "לה'") בצירוף שם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו וניתוחם בהרדו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בהדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו ייהפך ל"חדר ובית של צדקה".

קמז.

שבחים גדולים להקדושי-ברוך-הוא והיאך דוד אמר בדין הוא לאהוב אותו על כל הטובות שעשה לו כמה ניסים ואינו יודע מה גמול ישלם לו שאי אפשר להשיב לו על כל הגמול שעשה עמו:

א אֶהְבֵּתִי כִּי־יִשְׁמַע | יְהוָה אֶת־קוֹלִי תַחֲנוּנָיִ: ב כִּי־הִטָּה אֲזוּנֵי לִי וּבִימֵי אֶקְרָא: ג אֶפְפוּנֵי | חֲבִלֵי־מָוֶת
וּמִצָּרֵי שְׂאוֹל מִצְּאוּנֵי צָרָה וַיִּגְזֹן אִמְצָא: ד וּבִשְׁם־יְהוָה אֶקְרָא אֲנִי יְהוָה מִלְּטָה נַפְשִׁי: ה חַנּוּן יְהוָה
וַצַּדִּיק וְאֱלֹהֵינוּ מֵרַחֵם: ו שֹׁמֵר פְּתָאִים יְהוָה דְּלֹתֵי וְלִי יְהוֹשִׁיעַ: ז שׁוֹכֵן נַפְשִׁי לְמִנְחֹתֵי כִי־יְהוָה גָּמַל
עָלָיִכִי: ח כִּי חֲלַצְתָּ נַפְשִׁי מִמָּוֶת אֶת־עֵינַי מִן־דְּמָעָה אֶת־רַגְלִי מִדָּחִי: ט אֶתְהַלֵּךְ לִפְנֵי יְהוָה בְּאַרְצוֹת
הַחַיִּים: י הֵאֱמַנְתִּי כִּי אֲדַבֵּר אֲנִי עֲנִיתִי מְאֹד: יא אֲנִי אֲמַרְתִּי כַחֲפוּי פֶלֶאֱדָרְם כְּנֹב: יב מִה־אֲשִׁיב לִיהוָה
כָּל־תַּגְּמוֹלוֹתַי עָלָיִ: יג כּוֹס־יְשׁוּעוֹת אֲשָׂא וּבִשְׁם יְהוָה אֶקְרָא: יד גִּדְרֵי לִיהוָה אֲשַׁלֵּם נִגְדָה־נָּא לְכָל־עַמּוֹ:
טו יִקַּר בְּעֵינַי יְהוָה הַמְּוֹתָה לַחֲסִידָיו: טז אֲנִי יְהוָה כִּי־אֲנִי עֲבַדְךָ אֲנִי־עֲבַדְךָ בְּנ־אֲמַתְךָ פְּתַחַת לְמוֹסְרֵי:
יז לָךְ אֲזַבַּח וְזָבַח תֹּודָה וּבִשְׁם יְהוָה אֶקְרָא: יח גִּדְרֵי לִיהוָה אֲשַׁלֵּם נִגְדָה־נָּא לְכָל־עַמּוֹ: יט בַּחֲצֹרֹת |
כִּי יְהוָה בְּתוֹכֵךְ יְרוּשָׁלַם הַלְלוּיָהּ:

קמז.

מזמור משני פסוקים רמזו על ימות המשיח וישראל בתפארתם ולכן הללויה כולם כי אז כולם יקראו בשם ה':

א הִלְלוּ אֶת־יְהוָה כָּל־גּוֹיִם שִׁבְחוּהוּ כָּל־הָאֲמִים: ב כִּי גָבַר עָלֵינוּ | חֲסִדּוֹ וְאֱמַת־יְהוָה לְעוֹלָם הַלְלוּיָהּ:

אגרות קודש

ב"ה, א' מנ"א, תשי"א

ברוקלין.

שלום וברכה!

בעתו קבלתי מכ' מל"ג בעומר וכן מכתביו מה' וחי' תמוז, וקראתי הפ"ג על ציון כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נבי"מ זי"ע לעורר ר"ר על כל אחד ואחת המוזכרים בהפ"ג להמצטרך להם, ובודאי צדיקא דאתפטר דאשתכח בהאי עלמא יתיר מבחיוהי, ימשך ברכה והצלחה לו ולכל בי"ב שי בגשמיות וברוחניות.

ב) במענה על שאלתו אם לגלות לילידיו שי' ע"ד פטירת אמם ז"ל, הנה לדעתי לאט לאט יסבירם שהאלקים הביאה עתה למקום כזה שאינו סובלת כל חולי ומחלה, אשר מקום כזה נמצא בשמים, ומשם יכולה ג"כ להשפיע על כל ילידי' ולבקש את השי"ת שיצליחו בלימודיהם והנהגתם, וגם עתה רחמי האם על הבנים והבנות ומתגעגעת שיתנהגו באופן המתאים לבני ובנות ישראל אשר עי"ז גורמים לה נחת רוח ביותר, ואז ביכולתה ג"כ לפעול שיהי' אצלם ענייניהם בהצלחה, והשינוי הוא רק בזה שאין רואים בעיני בשר כו' וכו', מובן מעצמו שאין האותיות שבהם ישתמש בדבר עם הבכירים מתאימים לאלו שהם צעירים, אבל התוכן לפי ערך יכול להיות שוה לכולם עפ"י הני"ל...

בברכה להסתדר' המתאימה בגו"ר בקרוב ממש.

מפתח כללי

מתורת רבותינו נשיאי חב"ד:	ב	א) סדר הנחת תפילין
כ) שולחן ערוך הלכות שבת עם הערות וציונים	ג	ב) מזמורי תהלים קטז, קיז
רז אדמו"ר הזקן		ג) מאמר ד"ה בונה ירושלים
כא) שולחן ערוך הלכות פסח	ה	ה) שבת פרשת ואתחנן, שבת נחמו, י"א מנחם-אב, היתשכ"ט
רז לפי לוח רב יומי אדמו"ר הזקן		ד) משיחות ש"פ ואתחנן,
כב) לקוטי תורה	טו	י"ג מנחם-אב ה'תש"נ
רי אדמו"ר הזקן		ה) לקוטי שיחות פרשת ואתחנן כרד יט
כג) שערי תשובה		ו) ילקוט לוי יצחק על התורה לכ"ק הרה"ג הרה"ח המקובל
ריג אדמו"ר האמצעי		ר' לוי יצחק שניאורסאהן זצ"ל
כד) מאמרי הצ"צ – מאמרי הצ"צ תרי"ד-תרט"ו	לד	ז) ילקוט גאולה ומשיח – פרשת ואתחנן
רטו אדמו"ר ה"צמח צדק"		ח) שיעורי חומש יומי לשבוע פרשת ואתחנן
כה) תורת שמואל תרל"ב		ט) שיעורי תהלים לשבוע פרשת ואתחנן
רטו אדמו"ר מוהרי"ש		י) שיעורים בספר התניא (מוגה)
כו) שיעורים בהמשך המאמרים – תער"ב	עא	לשבוע פרשת ואתחנן
רטו אדמו"ר מוהרשי"ב		יא) לוח "היום יום" לשבוע פרשת ואתחנן
כז) ספר המאמרים ש"ת	פה	יב) הלכה יומית לעיון ברמב"ם
ריח אדמו"ר מוהרי"צ		שיעורי רמב"ם
כח) ספר השיחות היש"ת-תש"א בלה"ק		יג) – ג' פרקים ליום לשבוע פרשת ואתחנן
רטו אדמו"ר מוהרי"צ		יד) – פרק אחד ליום לשבוע פרשת ואתחנן
כט) אגרות קודש	קסד	טו) – ספר המצוות לשבוע פרשת ואתחנן
רכ אדמו"ר מוהרי"צ		טז) נביאים וכתובים
ל) רמב"ם – הלכות בית הבחירה		ישעיה פרק מה, איוב פרק כח-כט
לא) ביאורים לפרקי אבות פרק ז		קסז
לב) חומש לקריאה בציבור		יז) משניות – מסכת פסחים/שקלים
לג) קריאת התורה למנחת שבת קודש		ביאור קהתי
לד) לוח זמנים לשבוע פרשת ואתחנן		קסט
לה) סדר מצות הדלקת נרות לערב שבת קודש		יח) עין יעקב מסכת תענית
קעז		קעז
קעח		יט) מסכת סנהדרין עם ביאורים
קעח		מדף יד עד דף כ

1 נאמר בתהילים (בפרקים הנאמרים ב'פסוקי דזמרה' של תפילת שחרית):
 2 **בוֹנֵה יְרוּשָׁלַיִם הַיְוָי נְדָחֵי יִשְׂרָאֵל יִכְנָס** הקדוש-ברוך-הוא לעתיד
 3 לבוא, אחד השבחים של הקדוש-ברוך-הוא היא העובדה שהוא ה**רֹפֵא**
 4 **לְשִׁבוּרֵי לֵב** ומחזק אותם וגו'¹.

5 **וְאֵיתָא** ומובא ב**מִמְאָמְר** חסידות של
 6 הרבי מהר"ש **דְּפּוּרֵי-הַמִּתְחִיל**
 7 הפותח בפסוק **הַזֶּה מִשְׁנַת**
 8 **תְּרַכְט"ט**² **לְפָנַי מֵאָה שָׁנָה** בעת
 9 אמירת מאמר זה על-ידי הרבי בשנת
 10 (תשכ"ט), **דְּצָרִיף לְהַבִּין מְהֵי**
 11 **שְׁיָכוּת** הקשר הפנימי בין **עֲנִין**
 12 **"הַרֹפֵא לְשִׁבוּרֵי לֵב"**
 13 **"לְ"בוֹנֵה יְרוּשָׁלַיִם ה' "** שבגלל
 14 שייכות זו שני הדברים שלכאורה אין
 15 ביניהם קשר נאמרו בסמיכות זה לזה?
 16 **וּמִמְשִׁיף** הרבי מהר"ש **בְּמִמְאָמְר**,
 17 **דְּאֵיתָא** מובא **בְּ"לִקוּט**
 18 **יְרַמְיָה'**³ מדרש 'לקוט שמעוני' על
 19 ספר ירמיה **עָלָה אַרְיָה בְּמִזְל**
 20 **אַרְיָה וְהַחֲרִיב אֶת אַרְיָה**.
 21 והמדרש מפרט **עָלָה אַרְיָה - זֶה**
 22 **נְבוּכַדְנֶאצַּר** מלך בבל, **דְּתַיִב**⁴
 23 נבואה של ירמיה על חורבן בית
 24 המקדש (הראשון) **עָלָה אַרְיָה**
 25 **מִסְכָּו** (יצא מהכלוב שלו)
 26 "ומשחית גוים נסע יצא ממקומו לשום
 27 ארץ לשמה עריך תצינה מאין יושב"
 28 והדברים הם משל על נבוכדנצר שיצא
 29 מכבל לארץ ישראל כדי לגרום חורבן.
 30 **בְּמִזְל אַרְיָה -** בחודש אב שמזלו
 31 אריה **שְׁנֵאמַר**⁵ **עַד גְּלוּת**
 32 **יְרוּשָׁלַיִם בַּחֲדָשׁ הַחֲמִישִׁי**
 33 מחודש ניסן, חודש אב. **וְהַחֲרִיב**
 34 **אַרְיָאֵל**, כלשון הכתוב בישיעה **הוּי**
 35 **אַרְיָאֵל אַרְיָאֵל קָרִית הַנָּה**
 36 **דְּדוּד**⁶ **(דְּקָאֵי** הכוונה על
 37 **הַמְזוּבַח**⁷, **שְׁנִקְרָא אַרְיָאֵל**⁸ על
 38 **שֵׁם אִשׁ שֶׁל מַעְלָה** אש מן
 39 השמים **שֶׁהִיָּתָה רוֹבְצַת פְּאָרֵי**
 40 **עַל-גַּבֵּי הַמְזוּבַח**⁹, כדברי חכמינו
 41 ז"ל בגמרא, והמזבח נקרא בוזה

בס"ד. שבת פרשת ואתחנן, שבת נחמו, ו"א מנחם-אב, ה'תשכ"ט

(הנחה בלתי מוגה)

1 **בוֹנֵה יְרוּשָׁלַיִם הַיְוָי נְדָחֵי יִשְׂרָאֵל יִכְנָס** הַרֹפֵא
 2 **לְשִׁבוּרֵי לֵב** וגו'¹. **וְאֵיתָא בְּמִמְאָמְר** דְּפּוּרֵי-
 3 **הַמִּתְחִיל** הַזֶּה מִשְׁנַת תְּרַכְט"ט² **לְפָנַי מֵאָה שָׁנָה**,
 4 **דְּצָרִיף לְהַבִּין מְהֵי שְׁיָכוּת** עֲנִין "הַרֹפֵא לְשִׁבוּרֵי
 5 **"לֵב" לְ"בוֹנֵה יְרוּשָׁלַיִם ה' "** וממשיך **בְּמִמְאָמְר**,
 6 **דְּאֵיתָא בְּ"לִקוּט** יְרַמְיָה'³ **עָלָה אַרְיָה בְּמִזְל** אַרְיָה
 7 **וְהַחֲרִיב אֶת אַרְיָאֵל**. **עָלָה אַרְיָה - זֶה** נְבוּכַדְנֶאצַּר,
 8 **דְּתַיִב**⁴ **עָלָה אַרְיָה** מִסְכָּו. **בְּמִזְל אַרְיָה -**
 9 **שְׁנֵאמַר**⁵ **עַד גְּלוּת יְרוּשָׁלַיִם בַּחֲדָשׁ הַחֲמִישִׁי**.
 10 **וְהַחֲרִיב אַרְיָאֵל**, הוּי אַרְיָאֵל אַרְיָאֵל קָרִית תְּנָה
 11 **דְּדוּד**⁶ **(דְּקָאֵי** על הַמְזוּבַח⁷, **שְׁנִקְרָא אַרְיָאֵל**⁸ על
 12 **שֵׁם אִשׁ שֶׁל מַעְלָה שֶׁהִיָּתָה רוֹבְצַת פְּאָרֵי** על-גַּבֵּי
 13 **הַמְזוּבַח**⁹, אַרְיָה דְּאֵכִיל קוּרְבָּנֵינוּ¹⁰), **עַל-מִנְת**
 14 **שִׁבְא אַרְיָה בְּמִזְל אַרְיָה וְיִכְנָה אַרְיָאֵל**. **יָבֵא**
 15 **אַרְיָה - זֶה** הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא דְּתַיִב בֵּיה¹¹
 16 אַרְיָה שְׂאֵג מִי לֹא יִרְא. **בְּמִזְל אַרְיָה**, וְהַפְּכַתִּי
 17 **אֲבָלָם לְשִׁשׁוּן**¹², וְיִכְנָה אַרְיָאֵל — **"בוֹנֵה**
 18 **יְרוּשָׁלַיִם ה' נְדָחֵי יִשְׂרָאֵל יִכְנָס"**.

19 **וַיֵּשׁ לומר**, שְׁמַבִּיא בְּמִמְאָמְר דְּבָרֵי הַ"לִּקוּט",
 20 כְּדֵי לְהוֹכִיחַ שֶׁהַעֲנִין דְּ"בוֹנֵה יְרוּשָׁלַיִם ה' "
 21 הוּא עֵקֶר עֲנִין הַגְּאוּלָּה (שֶׁהִיָּתָה פְּתוּב זֶה נֶאמַר
 22 על הַגְּאוּלָּה הַעֲתִידָה), הֵינּוּ, שְׁעַקֵּר הַגְּאוּלָּה הוּא
 23 בְּנִין יְרוּשָׁלַיִם. **וּבְאִוֵּר הַעֲנִין**, דְּהֵנָּה, פְּלִלוּת עֲנִין הַחֲוֶרְבָּן וְהַגְּלוּת, "מִפְּנֵי
 24 חֲטָאֵינוּ גְּלִינוּ מֵאַרְצֵנוּ"¹³, הוּא מַצַּד הַחֲסָרוֹן בְּעִבּוּדָה בְּעִנְיַן הַיְרָאָה וְדוּקָא.
 25 וְהֵינּוּ, דְּעַם הַיְוָי שֶׁהִיָּתָה חֲסָרוֹן גַּם בְּעִבּוּדָה בְּעִנְיַן הָאֵהָבָה, מִפְּלִמְקוֹם עוֹנֵשׁ

(1) תהלים קמו, ב.ג. (2) סה"מ תרכ"ט ע' רצד ואילך. (3) רמז רנט. (4) ירמ' ד, ז. (5) שם א, ג. (6) ישעי' כט, א. (7) פירש"י, רד"ק ומצ"ע עה"פ. (8) ראה יחזקאל מג, טז. (9) יומא כא, ב. (10) ראה זהר ח"א ו, ב. ח"ב רעה, א. ח"ג יז, א. ועוד. (11) עמוס ג, ח. (12) ירמ' לא, יב. (13) תפלת מוסף דיו"ט.

בונה ירושלים הוי' נדחי ישראל יכנס

ביאור בדרך אפשר

1 הוא לא בגלל החסרון בענין האהבה, אלא בגלל החסרון
 2 בענין היראה דוקא¹⁴.
 3 ומזה שעיך החיסרון בעבודת ה' לפני החורבן היה בענין יראת ה', יותר
 4 מאשר בענין אהבת ה', מוכן שענין הגאולה (שנעשה על-ידי
 5 תקון סבת הגורם של החורבן
 6 והגלות) הוא על-ידי שלמות 1
 7 העבודה בענין היראה. וזהו 2
 8 הטעם הפנימי לכך שעקר 3
 9 הגאולה גם כפשוטו הוא ענין 4
 10 בנין ירושלים, כי "ירושלים" 5
 11 הוא על שם ירא'ה ועל שם 6
 12 שלם¹⁵, שהוא ענין שלמות 7
 13 היראה¹⁶ ולכן כאשר יש שלמות 8
 14 ביראת ה', ירושלים נבנית.
 15 (ב) וממשיך במאמר, שהענין ד"בונה
 16 ד"בונה ירושלים הנוי"
 17 (דקאי המכוון לא רק על העיר
 18 ירושלים אלא גם על בית
 19 המקדש, כדברי ה'ילקוט':
 20 ויבנה אריאל, היינו המזבח
 21 שבבית המקדש, כמובא לעיל, בונה
 22 ירושלים ה'), יוכן בהקדים
 23 מה שכתוב¹⁷ בנבואת חגי
 24 "גדול יהיה כבוד הבית הזה
 25 האחרון בית שני שנבנה אחרי גלות
 26 בכל מן הראשון" ולפי פשוטו
 27 הכוונה שבית שני היה גדול בבנינו
 28 וכן במספר שנות קיומו, כפי שיובא
 29 להלן, והענין לפי החסידות, דשרש
 30 ענין בית ראשון, ו'בית שני'
 31 למעלה באלוקות, הוא ענין שתי
 32 ההי"ן דשם הנוי, שיש בו ה'
 33 ראשונה וה' אחרונה 'בית ראשון'
 34 הוא בחינת ה' עלאה, הח'
 35 הראשונה הנקראת ה' עליונה בחינת
 36 בינה שבעשר הספירות העליונות, ו'בית שני' הוא בחינת ה'
 37 תמאה, הה' השנייה הנקראת ה' תחונה בחינת מלכות שבעשר
 38 הספירות העליונות, ואם כן, גלוי אלקות שהיה ב'בית ראשון'
 39 היה מבחינת יחוד י"ה, וב'בית שני' הוא מבחינת יחוד
 40 ו'ה'¹⁸ כמבואר בקבלה וחסידות, האור האלוקי שביסוד השתלשלות נמשך
 41 ויורד ממדרגה למדרגה אבל כאשר יש יחוד' בין שתי בחינות, היינו חיבור
 42 והתאחדות עמוקה ופנימית, יש גילוי אור אלוקי נוסף, יתר על הרגיל, ועל כך

ביאור בדרך אפשר

מבואר שתוספת גילוי האלוקות בבית ראשון הייתה כתוצאה מיחוד חכמה
 (הנרמות באות יו"ד, כי כשם שצורת האות יו"ד היא נקודה בלבד, כך
 החכמה היא הנקודה הראשונה של הרעיון השכלי) ובינה (הנרמות באות ה',
 כי כשם שצורת האות ה' היא שיש לה התפשטות לאורך ולרוחב, כך בינה
 היא הסתעפות והתפשטות נקודת
 החכמה לפרטים שונים, לאורך
 ולרוחב), ואילו גילוי האלוקות הנוסף
 בבית המקדש השני היה כתוצאה
 מיחוד המידות (הנרמות באות ו' כי
 מספרן, מחסד עד יסוד, הוא שש,
 הגימטריא של אות וא"ו עם ספירת
 המלכות הנרמות באות ה' האחרונה
 (כמו שנתבאר בפמאמר
 שלפני-זה¹⁹ דיבור-המתחיל ציון
 במשפט תפדה, יוצא לאור עם ביאור
 בדרך אפשר בדבר מלכות לפרשת
 דברים שנה זו, ושם מבואר באריכות
 שעיך הגורם של החורבן והגלות הוא
 חיסרון ביחוד של ו"ה, המידות
 והמלכות, כפי שהיה בבית שני, והעדר
 האור הנוסף המתגלה על ידי יחוד
 זה).
 וענינם של שני יחודים אלה, יחוד
 יו"ד עם ה', חכמה ובינה, יחוד וא"ו
 עם ה', המידות עם מלכות, בעבודה
 כפי שהם באים לידי ביטוי בעבודת ה'
 של כל אחד גם בזמן הזה הם שני
 האופנים שבכללות העבודה
 עבודת ה' באופן כללי, אופן אחד הוא
 העבודה שמצד המוחין,
 בחינת י"ה ששניינם, כאמור, חכמה
 ובינה, היינו הבנה והשגה באלוקות,
 כשם שבנפש האדם החכמה והבינה
 הם ענין המוחין. והאופן השני
 העבודה בעסק התורה ומצות
 בקול ודבור ומעשה, בחינת ו"ה²⁰, עבודה השייכת לבחינת
 המידות (הרמוזות באות ו') ובחינת המלכות (הנרמות באות ה' אחרונה), והיא
 העבודה על ידי כוחות הנפש הנחותים והחיצוניים (לעומת המוחין), כוחות
 הדיבור והמעשה.
 וכנגדם כנגד שני האופנים האמורים בעבודת ה' יש שני אופנים
 בענין השכר שניתן לנשמה בעד עבודת ה', גן-עדן העליון
 וגן-עדן התחתון, שהם בחינת בינה שהיא גן עדן העליון

(14) ראה סידור (עם דא"ח) קנב, ב. 15) ב"ר פנ"ו, י. תוד"ה הר — תענית טז, א. 16) ראה לקו"ת פקודי ד, א. ר"ה ס, ב. שה"ש ו, ג. 17) חגי ב, ט. 18) ראה זהר ח"א נ, ב. ח"ב ט, ב. רד"ה ככה תבכה באוה"ת נ"ך ח"ב ע' א'נ. סה"מ תרכ"ט ע' רפז. 19) ד"ה ציון במשפט תפדה דש"פ דברים, שבת חזון פ"ב (לעיל ע' רצ). 20) ראה לקו"ת ר"פ ראה (יח, א ואילך).

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 ומלכות שהיא גן עדן התחתון, ה' עלאה ה' עליונה, בחינת בינה וה'
 2 תתאה²¹ ה' תחתונה, בחינת מלכות.
 3 וזהו התוכן הפנימי של המבואר לעיל שעל-ידי החסרון בשני
 4 אופני עבודה הנ"ל, בענין ההבנה וההשגה (הקשור ביחוד י"ה)
 5 ובענין הקול, דיבור ומעשה (הקשור
 6 ביחוד ו"ה) נעשה גם החסרון 1
 7 ד'בית ראשון' שגילוי האלוקות
 8 שבו היה מיחוד י"ה ו'בית שני'
 9 שגילוי האלוקות שבו היה מיחוד ו"ה.
 10 והנה אף ש'בית שני' חסרו
 11 בו חמשה דברים²², ובלשון
 12 הגמרא, "מאי דתיבי וארצה בו ואכבד
 13 וקרנן ואכבדה מאי שנא דמוסור ה"א
 14 אלו חמשה דברים שהיו בין מקדש
 15 ראשון למקדש שני, ואלו הן: ארון
 16 וכפורת וכרובים אש ושכינה ורוח
 17 הקודש ואורים ותומים", מכל-
 18 מקום, יש בו בבית שני מעלה
 19 על 'בית ראשון', וכדאיתא
 20 וכמובא בגמרא²³ דמה שפתוב
 21 גדול יהיה כבוד הבית הזה
 22 האחרון מן הראשון", קאי
 23 מכיון על 'בית שני' שהיה
 24 גדול מ'בית ראשון' בכנין
 25 בניינו היה גדול ומפואר יותר
 26 ובשנים בית שני עמד יותר שנים
 27 מבית ראשון, ומובן שהיתרון והמעלה
 28 של בית שני 'בבנין ובשנים' נובעת
 29 מהיתרון והמעלה שלו ברוחניות.
 30 וההסברה בזה היא על-דרך
 31 שאמרו רז"ל²⁴ אדם רוצה
 32 בקב (מידת נפש לדברים יבשים כמו
 33 תבואה ופירות) שלו מתשעה
 34 קבין של חברו, שנינו במשנה,
 35 "המפקיד פירות אצל חברו אפילו הן
 36 אבודין (מתרקים, או נאכלים על ידי
 37 עכברים) לא יגע בהן (השומר, ולא
 38 ימכור אותם)", ופירוש בגמרא בטעם
 39 הרבר, כי האדם מעדיף אפילו מעט
 40 משלו מאשר יותר ממה שקנה מחבירו (וכפירוש רש"י בגמרא שם, "חביבה
 41 עליו על ידי שעמל בהן, וקב שישאר לו מהם הוא רוצה מתשעה קבין של
 42 אחרים שיקח בדמיהן אם ימכרם"). דאף שאין זה אלא קב אחד,

וזהו חסרון קבין של חברו, דאף שאין זה אלא קב אחד
 21. תתאה וה' עלאה וה' תתאה.²¹
 22. ועל-דרך זה מובן גם בנוגע
 23. לכתתי המקדש, ש'בית
 24. ראשון' היה בזמן שלמה,
 25. עליו נאמר²⁵ וישב שלמה על
 26. כסא הו', שאז היה בארץ
 27. ישראל וכעס ישראל מעמד ומצב
 28. של גאולה שלמה (והחסרון
 29. היה רק בכך שלא היתה זו
 30. גאולה שאין אחריה גלות²⁶
 31. אלא בסיום התקופה הבית הראשון
 32. נחרב ובני ישראל יצאו לגלות, ואילו
 33. גאולה מושלמת היא גאולה נצחית),
 34. והיה גלוי אלקות במידה גדולה
 35. ומרובה ביותר, ואז בימי בית
 36. ראשון היתה עקר עבודת בני-
 37. ישראל באופן של עבודת
 38. הצדיקים שלא חטאו מעולם. מה-
 39. שאין-כן בזמן 'בית שני',
 40. שבא אחרי ועל-ידי התקון
 41. של חורבן 'בית ראשון',
 42. היתה עבודת בני-ישראל
 43. באופן של עבודת בעלי-
 44. תשובה²⁷ שהיו רחוקים מדביקות
 45. באלקות ונתקרבו [שפלותה
 46. באופן כללי, עבודת בעלי תשובה
 47. היא עבודת הפנונים, כמבואר
 48. בספר התניא ש'בינוני' אינו הגדרה של
 49. מעשי האדם שחציו מצוות וחציו
 50. עבירות, אלא שהבינוני לא עבר שום
 51. עבירה. וה'בינוניות' היא הגדרת מצבו
 52. הנפשי, היינו שגם היצר הטוב וגם
 53. היצר הרע קיימים ופעילים בנפשו אלא
 54. שלמעשה הוא מתגבר על היצר הרע, אך הוא נמצא במאבק תמידי כיוון
 55. שהרע שבנפשו הוא בתקפו²⁸ ויש לו תאוות גשמיות, וצריך
 56. להלחם בו ברע בכל יום, ויודע שגם למחרתו יצטרך

(21) ביאורי הזהר להצ"צ ח"ב ע' תרמד. (22) יומא כא, ב. (23) ב"ב ג, סע"א. (24) ב"מ לח, א. (25) דברי הימים א כט, כג. (26) ראה תורה ה"ג ונאמר — פסחים קטז, ב. (27) ראה גם לקו"ש ח"ט ע' 27 ואילך. (28) ראה תניא פי"ג.

בונה ירושלים הוי' נדחי ישראל יכנס

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 לְהִלָּחֵם בּוֹ, וְעַד שִׁיְהִיָּה כָּל יָמָיו בְּמִלְחָמָה זֶה לְאַכְפִּיָּא
 2 לְסִטְרָא-אַחְרָא לְכוּפֵף וּלְהַכְנִיעַ אֶת הַצֵּד הָאֲחֵר, הַצֵּד הַהַפּוּךְ מִצֵּד
 3 הַקְדוּשָׁה, [תְּמִיד²⁹], וְהָרִי הָעֲלִי הֵיתְרוֹן הַמִּיּוּחָד שֶׁבְּעִבּוּדָת
 4 בְּעֲלִי-תְשׁוּבָה לְגַבֵּי עֲבוּדַת הַצְדִּיקִים הוּא מִצַּד מַעְלַת הָעִבּוּדָה
 5 בְּכַח עֲצָמוֹת³⁰ שְׁלֵמוֹת הַיְהוּת רַחוּק
 6 מֵאֲלוּקוֹת, אוֹ לְמִרוֹת שֶׁהָרַע שָׁבוּ
 7 בְּתוֹקֶף, הוּא הַתְּגַבֵּר עַל כֵּךְ וְהוּא קָרִיב
 8 לְאֲלוּקוֹת [וְעַל-דֶּרֶךְ הַמְּבָאָר
 9 בְּתַנְיָא³¹ בְּעֵנְיָן מֵאִמֵּר חֲכָמֵינוּ ז"ל
 10 עַל מַעְלַתוֹ שֶׁל הָעוֹשָׂה תְשׁוּבָה
 11 מֵאֲהֵבָה, וְדוֹנוֹת עֲבִירוֹת שֶׁעָשָׂה
 12 בְּמוֹד הַתְּהַפְּכוּ נַעֲשֹׂו לֹ
 13 בְּזִכְיֹוֹת³², שְׁזָהוּ לְפִי שֶׁעַל-
 14 יָדֵי הַדּוֹנוֹת הַיְיָנוּ מִתּוֹךְ הַרְיָחוּק
 15 עֲצָמוּ נַעֲשֶׂה אָצְלוּ אֶצֶל הַבַּעַל-
 16 תְשׁוּבָה גּוֹדֵל וְתוֹקֶף הַצְּמָאוֹן
 17 לְהָ' כּוֹ', וּמִשׁוֹם זֶה נַעֲשִׂית
 18 הָעִבּוּדָה שֶׁל בְּעִלֵי הַתְּשׁוּבָה, כִּלְשׁוֹן
 19 הַוּוּהָר, בְּחִילָא יַתִּיר³³ בְּכוֹחַ רַב
 20 יוֹתֵר, בִּיתֵר שָׂאת, מֵאִשֵּׁר עֲבוּדַת הַצְדִּיק
 21 שֶׁמְעוֹלָם לֹא הִתְרַחַק מֵאֲלוּקוֹת וּלְכֹן לֹא
 22 הִגִּיעַ לְכוֹחַ צִימָאוֹן הַדְּבִיקוֹת
 23 [בֵּאלוּקוֹת].
 24 וּמִזֶּה מוֹכֵן גַּם בְּנוֹעַ לְחַסְרוֹן
 25 דְּבִית רֵאשׁוֹן וְבֵית שְׁנִי,
 26 שְׂגוֹם אֶת הַחוּרְבָן מִצַּד הַחַסְרוֹן
 27 שֶׁהָיָה בְּאוֹתָהּ שֶׁעָשָׂה, קוֹדֵם הַחֲרִיבָן.
 28 בְּשָׂנֵי אוֹפְנֵי הָעִבּוּדָה הָאֲמוּרִים
 29 לְעִיל דִּי"ה (עֲבוּדַת הַמּוֹחִיזִין,
 30 הַמְּבוֹסֶסֶת עַל הַבְּנָה וְהַשְּׂגָה בֵּאלוּקוֹת)
 31 ו"ה (הָעִבּוּדָה דְּעֶסֶק הַתּוֹרָה
 32 וּמִצְוֹת בְּקוֹל וְדַבּוּר וּמַעֲשֶׂה),
 33 שֶׁהָעֵקֶר בְּזָה עֵיקֶר הַחִסְרוֹן שֶׁהָיָה
 34 קוֹדֵם הַחוּרְבָן הוּא הַחַסְרוֹן
 35 דְּבֵית שְׁנִי, הַחִסְרוֹן שֶׁבְּעִבּוּדָה שֶׁל דִּבּוּר וּמַעֲשֶׂה, שְׁזָהוּ מַה
 36 שְׁנָאֵמְרָא³⁴ בְּאִיּוֹב וְנִהְרֵ יִחְרַב וְיִבֵּשׁ, וּפִירְשׁוּ בְּקַבְלָה וְחִסְדוֹת
 37 "יִחְרַב" בְּבֵית רֵאשׁוֹן "וְיִבֵּשׁ" בְּבֵית שְׁנִי³⁵, שֶׁעֵנְיָן
 38 הַיְבִשׁוֹת מֵרָאה עַל חִסְרוֹן גְּדוֹל יוֹתֵר, הוּא יוֹתֵר הַרְבֵּה מֵעֵנְיָן
 39 הַחֲרִיבוֹת³⁶, שֶׁיִּבֵּשׁ לְגַמְרֵי וְאִינוּ מֵאִיר כָּלֵל כּוֹ' וּלְכֹן נִאֲמַר
 40 הַבִּיטוּי "יִבֵּשׁ" דּוּקָא עַל בֵּית שְׁנִי, כִּי הַחִסְרוֹן שֶׁהָיָה בְּבֵית שְׁנִי הוּא עֵיקֶר
 41 הַחִסְרוֹן שֶׁל הַחוּרְבָן שֶׁהוּא מִצַּב שֶׁל הָעֵדֶר גִּילוּי אֲלוּקוֹת.
 42 וְזָהוּ גַּם מַה שְׁאָמְרוּ רַז"ל³⁷ בְּגִמְרָא נִשְׁבַּע ה' שְׁלֹא יִכְנוֹס

(29) שם פכ"ז. (30) ראה תורת מנחם ספר המאמרים – שבט, ע' שסד ואילך. וש"נ. (31) פ"ז. (32) יומא פו, ב. (33) זח"א קכט, ב. (34) איוב יד, יא. (35) זח"א ו, ב. כו, א. לקו"ת במדבר יג, ג. (36) ראה גם סה"מ תרכ"ז ע' רט ואילך. ע' שעט. (37) תענית ה, א.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 כאמור לעיל, 'יחוד' בין שתי בחינות באלוקות, פירושו חיבור, התאחדות
 2 והשפעה מהעומק והפנימיות של בחינה אחת, המשפיע, לבחינה שנייה,
 3 המקבל, בשונה מהמשכה והשפעה רגילה ב'סדר השתלשלות' בה נמשך
 4 מהחלק התחתון והחיצוני של המשפיע וההמשכה היא מצומצמת, ב'יחוד' יש
 5 תוספת גילוי אור. ונתבאר לעיל
 6 שהגילוי בבית ראשון היה כתוצאה
 7 מיחוד י"ה, חכמה ובינה, ובוה חכמה
 8 היא המשפיע ובינה היא המקבל,
 9 והגילוי בבית שני היה כתוצאה מיחוד
 10 ו"ה, מידות ומלכות, ובוה המידות הם
 11 המשפיע והמלכות היא המקבל.
 12 ועל כך ממשיך ומבאר:
 13 **דְּהִנְהוּ, בְּקָלְלוֹת הָעֲנִין דְּבֵית**
 14 **רְאשׁוֹן וּבֵית שְׁנִי שְׁעֲנִינָם**
 15 **הוּא יְחוד י"ה חכמה ובינה בבית**
 16 **ראשון ויחוד ו"ה מידות ומלכות**
 17 **בבית שני, הֶעָקֵר הוּא אוֹת ה',**
 18 **כלומר, עיקר הכוונה והפעולה של**
 19 **היחוד היא המשכת והתגלות השפע**
 20 **במקבל ההשפעה, ובשני היחודים**
 21 **הללו, היינו שהעיקר הוא המשכת**
 22 **והתגלות השפע בבחינה המרומזת**
 23 **באות ה' הן ה' עֲלָאָה, ה' עלינוה,**
 24 **ה' ראשונה של שם הוי"ו שְׁפָה**
 25 **נִמְשָׁף הַגְּלוֹי דְאוֹת י' (יחוד**
 26 **י"ה, ב'בֵּית רְאשׁוֹן), וְהֵן ה'**
 27 **תַּתְּאָה, ה' תחתונה, ה' אחרונה של**
 28 **שם הוי"ו שְׁפָה נִמְשָׁף הַגְּלוֹי**
 29 **דְאוֹת ו' (יחוד ו"ה, ב'בֵּית**
 30 **שְׁנִי) כי, כאמור, עיקר הכוונה**
 31 **והפעולה של ה'יחוד' היא תוספת האור**
 32 **והגילוי וענין זה בא לידי ביטול**
 33 **במקבל ההשפעה.**
 34 **וְהַחְלוֹק הַהִבְדֵּל בִּינְהֵם בֵּין עֲנִין**
 35 **הַהִמְשָׁכָה וְהַגְּלוֹי בַּח' עֵילָאָה לְעֲנִין**
 36 **הַהִמְשָׁכָה וְהַגְּלוֹי בַּח' תַּתְּאָה בְּעֲנִין**
 37 **הַעֲבוּדָה כפי שהוא בא לידי ביטוי בעבודת ה' של האדם הוּא,**
 38 **שְׁהַעֲבוּדָה שְׁמַצֵּד ה' עֲלָאָה, בְּחִינַת בִּינָה, שְׁעֵינָה הַבְּנָה וְהַשְׁגָּה**
 39 **באלוקות, כמבואר לעיל הִיא בְּאוֹפֵן שֶׁל תַּעֲנוּג וְזו עבודת ה' שגורמת**
 40 **לאדם תחושה של עונג (שְׁלֵכֵן מְצִינּוּ בַקְּבֵלָה וְחִסְדוֹת שְׁהַתְּפִילִין**
 41 **שְׁהֵם עֲנִין הַמוֹחִין כמבואר בחסידות שד' הפרשיות הם כנגד חכמה,**
 42 **בינה והרעת הנחלקת לשניים (חסד וגבורה) נְקָרָאִים קְשׁוּטִין³⁸, היינו**
 43 **הוספה על בגדים רגילים והכרחיים שְׁקָשׁוּר עִם עֲנִין תַּעֲנוּג),**

1 **בְּקָלְלוֹת הָעֲנִין דְּבֵית רְאשׁוֹן וּבֵית שְׁנִי**
 2 **שְׁעֲנִינָם הוּא יְחוד י"ה ויחוד ו"ה, הֶעָקֵר הוּא**
 3 **אוֹת ה', הֵן ה' עֲלָאָה, שְׁפָה נִמְשָׁף הַגְּלוֹי דְאוֹת**
 4 **י' (יחוד י"ה, ב'בֵּית רְאשׁוֹן), וְהֵן ה' תַּתְּאָה,**
 5 **שְׁפָה נִמְשָׁף הַגְּלוֹי דְאוֹת ו' (יחוד ו"ה, ב'בֵּית**
 6 **שְׁנִי). וְהַחְלוֹק בִּינְהֵם בְּעֲנִין הַעֲבוּדָה הוּא,**
 7 **שְׁהַעֲבוּדָה שְׁמַצֵּד ה' עֲלָאָה, בְּחִינַת בִּינָה, הִיא**
 8 **בְּאוֹפֵן שֶׁל תַּעֲנוּג (שְׁלֵכֵן מְצִינּוּ שְׁהַתְּפִילִין שְׁהֵם**
 9 **עֲנִין הַמוֹחִין נְקָרָאִים קְשׁוּטִין³⁸, שְׁקָשׁוּר עִם עֲנִין**
 10 **תַּעֲנוּג), וְהַעֲבוּדָה שְׁמַצֵּד ה' תַּתְּאָה, מְעַשֶׂה**
 11 **בְּפוּעַל, הִיא בְּאוֹפֵן שֶׁל קְבֵלַת-עוֹל. וְהַרְי הַחְלוֹק**
 12 **שְׁבִין תַּעֲנוּג לְקְבֵלַת-עוֹל הוּא עַל-דֶּרֶךְ הַחְלוֹק**
 13 **שְׁבִין אַהֲבָה (תַּעֲנוּג) לְיִרְאָה (קְבֵלַת-עוֹל). וְזֶהוּ**
 14 **שְׁהַעֲקֵר הוּא יְרוּשָׁלַיִם שֶׁל מִטָּה, ה' תַּתְּאָה,**
 15 **קְבֵלַת-עוֹל, עֲנִין הִירְאָה דְּוָקָא.**

16 **ג) וּמוֹסִיף בְּמֵאֲמָר³⁹, שְׂאָף שְׁהַפְּרוּשׁ הַפְּשוּט**
 17 **בְּגִמְרָא הוּא שְׁגִדוּל יְהִיָּה כְבוֹד**
 18 **הַבֵּית הַזֶּה הָאֲחֵרוֹן מִן הָרְאשׁוֹן קָאֵי עַל בֵּית**
 19 **שְׁנִי, מְכַל-מְקוֹם יֵשׁ מְפָרְשִׁים דְקָאֵי עַל בֵּית**
 20 **הַמְקֻדָּשׁ דְלְעֵתִיד-לְבָא. וְזֶהוּ שְׁנֵאָמֵר עֲלֵיו "גִּדוּל**
 21 **יְהִיָּה", דְלְעֵתִיד-לְבָא כְּתִיב⁴⁰ בַּיּוֹם הַהוּא יְהִיָּה,**
 22 **שְׁתֵּי פְעָמִים י"ה, שְׁו"ה יְהִיָּה שְׁוֵה כְמוֹ י"ה⁴¹,**
 23 **וְנִמְצָא, שְׁיִהְיֶה גְלוֹי אֱלֻקוֹת יוֹתֵר מִכְמוֹ שְׁיִהְיֶה**
 24 **הַגְּלוֹי בְּבֵית שְׁנִי, שְׂאָז קְבֵלָה ה' תַּתְּאָה עַל-יְדֵי**
 25 **וְא"ו, וְלְעֵתִיד-לְבָא תְקַבֵּל מֵהִי"ד עֲצָמוֹ. אָף**

1 **ובמילה "יהיה" יש שתי פעמים י"ה, והמשמעות הפנימית של הדבר**
 2 **היא שו"ה החצי השני של שם הוי"ו שכים הוא למטה במדרגה מהחצי**
 3 **הראשון, יתעלה ואז יהיה שוה במעלתו ומדרגתו כמו י"ה⁴¹,**
 4 **וְנִמְצָא, שְׁיִהְיֶה בבית המקדש השלישי גְלוֹי אֱלֻקוֹת יוֹתֵר מִכְמוֹ**
 5 **שְׁיִהְיֶה הַגְּלוֹי בְּבֵית שְׁנִי, שְׂאָז בבית השני קְבֵלָה ה' תַּתְּאָה**
 6 **ה' אחרונה של שם הוי"ו השפעה והמשכה עַל-יְדֵי וְא"ו, שפע המידות**
 7 **למלכות, וְלְעֵתִיד-לְבָא תְקַבֵּל ה' אחרונה מֵהִי"ד עֲצָמוֹ בחינת**

(38) ראה אוה"ת ואתחנן ע' שטז ואילך. סה"מ תרנ"ב ע' רלג ואילך. ע' רמז ואילך. (39) סה"מ שם ע' שב. (40) זכר"י יד, ט. (41) ראה לקו"ת להאר"ז ע"ה פ. לקו"ת במדבר ז, ד.

בונה ירושלים הוי' נדחי ישראל יכנס

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

43 "גָדוֹל יְהוָה כְּבוֹד הַבַּיִת הַזֶּה הָאֲחֵרוֹן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ הַשְּׁלִישִׁי, אֲפִילוּ
 44 מִן הָרֵאשֹׁן", כִּי "בּוֹנֵה יְרוּשָׁלַיִם הָיוּ" הַגִּילּוּי הָאֱלֹהִי שָׁבוּ יִבְנֶה
 45 הַבַּיִת הַשְּׁלִישִׁי לְעֵתִיד לְבוֹא הוּא בְּחִינַת שֵׁם הָיוּ דִלְעָלָא שְׁלֹמְעֵלָה
 46 מֵהַשְּׁתַלְשָׁלוֹת אֹר שְׁלֹמְעֵלָה מֵהַגְּבֻלוֹת וְהַצְּמֻצוּמִים שֶׁל 'סֹדֵר
 47 הַשְּׁתַלְשָׁלוֹת וְכַפִּי שֶׁמִּמְשִׁיךְ וּמִפְרֹט
 48 לַהֲלֹךְ בְּמַעֲלַת הָאֹר וְהַגִּילּוּי שֶׁל שֵׁם
 49 הָיוּ דִלְעָלָא לְגַבֵּי הָאֹר וְהַגִּילּוּי שֶׁל שֵׁם
 50 הָיוּ דִלְתַתָּא.
 51 וְהֶעֱנִין בְּזֶה, דְּהֵנָּה כְּתִיב⁴⁵
 52 בְּדַבְרֵי הַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא לְמֹשֶׁה רַבִּינוּ
 53 וְאָרָא אֶל אֲבֵרָהָם גּוֹ' וְשָׁמִי
 54 הָיוּ לֹא נִודַעְתִּי לָהֶם וְגוֹ'
 55 לְכֹן אָמַר לְבְנֵי-יִשְׂרָאֵל אֲנִי
 56 הָיוּ, הֵינְנִי, שְׂאֲצֵל הָעָבוֹת
 57 אֲבֵרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב לֹא הָיָה גְלוּי
 58 שֵׁם הָיוּ, וְרַק בְּמִתְּנֻחָה
 59 לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל בִּימֵי מֹשֶׁה רַבְּנוּ נִתְגַּלָּה
 60 שֵׁם הָיוּ⁴⁶ וּבְכֹךְ מוֹדַגְשֵׁת מַעֲלַת
 61 הַגִּילּוּי שֶׁל שֵׁם הָיוּ. אָמְנָם, גַּם
 62 שֵׁם הָיוּ שְׁנִתְגַּלָּה בְּמִתְּנֻחָה
 63 תּוֹרָה הוּא רַק שֵׁם הָיוּ
 64 דִלְתַתָּא, הַמְדַרְיָגָה הַתַּחְנוּנָה שֶׁל שֵׁם
 65 הָיוּ, הַשְּׁיִיכָת לִסְדֵר הַשְּׁתַלְשָׁלוֹת
 66 וְלְעֵתִיד-לְבָא בִימֹת הַמְּשִׁיחַ
 67 יִתְגַּלָּה שֵׁם הָיוּ דִלְעָלָא⁴⁷,
 68 הַמְדַרְיָגָה הָעֲלִינָה שֶׁל שֵׁם הָיוּ
 69 שְׁלֹמְעֵלָה מִסְדֵר הַשְּׁתַלְשָׁלוֹת.
 70 וְזֵהוּ גַם שְׁלֹמְעֵלָה-לְבָא
 71 כְּתִיב⁴⁸ בְּנִבְאוֹת יִשְׁעִיָה וְאָמַר
 72 בַּיּוֹם הַהוּא כִּשְׁתִּבּוּ הַגְּאוּלָה, בְּנֵי
 73 יִשְׂרָאֵל יֹאמְרוּ הִנֵּה אֲלֵקִינּוּ זֶה
 74 גּוֹ' זֶה הָיוּ קִוִּינוּ לוֹ גּוֹ', שְׁתִּי
 75 פְּעָמִים "זֶה". דְּהֵנָּה, תִּיבַת
 76 "זֶה" מוֹרָה עַל הַגְּלוּי, וְזֵהוּ
 77 שְׂאֲמְרוּ רַז"ל⁴⁹ כֹּל הַנְּבִיאִים
 78 נִתְנַבְּאוּ בְּ"זֶה", וּמִשֶׁה נִתְנַבְּא
 79 בְּ"זֶה", שְׁנִבּוֹאָתוֹ הִתְּהַ
 80 בְּבִחִינַת אֲסַפְקָלְרִיא
 81 הַמְּאִירָה⁵⁰, וְהוּא עֲנִין גְלוּי
 82 שֵׁם הָיוּ. עַל הַכְּתוּב "וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה
 83 אֶל רֵאשֵׁי הַמַּטּוֹת... זֶה דִּבְרַר אֲשֶׁר צִוָּה ה'" דְּרֹשׁ חֲכָמֵינוּ ז"ל שֶׁמֹּשֶׁה רַבְּנוּ
 84 נִתְנַבְּא בִּ"זֶה", הוּא לְשׁוֹן שָׁבוּ מִתִּיחָסִים לְדַבֵּר שְׁנֵאוֹה בְּכִירוֹ, כִּי מֹשֶׁה רַבְּנוּ

1 הַחֲכָמָה וְאוֹר הַמוֹחִין נִעְלָה הִרְבָּה יוֹתֵר מֵאוֹר הַמִּדּוֹת. וְעַל פִּי בִיאוֹר זֶה, בֵּית
 2 הַמִּקְדָּשׁ הַשְּׁלִישִׁי יִהְיֶה נִעְלָה יוֹתֵר מִבֵּית הַמִּקְדָּשׁ הַשְּׁנִי אֲךָ לְשׁוֹן הַכְּתוּב
 3 הַאֲמוֹר "גָּדוֹל יְהוָה כְּבוֹד הַבַּיִת הַזֶּה הָאֲחֵרוֹן מִן הָרֵאשֹׁן",
 4 מִשְׁמַע, שְׁגַם מִ'בַּיִת רֵאשׁוֹן' "יְהִיָּה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ הַשְּׁלִישִׁי גָּדוֹל"
 5 (וְכַמוֹ שֶׁהוּא לְפִי הַפְּרוּשׁ
 6 הַפְּשׁוּט שֶׁהַפְּסוּק מְדַבֵּר עַל מַעֲלַת
 7 בֵּית שְׁנֵי לְגַבֵּי בֵּית רֵאשׁוֹן, כֹּךְ לְפִי
 8 הַפִּירוּשׁ עַל פִּי חִסְדוֹת, הַכְּתוּב מְדַבֵּר
 9 עַל מַעֲלַת בֵּית שְׁלִישִׁי אֲפִילוּ לְגַבֵּי בֵּית
 10 רֵאשׁוֹן) וְכַפִּי שֶׁמִּמְשִׁיךְ וּמִבְּאֵר.
 11 וְהֶעֱנִין הוּא, דְּבְכָדִי שְׂתַקְבַּל
 12 ה' פְּתָאָה ה' אַחְרוּנָה שֶׁל שֵׁם הָיוּ
 13 מִן הָיוּ ד' עֲצָמָה, הַשְּׁפַעָה יִשִּׁירָה
 14 מִבְּחִינַת הַחֲכָמָה, לֹא יִירֵד וְצֻמְצוּם
 15 הַשְּׁפַע מִמְדַרְיָגָה לְמְדַרְיָגָה, בְּהִקְרַח
 16 שִׁיְהִיָּה נִמְשָׁךְ שְׂרַשׁ הַהֲמַשְׁכָּה
 17 מִמְּקוֹם גְּבוּיָה יוֹתֵר נִעְלָה,
 18 בְּחִינָה שְׁלֹמְעֵלָה גַם מֵהָיוּ ד' וְגַם הָיוּ
 19 שֶׁלְּגַבֵּיָה רִחוּק הָעֵרֶךְ בֵּין הָיוּ ד' וְהָיוּ
 20 הַאֲחֵרוּנָה אֵינוֹ תוֹפֵס מְקוֹם וְזֵהוּ
 21 שֶׁ"גָּדוֹל יְהוָה" הַבַּיִת הַשְּׁלִישִׁי
 22 גַּם "מִן הָרֵאשֹׁן" כִּי בְּבֵית
 23 הָרֵאשׁוֹן הֵייתָה הַמְּשַׁכָּה מִיּוֹד לַה'
 24 רֵאשׁוּנָה, ה' עֵילָאָה. וְאֵילוֹ בְּבֵית
 25 הַשְּׁלִישִׁי תְּהִיָּה הַמְּשַׁכָּה וְהַתְּגֻלוֹת
 26 יִשִּׁירָה מֵהָיוּ ד' גַּם לַה' אַחְרוּנָה, ה'
 27 תַּתָּא.
 28 וּמוֹסִיף בְּסִיּוּם הַמְּאָמְרָה⁴²,
 29 שְׁלֹמְעֵלָה-לְבָא יִתְגַּלָּה בְּחִינַת
 30 שֵׁם הָיוּ שְׁלֹמְעֵלָה
 31 מֵהַשְּׁתַלְשָׁלוֹת [בְּנִדּוּעַ בְּפִירוּשׁ
 32 הַכְּתוּב⁴³ הָאֲמוֹר כְּשִׁלוּשׁ עֶשְׂרֵה
 33 מִדּוֹת וְיִקְרָא הָיוּ, הָיוּ, שִׁישׁ
 34 שְׁנֵי שְׁמוֹת הָיוּ, שֵׁם הָיוּ
 35 דִלְתַתָּא מְדַרְיָגָה תַּחְנוּנָה בְּשֵׁם הָיוּ
 36 וְשֵׁם הָיוּ דִלְעָלָא⁴⁴ מְדַרְיָגָה
 37 עֲלִינָה בְּשֵׁם הָיוּ], וְיְהִיָּה בְּנִין
 38 בֵּית הַמִּקְדָּשׁ מִבְּחִינַת שֵׁם
 39 הָיוּ דִלְעָלָא הַמְדַרְיָגָה הָעֲלִינָה שֶׁל
 40 הָיוּ שְׁלֹמְעֵלָה
 41 מֵהַשְּׁתַלְשָׁלוֹת, לְמַעֲלָה מִסְדֵר הַשְּׁתַלְשָׁלוֹת שֶׁל יִירֵד וְהַמְּשַׁכָּת הָאֹר
 42 הָאֱלֹהִי מְדַרְגָה לְדַרְגָה כַּאֲשֶׁר בְּכָל דַּרְגָה הָאֹר בֹּא בִּיְתֵר צֻמְצוּם וּמִיעוּט וְלָכֵן

(42) סה"מ שם ע' דש. (43) תשא לד, ו. (44) ראה זח"ג (אדר"ר) קלח, רע"א. תו"א בשלח סא, ד. ובכ"מ. (45) וואר ו, ג. שם, ו. (46) תו"א שמות מט, ד. (47) ראה תו"א שם נ, סע"ב ואילך. וראה גם סה"ש תשמ"ח ח"א ס"ע 235. (48) ישע'י כה, ט. (49) ספרי ופירש"י ר"פ מטות. (50) יבמות מט, ב.

שבת פרשת ואתחנן, שבת נחמו, י"א מנחם-אב, ה'תשכ"ט

יא

ביאור בדרך אפשר

1 ראה את מראה הנבואה ב"אספקלריא" (זכוכית) המאירה שאינה מסתירה על
 2 האור, בשונה משאר הנביאים שהתנבאו בלשון "כה אמר ה'" ו"כה" הוא לשון
 3 שבו מתייחסים לדבר שנראה מרחוק, כי הם ראו את הנבואה ב"אספקלריא"
 4 שאינה מאירה אלא מסתירה על בהירות האור. וכפי שמסופר בגמרא שהמלך
 5 מנשה הרג את ישעיה הנביא לאחר
 6 שטען כלפיו: "משה רבך אמר כי לא
 7 יראני האדם וחי - ואת אמרת וראה
 8 את ה' יושב על כסא רם ונשא".
 9 ובהמשך הגמרא עונה על הסתירה
 10 לכאורה בין דברי משה לדברי ישעיה:
 11 "כל הנביאים נסתכלו באספקלריא
 12 שאינה מאירה (ולכן בעצם לא ראו את
 13 ה' ממש), משה רבינו נסתכל
 14 באספקלריא המאירה" ועל פי חסידות,
 15 מעלת הנבואה של משה רבנו, בחינת
 16 'זה' היא שהגילוי למשה היה משם
 17 הוי'. ומה שכתוב לַעֲתִיד-לָבֵא
 18 שְׁתִּי פְעָמִים "זֶה", הוא עֲנִין
 19 גְלוּי שֵׁם הַיְוָי דְלַעֲלֵא⁵¹ גילוי
 20 יותר נעלה בשם הוי' עצמו.
 21 וְעַל-דֶּרֶךְ-זֶה בְּנוּגַע לְבֵית
 22 הַמִּקְדָּשׁ, דָּאף שְׁנַאֲמַר בּוֹ⁵²
 23 מִקְדָּשׁ אֲדַנְי כּוֹנֵנוּ יְדִיד, ושם
 24 אודות הוא למטה במדריגה משם הוי'
 25 מִכָּל-מְקוֹם הָרִי זֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ
 26 הַיֵּכַל וְכָלִי לְגְלוּי שֵׁם הַיְוָי⁵³,
 27 אֲמַנְם, בְּבֵית רֵאשׁוֹן וְיֵבֵית
 28 שְׁנֵי הָיָה הַגְלוּי דְשֵׁם הַיְוָי
 29 דְלַתְמָא. וּבִפְרָטִיּוֹת יוֹתֵר,
 30 אודות ההבדל בין גילוי שם הוי' בבית
 31 ראשון לגילוי שם הוי' בבית שני, הַנֶּהָה
 32 בְּבֵית רֵאשׁוֹן הָיָה גְלוּי י"ה
 33 שְׁתֵּי האותיות הראשונות, החלק
 34 הנעלה יותר, שְׁבִשֵׁם הַיְוָי,
 35 וּבְבֵית שְׁנֵי הָיָה גְלוּי ו"ה
 36 שְׁתֵּי האותיות האחרונות, החלק
 37 שמדריגתו יותר נמוכה שְׁבִשֵׁם הַיְוָי
 38 וְזֶהוּ שְׁבֵית שְׁנֵי חֶסְרוֹ בּוֹ
 39 חֲמִשָּׁה דְכָרִים, כמאמר חכמינו ז"ל שהובא לעיל, וחמישה בנימטריא
 40 ה' שְׁהוּא עֲנִין ה' עֲלֵאָה⁵⁴ שהיה בבית ראשון והיה חסר בבית שני.
 41 וּבְבֵית הַמִּקְדָּשׁ הַשְּׁלִישִׁי הָיָה גְלוּי שֵׁם הַיְוָי דְלַעֲלֵא.
 42 וְזֶהוּ "גְדוּלָּה" הָיָה כְּבוֹד הַבֵּית הַזֶּה הָאֲחֵרוֹן הַבֵּית הַשְּׁלִישִׁי אֶפִּילוּ

ביאור בדרך אפשר

מִן הָרֵאשׁוֹן", דָּאף שֵׁשׁ מַעְלָה בְּבֵית רֵאשׁוֹן שְׁעֲנִינוּ הוּא
 עֲבוּדַת הַצְּדִיקִים (בְּחֵינַת י"ה), וְיֵשׁ מַעְלָה בְּבֵית שְׁנֵי
 שְׁעֲנִינוּ הוּא עֲבוּדַת בְּעַל־תְּשׁוּבָה (בְּחֵינַת ו"ה), כמבואר לעיל
 ההבדל בין שני אופנים אלה בעבודת ה', מִכָּל-מְקוֹם הָיָה בֵּית
 הַמִּקְדָּשׁ דְלַעֲתִיד-לָבֵא בית
 הַמִּקְדָּשׁ הַשְּׁלִישִׁי גְדוּלָּה יוֹתֵר
 מִשְׁנֵיהֶם, כִּינֵן שְׁעֲלִיו נֶאֱמַר
 "בּוֹנֵה יְרוּשָׁלַיִם הַיְוָי", ושם
 הוי' כאן הוא בחינת הַיְוָי דְלַעֲלֵא
 שְׁעֲנִינוּ אור וגילוי למעלה מ'סדר
 השתלשלות, כמבואר לעיל.
 ד) וּמִמְשִׁיף בְּכַתִּיב: שֶׁבַח נוֹסֵף
 על הקדוש-ברוך-הוא הַרּוּפָא
 לְשִׁבּוּרֵי לֵב גּוֹ'. וְהַעֲנִין בְּזֶה,
 כְּפִי שְׁמִבְּאָר בַּמֶּאֱמָר⁴²
 שְׁ"שְׁבּוּרֵי לֵב" בעבודת ה' הם
 אוֹתָם שֶׁהֵם בְּבֵינַת "לֵב
 נִשְׁבֵּר וְנִדְפָּה" (צוּבְרָאֲכַנְקִיטִי
 שְׁפּוֹת וּנְמִיכּוֹת הַרוּחַ) עַל-יְדֵי
 הַרְצוּא מְשִׁיחַ עֲזָה וְהַתְּשׁוּקָה
 וְהַכּוֹסֵף וְהַצְּמָאוֹן להידיבק
 בַּלּוּקוֹת לְהַפְּלֵל וּלְכַבֵּל
 בְּבֵינַת אור-אֵין-סוּף עַד כְּדֵי
 כִּךְ שִׁיאֲבִדוּ לַגְּמִיּוֹ אֵת הַמְצִיאוֹת
 הַאִישִׁית שֶׁלָּהֶם וְהָיוּ כְּלוּלִים בְּאֵין סוּף
 [שְׁלֶכְן כִּיווֵן שֶׁנִּמְצָאִים בְּתַנוּעָה
 נַפְשִׁית חֲזָקָה שֶׁל 'רְצוּא', תְּשׁוּקָה
 לְהַתְּכַבֵּל וְלִהְיוֹת דְּבָקִים בַּלּוּקוֹת
 עֲבוּדַת כָּל יוֹם הִיא בְּאֹפֶן
 שְׁצָרִיף לְהִיּוֹת גַּם הָעֲנִין
 דְ'שׁוּב', לְחֹזֵר לְמִלּוּי שְׁלִיחוֹת
 הַנִּשְׁמָה בְּעוֹלָם הַזֶּה כְּפוּעַל (עַל-דֶּרֶךְ
 לְשׁוֹן הַכְּתוּב בְּמַעֲשֵׂה הַמְּרַכְבֵּה בְּנִבּוּאֹת
 יְחֻזְקָל, לְגַבֵּי מַלְאָכִים עֲלוּיִים
 הַנִּקְרָאִים 'חֵיּוֹת הַקּוֹדֵשׁ', וְהַחֵיּוֹת רְצוּא
 וְשׁוּב', שֵׁשׁ בָּהֶם גַּם תְּשׁוּקָה לְהִיבְטֵל
 וְלִהְיֵכַל בַּלּוּקוֹת, רְצוּא, וְגַם חֹזֵר
 לְמִלּוּי תְּפִקִּים, 'שׁוּב') שְׁזָהוּ עֲנִין
 פְּרָשָׁה שְׁנֵיָה דְקִרְיַת-שְׁמַע, שְׁבָה נֶאֱמָר⁵⁵ וְאַסְפֶּת דְּגָנָךְ
 וְגוֹ'⁵⁶ כְּלוּמַר, בְּפִרְשָׁה רֵאשׁוֹנָה נֶאֱמַר הַצִּיּוּן עַל אַהֲבַת ה' בְּדֶרֶךְ 'רְצוּא' אֲבָל
 בְּפִרְשָׁה שְׁנֵיָה הָרִי מִיֵּד לְאַחַר דְּבִרֵי הַכְּתוּב עַל אַהֲבַת ה', נֶאֱמַר 'זֹאסְפַת דְּגָנְךָ',
 חֵינֵנו עִסוּק בְּעִינֵי הָעוֹלָם וְהוּא עֲנִין ה'שׁוּב' שֶׁלְאַחַר ה'רְצוּא'.

(51) ראה גם אוה"ת נ"ך ע' רד. סה"מ תרנ"ד ע' קנד. (52) בשלח טו, יז. (53) ראה אוה"ת דרושים לשבת שובה ע' א'תעה.
 (54) ראה לקו"ת דרושים לר"ה נז, ג. (55) עקב יא, יד. (56) ראה סידור (עם דא"ח) שער הק"ש עד, סע"ב ואילך. אוה"ת
 ואתחנן ח"ו ע' ברילו ואילך. סה"מ תרכ"ט ע' רמז. ד"ה ראשית עריסותיכם שנה זו פ"ה (ספר המאמרים תשכ"ט ע' רמט).

בונה ירושלים הוי' נדחי ישראל יכנס

ביאור בדרך אפשר

1 אָמְנָם, עַל-יַד־יְזֵה שׁ"בּוֹנֵה יְרוּשָׁלַיִם הַנּוֹי", שְׁמֵאִיר
 2 וּמִתְגַּלֶּה בְּחֵינֵת שֵׁם הַנּוֹי דְלַעְלָא לְמַטָּה, בְּכַנְיִן יְרוּשָׁלַיִם וּבֵית
 3 הַמִּקְדָּשׁ עַל-יַד־יְזֵה הוּא הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא "רוֹפֵא לְשִׁבּוּרֵי לֵב"
 4 הַנּוֹי, הַנְּמַצִּים בְּתוּעוּה נַפְשֵׁית שֶׁל "רְצוּא" וּמִשְׁתוֹקֵקִים וּנְכַסְפִּים לֵאלֻקוֹת
 5 פִּיּוֹן שְׁיִהְיֶה נִמְשָׁף אֱלֻקוֹתוֹ
 6 יִתְבַּרַךְ לְמַטָּה כְּמוֹ לְמַעְלָה וּגַם
 7 בְּהִיוֹתָם לְמַטָּה, בְּגַלְל ה'שׁוֹב' יֵשׁ לָהֶם
 8 אִפְשָׁרוֹת לְקַבֵּל מֵאוּר נַעֲלָה זֶה שֶׁל הוֹי'
 9 דְלַעְיָלָא, הַאִיךְ-סוֹף שְׁאֵלֵיו הִשְׁתוֹקְנוּ.
 10 וַיֵּשׁ לְהוֹסִיף בְּבֹאוֹר דִּיּוֹק
 11 הַלְשׁוֹן בְּכַתּוּב זֶה "הַרְּפֵא"
 12 (לְשִׁבּוּרֵי לֵב"), שְׁמוּרָה עַל
 13 עֲנָנֵי הַחֹלִי, שְׁהוּי רַק חוֹלָה זְקוּק
 14 לְרוֹפֵא, וְאִם כֵּן מוּבָן שֶׁבְּמַצֵּב שֶׁל
 15 'שִׁבּוּרֵי לֵב', גַּם לִפִּי בִּיאורוֹ עַל פִּי
 16 חֲסִידוֹת, הֵינּוּ 'רְצוּא' לְדַבּוּק בְּאַלּוּקוֹת
 17 וְלְהִדְבֵּק בְּאַלּוּקוֹת, יֵשׁ הֵיכֵט שֶׁל
 18 'חֹלִי' עַל-פִּי מָה שֶׁכְּתֹב
 19 הָאֲרִיזִי"ל⁵⁷ עַל הַפְּסוּק⁵⁸
 20 בְּפִרְשֵׁה "וְחִסְרֵי ה' מִמֶּךָ" כֹּל חֹלִי
 21 וְגו', שֶׁ"חֹלָה" בְּגַמְטְרִיָּא
 22 מ"ט, שְׁהוּא עֲנָנֵי מ"ט שְׁעָרֵי
 23 בִּינָה, סְפִירַת הַבִּינָה הַעֲלִיּוֹנָה
 24 מִחֻלְקַת לְחַמִּישִׁים דְּרֻגוֹת הַמְּכֻנּוֹת
 25 'שְׁעָרִים' וְאִמְרוּ חֲכָמֵינוּ ז"ל בְּגִמְרָא
 26 שֵׁשׁ עָשָׂר חֲמִישִׁים שְׁעָרֵי בִּינָה, וְהֵינּוּ,
 27 שְׁגַם כְּפֶאֱשֶׁר הָאִדָּם מְשִׁיג מ"ט
 28 שְׁעָרֵי בִּינָה, וְחִסְרֵי לוֹ רַק
 29 שְׁעָרֵי הַנּוֹי, כְּפִי שְׁמֵצִינוּ
 30 בְּמַטָּה, כְּמֵאֲמַר רַז"ל⁵⁹
 31 חֲמִישִׁים שְׁעָרֵי בִּינָה נִבְרָאוּ
 32 עֵבּוּלָם, וְכוּלָם נִתְּנוּ לְמַטָּה
 33 חֶסֶר אֶחָד, שְׁנֵאֲמַר⁶⁰
 34 וְתַחֲסֶרְהוּ מֵעֵט מֵאֱלֻקִּים, וְרַק
 35 בֵּינָם פְּטִירָתוֹ הִשִּׁיג מִשֶׁה רַבִּינוּ אַת
 36 שְׁעַר הַנּוֹי, כְּפִי שִׁיּוּבָא לְהֵלֵן בְּסִמּוּךְ,
 37 אֲזִי כַּאֲשֶׁר שְׁעַר הַנּוֹי חֶסֶר, נִעְשָׂה
 38 חוֹלָה מִצַּד הַרְּצוּא וְהִצְמָאוֹן
 39 שְׁיִהְיֶה אֲצִלוֹ גַם גְּלוּי שְׁעַר
 40 הַנּוֹי. וְעַל-פִּי-יְזֵה מוּבָן
 41 שֶׁהֶעֱנִין דִּ"הַרְּפֵא לְשִׁבּוּרֵי

ביאור בדרך אפשר

42 לֵב", "הַרְּפֵא" דִּיקָא, שְׁמֵרְפָא אֶת הַחֹלָה, הוּא עֲנָנֵי גְלוּי
 43 שְׁעַר הַנּוֹי הַיְדוּגָה הִכִּי גְבוּהָה ב'חֲמִישִׁים שְׁעָרֵי בִּינָה'. וְכַפִּי שְׁמֵצִינוּ
 44 בְּמַטָּה, שְׁבַגְמַר עֵבּוּדָתוֹ, בְּשַׁעַת פְּטִירָתוֹ, זָכָה גַם לְשַׁעַר
 45 הַנּוֹי, כְּמוֹ שְׁכַתּוּב⁶¹ וַיַּעַל מֹשֶׁה גו' אֶל הַר נָבוֹ, וְדַרְשׁוּ נוֹי
 46 בַּיּוֹם⁶², שְׁזָהוּ שְׁאֲמָרוּ רַז"ל⁶³
 47 עַל הַכְּתוּב 'כִּי לֹא יִרְאֵנִי אָדָם וְחִי',
 48 בְּחֵי"הֶם הַצְּדִיקִים אֵינָם רוֹאִים
 49 אֶת כְּבוֹדוֹ שֶׁל הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא, אֲבָל
 50 בְּמִיתָתָם רוֹאִים. וְכַמוֹ-כֵּן כִּשְׁם
 51 שְׁמֵשׁה רַבִּינוּ זְכָה לְגִלּוּי שְׁעַר הַנּוֹי
 52 מִחֲמִישִׁים שְׁעָרֵי בִּינָה בַּעַת פְּטִירָתוֹ, כִּךְ
 53 יִהְיֶה לְעֵתִיד-לְבָא גְלוּי שְׁעַר
 54 הַנּוֹי, שְׁזָהוּ מָה שְׁנֵאֲמַר⁶⁴
 55 בְּנִבְאוֹת מִיכָה פִּימִי צְאֲתָךְ מֵאֲרָץ
 56 מִצְרַיִם אֲרָאֲנוּ נִפְלְאוֹת,
 57 וְהִבִּטּוּ 'נִפְלְאוֹת' אוֹתוֹת נוֹי
 58 פְּלְאוֹת, רוֹמְזוּ עַל הַגִּילּוּי הַמִּיּוֹחַד
 59 שִׁיְהִי לְעֵתִיד לְבֹא, שְׁהוּא עֲנָנֵי
 60 גְלוּי שְׁעַר הַנּוֹי⁶⁵.
 61 וְזָהוּ "בּוֹנֵה יְרוּשָׁלַיִם הַנּוֹי" גו'
 62 הַרְּפֵא לְשִׁבּוּרֵי לֵב", שְׁעַל-
 63 יְדֵי "בּוֹנֵה יְרוּשָׁלַיִם הַנּוֹי",
 64 שְׁהוּא עֲנָנֵי גְלוּי שְׁעַר הַנּוֹי,
 65 הַדְּרָגָה הִכִּי עֲלִיּוֹנָה מִחֲמִישִׁים שְׁעָרֵי
 66 בִּינָה נִעְשָׂה "הַרְּפֵא לְשִׁבּוּרֵי
 67 לֵב", שְׁהוּא עֲנָנֵי רְפוּאָת
 68 הַחֹלִי שֶׁל ה'שִׁיבּוּרֵי לֵב' שְׁמֵצֵד
 69 הַרְּצוּא וְהִצְמָאוֹן לְגִלּוּי שְׁעַר
 70 הַנּוֹי שְׁהוּי ה'שִׁיבּוּרֵי לֵב' הוּא מִכְּ
 71 שְׁהַתְּשׁוּקָה לְדַבִּיקוֹת בְּאַלּוּקוֹת לֹא
 72 מִתְמַלֵּאת, אֲבָל כְּשִׁישְׁנוּ גִילּוּי נַעֲלָה כֹל
 73 כֵּךְ, גִּילּוּי שְׁעַר הַנּוֹי, ה'שִׁיבּוּרֵי לֵב'
 74 מִתְרַפֵּא.
 75 (ה) וַיֵּשׁ לְקָשֶׁר זֶה עִם מָה
 76 שְׁכַתּוּב בְּהַפְּטָרָה שֶׁל שַׁבַּת זוֹ,
 77 פִּרְשַׁת וְאַתְחַנֵּן, נְחֵמוֹ נְחֵמוֹ עִמִּי
 78 גו'⁶⁶, שְׁזָהוּי הַהֶתְחַלָּה דְּשַׁבַּע

עַל-יַד־יְזֵה שׁ"בּוֹנֵה יְרוּשָׁלַיִם הַנּוֹי", שְׁמֵאִיר
 וּמִתְגַּלֶּה בְּחֵינֵת שֵׁם הַנּוֹי דְלַעְלָא לְמַטָּה, עַל-יַד־
 הוּא "רוֹפֵא לְשִׁבּוּרֵי לֵב" הַנּוֹי, פִּיּוֹן שְׁיִהְיֶה
 נִמְשָׁף אֱלֻקוֹתוֹ יִתְבַּרַךְ לְמַטָּה כְּמוֹ לְמַעְלָה.
 וַיֵּשׁ לְהוֹסִיף בְּבֹאוֹר דִּיּוֹק הַלְשׁוֹן "הַרְּפֵא
 (לְשִׁבּוּרֵי לֵב)", שְׁמוּרָה עַל עֲנָנֵי הַחֹלִי,
 עַל-פִּי מָה שֶׁכְּתֹב הָאֲרִיזִי"ל⁵⁷ עַל הַפְּסוּק⁵⁸ כֹּל
 חֹלִי וְגו', שֶׁ"חֹלָה" בְּגַמְטְרִיָּא מ"ט, שְׁהוּא עֲנָנֵי
 מ"ט שְׁעָרֵי בִּינָה, וְהֵינּוּ, שְׁגַם כְּפֶאֱשֶׁר מְשִׁיג מ"ט
 שְׁעָרֵי בִּינָה, וְחִסְרֵי לוֹ רַק שְׁעַר הַנּוֹי, כְּפִי
 שְׁמֵצִינוּ בְּמַטָּה, כְּמֵאֲמַר רַז"ל⁵⁹ חֲמִישִׁים שְׁעָרֵי
 בִּינָה נִבְרָאוּ בְּעוּלָם, וְכוּלָם נִתְּנוּ לְמַטָּה חֶסֶר
 אֶחָד, שְׁנֵאֲמַר⁶⁰ וְתַחֲסֶרְהוּ מֵעֵט מֵאֱלֻקִּים, אֲזִי
 נִעְשָׂה חוֹלָה מִצַּד הַרְּצוּא וְהִצְמָאוֹן שְׁיִהְיֶה אֲצִלוֹ
 גַּם גְּלוּי שְׁעַר הַנּוֹי. וְעַל-פִּי-יְזֵה מוּבָן שֶׁהֶעֱנִין
 דִּ"הַרְּפֵא לְשִׁבּוּרֵי לֵב", "הַרְּפֵא" דִּיקָא, שְׁמֵרְפָא
 אֶת הַחֹלָה, הוּא עֲנָנֵי גְלוּי שְׁעַר הַנּוֹי. וְכַפִּי
 שְׁמֵצִינוּ בְּמַטָּה, שְׁבַגְמַר עֵבּוּדָתוֹ, בְּשַׁעַת פְּטִירָתוֹ,
 זָכָה גַם לְשַׁעַר הַנּוֹי, כְּמוֹ שְׁכַתּוּב⁶¹ וַיַּעַל מֹשֶׁה
 גו' אֶל הַר נָבוֹ, נוֹי⁶², שְׁזָהוּ שְׁאֲמָרוּ רַז"ל⁶³
 בְּחֵי"הֶם אֵינָם רוֹאִים, אֲבָל בְּמִיתָתָם רוֹאִים.
 וְכַמוֹ-כֵּן יִהְיֶה לְעֵתִיד-לְבָא גְלוּי שְׁעַר הַנּוֹי,
 שְׁזָהוּ מָה שְׁנֵאֲמַר⁶⁴ פִּימִי צְאֲתָךְ מֵאֲרָץ מִצְרַיִם
 אֲרָאֲנוּ נִפְלְאוֹת, נוֹי פְּלְאוֹת, שְׁהוּא עֲנָנֵי גְלוּי
 שְׁעַר הַנּוֹי⁶⁵. וְזָהוּ "בּוֹנֵה יְרוּשָׁלַיִם הַנּוֹי" גו'
 הַרְּפֵא לְשִׁבּוּרֵי לֵב", שְׁעַל-יְדֵי "בּוֹנֵה יְרוּשָׁלַיִם
 הַנּוֹי", שְׁהוּא עֲנָנֵי גְלוּי שְׁעַר הַנּוֹי, נִעְשָׂה
 "הַרְּפֵא לְשִׁבּוּרֵי לֵב", שְׁהוּא עֲנָנֵי רְפוּאָת הַחֹלִי
 שְׁמֵצֵד הַרְּצוּא וְהִצְמָאוֹן לְגִלּוּי שְׁעַר הַנּוֹי.

(ה) וַיֵּשׁ לְקָשֶׁר זֶה עִם מָה שֶׁכְּתוּב בְּהַפְּטָרָה נְחֵמוֹ נְחֵמוֹ עִמִּי גו'⁶⁶, שְׁזָהוּי

(57) טעמי המצוות פ' וירא. (58) עקב ז, טו. (59) ר"ה כא, ב. נדרים לח, א. (60) תהלים ח, ו. (61) ברכה לד, א. (62) ראה לקו"ת וסה"ל להאריז"ל ואתחנן ג, טו. של"ה שסט, א. לקו"ת במדבר יב, א. (63) ת"כ ויקרא א, א. במדבר"ר ספי"ד. (64) מיכה ז, טו. (65) ראה זח"א רסא, ב. אוה"ת נ"ך עה"פ (ח"א ע' תפו). (66) ישעי' מ, א.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 דִּנְחַמְתָּא⁶⁷, ההפטר הרשונה מבין שבע הפטרות ורצופות של דברי
 2 נחמה וּכְמוֹ שִׁכְתוּב בְּאַבוּדְרָהִם⁶⁸ בְּשֵׁם הַמְדַרְשׁ בְּבֵאוּר
 3 סֵדֶר הַהִפְטוּרוֹת הַללוּ שֵׁל 'שבעה דנחמתא', שִׁבְתְּחִילָה אוֹמֵר
 4 הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא לְנִבְיָאִים "נַחְמוּ נַחְמוּ עִמִּי", וְעַל זֶה
 5 מְשִׁיבָה כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל
 6 (בַּהִפְטָרָה דְשִׁבְתָּ שְׁלֹאֲחֵרִי-
 7 זֶה, פֶּרֶשֶׁת עֵקֶב) "וְתֹאמְרוּ צִיּוֹן
 8 עֲזַבְנִי ה'",⁶⁹ כְּלוֹמֵר אֵינִי
 9 מִתְפַּיֶסֶת וְלֹא דִי לִי לִקְבַל נַחְמָה
 10 מִנְחַמַת הַנְּבִיאִים, וְחוֹזְרִים
 11 הַנְּבִיאִים וְאוֹמְרִים לִפְנֵי
 12 הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא "עֲנִיָּה
 13 סַעֲרָה לֹא נַחְמָה"⁷⁰, הִינּוּ,
 14 שְׁכַנְסַת יִשְׂרָאֵל לֹא נִתְפַּיֶסֶת
 15 בְּתַנְחוּמֵינִי שְׁלֹנוּ. וְעַל זֶה חוֹזֵר
 16 הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא וְאוֹמֵר
 17 "אֲנֹכִי אֲנֹכִי אֲנִי בַעֲצֵמִי, לֹא עַל-יְדֵי
 18 הַנְּבִיאִים, הוּא מְנַחֵמְכֶם"⁷¹.
 19 וְהַעֲנֵנּוּ בְּזֶה, עַל-פִּי חֲסִידוֹת,
 20 דְהַגְּנָה יְדוּעָה⁷² בְּתוֹרַת הַחֲסִידוֹת
 21 שֶׁהַשְּׁגַת הַנְּבִיאִים הִיא
 22 מִהֲאֵרַת הָאֲצִילוֹת הָאֵרָה בְּלִבְד
 23 מַעֲלוֹם הָאֲצִילוֹת, הַעוֹלָם הַעֲלִיּוֹן
 24 וְהַרְאוּשׁוֹן מִבֵּין אַרְבַּעַת הָעוֹלָמוֹת
 25 הַרוּחָנִיִּים הַכְּלָלִיִּים אֲצִילוֹת-בְּרִיאָה-
 26 יְצִירָה-עֲשִׂיהַּ הַמִּתְלַבֶּשֶׁת כְּפִי
 27 שֶׁהָאֵרָה זֹו יוֹרֵד וּבָאָה בְּכַחֲנִית
 28 נִצְחַת-הוֹדֵי-סוּד הַסְפִירוֹת
 29 הַתַּחְתּוֹנוֹת דְּבְרִיאָה-יְצִירָה-
 30 עֲשִׂיָּהּ. וּבְזֶה גּוֹפֵא עֲצֵמוּ יֵשׁ
 31 חֲלוּקֵי מְדַרְגוֹת בֵּין הַנְּבִיאִים
 32 עֲצֵמָם, שְׁנֹבְאוֹת יִשְׁעִיהַּ הִיא
 33 עַל-יְדֵי הַהִתְלַבְּשׁוֹת הָאֵרָה
 34 מַעֲלוֹם הָאֲצִילוֹת בְּנִצְחַת-הוֹד
 35 דְּבְרִיאָה, נְבוֹאָת יְחִזְקֵאל
 36 הִיא עַל-יְדֵי הַהִתְלַבְּשׁוֹת
 37 בְּנִצְחַת-הוֹד דְּעִירָה, וְנְבוֹאָת
 38 זְכַרְיָה הִיא עַל-יְדֵי הַתְּלַבְּשׁוֹת
 39 בְּנִצְחַת-הוֹד דְּעִשָׂיָה. וְרַק
 40 נְבוֹאָת מֹשֶׁה רַבְּנוּ [שְׁגָדְלָה
 41 מְעַלְתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה רַבְּנוּ עַל כָּל
 42 שְׂאָר הַנְּבִיאִים, שְׁפָל
 43 הַנְּבִיאִים נִתְנַבְּאוּ בְּ"כַה",

בְּחִינַת אֶסְפֶּקְלָרְיָא שְׂאִינָה מְאִירָה, וּמֹשֶׁה נִתְנַבֵּא בְּ"זֶה",
 בְּחִינַת אֶסְפֶּקְלָרְיָא הַמְאִירָה (בְּנִזְכָּר לְעִיל סְעִיף ג)
 חֲכָמֵינוּ ז"ל עַל כֵּן], הִיָּתָה מִבְּחִינַת 'נִצְחַת-הוֹד-סוּד דְּאֲצִילוֹת',
 כְּפִי שְׁנִמְשָׁכִים וַיּוֹרֵדִים דְּרָךְ מַעֲבִיר כַּאֲדָם הַעוֹבֵד בְּמִקוֹם מִבְּלִי
 לַהֲתַעֲכֵב בּוֹ כִּךְ שְׂאִינוּ מוֹשַׁפֵּעַ מִהַמְּקוֹם
 (שְׂאִינוּ בְּכַחֲנִית הַתְּלַבְּשׁוֹת
 גְּמוּרָה) בְּעוֹלָם הַבְּרִיאָה.
 אָמְנָם, גַּם נְבוֹאָת מֹשֶׁה, עִם כָּל
 מַעֲלָתָה, אֵינָה אֶלָּא מִבְּחִינַת
 הַוּוֹ' דְּלִתְמָא הַמְדַרְיָגָה הַתַּחְתּוֹנָה
 שֶׁל שֵׁם הַוּוֹ'. וְזוֹהִי טַעֲנַת כְּנֶסֶת
 יִשְׂרָאֵל שְׂאִינָה מִתְפַּיֶסֶת
 מִנְחַמַת הַנְּבִיאִים, כִּיּוֹן
 שְׁרָצוּנָה וְחִפְצָהּ שֶׁל כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל
 שִׁיְהִיָּה הַגְּלוּי דְשֵׁם הַוּוֹ'
 דְּלַעֲלָא וְאֵינָה מִסְתַּפְקַת בְּדַבְּרוֹ
 הַנְּבִיאִים שֶׁהֵם גִּילּוּי מַשֵּׁם ה' דְּלִתְמָא.
 וְכַנְּזָכָר לְעִיל שֶׁהַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-
 הוּא מְקַבֵּל טַעֲנָה זוֹ שֶׁל בְּנֵי
 יִשְׂרָאֵל, וְאוֹמֵר "אֲנֹכִי אֲנֹכִי הוּא
 מְנַחֵמְכֶם", וְהִינּוּ, שְׁנוֹסְף עַל
 נְחֻמַת הַנְּבִיאִים שֶׁהַקְדוּשׁ-
 בְּרוּךְ-הוּא אוֹמֵר לָהֶם לְנִבְיָאִים
 "נַחְמוּ נַחְמוּ עִמִּי", נְחֻמָּה
 בְּכַפְלִים⁷³, עַל-יְדֵי עֲבוּדַת
 הַתְּשׁוּבָה שֶׁהִיא בְּאוֹפֵן
 דְּכַפְלִים לְתוֹשִׁיָּה⁷⁴, כְּמוֹבֵא
 לְעִיל שֶׁהַבְּעַל-תְּשׁוּבָה שֶׁהִיא רְחוּק
 וְנִתְקַרֵב עוֹבֵד אֶת הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא
 'בְּחִילָא יִתִּיר' הַגְּנָה עוֹד זֹאת, בְּנוֹסְף
 לְנַחְמָה שֶׁעַל יְדֵי הַנְּבִיאִים (וְלֹא
 בְּמִקוּמָה) שֶׁהִיא כְּאִמּוֹר נַחְמָה כְּפוּלָה
 שְׁשִׁשָּׁנָה גַּם הַנְּחֻמָּה עַל-יְדֵי
 הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא בְּעֲצֵמוֹ
 הַתְּלַבְּשׁוֹת גְּמוּרָה) בְּעוֹלָם הַבְּרִיאָה. אָמְנָם, גַּם נְבוֹאָת מֹשֶׁה אֵינָה אֶלָּא
 מִבְּחִינַת הַוּוֹ' דְּלִתְמָא. וְזוֹהִי טַעֲנַת כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל מִתְפַּיֶסֶת מִנְחַמַת
 הַנְּבִיאִים, כִּיּוֹן שְׁרָצוּנָה וְחִפְצָהּ שִׁיְהִיָּה הַגְּלוּי דְשֵׁם הַוּוֹ' דְּלַעֲלָא. וְכַנְּזָכָר לְעִיל
 שֶׁהַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא מְקַבֵּל טַעֲנָה זוֹ, וְאוֹמֵר "אֲנֹכִי אֲנֹכִי הוּא מְנַחֵמְכֶם",
 וְהִינּוּ, שְׁנוֹסְף עַל נְחֻמַת הַנְּבִיאִים שֶׁהַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא אוֹמֵר לָהֶם "נַחְמוּ נַחְמוּ
 עִמִּי", נְחֻמָּה בְּכַפְלִים⁷³, עַל-יְדֵי עֲבוּדַת הַתְּשׁוּבָה שֶׁהִיא בְּאוֹפֵן דְּכַפְלִים
 לְתוֹשִׁיָּה⁷⁴, הַגְּנָה עוֹד זֹאת, שְׁשִׁשָּׁנָה גַּם הַנְּחֻמָּה עַל-יְדֵי הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא

(67) טושו"ע או"ח סתכ"ח ס"ח. (68) סדר הפרשיות וההפטרות (ד"ה וכתב רבינו). (69) ישעי' מט, יד. (70) שם נד, יא. (71) שם נא, יב. (72) ראה המשך תער"ב ח"ב ע' טשטו ואילך. (73) ראה איכ"ר פ"א, נז. (74) שמו"ר רפמ"ו.

בונה ירושלים הוי' נדחי ישראל יכנס

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 שאומר "אֲנֹכִי אֲנֹכִי הוּא מְנַחֵמְכֶם", שְׁהוּא עֲנִין גְלוֹי שָׁם
 2 הַיְוֵי דְלַעְלָא⁷⁵.
 3 וְזֶהוּ גַם מָה שְׁכַתּוּב⁷⁶ בַּתְּחִילַת
 4 פִּרְשַׁת הַשְּׁבוּעַ וְאַתְחַנֵּן אֶל הַיְוֵי¹
 5 וְגוֹ', "וְאַתְחַנֵּן" דִּיקָא, הַכְּתוּב²
 6 מֵרִיִּיק וְאוֹמֵר 'וְאַתְחַנֵּן' לַהֲרוּת שִׁמְשָׁה
 7 רַבִּינוּ בִּיקֶשׁ לִקְבַל מִתַּנַּת חִינִם כְּלִי
 8 עַל-יְדֵי עֲבוּדַת הַתְּשׁוּבָה
 9 בְּאִים לְדַרְגָּה נַעֲלִית שְׁהִיא
 10 בְּכַחֲנִית מִתַּנַּת חֲנָם⁷⁷, כְּלוּמֵר,⁶
 11 דְּרוּגָה שְׁאִי אִפְשֵׁר לַהֲגִיעַ אֵלֶיהָ כִּכּוּחַ
 12 עֲבוּדַת הָאֲדָם שְׁהוּא עֲנִין גְלוֹי
 13 שָׁם הַיְוֵי דְלַעְלָא⁷⁸.
 14 וְכֵן תְּהִיָּה לָנוּ, שְׁפֹכֵר
 15 בַּתְּחִלַּת ה'שָׁבַע דִּנְחָמְתָּא'¹⁰
 16 בַּשְּׁבַת זו שְׁבַע אוֹמְרִים אֵת הַהִפְטֵרָה¹¹

הַרְשׁוּנָה מִבֵּין שִׁבְעַת הַפְּטוּרוֹת הַנַּחֲמָה
 אֶל מְרַחֵב הַגְּאוּלָּה, וּבְאוֹפֵן פְּנֵה
 נִמְשָׁכִים כָּל ה'שָׁבַע
 דִּנְחָמְתָּא', עַד שְׁנַכְנְסִים
 מֵה'שָׁבַע דִּנְחָמְתָּא' לְשָׁנָה
 הַבָּאָה, וְזוֹכִים לְכַתִּיבָה
 וְחַתִּימָה טוֹבָה לְשָׁנָה טוֹבָה
 וּמִתּוֹקָה בְּכָל הַמְצַטְרֵף, בְּכַנֵּי
 חַיִּי וּמְזוֹנָא רוּיָחָא, בְּנִים, חַיִּים
 (בְּרִיאוֹת) וּמוֹזוֹן (פְּרִסְנָה) בְּרִיחַ
 לְמַטָּה מִעֲשָׂרָה טְפָחִים כְּלוּמֵר,
 בַּתּוֹךְ הַמְצִיאוֹת הַגְּשֵׁמִית הַתְּחַתּוּנָה.

(75) ראה המשך תער"ב ח"ב ע' א'רג. (76) ואתחנן ג, כג. (77) פירש"י עה"פ. (78) ראה אוה"ת ואתחנן ס"ע נג ואילך.

המשך ביאור למסכת סנהדרין ליום שלישי עמ' ב

1 עיר הנדחת אחת או שתיים, דְּכַתִּיב 'עֲרִיד' שהוא לשון רבים, ומיעוט
 2 רבים שנים.
 3 הגמרא מביאה ברייתא המבארת דרשה זו: תָּנוּ רַבֵּנּוּ בְּבִרְיִיתָא עַל
 4 דְּבִרֵי הַכְּתוּב (סס), 'כִּי תִשְׁמַע בְּאֶזְרֵיךָ, 'אֶחָת' וְלֹא שְׁלֹשׁ, שְׁאִין
 5 עוֹשִׂים שְׁלוֹשׁ עֲרִים נִידָחוּת. אֵתָּה אוֹמֵר שְׁכוּנוֹת הַכְּתוּב אֶחָת וְלֹא
 6 שְׁלֹשׁ, או אֵינּוּ אֵלָּא אֶחָת וְלֹא שְׁתַּיִם, שְׁאִין עוֹשִׂים אִפִּילוּ שְׁתֵּי עֲרִים
 7 נִידָחוּת, כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר 'עֲרִיד' שְׁהוּא לְשׁוֹן רַבִּים, וּמִיעוּט רַבִּים שְׁנַיִם,
 8 הָרִי שְׁתַּיִם אָמֹר – הִרִי מְבוֹאֵר בְּכְתוּב שֶׁאִפְשֵׁר לַעֲשׂוֹת שְׁתֵּי עֲרִים
 9 נִידָחוּת, וְאֵם כֵּן, הָא מָה – כִּיצַד אֲנִי מְקַיֵּים אֵת דְּבִרֵי הַכְּתוּב 'אֶחָת',
 10 בַּהֲכַרְח צִרִיךְ לֹמֵר, שֶׁהַכּוּוּנָה הִיא אֶחָת וְלֹא שְׁלֹשׁ.
 11 הגמרא מבארת אימתי נאמר דין זה שאין עושים שלש ערים
 12 נידחות: זִמְנִין – לַעֲיִתִים אָמֵר רַב, שְׁדוּקָא בְּבֵית דִּין אֶחָד הוּא דִּיאִין
 13 עוֹשִׂין שְׁלֹשׁ עֲרִים נִידָחוּת, דְּהֵינּוּ, כֹּל זִמֵּן שְׁזַקְנֵי סְנַהֲדְרִין גְּדוּלָּה
 14 חַיִּים אֵינֵם יְכוּלִים לַעֲשׂוֹת יוֹתֵר מִשְׁתֵּי עֲרִים נִידָחוּת, הָא בְּשָׁנִים
 15 וְשְׁלֹשָׁה כְּתִי דִּינִין עוֹשִׂין – אַבְל כְּשִׁמְתוֹ זַקְנֵי הַסְּנַהֲדְרִין וְנִתְמַנּוּ
 16 אַחֲרֵיהֶם תְּחַתִּיהֶם, יְכוּלִים הֵם לַעֲשׂוֹת מֵעַתָּה שְׁתֵּי עֲרִים נִסְפּוֹת.
 17 זִימְנִין – וְלַעֲיִתִים אָמֵר רַב, שֶׁאִפִּילוּ בְּשָׁנִים וְשְׁלֹשָׁה כְּתִי דִּינִין לְעוֹלָם
 18 אִין עוֹשִׂין שְׁלוֹשׁ עֲרִים נִידָחוּת, מָאִי טַעְמָא דְרַב – מָה הוּא טַעְמוֹ
 19 שֶׁל רַב בּוֹדֵה, מְשׁוּם קְרָחָה – שִׁמְאָה תִיעֶשֶׂה אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל קִרְחַת
 20 מִתְּשׁוּבִיָּה, עַל יְדֵי שִׁיעֶשׂוּ בָּהּ כִּמְאָה עֲרִים נִידָחוּת.
 21 אָמֵר רִישׁ לְקוּשׁ, לֹא שָׁנוּ חֲכָמִים שְׁאִין עוֹשִׂים שְׁלֹשׁ עֲרִים נִידָחוּת,
 22 אֵלָּא בְּמִקּוֹם אֶחָד, כִּגּוֹן שְׁלֹשׁ בְּגִילֵי או שְׁלֹשׁ בִּיהוּדָה, אֶבְל בְּשָׁנִים
 23 וְשְׁלֹשָׁה מְקוּמוֹת – כִּגּוֹן שְׁנַיִם בְּגִילֵי וְשְׁנַיִם בִּיהוּדָה, עוֹשִׂין אִפִּילוּ
 24 כִּמְאָה עֲרִים נִידָחוּת.
 25 וְרַבֵּי יוֹחָנָן אָמֵר, אִף בְּשֵׁנֵי מְקוּמוֹת אִין עוֹשִׂין יוֹתֵר מִשְׁתֵּי עֲרִים

נִידָחוּת, מְשׁוּם קְרָחָה.
 תֵּנִיא בְּבִרְיִיתָא כְּנוּתִיָּה דְּרַבֵּי יוֹחָנָן. אִין עוֹשִׂין שְׁלֹשׁ עִירוֹת מְנוּדָחוּת
 בְּאַרְצֵי יִשְׂרָאֵל, אֶבְל עוֹשִׂין אוֹתָם שְׁתַּיִם בְּשֵׁנֵי מְקוּמוֹת, כִּגּוֹן עִיר
 אֶחָת בִּיהוּדָה וְעִיר אֶחָת בְּגִילֵי, אֶבְל שְׁתַּיִם בִּיהוּדָה וְשְׁתַּיִם וְ-או
 שְׁתַּיִם בְּגִילֵי אִין עוֹשִׂין. וְבַעֲרֵי הַקְּמוּכָה לְסַפֵּר אִפִּילוּ עִיר הַנִּידָחוּת
 אֶחָת אִין עוֹשִׂין, מָאִי טַעְמָא, שְׁמָא יִשְׁמַעוּ הַנְּכָרִים הַדְּרִים מֵעֵבֶר
 לַגְּבוּל שְׁעִיר זו שׁוּמְמָה מִיּוֹשְׁבֵיָהּ, וְיִבּוּא וְחֲרִיבוּ אֵת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל.
 וּמְבוֹאֵר מְדַבְּרֵי הַבְּרִייתָא כְּשִׁיתֵּר רַבֵּי יוֹחָנָן, שְׁאִף בְּשֵׁנֵי מְקוּמוֹת אִין
 עוֹשִׂים יוֹתֵר מִשְׁתֵּי עֲרִים נִידָחוּת.
 שׁוֹאֵל הַגְּמָרָא: מֵדוּעַ הוֹצִרְכָּה הַבְּרִייתָא לִיתֵּן טַעַם לַכֶּךְ שְׁאִין
 עוֹשִׂים עִיר הַנִּידָחוּת בְּסַפֵּר, מְשׁוּם שְׁמָא יִשְׁמַעוּ נַכְרִים וְיַחְרִיבוּ אֵת
 אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וְתִפְסֹק לִי – הִרִי נִיתֵן לְהוֹצִיא דִּין זֶה מְדַבְּרֵי הַכְּתוּב,
 דְּ'מְקַרְבָּה' אָמֵר רַבְּמָנָא – מִתּוֹךְ אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וְלֹא מִן הַסְּפָר. מְשִׁיבָה
 הַגְּמָרָא: בְּרִייתָא זוּ כְּרַבֵּי שְׁמַעוֹן הִיא דְּרִישׁ טַעְמָא דְקַרְחָה – הַדּוֹרֵשׁ
 וּמִפְרֵשׁ בְּכָל מְקוֹם אֵת טַעַם גְּזִירַת הַכְּתוּב, וּלְפִיכֵךְ אִף כֵּן הוּא
 מִפְרֵשׁ אֵת הַטַּעַם שֶׁאִסְרָה תּוֹרָה לַעֲשׂוֹת עִיר הַנִּידָחוּת בְּסַפֵּר, מְשׁוּם
 שְׁמָא יִשְׁמַעוּ הַנַּכְרִים וְיַחְרִיבוּ הָאֶרֶץ.
 שְׁנִינוּ בְּמִשְׁנָה: סְנֵהֲדָרֵי גְּדוּלָּה הָיְתָה שֶׁל שְׁבַעִים וְאֶחָד וְכוּ', שְׁנֵאמֵר
 (בְּמִדְבַר י"א טו) 'אֶסְפָּה לִּי שְׁבַעִים אִישׁ מִזְּקֵנֵי יִשְׂרָאֵל, וּמִשָּׁה עַל גִּבְיָהּ.
 רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר שְׁבַעִים.
 מִבְּרַת הַגְּמָרָא: מָאִי טַעְמָא דְרַבֵּנּוּ דְאָמְרֵי וּמִשָּׁה עַל גִּבְיָהּ – מָה
 טַעַמָּם שֶׁל חֲכָמִים, הַמְצִיכִים שְׁבַעִים וְאֶחָד זַקְנִים בְּסְנַהֲדְרִין,
 מְשׁוּם שִׁמְשָׁה רַבִּינוּ הִיָּה עוֹמֵד עַל גְּבֵי שְׁבַעִים זַקְנֵי יִשְׂרָאֵל, וְכִי
 הִיכַן מְצִינוּ בְּמִקְרָא שֶׁהִיָּה מִשָּׁה נִמְנָה עִמָּהֶם. מִבְּאֵרַת הַגְּמָרָא: אָמֵר
 קְרָא (סס) לַגְּבֵי שְׁבַעִים זַקְנִים וְהִתְאַבְּבוּ שָׁם

בס"ד. משיחות ש"פ ואתחנן, י"ג מנחם-אב ה'תש"נ.

— תרגום מאידית —

30 שמקבלים עונש על חטא, ולאח"ז — נחמה, ומהו
31 החידוש בזה שבשביל ש"חטאו בכפליים", "לקן
32 בכפליים" ו"מתנחמים בכפליים"?!] ולכאורה —
33 איך אפשר לומר בכלל שהקב"ה יעניש על חטא
34 בכפליים¹¹ ח"ו, ולהעיר מהכלל¹²: "מרובה מדה
35 טובה כו"¹³!?

36 (ב) כיון שמדובר, לכאורה, אודות ב' נחמות (על
37 ב' המכות) — לשון הפסוק הי' צ"ל "נחמו עמי
38 נחמו עמי" שמדגיש יותר שבנ"י ("עמי")
39 מתנחמים ב' פעמים; משא"כ מהלשון "נחמו נחמו
40 עמי" משמע שישנו (רק) אירוע אחד שמורכב
41 מנחמה כפולה.

42 ובפרט ע"פ המבואר במדרשי חז"ל נוספים¹⁴
43 שהכפל ד"נחמו נחמו" מבטא ב' ענינים שונים
44 בנחמה: נחמה אחת "על בית ראשון" והב' "על
45 בית שני" (כנגד ב' הפעמים ד"בכה תבכה"),
46 ויתירה מזו: לפי פירושים אחרים במדרש, ב'
47 הנחמות (אינם רק ב' ענינים שונים, אלא) הם
48 ענינים הפכיים מן הקצה אל הקצה: "נחמוה
49 עליונים נחמוה תחתונים, נחמוה חיים, נחמוה
50 מתים, נחמוה בעולם הזה נחמוה לעולם הבא,
51 נחמוה על עשרת השבטים נחמוה על שבט יהודה
52 ובנימין"; וכן להפירוש ש"נחמו נחמו" הם כנגד
53 ב' הנחמות דהקב"ה והנביאים — "אני¹⁵ ואתם נלך
54 ונחמנה, הוי נחמו נחמו עמי, נחמוה נחמוה עמי
55 (העיי"ן בחיריק, ופירוש — עמדי"),

56 וע"פ כל פירושים אלו הי' מתאים יותר,
57 לכאורה, שיהי' כתוב "נחמו עמי נחמו עמי"
58 שמשמעו ב' נחמות שונות ("נחמו עמי" על הבית
59 הראשון ו"נחמו עמי" פעם שני' על הבית השני,
60 או נחמה אחת על עשרת השבטים ונחמה שני' על

1 א. הפטרת השבת — השבת הראשונה ד"שבע
2 דנחמתא"¹ — "מתחילה ב"נחמו נחמו עמי"².

3 והנה, במדרשי חז"ל מבוארים כמה טעמים
4 בכפל ד"נחמו נחמו" (כדלקמן). ואחד מהם באיכה
5 רבה³: "את מוצא שבדבר שחטאו ישראל בו לקן
6 ובו מתנחמין כו', חטאו בכפליים דכתיב⁴ חטא
7 חטאה ירושלים, ולקן בכפליים דכתיב⁵ כי לקחה
8 מיד ה' כפליים בכל חטאותי, ומתנחמים בכפליים
9 דכתיב נחמו נחמו עמי יאמר אלקיכם". ועד"ז
10 מובא בילקוט שמעוני⁶: "כתיב נחמו נחמו עמי,
11 למה שני פעמים, רבי אומר לפי שכל מכות הללו
12 שלקו כפולות היו, שכן ירמי' אומר שבר על שבר
13 נקרא⁷, בכה תבכה⁸ כו' וכל כך למה, לפי שחטאה
14 בכפליים שנאמר⁹ כי שתיים רעות עשה עמי, וכיון
15 שחטאו בכפליים לקן בכפליים כו' ולפי שמצוותי'
16 כפולות נחמותי' כפולות שנאמר נחמו נחמו עמי
17 כו'".

18 ויש במדרש זה כמה דברים הדורשים ביאור:
19 (א) איך יתכן לומר שכאשר עשו חטא — אפילו
20 "חטאו בכפליים" — יהי' על כך עונש כפול ונחמה
21 כפולה ("לקן בכפליים, מתנחמים בכפליים"):
22 אפילו כאשר החטא הוא כפול — הרי העונש
23 ונחמה ע"ז היא, שעל כל חטא מקבלים עונש אחד
24 ואח"כ ישנה (ע"י התשובה) נחמה אחת¹⁰,

25 מהלשון "לקן בכפליים (והפסוק המובא על כך
26 — "כי לקחה מיד ה' כפליים בכל חטאותי")"
27 מתנחמים בכפליים", משמע שהעונש והנחמה הם
28 כפולים (אפילו כאשר החטא הוא חטא אחד)
29 [דאל"כ — מאי קמ"ל: הרי זה דבר הפשוט

(1) ראה תוד"ה ראש — ר"ה לא, ב. טואו"ח סו"ס תכח. ועוד.
(2) ישע"י מ, א.
(3) ספ"א.
(4) איכה א, ח.
(5) ישע"י שם, ב.
(6) איכה רמז תתריח.
(7) ירמי' ד, כ.
(8) איכה שם, ב.
(9) ירמי' ב, יג.
(10) ד"ה נחמו — בספר המאמרים אידיש ע' 126.

(11) רד"ה נחמו תרכ"ו (סה"מ תרכ"ו ע' קצה). תער"ב (המשך
תער"ב ח"א ע' עז).
(12) סוטה יא, א. וש"נ.
(13) בשלמא הנחמה בכפליים — הוא מפני שמדה טובה
מרובה כו', אבל מה שייך לקתה בכפליים כו', ומפני שלקתה
בכפליים לכן ניחמה בכפליים (המשך תער"ב שם).
(14) יל"ש ישע"י רמז תמד. פסיקתא דפ' נחמו.
(15) יל"ש שם רמז תמג. פסיקתא שם.

30 ועפ"ז מובן גם שכל הפירושים (הנ"ל) במדרז"ל בכפל ד"נחמו נחמו" אין משמעם ב' נחמות שונות, אלא נחמה אחת שהיא כפולה – על בית ראשון ועל בית שני, נחמוה עליונים נחמוה תחתונים וכו'.

35 ג. בית המקדש – שעליו קאי ה"נחמו נחמו" – הי' בית כפול, בית גשמי ורוחני גם יחד בגלוי: בית המקדש כולו וכל חלק ממנו (לא הי' מורכב משני חלקים – חלק גשמי וחלק רוחני, אלא כל כולו) הי' בית גשמי שהוא מקדש (רוחני) לה' – "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם"¹⁹.

41 וגם בנין המשכן והמקדש לא הי' באופן כזה שקודם הביאו את הדברים הגשמיים ובנו את המקדש ולאח"כ הם נעשו כלי לרוחניות, אלא כבר בלקיחת תרומת המשכן, "זהב וכסף ונחושת גוי" (וכל י"ג ט"ו) הדברים הגשמיים) היתה צ"ל, כציווי התורה, באופן ד"ויקחו לי תרומה – לי לשמו"י²⁰ (רוחניות). וכמו"כ בנוגע לעשיית המשכן: "ועשו לי מקדש – לי לשמי"²¹.

49 ועאכו"כ לאחרי גמר עשיית המשכן והמקדש שהביאה להשראת השכינה – שאזי הי' בגלוי כיצד כל מציאות המשכן והמקדש היא כפול – גשמי ורוחני גם יחד: בנין גשמי וכלים גשמיים שיש בהם "ושכנתי בתוכם" בגלוי²² [ועד שגם לאחר חורבן ביהמ"ק "בקדושתן הן עומדין", כי "שכינה אינה בטלה"²³]. ועד"ז גם בעבודה במקדש, שעיקרה עבודת הקרבנות, שהיתה ע"י הקרבת בהמות גשמיות "לשמה" – לשם ששה דברים²⁴ כו'.

58 עפ"ז מובן שחורבן ביהמ"ק הי' חורבן כפול (לקו בכפליים): אין הכוונה לשני שלבים ודרגות בחורבן, אלא חורבן אחד שיש בו תוכן כפול²⁵: חורבן גשמי ורוחני בבת אחת; ולכן גם הנחמה

1 שבט יהודה ובנימין וכו'), ולא "נחמו נחמו עמי"¹⁶ שמשמעו ש"עמי" מתנחם בנחמה כפולה, היינו נחמה אחת שיש בה ב' נחמות.

4 ג) "מצוותי כפולות" – מאן דכר שמי'?! מדובר כאן על "חטאו בכפליים" שהביא ל"לקו בכפליים" ולכן "מתנחמים בכפליים" – ומדוע מזכיר ש"מצוותי כפולות"¹⁷, ויתירה מזו – שהטעם לכך ש"מתנחמים בכפליים" הוא "לפי שמשעותי כפולות" (היפך מתחילת הענין שזוהו לפי ש"לקו בכפליים")¹⁸.

11 ד) מהו הפירוש ד"מצוותי כפולות"?

12 ב. והביאור בזה:

13 מהלשון "חטאו בכפליים, לקו בכפליים, מצוותי כפולות, נחמותי כפולות" מובן, כנ"ל, שלא מדובר אודות ב' חטאים, וכנגדם – ב' עונשים, ב' מצוות, וכנגדם – ב' נחמות, אלא אודות כפליים – חטא כפול שמביא לעונש כפול ומצוות כפולות שמביאות לנחמה כפולה.

19 ולכן (וההכרח ע"ז הוא מכך ש)נאמר בפסוק "נחמו נחמו עמי", ולא "נחמו עמי נחמו עמי": אילו נאמר "נחמו עמי נחמו עמי" היתה המשמעות שישנם ב' נחמות (שונות) [כולל גם הפירוש ש"נחמו עמי" הב' הוא לאו דוקא עמוק יותר מ"נחמו עמי" הא', ואינו אלא הכפלה כדי לחזק את הנחמה]; "נחמו נחמו עמי" פירושו ש"עמי" האחד והיחיד מתנחם בנחמה כפולה – נחמה בכפליים – "נחמו נחמו", ב' לשונות של נחמה המתייחס לאותו "עמי" [שמזה מובן ש"נחמו" הב' הוא עוד ענין, ודרגא, בנחמה].

16) וגם לפי פרש"י (ישעי' שם) שהכפל "נחמו נחמו" פירושו – "נחמו אתם נביאי נחמו את עמי" (היינו, שזהו הדיבור לנביאים שינחמו את ישראל) – "אינו מובן מהו ענין הדבור לנביאים שינחמו והלא דבור הנבואה זהו גופא הנחמה, וכשאומר לנביאים נחמו הרי המשמעות שיש איזה נחמה לבד דבור הנבואה עצמה, וצ"ל מהו הנחמה הזאת" (המשך תער"ב שם. סה"מ אידיש שם). וראה לקמן הערה 50.

17) ובפרט שבאיכ"ר שם לא הוזכר ענין זה (דמצוותי כפולות) כלל.

18) הכוונה בזה בפשטות היא, דכשם שהלקו בכפליים בא כתוצאה מהחטא בכפליים, כמו"כ הנחמה בכפליים באה ע"י שמקיים מצוות שכפולות הן. אבל צריך ביאור בזה שמלשון המדרש משמע, שהכפל דנחמה קשור בזה שמצוותי כפולות, וגם – מהו הפירוש דמצוותי כפולות, כדלקמן בפנים.

19) תרומה כה, ח.

20) ר"פ תרומה ובפרש"י.

21) פרש"י תרומה כה, ח.

22) ולא כמו שאר דברים גשמיים בעולם, דהגם שיש בהן חיות ורוחנית – ה"ז לא בגלוי, ועכ"פ הרוחניות והגשמיות הם לא באותו גילוי, עד שבגלוי – הגשמיות והרוחניות הם כמו שני דברים נפרדים, משא"כ בביהמ"ק הוא בית אחד כפול מרוחניות וגשמיות בגלוי.

23) רמב"ם הל' ביהב"ח פ"ו הט"ז.

24) זבחים מו, ב – במשנה. וש"נ.

25) ולפי הפירוש שהלקו (ונחמה) בכפליים קאי על בית ראשון ועל בית שני – ראה לקמן הערה 62.

גשמית עם דבר גשמי (מצוות ה"ה מלובשים³⁹
בדברים גשמיים, תפילין בקלף גשמי וכיו"ב,⁴⁰
וקיומם הוא בכחות גשמיים), וביחד עם זה –⁴¹
כוונת המצוה, הכוונה רוחנית בידיעה ורגש האדם⁴²
בקיום המצוה, שיקיימנה לשמה.⁴³

וכשם שהעולם בכלל הוא עולם גשמי שצריכים⁴⁴
לגלות בו את הנשמה רוחנית (אלקות), כמו"כ הוא⁴⁵
גם באדם (עולם קטן זה האדם³⁰), המורכב מגוף⁴⁶
ונשמה, ובאופן ששניהם הינם מציאות אחת (ולא⁴⁷
יתכן להפריד ביניהם, שחלק זה שייך להגוף וחלק⁴⁸
זה – להנשמה).⁴⁹

ועד"ז עבודת היהודי צ"ל עם גופו ונשמתו גם⁵⁰
יחד, עי"ז שהוא משתמש בגופו ובכחותיו⁵¹
הגשמיים ככלים להכחות הרוחניים של הנשמה,⁵²
בכך שמקיים תורה ומצוות, באופן כפול כנ"ל,⁵³
ועי"ז פועל – שכל מציאותו היא מציאות אחת⁵⁴
ויחידה שעובדת את הקב"ה באופן שהוא כפול –⁵⁵
בנשמתו וגופו גם יחד. ועי"ז – הוא גם מגלה⁵⁶
בגשמיות העולם את "נשמתה", האלקות (והכוונה⁵⁷
אלקית) שבעולם, אלקים בגימטריא הטבעי.⁵⁸

והפירוש בזה הוא, לא רק שיהודי צריך לעבוד⁵⁹
את השם בין בנשמתו ובין בגופו, שבכך אין כל⁶⁰
חידוש – כיון ש"אני נבראתי לשמש את קוני"י"⁶¹³²,
והרי ה"נבראתי" כולל הן את נשמתו והן את גופו⁶²
(ועד"ז בעולם – "כל מה שברא הקב"ה בעולמו⁶³
לא בראו אלא לכבודו"³³, בראו הן הנשמה והן⁶⁴
הגוף); החידוש ב"מצוותי" כפולות" הוא –⁶⁵
ששלימות עבודת ה' היא, לא בכך שקיימים אצלו⁶⁶
שני אופני עבודה שונים (אופן אחד בנשמתו, ואופן⁶⁷
אחר בגופו)³⁴, אלא שאצלו ישנה עבודה אחת,⁶⁸
שהיא כפולה – בגשמיות ורוחניות גם יחד.⁶⁹

ה. וקיום המצוות בשלימות באופן ד"כפולות"⁷⁰
– הוא בשתי הקצוות:⁷¹

ע"ז היא נחמה בכפליים: "נחמו נחמו", דהיינו, לא¹
שתי נחמות שונות ("נחמו עמי נחמו עמי"), אלא²
נחמה כפולה – נחמה גשמית ורוחנית בבת אחת,³
ובלשון המדרש: "נחמה עליונים נחמה⁴
תחתונים" יחז. ועד – בשלימות הנחמה בביהמ"ק⁵
השלישי, "מקדש אדני כוננו ידיך"²⁶, שיהי'⁶
מקדש נצחי²⁷, השלימות דבית כפול – מקדש⁷
רוחני שלמעלה (שבנוי ומשוכלל למעלה²⁸)⁸
שמתלבש בהמקדש גשמי שלמטה, כך שנעשה⁹
מקדש אחד – גשמי ורוחני גם יחד.¹⁰

ד. הטעם והכח לזה ש"לקו בכפליים"¹¹
ו"מתנחמים בכפליים" הוא מכיון שבנין וחורבן¹²
ביהמ"ק תלוי בעבודת האדם שגם היא כפולה –¹³
"מצוותי" כפולות" (והעדר קיומם הוא כפול,¹⁴
"חטאו בכפליים"):¹⁵

עי"ז שעבודת בני"ה היא בשלימות נשאר¹⁶
ביהמ"ק בשלימות ו"מפני חטאינו" הוא נחרב;¹⁷
ותירה מזו: בית המקדש משקף את כללות עבודת¹⁸
האדם – לעשות דירה לו יתברך בתחתונים²⁹, שכל¹⁹
העולם כולו יהי' מקום ראוי להשראת השכינה²⁰
(ברוגמא ל"ושכנתי בתוכם" במקדש), על-ידי²¹
העבודה בתורה ומצוות, שמזככים וממשיכים²²
בגשמיות העולם קדושה ורוחניות, עד שנעשית²³
דירה לו יתברך.²⁴

העולם (עוה"ז הגשמי) נברא באופן שהעולם²⁵
(מלשון העלם והסתור) מסתיר ומעלים אלקות (ז.א.²⁶
שאלקות הוא כדבר נוסף לעולם), ועי" עבודת בני"י²⁷
בתורה ומצוות, המלובשים בתוך דברים גשמיים,²⁸
מחזירים אלקות (כח וחיות רוחני) בגשמיות²⁹
העולם, עד שעושים את העולם (תחתונים) דירה³⁰
לו יתברך – דירה אחת ויחידה, דירה כפולה,³¹
גשמית ורוחנית גם יחד: דירה גשמית (תחתונים),³²
שאלקות (רוחניות) שורה שם בגלוי – עד שהקב"ה³³
עצמו (לו יתברך) נמצא שם בגלוי, בכל עצמותו.³⁴

וענין זה נעשה עי" העבודה דתורה ומצוות,³⁵
ש"מצוותי" כפולות": שלימות קיום המצוות היא³⁶
כאשר פעולת המצוה היא כפולה, פעולה אחת³⁷
ויחידה שמכילה בתוכה שתי עינים: פעולה³⁸

(30) ראה תנחומא פקודי ג. תקו"ז תס"ט (ק, א). ועוד.
(31) ראה סד"ה נחמו (בסה"מ אידיש) שהפירוש ב"מצוותי"
כפולות" הוא – שכל מצוה יש לה פעולה כפולה: זיכרון האדם
וזיכרון העולם. וכאן נתבאר, שזיכרון זה עצמו (באדם ובעולם) הוא
באופן כפול, של הנשמה וגוף יחד (ולא כמו ב' עבודות נפרדות).
(32) משנה וברייתא סוף קידושין.
(33) אבות ספ"ו.
(34) ולהעיר מב' דרגות וסוגים בעבודה – עובדי ה' בנשמתם,
עובדי ה' בגופם (ראה המשך תרס"ו ע' קנו ואילך. סה"מ תש"ח
ע' 210 ואילך).

(26) בשלח טו, יז.
(27) זח"א כח, א.
(28) רש"י ותוס' סוכה מא, סע"א.
(29) ראה תניא פל"ו.

בשכל נעשים יותר קמטים במוח הגשמי, וזה
 מרחיב את המוח הגשמי ונותן אפשרות להבנה
 עמוקה ורחבה יותר. ז.א. שנעשית מצוה ופעולה
 כפולה – השכל והמוח הגשמי ביחד לומדים תורה.
 ויתירה מזו: שלימות לימוד התורה צ"ל באופן
 ד"ערוכה בכל רמ"ח איברים" (שאז פועלים
 בלימוד התורה שהיא "משתמרת"³⁹). וכמנהג
 ישראל – שבעת לימוד התורה, ועד"ז בעת
 התפלה⁴⁰, מנענעים א"ע (את הגוף הגשמי) "על
 שם כלל⁴¹ עצמותי⁴² תאמרנה"⁴³, אע"פ שלכאורה
 תנועת הגוף מבלבלת להתעמקות ולהתעסק בדבר
 שכל, ויתירה מזו: אפילו תלמידים לפני רבם
 מתנענעים, אע"פ ש"מורא רבך כמורא שמים"⁴⁴,
 ועד"ז בשעת התפלה כשעומדים כעבדא קמי' מרא
 [ומאן דמחוי במחוג קמי מלכא כו' ה"ז מרידה
 במלכות⁴⁵, ועאכו"כ לעמוד לפני מלך ולהתנענע...]
 – כיון שהשלימות בלימוד התורה ועבודת התפלה
 היא כאשר העבודה חודרת ופועלת גם בגוף
 הגשמי (עד – ע"ד מנפשי' כרע"⁴⁶).

ועד"ז גם לאידך גיסא: המצוות (רוב המצוות)
 שעיקר קיומן הוא בגשמיות, במעשה בפועל –
 השלימות בהם הוא כשישנה בהם גם כונת המצוה
 לשמה. כמו במצות הצדקה – כללות כל המצוות:
 אע"פ שעיקר המצוה היא נתינת הצדקה במעשה
 בפועל, שזה עושה את "החיית נפש העני", שבוה
 לא חשובה כונת הנותן, הידיעה והרגש שלו
 שבוה, ועד שהמאבד סלע ומצאה עני כו' הרי
 המאבד קיים מצות צדקה⁴⁷, אע"פ שאין לו בזה
 שום כוונה ודעת (ואדרבה – יתכן שאם הי' יודע
 מזה הוא לא הי' מעוניין לתת לצדקה) – מכל
 מקום, שלימות מצות הצדקה היא כשישנה בזה

(39) עירובין נד, רע"א.

(40) שו"ע אדה"ז או"ח סו"ס מח. ושם הובא זה גבי קריאת
 התורה ותפלה. ובכ"מ הובא מנהג זה גם גבי לימוד.

(41) תהלים לה, יו"ד.

(42) להעיר, שבהגוף ג' ענינים בכלל: גידים, שבהם הדם הוא
 הנפש; למטה יותר – בשר שהוא רך; ולמטה יותר – עצמות שהם
 קשים שבהם מודגש יותר ה"גשמיות" שבהם. והחידוש דכל
 עצמותי תאמרנה, שהאמירה דתורה ותפלה פועלת גם בהעצמות.
 (43) שו"ע אדה"ז שם גבי תפלה. ולהעיר שבתניא שם הובא

כתוב זה גבי תורה.

(44) אבות פ"ד מ"ב.

(45) חגיגה ה, ב.

(46) ירושלמי ברכות פ"ב סה"ד. תוד"ה עיון – שבת קיח, ב.

(47) ספרי תצא כד, יט.

1 המצוות שעיקר קיומן הוא ברגש הלב וידיעה
 2 בשכל (רוחנית) – צריך לקיימם באופן שמשפיע
 3 גם על הכלים ואברים גשמיים שבגוף, עד לחלקו
 4 (הגשמי) בעולם, ולא רק שעבודתו, המצוה משפיע
 5 עליהם, אלא ששניהם יחד (החלק הגשמי וחלק
 6 הרוחני של המצוה) נעשים מאוחדים בתור עבודה
 7 אחת.

8 כמו מצות התפלה – שהיא (בעיקר) עבודה
 9 שבלב (איזו היא עבודה שבלב זוהי תפלה³⁵),
 10 ועד"ז במצוות התלויות בלב, אהבת ה', יראת ה':
 11 רגש הלב (ע"ד הרגיל) הוא רגש רוחני, שלא פועל
 12 בהכרח שינוי והזזה בגשמיות הלב; השלימות
 13 ב"ואהבת את ה' אלקיך בכל לבבך ובכל נפשך
 14 ובכל מאדך"³⁶ היא, שנוסף להרגש והכוונה שבלב,
 15 שהאהבה תחדור ותפעל שינוי והזזה בבשר לב
 16 הגשמי, רגש האהבה להשם הוא גם פיזי –
 17 שמרגיש איך שליבו משתוקק ובווער כאש (כרשפי
 18 אש) עם אהבה לקב"ה; ליבו דופק בגשמיות עם
 19 יראה ופחד מפני הקב"ה. עד שנעשית אהבה אחת
 20 ויחידה – רגש רוחני ביחד עם הזזה גשמית של
 21 הלב [כולל ונוסף על "בכל לבבך – בשני
 22 יצריך"³⁷]: עד שזה משפיע וחודר עד "בכל מאדך
 23 – בכל ממונך"³⁷, חלקו בעולם.

24 ועד"ז במצות תלמוד תורה, ומצוות התלויות
 25 בשכל ומחשבה, שבוה החידוש גדול יותר:

26 שכל הוא עדין ורוחני יותר מרגש; ריחוק
 27 השכל מגשמיות הוא רחוק יותר מאשר ריחוק
 28 ההרגש מגשמיות³⁸. כמו שהאדם מבין זאת
 29 בפשטות ממנו אישית: כאשר יש לו הרגש בלב
 30 אזי הוא חש לפעמים תזוזה ותנועה בליבו (נוסף
 31 על זה שהלב הרי מתנענע בתמידות); משא"כ
 32 כשהוא מבין סברא אי"ז מביא לתזוזה במוחו
 33 הגשמי (המוח הוא "קר", ובכלל אינו מתנענע).

34 השלימות בלימוד התורה (ומזה נשתלשל גם
 35 במחשבה והתעמקות בשכל בכלל) הוא כאשר
 36 השכל ומחשבה הם ביגיעה והתעמקות כזאת
 37 שפועלת שינוי ותזוזה גם במוחו הגשמי, וכמבואר
 38 בספרי רפואה (הובא בחסידות) שעל-ידי העמקה

(35) תענית ב, א.

(36) ואתחנן ו, ה.

(37) ברכות נד, א.

(38) ראה תניא פל"ז (נד, סע"א).

34 שמזה נשתלשל הענין דהמאבד לגריעותא, ע"ד
35 איזהו שוטה המאבד מה שנותנים לו⁵¹.

36 ויש לומר, שהמעלה בזה (קיום המצוה באופן
37 שלמעלה מטעם ודעת) נראית גם בגלוי במצות
38 הצדקה הנ"ל (כללות כל המצוות) – שהשלימות
39 במצוה היא כאשר הנותן אינו יודע מי הוא
40 המקבל⁵². ויתירה מזו: עי"ז יש לו את שתי
41 המעלות במצוה – הכוונה ברצון שהוא לא יראה מי
42 הוא המקבל, וביחד עם זה – המעלה שלמעלה
43 מטעם ודעת, נוסף על המעלה העיקרית בקיום
44 המצוה בגשמיות.

45 ומעין זה הוא גם בכל המצוות, שקיום המצוה
46 בפועל (בגשמיות) קשור עם קבלת עול שלמעלה
47 מטעם ודעת, והידיעה באופן קיום המצוה וכוונת
48 המצוה – היא ההמשכה בטעם ודעת.

49 עפ"ז נמצא שהפירוש ב"מצוותי" כפולות" הוא
50 לא רק שזה כולל ענין כפול, גשמיות ורוחניות,
51 אלא גם השלימות שלמעלה מטעם ודעת. בסגנון
52 אחר: הכפל במצוות כולל לא רק שתיים, אלא ריבוי
53 עד א"ס (ע"ד הפירוש ב"כפליים לתושי"י⁵³), ז.א.
54 שזו נקודה אחת שכוללת כל הקיים וכל המעלות
55 והשלימות: גשמיות, רוחניות, טעם ודעת, למטה
56 מטעם ודעת, למעלה מטעם ודעת, חיבור שניהם
57 יחד וכו'.

58 ויש לומר שהטעם לכך הוא, כי כפל זה מראה
59 שזה קשור עם העצם, עצמותו ומהותו ית',
60 שלמעלה מכל גדרי גשמיות ורוחניות וחיבור
61 שניהם, ולכן נכללים כולם, בלי חילוק כלל, בכפל.
62 ח. עפ"ז מובן גם הכפל ד"נחמו נחמו" – שזה,
63 בעצם, נקודה אחת, לשון יחיד ("עמי") הכוללת
64 כל מיני שלימות, כפי שזה מתבטא בכל הקיים:
65 "כל אלה הנחמות (מ"נחמו נחמו עמי") עתידה
66 לימות המשיח"⁵⁴. משיח הוא בחי' יחידה
67 הכללית⁵⁵, הקשורה עם יחידה לייחדך, עצמותו
68 ית', הכולל שלימות כל הקיים וכל הענינים: גם
69 השלימות שלמעלה מטעם ודעת – כידוע שמיח

1 הכוונה, הידיעה ורגש האדם שבזה, בסבר פנים
2 יפות וכו', כמבואר בהלכה הדרגות במעלת
3 הצדקה⁴⁸.

4 ו. ומזה מובן, ש"חטאינו" (שבגללם הרי "גלינו
5 מארצנו") היינו חטא כפול – חסרון (חטא מלשון
6 חסרון⁴⁹) הן ברוחניות והן בגשמיות, ולכן גם
7 החורבן והגלות (תוצאת החטא) כפולים – "לקן
8 בכפליים", הן ברוחניות והן בגשמיות (בין באדם
9 ובין בעולם⁵⁰), בין בבני – שנשלחו לגלות, ובין
10 באלקות כביכול – שהקב"ה נמצא כביכול
11 בגלות⁵⁰;

12 ועי"ז שיש בבני" קיום המצוות, "מצוותי"
13 כפולות", נעשה נחמה בכפליים – נחמו נחמו
14 עמי", נשמה בגוף, בגשמיות וברוחניות גם יחד,
15 "נחמה עליונים נחמה תחתונים", עד להשלימות
16 בזה – בבנין בביהמ"ק הכפול, כנ"ל.

17 ז. ובעומק יותר – יש לומר:

18 הנחמה שקשורה עם גשמיות (תחתונים),
19 שנפעלת ע"י החלק הגשמי שבמצוה (שאינן בה
20 טעם ודעת) – שורשה הוא ממקום שנעלה יותר
21 מנחמה רוחנית (עליונים) שבאה מהחלק הרוחני
22 שבמצוה (כוונת המצוה שיש בה טעם ודעת) –
23 מדרגא שלמעלה מטעם ודעת, ולכן היא מתבטאת
24 בקיום המצוה במעשה (אפילו ללא כוונה), מצד
25 הביטול שלמעלה מטעם ודעת; רק בכדי שהדבר
26 יהי' בשלימות, צ"ל בזה גם ההמשכה בטעם ודעת
27 – הכוונה (רוחניות) של המצוה.

28 ויש לומר, שזהו הטעם פנימי לכך שהמאבד
29 סלע ומצאה עני ה"ה מקיים מצות צדקה אע"פ
30 שאין לו בזה כוונה כלשהי (ואדרבה – אפשר
31 שכוונתו להיפך כנ"ל) – כי המצב של המאבד סלע
32 (לגריעותא) למטה מטעם ודעת, מקורו בשרש
33 הענינים הוא מעבורה שלמעלה מטעם ודעת. אלא

(48) רמב"ם הל' מתנות עניים פרק י'.

(49) לקו"ת מטות פב, א. ובכ"מ.

(50) ראה ד"ה נחמו בסה"מ אידיש שם. תרכ"ו והמשך תער"ב שם.

ובמ"א נתבאר (אוה"ת פרשתנו ע' ב"ר ואילך. נ"ך ע' א"רטו.
ד"ה נחמו תרס"ט, עת"ר תער"ב) שהכפל "נחמו נחמו" קאי על
בחי' מקיף ופנימי והתחברות שניהם, עיי"ש. ובהמשך תער"ב שם
מבאר בזה דברי רש"י דלעיל הערה 16.

(51) חגיגה ג, סע"ב. וש"נ.

(52) רמב"ם שם ה"ח.

(53) שמו"ר פמ"ו, א.

(54) פי' הרד"ק עה"פ.

(55) רמ"ז לזח"ג רס, ב. ועוד.

30 תפלת משה כוללת בה הרבה מעלות –
 31 כמאחז"ל⁶⁴ שמשה התפלל תקט"ו תפלות כמנין
 32 "ואתחנן". ומבואר בכ"מ⁶⁵ שתקט"ו רומז על
 33 ההמשכה דט"ו, בחי' י"ה, שלמעלה מסדר
 34 השתלשלות, בת"ק – מהלך ת"ק שנה בין רקיע
 35 לרקיע כו', עד ט"ו פעמים ת"ק⁶⁶ – שלימות סדר
 36 ההשתלשלות.

37 ולאחר מכן באים לפ' עקב – "והי' עקב
 38 תשמעון", שמדגיש גם את השלימות שלמעלה
 39 מסדר השתלשלות וטעם ודעת – עקב שמורה על
 40 קבלת עול, ותשמעון בפירושו שמיעה וקבלת עול,
 41 וביחד עם זה – "תשמעון", מלשון שמיעה והבנה,
 42 טעם ודעת, וזה נמשך בכל הדרגות דסדר
 43 ההשתלשלות, עד לבחי' עקב, העקביים וסוף דכל
 44 הדרגות, בזמן ובמקום.

45 ואח"כ – "ושמר ה' אלקיך לך את הברית ואת
 46 החסד אשר נשבע לאבותיך": הן המעלה ד"את
 47 הברית ואת החסד אשר נשבע לאבותיך", שהאבות
 48 הן הן המרכבה – מעלת הביטול שלמעלה מטעם
 49 ודעת, כפי שזה קודם מתן תורה, קודם למעליותא
 50 – ביטול שלמעלה מטעם ודעת שבתורה; ואיך
 51 שזה נמשך לבני' לאחרי מתן-תורה, כפי שהתורה
 52 ניתנת בטעם ודעת בזמן ובמקום דעולם הזה
 53 הגשמי.

54 י. ע"פ הנ"ל ישנו גם קשר בין שבת נחמו
 55 וחמשה עשר באב (שמתברך משבת נחמו,
 56 ולפעמים חלה קביעותו בשבת נחמו עצמו), וכן
 57 ביאור בענין שקשור עם חמשה עשר באב:

58 הגמרא אומרת (בסוף מס' תענית), ש"מחמשה
 59 עשר באב ואילך תשש כחה של חמה כו' מכאן
 60 ואילך דמוסיף יוסיף", ופרש"י: "מחמשה עשר
 61 באב ואילך דמוסיף לילות על הימים לעסוק בתורה
 62 יוסיף חיים על חייו". וענין זה מובא גם להלכה:
 63 "ויש לאדם להתחיל ללמוד בלילה מט"ו באב
 64 ואילך". "מט"ו באב ואילך יוסיף מעט מעט"⁶⁷.

1 בא בהיסח הדעת, שנאמר⁵⁶ מצאתי דוד עבדי⁵⁷,
 2 וביחד עם זה – שלימות דטעם ודעת, כידוע
 3 שמשיח יהי' רב (נוסף להיותו מלך)⁵⁸, המלמד
 4 תורה לכל העם כולו, תורתו של משיח. וכיון שכן,
 5 צ"ל ההכנה לקבלת המשיח ע"י לימוד (בטעם
 6 ודעת) המעיינות, תורתו של משיח, "יפוצו
 7 מעיינותיך חוצה".

8 וכך גם אצל הקב"ה כביכול: הקב"ה אומר
 9 ש"מצאתי דוד עבדי"⁵⁹, באופן של מציאה בהיסח
 10 הדעת, למעלה מטעם ודעת שלמעלה כביכול;
 11 וביחד עם זה אנו מוצאים שהבחירה בדוד עבדי
 12 באה דרך סדר השתלשלות, שמשתי האחייות רות
 13 וערפה, נשארה רות עם נעמי [שזה מורה על גילוי
 14 הבחירה בין שני שווים, רות וערפה], וכתוצאה
 15 מכך יצא ממנה ישי, וישי הוליד את דוד⁶⁰, ובחי
 16 דוד עצמו הקב"ה בחן אותו בצאן⁶¹ כו', עד שבחר
 17 בו להעמיד את מלכות בית דוד.

18 ומזה מובן, שה"נחמו נחמו" בכפליים (שקאי
 19 בעיקר על ימות המשיח) מדגיש את נקודת היחידה
 20 של משיח בן דוד, שכולל את כל הקוים
 21 והשלימויות, עד א"ס, כמבואר במדרש הנ"ל
 22 (ס"א) – נחמוה עליונים נחמוה תחתונים, עולם
 23 הזה עולם הבא וכו'⁶².

24 ט. ויש לקשר זה עם פרשת ואתחנן: "ואתחנן
 25 אל ה' גו' אעברה נא ואראה את הארץ הטובה גו"
 26 קאי על תפלת משה להיכנס לארץ-ישראל, אשר,
 27 באם תפלת משה היתה מתקבלת והי' מכניס את
 28 בני' לארץ ישראל ובונה את בית המקדש, אזי לא
 29 הי' המקדש חרב והיתה זו גאולה נצחית⁶³.

(56) תהלים פט, כא.

(57) סנהדרין צז, סע"א.

(58) ראה שהמ"צ להצ"צ מצות מינוי מלך.

(59) ועפ"ז יומתק מ"ש "מצאתי דוד עבדי", כי בכתוב זה קאי על מעלת דוד (מלכא משיחא) בתור עבדי, שמורה על הביטול שלמעלה מטעם ודעת. ולכן הוא באופן של "מצאתי", מציאה הבאה בהיסח הדעת.

(60) רות א, יו"ד ואילך.

(61) שמור" פ"ב, ג.

(62) ועפ"ז מובן שגם הכפל דנחמו על בית ראשון ועל בית שני קאי על שלימות שיש בשני בתי מקדשות אלו (עבודת הצדיקים ועבודת התשובה) – ראה סד"ה נחמו עת"ר. לקו"ש ח"ט ע' 61 ואילך.

(63) ראה מגלה עמוקות אופן קפה (הובא בילקוט ראובני פרשתנו). אלשיך אוה"ח ועוד ריש פרשתנו. אוה"ת פרשתנו ע' סה. צג. (כרך ו') בירא. ועוד.

(64) ראה דב"ר פי"א, ט.

(65) אוה"ת פרשתנו ע' קטז.

(66) תוס' וחדא"ג מהרש"א – חגיגה יג, א.

(67) וראה גם ב"ח לטור או"ח סרל"ח: "האחרונים קבלו לומר

משכבי כו' ומקומי עד שכבי קומי . . מט' באב שאומרים קומי

עד חג השבועות שאומרים שכבי, קומי, חייב לקום קודם אור

27 החל מה"הכרזה ופרסום" בעצמו, שזה יעורר
 28 אצל כל אחד הוספה בלימוד התורה, בכמות
 29 ואיכות,
 30 וכמו"כ לפרסם ולעורר את בני ביתו, וכל יהודי
 31 שיכול להשפיע ולעורר אותו.
 32 ההוספה בלימוד התורה עצמה יש בה מעלה
 33 נוספת כאשר מצטרפים לשיעור בתורה ברבים
 34 (ולא "בד בבד"⁷³), "שנים שיושבים ועוסקים
 35 בתורה", עד "עשרה שיושבים ועוסקים בתורה"⁷⁴.
 36 ולכן כדאי לנצל את ההוראה מחמשה עשר באב –
 37 להוסיף במיוחד בשיעורי תורה ברבים, ע"י יסוד
 38 שיעורים חדשים במקומות שעדיין לא קיים בהם
 39 שיעור, ולחזק ולהרחיב השיעורים שכבר קיימים.
 40 וההוספה בלימוד התורה – תביא בודאי
 41 להוספה בתלמוד גדול שמביא לידי מעשה⁷⁵,
 42 הוספה בקיום המצוות בהידור, ובאופן של
 43 "מצוותי כפולות", כנ"ל בארוכה.
 44 וכאמור, ההכרזה ופרסום בנוגע להוספה
 45 בלימוד התורה צ"ל בהדגשה – עם הוספה שע"ז
 46 "יוסיף חיים על חייו", היינו שישנה ההבטחה
 47 דתורתנו הקדושה, תורת אמת, שע"ז יתוסף
 48 אריכות ימים בפשטות אצל המוסיף בלימוד
 49 התורה!
 50 אשר, עצם הידיעה בזה, מחזקת יהודי לקבל
 51 החלטה טובה להוספה בלימוד התורה, ולהתעלות
 52 מעל הבלבולים, דאגות הפרנסה וכיו"ב, ולהעמיד
 53 א"ע במצב של "אוכלי המן" (ש"לא ניתנה תורה
 54 אלא לאוכלי המן"⁷⁶), עכ"פ בשעת הלימוד,
 55 ולהתמסר ללימוד התורה, באופן ד"כל עצמותי
 56 תאמרנה", בהתעמקות ונעימות ("געשמאק")
 57 (כנ"ל), בידוע שהקב"ה מספק לו כל צרכיו וצרכי
 58 בני ביתו, ואפילו אם ישנה דאגה – ה"ה מקבל
 59 החלטה שהדבר לא יפריע לו, וע"י עצם ההחלטה
 60 בזה – הקב"ה מברך אותו, שמלכתחילה לא יהי'
 61 לו דאגות (ובפרט שכך צ"ל ע"פ דין שכל יהודי
 62 ראוי לקבל ע"פ דין והלכה "כסעודת שלמה

1 וצריך להבין: מדוע מוסיפים גם שהשכר שניתן
 2 עבור הוספה בעסק התורה (מט"ו באב ואילך),
 3 הוא "יוסיף חיים על חייו"? ויש לומר: שמזה
 4 למדים שהשלימות בלימוד התורה היא כאשר
 5 הלימוד הוא באופן של כפל – שנכללים בו כל
 6 המעלות והשלימויות, הן רוחניות והן גשמיות,
 7 שנוסף על המעלה ברוחניות (קיום מצות תלמוד
 8 תורה) יש בה גם המעלה, שהיא משפיע בגשמיות,
 9 במצב של "חינו ואורך ימינו", "כדכתיב⁶⁸ הוא
 10 חיין, וכתב⁶⁹ אורך ימים ושנות חיים ושלום
 11 יוסיפו לך"⁷⁰, שע"י ההוספה בלימוד התורה
 12 ניתוסף גם בחיים גשמיים, באריכות ימים בפשטות.
 13 ולהוסיף, שע"ז שמנצלים את ההוספה
 14 באריכות הלילה ללימוד התורה – מגלים בעולם
 15 את הנשמה והפנימיות של הלילה (ואריכות
 16 הלילה), ש"לא איברא ליליא אלא לגירסא"⁷¹.

17 וענין זה (הוספה בלימוד התורה מט"ו באב
 18 ואילך) מרומז גם בפרשתנו שבה מדובר אודות
 19 קיני קניזי וקדמוני, וכידוע⁷² שבעבודת האדם הרי
 20 קיני קניזי וקדמוני הם כנגד הג' מוחין, שעיקר
 21 עבודתם הוא – בלימוד התורה, בהבנה והשגה.
 22 יא. ובנוגע לפועל:

23 כדאי ונכון לפרסם ולהכריז בכל מקום ומקום
 24 את הוראת חז"ל ש"מחמשה עשר באב ואילך
 25 דמוסיף לילות על הימים לעסוק בתורה יוסיף חיים
 26 על חייו",

הבוקר כו' ללמוד, כיון דהלילות ארוכים". ועפ"ז ה"ז מט' באב*.
 ויש לומר שהוא ע"ד שבהטעם דבטלה גזירת מתי מדבר קבעו
 ה"ז ט', כמו שהי' בפעם הראשונה, ביום שנתברך – ט"ו באב
 (תענית ל, ב וברש"י ותוס' שם. איכ"ר פתיחה לג), אף שנתברך
 שבטלה בט' באב שלפניו (ראה מת"כ לאיכ"ר שם). וראה גם
 לקו"ש ח"ט ע' 447 בהערה. חכ"ד ע' 273 הערה 25.

(68) ס"פ נצבים.

(69) משל ג, ב.

(70) רשב"ם ב"ב קכא, ב.

(71) עירובין סה, א. טושו"ע אר"ח סרל"ח.

(72) ד"ה אל תצר את מואב לאדמו"ר האמצעי.

(73) וסיום הכתוב (רימ"ג, ג, לו) ונואלו (כדרז"ל ברכות סג, ב. ושי"ג).

(74) אבות פ"ג מ"ו.

(75) קידושין מ, ב. ושי"ג.

(76) מכילתא ר"פ בשלח. שם טז, ד.

(* ולהעיר מומנהג ישראל לקדש הלבנה במוצאי תשעה באב, די"ל שלאחר שנתברך בט"ו באב שבטלה הגזירה בתשעה באב. יש מקום לקדש הלבנה תיכף במוצאי תשעה באב. שקידוש לבנה מורה על קידוש ועלי' בלבנה, ובישראל הדומין ומניין ללבנה. ולהעיר מהמובא בספרים שקידוש לבנה הוא סגולה לאריכות ימים ולנשיעות כו' (וי"ל) הטעם ע"פ מ"ש בפנים בנוגע להוספה באריכות ימים הבאה ע"י הוספה בלימוד התורה מט"ו באב ואילך).

6 – לגאולה האמיתית והשלימה, ועוברים, בלי
7 הפסק כלל מחיינו עתה, לחיים נצחיים, ולקיום
8 היעוד בסיום וחותם מסכת תענית: "בנין בית
9 המקדש שיבנה במהרה בימינו", "ואמר ביום ההוא
10 הנה אלקינו זה קוינו לו ויושיענו זה ה' קוינו לו
11 נגילה ונשמחה בישועתו".

1 בשעתו", ואף יותר מכך⁷⁷), ולומד תורה במנוחת
2 הנפש ומנוחת הגוף, באריכות ימים ושנים טובות,
3 מתוך בריאות הגוף והנשמה.
4 עד שזוכים – כל יהודי וכל בני בתוך כלל
5 ישראל, "בנערינו ובזקנינו גוי' בבנינו ובבנותינו"⁷⁸

(77) ב"מ רפ"ז.
(78) בא י"ד, ט.

המשך ביאור למסכת סנהדרין ליום ראשון עמ' א

37 הזקנים מסנהדרין גדולה, וכדברי רבי שמעון. ומבארת הגמרא:
38 נְמַר – הוא לומד גזירה שוה 'זְקֵנִי זְקֵנִי' מִן הַמִּקְרָא שְׁנֵי אֲמָר לִגְבִי
39 סְמִיכַת זְקֵנִים עַל פֶּר הָעֵלָם דָּבָר שֶׁל צִיבּוּר (ויקרא ד טו) 'וְסָמְכוּ זְקֵנֵי
40 הָעָדָה אֶת יְדֵיהֶם, שְׁמֹאחַר וְנִאמְרָה תִּיבַת 'זְקֵנִי בֵּין בַּעֲגָלָה עֶרּוּפָה
41 וּבֵין בְּפֶר הָעֵלָם דָּבָר יֵשׁ לְלוּמְדָם זֶה מִזֶּה, מִה לְהֶלֶן – כִּשֶׁם שֶׁלִּגְבִי
42 סְמִיכַת הַזְּקֵנִים עַל הַפֶּר צִרִיךְ אֶת הַמְּיוֹחֲרִין שֶׁבְּעָדָה – סְנֵהֲדֵרִין
43 גְּדוּלָה, אִף כָּאֵן לְעֵנִין עֲגָלָה עֶרּוּפָה צִרִיךְ אֶת הַמְּיוֹחֲרִין שֶׁבְּזֻקְנֵיךָ,
44 וְנִמְצָא שְׁתִּיבַת 'שׁוֹפְטִיךְ' מִיּוֹתֶרֶת לְדִרְשָׁה, לְהוֹסִיף עַל מִסְפַּר
45 הַזְּקֵנִים.
46 מִקְשָׁה הַגְּמָרָא: אִי יֵלֵךְ – אִם רַבִּי יְהוּדָה לּוֹמֵד אֶת הַדִּין שֶׁצִּרִיךְ
47 סְנֵהֲדֵרִין גְּדוּלָה בַּעֲגָלָה עֶרּוּפָה מִסְמִיכַת זְקֵנִים, לֵיֵלֶךְ בְּפֹלֶה מִתְּהֵב
48 – יִכּוֹל הוּא לְלַמּוֹד אֶת כָּל הַדֵּינִים מִשֶּׁם, וְאִף אֶת מִנִּין הַזְּקֵנִים, וְאִם
49 כֵּן 'זְקֵנֵיךָ וְשׁוֹפְטֵיךָ' לְמָה לִּי – מְדוּעַ הוֹצֵרֶךָ הַתְּנָא לְלַמּוֹד מִתִּיבּוֹת
50 אֵלּוּ אֶת מִנִּין הַזְּקֵנִים, אֵלּוּ, בְּהִכְרַח צִרִיךְ לּוֹמַר שְׂרָבִי יְהוּדָה אֵינּוּ
51 לּוֹמֵד גִּזְרָה שׁוּה מִסְמִיכַת זְקֵנִים, אֵלּא סוֹבֵר כְּרַבִּי שְׁמַעוֹן שִׁישׁ
52 לְלַמּוֹד מִתִּיבַת 'שׁוֹפְטִיךְ' שִׁיהִיו הַזְּקֵנִים מִסְנֵהֲדֵרִין גְּדוּלָה, וּמִכָּל
53 מְקוֹם נִיתֵן לְלַמּוֹד מִשֶּׁם אִף לְעֵנִין מִנִּין הַזְּקֵנִים, מִשּׁוּם שְׁהוּא סוֹבֵר
54 שִׁיכּוֹל הִיָּה הַכְּתוּב לּוֹמַר 'וַיִּצְאוּ זְקֵנֶיךָ שׁוֹפְטִיךָ, וְנִמְצָא שְׂהִינּוּ' שֶׁל
55 תִּיבַת 'שׁוֹפְטֵיךָ' שְׁהִיא מִיּוֹתֶרֶת לְכַאֲוֶרָה בְּאֵה לְמִנִּינָא – לְעֵנִין מִנִּין
56 הַזְּקֵנִים, לְלַמַּד שִׁישׁ לְהוֹסִיף עוֹד שְׁנִים, וּלְפִיכֶךָ צִרִיךְ חֲמֵשֶׁה זְקֵנִים,
57 מִבְּרַת הַגְּמָרָא: וְרַבִּי שְׁמַעוֹן – מְדוּעַ אֵינּוּ לּוֹמֵד לְהוֹסִיף עַל מִנִּין
58 הַזְּקֵנִים מִן הָאוֹת וִי"ו. וּמִבְּרַת: וַי"ו לָא דְרִישׁ – הוּא סוֹבֵר שֶׁאֵין
59 לְדַרוֹשׁ אֶת הָאוֹת וִי"ו, וּלְפִיכֶךָ סוֹבֵר שְׁדִי בְּשִׁלְשָׁה זְקֵנִים.
60 מִקְשָׁה הַגְּמָרָא: אֵלּא מְעָתָה – לְאַחַר שְׁנֵתְבָאָר שֶׁלְּדַעַת הַכָּל יֵשׁ
61 לְלַמּוֹד מִתִּיבַת 'זְקֵנֵיךָ' לְרִבּוּת שְׁנֵי זְקֵנִים, אִם כֵּן יֵשׁ לְהוֹסִיף עוֹד עַל
62 מִנִּינֵם, שְׁהִי נִאמַר בְּמִקְרָא (דברים כא א) 'וַיִּצְאוּ זְקֵנֶיךָ וְשׁוֹפְטֵיךָ
63 וּמִדְּרִי, וְיֵשׁ לְדַרוֹשׁ מִתִּיבַת 'וַיִּצְאוּ' לְרִבּוּת עוֹד שְׁנֵים, וְכֵן מִתִּיבַת
64 'וּמִדְּרִי' לְרִבּוּת עוֹד שְׁנֵים, וְנִמְצָא שֶׁלְּרַבִּי יְהוּדָה הַסּוֹבֵר שֶׁצִּרִיךְ
65 חֲמֵשֶׁה זְקֵנִים, יֵשׁ לְהוֹסִיף עֲלֵיהֶם עוֹד אַרְבַּעַה וְהָרִי כֵּן תִּשְׁעָה,
66 וְאֵילוּ לְרַבִּי שְׁמַעוֹן הַסּוֹבֵר שֶׁצִּרִיךְ שְׁלֹשָׁה זְקֵנִים, יֵשׁ לְהוֹסִיף עֲלֵיהֶם
67 עוֹד אַרְבַּעַה וְהָרִי כֵּן שְׁבַעַתָּה.
68 מִתְּרַצָּה הַגְּמָרָא: הָהוּא מִיֵּבְעֵי לִיָּה – תִּיבּוֹת אֵלּוּ נִצְרַכּוֹת הֵן
69 לְדַרְשָׁה, לְכַדְתֵּנָא – כִּמוּ שְׁשֵׁנִינוּ בְּבֵרִייתָא, 'וַיִּצְאוּ' הֵן וְלֹא שְׁלֹחֶיךָ –
70 מִתִּיבַת 'וַיִּצְאוּ' יֵשׁ לְלַמּוֹד, שְׁעַל הַזְּקֵנִים לְצַאֵת בְּעִצְמָם לְמַדִּיזַת
71 הָעֲגָלָה, וְאֵין יִסְכּוּלִים לְשַׁלּוֹחַ שְׁלִיחִים לְשֵׁם כֶּךָ, וּמִתִּיבַת 'וּמִדְּרִי'
72 יֵשׁ לְלַמּוֹד, שְׁאֵמִילּוּ נְמַצָּא

1 אומר בחמשה.
2 תְּנֵי רַבֵּנָן – שְׁנֵי חֲכָמִים בְּבֵרִייתָא, נִאמַר לִגְבִי עֲגָלָה עֶרּוּפָה (דברים
3 כא א) 'וַיִּצְאוּ זְקֵנֵיךָ וְשׁוֹפְטֵיךָ וּמִדְּרִי אֶל הָעָרִים אֲשֶׁר סְבִיבַת הַחֶלְלִי',
4 וְיֵשׁ לְלַמּוֹד מִן הַמִּקְרָא אֶת מִסְפַּר הַזְּקֵנִים הַיּוֹצְאִים מִסְנֵהֲדֵרִין
5 גְּדוּלָה לְמַדִּיזַת עֲגָלָה עֶרּוּפָה. 'זְקֵנֵיךָ' הוּא לְשׁוֹן רַבִּים, וּמִיעוּט רַבִּים
6 שְׁנֵים, וְאִף 'שׁוֹפְטֵיךָ' הוּא לְשׁוֹן רַבִּים וּמִיעוּט שְׁנֵים, נִמְצָא שֶׁצִּרִיךְ
7 אַרְבַּעַה זְקֵנִים, וְנִאמַחַר שְׁכָלֵל הוּא בִּידְנֵינּוּ שְׁאֵין עוֹשִׂים בֵּית דִּין
8 שְׁמִסְפַּר חֲבִירֵיו שְׁקוּל, דְּהֵינּוּ, שְׁאֵין עוֹשִׂים בֵּית דִּין שֶׁל זְוָגוֹת, כְּדִי
9 שְׁאֵם יִיחַלְקוּ בִּינֵיהֶם יוֹכְלוּ לְהַכְרִיעַ אַחַר הַרּוּב, לְפִיכֶךָ מוֹסִיפִין
10 עֲלֵיהֶן – עַל אַרְבַּעַת הַזְּקֵנִים עוֹד אַחַר, הָרִי כָּאֵן תְּמַשָּׁה זְקֵנִים. אֵלּוּ
11 דְּכָרִי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי שְׁמַעוֹן אֹמֵר, 'זְקֵנֵיךָ' הוּא לְשׁוֹן רַבִּים וּמִיעוּט
12 שְׁנֵים, וְנִאמַחַר שְׁאֵין עוֹשִׂים בֵּית דִּין שְׁקוּל מוֹסִיפִין עֲלֵיהֶם עוֹד אַחַר,
13 הָרִי כָּאֵן שְׁלֹשָׁה זְקֵנִים לְמַדִּיזַת עֲגָלָה עֶרּוּפָה.
14 שׁוֹאֵלֶת הַגְּמָרָא: וְרַבִּי שְׁמַעוֹן, הָיָא שׁוֹפְטֵיךָ מֵאִי עֵבִיר לִיָּה – מִה
15 יִלְמַד רַבִּי שְׁמַעוֹן מִתִּיבַת 'שׁוֹפְטִיךָ', וּמִשִּׁיבָה: הָהוּא מִיֵּבְעֵי לִיָּה
16 לְמִיּוֹחֲרִין שֶׁבְּשׁוֹפְטֵיךָ – הוּא לּוֹמֵד מִתִּיבָה זֶה שֶׁאֵין דִּי בּוֹזְקִים
17 מִסְנֵהֲדֵרִין קְטָנָה, אֵלּא צִרִיךְ שִׁיהִיו מִן הַמְּיוֹחֲדִים שְׁבִשְׁפּוּטִים,
18 דְּהֵינּוּ, מִסְנֵהֲדֵרִין גְּדוּלָה.
19 מִבְּרַת הַגְּמָרָא: וְרַבִּי יְהוּדָה, הַדּוֹרֵשׁ אֶת תִּיבַת 'שׁוֹפְטִיךָ' לְהוֹסִיף
20 עַל מִנִּין הַזְּקֵנִים, מִנִּין יִלְמַד שְׁהֶם מִסְנֵהֲדֵרִין גְּדוּלָה. וּמִבְּרַת: מוֹקְנֵי
21 זְקֵנֵיךָ נְפָקָא – הוּא לּוֹמֵד זֹאת מִיּוֹתֵר אֹת אַחַת, שְׁהִי יִכּוֹל הִיָּה
22 הַכְּתוּב לּוֹמַר 'וַיִּצְאוּ זְקֵנֵי שׁוֹפְטִיךָ, וְנִאמַחַר וְנִקַּט 'זְקֵנֵיךָ' יֵשׁ לְלַמּוֹד
23 מִכֶּךָ שְׁהֶם מִן הַמְּיוֹחֲדִים שְׁבוֹזְקִים, דְּהֵינּוּ, סְנֵהֲדֵרִין גְּדוּלָה.
24 שְׁבָה הַגְּמָרָא וּמִבְּרַת: וְרַבִּי שְׁמַעוֹן, מְדוּעַ הוֹצֵרֶךָ לְלַמּוֹד עֵנִין זֶה
25 מִתִּיבַת 'שׁוֹפְטִיךָ', הָרִי יִכּוֹל הִיָּה לְלַמּוֹד זֹאת כְּרַבִּי יְהוּדָה, מִמֵּה
26 שְׁנֵתְבַת 'זְקֵנֵיךָ' וְלֹא 'זְקֵנֵיךָ'. וּמִבְּרַת: אִי מוֹקְנֵי – אֵילוּ הִיָּה נִאמַר
27 בְּכַתּוּב 'וַיִּצְאוּ זְקֵנֵיךָ, תְּהֵא אֲמִינָא זְקֵנֵיךָ שְׁשׁוֹן – הֵינּוּ אֹמְרִים שְׁדִי
28 בּוֹזְקִים מִן הַשּׁוֹק, דְּהֵינּוּ, מֵאֵלּוּ שְׁאִינֵם יוֹשְׁבִים בְּסְנֵהֲדֵרִין כָּלֵל,
29 לְפִיכֶךָ קָתַב רַבְּמַנְא זְקֵנֵיךָ, וְאִי הוּא בְּתִיב רַק 'וַיִּצְאוּ זְקֵנֵיךָ' בְּלֹא
30 תִּיבַת 'שׁוֹפְטִיךָ', תְּהֵא אֲמִינָא – הֵינּוּ אֹמְרִים שְׁדִי בּוֹזְקִים מִן
31 סְנֵהֲדֵרִין קְטָנָה, וּלְפִיכֶךָ קָתַב רַבְּמַנְא 'שׁוֹפְטֵיךָ', לְלַמַּד שְׁעַל הַזְּקֵנִים
32 לְהִיּוֹת מְּיוֹחֲרִין שֶׁבְּשׁוֹפְטֵיךָ, דְּהֵינּוּ, מִסְנֵהֲדֵרִין גְּדוּלָה, וְנִמְצָא
33 שְׁתִּיבַת 'שׁוֹפְטִיךָ' נִצְרַכַת הִיא, וְאִי אִפְשָׁר לְדַרוֹשָׁה לְעֵנִין מִסְפַּר
34 הַזְּקֵנִים, וְעַל כֵּן אֵין מִנִּינֵם אֵלּא שְׁלֹשָׁה.
35 שְׁבָה הַגְּמָרָא וּמִבְּרַת: וְרַבִּי יְהוּדָה, כִּיצַד דּוֹרֵשׁ הוּא אֶת תִּיבַת
36 'שׁוֹפְטִיךָ' לְעֵנִין מִסְפַּר הַזְּקֵנִים, הָרִי תִיבָה זֶה נִצְרַכַת לְלַמַּד שִׁיהִיו

לקוטי-שיחות שבת נחמו* כרך יט

מתורגם ללשון הקודש

20 כוכבים יושבין בטח והשקט, ואנו בית הדום רגלי
21 אלקינו שרוף באש ולא נבכה? אמר להן: לכך אני
22 משחק, ומה לעוברי רצונו כך, לעושי רצונו על-אחת
23 כמה-זכמה. שוב פעם אחת היו עולין לירושלים, כיון
24 שהגיעו להר הצופים קרעו בגדיהם, כיון שהגיעו להר
25 הבית ראו שועל שיצא מבית קדשי הקדשים, התחילו
26 הן בוכין ורבי עקיבא משחק, אמרו לו: מפני מה אתה
27 משחק? אמר להם: מפני מה אתם בוכים? אמרו לו:
28 מקום שכתוב בו⁸ והזר הקרב יומת, ועכשיו שועלים
29 הלכו בו ולא נבכה? אמר להן: לכך אני משחק,
30 דכתיב⁹ ואעידה לי עדים נאמנים את אוריה הכהן ואת
31 זכריה בן יברכיהו, וכי מה ענין אוריה אצל זכריה,
32 אוריה במקדש ראשון וזכריה במקדש שני, אלא תלה
33 הכתוב נבואתו של זכריה בנבואתו של אוריה, באוריה
34 כתיב¹⁰: לכן בגללכם ציון שדה תחרש, בזכריה
35 כתיב¹¹: עוד ישבו זקנים וזקנות ברחובות ירושלים, עד
36 שלא נתקיימה נבואתו של אוריה הייתי מתיירא שלא
37 תתקיים נבואתו של זכריה, עכשיו שנתקיימה נבואתו
38 של אוריה בידוע שנבואתו של זכריה מתקיימת, בלשון
39 הזה אמרו לו: עקיבא ניחמתנו עקיבא ניחמתנו¹².

40 למרות שקטע הגמרא הנ"ל הוא מחלק האגדה
41 שבתורה, וקיים כלל שאין למדים הלכה מאגדה¹³, הרי
42 זהו כאשר הלימוד מהאגדה סותר להלכה, אך כשאין
43 סתירה, ניתן ללמוד הלכה מאגדה ולהסתמך על כך¹⁴.
44 ועוד: אף אם תאמר שאין למדים מאגדה הלכה
45 למעשה בפועל¹⁵, הרי סברא בהלכה ניתן ללמוד.

א.

כפילות-הלשון בענין נחמה בתורה שבכתב ובתורה שבעל-פה

1 על כפל הלשון בפסוק¹ "נחמו נחמו עמי יאמר
2 אלקיכם", נאמר במדרש²: "לקו בכפלים ומתנחמים
3 בכפלים", שענין הנחמה יהיה כפול. יש להבין: מהי
4 משמעותה של נחמה כפולה?
5 מצד שני, ידוע הקושי הפשוט: מהו היתרון
6 שב"מתנחמים כפלים", אם ה"לקו" היה "בכפלים"?
7 הדברים יובנו על-ידי הסבר סיום מסכת מכות,
8 שגם שם יש לשון כפולה של נחמה – "עקיבא
9 ניחמתנו עקיבא ניחמתנו"³, וגם שם מדובר על החורבן
10 והגלות, שעל כך בא כפל הלשון "ניחמתנו"⁴.
11 ולפי הידוע, שענין תורה שבכתב מתבארים בתורה
12 שבעל-פה, הרי כך גם בענינו.

ב.

דברי הגמרא בסוף מסכת מכות

13 בסוף מסכת מכות אומרת הגמרא: "וכבר היו רבן
14 גמליאל ורבי אלעזר בן עזריה ורבי יהושע⁵ ורבי
15 עקיבא מהלכין בדרך ושמעו קול המונה של רומי⁶
16 מפלטה ברחוק מאה ועשרים מיל. התחילו בוכין ורבי
17 עקיבא משחק. אמרו לו: מפני מה אתה משחק? אמר
18 להם: ואתם מפני מה אתם בוכים? אמרו לו: הללו
19 כושיים⁷ שמשתחווים לעצבים ומקטרים לעבודת

(6) כ"ה ברוב דפוסי הש"ס (הובאו בדק"ס), ועד"ז באיכ"ר וספרי (דהערה 12). ובע"י "של ארם", ובכמה דפוסים "של בבל". וכנראה סיבת השינויים – מפני בקורת המלכות.
(7) ראה בע"י: עו"כ הללו. ובדק"ס: שגויים הללו.
(8) במדבר א, נא. ג, יו"ד. יח, ז.
(9) ישע"י ח, ב.
(10) מיכה ג, יב.
(11) זכריה ח, ד.
(12) ב' סיפורים הנ"ל הובאו גם בספרי עקב יא, טו. ילקוט שם. איכ"ר פ"ה, יח. בכמה שינויים.
(13) ירושלמי פאה פ"ב ה"ד.
(14) ס' הישר לר"ת ס' תרי"ט. וראה שר"ח כללים מערכת א' אות צה, אנציקלופדי תלמודית ערך אגדה.
(15) שו"ת נוב"י מהדורת חיו"ד ס' קסא. וראה שר"ח ואנציקלופדי שם.

(* וסיום מס' מכות.

(1) ישע"י מ, א. הפטרת פרשתנו.

(2) ילקוט ישע"י שם.

(3) ראה חדא"ג שם "מצינו כל הנחמות בלשון כפול נחמו נחמו עמי".
ובכמה מפרשי התורה בריש פרשתנו מבואר סיום מס' מכות. ראה עקידה, ראש דוד. ועוד.

(4) להעיר על השייכות המיוחדת דסיום מס' מכות (ב' סיפורים דלקמן) לתוכן המס', בו מדובר בנוגע לגלות פרשי "אלו הן הגולין" (וכן בתחלת המס'), וכן לפרשתנו (ד, מא ואילך) "אז יבדיל משה שלש ערים גוי' לנוס שמה ורצח גוי", דגם גלות הנצלי שייכת לשופך דם האדם כו' (ראה לקו"ת במדבר יג, ג. ועוד). וערי מקלט הם גם כפרה (מכות ב, ב. ובכ"מ) – דוגמת הגלות.

(5) כ"ה סדרם בגמ' ובע"י ואיכ"ר וילקוט (דהערה 12. ובילקוט אי "רבי אלעזר" (סתם). אבל בספרי (דלקמן שם) מקדים ר"י לראב"ע. וראה דק"ס.

28 הוא שואל "מפני מה אתם בוכים"?

29 (ג) הפסוק "והזר הקרב יומת" אינו מדבר על כניסת
30 זר לקדש-הקדשים, אלא על עבודה בבית-המקדש²⁰.
31 היה אפוא על התנאים, שרצו להדגיש את איסור
32 הכניסה לקדש-הקדשים, להביא את הפסוק²¹ "ואל
33 יבוא בכל עת אל הקודש" – אפילו לכהן הגדול אסור
34 להכנס לקודש הקדשים בכל השנה²².

35 (ד) מהי סברתו של ר"ע "עד שלא נתקיימה נבואתו
36 של אוריה הייתי מתיירא שלא תתקיים נבואתו של
37 זכריה" – כיצד ייתכן להטיל ספק שנבואה לא
38 תתקיים? ובמיוחד לפי מאמר חז"ל²³: "כל דבור ודבור
39 שיצא מפי הקב"ה לטובה אפילו על תנאי לא חזר בו"?
40 (ה) מדוע מציין ר"ע דוקא את הנבואה "ציון שדה
41 תחרש" ולא נבואת חורבן (וגאולה) אחרת, קודמת?
42 (ו) מדוע מפרשת הגמרא את שמות כל התנאים²⁴,
43 הרי העיקר הוא שר"ע סבר ונהג אחרת מהם, ויכול
44 היה להכתב, כבמקומות אחרים: כבר היו ר"ע
45 וזקנים...²⁵ וכדומה?²⁶

46 (ז) מדוע אמרו חכמים "עקיבא ניהמתנו" רק
47 במאורע השני, ולא בראשון?
48 (ח) "בלשון הזה אמרו לו עקיבא ניהמתנו עקיבא
49 ניהמתנו" – מהו כפל (כל) הלשון²⁷? ומהו הדיוק
50 ש"בלשון הזה אמרו לו"?
51 המהרש"א²⁸ אומר על שאלות ז' וח': "כפלו
52 הדברים על שם שני המעשים שזכר". אך תשובתו
53 דורשת הסבר: "שני המעשים" היו בהפסק של זמן
54 ומקום²⁹ – הראשון אירע כשהיו "מהלכין בדרך"
55 לרומי, והשני "שוב" כשהיו עולין לירושלים –
56 וכיצד הם נענים בתשובה אחת?

1 נוסף על כך, הרי בענייננו אין אלה דברי אגדה
2 בלבד, אלא מעשה רב¹⁶, כפי שגדולי התנאים נהגו
3 בפועל, והברייתא מונה את שמותיהם, כולל ר"ע,
4 ש"כולהו (כל תורה שבע"פ) אליבא דר"ע"¹⁷, ומובן
5 שנכללות כאן סברות הנוגעות להלכה.

6 במיוחד כשבחלק השני אין מסופר רק על "בוכים"
7 ו"משחק", אלא על מעשה של הלכה – "כיון שהגיעו
8 להר הצופים קרעו בגדיהם" – "רדינו ליעבד הכי"¹⁸.

9 לפי כל הנ"ל צריך להבין "במאי קמפלגי", כלשון
10 הגמרא: מהן הסברות ההלכתיות שהן הגורם למחלוקת
11 בין חכמים לר' עקיבא, מקצה אל קצה: מ"בוכין"
12 ל"משחק"? ולמרות שהמסקנה היא "אמרו לו: עקיבא
13 ניהמתנו עקיבא ניהמתנו", הרי מובן שגם לסברתם
14 ש"התחילו בוכין" יש מקום בהלכה, ובמיוחד כאשר
15 בסיפור הראשון אין מוזכר שאמרו "עקיבא ניהמתנו",
16 וכפי שמשמע מכך שתשובת ר"ע במאורע הראשון לא
17 מנעתם מבכי במאורע השני – "שוב פעם אחת...".

ג.

השאלות על הסיפורים הללו בגמרא

18 כן יש להבין מספר דיוקים בתוכן הסיפורים
19 הנ"ל¹⁹, ולהלן חלקם:

20 (א) מהי שאלת ר"ע "מפני מה אתם בוכים"? הרי
21 ברור, שכאשר שומעים קול המונה של רומי, שהחריבה
22 את בית-המקדש, ובמיוחד כשרואים את בית-המקדש
23 בשיא חורבנו – "שועל שיצא מבית קודש הקדשים"
24 – נדרשים אבל ובכי?
25 (ב) יתר-על-כן: מן הסיפור השני "כשהגיעו להר
26 הצופים קרעו בגדיהם", מובן, שגם ר"ע נהג כך.
27 כלומר, גם הוא התאבל בכך על חורבן הבית, ומדוע

במע"ש פ"ה מ"ט, כי שם נוגע שמות כ"א שאליהם שייך מעשר זה. וכן בסוכה (מא, ב) אגב אורחא קמ"ל דינים: ישראל ת"ח וכהן ת"ח מי קדם, ועוד (וראה הגש"פ (קה"ת) ע' טז). נתבאר בארוכה בהתועדות, וכן בנוגע לב"ר הנ"ל. ואכ"מ.

ולחציר מסנהדרין קא, א: כשחלה ר"א נכנסו תלמידיו לבקריו כו' התחילו הן בוכין ור"ע משחק כו'. ולא נזכר שמות תלמידיו רק דר"ע. וראה לקמן שם: נכנסו ארבעה זקנים לבקריו ר"ט ור"י וראב"ע ורע"ק.

(27) בספרי "ובלשון הזה אמרו לו עקיבא עקיבא ניהמתנו. אבל בילקוט שם (שהוא קרוב ללשון הספרי): עקיבא ניהמתנו ניהמתנו. ובאי"ר שם: עקיבא ניהמתנו תתנחם ברגלי מבשר. וראה ר"ה (כה, א) בענין אחר "בלשון הזה אמרו לו (ר"י) עקיבא ניהמתנו ניהמתנו".

(28) וכ"ה בעיקדה ריש פרשתנו (שער פ"ח).

(29) וכהלשון "שוב פעם אחת" (ועד"ז בספרי וילקוט). ובאי"ר "פעם אחרת".

(16) שבת כא, א. ור"י. וראה ב"ב קל, ב. וברשב"ם שם.

(17) סנהדרין פו, רע"א. ור"י.

(18) פ"י רבינו גרשום. ונוגע לשקו"ט בהלכה – ראה טושו"ע או"ח תסק"א ס"א וב'. צפנת פענח למכות. לקמן הערה 36.

(19) כמה דיוקים דלקמן הם במפרשי הש"ס והע"י.

(20) רמב"ם רפ"ט מהל' ביאת המקדש. וראה רש"י עה"ת במדבר א,

נא, ג, י.

(21) ר"פ אחרי.

(22) כמו שהקשה בערוך לנר כאן. ועוד.

(23) ברכות ז, סע"א.

(24) והובא גם בספרי ילקוט ובאי"ר שם.

(25) לחציר מקדושין מ, ב: "וכבר הי' ר"ט וזקנים מסובין כו'".

(26) ראה ב"ר פ"כ, ד: "כיון שעלו הזקנים לרומי כו' ומשמע שזה

הי' באותה ההליכה ואותם הזקנים, ואינו מפרש שמות כולם. משא"כ

ו.

ההסבר בפשטות לתמיהתו של רבי עקיבא

25 הדברים יובנו על-ידי הסבר פשוט לגמרא.
 26 הסיבה לתמיהת ר"ע "מפני מה אתם בוכים" היא,
 27 שהם התחילו לבכות רק כש"שמעו קול המונה של
 28 רומי..." ולא לפני כן, ומכאן, שבכיים אינו על עצם
 29 חזוקה של רומי, שעל כך ידעו לפני שיצאו ל"דרך"
 30 (שהרי עצם הליכתם לרומי³⁴ כדי לבטל גזירות על
 31 ישראל³⁵, נבעה מעוצמת הגלות).
 32 כך גם בסיפור השני: בכייתם לא היתה על עצם
 33 החורבן, שעל כך מפורש ש(רק) "קרעו בגדיהם" לפני
 34 זה³⁶, אלא סיבת הבכיה היתה "כיון.. ראו שועל...
 35 התחילו הן בוכין".
 36 לפיכך שאל ר"ע "מפני מה אתם בוכים" – מה
 37 התחדש להם עכשיו, שבגללו "התחילו הן בוכין"³⁷.

ז.

תשובת החכמים לרבי עקיבא במאורע הראשון

38 ההסבר לתשובתם לר"ע "הללו כושיים... יושבין
 39 בטח והשקט ואנו בית הדרום רגלי אלקינו שרוף באש"
 40 הוא: עצם העובדה שרומי היא במצב של "בטח
 41 והשקט" בגשמיות איננה מביאה לבכי. אדרבה: היותה
 42 של רומי תקיפה היא לטובת ישראל, כי "והלבנון
 43 באדיר יפול"³⁸, שהרי "הכל לפי המבייש
 44 והמתבייש"³⁹, ואם כך, הבושה קטנה הרבה יותר כאשר
 45 נפילת ה"לבנון" (ביהמ"ק) היא על-ידי מלכות אדירה.
 46 כך יובן יותר מדוע הם לא הדגישו תחילה
 47 בתשובתם שרומי החריבה את בית-המקדש ובכל זאת
 48 יש לה עוצמה רבה, כי אדרבה, זה לטובת ישראל,
 49 להקל את רגש הבושה, כדלעיל.

ד.

ההסבר הפשוט: שיטת ר"ע - ראיית הטוב
שבדבר

1 בפשטות ניתן להסביר, שבשני המאורעות נראית
 2 נקודה משותפת בשיטתם של ר"ג, ראב"ע ור"י
 3 ובשיטתו של ר"ע מן הצד השני: ר"ג וראב"ע ור"י ראו
 4 את השלילי שבמאורע, ור"ע ראה את הטוב שיצא
 5 מכך, בעקביות לשיטתו, כדבריו במקום אחר³⁰ "לעולם
 6 יהא אדם רגיל לומר כל דעביד רחמנא לטב עביד",
 7 וכפי שהגמרא מספרת שכן היתה דרכו בפועל³¹.
 8 לפי זה ניתן להסביר, שהגמרא מביאה את שני
 9 המאורעות ביחד, למרות שארעו בזמנים ומקומות
 10 שונים, לא מפני שארעו לאותם תנאים, אלא בגלל
 11 הנקודה המשותפת בשיטת ר"ע בשניהם – לראות
 12 בהווה את הטוב שיצא מכל דבר מאוחר יותר.

ה.

הקשיים בהסבר זה

13 אך לפי האמור, צריך להבין:
 14 (א) מהו החידוש בשיטת ר"ע בכל אחד מן
 15 המאורעות הנ"ל ומה בכלל החידוש בשניהם בענין
 16 "לומר כל דעביד רחמנא לטב עביד"?
 17 (ב) "לעולם יהא אדם רגיל לומר כל דעביד רחמנא
 18 לטב עביד" הוא כלל שאין בו מחלוקת, וכך נפסק
 19 בשו"ע³², ולא מסתבר שר"ג וראב"ע ור"י יחלקו
 20 עליו³³. במיוחד, שגם כאשר אמרו במאורע השני
 21 "עקיבא ניחמתנו" אין הכרח שהתחרטו על דעתם?
 22 (ג) לפי הנ"ל היה על ר"ע לומר בתשובתו את עצם
 23 שיטתו "כל דעביד רחמנא לטב עביד", ואחר-כך, אם
 24 יש צורך, להביא הוכחה לפרט זה?

(35) דאל"כ איך יצאו מא"י לחורל, ובפרט שראב"ע הי כהן וחורל גזרו עליו טומאה (שבת יד, ב. ואילך. וש"נ. וראה תורה ארץ – נזיר נד, ב. ועוד.

(36) דמשמע דכ"שהגיעו להר הצופים" קרעו על המקדש. ראה בהמצויין בצפ"ע כ"אן. וראה שם מפרש" ברכות מט, ב. פסחים מט, א (צופים מקום שיכול לראות בהמ"ק). ברכות סא, ב. תוס' ברכות מט, ב. וראה שו"ע אדה"ז מהדו"ק סי' ג ס"א. שיח יצחק כ"אן.

ולהעיר שבספרי וילקוט ואיכ"ר ה"ל "הגיעו לצופים" (וראה דק"ס כ"אן), כ"ל רש"י ותוס' בהנ"ל. ואכ"מ.

(37) וראה תד"א ג כ"אן.

(38) ישע"י יו"ד, לד.

(39) ב"ק רפ"ח.

(30) ברכות ס, סע"ב.

(31) ועפ"ז י"ל לכאורה שזהו גם לשיטתו בסנהדרין שם דר"ע משחק.

(32) טושו"ע או"ח סו"ס ר"ל.

(33) וגם נשנית שם "משום רבי מאיר". אבל להעיר שהרמב"ם לא הביאו בהלכות ברכות. ובפי' המשניות ברכות שם (נד, א) מפרש זה ("וכמו שהיו אומרים החכמים ברוב דבריהם כל מה דעביד מן שמיא לטב כו") בחייב אדם לברך על הרעה (ו"ל דמקורו מזה שבגמרא הובא זה כהמשך לה"ל). [אבל בטושו"ע הוא ענין בפ"ע "דין קצת ברכות פרטיות" (הכותרת בשו"ע)]. ועפ"ז אולי נרמז בלשונו בהלכות ברכות פ"י ה"ג "שאפילו בעת שייצר לו יודה וישבח בשמחה". משא"כ בטושו"ע סי' רכב ס"ג. ורוחק. וראה לשון הרמב"ם ספ"י שם. ואכ"מ.
 (34) בגמרא לפנינו "מהלכין בדרך", אבל בספרי ובאיכ"ר "נכנסים לרומי", וכ"ה בפשטות הכוונה בגמרא.

29 היוצא אפילו מהצלחת רומי, ואפילו מחילול שם שמים
30 וישראל.

31 בדומה לכך גם בסיפור השני: קיום נבואת החורבן
32 במלואה, עד ששועל יוצא מקדש הקדשים, הוא הוכחה
33 לכך שנבואת הגאולה של זכריה תתקיים בשיא
34 שלמותה. לא היה לו ספק ח"ו על קיום הנבואה, אלא
35 על אופן הקיום - אם בשיא השלמות, אם לאו⁴⁵, כפי
36 שמוצאים במספר יעודים בתורה.

37 לדוגמא, לגבי נבואת "שדה תחרש": יכולה לנבוע
38 מכך צמיחה של "ואספת דגנך"⁴⁶, או יותר: "מאה
39 שערים"⁴⁷, או יותר: "חטים ככליות"⁴⁸, ואף יותר מכך,
40 כפי שיהא רק לעתיד-לבוא "ונגש חורש בקוצר"⁴⁹.
41 על-ידי אופן קיום נבואת החורבן, הוא חזה את
42 קיום נבואת הגאולה באופן הנעלה ביותר.

43 לפי זה מובן מדוע הוא מציין דוקא את הנבואה
44 "ציון שדה תחרש"⁵⁰. חרישת שדה איננה כדי לקלקל
45 אלא להיפך, היא הכרחית כדי להביא את השדה
46 לשלמות – ונתנה הארץ יכולה. על-ידי החרישה,
47 הצמיחה היא אח"כ כדבעי⁵¹, ובהתאם לחרישת
48 השדה, כך יהיה טיב הצמיחה. וכך בעניננו: חורבן
49 ביהמ"ק דומה לחרישה, שדוקא באמצעותה באה
50 צמיחת הגאולה. לפיכך, כאשר ראה ר"ע שהחורבן,
51 החרישה, נעשה בשלמות, עד למקום קדש הקדשים⁵²,
52 היווה הדבר הוכחה לכך שגם הגאולה, הצמיחה,
53 תיעשה בשיא השלמות⁵³.

ט.

התחשבות לגבי ההווה בתוצאות עתידיות

54 לפי האמור לעיל ניתן להסביר את המחלוקת שביין
55 ר"ע לתנאים האחרים, התלויה בשאלה כללית לגבי
56 מספר מצוות:

1 טענתם היתה: היותה של רומי⁴⁰ במצב של "בטח
2 והשקט" בעוד אשר "אנו בית הדום רגלי אלקינו שרוף
3 באש" הוא חילול שם שמים, בנוסף לחילול שם
4 ישראל⁴¹. יתר-על-כן: אם כל עוצמתה של רומי הוא
5 כדי ש"והלבנון באדיר יפול" – מדוע היא עדיין
6 "אדיר" ו"בטח והשקט" גם עתה, כאשר בית-המקדש
7 כבר שרוף?

8 בדומה לכך גם במאורע השני: בראותם "שועל
9 שיצא מבית קודש הקדשים", הם ראו בכך חילול שם
10 שמים ושם ישראל ש"מקום שכתוב בו והזר הקרב
11 יומת", ששום יהודי אסור להתקרב לשם, ואפילו לכהן
12 הגדול (קודש הקדשים⁴² של עם ישראל) אסור להכנס
13 לשם (חוץ מפעם אחת בשנה, ביום כיפור, ורק בזאת
14 יבוא...") וגם הוא נחשב כזר בכל השנה⁴³, והנה
15 "עכשיו שועלים הלכו בו?!"

16 כלומר, עיקר טענתם היה: אמנם נגזר שביהמ"ק
17 ייחרב וישראל יגלו, אך מדוע ייגרם על-ידי-זה גם
18 חילול השם וחילול שם ישראל? (א רומי אינה חייבת
19 להישאר "בטח והשקט" גם לאחר חורבן ביהמ"ק. ב)
20 נבואת החורבן "ציון שדה תחרש" יכלה להתקיים
21 בחלקים אחרים של ביהמ"ק, ולא דוקא בקודש-
22 הקדשים, מקום, שאפילו על הקדושים ביותר נאמר
23 "והזר הקרב יומת..."⁴⁴.

ח.

ההסבר לתשובות רבי עקיבא לחכמים

24 על כך ענה ר"ע: "ומה לעוברי רצונו כך, לעושי
25 רצונו על-אחתי-כמה-וכמה": אכן, כשרומי שוכנת בטח
26 בעוד בית אלקינו שרוף באש, הרי זה חילול שם שמים
27 ושם ישראל, אבל על-ידי-זה תהיה גם הטובה גדולה
28 יותר, "על אחת כמה וכמה". כלומר, ר"ע ראה את הטוב

(40) משתחווים לעצבים ומקטרים לעבודה כוכבים, ע"ז – שנאמר גם
לכן נח.

(41) ראה עץ יוסף לע"י.

(42) ראה דה"א כג, יג. וראה אמור (כא, י"ט) "והכהן הגדול מאחיו
כו' כי אני ה' מקדשו". ובתו"כ שם.

(43) עפ"ז מתורצת הקושיא הג' דלעיל ס"ג שמגדיל גודל חילול שם
ישראל, אבל עדיין צ"ע הלשון "מקום שכתוב בו". ויל"פ במכש"כ
מהדעות (ראה הגהות פערלא למנ"ח מצוה רלב) בדרו"ל בלפני עוור לא
תתן מכשול – עצה שאינה הוגנת לו (תו"כ קדושים יט, יוד. הובא
בפרש"י שם. וראה ליקוטים בסוף פס"ד להצ"צ) – דאין זה שולל מקרא
כפשוטו – נתינת מכשול כו'. ועד"ז י"ל בהזור הקרב יומת" (אף דעפ"ז
צע"ק בל' הרמב"ם וכו'). ובקה"ק הכל זרים.

(44) ראה עץ יוסף לע"י.

(45) ראה ענף יוסף לע"י ד"ה הייתי מתירא.

(46) עקב יא, יד.

(47) תולדות כו, יד.

(48) תו"כ בחוקותי כו, ד. תענית כג, א. ועוד.

(49) עמוס ט, יז. ראה יל"ש עה"פ עמוס בסופו. תענית ה, א. רש"י
ב"ב טו, סע"ב.

(50) להעיר שבגמרא (וכן בדק"ס) הובא רק "לכן בגללכם ציון שדה
תחרש", אבל בע"י ספרי וילקוט הובא גם המשך הכתוב וירושלים עיין
תה"י וחר הבית לבמות יער. ובאיכ"ר הובא הכ' בירמי' (כו, יח) כה אמר
ה' גו' וירושלים עיים תהי'.

(51) ראה חדא"ג מהרש"א שבת קלט, א.

(52) ראה חז"ג (רצו, ב) דקד"ק נק' "ציון".

(53) ראה גם לקו"ש [המתורגם] ח"ו ע' 176 הערה 34 באופן אחר

קצת.

23 אותה בהידור יחסר פרט (שאינו מעכב) במצוה, מה
 24 מכריע: קיום המצוה לכל פרטיה, או ההידור הכללי
 25 בה?
 26 דוגמא לכך היא שאלת האחרונים⁵⁸ לגבי ברית
 27 מילה: אם יקיימו את המצוה בבוקר, בהתאם לכלל
 28 "זריזין מקדימין למצות", יחסר "כרב עם הדרת מלך",
 29 מצד שני, אם ידחו אותה לשעה מאוחרת יותר ביום,
 30 לא יתקיים זריזין מקדימין אך יתקיים "כרב עם הדרת
 31 מלך"⁵⁹ – מה מכריע?
 32 וכך במספר ענינים, שעלידי דחיית המצוה
 33 יקיימו בהידור ומן המוכרח⁶⁰.
 34 גם בכך כרוכה מחלוקתם⁶¹, שישאל יקבלו שכר
 35 על היותם עושי רצונו, ובשעת הגאולה יהיה קידוש
 36 שם שמים וישראל, כלהלן בפשטות.
 37 השאלה היא: מלכות רומי, עובדי עבודה-זרה,
 38 "יושבת בטח והשקט, ואנו בית... שרוף", וכן "שועל
 39 שיצא מבית קדשי הקדשים..." הם כבר עכשיו זילול
 40 שם שמים, חסרון בעצם הענין של קידוש השם.
 41 לעומת זאת, השכר הנעלה יותר שיקבלו ישראל וקיום
 42 נבואת זכריה באופן נפלא ביותר הוא בהידור והוספה
 43 בקידוש שם שמים, מאוחר יותר⁶².
 44 לפי ר"ג וראב"ע ור"י, אם יש עכשיו פגם בעצם
 45 קידוש השם (למרות שאין זה חילול השם, כי בין כך
 46 ובין כך אין קידוש שם ישראל ושם שמים לאחר

1 באם יש להתחשב ולהכריע בהווה במצוה שתהיה
 2 בעתיד. כגון הדוגמא⁵⁴: חולה, שהרופאים אומרים
 3 שאם יצום בצום גדליה הוא לא יוכל לצום ביום-כיפור
 4 – האם מותר, וצריך לצום בצום גדליה שהוא מדברי
 5 קבלה⁵⁵, למרות שבגלל זאת לא יוכל לקיים בעתיד
 6 מצוה מדאורייתא – לצום ביום-כיפור, או אסור לו
 7 לצום בצום גדליה, כדי שיוכל לצום ביום-הכפורים⁵⁶.
 8 יש לומר שזהו ההסבר למחלוקת בין רבי עקיבא
 9 לתנאים האחרים על חילול שם שמים ושם ישראל
 10 בהווה שממנו יצמח כעבור זמן יתרון גדול לישראל,
 11 וקידוש שם שמים גדול מאוד: ר"ג וראב"ע ור"י
 12 סוברים, שאין להתחשב במה שיצא מכך בעתיד, אלא
 13 במצב העכשווי: עכשיו זהו היפך קידוש שם שמים
 14 ושם ישראל, ולכן זה גורם לכבי.
 15 ר"ע סובר, שגם בהווה מכריעה התוצאה בעתיד,
 16 ולכן, אם מחילול השם ושם ישראל בהווה תצמח
 17 מעלה בקידוש השם ושם ישראל בגאולה העתידה, הרי
 18 זה מכריע בהווה עד כדי כך ש"משחק".

י.

הידור כללי, או פרט במצוות

19 יש לומר שמחלוקתם תלויה גם בשאלה כללית
 20 אחרת, הנוגעת יותר⁵⁷ לענינו:
 21 אם אפשר לקיים מצוה לכל פרטיה, אך על-ידי-זה
 22 יפגם ההידור הכללי של המצוה, ומצד שני אם יקיימו

58 בארוכה בשד"ח כללים מע' ז כלל א.ג. מע' פ כלל לט. וראה אנציקלופדי תלמודית בערכו.
 59 דורזין מקדימין הוא פרט בעושה, בהמצוה (וישכם אברהם) ועד"ז בעשייתה בזריות (שממהרים לרוץ ולקרב ולזרוק – רש"י ד"ה אגב, פסחים סה, א). משא"כ "כרב עם" אין כל שינוי בפרטי קריאת המגילה, בהמוהל והמילה. ועוד.
 60 ראה שם אם להמתין בברכת הלבנה עד מוצש"ק: להמתין בקיום ד' מינים עד שישגי ד' מינים מהודרים: להמתין עד שיוכל לעשות המצוה בהידור יותר. ועוד.
 61 בשד"ח מכריע דורזין מקדימין כו' דוחה הא דברוב עם כו' מש"ס דר"ה (לב, ב) – אבל ראה מ"ש מע' פ' שם, והיינו משום דברב עם כו' אינו הידור בגוף מצוה, משא"כ בנדוד"ד שההידור הוא בגוף הענין והגאולה. וגם בנוגע לברב עם כו' י"ל שתלוי באיזו מצוה מדובר ובכמה מצות י"ל (עד"מ במילה) הדוי הידור בגוף המצוה. וראה לקו"ש ח"ז ס"ע 306 ואילך. ואכ"מ.
 62 עפ"ז יומתק שהביא הנבואה "עוד זקנים וקנות ברחובות ירושלים" ראה תוס' שם דהמדובר אחר תחה"מ, והיינו שאין המדובר בהיעדר של הגאולה או של תחה"מ, דפשיטא הוא שהרי הוא יסוד באמונה, אלא שגם "ישבו זקנים וקנות ברחובות ירושלים" – דאינו מוכרח והוא היפך טבע הרגיל. משא"כ ילדים וילדות. ועפ"ז מוכן מה שבגמרא (וכ"ה בע"ז, ספרי ויל"ש) הובא רק כתוב זה. אבל להעיר שבאי"כ ר"י וכתב בתרי"ו ורחובות העיר ימלאו ילדים וילדות כו'".

54 ולא ממש כי בזה י"ל שתלוי באין מעבירין על המצוות וכיו"ב (ראה הנסמן בהערה 56).
 55 כ"כ בשד"ח שבהערה הבאה. ויל"ע בזה שהרי אפילו בנוגע לת"ב בזה"ז יש שכתבו שאינו אלא מדרבנן ולא מדברי קבלה (פנ"י פסחים נד, ב. טו"א מגילה ה, ב).
 56 ראה בארוכה שד"ח אסיפת דינים מע' יוה"כ פ"א סק"י. ושם גם הדוגמא דמפליג ג"י לפני השבת (ראה ב' הדיעות בשו"ע אדה"ז סי' רמח סי"ג). פרש"י סוכה כה, ב ד"ה שחל שביעי שמתמאין למת אף שעיי"א לא יוכלו לעשות הפסח. ועוד. וראה שו"ע אדה"ז או"ח סרע"א ס"ד ובקו"א שם. שו"ת הצ"צ מילואים סי"א. יו"ד סצ"ב. וראה לקו"ש [המתורגם] חט"ו ס"ע 494 ואילך. חט"ז [המתורגם] ע' 424 ואילך. ולכן הובאו דוגמאות הנ"ל דוקא, כי בדברים שחיובם נתחדש בזמן שלאח"ז י"ל (דלא כנ"ל הערה 54) דאין בזה משום אין מעבירין, ראה שד"ח שם.
 ולהעיר דשאלה הנ"ל י"ל גם באופן אחר קצת: אם מצות הנהוגות בזמנים מיוחדים החיוב שלהם הוא רק בשעת זמן המצוה או שכל הזמן עליו החיוב שיעשה המצוה בזמנה (ראה לקח טוב – להר"י ענגל – כלל ו' אות ג'. ועוד. לקו"ש חל"ב ע' 129-30 והערה 33. חל"ה ע' 65 ואילך ובהערות שם).
 57 ועוד: בנדוד"ד י"ל הדוי גדר מצוה אחת, קידוש השם וחילול השם. משא"כ בהנ"ל שעיקר השאלה הוא בשתי מצות – ראה במקומות שצויינו בהערה הקודמת.

26 בענין של "לומר כל דעביד..." מסכימים גם ר"ג
 27 וראב"ע ור"ע עם ר"ע.
 28 החידוש בעניננו הוא, שרבי עקיבא לא ראה ברעה
 29 "שועל שיצא מבית קדש-הקדשים" רק תוצאה טובה,
 30 אלא ראה אותה עצמה כחלק⁶⁸ והתחלה⁶⁹ של הטוב⁷⁰.
 31 כך לפי מאמר חז"ל על הפסוק⁷¹, נילה ה' את
 32 חמתו – "על העצים ועל האבנים ולא שפך חמתו על
 33 בני ישראל", ולפיכך אין זה "בני לאסף" אלא "מזמור
 34 לאסף" – וכילה חמתו התרחש על-ידי "שועלים הלכו
 35 מבית קודש הקדשים" ("ויורשלים לעיין"...) (72).

36 אמנם גם בסיפור הראשון "משחק" וגם בו יש
 37 חידוש בכלל "כל דעביד רחמנא...",
 38 [שהרי הכלל חל בפרטים אלו: א] יודעים שהרעה
 39 היא "לטב", אך אין יודעים מהו הטוב. ב] זוהי רעה
 40 ש"לטב עביד", אך גם ללא כל הענין היה טוב.
 41 כדוגמא על ר"ע, שאם מלכתחילה לא היו לו החמור
 42 והתרנגול וכו' היה גם כן ניצל. ואילו הסיפור בעניננו
 43 אינו כך: "מה לעוברי רצונו כך לעושי רצונו עאכ"כ":
 44 א] הוא רואה ש"כך" – מהו הטובה שתצא. ב] תהיה
 45 תועלת, יותר ממה שהיה לולא זאת].
 46 אך עדיין אין הרעה עצמה ניכרת כחלק והתחלה
 47 של הטוב, כבסיפור השני⁷³.

יב.

החידוש בסיפור השני לגבי שתי השאלות האחרות

48 כך גם לגבי שתי השאלות האחרות.
 49 לפי ההסבר שהתוצאה בעתיד מכריעה על קיום
 50 המצוה בהווה, וכך גם לגבי הדעה שההידור בכללות

1 (החורבן), הרי אין להתחשב בכך שמאוחר יותר ינבע
 2 מכך הידור והוספה בקידוש השם. לפיכך "התחילו
 3 בוכין".
 4 אך שיטת ר"ע היא, שההידור בכללות המצוה הוא
 5 המכריע, ולכן הידור מאוחר יותר גובר על הפגם
 6 העכשווי בעצם קידוש השם – פרט במצוה. לפיכך
 7 "משחק".

יא.

דברי רבי עקיבא "כל דעביד רחמנא..." - רעה שתוצאתה טובה

8 כך הוא באופן כללי. בפרטיות יש חידוש בסיפור
 9 השני על הראשון בכל שלושת הפרטים הנ"ל: כל
 10 דעביד רחמנא לטב עביד, ההתחשבות לגבי ההווה
 11 בתוצאות שבעתיד, הכרעת פרט במצוה או הידור
 12 בכללות המצוה. כדלהלן.

13 דברי ר"ע "כל דעביד רחמנא לטב עביד" מכוונים
 14 לדבר שבהווה הוא רע, אלא שכוונתו היא לטוב. כפי
 15 שנראה מהדוגמא שמביאה הגמרא⁶³ על ר"ע עצמו:
 16 הוא לן בשדה שמחוץ לעיר, ואבד את חמורו ותרנגולו,
 17 ונרו כבה – ומכך נבעה אחר-כך טובה של הצלת
 18 נפשו. כלומר, המעשה עצמו הוא צער, אך הוא למען
 19 טובה⁶⁴.

20 בהתאם לכך מובן הדין שאומרת הגמרא⁶⁵,
 21 שכאשר פוגעת באדם רעה, למרות שמאוחר יותר יצא
 22 מכך טוב "כגון שבא לו שטף על שדהו, אף-על-פי
 23 שכשיעבור השטף היא טובה לו שהשקה שדהו"⁶⁶,
 24 צריך לברך ברוך דיין האמת, כי "השתא מיהא רעה
 25 היא"⁶⁷.

דעביד רחמנא לטב עביד" ולא כהנהגה דנחום איש גם זו – "גם זו לטובה" (תענית כא, א. סנהדרין קח, ב) שזה עצמו טוב, כי רע"ק ה' תלמודו דנחום איש גם זו, ולכן בדורו (שחושך הגלות נתגבר) א"פ לראות בגילויי בכל ענין הטוב שבוה, אבל זהו בנוגע להנהגה דכל אדם; וכל דעביד רחמנא, משא"כ בנרוד"ד שהמדובר בדבר הנוגע לכללות עם ישראל; יסודי וכללי – גאולת ישראל והשכינה (וישיש ע"ז נבואה מפורשת כדלקמן בפנים) י"ל דאפשר לראות בגלוי הטוב שבוה.
 71 איכה ד, יא. איכ"ר שם.
 72 ראה הערה 50.

73 ויל"ע באיזה אופן הוא זה ד"ר"ע משחק" בסנהדרין (קא, א) דפשיטא שזהו באופן נעלה מ"כל דעביד רחמנא לטב עביד" דהרי "ר"ע משחק.. שמח". ובפשוטו הרי"ז כסיפור הא' דכאן "ועכשיו שאני רואה רבי בצער אני שמח כו'" (ראה פרש"י שם "ושכרו משתמר להבא לכך אני שמח"). אבל י"ל שזהו מניין "כילה חמתו" בעוה"ז. או י"ל (וראה לקמן שם "נענה ר"ע ואמר חביבין יסורין כו'") דהוא ע"ד אשר יאהב הוי' יוכיח (משלי ג, יב. וראה ברכות א, א) וכפיה' שזהו חסדים מכוסים

(63) ברכות ס, טע"ב.
 (64) ראה לקו"ש [המתורגם] ח"ב ע' 98.
 (65) שם ס, א. רמב"ם הל' ברכות פ"ה ה"ד. טוש"ע או"ח סרכ"ב ס"ד.
 (66) לשון השו"ע שם.
 (67) כפרש"י ברכות שם "שמחבלת תבואה של שנה זו". ולהעיר מרמב"ם שם "שאין מברכין על העתיד להיות אלא על מה שאירע עתה".
 (68) וי"ל החילוק מברכת דיין האמת שאין מברכין על העתיד להיות כמ"ש בפייה"מ שם "לפי שהעתידות הם אפשר שיהיו או שלא יהיו". ולכן אין מברכין כו'. משא"כ בנדר"ד.
 (69) דבהנ"ל "כל דעביד רחמנא כו'" הרי המדובר בעובדא אחת (רעה), שהיא בשביל ענין אחר (טוב). משא"כ בנדר"ד "ציין שדה תחרש" שהיא התחלת פעולה שלאחרי (וכמו בשדה כפשוטו שהיא התחלת הזריעה והצמיחה). וראה לקמן סי"ג ד"ה און דער הכרת. ועד"ז הוא החילוק בנוגע להשאלה דהווה ועתיד דלקמן סי"ב – ראה הערה 74.
 (70) בלקו"ש ח"ב שם נתבאר שהטעם מה ששיטת רע"ק היא "כל

29 "עדות"⁷⁵), נבואת זכריה ונבואת אוריה הן עדות
 30 אחת⁷⁶.
 31 לא כך בסיפור הראשון, שבו היה ר"ע "משחק"
 32 בגלל הסיבה "מה לעוברי רצונו כך לעושי רצונו
 33 על-אחת-כמה-וכמה", הרי זה רק לדעת רבי עקיבא,
 34 ואילו התנאים האחרים נשאר בדתם, במיוחד שכאן
 35 צריך לראות טוב של דבר אחד ("עושי רצונו") מדבר
 36 אחר ("עוברי רצונו") – ועל כך הוא לא נתן להם
 37 הוכחה מן הפסוק, כבסיפור השני, שממנו ילמדו
 38 בקל-יחומר לגבי הסיפור הראשון.

יד.

הסיבה לפירוט שמות התנאים

39 כך ניתן להסביר את הסיבה לכך שהגמרא מפרטת
 40 את שמות כל התנאים, כי על-ידי-זה מובנת הסיבה
 41 למחלוקתם: ר"ג היה נשיא – ישראל (משבט יהודה),
 42 ראב"ע היה כהן – דור עשירי לעזרא⁷⁷, ר"י היה לוי,
 43 מן המשוררים⁷⁸, ר"ע היה בן גרים⁷⁹,
 44 בפשטות, מי יכול לראות ב"לעומת זה" בצד של
 45 היפך הטוב, את ביטול הרע שבו גם כאשר הוא בתקפו
 46 – המעלה שבחורבן באופן של נחמה כפולה? – דוקא
 47 מי שבו עצמו התרחש תהליך כזה, (בדומה לדברי
 48 הגמרא⁸⁰, שדוקא עובדיה ניבא על מפלת אדום, כי
 49 "עובדיה גר אדומי היה והיינו דאמרי אינשי מני' וביה
 50 אבא ניזיל בי' נרגא"). לא כן בן ישראל – כהן, לוי או
 51 ישראל – שאיננו יכול לראות זאת בעצמו, אצלו זהו
 52 חידוש.
 53 זהו גם ההבדל ביניהם בשיטות בהלכה: אם ההווה
 54 מכריע או העתיד, הפרט במצוה או ההידור בכללות
 55 המצוה: דוקא ר"ע, שבנוסף להיותו בן גרים, הוא
 56 התחיל ללמוד תורה רק בהיותו בן ארבעים⁸¹, הרי אם
 57 היה מביט ומתחשב במצבו בהווה, לא היה מגיע

1 המצוה מכריע על פרטי המצוה עצמה, הרי הסיבה לכך
 2 היא שזה מה שמכריע ומתגבר. כלומר בפעולה
 3 שבהווה, וכן לגבי הפרט שבמצווה זהו פגם קיים, אלא
 4 שהמעלה בעתיד, וההידור הכללי גובר עליו, וכך הוא
 5 בסיפור הראשון.
 6 ואילו בסיפור השני, הרי, לדעת רבי עקיבא, לא רק
 7 שהתוצאה וההידור מכריעים על פני הפעולה שבהווה
 8 וכו', אלא שהוא רואה כאן רק את מעלת העתיד.
 9 כלומר, ר"ע רואה כאילו ההידור של קידוש שם שמים
 10 וישראל בעתיד כבר התחיל בפעולה שבהווה – במה
 11 שנראה כפגם בקידוש השם וישראל⁷⁴.

יג.

הסיבה לאמירת "עקיבא ניהמתנו..." רק בסיפור השני

12 זוהי הסיבה לכך שדוקא במאורע השני, ולא
 13 בראשון, אמרו לו "עקיבא ניהמתנו עקיבא ניהמתנו":
 14 השוני בפירוש הענין של "שועל שיצא מבית קדשי"
 15 הקדשים" לפי ר"ע, לעומת דעת שאר התנאים, הוא
 16 בשני דברים: לדעתם הם ראו ענין של היפך הטוב,
 17 המעורר לבכי. לדעת ר"ע, לא רק שצריך לראות את
 18 הטוב – קידוש שם שמים וישראל השלם – שיצא
 19 מזה, אלא יותר מזה: התועלת שבגאולה איננה דבר
 20 טוב הנובע מדבר אחר, רע, אלא שזהו דבר אחד: "ציון
 21 שדה תחרש" – לחורבן עצמו יש יתרון של חרישת
 22 השדה, שההמשך שלה הוא זריעה וצמיחה.
 23 וזוהי נחמה כפולה: א) המעלה וההידור שבעתיד.
 24 ב) שהמעלה קיימת בהווה.
 25 ההוכחה לכך היא "דכתיב ואעידה לי עדים... את
 26 אוריה הכהן ואת זכריה..." הפסוק עצמו מצביע על כך
 27 שאין מדובר בשני דברים שונים, אלא בדבר אחד, כמו
 28 עדות (על-פי שני עדים נעשית מציאות אחת של

76) וי"ל שזהו ע"ד מ"ש הרמב"ן לך (יב, ו). וראה לבוש לרקנטי לך
 שם. דרשות הר"ן (ד"ר ב') שהטעם שבכמה נבואות מצינו שהקב"ה ציוה
 לעשות פעולות גשמיות בכדי שהנבואה תתקיים בגשמיות. ועד"ז י"ל
 בנדר"ד, שכשראה "ציון שדה תחרש" הרי התחילה הנבואה להתקיים
 בגשמיות וא"כ "בידוע שנבואתו של זכריה מתקיימת".

77) ברכות כז, ב.
 78) ערכין יא, ב. וראה ע"ד הנ"ל במפרשי המשניות מע"ש פ"ה
 מ"ט.

79) סדר הדורות בערכו. וש"נ.

80) סנהדרין לט, סע"ב.

81) אדר"ב פ"ו, ב. וראה פסחים מט, ב. וראה שיטה מקובצת בשם
 ריטב"א כתובות סב, ב דמקורם לא ה' צנועי ומעלי.

ונעלים מחסדים גלויים (ראה תניא פכ"ו. אגה"ק סי' יא). ולפי"ז הרי"ז
 כסיפור הב', אבל להעיר שבוה לא מצינו שיאמר עקיבא ניהמתני. ראה
 לקמן בפנים. וראה שם לקמן "אמר להם סמכוני ואשמעה כו".

74) ועד"ז שיש להמתין לעשות המצוה באופן יותר משובח דאין בזה
 משום אין מעבירין – משא"כ במצוות שונות – שו"ת חכ"צ סי' קו בסופו.
 וראה לשון אדה"ז שו"ע סי' צד ס"ה 'ואין בזה משום אין מחמיצין את
 המצוות וזרזים מקדימין למצוה כיון שמתכוין כדי לקיים מצוה מן
 המובחר', והיינו שההמתנה גופא היא חלק מההכשר וחביבות המצוה
 (משא"כ בשר"ע שם סכ"ה ס"ד, שמצוה מן המובחר שם היא לא במצוה
 זו עצמה, אלא להקדים מצוה תדירה. ולכן בזה אמרין "אין משהין את
 המצוה" דתפילין). ואכ"מ.

75) להעיר מוטעה (ב, רע"ב. וש"נ) כל מקום שנאמר עד הרי כאן
 שנים כו'.

19 שיורגש שהירידה הגדולה היתה כדאית כדי להגיע
20 לתוספת והידור בזמן הגאולה, אלא שיחושו בטובה
21 שבהוספה בחורבן ובגלות עצמה – ועל כך אומרים⁸⁶
22 "אודך ה' כי אנפת ביי".

23 לפי זה יש להסביר את הרמז לענין הנחמה
24 בפרשתנו, כדברי חז"ל⁸⁷, אשר רש"י מצטט כאן, על
25 ההוראה⁸⁸ "כי תוליד בנים ובני בנים ונושנתם בארץ..."
26 ש"רמז⁸⁹ להם שיגלו ממנה לסוף ח' מאות ונ"ב שנה
27 כמנין ונושנתם, והוא הקדים והגלם לסוף ח' מאות
28 וחמשים, והקדים ב' שנים ונושנתם כדי שלא יתקיים
29 בהם כי אבד תאבדון וזהו שנאמר⁹⁰ וישקוד כו' צדקה
30 עשה עמנו שמוח להביאה ב' שנים לפני זמנה". כלומר,
31 לא רק המעלה והתועלת שבגלות עצמה, שהביא
32 ל"ובקשתם משם את ה' אלקיך ומצאת כי תדרשנו...
33 ושבת עד ה' אלקיך..."⁹¹, אלא גם את היתרון
34 שבהקדמת הגלות, שמבטלת את "אבד תאבדון".

35 ועל-ידי מעשינו ועבודתנו בזמן הגלות נזכה בגלוי
36 ממש ל"נחמו נחמו", ויותר מכך, ל"אנכי אנכי הוא
37 מנחמכם" בביאת משיח צדקנו.

(משיחות כ' מנ"א, ש"פ עקב,
ש"פ ראה תשל"ד)

1 לדרגת רבי עקיבא⁸². רק ראייתו את התוצאות של
2 העתיד בבירור ובודאות כראיה של "אבנים שחקו
3 מים"⁸³ הביאו ללימוד התורה, כפי שמוסבר בדברי
4 חז"ל⁸⁴.

טו.

היתרון שבנחמה כפולה לאחר גלות כפולה

5 יש לומר שזהו גם ההסבר ליתרון שבנחמה כפולה,
6 נחמו נחמו עמי, על פני הגלות והחורבן באופן של
7 "לקו בכפליים": "לקו בכפליים" מתבטא בכך,
8 שבנוסף לעצם החורבן והגלות והיפך קידוש שם שמים
9 וישראל בכך, הרי יש גם חילול שם שמים וישראל
10 ביותר – יותר מאשר עצם החורבן והגלות (כמוסבר
11 לעיל על המסופר בסוף מסכת מכות "הללו
12 משתחווים... יושבים בטח והשקט ואנו... שועל שיצא
13 מבית קודש הקדשים").

14 ובהתאם לכך גם הנחמה היא בכפליים: בנוסף
15 לנחמה, שהטובה שבעצם החורבן מתגלה – שכל זה
16 היה כדי שיתגלו גילויי הגאולה העתידה, הרי מתגלית
17 גם המעלה שבהוספה שבחורבן ("לקו בכפליים", וזה
18 עצמו באופן של "נחמה בכפליים")⁸⁵. כלומר, לא רק

ור"י.

85 להעיר דכפלים פירושו לא רק שתי פעמים אלא – בכ"מ – גם
באופן דאי"ע, וע"ד הפי' במדרש (שמו"ר רפמ"ו) כפליים לתושי' (איוב
יא, פמ"ח. יל"ש לך רמז סד). וראה ד"ה ויאמר גו' לך תרכיז, שהשייכות
דאותיות כפולות לגאולה היא לפי שאותיות כפולות הם מבחי' הסובב,
שלמעלה מהגבלה.
86 ישעי' יב, א.
87 סנהדרין לח, א.
88 ד, כה.
89 לשון רש"י.
90 דניאל ט, יד.
91 ד, כט-ל.

82 ובא לזה ע"י הק"ו – כבסוגיין: ומה כו' עאכו"כ – דאבנים שחקו
מים – אדר"נ שם.
83 אדר"נ שם.
84 עוד י"ל: שר"ע ה' בן גרים אשר מתייחס בעיקר לא "לאברהם

יצחק ויעקב (ישראל) כ"א למי – שאמר והי' העולם" (תשובת הרמב"ם
לר' עובדי' גר צדק (רמב"ם – גי. תש"ז – בהוספות לח"א סי' יט.
תשובות הרמב"ם ירושלים (כרך ב') סרצ"ג), ולכן בכל ענין ה' מפרש
גדרו מצד הקב"ה: בהווה ראה את העתיד – דלגבי הקב"ה ה' הוה והי'
כאחד (שער היחוד והאמונה פ"ז (פב, א)): כלל דבר ראה בזה "דעביד
רחמנא" וא"כ הרי זה טוב דאין רע יורד כו'. משא"כ בר"ג וראב"ע ור"י
– בניי – מפרשים כמו שהוא בגדר דישאל, ראה הגש"פ (קה"ת, תשמ"ו
ושלאח"ע) ע' תסה ואילך – הדרן (הא) דמס' פסחים במחלוקת דרע"ק

המשך ביאור למסכת סנהדרין ליום ראשון עמ' ב

14 אזי הקדשות דמשלמי בהו שיחא ליבעו שיחא – פדיון מטלטלין של
15 הקדש יש להצריך בו ששה בני אדם, שהרי בפרשה שניה העוסקת
16 בפדיון בהמה טמאה וכל מטלטלין נשלמו במקרא שש פעמים
17 תיבת 'כהן', שלש לגבי פדיון ערכין, ושלש לגבי פדיון בהמה
18 טמאה, ומדוע סוברים חכמים שדי בשלשה אנשים לפדיון
19 מטלטלין. מסיקה הגמרא, קשיא.
20 שנינו במשנה: שפדיון הערכין בו' המטלטלין בשלשה. מבררת
21 הגמרא: מאי – מה הם ערכין המטלטלין, הרי כל ענין ערכין אינו
22 נוהג אלא באדם שאומר 'ערכי עלי', ונותן את דמיו לפי גילו
23 כמבואר בכתוב, ומה שייך ענין זה במטלטלין. מבארת הגמרא,
24 אמר רב נידל אמר רב, המשנה עוסקת פאדם האומר 'ערך עלי זה
25 עלי', דאמר רב נידל אמר רב,

1 דכתיב בהו שלשה – ואם תאמר שלומדים זאת ממה שנאמרה
2 בפרשת פדיון בהמה טמאה שלש פעמים תיבת 'כהן', אם כן,
3 תרקעות דכתיב בהו ארבעה כהנים תיכני פארבעה – יהא די
4 לפדותם בארבעה אנשים, וכי תימא הכי נמי – ואם תאמר שאכן
5 כך הוא הדין לשיטת חכמים, אם כן אלקמה תנן – מדוע שנינו
6 במשנה שפדיון התרקעות הוא על ידי שומת התשעה ישראלים ובהן.
7
8 אלא מאי צריך לומר, שהטעם שמצריכים חכמים עשרה אנשים
9 בפדיון קרקע של הקדש, משום דמשלמי בהו עשרה – שבפרשת
10 פדיון קרקע נשלמו במקרא עשר פעמים תיבת 'כהן', מאחר שהיא
11 הפרשה המאוחרת שבכולם, וכבר נאמרו לפניה שלשה כהנים
12 בפדיון ערכין, ושלשה כהנים בפדיון בהמה טמאה, ויחד עם
13 ארבעת הכהנים שנאמרו בפדיון קרקע הרי כאן עשרה, ואם כן,

בראשית לו, א: וְאֵלֶּה תִּלְדוֹת עֵשָׂו הוּא אָדוֹם:

צא

ביאור לשון הזוהר, דעשו לא רצה ב"חלק, גורל, ונחלת" יעקב, ורק יעקב ירש אברהם ויצחק

ואלה¹ תולדות עשו הוא אדום, תא חזי בחיי יצחק לא אתמנון בנוי דעשו, כמה דאתמנון בנוי דיעקב, דהא עד לא מית יצחק אתמנון, אבל בעשו מה כתיב ויגוע יצחק וימת ויאסף אל עמיו זקן ושבע ימים, ויקברו אתו עשו ויעקב בניו. בתריה מה כתיב, ואלה תולדות עשו הוא אדום, מאי טעמא, בגין דהא בחולקיה ובאחסנתיה ועדביה לאו איהו אלא יעקב ובנוי, ובגין כך יעקב ובנוי אינון חולקיה דקודשא-בריך-הוא ועאלין בחושבנא, אבל עשו דלאו איהו בחולקא דבסטר דמהימנותא, עביד חושבניה לבתר דמית יצחק, ואתפרש חולקיה לאתרא אחרא.

תא² חזי לבתר דמית יצחק ועשו אתפרש לסטריה, מה כתיב (בראשית לו, ו) ויקח עשו את נשיו וגו' מפני יעקב אחיו, דשבק ליה ליעקב קרן וריוח, שעבודא דמצרים וארעא, וזבין ליה חולקיה מן מערתא דכפלתא, ואזל ליה מן ארעא ומן מהימנותא ומחולקיה דאזל ליה מכלא.

תא³ חזי כמה הוה חולקיה דיעקב טבא בכולא, בגין דלא אשתאר עשו בהדיה, ואתפרש מניה ואזל ליה לחולקיה ולעדביה, ואשתאר יעקב אחיד באחסנת אבוי ובאחסנת אבהותי, ועל דא וילך אל ארץ מפני יעקב אחיו, מאי מפני יעקב אחיו, דלא בעא חולקיה ואחסנתיה ועדבא דמהימנותא דיליה, זכאה חולקיה דיעקב, עליה כתיב (דברים לב, ט) כי חלק ה' עמו יעקב חבל נחלתו.

ספר הזוהר חלק א' דף קע"ז ע"א

בגין דהא⁴ בחולקיה ובאחסנתיה ועדביה לאו איהו אלא יעקב ובנוי, הג' לשונות: חלקי, אחסנא דהיינו ירושה, ועדבי דהיינו גורל. י"ל לנגד הג' קוין. חלק, קו הימין. ירושה, קו האמצעי. גורל, קו השמאל. והראי' ממה שאומרים⁵ מה טוב חלקנו ומה נעים גורלנו ומה יפה ירושתנו. וטו, הוא קו הימין — חכמה⁶, חסד, נצח.

(3) [תרגום ללה"ק] תא חזי כמה הוה חולקיה דיעקב טבא בכולא. בא וראה עד כמה ה' חלקו של יעקב טוב בכל הדברים, בשביל שלא נשאר עשו עמו ונפרד ממנו, והלך לו לחלקו ולגורלו שבסטרא אחרא, ונשאר יעקב לבדו אחוז בנחלת אביו ובנחלת אבותיו, ועל כן כתוב "וילך אל ארץ מפני יעקב אחיו" ושואל מאי מפני יעקב אחיו ואמר שלא רצה חלקו ונחלתו וגורל האמונה שלו, אשרי חלקו של יעקב, עליה כתיב כי חלק ה' עמו יעקב חבל נחלתו, כי הוא נשאר להיות ה' ונחלתו (רא"ג ומפרשים).

(4) מדייק כאן בלשון הזוהר:

(א) מתחלה כתוב ביצחק ג' לשונות "בגין דהא בחולקי", ובאחסנתי, ועדבי", ובעשו כתוב רק ב' לשונות "ואתפרש מני' ואזל ליה לחולקי ולעדבי" ואינו מזכיר "לאחסנתי"?

(ב) מהו הסדר בהלשונות: (1) בחולקי, (2) באחסנתי, (3) בעדבי"?

(ג) מתחלה כתוב ג' לשונות כנ"ל "בחולקי", באחסנתי, בעדבי", ואח"כ כתוב "ואשתאר יעקב אחיד באחסנת אבוי ובאחסנת אבהותי", דנקט רק לשון ירושה — "אחסנתי"?

(ד) מהו כפל הלשון "ואשתאר יעקב אחיד באחסנת אבוי ובאחסנת אבהותי"?

(ה) מפרש בזהר מ"ש "וילך (עשו) אל ארץ מפני יעקב אחיו, מאי מפני יעקב אחיו, דלא בעא חולקי ואחסנתי ועדבא דמהימנותא דילי", איפה מרומז בפסוק הג' לשונות "חולקי", ואחסנתי, ועדבא"?

(ו) מתחלה נקט ביצחק "בחולקי", ובאחסנתי, ועדביה", וכן בעשו "ואזיל לי' לחולקי ולעדביה", משא"כ ביעקב כתוב חולקי ואחסנתי ועדבא", ולא כתוב "ועדביה" דלא מתייחס ליעקב ה"גורל" וע"ז מבאר:

(5) ראה בזה ליקוטי שיחות חלק יג עמוד 117, חלק כח עמוד 177. תהלים יהל אור עמוד תנא. ועוד.

(6) ראה זהר — רעיא מהימנא — פרשת בעלותך קנג, ב. סידור עם

(1) [תרגום ללה"ק] ואלה תולדות עשו הוא אדום. כדי לפרש פסוק זה מקדים ואמר, בא וראה בחיי יצחק לא נמנו בניו של עשו, כמו שנמנו בניו של יעקב, כי עד שלא מת יצחק נמנו בתורה, אבל בתולדות עשו מה כתוב "ויגוע יצחק וימת ויאסף אל עמיו זקן ושבע ימים, ויקברו אתו עשו ויעקב בניו", מה כתיב אח"כ "ואלה תולדות עשו הוא אדום" אז מתחיל למנותם, ומפרש מה הטעם שלא נמנו בני עשו בחיי יצחק ונמנו בניו של יעקב, לפי שבחלקו ונחלתו וגורלו של יצחק אינו אלא יעקב ובניו, כי רק הם נקראים זרע יצחק, ובשביל זה יעקב ובניו שהם חלקו של הקב"ה הם נכנסו בחשבון ועי"ז נקשרו בשורש אבותיהם, אבל עשו שאינו בצד חלק האמונה שהיא השכינה, עשה הכתוב חשבון בניו אחר שמת יצחק, ונפרד חלקו של עשו מן הקדושה למקום הסטרא אחרא (רמ"ק ומפרשים).

(2) [תרגום ללה"ק] תא חזי לבתר דמית יצחק, ועשו אתפרש לסטריה. בא וראה אחר שמת יצחק ועשו נפרד לצד הסטרא אחרא, מה כתיב ויקח עשו את נשיו וגו' ואת כל קנינו אשר רכש בארץ כנען, וילך אל ארץ מפני יעקב אחיו, פירוש שהלך לו מארץ כנען ופרק מעליו עולו של הקב"ה ועול הגלות, ומש"כ מפני יעקב אחיו, ר"ל שלא רצה להשתתף בגורלו עם יעקב אחיו, וז"ש שהניח והשאיר ליעקב קרן וריוח, ומפרש הקרן הוא שהשאיר לו שהוא ישתעבד במצרים לשלם את השטר חוב של גזירת כי גר יהי זרעך שהוטלה על זרעו של אברהם, ונקרא שעבוד מצרים קרן, לפי שע"ז זכו לריוח של ירושת הארץ, והיינו וארעא ובשביל זה הניח לו הריוח שהוא ירושת הארץ, וגם מכר לו את חלקו במערת המכפלה, והלך לו מן הארץ ומן האמונה, ומחלקו של יעקב, כי הלך לו מכל חלקי הקדושה (רמ"ק ורא"ג ומפרשים).

ויסע ויבא ויט, וידוע שהם לנגד הג' קוין חג"ת, הרי שגם גבורה כלולה מכל הג' קוין. וכן לויים שהם בחי"ט¹⁵ גבורה, יש בהם ג' חלוקות, בני גרשון יד¹⁶ הגדולה, בני קהת יד רמה, בני מררי יד החזקה, והוא הג' קוין חג"ת כידוע.

ובעשו נקט לקמן רק שתי לשונות ואזל ל"י לחולק"י ולעבד"י, ולא נקט גם אחסנתי¹⁷ (ועפ"י פשוט הוא מפני שבעשו לא הי' ירושה מאביו, כי לא רצה בזה, וכאמור כאן), הוא כי בעשו ששרשו¹⁸ מתהו, בתהו יש רק שני קוין ימין או שמאל ולא קו האמצעי, וכמ"ש בתורה אור¹⁹ בד"ה וישלח יעקב ע"ש.

כא "ויט" בסדר ישר (בחי' תפארת), ומצרפין כל ג' אותיות ביחד (מפסוקים יט, כא בסדר ישר, ופסוק כ' למפרע) ונעשה ע"ב שמות ע"ש. ראה גם תורת מנחם — ספר המאמרים ה'תשח"י ע' שיא"ב. לעיל סימן ז. ח. סט.

15) ראה לקוטי תורה במדבר כא, ב ואילך "ביאור ע"פ נשא" א, ג, צה, ג. לקוטי שיחות חלק יח עמוד 222. ועוד.

16) ראה שיחות קודש ה'תשכ"ד, מוצש"ק יא שבט סעיף ו. ה'תשמ"א פרשת אחרי סעיף מד.

17) ראה תורת מנחם — ספר המאמרים מלוקט ח"א תשרי-חשוון עמוד קצו, קצט בסופו.

18) ראה תורת חיים פרשת תולדות עמוד קסא, ד ואילך. ילקוט לוי יצחק עה"ת ח"א סימן רלט.

19) עמוד כד, ד. וז"ל: ויחץ את העם כו' לשני מחנות כו' (בראשית לב, ח). הנה הטעם שחלק לשני מחנות דוקא, יובן ע"פ הקדמה הידועה שיעקר ההפרש בין עולם התהו לעולם התקון, שבעולם התהו היו הספירות מפורדים זה תחת זה אבל בעולם התקון הם בצירוף קוין דהיינו ג' קוין ימין ושמאל ואמצע שהקו האמצעי הוא המחבר ומייחד ג"כ ב' הקוין דימין ושמאל להיות מתכללים יחד כידוע בתפארת הוא הממוצע בין חו"ג ומחברים יחד, ולכן ישראל שהם בבחי' התקון אומרים ג' פעמים קדוש דוקא וכתבי בהם ג"כ והייתם לי סגולה שהסגול' הוא ג' נקודות בחינת ימין ושמאל ואמצע כו' אבל בעולם התהו שהיו בבחי' פירוד זה תחת זה ולא נתייחדו יחד, ה"ז רק בחי' ב' קוין שהחסד הוא בפ"ע והגבורה הוא בפ"ע. ע"ש.

וכמ"ש ביאור הדברים במ"א שהענין הוא לפי שבתהו היו האורות מרובים והכלים מועטים ולכן מצד קוטן הכלי לפ"ע האור ע"כ אין הכלי יכולה להכיל ב' הפכים חו"ג יחד עד"מ באדם מי ששכלו קטן לא יכיל ב' הפכים כלל אלא אם יטה שכלו לזכות לא ימצא אז שום שכל לחוב ולא יסבול שום נטי' לחוב בלבד אלא רק טוב וחסד בלבד. ובהיפוך כאשר יטה לחוב לא יסבול כלל נטי' לזכות ונמצא אינו אלא בקו א' תמיד פעמים בקו הימין לזכות ופעמים בקו השמאל לחוב והרי הקוין מפורדים שכשהוא בבחי' חסד לא יוכל לסבול בחי' דין וכן להיפוך, וזהו הנק' בחינת ב' קוין שהחסד הוא בפני עצמו והגבורה בפני עצמה.

אבל בתקון שהתפארת מכריע בין חו"ג היינו שגם בשעת הדין יוכל להיות ג"כ נטי' לזכות וכן להיפוך, לפי שבתקון האורות מועטים והכלים מרובים נמצא הכלי רחב לקבל גם ב' הפכים, וכמו באדם שדעתו רחבה יוכל לסבול ב' הפכים יחד וישכנו במוחו ולבו שמצד זה יש סברא לזכות אע"פ שמצד אחר יש סברא לחוב כו' והרי בתקון מתייחדים חו"ג יחדו וזהו ענין ג' קוין. ע"ש.

נעים, הוא בקו השמאל כי נעים הוא בכינה⁷. יפה, הוא בקו האמצעי⁸ כמו, תפארת, פאר, הוא בקו האמצעי, וכן יסוד בקו האמצעי הוא הידורא דגופא⁹, יוסף הוא¹⁰ יפה תואר ויפה מראה.

ואם כי יצחק¹¹ הוא בחי' קו השמאל¹² גבורה, אך בקדושה כל בחי' כלולה¹³ מהכל, א"כ גם גבורה כלולה מהג' קוין.

גבורה מספרה רי"ו הוא הרי"ו אתון דהג' פסוקים¹⁴

דא"ח עמוד קמ, ד. מאמרי אדמו"ר האמצעי בראשית עמוד ריז וש"ג. אור התורה שבת שובה עמוד א'תקכד. לעיל סימן פ הערה 2. ועוד.

7) ראה פרי עץ חיים שער השבת פרק כד. תורה אור פ' לך לך יא, ד. תורת חיים בראשית צ, א וז"ל: לפי שהתענוג הנק' נועם, עיקר התגלותו בבחי' התרחבות דבינה שנק' רחובות הנהר, והוא לנגד בינה דקדושה שבה התגלות התענוג שנק' נועם העליון ע"ש.

8) ראה ילקוט לוי יצחק עה"ת ח"א סימן עא. לעיל סימן טז הערה 6.

9) ראה זוהר פרשת תצוה דף קפו ע"ב וז"ל: אמאי אקרי הדר (למה נקרא היסוד הדר), והא אתר טמירא איהו דלית ליה גלויא וצריכא לאתכסייא תדיר (והרי הוא מקום טמיר ומכוסה שאין לו גלוי וצריך להיות מכוסה תמיד), ולית הדר אלא מאן דאתגלייא ואתחזי (ואין הדר אלא מי שמתגלה ונראה, ואם כן איך יצדק ביסוד השם הדר, ומתרץ) אלא אף על גב דאיהו דרגא טמירא (אלא אף על פי שהוא מדרגה מכוסה, עכ"ז) הדורא איהו דכל גופא (הוא הידורו של כל

הגוף), ולא אשתכח הדורא לגופא אלא ביה (ולא נמצא הידור לגוף אלא בו), מאי טעמא (מהו הטעם, ואמר כי) מאן דלית עמיה האי דרגא לית ביה הדורא למיעל בבני נשא (מי שאין עמו מדרגת היסוד, כלומר שהוא סריס, אין בו הידור ויפוי לבוא בין בני אדם, כי) קלא לאו עמיה כדכורא (הקול אין לו כמו לזכר (כמ"ש במסכת יבמות

דף פ ע"ב, אחד מסימני הסריס הוא שקולו לקוי ואין ניכר בין איש לאשה), והדורא דקלא אתכסאת מניה (והידור הקול נתכסה ממנו), וכן דיקנא והדורא דדיקנא לאו עמיה (זקן וההידור שמהדרים לאיש בעל זקן אין עמו כי אין לו הדרת פנים זקן, הרי) ואף על גב דאתכסייא ההוא דרגא (אף על פי שהיסוד הוא מכוסה, אבל) כל הדורא דגופא ביה תליא (כל הידור הגוף בו תלוי) (רמ"ק ומפרשים).

10) בראשית לט, ו "יפה" הו"ע "הדורא דגופא" (ויוסף הוא בחי' יסוד, עיין לעיל סימן מד. נב. לקמן סימן קנו. קנו). ובענין "תפארת יסוד" ראה לעיל סימן טז. נב. נט.

11) יצחק בחי' גבורה: ראה פרדס שער (כג) הכינויים פרק ד. מאמרי אדמו"ר הזקן על פרשיות התורה חלק ב' עמוד תקפ, ובהנסמן שם. תורת חיים בראשית עמוד קמז, ג.

12) מקשה, דהרי יצחק הוא בחי' גבורה, וא"כ הוא שייך לכאורה רק לבחי' "גורל", ובוזהר נקט גם חלק ונחלה, דהכל יר"ש ליעקב, וכל הג' קוין חסד גבורה ותפארת, וע"ז מתרץ בדקדושה כל הבחי' כלולים מהכל.

13) בכמה מקומות מבאר בזה הטעם ד"גבורה" בגימטריא ג' פעמים "חסד".

14) שמות יד, פסוקים יט, כ, כא. ראה סוכה דף מה ע"א רש"י ד"ה אני והו. קהלת יעקב ערך ע"ב. דיש בכל ג' פסוקים אלו ע"ב אותיות, סך הכל רי"ו אותיות, ומצרפין ג' אותיות ביחד — אות א' מכל פסוק — וחושבין האותיות בפסוק יט "ויסע" בסדר ישר (בחי' חסד), ובפסוק כ' "ויבא" חושבין האותיות למפרע (בחי' גבורה), ובפסוק

ואם גירסתינו מדוייקת היא²², דוק בלישנא בחלק ואחסנא נקט חולקיה ואחסנתיה, שמייחס אותם ליעקב, ובעדבא לא נקט ועדביה אלא ועדבא שלא מייחס העדבא ליעקב, הוא, כי ליעקב שבעיקרו²³ נוטה יותר אל אברהם, שייך חלק קו הימין וירושה קו האמצעי, ולא קו השמאל גורל, ולכן אינו מייחס העדבא²⁴ ליעקב. וכן בפסוק שהביא על זכאה חולקי' דיעקב, כתיב הב' דברים, חלק ה', נחלתו, היינו חלק וירושה, כי נחלה הוא ירושה, ביחוס להקב"ה, חלק ה'²⁵ נחלתו, וחבל שהוא גורל כתרגומו ערב²⁶ לא כתיב ביחוס, וכמובן.

לקוטי לוי יצחק, הערות לזהר בראשית עמוד קמג

22 דכתוב "דלא בעא חולקיה ואחסנתיה ועדבא". ולא כתוב "ועדביה".

23 ראה לעיל סימן ה. ו. מ"ש "אלקי אברהם אבין ואלקי יצחק" דמתייחס "אבין" לאברהם, ובהנסמן שם. ע"ש.

24 משא"כ קודם דכתוב ועדביה", שם קאי על יצחק (ועשו) דהוא בחי' גבורה וד"ל.

25 פירוש: דעל "חלק" כתוב בפסוק "חלק ה'", ועל נחלה (ירושה) כתוב "נחלתו" דמייחס שניהם להקב"ה, משא"כ ב"חבל" (גורל) כתוב סתם "יעקב חבל", ולא כתוב "יעקב חבלתו ונחלתו", דמתייחס רק חלק וירושה להקב"ה, משא"כ גורל — חבל.

26 דברים לב, ט. "כי חלק ה' עמו יעקב חבל נחלתו", ותרגומו "ארי חלקא דיי עמה יעקב ערב אחסנתיה".

ואשתאר יעקב אחיד באחסנת אבוי ובאחסנת אבהותו, נקט רק אחסנא, כי יעקב עיקרו²⁰ הוא קו האמצעי, ואבוי הוא יצחק, ואבהותו הוא אברהם.

מאי מפני יעקב אחיו, דלא בעא חולקי' ואחסנתו ועדבא דמהימנותא דילי', הג' לשונות הוא לנגד הג' תיבות, מפני, יעקב, אחיו.

יעקב, הוא קו באמצעי, ירושה. מפני יעקב, דהיינו הפנים ומה שקודם לקו האמצעי הוא קו הימין, חלק.

ואחיו, דהיינו מה שיעקב הוא אחיו דעשו, שמתחבר אליו הוא קו השמאל דיעקב, גורל, שהוא סמוך ומחובר לעשו היונק מקו²¹ השמאל.

ראה ספר המאמרים ה'תשל"ד ע' 42. תורת מנחם התוועדיות תשמ"ו חלק ב' עמוד 277. ילקוט לוי יצחק עה"ת פרשת בראשית סימן יב בסופו.

20 יעקב בחי' תפארת — קו האמצעי. לקוטי תורה פרשת ואתחנן ה, ב ואילן. ראה לעיל סימן טז הערה 6.

21 ראה זהר חלק א' דף קלו, ב. "עשו נפק סומא" (עשו נולד אדמוני).. ואיהו זינא דיצחק דאיהו דינא קשיא דלעילא (והוא הי' מינו של יצחק שהוא דין קשה גבורה למעלה) ע"ש. ראה תורה אור עמוד כ, ב. מאמרי אדמו"ר הזקן תקס"ב עמוד לג. תקס"ה עמוד כ. ילקוט לוי יצחק עה"ת חלק א' סימן קפו. קיג. קכ.

המשך ביאור למסכת סנהדרין ליום שבת קודש עמ' ב

29 חלקו מכל עמלו: נחלקו רב ושמואל בפירוש הפסוק, חד אמר, 30 הכוונה למקלו שנותר לו מכל עמלו, וחד אמר, הכוונה לגנודו – 31 בגדו, שהוא זה שנותר לו. 32 הגמרא מביאה מחלוקת אודות שיבת שלמה למלכותו. מבררת 33 הגמרא: הדר או לא הדר – חזר שלמה למלכותו אחר שנדחה 34 ממנה או לא חזר. נחלקו רב ושמואל בדבר, חד אמר, הדר – חזר 35 שלמה למלכותו, וחד אמר, לא הדר – לא חזר שלמה עוד 36 למלכותו. מפרשת הגמרא, מאן דאמר – זה שאמר לא הדר – שלא 37 חזר שלמה למלכותו, סובר שהיה מתחילה מלך ולאחר מכן 38 הדייט, ככל אדם, ומאן דאמר – זה שאמר הדר – חזר שלמה 39 למלכותו, לדעתו היה שלמה מלך ולאחר מכן הדייט ושוב חזר 40 להיות מלך. 41 שנינו במשנה שהמלך פורץ גדרותיהם של נכסי אחרים בשביל 42 לעשות לו דרך ואין ממנה בידו, דרך המלך אין לו שיעור, וכל 43 העם בוזין ונותנין לו והוא נוטל חלק בראש. 44 הגמרא מפרשת את הדין האומר במשנה שהמלך נוטל חלק 45 בראש הביזה: תנו רבנן, אוצרות מלכים שהגיעו ליד ישראל 46 במלחמותיהם, ניתנים למלך, ושאר הביזה שבזוין מן האויבים, 47 דינה שינתן ממנה מלכה למלך ומלכה לעם. 48 הגמרא מבארת את הברייתא: אמר ליה אביי לרב דימי, ואמרי לה 49 – ויש אומרים שאמר זאת לרב אחא, בשלמא – מובן הוא דבר זה 50 שאמרה הברייתא שאוצרות מלכים ניתנים למלך, שכן הוא אורחא 51 דמלכותא – דרכו של דבר, דהיינו שכן ראוי להיות שינתנו למלך, 52 מיום שאוצרות מלכים הם, אלא מה שאמרה ששאר ביזה שבזוין 53 גם היא ניתנת מלכה למלך ומלכה לעם, מנלן – מה מקור הדבר. 54 השיב לו רב דימי, ויש אומרים רב אחא, דכתיב – שנאמר בפסוק 55 (דברי הימים א' כט כב) אודות משיחת שלמה למלך,

1 ויש אמר המלך אל נתן הנביא ראה נא אנכי יושב בבית ארזים 2 וגו' וארון האלקים ישב בתוך הידועה, נמצא שכאשר נח 3 ממלחמותיו אז החל לעסוק בבנין בית המקדש, והרי זו ראייה 4 נוספת שמלחמתו עמלק קודמת לבנין בית המקדש. 5 הגמרא מביאה את השינויים שהיו במלכותו של שלמה: אמר ריש 6 לקיש, בתחילה, קודם שנשא נשים נכריות, מלך שלמה אפילו על 7 העליונים – צבא מעלה שבשמים, שנאמר (מלכים א' כט כג) וישב 8 שלמה על פסא ה' למלך, ולבסוף, אחר שנשא אותן, מלך על 9 התחתונים בלבד, דהיינו רק בארץ, שנאמר עליו (מלכים א' ה' ד') כי 10 הוא ירדה בכל עבר הנהר מתפסח ועד עזה, ולא יותר, שאינו מולך 11 עוד בשמים. 12 הגמרא מביאה מחלוקת בכוונת הפסוק שמלך מתפסח ועד עזה: 13 נחלקו רב ושמואל בפירוש הפסוק, חד אמר, תפסח נמצאת בסוף 14 העולם מצידו האחד, ועזה נמצאת בסוף העולם מצידו האחר, 15 ונמצא שמלך על כל העולם, וחד אמר, תפסח ועזה פתרי הדרו הוו 16 יתבו – היו יושבות יחדיו, סמוכות זו לזו, וכשם שמלך על תפסח 17 ועל עזה כך מלך על כל העולם כולו, וכך מתפרש הפסוק, כי הוא 18 רודה בכל עבר הנהר כפי שהוא רודה מתפסח ועד עזה. 19 הגמרא מביאה את המשך דברי ריש לקיש אודות מלכות שלמה: 20 ולבסוף, לא מלך שלמה אלא על ישראל בלבד, שנאמר (קהלת א יב) 21 אני קהלת הייתי מלך על ישראל וגו', ולא על אומות העולם. 22 ולבסוף לא מלך שלמה אלא על העיר ירושלים בלבד, שנאמר (קהלת 23 א) דברי קהלת בן דוד מלך בירושלים. ולבסוף לא מלך שלמה 24 אלא על מפתח, שנאמר (שיר השירים יג) הנה מפתח של שלמה וגו', 25 ומשמע שרק המיטה היא לשלמה. ולבסוף, כשהשליכו אשמדאי 26 מבסא, לא מלך אלא על מקלו, שהוא לבדו נותר בידו, שנאמר 27 (קהלת ב') וזה היה חלקי מכל עמלי, שהוא מקלו, לדעה אחת להלן. 28 הגמרא מביאה מחלוקת אודות הדבר שעליו אמר שלמה שהיה

ג, כג – ואתחנן אל ה' בעת ההיא לאמר

משה רבינו התפלל להציל את בני ישראל מהגלות ומחורבן בהמ"ק וכו'

איתא במדרש איכא (פתיחתא כ"ד) שהקב"ה צוה לירמ' שילך על קברי אבות, ואחר כך על קברו של משה, ומשה עמד ואמר לירמ' אני אלך ואציל את ישראל, כשראו ישראל אותו, אמרו הא בן עמרם יציל אותנו כדאיתא במדרש איכה. קודשא בריך הוא כל מילין סתימין דאיהו עביד אעלין באורייתא קדישא, והיכן מבואר ענין זה בתורה. אבל נוכל לומר שבכאן נרמז ענין זה.

ולכן פתח ואתחנן שביקש על חן שיהי' לירמ' ועל כל ישראל, ואל שדי יתן להם רחמים לפני כל שוביהם בעת ההיא, על אותו עת צרה שהי' ליעקב בשעת החורבן, ההוא כתיב שהוצרך משה לעמוד מקברו ונתבקש לפני הקב"ה שיבא בעצמו מקברו, לאמר שיעורר הספד.

ובמלת ההיא נרמזין בו שלשה דברים שנעשו לישראל בשעת החורבן, שנחרב ארץ ישראל וירושלים, ונשרף המקדש כמ"ש בפסוק. וזה נרמז במלת ההיא, ה"ר ה"בית לבמות יער ירושלים לעינים תהי' ארץ ישראל ירמ' כו, יח). וידוע שב' חורבנין ב"ית שני ה' אחרונה שבשם, על זה אמר אדנ"י בית ראשון ה' ראשונה שבשם, ועל זה אמר הוי"ה בנקודות אלקים, שהראה הקב"ה למשה חורבן בית ראשון, ועל זה אמר את גדלך. על בית שני שנחסרו ה' דברים, כמ"ש ביומא (דף ק"א [ע"ב]) על פסוק (חגי א, ח) ואכבד חסר ה', על זה אמר את ידך החזקה, על בית שני שנחסרו ממנו ה' דברים כמנין אצבעות שביד.

והנה התפלל משה על אותו עת אעברה נא, רוצה אני לקום מקברי ואציל את ישראל כמ"ש במדרש ואראה מי ימחה בידי, ואמר ג' לשונות ואראה את הארץ, שרצה להציל כל ארץ ישראל שהוא גלות י' שבטים. ואחר כך גלות יהודה ובנימין שהוא ירושלים, אמר ההר הטוב הזה. ואחר כך על בית המקדש על הר הבית אמר הלבנון.

השיב לו הקב"ה כבר יצאה הגזירה רב לך על ב' חורבנין, ואל תוסף דבר אלי עוד, שאי אפשר להחזיר אותם. גם רמז במלת נ"א, על חן של ירמ' שיהי' לו בעיני נ"בוזרא דן.

מגלה עמוקות אופן 9ה

רמזים שביקש משה ליכנס לא"י כדי שיהי' השם והכסא שלם וכמו שיהי' לע"ל וכו'

הנה מלחמת עמלק' היא מצוה אחת שצוה הקב"ה לישראל בכניסתן לארץ מג' מצוות (סנהדרין כ:), שסימנם מצות ה' ברה 'מאירת' עינים (תהלים יט, ט), בר"ת מן ברה 'מאירת' עינים, נרמזין ג' מצוות אלו שנצטוו ישראל בכניסתן לארץ, דהיינו ב' של ברה 'בנין בית המקדש, מ' של מאירת למנות להם 'מלך, ע' של עיני'ם מלחמת 'עמלק, וסימנם מב"ע, נוטריקון 'מושל' בגבורתו 'עולם (שם סו, ז),

1) מלחמת עמלק .. מוג' מצות .. שסימנם מצות ה' ברה מאירת עינים וכו'. עיין בזה רשימות

והי' חושב שיקיים שלשתן משה בן עמרם, אבל באמת שלא יתקיימו עד שיבא 'מנחם בן עמיאל וכו'.

וידוע (תנחומא תצא סימן יא) שאין השם מלא אלא במחיית זרעו של עמלק, ולכן נתאוה משה לכניסת ארץ ישראל ולהשלים השם והכסא, וג' מצוות אלו שנצטוו, הם להשלים ג' אותיות שחסרים מכס יה, דהיינו בבנין בית המקדש ישלימו אות א' של כסא, כי שמה ישבו כסאות למשפט (תהלים קכב, ו), ובית המקדש הוא כסא ה', כמו שכתוב כסא כבוד מרום מראשון מקום מקדשינו (ירמ' יז [יב]), רצה לומר מקום המקדש הוא כסא כבוד, נמצא שבבנין של בית המקדש נשלם אות א' של כסא. ובמינוי מלך נשלם אות ה' מן השם, כי הוצרך המלך להיות ממלכות בית דוד שהוא מלכות שמים ה' אחרונה של השם, כמ"ש דוד כי בכה ארוץ גדוד (תהלים יח [ל]), אמר בכה בתוספת ה'. ובמחיית זרעו של עמלק שפגם באות ברית שהיא רזא דו' גוף וברית חשבינן חד, הרי שבג' מצוות אלו יושלם התיקון של השם והכסא.

ולכן אמר משה ואתחנן אל ה' בעת ההיא, ר"ל שרצה לתקן באותו עת מה שצוה הקב"ה לאמר לדורות, ההוא כתיב, ר"ת אותן אותיות החסרים מן השם שהוא ה"ו, ומן הכסא שהוא א', רצה הוא לתקן עתה, ולפי שאי אפשר להכרית זרעו של עמלק אלא מי שניקתו משם של ב"ן שהוא בעולם העשיי', כי עמלק הוא יסוד כל"ב, ולכן הוא מאמין בצורת כלב, ולכן נקרא עמלק כדאיתא במדרש (שמו"ר פרשה ס"ה, תנחומא תצא ס"ט) עם שלקק בכלב² וכו'. ולכן התחיל משה בכאן מאחר שאתה החלות להראות לי להלחם עם עמלק, במ"ש אנכי נצב על ראש הגבעה (שמות יז [ט]) וכו'.

ומי שמתחיל במצוה ראוי לגמור כדאיתא (בסוטה דף יג [ע"ב]), את ידך החזקה שראוי לסייע אל המצוה שנשבעת שם בידך החזקה, כמ"ש כי יד על כס יה (שמות יז [טז]), גם שם הראה לו ידו החזקה כאשר ירים משה את ידו וגבר ישראל. לכן סיים אשר מי אל בשמים ובארץ, הזכיר כאן שמים וארץ, בסוד כה אמר י"י 'השמים כסאי 'הארץ 'הדום רגלי (ישעי' סו, א), תסתכל תמן ותמצא שם מלא בראשי אתון והכסא באמצע, כה אמר י"י 'השמים ראשי תיבות י"ה, 'הוארץ 'הדום ראשי תיבות ו"ה, והכסא באמצע וכו'.

השיב הקב"ה רב לך, אתה חושב להלחם בעמלק לפי שניקתם מן שם של ב"ן³ שקראתי אותך בן ביתי, אבל הגדולה שלך היא בסוד של מ"ה שהוא יותר גבוה מן שם של ב"ן, כמ"ש מה שם בנו (משיל ל [ד]) שהוא משה (זוהר ח"ב קצ"ז ע"א), לכן אל תוסף דבר, אבל צו את יהושע שהוא ישלים מלחמות עמלק מדור דור, מדורו של שאול שניקתו מן שם ב"ן, לדורו של מרדכי שהי' גם כן משבט בנימין (מגילה י"ב ע"ב), דתמן שם של ב"ן, לכן חזקה"ו ואמרה"ו בגימטריא מרדכי"י.

מגלה עמוקות אופן קמ

2) כל"ב בגי' ב"ן ע"ש.

3) עיין באריכות בפנים הספר שעמלק סוד כל"ב בגי' ב"ן.

♦ יום ראשון ז' מנחם-אב ♦

ג (כג) וְאַתְחַנֵּן אֶל־יְהוָה בַּעַת הַהוּא לְאמֹר:

כג וְצִלִּיתִי קָדָם יי בַּעֲדָנָא הֵיאָה לְמִימָר:

מַעֲשֵׂה לְשׁוֹנוֹת שְׁנִקְרַאת תְּפִלָּה, כְּדַאיִתָּא בְּסַפְרֵי. **בַּעַת הַהוּא** • לְאַחַר שְׁכַבְשְׁתִּי אַרְצָן סִיחוּן וְעוּג, דְּמִיתִי שְׁמָא הֵתֵר הַנְּדָר (ספרי). **לְאמֹר** • זֶה אֶחָד מִשְׁלֵשָׁה מְקוֹמוֹת שְׁאֵמֵר מִשָּׁה לְפָנֵי הַמְּקוֹם: 'אִינִי מְנִיחָךְ עַד שֶׁתּוֹדִיעֵנִי אִם תַּעֲשֶׂה שְׂאֵלְתִּי, אִם לֹא'.

כ"ג וְאַתְחַנֵּן • אין 'חננון' בכל מקום אלא לשון מתנת חנם, אף-על-פי שיש להם לצדיקים לתלות במעשיהם הטובים, אין מבקשים מאת המקום אלא מתנת חנם, לפי שאמר לו (שמות לג): "וְחַנַּנְתִּי אֶת־אֲשֶׁר אָחִז", אָמַר לוֹ בְּלִשׁוֹן "וְאַתְחַנֵּן". דְּבַר אַחַר: זֶה אֶחָד

כלי יקר - עוז והדר

לְאמֹר, לְדוֹרוֹת, שְׁכַל צְדִיק "יִבְקַשׁ תְּחִנּוּנִים" (ע"פ דניאל ט א) ומתנת חנם. ויש אומרים, שמש"ה אמר איני מניחך עד שתאמר לי הן או לאו, ועל זה נאמר **בַּעַת הֵיאָה לְאמֹר**, רְצָה לוֹמַר שִׂיאֵמֵר לוֹ תְּשׁוּבָה תִּכְפֹּר **בַּעַת הֵיאָה** (ראה רש"י). ויש אומרים, שהוא על דרך ה' שפתי תפתח" וגו' (תהלים נא ז), שבקש ממנו לתן לו מקום **לְאמֹר** דְּבָרָיו, כְּמוֹ שְׁנָאֵמֵר (שם כ א) "וְאַרְשַׁת שְׁפָתָיו בַּל מְנַעַת סֵלָה":

וְרִשִׁי פִּרְשׁ **בַּעַת הֵיאָה**, 'אַחַר שְׁכַבְשְׁתִּי אַרְצָן סִיחוּן וְעוּג, דְּמִיתִי שְׁמָא הֵתֵר הַנְּדָר'. וְנִרְאֶה שֶׁחֻשַׁב מִשָּׁה כִּי טַעַם הַנְּדָר הוּא "יַעַן לֹא הֶאֱמַנְתָּם בִּי" (במדבר כ יב), לֹא גִרְמַתְם לְיִשְׂרָאֵל לְהֶאֱמִין בִּי עַל יְדֵי שִׁירָאוֹ נִס מִפְּרָסָם זֶה (ראה דברי רבנו לעיל א ז), וּבְמַלְחַמַת סִיחוּן הֶעֱמִיד מִשָּׁה הַחֲמָה (תענית כ), וְעַל יְדֵי נִס מִפְּרָסָם זֶה, בְּלִי סִפְק שֶׁנַּעֲשׂוּ "בְּנִים אֲמֵן בָּם" (ע"פ להלן לב ט) וְתַקֵּן מִה שֶׁקִּלְקַל. וְכָל שֶׁכָּתַב לְדַעַת הַעֲקָרִים (מאמר רביעי פ"ב), שְׁכַתְּבָה בְּטַעַם חֲסָא מִי מְרִיבָה, 'כִּי הִיָּה לוֹ לְמִשָּׁה לְדַבֵּר מִעֲצָמוֹ אֵל הַסֵּלַע קָדָם שִׁיִּצְנֶה לוֹ ה', כִּי כָּל נְבִיא גּוֹזֵר "אֵמֵר וְיִקָּם" לוֹ" (ע"פ איוב כב כח), כְּמוֹ שֶׁעָשָׂה אֱלֹהֵיוֹ וְאֱלִישָׁע כו', וְכֵן יְהוֹשֻׁעַ אָמַר "שָׁמַשׁ בְּגִבְעוֹן דּוֹם" (יהושע י יב), כָּל זֶה תִּרְף דְּבָרֵי הַרְבֵּי. וְהוּזָה עֲכָשׁוּ עֲשָׂה מִשָּׁה כְּמוֹ שֶׁעָשָׂה יְהוֹשֻׁעַ וְהֶעֱמִיד הַחֲמָה, כִּי מֵאַחַר שִׁיִּלְפִינֵן (תענית שם) בְּגוֹזְרָה שְׁוֵה דִּיאַחַל אַחֲלֵי שִׁהֶעֱמִיד מִשָּׁה הַחֲמָה כִּי הוֹשַׁע, 'אִין הַקֵּשׁ לְחִצְאִין' (פיריות כב), כְּמוֹ שִׁיְהוֹשַׁע עָשָׂה כֵּן מִעֲצָמוֹ, כִּי מִשָּׁה עָשָׂה כֵּן מִעֲצָמוֹ, וְכִזָּה נִתְקַדַּשׁ הַשֵּׁם וְתַקֵּן מִה שֶׁקִּלְקַל

לצדיקים לתלות במעשיהם הטובים, אין הפרוש באותן מעשים טובים שכבר עשו, אלא במעשיהם הטובים שעתידין לעשות, כי מסתמא כל צדיק אינו מבקש שום הנאה גופנית, כי אם כדי שעל ידה יהיה לו מקום לקיים איזו מצוה. וזה הדבר שדרש רבי שמלאי (סוטה יד.) וְכִי לְאָבֵל מִפְּרִיָּה הִיָּה צְרִיךְ מִשָּׁה, אֵלָּא אָמַר הַרְבֵּה מִצְוֹת תְּלוּיּוֹת בְּאַרְצָן, וְאִם כֵּן הִיָּה לוֹ לְתִלּוֹת בְּקִשְׁתּוֹ בְּאוֹתָן מַעֲשִׂים טוֹבִים שְׁעֵתִיד הוּא לַעֲשׂוֹת עַל יְדֵי בְקִשָּׁה זו. וְזֶה דְּבַר אֲמַתִּי, שְׁשׁוֹרֵת הַדִּין נוֹתֵן שִׁיִּמְלֵא ה' מִשְׂאֵלוֹת לְבוֹ, יַעַן כִּי אִינּוֹ חִפְץ כִּי אִם אֵת אֲשֶׁר חִפְץ ה' בו, וְאִף עַל פִּי שְׁבַחְטָאוֹ נִקְנַס עָלָיו, מִכָּל מְקוֹם אִין מַעֲנִישִׁין הַחוּטָא לְאמֹר לָךְ עֵבֵד עֹבֹדָה שְׁהִיא זָרָה אֲצִלְךָ לְהוֹסִיף עַל חֲסָאתּוֹ פֶּשַׁע. אֵלָּא שְׁמֹרֵב עֲנֹה שְׁבו, לֹא רְצָה לְתִלּוֹת הַשְּׂאֵלָה בְּאוֹתָן מַעֲשִׂים טוֹבִים שְׁעֵתִיד הוּא לַעֲשׂוֹת עַל יְדֵי הַכְּנִיסָה לְאַרְצָן, כִּי אוֹלֵי יִבְנֵס וְלֹא יַעֲשֶׂה הַמִּצְוֹת, וְרַק הַהֲנָאָה הַגּוֹפְנִית יִקְבַּל וְאֵת הַטוֹב לֹא יִקְבַּל, לְכָךְ בְּקִשׁ בְּלִשׁוֹן 'חֲנִינָה' מִתְּנַת חֲנָם בְּעֵלְמָא:

וְלָכֵךְ נֵאֵמֵר 'בַּעַת הֵיאָה לְאמֹר, כִּי עָשָׂה שְׂאֵלְתּוֹ בְּאֲשֶׁר הוּא שֵׁם עַל דַּעַת הַהוּזָה שְׁעֵדִין אִין שׁוּם זְכוּת בְּיָדוֹ, מִכָּלִי שִׁישְׁקִיף עַל הַעֲתִיד לְבֹא שְׁסוּפוֹ לְבֹא לְיַדֵי קִיּוּם מִצְוֹת, כִּי שְׁמָא יְבוֹא אוֹ לֹא יְבוֹא, לְכָךְ אָמַר בְּלִשׁוֹן **וְאַתְחַנֵּן**, כִּי הִיָּה צְרִיךְ לְבַקֵּשׁ מִתְּנַת חֲנָם עַל הַעֵת הֵיאָה כְּאֵמֹר: **בַּעַת הֵיאָה לְאמֹר**, כִּי הַתְּפִלָּה וְהַתְּחִנָּה הֵיאָה עַל הַעֵת הֵיאָה, מִכָּלִי שִׁיִּתְּלָה שְׂאֵלְתּוֹ בְּמַעֲשִׂים טוֹבִים שְׁסוּפֵם לְבֹא. וְאָמַר

ג (כג) וְאַתְחַנֵּן אֶל ה' בַּעַת הֵיאָה לְאמֹר. פִּרְשׁ רִשִׁי 'אִף עַל פִּי שִׁישׁ לְצַדִּיקִים לְתִלּוֹת בְּמַעֲשִׂיהֶם הַטוֹבִים, מִכָּל מְקוֹם אִין מִבְּקָשִׁים כִּי אִם מִתְּנַת חֲנָם. וְקִשָּׁה עַל זֶה, מִהִיכָא תִּיִסַק אֲדַעֲתִין שִׁיִּתְּלוּ בְּמַעֲשִׂיהֶם הַטוֹבִים שְׁכַבְר עֲשׂוּ, הֵלֹא לְעוֹלָם אִין לְאָדָם שׁוּם חוֹב עַל הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא, כִּי כָּל הַמִּצְוֹת שֶׁהָאָדָם עוֹשֶׂה, אִין בְּהֵם דִּי הוֹשִׁיב "כַּעַל גְּמֻלוֹת כַּעַל יִשְׁלָם" (ישעיה נט יח) כָּל תְּגֻמְלוּהֵי עָלָיו כְּמָה שְׁכַבְר עָשָׂה לוֹ ה', "כִּי גִבַר עָלָיו חֲסָדוֹ" מִיּוֹם הוּלְדוֹ (ע"פ הַהִלִּים ק"ב), כְּמוֹ שֶׁהָאֲרִיף מְזָה בְּסַפֵּר חוֹבַת הַלְּבָבוֹת (שַׁעַר הַבְּטוּחַן פִּרְק ד.) וְרַבּוּתֵינוּ וְ"ל (ברכות י) הֶאֱשִׁימוּ אֵת הוֹקְיָה שְׁתִּלְּהָ בְּמַעֲשָׂיו וְאָמַר "וְכָר נָא אֵת אֲשֶׁר הִתְהַלַּכְתִּי לְפָנֶיךָ בְּאֲמַת" (מלכים ב' ג א), וְתִלּוּ לוֹ בְּזִכּוֹת אַחֲרִים, שְׁנָאֵמֵר "וְגִנּוּתִי עַל הַעִיר הַזֹּאת" בַּעֲבוּר "דְּיָד עֲבָדִי" (שם פסוק ו), כִּי מִן הַשְּׂמִים הִרְאוּ לוֹ שְׂאִין לוֹ שׁוּם זְכוּת כִּי כְּבָר אֲכָלוּ חוֹקְיָה, וְנִתְקַנַּס בוֹ מֵאֵמֵר "קִטְנִיתִי מִכָּל הַחֲסָדִים" (בראשית לב יא), כִּי הוּזָה וְאָמַר שְׁקִטְוֵן יַעֲקֹב וְדַל בְּמִצְוֹת מִצַּד כָּל הַחֲסָדִים שְׁכַבְר קִבַּל, וְאִיף אָמְרוּ 'אִף עַל פִּי שִׁישׁ לְצַדִּיקִים לְתִלּוֹת בְּמַעֲשִׂיהֶם הַטוֹבִים. וְהָרָאָה שְׁמַכִּיא מִן פְּסוּק "וְחַנַּנְתִּי אֵת אֲשֶׁר אָחִז" (שמות לג ט), אִינָה רָאָה לְכָאן, כִּי פְּסוּק זֶה אִין לְמִדִּין מִמֶּנּוּ כִּי אִם שְׂאֵף מִי שְׂאִין לוֹ זְכוּת, הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא עוֹשֶׂה עִמּוֹ עַל צַד הַחֲנִינָה, אֲכָל מִשָּׁה שֶׁנַּעֲשֵׂב בְּחֲטָאוֹ שְׁלֹא יִבְנֵס לְאַרְצָן, מִה עֲנִינּוֹ לְפְסוּק זֶה, כִּי הוּא וְדַאי גְרוּעַ מִמִּי שְׂאִין לוֹ לֹא זְכוּת וְלֹא חוֹבָה: וְהַתְּשׁוּבָה לְכָל זֶה, שְׁמָה שְׁאֵמֵרוֹ שִׁישׁ

~ נקודות משיחות קודש ~ (על-פי לקוטר-שיחות חלק כ"ד עמוד 28 ואילך - מתוך 'לקראת שבת')

פעלת משה בבטול הגזרה

היחיד לא מהני, ועל הצבור מהני.

ועל-פייזה יש לומר דבזה נחלקו שני הפרושים ב"רש"י הנ"ל, דיש אומרים דהגזירה על משה כגזרת הצבור הוי, דהרי "משה הוא ישראל וישראל הם משה" (רש"י חוקת כא, כא) "דבור המתחיל" וישלח ישראל) ולכן שפיר הוי "ואתחנן" לשון תפלה, כי בגזר דין על הצבור מהני תפלה גם אחר גזר דין, אבל יש אומרים דהגזירה על משה היא כגזרה על יחיד גרידא. ולכן אי-אפשר לומר ד"ואתחנן" לשון תפלה הוא, וצריך לומר דבקש משה "מתנת חנם".

ואתחנן אל-יהוה

אין חנון . . אלא לשון מתנת חנם . . דבר אחר זה אהד מעשרה לשונות שנקראת תפלה. (ג, כג, ובפירוש רש"י) ויש לבאר טעם החלוק בין ב' פרושים אלו, דהנה אף שמושה התפלל לפנס לארץ כי חשב "שמה התר הנדר" (רש"י "דבור המתחיל" שלאחרי-זה) הרי אף הוא ידע ש"כבר נגזרה גזרה" (לשון רש"י לקמן פסוק כד) שלא יפנס לארץ. והנה ב'ראש השנה' (יז, ב ואילך) יש מחלוקת אם תפלה מועילה לאחר גזר דין. ומסקנת הגמרא שם דבגזר דין על

(כד) אֲדַנְי יְהוֹה אַתָּה הַחֲלוֹת לְהִרְאוֹת אֶת-עַבְדְּךָ אֶת-גְּדֻלָּתְךָ וְאֶת-יְדֶךָ הַחֲזִיקָה אֲשֶׁר מִיֶּאֱלֹהִים בְּשָׁמַיִם וּבָאָרֶץ אֲשֶׁר-יַעֲשֶׂה כְּמַעֲשֵׂיךָ וּכְגִבּוֹרֹתֶיךָ:

כד יי אלהים את שריתא לאחזאה ית עבדך ית רבותך וית ידך תקפמא די אתה הוא אלהא דשכנתך בשמיא מלעלא ושלטי בארעא ולית דיעבד כעובדיך וכגבורתך:

כובש ברחמים את מדת הדין החזקה. אשר מי-אל וגו'. אינך דומה למלך בשר-ודם, שיש לו יועצים וסנקטורין הממחין בידו פשוטה לעשות חסד ולעבר על מדותיו. אהה, אין מי ימחה בידך אם תמחל לי ותבטל גזרתך. ולפי פשוטו: "אתה החלות להראות את עבדך", מלחמת סיחון ועוג, כדכתיב (וברים ב): "ראה החלתי תת לפניך", הראני מלחמת ל"א מלכים.

ה' אלהים • רחום בדין. אתה החלות להראות את-עבדך • (שם) פתח, להיות עומד ומתפלל, אף-על-פי שנגזרה גזרה. אמר לו: ממך למדתי, שאמרת לי (שמות לב): "ועתה, הניחה לי", וכי תופס הייתי בך? אלא לפתח פתח, שבי היה תלוי להתפלל עליהם, כמו כן הייתי סבור לעשות עכשו. את-גדלך • זו מדת טובך, וכן הוא אומר (במדבר יד): "ועתה יגדל נא פח ה'". ואת-ידך • זו ימינך שהיא פשוטה לכל באי עולם. החזקה • שאתה

כל יקר - עז והדר

ששלם חוב ראשון, וכמו שנגמר איוב מא א) "מי הקדימני ואשלם", הורה שהקדוש ברוך הוא המקדים והמתחיל בכל הטובות: וזה שבו ויהלתו של מקום ברוך הוא שצריך המתפלל לסדר תחלה קדם שיתפלל, כדי שבכל התפלה והתחנה לא יבקש פי אם מתנת חנם. שכן מצינו במשה, שקדם שאמר **אעברה נא** אמר אתה החלות וגו', הורה כי הקדוש ברוך הוא המתחיל בכל הטובות, ואין לו שום חוב עליו, ובקשנו מתנת חנם. וזה שפרש רש"י **את גדלך** זו מדת טובך, ואת ידך החזקה הכובשת מדת הדין, כי כפי שורת הדין אינו חייב לו כלום, וברב טובו הוא גומל חסד למי שאין לו עליו כלום. וזה באור יקר: תורה כה

משמע לן, כי ודאי לא סים תפלתו קדם שפתח, למה נקט לשון 'פתח', היה לו לומר היה עומד ומתפלל: **ורבותינו** ו'ל אמרו (ברכות לב), 'לעולם יסדר אדם שבחו של מקום קדם שיתפלל, כי כן עשה משה שהתחיל בשבחו של מקום שנגמר **אתה החלות להראות את עבדך וגו'**, ואחר כך אמר (פסוק כה) **אעברה נא**. באור הדבר, שכל צדיק יבקש מתנת חנם, וישער בעצמו שכל מה שהקדוש ברוך הוא עושה עמו, "חסד אל כל היום" (תהלים נב א), כי הקדוש ברוך הוא תמיד המתחיל בעשית הטובות לאדם מיום הולדו, והאדם כל מה שמסגל מעשים טובים, הכל הוא עושה דרך תשלומים, והקדוש ברוך הוא התנוני הגדול מקוין, וחזור ונותן בהקפה למי

וחזק האמונה, על כן חשב שהתר הנדר. ולא שתלה בכבוש ארץ סיחון ועוג, כי כמתחלה לא היה בכלל השבועה, שהרי נאמר (במדבר כ יט) "לכן לא תביאו את הקהל אל הארץ אשר נתתי להם", והינו ארצות שבע אמות שפבר נתן לאבותם, אבל ארץ סיחון ועוג לא היה מעולם בכלל הבטחה זו: תורה כד **אתה החלות להראות את עבדך וגו'**. פרש רש"י 'פתח להיות עומד ומתפלל', פ"א של פתח נקודה בסגול, וכך פרושו, **החלות להראות**, מה הראה לו, פתח, כמי שפותח פתח לאיוו דבר, ואחר כך פרש על מה הראה לו פתח, להיות עומד ומתפלל. אבל הקוראים פתח הפ"א בקומץ, טעות בידם, כי מאי קא

כה) אַעֲבְרָה־נָא וְאַרְאֶה אֶת־הָאָרֶץ הַטּוֹבָה אֲשֶׁר בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן הַהַר הַטּוֹב הַזֶּה וְהַלְבֵּנִי׃

נח"י אַעֲבְרָה־נָא • אין 'נא' אלא לשון בקשה. הַהַר הַטּוֹב הַזֶּה • זוּ וְרוּשְׁלִים. וְהַלְבֵּנִי • (וימא לט) זֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ.

כלי יקר - עוז והדר

כמבאר למעלה פרשת לך לך (שם יג טז), ולפי שתועלת הרוחני כפי הטבע אין האדם נכסף אליו, על כן אמר לו הקדוש ברוך הוא 'שא נא' לשון בקשה, בדרך שאמרו אצל אדם הראשון (בר שו"ד) 'פתהו לפני לגן עדן', כי האדם צריך פתוי על קבלת איזו דבר רוחני, שאין ההנאה מרגשת לאלתר. ולעמת זה אמר משה 'וארא' ולא אמר 'וארא' לשון בקשה, כי האדם כפי טבעו אינו מבקש על זה כל כך, ואדרבא הקדוש ברוך הוא צריך לבקשו ממנו. ואף על פי שאצל השלמים כמשה ואברהם אין שיף לומר כן, מפל מקום דבריו בלשון סתם בני אדם:

ועל קנין זה אמר ה' לאברהם 'ולו ירעך עד עולם, כי המקום הקדוש ההוא לעולם הוא בהיות קדשתו, שהרי הוא מכון כנגד בית המקדש שלמעלה, ואם זה שלמטה חרב, מפל מקום המקום ההוא נשאר מכון כנגד בית המקדש שלמעלה, השופע על המקום ההוא הקדשה. ולעולם בכל דור ודור קדשה זו לא סרה, שהרי בימי האבות שלא היה שם בית המקדש בניו, ואף על פי כן היתה הקדשה שם, וכן דרשו רבותינו ז"ל (וימא עב) 'עצי שטים עמדים' (שמות כו טו) 'שעומדים לעולמי עולמים, ובמסכת 'והשמותי את מקדשיכם' (ויקרא כו לא), 'שאפלו בשומותם, מפל מקום בקדשתם הם עומדים, רצה לומר בקדשתה הראשונה לא חסר דבר, וכמו שזכרנו (תהלים טו א) 'נכבודו מדרבן כף עיר האלהים סלה', מלת 'סלה' מורה על הנצחיות (ראה רש"י בחוק ג טו):

ובהצעה זו יתרו הפל כי משה בקש על שניהם, כי באמרו **אעברה נא**, בקש על קנין הארץ ממש, להקנותו לישראל בחוקה גמורה,

ורב"ש" היא (שמות ג ח). והוא הדבר שאינו נקנה כי אם בחוקה ממש 'מכי דיש אמצרי בדין כל קונה שדה' (ראה בחובות גג), ועליו נאמר לאברהם 'קום התהלך בארץ לארצה ולרחבה', ולא הזכיר בזה לשון 'נא', כי 'אין נא אלא בקשה' (רש"י), ויען כי החמר של האדם בטבעו הוא נכסף אל "אהבה בתענוגים" (ש"ש טו א), כי כל איש "חפץ חיים אהב ימים לראות טוב" (תהלים לו ג), על כן לא היה צריך הקדוש ברוך הוא לדבר בלשון 'נא' לשון בקשה, כי אדרבה האדם מבקשו בלשון 'נא', שכן משה אמר על קנין זה שצריך העברה לשון 'נא', שנאמר **אעברה נא**, וכשהאדם מבקשו מאת ה', ודאי אין הקדוש ברוך הוא צריך לבקשו מן האדם והא בהא תליא. ולא הזכיר בקנין זה 'לך ולו ירעך עד עולם', כי אין הארץ נקנית לזרעו עד עולם על כל פנים, שהרי על תנאי היא נתונה אם "ישמרו חקיו ותורתיו ינצרו" (תהלים קה מה):

ותועלת הרוחני אינו בא מפל שטח הארץ, כי אם מן **ההר הטוב הזה והלבנן** שלמטה, המכון כנגד בית המקדש שלמעלה (ירושלמי ברכות פ"ד ה"ח), 'וישם חביון עוז' השכינה (ע"פ חבוק ג ד). ונקרא המקום ה' 'יראה' (בראשית כב יד), על שם שפל הרואה המקום הקדוש ההוא, בראיה לחוד קני שלמות נפשו, ונתלבש ברוח קדשה וטהרה, כי 'מלך ביופיו תחוננה' עיניו (ע"פ ישעיה לג יז), כי 'בדרך ששא לראות שמה כף בא לראות' (תניגה ב):

ועל קנין זה אמר לו 'שא נא עיניך וראה מן המקום אשר אתה שם' וגו', כי בזמן ההוא היה אברהם בבית אל, ובית אל הינו המקדש, כי מן המקדש יצא השפע אל כל ארבע רוחות העולם "כי מן הבאר ההוא ישקו" כל הרוחות (ע"פ בראשית כט ב),

אעברה נא וראה את הארץ הטובה וגו'. למטה הפסיק במלת 'נא' בין 'אעברה וראה'. ולמה עשה שתי חלוקות, והזכיר הארץ בפני עצמה, וההר הטוב הזה והלבנן בפני עצמם: **וכאור** הענין הוא, שבקש משה על שני דברים, אחד בטבעו וישראל, ואחד בטבעו עצמו, ובאה התשובה ו**יתעבר ה' בי למענכם** (פסוק כו), כי בדרך הנוגע בכם לא נעמתי לי ה', אבל מה שנוגע 'בי' נעמתי לי ואמר **רב לך** (שם), די בדבר שהוא ה'יהי 'לך' לבד, ועוד תרצה לבקש בעבורם: **ושני** דברים אלו, הם שני מיני שלמות אשר הקנה ה' לאברהם, כי מתחלה אמר ה' לאברהם "שא נא עיניך וראה" מן המקום אשר אתה שם צפנה ונגבה וגו', כי לך אתננה ולו ירעך עד עולם" (בראשית יג יד-טו), שמע מינה שבראיה לבד קני ליה, ואחר כך חזר מנה ואמר (שם פסוק יז) "קום התהלך בארץ לארצה ולרחבה כי לך אתננה", שמע מינה שבראיה לחוד לא רצה שיקנה, כי אם מכי דיש אמצרי ויחזיק בה חוקה מעליותא (ראה ב"ב ק). ועוד שלא אמר 'ולו ירעך עד עולם', כי אם 'לך' לבד. ומהו שאמר וראה מן המקום אשר אתה שם, וכי סלקא דעתך שיראה מן המקום אשר איננו עומד שם. ועוד, כי שם נאמר לשון נא 'שא נא עיניך וראה', דוקא בדרך הנקנה בראיה, ולא בדרך הנקנה בחוקה גמורה, וכאן נאמר **אעברה נא**, הזכיר לשון 'נא' דוקא בדרך שצריך העברה ברגלים ממש, "הלוא דבר הוא" (שמואל א' ז כט):

ו"הביט מיין וראה" (ע"פ תהלים קמב ה), כי מן הארץ הקדושה יש תועלת גשמי ורוחני. הגשמי, הוא התלוי בכל שטח הארץ בלה 'לאכל מפריה ולשבע מטובה', כי "ארץ זבת חלב

~ נקודות משיחות קודש ~ (עלפי שיחת לי"ד ד' דחול'המועד סוכות תשמ"ו - מתוך 'לקראת שבת')

רצון משה להפגיש לארץ

שָׁלוֹטוּ שׁוֹנְאֵיהֶם בְּמַעֲשֵׂיהֶם" (ראה גם לקוטי-שיחות חלק כ"ו עמוד 4).

ומטעם זה, איתא בספרים (מגלה עמוקות אופן קפה, ועוד) שאם משה היה מכניס את בני ישראל לארץ, לא היה שניף ענין של גלות וכו', והיתה זו ישיבה נצחית לעולם, פיון שמעשה ידיו נצחיים.

וזהו תכן בקשתו של משה "שיתקיימו פלן (כל המצוות) על ידי", דבבקשתו זו לא בקש אנפשיה "אפגיש לארץ כדי שאני אקים את כל המצוות", דלטובת עצמו קא מבעי? אלא טעם רצונו לפגיש אל הארץ, הוא בכדי "ש[המצוות] יתקיימו על ידו", היינו שחפצו היה שהמצוות יתקיימו בארץ ישראל מכחו שלו, וכך יהיו קיימים לעולם, ללא כל הפסק של גלות.

אֶעֱבְרָה-נָא וְאֶרְאֶה אֶת-הָאָרֶץ הַטּוֹבָה (ג, כה)

בגמרא (סוטה יד, א) אמרו: "מפני מה נתאנה משה רבנו לכנס לארץ ישראל? וכי לאכול מפרה הוא צריך או לטבע מטובה הוא צריך? אלא כך אמר משה: הרבה מצוות נצטוו ישראל, ואין מתקיימין אלא בארץ ישראל. אפגיש אני לארץ כדי שיתקיימו פלן [כל המצוות] על ידי".

והנה, דיוק הלשון "שיתקיימו פלן על ידי" תמונה, דלכאורה הנה ליה למימר "שאקים את כלם".

והבאור בזה:

ידוע שמדתו של משה רבנו היא מדת האמת, כדאיתא במדרש (שמות רבה ה, ט) "אמת זה משה", שמדה זו מורה על נצחיות וקביעות. ולכן 'מעשה ידי משה נצחיים' המה, ללא כל שנוי. וכנאמר בגמרא (סוטה ט, א) "משה ודוד לא

כוונה רגז מן קדם יי עלי כדי לכוון ולא קביל מני ואמר יי לי סגי לה לא תוסף למלא קדמי עוד פתגמא הדין:

וַיִּתְעַבֵּר יְהוָה בִּי לְמַעַנְכֶם וְלֹא שָׁמַע אֵלַי וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי רַב־לֶךְ אֶל-תּוֹסֵף דְּבַר אֵלַי עוֹד בְּדַבַּר הַזֶּה:

כלי יקר - עו והדר

אבל 'יהושע פלכנה' (שמ) שאין אורה תמיד, כך הארץ שהנחילם, לפעמים בשזוכין "לכל בני ישראל אור במושבבתם" (ע"פ שמות י ב), וכשאין זוכין, "ראיתי הארץ והנה תהו" (ירמיה ד ב) "צר ואור חשך בעריפיה" (ישעיה ה א): **ויש** אומרים, שמשה בקש ראית הארץ, שלא היה בכלל וכל מנאצי לא יראה" (במדבר יד ב). **ויש** אומרים **רב לה**, מלת 'לה' עולה חמשים, כי משה בעצמו אמר "ימי שנתינו בהם שבעים שנה" (תהלים צ א), וכבר היה מאה ועשרים שנה דהינו חמשים יותר מהראוי בדרך הטבע, ועתה בקש לחיות יותר, על פן אמר לו **רב לה**, אותן חמשים שנה שנתוספו לה:

ויש אומרים, שמשה אמר שהגורה לא היתה כי אם שלא יביא את הקהל" וגו' (במדבר כ יא), ומאחר שיהושע מנהיגם, אם פן יכנס הוא לארץ כאחד העם. והשיב לו **רב לה**, בתמימה, וכי הגון לה שיהא תלמידך יושב ודורש ואתה יושב ורואה: תורה כו

וישא עיניך ימה וצפנה וגו', ותשכיל ותדע, כי באברהם התחיל ברוח צפוני, וכאן התחיל בימה, לפי שעקר ראיה זו הנותנת קדשה יתרה, הוא על ידי ראית השכינה שבכתל מערבי, כמו שנאמר (ישעיה נט ט) "ויראו ממערב את שם ה'", אבל אברהם שעמד במקום ההוא ומדבר בשפע היוצא משם לכל ארבע רוחות, התחיל ברוח צפון החשוך (ראה במד ב ט) וצריך ביותר לקבלת השפע:

ומה שלא רצה ה' בנה שמשה ינהיגם את הארץ, לפי שפך מסיק בדברים רבה (ח א) 'שהתפלה אם אינה עושה בלה, היא עושה חציה', וכן תפלת משה על אהרן הועילה לחצאין (ראה רש"י להלן ט א), כך כאן נעתר לו על חצי שאלתו, ונדחה המבקש הגשמי מפני הרוחני. ומדקאמר **למענכם**, שמע מינה שישאל לא היו זכאין שמשה ינהיגם, כי פני משה פגני חמה' (ב"ב עה), כחמה זו שאורה תמיד בלא הפסק, כך כל מתנותיו של משה נצחיים, וקנין התורה שעל ידו יוכיח.

והזכיר בזה לשון 'נא', כי כל מה שנתן לאדם בקניני העולם הזה, 'חסד אל כל היום' הוא (ע"פ ההלים ב ב), ולא על עצמו בקש העברה זו, כי אם בעבור ישראל בחסדו, שאם הוא ינחילם את הארץ, תהיה להם לחלוטין. ואחר כך בקש גם על עצמו ואמר **ואראה**, כי על עצמו לא בקש כי אם השלמות הרוחני הנקנה בראיה. ואחר כך פרש על ראשון ראשון, כי מה שאמרתי **אעברה נא**, הינו את הארץ הטובה, לצרף הקנאת כל הארץ בכללה אל ישראל. ומה שאמרתי **ואראה**, הינו **ההר הטוב הזה והלבנון**, כי השלמות הרוחני שבו נקנה בראיה. והפסיק במלת **נא**, כדי שלא תחזור לשון 'נא' כי אם על ההעברה מן הטעם שנתבאר:

ויתעבר ה' בי למענכם (פסוק כו), על הדבר שבקשתי 'למענכם' להקנות לכם הארץ, לא נעתר לי ה' ואמר ה' אלי **רב לה**, די בזה כשאמת שאלתך שהיא לה לבד, והיא הראיה, ועל זה אמר (פסוק כו) **עלה ראש הפסגה**

שיעור יומי ליום ראשון ז' מנחם-אב ושנים מקרא ואחד תרגום - ד - פרשת ואתחנן

כ"י • וַיִּתְעַבֵּר ה' • (ספרי) נִתְמַלֵּא חֲמָה. לְמַעַנְכֶם • רב-לך • (ספרי) שְׁלֵא יֵאמְרוּ: הֲרַב כְּמָה קָשָׁה, וְהִתְלַמֵּיד כְּמָה סִרְבָּן וּמִפְצִיר. דְּבַר אַחֵר: "רב-לך", הֲרַבָּה מִזֶּה שְׁמור לך, רב-טוב הַצִּפּוֹן לך.

(כו) עֲלֶיהָ וְרֵאשׁ הַפְּסָגָה וְשֵׂא עֵינֶיךָ יָמָה וְצַפְנָה וְתִימָנָה וּמִזִּרְחָה וּרְאָה בְּעֵינֶיךָ כִּי־לֹא תֵעָבֵר אֶת־הִירֹדֵן הַזֶּה:

כ"י • וְרֵאָה בְּעֵינֶיךָ • בַּקֶּשֶׁת מִמְּנִי: "וְרֵאָה אֶת הָאָרֶץ הַטּוֹבָה". אֲנִי מֵרָאָה לְךָ אֶת כְּלָה, שְׁנֹאֲמַר (דברים לה): "וְרֵאָהוּ ה' אֶת כָּל הָאָרֶץ".

(כח) וְצוּ אֶת־יְהוֹשֻׁעַ וְחִזְקִהוּ וְאַמְצֵהוּ כִּי־הוּא יֵעָבֵר לִפְנֵי הָעָם הַזֶּה וְהוּא יִנְחִיל אוֹתָם אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר תִּרְאָה:

כ"י • וְצוּ אֶת־יְהוֹשֻׁעַ • עַל הַטְּרָחֹת וְעַל הַמַּשְׂאוֹת וְעַל הַמְרִיבוֹת. וְחִזְקֵהוּ וְאַמְצֵהוּ • בְּדַבְּרֶךָ, שְׁלֵא יִרְדּוּ לְבוֹ לומר: 'כִּשְׁם שְׁנַעֲנֵשׁ רַבִּי עֲלֵיהֶם, כִּף סוֹפֵי לִיעֲנֵשׁ עֲלֵיהֶם! מִכְּטִיחוּ אֲנִי, כִּי הוּא יֵעָבֵר וְהוּא יִנְחִיל. כִּי־הוּא יֵעָבֵר • אִם יֵעָבֵר לִפְנֵיהֶם יִנְחִלוּ, וְאִם לֹא, לֹא יִנְחִלוּ. וְכֵן אִתָּה מוֹצֵא כְּשִׁשְׁלַח מִן

(כט) וַנִּשָּׁב בְּגֵיא מוֹל בֵּית פְּעוֹר: פ כ"י • וַנִּשָּׁב בְּגֵיא וְגו' • (ספרי) וַנִּצְמַדְתֶּם לְעַבֹּדֶת אֱלִילִים, וְאֶף־עַל־פִּי־כֵן: "וְעַתָּה יִשְׂרָאֵל, שְׁמַע אֶל־הַחֲקִים", וְהַפֵּל מִחוּל לך, וְאֲנִי לֹא זָכִיתִי לְמַחֵל לִי.

ד (א) וְעַתָּה יִשְׂרָאֵל שְׁמַע אֶל־הַחֲקִים וְאֵל־הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר אָנֹכִי מְלַמֵּד אֶתְכֶם לַעֲשׂוֹת לְמַעַן תַּחֲיוּ וּבְאַתֶּם וּירְשֶׁתֶם אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבֹתֵיכֶם נָתַן לָכֶם:

(ב) לֹא תִסְפוּ עַל־הַדְּבָר אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצִוֶּה אֶתְכֶם וְלֹא תִגְרְעוּ מִמֶּנּוּ לְשֹׁמֵר אֶת־מִצְוֹת יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצִוֶּה אֶתְכֶם:

כ"י • לֹא תִסְפוּ • (ספרי שם) כְּגוֹן: חֲמֵשׁ פְּרָשִׁיּוֹת בַּתְּפִלִּין, חֲמֵשׁ מִיָּנִין בְּלוּב וְחֲמֵשׁ צִיצִיּוֹת, וְכֵן "לֹא תִגְרְעוּ".

כלי יקר - עזר והדר

ד (ב) לֹא תִסְפוּ עַל הַדְּבָר וְגו'. בְּכֹלל מֵאֲתִים מִנְּהוּ (ע"פ ב"ב מא), אֲבָל לֹא תִגְרְעוּ לְמַד לִי, כִּי הַגּוֹרֵעַ אַחַת מִכָּל מִצְוֹת ה', כִּבְרָה הוּא מְצִוֶּה וְעוֹמֵד שְׁלֵא קִאָמַר, כִּי סִלְקָא וְדַעְתָּךְ אֲמִינָא שְׁשִׁי

לְגַרְע אֶפְלוּ אַחַת מִכָּל הַמִּצְוֹת. וּבְחִבּוּרֵנוּ עוֹלָלוֹת אֶפְרִים מֵאָמַר שִׁפְ"ה, פְּרָשְׁנוּ שְׁלֵא תִגְרְעוּ אִינוּ צוּי, אֲלֵא

~ נקודות משיחות קודש ~ (שיחת שמחת בית השואבה תשי"ד - תורת מנחם התועדויות י עמ' 61)

תהיה . . למחסה ולמסתור מזרם וממטר: זר"ם הוא אָחַד פחות מרמ"ח, ומט"ר הוא אָחַד יותר מרמ"ח, והסָפָה שומרת הן מפני זר"ם, לא תגרעו, והן מפני מט"ר, לא תוסיפו.

לא תוסיפו ולא תגרעו (ד, ב) שמעתי מאמור"ר ז"ל, שמצות סָפָה רומזת על שלמות הקיום של רמ"ח מצוות עשה, וזהו שקתיב (ישעיה ד, ו) וְסָפָה

ג עיניכֹן חָזַן ית די עבד יי כבעל פֵּעוֹר אַרְי כַּל אֶבְרָא די אֶזְל בְּתַר כַּעַל פֵּעוֹר שְׂצִייה יי אֶלְהֵךְ מִכִּינֵךְ :

ג) עיניכם הראות את אשר-עשה יהוה בבעל פֵּעוֹר כִּי כָל־הָאִישׁ אֲשֶׁר הִלֵּךְ אַחֲרָי בַּעַל־פֵּעוֹר הַשְּׂמִידוֹ יְהוֹה אֱלֹהֶיךָ מִקִּרְבֶּךָ :

ד ואתֵן דְּאֶדְבְּקֵתוֹן בְּדַחֲלָתָא דַּיְי אֶלְהֵכוֹן קִמְיִן בְּלִכוֹן יוֹמָא דִּין :

ד) ואתם הדבקים ביהוה אלהיכם חיים בלכם היום:

◆ יום שני ח' מנחם-אב ◆

ה חזו דאֶלְפִית יתְכוֹן קִמְיִא וְדִינִיָּא כְּמָא די פִּקְדוֹנֵי יי אֶלְהֵי לְמַעַבְד כֵּן כְּגוֹ אֶרְעָא די אַתוֹן עֲלִין תְּמָן לְמִירְתָּה :

ה) ראה למדתי אתכם חקים ומשפטים כאשר צונו יהוה אלהי לעשות כֵּן בְּקִרְבֵּי הָאָרֶץ אֲשֶׁר אתם באים שמה לרשתה:

כלי יקר - עזו והדר

ובינתכם לעיני העמים אשר ישמעו את כל החקים האלה, ואמרו רק עם חכם ונבון הגוי הגדול הזה, באור הענין, שאם תעלה על לבבכם" (ע"פ ירמיה נא א) לומר, מאחר שהאמות מונין את ישראל על שמירת החקים (ראה רש"י במדבר יט ב), אם כן אין בהם ממש, כי לפעמים אדם מונע עצמו מאיזו דבר מפני המלעיגים:

על זה אמר, אדרבה האמות ישבחו אתכם על שמירת החקים. כי יש חקים שהם נעלמים "מעין כל חי" (ע"פ איוב כח כא) כפרה אדמה, שגאמר (במדבר סט) ויִקְחוּ אֵלָיךְ פְּרָה, לְכֹלֶם חֲקֵיהָ, אִפְלוּ שְׁלֵמָה הַמִּלֶּךְ אָמַר עֲלֶיהָ "אִמְרֵתִי אֲחַבְּמָהּ וְהִיא רְחוּקָה מִכִּינֵי" (קהלת ז כג), אָבַל לְמִשָּׁה נִגְלָה סוֹד הַפְּרָה (ראה במדבר יט ו), שְׂמֵעַ מִינָהּ שִׁשְׂאָר חֲקִים נִגְלִים לִיחִידֵי הַדּוֹר "אֲשֶׁר יִתֵּן ה' חֲקֵמָה בְּהִמָּה" (ע"פ שמות לו א). ומה שפרש רש"י פרשת קתת (במדבר סט) שבהשטן והאמות מונין עליה, אמת שכן הוא השומע חק זה לבר, והאמות שואלים "מה החקקה הזאת לכם" (ע"פ שמות יב כח), ובפירך אין מענה להשיב להם, פשיטא שיהיו מונין ומלעיגים:

בבעל פֵּעוֹר, בעובד לפֵּעוֹר, כי הוא בעל לאותה עבודה: תורה ג (ה) **ראה למדתי אתכם וגו'**. במסכת נדרים (זג) דרשו רבותינו ז"ל 'מה אני בחנם, אף אתם בחנם'. למדו ממה שגאמר **כאשר צונו ה' אלהי, מה תלמוד לומר**, וכי סלקא דעתך שמושה יצוה מלבו, אלא אמר, כמו שצוני ה' אלהי בחנם, אף אני למדתי אתכם בחנם, ו"מפני תראו וכן תעשו" ללמוד בחנם (ע"פ שופטים ז יז). כי ענין הערבות שקל ישראל ערבים זה בעד זה, מחיב ענין זה, כי אם יחיד יקטא ישאו רבים עונו. ודבר זה נרמז במה שאמר **'ראה כמדבר ליחיד, ואחר כך אמר למדתי אתכם'** רבים, אלא לומר שאם איש אחד יקטא, בינינו ישפט. ובדרך זה יתבאר בעזרת השם לקמן (יא טו) פסוק "ראה אנכי נתן לפניכם" וגו'.

ואמר ראה למדתי אתכם חקים ומשפטים וגו', החקים הם המצוות שאין טעמם נגלה, והמשפטים מן המשפלות, ועליהם אמר שני פעמים **כי**, כנותן טעם על כל אחד בפני עצמו. על החקים שהזכיר ראשונה, אמר (פסוק ו) **כי היא חכמתכם**

פרושו דגמת אפרו רבותינו ז"ל (ברכות טט) 'לא תרוי ולא תחטא', כי 'לא תחטא' אינו צווי, כי פשוט הוא, אלא פרושו לא תרוי כדי שלא תחטא. כך פרוש לא תספו, ואז ממילא לא תגרעו, הא 'כל המוסיף גורע' (סנהדרין כט), כי מאן דעביד הא נפיל בהא, והוא כמו נתינת טעם על לא תספו, ושם הארבונו:

ואולי סמך ענין זה לכאן, כי זהו מעין קטאו של משה, כי הוא הוסיף בהפאת הסלע, ובהוספה בא לידי גרעון בגאמונה. לכך נאמר (פסוק א) **ועתה ישראל שמע אל החקים, מהו ועתה, וכי קדם זה לא היה להם לשמע אל החקים, אלא ועתה קאי על גמר גזרתו שהזכיר לפני זה, והמשקיף הספור אל מאמר לא תספו:**

ויש אומרים, שספור לא תספו נמשך אל ענין פֵּעוֹר, שקל חסיד שוטה סובר שמצוה קעביד לבזותו ועובר על לא תספו, וסוף שבאו לידי גרעון כי השתחוו לאלהיהן (ראה סנהדרין סד. קא), וקאי על מה שגאמר (לעיל ג כט) **ונשב בגיאי מול בית פעוֹר**, ועל זה אמר כמביא מופת על זה, ואמר (פסוק א) **עיניכם הראות את כל אשר עשה ה'**

וְתִטְּרוּן וְתַעֲבֹדוּן אָרִי הִיא חֲכַמְתְּכוֹן
וְסוּבְלִתְנוּתְכוֹן לְעֵינַי עַמְמִיָּא דִּי יִשְׁמְעוּן יְתָ
כָּל קְנִימָא הָאֵלִין וְנִמְרוּן לְחוּד עִם חֲכָיִם
וְסוּבְלִתְנוּ עֲמָא רַבָּא הַדִּין :

(ו) וְשִׁמְרֵתֶם וְעֲשִׂיתֶם כִּי הוּא חֲכַמְתְּכֶם וּבִינְתְּכֶם
לְעֵינַי הָעַמִּים אֲשֶׁר יִשְׁמְעוּן אֶת כָּל־הַחֲקִים הָאֵלֶּה
וְאָמְרוּ רַק עִם־חֲכָם וְנִבּוֹן הַגּוֹי הַגָּדוֹל הַזֶּה :

כ"ט"ו • וְשִׁמְרֵתֶם • זוּ מִשְׁנָה • וְעֲשִׂיתֶם • כְּמִשְׁמְעוּ • כִּי הוּא חֲכַמְתְּכֶם וּבִינְתְּכֶם וְגו' • בְּזֹאת תִּחְשְׁבוּ חֲכָמִים
וְנִבּוֹנִים לְעֵינַי הָעַמִּים.

ז אָרִי מִן עִם רַב דִּי לֵה אֲלֵהָא קָרִיב לֵה
לְקַבְּלָא צְלוֹתָהּ בְּעֵדן עֲקָתָהּ כִּי אֲלֵהָנָא
כָּל עֵדן דְּאַנְחָנָא מְצַלֵּין קְדַמּוּהִי :

(ז) כִּי מִי־גוֹי גָּדוֹל אֲשֶׁר־לוֹ אֱלֹהִים קָרְבִּים אֵלָיו
כִּי־הוּא אֱלֹהֵינוּ בְּכָל־קְרָאנוּ אֵלָיו :

ח וּמִן עִם רַב דִּי לֵה קְנִימִין וְדִינִין קְשִׁיטִין
כָּל אֲוִרְתָּא הָדָא דִּי אָנָּא יְהֵב קְדַמ־יִכוֹן
יִמָּא דִּין :

(ח) וּמִי גוֹי גָּדוֹל אֲשֶׁר־לוֹ חֲקִים וּמִשְׁפָּטִים צְדִיקִים
בְּכָל־הַתּוֹרָה הַזֹּאת אֲשֶׁר אָנֹכִי נֹתֵן לְפָנֶיכֶם הַיּוֹם :

כ"ט"ז • חֲקִים וּמִשְׁפָּטִים צְדִיקִים • הַגּוֹיִם וּמְקַבְּלִים.

ט לְחוּד אִסְתַּמַּר לָךְ וְטַר נִפְשֶׁךָ לְחֻדָּא
דִּילְמָא תְנַשִּׁי יְתָ פְתַגְמִיָּא דִּי חִזּוּ עֵינֵיךָ
וְדִילְמָא יַעֲדוּן מַלְבָּף כָּל יוֹמֵי חַיֵּיךָ
וְתַהוּדְעֵנוּן לְבַנְיָךְ וּלְבַנֵּי בְנֵיךָ :

(ט) רַק הַשְּׁמֹר לָךְ וְשִׁמְרֵ נַפְשֶׁךָ מֵאֵד פְּנֵי־תִשְׁפַּח
אֶת־הַדְּבָרִים אֲשֶׁר־רָאוּ עֵינֶיךָ וּפְנֵי־סוּרוֹ מַלְבָּבְךָ
כָּל יְמֵי חַיֵּיךָ וְהוֹדַעְתֶּם לְבַנְיָךְ וּלְבַנֵּי בְנֵיךָ :

כ"ט"ח • רַק הַשְּׁמֹר לָךְ וְגו' פְּנֵי־תִשְׁפַּח אֶת־הַדְּבָרִים • אֲזוֹ, כְּשֵׁלֵא תִשְׁכַּחוּ אוֹתָם וְתַעֲשׂוּם עַל אֲמַתְתָּם,

כ"ט"ח • רַק הַשְּׁמֹר לָךְ וְגו' פְּנֵי־תִשְׁפַּח אֶת־הַדְּבָרִים • אֲזוֹ, כְּשֵׁלֵא תִשְׁכַּחוּ אוֹתָם וְתַעֲשׂוּם עַל אֲמַתְתָּם,

כלי יקר – עזי והדר

קְדָשׁוֹ" (תהלים כ ז), "כי ה' יריב ריבכם" (משלי כב ט), "והמשפט לאלהים הוא" (לעיל א ז). על זה אמר אשר לו אלהים קרבים אליו פה' אלהינו בכל קראנו אליו, מזה שלא נמצא בן במשפטי הגוים:
ומי גוי גדול אשר לו חקים ומשפטים צדיקים (פסוק ח), "אמר ש"משפטי ה' אמת צדקו יחדו" (תהלים ט ז) עם החקים, כי שני חלקים אלו אינן מתנגדים זה לזה, אלא שניהם באחד צדיקים. ועוד, שהחקים מופת על המשפטים, כשם שיש בחקים סוד נסתר, כך יש במשפטים סוד כמוס "ליראי ה' וחשבי שמו" (ע"פ מלאכי ג טז): תורה ו
(ט) רַק הַשְּׁמֹר לָךְ וְשִׁמְרֵ נַפְשֶׁךָ מֵאֵד פְּנֵי־תִשְׁפַּח אֶת־הַדְּבָרִים אֲשֶׁר־רָאוּ עֵינֶיךָ וּפְנֵי־סוּרוֹ מַלְבָּבְךָ כָּל יְמֵי חַיֵּיךָ וְהוֹדַעְתֶּם לְבַנְיָךְ וּלְבַנֵּי בְנֵיךָ :
הַגּוֹיִם וּמְקַבְּלִים • אֲזוֹ, כְּשֵׁלֵא תִשְׁכַּחוּ אוֹתָם וְתַעֲשׂוּם עַל אֲמַתְתָּם,

(ע"פ תהלים עד ט). וזהו לשון רק, למעט שאר עניני שלמות, לומר שאין בהם שלמות רק מה שהוא עם חכם ונבון. או מלת רק בא למעט את כל העמים, וחזור על מלת הזה, לומר רק הגוי הגדול הזה הוא עם חכם ונבון, "ולא אנחנו עמו" (ע"פ תהלים א ק) כי אין אתנו ידע עד מזה, ויתלו החסרון בקצר דעת השגתם:
ועל המשפטים שהזכיר, אמר כי מי גוי גדול אשר לו אלהים קרבים וגו' (פסוק ז), שאם יאמרו האמות מה יתרון להם במשפטים אשר הנחו בתורה, הלא כל אמה יש לה נימוסים וסדר דינין. על זה אמר, תדע שמשפטים שלנו יש להם שלמות אלהי, לפי שנאמר (תהלים פב א) "אלהים נצב בעדת אל", ומכאן למדו (מדרש תהלים פב) "שהקדוש ברוך הוא נצב בעדת הדינים", כי אם הדין קורא אל ה' על כל דאלים גבר, איש זרוע המגזם אל הדין, "ה' יענהו משמי

אבל העמים אשר ישמעון את כל החקים האלה, ורבים יש להם טעם, ודאי לא ילעיגו, כי רבים יתנו עדות על קצתם, לומר כשם שחקים הללו יש בהם טעם נסתר, כך הפרה וכל דבוקתה יש בהם טעם, ואם אינו נגלה לרב הקמון עם, מכל מקום "סוד ה' ליראיו" נגלה (ע"פ תהלים כה יז):
ואמרו רק עם חכם ונבון וגו', בשלמא כל העמים שהם עסוקים בעניני עשר וכבוד ושקרות ומלחמות, אין חדוש אם יטעו לפעמים באלהיות, כי אין רב עסקיהם בחכמות. אבל ישאל נעדרים מכל השלמיות הפחותות הללו, ורק החכמה לבדה "היא שמלתו לעורו" (שמות כב כ) "ובחיקו תשקב" (שמואל ב' יב א), וכל עסקיהם רק בחכמות, ואיך יתכן שיזקנים זה קנו חכמה' במותם (ע"פ קידושין לב). ותעסקו בדברים בטלים הללו, אלא ודאי שהמה יודעין הסודות בהם ו"אין אתנו ידע עד מזה"

יִוְמָא דִּי קִמְתָּא קְדָם יְיָ אֱלֹהֵיךָ בְּחֵרֵב דְּאָמַר
 יְיָ לִי פְנוּשׁ (אֲכַנְשׁ) קְדָמִי יְתָ עֲמָא
 וְאֲשַׁמְעֶנּוּ יְתָ פְתָגְמִי דִּי גְלַפּוֹן לְמַדְחַל
 קְדָמִי כֹּל יוֹמָא דִּי אֲנֹן קִימִין עַל אַרְעָא
 וְיֵת בְּנִיהוֹן זְלַפּוֹן :

ו) יום אשר עמדת לפני יהוה אלהיך בחרב
 באמר יהוה אלי הקהל לי אתהעם ואשמעם
 אתדברי אשר ולמדון לראה אתי פלהימים
 אשר הם חיים עליהאדמה ואתבניהם ולמדון:

טז) יום אשר עמדת מוסב על מקרא שלמעלה | אשר ראית את הקולות ואת הלפידים. ולמדון.
 ממנו: "אשר ראו עיניך", יום אשר עמדת בחורב, זלפון לעצמם. ולמדון. יאלפון לאחרים.

יא וקרבנותן וקמתון בשפולי טורא וטורא
 בער באשתא עד צית שמיא חשוכא עננא
 ואמיטתא :

יז) ותקרבון ותעמדון תחת ההר וההר בער באש
 עדלב השמים חשך ענן וערפל:

יב ומליל יי עמכון מגו אשתא קל פתגמין
 אתון שמעין ודמות ליתכון חזן אלהן
 קלא :

יח) וידבר יהוה אליכם מתוך האש קול דברים
 אתם שמעים ותמונה אינכם ראים זולתי קול:

יג וחסוי לכון ית קנמה די פקיד תקכון
 למעבד עשרת פתגמין וכתבון על תרין
 לוחי אבניא :

יט) ויגד לכם אתבריתו אשר צוה אתכם לעשות
 עשרת הדברים וכתבם עלשני לחות אבנים:

כלי יקר - עזי והדר

וּזוּ מִשְׁלֵי לַעֲשׂוֹת רְמוּז יִקְר מְזָה, וְהוּא,
 כְּשִׁתְּסַתְּכַל בְּמִלַּת 'זִכְר' וּבְמִלַּת
 'שְׂכַח', תִּמְצָא מִסְפַּר מְאָה וְאַחַד
 בִּינִייהֶם, וְהַרְוִצָה לְבַשֵּׁל הַשְּׂכָחָה, יְחֹזֵר
 עַל לְמוּדוֹ מְאָה וְאַחַד פְּעָמִים, וּבְהֶם
 יִפְחַת מִן מִסְפַּר 'שְׂכַח' מִסְפַּר מְאָה
 וְאַחַד, וְיִשְׁאֵר מִן 'שְׂכַח' מִלַּת 'זִכְר', עַל
 כֵּן מְאֹז יִהְיֶה הַדְּבָר כְּמוֹס אֲצִלוֹ
 לְזַכְרוֹן, לֹא יִשְׂפַח עוֹד. וְקָרֹב לְשִׁמְעַ
 שְׁהַמְלֵאָה הַמְּמַנָּה עַל הַזְּכָרוֹן 'זִכְר'
 שְׁמוֹ, וְיֵשׁ לוֹ רַבִּיז' כַּחוֹת, וְהַמְּלֵאָה
 הַמְּמַנָּה עַל הַשְּׂכָחָה 'שְׂכַח' שְׁמוֹ, וְיֵשׁ לוֹ
 שְׂכַח' כַּחוֹת, נִמְצָא שִׁישׁ לוֹ מְאָה וְאַחַד
 כַּחוֹת יוֹתֵר מִן מְלֵאָה שֶׁל הַזְּכָרוֹן, עַל
 כֵּן הַשְּׂכָחָה גּוֹבֵרַת עַל הָאָדָם. לְפִיכֵךְ
 צָרִיךְ הוּא לְחֹזֵר עַל לְמוּדוֹ מְאָה וְאַחַד
 פְּעָמִים, כִּי בְּכָל פֶּעַם וּפֶעַם שִׁיחֹזֵר הוּא
 מַחְסֵר וּמְחַלִּישׁ בְּחַ אֶחָד מִכַּחוֹתָיו,
 וּבְשִׁחְזוֹר מְאָה וְאַחַד פְּעָמִים, הַחֲלִישׁ
 כֹּל כַּחוֹתָיו הַיְתָרִים, וְנִכְנַס תַּחַת יַד
 הַמְּלֵאָה הַמְּמַנָּה עַל הַזְּכָרוֹן, וְלֹא יִשְׂפַח
 עוֹד. רְמוּז לְדְבָר, 'ה' שְׂמֹר' וְ'שְׂמֹר
 וְצִפְשָׁה' מְאָה, רְאִישֵׁי תְבוֹת מִן אַרְבַּע
 תְּבוֹת אֵילוֹ עוֹלָה לְמִסְפַּר מְאָה וְאַחַד,
 וְרְאִישֵׁי תְבוֹת שֶׁל תְּבוֹת 'לָךְ' הֵינּוּ לְמִיד,
 וּכְאֵלוֹ אָמַר לְמֹד תּוֹרַתְךָ מְאָה וְאַחַד
 פְּעָמִים, פֶּן תִּשְׂכַּח אֶת הַדְּבָרִים. וְזֶה
 רְמוּז יִקְר: תּוֹרָה י

בְּעֵנֶשׁ הַעוֹבֵר עַל לֹא תַעֲשֶׂה מִבְּעֵשָׂה,
 כִּי פְגִימַת הַגִּידוֹן מִסְכָּן מִפְּגִימַת אֲבָר.
 וְעַל זֶה אָמַר רַק הַשְּׂמֹר לָךְ, זוֹ שְׁמִירַת
 אֲבָרָיו, כִּי הֵם עֲצֻמוֹתָי שֶׁל אָדָם
 וְשִׁמְיָרְתָם תְּלוּי בְּשִׁמְיַרַת מִצּוֹת עֲשֵׂה,
 וְשְׂמֹר נַפְשֶׁךָ מְאֹד, זוֹ שְׁמִירַת הַגִּידוֹן,
 כִּי הַדָּם הוּא הַנְּפֶשׁ וְצָרִיךְ שְׁמִירָה
 גְּדוּלָה, לְכַךְ נֶאֱמַר מְאֹד, וְשִׁמְיָרָה זוֹ
 עַל יְדֵי מִצּוֹת לֹא תַעֲשֶׂה. וְזֶה בְּאוּר
 כְּבוֹן:
 פֶּן תִּשְׂכַּח אֶת הַדְּבָרִים וְגו', רְבוּתֵינוּ
 ז"ל (אבות פ"ג מ"ח) לְמֹדוֹ מְכַאֵן
 'שְׁהַשׁוּכַח דְּבָר אֶחָד מִמִּשְׁנֵתוֹ מִתְּחִיל
 בְּנַפְשׁוֹ, כִּי גוֹרֵם לְעֲצֻמוֹ שֶׁגַּם ה'
 יִשְׂכַּחוּ, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (הושע ד ט) 'וְתִשְׂכַּח
 תּוֹרַת אֱלֹהִיךָ אֲשֶׁכַּח בְּנִיךָ גַם אֲנִי' (ראה
 יומא דח). עוֹד דְּרָשׁוּ רְבוּתֵינוּ ז"ל (תנינה ט)
 מִן פְּסוּק 'וְשִׂבְתֶּם וּרְאִיתֶם בֵּין צַדִּיק
 לְרָשָׁע בֵּין עֶבֶד אֱלֹהִים לְאִשֶּׁר לֹא
 עֲבָדוּ' (מלאכי ג יח), 'שְׂאִינוּ דוֹמָה שׁוֹנָה
 פְּרָקוֹ מְאָה פְּעָמִים, לְשׁוֹנָה פְּרָקוֹ מְאָה
 פְּעָמִים וְאַחַד'. וְשִׁמְעֵתִי רְמוּז לְדְבָר,
 לֹא עֲבָדוּ, רְאִישֵׁי תְבוֹת שֶׁלוֹ עוֹלָה
 מְאָה, לוֹמַר שְׁהַלּוּמַד מְאָה פְּעָמִים
 עֲדִין נִקְרָא 'לֹא עֲבָדוּ'. עֲבָד אֱלֹהִים
 לְאִשֶּׁר, רְאִישֵׁי תְבוֹת עוֹלָה מְאָה וְאַחַד,
 כִּי הַשׁוֹנָה פְּרָקוֹ מְאָה וְאַחַד פְּעָמִים
 נִקְרָא 'עוֹבֵד אֱלֹהִים':

דְּבָר אַחֵר, שְׁנֵי שְׁמִירוֹת אֵילוֹ הֵם עַל
 מִצּוֹת עֲשֵׂה וְלֹא תַעֲשֶׂה, אֲשֶׁר
 עַל יָדָם יִשְׁמֹר כֹּל הָאִיִּבְרִים וְהַגִּידוֹן
 אֲשֶׁר הִבִּיתָ הָאֲנוּשִׁי נְכוֹן עֲלֵיהֶם. כִּי
 כְּבָר אָמְרוּ רְבוּתֵינוּ ז"ל (והר ח"א קט) כִּי
 רמ"ח מִצּוֹת עֲשֵׂה כְּנֶגֶד רמ"ח אֲבָרִים,
 וְשְׂס"ה מִצּוֹת לֹא תַעֲשֶׂה כְּנֶגֶד שְׂס"ה
 גִּידוֹן שְׂבָאָדָם, כִּי עַל זֶה נֶאֱמַר (קהלת יב
 א) "אֶת הָאֱלֹהִים יִרְא" זֶה מִצּוֹת לֹא
 תַעֲשֶׂה, וְ"אֶת מִצּוֹתַי שְׂמֹר" זֶה מִצּוֹת
 עֲשֵׂה, "כִּי זֶה כֹּל הָאָדָם" כְּמִסְפַּר אֲבָרָיו
 וְגִידָיו. וְאָמְרוּ עוֹד (קהלת רבה ח א) "כֹּל יְמֵי
 רָשָׁע הוּא מִתְחַלֵּל" (אבות טו ט) 'הֵינּוּ מֵת
 חָלָל', כִּי בְּכָל עֲבָרָה הוּא פּוֹגֵם אֶחָד
 מֵאֲבָרָיו אוֹ אֶחָד מִגִּידָיו:
 וְנִרְאָה לִי לְחַלֵּק בֵּין לְשׁוֹן 'חָלָל' לְלִשׁוֹן
 'מֵת', בְּאוֹתוֹ חֲלוּק שִׁישׁ בֵּין
 מִצּוֹת עֲשֵׂה לְמִצּוֹת לֹא תַעֲשֶׂה. כִּי 'מֵת'
 מַעֲצָמוֹ מִשְׁמַע, חָלָל' הֵינּוּ שְׂנֵהָרַג
 בְּיָדִים. וְהַעוֹבֵר עַל מִצּוֹת עֲשֵׂה עוֹבֵר
 בְּשֵׁב וְאֵל תַעֲשֶׂה, הִרִי הוּא פּוֹגֵם אֲבָר
 אֶחָד וְנִעֲשֶׂה מֵת מֵאֵלָיו. וְהַעוֹבֵר עַל
 מִצּוֹת לֹא תַעֲשֶׂה בְּקוֹם וְעֲשֵׂה, הִרִי
 כְּאֵלוֹ הוּא הוֹרַג בְּיָדִים אִיוֹז גִּיד מִגִּידָיו,
 וְעוֹשֶׂה חָלָל' וְחֲלוּל מִן הַדָּם שְׂבָתוֹכוֹ.
 וְ"הַדָּם הוּא הַנְּפֶשׁ" (מלאכי יב כג), וּבִשְׂוֹלוֹ
 אֲפִלוֹ מִן גִּיד אֶחָד, מְסָכָן יוֹתֵר מִמִּיתַת
 אֲבָר אֶחָד, כִּי עַל כֵּן הַקְּמִירָה הַתּוֹרָה

יז וְיָתִי פִקִּיד יִי בְעֲדָנָא הֵיִיא לְאַלְפָּא יִתְכוּן קְנִינִין וְדִינִין לְמַעַבְדְּכוּן יִתְהוּן בְּאַרְעָא דִי אַתּוּן עֲבָרִין תְּמָן לְמִדְתָּהּ:

(יד) וְאֵתִי צִוָּה יְהוָה בְּעַת הַהוּא לְלַמֵּד אֶתְכֶם חֻקִּים וּמִשְׁפָּטִים לַעֲשׂוֹתְכֶם אִתֶּם בְּאֶרֶץ אֲשֶׁר אִתֶּם עֹבְרִים שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ:

כט"ו - וְאֵתִי צִוָּה ה' בְּעַת הַהוּא לְלַמֵּד אֶתְכֶם • תוֹרָה שְׁבַע־פַּה.

טו וְתִסְתַּמְרוּן לַחֲדָא לְנַפְשֵׁיכוּן אַרִי לֹא תַזִּיתוּן כֹּל דְּמוֹת בְּיוֹמָא דִי מְלִיל יִי עִמְכוּן בְּחֶרֶב מִגּוֹ אֲשַׁתָּא:

(טו) וְנִשְׁמַרְתֶּם מְאֹד לְנַפְשֵׁיכֶם כִּי לֹא רִאִיתֶם כָּל-תְּמוּנָה בַּיּוֹם דְּבַר יְהוָה אֵלֵיכֶם בְּחֶרֶב מִתּוֹךְ הָאֵשׁ:

טז וְדִילְמָא תְּחַבְּלוּן וְתַעֲבְדוּן לְכוּן צִלָּם דְּמוֹת כֹּל צוּרָא דְּמוֹת דְּכַר אוֹ נְקֵבָא:

(טז) פֶּן-תִּשְׁחַתּוּן וַעֲשִׂיתֶם לָכֶם פֶּסֶל תְּמוּנַת כָּל-סֶמֶל תִּבְנִית זָכָר אוֹ נְקֵבָה:

כט"ו - סֶמֶל • צוּרָה.

יז דְּמוֹת כֹּל בְּעִירָא דִי בְּאַרְעָא דְּמוֹת כֹּל צַפֵּר גְּדִפָּא דִי פֶרַח בְּאוּר רְקִיעַ שְׁמַיָּא:

(יז) תִּבְנִיֹת כָּל-בְּהֵמָה אֲשֶׁר בְּאֶרֶץ תִּבְנִית כָּל-צִפּוֹר כְּנֶרֶךְ אֲשֶׁר תִּעֲוֹף בַּשָּׁמַיִם:

יח דְּמוֹת כֹּל רְחֵשָׁא דִי בְּאַרְעָא דְּמוֹת כֹּל נוּגִי דִי בְּמִיָּא מְלַרְע לְאַרְעָא:

(יח) תִּבְנִיֹת כָּל-רֶמֶשׂ בְּאֲדָמָה תִּבְנִית כָּל-דְּגָה אֲשֶׁר-בַּמַּיִם מִתַּחַת לְאֶרֶץ:

יט וְדִילְמָא תִּזְקוּף עֵינִיךָ לְשִׁמְיָא וְתַחֲזִי יֵת שְׁמֵשָׁא וְיֵת סִיְהֵרָא וְיֵת כּוֹכְבֵיָא כֹּל חִילֵי שְׁמַיָּא וְתִטְעִי וְתִסְגִּיד לְהוּן וְתַפְלְהִנוּן דִי זְמִינִין יִי אֱלֹהֵךָ יִתְהוּן לְכֹל עִמְמֵיָא תַחֲתוֹת כֹּל שְׁמַיָּא:

(יט) וּפְנֵי-תִשָּׂא עֵינֶיךָ הַשְּׁמַיִמָה וְרִאִיתְ אֶת-הַשָּׁמַיִם וְאֶת-הַיָּרֵחַ וְאֶת-הַכּוֹכָבִים כֹּל צִבְּא הַשָּׁמַיִם וְנִדְחַתְ וְהִשְׁתַּחֲוִיתְ לָהֶם וַעֲבַדְתֶּם אֲשֶׁר חָלַק יְהוָה אֱלֹהֵי אִתֶּם לְכֹל הַעַמִּים תַּחַת כָּל-הַשָּׁמַיִם:

מלְטַעוֹת אַחֲרֵיהֶם, אֵלָא הִחְלִיקֶם בְּדַבְּרֵי הַבְּלִיָּהִם לְטַרְדֵּם מִן הָעוֹלָם, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (תהלים לז): "כִּי הִחְלִיק אֵלָיו בְּעֵינָיו לְמַצָּא עֲוֹנוֹ לְשָׂנֵא".

כט"ו - וּפְנֵי-תִשָּׂא עֵינֶיךָ • לְהִסְתַּכֵּל בְּדַבְּרֵי וְלַתַּת לֵב לְטַעוֹת אַחֲרֵיהֶם. אֲשֶׁר חָלַק ה' וְגו' לְכֹל הָעַמִּים • (מגילה ח) לְהַאֲוִיר לָהֶם. דְּבַר אַחֵר: לְאַלְהוֹת, לֹא מְנַעַן

כ וְיִתְכוּן קָרִיב יִי לְדַחֲלָתָהּ וְאַפְקֵי יִתְכוּן מִפּוּרָא דְּפְרוּזָא מִמְצָרִים לְמַהוּי לָהּ לְעִמָּא אַחְסָנָא בְּיוֹמָא דִּדְיִן:

(כ) וְאִתְכֶם לָקַח יְהוָה וַיּוֹצֵא אֶתְכֶם מִכּוּר הַבְּרוּזֹל מִמְצָרִים לְהַיּוֹת לוֹ לְעַם נַחֲלָה בַּיּוֹם הַהוּא:

כט"ו - מִכּוּר • הוּא כְּלֵי שְׁמֹזְקִין בּוֹ אֵת הַזָּהָב.

הַשָּׁמַיִם הַפְּחוּתִים מֵעֶרֶךְ הַשָּׁמַשׁ. וְאֲדַרְבֵּה אִתֶּם מוֹשְׁלִים עַל הַשָּׁמַשׁ, כְּמוֹ "שָׁמֶשׁ בְּגָבְעוֹן דּוֹם" (יהושע יב), וְכֵן מִשָּׁה הַעֲמִיד הַחֲמֵה (תענית ב). וְכֵן שְׁנַאָמֵר (פסוק ט) אֲשֶׁר חָלַק ה' לְכֹל הָעַמִּים, לֹא עַל מִצִּיאוֹת הָאוּרָה אֲמֵר

מִדַּעַת כֹּל כֶּף לְהִשְׁתַּחֲוֹת לְשָׁמֶשׁ, וְהָרִי אֵתָהּ חֲשׁוֹב וְגָדוֹל אֲצֵל הַשֶּׁם יִתְבָּרֵךְ כְּמוֹ הַשָּׁמֶשׁ, וְאִיךָ תַעֲבֹד לְדוּמָה לָךְ, שְׁנַאָמֵר (שופטים ה לא) "וְאֵהָבִיו כְּצִאת הַשָּׁמֶשׁ בְּגִבְרָתוֹ", וְאִם אֵתָהּ דּוּמָה בְּמַעֲלָה לְשָׁמֶשׁ, קַל וְחֹמֵר לְשַׁאֵר צָבָא

(כ) וְאִתְכֶם לָקַח ה' וְגו' לְהַיּוֹת לוֹ לְעַם נַחֲלָה בַּיּוֹם הַהוּא. לְמַעֲלָה אֲמֵר (פסוק ט) וּפְנֵי תִשָּׂא עֵינֶיךָ הַשְּׁמַיִמָה וְרִאִיתְ אֵת הַשָּׁמֶשׁ וְגו', וְהִינוּ הַגְּלִגְלַת הַיּוֹמִי הַגְּדוֹל שְׁבַכְל צָבָא הַשָּׁמַיִם, עַל זֶה אֲמֵר אִיךָ תִּתְּהִי נְבַעֵר

כא ומן קדם יי הנה רבו עלי על פתגמיכון וקיים בדיל דלא למעבר ית ירדנא ובדיל דלא למיעל לארעא טבא די יי אלהיך זהב לך אחסנא :

(כא) ויהוה התאנף בי על דבריכם וישבע לבלתי עברי את הירדן ולבלתי-בא אליהארץ הטובה אשר יהוה אלהיך נתן לך נחלה:

כ"ט - התאנף • נתמלא רגזו. על דבריכם • על אודותיכם, על עסקיכם.

כב ארי אנא מאית בארעא הדא לית אנא עבר ית ירדנא ואתון עברין ויתרתון ית ארעא טבא הדא :

(כב) כי אנכי מת בארץ הזאת אינני עבר את הירדן ואתם עברים וירשתם את הארץ הטובה הזאת:

כ"ט - כי אנכי מת וגו' • אינני עובר. מאחר שמת, מהיכן יעבר? אלא אף עצמותי אינם עוברים.

כג אסתמרו לכון דילמא תתנשון ית קנמא דיי אלהכון די גזר עמכון ומעבדון לכון צלם דמות פלא די פקדך יי אלהיך :

(כג) השמרו לכם פן תשכחו את ברית יהוה אלהיכם אשר פרת עמכם ועשיתם לכם פסל תמונת פל אשר צוה יהוה אלהיך:

כ"ט - תמונת כל • תמונת כל דבר. אשר צוה ה' • אשר צוה שלא לעשות.

כד ארי יי אלהיך מימרה אשא אכלא הוא אל קנא :

(כד) כי יהוה אלהיך אש אכלה הוא אל קנא:

כ"ט - אל קנא • מקנא לנקם, אנפרדמנט בלע"ז (אייפר), מתחרה על רגזו, להפרע מעובדי עבודת כוכבים.

כה ארי תולדון בנין ובני בנין ותתעתקון בארעא ותחבלון ומעבדון צלם דמות פלא ומעבדון דביש קדם יי אלהיך לארגנא קדמוהי :

(כה) כיתוליד בנים ובני בנים ונושנתם בארץ והשחתם ועשיתם פסל תמונת פל ועשיתם הרע בעיני יהוה אלהיך להכעיסו:

כ"ט - ונושנתם • (סנהדרין לח) רמז להם שיגלו ממנה לסוף ח' מאות ונ"ב שנה, כמנזן "ונושנתם", והוא

כלי יקר - עוז והדר

שהחטיא הרבים. על זה אמר שאין הנדון דומה לראיה, כי אמת שה התאנף בי על דבריכם, אבל אין מיתתי גורם אבוד לרבים, כי אם אנכי מת אינני עבר הירדן, מפל מקום אתם קיימים ועוברים את הירדן. אבל השמש אם יאבדה, אז יאבד את כל העולם, וכי מפני שוטים שקלקלו יאבד עולמו, כדמסיק במסכת עבודה נרה (ה) 'שאל פלוספוס את הזקנים ברומי, אם אין הקדוש ברוך הוא רוצה בעבודה נרה למה אינו מאבדה' כו: תורה כא (כה) כי תוליד בנים ובני בנים וגו'. לפי ש"אין פתגם הרעה נעשה מהרה, על פן מלא לב בני

בגברתו. וכן "מכרה כיום" (בראשית כה א) תרגומו 'כיום דלהן, שהוא ברור בלא סיג ופסלת, כך מבר לי מכירה ברורה ברה פחמה. ויש אומרים 'כיום הזה, כמו שהשמש שאינו עובר מחמת קבול פרס. ונראה לי שעל זה נאמר 'ואהביו כצאת השמש, אלו העובדים מאבדה: ומה שנאמר (ספוק כא) 'זה התאנף בי על דבריכם, בפסוק זה נחקשו המפרשים כי אין לו חבור לא למעלה ולא למטה, ועשו בו פרושים דחוקים. וקרוב לשמע שבא לתרץ אם השמש גורם להחטיא הבריות, למה אינו מאבדה בדרך שנענש משה על

פן, אלא על מציאת הנהגתם בשפלים, כי כל האמות מסורים תחת יד המערכה, ואתכם לקח ה' להנהגתו, כי אתם משוגחים מסבה ראשונה יתברך, על פן יש לכם ממשלה על השמש, ואיך תעבדו לו: דבר אחר, כיום הזה, קאי על מה שנאמר ואתכם לקח מבור הברזל, המנקה הכסף מפל סיג ופסלת, עד שיהיה נקי וזך "ברה בחמה" (שה"ש יא), כך נודבר חמר שלכם בענוי מצרים עד שנעשה ברור בשמש. על זה אמר להיות לו לעם נחלה כיום הזה, כגלגל היום, וכמו שנאמר 'ואהביו כצאת השמש

אָבד תֵּאבְדוּן, וְזֶהוּ שְׁנֵאָמַר (דניאל ט): "וַיִּשְׁקַד ה' עַל-הַרְעָה וַיְבִיאָהּ עָלֵינוּ, כִּי-צִדִּיק ה' אֱלֹהֵינוּ",

זְמַנָּהּ.

כּו אֶסְהִיב בְּכֹחַ יוֹמָא דִּין יְת שְׁמִיָּא וְיָת אֲרַעָא אַרְי מִיבְדוּן כְּפָרִיעַ מַעַל אֲרַעָא דִּי אַתּוּן עֲבָרִין יְת יַדְדָּא לְתַמְן לְמִירְתָּהּ לֹא תוֹרְכוּן יוֹמִין עֲלֵה אַרְי אֲשַׁתְּצָא תַּשְׁתַּצוּן:

(כו) הַעֲדִיתִי בְכֶם הַיּוֹם אֶת-הַשָּׁמַיִם וְאֶת-הָאָרֶץ כִּי-אָבַד תֵּאבְדוּן מֵהַר מַעַל הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתֶּם עֹבְרִים אֶת-הַיַּרְדֵּן שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ לְאֶת-תַּאֲרִיכּוֹן יָמִים עָלֶיהָ כִּי הִשְׁמַד תִּשְׁמַדוּן:

טז «הַעֲדִיתִי בְכֶם • הִנְנִי מְזַמְּנִים לְהִיּוֹת עֲדִים שְׁהַתִּרְתִּי בְכֶם.

כלי יקר – עזו והדר

מה שְׁנֵאָמַר בְּסוּפֵי (פסוק כח) וְעַבְדְתֶם שָׁם אֱלֹהִים מַעֲשֵׂה יְדֵי אָדָם עַץ וְאֶבֶן וְגו', דְּהִינּוּ שְׁמַד מְמַשׁ. וְטַעְמוֹ שֶׁל דְּבָרָה הוּא, שְׁלִכְךָ מִסִּבַּב הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא שְׂיִבּוֹאוֹ לִידֵי שְׁמֹדוֹת, כְּדֵי שְׂיִרְאוּ יִשְׂרָאֵל "כִּי כָל אֱלֹהֵי הָעַמִּים אֱלִילִים" (תהלים צו ח) וְאִין בְּהֶם מוֹעִיל, וְאִין יֵאֱמְרוּ "אֱלֹכָה וְאֲשׁוּבָה אֵל אִישֵׁי הָרֶאשׁוֹן" (הושע ב ט). וְזֶהוּ שְׁנֵאָמַר (פסוק כט) וּבְקִשְׁתֶּם מִשָּׁם אֵת ה' אֱלֹהֶיךָ, שָׁם לֹא נִאָמַר אֱלֹא מִשָּׁם, רְצָה לֹמַר שֶׁעַבְדוּהָ וְרָה זֶה תְּהִיָּה סִבָּה לְהִשְׁבֵּךְ אֵל ה' אֱלֹהֶיךָ: וּמִהֲרִי אֲבַרְבְּנָאֵל פֶּרֶשׁ בְּמַלְת מִשָּׁם, שְׁמַפְנֵי חַמַּת הַמַּצִּיק יַעֲבְדוּ בְּנִגְלָה עַץ וְאֶבֶן, וְלָבֶם תְּמִיד אֵל ה', לְכָךְ נִאָמַר וּבְקִשְׁתֶּם מִשָּׁם וְגו' בְּכָל לְבָבְךָ, דוֹקָא לָבֶם יְהִיָּה נְכוּן עִם ה', כִּי הִפָּה אֵינוֹ רִשְׁאֵי לְדְבָר:

דְּבָר אַחֲרָי, לְכָךְ אָמַר כִּי תוֹלִיד בְּנִים וּבְנֵי בְנִים וְגו', שְׂאֵם תַּחֲשַׁב אַחֲרָי שְׁתִּהְיֶה מְחֻק בְּאֲרֵץ יְמִים רַבִּים, וְתַחֲשַׁב שְׂהִיָּא שְׁלֵף לְחֻלוּטִין וְיָמִי יִקְחָה מִיָּדְךָ, עַל כֵּן אָמַר בְּסוּפֵי הַפֶּרֶשָׁה (פסוק ט) וּלְמַעַן תֵּאֲרִיף יָמִים עַל הָאָדָמָה אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ כָּל הַיָּמִים, כִּי בְּכָל יוֹם וְיוֹם הוּא נֹתֵן לָךְ נְתִיבָה חֲדָשָׁה, לֹא לְחֻלוּטִין, אֲלֵא בְּכָל יוֹם עַל תְּנַאי אֵם תִּשְׁמַר מִצְוֹתָיו:

וּמָה שְׁדָרְשׁוּ (גִּישׁוֹן פח) 'כְּמִנְיֹן וְנוֹשְׁנָתֶם' הֵייו בְּאֲרֵץ, וַיִּשְׁקַד ה' עַל הַרְעָה" שְׁתֵּי שָׁנִים קָדָם הַיָּמִין, כְּכָר הַרְאָה ה' לְיַעֲקֹב דְּבָר זֶה בְּמַחְזֵה בְּשִׁשְׁקָעָה עָלָיו חַחְמָה שְׁתֵּי שְׁעוֹת קָדָם זְמַנָּהּ, כְּמִבְאָר לְמַעַלָּה פְּרָשַׁת וַיִּצַּא (בְּרַאשִׁית כח יא), וְהוּא רָמַז נְכוּן: תוֹרָה כו

(כו) כִּי אָבַד תֵּאבְדוּן, כְּפֶל לְשׁוֹן זֶה, וְכֵן כְּפֶל הַשְּׁמֵדָה שְׁהוֹכִיר, וְכֵן כְּפֶל הָעֲשִׂיָּה שְׁהוֹכִיר כִּי אָמַר (פסוק כח)

וְעֵינֵינוּ מִהִירוֹת זֶה נִרְמַז יָפָה בְּפִסּוּק זֶה, כִּי אָבַד תֵּאבְדוּן, כְּפֶל הַלְשׁוֹן מוֹרָה עַל אֲבוּד אַחַר אֲבוּד שְׂהִיָּה מַעַל הָאָרֶץ, וְאַחַר הָאֲבוּד לֹא תֵאֲרִיכּוֹן יָמִים עָלֶיהָ כִּי הִשְׁמַד תִּשְׁמַדוּן, רְצָה לֹמַר לֹא תֵאֲרִיכּוֹן יָמִים בֵּין אֲבוּד לְהַשְׁמָדָה אֲלֵא יְהִיּוּ תְּכּוּפּוֹת, וְהַשְׁמָדָה יֵשׁ בָּהּ יוֹתֵר כְּלִיּוֹן מִבְּאֲבוּד, וְכֵן נִאָמַר (ישעיה ח כט) "וְהִאֲחֲרוֹן הַכְּבִיד", וְזֶה פְּרוּשׁ יִקְרָ לְתַרְץ בּוֹ הַמַּהִירוֹת הַנִּאָמַר בָּאֵן, וְהִרִי הָאֲרִיף לְהֶם הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא וְמֵן רַב, אֲלֵא שְׂהוּא נִאָמַר עַל הַתְּכּוּפּוֹת אֲבוּד אַחַר אֲבוּד וְהַשְׁמָדָה אַחַר הַשְּׁמָדָה, וּבֵין אֲבוּד לְהַשְׁמָדָה גַּם כֵּן לֹא תֵאֲרִיכּוֹן יָמִים:

וּמָה שְׂהַעִיד בְּהֶם שָׁמִים וְאֲרֵץ, רְצָה לְתַן טַעַם עַל שְׁהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא מִאֲרִיף אִפּוֹ זְמַן רַב, וְכַדְמִסִּיק בְּיַלְקוּט פְּרָשַׁת הָאֲזִינוּ (רמז תתקמא) וְזֶה לְשׁוֹנוֹ 'מִשָּׁל לְמִלְךָ שְׁמִסֵּר בְּנוֹ לְפִדְגוּג כו', כִּי אָמַר מִשָּׁה לְיִשְׂרָאֵל שְׂמָא אַתֶּם סְבוּרִים לְכַרַּח מַעַל בְּכַפֵּי הַשְּׁכִינָה וְלוֹזוֹ מַעַל הָאָרֶץ' כו'. וְתַכֵּן הָעֵינֵן הוּא, שְׁלִכְךָ הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא מִאֲרִיף אִפּוֹ, לְפִי שְׂיִוְדַע שְׂאִין מְמַנּוּ הַמַּלְט, כִּי מִסְרָם לְפִדְגוּג דְּהִינּוּ לְשָׁמִים וְאֲרֵץ אֲשֶׁר לֹא יוֹכְלוּ לוֹזוֹ כְּלָל, עַל כֵּן אָמַר הַעֲדִיתִי בְכֶם אֵת הַשָּׁמַיִם וְאֵת הָאָרֶץ, וְעוֹד, לְפִי שְׂיִדַע הָעֲדִים תְּהִיָּה בּוֹ רִאשֻׁנָּה" (להלן טו ז), וְכִמּוֹ שְׁנֵאָמַר (איוב כ ט) 'יִגְלוּ שָׁמַיִם עוֹנוֹ וְאֲרֵץ מִתְּקוּמָהּ' לוֹ. וְיִכּוּל לְהִיּוֹת שְׂזוּהוּ כְּפֶל הָאֲבוּד וְהַשְּׁמָדָה שְׁנֵאָמַר בָּאֵן, לְיַחַס אַחַד לְשָׁמַיִם וְאַחַד לְאֲרֵץ, כִּי אָבַד עַל יְדֵי הַשָּׁמַיִם, וְאַחַר כִּי תֵאֲבְדוּן מַעַל הָאָרֶץ עַל יְדֵי הָאָרֶץ, וְאַחַר כִּי הִשְׁמַד תִּשְׁמַדוּן: וְקָרוֹב לְשַׁמַע, שְׂהַשְּׁמָדָה זֶה נִאָמַרָה עַל

הָאָדָם לְעֲשׂוֹת רַע" (קהלת ח יא), וְאֵינוֹ מְרַגֵּשׁ שְׂהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא מִאֲרִיף אִפּוֹ וְגַבֵּי דִילִיָּה בְּאַחֲרִית הַיָּמִים. עַל כֵּן אָמַר כִּי תוֹלִיד בְּנִים וְגו' וְהַשְׁחַתֶּם וְעֲשִׂיתֶם פֶּסַל וְגו', רְצָה לֹמַר בְּתוֹךְ זְמַן זֶה, בְּאוֹתָן הַיָּמִים עַצְמָם אֲשֶׁר תִּשְׁחַתּוּ תוֹלִידוֹ בְּנִים וּבְנֵי בְנִים כְּמִנְהַג הָעוֹלָם וְנוֹשְׁנָתֶם בְּאֲרֵץ, וְעַל יְדֵי זֶה תִּטְעוּ לֹמַר לוֹ חַפֵּץ ה' לְהַמִּיתְכֶם כְּלִי הַאִי לֹא שְׂתִיק, וְהִרִי אֲנוּ מוֹלִידִים כְּמִנְהַג הָעוֹלָם וְיוֹשְׁבִים עַל הָאָרֶץ יָמִים רַבִּים, וְאֵם כֵּן וְדִאִי אֵין בְּנוֹ אֲשַׁמּוּ. עַל זֶה אָמַר (פסוק כו) הַעֲדִיתִי בְכֶם הַיּוֹם אֵת הַשָּׁמַיִם וְאֵת הָאָרֶץ כִּי אָבַד תֵּאבְדוּן מִהַר מַעַל הָאָרֶץ, כִּי מַמַּדַּת הַשָּׁם יִתְבָּרַךְ שְׂלֵא לְהִבִּיא צְרוֹת תְּכּוּפּוֹת זֶה לְזֶה כְּמוֹ שְׁלִמְדוֹ בְּמִדְרַשׁ בִּי־עַי מִן פְּסוּק "וְרוּחַ תְּשִׁימוּ בֵּין עֵדֶךָ וּבֵין עֵדֶךָ" (בְּרַאשִׁית לב טז), וְזֶה דוֹקָא בְּזְמַן שְׂהוּא נְפָרַע תְּכָף בְּלֹא הִרְחַבַּת זְמַן, אֲבָל אֵם הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא מִאֲרִיף אִפּוֹ זְמַן רַב, אִזּוּ בְּאַחֲרִית הַיָּמִים הוּא מְבִיא צְרוֹת צְרוּרוֹת זֶה לְזֶה וְתְּכּוּפּוֹת, וְצָרָה אֵל אַחֲתָהּ נְגִשָׁת. וְכֵן הִיָּה בְּבֵית רֶאשׁוֹן, שְׂהִיּוּ עוֹבְדִים עַבְדוּהָ וְרָה זְמַן רַב מִיּוֹמוֹת יְרֻבְעָם (רִאָה מְלָכִים א' יב כה-לט), וְאָף עַל כֵּן הָאֲרִיף לְהֶם אִפּוֹ:

וּמָה שְׁנֵאָמַר (להלן יא יז) "וְאָבַדְתֶּם מִהֲרָה" וְגו', וְשֶׁם פֶּרֶשׁ רִשְׁי' לֹא אֲתַן לָכֶם אֲרָבָה, וְכֵן בָּאֵן נִאָמַר כִּי אָבַד תֵּאבְדוּן מִהַר, אֲלֵא וְדִאִי שְׂעֵנֵן מִהִירוֹת זֶה נִאָמַר עַל הַצְרוֹת שְׂהִיּוּ בְּסוּף, תְּכּוּפּוֹת בְּמִהִירוֹת כּוֹז אַחַר זֶה. וְיֵשׁ לִי סִיּוּעַ עַל פְּרוּשׁ זֶה, מִמָּה שְׂמִסִּיק בְּיַלְקוּט פְּרָשַׁת עַקֵּב (רמז תתט) בְּפִסּוּק 'וְאָבַדְתֶּם מִהֲרָה', גּוֹלָה אַחַר גּוֹלָה, גְּלוֹ בְּשִׁבְעַת יְהוּדִיקִים וְשְׁמוֹנָה לְנִבְוִיכְדְנָצַר, גְּלוֹ בְּשְׁמוֹנָה עֲשָׂרֵה כו':

כז ויבדר יי תכונן בעממיא ותשתארוני עם
דמגנן בעממיא די ידבר יי תכונן לתמן:

(כז) וְהִפִּיץ יְהוָה אֶתְכֶם בְּעַמִּים וְנִשְׂאֲרֹתֶם מִתִּי
מִסָּפָר בְּגוֹיִם אֲשֶׁר יִנְהַג יְהוָה אֶתְכֶם שָׁמָּה:

כח ותפלחון תמן לעממיא פלחי טענתא
עבד ידי אנשא אעא ואבנא די לא יחזון
ולא שמעין ולא אכלין ולא מריחין:

(כח) וְעַבְדֹתֶם-שָׁם אֱלֹהִים מַעֲשֵׂה יְדֵי אָדָם עֵץ
וְאֲבֹן אֲשֶׁר לֹא-יִרְאוּן וְלֹא יִשְׁמְעוּן וְלֹא יֵאכְלוּן וְלֹא
יִרְיֹחוּ:

כ"ט «וְעַבְדֹתֶם-שָׁם אֱלֹהִים • פתרגומו, משאתם עובדים לעובדיהם, כאלו אתם עובדים להם.

כט ותתבעון מתמן דחלתא ויי אלהך
ותשפח ארי תבעי מן קדמוהי בכל לפך
ובכל נפשך:

(כט) וּבְקִשְׁתֶּם מִשָּׁם אֶת-יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וּמִצֵּאתָ פִּי
תִּדְרֹשְׁנֹו בְּכָל-לִבְבְּךָ וּבְכָל-נַפְשְׁךָ:

ל פד יעוק לך וישפחנהך כל פתגמיא האלין
בסוף יומיא ויתנוב לדחלתא ויי אלהך
ותקבל למימרה:

(ל) בְּצַר לְךָ וּמִצְאֹודךָ כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה בְּאַחֲרֵית
הַיָּמִים וּשְׁבַת עַד-יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וּשְׁמַעְתָּ בְּקִלּוֹ:

לא ארי אלהא רחמנא יי אלהך לא ישפחנהך
ולא יספחנהך ולא תנשי ית קנמא דאבהתך
די קניי להון:

(לא) כִּי אֵל רַחוּם יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לֹא יִרְפֶּךָ וְלֹא
יִשְׁחִיתֶךָ וְלֹא יִשְׁכַּח אֶת-בְּרִית אֲבֹתֶיךָ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע
לָהֶם:

ארפנו, שלא נגדך ארפנו. כל לשון רפיון מוסב על
לשון מפעיל ומתפעל, כמו "הרפה-לה",
תן לה רפיון. (דברים ט) "הרף ממני", התרפה ממני.

כ"ט «לֹא יִרְפֶּךָ • מלהחזיק בך בידיו. ולשון "לא
ירפך", לשון לא יפעיל הוא, לא יתן לך רפיון, לא
יפריש אותך מאצלו, וכן (שיר ג): "אחזתיני ולא

כלי יקר - עזו והדר

הנחמה תהיה כפולה, בעזיבת האמות
והצלחת ישראל:
לְכֶךָ נֹאמַר כָּאֵן וְעֵשִׂיתֶם פֶּסֶל, הָרִי
עֲשִׂיתָ עֲבוּדָה וְרָה, וְעֵשִׂיתֶם הָרַע
בְּעֵינֵי ה' אֱלֹהֶיךָ לְהַכְעִיטוֹ, הָרִי עֲשִׂיהָ
שְׁנִיָּה שְׁאִפְלוּ בְּשִׁתּוּף לֹא יַעֲבֹדוּהוּ, כִּי
כָּל מַכְעִיס אֵינוֹ עֹבֵד. עַל כֵּן כָּפַל
הַאֲבוּד וְהַהִשְׁמָדָה, כְּמוֹ שְׁנֵאמַר 'כִּי
לָקַחָה כְּפָלִים'. וְעַלֵּיהָ אָמַר (פסוק כח)
וְנִשְׂאֲרֹתֶם מִתִּי מִסָּפָר בְּגוֹיִם אֲשֶׁר יִנְהַג
ה' אֶתְכֶם שָׁמָּה, הָרִי שְׂאֲרֻצוֹת הַגּוֹיִם
תִּהְיֶה מְלֵאָה, וְאַרְצְכֶם שְׂמִמָּה. וְאַחַר
שְׂאֲמַר (פסוק ל) וּשְׁבַת עַד ה' וְגו', אָמַר
(פסוק לח) לְהוֹרִישׁ גּוֹיִם גְּדֹלִים וְעַצְמַיִם
מִמֶּךָ מִפְּנֵיךָ וְגו', וְהוּוּ הַנְּחֻמָּה כְּפֹלָה
שְׁתֵּהיָה לְעֵתִי, כְּאֲשֶׁר הִיתָה בְּיוֹם
עֲלוֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם: תורה כז

אחת, והיא שתוף שם שמים ודבר
אחר (ראה סנהדרין טג). אלא אתי עובדי
מכל וכל, ואפלו בשתוף לא עבדוהו,
וזהו רעה אחת כפולה, דהינו עבודת
האילים ועזיבת השם יתברך. על כן
היה ענשם כפול על זה האפן, כי עוב
ה' את ישראל ומלא ערי האמות, כמו
שנאמר (יחזקאל כו א) 'אמלאה החרבה',
'לא נתמלאה צר אלא מחרבנה של
ירושלים' (רשי' בראשית בה כג) ואלו היו
שניהם חרבים, היה לירושלים 'צרת
אחרים חצי נחמה' (ע"פ חינוך מצוה שלא),
אבל עכשו שזה קם וזה נופל' (רשי' שם),
הרי ש"לקחה כפלים בכל חטאתיה"
(ישעיה מ א), 'על חטאתיה' לא נאמר,
אלא 'בכל חטאתיה', אלא שרצה
לומר שעם חטאתיה הכפולים לקחה
גם בענש מכה כפולה על זה האפן. וכן

וְעֵשִׂיתֶם פֶּסֶל, וְעֵשִׂיתֶם הָרַע וְגו', יתכן
לפרש על דרך הפירוש שאמרו
רבותינו ו"ל (איכה רבה א נ) 'חטאו
בכפלים, שנאמר (איכה א ח) "חטא
חטאה ירושלם", ולקו בכפלים,
שנאמר (ישעיה מ א) "כי לקחה כפלים
בכל חטאתיה", ומתנחמין בכפלים,
שנאמר (שם מ א) "נחמו נחמו עמי". וכי
סלקא דעתך שילקו בכפלים יותר
ממה שחטאו, כי אין זה ממדת בעל
הרחמים יתברך. וכן צריך להבין מהו
הכפל של החטא:
אֵלֶּךָ כֶּךָ פְּרוּשׁוֹ, כִּי שְׁנֵאמַר (ירמיה ב יג)
"כי שתיים רעות עשה עמי אתי
עובו מקור מים חיים לחצב להם
בארות בארת נשברים", הרי רעה
אחת שהיא שתיים, כי אלו עבדוהו
בשתפות, לכל הפחות היתה הרעה

לכ ארי שאל פען ליומא קדמאי דהווי
קדמך למן יומא די ברא יי אדם על ארעא
ולמספיי שמיא ועד ספיי שמיא הנהו
כפתמא רבא הדין או האשתמע כותה:

(13) כִּי שֶׁאֵלֵנָא לְיָמִים רֵאשֹׁנִים אֲשֶׁר־הָיוּ לְפָנֶיךָ
לְמַן־הַיּוֹם אֲשֶׁר בָּרָא אֱלֹהִים אֶדְם עַל־הָאָרֶץ
וְלִמְקַצֵּה הַשָּׁמַיִם וְעַד־קִצֵּה הַשָּׁמַיִם הִנְהִיחַ בְּדַבַּר
הַגְּדוֹל הַזֶּה או הַנְּשַׁמַּע כְּמָהוּ:

והוא השעור עצמו אשר מקצה אל קצה. הנהייה
בדבר הגדול הזה • ומהו הדבר הגדול? "השמע
עם וגו'".

כ"י • לְיָמִים רֵאשֹׁנִים • על ימים ראשונים.
וְלִמְקַצֵּה הַשָּׁמַיִם • וגם שאל לכל הברואים אשר
מקצה אל קצה, זהו פשוטו. (תרגום י"ב) ומדרשו: מלמד
על קומתו של אדם, שהיתה מן הארץ עד השמים,

לג השמע עמא קל מימרא דיי ממלל מגו
אשתא כמא די שמעת את ויתקיים:

(14) הַשְּׁמַע עִם קוֹל אֱלֹהִים מְדַבֵּר מִתּוֹךְ־הָאֵשׁ
כַּאֲשֶׁר־שָׁמַעְתָּ אֶת־ה' וַיַּחֲיֵ:

לר או נסין די עבד יי לאתגלאה למפרק לה
עם מגו עם בנסין באתין ובמופתין ובקרבא
ובידא תקיפא ובדרעא מרמא ובחוננין
וברביז ככל די עבד לכון יי אלהיכון
במצרים לעיניך:

(14) או הַנְּסֶה אֱלֹהִים לְבֹא לְקַחַת לּוֹ גוֹי מִקְרֵב
גוֹי בְּמִסַּת בָּאֵתוֹת וּבְמוֹפְתִים וּבְמִלְחָמָה וּבִיד חֲזָקָה
וּבְזוּרָע נְטוּיָה וּבְמוֹרָאִים גְּדֹלִים כְּכֹל אֲשֶׁר־עָשָׂה
לְכֶם יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם בְּמִצְרַיִם לְעֵינֶיךָ:

לעשות כן, הרי זה נסיון. באתת • בסמינים,
להאמין שהוא שלוחו של מקום, כגון (ש"ד): "מה זה
בידך"? • ובמופתים • הם נפלאות, שהביא עליהם
מפאת מפלאות. ובמלחמה • בים, שנאמר (ש"ד):
"כי ה' נלחם להם".

כ"י • או הַנְּסֶה אֱלֹהִים • הכי עשה נסים שום אלה,
לכא לקחת לו גוי יגו' ? כל הדין הללו תמיהות הן,
לכך נקודות הן בחטף פתח: הנהייה, הנשמע,
השמע, הנסה. במסת • על-ידי נסיונות הודיעם
גבורותיו, כגון: "התפאר עלי", אם אוכל

לה את אתחזימא למדע ארי יי הוא אלהים
לית עוד בר מנה:

(15) אֶת־הַרְּאִיתָ לְדַעַת כִּי יְהוָה הוּא הָאֱלֹהִים אֵין
עוֹד מִלְּבָדוֹ:

הפתחונים, וראו שהוא יחיד, לכך נאמר: "אתה
הראת לדעת".

כ"י • הַרְּאִיתָ • פתחוגמו: 'אתחזימא', כשנתן
הקדוש-ברוך-הוא את התורה, פתח להם שבועה
רקיעים, וכשם שקרע את העליונים, כך קרע את

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך ד עמ' 1170)

שכלית. שכן, אדם אינו מתאחד עם דבר שמאמין בו,
מה שאין-כן דבר שמבינו בשכלו. והדבר חשוב במיוחד
באמונת היחוד, כי כאשר נשאר כח וענין מסים שלא חדר
לתוכו היחוד, הרי זה הפך ומנגד ליחוד.

אֶת־הַרְּאִיתָ לְדַעַת . . אֵין עוֹד מִלְּבָדוֹ (ד, לה)
הַרְּאִיתָ - כל יהודי 'רואה' ומאמין, מצד נשמתו, באחדותו
של הבורא: הוא לבדו הוא ואפס זולתו. אך צריך להיות
גם לְדַעַת - יש להביא אמונה זו גם בידיעה והבנה

לומן שמיא אשמעך ית קל מימרה
לאלפיתך ועל ארעא אחזיך ית אשתה
רבתא ופתגמוהי שמעת מגו אשתא:

(16) מִן־הַשָּׁמַיִם הַשְּׁמִיעֶךָ אֶת־קוֹל לְיִסְרָךָ וְעַל־
הָאָרֶץ הִרְאֶךָ אֶת־אֲשׁוֹ הַגְּדוֹלָה וּדְבַרְיוֹ שְׁמַעְתָּ
מִתּוֹךְ־הָאֵשׁ:

(ז) וַתַּחַת כִּי אָהַב אֶת־אֲבֹתָיִךְ וַיִּבְחַר בְּזַרְעוֹ אֶחָרָיו לִי וַחֲלַף אָרִי רַחִים יַת אֲבֹהֶיךָ וְאֶתְרַעֲבִי בְּכַנּוּהֵי בְּתוּרָהִי וְאֶפְקֹד בְּמִימְרָהּ בְּחִילָה רַבָּא מִמְצָרִים :

אבותיו, כמו שנאמר (תהלים עח): "נגד אבותם עשה פלא". ואל תתמה על שהזכרים בלשון יחיד, שהרי כתבם בלשון יחיד (שם): "ויבחר בזרעו אחרי".

כ"י - ותחת כי אהב • וכל זה "תחת אשר אהב". ויוצאך בפניו • כאדם המנהיג בנו לפניו, שנאמר (שם יד): "ויסע מלאך האלהים ההלך וגו' וילך מאחריהם". דבר אחר: "ויצאך בפניו", בפני

לח לתרכא עממין וברבין ומקופין מן מן קדמך לאעלותך למתן לך ית ארעהון אחסנא פיומא הדין:

(ח) להוריש גוים גדלים ועצמים מן מן מן להביאך לתת לך את-ארצם נחלה פיום הנה:

כ"י - מן מן מן • סרסוהו ודרשהו: להוריש מן מן גוים גדולים ועצומים מן. פיום הנה • כאשר אפה רואה היום.

כ"י - וידעת היום והשבת אל-לכךך פי יהוה הוא האלהים בשמים מפעל ועל-הארץ מתחת אין עוד:

לט ותדע יומא דין ותתוב ללךך ארי יי הוא אלהא דשכנתה בשמא מלעלא ושלטי על ארעא מלרע לית עוד:

לפעמים אמנם נקל לקים את המצות, אבל לפעמים ישנם קשיים ונסיונות כו', כמו בזמן שהיו בני ישראל במדבר הגדול והנורא נחש שרף ועקרב גו'" (עקב ח, טו), וגם אז היו צריכים לידע ש"אין עוד מלבדו" (ואתחנן שם, לה).

~ נקודות משיחות קודש ~

ולא רק כאשר ישנם נסיונות קשים, כמו שהיה ברוסיא, אלא גם כאשר מדובר אודות ענינים שאין בהם ממש, ללא חסרון כפי וכיצא בזה (דכיון שהקב"ה הוא עצם הטוב, אינו מנסה אותו אלא בענינים פאלופ), ולדוגמא: כאשר נראה לו שמכבדים את פלוני (והעיקר מה שנוגע לו - שמכבדים את פלוני!... הוא מצדו לא זקוק לך שיכבדו אותו, אבל מפריע לו מה שמכבדים את פלוני!) יותר ממה שמכבדים אותו (גם כאשר לאמתו של דבר, ישנם הסבורים שדוקא הוא מקבל את הכבוד הגדול יותר)!... והוא לא מתבייש בכך שדבר כזה מפריע לו ומבלבל אותו מעבודתו זה כבר כמה חדשים!

- במקרה נודע לו שכבדו את פלוני. ובידעו תורת הבעל-שם-טוב שכל דבר הוא (לא במקרה, אלא בהשגחה פרטית (ראה כתר-שם-טוב בהוספות סקע"ט ואילך. וש"ס), מתעוררת אצלו קושיא על הקב"ה: היתכן שהיתה כזאת מלפניו יתברך להעניק כבוד לפלוני, בה בשעה שהכבוד מגיע לו?!... וקושיא זו מביאה אותו לידי מסקנא, שאין זה מהקב"ה, אלא מבית-דין של מעלה!...

והגע עצמך: הוא למד חסידות, וגם שמע מאמרי חסידות מכבוד קדושת אדמו"ר (מהור"ש"ב) נשמתו-עדן, וידע

הענין ד"אין עוד מלבדו", וגם יודע הפרוש ד"הו' הוא האלקים", שהו' הנה הנה פאחד, ואלקים בגימטריא הטבע, כולא חד; ואף-על-פי-כן פשבא לידי נסיון בדבר הכי קל, כמו בענין הכבוד, אזי מאבד את כל מציאותו ("ער פארלירט זין אינגאנצן"), עד שיש לו טענות על הקב"ה!... איך שיר בכלל לבא בטענות על הקב"ה, בה בשעה שונבא ובורא אינם בערך זה לזה כלל, ואם-כן איך יוכל נבא להבין ולהכיל את שכל הבורא, במפל-שפן וקל-וחמר מריחוק הערך שבין "פילא" ל"קופא דמחטא"!...

ובכן: האמת היא, שפיון ש"קל ישראל בני מלכים הם" (שבת סז, א. וש"ס), אזי מגיע לכל אחד ואחד מישראל שיהיו לו פל הענינים "מיזדו המלאה הפתוחה הקדושה והרחבה", כך שלא יהיו לו קושיות כו'; אבל, גם כאשר המצב אינו כן, ויש לו קושיות כו', עליו לדעת שזהו ענין של נסיון - "פי מנסה ה' אלקיכם אתכם לדעת הישכם אוהבים גו'" (פ' ראה יג, ד) - על-דרך שמצינו באיוב, שהיה צדיק, ואף-על-פי-כן היו לו יסורים כו' כדי לנסותו, אלא שכאן לא מדובר אודות יסורים חס-ושלום, אלא רק עניני קטנות, כמו מניעת הכבוד בלבד (אפילו לא בושא ברבים,...) כדי לנסותו ולבחון את מעמדו ומצבו, לאחר שנים רבות שלומד חסידות וכו', האם הגיע לדרגא כזו שלא פריע לו הדבר עד כדי לבא בטענות להקב"ה!...

נגדו. וטעם הדבר - בגלל שאכפת לו (לא ההפסד שלו, אלא) הרוח של חברו!...

משליך את העוף ללא אומר ודברים; ואילו ב"דין תורה" עם חברו על שנה פרוטה (פחות משויו של העוף), כִּאֲשֶׁר הרב פוסק לטובת חברו, אזי מתרעם על הרב ומרעיש

מ וְתִטֵּר יָת קְנֻמְהוּי וְיָת פְּקוּדֵהּ דִּי אָנָּה מְפַקְדָּהּ יִמָּא דִּין דִּי יֵיטֵב לָהּ וּלְבָנֶיהָ בְּתַרְדָּה וּבְדִיל דְּתוּרֵיהָ יוּמִין עַל אַרְעָא דִּי יְיָ אֱלֹהֵיהָ יִהְיֶה לָּהּ כָּל יוֹמֵיא :

(מ) וְשִׁמְרָתָּ אֶת־חֻקֵּי וְאֶת־מִצְוֹתָיו אֲשֶׁר אָנֹכִי מִצְוֶה הַיּוֹם אֲשֶׁר יֵיטֵב לָךְ וּלְבָנֶיךָ אַחֲרֶיךָ וּלְמַעַן תֵּאָרֶיךָ יָמִים עַל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ כָּל־הַיָּמִים: פ

♦ יום שלישי ט' מנחם-אב ♦

(מא) אִזּוּ יִבְדִּיל מֹשֶׁה שְׁלֹשׁ עָרִים בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן מִזְרָחָה שְׁמֹשׁ: מא בְּכֹן נִפְרַשׁ מֹשֶׁה תֵּלַת קְרוּוִין בְּעֵבְרָא דִּי־דִרְדְּנָא מְדִנְחָ שְׁמֹשָׁא :

שְׁמֹשׁ • בָּאוּתוּ עֵבֶר שְׁבַמְזַרְחוּ שֶׁל יַרְדֵּן. מִזְרָחָה שְׁמֹשׁ • לְפִי שֶׁהוּא דְּבוּק, נְקוּדָה רִישׁ בְּחֻטָּה, מִזְרָח שֶׁל שְׁמֹשׁ, מְקוּם זְרִיחַת הַשְּׁמֶשׁ.

כ"ט • אִזּוּ יִבְדִּיל • נָתַן לָב לְהִיּוֹת חֶרֶד לְדָבָר שִׁיבְדִילִים. (מכות ט) וְאֶף־עַל־פִּי שְׁאִינָן קוֹלְטוֹת עַד שִׁיבְדְלוּ אוֹתָן שְׁבָאֲרָן כְּנֻעַן, אָמַר מֹשֶׁה: 'מִצְוָה שְׁאִפְשֹׁר לְקַיְמָה, אֲקַיְמָנָה. בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן מִזְרָחָה

– נקודות משיחות קודש – (זקוטי שיחות לט עמ' 19)

שֶׁהִבְדִּלוּ אוֹתָן שְׁבָאֲרָן כְּנֻעַן? וְהֵרִי בְּנֵי גֵד וּבְנֵי רְאוּבֵן וַחֲצִי שֶׁבֶט מְנַשֶּׁה כָּבֵר הִתְיַשְּׁבוּ בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן, וּמִדּוּעַ לֹא קִבְּלוּ לְאַלְתֵּר אֶת הַהֲגָנָה שֶׁל עָרֵי מְקַלְט. וְאוּלַי יֵשׁ לוֹמַר, שֶׁלֹּא הֵיוּ צְרִיכִים לְעָרֵי מְקַלְט, כִּי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הֵיוּ דְּבוּקִים בְּמְקוּם,

אִזּוּ יִבְדִּיל מֹשֶׁה שְׁלֹשׁ עָרִים (ד, מא) נָתַן לָב לְהִיּוֹת חֶרֶד לְדָבָר שִׁיבְדִילִים, וְאֶף עַל פִּי שְׁאִינָן קוֹלְטוֹת עַד שִׁיבְדְלוּ אוֹתָן שְׁבָאֲרָן כְּנֻעַן (רש"י) יֵשׁ לְהַבִּין, מִדּוּעַ לֹא קִלְטוּ שְׁלֹשׁ הָעָרִים בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן עַד

כלי יקר – עזי והדר

מכות ט, מְכַל מְקוּם אָמַר מֹשֶׁה מִצְוָה שְׁבָאָה לְדִי אֲקַיְמָנָה (שם ט). וְזֶהוּ לְשׁוֹן אִזּוּ, כְּשֶׁלְמַד אֶת יִשְׂרָאֵל עֲנִין זֶה בְּפִסּוּק הַקּוּדָם, מִיָּד עֲשֵׂה הוּא הַלְכָה לְמַעֲשֵׂה בְּכִיּוּצָא בּוֹ, כְּדִי שְׁמַמְנו יִרְאוּ וְכֵן יַעֲשׂוּ בְּכָל הַתּוֹרָה וּמִצְוֹתֶיהָ: וְעַל זֶה נֶאֱמַר (פסוק מד) וְזֹאת הַתּוֹרָה אֲשֶׁר שָׂם מֹשֶׁה לְפָנָי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, שִׁיעֲשׂוּ בְּכִיּוּצָא בּוֹה בְּכָל מִצְוֹת הַתּוֹרָה. וְרָמְזוּ עוֹד לְאָמְרוֹ רְבוּתֵינוּ ז"ל (אבות פ"ד מ"ח) 'הָיוּ גוֹלָה לְמְקוּם תּוֹרָה', כִּי כְּמוֹ שְׁעָרֵי מְקַלְט קוֹלְטִין וְנָס אֵל עָרִים הָאֵלֶּה וְהָיוּ (פסוק מב), כִּף בַּתּוֹרָה וּמִצְוֹתֶיהָ נֶאֱמַר (ויקרא י"ח ד) "וְחַי בְּהֵם": הַ עֲשֵׂרֶת הַדְּבָרוֹת הַלְלוּ נִשְׁתַּנּוּ בְּכִמְהָ מְקוּמוֹת מִן אוֹתָן שְׁבַפְרֶשֶׁת יִתְרוֹ, וְהַבְּאוּר לְכָלֶם תִּמְצָא לְמַעֲלָה פְרָשֶׁת יִתְרוֹ (שמות כ י"ד): תורה מב

לְיַדִּי מִצְוָה זוּ, מְכַל מְקוּם בְּנֵיו וְכוּלִין לְבֵא לְיַדִּי קִיּוּמָה, וְכֵן עֲנִינִים רַבִּים נִמְצְאוּ עַל זֶה הָאֵפוֹן: וְעַל זֶה נֶאֱמַר בְּפִסּוּק הַקּוּדָם וְשִׁמְרָתָּ אֶת חֻקֵּי וְאֶת מִצְוֹתָיו אֲשֶׁר אָנֹכִי מִצְוֶה הַיּוֹם, אֲשֶׁר יֵיטֵב לָךְ וּלְבָנֶיךָ אַחֲרֶיךָ, רוּצָה לוֹמַר, שְׂאֵם תְּבֵא לְיָדְךָ אִיוּ מִצְוָה, תְּקַיְמָה הַיּוֹם לְאַלְתֵּר, אֶף עַל פִּי שְׁאִין טוֹבָה נִגְמַר וְנִרְאָה לְאַלְתֵּר כִּי אִם בּוֹמֵן שְׁבַנֵּיךָ אַחֲרֶיךָ יִגְמְרוּ הַמִּצְוָה, מְכַל מְקוּם תַּעֲשֵׂה הַמִּצְוָה הַיּוֹם לְאַלְתֵּר, בֵּין שְׁיֵיטֵב לָךְ, רוּצָה לוֹמַר שְׁבַנֵּיךָ לְגַמְרָה, בֵּין שְׁיֵיטֵב לְבָנֶיךָ אַחֲרֶיךָ, כִּי אִין בְּיָדְךָ לְגַמְרָה. וְלָכֵן נִקַּט לְבָנֶיךָ אַחֲרֶיךָ, מֵלַת 'אַחֲרֶיךָ' מִזְתֵּר, וְלְדַבְרֵינוּ אֵתִי שְׁפִיר: וְעַל זֶה נֶאֱמַר אִזּוּ יִבְדִּיל מֹשֶׁה שְׁלֹשׁ עָרִים, אֶף עַל פִּי שְׁאִינָן קוֹלְטוֹת עַד שִׁיבְדְלוּ אוֹתָן שְׁלֹשׁ שְׁבָאֲרָן רֵאָה

(מא) אִזּוּ יִבְדִּיל מֹשֶׁה שְׁלֹשׁ עָרִים. בְּקִשׁוֹר פְּסוּק זֶה עִם הָעֲנִין הַקּוּדָם, 'וְיִצְאוּ' הַמְּפָרְשִׁים 'לְלַקֵּט וְלֹא מִצְאוּ' בְּאוֹר מְסַפִּיק (ע"פ שְׁמוֹת טו כז). וּמַהוּ לְשׁוֹן אִזּוּ. וְעַתָּה 'יִהְיֶה אֲזַנְךָ וְשִׁמְעוּ' (ע"פ מִשְׁלֵי כ"ב יז), כִּי מִצִּינּוּ שֶׁהֶאֱדָם מִתְחִיל בְּמִצְוָה אֶף עַל פִּי שְׁאִינָה יְכוּלָה לְבֵא לְיַדִּי גְמֹר עַל יָדוֹ, מְכַל מְקוּם מִצְוָה שְׁבָאָה לְיָדוֹ חֵיב לְקַיְמָה, כְּמוֹ שְׁמִצְוֵנו בְּדוֹד שְׁאִמֵּר לְשַׁלְמָה בְּנוֹ 'וְהִגֵּה בְּעֵינָי הַכִּיּוּנָתִי לְבֵיתִי ה' וְהִבֵּי' וְגו' (דברי הימים א' כ"ב י"ג), אֶף עַל פִּי שְׁיָדַע שֶׁהוּא אִינוּ יְכוּל לְגַמֵּר הַמִּצְוָה, כִּי לֹא הִרְשָׁה לְבָנוֹת הַבֵּית (מלכים א' ח י"ט), מְכַל מְקוּם הַתְּחִיל בְּמִצְוָה שְׁיָדַע בְּאֵמַת שֶׁלֹּא תִהְיֶה בְּמִלּוּאָה וְטוֹבָה כִּי אִם עַל יָדִי בְּנוֹ. דָּרָךְ מִשְׁלֵ, אִישׁ וְקָן הַנוֹטַע אֵילָן לְאַתְרוּג שֶׁל מִצְוָה, אֶף עַל פִּי שֶׁהוּא יוֹדַע בְּאֵמַת שֶׁלֹּא יוּכַל לְבֵא

ישראל לדבקות זו, ולאחרי הסתלקותו ירדו מדרגתם והצרכו לערי מקלט.

כפתוב (לעיל פסוק ד) ואתם הדבקים בה' אלקיכם חיים כלכם היום, ולא היו שיכים כלל לענין של הפך החיים. ומצב געלה זה נפעל על ידי משה רבנו, שהעלה את

מב למעירוק תפן קטולא די יקטול ית חברה בלא מנדעי והוא לא סני לה מאתמלי ומדקמוהי ויערוק לחד מן קרוניא האלין ויתקני:

(מב) לָנֶם שָׁמָּה רוּחָהּ אֲשֶׁר יִרְצָה אֶת־רֵעֵהוּ בְּבָלִי דַעַת וְהוּא לֹא־שָׁנָא לוֹ מִתְמַל שְׁלֹשָׁם וְנִם אֶל־אֶחָת מִן־הָעָרִים הָאֵל וְחִי:

מג ית בצר במדברא בארעא מישרא לשבטא דראובן וית ראמות בגלעד לשבטא דגד וית גולן במתנן לשבטא דמנשה:

(מג) אֶת־בְּצֹר בַּמִּדְבָּר בְּאֶרֶץ הַמִּישֹׁר לְרְאוּבֵנִי וְאֶת־רְאֵמֹת בְּגִלְעָד לְגַדִּי וְאֶת־גּוֹלָן בְּבָשָׁן לְמְנַשֵּׁי:

מד ודא אורייתא די סדר משה קדם בני ישראל:

(מד) וְזֹאת הַתּוֹרָה אֲשֶׁר־שָׂם מֹשֶׁה לְפָנָי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

נ"א וזאת התורה • זו שהוא עתיד לסדר אחר פרשה זו.

מה אלין סהדוּתא וקנימא ודינא די מליל משה עם בני ישראל במפקהון ממצרים:

(מה) אֵלֶּה הָעֵדוּת וְהַחֲקִים וְהַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר דִּבֶּר מֹשֶׁה אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּצֵאתָם מִמִּצְרַיִם:

נ"ב אלה העדות וגו' אשר דבר • הם הם אשר דבר בצאתם ממצרים, חזר ושנאה להם בערבות מואב.

מו בעברא דירדנא בחילתא לקבל בית פעור בארעא דסיחון מלכא דאמראה די נתב בחשבון די מחא משה ובני ישראל במפקהון ממצרים:

(מו) בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן בְּנִיַּא מוֹל בֵּית פְּעוֹר בְּאֶרֶץ סִיחֹן מֶלֶךְ הָאֱמֹרִי אֲשֶׁר יוֹשֵׁב בַּחֲשֹׁבוֹן אֲשֶׁר הִכָּה מֹשֶׁה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל בְּצֵאתָם מִמִּצְרַיִם:

מז ויריתו ית ארעה וית ארעא דעוג מלכא דמתנן תרין מלכי אמראה די בעברא דירדנא מדינח שמשא:

(מז) וַיִּירָשׁוּ אֶת־אֶרְצוֹ וְאֶת־אֶרֶץ עוֹג מֶלֶךְ־הַבְּשָׁן שְׁנֵי מַלְכֵי הָאֱמֹרִי אֲשֶׁר בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן מִזֶּרֶח שָׁמֶשׁ:

נ"ג אשר בעבר הירדן • שהוא במזרח, שהעבר השני היה במערב.

מח מערער די על כיה נחלא דארנן ועד טורא דשיאן הוא חרמון:

(מח) מֵעֵרְעָר אֲשֶׁר עַל־שְׁפַת־נַחַל אַרְנֹן וְעַד־הַר שִׂיאֵן הוּא חֲרָמוֹן:

מט וכל מישרא עברא דירדנא למדינתא יעד ימא דמישרא תחות משפך מרמתא:

(מט) וְכָל־הָעֵרְבָה עֵבֶר הַיַּרְדֵּן מִזֶּרְחָה וְעַד יַם הָעֵרֶב תַּחַת אֲשֶׁדַת הַפְּסָגָה: פ

... ביום י"ז תמוז ותשעה-בבב יש לומדים (אף שמעטים הם ביותר – ולא נתפרסם כלל וכלל) בתורה (בנביאים) פרשת היום על-דבר "צום הרביעי" ו"צום החמישי" (על-דרך שבכל יום אומרים שירו של יום וכיוצא-בזה), ויתירה מזה – התורה היא נצחית גם לעתיד-לבוא, כולל חלקים אלו בנביאים המדברים על-דבר הצומות; אלא שבתורת אמת ותורה אור – מאיר בגלוי הטוב שבכל דבר, היינו הטוב שבצומות אלו, כפי שיהפכו לששון ולשמחה ולמועדים טובים לעתיד-לבוא, ואדרבה – על-ידי הלימוד בנוגע להירידה לפי שעה, הרי"זה מגדיל השמחה והיום טוב'.

(משיחת שבת פרשת פינחס ה'תשמ"ח – הערה 36)

עטרת מרים

יג (ה' אומר) אֶסַף אֶסִיפִם שִׁיתְאֶסְפוּ לְהִתְעִיז מִן לַעֲשׂוֹת, כִּי רָצוּנִי לַעֲשׂוֹת עִמָּכֶם סוּף וְכֹלָה נֹאמְ-יְהוָה (דברי העם) - הלא אין עֲנָבִים בְּגִפֶן וְאֵין תְּאֵנִים בְּתֵאנָה וְהַעֲלֵה נָבֶל וְאֵין אוֹכֵל לְהִשִּׁיב נֶפֶשׁ, (תשובת השם) אִיךְ אִתֵּן לָהֶם עֲנָבִים וְתֵאנִים, הלא וְאִתֵּן לָהֶם הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוָה הֲלֹא יַעֲבְרוּם

עֲלֵיהֶם: יד (דברי העם) עַל-מָה אֲנַחְנוּ יוֹשְׁבִים בְּלִי עֲצָה וְגִבּוֹרָה לְמַלְחָמָה הָאֶסְפוּ וְנִבְּאוּ אֶל-עַרְי הַמִּבְצָר לְהִלָּחֵם מִשָּׁם עִם הָאוֹיֵב, (תשובת הנביא) מִה יֵצֵא מִזֶּה, וְגִדְמָה נִשְׁתַּחֲוֶה שָׁם כִּי יִהְיֶה אֱלֹהֵינוּ הַדְּמֹנֵנוּ נִתְּחָה שָׁם כַּאֲבָלִים הַיּוֹשְׁבִים וְדוֹמְמִים כִּי ה' וַיִּשְׁקְנוּ מִי־רֵאשׁ בְּמִקּוֹם כּוֹס מִחֻזְקִים הַיָּמִין לְאֲבָלִים, כִּי חָטְאנוּ לַיהוָה: טו (דברי העם) הֲלֹא רָאוּ קִנְיָה לְקוֹחַ לְשָׁלוֹם וּמִדּוּעַ וְאֵין טוֹב (תשובת הנביא) מִפְּנֵי שֶׁהָיָה רָאוּי לְקוֹחַ לַעֲת מִרְפָּה וְהַנְּחָה בַעֲתָה עוֹדֵם מִחֻזְקִים בְּרַעְתָּם: טז (דברי העם) הֲלֹא מִדֵּן שֶׁנִּתְבָּרַד מִעֲקֵב לְהוֹיֵשׁ עֲקֵבֵי כּוֹס וַיִּפֹּל רֹכְבוֹ אַחֲרָי נִשְׁמַע עִמָּה נַחֲרַת סוּסָיו שֶׁל הָאוֹיֵב מִקּוֹל מִצְחָלוֹת אֲבִירָיו רַעֲשָׁה כְּלִי-הָאָרֶץ וַיִּכַּל וְאֵת לֹא נִשָּׂף הַנֶּחֶשׁ עֲקֵבֵי כּוֹס וְרוֹכְבוֹ וְהָנָה וַיִּבְאוּ וַיֵּאכְלוּ אֶרֶץ וּמְלוֹאָה עִיר וַיִּשְׁבִּי בָהּ: יז (תשובת ה') קַעַת כָּבֵד הַכֵּל הַפּוֹדֵ כִּי הִנְנִי מְשַׁלַּח בְּכֶם נְחֻשִׁים צַפְעָנִים שֶׁהֵם קוֹשִׁים מִנְחָשׁ אֲשֶׁר אֵין-לָהֶם לְחַשׁ בְּלֹא הַשְׂבָּעָה וְנִשְׁכָּרוּ אִתְּכֶם וְלֹא אֵת סוּסֵיכֶם נֹאמְ-יְהוָה: יח (דברי העם) מִכְּבִלְיָתִי מִה שֶׁהַתְּחַקְוִי עָלַי יִגְזֹן לְכָל אֲחִמִּיד בָּהּ, אֲכָל לֹא אוֹכֵל עוֹד כִּי עָלַי לְבִי דָוִי וַיִּנְעַח הַחֲלִי עַד הַנֶּפֶשׁ: יט הַנְּהַיֵּקוּל שׁוּעַת בְּתַעֲמוֹ

עטרת מרים

צִעֲקוּם מִפְּתֵר הָאוֹיֵב הֲבֵא מֵאֶרֶץ מִרְחָקִים וְלָפָה כָּל זֹאת, תִּיחַדְוָה וְכִי ה' אֵין בְּצִיּוֹן אִם-מִלְכָּה אֵין בָּהּ תִּשְׁכַּחוּ אֵלָיו וְאֵין יִמְצֵא לָהֶם מִדּוּעַ אִם כֵּן הַכְּעִסוּנִי בְּפִסְלֵיהֶם בְּהַבְלֵי נֶכֶד: כ הלא כָּבֵד קָצִיר פְּלָה קָיִץ וַיִּכַּל זֹאת וְאֲנַחְנוּ לֹא נוֹשְׁעֵנוּ עֲדוּן: כא עַל-שִׁבְר בְּתַעֲמוֹ עַל הַפּוֹרְעָנוֹת הַעֲתִידָה לְבֹא הַשְּׂבָרָתִי

נִשְׂבָּרָתִי לְנִמְרֵי גַם קִדְרָתִי הַשְּׂחָר הַתָּאִיר שְׂמָחָה הַתְּפִיחוּן הַחֻזְקָתִנִּי: כב וְכִי הַצָּרִי שָׂרָף אֵילָן מִיּוֹדֵד לְרִפְאוּהָ אֵין בְּגִלְעָד שְׂחֹא מְקוֹם הַצָּרִי, רֹצֵחַ לִמְרֵי: וכי אֵין בְּיָדֶם תּוֹרָה וּמִצְוֹת, אִם-רַפָּא אֵין שָׁם וְכִי אֵין לָהֶם חֲכָמִים לְהוֹדוֹתָם תְּדַרְךָ כִּי מִדּוּעַ לֹא עָלְתָה אֲרַכְתָּ רִפְאוּת בְּתַעֲמוֹ לְהַחְזִירָם לְמוֹטֵב, וְלִכְפֹּל אֵת הַיְנוּחָה: כג הֲלוֹאִי יִתְּחָה כִּי שִׁיתֵן רֵאשֵׁי מַיִם מֵלֹא מִי כִּי וְעֵינֵי מְקוֹר הַטּוֹבַע דְּמַעָּה וְאֲכַפֵּה יוֹמָם וְלַיְלָה אֵת חֲלָלִי בְּתַעֲמוֹ: א מִי־יִתְּנֵנִי לְצָרִי כַּמְדַּבֵּר מְלוֹן אֲרָחִים, אִי וְאֶעֱזָבָה אֶת-עַמִּי וְאֶלְכָה מֵאִתָּם אֵל מְלוֹן הַמְדַבֵּר כִּי כֻלָּם מִנְּאֻפִים

הפטרה לתשעה באב בירמיהו פרק ח-ט

יג אֶסַף אֶסִיפִם נֹאמְ-יְהוָה אֵין עֲנָבִים בְּגִפֶן וְאֵין תְּאֵנִים בְּתֵאנָה וְהַעֲלֵה נָבֶל וְאִתֵּן לָהֶם יַעֲבְרוּם: יד עַל-מָה אֲנַחְנוּ יוֹשְׁבִים הָאֶסְפוּ וְנִבְּאוּ אֶל-עַרְי הַמִּבְצָר וְגִדְמָה שָׁם כִּי יִהְיֶה אֱלֹהֵינוּ הַדְּמֹנֵנוּ וַיִּשְׁקְנוּ מִי־רֵאשׁ כִּי חָטְאנוּ לַיהוָה: טו קִנְיָה לְשָׁלוֹם וְאֵין טוֹב לַעֲת מִרְפָּה וְהַנְּחָה בַעֲתָה: טז מִדֵּן נִשְׁמַע נַחֲרַת סוּסָיו מִקּוֹל מִצְחָלוֹת אֲבִירָיו רַעֲשָׁה כְּלִי-הָאָרֶץ וַיִּבְאוּ

וַיֵּאכְלוּ אֶרֶץ וּמְלוֹאָה עִיר וַיִּשְׁבִּי בָהּ: יז כִּי הִנְנִי מְשַׁלַּח בְּכֶם נְחֻשִׁים צַפְעָנִים אֲשֶׁר אֵין-לָהֶם לְחַשׁ וְנִשְׁכָּרוּ אִתְּכֶם נֹאמְ-יְהוָה: יח מִכְּבִלְיָתִי עָלַי יִגְזֹן עָלַי לְבִי דָוִי: יט הַנְּהַיֵּקוּל שׁוּעַת בְּתַעֲמוֹ מֵאֶרֶץ מִרְחָקִים תִּיחַדְוָה אֵין בְּצִיּוֹן אִם-מִלְכָּה אֵין בָּהּ מִדּוּעַ הַכְּעִסוּנִי בְּפִסְלֵיהֶם בְּהַבְלֵי נֶכֶד: כ עָבֵר קָצִיר פְּלָה קָיִץ וְאֲנַחְנוּ לֹא נוֹשְׁעֵנוּ: כא עַל-שִׁבְר בְּתַעֲמוֹ הַשְּׂבָרָתִי קִדְרָתִי שְׂמָחָה הַחֻזְקָתִנִּי: כב הַצָּרִי אֵין בְּגִלְעָד אִם-רַפָּא אֵין שָׁם כִּי מִדּוּעַ לֹא עָלְתָה אֲרַכְתָּ בְּתַעֲמוֹ: כג מִי־יִתֵּן רֵאשֵׁי מַיִם וְעֵינֵי מְקוֹר דְּמַעָּה וְאֲכַפֵּה יוֹמָם וְלַיְלָה אֵת חֲלָלִי בְּתַעֲמוֹ: א מִי־יִתְּנֵנִי כַּמְדַּבֵּר מְלוֹן אֲרָחִים וְאֶעֱזָבָה אֶת-עַמִּי

עטרת מרים

עצרת קבוצת בְּנֵי־דָם: בַּגִּם הַמָּה וַיִּדְרְכוּ הַזְּמוּנוֹ אֶת־לְשׁוֹנָם דְּוַמָּה לְקַשְׁתָּם הַדְּרוּכָה לְדַבֵּר שִׁקְרָ וְלֹא לְאִמּוּנָה גָּבְרוּ אֵלֶּה עַל אֵלֶּה בְּאֶרֶץ שִׁישְׁפָטוֹ מִשְׁפַּט אִמַּת וְשִׁמְנוּ עוֹשֵׂשִׁים כִּי מִרְעָה מִפְּעֻשָׁה רָעָה אֵל מַעֲשֵׂה רָעָה וַיֵּצְאוּ וְאִתִּי לֹא־יָדְעוּ נְאֻם־יְהוָה: ג אִי מִצֵּה לָכֶם אִישׁ מִרְעֵהוּ

הַשְּׂמֹרוֹ הָיוּ נִשְׁמָרִים וְהַ מִּזָּה וְעַל־ כָּל עַל שׁוֹם אַח אֶל־תִּבְטְחוּ כִּי כִל־אֵחַ עֲקוּב יַעֲקֹב מְרַמָּה אַח אִחִיו וְכִל־רַע רָכִיל יִהְלֹךְ וְצָרִיד לְהִשְׁמַר מִמֶּנּוּ: ד וְאִישׁ כֹּל אִישׁ בְּרַעְיוֹ הַיְתַלּוּ וּפְלַעְיוֹ וְאִמַּת לֹא יִדְבְּרוּ כִּי לְמִדּוֹ הַרְגִילוּ לְשׁוֹנָם דְּבַר־שִׁקְרָ הַעוֹה נִלְאוּ נִתְנַעַמו כְּבַר לְמַעֲוָה וְלַעֲסֵם הַדְּבָרִים: ה אִמֵּר הַאֵל יִתְבַּרַךְ מִה יַעֲלֵל שְׂבִיתֶךָ בְּתוֹךְ עַם מְרַמָּה שְׁלֹא תוּכַל לְהִשְׁבִּים אֶלֶּיךָ וּבְעִבּוֹר עֲסָקָם בְּמְרַמָּה מֵאֲנוּ לְדַעַת־אוֹתִי נְאֻם־יְהוָה: ו לָכֵן כֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת הַנְּנִי צוֹרְפָם בִּישְׁרוֹן לְהַסִּיר מִמֶּם כִּי־הָעוֹן וּבְחַתָּתִים אִם יִשְׁאָרוּ כִּי־אֵיךְ אֲעֲשֶׂה כִּי אִיני אוֹכַל לְהַנִּיחָם בְּדַעַתָם מִפְּנֵי שֶׁהֵם נִקְרְאוּ בַת־עַמּוּי: ז חֵץ (שׁוּחַט) שְׁחוֹט לְשׁוֹנָם מְרַמָּה דְּבַר בְּפִיו שְׁלוֹם אֶת־רַעְיוֹהוּ יִדְבֵר וּבִקְרָבוֹ יִשִּׁים אֲרָבוֹ מֵאֲרָב: ח וְכִי הָעַל מַעֲשִׂים פְּאֻלָּה לֹא־ אֶפְקֹד אֲשֶׁנִּים בָּם לְהַפְרֵעַ מִמֶּם נְאֻם־יְהוָה אִם בְּגוֹי אֲשֶׁר־כָּוָה לֹא תִתְנַקֵּם נִפְשֵׁי: ט עַל חֲרָבוֹ הַחֲרִים אֲשֶׁר לֹא צִמַח עֲלֵיהֶם מִרְעָה הֵצִיאוּ אֲשֶׁר בְּכִי וְנָהִי יִלְלָה וְעַל־ נְאוֹת מִדְּבַר מִקוֹם מִרְעָה בְּמִדְבַר קִינָה כִּי נִצְתָלוּ נִהְיוּ שְׂמֵמָה מִבְּלִי־ אִישׁ עֹבֵר וְלֹא שָׁמְעוּ שֵׁם עוֹד קוֹל מִקְנֵה וְגַם מִעוֹף הַשָּׁמַיִם וְעַד־בְּהֵמָה נִדְדוּ הַלְכוּ: י וְנָתַתִּי אֶת־יְרוּשָׁלַם לְגִלְגִּים מְעוֹן תְּנִים וְאֶת־עָרֵי יְהוּדָה אֶתֵּן שְׂמֵמָה מִבְּלִי וְיֹשֵׁב: יא מִי־הָאִישׁ הַחֲכָם וַיִּבֶן אֶת־זֹאת וְאֲשֶׁר דִּבֶּר פִּי־יְהוָה אֵלָיו וַיִּגְדָּה עַל־מָה אֲבָדָה הָאָרֶץ נִצְתָה כַּמִּדְבָּר מִבְּלִי עֹבֵר: יב וַיֹּאמֶר יְהוָה עַל־עֲזוֹבֵם אֶת־תּוֹרָתִי אֲשֶׁר נָתַתִּי לְפָנֵיהֶם וְלֹא־שָׁמְעוּ בְּקוֹלִי וְלֹא־הִלְכוּ כֹּה: יג וַיִּלְכּוּ אַחֲרַי שְׂרָרוֹת לָבָם וְאַחֲרַי הַבְּעָלִים אֲשֶׁר לְמִדּוֹם אֲבוֹתָם: יד לָכֵן כֹּה־אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל הַנְּנִי מֵאֲכִילֵם אֶת־הָעֵם הַזֶּה לַעֲנָה וְהַשְׂקִיתִים מִי־רֹאשׁ: טו וְהַפְּצוֹתִים בְּגוֹיִם אֲשֶׁר לֹא יָדְעוּ הַמָּה וְאֲבוֹתָם וְשִׁלַּחְתִּי אַחֲרֵיהֶם אֶת־הַחֶרֶב עַד פְּלוֹתִי אוֹתָם:

עטרת מרים

יְהוָה אֵלָיו וַיִּגְדָּה עַל־מָה אֲבָדָה הָאָרֶץ לְנִמְרוֹ עַד שְׁלֹא תִתֵּן רְאוּיָה לְיֹשֵׁב כָּל־נִצְתָה כַּמִּדְבָּר מִבְּלִי עֹבֵר: יב וַיֹּאמֶר יְהוָה בְּעַצְמוֹ עַל־עֲזוֹבֵם אֶת־תּוֹרָתִי אֲשֶׁר נָתַתִּי לְפָנֵיהֶם שְׁלֹא לְמִדּוֹ אֶת־הַתּוֹרָה וְלֹא וְלֹא־שָׁמְעוּ בְּקוֹלִי לָקִים מִצִּוְיָתִיה וְלֹא־הִלְכוּ כֹּה בְּרַדְדֵי הַתּוֹרָה:

יג וַיִּלְכּוּ אַחֲרַי שְׂרָרוֹת לָבָם מִה שִׁלְבָם רָאָה וְחִסַּד וְאַחֲרַי הַבְּעָלִים אֲשֶׁר לְמִדּוֹם הַרְגִילוֹם אֲבוֹתָם: יד לָכֵן כֹּה־אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל הַנְּנִי מֵאֲכִילֵם אֶת־הָעֵם הַזֶּה לַעֲנָה עֵשֶׂב מִרְ, וְהַשְׂקִיתִים מִי־רֹאשׁ אֲרָם נִהַשׁ, רֹחֵץ לִמְר: אֲבִיא עֲלֵיהֶם צָרוֹת שְׁנוֹת: טו וְהַפְּצוֹתִים אֲפוּר אוֹתָם בְּגוֹיִם בְּמִקְוֹת אֲשֶׁר לֹא יָדְעוּ לֹא הַכִּירוּ מַעֲוָלָם גַּם הַמָּה גַּם וְאֲבוֹתָם וְשִׁלַּחְתִּי אַחֲרֵיהֶם אֶל הַמִּקְוֹת אֲשֶׁר נִיטְסוּ אֶת־הַחֶרֶב עַד פְּלוֹתִי

וְאִלְכָה מֵאִתְּם כִּי כָלֶם מִנְאֲפִים עֲצַרַת בְּנֵי־דָם: ג וַיִּדְרְכוּ אֶת־לְשׁוֹנָם קַשְׁתָּם שִׁקְרָ וְלֹא לְאִמּוּנָה גָּבְרוּ בְּאֶרֶץ כִּי מִרְעָה אֶל־ רָעָה | וַיֵּצְאוּ וְאִתִּי לֹא־יָדְעוּ נְאֻם־יְהוָה: ג אִישׁ מִרְעֵהוּ הַשְּׂמֹרוֹ וְעַל־כִּל־אֵחַ אֶל־ תִּבְטְחוּ כִּי כִל־אֵחַ עֲקוּב יַעֲקֹב וְכִל־רַע רָכִיל יִהְלֹךְ: ד וְאִישׁ בְּרַעְיוֹ הַיְתַלּוּ וְאִמַּת לֹא יִדְבְּרוּ לְמִדּוֹ לְשׁוֹנָם דְּבַר־שִׁקְרָ הַעוֹה

נִלְאוּ: ה שְׂבִיתֶךָ בְּתוֹךְ מְרַמָּה בְּמְרַמָּה מֵאֲנוּ דַעַת־אוֹתִי נְאֻם־יְהוָה: ו לָכֵן כֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת הַנְּנִי צוֹרְפָם וּבְחַתָּתִים כִּי־אֵיךְ אֲעֲשֶׂה מִפְּנֵי בַת־עַמּוּי: ז חֵץ (שׁוּחַט) שְׁחוֹט לְשׁוֹנָם מְרַמָּה דְּבַר בְּפִיו שְׁלוֹם אֶת־רַעְיוֹהוּ יִדְבֵר וּבִקְרָבוֹ יִשִּׁים אֲרָבוֹ: ח הַעַל־אֵלֶּה לֹא־אֶפְקֹד־בָּם נְאֻם־יְהוָה אִם בְּגוֹי אֲשֶׁר־כָּוָה לֹא תִתְנַקֵּם נִפְשֵׁי: ט עַל־הַחֲרִים אֲשֶׁר בְּכִי וְנָהִי וְעַל־נְאוֹת מִדְּבַר קִינָה כִּי נִצְתָלוּ מִבְּלִי־אִישׁ עֹבֵר וְלֹא שָׁמְעוּ קוֹל מִקְנֵה מִעוֹף הַשָּׁמַיִם וְעַד־בְּהֵמָה נִדְדוּ הַלְכוּ: י וְנָתַתִּי אֶת־יְרוּשָׁלַם לְגִלְגִּים מְעוֹן תְּנִים וְאֶת־עָרֵי יְהוּדָה אֶתֵּן שְׂמֵמָה מִבְּלִי וְיֹשֵׁב: יא מִי־הָאִישׁ הַחֲכָם וַיִּבֶן אֶת־זֹאת וְאֲשֶׁר דִּבֶּר פִּי־יְהוָה אֵלָיו וַיִּגְדָּה עַל־מָה אֲבָדָה הָאָרֶץ נִצְתָה כַּמִּדְבָּר מִבְּלִי עֹבֵר: יב וַיֹּאמֶר יְהוָה עַל־עֲזוֹבֵם אֶת־תּוֹרָתִי אֲשֶׁר נָתַתִּי לְפָנֵיהֶם וְלֹא־הִלְכוּ כֹּה: יג וַיִּלְכּוּ אַחֲרַי שְׂרָרוֹת לָבָם וְאַחֲרַי הַבְּעָלִים אֲשֶׁר לְמִדּוֹם אֲבוֹתָם: יד לָכֵן כֹּה־אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל הַנְּנִי מֵאֲכִילֵם אֶת־הָעֵם הַזֶּה לַעֲנָה וְהַשְׂקִיתִים מִי־רֹאשׁ: טו וְהַפְּצוֹתִים בְּגוֹיִם אֲשֶׁר לֹא יָדְעוּ הַמָּה וְאֲבוֹתָם וְשִׁלַּחְתִּי אַחֲרֵיהֶם אֶת־הַחֶרֶב עַד פְּלוֹתִי אוֹתָם:

עטרת מרים

אוֹתָם: טו כֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת הַתְּבוּנָנוּ בְּפוֹרְעָנֹת הַקְּרוּבָה לְבָא וְקִרְאוּ מִעַתָּה לְמִקְוֵנוֹת הַנְּשִׁים הַיּוֹדְעוֹת לְסִפּוֹד וּלְקוֹנֵן עַל הַמּוֹתִים וְתִבְוֹאֵינָה לְקוֹנֵן עַל הַמּוֹתִים וְאֵלֵי־הַחֲכָמוֹת בְּדַרְכֵי הַסִּפּוֹד וְקִנְיַה שְׁלָחוּ וְתִבְוֹאֵנָה: זי וְתִמְהַרְנָה וְתִשְׁנֶה וְתִרְמָה עֲלֵינוּ נְהִי וְלֵלָה לְמַעַן יִתְעוֹרְרוּ לִבֵּנוּ וְתִדְרְנָה עֵינֵינוּ דְמַעְהָ וְעַפְעַפֵּינוּ וְיִלּוּ־מִיָּם:

עטרת מרים

הַבְּתִימִים, שֶׁשֵּׁם שׁוֹחֲקִים הַמִּינִיּוֹקוֹת, וְכֵן הַכְרִית הַבְּחוּרִים מִרְחֻבוֹת שֵׁשׁ מִנְהַגָּם לְלֶכֶת תְּמוּד: כּא מֵאִמֶּר ה' אֶל תְּנַבֵּי דְבַר אֶל יִשְׂרָאֵל כֹּה נֹאמְרֵי־יְהוָה וְנִפְלְאוּ נִבְלַת הָאָדָם פְּגַרֵי אָדָם וְפָלוּ עַל הָאָרֶץ כְּדָמֹן קִבּוֹל עַל־פְּנֵי הַשָּׂדֶה וְכַעֲמִיר וְכַעֲמִיר הַתְּבוּאָה הַמְּשֻׁלָּכִים מֵאַחֲרֵי הַקְּצֹר וְאִין מֵאִסְפָּר וְאִין קוֹבֵר אוֹתָם:

טו כֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת הַתְּבוּנָנוּ וְקִרְאוּ לְמִקְוֵנוֹת וְתִבְוֹאֵינָה וְאֵלֵי־הַחֲכָמוֹת שְׁלָחוּ וְתִבְוֹאֵנָה: זי וְתִמְהַרְנָה וְתִשְׁנֶה עֲלֵינוּ נְהִי וְתִדְרְנָה עֵינֵינוּ דְמַעְהָ וְעַפְעַפֵּינוּ וְיִלּוּ־מִיָּם:

כּ כֹּה | אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי־הַלֵּל חֲכָם בְּחֲכָמָוּ כִּי לֹא יוּכַל לְהַצִּיל נַפְשׁוֹ בְּחֲכָמָו וְאֵלֵי־הַלֵּל הַגִּבּוֹר בְּגִבּוֹרָתוֹ לְהַצִּיל נַפְשׁוֹ בְּגִבּוֹרָתוֹ אֶל־יִתְהַלַּל עֲשִׂיר בַעֲשָׂרוֹ: כג כִּי אִם־בְּזֹאת יִתְהַלַּל הַמִּתְהַלֵּל בַּעֲצוּמוֹ, הַשֶּׁכֶל בְּמֵה שֶׁהַשֶּׁכֶל יוֹדֵעַ אוֹתוֹ כִּי אֲנִי יְהוָה וְאִין עוֹד מְלַכְדִי, וְאֲנִי הוּא הָעֹשֶׂה חֶסֶד לְאוֹהְבֵי וְלִשְׂמֹרֵי מִצְוֹתַי, וְאֲנִי הוּא הָעוֹשֶׂה מִשְׁפָּט לְהַפְרֵעִים מִן הַרְשָׁעִים וְצַדִּיקָה בְּאָרֶץ לְקַבֵּל אֶת הַשְּׂבִיִּים כִּי־בְּאֵלֶּה חֲפָצַתִּי לַתֵּת לְכָל אֶחָד בְּגִמְלוֹו נֹאמְרֵי־יְהוָה:

יח כִּי קוֹל נְהִי נִשְׁמַע מִצִּיּוֹן אִיךְ שִׁדְדָנוּ בְּשִׁנּוּ מֵאֵד כִּי־עוֹבְנוּ אֶרֶץ כִּי הַשְּׁלִיכוּ מִשְׁכְּנוֹתֵינוּ: יט כִּי־שִׁמְעָנָה נְשִׁים דְּבַר־יְהוָה וְתִקַּח אֲזוֹנְכֶם דְּבַר־פִּי וְלִמְדָנָה בְּנוֹתֵיכֶם נְהִי וְאִשָּׁה רְעוּתָה קִינָה: כ כִּי־עָלָה מוֹת בְּחִלּוֹנֵינוּ בָּא בְּאִרְמְנוֹתֵינוּ לְהַכְרִית עוֹלָל מִחוּץ מֵאַחֲרֵי

לְהַכְרִית עוֹלָל מִחוּץ בְּחוּרִים מִרְחֻבוֹת: כּא דְבַר כֹּה נֹאמְרֵי־יְהוָה וְנִפְלְאוּ נִבְלַת הָאָדָם כְּדָמֹן עַל־פְּנֵי הַשָּׂדֶה וְכַעֲמִיר מֵאַחֲרֵי הַקְּצֹר וְאִין מֵאִסְפָּר: כּ כֹּה | אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי־הַלֵּל חֲכָם בְּחֲכָמָו וְאֵלֵי־הַחֲכָמוֹת הַגִּבּוֹר בְּגִבּוֹרָתוֹ אֶל־יִתְהַלַּל עֲשִׂיר בַעֲשָׂרוֹ: כג כִּי אִם־בְּזֹאת יִתְהַלַּל הַמִּתְהַלֵּל הַשֶּׁכֶל יוֹדֵעַ אוֹתוֹ כִּי אֲנִי יְהוָה עֹשֶׂה חֶסֶד מִשְׁפָּט וְצַדִּיקָה בְּאָרֶץ כִּי־בְּאֵלֶּה חֲפָצַתִּי נֹאמְרֵי־יְהוָה:

עטרת מרים

ו דְרִשׁוּ יְהוָה בְּהַמְצָאוֹ בַעֲדוֹ הוּא מִצִּיּוֹ בְּכֶם קִרְאוּהוּ בְּהִיּוֹתוֹ קְרוּב: ז יַעֲזֹב רָשָׁע דְרָכָו בְּמַעֲשֵׂה וּבִפְהוֹ וְאִישׁ אֲזוֹן מִחֲשַׁבְתּוֹ תִּרְעוֹת וְיִשָּׁב וְיִשָּׁב אֱלֹהֵי־יְהוָה וְיִרְחַמְהוּ וְאֵל־אֱלֹהֵינוּ וְיִשׁ תִּקְוָה כִּי־יִרְבֶּה לְסִלּוּחַ: ח כִּי לֹא מִחֲשַׁבְתּוֹ מִחֲשַׁבְתֵיכֶם כִּי אֲנִי מְרַבֶּה לְסִלּוּחַ וְלֹא יִשְׁאָר אֲצִילֵי מִהַעֲזוֹן דְּבַר וְלֹא דְרָכֵיכֶם דְרָכֵי דְרָד בְּשִׁרְדוֹם לְעִנּוּשׁ אֶת הַמּוֹדֵר בּוֹ וְאִין מוֹעִיל תִּשְׁכַּח

עטרת מרים

וּפִיִּים, אֲבָל דְרָכֵי לֹא כֵן הוּא נֹאמְרֵי יְהוָה: ט וְאִין כָּאֵן רַק הַבְּדֵל בְּפָחוֹת וְחַת, אֵלֶּא כִּי כִּמּוֹ נִבְּחֵי שָׁמַיִם מֵאָרֶץ כֵּן נִבְּחֵי הַבְּדֵל רַב דְרָכֵי מִדְרָכֵיכֶם וּמִחֲשַׁבְתֵי מִמִּחֲשַׁבְתֵיכֶם כִּי דְרָד בְּשִׁרְדוֹם שְׂאֵל יִמְחוֹל כָּלָל וְכָלָל, וְדְרָכֵי לְמִחוּל מִכָּל וְכָל: י כִּי כָּאִשֶׁר יִרְדֵּ הַגִּשְׁם וְהִשְׁלַג מִן־הַשָּׁמַיִם וְשָׁמַח לֹא

הַפְטָרָה לְתַעֲנִית צִיּוֹר בִּישְׁעִיהָ פִּרְק נה ו דְרִשׁוּ יְהוָה בְּהַמְצָאוֹ קִרְאוּהוּ בְּהִיּוֹתוֹ קְרוּב: ז יַעֲזֹב רָשָׁע דְרָכָו וְאִישׁ אֲזוֹן מִחֲשַׁבְתּוֹ וְיִשָּׁב אֱלֹהֵי־יְהוָה וְיִרְחַמְהוּ וְאֵל־אֱלֹהֵינוּ כִּי־יִרְבֶּה לְסִלּוּחַ: ח כִּי לֹא מִחֲשַׁבְתּוֹ מִחֲשַׁבְתֵיכֶם וְלֹא דְרָכֵיכֶם דְרָכֵי נֹאמְרֵי יְהוָה: ט כִּי־נִבְּחֵי שָׁמַיִם מֵאָרֶץ כֵּן נִבְּחֵי דְרָכֵי מִדְרָכֵיכֶם וּמִחֲשַׁבְתֵי מִמִּחֲשַׁבְתֵיכֶם: י כִּי כָּאִשֶׁר יִרְדֵּ הַגִּשְׁם וְהִשְׁלַג

הַפְטָרָה לְתַעֲנִית צִיּוֹר בִּישְׁעִיהָ פִּרְק נה ו דְרִשׁוּ יְהוָה בְּהַמְצָאוֹ קִרְאוּהוּ בְּהִיּוֹתוֹ קְרוּב: ז יַעֲזֹב רָשָׁע דְרָכָו וְאִישׁ אֲזוֹן מִחֲשַׁבְתּוֹ וְיִשָּׁב אֱלֹהֵי־יְהוָה וְיִרְחַמְהוּ וְאֵל־אֱלֹהֵינוּ כִּי־יִרְבֶּה לְסִלּוּחַ: ח כִּי לֹא מִחֲשַׁבְתּוֹ מִחֲשַׁבְתֵיכֶם וְלֹא דְרָכֵיכֶם דְרָכֵי נֹאמְרֵי יְהוָה: ט כִּי־נִבְּחֵי שָׁמַיִם מֵאָרֶץ כֵּן נִבְּחֵי דְרָכֵי מִדְרָכֵיכֶם וּמִחֲשַׁבְתֵי מִמִּחֲשַׁבְתֵיכֶם: י כִּי כָּאִשֶׁר יִרְדֵּ הַגִּשְׁם וְהִשְׁלַג

עטרת מרים

יָשׁוּב רִיקָם כִּי אִם־הִרְוָה הַשִּׁבְעִי אֶת־הָאָרֶץ וְהוֹלִידָהּ מוֹצִיא הַצֶּמַח מִתְרַעַן בַּעֲמֹק הָאָרֶץ וְהִצְמִיחָהּ הַצֶּמַח מִמַּעַל לָאָרֶץ וְנָתַן זֶרַע לזֶרַע וְלֶחֶם לֶאֱכֹל: יא כֵּן יִהְיֶה דְבַר אֲשֶׁר יֵצֵא מִפִּי לֹא־יָשׁוּב אֵלַי רִיקָם כִּי אִם־עָשָׂה אֶת־אֲשֶׁר חָפְצָתִי וְהִצְלִיחַ אֲשֶׁר שָׁלַחְתִּיו

שְׁבוּרָא תַקְוָה חֲבִיבִי: יב וְזוּרֵי הַחֲבִיבִיחָה כִּי־בִשְׂמֵחָה תֵצֵאוּ מִן הַגְּלוּת וּבְשָׁלוֹם תִּוְבְּלוּן תִּבְּאוּ לְאֶרֶצְכֶם הַהֵרִים וְהַגְּבֻעוֹת יִפְצְחוּ לִפְנֵיכֶם רִנָּה דָוָד מִשָּׁל וְכָל־עֲצֵי הַשָּׁדָה יִמְחֲאוּ־כַף יְכוּ בַכְּפִיָּהם לַשְׁמוּתָה גַם זֶה עֵינֵי מְלִיצָה: יג תַּחַת בְּמִקוֹם הַנְּעֻצוֹן הַרְשָׁעִים יַעֲלֶה בְרוּשׁ וְיִשְׁלַח צִדִּיקִים וְתַחַת הַסְּרָפָד וְנִעְצוֹן הֵם מִיְמֵי קוֹצִים יַעֲלֶה הַדָּם וְהָיָה הַדָּבָר הַזֶּה לִּיהְיֶה לְשֵׁם גְּבוּרָה לְאוֹת עַד עוֹלָם לֹא יִפְרֹת: א אִמֵּר לְבָנֵי הַגְּלוּת כֹּה אָמַר יְהוָה שְׁמְרוּ מִשְׁפָּט בֵּין אֲדָם לְחִבְרוֹ וְעִשׂוּ צְדָקָה בֵּין אֲדָם לְמִקוֹם כִּי־קָרֹבָה יִשְׁוּעָתִי לְכוּא עַל יְדֵי זֶה וְצַדִּיקְתִּי לְהַגְּלוֹת וְזֶקַח הַתְּשׁוּבָה מִעַכְבְּת בֵּית הַמִּשְׁתִּי: ב אֲשֶׁרֵי אֲנוּשׁ יַעֲשֶׂה זֹאת אֵת הָאֲמֹר לַמָּוֶה וּבֶן־אָדָם יַחֲזִיק בָּהּ שֹׁמֵר שֶׁבֶת מַחֲלָלוֹ מַחֲלָלוֹ וְשֹׁמֵר יְדוֹ מַעֲשׂוֹת כָּל־רָע: ג וְאֵלֵי־יָמֹר וְיָמֹר אֵלֵי־יָמֹר לְהַגְּלוֹת: ד אֲשֶׁרֵי אֲנוּשׁ יַעֲשֶׂה זֹאת וּבֶן־אָדָם יַחֲזִיק בָּהּ שֹׁמֵר שֶׁבֶת מַחֲלָלוֹ וְשֹׁמֵר יְדוֹ מַעֲשׂוֹת כָּל־רָע: ג וְאֵלֵי־

עטרת מרים

עָמוּ בַעַת יִקְבְּלוּ הַטּוֹבָה וְלֹא אֶקְבֵּל עִמָּהֶם, וְאִם כֵּן לָמָּה אֶצְדַּק וְאֵלֵי־יָמֹר הַסְּרָפָה הֵן אֲנִי עֵץ יָבֵשׁ וְאֲנִי מַגְדֵּל פְּרִי, וְלֹא יִשָּׂא שְׁמִי לְכַרְוֹן וְעַל כֵּה אֲשֶׁר דְּרָפִי: ד כִּי־כֹה אָמַר יְהוָה לְפָרְסִים אֲשֶׁר יִשְׁמְרוּ אֶת־שִׁבְתוֹתַי וּבַחֲרוּ בְּאֲשֶׁר חָפְצָתִי וּמְחֻזְקִים אֲחֻזִּים בְּכַרְוֵי בְּחֹרְתִי: ה וְנָתַתִּי לָהֶם בְּבֵיתִי בְּחִיבֵל וּבְחֹמֹתַי כְּמוֹשֵׁב הַסְּנַהֲרָיוֹן וְהַזְּקִינִים יָד מִקוֹם מַעֲלָה וְשָׂבָח וְשֵׁם שְׂזִיבוֹר לַטּוֹבָה, וְהוּא דָבָר טוֹב יוֹתֵר מִזְכוּן כִּפָּא מְבִנִים וּמְבַנּוֹת שֵׁם לַטּוֹבָה עַד עוֹלָם אֶתְּנֶלֶוּ אֲשֶׁר לֹא יִפְרֹת וְכוּן שְׂמוֹ: ו וּבְנֵי הַנְּכָר וּבְנֵי הָעַמִּים הַגְּלוּיִם עַל־יְהוָה אֵל ה' לְשָׁרְתוֹ וְלֹא־הִבְהִי אֶת־שֵׁם יְהוָה לְהַיּוֹת לוֹ לְעַבְדִּים כֹּל מִי כֵּהֶם אֲשֶׁר שְׁמַר שֶׁבֶת מַחֲלָלוֹ וּמְחֻזְקִים בְּכַרְוֵי בְּחֹרְתִי: ז כְּשִׁבּוּאוֹ לְהַתְּנִי: וּבְכִיאוֹתֵי־ם אֵת הָעוֹשִׂים כֹּל אֵלֶּה אֶל־תֵּר קָדְשִׁי אֵל בֵּית הַמִּקְדָּשׁ וְשִׁמְחָתִים אֲשַׁמְחֵם בְּבֵית הַתְּפִלָּתִי כִּבְיֹת הַמִּזְבֵּחַ לְהַתְּפִלֵּל שֵׁם לְפָנַי עוֹלְתֵיהֶם וּזְבַחֵיהֶם יִהְיֶה מִקְבָּלִים לְרַצּוֹן עַל־מִזְבְּחִי כִּי בֵיתִי בֵּית־תְּפִלָּה יִקְרָא וְהָיָה מִזְבֵּחַ לְכָל־הָעַמִּים: ח נֶאֱמַר אֲדַנִּי יְהוָה מִקְבֵּץ הַמִּקְבָּץ נִדְחֵי יִשְׂרָאֵל עוֹד אֶקְבֹּץ גֵּרִים עֲלָיו עַל יִשְׂרָאֵל לְהַיּוֹת נִסְפִים לְנִקְבְּצָיו מִיִּשְׂרָאֵל:

מִן־הַשָּׁמַיִם וְשָׁמָּה לֹא יָשׁוּב כִּי אִם־הִרְוָה אֶת־הָאָרֶץ וְהוֹלִידָהּ וְהִצְמִיחָהּ וְנָתַן זֶרַע לזֶרַע וְלֶחֶם לֶאֱכֹל: יא כֵּן יִהְיֶה דְבַר אֲשֶׁר יֵצֵא מִפִּי לֹא־יָשׁוּב אֵלַי רִיקָם כִּי אִם־עָשָׂה אֶת־אֲשֶׁר חָפְצָתִי וְהִצְלִיחַ אֲשֶׁר שָׁלַחְתִּיו: יב כִּי־בִשְׂמֵחָה תֵצֵאוּ וּבְשָׁלוֹם תִּוְבְּלוּן הַהֵרִים וְהַגְּבֻעוֹת יִפְצְחוּ לִפְנֵיכֶם רִנָּה וְכָל־עֲצֵי הַשָּׁדָה יִמְחֲאוּ־כַף: יג תַּחַת הַנְּעֻצוֹן יַעֲלֶה בְרוּשׁ וְתַחַת הַסְּרָפָד יַעֲלֶה הַדָּם וְהָיָה לִיהְיֶה לְשֵׁם לְאוֹת עוֹלָם לֹא יִפְרֹת: א כֹּה אָמַר יְהוָה שְׁמְרוּ מִשְׁפָּט וְעִשׂוּ צְדָקָה כִּי־קָרֹבָה יִשְׁוּעָתִי לְכוּא וְצַדִּיקְתִּי לְהַגְּלוֹת: ב אֲשֶׁרֵי אֲנוּשׁ יַעֲשֶׂה זֹאת וּבֶן־אָדָם יַחֲזִיק בָּהּ שֹׁמֵר שֶׁבֶת מַחֲלָלוֹ וְשֹׁמֵר יְדוֹ מַעֲשׂוֹת כָּל־רָע: ג וְאֵלֵי־

יָאמֵר בֶּן־הַנְּכָר הַגְּלוּהָ אֵלֵי־יָמֹר לְאֵמֹר הַבְּדֵל יְבַדִּילְנִי יְהוָה מֵעַל עָמוּ וְאֵלֵי־יָמֹר הַסְּרָפָה הֵן אֲנִי עֵץ יָבֵשׁ: ד כִּי־כֹה אָמַר יְהוָה לְפָרְסִים אֲשֶׁר יִשְׁמְרוּ אֶת־שִׁבְתוֹתַי וּבַחֲרוּ בְּאֲשֶׁר חָפְצָתִי וּמְחֻזְקִים בְּכַרְוֵי: ה וְנָתַתִּי לָהֶם בְּבֵיתִי וּבְחֹמֹתַי יָד וְשֵׁם טוֹב מְבִנִים וּמְבַנּוֹת שֵׁם עוֹלָם אֶתְּנֶלֶוּ אֲשֶׁר לֹא יִפְרֹת: ו וּבְנֵי הַנְּכָר הַגְּלוּיִם עַל־יְהוָה לְשָׁרְתוֹ וְלֹא־הִבְהִי אֶת־שֵׁם יְהוָה לְהַיּוֹת לוֹ לְעַבְדִּים כֹּל־שֹׁמֵר שֶׁבֶת מַחֲלָלוֹ וּמְחֻזְקִים בְּכַרְוֵי: ז וּבְכִיאוֹתֵי־ם אֵת הָעוֹשִׂים בְּבֵיתִי אֶל־תֵּר קָדְשִׁי וְשִׁמְחָתִים בְּבֵית הַתְּפִלָּתִי עוֹלְתֵיהֶם וּזְבַחֵיהֶם לְרַצּוֹן עַל־מִזְבְּחִי כִּי בֵיתִי בֵּית־תְּפִלָּה יִקְרָא לְכָל־הָעַמִּים: ח נֶאֱמַר אֲדַנִּי יְהוָה מִקְבֵּץ נִדְחֵי יִשְׂרָאֵל עוֹד אֶקְבֹּץ עֲלָיו לְנִקְבְּצָיו:

א וַיְהִי דְבַר־יְהוָה צְבָאוֹת לֵאמֹר: ב כֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת קִנְיַתִּי לְצִיּוֹן קִנְיָה גְדוּלָּה וְחִמָּה גְדוּלָּה קִנְיַתִּי לָהּ: ג כֹּה אָמַר יְהוָה שְׁבַתִּי אֶל־צִיּוֹן וְשָׁכַנְתִּי בְּתוֹךְ יְרוּשָׁלַם וְנִקְרְאָה יְרוּשָׁלַם עִיר־הַאֱמֶת וְהָרִי־יְהוָה צְבָאוֹת הָרַקְדָּשׁ: ד כֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת עַד יֵשְׁבוּ זְקֵנִים וְזִקְנֹת בְּרַחְבוֹת יְרוּשָׁלַם וְאִישׁ מִשְׁעַנְתּוֹ בִּידוֹ מְרַב יָמִים: ה וּרְחֻבוֹת הָעִיר יִמְלֵאוּ יֻלְדִים וְיֻלְדוֹת מִשְׁחֻקִים בְּרַחֲבֹתֶיהָ: ו כֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת כִּי יִפְלֵא בְעֵינַי שְׂאֵרֵית הָעָם הַזֶּה בְּיָמַי הֵהָם גַּם־בְּעֵינַי יִפְלֵא נְאֻם יְהוָה צְבָאוֹת: ז כֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת הֲנִי מוֹשִׁיעַ אֶת־עַמִּי מֵאֶרֶץ מִזְרַח וּמֵאֶרֶץ מְבֹאֵה הַשָּׁמֶשׁ: ח וְהִבַּאתִי אֹתָם וְשָׁכְנוּ בְּתוֹךְ יְרוּשָׁלַם וְהָיוּ לִי לְעָם וְאֲנִי אֶהְיֶה לָהֶם לְאֱלֹהִים בְּאֵמֶת וּבְצִדְקָה: ט כֹּה־אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת תַּחֲזֹקְנָה יְדֵיכֶם הַשְׁמָעִים בְּיָמַי הָאֵלֶּה אֶת הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה מִפִּי הַנְּבִיאִים אֲשֶׁר בָּיָוּם יִפְדֵּ בֵית־יְהוָה צְבָאוֹת הַחִיכַל לְהַבְנֹת: י כִּי לִפְנֵי הַיָּמִים הָהֵם שָׁכַר הָאָדָם לֹא נִהְיָה וְשָׁכַר הַבְּהֵמָה אֵינְנָה וְלִיּוֹצֵא וְלִבָּא אֵינ־שְׁלוֹם מִן־הַצֹּר וְאֲשַׁלַּח אֶת־כָּל־הָאָדָם אִישׁ בְּרַעְיוֹ: יא וְעַתָּה לֹא כַּיָּמִים הָרִאשִׁימִים אֲנִי לְשְׂאֵרֵית הָעָם הַזֶּה נְאֻם יְהוָה צְבָאוֹת: יב כִּי־זָרַע הַשְּׁלוֹם הִגִּפֹן תִּתֵּן פְּרִיָּה וְהָאֶרֶץ תִּתֵּן אֶת־יְבוּלָּהּ וְהַשָּׁמַיִם יִתְּנוּ טַלְמָם וְהִנְחַלְתִּי אֶת־שְׂאֵרֵית הָעָם הַזֶּה אֶת־כָּל־אֱלֹהֵי:

יג וְהָיָה כַּאֲשֶׁר־הָיִיתֶם קָלְלָה בְּגוֹיִם בֵּית יְהוּדָה וּבֵית יִשְׂרָאֵל בֶּן אוֹשִׁיעַ אֶתְכֶם וְהָיִיתֶם בְּרֻכָּה אֶל־תִּירָאוּ תַחֲזֹקְנָה יְדֵיכֶם: יד כִּי כֹה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת כַּאֲשֶׁר זָמַמְתִּי לְהַרְעֵ לְכֶם בְּהַקְצִיף אֲבֹתֵיכֶם אֹתִי אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת וְלֹא נִחַמְתִּי: טו כֵּן שְׁבַתִּי זָמַמְתִּי בְּיָמַי הָאֵלֶּה לְהִיטִיב אֶת־יְרוּשָׁלַם וְאֶת־בֵּית יְהוּדָה אֶל־תִּירָאוּ: טז אֱלֹהֵי הַדְּבָרִים אֲשֶׁר תַּעֲשׂוּ דְבָרוֹ אֵמֶת אִישׁ אֶת־רַעְיוֹ אֵמֶת וּמִשְׁפָּט שְׁלוֹם שִׁפְטוֹ בְּשַׁעְרֵיכֶם: יז וְאִישׁ אֶת־רַעְיוֹ רַעְיוֹ אֶל־תַּחֲשְׁבוּ בְלִבְכֶם וּשְׁבַעַת שָׁקַר אֶל־תִּאָּהֲבוּ כִּי אֶת־כָּל־אֱלֹהֵי אֲשֶׁר שָׁנַאתִי נְאֻם־יְהוָה: יח וַיְהִי דְבַר־יְהוָה צְבָאוֹת אֵלַי לֵאמֹר: יט כֹּה־אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת צוֹם הָרְבִיעִי וְצוֹם הַחֲמִישִׁי וְצוֹם הַשְּׁבִיעִי וְצוֹם הָעֲשִׂירִי יִהְיֶה לְבֵית־יְהוּדָה לְשִׁשּׁוֹן וְלִשְׂמֻחָה וְלִמְעַדִים טוֹבִים וְהָאֵמֶת וְהַשְּׁלוֹם אֶהְבּוּ: כ כֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת עַד אֲשֶׁר יָבֹאוּ עַמִּים וַיִּשְׁבְּו עָרִים רַבּוֹת: כא וְהִלְכוּ יִשְׁבְּו אֶחָת אֶל־אֶחָת לֵאמֹר גִּלְכָה הַלּוֹךְ לְחַלּוֹת אֶת־פְּנֵי יְהוָה וּלְבַקֵּשׁ אֶת־יְהוָה צְבָאוֹת אֲלֶכָה גַם־אֲנִי: כב וּבָאוּ עַמִּים רַבִּים וְגוֹיִם עֲצוּמִים לְבַקֵּשׁ אֶת־יְהוָה צְבָאוֹת בִּירוּשָׁלַם וּלְחַלּוֹת אֶת־פְּנֵי יְהוָה: כג כֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת בְּיָמַי הַחֲמֹה אֲשֶׁר יַחֲזִיקוּ עֲשָׂרָה אֲנָשִׁים מִכָּל לְשָׁנוֹת הַגּוֹיִם וְהַחֲזִיקוּ בְּכַנֵּף אִישׁ יְהוּדִי לֵאמֹר גִּלְכָה עִמָּכֶם כִּי שָׁמַעְנוּ אֱלֹהִים עִמָּכֶם:

◆ יום רביעי י' מנחם-אב ◆

א ויקרא משה לכל ישראל ואמר להון שמע ישראל ית קמץ וית דינץ די אָנא ממלל קדמיכון יומא דין ומלפון יתהון ותשרון למעבדהון:

ה (א) ויקרא משה אל-כל-ישראל ויאמר אלהם שמע ישראל את-החקים ואת-המשפטים אשר אנכי דבר באזניכם היום ולמדתם אתם ושמרתם לעשתם:

ב יי אלהנא גזר עמנא קנים בחרב:

(ב) יהוה אלהינו פרת עמנו ברית בחרב:

ג לא עם אבהתנא גזר יי ית קמץ קדא אלהן עמנא אנהנא אליו קמא דין קלנא קמין:

(ג) לא את-אבותינו פרת יהוה את-הברית הזאת כי אתנו אנחנו אלה פה היום כלנו חיים:

דש"י לא את-אבותינו • בלבד פרת ה' וגו', כי אתנו וגו'.

ד ממלל עם ממלל מליל יי עמכון בטורא מגו אשתא:

(ד) פנים | בפנים דבר יהוה עמכם בהר מתוך האש:

ה אָנא הויתי קאם בין מימרא דיי וביניכון בעדנא ההיא לחוץ לכון ית פתגמא דיי ארי דחלתון מקדם אשתא ולא סלקתון בטורא למימר:

וה"י פנים בפנים • אמר רבי ברכיה: 'כף אמר משה: אל תאמרו, אני מטעה אתכם על לא דבר,

(ה) אנכי עמד בין-יהוה וביניכם בעת ההוא להגיד לכם את-דבר יהוה כי יראתם מפני האש ולא עליתם בהר לאמר: ם

וה"י לאמר • מוסב על: "דבר ה' עמכם בהר מתוך האש", לאמר: "אנכי ה' וגו', ואנכי עומד בין ה' וביניכם".

ו אָנא יי אלהי די אפקתון מארעא דמזרים מבית עבדו:

(ו) אנכי יהוה אלהיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים מבית עבדים:

ז לא יהי לך אלה אחרן בר מני:

(ז) לא-יהיה לך אלהים אחרים על-פני:

וה"י על-פני • בכל מקום אשר אני שם, וזהו כל העולם. דבר אחר: כל זמן שאני קים. עשרת הדברות ככר פרשתיים.

ח לא מעבד לך צלם כל דמות די בשמיא מלעלא ודי בארעא מלרע ודי במיא מלרע לארעא:

(ח) לא-תעשה לך פסל כל-תמונה אשר בשמים ממעל ואשר בארץ מתחת ואשר במים מתחת לארץ:

ט לא תסגוד להון ולא תפלהנון ארי אגא יי
אלהך אל קנא מסער חובי אבהן על בנין
מדין על דר תליתי ועל דר רביעי לשנאי
כד משלמין בניא למחטי כמר אבהתהון:

י ועבד טיבו לאלפי דרין לרחמי ולגטרי
פקודי:

יא לא תימי ית שמא דיני אלהך למגנא ארי
לא זניי יי ית די גמי בשמה לשקרא:

יב טר ית יומא דשבתא למקדשותה כמא די
פקדו יי אלהך:

אחת נשמעו (מכילתא) • באשר צוה • (שבת פז) קדם
מתן תורה במרה.

יג שתא יומין תפלה ומעבד כל עבדתך:

יד ויומא שביעאה שבתא קדם יי אלהך לא
מעבד כל עבדא את יברך וברך ועבדך
ואמתך ותורך וחמרך וכל בעירך וגירך די
קרוך בדיל די גוים עבדך ואמתך כותך:

טו ותדבר ארי עבדא הוימא בארעא
דמצרים ואפקך יי אלהך מתמן בינא
תקיפא וברעא מקמא על כן פקדך יי
אלהך למעבד ית יומא דשבתא:

(ז) לא־תִשְׁתַּחֲוֶה לָהֶם וְלֹא תַעֲבֹדֵם כִּי אֲנֹכִי יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ אֵל קָנָא פִּקְדוֹן עֲוֹן אֲבוֹת עַל־בְּנֵים וְעַל־
שְׁלֵשִׁים וְעַל־רַבָּעִים לְשָׁנָאֵי:

(ח) וְעִשֵׂה חֶסֶד לְאֻלְפִים לְאֹהֲבֵי וּלְשֹׁמְרֵי מִצְוֹתַי: ׀

(ט) לֹא תִשָּׂא אֶת־שֵׁם־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְשׂוֹא כִּי לֹא
יִנְקֶה יְהוָה אֶת אֲשֶׁר־יִשָּׂא אֶת־שְׁמוֹ לְשׂוֹא: ׀

(י) שָׁמֹר אֶת־יוֹם הַשַּׁבָּת לְקֹדֶשׁוֹ כַּאֲשֶׁר צִוָּךְ יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ:

כ"ג • שמור • ובראשונות הוא אומר: "זכור"! שניהם בדבור אחד ובתיבה אחת נאמר, ובשמיעה

(יג) ששת ימים תעבד ועשית כל־מלאכתך:

(יד) ויום השביעי שבת ליהוה אלהיך לא־תעשה
כל־מלאכה אתה וּבְנֶךָ וּבִתֶּךָ וְעַבְדְּךָ וְאִמְתֶּךָ
וְשׂוֹרְךָ וְחֹמְרֶךָ וְכָל־בְּהֵמַתְךָ וְגֵרְךָ אֲשֶׁר בְּשַׁעְרֶיךָ
לְמַעַן יָנוּחַ עַבְדְּךָ וְאִמְתֶּךָ כַּמִּוֶּךָ:

(טו) וזכרת כי עבד הית בארץ מצרים ויצאך יהוה
אלהיך משם ביד חזקה ובזרע נטויה על־כַּן צוּךְ
יהוה אלהיך לעשות את־יום השבת: ׀

כ"ג • וזכרת כי עבד היית וגו' • על־מנת־כן פדאך, שתהיה לו עבד ותשמר מצותיו.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך כ עמ' 203. יב עמ' 111)

שגם הם נבראו בששת ימי בראשית) הוא . . לסבת היותנו
עבדים במצרים, אשר לא היינו עובדים ברצוננו . . ולא
היינו יכולים לשבת. וראה ב'שער הפולל' (פ"ז ס"ט), שזהו
ההבדל בין תפלת ערבית ומוסף של שבת, שבהן אומרים
זכר למעשה בראשית, מה־שאינן בתפלת שחרית.

וְזָכַרְתָּ כִּי עֶבֶד הָיִיתָ בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם . . אֵת יוֹם הַשַּׁבָּת
(ה, ט)

כתב הרמב"ם (מורה נבוכים ב, לא. הובא ברמב"ן פסוק יב),
שהטעם על שמירת שבת שנאמר בפרשת יתרו, זכר
למעשה בראשית, הוא כבוד היום והגדילו . . אמןם תיתנו
לנו תורת השבת וצוותו אותנו לשומרו (ולא שאר העמים,

טז יקר ית אבוך וית אמך כמא די פקדך יי
אלהך בדיל דיורכון יומיך ובדיל דיוטב לך
על ארעא דיני אלהך יהב לך:

(טז) כִּבְדוֹ אֶת־אֲבִיךָ וְאֶת־אִמְךָ כַּאֲשֶׁר צִוָּךְ יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ לְמַעַן יֵאָרְכוּ יְמֶיךָ וּלְמַעַן יֵיטֵב לָךְ עַל
הַאֲדָמָה אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ: ׀

כ"ג • באשר צוה • (מהדרין ב) אף על כבוד אב ואם נצטוו במרה, שנאמר (שמות טו): "שם שם לו חק ומשפט".

י' לא תקטול נפש. וְלֹא תגוֹף. וְלֹא תגנוב
(נפשא). וְלֹא תסֵהד בְּחֵבְרֵךְ סֵהדוּתֵא
דְשָׁקְרֵא :

(יז) לֹא תִרְצֵחַ ׀ וְלֹא תִנְאַף ׀ וְלֹא תִגְנוֹב ׀ וְלֹא
תַעֲנֶה בְרַעְדָּךְ עַד שׁוֹא׃ ׀ ׀ ׀

כ"ט - וְלֹא תִנְאַף • אֵין לְשׁוֹן 'נִאוּף' אֶלֶא בְּאֶשֶׁת אִישׁ.

יח וְלֹא תִחַמַּד אֶתֶּת חֵבְרֵךְ וְלֹא תִרוּג בֵּית
חֵבְרֵךְ סִקְלֵה וְעַבְדֵּה וְאִמְתֵּה תוֹרֵה וְחִמְרֵה
וְכֹל דִּי לְחֵבְרֵךְ :

(יח) וְלֹא תִחַמַּד אֶשֶׁת רַעְדָּךְ ׀ וְלֹא תִתְאַוֶּה בֵּית רַעְדָּךְ
שְׂדֵהוּ וְעַבְדּוֹ וְאִמְתּוֹ שׁוֹרוֹ וְחִמְרוֹ וְכֹל אִשֶׁר
לְרַעְדָּךְ׃ ׀ ׀ ׀

כ"ט - וְלֹא תִתְאַוֶּה • לֹא תִרוּג, אִף הוּא לְשׁוֹן חִמְדֵּה, כְּמוֹ (בראשית ט): "נִחַמַּד לְמִרְאֵה" דְּמִתְרַגְּמִינָן: 'דְּמַרְגָּה
לְמַחְזִי'.

♦ יום חמישי י"א מנחם-אב ♦

יט יֵת פִּתְגָמֵיִךְ הָאֵלִין מְלִיל יֵי עִם כָּל
קְהָלְכוֹן בְּטוֹרֵא מְגוֹ אֶשְׁתֵּא עֲנָנֵא וְאִמִּיטְתֵּא
קָל רַב וְלֹא פִסַּק וְיִתְבַּנְּנוּן עַל תְּרִין לִחְזֵי
אֲבָנֵיִךְ וְיִתְבַּנְּנוּן לִי :

(יט) אֶת־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה דִּבֶּר יְהוָה אֶל־כָּל־קְהָלְכֶם
בְּהַר מִתְּוֶה הָאֵשׁ הַעֲנַן וְהִעֲרַפֵּל קוֹל גְּדוֹל וְלֹא יִסָּף
וַיִּכְתַּבְּם עַל־שְׁנֵי לַחַת אֲבָנִים וַיִּתֵּןֶם אֵלֵי:

לְעוֹלָם. דְּבָר אַחֵר: "וְלֹא יִסָּף", לֹא הוֹסִיף לְהִרְאוֹת
בְּאוֹתוֹ פְּמִבֵּי.

כ"ט - וְלֹא יִסָּף • מִתְרַגְּמִינָן: 'וְלֹא פִסַּק', (לפי שמדת בְּשׁוֹר
נָדָם אֵינוֹ נִכַּל לְדַבֵּר כָּל דְּבָרֵי בְּנִשְׁמִיחָה אַחַת, וְצוּרֵךְ לְהַפְסִיק, וּמִדַּת הַקְּרוֹשׁ בְּרִיךְ הוּא אֵינוֹ
כֵּן, לֹא הֵיךְ פּוֹסֵק, וּמִשְׁלַל הֵיךְ פּוֹסֵק, לֹא הֵיךְ מוֹסִיף), כִּי קוֹלוֹ חֲזַק וְקָיָם

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות ואתחנן חלק ד)

הָאֲדָם עַד ל'עֵקֶב' שְׁלוֹ, "עֲרוּכָה בְּכָל רַמ"ח אֲבָרִים", הֲרֵי
הִיא "מִשְׁתַּמְנֶת", שְׁכֹן הִיא מַגַּעַת עַד בְּחִינַת "לִפְנֵי פִסָּא
כְּבוֹדֵךְ", שֵׁם "אֵין שְׂכָחָה", אֵין כָּל הַגְּבֻלָּה - "וְלֹא יִסָּף".
כְּאֶשֶׁר לִימוּד הַתּוֹרָה הוּא בְּאוֹפֵן כְּזֶה שֶׁהוּא חוֹדֵר גַּם
בְּדוֹמָם שְׁבָאָדָם, הֲרֵי זֶה "וְלֹא יִסָּף" גַּם בְּזִמּוֹן (כְּנִ"ל) שְׂאִינוֹ
שׁוֹכַח) כִּי הַתּוֹרָה תּוֹפְסֶת אוֹתוֹ לֹא רַק בְּשַׁעַת הַלִּימוּד,
אֶלֶא גַם לְאַחַר מִפְּנֵי, כְּשֶׁהוּא עוֹסֵק (בְּהִיתֵר הַתּוֹרָה) בְּדַבְּרֵי
הַרְשׁוּת, נִכְרַ בּוֹ בְּכָל הַנְּהַגוּתֵי שֶׁהוּא יְהוּדִי הַלּוֹמֵד תּוֹרָה,
וְהַתּוֹרָה מוֹרְגֶשֶׁת בְּכָל עֲנִינָיו, גַּם הַגְּשָׁמִיִּים, עַד שֶׁ"בְּכָל
דְּרָכֶיךָ - דְּעֵהוּ", וְעוֹשֶׂה מַחְלָקוֹ בְּעוֹלָם, דִּירָה לוֹ יִתְבַּרְךָ.

בְּמִתְנִיחָה חֲדָר הַקּוֹל שֶׁל עֶשְׂרֵת הַדְּבָרוֹת גַּם בְּתוֹךְ
הָעוֹלָם הֵזֶה הַגְּשָׁמִי, מִשׁוּם שֶׁהִי "קוֹל גְּדוֹל וְלֹא יִסָּף", קוֹל
לֹא הַגְּבֻלוֹת - כִּי הֲרֵי רוֹחַנִיּוֹת וְגִשְׁמִיּוֹת הֵם הַפְּכִיִּים:
גִּשְׁמִיּוֹת אֵינָה יְכוּלָּה "לְסַפּוֹג" רוֹחַנִיּוֹת, וְרוֹחַנִיּוֹת אֵינָה יְכוּלָּה
לְחַדּוֹר בְּגִשְׁמִיּוֹת; דִּינָקֵא ה'קוֹל גְּדוֹל', שֶׁהוּא לְמַעְלָה
מֵהַגְּבֻלוֹת וְהַשְׁתַּלְשְׁלוֹת, וְשִׁלְפָנָיו גִּשְׁמִיּוֹת וְרוֹחַנִיּוֹת שְׁוִים,
דִּינָקֵא הוּא יְכוּל לְחַדּוֹר גַּם בְּגִשְׁמִיּוֹת. עַל־דִּרְךָ־זֶה הוּא גַם
בְּעִבּוּדַת הָאֲדָם: כִּחַ זֶה, שֶׁהַתּוֹרָה שְׂאָדָם לּוֹמֵד תַּחֲדוֹר גַּם
ב'עֵקֶב', אֵינוֹ מַצֵּד הַשְׂכָּל שֶׁבַתּוֹרָה, שְׁכֹן אֵין כָּל שִׂיכוֹת בֵּין
שְׂכָל וְדוֹמָם, אֶלֶא שֶׁזֶה מַצֵּד הָאֶלְקוֹת שְׁבַתּוֹכָה, וְלַגְּבִי
אֶלְקוֹת אֵין כָּל הַגְּבֻלוֹת. וְכְאֶשֶׁר לִימוּד הַתּוֹרָה חוֹדֵר בְּכָל

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות ד עמ' 1093)

בְּתוֹר יְחִיד, לֹא רַק בְּתוֹר חֲלָק מֵהַפְּלֵל. וְהוּא הַדִּין לְדַבְּרֵי
הַנְּבִיאִים וְהַחֲכָמִים: מֵהוֹתוֹ וְעֲצֻמוֹתוֹ יִתְבַּרְךָ אוֹמֵר אוֹתָם
לְכָל יְהוּדִי, אֶלֶא שְׂלֵא נִתְגַּלּוּ עַד שְׁבָא נְבִיא אוֹ חֲכָם פְּלוּנֵי.

קוֹל גְּדוֹל וְלֹא יִסָּף (ה, יט) שְׁמִמּוֹ נִתְבַּנְּאוּ כָּל הַנְּבִיאִים
שְׁעֵמֵדוּ (שְׁמוֹת רַבָּה כח, ו) הַמְּדַרְשׁ מְלַמְּדֵנוּ, שְׁבַמִּתָּן תּוֹרָה
נִתְנָנוּ כָּל חֲדוּשֵׁי הַתּוֹרָה שֶׁל כָּל הַדּוֹרוֹת. עֶשְׂרֵת הַדְּבָרוֹת
נִתְבַּרְוּ מִפֵּי הַקַּב"ה בְּכּוּבוֹד וּבְעֲצֻמוֹ, וְנִתְבַּרְוּ לְכָל יְהוּדִי

~ נקודות משיחות קודש ~ (עלפי לקוטי שיחות חלק ד עמוד 1092 - מתוך 'לקראת שבת')

מעלת הקול דמתן-תורה

צְרִיךְ בְּאוֹר, מוֹהֵי הַמַּעְלָה הַגְּדוֹלָה בְּכָף שֶׁהַקּוֹל דְּמִתְנִיחָה
לֹא הִיָּתָה לוֹ בַּת־קוֹל? וּבַפְּרָט לִפִּי הַיְדוּעַ דְּקוּדְשָׁא־בְּרִיךְ־

קוֹל גְּדוֹל וְלֹא יִסָּף (ה, יח)
שְׂלֵא הִיָּתָה לוֹ בַּת־קוֹל (שְׁמוֹת רַבָּה פֵּרֶשֶׁת יתרו)

משיחת יום שמחת תורה תשמ"ב

בלתי מוגה

מו. בנוגע לכללות ענין הלוחות (שהוזכר לעיל) – כאן המקום להעיר ענין מסויים. ובהקדים: הוזכר לעיל שמקומם הקבוע של הלוחות הוא - בארון, כמ"ש "אין בארון רק שני לוחות האבנים גו". ותכלית השלימות שבזה - כאשר הלוחות היו בארון בתוך בית המקדש, לאחרי שבנ"י הגיעו "אל המנוחה ואל הנחלה", כי כאשר הלוחות היו בארון כפי שהי' במשכן (לא בארון שעשה משה כו'), הי' זה באופן של עראי וכו'.

וגם לאחרי חורבן ביהמ"ק נשארו הלוחות בארון באופן של קביעות - כמ"ש הרמב"ם (הל' ביהב"ח רפ"ד) ש"בעת שבנה שלמה המלך את הבית וידע שסופו ליחרב, בנה בו מקום לגנוז בו הארון למטה במטמוניות עמוקות ועקלקלות, ויאשיהו המלך צוה וגנוז במקום שבנה שלמה כו". וגם להדעה שהארון נלקח בגלות כו' - הרי גם עתה נמצאים שם הלוחות באופן של קביעות כו'.

והנה, ידוע הכלל שלא ברא הקב"ה בעולמו דבר אחד לבטלה, ובפרט כאשר מדובר אודות עניני קדושה. ועפ"ז מובן שהלוחות היו ממלאים את כל חלל הארון, באופן שלא נשאר מקום פנוי ומקום ריק, כי אם הי' נשאר מקום ריק, הרי מקום זה הוא לבטלה ח"ו. וע"ד שמצינו שכלי שרת מקדשים כשהם מלאים דוקא.

וכמפורש בגמרא (ב"ב יד, א) "ארון שעשה משה אמתיים וחצי ארכו ואמה וחצי רחבו ואמה וחצי קומתו באמה בת ששה טפחים, והלוחות ארכן ששה ורחבן ששה ועוביין שלשה, מונחות כנגד ארכו של ארון, כמה לוחות אוכלות בארון כו', פירנסת ארון לארכו צא ופירנס ארון לרחבו, כמה לוחות אוכלות בארון ששה טפחים וכו'" - זאת אומרת, שע"פ חשבון הגמרא הי' הארון מלא באופן שלא הי' בו מקום פנוי.

ועפ"ז הרי בהכרח לומר שכל א' מהלוחות הי' ריבוע של ששה טפחים על ששה טפחים, ואי אפשר לומר שקצהו העליון של הלוחות הי' בצורת חצי עיגול, כי אז יוצא שמלמטה הי' אמנם הארון מלא לגמרי, אבל מלמעלה נשאר מקום פנוי, בגלל הצורה דחצי עיגול - וזה היפך משמעות הגמרא.

מז. ולפלא הכי גדול - שישנם כמה וכמה מוסדות וארגונים שמציירים ב"סמל" שלהם את הלוחות בצורת חצי עיגול מלמעלה - היפך דברי הגמרא!

והמדובר גם אודות מוסדות חינוך שמחנכים ילדי ישראל על טהרת הקודש - הנה מבלי הבט על זה שתכלית כוונת המוסד היא להגן על הילדים מפני השפעה מבחוץ כו', ולפעול עליהם שהנהגתם תהי' באופן ד"כל מעשיך יהיו לשם שמים" ו"בכל דרכיך דעהו", ועאכו"כ בנוגע ללימוד התורה וכו', אעפ"כ, כאשר הם מציירים את הלוחות (על גבי טפסים השייכים למוסד, פנקסי קבלות וכו'), שבהם כלולים כל עניני התורה כולה, כמבואר בירושלמי עה"פ "מזה ומזה הם כתובים", שבלוחות "כתובים" כל עניני התורה כולה, אפילו מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש - הרי הם מציירים זאת באופן הפכי מדברי הגמרא!

וכאמור לעיל שע"פ דברי הגמרא בהכרח לומר שצורת הלוחות היתה באופן של ריבוע (ולא חצי עיגול מלמעלה) - וזהו ענין המפורש בגמרא מסכת בבא בתרא, שהיא בין שבעת המסכתות הנלמדות בישיבות!

ישנו רב מסויים בבאר-שבע - לא חסיד חב"ד - שפירסם לאחרונה ספר, ובו מבאר גם אודות צורת הלוחות - שע"פ דברי הגמרא במסכת בבא בתרא, בהכרח לומר שהלוחות היו מרובעות, ולא בצורת חצי עיגול. ומסיים שלפלא בעיניו מדוע מציירים בכל מקום את הלוחות בצורת חצי עיגול, ולא כפי דברי הגמרא במסכת בבא בתרא!

והטענה הידועה שלא רוצים להוציא לעז על הראשונים - מאחר שמוסד זה קיים כבר כמה וכמה שנים, וכך ציירו את הלוחות במשך כל הזמן כו' - הנה טענה זו אין לה מקום כלל כאשר מדובר אודות ענין שנוגע לחינוך ילדי ישראל!

דהנה, כאשר הילד מקבל תעודה מזמן לזמן, ובה מופיע ציור הלוחות בצורת חצי עיגול מלמעלה, מתקבל אצלו ללא כל ספק שכן היתה צורת הלוחות. ואח"כ כאשר ילמד את הגמרא הנ"ל, יווכח שמה שהונח אצלו בפשטות כתוצאה מהלימוד במוסד זה, הרי זה היפך פשוט הגמרא! וכתוצאה מזה - הרי הוא מאבד את כל האימון במלמד ומחנך שלו. גם כאשר ילמדו עמו דבר אמיתי מתחילתו ועד סופו!

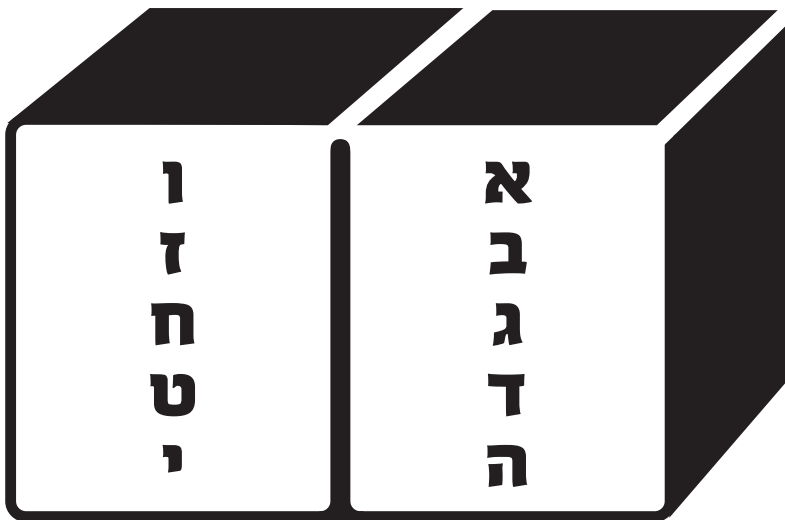
ולכן, בהכרח לתקן ענין זה, ואין לחשוב שזהו דבר של מה בכך, כי אפילו כאשר מדובר אודות דבר קטן נאמר אל תהי בז לקטנות, ועאכו"כ כאשר מדובר אודות ענין הקשור עם הלוחות, שהם יסוד כל התורה כולה! ובפרט שבענין זה ישנו דבר נוסף:

מקור ציור הלוחות בצורת חצי עיגול נלקח מאומות העולם, וציור זה הוא היפך דברי הגמרא. וא"כ, כאשר מציירים את הלוחות בצורת חצי עיגול – הרי מעדיפים את גירסת אומות העולם על דברי הגמרא!

ויה"ר שמכאן ולהבא יתקנו ענין זה ובפרט שתיקון הדבר אינו כרוך עם קושי מיוחד, כי הרי מידי פעם מדפיסים טפסים הנ"ל, וכשם שאפשר לשנות את שמו של ה"פרעזידענט" של המוסד וכו' [ועד ששוכחים לגמרי מה"פרעזידענט" הקודם, ורק במקרים היוצאים מן הכלל משאירים לו איזה תואר כבוד!] - כמו כן אפשר לשנות את ציור הלוחות, היינו, שבמקום צורת חצי עיגול, יהיו הלוחות מצויירים בצורת ריבוע.

ובפרט ע"פ האמור לעיל שזהו ענין הקשור עם חינוך ילדי ישראל – והרי ענין החינוך צריך להיות בתכלית השלימות, וכפי שרואים במוחש שטבע האדם הוא שגם בהיותו במעמד ומצב שאינו רוצה להטריח את עצמו לקיים דבר מסויים בתכלית השלימות, אלא הוא מסתפק בקיום הדבר ע"ד המיצוע כו' - הנה כאשר מדובר אודות חינוך בניו, הרי הוא מתייגע ומשתדל ביותר להעניק להם את החינוך הטוב ביותר, בתכלית השלימות.

ושלימות החינוך הרי זה גם כאשר מדובר אודות מנהגי ישראל – כידוע מ"ש הרשב"א שאסור לבטל מנהג נשים זקנות שבישראל, אפילו כאשר חכמי ישראל אומרים באופן אחר. ועד"ז כאשר מדובר אודות הידור מצוה, אע"פ שאין זה לעיכובא, כגון: ד' דפנות בסוכה, אע"פ שע"פ דין מספיק ב' דפנות וטפח כו'. ועאכו"כ כאשר מדובר אודות ענין הקשור עם הלוחות, שזהו יסוד ושורש כל התורה כולה.

והנה טבע הקול הוא, שִׁקְשָׁהוּא מְגִיעַ ימְכָה בְּאִזְנָה דְּבַר גִּשְׁמִי, הוא נְעַצֵּר וְחוֹזֵר מִמֶּנּוּ הַד, אֲךְ אִם נִסְפַּג הַקּוֹל בְּדַבְרֵי הַגִּשְׁמִי, הִנֵּה אֵץ לֹא תִהְיֶה בַת־קוֹל.
ועל-פִּיזֶה יוֹבֵן מֵה שֶׁהַקּוֹל דִּמְתוּן-תוֹרָה לֹא הִיְתָה לוֹ בַת־קוֹל, שְׁזָהוּ מְשׁוּם שֶׁהַגְּלוּי הָיָה בְּאִפְסוֹן כְּזֶה שֶׁהַקּוֹל חָדַר וְנִסְפַּג בְּגִשְׁמִיּוֹת הַעוֹלָם עִצְמוֹ, וְלִכֵּן לֹא הִיְתָה לוֹ בַת־קוֹל.

הוא לא עבד ניסא למגנא, צריך-עיון למה הצרכו לנס זה? ויש לבאר זה על-פי המבאר בספרים הקדושים (ראה תניא פרק ל"ו), דהגלוי האלקי שהיה בשעת מתן תורה, הוא מעין הגלוי שהיה לעתיד-לבא, שאז יתגלה אור ה' בתכלית הגלוי ללא כל הסתר וצמצום, עד שתחדר הקדושה בדבר הגשמי עצמו, וכמאמר הכתוב "וראו כל בשר יחדו כי פי ה' דבר" (ישעי"ו מ, ה).

כַּוְהִנָּה בַּד שְׁמַעְכוֹן יֵת קָלָא מְגוֹ חֲשׂוּכָא וְטוֹרָא בְּעַר פְּאֲשְׁתָּא וְקַרְבַּתוֹן לְוֹתִי כָּל רִישֵׁי שְׁבִיכוֹן וְסִיכוֹן:

(ב) וַיְהִי כְּשָׁמַעְכֶּם אֶת־הַקּוֹל מִתּוֹךְ הַחֹשֶׁךְ וְהַהָר בָּעַר בְּאֵשׁ וַתִּקְרְבוּן אֵלַי כָּל־רֵאשֵׁי שְׁבִיכֵיכֶם וּזְקִינֵיכֶם:

כא ואמרתיון הא אחזינא יי אלהנא ית קריה וית רבותיה וית קל מימרה שמענא מגו אשתא יומא הדין חזינא ארי ימלל יי עם אנשא ויתקנים:

(כא) וּתְאֹמְרוּ הֵן הִרְאֵנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ אֶת־כְּבוֹדוֹ וְאֶת־גְּדֻלוֹ וְאֶת־קִלּוֹ שָׁמַעְנוּ מִתּוֹךְ הָאֵשׁ הַיּוֹם הַזֶּה רְאִינוּ כִּי־יִדְבֵר אֱלֹהִים אֶת־הָאָדָם וַחֲיוּ:

כב ויבצן למא נמות ארי תיכלנא אשתא רבתיא הדיא אם מוספין אנחנא למשמע ית קל מימרא דיי אלהנא עוד ומיתין אנחנא:

(כב) וְעַתָּה לְמָה נִמּוֹת כִּי תֹאכְלֵנוּ הָאֵשׁ הַגְּדֹלָה הַזֹּאת אִם־יִסְפִּים אֲנַחְנוּ לְשִׁמְעַתְּ אֶת־קוֹל יְהוָה אֱלֹהֵינוּ עוֹד וּמִתְנוּ:

כג ארי מן כל בשרא די שמע קל מימרא דיי קימא ממלל מגו אשתא פותנא ואתקנים:

(כג) כִּי מִי כָּל־בֶּשֶׂר אֲשֶׁר שָׁמַע קוֹל אֱלֹהִים חַיִּים מִדְּבַר מִתּוֹךְ־הָאֵשׁ כָּמֶנּוּ וַיַּחֲיוּ:

כד קרב את ושמע ית כל די יימר יי אלהנא ואת תמלל עמנא ית כל די מלל יי אלהנא עמך ונקבל ונעבד:

(כד) קָרַב אֶתְּהָ וּשְׁמַע אֶת כָּל־אֲשֶׁר יֹאמַר יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְאֶת־תְּדַבֵּר אֵלֵינוּ אֶת כָּל־אֲשֶׁר יִדְבֹר יְהוָה אֱלֹהֵינוּ אֵלֶיךָ וּשְׁמַעְנוּ וְעֲשִׂינוּ:

תַּרְדִּים לְהִתְקַרֵּב אֵלָיו מֵאַהֲבָה. וְכִי לֹא הָיָה יָפָה לְכֶם לְלַמֵּד מִפִּי הַגְּבוּרָה וְלֹא לְלַמֵּד מִמֶּנּוּ?

ח"י • וְאֶת תְּדַבֵּר אֵלֵינוּ • הַתְּשִׁתֶּם אֶת פְּחֵי כְּנָקְהָ, שְׁנֹצְטַעְרִתִּי עֲלֵיכֶם וּרְפִיתֶם אֶת יְדֵי, כִּי רֵאִיתִי שְׂאִינְכֶם

ושאר עניני פרישות שהיו בו, וכאמרו רבותינו ז"ל (יומא ד) "וינסהו הענין ששתי מימים" (שמות כד טו) 'למרק אכילה ושתייה שבמעיו, כמאן דאמר שהענין כסה למשה. וכל זה תשות כח החמרי, גורם להתחזקות השכל שאינו מתפעל מן הקול, כי כל דבר אינו מתפעל כי אם מהפכו (ראה דברי רבנו במדבר יט כא), והיה יכול לקבל קול ה' אפלו דבור קשה. לכך אמרו קרב אתה ושמע

נאמר 'אתה' כמדבר לזכר. ושם כתיב אשר יאמר הינו אמירה רכה, ואחר כך כתיב ואת תדבר, דבור קשה (ראה מכות יא).
והבאר לכל זה הוא, שכל עוד שיתש כח החמר, לפיהו יגדל כח השכלי, ודעת זקנים יוכיח. לפיכך היה משה יכול לשמע בקול ה' ולא נתפעל ממנו, כי כבר תש כנקה כח חמרו, על ידי שפרש מן האשה (שבת פז).

(כד) קָרַב אֶתְּהָ וּשְׁמַע וְגו' וְאֶת תְּדַבֵּר אֵלֵינוּ. מאי דעתם, אם הוא אפשרי למשה לשמע בקול ה' ולא ימות, הרי הוא אפשרי גם להם, ואם הוא נמנע להם, גם למשה הוא נמנע. ולשון ואת ואת כמדבר לנקה צריך באור, כי מה שפרש רש"י 'התשתם כחי כנקה' כו', אינו מספיק, שהרי אמר ה' (פסוק כד) הטיבו את אשר דברו. ועוד למה אמר קרב אתה ושמע, למה

כה ושמיע קדם יי ית קל פתגמיכון
במלכותי עמי ואמר יי לי שמיע קדמי ית
קל פתגמי עמא הדין די מלילו עמך
אתקינו כל די מלילו:

(כה) וישמע יהוה את־קול דבריכם בדברכם אלי
ויאמר יהוה אלי שמעתי את־קול דברי העם הזה
אשר דברו אליך היטיבו כל־אשר דברו:

כו לוי די יהי לפא הדין להון למדחל קדמי
ולמשר ית כל פקודי כל יומיא בדיל דייטב
להון ולכניהון לעלם:

(כו) מי־יתן והיה לבכם זה להם ליראה אתי ולשמור
את־כל־מצותי פל־הימים למען ייטב להם
ולבניהם לעלם:

כז אזל אמר להון תוכו לכון למשכניכון:

(כז) לך אמר להם שובו לכם לאהליכם:

כח ואת הִכא קים קדמי נאמלל עמך ית כל
תפקדתא וקנמא ודינא די תלפון ונעבדון
בארעא די אנא יתב להון למירתה:

(כח) ואתה פה עמד עמדי ואדברה אליך את
כל־המצוה והחקים והמשפטים אשר תלמדם
ועשו בארץ אשר אנכי נתן להם לרשתה:

כט ותשרון למעבד פמא די פקיד יי אלהכון
יתכון לא תסטון זמינא ושמאלא:

(כט) ושמרתם לעשות כאשר צוה יהוה אלהיכם
אתכם לא תסרו ימין ושמאל:

ל בקל ארחא די פקיד יי אלהכון יתכון
תהכון בדיל דתיחון וייטב לכון ותורכון
יומין בארעא די תירתון:

(ל) בכל־הדרך אשר צוה יהוה אלהיכם אתכם
תלכו למען תחיון וטוב לכם והארכתם ימים
בארץ אשר תירשון:

א ודא תפקדתא קנמא ודינא די פקיד יי
אלהכון לאלפא יתכון למעבד בארעא די
אתון עברין תמן למירתה:

ו וזאת המצוה החקים והמשפטים אשר צוה
יהוה אלהיכם ללמד אתכם לעשות בארץ אשר
אתם עברים שמה לרשתה:

כלי יקר - עזו והדר

שאמר וישאל מאחר שאין תועלת
המיתה כי אם כדי להסיר ממנו החמר
שהוא מסך מבדיל בינו לבין אלהיו,
כדי שיוכל האדם לראות פני השכינה
'כי לא יראהו האדם וחי' (שמות לג ב),
ועתה אנו רואין כי ידבר אלהים את
האדם וחי' (פסוק ג), ועתה למה נמות
(פסוק ד) לסבל צער המיתה בהנם, פי
תאכלנו האש הגדלה היינו צער מיתה.
מכל מקום אם יספים אנהנו לקבל איזו
שלמות יותר ממה שיהיה לנו בחיים
בענין השמיעה בקול ה', אז ומתנו,
נקבל עלינו צער המיתה: תורה כה

אהובו והיָרא מתרחק ממנו, ומשה
נצטער על מה שאמרו קרב אתה
וישמע, פי הרחוק מורה על היראה,
ואחר זה הותש כחו של משה מחמת
צער, על כן נאמר ואת תדבר. והקדוש
ברוך הוא אמר הטיבו את אשר דברו,
דרך פשרה, פי כפי קשיות ערפם,
חדוש אצלי אפלו זה מה שאִחזו במדת
היראה, ואפלו מיראה חוששני שלא
יעמדו בה ימים רבים, ומי יתן והיה
לבכם זה להם ליראה אתי וגו' כל
הימים וגו' (פסוק ד):
ויש מפרשים הפסוקים דרך הלצה,

את כל אשר יאמר, פי אמירה רפה
של השכינה יכול אתה לקבל אפלו
אם היה חמר שלך חזק כוכר ולא
הותש כנִקבה, אמנם 'את תדבר'
אלינו את כל אשר ידבר ה' אלהינו
אליך, פי יכול אתה לקבל אפלו דבור
קשה, לפי שכבר הותש חמרך כנִקבה,
פי פני משה בחמוה' (כ"ב עה) המאירה
מכל צד, כך נודף גם החמר שבו, ועל
זה נאמר שפיר הטיבו את אשר דברו:
ולפרוש רש"י יהיה הפאור, שמושה
נצטער על שלא עבדו
מאהבה, פי כל אוהב מתדבק אל

ב בדיל דתחיל קדם יי אלהך למטר ית כל קנמוהי ופקודוהי די אנא מפקדך אתה וברך ובר בךך כל יומי תיידך ובדיל דיורכון יומיך :

(ב) לְמַעַן תִּירָא אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְשֹׁמֵר אֶת־כָּל־חֻקֹּתָיו וּמִצְוֹתָיו אֲשֶׁר אֲנֹכִי מֵצִוְךָ אֶתָּה וּבְנֶךָ וּבְנֵי־בְנֶךָ כָּל יְמֵי חַיֶּיךָ וּלְמַעַן יֵאָרְכוּ יְמֵיךָ :

ג ותקבל ישראל ותטר למעבד די ייטב לך ודי תסגין לחדא קמא די מליל יי אלהא דאבקהתך לך ארעא עבדא חלב ודבש :

(ג) וְשָׁמַעַתָּה יִשְׂרָאֵל וְשִׁמְרַתָּ לַעֲשׂוֹת אֲשֶׁר יִיטֵב לָךְ וְאֲשֶׁר תִּרְבוּן מְאֹד כִּי־אֲשֶׁר דָּבַר יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבֹתֶיךָ לָךְ אֶרֶץ זֶבֶת חֶלֶב וּדְבָשׁ : פ

♦ יום שישי י"ב מנחם-אב ♦

ד שְׁמַע יִשְׂרָאֵל יי אֱלֹהֵנָא יי חד :

(ד) שְׁמַע יִשְׂרָאֵל יְהוָה אֱלֹהֵינוּ יְהוָה אֶחָד :

ברויה לקרא כלם בשם ה', ונאמר (זכריה יד): "ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד".

ה' אֱלֹהֵינוּ ה' אֶחָד • ה' שְׁהוּא אֱלֹהֵינוּ עַתָּה וְלֹא אֱלֹהֵי הַעֹבְדִי כּוֹכְבִים, הוּא עֵתִיד לְהִיּוֹת ה' אֶחָד, שְׁנֵאֲמַר (צפניה ג): "כִּי אֶז אֶהַפֵּךְ אֶל־עַמִּים שְׁפָה

כלי יקר - עזו והדר

עגנן נכון מצד פשוטו: אָמַנְם כפי הרמז אמר בסוד ע"ן דל"ת גדולה ועגנן קשר של תפלין, כי משה בקש ונאמר "הראני נא את כבודך" (שמות לג יח), ונאמר במדרש (שמו"ר מה ד) 'בקש לראות כל המתן שָׁכַר שֶׁל צְדִיקִים בְּעוֹלָם הַזֶּה וּבְעוֹלָם הַבָּא, כִּי שֵׁם 'כְּבוֹד חֻכְמִים יִנְחֹלוּ' (משלי ג לח), וְהַשִּׁיב לוֹ 'וְרֵאִיתָ אַחֲרָי וּפְנֵי לֹא יֵרְאוּ' (שמות שם כג), ונאמר רבותינו ו"ל (ברכות ז) 'אֲחוּרֵי זֶה קֶשֶׁר שֶׁל תַּפְלִין:

כִּי בְּתַפְלִין יֵשׁ שֵׁם שֶׁל שְׁדֵי, דְּהֵינּוּ הַדְּלִ"ת בְּקֶשֶׁר הַתַּפְלִין מֵאֲחוּרָיו, יו"ד שִׁי"ן אוֹתִיוֹת 'ש' בְּפִנְיָ, דְּהֵינּוּ שִׁי"ן בְּשֵׁל רֹאשׁ, וְיו"ד בְּשֵׁל יָד. וְיֵשׁ הֵינּוּ שֶׁכַּר הַעוֹלָם הַבָּא, שְׁנֵאֲמַר (משלי ח כא) 'לִהְנַחִיל אֶהְבִּי יֵשׁ', כִּי נִמְצָא בּוֹ יִשׁוֹת וּמִמְשׁוֹת, וּבְעֶרְכּוֹ נִחְשָׁב הַשֶּׁכַּר שֶׁל הַעוֹלָם הַזֶּה לְתוֹךְ וְאֵין, וְהוּא רְמוּז בְּדְלִ"ת, כִּי יִתְרוּנוּ בָּא מִכָּל אַרְבַּע רוּחוֹת הַעוֹלָם, כְּמוֹ שְׁנֵאֲמַר (בראשית כח יד) 'וּפְרָצְתָּ יְמֵה וְנִקְרְמוּ' וגו'. וְאָמַר לוֹ הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא 'וְרֵאִיתָ אַחֲרָי הַדְּלִ"ת שֶׁבְּקֶשֶׁר תַּפְלִין, רְמוּ לְשֶׁכַּר הַעוֹלָם הַזֶּה, אוֹתוֹ לְבַד תּוֹכֵל לְרֵאוֹת, וְהוּא דָּבָר טָפֵל הַמְכַבֵּה בְּאֲחוּר:

וְכֵן אָמַר לְמֹשֶׁה (לעיל ג כו) 'עֲלֵה רֹאשׁ הַפְּסָגָה וְשֵׂא עֵינֶיךָ יְמֵה צְפֹנָה

יְהִיֶה ה' אֶחָד, כִּי לֹא יִשְׁתַּמְשׁוּ בְּכֵלִים כִּי אִם בְּשֵׁם שֶׁל רַחֲמִים: ה' אֶחָד. בְּמַלְת שְׁמַע הַעִי"ן גְּדוּלָה, וּבְמַלְת אֶחָד הַדְּל"ת גְּדוּלָה, רְמוּ לְמַה שְׁאָמְרוּ בְּמִדְרָשׁ (הוֹבֵא בְּתוֹס' חֲגִיגָה ג ד"ה מִי כַעֲמֹךָ) 'שֶׁהַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא וְיִשְׂרָאֵל מַעֲרִידִן זֶה עַל זֶה' כּו', כְּמוֹ שְׁנֵאֲמַר (ישעיה מג ט) 'אַתֶּם עַדִּי נֹאֵם ה'". וְרַבּוֹתֵינוּ וְ"ל אָמְרוּ (ברכות ז) 'שֶׁהֲרֵאָה הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה קֶשֶׁר שֶׁל תַּפְלִין. וְעַגְנֵן קֶשֶׁר זֶה הוּא, בְּדַמְסִיק בְּרַכּוֹת (שם) 'תַּפְלִין שֶׁל מְרִי עֲלָמָא מַה כְּתִיב בְּהו' כּו', וּמְסִיק שֵׁם שְׁכַתוּב בְּהֵם "אֵת ה' הַאֲמַרְתָּ הַיּוֹם וְה' הַאֲמִירְךָ הַיּוֹם" (להלן כו י"ח) 'אֲמַר הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, אֲתֵם עֲשִׂיתֶנּוּ חֻטִּיבָה אַחַת בְּעוֹלָם שְׁמַע יִשְׂרָאֵל ה' אֱלֹהֵינוּ ה' אֶחָד, גַּם אֲנִי אֶעֱשֶׂה אֲתֶכֶם חֻטִּיבָה אַחַת בְּעוֹלָם' כּו'. וְזֶהוּ עַגְנֵן קֶשֶׁר שֶׁל תַּפְלִין, כִּי בְשֵׁם שְׁאֵנוּ קוֹשְׁרִים כְּחוֹתֵם עַל לֵב וּזְרוּעַ יְחוּד הַשֵּׁם יִתְבַּרְךָ, כֵּן הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא מְשִׁים אוֹתֵנוּ 'כְּחוֹתֵם עַל לְבֹו וְכחוֹתֵם עַל זְרוּעוֹ' (ע"פ ש"ש ח ט) לַעֲשׂוֹת אוֹתֵנוּ 'גוֹי אֶחָד בְּאֶרֶץ' (שמואל ב' ז כ), וְזֶהוּ הַקֶּשֶׁר שֶׁבִּינֵינוּ עִם בּוֹרְאֵנוּ יִתְבַּרְךָ, שֶׁשְׁנֵינוּ מַעֲרִידִן זֶה עַל זֶה עַגְנֵן הַאֲחוּדוֹת, 'כְּדָרְךָ שְׂבָא לְרֵאוֹת כֶּךָ בָּא לְרֵאוֹת' (ע"פ חֲגִיגָה ב). וְזֶה

ו (ד) שְׁמַע יִשְׂרָאֵל ה' אֱלֹהֵינוּ ה' אֶחָד. פֶּרֶשׁ רַש"י 'שְׁהוּא אֱלֹהֵינוּ וְלֹא אֱלֹהֵי הָאֻמּוֹת, לַעֲתִיד יְהִיֶה ה' אֶחָד'. בְּאוֹר הַעַגְנֵן, כְּדָאֲמַר רַבִּי אֲחָא בְּרַ חֲנִינָא (פסחים ג) 'כְּתִיב "בַּיּוֹם הַהוּא יְהִיֶה ה' אֶחָד" (זכריה יד ט), אֲטוּ הָאֵיךְ נִבְּא לֹא אֶחָד הוּא, אֲלָא לֹא בְּעוֹלָם הַזֶּה הַעוֹלָם הַבָּא, כִּי בְּעוֹלָם הַזֶּה עַל בְּשׂוֹרוֹת טוֹבוֹת הוּא אוֹמַר בְּרוּךְ הַטוֹב וְהַמְּטִיב, וְעַל בְּשׂוֹרוֹת רְעוֹת הוּא אוֹמַר בְּרוּךְ דִּין הָאֻמּוֹת, אֲבָל לְעוֹלָם הַבָּא עַל כָּלֵם יֵאֲמָרוּ הַטוֹב וְהַמְּטִיב:

לְפִי שֶׁבְּעוֹלָם הַזֶּה מֵצַד שְׂרוּאִין פְּעֻלוֹת הַפְּסִיחוֹת 'לְהַרְעֵ' או 'לְהִיטִיב' (ויקרא ה ד), עַל כֵּן יֵצְאוּ קִצְתֵם לְמִינּוֹת לוֹמַר שְׁתֵּי רְשָׁיוֹת הֵן, כִּי מִהַתְחִלָּה אַחַת לֹא יֵצְאוּ שְׁנֵי הַפְּכִים, כְּמִבְּאֵר לְמַעֲלָה פְּרֻשַׁת בְּרֵאשִׁית (א ט) בְּפִסּוּק 'וַיְהִי עֶרֶב וַיְהִי בֹקֶר יוֹם אֶחָד". אֲבָל לְעוֹלָם הַבָּא שֶׁבְּכָר נִשְׁכַּחוּ כָּל הַצְּרוּת, וְכָלֵם מִשְׁבָּחִים וְאוֹמְרִים עַל בְּשׂוֹרוֹת טוֹבוֹת הַטוֹב וְהַמְּטִיב, וְלֹא יֵרְאוּ אֶז הַהִפְכּוּיוֹת, עַל כֵּן יְהִיֶה ה' אֶחָד' כְּפִי כָל, 'וְשֵׁמוֹ אֶחָד', כִּי שְׁנֵי הַשְּׁמוֹת מְדִין לְרַחֲמִים יִסְבֵּב לָהֶם טְעוֹת זֶה. לְפִיכֵךְ ה' אֱלֹהֵינוּ, הֵינּוּ שֵׁם שֶׁל דִּין וְרַחֲמִים, שִׁשְׂרָאֵל לְבַד מִיְחָסִים אוֹתֵם לֹאל אֶחָד, וּלְעַתִּיד

**(ה) וְאַהֲבֵתְךָ אֶת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכָל-לִבְבְּךָ וּבְכָל-
נַפְשְׁךָ וּבְכָל-מְאֹדְךָ:**

שם סא ב) בְּכָל מְאוֹדְךָ : יֵשׁ לָךְ אֲדָם שֶׁמּוֹנֵנוּ חָכִיב עֲלֵינוּ
מְגוּפּוֹ, לְכֹף נְאֻמְרֵנוּ : "וּבְכָל-מְאֹדְךָ". דָּבָר אַחֵר : "בְּכָל
מְאֹדְךָ", בְּכָל מַדָּה וּמַדָּה שֶׁמוֹדֵד לָךְ, בֵּין בְּמַדָּה
טוֹבָה, בֵּין בְּמַדַּת פְּרָעוֹנוֹת, וְכֵן בְּדוֹד הוּא אוֹמֵר (תהלים
טז) : "כּוֹס יְשׁוּעוֹת אֶשָּׂא וְגו', צָרָה וְיָגוֹן אֶמְצֵא וְגו'".

כ"י • וְאַהֲבֵתְךָ • (ספר) עֲשֵׂה דְבָרֶיךָ מֵאַהֲבָה, אִינוּ דוֹמָה
עוֹשֶׂה מֵאַהֲבָה לְעוֹשֶׂה מִיִּרְאָה : הַעוֹשֶׂה אֶצֶל רַבּוֹ
מִיִּרְאָה, כְּשֶׁהוּא מְטָרִיחַ עֲלֵינוּ, מְנִיחוֹ וְהוֹלֵךְ לוֹ.
בְּכָל-לִבְבְּךָ • (ברכות נד) בְּשֵׁנֵי יְצִרְיֶךָ. דָּבָר אַחֵר : "בְּכָל
לִבְבְּךָ", שְׁלֵא יִהְיֶה לָּךְ חֲלוּק עַל הַמְּקוֹם. וּבְכָל-
נַפְשְׁךָ • אֶפְלוּ הוּא נוֹטֵל אֶת נַפְשְׁךָ. וּבְכָל-מְאֹדְךָ •

**(ו) וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אֲנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם
עַל-לִבְבְּךָ:**

היום • (שם) לֹא יִהְיוּ בְּעֵינֶיךָ כְּדִיוֹטְגָמָא יִשְׁנָה, שְׂאִין
אֲדָם סוֹפְנָה, אֲלֵא פְּחַדְשָׁה שֶׁהַכֹּל רְצִין לְקִרְאָתָהּ.
דִּיוֹטְגָמָא, מְצוֹת הַמֶּלֶךְ הַבָּאָה בְּמַכְתָּב.

כ"י • וְהָיוּ הַדְּבָרִים וְגו' • וּמַהוּ אַהֲבָה ? וְהָיוּ
הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה", שֶׁמִּתּוֹךְ כֶּף אִתָּה מְכִיר
בַּהֲקָדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא, וּמִדְּבַק בְּדַרְכֵינוּ (ספר).

בְּבִיתְךָ
זוֹתְמַנְנוּן לְבִנְיָה וְתַמְלֵל בְּהוֹן בְּמִתְבָּךְ
בְּבִיתְךָ וּבְמִתְבָּךְ בְּאַרְחָא וּבְמִשְׁכְּבְּךָ
וּבְמִקְוִיְךָ :

**(ז) וְשִׁנַּנְתֶּם לְבַבְיָךְ וְדַבַּרְתָּ בָּם בְּשִׁבְתְּךָ
וּבְלִכְתְּךָ בְּדַרְךָ וּבְשִׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ:**

בְּנִים, שְׁנַאֲמַר : "בְּנִים אַתֶּם לֵה' אֱלֹהֵיכֶם", כֶּף הַרְב
קְרוּי אָב, שְׁנַאֲמַר (מלכים ב ב) : "אָבִי אָבִי רַכֵּב יִשְׂרָאֵל
וְגו'". וְדַבַּרְתָּ בָּם • (ספר) שְׁלֵא יֵהָא עֵקֶר דְּבוּרְךָ
אֲלֵא בָּם, עֲשֵׂם עֵקֶר וְאֵל תַּעֲשֵׂם טַפֵּל. וּבְשִׁכְבְּךָ •
(שם) יְכַל אֶפְלוּ שְׁכַב בְּחֻצֵי הַיּוֹם ? תְּלַמּוּד לּוֹמַר :
"וּבְקוּמְךָ", יְכַל אֶפְלוּ עֲמַד בְּחֻצֵי הַלַּיְלָה ? תְּלַמּוּד
לּוֹמַר : "בְּשִׁבְתְּךָ בְּבִיתְךָ וּבְלִכְתְּךָ בְּדַרְךָ", דַּרְךָ אַרְצָן
דְּבָרָה תּוֹרָה : זְמַן שְׁכִיבָה וְזְמַן קִימָה.

כ"י • וְשִׁנַּנְתֶּם • (שם) לְשׁוֹן חֲדוּד הוּא : שְׂיִהְיוּ מְחַדְדִים
בְּפִיךָ, שְׂאֵם יִשְׂאֲלֶךָ אֲדָם דְּבָר, לֹא תֵהָא צְרִיף לְגַמְגֵּם
בוּ, אֲלֵא אֲמַר לוֹ מִיָּד. לְבַנְיָךָ • אֵלוּ הַתְּלַמִּידִים.
מְצִינּוּ בְּכָל מְקוֹם שֶׁהַתְּלַמִּידִים קְרוּיִים בְּנִים, שְׁנַאֲמַר
(דברים יד) : "בְּנִים אַתֶּם לֵה' אֱלֹהֵיכֶם", וְאוֹמֵר (מלכים ב ב) :
"בְּנֵי הַנְּבִיאִים אֲשֶׁר בֵּית אֵל". וְכֵן בְּחֻזְקָהוּ שֶׁלַּמַּד
תּוֹרָה לְכָל יִשְׂרָאֵל, קְרָאָם בְּנִים, שְׁנַאֲמַר (ד"ה ב ט) :
"בְּנֵי עֵתָה אֶל-תִּשְׁלוּ". וּכְשֶׁם שֶׁהַתְּלַמִּידִים קְרוּיִים

~ נקודות משיחות קודש ~ (ישולן לקוטר שיחות חלק ט עמוד 33 - מתוך 'לקראת שבת')

הַכְּרַח הַפְּרוּשׁ ד' לְבַנְיָה - אֵלוּ הַתְּלַמִּידִים

צְרִיף לְהִבִּין : מַה רָאָה רַש"י לְהוֹצִיא אֶת הַפְּתוּב מִפְּשׁוּטוֹ,
וּלְפָרֵשׁ שׁ"ב בְּנִיךָ - אֵלוּ הַתְּלַמִּידִים". וּבַפְּרָט, שְׂעֵנִינּוּ שֶׁל
פְּרוּשׁ רַש"י הוּא (כְּלִשׁוֹנוֹ בְּעֵצְמוֹ) "אֲנִי לֹא בָּאתִי אֲלֵא

וְשִׁנַּנְתֶּם לְבַבְיָךְ
לְבַנְיָה - אֵלוּ הַתְּלַמִּידִים. מְצִינּוּ בְּכָל מְקוֹם שֶׁהַתְּלַמִּידִים
קְרוּיִים בְּנִים. (ו. ז. וּבַפִּירוּשׁ רַש"י).

כלי יקר - עזר והדר

לְפִי שְׁנַאֲמַר בְּאִיּוֹב (כג חט) "הֵן קָדְם
אֶהְלֶךָ וְאֵינְנוּ, וְאַחֲרוֹ וְלֹא אָבִין,
שְׁמֹאוֹל בְּעֵשְׁתוֹ וְלֹא אָחוּ, יַעֲטוּף יָמִין
וְלֹא אָרְאָה", וְכָל זֶה מוֹפֵת עַל אַחַדְוֹתוֹ
יְתִבְרָךְ, שְׂאִינוּ נִרְאָה בְּשׁוּם מְקוֹם
בְּזוֹלַת מְקוֹם, אִם כֵּן אִינוּ גָּשָׁם, וּמֵאַחַר
שְׂעֵינ' הַרְוָאָה בְּכָל אַרְבַּע רִחוּת לֹא
יֻכַל לְרְאוֹתוֹ מִשָּׁם לְפִי שְׂאִינוּ גָּשָׁם
מִתְחַלְקִי, זֶה מוֹפֵת עַל אַחַדְוֹתוֹ
יְתִבְרָךְ : תּוֹרָה ה

וְזוֹהוּ טוֹד עֵינ' דְּל"ת גְּדוּלָה, לּוֹמַר
שְׂעֵינ' הָאֲדָם לֹא יֻכַל לְרְאוֹת
כִּי אִם הַדְּל"ת בְּאֵמּוֹר. אֲבָל י"ש רְמוּזוֹ
בְּרֵאשׁ תַּבַּת שֶׁל **שְׁמַע יִשְׂרָאֵל**, כִּי
הַיֵּשׁ הַמְּרַמֵּז לְהַנְחִילַת אוֹהֲבָיו יֵשׁ, לֹא
יֻכַל עֵין לְרְאוֹת כִּי אִם "לְשִׁמְעֵ אֲנֹן"
(תהלים יח מה) שְׂמַעְנוּ יַעֲדוּ זֶה מִפִּי
סוֹפְרִים וּמִסְפָּרִים, אֲבָל 'עֵין לֹא
רְאֵתָה'. וְזֶה רְמוּז קָרָה :
דְּבָר אַחֵר לְכֹף בָּאוּ עֵינ' דְּל"ת גְּדוּלָה,

וְנִגְבְּהָ וְגו', לְהִרְאוֹת לוֹ כֹּף אַחֲרוֹרֵינוּ, כְּמוֹ
שֶׁפָּרֵשׁ רַש"י פְּרָשְׁת וְזֹאת הַבְּרָכָה (לד-א)
"וְיִרְאֶהוּ אֶת כֹּף הָאֲרָץ" וְגו' "עַד הַיָּם
הָאֲחֲרוֹן", וְלֹא עַד בְּכָלֵל, כִּי מִן הַיּוֹם
הָאֲחֲרוֹן וְהִלְאָה הוּא זְמַן הַתְּחִלַּת שְׁכַר
הַעוֹלָם הַבָּא, וְעֲלִינוּ נְאֻמַר (ישעיה א) "עֵינ'
לֹא רָאִתָּה אֱלֹהִים וּזְלַתְךָ". לְכֹף נְאֻמַר
'וּפְנֵי לֹא יִרְאוּ, כִּי הַפְּנִים שֶׁל תְּפִלִּין
חֲקוּק בָּהֶם תַּבַּת 'יֵשׁ הַמְּרַמֵּז לְשְׁכַר
הַעוֹלָם הַבָּא, אֲשֶׁר עֵינ' לֹא רְאֵתָה' :

לפשוטו של מקרא? (בראשית ג, ח).

והבאור בזה:

על הפסוק שאמר יעקב לשמעון (בראשית מט, ז) "אחלקם בינינו ונאפיצם בישראל", מפרש רש"י "אין לה עניינים וסופרים ומלמדי תינוקות אלא משמעון, כדי שיהיו נפוצים". מכך משמע, כי מלמדי תינוקות היו מקבצים מאד בקרב עם ישראל, עד שכמעט שבט שלם התפרנס מעסוק זה.

ועל-כן, כשנבוא לפרש את פשוטות הכתוב כאן "ושננתם לבניך" לא נוכל לומר שקאי על הבנים, כי אם האב בעצמו חזיב ללמד את בנו תורה, למה יש צורך במלמדי תינוקות. דאף שנדרשים הם עבור יתומים או עבור בני עם-הארץ,

הרי אלו מקרים מועטים, ואיך התורה אומרת שכמעט שבט שלם יתעסק בלמוד תינוקות (וליהיו סופרים) בעוד שהצורך בזה הוא לעתים רחוקות! ומלבד זאת: ילד 'בן חמש למקרא' (שבשבילו נועד פרוש רש"י, לפי הוראת המשנה באבות "בן חמש שנים למקרא") שלומד את הפסוק, אינו יכול להבין שיש חיוב על אביו ללמדו תורה בעצמו, בשעה שהוא וחבריו לומדים אצל מלמדים.

ומוכן מה שרש"י הכרח לפרש כי "לבניך - אלו התלמידים", דלא נתן לפרש את פשוט הכתוב דקאי על הבנים.

(ח) וקשרתם לאות על-ידיך והיו לטטפת בין עיניך:

שבראש. (סנהדרין ח) ועל שם מנין פרשיותיהם נקראו טטפת, טט בכתפי שתים, פת באפריקי שתים.

כ"י וקשרתם לאות על-ידיך • אלו תפליין שבזרוע. והיו לטטפת בין עיניך • אלו תפליין עיניך:

~ נקודות משיחות קודש ~ (על-פי לקוטי שיחות חלק ל"ט עמוד 22 ואילך - מתוך 'לקראת שבת')

החלוק בין תפליין של-יד לתפליין של-ראש בעבודת האדם

של-ראש:

בנוגע למדות שבלב, הרי אין לבו של כל אדם ברשותו להפך לבו מתאוות עולם הזה לאהבת ה' באמת (תניא ריש פרק יז), כי רק צדיקים 'לבם ברשותם' (תניא שם), ולכן אין מצות תפליין של-יד - שעבוד תאוות הלב - שיהיה מנח, אלא רק על מעשה הקשירה, זאת אומרת, דאף-על-פי שאין האדם יכול להפך את לבו מתאוות לבו לאהבת ה' באמת, שיהיה משעבד בתמידיות לאהבת ה', מכל-מקום עליו לקשר את לבו, בדרך כפייה, לשלוט על עצמו שלא להוציא תאוותו מן הכח אל הפעל.

מה-שאין-כן בנוגע למוחו, הרי "מוחו ברשותו" של כל אדם ואדם מישראל, ש"יכול להתבונן בו בכל אשר יחפץ" (תניא שם), ולכן מצות תפליין של-ראש היא מצוה תמידית, ש"יהיה מנח", היינו שיהיה משעבד באופן תמידי לעבודתו יתברך.

וקשרתם לאות על-ידיך והיו לטטפת בין עיניך: (ו, ח) בנוגע לתפליין של-יד נקט הכתוב הלשון "וקשרתם", ואלו בתפליין של-ראש כתב "והיו", ומזה מוכח דבתפליין של-יד המצוה היא רק מעשה הקשירה, מה-שאין-כן תפליין של-ראש - מצותן שיהיו מנחים על הראש, ונמצא שכל רגע שהן על הראש מקימים מצות תפליין (וראה בצפת פנח על הרמב"ם (הלכות תפליין פרק ד הלכה ד. מהדורא תנינא ע, ד. פט, א) שביאר על-פי חילוק זה לשון הרמב"ם).

ויש לבאר זה בעבודת האדם לקונו:

החלוק הפנימי בין תפליין של-יד ותפליין של-ראש הוא כמבאר ב'שלקן ערוף' (אורח חיים סימן כה סעיף ה) דתפליין של-יד שמוניחים על הזרוע כנגד הלב - מורה על עבודת המדות, לשעבד להקב"ה "הלב שהוא עקר התאוות והמחשבות", ותפליין של-ראש "על הראש כנגד המוח" - לשעבד "הנשמה שהיא במוח" להקב"ה.

ועל-פי-זה יש לבאר החלוק הנ"ל בין תפליין של-יד ותפליין

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות יט עמ' 64)

יהודי פשוט, העובד את ה' בקבלת על, קודמת לעבודת בעל מוחין (ספר השיחות ת"ש עמ' 133). ויש לבאר על פי הידוע בתורת החסידות, שהבטול של יראה וקבלת על, אפלו יראה ותתאה, קשור לבטול העצמי של עצם הנפש, היחידה שבנפש, שלמעלה מעבודת תפליין של ראש.

וקשרתם לאות על ידיך והיו לטטפות בין עיניך: (ו, ח) **תפליין דמארי עלמא מה כתיב בהו, ומי כעמרף ישראל גוי אחד בארץ** (ברכות ו, א) הבעל-שם-טוב אומר, שהתפליין של יד של הקב"ה הם היהודים הפשוטים, והתפליין של ראש הם בעלי התורה. כשם שהנחת תפליין של יד קודמת להנחת תפליין של ראש, כך גם עבודתו של

(ט) וכתבתם על־מזוזות ביתך ובשעריך: ם
 ט ותכתבנון על מזוזין ותקבענון בספי ביתך ובתריעיך:
 ט"א • מזוזות ביתך • מזוזות פתיב, שאין צריך אלא אחת. ובשעריך • לרבות שערי חצרות ושערי מדינות ושערי עירות (יזמא י"א) •

(י) והיה פייביאך ו יהוה אלהיך אלהארץ אשר נשבע לאבתך לאברהם ליצחק וליעקב לתת לך ערים גדלת וטבת אשר לא־בנית:
 י ויהי ארי ועלנך וי אלהך לארעא די קיים לאברהם לאברהם ליצחק וליעקב למתן לך קרוין רבובן וטבן די לא בנימא:

(יא) ובתים מלאים פל־טוב אשר לא־מלאת וברת חצובים אשר לא־חצבת פרמים וזיתים אשר לא־נטעת ואכלת ושבעת:
 יא ובתין מלן כל טוב די לא מליתא וגבין פסילן די לא פסלתא פרמין וזיתין די לא נצבתא ותיכול ותשבע:

ט"א • חצובים • לפי שהוא מקום טרשין וסלעים, נופל בו לשון חציבה.

(יב) השמר לך פן־תשכח את־יהוה אשר הוציאך מארץ מצרים מבית עבדים:
 יב אסתמר לך דילמא תנשי ית דחלתא דיי אפקך מארעא דמצרים מבית עבדותא:

ט"א • מבית עבדים • פתרגומו: 'מבית עבדותא', ממקום שהייתם שם עבדים.

(יג) את־יהוה אלהיך תירא ואתו תעבד ובשמו תשבע:
 יג ית וי אלהך תדמל וקדמוהי תפלח ובשמה תקים:

ט"א • ובשמו תשבע • אם יש בך כל המדות הללו, שאתה ירא את שמו, תהא זהיר בשבועתך, ואתה ירא את שמו ועובד אותו, אז בשמו תשבע, שמתוך שאתה ירא את שמו, לא תשבע.

(יד) לא תלכון אחרי אלהים אחרים מאלהי העמים אשר סביבותיכם:
 יד לא תקכון בטר טעות עממא מטעות עממא די בסחרניכון:

ט"א • מאלהי העמים אשר סביבותיכם • והוא הדין לרחוקים, אלא לפי שאתה רואה את סביבותיך תועים אחריהם, הצרך להזהיר עליהם ביותר.

(טו) כי אל קנא יהוה אלהיך בקרבך פן־יחרה אף יהוה אלהיך בך והשמידך מעל פני הארמה: ם
 טו ארי אל קנא וי אלהך שכנתה פינך דילמא יתקף רגזא דיי אלהך בך וישצף מעל אפי ארעא:

(טז) לא תנפּו את־יהוה אלהיכם באשר נפיתם במספה:
 טז לא תנסון קדם וי אלהכון קמא די נסתון בנימא:

ט"א • במספה • כשיצאו ממצרים, שנסוהו במים, שנאמר (שמות ט'): "ה'יש' ה' בקרבנו"? •

(יז) שמור תשמרון את־מצות יהוה אלהיכם ועדתיו וחקיו אשר צוך:
 יז מטר תטרון ית פקודיא דיי אלהכון וסהדתה וקמיהי די פקדך:

יח ומעבד דכשר ודמקון קדם יי בדיל דייטב
לך ותעול ותירת ית ארעא טבתא די קיים
יי לאבתיך :

(יח) ועשית הישר והטוב בעיני יהוה למען ייטב לך
ובאת וירשת את-הארץ הטובה אשר-נשבע יהוה
לאבותיך :

כט"ג ◀ הישר והטוב • זו פשרה, לפנים משורת הדין.

יט למתבר ית כל בעלי דבכוך מדמדוך קמא
די מליל יי :

(יט) להרף את-כל-איבך מפניך כאשר דבר
יהוה: ם

כט"ד ◀ כאשר דבר • והיכן דבר? (שמות כג) "והמתתי את כל העם וגו'".

כארי ישאלנך בך מחר למימר מא
סהדוּתא וקממא ודינא די פקיד יי אלהנא
יתכון :

(כ) פיי-ישאלך בך מחר לאמר מה העדות והחקים
והמשפטים אשר צוה יהוה אלהינו אתכם:

כט"ה ◀ פיי-ישאלך בך מחר • יש "מחר" שהוא אחר זמן.

כא ומימר לבך עבדין הוינא לפרעה
במצרים ואפקנא יי ממצרים בידי תקיפא :

(כא) ואמרת לבך עבדים היינו לפרעה במצרים
ויציאנו יהוה ממצרים ביד חזקה:

כב ויהב יי אתין ומופתין רבבין ובישין
במצרים בפרעה ובכל אנש ביתה לעינא :

(כב) ויתן יהוה אותות ומפְתִים גדלים ורעים
במצרים בפרעה ובכל-ביתו לעינינו:

כג ויתנא אפק מתמן בדיל לאעלא יתנא
למתן לנא ית ארעא די קיים לאבתינא :

(כג) ואותנו הוציא משם למען הביא אותנו לתת לנו
את-הארץ אשר נשבע לאבותינו:

כד ופקנדא יי למעבד ית כל קממא האלין
למדחל ית יי אלהנא לטב לנא כל יוממא
לקממוּתנא פיומא הדין :

(כד) ויצונו יהוה לעשות את-כל-החקים האלה
לראה את-יהוה אלהינו לטוב לנו כל-הימים
לחיתנו פתיום הוה:

כה וזכותא תהי לנא ארי נשר למעבד ית כל
תפקדטא הדי קדם יי אלהנא קמא די
פקנדא :

(כה) וצדקה תהיה לנו פיי-נשמר לעשות את-כל-
המצוה הזאת לפני יהוה אלהינו כאשר צונו: ם

♦ שבת קודש י"ג מנחם-אב ♦

א ארי זעלנך יי אלהך לארעא די את עלל
למתן למירתה ויתרף עממין סגיאין מן
קדמך חתאי וגרגשאי ואמראי וקנענאי
ויפרזאי והנאי ויבוסאי שבועא עממין
סגיאין ומקיסין מנך :

ז (א) פיי יביאך יהוה אלהיך אל-הארץ אשר-אתה
בא-שמה לרשתה ונשל גוים רבים מפניך החתי
והגרגזשי והאמרי והכנעני והפרזי והחוי והיבוסאי
שבועה גוים רבים ועצומים מנך:

כט"ו ◀ ונשל • לשון השלכה והתזה, וכן (דברים יט) : "ונשל הפרזל".

ב וימסרניו יי אלהיך קדמך ותמחננו במרא
תגמר יתהון לא תגזר להון קנים ולא תרחם
עליהון:

(ב) וּנְתַנָּם יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְפָנֶיךָ וְהִפִּיתָם הַחֲרָם
תַּחֲרִים אֹתָם לֹא-תַכְרֵת לָהֶם בְּרִית וְלֹא תַחֲנַם:

כ"ט"א - ולא תחננם • (ע"ז ט) לא תתן להם חן, אסור לו לאדם לומר: 'כמה נאה כנעני הזה! דבר אחר: לא תתן להם חנייה בארץ'.

ג ולא תתחמתן בהון ברתך לא תתן לברה
וברתה לא תסב לברך:

(ג) וְלֹא תִתְחַמֵּתָן בָּם בְּרַתְךָ לֹא-תִתֵּן לְבָנֹו וּבְרַתּוֹ לֹא-
תִקַּח לְבַנְךָ:

ד ארי נטענן ית בך מבת פלחני ויפלחון
לטעות עממיא ויתקף רגזא ויזי ככון
וישצף בפריע:

(ד) כִּי-יִסִיר אֶת-בְּנֶךָ מֵאַחֲרָי וְעָבְדוּ אֱלֹהִים אֲחֵרִים
וְחָרָה אַף-יְהוָה בְּכֶם וְהִשְׁמִידְךָ מֵהָר:

ה ארי אם פדין מעבדון להון אגוריהון
תתריעון וקמתהון תתברון ואשריהון
תקוצצון וצלמי טעותהון תוקדון פנורא:

כ"ט"ב - כי יסיר את-בנך מאחרי • (קידושין סח) בנו של
כנעני, כשישא את בתך יסיר את בנך אשר תלד לו
בתך מאחרי, למדנו שכן בתך הבא מן הכנעני קרוי

ו ארי אם פדין מעבדון להון אגוריהון
תתריעון וקמתהון תתברון ואשריהון
תקוצצון וצלמי טעותהון תוקדון פנורא:

(ה) כִּי אִם-כֹּה תַעֲשׂוּ לָהֶם מִזְבַּחַתֵּיהֶם תִּתְּצוּ
וּמִצַּבְתָּם תִּשְׁבְּרוּ וְאֲשִׁירֵהֶם תִּגְדְּעוּן וּפְסִילֵיהֶם
תִּשְׂרְפוּן בָּאֵשׁ:

כ"ט"ג - מזבחתיהם • של בנין. מצבתם • אבן אחת. ואשיריהם • אילנות שעובדין אותם.

ז ארי עם קדיש את קדם יי אלהיך בך
אתרעי יי אלהיך למהוי לה לעם חביב מפל
עממיא די על אפי ארעא:

(ו) כִּי עִם קְדוֹשׁ אַתָּה לִיהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּךָ בַּחַר יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ לְהוֹת לוֹ לְעַם סִגְלָהּ מִכָּל הָעַמִּים אֲשֶׁר
עַל-פְּנֵי הָאָדָמָה:

ח לא מדסגיאיין אתון מפל עממיא צבי יי
ככון ואתרעי ככון ארי אתון זעריין מפל
עממיא:

(ז) לֹא מֵרַבְּכֶם מִכָּל-הָעַמִּים חָשַׁק יְהוָה בְּכֶם וַיִּבְחַר
בְּכֶם כִּי-אַתֶּם הַמְּעֻט מִכָּל-הָעַמִּים:

ט: "ונחננו מה", לא כנבוכדנאצר שאמר (ישעיה יד):
"אדמה לעליון", וסנחריב שאמר (שם לו): "מי בכל
אלהי הארצות", וחרים שאמר (יחזקאל כח): "אל אני
מושב אלהים ישבתי". כי אתם המעוט • הרי 'כי'
משמש בלשון 'דהא'.

כ"ט"ד - לא מרבכם • כפשוטו. ומדרשו: לפי שאין
אתם מגדילים עצמכם כשאני משפיע לכם טובה,
לפיכך "חשק ה' בכם". כי-אתם המעוט •
הממעטין עצמכם, כגון אברהם שאמר (בראשית יח):
"ואנכי עפר ואפר", וכגון משה ואהרן שאמרו (שמות

כלי יקר - עז והדר

והבאור לכל זה הוא, שרצה ה' את
ישראל שבאמת אינן שלמים
מכל צד, כי עם קשה ערף הוא" (שמות
לד ט), אף שהם טובים מן שאר האמות,
כי יש בהם רבוי זכיות יותר מן העמים,
ומעוט עונות מפל העמים. וסלקא
דעתך אמיינא, שמצד שיש להם קצת

קשה, חשק בכם ויבחר בכם, תרתי
'בכם' למה לי, הנה לו לומר 'חשק
ויבחר ה' בכם'. ומה בין 'חשק' ל'בחר'.
ועוד יש עיון דק, כי בתבת מרבכם
כלל האנשים והמספר בתבה אחת,
ובאמרו כי אתם המעוט, יצא לחלק
ביניהם:

ז (ו) לא מרבכם מפל העמים חשק
ה' בכם ויבחר בכם. לשון
זה צריך באור, כי קשה מהיכא תיתי
לומר 'מרבכם חשק ה'', שהרי באמת
המה המעוט. ועוד מהו שנתן טעם
ואמר (פסוק ח) כי מאהבת ה' אתכם,
נתן טעם לאהבה באהבה עצמה. ועוד

ח ארי מדרחם יי יתכון ומדנטר ית קמא די קיים לאכהתכון אפק יי יתכון בידא תקיפא ופרקף מבית עבדותא מידא דפרעה מלפא דמצרים:

(ח) כִּי מֵאֲהַבְתָּ יְהוָה אֶתְכֶם וּמִשְׁמְרוּ אֶת־הַשְּׁבֻעָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לְאַבְתֵיכֶם הוֹצִיא יְהוָה אֶתְכֶם מִיַּד חֲזָקָה וַיַּפְדֶּךָ מִבַּיִת עֲבָדִים מִיַּד פְּרַעֲה מִלְּדַמְצָרִים:

כט"י • כי מאהבת ה' • הרי כ'י' משמש בלשון 'אלא', לא מרבכם חשק ה' בכם אלא מאהבת ה' וּמִשְׁמְרוּ אֶת הַשְּׁבֻעָה • מחמת שְׁמְרוּ אֶת הַשְּׁבֻעָה.

ט וּתדע ארי יי אלהך הוא אלהים אלהא מהימנא נטר קמא וחסדא לרממוהי ולנטרי פקודוהי לאלפי דרין:

(ט) וַיִּדְעַתְּ כִּי־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ הוּא הָאֱלֹהִים הָאֵל הַנְּאֻמָּן שֹׁמֵר הַבְּרִית וְהַחֲסֵד לְאַהֲבָיו וּלְשֹׁמְרֵי מִצְוֹתָיו לְאַלְף דֹּר:

אצל "לאוהביו", העושין מאהבה, ששכרם יותר גדול, הוא אומר לאלפים. לאוהביו • אלו העושין מאהבה. ולשומרי מצותיו • אלו העושין מיראה.

כט"י • לְאַלְף דֹּר • ולהלן הוא אומר (דברים ח): "לאלפים". כאן שהוא סמוך אצל "לשומרי מצותיו", העושין מיראה, הוא אומר לאלף. ולהלן שהוא סמוך

י ומשלם לשנאיו אל-פניו להאבדו לא יאחר לשנאו אל-פניו ישלם-לו:

י ומשלם לסנאוהי טבן די אנון עבדין קדמוהי בסייהון לאובדיהון לא מאחר עבד טב לסנאוהי טבון די אנון עבדין קדמוהי בסייהון משלם להון:

(י) וּמִשְׁלֵם לְשִׂנְאָיו אֶל־פָּנָיו לְהַאֲבִידוֹ לֹא יֵאָחֵר לְשִׂנְאוֹ אֶל־פָּנָיו יִשְׁלַם־לוֹ:

כט"י • ומשלם לשנאיו אל-פניו • בחייו, משלם לו גמולו הטוב, כדי להאבדו מן העולם הבא.

יא וְתִטֵּר ית תפקדתא וית קמא וית דינא די אגא מפקדף יומא דין למעבדהון:

(יא) וְשִׁמְרַתְּ אֶת־הַמִּצְוָה וְאֶת־הַחֻקִּים וְאֶת־הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר אָנֹכִי מִצְוֶה הַיּוֹם לַעֲשׂוֹתָם:

כט"י • היום לעשותם • (עירובין כב) ולמחר, לעולם הבא, לטל שכרם:

ק"ח פסוקים, עזיא"ל סימן. חסלת פרשת ואתחנן

ההפטרה לציבור ולשמו"ת לקמן עמודים רלג - רלה

כלי יקר - עזו והדר

חשק ה' ויבחר בכם, כי אין דבר קטן כזה מעלה ומוריד מאחר שבאמת מעשיכם אינן רצויין. כי מאהבת ה' אתכם, כי אתם בעצמותיכם רצויין מצד הגזע שלכם, ומשמרו את השבועה וגו', רוצה לומר זכות אבות היא שעמדה לכם. וזה הרמוז במלת 'אתכם', לומר אתם לבדכם רצויין, אבל מעשיכם אינן רצויין, כמו שגאמר (להלן ט ח) "לא בצדקתך וגו'": תורה ח חסלת פרשת ואתחנן

הדבוקים בהם, כלל האנשים והמספר בתבה אחת לכבודם, ואמר שלא חשק ה' בכם מצד זה המקצת רבוי זכיות שיש לכם על כל העמים. ויבחר בכם, קאי גם בן על תבת לא, כאלו אמר שגם לא בחר בכם כי אתם המעט לפי שיש לכם מעוט עונות על כל העמים כבחר הרע במעוטו, ולכבודם חלק המספר מן האנשים, שלא לחבר אליהם העונות דבוק גמור, אלא הפריד מהם. לא משני צדדים אלו

רבוי זכיות 'חשק' ה' בהם, כי החשק שיה' לומר בדבר הנאהב, ומצד שיש להם מעוט עונות 'בחר' בהם, כבחר הרע במעוטו, ושקא יטעו לומר שעל זה האפן מעשיהם רצויים אל השם יתברך. קא משמע לן כי מאהבת ה' אתכם, אתם רצויים, ומעשיכם אינן רצויים, ולא גרמו לא החשק ולא הבחירה: וזהו שגאמר לא מרבכם מפל העמים, לפי שמדבר ברבוי זכיות

שיעורי תהלים לשבוע פרשת ואתחנן

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

ב"ה א' ט"ו סיון, תרפ"ח, ריגא

... בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אני"ש ש"י אשר יקבעו, שבבתי-הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החדש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת **בתקפה עומדת**, לזכות הרבים, (וראוי ה"י לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מיילי דמיטב מנפש ועד בשר ...

<p>יום ראשון - ז' מנחם-אב מפרק לט עד סוף פרק מג</p>	<p>יום רביעי - י' מנחם-אב מפרק נה עד סוף פרק נט</p>
<p>יום שני - ח' מנחם-אב מפרק מד עד סוף פרק מח</p>	<p>יום חמישי - י"א מנחם-אב מפרק ס עד סוף פרק סה</p>
<p>יום שלישי - ט' מנחם-אב פרק כ, מפרק מט עד סוף פרק נד</p>	<p>יום שישי - י"ב מנחם-אב מפרק סו עד סוף פרק סח</p>
<p>שבת קודש - י"ג מנחם-אב פרק כ מפרק סט עד סוף פרק עא</p>	

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

[תמוז תרס"ו]

שמעתי מזקני ארץ שבימיהם היה המנהג שכל אחד היה אומר בכל יום את הקאפיטל תהילים לפי שנות חייו. למשל אם מלאו לו כ' שנה ונכנס לשנת הכ"א היה אומר פרק כ"א בתהילים וכן היו אומרים גם את התהילים לפי שנות בניו ובנותיו באמרו שזוהי סגולה שלא ייצאו לתרבות רעה...

יום ראשון ז' מנחם-אב

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' קד, ג וילבש צדקה... עד עמ' 208, [ח'ו].

עלמין" - שהוא אור שאינו מצומצם לפי ערך הנבראים, 44
להתלבש בפנימיות גלויה בהם, כ"אם בחינה של טוב ומקף 45
מעליהם, ואור זה פועל בהם בהיותו למעלה מהם, (במבאר 46
הפרוש - של, "ממלא כל עלמין" ו"סובב כל עלמין" 47
ב'לקומי אמרים', - 48

בחלק הראשון של ספר 49
ה"תניא", עין שם) - 50
לבושים אלה שמבחינת 51
"סובב כל עלמין", 52
מתהווים באתערוהא 53
דלתתא, - בהתעוררות 54
שמלמטה, היא מצות ה' 55
ורצון העליון ברוך-הוא. 56
- שכיוון שהמצוה היא 57
רצון העליון, הבחינה של 58
רצון (שהוא כח מקף) 59
וסובב - לכן נמשכים עלי- 60
ידה לבושים מבחינת 61
"סובב כל עלמין" ועיקר 62
המשכה זו מאור אין 63
סוף ברוך-הוא, הוא 64
לבוש ו"אור מקוה" 65
לעשר ספירות - של 66
ארבעת העולמות, 67

דאצילות-בריאה-יצירה-עשיה, המשתלשלות - עשר 68
הספירות של ארבעת העולמות, משתלשלות מעלה לעלה 69
וממדרגה למדרגה כו', הנקראות - הספירות נקראות, בשם 70
"ממלא כל עלמין". - ההמשכה מאור אין-סוף ברוך-הוא 71
וסובב כל עלמין הנמשכת על ידי המצוות, נעשית בעיקר לבוש 72
ומקף להשתלשלותן של הספירות. ברם, לכאורה, כיוון 73
שהספירות עצמן הן הרי אלקות - האלקות - של העולמות, 74
מדוע, איפוא, נדרשת המשכה מאור אין-סוף כלבוש לספירות? 75
פרוש, - הכוונה היא, כי אור אין-סוף ברוך-הוא מתלבש 76
ומאיר בתוך כל השתלשלות העשר ספירות - של 77
העולמות, דאצילות-בריאה-יצירה-עשיה, - כלומר, הוא 78
מאיר בהם בפנימיות, באופן של התלבשות, והוא המאציל 79
העשר ספירות דאצילות, המשתלשלות לבריאה-יצירה- 80
עשיה, - כידוע שהספירות והפרצופים של עולם ה"אצילות", 81
מאירים בעולמות "בריאה", "יצירה", "עשיה", והם מהווים 82
האלקות שבעולמות אלה. אך, כיצד מתבצעת ההאצלה של 83
הספירות של עולם ה"אצילות" ומה שאור אין-סוף מאיר, 84
בהשתלשלות הספירות של שאר העולמות? הרי זה - על-ידי 85
צמצום עצום המבאר ב- ספר 'עין חיים', - שאין זה סתם 86

ג. וילבש - לבוש של צדקה בשרון, - המגין על הגוף, ויבוע 1
ישועה בראשו". - למרות שהפסוק מוסב כלפי הקב"ה, שהוא 2
ילבש לבושים של צדקה וישועה לבני ישראל, ולבושים של 3
נקמה (כפי שהוא מסיים בפסוק) כלפי אומות העולם, אך כיוון 4
שהכלי לקליטת (או 5
להתהוות) הענינים 6
שלמעלה? - נוצר מן 7
הענינים שבני ישראל 8
עושים למטה מעין ודוגמה 9
מהם, הרי הכוונה היא 10
(גם), שבעבודת הצדקה 11
של בני ישראל ישנו הענין 12
שצדקה היא לבוש, כמו 13
שריון המגין על הגוף, 14
וכובע ישועה בשביל 15
הראש, ודרשו רבותינו 16
והרונם לברכה: מה 17
שריון זה כל קלפה 18
וקלפה - מהן מורכב 19
השריון, מצטרפת 20
לשריון גדול, אף צדקה 21
כל פרוטה ופרוטה - 22
שנותנים לצדקה, 23
מצטרפת להשבון גדול. 24

- לכאורה, אותו דבר שמוכן במשל מובן מאליו גם בנמשל: כשם 25
שבשריון מתהווה מפרטים רבים - ענין גדול אחד, כך בנמשל, 26
מתהווה מהרבה פרטים ענין וחשבון אחד גדול. מה מוסיף, 27
איפוא, המשל, שבלעדו לא היו מבינים את הדבר בנמשל? אלא 28
הפירוש הוא: פרוש, שהשריון עשוי קשקשים - בעין קשקשי 29
הדג, על נקבים, והם - הקשקשים, מגנים שלא יבנם חץ 30
בנקבים, וככה הוא מעשה הצדקה: - שגם בצדקה ישנו הענין 31
של נקבים וקשקשים המגינים על הנקבים, כפי שיסביר להלן, את 32
זה מוסיף המשל על הנמשל, שישנו ענין של נקבים, והקשקשים 33
- הפרטות - מגינים על הנקבים. 34
ובאור הענין, - מהו ענין ה"נקבים" שה"קשקשים" של מעשה 35
הצדקה מגינים עליהם? כי גדולה צדקה מכל המצות, שמהן 36
- מהמצוות בכלל, נעשים - נוצרים. לבושים להנשמה, - כדי 37
שהנשמה תוכל לקבל את הגילוי של גן-עדן ושלא תתבטל, 38
היא זקוקה ללבושים שבאמצעותם תוכל לקבל את הגילוי. 39
לבושים אלה מתהווים ממעשה המצוות, הנמשכים - הלבושים 40
נמשכים, מאור אין-סוף ברוך-הוא - ומכיוון שהם באים 41
ממקום שהוא אין-סוף, לכן אפשר לקבל על ידם הגילוי של גן 42
עדן שהוא גילוי של אין-סוף ובלי גבול, מפיחינת "סובב כל 43

1. ישעי' נט, יז. 2. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "וכפי' אדה"ז דע מה למע' - ממך (היום יום י"ג באייר)". 3. ב"ב ט, ב. 4. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "כמשנ"ת לקמן סכ"ט". 5. פרק מ"ח.

44 הנשמי ובעל גבול ו - החיות שבו הוא ב-צמצום רב ועצום
45 מאד מאד, אי אפשר - לכן, להתלבש - בעולם הזה, שום
46 הארה מאור אינסוף ברוך-הוא, בראם - אלא, אך ורק
47 על-ידי - באמצעות עשר ספירות, הנקראים "גופא" ביהר

48 הקדוש: - כפי שרבינו

49 הזקן מסביר מיד להלן

50 שכהשוואת הגוף לנשמה,

51 שהגוף הוא באין-ערוך

52 לגבי הנשמה, כך

53 הספירות הן באין-ערוך

54 לגבי אינסוף, ומאחר

55 שהשכר למעשה המצוות

56 הוא המשכה מ"אינסוף" -

57 אין הוא יכול להתלבש

58 בעולם זה, ולכן "שכר

59 מצוה בהאי עלמא -

60 ליכא", אין בעולם הזה

61 סוג המשכה התלבשתית

62 כזו, כי ההמשכות

63 המתלבשות בעולם זה

64 באות רק על ידי העשר

65 ספירות הנקראות בוהר

66 הקדוש "גופא", "חסד

67 דרועא ימינא כו". -

68 חסד - נקרא זרוע ימין,

69 וגבורה - זרוע שמאל, וכך הלאה. לפי, שכל

70 להגוף הנשמי לגבי הנשמה, כך אין ערך כלל לעשר

71 ספירות דאצילות לגבי המאציל העליון אינסוף ברוך

72 הוא, כי - שכן, אפילו חכמה עלאה, - עליונה, שהיא

73 ראשיתו, - של העשר ספירות, היא בבחינת עשיה גופנית

74 לגבי אינסוף ברוך-הוא, - כשם שעשיה גופנית של האדם

75 מרוחקת מעצם הנפש שלו, כמו שנתבאר בלקוטי אקרים. -

76 בחלק הראשון של ספר התניא, בהגהה שבפרק ב¹⁰. ואי

77 לזאת, - ולכן, במעשה הצדקה וגמילות חסדים, שאדם

78 אוכל מפירותיהן בעולם הזה, - הרי, אם בצדקה וגמילות

79 חסדים יש לאדם משהו שכר - הפירות - בעולם הזה, הכוונה

80 היא שבמצוות אלו אכן יורד לעולם הזה משהו מהאור הנזכר

81 לעיל, וזאת מפני שיש נקבים, על-דרך-משל, בלבוש העליון

82 המקיף על - בחינת "גופא", הם הכלים דעשר ספירות, -

83 שמשוהו מהכלים של עשר הספירות ירדו דרך הנקבים לעולם

84 הזה, להאיר מהם ולהשפיע אור ושפע מ"חסד - שהוא

85 בחינת דרועא ימינא" - הזרוע הימנית, נמשך ארץ ימים

86 בעולם הזה הנשמי, ועשר וכבוד - נמשכים בעולם הזה,

1 צמצום ומיעוט של האור, אלא זהו סילוק של האור באופן
2 שאור שהוא אינסוף ובלי גבול יוכל להיות נאצל ולהאיר
3 באופן של גבול, ונקרא "אור פנימי", - אור המתלבש
4 בפנימיות, שכן הוא מצומצם לפי ערך הדבר שבו הוא מתלבש.

5 ועל-ידי קיום המצות

6 נמשך "אור מקיף"

7 הנזכר לעיל, ומאיר תוך

8 העשר ספירות

9 דאצילות-פריאה

10 יצירה-עשיה, ומתחד

11 עם ה"אור פנימי", -

12 הרי מאיר אז בתוך האור

13 הפנימי (בסדר

14 ההשתלשלות) אור שהוא

15 בבחינת אינסוף, ונקרא

16 "יחוד קדשא ברוך-הוא

17 - מה שהוא קדוש

18 ומובדל, למעלה מהעולם,

19 בחינת "סובב כל עלמין",

20 ושכינתיה", - עם האור

21 הפנימי הנקרא "שכינה",

22 על שם ששוכן ומתלבש

23 בהשתלשלות, כמו

24 שנתבאר במקום אחר,

25 - שעל-ידי מצוות נעשה

26 יחוד של קודשא ברוך-הוא עם השכינה שלו, שלכן אומרים

27 לפני קיום המצוות "לשם יחוד קודשא ברוך-הוא ושכינתיה",

28 שכן המצוות "פועלות" יחוד זה, המשכת אור ה"סובב כל

29 עלמין" הנקרא "קודשא ברוך הוא" - באור ה"ממלא כל עלמין"

30 הנקרא "שכינה". זה, אם כן, עיקר המשכה הנמשכת מאור

31 אינסוף על ידי מצוות - המשכה מאור אינסוף בהשתלשלות

32 הספירות של העולמות, וההארה דהארה מ"אור מקיף"

33 הנזכר לעיל, על-ידי צמצום רב, נעשה לבוש לבחינת

34 נפש-רוח-נשמה של האדם בגן-עדן התחתון והעליון,

35 שיוכלו - הנפש-רוח-נשמה של האדם, ליהנות ולהשיג איזה

36 השגה והארה מאור אינסוף ברוך-הוא, - המאיר בגן עדן,

37 כי בהעדר לבוש זה, לא היתה הנשמה, שהיא בעלת גבול,

38 יכולה לקבל ולהשיג הארה מאור אינסוף שהוא בלי גבול, כמו

39 שמתבאר במקום אחר. - להלן ב"אגרת הקודש". וזה שאמרנו

40 רבותינו זכרונם לברכה: "שכר מצוה פהאי עלמא ליכא",

41 - שכר מצוה בעולם הזה - אין. חכמינו ז"ל לא אומרים ששכר

42 מצוה אינו ניתן בעולם הזה כ"אם בעולם הבא, אלא הם

43 אומרים, שבעולם הזה אין שום שכר מצוה. כי בעולם הזה

אגרת הקדש

וע"י קיום המצות נמשך אור מקיף הנ"ל ומאיר תוך הע"ם

דאבי"ע ומתייחד עם האור פנימי ונקרא יחוד קוב"ה

ושכינתיה" כמו"ש במו"א. ומהארה דהארה מאור מקיף הנ"ל

ע"י צמצום רב נעשה לבוש לבחי' נר"ן של האדם בנ"ע

התחתון והעליון שיוכלו ליהנות ולהשיג איזה השגה

והארה מאור א"ס ב"ה כמו"ש במו"א. וזה שאמרנו רז"ל שכר

מצוה בהאי עלמא ליכא. כי בעוה"ז הנשמי ובעל גבול

וצמצום רב ועצום מאד מאד א"א להתלבש שום הארה

מאור א"ס ב"ה כ"א ע"י י"ם הנקראים גופא בזה"ק. חסד

דרועא ימינא כו'. לפי שכמו שאין ערוך לו להגוף הנשמי

לגבי הנשמה כך אין ערוך כלל ל"ם דאצילות לגבי

המאציל העליון א"ס ב"ה. כי אפי' ח"ע שהיא ראשיתו

היא בבחי' עשיה גופנית לגבי א"ס ב"ה כמו"ש

בלק"א. ואי לזאת במעשה הצדקה וגמ"ח שאדם

אוכל מפירותיהן בעוה"ז יש נקבים עד"מ בלבוש

העליון המקיף על גופא הם הכלים די"ם. להאיר

מהם ולהשפיע אור ושפע מחדס דרועא ימינא אורך

ימים בעוה"ז הנשמי ועושר וכבוד מדרועא שמאלא.

6. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "להעיר מח"א פמ"א. אבל אין לומר שלזה מתכוון - דא"כ הול"ל "בלק"א" - כדלעיל בזה האגרת בנוגע לסוכ"ע". 7. סימן כ"ט. 8. קידושין לט. ב. 9. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "שבאין ערוך בירידה לנשמה דילי - או"ס". 10. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "יותר נ"ל שהכוונה לח"ב פ"ח"ט - ששם יש בי' נוסף על משי"כ כאן, משא"כ בהגיה דאדריבא. ואף דבאגה"ת פ"ד (ועוד) מוסיף "ח"ב" על משי"כ "בלק"א" - הוא משום דשם מציין המקום בדיוק וכהסיוס פ"א, משא"כ כאן". 11. קידושין מ, א.

27 שום יניקה מההשפעה הנשפעת על ידי הנקב למשל, שכן
28 מהאור המקיף אין הם יכולים לקבל יניקה, **כִּי הוּא** – האור
29 המקיף בא **מְבַחֵינָא אֵינְסוּף וְסוּבְבָא בְּלַ עֲלָמִין בְּנִזְכָּר**
30 **לְעִיל**. – שמשם אין החיצונים יכולים לקבל יניקה. הרי, שגם
31 במעשה הצדקה וגמילות

32 חסדים יש ענין של נקבים
33 וקשקשים הסותמים את
34 הנקבים. הנקבים
35 משמשים כפתיחה באור
36 המקיף ובלבוש, דרכה
37 ירדו "פירותיהן" כשכר
38 לאדם שבעולם הזה.
39 והקשקשים הם האור
40 המקיף הסותם את
41 הנקבים שלא תוכל
42 להיות יניקה לחיצונים,

43 ולפי זה הרי זה מכון למשל השריון העשוי מנקבים וקשקשים
44 המגינים על הנקבים. **וְזוּהוּ שְׂאֵמְרוּ רְבוּתֵינוּ וְזָרוּנְסֵי לְכַרְכָּה:**
45 – כשם שבשריון מצטרפת כל קליפה וקליפה לשריון גדול,
46 כך בצדקה **"מְצַטְרֶפֶת** – כל פרוטה ופרוטה, **לְחִשְׁבוֹן גְּדוֹל"**
47 **דִּיקָא**, – המלה "גדול" הוא בדיוק, **"כִּי גְדוֹל ה' וּמְהַלֵּל**
48 **מְאֹד"**¹³, **כִּי סוּף וְתַבְלִית וְגָבוּל (חֲסִידֵי שְׁלוֹם):** – הרי
49 שעלידי הפרטות של צדקה ממשיכים מהבחינה של "גדול
50 ה'", כפי שהיו המרמו על עשר הספירות, **ו' חכמה, ה' בינה,**
51 **ו' ששת המדות, וה' אחרונה מלכות**¹⁴ – מקבל מאינְסוּף וזן
52 בבחינת "גדולה" מאינְסוּף.

1 **מ' דְרֻעָא שְׂמָלָא**, – מספירת הגבורה שהיא בחינת הזרוע
2 השמאלית, **וְכֵן** – נמשכת השפעה למטה **כְּתַפְאָרְתָּ** – מספירת
3 התפארת, **וְהוּד וְהָרָר וְהָדָה וְכוּ'**¹²: – נמשכים למטה
4 מספירות הוד, יסוד, וכו'. כל האמור הוא השפעה הנמשכת
5 למטה על ידי הנקבים

6 למשל הנוצרים בלבוש
7 ובאור המקיף הנמשך
8 בתוך הספירות. **אֲךְ כִּי**¹
9 **שְׂלֵא יִנְקוּ חֲחִיצוֹנִים**²
10 **לְמַעְלָה** – הקליפות,³
11 **מֵאוּר וְשִׁפְעַת הַמַּשְׁתַּלְשֵׁל**⁴
12 **וְיִוָרֵד לְמַטָּה מִטָּה עַד**⁵
13 **עוֹלָם הַהָה הַנְּשָׁמִי**, –⁶
14 בשעה שההשפעה⁷
15 מצטמצמת כל כך, הרי זה⁸

16 נותן מקום שיוכלו
17 החיצונים לינוק מזה. כשמאיר האור כמו שהוא, הרי הכלי
18 לקליטתו הם רק הספירות וענינים של קדושה; ואילו כשהאור
19 יורד למטה אחרי צמצומים רבים עד לעולם הזה הגשמי, יש
20 מקום ח"ו שהחיצונים יוכלו לקבל יניקה מאור זה, **וְכֵן לְמַטָּה**
21 – וכך גם למטה יש צורך **לְהַגִּין עַל הָאָדָם וּלְשַׁמְרוֹ וּלְחַצִּילוֹ**
22 **מִכָּל דְּבַר רַע בְּנִשְׁמִיּוֹת וּבְרִחְנִיּוֹת**, – שזה ענין שיכול
23 להיות למטה על ידי יניקת החיצונים – ויש צורך למנוע זאת,
24 **לְאִתָּה** – ולכן, **הַזֵּוֹר וּמֵאִיר אֹזֵר הַמְּקִיף וְסוּבְבָא הַנְּקָב,**
25 **עַל־דֶּרֶךְ־מַשְׁל,** – הנקב שנוצר על ידי מעשה הצדקה
26 וגמילות חסדים חוזר ונסתם, כדי שהחיצונים לא יוכלו לקבל

יום שני ח' מנחם-אב

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 208, אך מי הוא הגורם... עד עמ' קה, תדרשנו.

67 הספירות של עולם ה"אצילות", **כִּי תֵרַת שְׂאֵת עַל הַהָאָרָה**
68 **וְהַשְּׁפִיעָה** – הנמשכות ב"אצילות", **שְׂבַתְחֵלַת הָאֲצִילוֹת** – של
69 עולם ה"אצילות", **וְהַשְּׁתַלְשֵׁלוֹת** – של הספירות, **וְכוּ'**. – הרי,
70 כיוון שנמשכת תוספת

71 אור שלמעלה מעלה
72 מ"אצילות", ולגבי אור זה,
73 "אצילות" ר"עשיה" שוים
74 (כי האור הוא אינְסוּף) –
75 לכן יכול להימשך מצד
76 אור זה השפעה מעשר
77 ספירות של "אצילות"
78 לעולם הזה הגשמי.

79 **וְרֵאשִׁית תּוֹסֶפֶת הַהָאָרָה וְהַשְּׁפִיעָה**, – הנמשכת בספירות
80 ד"אצילות", **הִיא לְרֵאשִׁית הָעֵשָׂר סְפִירוֹת**. – לספירת

53 **אֲךְ מִי הוּא הַגּוֹרֵם לִירִידַת הָאֹזֵר וְהַשְּׁפִיעַ לְעוֹלָם הַהָה**
54 **הַנְּשָׁמִי מֵעֵשָׂר סְפִירוֹת הַנְּקָרָאִים "גּוֹפָא"**¹⁵, – מה הגורם,
55 שאור כזה, שרק עשר הספירות של "אצילות" הן כלים אליו –

56 ירד למטה בעולם הזה
57 הגשמי? – **הוּא הַיְחוּד**
58 **הַנְּזָכָר לְעִיל**, – היחוד⁹
59 של "קודשא-ברוך-הוא"¹⁰
60 ושכינייה", היחוד של¹¹
61 האור שבבחינת "אינְסוּף"¹²
62 עם האור שמאיר¹³
63 בפנימיות בספירות¹⁴
64 והשתלשלות, הנעשה על
65 ידי המצוות, **שְׂהִיא תּוֹסֶפֶת הָאָרָה וְהַשְּׁפִיעָה מְבַחֵינָא אוֹר**
66 **אֵינְסוּף הַמַּאֲצִיל הָעֲלִיּוֹן בְּרוּךְ־הוּא**, – שמאציל עשר

אגרת הקדש

אך מי הוא הגורם לירידת האור והשפעת לעוה"ו
הגשמי מ"ס הנקראים גופא הוא היחוד הנ"ל שהיא
תוספת הארה והשפעה מבחי' אור א"ס המאציל
העליון ב"ה ביתר שאת על ההארה וההשפעה
שבתחילת האצילות וההשתלשלות וכו'. וראשית
תוספת ההארה וההשפעה היא לראשית הי"ס וזה

וְרֵאשִׁית תּוֹסֶפֶת הַהָאָרָה וְהַשְּׁפִיעָה, – הנמשכת בספירות
ד"אצילות", היא לראשית העשר ספירות. – לספירת

12. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לכאורה השמיט נצח ומהו וכו'". וכנראה זהו ע"פ זח"ב (צח, סע"א רע"ב – הובא בצ"צ לתהלים קד, א) דהוד והדר וחדוה הם נה". [נעפמש"כ שם י"ל ג"כ מה שכתב כאן כינויים אלו ולא נה"ן]. ואופ"ל ד"וכו" היינו מלי, שהיא כולי דכנה"ל". 13. תהלים מח, ב. 14. ראה לעיל אגרת התשובה פ"ד. 15. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "שלמעלה – דאוא"ס – אי"כ ה"ה בא"ע בעילוי לגבי עוה"ד".

22 אתנו כאן למטה, הוא על-ידי מעשה הצדקה. וזה הוא
 23 - מה שכתוב²⁰: "זורע צדקות - מצמיח ישועות". -
 24 שצדקה מביאה את ענין הישועות, שיהיו צמיחה וגילוי
 25 מבחינת ישועה, מהאור של ש"ע נהורין. וככה²¹ יאר ה'
 26 פניו אליהם, צדקתם
 27 עומדת לעד²², - שכן,
 28 ההמשכה האמורה,
 29 שיורדת עתה בגילוי
 30 למטה הרי היא מהפירות
 31 בלבד, ואילו ה"קרן"
 32 ו"עצם" השכר, אינו יורד
 33 עתה בגילוי למטה, אלא
 34 נשאר בהעלם, עד
 35 לעתיד-לבוא בעולם
 36 התחיה, שאז יתגלה שכר

המצוה עצמו כאן למטה, כי אז יאיר ויתלבש האור ה"סובב
 כל עלמין" למטה. - כפי שרבנו הזקן מסביר זאת להלן
 ב"אגרת הקודש" סימן ל"ב, וקרנם תרום בישועת "מצמיח
 קרן ישועה", "צמח צדקה" - שהקב"ה עושה עם ישראל,
 40 "מה' כובע ישועה" הנזכר לעיל, פנפש תדרשנו: - כפי
 41 הנפש הדרשת אותו.
 42

1 ה"חכמה" שהיא ראשיתן של עשר הספירות. וזה הוא - מה
 2 שכתוב אחרי "וילבש צדקה כשריון" - "וכובע ישועה
 3 בראשו" - "ישועה" הוא מלשון "ישע ה' אל הכל ואל
 4 מנתתו"¹⁶, - הרי שישועה היא מלשון פניה, שהקב"ה נפנה
 5 ונמשך, והוא ירדת -
 6 והמשכת האור והשפע

7 - של בחינת ש"ע
 8 נהורין - אורות, שבוהר
 9 תקדוש¹⁷, - אור שהוא
 10 למעלה מעלה מעשר
 11 הספירות של "אצילות":
 12 הש' מרמו על בחינת
 13 חב"ד, ג' המוחין, כפי
 14 שהם במדריגה של מאות
 15 - שלש מאות, והע' מרמו
 16 על ז' המדות כפי שכל אחת מהן כוללת עשר - שבעים, אור
 17 נעלה זה (וכובע ישועה) נמשך "בראשו", בראשיתן של
 18 עשר הספירות. וכמו שכתוב¹⁸: "יאר ה' פניו - הפנימיות
 19 שלו, פנימיות השפע של אור איך-סוף, אלך", - אל בני
 20 ישראל כאן למטה, "יאר פניו - הפנימיות שלו, אתנו
 21 סלה"¹⁹. - "אתנו" - כדי שהאור של פניו יתברך יימשך ויהיה

אגרת הקדש

הוא וכובע ישועה בראשו ישועה הוא מלשון וישע
 ה' אל הכל ואל מנתתו. והוא ירדת האור והשפע
 דש"ע נהורין שבוהר¹⁷. וכמו ש יאר ה' פניו אלך.
 יאר פניו אתנו סלה. אתנו הוא ע"י מעשה הצדקה.
 וזה הוא זורע צדקות מצמיח ישועות. וככה יאר ה' פניו
 אליהם צדקתם עומדת לעד וקרנם תרום בישועת
 מצמיח קרן ישועה צמח צדקה מהכובע ישועה הנ"ל.
 כנפש תדרשנו:

יום שלישי ט' מנחם-אב

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' קה, ד אין ישראל נגאלין... עד עמ' קה, נפש מישראל.

63 הפנימיות שלמעלה, לא היה צריך, לכאורה, לומר לאחר מכן
 64 "את פניך ה' אבקש", אלא "את פניך אבקש" שהרי גם בחלקו
 65 הראשון של הפסוק הוא מדבר על הפנים שלמעלה. לכן, מפרש
 66 כאן רבנו הזקן, ש"פני" היינו הפנימיות של הלב היהודי (ר"פניך
 67 ה" הכוונה לפנימיות

שלמעלה) פרוש, -
 68 "בקשו פני" היינו, בקשו
 69 פנימיות הלב. - שאיננה
 70 בגלוי, ויש לחפשה
 71 ולגלותה. פי הנה, בלהב
 72 יסוד האש האלקית
 73 שבלב - שהיא האהבה
 74 הלוהטת לאלקות המהווה
 75 יסוד האש של הנפש
 76 האלקית, כפי שאמר רבנו

הזקן בפרק ג' שבחלק הראשון של ה"תניא", (נפש אחרי הנה,
 78 כהלב [יסוד האש האלקית שבלב]) יש ב' פנינות: פנינת
 79 היצונית, ופנינת פנימיות. - אהבה היצונית ואהבה פנימית.
 80 היצונית הלב, היא התלהבות - של אהבה, המתלהבת
 81 מפנינת הפינה והדעת - ההתעמקות, בנדלת ה' - שהוא,
 82

ד. "אין ישראל נגאלין אלא בצדקה", - בזכות הצדקה,
 44 שצאמר²⁰: "ושביה בצדקה". - והשבים אליה - אל ציון - יפרו
 45 על ידי צדקה, שעל ידי צדקה שבים בני ישראל לציון ונגאלים
 46 מהגלות. פתיב: - כתוב²¹: "צדק לפניו יהלך", ויהי ליה
 47 למימר: "לך". - ולא
 48 "יהלך", שהרי משמעות

49 "לך" היא שהוא - הצדק
 50 - ילך, ואילו "יהלך" -
 51 שהוא יגרום לדבר אחר
 52 ללכת. ממה שנאמר
 53 "יהלך" מסתבר, איפוא,
 54 שהכוונה היא על ענין
 55 אחר שהצדק - צדקה -
 56 גורם בו הליכה. אף
 57 הענין, - הוא, על-פי מה

58 שכתוב²²: "לך אמר לבי בקשו פני", - פירושו הפשוט של
 59 הפסוק הוא, - לך ובשליחותך (של הקב"ה) אומר לי לבי: חפש
 60 את הפנים והפנימיות שלי (כפי שרש"י מפרש פסוק זה), והוא
 61 מסיים: "את פניך ה' אבקש", אני אכן עושה כך ואני מחפש
 62 ה"פנים" שלך, ה'. ברם, לפי זה, ש"פני" היינו הפנים שלמעלה,

אגרת הקדש

ד אין ישראל נגאלין אלא בצדקה ושביה
 בצדקה. כתיב צדק לפניו יהלך והולל
 ילך. אך הענין עפ"י מ"ש לך אמר לבי בקשו פני פי' בקשו
 פנימית הלב כי הנה בלהב יסוד האש האלקית שבלב
 (נ"א הנה בלהב [יסוד האש האלקית שבלב]) יש ב' בחי'.
 בחי' היצונית ובחי' פנימיות. היצונית הלב היא התלהבות
 המתלהבת מבחי' הבינה והדעת בגדולת ה' א"ס ב"ה
 הענין, - הוא, על-פי מה

16. בראשית ד, ד. 17. ראה זח"א ד, ב. ח"ג קלג, ב. ובכ"מ. 18. נשא ו, כה. 19. תהלים סז, ב. 20. נוסח ברכות ק"ש של שחרית.
 21. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "מכאן - פניית אדה"ז למקבלי האגרת - נותני הצדקה". 22. תהלים קיב, ג. 1. ראה הערת כ"ק
 אדמו"ר שליט"א לקמן סוף סימן ט. 2. ישעי' א, כז. 3. תהלים פה, יד. 4. שם כז, ח.

29 מעשים ולדבר דברים שלא פדעת ללל*. - שכן הדבר נוגע
30 בעצם הנפש שלמעלה מדעת ומהבנה. וזה לעמת זה, -
31 בעבודת ה' ישנם אותם ענינים שישנם בעניני העולם, ולכן כשם
32 שבמילי דעלמא ישנו לפעמים ענין הנוגע בפנימיות שלמעלה

33 מדעת, ככה הוא ממש

34 פעבודה שכלל. -

35 באהבתו של יהודי

36 להקב"ה - שישנה אהבה

37 הנוגעת בעצם הנשמה,

38 שהיא למעלה מדעת

39 ומהבנה. והינה, לפי

40 שפחיתת נקדת פנימית

41 הלב היא למעלה

42 מפחיתת הדעת

43 המתפשט ומתלבש -

44 שהדעת מתפשטת

45 ממקומה ומתלבשת

46 פמדות שנוולרו מחכמה

47 בינה דעת פנודע, רק -

48 נקודת פנימיות הלב, היא

49 פחיתת הארת חכמה

50 עליונה שלמעלה

51 מהפניה ודעת, וכה -

52 בחכמה העליונה, מלבש וננוו אור ה' ממש, כמו שכתוב:

53 "ה' פחכמה כו", - אור אין-סוף מלוכש ב"חכמה", והיא היא

54 פחיתת ניצוץ אלקות שכלל נפש מישראל. - מ"הניצוץ

55 האלקי" שהוא למעלה לגמרי מ"דעת" ו"השגה" - באה האהבה

56 שבפנימיות הלב, שלמעלה מדעת ומהשגה.⁷

1 אין-סוף ברוך-הוא, (להתבונן) [להתבונן] בגדלתו,
2 ולהוליד מתבונה זו אהבה עזה כרשפי אש וכו'. - שזה
3 היצוניות הלב של הנפש האלקית - אהבה שנוצרת על ידי שכל
4 והבנה בגדולת ה'. אהבה זו גלויה ומורגשת בלב היכן שהאדם
5 מרגיש את אהבתו לה'.
6 ופנימיות הלב, היא

7 הנקדה שבפנימיות הלב

8 ועמקא דלבא, - ועומק

9 הלב, שהיא למעלה

10 מעלה מפחיתת הדעת

11 והתבונה שיוכל האדם

12 להתבונן בלבו בגדלת

13 ה', - האדם בשכלו

14 ובהתבוננותו, לא היה

15 יכול אף פעם ליצור

16 בקרבו אהבה גדולה

17 ועמוקה כזו, אלא היא

18 ניתנת מלמעלה לנשמה,

19 כפי שיסביר להלן, ועל

20 האדם לגלות אהבה זו

21 בתוכו. וכמו שכתוב:⁵

22 "מעמקים קראתיה ה'"

23 - "מעמקא דלבא" -

24 מעומק הלב. לכן נאמר "מעמקים" לשון רבים, שכן בלב יש

25 עומק ועומק לעומק, (ועל-דרך-משל, כמו במלי דעלמא, -

26 בעניני העולם, לא בעניני עבודת ה', לפעמים יש ענין גדול

27 מאד מאד שכל חיות האדם תלוי בו ונוגע - הענין, עד

28 נקדת פנימיות הלב ועד בכלל, ונורם לו לפעמים לעשות

אגרת הקדש

(להתבונן) [להתבונן] בגדולתו ולהוליד מתבונה זו אהבה
עזה כרשפי אש וכו'. ופנימי' הלב היא הנקודה שבפנימיות
הלב ועומקא דליבא שהיא למעלה מעלה מבחי' הדעת
והתבונה שיוכל האדם להתבונן בלבו בגדולת ה'. וכמ"ש
מעמקים קראתיה ה' מעומקא דליבא (ועד"מ כמו במילי
דעלמא לפעמים יש ענין גדול מאד מאד שכל חיות
האדם תלוי בו ונוגע עד נקודת פנימיות הלב ועד
בכלל וגורם לו לפעמים לעשות מעשים ולדבר דברים
שלא בדעת כלל) וזלע"ז ככה הוא ממש בעבודה
שבלב. והיינו לפי שבחי' נקודת פנימית הלב היא
למעלה מבחי' הדעת המתפשט ומתלבש כמדות
שנוולרו מחב"ד כנודע. רק היא בחי' הארת חכמה
עליונה שלמעלה מהבינה והדעת ובה מלוכש וננוו
אור ה' ממש כמ"ש ה' בחכמה כו' והיא היא בחי'
ניצוץ אלקות שבכל נפש מישראל.

יום רביעי י' מנחם-אב

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' קה, ומה שאין כל אדם... עד עמ' קו, אלקיך כו'.

70 האלהית. - וכאשר בחינה זו של הניצוץ האלקי של הנשמה

71 נמצאת בגלות - הרי זה גלות ה"שכינה", וכיוון שבחינת הניצוץ

72 האלקי נמצאת בגלות, אין היא פועלת בנפש שתהיה העבודה

73 של האהבה מפנימיות הלב. ופכת הגלות, - של הניצוץ

74 האלקי שבנשמה, הוא

75 מאמר' רבותינו וקרונים

76 לברכה: "גלו לבל" -

77 שכינה עמהם", - לגבי

78 הגלות של הניצוץ הפרטי

79 שבכל אחד מישראל,

80 הכוונה היא, שבשעה

81 שהוא נמצא ב"בבל", הוא

82 עושה מעשי "בבל" -

אגרת הקדש

ומה שאין כל אדם

וזכה למדרגה זו לעבודה שכלל מעומקא דלבא בבחי' פנימיות היינו לפי שבחינה זו היא אצלו בבחי' גלות ושביה והיא בחינת גלות השכינה ממש כי היא היא בחינת ניצוץ אלהות שבנפשו האלהית וסבת הגלות הוא מאמר רז"ל גלו לבבל שכינה עמהם דהיינו מפני

57 ומה שאין כל אדם זוכה למדרגה זו, לעבודה שכלל

58 מעמקא דלבא - מעומק הלב, בפחיתת פנימיות, - כיוון

59 שאהבה ועבודה זו באות מצד הניצוץ האלקי שבנשמה - וניצוץ

60 אלקי זה הרי קיים בכל אחד מישראל - היה צריך, איפוא, כל

61 אחד להגיע למדרגה זו

62 ולעבודה זו - היינו לפי

63 שבחינה זו היא אצלו

64 בפחיתת גלות ושביה,

65 והיא פחיתת גלות

66 השכינה ממש, - בנפשו

67 של יהודי, כי היא -

68 השכינה, היא פחיתת

69 ניצוץ אלהות שבנפשו

5. תהלים קל, א. זח"ב סג, ב. * חצאי העיגול הם בספר ה"תניא" המקורי. ברם, הרבי שליט"א מעיר, שסיום חצאי עיגול אלה צריך לבוא להלן, אחרי המילים "שבכל נפש מישראל". 6. משלי ג, יט. 7. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ועיין ח"א פ"ט". 8. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "אולי צ"ל 'כמאמר'". 9. מגילה כט, א.

46 ודוקא כשישנו גם הענין של פריעה, של התאוות הדקות – או
 47 נגאלת הנקודה הפנימית. והנה, על מילת הערלה ממש –
 48 הסרת התאוות הגסות, פתיח – כתוב: "ומלתם את ערלת
 49 לבבכם" – אתם בעצמכם. – "ומלתם", שאתם תמולו, את
 50 זאת בכוחו של כל יהודי
 51 לעשות בעצמו. שכן, על
 52 ידי תשובה הוא מבטל
 53 ומסיר את המכסה
 54 וההסתר שהתאוות
 55 מכסות ומסתירות על
 56 הנקודה הפנימית שבלב.
 57 אך להסיר הקלפה
 58 הדרקה, – הנוצרת
 59 מהתאוות הדקות, והו
 60 דרך תקשה על האדם,
 61 ועל זה נאמר בביאת
 62 המשיח: "ומל ה' אלהיך
 63 את לבבך בו, לאהבה
 64 את ה' אלהיך בכל
 65 לבבך ובכל נפשך למען
 66 תיירך, כלומר למען כי
 67 ה' לבדו הוא כל חייך
 68 ממש, – שלא תהיה
 69 אהבה שהיא כוח וגילוי
 70 בלבד מהנפש, אלא
 71 אהבה באופן שהוא חייך

72 ממש. וכשם שאדם אינו מרגיש את חייו כדבר נפרד ממנו, אלא
 73 זה הוא עצמו, כך שלא ירגישו את האהבה כדבר נפרד, אלא
 74 כאהבה עצמית שאינה נרגשת כלל. שכן אהבה זו היא
 75 מעמקא דלבא – באה מעומק הלב, מנקדה פנימית ממש
 76 בנפך לעיל, – והיא ולמעלה מבחינת הדעת. – למעלה
 77 מהבנה והרגשה. ולכן משיח בא בהפח הדעת לכללות
 78 ישראל, – ביכלל ישראל, יהיה זה בהיסח הדעת, והיא – ביאת
 79 המשיח, גלוי בחינת נקדה פנימית הפללית, – של כל בני
 80 ישראל, ויציאת השכינה הפללית – של כלל ישראל,
 81 מהגלות ותישבותה, לעד ולעולמי עולמים. – כפי שהדבר
 82 מוסבר לגבי גאולת ויציאת השכינה הפרטית – הניצוץ האלקי
 83 – שהיא בהיסח הדעת, למעלה מדעת והשגה – כך גם לגבי
 84 היציאה של השכינה הכללית של כלל ישראל, תהיה יציאתה
 85 מהגלות וגאולתו של כלל ישראל על ידי המשיח בהיסח הדעת.
 86 אמיתת הענין של "ומל ה' אלקיך את לבבך" ו"לאהבה את ה'
 87 אלקיך כי הוא חייך" תהיה אמנם, כאמור, בביאת המשיח, אך,
 88 גם כעת – יסביר להלן – ישנה יציאה מהגלות של השכינה
 89 הפרטית (של הניצוץ האלקי) – על כ"ל-פנים יציאה לפי שעה
 90 – בעבודת התפלה. ובלשון רבנו הזקן: וכן, כל ניצוץ פרימי

1 נמצאת השכינה יחד אתו בגלות. דהינו מפני שהלביש בחינת
 2 פנימית נקדת לבבו ב"זה לעצמת זה", – בענינים שהם
 3 "לעומת זה", הניגוד, לקדושה, דהינו – שהלביש עצמו
 4 בלבושים צואים דמילי דעלמא – דברי חולין של עולם,
 5 ותאוות עולם הזה,
 6 הנקרא בשם "בבל", –
 7 ובגלל כך, ישנה גלות
 8 השכינה – של הניצוץ
 9 האלקי שלו – ב"בבל",
 10 בעניני עולם ותאוות.
 11 והיא – וענין זה בנפש
 12 הוא, בחינת ערלה
 13 המכסה על הפריע ו"על
 14 הניצוץ הפנימית
 15 שבלב. ועל זה נאמר:
 16 "ומלתם את ערלת
 17 לבבכם". – שצריכה
 18 להיות העבודה של
 19 "ומלתם את ערלת
 20 לבבכם", להסיר את
 21 המכסה המסתיר על
 22 הנקודה הפנימית שבלב.
 23 כפי שמובא¹¹ בענין מילה
 24 זו – ענין התשובה, שכשם
 25 שבגלות השכינה הכללית
 26 של כל בני ישראל, הרי

27 "אם ישראל עושי תשובה – מיד הן נגאלין"¹², שתשובה מביאה
 28 לגאולת השכינה, כך גם בגלות של הניצוץ האלקי שבכל אחד
 29 מיישראל, שעל ידי תשובה באה הגאולה לשכינה הפרטית שלו
 30 – לניצוץ האלקי שלו, שהכיסוי וההעלם מוסרים ונתגלית
 31 הנקודה הפנימית. והנה, במילה יש שני – שתי בחינות: מילה
 32 ופריעה, שהן ערלה נסה וקלפה דקה. – "מילה" מסירה את
 33 הערלה הגסה, ו"פריעה" מסירה את הקליפה הדקה המכסה על
 34 הברית, וכן – וכך הדבר בערלת הלב – לגביה כתוב "ומלתם
 35 את ערלת לבבכם", יש גם תאוות נסות – שהן למשל כמו
 36 הערלה הגסה, ונקודת – ותאוות דקות שהן למשל כמו הקליפה
 37 הדרקה, והסרת הערלה הגסה והקליפה הדרקה, התאוות הגסות
 38 והתאוות הדקות, היא על ידי מילה ופריעה; – בעבודה
 39 הרוחנית של הנפש, ו"מל ולא פריע – כאלו לא מל"¹³, – כך
 40 הוא הדין לגבי מילת הערלה הגשמית, ערלת הגוף, וכך גם
 41 במילה הרוחנית ("ומלתם את ערלת לבבכם"), שאם אין הוא
 42 מסיר את המכסה של התאוות הדקות, ענין הפריעה, חסר או
 43 כל ענין המילה, מפני שסוף סוף עדין נקדת פנימית הלב
 44 היא מכסה בלבוש שק דק, – של קליפה, בבחינת גלות
 45 ושיבה. – הנקודה הפנימית שבלבו נמצאת עדיין בגלות ושיבה,

אגרת הקדש

שהלביש בחינת פנימית נקודת לבבו בזה לעומת זה
 דהיינו בלבושים צואים דמילי דעלמא ותאוות עוה"ו
 הנקרא בשם בבל והיא בחינת ערלה המכסה על הברית
 ונקודה הפנימית שבלב ועל זה נאמר ומלתם את
 ערלת לבבכם. והנה במילה יש שני בחינות מילה
 ופריעה שהן ערלה גסה וקליפה דקה וכן בערלת הלב
 יש ג"כ תאוות גסות ודקות מילה ופריעה ומל ולא פריע
 כאלו לא מל מפני שסוף סוף עדיין נקודת פנימית הלב
 היא מכוסה בלבוש שק דק בבחינת גלות ושיבה. והנה
 על מילת הערלה ממש כת' ומלתם את ערלת לבבכם
 אתם בעצמכם אך להסיר הקליפה הדקה והו דבר הקשה
 על האדם וע"ז נא' בביאת המשיח ומל ה' אלהיך את
 לבבך בו' לאהבה את ה' אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך
 למען חייך כלומר למען כי ה' לבדו הוא כל חייך ממש.
 שלכן אהבה זו היא מעומקא דלבא מנקודה פנימית
 ממש כנ"ל ולמעלה מבחינת הדעת ולכן משיח בא
 בהיסח הדעת לכללות ישראל והיא גילוי בחינת נקודה
 פנימית הכללית ויציאת השכינה הכללית מהגלות
 והשיבה לעד ולעולמי עולמים וכן כל ניצוץ פרימי

10. עקב י, טו. 11. ראה ספר הליקוטס ד"אח – צ"צ ערך מילה. 12. סנהדרין צח, א. רמב"ם הל' תשובה פ"ד ה"ה. 13. שבת קלו, ב במשנה. 14. נצבים ל, ו.

1 מהשכינה שבנפש כל אחד מישראל יוצאת מהגלות
 2 והשכינה לפי שעה, ב"חיי שעה" זו תפלה, - כפי שהגמרא¹⁵
 3 קוראת לתפילה "חיי
 4 שעה", ר"ב עבודה שבלב
 5 מעמקא דלבא, - מעומק
 6 הלב, מבחינת נקדה
 7 הפנימית הנגלית
 8 מהערלה, - המכסה
 9 עליה, ועולה למעלה,
 10 לדבקה בו בתשוקה עזה
 11 בבחינת "למען חייך". -
 12 שהאלקות היא כל חייו,
 13 והוא - היציאה לפי שעה
 14 של הנקודה הפנימית

15 בעבודת התפילה, היא גם כן - כמו הגאולה הכללית, בכחינת
 16 הפסח דעת האדם, כי בחינה זו היא למעלה מדעת האדם
 17 והתבוננותו בגדולת ה',
 18 רק היא בחינת מתנה
 19 נתונה מאת ה' מן
 20 השמים, מהארת בחינת
 21 פנים העליונים, -
 22 מהפנימיות שלמעלה,
 23 כמו שכתוב: "יאר ה'
 24 פניו - הפנימיות שלו,
 25 אל"ך", וכמו שכתוב:
 26 "ומל ה' אל"ך כו". -
 27 שלפי שעה קיים הדבר גם
 28 עתה.

אגרת הקדש

מהשכינה שבנפש כל אחד מישראל יוצאת מהגלות
 והשכינה לפי שעה בחיי שעה זו תפלה ועבודה שבלב
 מעומקא דלבא מבחינת נקודה הפנימית הנגלית
 מהערלה ועולה למעלה לדבקה בו בתשוקה עזה
 בבחינת למען חייך והוא גם כן בבחי' היסח דעת
 האדם כי בחינה זו היא למעלה מדעת האדם והתבוננותו
 בגדולת ה' רק היא בחינת מתנה נתונה מאת ה' מן
 השמים מהארת בחי' פנים העליונים כמו"ש יאר ה' פניו
 אליך וכמו"ש ומל ה' אל"ך כו'.

יום חמישי י"א מנחם-אב

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' קו, אך מודעת זאת... עד עמ' קו, ושבי' בצדקה.

29 אך מודעת זאת, כי "אתערותא דלעילא" היא
 30 ב"אתערותא דלתתא" דוקא, - כל התעוררות מלמעלה
 31 הנמשכת לאדם, באה דוקא על ידי התעוררות שהאדם
 32 מעורר על ידי עבודתו למטה, הרי אפילו ענין הבא מלמעלה
 33 דוקא, ואין בכוח עבודת
 34 האדם לפעול ולהמשיך
 35 ענין זה - בכל זאת זקוקים
 36 להתעוררות מלמטה גם

37 להמשכה מסוג זה,
 38 בבחינת העלאת "מיון"
 39 נוקבין, - ההתעוררות
 40 והתשוקה מצד המקבל,
 41 המהוות כלי להמשכת
 42 "מיון דוכרין" - השפע מן
 43 המשפיע, כמו שאמרו
 44 רבותינו זכרונם
 45 ב"ברכה": "אין טפה
 46 יורדת מלמעלה כו". -
 47 שאין עולים כנגדה
 48 טפיים. ולכן צריך האדם
 49 לעשות בעצמו תחלת
 50 מילה זו, להסיר ערלת
 51 הלב וקלפה הנפסה

אגרת הקדש

אך מודעת זאת כי
 אתערותא דלעילא היא באתערותא דלתתא דוקא
 בבחינת העלאת מ"נ כמשארו"ל אין טפה יורדת
 מלמעלה כו'. ולכן צריך האדם לעשות בעצמו תחלת
 מילה זו להסיר ערלת הלב וקליפה הגסה ודקה
 המלבישות ומכסות על בחינת נקודת פנימית הלב
 שהיא בחינת אהבת ה' בחינת למען חייך שהיא
 בגלות בתאוות עוה"ז שהם ג"כ בבחי' למען חייך
 בזלע"ז כנ"ל והיינו ע"י נתינת הצדקה לה' מממונו
 שהוא חיותו ובפרט מי שמוזנותו מצומצמים ודחיקא
 ליה שעתא טובא שנותן מחייו ממש ובפרטות אם
 נהנה מיוגיע כפיו שא"א שלא עסק בהם פעמים רבות
 בבחי' נקודת פנימית הלב מעומקא דלבא כמנהג
 העולם בעסקיהם כמו"מ וכה"ג והרי עתה הפעם
 על בחינת נקדת פנימית הלב,
 פנימיות נקודת הלב, היא בחינת אהבת ה', בחינת
 "למען חייך", - שהאלקות היא כל חייו, שהיא בגלות
 בתאוות עולם הזה, שהם - התאוות הן גם כן בבחינת -
 ובאופן של - "למען חייך" ב"זה לעמת זה", - בצד המנוגד

ממסחרו או ממלאכתו שאי-אפשר שלא עסק בהם פעמים
 רבות בבחינת נקדת פנימית הלב מעמקא דלבא, - מעומק
 הלב, כמנהג העולם בעסקיהם במשא ומתן וכהאי גוונא, -
 וכיוצא בהם הרי שבודאי עסק בכך אי פעם להרוויח כספו מתוך
 הנקודה הפנימית של לבו, וְהרי עתה הפעם בשמפור מיגיעו

- 1 - שלא לפי מעמדו, ונותן לה' בשמחה ובטוב לבב - הנה בזה
 2 פודה נפשו משחת, דהיינו - שהוא פודה בכחנות נקדת
 3 פנימית לכבו, שהיתה -
 4 עד לאותה שעה, בכחנות
 5 גלות ושביה בתוך
 6 הקלפה נסה או דקה,
 7 כמו שכתוב: "מכל
 8 משמר נצר לבד" -
 9 "משמר" פרוש בית
 10 האסורים, - ופירוש
 11 הפסוק "מכל משמר נצור
 12 לבך" הוא - שמור את לבך
 13 שלא יהא נתון במאסר
 14 ובגלות בתוך הקליפות והתאוות, הרי שעד לאותה שעה היה
- לבו בגלות ובשביה, ועתה נפדה - נקודת פנימיות לבבו,
 מהחיצונים - מהקליפות, בצדקה זו. וזה נסבין לשון
 "פריעה" - כמוסבר לעיל,
 שהסרת הקליפה הדקה,
 התאוות הדקות, נקראת
 בשם "פריעה", הרי זה גם
 כן פירוש המלה "פריעה"
 - ענין פריעת חוב,¹⁹
 שנתחייב ונשתעבד
 לחיצונים שמשלו בו על
 נקדת פנימיות לכבו.
 וזהו - מה שהפסוק אומר
 "ושביה בצדקה".
 אלה שהיו נתונים בבחינת שביה, נפדים ונגאלים על ידי צדקה.

אגרת הקדש

יום שישי י"ב מנחם-אב

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' קו, וזהו צדק לפניו... עד עמ' 212, אכ"ר.

- 29 וזהו "צדק לפניו ויהלך", - ששאלו לעיל, שהיה צריך לומר
 30 "ילך" ולא "יהלך", שכן "יהלך" משמעו שהוא גורם למישו
 31 אחר ללכת - "לפניו" - הוא מלשון פנימיות, - לפנימיות
 32 שלו, ו"יהלך" - הוא מלשון הולכה, שמוליך - הצדק -
 33 הצדקה - מוליך את
 34 פנימיות הלב לה,
 35 ואחר כך - לפי הפסוק:⁹
 36 וישם לדרך ה' פעמויו,²⁰
 37 - שהוא יתנהג בדרך ה',
 38 כמו שכתוב: "ויהלך",
 39 בדרךיו, "אחרי ה'
 40 אלהיכם תלכו",²² ככל
 41 מעשה המצות, ומלמוד
 42 תורה - שהוא כנגד
 43 כל²³, - ובכל הענינים
 44 האלה של מצות ותורה,
 45 ילך בדרך ה' באופן של
 46 הליכה, שכלן - התורה
 47 והמצות שלו עולין לה'
 48 על-ידי פנימיות הלב, -
 49 שהוא גילה על ידי עבודת
 50 הצדקה, ביתר שאת ומעלה מעלה - העליה על ידי פנימיות
 51 הלב היא נעלית הרבה יותר מעליתן לה' על-ידי חיצונית
 52 הלב, הנולד מהתבונה והדעת - בגלות ה' לבדן, כלי
 53 הארת פנים מלמעלה אלא בכחנות הסתר פנים, כי אין
- הפנים העליונים מאירים למטה אלא באתערותא דלתתא,
 - בהתעוררות מלמטה, כמעשה הצדקה הנקרא "שלום". -
 מעשה הצדקה עושה שלום בין מעלה למטה, וזו הדרך היחידה
 שהפנימיות שלמעלה תאיר ותגלה למטה. וזהו שכתוב:²⁴
 "פדה בשלום נפשי", -
 שלפי מאמר חכמינו ז"ל²⁵
 זה מוסב על צדקה
 וגמילות חסדים הנקראים
 "שלום", "נפשי" דיקא.²⁶
 - המלה "נפשי" היא
 בדיוק. שכן, זה מוסב על
 השכינה שהיא הנפש של
 יהודי; וכך בכל אחד
 מישראל - על הניצוץ
 האלקי שלו המחיה את
 נפשו, הנפדים על ידי
 "שלום", על ידי מעשה
 הצדקה. וזהו נסבין
 הטעם שנקרא הצדקה
 "שלום", לפי שנעשה -
 על ידי הצדקה, שלום בין
 וישראל לאביהם שבשמים כמאמר רבותינו זכרונם
 לברכה,²⁷ דהיינו על-ידי פדיון נפשותיהן, הם חלק ה'
 ממש, - נפשותיהם שהן חלק מה' ממש, והן נפדות מיד
 החיצונים, - מידי הקליפות, ובפרט צדקת ארץ ישראל, -

אגרת הקדש

וזהו צדק לפניו יהלך לפניו הוא מלשון
 פנימיות ויהלך הוא מלשון הולכה שמוליך את פנימיות
 הלב לה' ואחר כך ישים לדרך ה' פעמיו כמ"ש והלכת
 בדרכיו אחרי ה' אלהיכם תלכו בכל מעשה המצות
 ות"ת כנגד כולן שכולן עולין לה' על ידי פנימיות הלב
 ביתר שאת ומעלה מעלה מעליתן לה' ע"י חיצונית
 הלב הנולד מהתבונה והדעת לבדן בלי הארת פנים
 מלמעלה אלא בכחנות הסתר פנים כי אין הפנים
 העליונים מאירים למטה אלא באתערותא דלתתא
 במעשה הצדקה הנקרא שלום. וז"ש פדה בשלום נפשי
 נפשי דיקא. וזהו ג"כ הטעם שנקרא הצדקה שלום
 לפי שנעשה שלום בין ישראל לאביהם שבשמים
 כמארו"ל דהיינו על ידי פדיון נפשותיהן הם חלק ה'
 ממש מודי החיצונים ובפרט צדקת א"י שהוא צדקת

18. משלי ד, כג. 19. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "עיין תקו"ז תל"ז: ודמא דמטיפין מפריעה למיהב מזונא כו'. ועד"ז תכ"ד בסופו. ועיין סהמ"צ להצ"צ מצות עגלה ערופה. לבוש ליו"ד סרס"ו ס"י". 20. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "הל' פעמיו (ובהמשך לזה לקמן פעמינו) - מציין הצ"צ (לתהלים עה"פ) לד"ה פעמון ורמון (נדפס באוה"ת תצוה)". 21. תבוא כח, ט. 22. ראה יג, ה. 23. משנה ריש פאה. 24. תהלים נה, י. 25. ברכות ת, א ובפרש"י. 26. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "דהול"ל אותי וכמו "פדית אותי" (תהלים לא, ו) 27. תוספתא פאה פרק א'.

- 1 רבנו הזקן כתב אגרת זו – וכך אגרות רבות שבחלק "אגרת
 2 הקודש" שב"תניא" – בהקשר לנתינת צדקה עבור "כולל חב"ד"
 3 בארץ ישראל, להחזקת תלמידי החבריא של רבי מנחם מענדל
 4 מהורודוק וחבריו שהתיישבו בארץ ישראל, שהיא צדקת ה'
 5 ממש, – צדקה למקום
 6 שבו שם הוי' בהתגלות,
 7 כמו שכתוב²⁸: "תמיד" 1
 8 עיני – והמשכה פנימית 2
 9 של ה' אלהיך ב'ה", – 3
 10 בארץ ישראל, "והיו עיני 4
 11 ולפי שם כל הימים"²⁹. 5
- 12 – הרי שבארץ ישראל מאירה המשכה פנימית מהוי', והצדקה
 13 שעושים עם תלמידי חכמים שבארץ ישראל, היא צדקת ה'
 14 ממש, והיא – צדקת ארץ ישראל, שעמדה לנו לפדות חיי
 15 נפשנו מעצת החושבים לדחות פעמינו, – מעצת הרוצים
 16 להזיק לנו, ותעמוד לנו
 17 לעד, לשום – להעמיד,
 18 נפשנו פתיים אמתיים,
 19 מחיי החיים, לאור –
 20 להאיר, באור החיים,
 21 אשר "אור ה' פניו אתנו
 22 סלה", אמן כן יהי רצון:

אגרת הקדש

ה' ממש כמו"ש תמיד עיני ה' אלהיך בה והיו עיני
 ולכי שם כל הימים והיא שעמדה לנו לפדות חיי נפשנו
 מעצת החושבים לדחות פעמינו ותעמוד לנו לעד לשום
 נפשנו בחיים אמיתים מחיי החיים לאור כאור החיים
 אשר יאר ה' פניו אתנו סלה אכ"ר:

יום שבת קודש י"ג מנחם-אב

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 212, ה ויעש דוד שם... עד עמ' 214, שמבין הכל:

- 23 ה. "ויעש דוד שם"¹. – פירושו הפשוט של פסוק זה, הוא: דוד
 24 עשה שם טוב לבני ישראל – בקברו מתייהם של השונאים,
 25 כפירושו של רש"י, או: דוד קנה לעצמו שם, על ידי גבורתו –
 26 כפי פירושו שאר המפרשים, ופרש בזהר הקדוש, משום
 27 שנאמר: "ויהי דוד
 28 עשה משפט וצדקה
 29 לכל עמו כו'", – הוזהר 6
 30 הקדוש מפרש שלי"עש 7
 31 דוד שם" יש קשר לאמור 8
 32 להלן שדוד היה עושה 9
 33 משפט וצדקה לכל עמו, 10
 34 ובעשייתו משפט וצדקה, 11
 35 עשה את ה"שם" היינו 12
 36 שמו הקדוש של הקב"ה. 13
 37 "בכה רבי שמעון ואמר: 14
 38 מאן עבד שמא קדישא 15
 39 בקל יומא – מאן דיהיב 16
 40 צדקה למספני כו". – 17
 41 מי "עושה" את השם
 42 הקדוש (של הקב"ה) בכל יום? – זה שנותן צדקה לעני. הדברים
 43 טעונים הסבר: א) כיצד מתאים לומר על שמו הקדוש של
 44 הקב"ה הביטוי 'לעשות שם' (כלשון הפסוק "ויעש", וכלשון
 45 הוזהר הקדוש "עבד"? ב) כיצד עושים דבר זה על ידי ענין
 46 הצדקה? ויבין בהקדים מאמר רבותינו זכרונם לברכה: על
 47 פסוק: "כי ביה ה' צור עולמים" – ב'ה' – באות ה' של שם
 48 הוי', נברא עולם הזה, ביו"ד – ובאות יו"ד של שם הוי', נברא
 49 עולם הנא. – מה היא השייכות שיש דוקא בין העולם הזה
 50 לאות ה' של שם הוי', ובין העולם הבא דוקא לאות י' של שם
 51 הוי'? לשם כך מסביר רבנו הזקן מהו ענינו של עולם הבא וגן
 52 עדן, ובכך תובן השייכות של עולם הבא לאות י' של שם הוי':
 53 פרוש, שהתענוג שמתענגים נשמות הצדיקים ונהנין מיו
- השכינה המאיר בגן-עדן עליזו ותחתון, הוא שמתענגים
 בהשגתם והשפלתם, – תענוג של שכל ושל הבנה,
 שמשפלים – בכוח ה"חכמה", ויודעים – בכוח ה"דעת",
 ומשיגים – בכוח ה"בינה", שהוא הכוח להבנה והשגה, בשלשה
 כוחות אלה של חכמה
 בינה-דעת, הם מבינים
 איזה השגה באור וחיות
 השופע שם מאין-סוף
 ברוד-הוא, בכחית גילוי
 – באופן, שהחיות
 המאירה שם מ"אין-סוף"
 היא בגילוי, והם משיגים
 מהותה של חיות זו, שלא
 כמו בעולם הזה, שהחיות
 באה שם באופן של
 העלם, וההשגה שיכולים
 להשיג שם באותה חיות,
 היא ידעת המציאות
 בלבד ולא השגת המהות,
 ואילו בגן-עדן החיות היא בבחינת גילוי, שמשיגים את המהות
 של החיות, שהיא בבחינת גילוי לנשמתם ורוח בינתם, להבין
 ולהשיג איזה השגה כל אחר ואחר לפי מדרגתו ולפי
 מעשיו, – ב"לקוטי לוי יצחק" לאביו של הרבי שליט"א, הגאון
 הצדיק רבי לוי יצחק נשמתו-עדן מפרש. "לפי מדרגתו" הכוונה
 לנשמות שבגן-עדן העליון – שהשגתן היא בהתאם למדרגת
 הכוונה ורעות-דלבא שלהן, שהיא עבודה של מוחין, ומוחין
 מתוארים במלה "מדרגה", כפי שהוא מציין שם מ"שער היחוד
 והאמונה" פרק ט' שלגבי מוחין חב"ד מוסיף רבנו הזקן המלה
 "ומדרגת", ו"לפי מעשיו" הכוונה לנשמות שבגן-עדן התחתון,
 הזוכות לכך על ידי מצוות מעשיות דוקא, שלכן זה נקרא "לפי
 מעשיו"⁶. בכל אופן מובן שהתענוג שבגן-עדן הוא תענוג של

28. עקב יא, יב. 29. מלכים א ט, ג. 1. שמואל ב ח, יג. 2. זח"ג קיג, ב. 3. פסוק טו. 4. מנחות כט, ב. ירושלמי חגיגה פ"ב ה"א.
 5. ישע"י כו, ד. 6. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ראה אגה"ק סכ"ט (קנ, ב) דהלבושים בגעה"ע מרעותא וכוונה ובגעה"ת - דמצות

45 היא תמונת יו"ד של שם הוי"ה פְּרוֹדָהּ-הוא. - תמונת וצירור
 46 האות יו"ד הוא הרי "נקודה", המרמז? על הנקודה של ספירת
 47 ה"חכמה", ונקרא "עֶדֶן", אֲשֶׁר עָלָיו נֶאֱמַר: "עֵדֶן לֹא רָאִתָּה
 48 כו". - שאין בזה שום השגה כלל. שכן, הוא בעצם אור
 49 שלמעלה משכל ומהשגה,

אגרת הקדש

50 ונקרא¹¹ "אבא יסד
 51 פְּרָתָא". - חכמה היא
 52 "אבא" והיא היסוד
 53 לאותיות הנקראות
 54 "ברתא", בחינת "בת"
 55 ו"מלכות", כפי שיסביר
 56 להלן. איוו שייכות יש
 57 ל"ברתא" ("מלכות" -
 58 אותיות הדיבור)
 59 ל"חכמה"? לכאורה יש
 60 לאותיות הדיבור שייכות
 61 למדות ול"בינה", כמו
 62 למשל באדם המדבר
 63 (באותיות הדיבור) או ענין
 64 של מדות או ענין של
 65 השגת השכל. אך, איוו
 66 שייכות יש בין אותיות

הדיבור ל"חכמה" שהיא (כמוסבר לעיל) למעלה מענין השגת
 68 השכל? רבנו הזקן יסביר להלן, שאותיות הדיבור נוצרות
 69 מ"חכמה" דוקא - ובלשונו: פְּרוֹדָהּ, כִּי הִנֵּה הַתְּהוּמוֹת אוֹתוֹת
 70 הַדְּבָר - של הנפש, הַיּוֹצֵאוֹת מֵהַ מוֹצְאוֹת הַפֶּה - אֵינֶן דְּבָר
 71 מְשֻׁבָּל - שנאמר שהשכל מחייב יציאתן של האותיות
 72 מֵהַ מוֹצְאוֹת, וְלֹא - וכן גם לא מִמְּבַע מוֹצְאוֹת הַלֵּל,
 73 - יש לפעמים ענין שאיננו על פי שכל, אך כך הדבר מצד טבעו,
 74 ואילו כאן זה גם לא מטבע ה"מוצאות", לְהוֹצִיא מִכְּמָא
 75 הַאוֹתוֹת עַל־יְדֵי הַהֶבֶל וְהַקּוֹל הַמְּפַח פֶּה־ן - ב"מוצאות",
 76 ההכאה של ההבל והקול ב"מוצאות", אינה מחייבת יציאתן של
 77 אותיות הדיבור, עַל־פִּי דְרָךְ - וסדר הַמְּבַע וְלֹא עַל־פִּי דְרָךְ
 78 הַשֶּׁבֶל - השכל אינו מחייב שמהכאת ההבל והקול ב"מוצאות",
 79 תצאנה אותיות אלו ואלו, כְּגוֹן הַשְּׂפָתַיִם, עַל־דְּרָךְ מְשָׁל,
 80 שְׂאוֹתוֹת כּוּמ"פ - ב"ית, ו"יו, מ"ם, פ"א, יוֹצְאוֹת מֵהֶן -
 81 בשפתיים שהן יותר גלויות ונראות לעין האנושית - קל יותר
 82 לראות ולהרגיש איך שהאותיות הבאות על ידי תנועת
 83 השפתיים, אינן על פי שכל או על פי טבע, שכן - אֵינֶן הַמְּבַע
 84 וְלֹא הַשֶּׁבֶל נוֹתֵן לַיּוֹצֵאוֹת מִכְּמָא אֲרַבְעַת חֲלָקֵי שְׁנוּיֵי פְּטוּי
 85 אוֹתוֹת אֵלּוּ, - לא השכל ולא הטבע מחייבים שמתנועת
 86 השפתיים יצאו ארבעה סוגי ביטויים שונים המתבטאים
 87 בארבעת האותיות ב"ית, ו"יו, מ"ם ופ"א, עַל־פִּי שְׁנוּיֵי תְנוּעַת
 88 הַשְּׂפָתַיִם, - שבביטוי האות ב"ית, למשל, תנועת השפתיים היא

1 שכל ושל הבנה באלקות, וְלִכֵּן נִקְרָא עוֹלָם הַפָּא בְּשֵׁם
 2 "בִּינָה" בְּזֵהר תְּקוּדָשׁ. - שכן, שם מאירה ספירת ה"בינה"⁷,
 3 שתהיה לנשמות השגה והבנה באלקות; וְהַשְּׂפָעָה זו נִמְשַׁכֶּת
 4 מִבְּחִינַת הַכְּמָה עֲלָא, - חכמה עליונה, שֶׁהוּא - החכמה
 5 העליונה, מְקוּר
 6 הַהִשְׁבָּלָה וְהַהִשְׁגָּה
 7 הַנִּקְרָא בְּשֵׁם בִּינָה, -
 8 "חכמה" היא מקור
 9 ההשגה של "בינה", וְהוּא
 10 - והוא קְדָמוֹת הַשֶּׁבֶל
 11 קָדָם שְׂבָא לְכָל גְּלוּי
 12 הַשְּׂגָה וְהַכְּנָה, רק עֶדֶן
 13 הוּא בְּבְחִינַת הָעוֹלָם
 14 וְהַסְתֵּר, - זוהי הבחינה
 15 ב"חכמה" שלמעלה
 16 משכל והבנה, שלא כמו
 17 החיצוניות של "חכמה"
 18 שהיא נקודת ההשכלה
 19 בה כבר מאיר אור השכל,
 20 אלא שם זה בבחינת
 21 "נקודה" ו"כלל" - ורק
 22 לאחר מכן באים הדברים

23 בפרטים של "בינה", ואילו כאן מדובר אודות מדריגה זו של
 24 "חכמה" שלמעלה לגמרי משכל, רק שֶׁמְעַט מוֹעִיר שֶׁם זְעִיר
 25 שֶׁם - מעט מן המעט, שוֹפֵעַ וְנִמְשָׁךְ מִשֶׁם לְבְּחִינַת בִּינָה, -
 26 על השפעה זו להיות מועטה ואחרי צמצום ועוד צמצום, והו
 27 כפל הלשון "זעיר שם זעיר שם", על ידי צמצום אחד נעשית
 28 ההשפעה מועטה, ובמעט זה צריך להיות שוב צמצום כדי
 29 שייגיע אז משהו ("זעיר שם") בבחינת ה"בינה", שכן, אחרי
 30 הצמצום הראשון אין ההשפעה יכולה עדיין לרדת בהבנת
 31 ה"בינה", רק אחרי הצמצום השני היא באה ונשפעת ב"בינה",
 32 לְהַבִּין וְלְהַשִּׁיג שֶׁבֶל הַנְּעִלָם - שכל כזה שבעצם הוא נעלם,
 33 למעלה מהשגה - יומשך ויהיה ברי-השגה, והו הרי "יוו
 34 השכינה", הארה מ"אין-סוף" המאירה בגן-עדן, שבעצם היא
 35 למעלה לגמרי מהבנתו של נברא - לא משנה אם זה נברא כמו
 36 נשמה כפי שהיא בגן-עדן העליון או בגן-עדן התחתון - וכדי
 37 שהארה זו תרד ותגיע להשגת השכל של הנברא, עליה לעבור
 38 צמצום אחר צמצום, עד לירידתה בהשגת והבנת הנשמה. ברם,
 39 אחרי כל הצמצומים הרי זו המהות של אלקות, שהיא הרי
 40 השגת הנשמה בגן-עדן - השגה במהות האלקות. וְלִכֵּן - זה
 41 נִקְרָא בְּשֵׁם "נִקְדָּה בְּהִיבְלָא" בְּזֵהר תְּקוּדָשׁ⁸, - שזוהי נקודה
 42 של "חכמה" כפי שהיא מאירה בהיכל ה"בינה", שגם בהיותה
 43 ב"בינה", בהבנה ובהשגה, היא עדיין "נקודה" שלמעלה
 44 מהפרטים של הבנה והשגה ש"בינה" מייצגת עצמה בהן. וְזוּ

מעשיות ממש, וכ"ה בקו"א קנה, רע"א. ובכ"מ. וראה לקו"ת ואתחנן רד"ה וזאת המצוה". 7. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "גם בנעה" (אף שבערך געה"ע - הוא מל) ראה אוה"ת ח"ש (קיד, א). לקו"ת ואתחנן ב. ובכ"מ". 8. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "בארוכה בלקו"ת ר"פ ראה ושי"ני". 9. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "תמונת האות מורה על ציור ההמשכה וההתגלות כו" (הגה ברפ"ב דשעוה"א)". 10. ישע"י סד, ג. 11. זח"ג רכח, א.

40 השפתיים כך בדרך ממילא. ויותר נראה בן בכתובי הנקודות,
 41 – קמץ, או פתח וכדומה, שכתב הנפש רצונה להוציא מפי'ה
 42 נקדת קמץ - אזי ממילא נקמצים השפתים, ובפתח -
 43 נפתחים השפתים, ולא שרצון הנפש לקמץ ולא לפתח -
 44 את השפתיים, כלל וכלל.

45 ואין להאריך בדבר
 46 הפשוט ומוכן ומשכל
 47 לכל משכיל, שמבטא
 48 האותיות והנקודות הוא
 49 למעלה מהשכל המושג
 50 ומוכן, אלא - האותיות
 51 באות משכל הנעלם
 52 ונקודות השכל - זה
 53 שלפני ולמעלה מהשכל,
 54 שזהו "חכמה", שכתב
 55 המדבר, ולכן אין
 56 התינוק יכול לדבר, אף
 57 שמבין הכל: - שכן,
 58 הדיבור אינו בא מהשכל
 59 הגלוי שהוא מבין, כ"אם
 60 מ"חכמה" שלמעלה מכך
 61 - וכוח זה עדיין אינו

62 מפותח וגלוי אצלו. על-כל-פנים, הרי שאותיות הדיבור באות
 63 מ"חכמה", שזהו הענין של "אבא יסד ברתא", שהסוד ל"ברתא"
 64 - "מלכות" ואותיות הדיבור - הוא "אבא", "חכמה".
 65 עד כאן הוסבר מאמר חכמינו ז"ל, שהעולם הבא נברא מהאות יו"ד
 66 שבשם הוי'. שכן, האות יו"ד, "חכמה", היא המקור ממנו נמשכת
 67 ההמשכה של גן-עדן שבעולם הבא. ברם, בהתאם למה שאמר בענין
 68 "אבא יסד ברתא", שאותיות הדיבור באות מ"חכמה", הרי שגם העולם
 69 הזה, שנברא על ידי אותיות הדיבור שלמעלה, נמשך מהיו"ד של
 70 "חכמה", מדוע, איפוא, אומרים חכמינו ז"ל, שרק העולם הבא נברא
 71 ביו"ד ואילו העולם הזה נברא בה' שבשם הוי"י? יסביר רבנו הוקן הלון,
 72 ששני ענינים באותיות הדיבור: צורת (ציור) האותיות, בה נראה השוני
 73 בין אות לאות, באה אכן מ"חכמה"; ואילו גוף (וחומר) האותיות, שהוא
 74 ה"הבל" - בא מן הלב. וגם למעשה הדבר כך, שישנה הפנימיות של
 75 האותיות הבאה מ"חכמה", וממנה התהוות הנבראים הרחוניים (שיש
 76 בהם ענין חכמה והבהנה באלקות). והגוף הויצוניות אותיות הדיבור
 77 שלמעלה בא מ"הבל", והוא האות ה' של שם הוי", ומהו היתה ההתהוות
 78 של העולם הזה. ובלשון רבנו הוקן:

1 באופן אחד, ובאות וי"ו באופן שני וכו', שמתנועעויות -
 2 השפתיים, בהבל אחד וקול אחד הפוגע בהן בשונה - נגיעת
 3 ההבל והקול בשפתיים בשעה שהוא מבטא האות ב"ת, או
 4 האות וי"ו, או האות מ"ם ופ"א - הוא אותו הבל ואותו קול, הרי
 5 שמצד ההבל והקול לא

6 בא עדיין השינוי בביטוי
 7 אות זו או אות אחרת, ומן
 8 ההכרח לומר שהשינוי בא
 9 בעקבות תנועת השפתיים,
 10 שבשעת ביטוי האות ב"ת
 11 תנועת השפתיים שונה
 12 מאשר בשעת ביטוי האות
 13 ו' למשל. בהתאם לכך,
 14 הרי היה צריך להיות
 15 שהאדם בשכלו יכוון
 16 אחרת נענוע השפתיים
 17 ברצונו לבטא האות
 18 ב"ת, ואחרת ברצונו
 19 לבטא האות וי"ו¹², או
 20 שהיה צריך להיות כך
 21 בטבע, שבדרך הטבע
 22 ירצה לנענע את השפתיים

23 אחרת כדי לבטא את השוני של כל אות - ולמעשה אין הדבר
 24 כך, ואדרבה, שוני התנועות שכתבתי הוא לפי שני כפוי
 25 האותיות שברצון הנפש, - לפי השינויים שברצון, לבטא
 26 בשפתים כרצונה, - של הנפש, לומר: אות ב' או ו' או מ'
 27 או פ'. - כשברצונו לבטא את האות ב"ת, למשל, מתנועעות
 28 השפתיים בדרך ממילא באופן שונה מאשר כשהוא רוצה לבטא
 29 האות וי"ו וכדומה - ביטויה של האות היא שמביאה את
 30 השינוי בתנועת השפתיים, ולא להפך, שיהיה רצון הנפש
 31 וכונתה לעשות שני תנועות השפתים כמו שהן
 32 מתנועעות עתה בכתובי ד' אותיות אלו. וכנראה בחוש,
 33 - וכמו שאנו רואים בההירות ובמוחש, שאין הנפש מתכוונת
 34 ויודעת - איך לבון כלל שני תנועות השפתים בשנויים
 35 אלו. - לגבי כל אות לחוד, וכיוון שאין הנפש מתכוונת ואיננה
 36 יודעת כלל איך לכוון ולעשות את השינוי בתנועות השפתיים
 37 בהתאם לאות שברצונו לבטא - הרי, שהשוני בתנועת
 38 השפתיים אינו בא בכוונה זו, כדי לבטא אות מסויימת, אלא
 39 להיפך, כיוון שהאדם רוצה לומר אותיות מסויימות, מתנועעות

יום ראשון

ה'תש"ג

ז מנחם אב

יום ראשון

שיעורים. חומש: ואתחנן, פ' ראשונה עם פירש"י.
תהלים: לט"מג.
תניא: א. פותחין . . . 204 והגוף שבנפש.

אגרת הקדש "פותחין בכרכה", נכתבה עשרה שנים קדם כתיבת אגרת "קטנתי".

יום שני

ה'תש"ג

ח מנחם אב

יום שני

שיעורים. חומש: ואתחנן, שני עם פירש"י.
תהלים: מד"מח.
תניא: אך מי . . . 204 מצוי הנפש.

יש זכירות אומרים אותם בכל יום, גם בשבת, יום טוב, ראש השנה ויום הכפורים.
מפתגמי אאזמו"ר: וואס איז די פעולה פון חסידות און יראת שמים, אז עס פעלט דער עיקר – אהבת ישראל, און נאך גורם זיין ח"ו צער אל הזולת.

מפתגמי אדני אבי זקני מורי רבי [מהר"ש]: מהי פעלת חסידות ויראת שמים, אם חסר העקר – אהבת ישראל, ועוד גורם חסידות צער לזולת.

יום שלישי

ה'תש"ג

ט מנחם אב

יום שלישי

במנחה: קריאת שמע, שיר של יום, אין כאלקינו, וכל השעורים השייכים לשחרית, ואחר כך סדר תפלת מנחה.

אין מברכין "שעשה לי כל צרכי" עד למחר.

שיעורים. חומש: ואתחנן, שלישי עם פירש"י.
תהלים: מט"נד.
תניא: ועתה הפעם . . . תורה וכו'.

אדני אבי מורי רבי [הרשב"ב] היה לומד בכל שנה ושנה בתשעה באב 'איכה רבה' וסוגית רבי יוחנן דפרק הנזקין. בבקר אחר אמירת הקינות – שהיה אומרם כלם – היה אומר 'איכה'. היה עולה לתורה למפטר, ולפעמים הן בשחרית הן במנחה.

יום רביעי

ה'תש"ג

י מנחם אב

יום רביעי

שיעורים. חומש: ואתחנן, רביעי עם פירש"י.
תהלים: נה"נט.
תניא: ב. קטנתי . . . הפנים וגו'.

מסיפורי אאזמו"ר: (א) מתחלה הי' אגה"ק קטנתי מסיימת "ורוח נכאה כו'", ואחרי אשר אמר רבינו הגדול שלש פעמים – בליאזנא – המאמר כמים הפנים גו' כפירש"י ולא כתרגומו, אז הוסיף התיבות "וכולי האי – הפנים וגו'", ובזה נטע בהחסידים מידות טובות.

(ב) ווען דער רבי וואלט ניט געשטעלט די דריי ווערטער "במדת אמת ליעקב" – באגה"ק קטנתי – וואלט ער געהאט נאך פופציג טויעזנט חסידים, אבער דער רבי מאנט מדת אמת.

מספורי אֲדָנִי אָבִי זְקֵנִי מוֹרֵי וְרַבֵּי [מְהַר"ש]: א) מִתְחִלָּה הִיְתָה אֲגַרַת הַקֶּדֶשׁ "קִטְנֹתֵי" מְסִימָת וְרוּחַ נִכְאָה כּו', וְאַחֲרַי אֲשֶׁר אָמַר רַבְּנֵנוּ הַגָּדוֹל שְׁלֹשׁ פְּעָמִים - בְּלִיאָזְנָא - הַמְּאָמֵר "כַּמֵּיּוֹם הַפְּנִיּוֹם" גו' כְּפָרוּשׁ רִש"י וְלֹא כְּתַרְגוּמוֹ, אֲזִי הוֹסִיף הַתְּבוּת "וְכָלֵי הָאֵי - הַפְּנִיּוֹם וְגו'", וּבְזָה נִטַּע בְּהַחֲסִידִים מִדוֹת טוֹבוֹת.

ב) אֲלוּלֵי הָיָה הַרְבֵּי מְכַנְּסִים אֶת שְׁלֹשׁ הַמְּלִים "בְּמִדַּת אֶמֶת לִיעֶקֶב" - בְּאֲגַרַת הַקֶּדֶשׁ "קִטְנֹתֵי" - הָיוּ לוֹ עוֹד חֲמִשִּׁים אֲלֶף חֲסִידִים, אֲךָ הַרְבֵּי תוֹכֵעַ מִדַּת אֶמֶת.

ה'תש"ג	יא מנחם אב	יום חמישי	יום חמישי
		שיעורים. חומש: ואתחנן, חמישי עם פירש"י. תהלים: ס"סה. תניא: ג. וילבש . . . 208 (ח"ו).	
		רַבְּנֵנוּ הַזְּקֵן הֵלֵךְ לְמַעֲזְרֵיטֵשׁ, בְּיַחַד עִם אַחֵיו מְהַר"ל בִּשְׁנַת תַּקכ"ד. מְהַר"ל הֵלֵךְ בְּלִי רְשׁוּת בֵּיתוֹ [=אֲשֶׁתוֹ], וְלָכֵן חָזַר מְדַרְכּוֹ, וְרַבְּנֵנוּ בָּא לְמַעֲזְרֵיטֵשׁ - וְשָׁהָה שָׁם, בְּפַעַם הָרִאשׁוֹנָה, עַד אַחֲרַי חַג הַפֶּסַח תַּקכ"ה. שְׁבוּעִים הָיָה מְסַפֵּק אֶם לְהִשָּׁאֵר שָׁם, וְהַמְּאָמֵר הָרִאשׁוֹן שֶׁשָּׁמַע הָיָה "נַחְמֵנוּ נַחְמוּ". וַיֵּשׁ בְּזָה סֵפֶק אִם הוּא הַמְּאָמֵר הָרִאשׁוֹן לְבוֹאוֹ, אוֹ הָרִאשׁוֹן לְאַחַר הַשְּׁבוּעִים שֶׁהַחֲלִיט לְהִשָּׁאֵר וְנִתְקַשֵּׁר.	

ה'תש"ג	יב מנחם אב	יום שישי	יום שישי
		שיעורים. חומש: ואתחנן, ששי עם פירש"י. תהלים: סוסח. תניא: אך מי . . . תדרשנו.	
		דַּעַר רַבִּי - אַדְמו"ר הַזְּקֵן - הָאֵט גַּעֲזָאָגַט פּוֹן מַעֲזְרֵיטֵשׁ עַר מַגִּיד פּוֹן בַּעַשׁ"ט'ס וּוְעַעֵן: וְאֵהֶבֶת לְרַעַךְ כַּמוֹךְ אִיזוֹ א פִּירוּשׁ וּבִיאוֹר אוֹיף וְאֵהֶבֶת אַת ה' אֶלְקִיךְ. אַז מ'הָאֵט הָאֵלֶּט א אִידֵעֵן, הָאֵט מַעַן הָאֵלֶּט דַּעַם אוֹיבַעַרשְׁטֵעֵן, וּוִייל א אִיד הָאֵט דָּאָךְ אִין זִיךְ א חֶלֶק אֶלְקָה מַמְעַל, אִיזוֹ אַז מ'הָאֵט הָאֵלֶּט דַּעַם אִידֵעֵן, דַּעַם אִינוֹוְעַנִּיג פּוֹן אִיהֶם, מַמִּילָא הָאֵט מַעַן הָאֵלֶּט דַּעַם אוֹיבַעַרשְׁטֵעֵן.	

הַרְבֵּי - אַדְמו"ר הַזְּקֵן - אָמַר בְּשֵׁם הַמַּגִּיד מְמַעֲזְרֵיטֵשׁ, מְשֻׁמוֹ שֶׁל הַבַּעַל-שֵׁם-טוֹב: "וְאֵהֶבֶת לְרַעַךְ כַּמוֹךְ" הוּא פְּרוּשׁ וּבִאוֹר עַל "וְאֵהֶבֶת אַת ה' אֶלְקִיךְ": כַּאֲשֶׁר אוֹהֲבִים יְהוּדִי, אוֹהֲבִים אַת הַקְּדוּשָׁה-בְּרוּךְ-הוּא, שְׁכֵן יֵשׁ לוֹ הַרֵי בְּתוֹכוֹ חֶלֶק אֶלְקָה מַמְעַל, הַרֵי שְׂכַאֲשֶׁר אוֹהֲבִים אַת הַיְהוּדִי, אַת הַפְּנִימִיּוֹת שְׁבוּ, מַמִּילָא אוֹהֲבִים אַת הַקְּדוּשָׁה-בְּרוּךְ-הוּא.

ה'תש"ג	יג מנחם אב	שבת	שבת קודש
		בשעת קריאת עשה"ד עומדים ופניהם אל הס"ת. שיעורים. חומש: ואתחנן, שביעי עם פירש"י. תהלים: סט"עא. תניא: ד. אין . . . קו בצדקה.	
		בשעת קריאת עשרת הדברות עומדים ופניהם אל הספר-תורה.	
		"וְדַבַּרְתָּ בָּם בְּשִׁבְתְּךָ גו'", וְאָמַרוּ רַבּוֹתֵינוּ זְכוֹרֵנָם לְבִרְכָה: "וְדַבַּרְתָּ בָּם - בְּדַבְרֵי תוֹרָה הַכְּתוּב מְדַבְרֵי". אָמְנָם בַּעֲסַק הַתּוֹרָה גּוֹפֵא יֵשׁ כַּמָּה חֲלוּקֵי מְדַרְגוֹת, וּמְבַאֵר כָּאֵן כָּל הַמְּדַרְגוֹת: בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ - הוּא מַעֲמַד הַנְּשָׁמָה לְמַעַלָּה בְּאוֹצַר הַנְּשָׁמוֹת, קִדְּם יְרִידָתָהּ לְמַטָּה, וְעוֹסְקָת שָׁם בְּתוֹרָה.	

בְּלִכְתּוֹךָ בְּדֶרֶךְ – קָאֵי עַל הַזְמַן שֶׁהַנְּשֻׁמָה יוֹרֶדֶת מֵעוֹלָם לְעוֹלָם וּמִמְדַּרְגָּה לְמִדְרָגָה, עַד בּוֹאָה לְמַטָּה לְעוֹלָם הַתַּחְתּוֹן לְהִתְלַבֵּשׁ בְּגוֹנֵף גִּשְׁמִי, וּמִתְחִיל לְלַכֵּת בְּדֶרֶךְ עוֹלָם זֶה עַד יְמֵי זְקֵנָה וְשִׁיבָה, עַד וּבִשְׂכַבְךָ כְּבוֹא יְמֵי פְקֻדָתוֹ, וְגַם אִז הִנֵּה הַתּוֹרָה תִּשְׁמַר עָלָיו כְּמַבָּר כְּשֵׁשׁ דְּאֲבוֹת, עַד וּבִקְרִימָךְ כְּאֶמּוֹר "וְהִקְיֹצֹת גּוֹ".

המשך ביאור למסכת סנהדרין ליום שני עמ' ב

14 לעצמו בבית דין של עשרים ושלשה ובסקילה, אלו דברי רבי
15 יאשיהו. רבי יונתן אומר, שיעור האנשים הוא כמאה אנשים,
16 שבפחות מכך אינם נקראים בשם 'עיר', ועד רובו של שבט
17 שעובדים עבודה זרה. ואפילו רבי יונתן לא קאמר אלא רובו של
18 שבט, אכל פולו לא – אבל שבט שלם שעבד עבודה זרה, אפילו
19 לדברי רבי יונתן אין עירם נעשית 'עיר הנידחת' להרג בסיף,
20 אלא דינם כדין מועטים העובדים עבודה זרה שמתתם בסקילה,
21 ואם כן אף אינם נידונים בבית דין של שבעים ואחד כמרובים,
22 אלא בבית דין של עשרים ושלשה כמועטים, וכיצד יתפרשו דברי
23 המשנה 'אין דנים את השבט אלא בבית דין של שבעים ואחד'.
24 מתרצת הגמרא: אָמַר רַב מְתֵנָה, אִין הַמְשַׁנָּה עוֹסְקָת בִּשְׁבַט שִׁלְם
25 שחטא, אלא הָכָא

1 עירם 'עיר הנידחת', ונידונים בבית דין של שבעים ואחד, אבל
2 כשאָר מְצִיֵת מִי פְלִיג – לא מצינו חילוק בין יחידים למרובים.
3 אָלָא יֵשׁ לֹמֵר, שֶׁהַמְשַׁנָּה עוֹסְקָת בְּשִׁבְטֵי שְׁהוּדָה לְעַבּוֹד עֲבוּדָה זָרָה,
4 שדינו כעיר הנידחת בבית דין של שבעים ואחד ובמיתת סייף. ועל
5 כך יש
6 להקשות, לְמִימָרָא דְרַבִּינָא דְרַבִּים דִּינִינֵן לֵיה – האם ניתן לומר
7 שבשט שלם נידון בבית דין של שבעים ואחד כעיר הנידחת, כְּמֵאֵן
8 – כפי איזו שיטה היא דין זה, לָא כְרַבִּי יֵאָשְׁיָה וְלָא כְרַבִּי יוֹנָתָן.
9 דְתַנִּיא, עַד פְּמָה עוֹשִׁין עִיר הַנִּדְחָת – כמה עובדי עבודה זרה יהיו
10 בעיר, שעל ידיהם נעשית לעיר הנידחת, מְעַשְׂרָה וְעַד מֵאָה – החל
11 מעשרה אנשים, שבפחות מכך אין להם שם 'עיר', ועד למאה
12 אנשים, אבל אם יש יותר ממאה אינם נקראים בשם 'עיר' אלא
13 בשם 'ציבור', ובוה לא נאמר דין 'עיר הנידחת', אלא נידון כל אחד

המשך ביאור למסכת סנהדרין ליום חמישי עמ' ב

12 הגמרא מבארת את טעם הדין שאינו מייבם. מקשה הגמרא: קָא
13 פְּסִיק וְתַנִּי – התנא במשנה הורה ולימד שאף פעם אינו מייבם, לָא
14 שְׂנָאֵא אִם אֵשֶׁת אַחִיו נִפְלָה לְפָנָיו לִיְבוּם מִן הָאִיּוּרִין, שִׁהִיָּה
15 מאורסת לאחיו ועדיין לא נשאה, וְלָא שְׂנָאֵא נִפְלָה לְפָנָיו מִן הַנִּישׁוּאִין
16 לאחיו. וקשה, בְּשִׁלְמָא אִם נִפְלָה לְפָנָיו מִן הַנִּישׁוּאִין, שִׁלָּא יִיבֵם,
17 שכן הוּי – יש לגביו ביבום זה שני איסורים, עֲשֵׂה, שְׂנֵאמֵר (ויקרא כא
18 יג) 'וְהוּא אִשָּׁה בְּתוּלָיָהּ יִקַּח וְגו' כִּי אִם בְּתוּלָהּ מֵעַמּוּי יִקַּח
19 אִשָּׁה', וְזוֹ אֵינָה בְּתוּלָה אֵלָּא בְּעוּלָה, וְכֵן אִיסוּר לָא תַעֲשֶׂה, שְׂנֵאמֵר
20 (שם) 'אֲלֶמְנָה וְגֵרֹשָׁה וְחֻלְלָה זָנָה אֶת אֵלֶּה לֹא יִקַּח', וְהוּי אֲלֵמְנָה
21 היא,

1 שבכל שנה, וממילא גם תשרי שלאחר מכן לא יהיה שונה מתשרי
2 שבכל השנים, ומדוע חושש הכהן הגדול שתבוא בו צינת חשון.
3 מתרצת הגמרא: וְתַפְרָא – וכי תסבור לומר כן, האם רַבְּנֵן
4 אֲרַעְיוּתָא סְמוּךְ – האם חכמים סמכו על רועי בקר, היתכן כן. אָלָא
5 רַבְּנֵן אַחוּשְׁבְּנִייהו סְמוּךְ – סמכו על חשבונם שהשנה צריכה
6 להתעבר, וְרועֵי הַבְּקָר אִיפְתִּיעֵי הוּא דְאִיפְתִּיעֵא מִלְּתִיּהוּ –
7 נסתייעו דבריהם בעיבור, דהיינו שנודמן להם דבר חשוב ונתמזל
8 מזלם, שנקלע העיבור כדבריהם, אבל ברוב העיבורים עונות
9 השנה הולכות לפי מה שהיה ראוי להיות לולי העיבור.
10 שנינו במשנה אודות כהן גדול, שחולץ לאשת אחיו שמת בלא
11 בנים וחולץין בו, אבל הוא אינו מייבם את אשת אחיו.

המשך ביאור למסכת סנהדרין ליום שישי עמ' א

13 שוב, תָּא אֲנִתְ נְמִי לְהָכָא – בוא אף אתה לכאן, שהרי לגבי שור
14 שנגח אדם, 'ואם שור נגח הוא מתמל שלשם והעוד בכעליו' אָמַרְהָ
15 תּוֹרָה (שמות כא טו), ולמדנו שִׁבְאָא בְּעַל הַשּׁוֹר וְיַעֲמוּד עַל [עם] שוֹרוֹ
16 בבית דין, והוא הדין בעבדו, שהוא כשוֹרוֹ וְחִמּוּרוֹ וְהַפְסַד מִמּוֹן
17 הוא לו, שיש לדנונו בפני בעליו. אָתָּא וְיֵיתִיב – בא ינאי המלך וישב
18 בפניהם. אָמַר לֵיה שְׁמַעוֹן בֶּן שִׁמְשַׁת, יְנַאי הַמֶּלֶךְ, עֲמוּד עַל רַגְלֶיךָ וְעִידוֹ
19 כְּךָ אֵת אוֹתָהּ עוֹדוֹת עַל עַבְדְּךָ, וְדַע כִּי לֹא לְפָנֵינוּ אֵתָּה עוֹמֵד, אָלָא
20 לְפָנֵי מִי שְׂאֵמֵר וְהוּא הַעוֹלָם אֵתָּה עוֹמֵד, שְׂנֵאמֵר (דברים יט ט) 'ועמדו
21 שְׁנֵי הַאֲנָשִׁים אִשָּׁר לָהֶם הָרִיב וְגו' לְפָנֵי ה'". אָמַר לוֹ יְנַאי הַמֶּלֶךְ, לָא
22 אַעֲשֶׂה כְּדַבְרֵיךָ שְׂאֵמֵר אֵתָּה, אָלָא כְּמָה שְׂאֵמְרוּ חֲבֵרֶיךָ, שְׂאֵמְרוּ
23 רק אם יאמרו לי הם לעשות זאת.

1 והכוונה להשוואת המעשים וישור הדרך כדעת הקב"ה, וְאָמַר רִישׁ
2 לְקִישׁ שִׁמְשַׁת שְׂאֵמֵר הַכְּתוּב 'הַתְּקוּשׁוֹשׁוּ' בְּעַצְמְכֶם וְאַחַר כֵּךְ קוּשׁוּ'
3 אחרים, לִימְדֵךְ הַכְּתוּב שֶׁקִּשְׁט וְיַפָּה אֵת עַצְמְךָ תְּחִילָה וְרַק אַחַר כֵּךְ
4 קִשְׁט וְיַפָּה אֵת הָאֲחֵרִים, כְּלוֹמֵר, שְׂאִין לֹא לְאָדָם לְשַׁפֵּר אַחֵרִים
5 קוֹדֵם שְׂהוּא מְשַׁפֵּר אֵת עַצְמוֹ, וְעַל כֵּן מִי שְׂאִינוּ נִידוֹן בְּבֵית דִּין, אֵל
6 לוֹ לְדוֹן אַחֵרִים. מְבַרְרַת הַגְּמָרָא: אָלָא מְלַכִּי יִשְׂרָאֵל שְׂאִינֵם דְּנִים
7 וְשְׂאִין דְּנִים אוֹתֵם, מֵאֵי מְעֵמָא לָא. מְבַרְרַת הַגְּמָרָא: גּוֹזֵר חֻכְמֵים כֵּן
8 מְשׁוּם מְעַשֶׂה שְׁהוּא, דְּעַבְדִּיהָ דִּינַאי מְלָכָא קָטַל נַפְשָׁא – שֶׁעַבְדוֹ שֶׁל
9 יְנַאי הַמֶּלֶךְ הֵרַג נַפֶּשׁ, אָמַר לָהּ שְׁמַעוֹן בֶּן שִׁמְשַׁת נְשִׂיא הַסְּנֵה־רִדִּין
10 לְחֻכְמֵים [חכמי הסנהדרין] תְּנוּ עֵינֵיכֶם בּוֹ וְנִדְוִנְנוּ, וְלֹא תַחְנִיפוּ
11 לְמֶלֶךְ וְלֹא תִשְׂאוּ פָנָיו שֶׁלֹּא לְדוֹנוֹ. שְׁלַחוּ לֵיהּ יְנַאי הַמֶּלֶךְ, עַבְדְּךָ
12 קָטַל נַפְשָׁא. שְׁדִרְיָה לָהּ – שלח אותו אליהם, שידוּוּהוּ. שְׁלַחוּ לֵיהּ

יום ראשון ז' מנחם-אב ה'תשע"ז

למי שייכת התוספת?

אותה עם המשלח שהרי בזכותו קיבל את המתנה (ר"ן שם).
 וכתבו המפרשים שדברי הרמב"ם נוטים לפירוש הרי"ף
 כי מהלשון 'חולק השליח עם בעל המעות' משמע שהשליח
 הוא העיקר, כי בעצם המתנה נועדה עבורו, אלא שמכל-מקום
 עליו לתת משלו לבעל המעות כיון שמחמתו זכה בה (בית
 יהודה ב, נט. וראה ערך השולחן חר"מ קפג, ה).

וב'שבט הלוי' (ח"ט סי' שח) נשאל לגבי עובד הטס בקביעות
 בשליחות המעסיק וצובר נקודות זכות המעניקות כרטיס נוסף
 בחינם – האם יש לחלק את ערך הכרטיס בין השליח למעסיק?
 והשיב: בהלכה זו מדובר בתוספת שניתנה באופן מקרי
 ולכן אינה נחשבת כחלק מהמקח אלא כמתנה צדדית, אך
 תוספת קבועה מראש הניתנת לכלל הקונים אינה נחשבת
 כמתנה אלא כחלק מהמקח וכולה למשלח.
 אמנם, אם היה לשליח שיקול דעת לבחור היכן לטוס
 והוא בחר בחברה שבה ניתנת ההטבה, יש לראותו כגורם
 לקבלת התוספת, וההטבה מתחלקת בינו ובין המעסיק.

הלכות שלוחין ושותפין פרק א, הלכה ה: הִיָּה הַשְּׁעָר
 קָצוּב וְדוּעָ, וְהוֹסִיפוּ לְשִׁלְיָהּ בְּמִנְיֵן אוּ בְּמִשְׁקָל אוּ בְּמִדָּה - כָּל
 שֶׁהוֹסִיפוּ לוֹ הַמוֹכְרִים, הָרִי הֵן שָׁל שְׁנֵיהֶם; וְחוֹלֵק הַתּוֹסֵפֶת,
 הַשְּׁלִיחַ עִם בְּעַל הַמְּעוֹת.

בטעם הדין נחלקו ראשונים. לדעת רש"י (כתובות צח, ב),
 כאשר המוכר מוסיף ללוקח יותר מהמחיר ששילם, יש
 להסתפק האם התכוון להעניק את התוספת לקונה העומד
 מולו או לבעל המעות, ומחמת הספק חולקים.

אך לדעת הרי"ף (שם) בוודאי התכוון המוכר לתת את
 התוספת לשליח, ואף על פי כן עליו להתחלק בה עם
 המשלח, כי על ידי מעותיו זכה במתנה ולכן יש לו גם זכות
 בה.

ולמחלוקת יש השלכה למעשה כאשר המוכר אומר
 במפורש שנותן את התוספת לשליח. לדעת רש"י שהחלוקה
 היא מחמת הספק למי מיועדת המתנה, במקרה זה כולה
 שייכת לשליח, אך לדעת הרי"ף גם באופן זה עליו לחלוק

יום שני ח' מנחם-אב ה'תשע"ז

איך קונה חצר השותפים?

ומבאר:
 חצר השותפים אינה קונה לזה מזה רק כאשר החפץ היה
 מונח שם לפני כן, כי אין כאן הוצאה מרשות (המוכר) לרשות
 (הקונה), אבל כאן שהביאו את כליהם, זה את כדו וזה את
 חביתו, גילו דעתם שכל שותף משאיל לחברו את מקומו,
 וגילוי הדעת מועיל להקנות את המקום לחברו (אף בלא מעשה
 קנין) כי מאחר שלכל שותף יש רשות להשתמש בחצר זו, יכול
 הוא להשאילה בדיבור בלבד.

כאשר בא לקנות את כל החפץ אין חצר השותפים קונה
 לו, כי החפץ נכנס לרשות הקונה רק בחציו ואם כן לא יצא
 לגמרי מרשות המוכר, אבל כאשר בעלי חצר משותפת רוצים
 להשתתף זה בכדו של זה וזה בחביתו של זה, הרי בהנחת
 הכלים ועכשיו הוא ברשות המשותפת לשניהם.

הלכות שלוחין ושותפין פרק ד, הלכה א: בְּשִׁירְצוֹ
 הַשְּׁתַּפִּין לְהַשְּׁתַּתֵּף... אִם נִשְׁתַּתְּפוּ בְּשֵׂאָר מִטְּלָלִין... שִׁבְיָא וְה
 חֲבִיתוֹ שָׁל יוֹן וְזֶה כְּדוֹ שָׁל דְּבִשׁ... שְׂשִׁכְרוּ מְקוֹם בְּשִׁתְּפוֹת,
 וְהֵנִיחַ זֶה חֲבִיתוֹ וְזֶה כְּדוֹ שֶׁנִּשְׁתַּתְּפוּ בֵּהֶן - הָרִי אֵלּוֹ שְׁתַּפִּין.

החצר קונה לכל אחד מהשותפים הרוצים להשתתף זה
 בכדו של זה וזה בחביתו של זה.

והקשה ה'מחנה אפרים' קנין חצר סי' טו:
 איך יכולים השותפים להשתתף בהנחתם במקום המשותף
 לשניהם זה כדו וזה חבית, הרי למסקנת הגמרא (בבא בתרא פד,
 ב) השותפים קונים זה מזה בחצר המשותפת לשניהם רק אם
 המוכר הניח את החפץ לתוך קופתו של הקונה, אבל אם הניח
 על גבי הקרקע לא קנה, כי הקנין מוציא את החפץ מרשות
 המוכר, וכיון שהמוכר שותף בחצר לא יצא החפץ מרשותו?

יום שלישי ט' מנחם-אב ה'תשע"ז

בין עסקה אחת לשתי עסקאות

החזרת הכסף לבעלי הוא מציע להחשיב את ההפסד
 שהפסיד בתחילה ואת הרווח שהרוויח בסוף, כשתי עסקאות
 - למשל, אם קיבל לידיו 1000 דינרים והפסיד מהם 90
 והמשיך לסחור בנותר (910) והרוויח 90 דינרים, אם הרווח
 וההפסד נחשבים לשתי עסקאות נפרדות הסוחר הרוויח כי
 בעסקה הראשונה היה מפסיד 1/3, היינו 30 דינרים (ובעל
 הממון מפסיד 60), ואילו בעסקה השניה היה מרוויח 2/3,
 היינו 60 דינרים (ובעל הממון 30). ובסך הכל הרווח הוא 30
 דינרים.

על כך אומר רבא (בבא מציעא קה, א) שאין מקבלים את הצעת

הלכות שלוחין ושותפין פרק ז, הלכה ב: הַמְּתַעֲסֵק
 הַשְּׁתַּפִּי, וְחֹר וְטָרַח עַד שֶׁהָרוּיחַ - אֵינּוּ יוֹכֵל לומר לְבַעַל
 הַמְּעוֹת: 'בּוֹא וְנַחֲשׁב הַהֶפְסֵד שֶׁהֶפְסְדָנוּ תְּחִלָּה וְתַפְסִיד שְׁנֵי
 שְׁלִישָׁיו, וְנַחֲשׁב הָרוּחַ שֶׁהָרוּחָנוּ בְּאַחֲרוֹנָה, וְתַמַּל שְׁלִישָׁיו; אֲלֵא
 מְחַשְׁבֵי בְּאַחֲרוֹנָה בְּלִבָּר ... וְאֵין לוֹ אֲלֵא בְּרוּחַ שֶׁהוֹסִיף עַל הַכְּרֵן.
 ה'מתעסק' בממון שקיבל מחברו כדי לסחור ולהתחלק
 עמו ברווחים, אם הפסיד – בעל הממון מפסיד שני שלישים,
 והסוחר מפסיד שלישי, ואם הרוויח – בעל הממון מרויח
 שלישי והסוחר שני שלישים (לעיל פ"ו ה"ג).

ואם הסוחר הפסיד בתחילה ואח"כ הרוויח – אם בעת

אך זאת בתנאי שהסוחר לא הודיע לבעל הממון שהפסיד בעסקה הראשונה, כי באי הודעתו על ההפסד גילה שבדעתו להתעסק בכסף שנשאר כדי להשלים את ההפסד, והרי הכל עסקה אחת. אבל אם הסוחר הודיע מתחילה על ההפסד שנגרם, נחשב הדבר לשתי עסקאות כי בהודעתו מסיים את העסקה הראשונה, והמשך המסחר הוא כעסקה חדשה. ולפי זה במקרה האמור (שבתחילה מפסיד שלישי ואח"כ מרוויח שני שלישים) מרוויח הסוחר 30 דינרים.

(כסף נשנה)

הסוחר אלא הכל נחשב כעסקה אחת, ולכן בסיכום אין רווח ואין הפסד ובעל הממון מקבל את כל הקרן בחזרה. והטעם שאין מחשיבים זאת כשתי עסקאות הוא, כי בעל הממון יטען כלפי הסוחר: הסיבה שטרחת להמשיך ולסחור בכספי לאחר ההפסד שהיה לך היא כדי שלא יביישו אותך ויאמרו ש'מפסיד עסקאות' אתה. כלומר, הסוחר עצמו מעוניין להמשיך ולסחור בכסף הנוותר כהמשך לעיסקה הקודמת כדי שיוכל להחזיר את מה שהפסיד, וכיון שהכל עסקה אחת נמצא שבסיום העסקה, כשבא להחזיר את הקרן לבעליו, כל הכסף הוא בשלימות ללא רווח והפסד.

בין אחים לשותפים

יום רביעי י' מנחם-אב ה'תשע"ז

כתב "אחד מן האחין" ולא הזכיר שותפים. ומכך נראה כי מדובר בשני דינים שונים: בהלכות נחלות מדובר באחים שאינם שותפים, ואף על פי כן כאשר אחד האחים התמנה לתפקיד מחמת האב, הרווח מתחלק בין כולם, כי כל רווח המגיע כתוצאה מהאב שייך לכולם, אך אם התמנה מחמת כישוריו האישיים, אין כל סיבה שיחלוק עם כולם.

אך בהלכה זו, בהלכות שלוחין ושותפין, עוסק הרמב"ם באחים השותפים בירושה, כפי שכותב בתחילת ההלכה שכל עוד לא חילקו את הירושה הרי הם כשותפים. ומאחר והם שותפים לכל דבר, הרי כל רווח המגיע לאחד, גם אם בא רק בגללו, מתחלק בין כולם.

(כנסת הגדולה סדר חז"ני קטו, א)

הלכות שלוחין ושותפין פרק ח, הלכה ז: אָחָד מִן הָאֲחִין או מן השתפין שִׁנְפַל לְאִמְנוֹת הַמֶּלֶךְ, הָרוּחַ לְאִמְצַע. הלכה זו מביא הרמב"ם גם בהלכות נחלות (פרק ט, ו) ושם מחלק בין שני מקרים: אם מינויו של האח לתפקיד נעשה מחמת האב, כגון שהתפקיד היה של האב בחייו ובעקבות כך החליט המלך להעביר אותו לאחד מבניו – השכר מתחלק בין כל האחים, אך אם המינוי היה מחמת כישוריו של אותו אח עצמו – השכר שייך לו בלבד. ויש להבין: מדוע כאן כתב הרמב"ם שהשכר מתחלק בין כולם ולא חילק בין המקרים?

והביאור:

יש לדייק בלשון הרמב"ם שכאן כתב "אחד מן האחין או מן השותפין שִׁנְפַל לְעֹבֹדַת הַמֶּלֶךְ", ואילו בהלכות נחלות

שתי דרגות של עבד ה'

יום חמישי י"ב מנחם-אב ה'תשע"ז

משועבד לאדונו לגמרי עד שרשאי למסור לו שפחה כנענית (כדי להוליד ממנה עבדים).

וזהו תוכן הענין בעבודת ה': נאמר (בבא כה, נה) "כי לי בני ישראל עבדים עבדי הם אשר הוצאתי אותם מארץ מצרים". ויש לבאר שאין זה כפל לשון (כקושיית המפרשים), אלא הפסוק מדבר על שתי דרגות בשעבודם של בני ישראל לקב"ה כעבדים:

"כי לי בני ישראל עבדים" – הכוונה לכך שבני ישראל קיבלו עליהם עול מלכות שמים, כעבד שמכר את עצמו שהשעבוד בא מרצונו, ועל ידי זה נעשים 'עבדים' סתם. ולמעלה מזה היא עבודת ה' בדרגה של 'עבדי הם', היינו שהקב"ה עשה אותם לעבדים ע"י ש'הוצאתי אותם מארץ מצרים', ואם כן אין השעבוד קשור למציאותם אלא הם משועבדים בעל-כרחם והביטול הוא בתכלית.

(ספר המאמרים מילוקט ח"ד עמ' רפ"ו ובהערות)

הלכות עבדים פרק ג, הלכה ג: מִי שִׁמְכְרוּהוּ בֵּית דִּין, וְשֶׁלְרָבוּ לְתַן לוֹ שִׁפְחָה כְּנַעֲנִית... וְהַמּוֹכֵר עֲצָמוֹ, אֲסוּר בְּשִׁפְחָה כְּנַעֲנִית בְּשָׂאָר כָּל יִשְׂרָאֵל.

מצינו כמה חילוקים בין עבד שמכר עצמו לעבד שמכרוהו בית-דין (ראה גם להלן ה"ב). ויש לבאר החילוק ביניהם: במוכר עצמו – אמנם במכירה זו הפך להיות עבד שבטל לאדונו, מכל-מקום כיון שהמכירה נעשתה בהחלטתו וברצונו, נמצא שההתבטלות נובעת מתוך החלטת האדם, ואם כן גם כשהוא תחת יד האדון עדיין נשאר מקום למציאות שלו. אבל במכרוהו בית-דין, כיון שהמכירה נכפתה עליו מבלי שישכים, הרי הוא נעשה עבד נגד רצונו, ובמצב כזה הוא בטל בתכלית ואין שום מקום למציאות שלו.

ומכאן נובע גם ההבדל ביניהם בנוגע לשפחה כנענית - מוכר עצמו שנעשה עבד מרצונו, אינו בטל לגמרי ולכן אסור למסור לו שפחה כנענית, אבל כשמכרוהו בית-דין הרי הוא

גטו וידו באין כאחד

יום שישי י"ב מנחם-אב ה'תשע"ז

לעבד אין יד' משלו לקבלת גט השחרור כי יד עבד כיד רבו', ונמצא שהגט לא יצא מרשות האדון, ובכל זאת יוצא הוא לחרות כי גטו וידו באין כאחד, היינו שתי הפעולות,

הלכות עבדים פרק ה, הלכה ג: בִּיצַד בְּשִׁמְרָ? ... מִסָּר לוֹ אֶת הַשִּׁמְרָ בְּפָנָי שְׁנֵי עָדִים... הָרִי זֶה יֵצֵא לְחָרוּת, שְׁחָרִי נִפְּו וְיָדוּ פָּאִין פְּאָחָד.

קנין בעל כרחו). ואילו בנתינת הבית במתנה שצריך לקנות את השטר, הבית והשטר עדיין לא יצאו מרשות הנותן ו"איך יזכה בו המקבל, ומאין יהיה לו להמקבל זכיה בביתו ובשטריו?"

וה'אבני נזר' מחלק באופן אחר:

כאשר יש 'יד' לקנות אלא שיש דבר המונע את חלות הקנין, כמו העבד שבעצם יש לו 'יד' אלא שרשות רבו מעכבת (כי עדיין לא יצא מרשותו), וכן האשה שהחצר שלה אלא שישנה גם בעלות חלקית של הבעל המונעת את חלות קבלת הגט - בזה הסרת המעכב וחלות הקנין 'באים כאחד', אבל להעברת הבעלות על הבית נדרש מעשה קנין (באופן חיובי, ולא רק הסרת המונע) ואינו יכול לקנות על ידי השטר שהונח בבית שעדיין אינו שלו.

ניתוק 'יד' העבד מרשות האדון וקבלת הגט חלות באותו רגע. וכך גם בגט אשה שהונח בחצרה - "מה שקנתה אשה קנה בעלה" ונמצא שבהנחת הגט בחצרה לא היתה 'נתינה' כי הגט לא יצא מרשות הבעל, ובכל זאת האשה מגורשת כי 'גיטה וחצרה באין כאחד', הגירושין ובעלותה בחצר חלים יחד באותו רגע (גיטין עז, ב).

וב'קצות החושן' (סי' ר סק"ה) הסתפק: האם גם ברוצה לתת את ביתו במתנה לחברו והניח את שטר המתנה בתוך הבית חל הקנין, מטעם שעל ידי הנחת שטר המתנה בבית המקבל נעשה 'חצר' של המקבל ו'מתנתו וחצרו באין כאחד'?

ומסקנתו היא שמקבל המתנה לא קנה את הבית בכך, ואינו דומה לגט אשה ושטר שחרור של עבד שנאמר בהם 'באים כאחד', כיון שאינם צריכים לקנות את השטר אלא די בנתינת השטר לידם (שהרי הם משתחררים בעל כרחם, ואין

מתי אין איסור לשחרר עבד? שבת קודש י"ג מנחם-אב ה'תשע"ז

הדיון על שחרור העבד לצורך השלמת מנין, מובא גם במסכת גיטין (לה. ב) ושם לא מקשה הגמרא ששחרור העבד לצורך מצוה הוא מצוה הבאה בעבירה (כפי שהקשתה במסכת ברכות!)

וטעם החילוק הוא שבמסכת ברכות מדובר לפי שיטת רבי יהושע בן לוי הסובר שעובד אפ"ה מצטרף למנין והעבד ששחרר רבי אליעזר היה עבד שני, כי היו שמונה ישראלים ולכן הוצרך לשחררו. ובמקרה זה אכן יש איסור 'לא תחנם' בשחרור העבד, כי הסיבה לכך ששחרר את האחד ולא את השני היא משום שנשא חן בעיניו יותר מהשני (ושחרורו כמתנת חנם). ועל זה נשאלה השאלה שזו היא מצוה הבאה בעבירה, והוצרך לתרץ 'מצוה דרבים שאני' ומשום כך היא דוחה את איסור השחרור. ואילו במסכת גיטין מדובר לפי מסקנת הגמרא (לא כשיטת ריב"ל) שעבד אינו מצטרף למנין ורבי אליעזר שחרר עבד אחד (והוא היה עשירי למנין) וזהו רק לצורך מצוה, ואין מקום לקושיא 'מצוה הבאה בעבירה היא', כי אין כאן עבירה כלל.

ומוסיף ה'תורת חסד' (שם): למסקנת הגמרא, שחרור עבד לצורך קיום מצוה של האדון אין בו איסור כלל ואין הברל בין מצוה של יחיד למצוה של רבים (כפי שהוצרכה לתרץ אליבא ריב"ל). ואכן, כתב הרמב"ם "ומותר לשחררו לדבר מצוה" ולא חילק בין יחיד לרבים (שלא כדברי היספך משנה).

הלכות עבדים פרק ט, הלכה ו: אִסוּר לְאָדָם לְשַׁחֵרֵר עֶבֶד כְּנַעֲנִי וְכֹל הַמְּשַׁחֲרָדוֹ - עוֹבֵר בְּעֵשֶׂה, שְׁנַאֲמַר: "לְעֵלָם כָּהֵם תַּעֲבֹדוּ" ... וְמוֹתֵר לְשַׁחֲרָדוֹ לְדַבֵּר מִצְוָה... כִּגוֹן שְׁלֹא הָיוּ שָׁם עֲשֵׂרָה בְּבֵית הַכֹּהֲנִים - הָרִי זֶה מְשַׁחֲרֵר עֶבֶד, וּמְשָׁלִים בּוֹ הַמִּנְיָן. הקשה הר"ן (גיטין כ, ב בדפי הר"ף):

איך דוחה מצות תפילה בציבור (שהיא מדרבנן) את ה'עשה' לעולם בהם תעבדו? ותירץ (בתירוצי השני): איסור ה'עשה' לשחרר עבד כנעני הוא משום שאסור לתת לגוי מתנת חנם (לא תחנם) אבל אם משחררו כדי לקיים מצוה, הרי זה לצורך עצמו ואינו כמתנת חנם.

והקשה ה'מגן אברהם' (או"ח סי' צ סק"ל): מסופר בגמרא (ברכות מז, ב) שרבי אליעזר שחרר עבדו כדי להשלים למנין עשרה (כי עבד כנעני אינו מצטרף לרוב שבקדושה). ושואלת הגמרא, איך שחררו והרי המשחרר עבדו עובר ב'עשה'? ומיישבת: לדבר מצוה - שאני. ומקשה על כך: הרי זו מצוה הבאה בעבירה, ומדוע דוחה מצות תפילה בציבור את איסור ה'עשה' שבשחרור העבד? ומתרצת: מצוה דרבים - שאני. ואם מותר לשחרר את העבד כדי שהאדון יוכל לקיים מצוה, מהי קושיית הגמרא 'מצוה הבאה בעבירה היא'? וגם מדוע התירו רק בשביל מצוה דרבים, הלא אין כאן כל עבירה?

וה'יד אליהו' מתרץ (כפי המבואר ב'תורת חסד' או"ח סי' לו):

המשך ביאור למסכת סנהדרין ליום שבת קודש עמ' א

10 לולאות, וכשמתירים אותן נופל. ודין הכפייה בה שונה, כיון
11 שדרכה שלא היו רגליה עולות מעליה גם כלפי מעלה, ואם יכפו
12 אותה יזדיה העור מונח על הארץ ויתקלקל מלחלוח הקרקע, ובוה
13 נחלקו תנא קמא ורובן שמעון בן גמליאל, שלתנא קמא זוקפה על
14 דפנותיה, ואילו רבן שמעון בן גמליאל אומר שמתיר את הלולאות
15 והעור נופל מאליו.
16 הגמרא מבארת במה שונה דרגש מכל מיטה: אָמַר רַבִּי יִרְמְיָה, אָמַר
17 רַבִּי יוֹחָנָן, דִּרְגָשׁ

1 שבו, והרי זה ככפיית המיטה. ומעתה קשה, אִי סֵלְקָא דְעֵתָךְ דְּרַגֵּשׁ
2 הוא עָרְסָא דְיָדָא, קְרִיבִינן מִי אֵית לֵיה - האם יש לו לולאות, הלא
3 הוא עשוי כשאר מיטות, שאין להן קרביטין, ועל כרחך שאין זה
4 דרגש. אָלָא בִּי אָתָא - כשבו רבין מארץ ישראל לבבל, אָמַר, אָמַר
5 לִי הֵוָּא מְרַבְּנִי [ואתו חכם] וְרַב תַּחְלִיפָא שְׁמִיהּ וְשִׁמוֹ, דִּהְוָה
6 שְׁבִית פְּשׁוּקָא דְגִילְדָא - שהיה מצוי הרבה בשוק הרצענין
7 העוסקים בעורות, וְאָמַר לֵיה, מַאי דִּרְגָשׁ, עָרְסָא דְצִלָּא - מיטה של
8 עור מתוח הקשור בארוכות המיטה, שתולים רצועות בשפתו,
9 וכשרוצים להציעו במיטה, קושרים אותו בארוכות המיטה על ידי

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - ז' י"ג מנחם-אב תשע"ז

ולפיכך נאמן הוא על כך, כמו שכתב רבינו להלן פרק י"ד הלכה ד.

- ד. החליף הצר¹⁵ בְּחָצֵר - אֵין בָּהּ דִּין בְּעַל הַמְּצָר¹⁶.
 15 החליף חצר בבהמה או במטלטלין - רואין דמי¹⁷.
 16 אותה הבהמה או דמי אותם המטלטלין, ונותן לו
 17 בן המצור ומסלקו. ואינו יכול לומר לו: תן לי
 18 בפה¹⁸ שלקחתי בו, שזו הערמה היא¹⁹, ואינה
 19 מועלת פלום.
 20

(15) מכאן שאף בבתים יש דין בן מצר (מגיד משנה, וראה למעלה פרק י"ב הלכה יז). (16) שהמוכר יכול לטעון, שהוא מעוניין רק בחצירו של הלוקח שהיא טובה בעיניו ואינו רוצה כתמורה את החצר של בן המצר. (17) ואינו חייב להמציא לו בהמה או מטלטלין כיצא בהן. ועל אחת כמה שאינו יכול לטעון שרק בהמה זו או מטלטלין אלו טובים בעיניו, כמו שטוען כן בהחליף חצר בחצר (למעלה). וראה עוד להלן. (18) בכסף משנה להלן פרק י"ד הלכה א הביא "כמו" וכן הוא בשולחן ערוך שם סעיף כד. ופירש הסמ"ע שם סעיף קטן מא שדורש דווקא בהמה או מטלטלין, וכן הוא בכתב-יד תימן: "כמין". (19) בין המוכר והלוקח, שהרי כשיהיה לו דמי שווייה יכול לקנות אחרים (סמ"ע שם), מה שאין כן בקרקע, שלפעמים צריך דווקא קרקע זו ולא אחרת.

- ה. מוכר²⁰ לו קרקע מעט באמצע שדהו, ואחר כך
 21 מוכר לו קרקע בצד אותה שדה שבאמצע²¹ - רואין:
 22 אם אותו המעט שמוכר לו תחלה היא עדית או
 23 זבורית²² לגבי זאת הקרקע שמוכר לו באחרונה -
 24 זכה הלוקח, ואין בן המצור יכול לסלקו, שהרי הוא
 25 עצמו בן מצר הוא מפני אותו מעט שקנה באמצע;
 26 ואם²³ אותו מעט שקנה באמצע כמו זאת שמוכר לו
 27 בסוף מצדו - הרי זה מערים²⁴, ובן המצור מסלק
 28 אותו מן השדה שקנה בסוף²⁵.
 29

(20) ושדות המוכר מקיפות מכל צד, שעדיין אין מקום לטענת בן מצר. (21) ומעכשיו יש טענות מצד בני המצר. (22) היינו, שיש איזה שינוי שהוא, בין הקרקע שקנה ויתר השטח, לטוב או לרע, שאז אנו אומרים, שיש טעם מוסבר למה קנה הלוקח דווקא חתיכת קרקע זו, וזה בגלל השוני שבה, שרצוי לו מאיזה טעם שהוא, ואין אנו חושדים בו בהערמה לסלק את טענת בן המצר. (23) בגמרא שם. (24) שכיוון שכל השטח שווה, למה בחר הלוקח דווקא בזה שבאמצע, אלא אל כורחך שיש כאן כוונת הערמה. (25) אבל אינו יכול לסלקו מן הקרקע המעט שקנה בתחילה באמצע השדה (סמ"ע שם סעיף קטן מח).

- ו. המוכר²⁶ על תנאי, בין שהתנה מוכר בין שהתנה
 30 לוקח - אין בעל המצור יכול לסלקו עד שיתקיימו
 31

יום א' ז' מנחם-אב ה'תשע"ז

הלכות שכנים

פרק שלשה עשר

(1) נתבארו בו מקצת מדיני בעל המצר במתנה ומכירה וחליפין, ולא נשלמו.

- א. הנותן² מתנה - אין³ בה דין בן המצור. הרי'⁴
 2 כְּתוּב בְּשֵׁטֶר מִתְּנָה, שְׂאֲחֵרְיֹת⁵ מִתְּנָה זֶה עַל הַנּוֹתֵן -
 3 יֵשׁ בָּהּ דִּין בֶּן הַמְּצָר; הוֹאִיל⁶ וְיֵשׁ בָּהּ אֲחֵרְיֹת -
 4 מְכִירָהּ הִיא, וְלֹא כְּתוּב מִתְּנָה אֶלָּא לְבִטּוֹל זְכוּת בֶּן
 5 הַמְּצָר⁷. וְכִמְהָ נּוֹתֵן לוֹ? מַה שֶּׁהִיא שָׂוָה.

(2) בבא מציצא קח: (3) שאין המקבל יכול להשיג מתנה במקום אחר, ואין כאן משום עשיית הישר והטוב. ועוד שהמוכר אומר לו, לזה אני רוצה ליתן מתנה ולך אין אני רוצה, ועיין לחם משנה להלן פרק י"ד הלכה ד, וסמ"ע סימן קעה סעיף קטן קא. (4) שם, מימרא של אמירא. (5) במקרה ויחטפו את השדה ממקבל המתנה. (6) כן כתב הרי"ף שם. (7) כלומר, ויש כאן הערמה, כמו שכתב הרי"ף. (8) כמה צריך בן המצר לשלם ללוקח. ואף זה ברי"ף שם.

- ב. אָמַר⁹ הַלּוֹקֵחַ: בֶּן הוּא, וְהַעֲרַמָּה עָשִׂינוּ, וּמְכִירָה
 6 הִיא, בְּכֶף וְכֶף קְנִיתִיהּ - נִשְׁבַּע בְּנִקִּיטַת חֲפִי¹⁰
 7 וְנוֹטָל, כְּדִין הַשְּׁלוּחִין¹¹. וְרָאָה לִי, שְׂצָרִיךָ לְטַעַן
 8 דְּמִים שָׁהֵן רְאוּיִין אוֹ יִתֵּר מְעַט; אֲבָל אִם אָמַר עַל
 9 שְׂוֵה מֵאָה: בְּמֵאתִים קְנִיתִי - אֵינוֹ נֶאֱמָן¹².

(9) המשך דברי הרי"ף שם. (10) באחיזת חפץ של קדושה, כגון תפילין או ספר תורה, כדין כל הנשבעים ונוטלים (פרק א מהלכות טוען ונטען הלכה ב). (11) שנשבעים ונוטלים (פרק ט מהלכות שלוחין ושותפין הלכה ה). ולוקח זה הרי הוא כאילו שלוחו של בן המצר (למעלה פרק י"ב הלכה ה). (12) חזקה אין אדם קונה שווה מנה במאתיים (מגיד משנה). ואף על פי שלהלן פרק י"ד הלכה ד כתב רבינו: "לקח שווה מנה במאתיים - טען בן המצר שעשו קנוניא ביניהם - נשבע הלוקח בנקיטת חפץ ונוטל מאתיים זוז" - כאן שנתפס בהערמה, אינו נאמן. ועוד ששם מדובר באופן שידוע שנתן מאתיים, אלא שהוא טוען שעשו קנוניא ביניהם (לחם משנה).

- ג. הִיָּה¹³ כְּתוּב בְּשֵׁטֶר מִתְּנָה: וְקִבְּלָתִי עָלֵי אֲחֵרְיֹת
 12 מִתְּנָה זֶה, שְׂאֵם תֵּצֵא מִיָּדוֹ אֶתֵּן לוֹ מֵאֵתִים - נּוֹתֵן לוֹ
 13 בֶּן הַמְּצָר מֵאֵתִים וְאַחַר כֶּף מְסַלְקוֹ, וְאֵף עַל פִּי שְׂאִינוֹ
 14 שְׂוֵה אֶלָּא מִנָּה¹⁴.

(13) אף זה ברי"ף שם. (14) אף כאן לא נתפס בהערמה

פרק כ"ג מהלכות מכירה הלכה ו) שאוכל פירותיה, ואין לו רשות להרוס. ועיין לחם משנה וסמ"ע סימן קעה סעיף קטן י"ז.

ח. אָחַד שֶׁלָקַח שְׂדֵה אַחַת מִשְׁנִים, וְבֵא בַעַל הַמָּצָר 16
 לְסִלְקוֹ מִמְחֻצֵית בְּלִבְד שֶׁלָקַח מִן הָאָחִיד - אֵינּוּ יָכוֹל 17
 לְסִלְקוֹ³⁹; אוּ מְסַלְקוֹ מִכְּלָה, אוּ מִנִּיחַ כְּלָה. אֲבָל 18
 הַמּוֹכֵר קָרְקַע לְשָׁנִים - יֵשׁ לְבַעַל הַמָּצָר לְסִלְקַ שְׁנֵיהֶם, 19
 אוּ לְסִלְקַ אָחִיד וְלִהְנִיחַ אָחִיד⁴⁰. 20

39 מאותו חצי בלבד. שכיוון שהחצי השני בידו, הרי הוא עצמו בן המצר. (40) שהרי מסלקים אותו כולו משרה זו, ואין לו שום טענת בן המצר.

ט. בֵּן הַמָּצָר שֶׁבֵּא לְסַלֵק אֶת הַלּוֹקַח, וְקָדַם שִׁיִּסְלְקוֹ 21
 מִכֵּר לִי⁴¹ אֶת הַשְּׂדֵה שֶׁיֵּשׁ לוֹ עַל הַמָּצָר - אֲבָד אֶת 22
 זְכוּתוֹ⁴². 23

41 היינו, ללוקח עצמו. אבל בכתב-יד תימן חסרה המלה "לו", וכן הוא בטור ושולחן-ערוך סימן קעה סעיף טו. ומבואר שם שהמדובר כשמכר לאחר. וראה להלן. 42 וגם זה האחר שקנה (ראה למעלה), אין לו זכות בן מצר (טור ושולחן-ערוך שם) לפי שהלוקח הראשון יכול לטעון, אף הוא, טענת בן-מצר כנגדו, שהרי כל זמן שלא סילקוהו, השדה בידו.

י. שְׁלִיחַ שֶׁמּוֹכֵר⁴³ וְהָרִי הוּא בַעַל הַמָּצָר - אֵינּוּ מְסַלְקַ 24
 אֶת הַלּוֹקַח; שֶׁהָרִי הוּא מְכֵר לוֹ, וְאֵין לָהּ מְחִילָה 25
 גְּדוּלָה מְזוּזָה⁴⁴. 26

43 שבעל השדה עשהו שליח למכור שדהו. (44) כן נראה בגמרא בבא מציעא קח. "אתא אימליך ביה, אמר ליה איזיל אזבון ואמר ליה זיל זבון צריך למיקני מיניה" וראה להלן פרק י"ד הלכה ב. ומשמע דווקא אם אמר לו בלבד אבל אם עשה גם מעשה - בוודאי מחל לו וכן אמרו בבבא בתרא ל: שדיבור עביד איניש דמיקרי ואמר, ולא מעשה. וראה עוד להלן פרק י"ד שם.

יא. בַעַל הַחֹב שֶׁל מוֹכֵר שֶׁטָרַף⁴⁵ הַשְּׂדֵה מִיַּד בַעַל 27
 הַמָּצָר - הָרִי בַעַל הַמָּצָר חוֹזֵר וְטוֹרֵף מִן הַלּוֹקַח⁴⁶ 28
 שֶׁסִּלְקוֹ, וְהַלּוֹקַח חוֹזֵר וְנוֹטֵל מִן הַמוֹכֵר. 29

45 כדין בעל חוב שטורף מן הלוקחות. (46) שהרי הלוקח אינו שליח ממש, אלא כמו שלוחו (למעלה פרק י"ב הלכה ה ופרק י"ג הלכה ז), ואם כן הוא לוקח, ובן המצר נחשב כלוקח מן הלוקח, והוא חוזר על הלוקח הראשון, במקרה של טריפה מצד בעל החוב. והמדובר, כשיש למוכר לשלם, אלא שלפי שבעל המצר אינו יכול לתבוע מהמוכר, שהרי יאמר לו: "לאו בעל דברים דידי את", - הוא תובע מהלוקח, שממנו לקח את השדה, והלוקח חוזר ותובע מהמוכר. שאם אין למוכר לשלם, אין סברא שהלוקח יפסיד, שהרי לא נהנה כלום אלא קיים המצוה של ועשית הישר ולמה יפסיד? (כסף משנה).

יב. כָּל בַעַל חוֹב⁴⁷ שֶׁטָרַף בְּחוּבוֹ⁴⁸ - יֵשׁ לְבַעַל הַמָּצָר 30

הַתְּנָאִים²⁷, וַיִּזְפֵּה הַלּוֹקַח בְּקָרְקַע, וְלֹא תִשְׁאַר בָּהּ 2
 עָלֶיהָ עֲמוּ כְּלָל²⁸, וְאַחַר כֵּן יִסְלַק אוֹתוֹ.

26 המפרשים לא ציינו כל מקור, והמגיד-משנה כותב, שזה נראה פשוט. (27) שכל זמן שלא נתקיימו התנאים, אין כאן מכירה כלל. (28) פירוש, שלא יישאר למוכר שום קשר בקרקע זו. ובכתב-יד תימן: "ולא תישאר בה עילה כלל", וכן הוא בשולחן-ערוך סימן קעה סעיף י. ובדפוס רומי: "ולא תישאר בה עילה כלל". וצריך להיות כנ"ל.

ז. הַלּוֹקַח שֶׁבָּנָה²⁹ וְהִשְׁבִּית אוּ סָתַר וְהִפְסִיד - בֵּן 3
 הַמָּצָר מְסַלְקוֹ, וְנוֹתֵן לוֹ דָּמִים הָרְאוּיִין³⁰ לוֹ; וְהָרִי 4
 הוּא בְּכָל מַעֲשָׂיו כְּמוֹ הַשְּׁלִיחַ³¹. וְכֵן אִם לָוֵה הַלּוֹקַח 5
 קָדַם שִׁיִּסְלַק אוֹתוֹ בֵּן הַמָּצָר³², וְסִלְקוֹ בֵּן הַמָּצָר - 6
 אֵין בַעַל חוֹב שָׁלוּ טוֹרֵף מִיַּד בֵּן הַמָּצָר. זֶהוּ הָעֵקֶר 7
 בְּכָל אֵלוֹ הַדִּינִין: שֶׁכָּל הַלּוֹקַח בְּצַד מָצָר חִבְרוֹ - 8
 הוּא כְּמוֹ שְׁלִיחַ לְחִבְרוֹ, וְלִמְקַן שֶׁלָּחוּ וְלֹא לְעֻנָּה. 9
 לְפִיכֵף³³: אִם הִשְׁבִּית - נוֹטֵל הוֹצָאָה³⁴, וְאִם 10
 הִפְסִיד³⁵ וְחָפַר וְהָרַס אוּ אֲכַל הַפְּרוֹת - מְנַפְּיֵן אוֹתוֹ 11
 מִן הַדָּמִים. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים שֶׁמְחַשְׁבִּין לוֹ 12
 הַפְּרוֹת? בְּשֶׁאֲכָלָן אַחַר שֶׁבֵּא בֵּן הַמָּצָר וְהִבִּיא מְעוֹת 13
 לְסִלְקוֹ; אֲבָל כָּל הַפְּרוֹת שֶׁאֲכַל מִקְדָּם³⁶ - שָׁלוּ הוּא 14
 אוֹכְלִי³⁷, וְאֵין מְחַשְׁבִּין אוֹתָן³⁸. 15

29 ובן המצר מחה מייד, אחרת הרי זו מחילה ואיבד זכותו, ואינו יכול לסלקו עוד (כסף משנה בשם רבינו ירוחם. וכן הוא בשולחן-ערוך שם סעיף ל). (30) כמו שיבוא הפירוט בסוף ההלכה. (31) המקור לזה ממה שאמרו (בבא מציעא קח.) גבי בן מצר: "לתיקוני שדרתיך וכו'", ביטוי הנאמר (כתובות צט:) לגבי שליח (מגיד משנה. וראה למעלה פרק י"ב הלכה ה). (32) כדין כל בעל חוב הטורף מן הלוקחות של הלווה - שכאן לא קנה בן המצר מאת הלוקח, אלא מאת המוכר, על ידי הלוקח, שהיה שלוחו. (33) זהו פירוט הדברים שהובאו בתחילת ההלכה. (34) [כדין יורד לתוך שדה חבירו שלא ברשותו שידו על התחנתנה (פרק י מהלכות גזילה ואבידה הלכה ד) שאם השבח יתר על היציאה נוטל את היציאה ואם היציאה יתירה על השבח נותן לו את השבח מתוך היציאה (מגיד-משנה שם, וכן נראה בבבא קמא קב.). אבל מכיוון שרבינו לא כתב שאם הייתה השדה עומדת ליטע, נוטל כדין אריס, שהרי אף יורד שלא ברשות אומדין כמה אדם רוצה ליתן בשדה זו ליטע אותה (רמב"ם שם) ונותנים לו כאריס (סמ"ע סימן שעה סעיף קטן א) - נראה שאפילו בשדה העומדת ליטע ידו על התחנתנה, מפני שאין לדמות יורד לתוך שדה חבירו, שהכוונה ליטול כאריס, לשליח שנוטע לטובת המשלח ואינו מתכוון כלל ליטול כדין אריס ועיין לחם משנה]. (35) שאז אומר לו: לתקן שלחתיך ולא לעוות. (36) לפני שבא בן המצר לסלקו. (37) שלפני שבאה תביעת בן המצר לסילוק הלוקח, הרי זה נחשב כלוקח ולא כשליח (מגיד-משנה ולחם-משנה), או מפני שהוא כשליח ולא שליח ממש, וראה אור שמוח. (38) [אבל מה שהפסיד מנכים לו, שהוא כלוקח שקנה שדה לפירות עד זמן מסויים (למעלה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

1 לְסִלְקוֹ. לֹא יִהְיֶה פֶתַח הַטּוֹרֵף גְּדוֹל מִפֶּתַח הַלּוֹקֶחַ.⁴⁹
 2 וְאִם יִרְצֶה הַנְּטָרֵף⁵⁰ לָתֵן הַדְּמִים שֶׁהָיוּ עָלָיו בְּחֹבוֹ
 3 - תִּחְזֹר לוֹ שְׂדֵהוּ⁵¹ לְעוֹלָם⁵², כְּמוֹ שֶׁתִּבְאָר
 4 בְּמִקְוָמוֹ⁵³.

(47) של בעל השדה. (48) שיש לו על בעל השדה.
 (49) שבן המצר מסלקו, כמו כן מסלק הוא את בעל החוב.
 (50) בעל השדה, הלווה. (51) כלומר, בעל המצר מחזיר לו,
 כשם שהבעל-חוב היה צריך להחזיר, שלא יהא כוח בעל-
 המצר שבא מכוח הבעל-חוב, גדול מבעל חוב עצמו.
 (52) בהתאם לכלל הידוע: "שום לעולם חוזר" (בבא מציעא
 לה.) (53) לקמן פרק כ"ב מהלכות מלוה ולוה הלכה טז.
 ושם הלכה יז מבואר שאם הגבהו הלווה מדעתו אין השדה
 חוזרת. וראה בלחם משנה, ובסמ"ע סימן קעה סעיף קטן לג.

5 י.ג. קָטַן שֶׁהָיָה בֶּן הַמְּצָר, וְרָאָה בֵּית דִּין שֶׁזְכוּת הוּא
 6 לְוֵי - מְסֻלְקִין לוֹ אֶת הַלּוֹקֶחַ⁵⁴, או יטל לוֹ חֵלְקוֹ
 7 עִם שְׂאָר בְּעָלֵי הַמְּצָר כְּמוֹ שְׂיִרְאוּ.

(54) ובית דין מצווין לעשות לזכותו של הקטן (גיטין נב.).
 (55) כדין שדה שיש לה בני מצר רבים וקדם אחד מהם
 וסילק את הלוקח, שזכה בה (למעלה פרק י"ב הלכה ה)
 ובית הדין מקדים ומסלק עבור הקטן.

8 יד. בַּעַל שֶׁהָיָה אֲשֶׁתוֹ בֶּן הַמְּצָר - הָרִי זֶה מְסֻלְקֵךְ
 9 אֶת הַלּוֹקֶחַ; שֶׁכָּל נִכְסֵי אֲשֶׁתוֹ⁵⁶ בְּרִשְׁוֹתוֹ⁵⁷, וְכָל זְכוּת
 10 שֶׁתִּבְאָר לְיָדָהּ - זְכוּת הוּא לְוֵי⁵⁸. אֲפִלּוּ קָנוּ מִיַּד אֲשֶׁתוֹ
 11 שֶׁמְּחַלָּה בְּזְכוּת זוֹ לְלוֹקֶחַ - אֵינּוּ מוֹעִילִים⁵⁹, אֲלֵא
 12 הַבַּעַל מְסֻלְקוֹ. עֲמֻדָה הָאִשָּׁה מְדַעְתָּהּ וְסִלְקָהּ אֶת
 13 הַלּוֹקֶחַ, וְכֵן הָעֶבֶד שֶׁהָיָה נוֹשֵׂא וְנוֹתֵן בְּנִכְסֵי אֲדוֹנָיו
 14 שֶׁסִּלַּק אֶת הַלּוֹקֶחַ: אִם רָצָה הַבַּעַל אוֹ הָאֲדוֹן -
 15 מְקַיֵּם עַל יְדֵיהֶן, וְאִם רָצָה - לֹא יִקְיָמוּ⁶⁰, וְתִחְזֹר
 16 לְלוֹקֶחַ וְיִחְזֹר הַדְּמִים.

(56) אפילו נכסי מלוג וכן הוא בחושן משפט סימן קעה
 סעיף יד. (57) שהבעל נחשב כלוקח בנכסי אשתו, כמבואר
 בכתובות זה: (58) אף על פי שבנכסי מלוג, אין לו אלא
 פירות. וראה למעלה פרק י"ב הלכה טז. (59) [שהיא אינה
 יכולה לוותר על זכותו בתור בן-מצר]. (60) כדין אשה
 שקנתה ועבד שקנה שאם רצה הבעל או העבד - מקיים,
 ואם לא רצה - מבטל (למעלה פרק ל מהלכות מכירה
 הלכות ב - ג).

פָּרֵק אַרְבָּעָה עָשָׂר

(1) נתבאר בו תשלום דיני בעל המצר וענייניו בשלימות,
 ונשלמו ההלכות.

33 ב. בְּאֵי⁶¹ לּוֹקֶחַ וְנִמְלָךְ בְּכֵן הַמְּצָר, וְאָמַר לוֹ: הָרִי
 34 פְּלוּנִי בֶּן הַמְּצָר שֶׁלָּךְ רוֹצֵה לְמַכֵּר לִי שְׂדֵה זוֹ, אֲלֵךְ
 35 וְאֶקַּח מִמֶּנּוּ? וְאָמַר לוֹ: לָךְ וְקַח! - לֹא בִטּוֹל
 36 זְכוּתוֹ⁶², וְיֵשׁ לְסִלְקָהּ אוֹתוֹ אַחַר שִׁיקָנָה, אֲלֵא אִם בֶּן
 37 קָנוּ מִיָּדוֹ⁶³. בְּמָה דְּבָרִים אֲמורִים שֶׁצָּרִיף קָנָן?
 38 כְּשֶׁמְּחַל לוֹ קֶדֶם שִׁיקָנָה; אֲבָל⁶⁴ אִם מְחַל לוֹ זְכוּתוֹ
 39 אַחַר שֶׁלָּקַח, כְּגוֹן שֶׁבָּא בֶּן הַמְּצָר וְסִיעַ עִמּוֹ⁶⁵, אוֹ
 40 שֶׁכָּרֵם⁶⁶ מִמֶּנּוּ, אוֹ שֶׁרָאָה אוֹתוֹ בּוֹנֵה וְסוֹתֵר כָּל שֶׁהוּא
 41 וּמְשַׁתְּמֵשׁ וְלֹא מְחָה בּוֹ וְלֹא עָרַעַר - הָרִי זֶה מְחַל⁶⁴,
 42 וְשׁוֹב אֵינּוּ יָכוֹל לְסִלְקוֹ.

(18) בבא מציעא קח. וכנהרדעאי, וכמו שנפסקה ההלכה
 כמותם. (19) שבן המצר יכול לטעון שדבריו לא נאמרו
 בריצנות (רש"י שם ד"ה נהרדעאי). (20) ואין זה קנין

17 א. הָרוֹצֵה? לְמַכֵּר שְׂדֵהוּ, וְהִבִּיא בֶּן הַמְּצָר שְׁלוֹ וְזֶה
 18 שְׂרוֹצֵה לְקַח מִמֶּנּוּ לְבֵית דִּין, וְאָמַר לְבֶן הַמְּצָר: אִם
 19 תִּרְצֶה לְקַנּוֹת בְּכֶךָ וְכֶךָ - עֲשֵׂה, וְאִם לֹא - סִלַּק אֶת
 20 עֲצָמְךָ, וְהָרִי זֶה לּוֹקֶחַ; הָרִי זֶה לֹא נִשְׁאָרָה לוֹ טַעֲנָה,
 21 אֲלֵא אוֹ מִבֵּיא מְעוֹת מִיָּד⁶⁷ וְיִקְנֶה, אוֹ בְּטָלָה זְכוּתוֹ.
 22 אָמַר: אֲטָרָה⁶⁸ וְאָבִיא - אֵינּוּ שׁוֹמְעִין לוֹ⁶⁹. אֲלֵךְ⁷⁰

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום א' ז' מנחם-אב - ספר קנין - הלכות שלוחין ושותפין צא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שזה דינר באלף (פי"ג מהלכות מכירה הלכה ח). וראה סמ"ע סימן קעה ס"ק יד. ואע"פ ששליח שטעה, חוזר אפילו בכל שהוא, בין במטלטלין בין בקרקע (הלכות מכירה שם הלכה ט) - כאן הרי לקח לעצמו ואינו שליח ממש (רא"ש פ"ט דבבא-מציעא סימן כה, ו'דרישה' סימן קעה אות יד) וראה למעלה פי"ב הלכה ז והערה כח. (32) הערמה. ולאמיתו של דבר, לא נתן לו אלא מאה בלבד. (33) אף אם טענתו אינה ודאית, יכול להשביעו כדין השליח שמשביעיים אותו על הספק (פ"ט מהלכות שלוחין ושותפין הלכה ה, וראה ביאור הגר"א סימן קעה ס"ק כז). (34) שעשוהו כשבועת התורה. וראה פ"א מהלכות טוען ונטען הלכה ב. (35) מפני שאינו טוען על גוף החפץ, היינו השדה, אלא על התשלום, נקרא נוטל - ודינו כמלוה על המשכון שנשבע בנקיטת חפץ, וראה בפ"ג מהל' מלוה ולוה הל' ג. (36) וראה למעלה פי"ג הלכה ב והערה יא. (37) ב'טור' ושו"ע סימן קעה סעיף ט, הגירסא: "והוא יודע", וכן כתב המגיד-משנה שזו היא עיקר הנוסחא (וטעות הדפוס יש בדבריו, וצ"ל "והרי הוא אומר אני יודע"). אבל אם אינו יודע אין משביעין אותו, כדין שבועת היסת שאין משביעין אלא על טענת ברי. ושבועת שליח אין כאן, שאין משביעין השליח אלא אם טוען שנשאר בידו כלום, אבל כאן שהעדים מעידים שנתן מאתים, ואין לו טענה אלא שמה אמנה היתה, אין זו אלא שבועת היסת רגילה ולא שבועת השומרים (הגר"א סימן קעה ס"ק כז). (38) כלומר, לפני השבועה, כדין שבועת היסת. ואילו בשבועת השליח, הוא נשבע ואח"כ נוטל (הגר"א שם).

ה. פל הרוצה³⁹ למכור קרקע, ובאו שנים, פל אחד¹⁸ מהן אומר: אני אקח פדמים אלו, ואין אחד מהן¹⁹ בעל המצר: אם היה האחד מיושבי העיר, והאחד²⁰ מושבי השדה - שכן העיר קודם. שכן ותלמיד חכם²¹ - תלמיד חכם קודם. קרוב ותלמיד חכם - תלמיד חכם קודם. שכן וקרוב - השכן קודם⁴⁰, שגם זה²³ בכלל הטוב והישר הוא⁴¹. קדם⁴² אחד וקנה - זכה,²⁴ ואין חברו שראוי לקדם לו יכול לסלקו, הואיל ואין²⁵ אחד מהן בעל המצר. שלא צוה חכמים בדרך הזה²⁶ אלא דרך חסידות, ונפש טובה היא שעושה כן.²⁷

(39) בבא-מציעא קח: ולפי פירוש הרי"ף ורש"י. (40) בעיא שם שנפתרה, מן הפסוק (משלי כז, ט) "טוב שכן קרוב מאח רחוק". (41) ולפיכך הובאה הלכה זו בסוגיא זו של בן המצר, אע"פ שאינם שוים, כדלהלן. (42) כדעת הרי"ף, ויש חולקים על זה (הגהות מיימוניות).

סליקו להו הלכות שכנים

הלכות שלוחין ושותפין

ענין אלו ההלכות לידע דין שלוחו של אדם ושותפו, ומשפטיהן במקחן וממכרן, בהפסדן ושכרן.

ובאור פל הדינין האלו בפ"ק אלו:

דברים שאינו קנין (למעלה פ"ב הלכה י, ופ"ה מהלכות מכירה הלכה יד), כי לבן המצר זכות מסויימת בשדה חברו, ועליה חל הקנין (סמ"ע, סימן קעה ס"ק נא, וראה באר-הגולה שם אות ג). (21) זו סברת הגאונים (מגיד-משנה) ובהתאם לשיטת רבינו (למעלה פ"א הלכה ד), שבזכות לתשישים שונים אין צורך לא בחזקת שלש שנים ולא בטענה. (22) וכל-שכן אם אמר לו בפה מלא, שהוא מוחל לו ומותר על זכות המצרנות, שוודאי אינו יכול עוד לסלקו (ב"ב מא. הגר"א שם ס"ק עד). (23) בבבא-בתרא ל: אמרו שאם המערער קנה מהמחזיק, אין זו הוכחה לדברי המחזיק, לפי שעשוי אדם לקנות דין ודברים שיש עליו, אבל בשכירות לא שייך לומר כן (הגר"א שם ס"ק עה). (24) שאין אדם רואה שבונים וסותרים בשדה שיש לו עליה זכות בן-מצר לקנותה - ושותק, ראה בבא-בתרא ס. (הגר"א שם ס"ק עו). ומחילה אינה צריכה קנין, ראה 'תוספות' סנהדרין ו. ד"ה צריכה קנין, וביאור הגר"א שם ס"ק עג. ויש שכתבו שאם שהה בן המצר שיעור זמן כדי שילך ויביא מעות ויתבענו כדין ולא תבעו - איבד זכותו (מגיד-משנה בשם רב האי ורי"ף), אפילו לא ראהו בונה וסותר וכו' (כסף-משנה). וכאן בדברי רבינו מדובר כשתבעו תוך הזמן הנ"ל ואע"פ"כ איבד את זכותו מכיון שסייע עמו או ראהו בונה וסותר (כסף-משנה).

ג. היה²⁵ בן המצר במדינה אחרת או חולה או קטן²⁶, ואחר זמן הבריאה החולה והגדיל הקטן ופא ההולך - אינו יכול לסלקו. שאם אתה אומר בן - אין אדם יכול למכור קרקעיתו, שהרי הלוקח אומר: לא אחר כמה שנים תצא מדי²⁷. וקזה הורו הגאונים.

(25) הוראת הגאונים, כמו שמביא רבינו להלן. (26) והמדובר כשבית-דין לא ראו זכות לקטן בקנייה זו, ראה למעלה פי"ג הלכה יג (לחם-משנה). (27) ואין אומרים "ועשית הישר והטוב" באופן זה.

ד. המוכר²⁸ שוה מאתים בקמנה: אם לקל העם מוזיל ומוכר - נותן לו בן המצר מאה ומסלקו; ואם אינו מוזיל לקל העם - נותן לו מאתים שהוא שוה, שהמוכר נתן לזה מתנה²⁹. לקח³⁰ שוה מנה בקמאתים - אינו יכול לסלקו עד שיתן המאתים³¹. טען בן המצר, שעשו קנוניא³² ביניהם - נשבע³³ הלוקח בקניטת חפץ³⁴, ונוטל³⁵ מאתים³⁶. ואם היה שם עדים שנתן מאתים, ובן המצר טוען שאמנה היתה בינו ובין המוכר, ואינו יודע³⁷ [בנדאי] שלא לקח ממנו אלא מאה - הרי זה נותן³⁸ דמים כמו שהעירו העדים, ואחר כך מסלקו, ומשביעו הסת שלקח בקמאתים ונפטר.

(28) בבא-מציעא קח. ולא מתנה ממש, שבמתנה אין דין בן מצר, מפני שאומר לו: לו אני רוצה לתת מתנה, ולך איני רוצה לתת. ראה למעלה פי"ג הלכה א והערה ב. וראה לחם-משנה שהאריך. (30) שם, כנהרדעאי בשם רב נחמן, וכמסקנת הגמרא. (31) שאין אונאה לקרקעות, אפילו מכר

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

פָּרָק רֵאשׁוֹן

(1) ביאר בו רבינו דיני שליחות, ושליח ששינה או טעה מה דינו.

וזהו כוונת רבינו גם כאן. (17) אפילו בפחות משה פרוטה (יקר תפארת להרדב"ז). (18) כתובות צט: וכן כתב רבינו בפ"ג מהלכות מכירה הלכה ט.

ג. נתיב¹⁹ מעות לשלוחו לקנות לו קרקע, וקנה לו שלא באחריות²⁰ - הרי זה עוות, והשליח לוקח אותה לעצמו שלא באחריות כמו שעשה²¹, וחוזר ומוכרה למשלח²² באחריות; הואיל וקנה אותה במעותיו²³, והאחריות על השליח²⁴. וכן כל פיוצא בזה. לפיכך²⁵, אם התנה עליו שעשהו שליח בין לתמן בין לעות, אפלו מכר לו שוה מאה בדניר, או לקח שוה דינר במאה - אינו יכול לחזור בו²⁶, ותיב המשלח לתן לו כפי התנאי.

1 א. האומר לשלוחו²¹: צא ומכר לי קרקע³ או מטלטלין⁴, או⁵ קנה לי - הרי זה מוכר ולוקח ועושה שליחותו, וכל מעשיו קימין⁶. ואין העושה שליח צריך קנין⁷ ולא עדים⁸, אלא באמירה בלבד בינו לבין חברו. ואין צריכין עדים אלא לגלות הדבר, אם פפר אחד מהם, כשאר כל הטענות⁹.

(2) ענין "שלוחו של אדם כמותו" - נידון בהרחבה בקידושין מא. מא: ומג. ושם צויינו כל המקורות המקראיים לכך. (3) כתובות צח. צט: וק. (4) שם צח: והיא ממסכת מעילה. ואם כי המדובר בה הוא במתנה - מתנה הרי היא כמכר. (5) שם צט. ממסכת מעילה. (6) ש"ש"לוחו של אדם כמותו" (קידושין שם). כלומר, מעשי השליח נחשבים כמעשי המשלח. אבל אין אנו אומרים שגופו נחשב כגוף המשלח, ולפיכך, באופן שדרוש לנו גופו של המשלח, כגון בהנחת תפילין, אין אנו אומרים שהנחת תפילין של השליח מועילה למשלח, שאם כי על עצם הפעולה יש שליחות, והרי זה כאילו הניח המשלח תפילין - אין זה נחשב כאילו הניח תפילין על ידו של עצמו, אלא כאילו הניח על ידו של השליח, ראה ב'קצות החושן' סימן קפב סעיף-קטן א. (7) ראה דברי רבינו למעלה פ"ה מהלכות מכירה הלכות י"א-יב. ומקור הדברים בבבא-מציצה צח: במשנה: "אמר לו השואל שלח וכו'", הרי שבאמירה בלבד נעשה שליח (הגר"א שם ס"ק ג). (8) כן אמרו בבבא-קמא קד. בענין מינוי שליח: "היכי דמי, אי דלא עשאו בעדים, מנא ידעינן". הרי שעל עצם קיום השליחות אין פקוק, אלא השאלה היא מהיכן אנו יודעים שמינהו שליח (הגר"א שם ס"ק ה). וכל זה בשליחות של ממון, אבל בשליחות לקבל גט או קידושין, צריך עדים, ראה בפ"ג מהלכות אישות הלכה טו. (9) בהתאם לכלל האמור בקידושין סח: "לא נבראו עדים אלא לשקרנים" (=כנגד השקרנים).

(19) בבא-בטרא קסט: פסקו של רב נחמן. (20) שכתוב מפורש בשטר: "שלא באחריות". שאילו כתוב סתם, וחסרה המילה "באחריות", רואים את ההשמטה הזאת כטעות הסופר, וכן פסק רבינו בפ"ט מהלכות מכירה הלכה ג (כסף-משנה). (21) שהוא משאיר אותה בידו בצורה זו שלקחה, ללא אחריות, וכנראה שכוונת רבינו בתוספת מילים זו - לציין, שהשליח צריך להשאיר את המצב כמו שהוא גרם לו במעשיו, להוציא מדעת רש"י (ד"ה זיל זבניה), שהוא חייב עוד פעם לקנות מן המוכר ולכתוב על שמו שטר חדש, וראה סמ"ע סימן קפב ס"ק י. ואין אנו אומרים שהמקח בטל אחרי שהשליח טעה בשליחותו, כמו שכתב רבינו למעלה הלכה ב - שלדעת רבינו יש הבדל בין אם הודיע השליח שהוא שליח, שאז הפעולה בטלה אם לא בוצעה כראוי, לבין אם לא הודיע השליח שהוא שליח, שאז מעשה השליחות נשאר קיים, ורק השליח נושא באחריות ההוצאה של השינוי, ראה להלן פרק ב הלכה ד והערה לט, ובראב"ד וכסף-משנה כאן. (22) היינו, מרצונו של המשלח, אבל אין להכריחו על כך (כסף-משנה בשם הר"ן), וראה בסמוך. (23) של המשלח, שאם קנה השליח במעותיו, ולא במעות המשלח - אינו צריך לתקן את המעות ולחזור ולמכור למשלח, אלא קנה לעצמו (סמ"ע סימן קפב, ס"ק יא. וראה למעלה פ"ז מהלכות מכירה, הלכה ט). (24) שזהו מדיני השליחות, שהוא נושא בתוצאות כל עיוות שהוא עושה בשליחותו. (25) שבכל דבר שבממון - תנאו קיים (כסף-משנה). (26) שהרי אין אונאה לקרקעות, אפילו מכר שוה אלף בדניר או שוה דינר באלף (פ"ג מהלכות מכירה, הלכה ח), ודין שליח שטעה שחוזר אפילו בכל-שהוא אין כאן, כיון שהתנה עמו בין לתקן בין לעוות. וכל זה אינו אלא בשליח שטעה, אבל אם שינה בשליחותו - בטלה השליחות (סמ"ע שם ס"ק ז. וכן נראה מדברי הרדב"ז).

7 ב. שליח שעבר¹⁰ על דברי משלחו - לא עשה פלום¹¹. וכן אם טעה¹² בכל שהוא¹³, בין בקרקע¹⁴ בין במטלטלין¹⁵ - חוזר¹⁶; שהרי הוא אומר: לתקן שליחותי שדדתיך, ולא לעות. ולא אמרו, שההונאה במטלטלין - שתות, והעבדים והשטרות והקרקעות - אין בהן הונאה, אלא במוכר שלו או קונה לעצמו; אבל שליח שטעה בכלם בכל שהוא¹⁷ - חוזר¹⁸.

ד. האומר²⁷ לשלוחו: מכר לי משדה שלי בית סאה²⁸, ומכר לו בית סאתים²⁹ - הרי זה מוסיף³⁰ על דבריו³¹, וקנה הלוקח בית סאה בלבד³². אמר³³ לו: מכר לי בית סאתים, ומכר לו בית סאה - הרי זה מעביר על דבריו³⁴, ולא קנה הלוקח³⁵. אמר³⁶ לו: מכר לי שדה לאדם אחד³⁷, והלך השליח ומכרה

(10) במזיד. (11) כתובות צח: וראה להלן הלכה ד. (12) בשוגג. (13) היינו, אפילו פחות משתות. (14) כתובות צט: תשובת רב נחמן. (15) קידושין מב: מימרא של רבא. (16) כלומר, המקח בטל. וכן אמרו בכתובות ק. "והלכתא, שליח [שטעה] כאלמנה [שמכרה בטל אם טעתה]", כמבואר שם צח. במשנה. אלא שדעת רבינו בפ"ב מהלכות מכירה הלכה ד, שאף באופן שהמקח בטל, אין המאנה יכול לחזור, אלא המתאנה בלבד חוזר.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום א' ז' מנחם-אב - ספר קנין - הלכות שלוחין ושותפין צג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

1 לְשָׁנִים³⁸ - מִמְּכָרוֹ בְּטֹל, שְׁהָרִי עֶבֶר עַל הַדְּבָרֵיו.
2 אָמַר³⁹ לוֹ: מָכַר לִי שְׂדֵה, וְלֹא פָּרַשׁ⁴⁰ - אֶפְלוּ מְכַר
3 לְמֵאָה, מִמְּכָרוֹ מִמְּכָרוֹ⁴¹.

(27) כתובות צח: וצט. (28) שאפשר לזרוע בו סאה או סאתיים. והוא שטח של חמשים על חמשים אמה (בבא- בתרא כו:). (29) שטח של חמשים על מאה אמה (שם). (30) אבל לא מעביר. (31) ואינו בכלל משנה מדבריו (שם) צט. לפי הלשון השני. (32) אבל אינו קונה מה שהוסיף השליח. (33) היא בעיא שם, לפי הלשון השני. (34) שאע"פ שאפשר לו למכור עכשיו גם את היתר - אין בעל הקרקע מרוצה להרבות במכירות ובשטרות, שזה יערער את האמון בו, שיחשבו שהעני והוא מוכר כל נכסיו (שם). ורע"פ שלא נפשטה הבעיא שם, פסק אותה רבינו לקולא לגבי המוחזק, הוא המוכר, בעליה הראשונים של הקרקע (כסף-משנה). (35) כן גם בכ"י תימן, וכך בספרים מדוייקים (כסף-משנה). ובדפוס רומי: "וקנה הלוקח", ונוסחא משובשת היא (כסף-משנה). (36) שם צט: כדבר פשוט. (37) כן הוא לפי גירסת הר"ח והרי"ף, שהמשלח אמר "לאחד", ולא פירש לאמר: "ולא לשנים". ולא כגירסתנו שם שאמר מפורש: "לאחד ולא לשנים". (38) אפילו שניהם בשטר אחד, כי המשלח אינו מעוניין להתעסק בשנים. (39) שם. (40) שלא הזכיר אף את המילה: "לאחד", וזה שוב בהתאם לגירסת הרי"ף והר"ח, ודלא כגירסתנו. (41) ורע"פ שאין אדם רוצה שירבו עליו שטרות (ראה למעלה) - אין זה אלא כשהשליח שינה מדבריו, אבל כאן שאמר לו מכור לי שדה ולא פירש, הרי גילה דעתו שלא איכפת לו אם ירבו עליו שטרות, וראה בשו"ע סימן קפב סעיף יא, וב'נתיבות המשפט' שם.

4 ה. הַנּוֹתֵן⁴² מְעוֹת לְשְׁלוּחוֹ לְקַח בְּהֶם חֲטִיִּם אוּ מִן
5 מְמִינֵי סְחוּרָה, וְלֹא לְקַח - אֵינן לוֹ עֲלָיו אֲלָא
6 תְּרַעַמְתָּ⁴³. נִתְּן⁴⁴ לוֹ מְעוֹת לְקַח בְּהֶן חֲטִיִּם, בֵּינָן⁴⁵
7 לְאֲכִילָה⁴⁶ בֵּין לְסְחוּרָה⁴⁷, וְהִלֵּךְ וְלְקַח בְּהֶן
8 שְׁעוּרִים⁴⁸: אִם פְּתַחוּ⁴⁹ דְּמֵי זֶה שְׁלֵקַח - פְּתַחוּ
9 לְשְׁלִיחַ⁵⁰, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְשֻׁנֶּה; וְאִם הוֹסִיפוּ דְמֵיהֶן -
10 הוֹסִיפוּ לְבַעַל הַמְּעוֹת⁵¹. הִיָּה⁵² הַשְּׁעוּרִים⁵³ קְצוּב⁵⁴
11 וְיִדּוּעַ, וְהוֹסִיפוּ לְשְׁלִיחַ בְּמִנְיָן⁵⁵ אוּ בְּמִשְׁקָל⁵⁶ אוּ
12 בְּמִדָּה⁵⁷ - כָּל שֶׁהוֹסִיפוּ לוֹ הַמּוֹכְרִים הֵרִי הוּא שָׁל
13 שְׁגִיחָם⁵⁸, וְחוֹלֵק הַתּוֹסֵפֶת הַשְּׁלִיחַ עִם בַּעַל הַמְּעוֹת.
14 וְאִם⁵⁹ הִיָּה הַדְּבָר שְׁאִין לוֹ קְצָפָה⁶⁰ - הַכֹּל⁶¹ לְבַעַל
15 הַמְּעוֹת.

שביקש או מין אחר. (48) בכ"י תימן נוסף: "או שנתן לו לקנות שעורים, והלך ולקח חטים", וכן בברייתא שם. וזה מה שכתב רבינו "אם פתחו דמי זה שלקח" - כלומר, או השעורים או החטים. ראה להלן פ"ב הלכה ב]. (49) נעשו זולים יותר. ואם אירע אונס אחר שלא מחמת השינוי, פטור השליח (ש"ך סימן קפג ס"ק ט. ראה להלן פ"ה הלכה ב). (50) שהוא צריך לשאת באחריות ההפסד, כדין שליח ששינה, שאומר לו המשלח "לתקן שלחתיך ולא לעוות". ראה למעלה הלכה ג. (51) לפי שאין השליח קונה בשינוי, כנ"ל. ובגמרא שם אמרו שהם חולקים ברווח, - לפי ששם מדובר, שנתן לו מעות למחצית שכר, ואילו רבינו מדבר בשליח גרידא ולא בשותפות (הגהות מיימוניות אות ד). ולפיכך הוא הזוכה, למרות השינוי של השליח, שהרי המקח נקנה במעותיו, וראה למעלה הלכה ג. (52) כתובות צח: ורבי יוסי. (53) המחיר. (54) קבוע, כמות מסויימת בסכום מסויים. (55) שנתנו לו מספר יותר גדול של דברים מכפי שמגיע לו לפי המחיר הידוע והקבוע. (56) שהמקח שוקל יותר מכפי שמגיע לפי התשלום. (57) שהחפץ תופס מידה יותר גדולה מכפי שיצא לפי הסכום ששולם. (58) לפי דעת רש"י (הביאו הכסף-משנה), היינו מפני שאין אנו יודעים למי התכוון כאן המוכר לוותר, למשלח או לשליח, ולפיכך אנו מקיימים חלוקה. אבל מדברי רבינו נראה שאפילו המתנה מכוונת מפורש לשליח, אנו מקיימים חלוקה, מכיון שסוף-סוף הרווח בא על-ידי המעות של המשלח (כסף-משנה, ועיין לחם-משנה). (59) כרבי יוסי של הברייתא האחרת, ואולי בזה אף רבי יהודה מודה, וראה 'תוספות' שם ד"ה כאן שנה רבי. (60) אלא לפעמים המחיר הוא גבוה יותר ולפעמים נמוך יותר. (61) שכאן אין ויתור כלל מצד המוכר, אלא שהפעם מכר יותר בזול, כפי ההזדמנות.

16 ו. מִי⁶² שְׁהָיָה חֵיב לְחַבְרֵי מְמוּנִים⁶³, בֵּין מְשׁוּם מְלוּה
17 בֵּין מְשׁוּם פְּקֻדוֹן אוּ שְׁכִירוֹת, וְנִתְּן הַמְּעוֹת בְּיַד
18 הַשְּׁלִיחַ וְאָמַר לוֹ: הוֹלֵךְ מְמוֹן זֶה לְבַעַל חוֹבִי - אֵינן
19 הַשְּׁלִיחַ צָרִיךְ לְהִטַּפֵּל לוֹ וְלִתֵּן לוֹ בְּפָנָי עֲדִים. וְאִם
20 אָמַר לְשְׁלִיחַ: אֵל תִּפְרַע חוֹב זֶה אֲלָא בְּעֲדִים, וּפְרַעוּ
21 שְׁלֹא בְּעֲדִים - חֵיב לְשַׁלֵּם⁶⁴. וְכֵן⁶⁵ אִם הָיָה הַחוֹב
22 בְּשֵׁטֶר, בֵּין שְׁאָמַר⁶⁶ לוֹ: קַח הַשְּׁטֶר וְתֵן לוֹ הַמְּעוֹת,
23 בֵּין שְׁאָמַר לוֹ: תֵּן הַמְּעוֹת וְקַח הַשְּׁטֶר, וְנִתְּן בְּלֹא
24 עֲדִים וְלֹא לְקַח הַשְּׁטֶר - חֵיב לְשַׁלֵּם. שְׁהָרִי לְתַקֵּן
25 שְׁלָחוֹ, וְלֹא לְעוֹת.

(62) ר"ף ב'כתובות' פרק הכותב, וראה להלן. (63) שכר פעולה או שכר בהמה וכלים. (64) אם המקבל טוען שלא קיבל. והרי הוא כמזיק בדיים, שהרי מסר ממון חבירו לאחר (אור-שמח). ויתכן כי חייב גם מדין שומר. (65) כתובות פה. מסקנה סופית של הגמרא על רקע עובדא אחת, וכהסתייגות מדברי רב אשי, שנאמר בסמיכות לעובדא זו. (66) ומכאן, שאם לא הזכיר כלל את השטר, אינו חייב (הגהות מיימוניות וכסף-משנה).

ז. הַשְּׁוֹלֵחַ⁶⁷ מְעוֹת שְׁבִידוֹ בְּיַד שְׁלוּחוֹ, וְאָמַר לוֹ: 26

(42) תוספתא בבא-מציעא פרק ד בסוף, הובאה בירושלמי שם פ"ה הלכה ג, וראה להלן פרק ז הלכה ו. (43) אבל אינו חייב לשלם לו בעד הנזק, שהרי לא הזיקו בדיים. (44) בבא-קמא קב: כברייתא השניה, וכרבי יהודה שאומר שאין השליח קונה בשינוי. (45) לפי רבי אליעזר שם, מחלק רבי מאיר בין לאכילה ובין לסחורה, ויוצא שלרבי יהודה לא קיים הברל זה. (46) שכאן מקפיד המשלח, ויש כאן שינוי בולט. (47) שהמשלח מעוניין רק להרוויח, ואפשר היה לומר שלא איכפת לו אם השליח קנה חטים

או הנפקד טוענים 'ברי' שלא קיבלו (סמ"ע סימן קכא ס"ק כא). (75) ואין נשבעין היסת על טענת 'שמא' (להלן פ"א מהלכות טוען ונטען הלכה ז). (76) [ראה למעלה בהוספה להערה ט]. (77) תקנת הגאונים היא (רדב"ז).

ח. ראובן⁷⁸ ששאלח כתב⁷⁹ לשמעון ואמר לו⁸⁰: מנה שיש לי בידך, שלחהו לי ביד לוי⁸¹, אם רצה לשלחו⁸² - אינו חייב פאחריותו, בין שהיה מלוה בין שהיה פקדון⁸³. והוא שפיר⁸⁴ שהוא כתב ידו. ואם טען המלוה ואמר: לא כתבתי ולא שלחתי לך - ישבע⁸⁵ הלוה הסת⁸⁶ שכתב ידו בא אליו ולפיכך שלח, ויפטר⁸⁷. וכזה הורו רבותי⁸⁸. אבל אם לא היה הכתב כתב ידו, או שאין הלוה יודע שהוא כתב ידו, או אפילו⁸⁹ היו כתובין בו סימנין ואתיות שביניהן ביחוד⁹⁰, אם טען ראובן ואמר: לא שלחתי כתב, ואחרים רמו בו - שמעון חייב⁹¹ פאחריותו, ומשלם לו ראובן⁹² אחר שיתירים⁹³ על מי ששאלח כתב זה מדעתו ולא יודה⁹⁴. ויש מי שהורה, שישבע ראובן ואחר כך יטל, כדין כל הנשבעין ונוטלין.

(78) ר"ף בבא-קמא פרק הגוול עציס. (79) שכתב וחתם, או אפילו כתב הסופר והוא חתם (ש"ך סימן קכא ס"ק יד). (80) כלומר: כך כתוב באותו כתב: "מנה שיש לי בידך וכו'". (81) ומכאן שדווקא אם סימן לו אדם מסויים, וכך היא הנוסחה ברי"ף שלפנינו, וכן הביא הכסף-משנה. (82) אבל אינו יכול להכריח את הלוה, וכך מפורש ברי"ף, וראה להלן פ"ג הלכה ה. (83) כן נראה ברי"ף, שכתב "אותו דבר שיש לי בידך" (בתרגום שלנו), משמע כל דבר בין מלוה ובין פקדון. (84) הלוה או הנפקד, שאם לא כן אינו יכול לטעון טענת ודאי שפרע לו, והרי זה כאומר איני יודע אם פרעתך, שחייב לשלם לו (פ"א מהלכות טוען ונטען הלכה ט. כסף-משנה). (85) היינו, שאין עדים שזה היה כתב ידו, שאילו יש עדים - אין מקום לשבועה. וראה להלן. (86) שהרי הוא כאילו טוען: ברי שפרעתך. (87) והמדובר במלוה על-פה שיש לו מיגו לטעון לא היו דברים מעולם (סמ"ע שם ס"ק י). (88) מלשון זו נראה שהלכה היא ואינה תלויה במנהג, כמו שכתב הרי"ף. [ואע"פ שבגמרא לא נזכר דין כתב אלא שליח שעשאו בעדים (בבא-קמא קד. ולהלן פ"ג הלכה ה), סובר רבינו שכתב ידו אף-על-פי שאינו כשטר, שהרי הוציא עליו כתב ידו שהוא חייב לו, גובה מנכסים בני חורין ולא ממשועבדים (בבא-בתרא קעו, ופי"א מהלכות מלוה ולוה הלכה ג) - הרי הוא על-כל-פנים בעדים]. (89) [בכ"י תימן: שאין הלוה יודע אם הוא כתב ידו או אינו, אפ' (= אפילו) היו כתובין בו וכו'. וכן נראה בכסף-משנה שהעתיק "אפילו היו כתובים", בהשמטת המילה "או" שלפניה. וכן הועתק בשו"ע חושן-משפט סימן קכב סעיף ד, ועיין משנה-למלך]. (90) כלומר: המלוה והלוה עשו להם סימני-היכר מיוחדים. (91) שהרי הוא כאומר איני יודע אם פרעתך, אחרי שהוא אינו יודע אם זה היה כתב ידו (כסף-משנה). והיינו כשמואל שאמר (בבא-קמא שם) "אין

1 הולך ממון זה לפלוני שאני חייב לו, והלך ונתן
2 שלא בעדים, השליח אומר: נתתי, ובעל חוב או
3 הפועל אומר: לא לקחתי, והרי⁶⁸ שלשתי עומדין -
4 השליח נשבע הסת⁶⁹ שנתן, ובעל חוב או הפועל
5 נשבע⁷⁰ [שבועת התורה] שלא לקח, וישלם הלה
6 לבעל חוב או לבעל הפקדון. ואפלו היו השלוחין
7 שנים - אין עדותן מועילה⁷¹, מפני שהן נוטעין
8 בעדותן, שהרי⁷² חייבין⁷³ להשבע הסת. במה דברים
9 אמורים? בשהיה השליח מכחיש את בעל חוב⁷⁴
10 והרי שלשתי עומדין; אבל אם בא השליח ואמר:
11 נתתי במה שאמרתי לי - אינו יכול להשביעו הסת
12 שעשה שליחותו, שהרי אין שם טוען עליו טענת
13 ודאי שלא נעשה שליחותו⁷⁵. וכן אם מתו השלוחין
14 או הלכו להן למדינת הנם, ובא בעל חוב לתבע -
15 הלוה אינו יכול להשביעו הסת⁷⁶ שלא פרעו
16 השליח, שהרי אין פאן מי שטוען עליו טענת ודאי
17 שלקח. אלא מחירים⁷⁷ הלוה חרם סתם, ומשלם
18 החוב שעליו. וכן כל פיוצא בזה.

(67) קידושין מג: מסקנת הגמרא סמוך למימרא של רבא בשם רב נחמן. (68) ותנאי זה של עמידת שלשתן הוא הכרחי, כמו שמתברר בהמשך. (69) כדין כופר הכל, שהרי הוא נשבע ונפטר. (70) מעין שבועת התורה, בנקיטת חפץ, כדין "חנוני על פנקסו" (שבועות מה). שאם אמר לחנוני: תן סאתים חיטים לפועלים ואני אחזיר לך, ואחר-כך טוען חנוני שנתן, והפועלים טוענים שלא קיבלו, שניהם נשבעים ונוטלים מבעל-הבית (פט"ז מהלכות מלוה ולוה הלכה ה), ואף כאן דין הפועל או הבעל-חוב כדין הפועלים ב"חנוני על פנקסו", שהרי הם נשבעים ונוטלין. ובנוסחאות מדוייקות מפורש כאן: "ונשבע שבועת התורה" (כסף-משנה). ברם ה'תוספות' המיוחסות לר"י הזקן והר"ן הביאו בשם רבינו שאף הבעל-חוב והפועל נשבעים שבועת היסת. [וכן נראה קצת בכ"י תימן, ששם נשמטה שורה שלמה בטעות הדומות "נשבע היסת" - "נשבע היסת" - הרי שהיה כתוב כאן "היסת", וכן נראה מדברי רבינו להלן שכתב: "הלוה אינו יכול להשביעו היסת שלא פרעו השליח"]. ואע"פ שנאמן השליח בשבועתו ביחס לדין ודברים שלו עם הלוה - אינו נאמן ביחס לדין ודברים שבין הלוה והמלוה, מפני שהלוה האמין לשליח, שהרי מסר לו ממונו, אבל המלוה לא האמין לו (רש"י שם). (71) לפטרם משבועת היסת. (72) כן בגמרא שם. (73) כלומר, אלמלא היו טוענים שהחזירו ללוה היו חייבים שבועת היסת, לפיכך מעדיפים הם לומר שהחזירו למלוה להפטר משבועת היסת (והם חשודים על גרימת הפסד ממון למלוה ולא על שבועת שקר, שהיא חמורה להם יותר - רש"י שם ד"ה והשתא דתקינן). ולפיכך חייבים בשבועת היסת גם בטענה זו. וגם לאחר השבועה אינם נאמנים, אף-על-פי שאז אינם נוגעים יותר - מפני שעדים הזקוקים לשבועה אין ממש בעדותם ('תוספות' שם ד"ה והשתא). (74) שאף כי הלוה טוען 'שמא' ואין משיבעין היסת על טענת 'שמא' - הרי המלוה

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ב' ח' מנחם-אב - ספר קנין - הלכות שלוחין ושותפין צה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

חוקי לשליחות, ואין מעשי השליח מתייחסים למשלח. ומכיוון שלא כתב רבינו כאן שאינו נעשה שליח לישראל - נראה שאפילו לגוי אינו נעשה שליח, וראה במשנה למלך. (4) כלומר, הדברים מצריכים למעשה הבעלים או שלוחם. (5) בבא מציעא שם. (6) לפי שאין הגוי יכול למנות שליח. (7) כן הוא בקידושין שם ובבבא מציעא שם. (8) שהמלה "גם" מרבה את השליח, ואחרי שלמדנו דין השליחות ממקום אחר, הרי שהיא באה לציין פרט חדש בשליחות, והוא, שאין שליח אלא בן ברית (סמ"ע סימן קפה סעיף קטן א). (9) מושג רחב יותר מ"בן ישראל", וכולל גם עבדים כנענים (ראה להלן הלכה ב), שאף על פי שאינם מחוייבים אלא בחלק מן המצוות, - נקראים הם בני ברית לפי שיש להם חלק בברית שבין נותן התורה ומקיימיה, ראה גיטין כג: ורש"י שם דיבור המתחיל אף שלוחכם בני ברית [וכן נראה בבבא קמא טו.]. ולענין שליח העבד בגירושין, עיין פרק ו מהלכות גירושין הלכה ו. (10) שהכל נלמד מתרומה. בניגוד לדברי רב אשי בבבא מציעא שם, שרק בתרומה אין שליחות לגוי. (11) אף זה שם. (12) היינו, ה"אתם" הנאמר בתרומה. (13) בניגוד לדברי רב אשי (בבא מציעא שם לפי לשון שני) שישראל נעשה שליח לגוי.

ב. עושה אדם שליח איש או אשה¹⁴, ואפלו אשת איש¹⁵. ואפלו עבד¹⁶ ושפחה¹⁷, הואיל והן בני דעת וישנן במקצת מצוות, נעשין שלוחין למשא ומתן¹⁸. אכל מי שאינן בני דעת, והן חרש שוטה וקטן - אינן נעשין שלוחין¹⁹, ולא עושין שליח²⁰. אהד הקטן ואהד הקטנה²¹. לפיכך²², השולח²³ בנו קטן²⁴ אצל החנוני²⁵, ומדד לו פאסר שמן, ונתן לו את האסר²⁶, ואבד את השמן ואת האסר²⁷ - החנוני חייב לשלם²⁸; שלא שלחו אלא להודיעו²⁹, ולא היה לו לשלח אלא עם בן דעת. וכן כל פיוצא בזה. ואם פרוש ואמר: שלח לי עם הקטן - הרי זה פטור³⁰.

(14) משנה בעירובין עט: שמזכה העירוב על ידי בתו ואשתו, וזיכוי זה הוא מטעם שליחות, הרי שאשה נעשית שליח (כסף משנה), וכן הוא בגיטין סב: שהאשה נעשית שליח לקבלת הגט, ובקידושין נב. אמרו שהאשה נעשית שליח לחברתה לקבל קידושיה. (15) שאינה לגמרי ברשותה. עירובין שם במשנה שמזכה על ידי אשתו. וכן בגיטין כג: במשנה שבין הנשים המביאות גיטה - אף צרתה ויבימתה. (16) עבד כנעני. כן מפורש בגיטין כג: ש"העבד מקבל גט לחבירו מיד רבו של חבירו". (17) כנענית. כן מפורש בגיטין שם שהשפחה זוכה בשטר השחרור עבור העובר שלה. (18) זה מוסב על עבד ושפחה. שרק למשא ומתן נעשים שלוחים, אבל לגיטין וקידושין לא. לפי שאינם בתורת גיטין וקידושין (גיטין כג: ופרק ו מהלכות גירושין הלכה ו). (19) גיטין כג. במשנה, וההנמקה בגמרא שם. (20) גיטין סה. במשנה "שאיין קטן עושה שליח". (21) גיטין שם במשנה, בקטנה שאינה עושה שליח להבאת הגט, ועל זה בא הסיכום: "שאיין קטן עושה שליח". וכתב כן רבינו בכדי שלא לתת מקום לטעות, שקטנה שעדיפה

משלחין מעות בדיוקני, ואפילו עדים חתומים עליה". וכן פסק הרי"ף (כסף-משנה). והיינו שהעירו העדים שזוהי חתימה שלו, אבל לא ראו שחתם. ולפיכך יש מקום לטענת המלוה, ואחרים זייפו דיוקני שלו. ולא הוצרך רבינו להזכיר שהיו עדים מכירים דיוקני שלו, מאחר שכתב "סימנים ואותיות שביניהם ביחוד", כלומר ששניהם מכירים הדיוקני, ואעפ"כ יש לטעון שאחר זייפו (לחם-משנה). (92) כן בכ"י תימן. (93) יטיל חרם, תחליף לשבועת היסת. (94) כדי שיתאמץ לזכור, שמא שלח באמת והסיה את דעתו מזה.

ט. לוי שפא בשליחות ראובן⁹⁵ ולקח חמשים משמעון, וקא ראובן ואמר: לא שלחתי לך אלא עשרים, ועשרים בלבד הביא - הרי ראובן נשבע⁹⁶ שלא שלחו להביא אלא עשרים, ועשרים בלבד הביא לו, פדין כל מודה מקצת⁹⁷, ולוי נשבע הפת⁹⁸, שהחמשים שנתת לי נתתי לראובן, וישלם שמעון⁹⁹ מביתו¹⁰⁰, אם היה חייב לראובן. וכן כל פיוצא בזה.

(95) ללוות כסף משמעון (כסף-משנה). (96) בכ"י תימן נוסף: "שבועת התורה". והש"ך סימן קכא ס"ק סב, העיר: הלא אין נשבעין על טענת 'שמא'. וראה למעלה הלכה ז שטענת הוודאי של המלוה שלא קיבל חובו מהלוה על-ידי השליח, מועילה לחייב את השליח להשבע שבועת היסת, אע"פ שהלוה אינו יודע אם השליח עשה שליחותו או לא. (97) ומשלם עשרים לשמעון, כפי הודאתו. (98) שהרי שמעון הנתבע, טוען ברי שנתן. (99) כאן מתחיל ענין חדש. עד כאן היה מדובר שראובן לוח משמעון על-ידי השליח, ומכאן והלאה המדובר להיפך ששמעון לוח מראובן, וראובן קיבל חובו משמעון הלוה, ע"י השליח. וכן נראה ממה שכתב רבינו "אם היה חייב לראובן" (כסף-משנה) והיינו ששמעון טען ששילם לראובן חמשים על-ידי השליח, והשליח טוען כמותו. ואילו ראובן טוען שלא קיבל אלא עשרים, ותובע את השלושים הנשארים. (100) וכן כתב רבינו למעלה בהלכה ז, שהשליח נשבע שבועת היסת שנתן, והמלוה נשבע שלא לקח, וישלם הלוה חובו (כסף-משנה).

יום ב' ח' מנחם-אב ה'תשע"ז

פרק שני

(1) נתבארו בו דין מי שאינו נעשה שליח, ודין סרסור שהוא כמו שליח, וכמו כן דיני שמירה שעל השליח.

א. אינן העובד פוככים נעשה שליח³ לדבר מן הדברים שבעולם⁴. וכן אין ישראל נעשה שליח לעובד פוככים⁶ לדבר מן הדברים. שנאמר⁷: בן תרימו גם⁸ אתם - מה אתם בני ברית, אף שלוחכם בני ברית⁹. והוא הדין לכל התורה כלה¹⁰. ומה¹¹ משלוחכם¹² בן ברית, אף בכל התורה כלה המשלח בן ברית¹³.

(2) קידושין מא: ובבא מציעא עא: (3) היינו, שאין ערך

צו שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ב' ח' מנחם-אב - ספר קנין - הלכות שלוחין ושותפין

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ווילנא לז עמוד ב). (34) ואם שלח ביד מי שאינו ראוי, הרי זה כאילו אברו בידים (רדב"ז). וראה במשנה למלך להלן הלכה ז. (35) אם טוען זה שנשלח אליו, כי שליה זה אינו ראוי לשליחות זו ואם נגנב או נאבד או כפר השליח, המשלח ישלם - אין טענתו ופטור המשלח. ובאופן זה פטור גם משבועה, כיוון שכך התנו אבל אם כפר בעצם התניית התנאי או שהכחישו באומר לו: לא שלחת לי על ידי שליח זה - חייב הוא להישבע שבועת היסת וכמו שכתב הראב"ד (רדב"ז). (36) בבא מציעא נא. כרבי יהודה.

ד. השליח³⁷ שְׁקָנָה או שְׁמַכְרָה, וְהוֹדִיעַ שֶׁהוּא שְׁלִיחַ בְּדַבְרֵי זֶה לְפָלוּנִי, אָף עַל פִּי שְׁמִשְׁדָּה³⁸ או שְׁהִמְשִׁיחָה³⁹, וְנִמְצָא שְׁעֵבֵר עַל דַּעַת הַמְּשַׁלֵּחַ - בְּטַל הַמִּקְחָ וּמְחִזְזִיר. וְאִם⁴⁰ לֹא הוֹדִיעַ שֶׁהוּא שְׁלִיחַ - נִקְנָה הַמִּקְחָ, וְיִהְיֶה הַדִּין בֵּינוֹ וּבֵין זֶה שְׁשֻׁלְחוֹ.

(37) ראה למעלה פרק א הלכות ב-ג. (38) כקונה. (39) שמכר, ונתן לקונה לעשות משיכה. (40) בבבא בתרא קסט: אמרו ששליח ששינה וקנה שלא באחריות אף על פי שעיוות - המקח קיים (ראה למעלה פרק א הלכה ג) ובכתובות ק. אמרו ששליח שטעה מקחו בטל (ולמעלה שם הלכה ב). ומתוך סתירה זו בא רבינו לידי חילוק זה: אם לא הודיע שהוא משלח - מקחו קיים. ואם הודיע - מקחו בטל (כסף משנה, וראה למעלה פרק א).

ה. וְאִם⁴¹ שְׁקָנָה שְׂדֵה מִשְׁמַעוֹן, וְאָמַר לוֹ: לְלוֹי קָנִיתִי אוֹתָהּ⁴², וְכָתַב שְׁטָר מְכָר בְּשֵׁם לְוִי, וְחִזַּר וְרִאֲוֶיבָה וְאָמַר לְשִׁמְעוֹן: לְעִצְמִי קָנִיתִיהָ, חִזַּר וְכָתַב שְׁטָר מְכָר בְּשֵׁמִי - אֵין פּוֹפִין אֶת הַמּוֹכֵר לְכָתַב לוֹ שְׁטָר אַחֵר בְּשֵׁם רְאוּבֵן⁴³. וְאִם הִתְנָה עִמּוֹ בְּתַחֲלָה⁴⁴ וְאָמַר לוֹ: לְעִצְמִי אֶקְנֶהָ, וְזֶה שְׁאֶכְתַּב שְׁטָר בְּשֵׁם לְוִי, כְּדִי שְׁלֹא יִדְעוּ בִּי שְׁאֲנִי הוּא הַקּוֹנֶה - הָרִי זֶה פּוֹפְהוֹ לְחִזַּר וְלְכָתַב שְׁטָר אַחֵר בְּשֵׁמוֹ.

(41) בבא קמא קב: בכרייתא ובגמרא שם קג. (42) וכוונתו הייתה שלא ידעו שהוא הקונה, כדלהלן. (43) אלא צריך לבקש מלוי, שעל שמו נכתב השטר, שיכתוב לו שטר לראובן (שם קג). ולא יכול הקונה לטעון שהמוכר צריך היה מייד להעלות על דעתו שהקונה וודאי קנה לעצמו, כי מי זה יקנה שדה לאחרים. (44) בגמרא שם אמרו שאפילו אם לא התנה עם המוכר, אלא לעדים בפני המוכר: "עוד שטר אחד תכתוב לי על שדה זו" כופין את המוכר לכתוב לו שטר אחר ואינו יכול לטעון כי היה סבור שלוי יכתוב לו שטר זה, שהרי אמר לעדים בפניו. וצריך עיון למה השמיט זאת רבינו, ועיין כסף משנה, לחם משנה ומשנה למלך.

ו. הַסְּרִסוֹר⁴⁵ - שְׁלִיחַ⁴⁶ הוּא, אֲלֹא שֶׁהוּא נוֹטֵל שְׂכָר שְׁלִיחוֹתוֹ⁴⁷. לְפִיכָה⁴⁸, אִם שָׁנָה דַּעַת הַבְּעָלִים - מְשַׁלֵּם מָה שֶׁהִפְסִיד. בְּיַד? וְרִאֲוֶיבָה שְׁנִתְּן חֶפְזִין לְשִׁמְעוֹן הַסְּרִסוֹר, וְאָמַר לוֹ: מְכָר לִי זֶה, וְאֵל תִּמְכֹּר בְּפִחוֹת מִמָּאָה, וְהִלַּךְ וּמְכָרוּ בְּחִמְשִׁים⁴⁹ - מְשַׁלֵּם⁵⁰

מקטן, שהוא אין לו קניין חצר, והיא יש לה (פרק ד מהלכות זכיה ומתנה הלכה ט) - יש להם גם שליחות, ולפיכך השמיענו שאף הקטנה אינה בכלל שליחות (הרדב"ז). (22) כלומר, כשם שהדין הוא שאינו נעשה שליח אלא בר דעת - כמו כן היא דעת בני אדם, שאינם רוצים לעשות שליח אלא בר דעת. (23) בבא בתרא פז: במשנה, וכחכמים ולא כרבי יהודה. (24) תוספת פירוש של רבינו וכן כתב בפירושו המשניות שם. וכן הוא בסוף המשנה: "בזמן שהצלוחית ביד התניוק". (25) בחנווני הרגיל אצלו, הדברים אמורים, שכבר מסר לו שני איסרים קודם לכן ועכשיו לא מסר לבנו הקטן כלום (כפירוש אית דמפרשי שהביא הרשב"ם שם פח. דיבור המתחיל ורבי יהודה סבר). ובנוסחאות אחרות במשנה שם: "השולח את בנו אצל חנווני ופונדיון (שני איסרים) בידו", ועיין רשב"ם שם. (26) כלומר, החנווני נתן לו את האיסר העודף מן הפונדיון שקיבל מאביו. (27) לא הזכיר רבינו את הצלוחית לפי שכאן מדובר כשהחנווני נתן לו בצלוחיתו. ואם הביא הקטן צלוחית משלו ושברה - פטור החנווני, שהרי השולח איבדה מדעת במסרו לקטן. ואם לקחה החנווני ממנו והשתמש בה לצרכו, הרי זה שואל שלא מדעת ודינו כגזולן שחייב בהשבה, כן מפורש בגמרא שם. וכתבו רבינו בפרק ג מהלכות גזילה הלכה טו (רדב"ז). (28) עבור השמן ועבור האיסר (=העודף). כדעת החכמים במשנה שם ולא כרבי יהודה, שאמר שעל מנת כן שלחו. (29) שהוא זקוק לשמן, אבל לא התכוון לעשות את הקטן שליח. (30) כשם שאמרו בגמרא שם, שאם מסר השולח לקטן את הצלוחית פטור עליה החנווני אם שברה הקטן, מפני שהיא אבידה מדעת, - הוא הדין אם אמר לו שלח לי עם הקטן, שפטור (כסף משנה). ועוד שכל המחלוקת בין חכמים לרבי יהודה היא, אם התכוון לעשות את הקטן שליח או לא, ואם כן, כשאמר מפורש שעושה שליח - בוודאי פטור לכל הדיעות. וראה תוספות בבא קמא קד. דיבור המתחיל רבה ולהלן הלכה ג.

ג. הָאוֹמְרִי³¹ לְחִבְרוֹ: מָנָה שְׁיֵשׁ לִי בְּיָדְךָ, בֵּין מְלֶזְהָ בֵּין פְּקָדוֹן, שְׁלַחְהוּ לִי בְּיַד פְּלוּנִי, אֲפֹלוּ הִיָּה קֶטְן³², אִם רָצָה לְשַׁלְּחוֹ בְּיָדוֹ - נִפְטָר, וְאִינוּ חַיִּב בְּאַחֲרִיּוֹתוֹ. וְכֵן³³ שְׁנַיִם שֶׁהִתְנוּ בֵּינֵיהֶם, שְׁכַל מִי שִׁירָצָה לְשַׁלַּח לְחִבְרוֹ מְשַׁלַּח בְּיַד מִי שִׁירָצָה הַמְּשַׁלֵּחַ - הָרִי זֶה מְשַׁלַּח בְּיַד מִי שִׁירָאָה לוֹ שֶׁהוּא רְאוּי³⁴ לְהוֹלִיךָ דְבָר זֶה. וְאִם נִגְנַב אוֹ אָבַד בְּיָדְךָ, אוֹ שְׁכַפֵּר בּוֹ הַשְּׁלִיחַ - הָרִי הַמְּשַׁלַּח פְּטוֹר³⁵. שְׁכַל תְּנִיא שְׁבִמְמוֹן - קִנְיָם³⁶.

(31) בבא מציעא צח: בסוף המשנה, שאם המשאיל אומר לשואל לשלח לו בחזרה את הפרה ששאל ממנו, ביד שלוחו או ביד בנו, פטור השואל מכל התחייבות, וראה בכסף משנה. (32) שם במשנה: "ביד בני או ביד שלוחי", ו"בני" היינו קטן, שאם לא כן היינו "שלוחי" (כסף משנה). וכתב הסמ"ע (סימן קפח סעיף קטן ט) שאפילו אם לא ידע המשלח שהוא קטן, ואחרי כן נתברר הדבר - פטור המשלח, וזהו החידוש שהשמיענו כאן רבינו, מה שלא שמענו בהלכה ב. (33) הרי"ף בבבא קמא פרק הגזול עצים (דפוס

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

והשליח אחראי למשלח בעד הנוקים שגרם על ידי השינוי שלו. (56) ממשמעות הלשון נראה קצת, שאף השליח לא אמר כלום, אלא הלוקח מעצמו ידע של מי החפץ, דינו כאילו הודיעו השליח, ברם צריך שיידע שהחפץ הוא של אותו המשלח ולא די שיידע שהוא סרסור מבלי לדעת מי הוא משלחו, וראה בש"ך סימן קפה סעיף קטן ז. (57) כמו למעלה בהלכה ד. אלא שכאן מחדש רבינו, שאף שהשליח מכחיש שעבר על דברי המשלח, בטל המקח, והשליח אינו יכול לשמש כעד נגדו, מאחר שהוא מחוייב שבועה ועד הנשבע אינו עד, כמו שמביא רבינו למעלה פרק א הלכה ז. והראב"ד כתב שאין צריך להחזיר, כי יכול לטעון שהמוכר והסרסור עשו עליו קנוניא, ולדעת רבינו מסתלק חשש זה על ידי החרם שמטיל הלוקח, ועיין באר הגולה שם אות י. (58) ורק חרם, אבל להשביעו שבועת היסת אינו יכול, אחרי שהוא טוען שמא, ואין מטילים שבועת היסת אלא בטענת וודאי (פרק א מהלכות טוען ונטען הלכה ז). אך יש להבין מדוע אין מצרפים טענת הברי של השליח לטענת השמא של הלוקח, לחייב את המוכר בשבועה, כמו שמצרפים טענת הבעל-חוב לטענת שמא של המשלח למעלה פרק א הלכה ז. (59) כלומר: לא אמר לשליח למכור בחמישים, אלא כשזה מכר בחמישים ומסר את התמורה למשלח - נתרצה. (60) זה לשון החרם של הלוקח, שאם לא כן, היה צריך לומר "שקנה".

- 12 ז. כַּל סְרָסוֹר שֶׁהוֹדִיעַ⁶¹ לְלוֹקֵחַ שֶׁחָפֵץ זֶה אוֹ קָרָע
13 זֶה שֶׁל רְאוּבֵן, וְאַחַר שֶׁקָּנָה הַלוֹקֵחַ אֶמֶר רְאוּבֵן:
14 אֵינִי רוֹצֵה לְמַכֵּר בְּדָמַי אֶלּוּ - מִחֲזִיר הַלוֹקֵחַ;
15 שֶׁהָיָה לֹא פֶסֶק לוֹ דָּמַי וְאָמַר לוֹ: מִכֵּר לְךָ בְּכֶן
16 וְכֶן⁶². [כַּל⁶³] סְרָסוֹר⁶⁴ שֶׁאָבַד הַחָפֵץ מִיָּדוֹ⁶⁵ אוֹ נִגְבַּב
17 אוֹ נִשְׁפָּרַב⁶⁶ - חֵיב⁶⁷ לְשַׁלֵּם, מִפְּנֵי שֶׁהוּא נוֹשֵׂא שְׂכָר.

(61) ודווקא שהודיע השליח בעת המכירה שהחפץ של פלוני המשלח, ולא מספיקה לעניין זה הידיעה שיש ללוקח (משנה למלך). (62) וכיוון שלא אמר לו כלום על המחיר, הרי זה כאילו אמר לו לחזור ולשאול על המחיר בעת המכר, והלוקח שיידע מזה, חייב היה להעלות על דעתו אפשרות זו. (63) בדפוס רומי: "וכן". ותיקן הכסף-משנה לפי ספרים מדוייקים "כל", ובכתב-יד תימן: "וכל", וכן הוא במגדל עוז. (64) בבא בתרא פז. במשנה, ולפי פירוש הריב"ם בתוספות שם דיבור המתחיל נשברה. (65) בעודו בידו קודם שמכר. וראה שולחן-ערוך, חושן משפט סימן קפה סעיף ז, וסמ"ע שם סעיף קטן יח. (66) על ידי אי הזירותו של הסרסור, שדינו כגניבה ואבידה (הגהות מיימוני אות ג בשם הסרסור"ם). ובשולחן ערוך שם נשמטו המלים "או נשבר". (67) כדן נושא שכר, שחייב בגניבה ואבידה.

- 18 ח. הַלוֹקֵחַ⁶⁸ כְּלָיִם מִבֵּית הָאֵמֶן⁶⁹ לְשַׁגְרֵן לְבֵית
19 חֲמִיּוֹר⁷⁰, וְאָמַר לוֹ: אִם מְקַבְּלִין אוֹתָן מִמֶּנִּי - אֲנִי אֶתֵּן
20 לְךָ אֶת דְּמֵיהֶם, וְאִם לֹא - אֶתֵּן שְׂכָר מוֹעֲטִי⁷¹,
21 וְנֶאֱנָסוּ בְּהַלִּיכָהּ - הָרִי זֶה חֵיב לְשַׁלֵּם⁷²; וְאִם נֶאֱנָסוּ
22 בְּחִזְרָה⁷³ - פְּטוּר⁷⁴. נִטְלָן⁷⁵ עַל מְנַת לְמַכְרֵן לְאַחֲרֵיכֶם,
23 וְאָמַר לוֹ: אִם יִמְכְּרוּ בְּמָקוֹם פְּלוֹנִי אוֹ עַד זְמַן פְּלוֹנִי

- 1 הַחֲמֻשִׁים מִבֵּיתוֹ. מְכַר בְּמֵאתִים - הַפֶּל לְרְאוּבֵן⁵¹.
2 וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּזֶה. רְאוּבֵן אוֹמֵר: בְּמֵאָה אֶמְרֵתִי
3 לְךָ⁵², וְהַסְרָסוֹר אוֹמֵר: בְּחֲמֻשִׁים אֶמְרֵת לִי, וְכֵן
4 בְּחֲמֻשִׁים מְכַרְתִּי - נִשְׁבַּע הַסְרָסוֹר שְׁבוּעַת הַתּוֹרָה,
5 שֶׁהָיָה הוֹדָה בְּמִקְצָת⁵³. וְאִם כָּבַר נִתֵּן לוֹ הַחֲמֻשִׁים⁵⁴
6 - נִשְׁבַּע שְׁבוּעַת הַסֵּת שֶׁעָשָׂה שְׁלִיחוֹתוֹ, וְזוֹכֵה
7 הַלוֹקֵחַ⁵⁵. וְאִם יָדַע הַלוֹקֵחַ שֶׁחָפֵץ זֶה שֶׁל רְאוּבֵן
8 הוּא⁵⁶, וְזֶה הַמוֹכֵר לוֹ סְרָסוֹר הוּא - יִחְזִיר הַחָפֵץ
9 לְבָעָלָיו⁵⁷, וְיַחְרִים⁵⁸ עַל מִי שֶׁנָּתַן לוֹ רֶשֶׁת לְמַכֵּר
10 בְּחֲמֻשִׁים אוֹ שֶׁרָצָה⁵⁹ בְּחֲמֻשִׁים וְיַחְזֵר בּוֹ אַחַר
11 שֶׁקָּנִיתָ⁶⁰.

(45) דין זה נלמד ממה שאמרו בכתובות צח. במשנה: "אלמנה שהייתה כתובתה מאתיים ומכרה שווה מנה במאתיים, או שווה מאתיים במנה, נתקבלה כתובתה". כלומר: מכרה שווה מאתיים במנה היא הפסידה את עצמה והרי זה כאילו קיבלה מאתיים ואם מכרה שווה מנה במאתיים הכל לבעל המעות (ראה למעלה פרק א הלכה ה), כלומר, ליורשים והרי קיבלה מהם מאתיים. וגם סרסור שהוא שליח ומקבל שכר עבודתו, דומה הוא לאלמנה המוכרת שהיא כשליחם של היורשים (עיין כתובות ק). ושכרה אתה שגובה מהם כתובתה (כסף משנה). (46) ולא שותף, וראה סמ"ע שם סעיף קטן א. (47) ראה להלן הלכה ז. (48) כלומר, מכיוון שהוא שליח, חלים עליו כל דיני השליחות, ואילו היה דינו כשותף היה יכול לומר לו: לטובת העניין כיוונתי ומכרתי בזול ולא היה צריך לשלם לו ההפסד, וכן הוא הדין אם מכר ביוקר היה צריך לקבל חלקו בריווח (סמ"ע שם). (49) ולא הודיע ללוקח שהוא שליח, ואם כן המקח קיים. כמבואר למעלה הלכה ד. (50) כמו שכתב למעלה הלכה ד. (51) כמו שכתב למעלה פרק א הלכה ה, וראה שם ההבדל בין דבר שיש לו מחיר קבוע לבין דבר שאין לו מחיר קבוע. (52) ואינו מכחיש דברי הסרסור שאומר שמכר, אלא שטוען שמכרו במאה (כסף משנה וש"ך סימן קפה סעיף קטן ו). (53) שכיוון שמודה במכר כנ"ל - אין כאן אלא תביעה כספית, שמגיע לו מאה, וזה מודה בחמישים. ויש שהטעומו "שכיוון שהזכיר לו, בשעה שמסר לו החפץ, סכום מעות - אינו תובע הבגד אלא המעות" (רדב"ז). והראב"ד כתב: "אין כאן שבועת התורה, לפי שראובן אינו תובע אלא בגדו, ואינו יודע שנמכר, אלא מפי שמעונו, ואינו טוען לא במנה ולא בשום דבר מסויים אלא בגדו - הילכך יישבע הסרסור שבועת היסת ויפטור". ובמשנה (שבועות מג.) מפורש כדברי רבינו, שהרי שם נאמר "המלווה על המשכון ואבד המשכון - סלע הלוויתני עליו ושתיים היה שווה, והלה אומר לא כי אלא סלע הלוויתני עליו וחמישה דינרים היה שווה - חייב [שבועה]" וראה בנתיבות המשפט שם ובאבן האזל. (54) שאז נחשב כופר הכל על התביעה של יתר החמישים. והוא הדין אפילו אם לא נתן לו, אלא שאמר לו "הילך" (כסף משנה). וראה בפרק א מהלכות טוען ונטען הלכה ג. (55) בהתאם לדברי רבינו למעלה בהלכה ד, שאם לא הודיע השליח ללוקח על שליחותו - המקח קיים,

- 1 - אֶתְּךָ לֶךָ דָּמִים כֶּף וְכֶף, וְאִם לֹא יִמְכְּרוּ - אֶחְזִירֶם
 2 לְךָ, וְנִאֲנָסוּ, בֵּין בְּהַלִּיכָה בֵּין בְּחִזְרָה⁷⁶ - חֵיב
 3 לְשִׁלְּם⁷⁷.

78) ברייתא בבבא מציעא פג. בשם איסי בן יהודה, ושם פסק רבא כאיסי, במעשה שהיה עם שליח שארעו אונס. 79) היינו, שכולל אף שבועות שלא שלח בהן יד ושלא פשע (סמ"ע סימן קפו סעיף קטן א). 80) ששכחים שם עוברים ושבבים. 81) כמו המעשה שהובא להלן. 82) כדעת הר"ח והרי"ף שם. 83) שם. 84) בכתב-יד תימן ובדפוס רומי: לו. וכן הוא בשולחן ערוך סימן קפו סעיף ב. 85) כתב כן מפני הבבא דלהלן: "אבל דבר הנעלם - יישבע עליו" ואם לא נתן בידו מעות אינו נשבע, שהרי כלל בדינו: "כל הנשבעין שבתורה נשבעין ולא משלמין" (שבועות מד:). כלומר נשבעין לפטור ולא ליטול. 86) כלומר, שהדברים מקבלים פרסום, וידוע הדבר ברבים מתי ואיך ואצל מי קרה מאורע זה, של חימוץ יין בכמות גדולה כזאת. 87) שהמשלח יכול לטעון, שהשליח קנה יין חמוץ במחיר מוזל, אחרת הרי קל בידו להוכיח את ההיפך. 88) [ראה להלן פרק ט הלכה א, שתקנת חכמים היא שמשבעין את השותף בטענת ספק. וסובר רבינו שבכל השבועות נוהג דין זה של איסי בן יהודה ואף בשבועה דרבנן]. 89) [האריסין והאפוטרופין וכו' להלן פרק ט הלכה א]. אין הדברים מובנים, שהרי כל עיקר ההלכה של איסי בן יהודה נאמרה בשבועת השומרים ונלמדה ממה שאמרה תורה (שמות כב, ט"ז): "אין רואה שבועת ה' תהיה בין שניהם" - שאם יש רואה יביא רואה ויפטר (בבא מציעא שם). אבל בעל הנתיבות (סימן קפו) כתב שהחידוש הוא באופן שאין דין שבועה מן התורה, כגון, שמפקיד טוען ברי ויש לנפקד מיגו שאז אין נשבעין מדאורייתא. 90) פרק ג מהלכות שכירות הלכה א.

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי

1) כלל בו רבינו כל דיני הרשאה.

- א. מִיֵּי שֶׁהִיָּתָה לוֹ קְרָקַע³ פָּתַח יָד אֶתְּךָ, אוֹ שֶׁהָיוּ
 2 לוֹ מַטְלָטְלִין⁴ פִּקְדוֹן⁵, וְרָצָה לַעֲשׂוֹת שְׁלִיחַ לְדוֹן⁶ עִם
 3 זֶה וְלְהוֹצִיא⁷ הַקְּרָקַע אוֹ הַפִּקְדוֹן מִפָּתַח יָדוֹ - הָרִי
 4 זֶה כּוֹתֵב⁸ לוֹ הַרְשָׁאָה⁹. וְצָרִיךְ לְקַנּוֹת מִדּוֹן¹⁰
 5 שֶׁהָרָשָׁה. וְאוֹמֵר¹¹ לוֹ: דוֹן וְזָכָה וְהוֹצֵא לַעֲצָמָךְ.
 6 וְכִיּוֹצֵא¹² בְּעִנְיָנִים אֵלָיו. וְאִם לֹא פָתַח לוֹ¹³ - אֵינוֹ
 7 יְכוֹל לְדוֹן עִמוֹ, מִפְּנֵי שֶׁהוּא אוֹמֵר לוֹ: אֵין אֶתְּךָ
 8 בְּעַל דִּינִי¹⁴. וְאִף עַל פִּי שְׁכַתֵּב לוֹ בְּיָדוֹ¹⁵ - אֵינוֹ אֵלָּא
 9 שְׁלִיחַ¹⁶, וְכָל מֶה שִׁיזְכָּה בּוֹ - הָרִי הוּא שֶׁל
 10 מְשַׁלְּחוֹ¹⁷. וְכָל הַהוֹצָאוֹת¹⁸ שִׁיּוֹצֵא הַשְּׁלִיחַ עַל דִּין
 11 זֶה שֶׁהָרָשָׁה - הָרִי הַמְשַׁלֵּחַ חֵיב בְּהֵן; שֶׁכֶּף פּוֹתֵבִין
 12 בְּהָרָשָׁאָה: כָּל שֶׁתּוֹצֵא בְּדִין זֶה - עָלֵי לְשַׁלְּמוֹ.¹⁹

2) בבא-קמא ע. וקד: 3) ראה בשולחן-ערוך סימן קכג סעיף א, שבקרקע יכול לכתוב הרשאה אפילו אם כפר בה השני, וכן נראה מדברי רבינו להלן הלכה ו, שכתב שבמטלטלין או במעות אינו יכול לכתוב הרשאה אם כפר בו - הרי שבקרקע אין הדין כן, עיי"ש ועיין עוד בסוף

68) נדרים לא: ובבא מציעא פא. 69) בעל מלאכה. 70) כמתנה לארוסתו. 71) והיינו, תמורת ההנאה שהיה למשגר בהתפארות זו שגילה נכונות להעניק מתנות (בבא מציעא שם ורש"י שם דיבור המתחיל לפי טובת הנאה). 72) [בלוקח כלים מן האומן על מנת לבקרו (פרק ד מהלכות מכירה הלכה יד) הביא רבינו שאינו חייב אלא אם היו דמי הכלי קצובים והיה הכלי חביב על הלוקח (מקורו מהגמרא בנדרים לא: ובבא בתרא פח). לפי שהחיוב הוא מטעם "לוקח", כמו שכתב רבינו שם: "מעט שהגביהו נעשה ברשותו" ואם לא נתקיימו התנאים הנ"ל - לא קנה. אבל בלוקח כלים לשגור לבית חמיו לא נזכר בגמרא שאינו חייב אלא באופנים הנ"ל, לפי שהחיוב אינו מטעם לוקח אלא מטעם סרטור, ומכיוון שהוא נהנה ומתפאר בכלי - דינו כשואל ולא רק כשומר שכו (ראה למעלה הלכה ז). ולפיכך העתיק רבינו הלכה זו כאן בדיני סרטור ולא בהלכות מכירה, ראה אבן האזל בהלכות מכירה שם]. 73) אחרי שלא קבלו ממנו ודעתו להחזיר, הריהו כשואל אחרי ימי השאלה (פרק ג מהלכות שאלה ופיקדון הלכה ב). 74) מאונסים. אבל עדיין דינו כשומר שכו להתחייב בגניבה ואבידה, שהרי נהנה והתפאר בכלי זה בבית חמיו וזהו שכרו. וכן מפורש בברייתא שם, ושם: "בחזירה פטור מפני שהוא כנושא שכר" (כסף משנה והגהות מיימוני). 75) נדרים שם ובבא מציעא שם. 76) שאצלו גם החזרה היא כהליכה. שהרי אם יזדמנו לו קונים בדרך - ימכור להם (גמרא שם). 77) [גם כאן לא נזכר בגמרא שצריך שיהיו דמיו קצובים ושיהא חביב על הלוקח, לפי שגם כאן אין חיובו מטעם לוקח, אלא מטעם סרטור ומכיוון שאין שכרו קצוב מהמשלח אלא מרויח מהכלי עצמו כפי הנראה בעיניו - דינו כשואל, ואינו דומה לסרטור שלמעלה (הלכה וז) שמקבל שכר קצוב מהמשלח ואינו אלא שומר שכו בלבד].

- ט. כָּל שְׁלִיחַ⁷⁸ שִׁטְעַן שְׁאָרְעוֹ אֲנִס פְּלוֹנִי וְהִפְסִיד כֶּף
 5 וְכֶף - הָרִי זֶה נִשְׁבַּע שְׁבוּעַת הַשּׁוֹמְרִין⁷⁹ עַל טַעֲנָתוֹ,
 6 וְיִפְטֹר. וְאִם הָיָה הָאֲנִס בְּמָקוֹם שְׁאִפְשָׁר⁸⁰ לְהִבִּיא
 7 עָלָיו עֵדִים, אוֹ דָבָר שֶׁהוּא גְלוּי⁸¹ וְיִדְוַע, שֶׁהָרִי יִמְצָא
 8 עֵדִים - הָרִי זֶה צָרִיךְ לְהִבִּיא רְאִיָּה עַל טַעֲנָתוֹ; וְאִם
 9 לֹא הִבִּיא עֵדִים - אֵינוֹ נִאֲמָן, וּמְשַׁלְּם⁸². מַעֲשֵׂה⁸³
 10 בְּאֶחָד שְׁאֲמֹר לְשַׁלְּחוֹ: קִנְיָה⁸⁴ אֶרְבַּע מְאוֹת גְּרָפִי
 11 זֵינ מִמְּעוֹת שֶׁהָיוּ לִי בְּדוֹנִי⁸⁵. וְקִנְיָה לוֹ, וְנִמְצָאוּ חֵמֶץ
 12 - אֲמָרוּ חֲכָמִים: מִנְּיָן גְּדוֹל בְּזֶה שֶׁהַחֵמֶץ, קוֹל יֵשׁ
 13⁸⁶; הוֹאִיל וְאִפְשָׁר לְהִבִּיא רְאִיָּה - יְבִיא רְאִיָּה שְׁלֹא
 14 הִיָּה הַזֵּינ חֵמֶץ בְּשַׁעַה שֶׁלְּקַח וְיִפְטֹר, וְאִם לֹא יְבִיא
 15 רְאִיָּה - יִשְׁלַם⁸⁷. וְכֵן כָּל פִּיּוֹצָא בְּזֶה מְדַבְּרִים
 16 שֶׁהָרְאִיָּה מְצוּיָה בְּהֵן. אֲבָל דָּבָר הַנֶּעְלָם, שְׁאִין רְאִיתוֹ
 17 מְצוּיָה - יִשְׁבַּע עָלָיו. וְכֵן הַדִּין בְּכָל טַעֲנָה שִׁיטְעַן
 18 הַשְּׁתַּפָּה⁸⁸ וְכִיּוֹצֵא בּוֹ⁸⁹. וְכֵן הַדִּין בְּטַעֲנַת הַשּׁוֹמְרִין:

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ב' ח' מנחם-אב - ספר קנין - הלכות שלוחין ושותפין צט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אלא על המאה". (21) וכן הוא להלן הלכה ג, בשותף שיש לו הרשאה - שיכול לדון על הכל.

ג. אָחֲדָד²² מִן הָאֲחִין שְׂאֵל חֵלְקוֹ אוֹ מִן הַשְּׂתָפִין
שָׂבָא לְתַבַּע - תּוֹבַע עַל הַכֹּל; הוֹאִיל וְיֵשׁ לוֹ חֵלֶק
בְּזֶה הַמָּמוֹן - אֵין צְרִיף הַרְשָׁאָה מְשַׁאֵר שְׂתָפִין. וְאֵין
הַשְּׂתָף הָאֲחֵר יִכּוֹל לומר לְשַׂתְּפוֹ שָׂדָן: אֵלוֹ הֵייתִי
אֲנִי שָׂם, הֵייתִי תּוֹבַע טְעֻנֹת אַחֲרוֹת וּמְחַיֵּב פְּעַל
דִּינִי; שְׁהָרִי אוֹמֵר לוֹ: לְמָה לֹא בָאתָ לְתַבַּע גַּם
אַתָּה? לְפִיכָף, אִם הָיָה²³ בְּמִדְיָנָה אַחֲרֵת - יֵשׁ לוֹ
לְחַזֵּר עַל פְּעַל הַדִּין וְלָדוֹן עִמּוֹ, וְלומר לוֹ: אֲנִי אֲנִי
מוֹדָה בְּכָל מָה שֶׁשָּׂעַן שְׂתָף שְׂאֵלִי. לְפִיכָף יֵשׁ²⁴ לְתַבַּע
לְעַכָּב וְלומר לָזֶה: אוֹ דוֹן עִמִּי בְּחֵלְקָךְ, אוֹ הֵבֵא
הַרְשָׁאָה; שְׁהָרִי מְמוֹן שְׂנִיכָם בְּיָדִי, וּשְׂנִיכָם בְּעַלְי
דִּינִי, וְלִמְחַר רְבוֹא אַחֲרָי אוֹ שְׂתָפְךָ וְיִתַּבַּע גַּם הוּא.¹⁶

בכתובות צד. "אמר רב הונא, הני תרי אחי ותרי שותפי דאית להו דינא בהדי חד, ואזל חד מינייהו בהדיה לדינא, לא מצי אידך למימר ליה: את לאו בעל דברים דידי את, אלא שליחותיה עבד". ולבסוף מסיק, שאין הדברים אמורים אלא כשהאח או השותף השני נמצא בעיר, אבל אם אינו בעיר יכול לטעון: אילו הייתי שם הייתי טוען טענות יותר טובות, ושלשה פירושים לדבר: רש"י והמאירי והר"ד מפרשים שה"אידך" הזה הוא השותף השני, והוא בא לטעון לבעל דין שידון עמו שוב הפעם על חלק שלו. ועל זה אמרו שאם הוא בעיר, שהיה יכול לבוא, אינו יכול לטעון כן. ואם אינו בעיר, יכול לטעון כן. הר"ן מפרש שה"אידך" הזה הוא בעל הדין שטוען לשותף הזה שלפנינו, ועל זה אמרו שאם היה השותף השני בעיר, שיכול לבוא, אין הבע"ד יכול לטעון לשותף שלפנינו לאו בעל דברים דידי את, ואם השותף השני אינו בעיר, יכול הבע"ד לטעון כן. ורבינו והרא"ש (בכתובות פ"י סימן יב) מפרשים בצד אחד כרש"י שה"אידך" הזה הוא השותף השני, ובצד שני כהר"ן שהוא טוען לשותף הזה שלפנינו. ועל זה אמרו שאם היה השותף השני בעיר, שיכול לבוא, אינו יכול לטעון לשותף שלפנינו: לאו בעל דברים דידי את. ואם לא היה בעיר, יכול לטעון כן. ובכסף-משנה הביא הר"ן את דברי רבינו, וצ"ע. ועיין לחם-משנה. (23) לדברי רש"י, מפורש כן בגמרא. אבל לדברי רבינו, זה נלמד ממה שאמרו שהשותף השני (כשלא היה בעיר) יכול לטעון לשותף שלפנינו: לאו בעל דברים דידי את, ואילו הייתי בעיר הייתי טוען טענות טובות יותר - שיכול לחזור לבעל-דין לדון עמו שוב הפעם, על חלקו. (24) לדברי הר"ן, מפורש כן בגמרא. אבל לדברי רבינו זה נלמד ממה שאמרנו שהשותף השני יכול לחזור לבעל-דין לדון עמו שוב הפעם, ואם כן יכול הבע"ד לסרב לכתחילה לדון עם השותף הזה. והרא"ש (שם) חולק על הלכה זו, וכתב שאין הבע"ד יכול לעכב, דמה איכפת לו שידון עמו על הכל, שאם יזכה בדין נגדו יפטר עכ"פ מחלקו.

הלכה ז. [שכל טעמה של הלכה זו הוא משום שנראה כמשקר, ובקרקע אין זה נראה כשקר, לפי שהדבר ידוע ומפורסם שקרקע זו שלו, ועיין רדב"ז להלן הלכה ו]. אבל מעות אינו יכול להקנות אלא ב'קנין אגב' (להלן הלכה ז). (5) אם לא כפר בו הנפקד, ובכלל זה גזילה כשלא כפר בה הנגול. וכלשון השני של נהרדעי (בבא-קמא שם), ולא בא למעט אלא מלוה, שאינו יכול להקנותה בשום פנים, כדלהלן הלכה ז (לחס-משנה ורדב"ז). (6) לנהל משא ומתן, כשיש לנתבע טענות מסוימות, אבל אינו כופר בעיקר הדבר, ראה למעלה בהערה הקודמת. וראה עוד להלן הלכה ה, שאף בגביית החוב צריך הרשאה. (7) דוקא להוציא מיד חבירו, אבל האומר לשלוחו צא ומכור לי קרקע או מטלטלין, או קנה לי - אין צריך קנין - אלא באמירה בלבד (למעלה פרק א הלכה א, וראה בש"ך חו"מ סימן קכב ס"ק יב). (8) כן בגמרא (ב"ק שם): "לא כתבינן אורכתא (=הרשאה) אמטלטלי דכפריה - אבל לא כפריה - כתבינן". אבל נראה שהעיקר הוא הקנין (ראה להלן), ואילו הכתיבה אינה אלא לראיה, ובמקום שאין צורך בראיה, אין צורך בכתיבה, וכן נראה במעשה דרב פפא (ב"ק קד:): שם הוזכר הקנין ולא הוזכרה הכתיבה. (9) תרגום עברי של המלה הארמית: "אורכתא" שבגמרא שם. ופירושה בשתי הלשונויות: שלטון, שהמשלח משליט את השליח על הפקדון ומקנהו לו. (10) בקנין סודר, ורק במעות צריך 'קנין אגב' (להלן הלכה ז). ומקור קנין זה במעשה דרב פפא (ב"ק שם), שהקנה לשליח את הממון בקנין גמור (ש"ך שם ס"ק יג). (11) היינו, בכתב ההרשאה. ראה להלן. (12) היינו, לשון שיש בה משום הקנאה גמורה. (13) כלומר, שלא כתב לו דון וזכה והוצא לעצמך (כסף-משנה). שם ע. מימרא שניה של נהרדעי. (14) ה'טור' (חושן-משפט סימן קכב) כתב הטעם, "משום שיש לו לחוש שמא ביטל המשלח את השליחות או מת [המלוה], שאילו מת או ביטל השליחות קודם שיתן לשליח, ונתן אח"כ לשליח ונאבד - חייב באחריותו, אע"פ שלא ידע שמת המשלח או ביטל השליחות". ומכיון שרבינו העתיק דברי הגמרא כלשונם ולא ביארם, נראה שגם בלי חשש אחר, רשאי הנפקד לסרב מלדון עם זה שאין לו הרשאה, בטענה, כי: הראשון נוח לי, והשני קשה ממנו. (15) "דון וזכה והוצא לעצמך" כנ"ל, ויש מקום לטעות כי הקנה לו בלב שלם, והרי הוא כשותף למחצה, כדעה אחת בגמרא (ב"ק ע.). (16) כמסקנת הגמרא שם: "והלכתא, שליח שווייה". (17) זוהי תוצאה מזה שאנו אומרים שהוא שליח ולא שותף. (18) שם, מדברי רב אשי.

ב. הַקְנָה¹⁹ לָזֶה שְׁהָרְשָׁה שְׂאֵל או רְבִיעֵי²⁰ מֵה שְׂאֵשׁ
לוֹ בְּיַד חֲבֵרוֹ - הָרִי זֶה עוֹשֶׂה דִין עַל הַכֹּל²¹; הוֹאִיל
וְדָן עַל חֵלְקוֹ, וְהָרִי הוּא פְּעַל דִּינּוֹ בְּחֵלְקוֹ - דָּן עַל
הַכֹּל.⁴

(19) בבא-קמא שם, מימרא של אביי. (20) כן הוא בגמרא שם, וכתב הראב"ד "דוקא שלישי או רביעי, אבל אם אמר לו מאה דינרים ממה שיש לי ביד פלוני יהיו שלך, לא ידון

ד. הַפְּעֵל²⁵ בְּנִכְסֵי אֲשֶׁתוֹ²⁶ - צְרִיף הַרְשָׁאָה²⁷. וְאִם
יֵשׁ פְּרוֹת²⁸ בְּפִקְעָה - מִתּוֹף שְׂאֵשׁ לְדוֹן²⁹ עַל הַפְּרוֹת,¹⁷
¹⁸

1 "ואשר לא טוב עשה בתוך עמיו" - דוקא בתוך עמיו, כלומר אם הוא באותה העיר.

1 שְׁהָרִי הֵן שְׁלוֹ, דִּן עַל הַעֲקָר, וְאִין צְרִיף הַרְשָׁאָה
2 מְאֻשָּׁתוּ; שָׂאם אִין לוֹ קַרְקַע - אִין לוֹ פְּרוֹתָּה.³⁰

11 ו. התובע³⁸ חֲבֵרוֹ בְּדִין בְּמִטְלָטְלִין אוֹ בְּמַעוֹת
12 שְׁהַפְקִיד אֶצְלוֹ, וְכִפְּרָה³⁹ בוֹ - אִינוֹ יָכוֹל לְכַתֵּב
13 הַרְשָׁאָה עָלָיו, שְׁנֹמְצָא זֶה כְּמִשְׁקָר⁴⁰; שֶׁהוּא אֹמֵר
14 לוֹ: הַרְשִׁיתִיךָ לְטַל מֵה שֵׁישׁ לִי בְּיַד פְּלוֹנִי, וְכִבֵּר
15 אָמַר פְּלוֹנִי שְׂאִין לוֹ אֶצְלוֹ פְּלוֹם. וְכֵן מִי שֶׁנִּתְחַיֵּב
16 לוֹ חֲבֵרוֹ שְׁבוּעָה - אִינוֹ יָכוֹל לְהַרְשׁוֹת אַחֵר עָלָיו
17 לְהַשְׁבִּיעוֹ; שְׂאִין שֵׁם דְּבָר שִׁנְקָנָה לוֹ, וְאִין אָדָם
18 מְרַשָּׂה עַל תְּבִיעַת דְּבָרִים, שְׂאִין הַדְּבָרִים נִקְנִין אֶלָּא
19 עַל תְּבִיעַת הַמָּמוֹן⁴¹.

25) גיטין מח: מימרא של אביי. (26) היינו נכסי מלוג, וראה שו"ע סימן קכב סעיף ח. (27) שקנין פירות, שיש לו לבעל, אינו כקנין הגוף (רש"י שם). (28) בגמרא שם אמרו: "ולא אמרינן אלא דלא נחית אפירי, אבל נחית אפירי - מיגו דמשתעי דינא אפירי, משתעי דינא אגופא" ופירש רש"י, דלא נחית לפירא - שאין לו טענה עם אותו האיש בפירות כלל, אבל רבינו גרס: "ולא אמרן אלא דליכא פירא, אבל איכא פירא וכו'". וכן הביא המאירי, וכ"ה בכ"י מינכן שם (שם בהערות). "שכל שיש שם פירות, הואיל ויכול לרון על הפירות, שהם שלו לגמרי - דן על העיקר" (מאירי שם, בשם יש פוסקים). (29) לדעת המאירי הנ"ל, אע"פ שלמעשה אין לו דין ודברים על הפירות - כיון שיכול לרון עליהם, דן הוא על העיקר. (30) ולפיכך הוא עדיף משותף, שלמעלה בהלכה ג.

38) בבא-קמא ע. כלשון השני של נהרדעי. (39) היינו, לפני שכתב ההרשאה, אבל אם כפר אחרי ההרשאה, ראה לקמן הלכה יא. (40) כן הוא שם בגמרא, לפי הלשון השני. ולולא טעם זה, היה אפשר לכתוב הרשאה אף באופן שכפר בו. ואע"פ שאינו יכול להקדישו (פ"ו מהלכות ערכין הלכה כב) ואם כן אינו יכול להקנותו לאחרים - הרשאה אינה קנין גמור, ויש בה גם משום שליחות, ראה למעלה הערה טו, וינמוקי יוסף לבבא-קמא שם (דפוס ווילנא דף כז ע"א).

3 ה. מִי³¹ שְׁהָיָה לוֹ בְּיַד חֲבֵרוֹ פְּקָדוֹן אוֹ מְלוּה, בֵּין
4 בְּמִטְלָטְלִין בֵּין מְעוֹת³², וְעָשָׂה שְׁלִיחַ בְּעֵדִים³³
5 לְהַבְיִיאַן לוֹ - הַרְשׁוֹת בְּיַד זֶה שֶׁהֵם אֶצְלוֹ: אִם רָצָה
6 לְתַן - נִפְטָר, וְאִינוֹ חַיֵּב בְּאַחֲרֵיוֹתָן, שְׁהָרִי תַּתֵּן
7 לְשְׁלוּחוֹ; וְאִם לֹא רָצָה לְתַן - אִינוֹ נוֹתֵן, שְׂאִין זֶה
8 בְּעַל דִּינוֹ³⁴ עַד שְׁיָבוֹא בְּהַרְשָׁאָה עַל הַפְּקָדוֹן³⁵. וְכֵל
9 הַבָּא³⁶ בְּהַרְשָׁאָה - הָרִי הוּא בְּכֻלָּל הַנֶּאֱמָר בְּהֵן:
10 וְאֲשֶׁר לֹא טוֹב עָשָׂה בְּתוֹךְ עַמּוּיֹו³⁷.

20 ז. מִי שְׁהָיָה לוֹ מְעוֹת פְּקָדוֹן בְּיַד אַחֵר, וְרָצָה
21 לְהַרְשׁוֹת שְׁלִיחַ לְהַבְיִיאַן - אִין הַקְּנִין⁴² מִיָּדוֹ מוֹעִיל
22 בְּזֶה, שְׂאִין הַמְטַבֵּעַ נִקְנָה בְּחִלְפִין⁴³. אֶלָּא בִּיעִד
23 עוֹשֶׂה⁴⁴? נוֹתֵן לוֹ קַרְקַע כָּל שֶׁהוּא⁴⁵, וּמִקְנָה לוֹ
24 הַמְעוֹת עַל גִּבָּה בְּיַד לְהוֹצִיאַן בְּהַרְשָׁאָה זוֹ, וְהוֹלֵךְ
25 וְדָן עִמּוֹ וּמוֹצִיאַן. הִיָּתָה לוֹ מְלוּה בְּיַד אַחֵר - אִינוֹ
26 יָכוֹל לְכַתֵּב הַרְשָׁאָה עָלֶיהָ⁴⁶, וְאֶפְלוּ הָיָה הַחוֹב
27 בְּשֵׁטֶר; מִפְּנֵי שֶׁהַמְלוּה לְהוֹצִיאָה נִתְּנָה, וְאִין אָדָם
28 מִקְנָה לְחֲבֵרוֹ דְּבָר שְׂאִינוֹ בְּעוֹלָם. וְאִין לוֹ דֶּרֶךְ
29 שִׁנְקָנָה אָדָם חוֹב בֵּה אֶלָּא בְּמַעֲמַד שְׁלִשְׁתָּן⁴⁷, וְהוּא
30 דְּבָר שְׂאִין לוֹ טַעַם, כְּמוֹ שְׁבִאֲרָנוֹ⁴⁸, אוֹ בְּהַקְנֵת שֵׁטֶר
31 הַחוֹב עִצְמוֹ בְּתִיבָה וּמְסִירָה⁴⁹, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מִקְנָה
32 הַשְּׁעִבּוּד בּוֹ. זֶהוּ הַדִּין שִׁירָאָה לִי מִן הַגְּמָרָא. אֲכַל
33 הַגְּאוּנִים תִּקְנוּ שְׁפוֹתְבִין הַרְשָׁאָה אִף עַל הַמְלוּה, בְּיַד
34 שְׂלֹא יִטַל כָּל אֶחָד מִמּוֹן חֲבֵרוֹ וְיִלָּךְ לוֹ לְמַדְיָנָה
35 אַחֲרָת. וְעוֹד תִּקְנוּ, שָׂאם הַרְשָׁהוּ לְטַל מְעוֹת שֵׁישׁ
36 לוֹ בְּיַד חֲבֵרוֹ⁵⁰ אוֹ לְתַבֵּעַ מִמֶּנּוּ הַלְוָאָה, וְלֹא הִיָּתָה
37 לְמִקְנָה קַרְקַע - מִקְנָהוּ אֶרְבַּע אַמּוֹת מִחֻלְקוֹ שְׁבִאֲרָן
38 יִשְׂרָאֵל, וּמִקְנָה לוֹ הַמְעוֹת עַל גִּבָּן⁵¹. וּדְבָרִים אֲלוֹ⁵²
39 דְּבָרִים קָלִים הֵן עַד מֵאֵד וְרַעוּעִים. שְׁזָה, מִי לֵאמֹר⁵³
40 שֵׁישׁ לוֹ חֻלְק בְּאֲרָץ יִשְׂרָאֵל? ⁵⁴ וְאֶפְלוּ הוּא רְאוּי,
41 אִינוֹ בְּרִשׁוֹתוֹ⁵⁵. וְהַגְּאוּנִים עִצְמוֹן שִׁתְּקֵנוּ תִּקְנָה זוֹ
42 אָמְרוּ, שְׂאִין אֹמְרִין: יִקַּב הַדִּין אֶת הָהָר, וְאִינָה
43 אֶלָּא בְּיַד לְאִים עַל הַנִּתְבָּע. אִם רָצָה לְדוֹן וְלְתַן
44 בְּהַרְשָׁאָה זוֹ - נִפְטָר. וְלָמָּה יִפְטָר? שְׂאִין זֶה הַבָּא
45 בְּהַרְשָׁאָה זוֹ הָרַעוּעָה פְּחוֹת מְשָׁלִיחַ שְׁעָשָׂהוּ

31) בבא-קמא קד. כרב חסדא רוב יוחנן רובי אלעזר, ולא כרבה. וכן פסק הרי"ף. (32) שרק לענין הרשאה, שהיא בקנין - יש הברל בין פקדון של מטלטלין לבין פקדון של מעות (למעלה הלכה א, ולהלן הלכה ז). וכן בין פקדון לבין מלוה (שם ושם). אבל בשליחות לחוד - אין הברל ביניהם. וראה להלן הערה לד. (33) המדובר כאן כשלא אמר המפקיד או המלוה לנפקד או ללוה שלח לו חובו על-ידי שליח זה, ולפיכך צריך שיעשה השליח בעדים, שממיון שהטריח להביא עדים - ודאי קיבל אחריות הכסף עליו משבא ליד שלוחו (גמרא בבא-קמא שם), אבל אם אמר לנפקד או ללוה שלח לי על-ידי שליח זה - משבא ליד שליח זה, פטור הנפקד או הלוה מאחריות. ראה פ"ג מהלכות שאלה ופקדון הלכה א, ובלחם-משנה. (34) מקורו מהא דבבא-קמא ע. שאפילו אם כתב לו הרשאה - אם לא כתב לו "דון וזכה והוצא לעצמך" - יכול לומר לו: אין אתה בעל דיני. ראה למעלה הלכה א. (35) אבל על המלוה אינו יכול לכתוב הרשאה, כדלהלן הלכה ז (כסף-משנה). (36) שבועות לא. מימרא של רב. (37) [רש"י שם פירש: "שהוא מתעבר על ריב לא לו, ושמה הראשון נוח לו ונוח לפשרה, יותר מזה שאינו יכול לעשות פשרה בממון אחרים". ולפי"ז לעולם אסור. וכן נראה מדברי רבינו. אבל הראב"ד כתב: "דוקא כשהוא עם בעל דינו בעיר אחת - אבל אם היה בעל דינו בעיר אחרת, מציל ממון חבירו הוי". ונראה שלמד כן מתוך אותו הפסוק עצמו

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ב' ח' מנחם-אב - ספר קנין - הלכות שלוחין ושותפין קא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

טו והערה לט, וש"ך סימן קכב ס"ק ט. (63 ר"ף, שם
פרק 'הגזול עצים'. (64 המרשה. (65 בבא-מציעא לו.
ט. הבא⁶⁶ בהרשאה שמתחל לזה הנתבע, או שמכר
לו⁶⁷, או שמתחל לו על השבועה, או שעשה עמו
פשרה⁶⁸ - לא עשה כלום; שהרי אמר לו: לתקן
שלחתיך ולא לענות⁶⁹. לפיכך⁷⁰, אם התנה עמו: בין
לתקן בין לענות, אפלו מחל לו על הכל - הרי זה
מחול.

66) כן כתבו הגאונים (כסף-משנה בשם 'נמוקי יוסף'
בבא-קמא פרק 'מרובה'). (67) כגון שהרשה אותו לקחת
חפץ ממנו והלך ומכרו לו (רדב"ז). (68) ראה למעלה
הערה לו, בדברי רש"י שבועות לא. (69) שהרי יש בו
משום שליחות, ראה למעלה הערה סא. ובכל שליח אמרו
כן (למעלה פ"א הלכה ו). (70) כמו למעלה פ"א הלכה ג.

י. ראובן⁷¹ שבא בהרשאה ותבע שמעון - אין
שמעון יכול לדחותו ולומר לו: שמא המשלח אותך
הרשה אחר ובטל שליחותך? שהרי ראובן אמר
לו: תן לי הפקדון שיש לי בידך, וזו הרשאתי תהי
אצליך. ואם המפקיד הרשה אחר - הוא הפסיד על
עצמו; ושמעון פטור, שהרי בהרשאתו נתן.

(71) המפרשים לא ציינו כאן מקור, אבל דברים שבהגיון הם.

יא. ראובן⁷² שבא בהרשאת שמעון ותבע לוי, ואמר
לוי: לא היו דברים מעולם⁷³, אכל ישבע שמעון
ויטל⁷⁴ - מוציאין המזון מיד לוי, ויהיה מנח בבית
דין עד שיבוא שמעון⁷⁵ וישבע ויטל. וכן כל
הדברים שתולה לוי בשמעון - ידון ראובן, ויהיה
המזון מנח בבית דין עד שיבוא שמעון וישאל.
ויש לראובן להחרימם⁷⁶ על מי שטוען טענת שקר
כדי לעכב המזון ולאחרו. נתחייב לוי שבועה - אינו
יכול לעכב ולומר לו: איני נשבע עד שאחרים בפני
שמעון⁷⁷ על מי שטוען עלי שקר; שאין זה החרם
אלא תקנה קלה שתקנו הגאונים האחרונים, כדי
שיכנונו בעלי דינין טענותיהן, ואין מעכבין שבועתו
של זה מפני תקנה זו הקלה⁷⁸.

(72) אף כאן לא צויין המקור על-ידי המפרשים. (73) לאחר
שנכתבה ההרשאה אמר כן, אבל בעת שנכתבה ההרשאה
לא אמר כן, אחרת אין לכתוב הרשאה (למעלה הלכה ז).
ועיין השגת הראב"ד וכסף-משנה. וכן נראה שבועות לב:
ועיין שם ב'תוספות' ד"ה היכא. (74) המדובר בשני
אופנים: א' כשאר שטר ביד התובע. שדין הוא שהנתבע
הכופר בכל נשבע שבועת היסת ופטור, אלא שיכול הוא
להפך השבועה על התובע שישבע ויטול (פ"א מהלכות
טוען ונטען הלכה ו). ב' כשיש שטר ביד התובע, ואעפ"כ
יכול הנתבע לומר לתובע: השבע לי שלא פרעתיך (פ"ד
מהלכות מלוה ולוה הלכה ב), ועיין ש"ך סימן קכג ס"ק יט.
(75) ויש אומרים, שקובעים זמן מסויים לבואו של זה, כי

1 בעדים⁵⁶. אכל אם לא ירצה הנתבע לדון עמו - אין
2 כופין לתן לו ולא להשבע עד שיבוא בעל דינו.
3 וכן⁵⁷ הורו, שאם היטה לו מלוה אצל חברו, בין
4 בשטר בין בעדי קנין, אף על פי ששפר בה בבית
5 דין - פותבין עליו הרשאה⁵⁸, מפני שהוא פפירת
6 שעבוד קרקע⁵⁹; אכל אם מלוה על פה היא ששפר
7 בה - לא תקנו שיכתבו עליה הרשאה⁶⁰.

(42) כלומר, קנין סודר. (43) כן הוא בבבא-מציעא מו.
בפקדון שכפר בו, שמן הדין אינו יכול להקנות לו, היו
כותבים עליו הרשאה לולא הטעם של מחזי כשיקרא
(למעלה הלכה ו), משום שהרשאה אינה קנין גמור ויש בה
גם משום שליחות (ראה למעלה הערה לט), ואם-כן צריך
עיון, למה לא מועיל קנין חליפין. (44) עובדא של רב
פפא, שם. (45) שקרקע כל שהו, מספיק ל'קנין אגב' (פאה
פ"ג מ"ו). (46) כן הוא בבבא-בבא קמח. שאין הבריא
יכול להקנות הלוואה. ובמעשה של רב פפא (ב"מ שם) לא
גרסו "דרב פפא הוה מסיק (=תובע הלוואה) תריסר אלפי
דינרי", שאם כן מפורש שגם בהלוואה מועיל 'קנין אגב',
אלא "דרב פפא הוה ליה תריסר אלפי דינרי", ובפקדון
הדברים אמורים, וראה ב'תוספות' בבא-בבא עז: ד"ה רב
פפא. ואף כאן צריך עיון, למה לא מועיל קנין בהלוואה
לגבי הרשאה, כשם שמועיל בפקדון שכפר בו (ראה למעלה
הערה מב). (47) בבא-בבא שם. (48) פ"ו מהלכות
מכירה הלכה ח. (49) כמבואר למעלה בהלכות מכירה, שם
הלכה יא. (50) כלומר: בפקדון. (51) וקנין סודר לא
מועיל אף לפי דברי הגאונים, שהרי אין מטבע נקנה
בחליפין (למעלה בהלכה זו, ועיין כסף-משנה). (52) זה
מוסב רק על התקנה השנייה, ולא על התקנה הראשונה
לכתוב הרשאה אף על המלוה (כסף-משנה, ועיין לחם-
משנה). (53) כלומר: מי יאמר על זה. [ובפירוש התלמוד
לרבינו במסכת גיטין (הובא בכפתור ופרח פ"ד) כתב:
"ובאמת מי יאמר" - הרב ניסן זק"ש]. (54) שמא הוא
מזרע גרים, שאין להם חלק בא"י (כסף-משנה). (55) וכן
דחו ה'תוספות' בבא-בבא מד: ד"ה דלא הוה, דברי
האומרים כדעת הגאונים. ועיין הגהות מימוניות.
(56) למעלה הלכה ה. (57) היינו, עוד פרט אחד בצירוף
הסתייגות מסויימת, אשר לתקנה הראשונה. (58) היינו,
כשאין השטר תחת ידו, אחרת הרי אפשר להקנותו בכתיבה
ומסירה, כמבואר למעלה. (59) והקרקע היא בעין, ואין זה
נראה כל-כך כמשקר, ראה למעלה הערה ב. (60) מפני
שאו נראה כמשקר, כנ"ל בהלכה ו.

8 ח. מי⁶¹ שהרשה לאחד, ורצה לבטל השליחות
9 ולהרשות לאחר - הרי זה מבטל⁶². ואין⁶³ למרשה
10 לכתב הרשאה לאחר; שנה⁶⁴ אמר: אין רצוני
11 שיהיה פקדוני ביד אחר⁶⁵. לפיכך, אם התנה עליו
12 שירשה הוא לאחר, ואחר לאחר - הרי השליח
13 כותב הרשאה לשני, ושני לשלישי, הכל לפי תנאו.

(61) כן כתב הרי"ף בבבא-קמא פרק 'מרובה'. (62) שאע"פ
שהרשהו בקנין - יש בו משום שליחות, ראה למעלה הערה

הגמרא שם, לדעת אביי ורבא ורבא אשי, שכשם שאיסור בטל ברוב היתר, כן בטל מומן בממון של אחר, ואם נתערב לו קב של חיטין בעשרה קבין של חבירו, בטל הקב הזה בחיטים של חבירו, אלא שצריך לשלם לו תמורת הקב הזה, הרי ביטול הוא קנין. ואין קנין זה ככל הקנינים, שעל-ידיהם קנה החפץ, וכתוצאה מזה נאסר החפץ על כל העולם בלאו של "ולא תגזול" (ויקרא יט, יג) - אלא כאן בביטול, הדבר נעשה בהיפך: על-ידי הביטול נתבטל איסור של "ולא תגזול", כשם שכל איסורי מאכלות בטלים ברוב, וממילא נעשה שלו וקנה. ומתוך זה יש ללמוד שגם בתערובת של עשרה קבים שלו בשל עשרה קבים של חבירו, כיון שכל אחד מהם אסור לו להוציא חיטים מחמת שמעורבות בהן חיטיו של חבירו, שכן בתערובת היתר ואיסור "חד בחד" (=אחד באחד), הכל אסור - כל אחד קונה חיטיו של חבירו, ונעשים שותפים. ובמעות שאין הקפדה על עצם המטבעות אלא על שווים ולא שייך בהם ביטול, אין התערובת קנין, וכמו שכתב הסמ"ע הנ"ל. 12) שחצרם קונה להם, לכל אחד ואחד. ומה שאמרו (בבא-בבא פד): שחצר השותפין אינו קונה, אינו אלא בחצר שיש לשניהם בו זכות להשתמש בו בכל אשר ירצה, כשמניח המקנה את החפץ בחצר להקנותו לחבירו - אין זו יציאה מרשותו, שכיון שהניח חפץ במקום זה, הוברר הדבר שהמקום הזה הוא שלו, ונמצא שהחפץ עודנו ברשותו, אבל בחצר ששכרוהו במיוחד להשתמש בו רק דברים המשותפים לשניהם, ואם כן כשהמקנה מניח החפץ בחצר הרי הוא מונח גם ברשותו של הקונה, ונמצא שהוצא החפץ מרשות היחיד שלו והניחו ברשות השייכת גם לקונה (נתיבות המשפט' סימן קעו, 'משפט האורים' ס"ק ב, ועיין אור-שמח).

ב. האַמְנִין שְׁנִשְׁתַּתְּפוּ בְּאֲמָנוֹת, אָף עַל פִּי שְׁקָנוּ מִיָּדָם - אֵינָן שְׁתַּפִּין. בַּיָּצֵד? שְׁנֵי חֵיטִים אוֹ שְׁנֵי אוֹרְגִים שֶׁהִתְנוּ בִּינֵיהֶם, שְׁפָל שִׁנְיָח זֶה וְזֶה בְּמִלְאֲכָתוֹ יִהְיֶה בִּינֵיהֶן בְּשִׁנְיָה - אֵין פֶּאֵן שְׁתַּפּוֹת כָּלָל; שְׁאִין אָדָם מִקְנֶה לְחִבְרוֹ דְּבָר שְׁלֵא פֶא לְעוֹלָם. 13) אֲבָל אִם הָיוּ לוֹקְחִין הַבְּגָדִים בְּמִמּוֹן עֲצָמָן 14) וְתוֹפְרִין אוֹתָן וּמוֹכְרִין, וְלוֹקְחִין 15) הַשְּׁתֵי וְהָעֶרֶב מִמְּעוֹתֵיהֶן 16) וְאוֹרְגִים וּמוֹכְרִין, וְנִשְׁתַּתְּפוּ 17) בְּמַעוֹת שְׁלוֹקְחִין בּוֹ - הָרִי אֱלוֹ שְׁתַּפִּין, וְכָל מָה שִׁירְיָחוֹ בְּשֹׁכֵר מְלֹאכְתָּן וּבְמִשְׁאֵן וּבְמִתְּנֵן - הָרִי אֱלוֹ לְאֲמָצֵע.

13) למעלה פרק כב מהלכות מכירה, הלכה א. לפי שדעת רבינו שהשותפות חלה על הרווחים, והרי אינם בעולם, אבל הראב"ד סובר שמהותה של השותפות היא, שכל אחד מהם משעבד גופו לחבירו, למעשה ידיו, וגופו הריהו בעולם [וראה למעלה פ"ה מהלכות מכירה הלכה יד, ובהערה סב שם]. 14) פירוש: כן היה דרכן, אבל כאן לא עשו כן, ראה להלן 'פרישה' סימן קעו ס"ק ד). והמדובר בחיטים. 15) כלומר: או שלוקחין, וכן הוא בשולחן-ערוך שם סעיף ג. וכאן מדובר באורגים. 16) ראה למעלה הערה יג. 17) כלומר, שינו מהמנהג (שכל אחד לוקח בממון עצמו, כנ"ל) ונשתתפו במעות, לפני שקנו הבגדים והשתי והערב

שמה המשלח רמאי ורוצה להתחמק משבועה (שו"ע שם סעיף ח, וסמ"ע שם ס"ק יג). 76) תקנת הגאונים היא, שכל מי שמטילים עליו שבועה, בין דאורייתא בין דרבנן, יש לו זכות להטיל חרם על המשביע (פ"א מהלכות טוען ונטען הלכה יא). 77) ועד שיבוא - לא אשבע. 78) בניגוד למה שאמרנו למעלה, שיכול לעכב הממון וליתנם ביד הב"ד, אם אומר שישבע שמעון ויטול - ששם הוא דין הגמרא, ולא תקנה קלה של הגאונים.

פָּרֶק רְבִיעִי

1) ביאר בו רבינו דיני שותפות והיאך הם משתתפים, וכיצד הם חולקים.

א. כְּשִׁירְצוֹ הַשְּׁתַּפִּין לְהַשְׁתַּתֵּף - בְּמָה יִקְנֶה כָּל אֶחָד מֵהֶן מִמּוֹן? חִבְרוֹ לְהַשְׁתַּתֵּף בּוֹ? 3) אִם בְּמַעוֹת נִשְׁתַּתְּפוּ - יֵבִיא זֶה מְעוֹתָיו וְיֵבִיא זֶה מְעוֹתָיו, וְיִטְּלוּ אוֹתָן לְכִיס אֶחָד, וְיִגְבִּיהוּ 4) אֶת הַפִּיס שְׁנֵיהֶם. 5) אֲבָל אִם פָּתְבוּ שְׁטָר 6) וְהֵעִירוּ עֲדִים, אָף עַל פִּי שְׁקָנוּ מִיָּד שְׁנֵיהֶם שְׁיֵבִיא זֶה מֵאָה וְזֶה מֵאָה וְיִשְׁתַּתְּפוּ בָּהֶן - לֹא קָנוּ, וְעַדִּין לֹא נַעֲשׂוּ שְׁתַּפִּין, שְׁאִין הַמְּטַבֵּעַ נִקְנֶה בְּחִלְפִין 7). לְפִיכָף, אִם נִשְׁתַּתְּפוּ בְּשָׂרָה הַמְּטַלְטֵלִין - בִּין שְׁקָנוּ 8) מִיָּדָם שְׁיֵבִיא 9) זֶה חִבְתוֹ שֶׁל יֵין וְזֶה פְדוֹ שֶׁל דְּבַשׁ וְהָרִי נִשְׁתַּתְּפוּ בָּהֶן 10), נַעֲשׂוּ שְׁתַּפִּין בָּהֶן. 11) וְכֵן אִם עֲרִבּוּ פְרוֹתֵיהֶן 11), אוֹ שְׁשָׁכְרוּ מְקוֹם בְּשְׁתַּפּוֹת וְהֵנִיחַ זֶה פְדוֹ וְזֶה חִבְתוֹ שְׁנִשְׁתַּתְּפוּ בָּהֶן - הָרִי אֱלוֹ שְׁתַּפִּין 12). כָּלָל שֶׁל דְּבָר: בְּכָל הַדְּרָכִים שְׁקוֹנֶה הַלוֹקָח, בְּאוֹתָן הַדְּרָכִים עֲצָמָן קוֹנֵין הַשְּׁתַּפִּין זֶה מִזֶּה הַמְּמוֹן הַמְּטַל בִּינֵיהֶם לְהַשְׁתַּתֵּף בּוֹ.

2) רכוש, כולל כסף ומטלטלין. 3) שאין השותפות נקנית בדיבור גרידא (חושן-משפט סימן קעו סעיף א). וצריך לקנות גוף הממון, אבל עם עשה קנין שישתתפו - אין זה אלא כדברים בעלמא (למעלה פ"ה מהלכות מכירה, הלכה יד). 4) בבא-בבא פו. שכיס נקנה בהגבהה, וראה למעלה פ"ג מהלכות מכירה הלכה א, ולהלן הערה י. 5) יש אומרים, שכיס אחד לאו דוקא, והוא-הדין אם כל אחד מגביה כיסו של השני (כסף-משנה). וראה בחושן-משפט שם, ובביאור הגר"א שם ס"ק ד. 6) ומטלטלין אינם נקנים בשטר (בבא-קמא ט:). 7) בבא-מציעא מו. ולמעלה פ"ו מהלכות מכירה, הלכה א. 8) שם מד. במשנה, שמטלטלין נקנים בחליפין. וכ"ה בקידושין כת. במשנה. 9) אף שעדיין לא הביא, שחליפין קונים בכל מקום. 10) כלומר, כל אחד מהם קנה חלק חבירו לשותפות, ולא שהחליפו של זה בזה ושל זה בזה. 11) הכסף-משנה מקשה: מה קנייה יש בעירוב הפירות? ולפיכך פירש: "שעירבו פירותיהם והגביהם כל אחד מהם, דומיא דמעות". אבל הסמ"ע סימן קע"ו ס"ק ח כתב, שהעירוב עצמו הוא קנין, שכל אדם רוצה שפירותיו יהיו נפרדים, ואם הסכים לערבב, זה נחשב לקנין. ולפיכך, במעות שאין אדם מקפיד על תערובתו - אין התערובת קנין. ואמנם לא הזכיר רבינו למעלה בשותפות-מעות אלא הגבהה, ולא תערובת. [ונראה שמקור דבר זה, שעירוב הוא קנין, הוא ממה שאמרו בביצה לח: במסקנת

או שְׁהִיְתָה בְּחֻלְקָתָהּ הֶפְסֵד³⁵ - הָרִי אֵלּוּ מוֹכְרִין²⁷
 אוֹתָהּ³⁶ וְחוֹלְקִין אֶת הַדְּמִים. הִיָּה³⁷ זְמַן יָדוּעַ²⁸
 לְמַכִּירַת אוֹתָהּ סְחוּרָה - יֵשׁ לְכָל אֶחָד מֵהֶן לְעֶכֶב²⁹
 שְׁלֹא יִחְלְקוּ עַד שֶׁתִּמְכַר הַסְּחוּרָה בְּזִמְן הַיָּדוּעַ³⁰
 לְמַכִּירָתָהּ. וְאִין אֶחָד נוֹטֵל מִן הַקֶּרֶן וְלֹא מִן הַרוּחַ³¹
 עַד זְמַן הַחֲלָקָה, אֲלֵא אִם הִתְנֵוּ בִּינֵיהֶם. הִיָּה לָהֶם³²
 חוֹב אֲצֵל אַחֲרֵיהֶם³⁸ - אִינוּ יְכוּל לֹאמַר לְחִבְרוֹ: לֹא³³
 נִחְלַק עַד שֶׁנִּגְבְּהָ כָּל חוֹב³⁹ שֵׁישׁ לָנוּ; אֲלֵא³⁴
 חוֹלְקִין⁴⁰, וְכִשְׁיִפְרְעוּ הַחוּבוֹת⁴¹ - יֵטֵל כָּל אֶחָד³⁵
 חֲלָקוֹ. הִיָּה עֲלֵיהֶן חוֹב לְאַחֵר: אִם אֵינֶן אַחֲרָאִין זֶה³⁶
 לְזֶה⁴² - חוֹלְקִין⁴³, וְלִכְשִׁיגִיעַ זְמַן הַחוֹב לְפָרְעוֹ - יִתֵּן³⁷
 כָּל אֶחָד חֲלָקוֹ; וְאִם הֵן אַחֲרָאִים⁴⁴ - כָּל אֶחָד מֵהֶן³⁸
 מְעַכֵּב לְחֻלְקָה עַד שִׁיגִיעַ זְמַן הַשְּׁטָר וְיִפְרְעוּ הַחוֹב.³⁹
 וְלָמָּה מְעַכֵּב? שֶׁהָרִי חִבְרוֹ אוֹמַר לוֹ: הוֹאִיל וְכָל⁴⁰
 אֶחָד מִמֶּנּוּ חֵיב לְשֵׁלֵם כָּל הַשְּׁטָר, נִשְׂא וְנִתֵּן בְּדָמִים⁴¹
 אֵלּוּ עַד שִׁיגִיעַ הַזְּמַן. אָמַר לוֹ חִבְרוֹ: נִחְלַק, וְיֵטֵל⁴²
 אֶתָּה דָּמִים כִּנְגַד כָּל הַשְּׁטָר, וְעֲשֵׂה מֵהֶן סְחוּרָה⁴³
 לְעֶצְמְךָ, וְחֲשֵׁלֵם כָּל הַשְּׁטָר בְּזִמְנֵנוּ - יֵשׁ לוֹ לְעֶכֶב⁴⁴
 עַדִּין וְלֹאמַר לוֹ: שְׂמָא נִפְסִיד, וְהַשְּׁנִים יוֹתֵר מְרוֹיְחִין⁴⁵
 מִן הָאֶחָד⁴⁵.

(פרישה' שם). ומכיוון שהם מצויים בשוק, אינם בכלל דבר
 שלא בא לעולם אע"פ שעדיין לא קנו (סמ"ע שם, ס"ק יא).
 ג. השתפיון¹⁸ שהטילו לפיכך זה מנה וזה מאתים וזה
 שלש מאות, ונתעסקו¹⁹ בלן בממון, ופחתו או
 הותירו - השכר או הפחת ביניהם בשנה לפי
 מנינם²⁰, ולא לפי המעות. ואפילו²¹ לקחו שור
 לטביחה, שאלו טבחוהו היה נוטל כל אחד מפשרו
 כפי מעותיו²², אם מכרוהו חי ופחתו או הותירו -
 השכר או הפחת לאמצע²³. במה דברים אמורים?
 כשנשארו ונתנו במעות שנשתתפו בהן; אבל²⁴ אם
 המעות קימין, ועדין לא הוציאו אותן, ופחתו או
 הותירו מחמת המטבע ששנה²⁵ המלך או אנשי
 המדינה²⁶ - חולקין השכר או ההפסד לפי המעות.
 במה דברים אמורים? בסתם; אבל אם התנו²⁷ שיטל
 בעל המאה²⁸ שלשה רבעים מן השכר, ויטל בעל
 המאתים רביע, ואם נפחתו - לא יפחת זה שיטל
 שלשה רביעי השכר אלא רביע ההפסד, ויפסיד זה
 שנוטל רביע השכר שלשה רבעים מן הפחת - הרי
 אלו חולקין כפי מה שהתנו, שכל תנאי שפממון -
 קיים.

(18) כתובות צג. צג: מימרא של שמואל. (19) דוקא
 נתעסקו, אבל אם לא נתעסקו והמעות קיימים, חולקים לפי
 המעות (להלן). (20) נראה שהטעם הוא שיתכן ומזלו של
 השותף גורם, בלי לשים לב לכמות הממון שהשקיע.
 (21) כפירושו של רב המנוגא למימרת שמואל, ש"אפילו שור
 לחרישה ועומד לטביחה - השכר לאמצע", שלזה נוטה
 הסוגיא, ושליפכך הכריע הרי"ף כמותו. (22) לדעת הכסף-
 משנה אף אם עמד לכתחילה לחרישה, ואחר-כך טבחוהו -
 מחלקים חלק כחלק (ודלא כרש"י שפירש שפלוגתת רבה
 ורב המנוגא היא כשעמד לחרישה ושוב טבחוהו. ואף בזה
 אמר רב הונא השכר לאמצע). (23) והיינו כרב המנוגא,
 אלא שרב המנוגא הזכיר שור העומד לחרישה ושוב עמד
 לטביחה, ורבינו מוסיף שהדין כן אף אם מתחילה עמד
 לטביחה. (24) שם צג: במסקנת הגמרא. (25) שהוסיפו
 את ערך המטבע או החסירו אותו. (26) [כן מצאנו בגמרא
 (בבא-מציעא מו:)] "מטבע שפסלתו מדינה או פסלתו
 מלכות". (27) בהתאם לכלל הידוע, שכל תנאי בממון -
 קיים. (28) נקט רבינו דוגמא זו, להודיענו שאפילו התנו
 להוסיף לממעט ולמעט למרבה - תנאים קיים, שהכל הולך
 אחרי התנאי.

(29) בבא-מציעא קה. מימרא של רבא, וכפי נוסחת הספרים
 שלפנינו: "הני בי תרי דעבדי עיסקא בהדי הדדי (=שנים
 שעשו עסק ביחד, כלומר נשתתפו) ורווח (=הרוויחו), ואמר
 ליה חד לחבריה, תא ליפלוג (=בוא ונחלק), אי אמר ליה
 אידך נרווח טפי - דינא הוא דמעכב (= אם השני מתנגד
 וטוען שרוצה להרוויח יותר - דין הוא שמעכב החלוקה)".
 ומפרשה רבינו, בשנים שעשו שותפות וקבעו זמן מסויים,
 ועיין רש"י והרי"ף שם. ובנוסחאות אחרות שם: "הני בי
 תרי דקבילו עיסקא בהדי הדדי" (ראה ב'בעל המאור' שם).
 ולפי זה, המדובר כאן בשנים שקבלו עיסקא משלישי, ועיין
 רש"י ו'תוספות' שם. (30) שזהו ביטול השותפות.
 (31) שם במסקנא, שכל שותף יכול לטעון, כי הוא רוצה
 להמשיך בשותפות בכל הכסף, הקרן והרווח יחד, עד הזמן
 הקצוב, בטענה כי מזלם של שנים עדיף יותר להביא ברכה.
 (32) כן נראה שם לא: מתוך פסק דינו של רבה בר רב הונא,
 על רקע העובדא של איסור ורב ספרא, ושם סט. מדברי רב
 פפא על רקע העובדא של שני הכותים. (33) וראה להלן
 פ"ה הלכה ט, כשחולק שלא לדעת חבריו. (34) ראה בפ"א
 מהלכות שכנים הלכה ד. (35) בבבא-מציעא ז: ח. שטלית
 מוזהבת שאינה בכדי חלוקה, ובהמה טמאה שאם יחלוקה
 תיפסד - מוכרים אותה ומתחלקים בדמיה. (36) המדובר
 כשאין כאן טענת "גוד או אגוד", כלומר: קנה או אקנה
 (ראה בהל' שכנים שם ה"ב), אבל אם טוען "גוד או אגוד"
 - אין מוכרים אותה לאחר (ש"ך סימן קעו, ס"ק כט).
 (37) גיטין לא: ברייתא של רבי יהודה, וכפי פירושו של רבא
 שם. וראה בר"ח ו'תוספות' שם ד"ה לשותפים. (38) קרי:
 חובות אצל אחרים. (39) כלומר, כל החובות.
 (40) כלומר, חולקים אף לפני שגבו כל החובות. וממשיך
 רבינו לפרש איך חולקין? - וכשפרעו החובות וכו'.

ד. השתפיון²⁹ שהתנו ביניהם שיעמדו בשתפות זמן
 קצוב - כל אחד ואחד מהן מעכב על חברו, ואינו
 יכול לחלק עד שיגיע הזמן או עד שיכלה ממון
 השתפות, ואין אחד מהן יכול לטל חלקו מן הקרן³⁰
 ולא בשכר³¹ עד סוף הזמן. נשתתפו³² סתם, ולא
 קבעו להם זמן - הרי אלו חולקין כל זמן שירצה
 אחד מהן³³; וזה נוטל חלקו מן הסחורה, וזה נוטל
 חלקו. ואם לא הייתה באותה סחורה דין חלקה³⁴,

15 זָה פְּטוּרָא¹¹. וְאִין פְּל הַדְּבָרִים הָאֵלּוּ צְרִיכִין קִנְיָן¹²,
16 אֲלֵא בְּדָבָרִים בְּלָבָד.

2) ראה להלן הלכה ב, שהנותן מעות לחבירו בתורת שותפות ליקח בהם חיטים, אין ליקח בהם שעורים. והמקור מבבא קמא קב: ואף כשהשתתף בסתם - אם יש מנהג הרי זה כאילו התנה (סמ"ע קעו סעיף קטן לא) וראה במגדל עוז מקור להלכה זו בתשובות הגאונים. 3) פן יארע אונס בדרך. כן הוא בכתובות ק: "רבינא הווה בידיה חמרא (=יין) דרבינא זוטא וכו' הווה מסיק ליה לסיכרא (=רצה להוליכו למקום ששמו "סיכרא") אתא לקמיה דרב אשי, אמר ליה מהו למשקליה בהדיה (=האם מותר לי לקחת אתי יין זה?) נשקליה, דילמא מיתניס (=אקחהו שמא יקרה אונס), נשבקיה, דילמא מתקפי (כן הוא נוסחת הרי"ף, וזה פירושה: נשאר אותו כאן, שמא יחמיץ), אמר ליה זיל לא עדיף מדיך (=הולך אותו כשם שאתה מוליך את שלך)". הרי שדווקא אם יש חשש שמא יחמיץ כאן - אז התירו לו, אבל באופן אחר אסור אף אם מוליך גם את שלו, ועיין ר"ן שם. ולהלן הזכיר רבינו גם "פירש בים". 4) היינו בסחורה או בממון השותפות, כדלהלן הלכה ב. 5) מקור הלכה זו במשנה פסחים פט: "הממנה עימו אחרים בחלקו (שלא בידיעת בני החבורה) רשאים בני חבורה ליתן לו את שלו". כלומר, אומרים לו טול חלקך וצא, שאין אנו רוצים שיתערב זר בינינו (רע"ב שם). 6) תוספתא בבא מציעא פרק ד (הוצאת צוקרמנדל עמוד 380 A, ותוכנה הובא להלן (פרק ז הלכה ז), ש"המושיב את חבירו בחנות למחצית שכו, אם היה אומן לא יעסק באומנותו, לפי שאין עניו על החנות בשעה שעוסק באומנותו". ושם בתוספתא ובדברי רבינו שם שם היה שותף עימו בחצר (בתוספתא: בחנות) מותר. וכאן השמיט זאת רבינו בהסתמכו על מה שכתב להלן. 7) פסחים קיג. "שרי כיסיך, פתח שקיך" (=קבל המעות תחילה ותנם בתוך כיסך ואחר כך פתח השק ותן ללוקח). ועוד אמרו בכתובות עו: "סתמא דמילתא כמה דלא יהיב איניש זוזי, לא יהיב איניש חיותא" (=מן הסתם לא ייתן המוכר את הבהמה כל זמן שלא נתן הלוקח את הכסף). 8) ואם קצת בני אדם מוכרים בהקפה וקצתם שלא בהקפה אסור למכור בהקפה (כסף משנה) ואפשר שאפילו אם רוב בני אדם מוכרים בהקפה וקצת שלא בהקפה - אין למכור בהקפה, שאין הולכין בממון אחר הרוב (בבא בתרא צב: ולמעלה פרק ט"ז מהלכות מכירה הלכה ה) ואין היתר אלא בדבר שדרכו להימכר תמיד בהקפה (ראה באור שמח להלן הלכה ב ובנתיבות המשפט שם חידושים אות כג). 9) שאין השואל רשאי להשאיל (לאחרים) ואין השוכר רשאי להשכיר - שאין רצונו של אדם שיהא פקדונו ביד אחר (בבא מציעא לו. ופרק א מהלכות שכירות הלכה א). ושותף הרי הוא כשומר כמו שאמרו בבבא בתרא מב: 10) ש"כל תנאי שבממון קיים" (בבא מציעא צד.). 11) שהרי מחל. 12) כמו שכתב רבינו למעלה פרק ה מהלכות מכירה הלכה יא שתחילה אינה צריכה קניין.

17 ב. אַחַד מִן הַשְּׂתָפִין שְׁעֵבֵר¹³ וּמְכַר בְּהֶקְפָּה, או
18 פֶּרֶשׁ¹⁴ בְּכֵסִים¹⁵, או הֵלֵךְ לְמִקְוֵם אַחַר, או שִׁנְשָׂא וְנָתַן

41) כלומר, לאחר פרעון כל חוב - חולקים, ומכאן שאין חולקים בשטרות, באופן שכל אחד יגבה חלקו - לפי שיכול לומר לו: כוחם של שנים, עדיף לגבות החוב (רדב"ז, ועיין ב'טור' סימן קעו בשם הרא"ש). 42) כגון שלוו שניהם סכום כסף באופן שעל כל אחד חלה חובת תשלום על מחצית הסכום בלבד. והמדובר כשפירשו בשטר שאינם אחראים זה לזה (ראה בפכ"ה מהלכות מלוה ולוה הלכה ט, וברדב"ז וכסף-משנה כאן) ואינם ערבים זה לזה. 43) יכול אחד להכריח את השני לפרק את השותפות, והוא ישלם את חלק החיוב שהוא חייב בו. ואין השני יכול לטעון, כמו בסמוך, שהשנים טובים מן האחד, מכיון שאין שעבוד האחד על השני ואין קשר ביניהם, וראה סמ"ע שם ס"ק נד. 44) שאפשר לתבוע מכל אחד מהם את תשלום כל החוב. כגון שלוו בשטר אחד, שמן הסתם הם אחראים זה לזה, כיון שלא פירשו שאינם אחראים (הלכות מלוה ולוה שם, ועיין רדב"ז כאן). 45) בבא-מציעא שם בסיום המימרא של רבא (שתוכנה הובא בתחילת הלכה זו), שאם קבעו זמן, אין האחד יכול להכריח את השני להתחלק, ואף כאן הם משועבדים זה לזה עד זמן פרעון החוב.

1 ה. הַנּוֹתֵן⁴⁶ מְעוֹת לְחֵבְרוֹ לִילָף לְמַדִּינָה פְּלוּנִית
2 לְסַחֲרָה⁴⁷, או לְקִנּוֹת לוֹ פְּרוֹת לְסַחֲרָה⁴⁸, או לִישָׁב
3 בוּ בְּחִנּוֹת⁴⁹ - אֵינּוּ יְכוּלִּים לְחַזֵּר בוּ וּלְהַחְזִיר הַמְּמוֹן⁵⁰
4 מִיַּד הַשֹּׁתֵף, עַד שִׁילָף לְמִקְוֵם שֶׁהִתְנוּ וְיַחְזִיר⁵¹, או
5 עַד שִׁיִּקְנוּ⁵² אוֹתָן הַפְּרוֹת וְיִמְכְּרוּ, או עַד שִׁישָׁב
6 בְּחִנּוֹת⁵³. שְׂזָה כְּמִי שֶׁקָּבַע זְמַן הוּא.

46) נלמד ממה שנאמר למעלה בהלכה ד. 47) כלומר, לקנות ולמכור שם סחורה. וראה סמ"ע שם ס"ק נו. 48) היינו, לקנות פירות ולהביא לכאן על-מנת למכרם. 49) כלומר, לשאת ולתת בכסף זה בחנות זו. 50) אבל המקבל יכול לחזור בו, שהרי הוא כפועל, ראה פ"ט מהלכות שכירות הלכה יד. 51) כלומר, לאחר שנשא ונתן שם. 52) בכ"י תימן: שיקנה. 53) כלומר, עד שישא ויתן בחנות. ואם יש שם דברים שיש זמן ידוע למכירתם - עד שיגיע הזמן (רדב"ז).

יום ג' ט' מנחם-אב ה'תשע"ז

פֶּרֶק חֲמִישִׁי

1) ביאר בו רבינו היאך צריך השותף להתנהג בסחורה המשותפת, ואם אחד מהם בא לחלוק שלא מדעת חבירו.

7 א. הַמְּשַׁתֵּף עִם חֵבְרוֹ בְּסֵתֶם - לֹא יִשְׁנֶה מִמְּנֵהָ
8 הַמְּדִינָה² בְּאוֹתָהּ הַסַּחֲרָה. וְלֹא יִלָּף לְמִקְוֵם אַחֲרָי, או
9 וְלֹא יִשְׁתַּתֵּף בָּהֶּן עִם אַחֲרִים⁴, וְלֹא יִתְעַסֵּק בְּסַחֲרָה
10 אַחֲרָתָּה⁶, וְלֹא יִמְכַר בְּהֶקְפָּה⁷, אֲלֵא דָּבָר שֶׁדָּרְכוֹ
11 לְהִמְכַר תָּמִיד⁸ בְּהֶקְפָּה, וְלֹא יִפְקִיד בְּיַד אַחֲרִים⁹,
12 אֲלֵא אִם כֵּן הִתְנוּ בְּתַחֲלָה, או שֶׁעָשָׂה מְדַעַת חֵבְרוֹ¹⁰.
13 עֵבֵר וְעָשָׂה שְׂלֵא מְדַעַת חֵבְרוֹ, וְאַחַר כֵּן הוֹדִיעֵנו
14 וְאָמַר לוֹ: עָשִׂיתִי כֵּן וְכֵן, וְהִסְכִּים לְמַעֲשָׂיו - הֲרִי

נאסר לו לעסוק בסחורה אחרת. וכהאי גוונא כתב הש"ך בירוה-דעה סימן קעז סעיף קטן סז בשם הפרישה. והמדובר כאן כשקונה בכספו הוא ולא ממעות השותפות, וראה להלן. יש שכתבו שכיוון שקונה בכספו הוא, אין הבדל בין אותו המין למין אחר (וראה להלן) ואדרבא אם מותר לקנות מאותו המין, שיש מקום לחשד, שיחשבו הרואים שמשלשל לסלו מאותם הפירות השייכים לשניהם (ראה ברדב"ז), כל שכן שמותר לקנות ממין אחר (ראה בבית יוסף שם סימן קעז). ויש אומרים שלא הותר אלא אותו המין, אבל מין אחר אסור. (29) שמא מה שקנה לעצמו אינו משוכח כל כך כמו של השותפות, ונמצא חבירו נפסד בכך (כסף משנה). (30) יש מפרשים שכאן מדובר בכסף של השותפות, ולפיכך אסור לקנות לחבירו מין אחד ולעצמו מין אחר. ואילו ב"לעצמו" שלמעלה שהוא בכסף של עצמו, מותר בין באותו המין ובין במין אחר. ויש אומרים שהבבא הזו היא המשך מהבבא הקודמת ושתייהן עוסקות בכסף של עצמו ולפי זה לעולם אסור לקנות ממין אחר כמו שביאר רבינו להלן (אבן האזל). (31) בכתב-יד תימן: "בחבילה" וכן גרס רבינו ירוחם (הובא בכסף משנה) וכן הוא בתוספתא שם. ואפשר לפרשו מעניין "יחד", כלומר, שיהיה ריווח והפסד שניהם ולא ישתכר בשלו יותר מבשל חבירו (בית יוסף שם). ונראה שכל זה מחמת חשד, שלא יאמרו: לעצמו דאג, ולחבירו לא דאג.

ד. אָחַד מִן הַשְּׁתֵּפִינ שְׁאָמַר: נוֹלֵיף הַסְּחוּרָה לְמָקוֹם פְּלוּנִי, שְׁהִיא בְּיַקָּר³², וְנִמְכָּר שָׁם³³, אֵף עַל פִּי שְׁקָבֵל עָלָיו כָּל אֲנֵס אוֹ כָּל פֶּחַת שְׁכִיבּוּא - הֲרֵי חִבְרוּ מְעַבְּב עָלָיו; שְׁהָרִי אוֹמֵר לוֹ: אֵינִי רְצוֹנִי שְׁאֲתֵן מְעוֹת שְׁבִידֵי, וְאֶהְיֶה רוֹדֵף אַחֲרֶיהָ לְדִין לְהוֹצִיא מִמָּךְ³⁴.

ו. כָּן כָּל פִּיּוּצָא בְּזָה.

(32) כלומר, למקום פלוני שהסחורה נמכרת שם ביוקר. (33) וראה למעלה (הלכה א) שבלי רשות מהשותף השני אסור להוליך למקום אחר. (34) מקור הלכה זו בירושלמי בבא קמא (תחילת פרק שלישי) בדין שור שעלה על שור אחר להרגו, שמוותר לבעל השור הניזק לשמוט את שורו מתחת לשור המזיק, ובעל השור המזיק אינו יכול לטעון: אשלים לך נזקך, לפי שאומר לו: איני רוצה לחזור אחריך בבתי דינים, ומטעם זה הצריכו חכמים להרחיק נזקים מחבירו, אף כאלה שהמזיק חייב לשלם לניזק, עיין בבא בתרא כ: ולמעלה פרק ט מהלכות שכנים הלכה יא.

ה. אָחַד מִן הַשְּׁתֵּפִינ שְׁבָא לִישָׁן אֶת הַפְּרוֹת עַד זְמַן הַדְּוֵעַ³⁵ - אֵינִי חִבְרוּ מְעַבְּב עָלָיו. וְאֵם אֵינִי זְמַן לְאוֹתָן פְּרוֹת - חִבְרוּ מְעַבְּב עָלָיו.

(35) כגון התאריכים של מכירת פירות שונים, עליהם מוסר רבי יהודה בכרייתא ובתוספתא שם. ובתוספתא שם נוסף: "אם היה ערב שביעית - מותר, שמתחילה לא לקחו אלא על מנת כן" (כלומר, ליישן פירות של ערב שביעית לצורך שביעית).

ו. שְׁתֵּפִינ שְׁשָׂמוּ פְּרוֹתֵיהֶן וְנִשְׁתַּתְּפוּ בֵּהֶן - יֵשׁ לָהֶן

בַּסְּחוּרָה אַחֲרָת, וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּאֵלוֹ הַדְּבָרִים - כָּל פֶּחַת שְׁכִיבּוּא מִחֲמַת שְׁעֵבֵר¹⁶ חֵיב לְשַׁלֵּם לְבִדּוּ¹⁷; וְאֵם הִיָּה¹⁸ שָׁם שְׁכָר - הַשְּׁכָר לְאִמְצַע, כְּמוֹ שְׁהֲתֵנוּ בִּינֵיהֶם בַּשְּׁכָר. לְפִיכָף, הַנּוֹתֵן¹⁹ מְעוֹת לְחִבְרוּ לְבִתּוֹת שְׁתֵּפוֹת לְקַח בְּהֵן חֲטִים לְסְחוּרָה²⁰, וְהֵלֵף וְקָנָה שְׁעוּרִים, אוֹ שָׁנְתָן לוֹ מְעוֹת לְקָנוֹת שְׁעוּרִים, וְקָנָה חֲטִים: אִם²¹ פָּחַתוּ - פָּחַתוּ לְזָה שְׁעֵבֵר, וְאִם²² הוֹתִירוּ - הוֹתִירוּ לְאִמְצַע²³. וְכֵן²⁴ אִם הֵלֵף וְנִשְׁתַּתְּףָה עִם אַחֵר בְּמָמוֹן הַשְּׁתֵּפוֹת: אִם הַפְּסִיד - הַפְּסִיד לְעִצְמוֹ, וְאִם נִשְׁתַּפֵּר - הַשְּׁכָר לְאִמְצַע. אֲבָל אִם נִשְׁתַּתְּףָה עִם אַחֵר בְּמָמוֹן עִצְמוֹ²⁵: אִם פָּחַת - פָּחַת לְעִצְמוֹ²⁶, וְאִם הֲרוּיַח - הֲרוּיַח לְעִצְמוֹ. וְאִם הֲתֵנוּ בִּינֵיהֶן - הַכֹּל לְפִי הַתְּנָא.

(13) יוצא מתוך מה שנאמר בהמשך הדברים לפיכך הנותן מעות לחבירו וכו'. (14) הפליג, נסע בספינה. (15) שמא תארע תקלה בים. וראה ברש"י לכתובות ק: דיבור המתחיל מהו לאמטויי. (16) אבל בהפסדים אחרים שלא באו מחמת שעבר, אינו חייב (ש"ך סימן קפג סעיף קטן ט. וראה במשנה למלך למעלה פרק א הלכה ב). (17) אף על פי ששותפין משועבדים אחד לחבירו והרי זו "פשיעה בבעלים" שפטור עליה (פרק א מהלכות שכירות הלכה ג) - כאן חייב הוא מטעם מזיק בידים ובוה אינו פטור אף "בבעלים". ראה בפרק כ"א מהלכות אישות הלכה ט ובמשנה למלך כאן. (18) כן כתב רבינו למעלה (פרק א הלכה ה) לגבי שליחות, והוא הדין כאן, שהשותפות לא נתבטלה על ידי זה. (19) בבא קמא קב: כברייתא האחרונה, ורכבי יהודה. (20) למעלה בפרק א הלכה ה כתב רבינו: "בין לאכילה ובין לסחורה", ולכאורה הוא הדין כאן, ולסחורה לאו דווקא, אלא שסתם שותפות היא לסחורה, וכן דעת הרא"ש ושאר פוסקים. (21) לשון הברייתא שם. (22) ברייתא שם ורכבי יהודה. (23) שהשותפות אינה מתבטלת בשינוי זה וכנ"ל. (24) נלמד מהקודם, שהרי אף כאן שינה ממגמת השותפות (כסף משנה). (25) שעבר על מה שכתב רבינו למעלה (הלכה א) שלא יתעסק בסחורה אחרת, ואף כאן, אי אפשר שלא התעסק איתו. ועיין ש"ך סימן קעז סעיף קטן כב. (26) ואין לשותף הראשון חלק לא בהפסד ולא בשכר, אלא אם כן התנו כן ביניהם.

ג. הַנּוֹתֵן מְעוֹת לְחִבְרוּ לְקַח בְּהֵן פְּרוֹת לְמַחְצִית שְׁכָר - רִשְׁאֵי לְקַח לְעִצְמוֹ²⁷ מְאוֹתוֹ הַמִּין²⁸; וּכְשֶׁהוּא מוֹכֵר - לֹא יִמְכָּר שְׁנֵיהֶם פְּאָחַד²⁹, אֶלָּא מוֹכֵר אֶלּוּ בְּפָנֵי עֲצָמָן [וְאֵלּוּ בְּפָנֵי עֲצָמָן]. וְלֹא יִקַּח לְעִצְמוֹ³⁰ חֲטִים וְלְחִבְרוּ שְׁעוּרִים, אֶלָּא בְּכֶלֶן חֲטִים אוֹ בְּכֶלֶן שְׁעוּרִים, כְּדִי שִׁהְיוּ מְעוֹת שְׁנֵיהֶם שׁוֹיִן בְּחִבְלָה³¹.

(27) ומה שאמרנו למעלה (הלכה א) "המשתתף עם חבירו - לא יתעסק בסחורה אחרת" - אין זה אלא כשעשו ביניהם שותפות לכל ענייניהם, אבל כאן שלא עשו ביניהם שותפות כללית, אלא באופן עראי, לקנות פירות אלו ולמכרם, לא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

- 1 אוֹנִיָּה זֶה עַל זֶה³⁶. עֲרֹבוּ פְּרוֹת בְּלֹא שׁוּמָא³⁷
- 2 וּמְכֹרוּם, וְנִשְׂאוּ וְנִתְּנוּ בְּדַמְיֵהֶן - הֲרִי אֱלוֹ מַחְשְׁבֵינִי
- 3 אֶת הַפְּרוֹת בְּמָה הָיוּ שׁוֹיִן בְּעַת שִׁנּוּתֵיהֶן, וּמַחְשְׁבֵינִי
- 4 אֶת הַשְּׂכָר אוֹ הַהֶפְסֵד.
- 36) שאם נתברר שלא שמו כהוגן את פירותיו של אחד מהם, אף על פי שהם שותפים ואפשר שהם מוחלים זה לזה - יש בהם דין אונאה כבכל מקח וממכר. וראה ברדב"ז.
- 37) ומכיוון שלא דקדקו לתחילה בזה, יש וודאי מקום לחשוב שמחלו זה לזה, ואף על פי כן אין אנו אומרים כן (ראה בסמ"ע שם סעיף קטן יב"ג).
- 5 ז. שִׁתְּפִין שִׁמְחֵלוּ לָהֶם מוֹכְסִין³⁸ - מִחְלוּ לְאִמְצַע³⁹.
- 6 וְאִם אִמְרוּ⁴⁰: מִשׁוּם פְּלוּנֵי מִחְלָנוּ - מִה שִׁמְחֵלוּ
- 7 מִחְלוּ לוֹ⁴¹. הֵיוּ⁴² בְּאֵין בְּדָרֶךְ, וְעָמְדוּ צְלִיחֵן לְסֻטִים
- 8 וְגָזְלוּ אֶת הַשִּׁירָא, וְהִצִּיל אֶחָד מִן הַשִּׁתְּפִין - הִצִּיל
- 9 לְאִמְצַע⁴³. (אִפְלוּ אֵין יְכוּלִים חֲבָרֵי הַחֲצִיל, דְּלֹא
- 10 פְּלִג, כִּינֵן דְּלֹא אִמְר פְּלוּם). וְאִם אִמְרוּ⁴⁴: לְעִצְמֵי אֲנִי
- 11 מִצִּיל (אִם יְכוּלִים לְהִצִּיל - הִצִּיל עַד כְּדֵי חֲלָקוֹ⁴⁵)
- 12 לְעִצְמוֹ, וְהֵיוֹתֵר שְׁלָהֶם⁴⁶; וְאִם אֵין יְכוּלִין לְהִצִּיל⁴⁷)
- 13 - הִצִּיל לְעִצְמוֹ.
- 38) גובי מכס. 39) אף על פי שרק אחד ביקש שימחלו. ויש אומרים שאף על פי שבקשתו הייתה שימחלו למענו, והסכימו לו - השכר לאמצע. שכיוון שעשו זאת על פי בקשתו הרי הוא כשלוחם (כסף משנה בשם הרא"ש, ועיין בסמ"ע סימן קעח סעיף קטן א). 40) גובי המכס. יש אומרים שהיינו דווקא אם המוכסים אמרו כן מעצמם, מבלי שפנה אליהם. שאם לא כן, הרי הוא שלוחם של השותפין כמבואר למעלה (כסף משנה בשם הרא"ש). 41) ואין לכולם חלק בזה. 42) תוספתא בבא מציעא, הובאה בבבא קמא קט"ז: ונתפרשה שם על ידי רמי בר חמא. 43) שכל זמן שלא גילה את דעתו, מן הסתם הוא מתכוון להציל בשביל כל השותפים, כדרכו של שותף. 44) בתוספתא שם: "ואם היתנה עימהם בבית דין מה שהציל הציל לעצמו". אבל כבר כתב באור זרוע בבא קמא סימן תנט שמסוגיית הגמרא שם נראה שאין צריך להתנות בבית דין דווקא, עיין שם. ואף על פי שכתב רבינו להלן הלכה ט שחלוקת שותפות צריכה בית דין - כאן במקום הפסד לא הצריכו כן. 45) שהרי נתחלק מן השותפות. ואף על פי שלא הגיע עוד הזמן לחלוקת השותפות (ראה למעלה פרק ד הלכה ד) - כיוון שיש כאן הפסד התיירו לו לחלוק (שיטה מקובצת שם בשם רבינו יהונתן). 46) שכיוון שיכולים להציל, אין זה הפקר. 47) שאז יש לזה דין הפקר.
- 14 ח. דְּכָר⁴⁸ הִדְוַע⁴⁹ לְשִׁנֵי שִׁתְּפִין, אִף עַל פִּי שֵׁהוּא
- 15 בְּרִשׁוֹת אֶחָד מֵהֶן - אֵינוּ יוֹצֵא מִחֻזְקוֹתָו שֶׁל שְׁנֵי פֶל
- 16 יָמֵי הַשִּׁתְּפוּת⁵⁰; וְאֵינוּ יְכוּל לְטַעַן שֶׁלְּקַחוּ מִמֶּנּוּ אוֹ
- 17 שִׁנְתָּנוּ לוֹ בְּמִתְּנָה⁵¹, וְנֹאמֵר לְאַחֵר שֶׁהִמּוּצִיא מִחֲבָרֵו
- 18 עָלָיו הֲרֵאָיָה, אֲלֹא הֲרִי הוּא בְּחֻזְקַת שְׁנֵיהֶם עַד
- 19 שְׂכִיבֵי הָאֲחֵר רֵאָיָה⁵².
- 48) כן כתב הר"ף בבבא בתרא פרק א, ודייק כן מהגמרא
- שם ד. 49) שמפורסם ברכים שהוא שייך לשותפים. 50) סימן קעט סעיף א, ועיין סמ"ע וש"ך שם. ובלבד שיהא בתוך ימי השותפות, אבל אחרי ימי השותפות, יש להם חזקה זה על זה (ר"ף שם). 51) כי שותפים אינם מקפידים אחד על השני. ואין הוכחה, מזה שהחפץ ברשותו, שחבירו מכרו לו או נתנו לו במתנה (הר"ף שם). 52) בעדים (כסף משנה בשם הרא"ש).
- ט. אֶחָד⁵³ מִן הַשִּׁתְּפִין שֶׁבֵּא לְחֻלֵק⁵⁴ שֶׁלֹּא מִדַּעַת
- 20 חֲבָרֵו - חוֹלֵק בְּפִנֵי שְׁלֵשָׁה, וְאִפְלוּ⁵⁵ הֵן הִדְוִיטוּת⁵⁶; וּבְלִבְד שִׁיְהוּ נֹאמְנִין⁵⁷, וְיִוְדְעִין בְּשׁוּמָא⁵⁸. וְאִם חֻלֵק
- 21 לָהֶם⁵⁹ בְּפָחוֹת מִשְׁלֵשָׁה - לֹא עֲשֵׂה פְּלוּם⁶⁰. בְּמָה
- 22 דְּבָרִים אִמְרוּם⁶¹? בְּשִׁחְלָקוּ פְּרוֹת⁶²; אֲבָל אִם הָיוּ
- 23 מְעוֹת⁶³ - הַמְעוֹת בְּחֻלּוּקִים הֵם, וְיֵשׁ לוֹ לְחֻלֵק שֶׁלֹּא
- 24 בְּפִנֵי בֵית דִין, וּמִשְׁנֵי⁶⁴ חֻלֵק חֲבָרֵו בְּבֵית דִין. בְּמָה
- 25 דְּבָרִים אִמְרוּם⁶⁵? כִּשְׁהֵיוּ הַמְעוֹת פְּלִן מְטַבֵּעַ אֶחָד
- 26 וְשׁוֹיִן; אֲבָל אִם הָיוּ מְקַצְעֵן חֲדָשִׁים וּמְקַצְעֵן שְׁנָיִם,
- 27 וְאֵין צָרִיךְ לֹמַר אִם הָיוּ מְקַצְעֵן פּוֹת וּמְקַצְעֵן רְעוֹת
- 28 - הֲרִי הֵן כְּפְרוֹת, וְאֵין חוֹלְקִין אוֹתָם אֲלֹא בְּבֵית דִין.
- 53) בבא מציעא לא: פסקו של רבה בר רב הונא בעובדה של איסור ורב ספרא, וכתיקונו של אביי. 54) אחרי תום זמן השותפות או שלא היה זמן בכלל (הגהת מיימוני אות ג). וראה למעלה פרק ד הלכה ד). 55) כדברי אביי בשם רב נחמן. לפי שאינו צריך אלא לברור, ולא להוצאת פסק דין (גמרא שם). 56) כלומר, כולם הם הדיוטות (סמ"ע סימן קעו סעיף קטן מו). 57) שאם לא כן, היאך נאמין להם (כסף משנה) ועוד שהרי נקראו "בית דין" (בית דין של הדיוטות), ואם אינם נאמנים, אינם נקראים בית דין (רדב"ז). 58) פשוט. שאם לא כן היאך יחלקו (כסף משנה). 59) כלומר, חילק אותה, את השותפות. 60) מצורה מוחלטת זו משמע שאפילו אם הפסיד בחלוקה זו, יכול הוא לחזור בו (וראה ברמ"א סימן קעו סעיף יח). 61) בבא מציעא טו. וסו: כדברי רב נחמן ורב פפא על רקע העובדא של שני הכותים. 62) שצריכים שומא, שיש בהם כמה מינים (גמרא שם). 63) שכולן שוות, ראה להלן. 64) שאף על פי שעל עצם החלוקה, אין צורך בבית דין - צריך להודיע להם על החלוקה. וראה סמ"ע שם סעיף קטן מט. 65) גמרא שם.
- י. אֶסוּר⁶⁶ לְהַשְׁתַּתֵּף⁶⁷ עִם עוֹבֵד פּוֹכְכִים, שֶׁמָּא
- 31 יִתְּחִיב לוֹ חֲבָרֵו שְׁבוּעָה, וְיִשְׁפִיעוּ בְּרִאָתוֹ⁶⁸. וּכְכָר
- 32 בְּאֲרָנֵו בְּמִקוּמוֹ, שֶׁאִסוּר לְעֲשׂוֹת סְחוּרָה⁶⁹ בְּפְרוֹת
- 33 שְׁבִיעִית, [וְלֹא בְּכּוֹרוֹת], וְלֹא בְּטַרְפוֹת, וְלֹא
- 34 בְּנִבְלוֹת, וְלֹא בְּתַרְמוֹת, וְלֹא בְּשִׁקְצִים וּרְמָשִׁים. וְאִם
- 35 עֲבָר⁷⁰ וְעֲשֵׂה - הַשְּׂכָר לְאִמְצַע⁷¹. וְנִרְאֶה לִי, שֶׁאִם
- 36 הַפְּסִיד - הַפְּסִיד לְעִצְמוֹ, מִפְּנֵי שֶׁעֲבָר⁷².
- 66) סנהדרין סג: דברי אביי של שמואל. ויש שכתבו שבזמן שאין הגויים נשבעים בעבודה זרה אין איסור זה (הגהות מיימוני וכן כתב הרדב"ז בשם רבינו בתשובה). 67) אבל

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ג' ט' מנחם-אב - ספר קנין - הלכות שלוחין ושותפין קז

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ששניהם משתתפים בממון - חלקו של בעל המעות, הוא "עסק" והוא נחלק לחצי מלוה וחצי פקדון (לחם-משנה).

ב. תקנו חכמים⁷: שְׁכַל הַנוֹתֵן מְעוֹת לְחִבְרוֹ
לְהַתְעַסֵּק בָּהֶן - יְהִיָּה חֲצֵי הַמָּמוֹן בְּתוֹרַת הַלְוָאָה,
וְהָרִי מִתְעַסֵּק חֵיב בְּאַחֲרֵיתוֹ אִף עַל פִּי שְׂאֵבֵד
בְּאַנְסוּס⁸, וְהַחֲצֵי הָאֲחֵר בְּתוֹרַת פְּקֻדוֹן, וְהָרִי הוּא
בְּאַחֲרֵיתוֹ בְּעַל הַמְּעוֹת⁹. וְאִם נִגְבַּח אִו אָבֵד הַחֲצֵי שֶׁל
פְּקֻדוֹן - אֵין מִתְעַסֵּק חֵיב לְשֵׁלֵם¹⁰. וּלְפִיכָּךְ יְהִיָּה
שֹׁכֵר זֶו הַחֲצֵי, אִם הָרוּיחַ, שֶׁל בְּעַל הַמְּעוֹת. וּלְפִי¹¹
תְּקִנָּה זֶו, אִי אֶפְשֵׁר שֶׁיְהִיָּה הַשֹּׁכֵר אִו הַהֶפְסֵד שֶׁל
כָּל הַמָּמוֹן לְאִמְצַע בְּשׂוּהָ. שְׂאִם אֶתָּה אֹמֵר כֵּן,
נִמְצָא בְּעַל הַמָּמוֹן נוֹטֵל שֹׁכֵר חֲצֵי מְעוֹתָיו שֶׁהֵן
פְּקֻדוֹן, וְאֵינוֹ עוֹשֶׂה כְּלוֹם, אֶלָּא זֶה מִתְעַסֵּק טוֹרַח
לוֹ בְּחֲצֵי שֶׁל פְּקֻדוֹן מִפְּנֵי מְעוֹתָיו שֶׁהִלְוָהוּ, וְנִמְצָא
בְּאֵין לִידֵי אָבֵק רִבִּית¹². וְהִיאֵךְ נַעֲשֶׂי¹³, אִם רוּצָה
לְהִיֹּת הַשֹּׁכֵר אִו הַהֶפְסֵד לְאִמְצַע בְּשׂוּהָ¹⁴? יִתֵּן
לְמִתְעַסֵּק שֹׁכְרוֹ שְׂבָכָל יוֹם וְיוֹם¹⁵ מִיְמֵי הַשְּׂתַפּוֹת
כְּפוּעַל בְּטֵל¹⁶ שֶׁל אוֹתָהּ מְלֶאכֶה¹⁷ שֶׁשְּׂבִטֵל מִמֶּנָּה¹⁸.
וְאִם¹⁹ הִיָּה לוֹ עֵסֵק אַחֲרָי²⁰ כָּל שְׂהוּא²¹ לְהַתְעַסֵּק בּוֹ
עִם מְעוֹתָיו שֶׁל זֶה²² - אֵינוֹ צָרִיךְ לְהַעֲלוֹת לוֹ שֹׁכֵר
שֶׁל כָּל יוֹם וְיוֹם²³, אֶלָּא אֶפְלוֹ הַעֲלָה²⁴ לוֹ דִּינָר בְּכָל
יְמֵי הַשְּׂתַפּוֹת - דִּי²⁵; וְאִם פָּחַתוֹ אִו הוֹתִירוֹ - יְהִיָּה
לְאִמְצַע בְּשׂוּהָ. וְכֵן אִם אָמַר לוֹ²⁶: כָּל הַרְוַח יְהִיָּה
לְךָ שְׁלִישׁוֹ²⁷ אִו עֲשִׂירִיתוֹ בְּשֹׁכְרֶךָ, הוֹאִיל²⁸ וְיֵשׁ לוֹ
עֵסֵק אַחֵר - הָרִי זֶה מִתְרָ²⁹; וְאִם הֶפְסִידוֹ - יִפְסִיד
מִחֲצָה. וְאִם הִיָּה זֶה מִתְעַסֵּק אֲרִיסוֹ³⁰ וְהִיָּה לוֹ עֵסֵק
אַחֵר - אֵינוֹ צָרִיךְ לְהַעֲלוֹת לוֹ שֹׁכֵר אַחֵר כָּלֵל;
שֶׁהָאֲרִיס מְשַׁעֲבֵד הוּא לְבַעַל הַשְּׂדָה.

(7) חכמי נהרדעא (שם קד:?) (8) כדין מלוה שניתנה להוצאה (קידושין מז.). (9) ודינו כשומר חנם, כדלהלן, ואעפ"כ שהוא נוטל שכר על ההתעסקות - כיון שאינו נוטל שכר על השמירה, הרי הוא כשומר חנם. והראב"ד סובר, שדינו כשומר שכר. (10) ששומר חנם פטור על גניבה ואבידה (פ"ד מהלכות שאלה ופקדון הלכות א"ב). (11) בבא-מציצה סח. במשנה. (12) ואיסורו מדרבנן (פ"ו מהלכות מלוה ולוה הלכה א). ואילו ריבית דאורייתא היא. "ריבית קצוצה", שהלוה על-מנת לשלם לו בהוספה (שם). (13) והיינו בסתם, כשלא התנו ביניהם כל תנאי שהוא, בעת יצירת העסק, שהרשות בידם להתנות על מינימום של שכר, ככל תנאי של ממון, ובלבד שלא יהיה בו משום אבק ריבית, וראה להלן הלכה ד. (14) שאם רוצה בעל המעות בהפרשים, כשכר והפסד בהתאם להלכה ותקנת חכמים, אינו צריך לשלם שכר כפועל, ראה להלן הלכה ג. (15) אבל לא שכר חד פעמי (הרי"ף שם). (16) ברייתא שם, המוסיפה ביאור לדברי המשנה. (17) שם, כאב"י המבאר את הברייתא. (18) שאם עסק במלאכה ככדה, אך משתלמת יותר, כמה רוצה לקבל עבור עבודה זו הקלה ממנה (רש"י שם). ויש מפרשים, כפועל בטל שלא עבד

מותר לשאת ולתת איתו (הגהות מיימוני אות ד). בעבודה זרה. כלומר: ונמצא שהישראל גורם לאחרים שיישמע שם האליל. (69) לכתחילה, אבל בדיעבד מותר ליהנות מהריווח כדלהלן. (70) השותף. (71) נלמד מן הירושלמי (הביאו הגהות מיימוני אות ד) שאף את הגניבה שגנב אחד מן השותפים - חולקים. (72) והרי זה כשותף ששינה, שכתב רבינו למעלה הלכה ב.

1 יא. אֶחָד מִן הַשְּׂתַפּוֹת אוֹ מִן הַמִּתְעַסְקִין⁷³ שְׂמַת -
2 בְּטֵלָה⁷⁴ הַשְּׂתַפּוֹת אוֹ הָעֵסֵק, אִף עַל פִּי שֶׁהִתְנוּ לְזִמֵּן
3 קְבוּעַ; שְׂפָכֵר יֵצֵא הַמָּמוֹן לְרִשׁוֹת הַיּוֹרְשִׁים. וְכִזָּה
4 הוֹרוּ הַגְּאוּנִים⁷⁵.

(73) ראה לקמן פרק ו הלכה א הגדרת רבינו לשותפים ומתעסקין. (74) משמע שגם השותף וגם היורשים יכולים לבטל את השותפות, שהיא בטלה מאליה עם מות אחד השותפים, וראה סמ"ע סימן קעו סעיף קטן נ. (75) והרא"ש (פרק ט דבבא מציצה סימן לו) הביא לזה מקור מדברי התוספתא (פרק ט דבבא מציצה) "המקבל שדה מחבירו ומת - לא יאמרו לו תן לנו מה שעשה אבינו וכו'". ומה שאמרו בגמרא בבא מציצה קט. "האי שתלא דשכיב (המקבל שדה לשתול ומת), יורשים דיליה מסתלקין בלא שבחא, ולא מילתא היא", הוא מפרש דלאו מילתא דמסתלקין בלי שבח אלא מסתלקין בשבח. אבל לעולם מסתלקין, כנ"ל.

פֶּרֶק עֲשׂוּי

(1) נתבארו בו כל דיני "עיסקה" שהיא מחצית מלוה ומחצית פיקדון. ולא נשלמו.

5 א. שְׁנַיִם שֶׁהֵן נוֹשְׂאִין וְנוֹתְנִין בְּמָמוֹן הַשְּׂתַפּוֹת², אִף
6 עַל פִּי שֶׁהַמָּמוֹן שֶׁל אֶחָד מֵהֶן - הָרִי זֶו נִקְרָאת
7 שְׂתַפּוֹת, וְאִם פָּחַתוֹ אִו הוֹתִירוֹ - הָרִי הוּא לְאִמְצַע³.
8 וְיֵשׁ לָהֶם לְהַתְנוֹת בְּשֹׁכֵר וּבְהֶפְסֵד כָּל מָה שְׂיִרְצוּ,
9 כְּמוֹ שְׂבָאֲרֵנוּ. אֶבְל⁴ אִם הָיָה הָאֶחָד בְּלֵבֵד הוּא
10 שְׂנוֹשֵׂא וְנוֹתֵן בְּמָמוֹן הַשְּׂתוּף, אִף עַל פִּי שֶׁהַמָּמוֹן
11 מְשֻׁל שְׁנֵיהֶם⁵ - הָרִי זֶו הַשְּׂתַפּוֹת נִקְרָאת עֵסֵק⁶, וְזֶה
12 הַנוֹשֵׂא וְנוֹתֵן נִקְרָא מִתְעַסֵּק, שֶׁהָרִי הוּא לְבִדּוֹ
13 מִתְעַסֵּק בְּמִשָּׂא וּמִתֵּן, וְשִׁתְפוֹ שְׂאֵינוֹ נוֹשֵׂא וְנוֹתֵן
14 נִקְרָא בְּעַל הַמְּעוֹת.

(2) כלומר: הממון ניתן על-ידי אחד מהן, לשם רווחים משותפים, ואף זה שלא הטיל מממונו כלום - מקבל מחצה, כמו הראשון שהטיל כל ממונו, כי כך התנו ביניהם כתמורת המשא-והמתן של השני המשקיע בזה יחד עם הראשון. (3) ואין צורך לשלם לשני שכרו כפועל, כמו בעסק דלהלן הלכה ב, שאף אם נאמר שגם כאן יש חצי מלוה וחצי פקדון כדלהלן - אין כאן ריבית, שהרי שניהם מתעסקים: זה במלוה וזה בפקדון, ואין כאן ריבית. (4) בבא-מציצה קד: (5) כן נראה בעובדא של רבי אליעזר מהגורניא (שם סט.), שאף שהשתתף בממון עם הרועה, לולא היה אריסו המשוועבד לו, היה חייב לשלם לו שכרו, כדין עסק, כדלהלן הלכה ב. (6) ודינו מפורש להלן בהלכה הבאה. ובאופן

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

להלן הלכה ד). ולפי זה, מה שאמרו שם "אי פלגא באגר - תרי תילתי בהפסד וכו'" זהו לפי תקנת חכמים, ולא כשכך התנו. (33) כדי שלא יהיה אבק ריבית. (34) והואיל ויש כאן רווח רב והפסד מועט למתעסק, צריך שיהיה לו עסק אחר (לחם-משנה להלן הלכה ד).

ד. יש מי שטועה ואומר: שהנותן עסק סתם, אם יהיה שם שכר - יטל המתעסק חציו, ואם היה שם הפסד - יפסיד שלישי³⁵. ואין הדבר כן, אלא אם כן התנו על דבר זה בפירוש³⁶. וכך אם התנו, שיפסיד³⁷ המתעסק מחצה, ואם יהיה שם שכר - יטל שני שלישי הרוח - הרי זה מתר. וכך³⁸ אם התנו, שאם יהיה שם שכר - יטל המתעסק תשיעיתו, ואם יהיה שם הפסד - יפסיד עשיריתו, הואיל והתנו שיהיה רווח המתעסק יותר על הפסדו - תנאו קיים, ותוספת זו פנגד עמלו. ורבובתי הורו, שאין התנאי³⁹ זה מועיל אלא אם כן היה למתעסק עסק אחר; אבל אם אין לו עסק אחר⁴⁰ - צריך שיהא שכר המתעסק יותר על הפסדו בשתות⁴¹, כמו שבארנו⁴². שזה דבר אסור⁴³ הוא, ואין התנאי מועיל בו⁴⁴. ולא יראה לי⁴⁵ זה.

(35) ולפי דבריהם, תקנת חכמים היתה רק על עדיפות אחת, כגון זו שהזכיר רבינו בהפסד, וראה הערה לא. (36) כמו שכתבנו למעלה בהלכה ג. (37) שכאן יש עדיפות בשכר, ולדעת רבינו - זה אפשרי רק בהתנו. (38) שהעיקר הוא, שיהיה למקבל איוו עדיפות שהיא, כדי שלא יהא משום ריבית. (39) בכ"י תימן: "תנאי", וכן נכון. (40) מקורם מגמרא בבא-מציעא סט. שלא התירו במותר דינר אלא בשיש לו עסק אחר (למעלה הלכה ג), ואינם מחלקים בין התנה ללא התנה, וראה בלחם-משנה. (41) מקורם שם מח: "אי פלגא בהפסד - תרי תילתי באגר". (42) בהלכה ג. (43) מצד הריבית שבו. (44) שאין תנאי מועיל אלא בממון בלבד, אבל לא במקום שיש עמו גם איסור. (45) שלדעת רבינו, יש חילוק בין התנה ללא התנה. ומה שאמרו שם סט. במותר שלישי, שצריך שיהיה לו עסק אחר, זהו כשלא התנו. ואף מה שאמרו שם סח: "אי פלגא בהפסד - תרי תילתי באגר" - כשהתנה כן. ואמנם אם לא התנו כן, צריך שיהיו לו שתי עדיפויות (למעלה הלכה ג). ואז, כיון שיש לו רווח רב, אין צריך עסק אחר, וראה למעלה הערה לא.

ה. הורו רבובתי: שאם התנו, שיטל⁴⁶ המתעסק שלישה חלקים מהשכר, ובעל המעות רביע השכר - נמצא רביע המעות בלבד בתורת פקדון, ושלישה רביעים בתורת הלואה. לפיכך, אם היה שם הפסד - יפסיד המתעסק שלישה רביעי הפסד⁴⁷ פחות שלישי הרביעי⁴⁸, ויפסיד בעל המעות רביע ושליש רביע, שהוא שלישי פל הפסד. כיצד? נתן לו מאה דינרים על תנאי זה, וחסרו ארבעה ועשרים⁴⁹ - בעל המעות מפסיד שמונה, והמתעסק משלם ששה

כלום, כמה יקבל בעד עבודה קלה כזו. ומפני שאין כאן אלא אבק ריבית - הקילו (רא"ש שם סימן ט). (19) שם סט. וראה ברי"ף שם. (20) מאותו המין. כסף-משנה בפירוש אחד. וראה להלן פ"ח הלכה א, ובהערה יט שם. (21) ראה בפירוש המשניות לרבינו במשנה בבא-מציעא שם. (22) כלומר, ביחד עם העסק שהוא עוסק במעותיו של זה. (23) שכיון שאינו מתבטל כלל מעסקו הפרטי, והוא עוסק בו בדבבד עם ה"עיסקא", ואין כאן טירחא יתירה - אין כאן אבק ריבית. ואע"פ שכל עיסקא היא חצי מלוה וחצי פקדון, ואין כאן ריבוי טירחא, שהרי הוא עוסק בין כה וכה בשביל חלקו, חצי הפקדון? תירצו בזה ה'תוספות' (שם ד"ה דאמרי) שהיה להם להתחלק: יום לזה ויום לזה. (24) היינו, שהוא עושה כן בעת החלוקה, אבל אם התנה מתחילת העסק, לא צריך, לשיטת רבינו, שיהיה לו עסק אחר, כדברי רבינו להלן הלכה ד (כסף-משנה בפירוש אחד). (25) שם סט. מימרא של שמואל, שגם רב מודה בה (כסף-משנה). (26) אף כאן, כמו למעלה בענין שכר דינר, המדובר בשאמר כן בעת החלוקה, ולכן צריך שיהיה לו עסק אחר, אבל אם התנה כן בתחילה, אין צורך שיהיה לו עסק אחר כדלהלן הלכה ד (כסף-משנה בפירוש אחד). (27) היינו, חוץ ממה שהוא נוטל חלק שוה בשוה עם בעל הממון. (28) שאם אין לו עסק אחר, לא מספיק מותר בשכר, אלא צריך גם להפחית מן ההפסד, כדלהלן הלכה ג. (29) כרב, שם, שאומר: "מותר שלישי בשכר - הרי זה מותר", וכן מפרשה רבינו ולא כפירש"י שם. (30) כמסקנת הגמרא שם, בעובדא של ר"א מהגרוניא.

ג. ועוד³¹ תקנו חכמים: שכל הנותן מעות לחברו להתעסק בהן, ופחתו או הותירו, ולא רצה לתן לו שכר עמלו בכל יום, ולא התנו בביניהן שום תנאי - שיהיה שכר המתעסק באותו חצי של פקדון שלישי רווח הפקדון, שהוא שתות רווח פל הממון. לפיכך, אם הרויחו - יטל המתעסק שני שלישי הרוח; חצי הרוח של חצי המעות שהן מלוה, ושתי הרוח בשכר שנתעסק בפקדון, נמצא הפל שני שלישי הרוח; ויטל בעל המעות שלישי הרוח. ואם פחתו - יפסיד המתעסק שלישי הפחת³², שהרי הוא חיב בחצי הפחת מפני שחצי המעות מלוה, ויש לו שתות בשכרו באותו החצי של פקדון³³, ונמצא שנושאר עליו מן הפחת שלישי; ובעל המעות יפסיד שני שלישי הפחת³⁴.

(31) יוצא מתוך השקלא-טריא בגמרא שם סח: סט. מסביב לעובדא של רב עיליש, וראה בסמוך. (32) לדעת רבינו, יש למקבל שתי עדיפויות, גם בזמן הרווח וגם בזמן ההפסד, ומה שמשמע בגמרא שיש רק עדיפות אחת, או בשכר או בהפסד, שהרי אמרו שם: "אי פלגא באגר - תרי תילתי בהפסד, אי פלגא בהפסד - תרי תילתי באגר", זה אינו אלא אם התנו כן, כמו שמסביר רבינו בהלכה ד. והראב"ד סובר, שיש רק עדיפות אחת, או בשכר - כמו שהוא מזכיר כאן, או בהפסד - וכסברת ה"ש מי שטועה"

צריכים לחלקם: שמונה-עשר שהם שלשה רבעים - למתעסק, וששה שהם רביע - לבעל הממון. (50) שהמתעסק מקבל שלישי מהחלק שהיה ראוי לבעל הממון, היינו שתיים מששה, ונמצא הוא מפסיד רק ששה עשר, ובעל הממון מפסיד שמונה. (51) רבינו רוצה להראות את המסקנה מרחיקת לכת משיטה זו, והוא שלפעמים יצא, שהמתעסק לא יפסיד כלום. והיינו, שאם חלקו הוא רביע, והוא צריך מצד הדין לשאת ברביע הפסד, אך לפי שיטה זו, יש לנכות למתעסק שלישי מחלק המלוה, שהוא במקרה זה שלישי משלשה רבעים, שהוא רביע, המקביל לגובה חלק ההפסד. (52) כלומר שלישי משלשה רבעים, דהיינו רביע. (53) היינו, שהפעם התנו רק על ההפסד, ולא התנו על השכר, כעין מה שאמרו שם: "אי פלגא בהפסד - תרי תילתי באגר". (54) היינו: רביע המגיע מחלקו, ועוד שלישי מחלק בעל המעות, שזה כאן: שלישי משלשה רבעים, שהוא רביע, הרי ביחד שני רבעים, שהם מחצה. (55) רבינו רוצה כאן להוכיח, כמו שמעיר הראב"ד בהשגתו השניה, עד כמה שיטה זו יכולה להביא לידי דברים תמוהים, ואף לקוי הצדק שהמתעסק יקבל שכר במקרה של הפסד. (56) בשיעור זה של אחד משבעה. (57) שאף-על-פי שהוא מפסיד אחד משבע לחלקו - מקבל הוא שלישי ממש השביעיות של בעל הממון, דהיינו שתי שביעיות מהכל. (58) שהוא אחד משבעה. (59) לפי העיקרון של רבותיו, שהמתעסק מקבל תמיד שלישי מחלקו של בעל הממון, בין ברווח בין בהפסד. (60) שברוח מודה רבינו, שהמתעסק מקבל שלישי מחלקו של בעל המעות, ויוצא ששיטת רבינו היא בשתי פנים: השלישי שבהפסד שמנכים למתעסק, הוא שלישי מחלקו-הוא. וברוח, השלישי שמוסיפים למתעסק הוא שלישי מחלקו של בעל המעות. [ולפי זה, מה שאמרו שם: "אי פלגא באגר - תרי תילתי בהפסד", פירושו: אי פלגא באגר למתעסק - יש לו רק תרי תילתי בהפסד מחלקו, כשם ש"אי פלגא בהפסד - תרי תילתי באגר" מדובר במתעסק. ואילו למפרשים אחרים, יש הכרח לחלק בין שתי הבבות, שהבבא "אי פלגא בהפסד וכו'" מדברת במתעסק, ואילו הבבא "אי פלגא באגר וכו'" מדברת בבעל הממון]. (61) שמנכים מהחלק שלו שלישי, היינו חלק שנים-עשר מהכל, ונשאר רק שתות. (62) שמוסיפים לרביע שלו, שלישי משלושת הרבעים של בעל הפקדון, דהיינו רביע.

פָּרָק שְׁבִיעִי

(1) המשך דיני "עיסקא".

א. הנותן מעות לחברו סתם² להתעסק בהן, או³⁷ שהתנו בפרוש שיהיה השכר וההפסד ביניהם³⁸ בשוה³, ונאבד הממון⁴ - יש מי שהורה, שישלם³⁹ המתעסק שלישי⁵, כמו שבארנו⁶ אם אבד⁷ מקצת הממון. ויראה לי, שהוא משלם מחצה שהוא בתורת מלוה⁸. וזה שאמרו חכמים: משלם שלישי בהפסד - בשלא הגיע ההפסד לטל בעל המעות פחות מחצי ממנו. כיצד? ואובן שנתן לשמעון מאה ועשרים דינר, ונשא ונתן, ופחתת תשעים - הרי

1 עֶשְׂרִים⁵⁰. ועל דרך זו לעולם: כל חלק שיש לבעל
2 המעות בשכר, אם יהיה שם רוח - נוטל כמו
3 שהתנו, ואם יהיה שם הפסד - יפסיד אותו החלק
4 ותוספת שישו. נמצאת⁵¹ למד לפי מדה זו: שאם
5 התנו שישלם המתעסק רביע השכר, אם פחתו - לא
6 ישלם המתעסק כלום; שהרי רביע ההפסד שהוא
7 חייב לשלם מפני המלוה, יש לו פנגדו שלישי מה
8 שישלם בעל המעות⁵², שהוא רביע, ונמצא זה פנגד
9 זה. וכך⁵³ אם התנו על הפחת, ולא הזכירו הרוח:
10 אם פחתו - פוחת המתעסק כפי מה שהתנו, ואם
11 הוסיפו - נוטל המתעסק כמו אותו החלק שהיה
12 מפסיד, ותוספת שלישי מה שנוטל בעל המעות.
13 כיצד? התנו, שאם היה שם הפסד - יפחת המתעסק
14 רביע, והפחיתו - משלם רביע הפחת, ואם הותירו
15 - נוטל מחצה⁵⁴. ואף על פי שדברים אלו שהזכירו
16 דברי טעם הם, אם תלך על דרך זו, שמה⁵⁵
17 המתעסק אפשר שייפחת ויטל שכר. כיצד? כגון
18 שהתנה עמו, שישלם המתעסק אחד משבעה בשכר,
19 ופחתו⁵⁶ - נמצא נוטל המתעסק אחד משבעה יתר⁵⁷
20 על זה ההפסד. כיצד? כגון שפחתו שבעה דינרים
21 - הרי המתעסק אומר לו: אני חייב לך דינר אחד
22 כפי התנאי⁵⁸, ואתה חייב לשלם לי שנים, שהן
23 שלישי חלק הפקדון⁵⁹. נמצא בעל המעות חייב לתן
24 לו דינר בשכר שהפסיד שבעה. ואלו הפסיד ארבעה
25 עשר - היה חייב בעל המעות לתן לו שני דינרין.
26 וזה תמה גדול, ודבר שאין הדעת סובלת אותו, ואין
27 זה אצלי אלא כמו דברי החלום. אבל הדרך והדין
28 האמת שיראה לי: שכל שירויח המתעסק, אם יהיה
29 שם הפסד - יפסיד שני שלישי החלק שהיה מרויח.
30 וכן אם התנו על ההפסד, והרויחו - יטל כמו אותו
31 החלק שהיה מפסיד, ותוספת שלישי חלק חברו⁶⁰.
32 נמצאת אתה אומר לפי מדה זו: שאם התנו שישלם
33 המתעסק רביע השכר, והפסיד - הרי זה משלם
34 שתות⁶¹; ואם התנו שייפסיד רביע, והרויח - נוטל
35 מחצה⁶². ועל דרך זה לא תמצא תמה, ויצא הדין
36 בקו הצדק.

(46) המדובר שהתנו על השכר ולא התנו על ההפסד. וזהו כעין מה שאמרו (שם) "אי פלגא באגר - תרי תילתי בהפסד". (47) שזה מקביל לחלק שיש בו. (48) כדי שלא יהיה בזה משום ריבית. נמצא שבעל הממון מחזיר לו שלישי ממה שהוקצב לו לחלק שכרו, כלומר: שלישי משלשה רבעים. ומקור דבריהם ממה שאמרו שם: "אי פלגא באגר - תרי תילתי בהפסד", כלומר אם התנו מחצה על מחצה ברווח - אם היה הפסד, מוסיף לו בעל הממון שלישי מהמחצה שהיה ראוי לו, דהיינו שתות מכל מה שהיה ראוי לשניהם ונותנים למתעסק, ונמצא בעל הממון מפסיד שני שלישי, והמתעסק - שלישי, ראה בכסף-משנה. (49) שהיו

את חלק ההלוואה מקבל בעל הממון תמיד בחזרה, כמבואר למעלה. (17 בכ"י תימן: שפחת. 18) למעלה פ"ו הלכה ה, שהמתעסק משלם תמיד רק שני שלישים של ההפסד, והיינו, כאן שתות. וראה בראב"ד ובלחם-משנה.

ב. המתעסק¹⁹ שהפסיד²⁰, וְחָזַר וְטָרַח עַד שֶׁהָרוּיחַ - אינו יכול לומר לבעל המעות: בוא ונחשב ההפסד שהפסדנו תחלה, ותפסיד שני שלישים²¹, ונחשב הרוח שהרווחנו באחרונה, ותטל שלישי²²; אלא מחשב באחרונה בלבד על הרוח או על ההפסד, ואין לו אלא ברוח שהוסיף על הקרן.

(19 בבא-מציעא קה. מימרא של רבא. 20) ולא הודיע זאת לבעל הממון, ולפיכך מחשבין את ההפסד והרווח ביחד כבסמון, אבל אם הודיעו - יש להפריד: חשבון ההפסד לחוד וחשבון הרווח לחוד (גמרא שם. וכן יש לפרש בדברי רבינו. כסף-משנה). (21) כמו שכתב רבינו למעלה פ"ה הלכה ג. (22) כמו שכתב רבינו שם.

ג. נתן²³ לו מאתים יריעות במאתים דינרים בעסק, וכתבן שני שטרות, מאה בכל שטר - מחשב לו על כל שטר בפני עצמו, ובעל המעות הוא שהפסיד על עצמו²⁴. נתן לו מאה יריעות במאה דינרים, וְחָזַר וְנָתַן לוּ בְעֵסֶק אַחַר מֵאָה חֲבִיט שֶׁל יָיִן בְּמֵאָה דינרין, וכתב לו שטר עסק במאתים דינרין - אינו מחשב לו אלא בשטר אחד, והמתעסק הוא שהפסיד על עצמו²⁵. פיצד? שאם מכר המאה יריעות במאה ושלישים, והמאה חביות בשבועים - בעל המעות נוטל הפל; מפני שעשה שטר אחד, הרי הפל מאתים, ולא הרויח פלום²⁶. אבל אלו הניחם שני עסקים פשהיו - היה מרויח המתעסק בחלקו בפגדים עשרים²⁷, ומפסיד בחלקו בחביות עשרה²⁸, והיה נוטל עשרה. וכן כל פיוצא בזה.

(23) שם קד: מימרא של רבא. (24) אם באחד יש הפסד ובשני רווח, כמו שמבאר רבינו להלן. (25) כעין זה ברי"ף שם. (26) ומכאן שאם לא הרוויח ולא הפסיד, לא מקבל המתעסק כלום בשביל טרחתו. (27) היינו, שני שלישים. (28) היינו, שלישי. ורבינו לשיטתו למעלה פ"ו הלכה ג.

ד. אין²⁹ המתעסק יכול לחלק המעות של עסק או סחורה, ולומר: אטל את החצי שבתורת מלוה לעצמי, ואשא ואתן בו, ואניח החצי שבתורת פקדון בבית דין; שלא נתן לו ממון זה אלא להתעסק בכלו. ואם חלק ועשה זה, אפלו בבית דין הגדול - לא עשה פלום, אלא השכר או ההפסד ביניהן על אותן הדרכים שבארנו.

(29) כן הכריע הרי"ף שם נגד רבותיו, בהסתמכו על מימרא של רבא (שם קד:), שאין המתעסק יכול להוציא את חלק המלוה לצרכיו, אחרי שהעסק ניתן לו להתעסק בכלו יחד, ואינו יכול להזניח את החלק של הפקדון ולעסוק רק בשלו.

1 שְׁמַעוֹן מְשַׁלֵּם שְׁלִישִׁים, וְנִמְצָא רְאוּבֵן נוֹטֵל שְׁשִׁים. 2 אֲבָל פָּחַת שְׁמַעוֹן מֵאָה וְחֲמִשָּׁה - אֵינִי אוֹמְרִים יִפְסִיד 3 שְׁמַעוֹן חֲמִשָּׁה וְשְׁלִישִׁים. שְׁאֵם אֶתָּה אוֹמֵר כֵּן, נִמְצָא 4 רְאוּבֵן נוֹטֵל חֲמִשִּׁים, וְלַעוֹלָם לֹא יִטַּל רְאוּבֵן פָּחוֹת 5 מִשְׁשִׁים. לְפִיכָּה, שֵׁטֶר עֵסֶק⁹ הַיּוֹצֵא עַל הַיְתוּמִים¹⁰, 6 שֶׁהִיא אֲבִיהֶן מִתְעַסֵּק בּוֹ - נִשְׁבְּעוּ¹¹ בְּעַל הַשֵּׁטֶר 7 וְגוֹבֵה מִחֲצָה שֶׁהוּא בְּתוֹרַת מְלוּהָ¹², אִף עַל פִּי 8 שְׁלַעוֹלָם טוֹעֲנִים לְיֹרְשׁוֹ¹³. הִנֵּה לְמַדָּה, שְׁאִינוּ נוֹטֵל 9 לַעוֹלָם פָּחוֹת מִמְּחֻצָּה. וְלָמָּה אֲנִי אוֹמֵר, שְׁאִין 10 פּוֹחֲתִין לוֹ פָּאן כְּנֶגֶד שְׁכָרוֹ שֶׁנִּתְעַסֵּק בְּפִקְדוֹן? שֶׁהָרִי 11 אֲבָד כֹּל הַחֲצִי שֶׁל פִּקְדוֹן, וְלֹא נִשְׁאַר פָּאן פִּקְדוֹן 12 כְּלָל שְׁנֵאמַר: אִם לֹא יִטַּל שְׁכָרוֹ - יִרְאֶה פְּרִבִּית; 13 שֶׁהָרִי חֲצִי הַמְלוּהָ בְּלֶבֶד נוֹטֵל¹⁴. וְכֵן אִם הִתְנוּ שֵׁיטַל 14 הַמִּתְעַסֵּק רְבִיעַ הַשְּׁכָר, וְאֲבָד הַמְמוֹן כְּלוּ¹⁵ - מְשַׁלֵּם 15 הַרְבִּיעַ כְּלוּ שֶׁהוּא בְּתוֹרַת מְלוּהָ¹⁶. אֲבָל אִם נִשְׁאַר 16 מִן הַמְמוֹן מְעַט, כְּדִי שְׁאֵם תּוֹסִיף עַל אוֹתוֹ הַמְעַט 17 שְׁתוֹת הַהֶפְסֵד שֶׁפָּחַתוּ¹⁷, יְבוֹא הַפֶּל רְבִיעַ הַמְמוֹן אוֹ 18 יֵתֵר - הָרִי זֶה מְשַׁלֵּם שְׁתוֹת בְּלֶבֶד, מִן הַטַּעַם שֶׁפִּקְדוֹן 19 בְּאַרְנוֹ¹⁸.

(2) שדינו נזכר למעלה פ"ו הלכה ג: שני שלישים מן הרווח למתעסק, ושליש לבעל הממון. ושליש מן ההפסד למתעסק, ושני שלישים לבעל הממון. (3) שדינו נזכר למעלה שם הלכה ב: ש"יתן למתעסק שכרו שבכל יום ויום מימי השותפות כפועל בטל]. (4) כלומר, כל הממון, שלא נשאר כלום. (5) [בנותן סתם. ובהתנו: שישלם לו כפועל בטל, כנ"ל]. (6) למעלה שם הלכה ב וג. (7) כלומר, במקרה שאבד. (8) כלומר, לעולם חייב המתעסק להחזיר לבעל הממון את חצי הקרן שקיבל בתורת מלוה. ומקור דברי רבינו מהא דלהלן. (9) בבא-בתרא ע. ע: כדייני ארץ ישראל, וכרבא שפסק כמותם, וכן פסק הרי"ף בבא-מציעא פרק המקבל. (10) שעם מות המתעסק - בטלה השותפות (ראה למעלה פ"ה הלכה יא). ובעל הממון תובע מן היתומים את כל הסכום שהשקיע בעסק, ובתוספת רווחיו. (11) כדין כל הנפרעים מן היורשים, שאינם נפרעים אלא בשבועה (כתובות פז. ופי"ד מהלכות מלוה ולוה הלכה א). ונוסח השבועה כאן הוא כנוסח השבועה ב"שנים אוחזין בטלית": "שבועה שאין לי בה פחות מחציה". מכיון שאינם נוטלים אלא חצי טענתם (בבא-מציעא ב. ופי"ט מהלכות טוען ונטען הלכה ז) - כן גם כאן, כיון שאינו נוטל אלא חצי טענתו, נשבע שאין לו אצלו פחות מחצי הסכום שנתן לו (הגהות מיימוניות). (12) אבל לא את חלק הפקדון, שאילו היה הנפקד חי, היה יכול לטעון: נאנסו, ואנו טוענים כן ליתומים, מה-שאינ-כן במלוה, שגם הלוח עצמו לא היה יכול להפטר בטענת אונס. (13) בבא-בתרא כג. ואלמלי היתה קיימת האפשרות שבעל הממון לא יקבל את מחצית ממנו, כגון כשאבד כל הממון, היינו צריכים לטעון כן ליתומים. (14) כלומר, אין בעל הממון מקבל כלום חוץ מהמלוה, ואין כאן נטילת ריבית כלל. (15) באופן שהתנו שיהיה השכר וההפסד ביניהם בשוה. (16) והכלל הוא:

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ד' י' מנחם-אב - ספר קנין - הלכות שלוחין ושותפין קיא

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

22 בְּאֲמָנוֹתוֹ, לְפִי שְׂאִין עֵינָיו עַל הַחֲנוּת בְּשִׁעָה שְׁעוֹסֵק
23 בְּאֲמָנוֹתוֹ. וְאִם⁴⁷ הָיָה שִׁתְּףָה עִמּוֹ בְּחֶזֶק - מִתְרַ48
24 וְלֹא⁴⁹ יִהְיֶה לוֹקָח⁵⁰ וּמוֹכֵר דְּבָרִים אֲחֵרִים⁵¹. וְאִם⁵²
25 לָקַח וּמָכַר - הִשְׁכָּר לְאֲמָצַע.

והרי"ף מוסיף, שאם ניתן לו למתעסק לעשות כחפצו, בטלה כל התקנה שתיקנו חכמים בעסק.

1 ה. המתעסק שנתן³⁰ מתנה לאחרים מן המטלטלין
2 של עסק³¹ או ממעות העסק, והביא בעל המעות
3 ראיה ברורה שאלו המטלטלין או המעות משל עסק
4 הן - מוציאין אותן מידו. ואפלו שנה המקבל
5 אותם, ומכרם ונתנם מתנה לאחרים, או הפסיד -
6 חיב לשלם³². והכל בראיה ברורה. כָּבֵר בְּאֲרֻנוֹ³³,
7 שֶׁהִתְעַסֵּק שָׂמַת - נִשְׁבַּע בְּעַל הַמְּעוֹת וּגְבוּהָ מִחֻצָּה.
8 וְאִם³⁴ יֵשׁ שָׂם עֲדִים שֶׁהִמְטִיל לָאֱלוֹ מִן הַמְּעוֹת
9 שֶׁל עֵסֶק הֵם - נוֹטֵל אוֹתָם בְּעַל הַמְּעוֹת³⁵ בְּלֹא
10 שְׂבוּעָה³⁶. וְאִין בְּעַל חוֹב וְלֹא אִשָּׁה נוֹטֵלִים מֵהֶם
11 כְּלוּם³⁷; אֲלֵא³⁸ אִם פֶּן הָיָה בָּהֶם רוּחַ - הָרִי חֵלֶק
12 הָרוּחַ שֶׁל מַת שֶׁל יוֹרְשֵׁיו, וְיִטֵּל בְּאוֹתוֹ חֵלֶק בְּעַל
13 חוֹב וְהָאִשָּׁה.

(43) תוספתא שם (עמוד 380, 32), ירושלמי ורי"ף שם.
(44) שהרי נתן לו מעות ליקח בהן פירות, ואלו אינם פירות
(כסף-משנה). (45) דברים שאינם בכלל פירות.
(46) תוספתא שם (עמוד 380, 8) והביאה הרי"ף שם. וראה
למעלה פ"ה הלכה א והערה ה. (47) תוספתא שם.
(48) שהשותף יכול לעסוק בינתיים בלקוחות. (49) תוספתא
שם. (50) אף בכספו. (51) שצריך להתעסק רק בחנות
המשותפת. (52) כאילו נשא ונתן בכסף השותפות.

יום ד' י' מנחם-אב ה'תשע"ז

פרק שמיני

(1) המשך דיני "עיסקא". ונשלמו ההלכות.

26 א. הנותן² ביצים לבעל התרנגולים להושיב
27 התרנגולים עליהן עד שיצאו האפרוחים, ויגדל
28 אותן בעל התרנגולים, ויהיה הרווח ביניהם³ - צריך
29 להעלות שכר עמלו ומזונו⁴. וכך⁵ השם⁶ עגלים
30 וסנחים על הרועה להיות מתעסק בהן שנגדילו,
31 והשכר לאמצע - חיב להעלות לו שכר עמלו ומזונו
32 בכל יום⁷ כפועל בטל. ומגדל⁸ אותן עד שיהיו
33 העגלים בני שלש שנים⁹, והחמור עד שתהא
34 טוענת¹⁰. ואינו יכול למכר שלא מדעת חברו בתוך
35 זמן זה¹¹. וכך¹² השם בהמה על המפטם להיות
36 מפטם אותה¹³, והשכר לאמצע¹⁴ - צריך לתן עמלו
37 כפועל בטל. ואם¹⁵ אמר לו: הרי הראש והאליה¹⁶
38 שלך בעמלך יתר על מחצית השכר - מתר¹⁷. היו
39 למפטם בהמות אחרות שמפטם אותם עם זו
40 השומה אצלו, וכך¹⁸ אם היו לו עגלים וסנחין
41 אחרים או ביצים אחרות¹⁹ שלו, הואיל והוא
42 מתעסק בשלו ובשל חברו, אפלו לא העלה לו אלא
43 דבר מועט²⁰ בכל ימי השתפות²¹ הזאת - דיו, וחולק
44 בשכר בשוה. ואם²² היה²³ אריסו, הואיל והוא
45 מטפל בשלו²⁴ ובשל בעל השדות - אין צריך
46 להעלות לו כלום²⁵.

(30) אבל אם מכר, אין בעל המעות יכול להוציא מהלוקח, שלשם כך עומד העסק (ש"ך יו"ד סימן קעז ס"ק נט).
(31) בין מחלק הפקדון ובין מחלק המלוה, שכולם לא ניתנו אלא לעסוק בהם, ולא ליתנם במתנה. (32) המתעסק או המקבל מתנה. ויש אומרים, כי מן המקבל מתנה השני אין מוציאין (ט"ז שם ס"ק לח, ועיין ש"ך שם). (33) למעלה הלכה א, וראה דברינו שם. (34) בבא-מציעא קד: כרובא ולא כרב אידי בר אבין, וכמו שהכריע הרי"ף. (35) ואין דינם כמטלטלין של יתומים, שאינם משתעבדים לבעל-חוב (פי"א מהלכות מלוה ולוה הלכה ח), לפי שהעסק נשאר תמיד ברשותו של בעל המעות, ולא ניתן למתעסק אלא להתעסק, ועם מותו של זה בטל העסק והוא חוזר לבעליו. (36) ואין דינו כגובה חובו מן היתומים שאינו גובה אלא בשבועה (פי"ד שם הלכה א), שהכל ברשות בעל הממון, כנ"ל. (37) שהם שייכים רק לבעל המעות (הרי"ף שם), וראה הערה לג. (38) כל זה בדברי הרי"ף שם.

14 ו. הנותן³⁹ מעות לחברו לקח בהם פרות למחצית
15 שכר, ולא לקח - אין לו עליו אלא תרעמת⁴⁰. ואם⁴¹
16 נודע בראיה ברורה שלקח ומכר⁴² - הרי זה מוציא
17 ממנו השכר בעל כרחו.

(39) בבא-מציעא פ"ד (הוצאת צוקרמנדל עמ' 381, 4) והובאה בירושלמי (שם פרק ה הלכה ג) וממנו ברי"ף שם. (40) שלא הזיק לחבירו בידיים, אלא גרם לו היזק. והוא-הדין לכל הגורם לחבירו שלא יוכל להשתמש בכספו לשם רווח, שאינו חייב לשלם (ירושלמי שם). (41) תוספתא וירושלמי שם. (42) בממון של העיסקא, אבל אם הניח מעות העיסקא, ולקח ומכר במעותיו הוא - "מה שעשה עשוי, והרי הוא מכלל הרמאין" (פ"ז מהלכות מכירה הלכה י').

18 ז. נתן⁴³ לו מעות לקח בהן פרות למחצית שכר -
19 לוקח בהן מפל מין שירצה, ולא יקח לא כסות ולא
20 עצים⁴⁴. וכך כל פיוצא בזה⁴⁵. המושיב⁴⁶ את חברו
21 בחנות למחצית שכר, אם היה אמן - לא יעסק

~ נקודות משיחות קודש ~

'שלוחין ושותפין' בפנימיות העניינים מלמד על כל יהודי שהוא שלוחו של הקב"ה לעשות לו ית' דירה בתחתונים ועל ידי שממלא שליחותו נעשה שותף לקב"ה במעשה בראשית.

ומכיון ש"שלוחו של אדם כמותו", חייבת להיות מציאותו של השליח דומה למשלח - "מה אתם בני ברית, אף שלוחכם בני ברית". ולכן יכולה שליחות זו להעשות רק

קִיב שִׁיעוּרֵי רַמב"ם ג' פִּרְקִים לְיוֹם – יוֹם ד' י' מִנְחָם־אָב – סֵפֶר קִנְיָן – הַלְכוֹת שְׁלוּחֵין וְשׁוֹתְפִין

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

שהוא עצמו מפיץ חום של קדושה. ומרומז בזה שתפקידו של התרנגול לעורר יהודי לקום משנתו לשרת את קונו. ההוראה הנלמדת מהלכה זו שיהודי יכול להיות סמוך ובטוח שלא זו בלבד שלעתיד-לבוא יהיה "הריוח ביניהם" בסיום העבודה אלא שכבר בתחילת העבודה "צריך (הקב"ה) להעלות שכר מזונו ועמלו" כדי שיוכל לעבוד את ה' במנוחה מתוך שמחה וטוב לבב. ובפרט שמדובר בכל יהודי אפילו בפשוט שבפשוטים כבעל התרנגולים או רועה שמגדל עגלים וסייחים שגם להם מספק הקב"ה שכר מזונו ועמלו כדי שיוכל לעבוד את ה' כדבעי.

(על פי יין מלכות ספר קנין סימן כ)

(2) בבא מציעא סח. במשנה. (3) ראה רש"י שם דיבור המתחיל אין מושיבין ויש כאן חשש של אבק ריבית, כנ"ל פרק ו הלכה ב. (4) בכתב־יד תימן במקום "שכר עמלו ומזונו" - "שכרו כפועל בטל". וכן בדפוס רומי. ובכ"י אברבנאל: "שכרו כפועל" ודלא כמו שכתבו התוספות שם דיבור המתחיל אלא אם כן, שכיוון שבהתחלת המשנה נאמר: "כפועל" וכאן נאמר "עמלו" אינו צריך לתת לו כפועל ממש, לפי שאינו צריך להקדיש אלא חלק קטן מזמנו לעבודה זו. (5) המשך המשנה שם. (6) ששמים את שויים באותו הזמן, לחלק את הריוח לאמצע אחרי תקופת־מה של גידול. (7) ראה למעלה פרק ו הלכה ב. (8) סוף המשנה שם. (9) כך מפרש רבינו מה שנאמר במשנה שם "עד שיהו משולשין", וראה פירוש המשניות שם. ורש"י שם פירש באופן אחר. (10) "והוא שתוכל לשאת משא" (פירוש המשניות שם). (11) "מפני שנשתתפו סתם" (להלן הלכה ד) וראה למעלה פרק ד הלכה ב. "היה זמן ידוע למכירת אותה סחורה [המשותפת ביניהם] - יש לכל אחד מהם לעכב שלא יחלקו עד שתמכר הסחורה בזמן הידוע למכירתה". (12) יוצא מתוך הדין־ודברים של רב ושמואל. ומתוך העובדא של רבי אלעזר מהגרוניא (בבא מציעא ט.ט.). (13) שזהו תפקידו של המפטם. (14) כלומר, השכר וההפסד, שניהם לאמצע, היינו מחצה מלוה ומחצה פיקדון. (15) מימרא של רב והעובדא של רבי אלעזר (שם). (16) בכתב־יד תימן: "או האלייה". וכן פירש הלחם משנה למעלה פרק ו הלכה ב. (17) שכיוון שהוא מקבל שכר טרחתו בחלקו של חברו - אין כאן משום אבק ריבית. (18) לפי מסקנת הגמרא על הסתירה שבין שתי המימרות של רב. וכן יוצא קצת מסוף העובדא של רבי אלעזר, וראה הגהות מיימוני. (19) בגמרא הזכירו רק בעגלים, ומזה למד רבינו לביצים. ומשמע קצת מכאן, ש"עסק אחר" שהזכיר רבינו למעלה (פרק ו הלכה ב), היינו, מאותו המין, החוסך לו טירחה יתירה, שבין כך עוסק בפעולה זו, אבל לא סתם עסק שיש לו. (20) והיינו, כמו שיוצא מתוך הסוגיא שם: "מותר שלישי", ראה למעלה פרק ו הלכה ב, ועיין בראב"ד. (21) כלומר, העסק שביניהם. וכן קוראו רבינו למעלה שם: "שבכל יום ויום מימי השותפות" (לחם משנה). (22) שם בסוף הסוגיא, במעשה של רבי אלעזר מהגרוניא.

על ידי יהודי שנשמתו היא "חלק אלקה ממעל ממש". ועניין השליחות הוא מצד עצם מציאותו של יהודי, ועל־ידי העבודה נעשה גם שותף לקב"ה.

שהרי ידוע המדרש על הפסוק "ארץ יראה ושקטה .. בתחילה יראה ואח"כ שקטה .. מלמד שהתנה הקב"ה עם מעשה בראשית ואמר להם אם ישראל מקבלין התורה אתם מתקיימין ואם לאו אני מחזיר את העולם לתוהו ובוהו" וא"כ מובן בפשטות שבעבודתו של יהודי נעשה הוא שותף לקב"ה במעשה בראשית, ובזכותו אין הקב"ה מחזיר את העולם לתוהו ובוהו ולא עוד אלא שפועל עילוי גדול יותר בעולם, על־דרך שטר שיצא עליו ערעור ונתקיים בבית־דין שיש לו תוקף גדול יותר משטר שלא יצא עליו ערעור מעולם, כך גם העולם הזה אחר שישראל מקיימים בו תורה ומצוות ומתקיים בזכותם.

והחידוש שבהלכה זו שלא רק שיהודי נעשה שותף לקב"ה ובסיום וגמר העבודה - לעתיד־לבוא מתחלק הרווח והשכר בין הקב"ה ובני ישראל אלא שכבר בתחילת העבודה נותן הקב"ה שכר עמלו ומזונו לכל אחד ואחד מישראל כדי לאפשר לו את מילוי השליחות. ולא רק שנותן לו שכר מזונו שבזה יש תועלת גם לבעל הבית כי לולי זה לא יוכל להמשיך ולעבוד אלא גם נותן לו תיכף ומיד "שכר עמלו" מלבד השכר שיקבל כשותף מיד בסיום וגמר העבודה.

ובמכל־שכן וקל־וחומר אם מזונו צריך ליתן לו יותר מסעודת שלמה המלך בשעתו (משנה בבא מציעא ריש פרק ז). הרי ששכר עמלו על־אחת־כמה־זכמה, ומזה יכולים רק לשער מהו השכר והריוח שלעתיד־לבוא יקבל כל יהודי על עבודתו.

ויש להוסיף על פי המבואר ב'עץ חיים' (בתחילתו) שסיבת בריאת העולמות הוא בכדי שיתגלו שלימות כוחותיו ופעולותיו כו' והגם שגם קודם בריאת העולם והבאתם לידי פועל היו כוחותיו בשלימות, שהרי למעלה אין כח חסר פועל, בכל זאת רצונו של הקב"ה שיבואו כוחותיו גם לידי פועל, בעולם הזה. ועניין זה משתקף בהלכה הנ"ל כי תפקיד התרנגולים להוציא לידי פועל את האפרוחים שבביצים. ועל־דרך־זה גם עגלים וסייחים וכן חמור המובא בהמשך ההלכה שהם העבודה עם נפש הבהמית - "חמור שונאך".

ובאופן אחר קצת:

עבודתם של ישראל לגלות את האור האלוקי שנמצא בעולם בהעלם, ועבודה זו ניתנה לבעל התרנגולים שפעולתם היא לחמם את הביצים עד שיתבקעו ויצאו מהם אפרוחים, ועניינו בעבודה שעל ידי החום והקדושה מגלים את הניצוץ האלוקי שבהעלם בענייני העולם. עד שמגדלין את האפרוחים ונעשים בעצמם תרנגולים, היינו

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ד' י' מנחם-אב - ספר קנין - הלכות שלוחין ושותפין ק"ג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

34 - הרי מחל, והולדות ביניהן בשוה⁴⁸ פמות שהן.
 35 מקום⁴⁹ שנהגו להעלות⁵⁰ שכן פתה⁵¹ למעות
 36 העסק⁵² - מעלין, ויהיה כל השקר שנוטל המתעסק
 37 בשקר שנושא⁵³ על כתפו⁵⁴ בכלל שכן המעות⁵⁵.
 38 וכן⁵⁶ אם דרפן להעלות שכן בהמה⁵⁷ - מעלין לו.
 39 מקום⁵⁸ שנהגו להעלות שכן ולדות בשקר עמלו⁵⁹.
 40 - מעלין. וכל המתעסק⁶⁰ או המשתתף סתם - לא
 41 ישנה ממנהג המדינה.

(23) המתעסק. (24) בחלק שיש לו כשותף בבהמה.
 (25) "שהאריס משועבד הוא לבעל השדה" למעלה שם, מהגמרא שם.

1 ב. השם עגלים או סחין או הושיב תרנגולים או
 2 שם בהמה על הפטם למחצית שקר, ולא העלה לו
 3 שקר - הרי דינו כדין העסק של מעות: רואין בכמה
 4 שמין בהממות או הניצים, וכמה הרויחו, ונוטל
 5 המתעסק שני שלישי השקר; ואם הפסידו - משלם
 6 שלישי ההפסד²⁶.

(26) כמבואר למעלה שם הלכה ג.

7 ג. שמין²⁷ פרה וחרמור וכל דבר שדרפו לעשות²⁸
 8 ולאכל, ויהיה השקר לאמצע²⁹. אף על פי שזה
 9 מתעסק³⁰, הרי יש לו רוח אחר לעצמו בעבודת
 10 הבהמות, שהרי שוכרו³¹ אותה או עובד בה ונהנה
 11 בשכרה ובעבודתה. ואין³² שמין³³ עגל עם אמו³⁴,
 12 ולא סח עם אמו; שהעגל והסח אינו עושה כלום,
 13 ויש בו עסק.

(27) שם סט: במשנה. (28) מלאכה. (29) ללא שר כפועל
 בטל. (30) הוא לבדו, והוא גם מטפל בחלק חבירו.
 (31) משכיר לאחרים. (32) כן פסק הרי"ף בפרק איזהו נשך
 דלא כרבן שמעון בן גמליאל במשנה ובברייתא שם סח:
 מפני שבגמרא (שם סט.) הכניסו את דבריו למסגרת של
 "שיטה", וכלל הוא בדינו: "אין הלכה כשיטה". וכן כתבו
 התוספות שם דיבור המתחיל אלא (לחם משנה).
 (33) היינו, בלי תוספת שר. (34) על סמך אמו שהוא נגרר
 אחריה.

14 ד. השם³⁵ בהמה לחברו, עד מתי חייב לטפל בה?
 15 באתונות - שמונה עשר חדש; ובגדרות, והן הצאן
 16 והבקר - ארבעה ועשרים חדש. ואם בא³⁶ לחלק
 17 בתוף זמן זה - חברו³⁷ מעבב עליו, מפני שנותנתו
 18 סתם. לפי³⁸ שאינו דומה טפילה של שנה ראשונה,
 19 שהיא מרבה, והרוח מועט, שאינה משתמנת
 20 בתחלה אלא בקשי, לטפילה של שנה האחרת,
 21 שהיא מועט, והרוח מרבה, שהרי היא משתמנת
 22 הרבה ומוספת בכל יום, לפיכך מעבב עליו עד סוף
 23 שנה שניה. ילדה³⁹ הבהמה השומה⁴⁰ אצלו - הרי
 24 הולך מפלל הרוח לאמצע. מקום⁴¹ שנהגו לגדל
 25 ולדותם - יגדלו⁴² ואחר כך ימכרו. מקום שנהגו
 26 שלא לגדל - חייב המתעסק להטפל בולדות, בדרך
 27 שלשים יום ובגסה חמשים יום⁴³, וחולקין. רצה⁴⁴
 28 להטפל בהן יתר על זמן זה - שם אותן בפני
 29 שלשה⁴⁵ ביום שלשים ופיוס החמשים, וכל
 30 שירויחו אחר כך - טל המתעסק שלשה חלקים,
 31 וחברו רביע הרוח; שהרי יש לו חצי הולד, ומפני
 32 שנתעסק בחצי של חברו נוטל חצי אותו החצי⁴⁶,
 33 הרי שלשה רבעים⁴⁷. ואם לא התנה פן בפני שלשה

(35) בבא מציעא ט. בברייתא, כדברי סומכוס. (36) בעל
 הבהמה [כן נראה להלן, וכפירוש שני שברשי"י שם דיבור
 המתחיל אלא]. (37) המטפל כנ"ל. (38) שם בברייתא.
 וכפירוש שני שברשי"י שם דיבור המתחיל אלא, שבעל
 הבהמה רוצה לחלק והמטפל מעכב. ראה שולחן ערוך יורה
 דעה סימן קעז סעיף כג, ששניהם מעכבים, וראה ט"ז שם
 סעיף קטן ל. (39) שם סט: במשנה. (40) הבהמה ששמו
 אותה. (41) במשנה שם. (42) חייב המתעסק לטפל בהם
 עד שיהיו גדולים. (43) ברייתא שם כתנא קמא ולא כרבי
 יוסי, וכן אמרו גם לעניין בכור (בכורות כו: ופרק א
 מהלכות בכורות הלכה יד) ולמדו זאת מן הפסוקים (רשי"י
 בבא מציעא שם דיבור המתחיל כרבה). (44) סיוס
 הברייתא שם. (45) שם לא: ולמעלה פרק ה הלכה ט. אבל
 שלא בפני שלושה אסור, וכן הוא שם ט. דברי אביי
 בעובדא של רבי מנשה בר גדא. (46) שהחצי השני הוא
 בבחינת "מחצה מלוה ומחצה פיקדון", שהמתעסק מקבל
 על עצמו אחריות של החצי, ולפיכך, הוא שותף לריווח אף
 בחצי של חבירו, שממנו יש לו חצי בתורת מלוה.
 (47) ואינו לוקח שכר עמלו בחלקו של חבירו, אחרי שבין
 כך מטפל הוא בחלקו-הוא, שאינו מלוה אלא שלו ממש
 (כסף משנה בשם רש"י). וכיוון שהוא משועבד לבעל האם,
 הרי הוא כמו האריס המשועבד, שבשביל הטירחת הפעוטה
 שיש לו ברביע של חבירו אינו צריך לקבל שכר מיוחד
 (לחם משנה). (48) שהרי זה כאילו לא חילקו כלל, והם
 שותפים עדיין בכל הולדות, שהריווח הוא לאמצע, וכן
 הוא שם בגמרא בתשובת אביי לרב מנשיא בר גדא שחילק
 לעצמו - "מאן פלג לך" ולפירוש רש"י שם אינו נוטל בשל
 חבירו כלום, וראה בט"ז יורה-דעה סימן קעז סעיף קטן לב.
 וכן אמרו במי שהניח בנים גדולים וקטנים (בבא בתרא
 קמג: "השביחו גדולים את הנכסים השביחו לאמצע, אם
 אמרו ראו מה שהניח אבא הרי אנו עושים ואוכלים -
 השביחו לעצמן" (כסף משנה בשם קצת מפרשים).
 (49) שם סח: בברייתא, כגירסת רבינו חננאל, בתוספות שם
 דיבור המתחיל מקום. (50) להוסיף. (51) סבל שנושא
 הסחורה על הכתף. (52) כלומר, מוסיפין השכר הנ"ל
 לחשבון מעות העסק, וההוצאה חלה על שניהם.
 (53) והיינו, כמו שנראית משמעות לשון רבינו, שאפילו אם
 לא שילם לכתף אחר. (54) ויש אומרים שאפילו אם
 המתעסק בעצמו היה הכתף - חלה ההוצאה על החשבון
 הכללי של העסק, ראה ט"ז שם סעיף קטן כח.
 (55) כלומר, בכל הקרן, ששניהם צריכים לסבול אותה
 בשווה, ולא מטילים אותה על חשבון המתעסק, וראה שם

מפורש: "ששמיין להם וידם על התחתונה", כלומר: אם ההוצאה יתירה על השבח נוטל את השבח בשבועה, ואם השבח יתר על ההוצאה נוטל ההוצאה בשבועה, כמו בעל עצמו (הלכות אישות שם). שהיא אומרת להם: הפסדתוני בירידתכם, שאם לא הייתם יורדים היה בעלי יורד, ולפיכך, דינם כדינו. ולא הזכיר רבינו מהו דינם של אריסים אלו אם אכלו מן הפירות, אם גם בזה דינם כמו הבעל עצמו שבאופן זה אין לו כלום. אלא "מה שהוציא הוציא ומה שאכל אכל" (משנה שם והלכות אישות שם הלכה ח). ודעת רש"י שם שגם בזה דינם כבעל עצמו. וכן נראה אמנם בסוגיית הגמרא שם, ועיין בחלקת מחוקק ובבית שמואל סימן פח סעיף קטן כב שכתבו שאף דעת רבינו כן. וראה בלחם משנה כאן. (72 שם פ. 73) בהלכות גזילה ואבידה שם כתב: "על דעת הקרקע". (74) [יידם על העליונה: אם הייתה ההוצאה יתירה על השבח, נוטלים את ההוצאה, ואם השבח יתר על ההוצאה, נוטלים את השבח, שהרי ירדו ברשות (כן נראה בהלכות גזילה ואבידה שם). ומה שנראה שם בסוגיית הגמרא שדינו כיוורד שלא ברשות - זה אינו אלא אם הבעל עצמו אריס, אבל אם אינו אריס, "ארעא לאריסי קיימא" (כלשון הגמרא שם) והרי זה כיוורד ברשות. וראה בתוספות ר"ד שם בסוף הסוגייה].

ז. האחיין⁷⁵ או שאר היוצאין שלא חלקו ירשת מורישין, אלא ככל משתמשין בה בחד - הרי הן כשתפין לכל דבר⁷⁶. אהד מן האחין או מן השתפין⁷⁷ שנפל לאמנות המלך⁷⁸ - הרוח⁷⁹ לאמצע⁸⁰. חלה⁸¹ אהד מהן⁸² ונתרפא - נתרפא מן האמצע. ואם⁸³ חלה בפשיעה, כגון⁸⁴ שהלך בשלג או בחמה בימי החם עד שחלה וכיוצא בזה⁸⁵ - הרי זה מתרפא משל עצמו.

(75) בבא בתרא קמד: במשנה, וראה להלן פרק ט מהלכות נחלות הלכה א. (76) בירושה המשותפת היא. וראה בראב"ד. (77) במשנה שם "אחין השותפין" ומפרשה רבינו: אחין או השותפין (כסף משנה). (78) "גבאי או סופר שמכניס ומוציא בממון המלך" (הלכות נחלות שם הלכה ו. 79) והוא הדין ההפסד (מגיד משנה בהלכות נחלות שם בשם הירושלמי). (80) "אם מחמת אביהם מינוהו, כגון שהיה אביהן ידוע בדבר זה, ואמר: נעמיד תחתיו בנו, כדי לעשות חסד עם היתומים וכו' ואפילו היה חכם ביותר וראוי למנותו, ואם מחמת עצמו מינוהו - הרי זה לעצמו" (הלכות נחלות שם מן הסוגייה בבבא בתרא שם וראה בראב"ד וכסף משנה כאן). (81) משנה שם. (82) באונס. (83) אף זה שם. (84) שם, לפי המימרא המפורסמת של רבי חנינא: "הכל בידי שמים חוץ מצנינים ופחים", הם קור וחום (רשב"ם ותוספות שם). (85) כגון, "שאכל המאכלות שהם מפורסמות ברעה" (פירוש המשניות לרבינו שם).

פֶּרֶק תְּשִׁיעִי

(1) ביאר בו רבינו דין שבועת השותפין והאריסין והאפוסטרופסין.

בהגהת רמ"א. (56) אף זה שם בבירייתא. (57) היינו, שהנוהג באותו מקום, שלעסק של בהמה נותנים יותר שכן עמל מאשר לסחורה, מפני שהעמל בבהמה הוא יותר גדול (לחם משנה), ואף שבבירייתא נאמרו שתי ההלכות ביחד: "מקום שנהגו להעלות שכן כתף למעות מעלין, לבהמה מעלין" (גירסת ר"ח בתוספות שם) - אין פירושו שווה, ששכן בהמה אינו שכן כתף, אלא כנ"ל. והראב"ד מפרש גם "שכן בהמה" - שכן כתף לעמלים מצריכים לפעמים להוליכם על הכתף לפי גגירסתו בבירייתא הנ"ל הייתה כמו שהוא לפנינו: "מקום שנהגו להעלות שכן כתף למעות לבהמה מעלין", וראה ברש"י שם. ויש מפרשים בדברי רבינו "שכן בהמה" - כשצריך בהמה לשאת עליה הסחורה של העיסקא (פלוטא חריפתא בבא מציעא פרק ה סימן מא אות ל). (58) אף זה כגירסת ר"ח בתוספות שם: "ולהעלות וולדות בשכר עמלו ומזונו מעלין". (59) היינו, שנותנים וולדות בעד שכרו (מהר"ם מלובלין שם). ואולי הכוונה שמוסיפים להם אף וולדות בשכר עמלם. (60) המשך הבריייתא שם.

ה. רְאוּבֵן שֶׁהֵיטָה לוֹ שְׂדֵה, וְהוֹרִיד שְׁמֵעוֹן לְתוֹכָהּ
 לְזִרְעָה אוֹ לְנִטְעָה, וְלְהוֹצִיא עֲלֶיהָ הוֹצָאוֹת, וְלִמְכֹר
 הַפְּרוֹת, וְכָל הַיִּתָּר עַל הַהוֹצָאָה⁶¹ יִהְיֶה בִּינֵיהֶם, בֵּין
 שֶׁהֵתְנוּ שְׁיַחֲלֶקוּ בְּשׂוּהָ⁶², בֵּין שֶׁהֵתְנוּ שְׂיִטֵּל רְאוּבֵן
 יִתְּרָ⁶³, בֵּין שֶׁהֵיטָה הַהוֹצָאָה כְּלָה מִשָּׁל רְאוּבֵן, בֵּין
 שֶׁהֵיטָה מִשָּׁל שְׁמֵעוֹן - בְּכָל זֶה מִתְּרִי⁶⁴, וְאֵין פֶּאֶן
 אֶבֶק רַבִּית. וְשְׁמֵעוֹן הַמְטַפֵּל בְּעִבּוֹדַת הָאֶרֶץ
 וּבַהוֹצָאָה וּבַמְכִירַת הַפְּרוֹת, הוּא הַנִּקְרָא אָרִיס⁶⁵.
 אָרִיס אוֹמֵר: לְמַחְצָה יִרְדְּתִי, וּבְעַל הַשְּׂדֵה אוֹמֵר
 לְשְׁלִישׁ הוֹרְדְתִי - הוֹלְכִין אַחַר מְנַהֵג הַמְדִינָה⁶⁶,
 וְזֶה שְׁטַעַן שְׁלֵא פְּמַנְהֵג - עָלָיו לְהֵבִיא רְאִיָּה⁶⁷.

(61) כלומר: השבח. (62) וזהו הנקרא "אריס למחצה". (63) וזהו הנקרא "אריס לשליש, או רביעי". (64) שבקרקע אין מקום לריבית, שהרי היא תמיד נשאת ברשותו של בעל הקרקע ואין היא בכחינת הלוואה "שכן מצינו חכמי הגמרא שהיו להם אריסים" (כסף משנה). (65) שם קי. וכרב נחמן ולא כרב יהודה. (66) אם מחצה, אם שלישי ואם רביעי. (67) בעדים או בשטר.

ו. בְּעַל⁶⁸ שֶׁהוֹרִיד אָרִיסִין בְּנִכְסֵי אִשְׁתּוֹ וְגִרְשָׁה: אִם
 הָיָה הַבְּעַל אָרִיס⁶⁹ - הוֹאִיל וְנִסְתַּלַּק בְּעַל נִסְתַּלְקוּ
 הֵם⁷⁰, וְאֵין לָהֶם מִן הַהוֹצָאָה אֲלָא שְׁעוֹר הַשְּׂבֻחַת,
 וּבְשִׁבּוּעָה⁷¹. וְאִם⁷² אֵין הַבְּעַל אָרִיס - עַל דַּעַת
 [מְנַהֵג⁷³] הָאֶרֶץ יִרְדּוּ, וְשְׁמִיִן לָהֶם פְּאָרִיס⁷⁴.

(68) כתובות פ. בעייה שנפתרה על ידי רב הונא בריה דרב יהושע. (69) כלומר: "יודע בטיב אריסות, שאם לא ירדו אלו, היה הוא עצמו עובדה" (רש"י שם). (70) "שלא ירדו לה אלא על דעת הבעל" (פרק י מהלכות גזילה ואבידה הלכה יב מן הסוגייה שם). (71) כדין הבעל עצמו שהוציא הוצאות על נכסי אשתו ולא אכל מהפירות (שם עט: במשנה ופרק כ"ג מהלכות אישות הלכה ט) ושם בהלכות גזילה

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ד' י' מנחם-אב - ספר קנין - הלכות שלוחין ושותפין קטו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

להיות יותר מפרוטה (עיין שבועות לט:) - הנה, למסקנה שם שאמרו: "אימא כפירת טענה, כרב" (שסובר שאין חייבים בשבועה מן התורה אלא בתבועו שתי כסף ופרוטה, והוא כופר בשתי כסף ומודה בפרוטה (שם לט:), על כרחינו שכאן אין צורך בהודאה, שאם לא כן, למה לא הצריכו טענת שתי כסף ופרוטה, אלא ע"כ שלפי המסקנה אין צורך אלא בכפירה ולא בהודאה]. (16) להלן פ"ג מהלכות טוען ונטען הלכה א, ועיין שם הלכה ז.

ג. מפאן הורו רבותי, שאם מת השתף האחד - אין היורש יכול להשביע שתפו של אביו בטענת שמא; שהרי אינו יודע הדבר שקשדו בו אביו בודאי, כדי שיחשד אותו זה היורש בשתי כסף. ויש מי שהורה, שמשביע אותו היורש בטענת שמא. וכזה¹⁷ ראוי לדון, שהרי היורשין משביעין את האשה שנעשית אפטרופא פחיי בעלה¹⁸.

(17) שאנו טוענים ליתומים. (18) כן נראה בכתובות פו. סז. שאם לא פטר אותה הבעל משבועת אפטרופוסות, משביעין אותה היורשים אף שאינם יודעים אם חשד אותה אביהם בשתי מעות, שהרי סתם יורשים אינם יודעים.

ד. אף על פי שאין שם עדים שזה אריסו או שתפו, אלא הוא מודה מפי עצמו ואמר: שתפו או אריסו או בן ביתו אני, אבל לא גזלתי כלום¹⁹ - הרי זה נשבע בנקיטת חפץ²⁰; שאין אומרים 'מגו' לפטרו שבועה, אלא לפטרו ממוז²¹. איזהו²² בן הבית שיש לו להשביע בטענת ספק? זה שמכניס פועלים ומוציא פועלים, ומכניס לו פרות ומוציא לו פרות²³; אבל בן הבית שאינו נושא ונותן, אלא נכנס ברגלו ויוצא בלבו - אינו יכול להשביע מספק. וכן אפטרופוס שמנהו אבי יתומים - אין היתומים משביעין אותו בטענת ספק²⁴. וכן האשה²⁵ שלא נעשית אפטרופא פחיי בעלה, ולא נשאה ולא נהנה לאחרי קבורת בעלה - אין משביעין אותה מספק. וכן אם נשאה²⁶ ונתנה בין מיתה וקבורה - אין משביעים על זה שנשתמש בין מיתה לקבורה; שאם אתה אומר שתשבע על זה - לא תמכר לקבורה, ונמצא המת מתנול.

(19) ויש לו מיגו, שיכול היה לכפור ולטעון שאינו אריס ואינו שותף וכו'. (20) באחיזת חפץ של קדושה, כגון ספר תורה או תפילין, כדין כל השבועות המנויות במשנה שבועות שם, וראה להלן פ"א מהלכות טוען ונטען הלכה ב. (21) כדעת רבו ר"י בן מיגאש (הובא ברא"ש, פרק כל הנשבעין סימן ד) וראה בפ"ב מהלכות שכירות הלכה ח, ופ"ג מהלכות מלוה ולוה הלכה ג. והטעם בזה כתב הט"ז (חושן-משפט ריש סימן רצו) שכשם שב"חזקה" אין סומכים עליה במקום שאפשר לברר (פסחים ד). כמו כן ב"מיגו" אין סומכין אלא-אם-כן אי-אפשר לברר, ומכיון שאפשר לברר על-ידי השבועה - צריך לברר. (22) שבועות

א. השתפין² בלן³, והאריסין, והאפטרופין⁴ שמנו אותם בית דין⁵ על היתומים, והאשה שהיא נושאת ונותנת בתוך הבית או⁶ שהושבה בעלה חנונית, וכן הבית⁷ - כל אחד מאלו נשבע⁸ מדבריהם⁹ בטענת ספק¹⁰, שמא גזל חברו במשא ומתן או שמא לא דקדק בחשבון שביניהם. ולמה¹¹ תקנו חכמים שבועה זו? מפני שאלו מורין לעצמן, שכל מה שיקחו מנכסי בעל המעות - ראוי הוא להם, מפני שנושאין ונותנין וטורחין. לפיכך¹² תקנו להם חכמים שהיבין שבועה בטענת ספק, כדי שיעשו כל מעשיהן בצדק ואמונה.

(2) שבועות מה: במשנה. (3) כתב כן לכולל גם המתעסקים, שכולם חייבים להשבע, שאע"פ שנוטלים שכרם - מורים הם היתר לעצמם, מאחר שאינם נוטלים שכרם משלם, אלא כפועל בטל בלבד (למעלה פ"ו הלכה ב) בניגוד לדעת רבינרתם ב'תוספות' שבועות מח: ד"ה דמורו בה, שהם אינם צריכים שבועה (רדב"ז, וראה ברמ"א חושן-משפט סימן צג סעיף ד, ובש"ך שם ס"ק ט). (4) המילה "אפטרופוס" מורכבת משתי מלים לטיניות: פטר (=אב) פוס (=בן). (5) שלא ימנע מקבלת מינוי זה בגלל הטלת שבועה עליו, אחרי שעצם המינוי המצביע עליו כעל אדם נאמן, גורם לו סיפוק רב, אבל אפטרופוס שמינהו אבי היתומים, אין משביעין אותו, פן ימנע מקבלת המינוי. וכדעת אבא שאול בגיטין נב. ונב: וראה להלן הלכה ד. (6) כתובות פו: במשנה. (7) בשו"ע ח"מ סימן צג סעיף א הוסיף המחבר: "שנושא ונותן בעניני בעל הבית", היינו מנהל הבית. ורש"י בשבועות מח: ד"ה בן הבית, פירש "אחד מן האחיין". אבל דעת רבינו להלן הלכה ה, שכל שליח בכלל זה, וראה סמ"ע שם ס"ק ד. (8) בנקיטת חפץ (להלן הלכה ד). (9) שלא מצינו מן התורה אלא שבועה של מודה במקצת, ואף זו בטענת ודאי, ולא בספק (הגהות מיימוניות). (10) כן פירשו משנה זו בגמרא (שבועות מח:). (11) השאלה והתשובה בגמרא (שם מח:). (12) אף שברוך כלל אין משביעין על ספק (פ"א מהלכות טוען ונטען הלכה ז).

ב. ואין¹³ כל אחד מאלו נשבע בטענת ספק עד שיחשד המשביע אותן בשתי כסף, שהן שתי מעין¹⁴ של כסף¹⁵, כמו שיתבאר¹⁶. אבל אם חושדין בפחות מזה - אינם נשבעין.

(13) שבועות מח: מימרת רב יוסף בר מניומי בשם רב נחמן. (14) כל מעה היא ששית מדינר, ובה שלשים ושתים פרוטות. (15) מלשון רבינו נראה שהוא סובר כדעת רבו ר"י בן מיגאש, שאין צורך כאן בהודאה במקצת, וכן כתבו הר"ן בשבועות שם, והכסף-משנה כאן בדברי רבינו. [ואע"פ שלפי תחילת הסוגיא בשבועות שם שאמרו "כמאן כשמואל" (שאמר שחייבים שבועה מן התורה על טענת שתי כסף, אם הנתבע מודה במקצת וכופר במקצת) - על כרחינו שאין חייבים שבועה זו אלא בהודאה במקצת, שאם לא כן למה צריך שתי כסף, הלא הכפירה אינה צריכה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מח: (23) שאז הוא מורה היתר לעצמו. (24) גיטין נב. ונב: כאבא שאול, וראה לעיל הל' א והערה ד. (25) כתובות פז. בכרייתא. (26) שם, כרב מתנא ולא כרב יהודה בשם רב, וכן פסק הרי"ף שם.

1 ה. המְשַׁלַח²⁷ בְּיַד חֲבֵרוֹ חֲפֵץ לְמַכְרוֹ, או שְׁשַׁלַח
2 מְעוֹת בְּיָדוֹ לְקִנּוּת לוֹ פְּרוֹת או סְחוּרָה, אִף עַל פִּי
3 שְׂלֵא נִתַּן לוֹ שְׂכָר²⁸ עַל זֶה, וְאִין לוֹ חֵלֶק וְלֹא הִנְאָה
4 בְּשִׁלְיָחוֹת זֶה, הוֹאִיל וְנִשְׂא וְנִתַּן בְּמִמוֹן חֲבֵרוֹ - הֲרִי
5 זֶה כְּפֶן בֵּית²⁹, וַיֵּשׁ לוֹ לְהַשְׁבִּיעַ מִסְפֵּק, שְׂלֵא גְזַל לוֹ
6 פְּלוֹם בְּעַת שֶׁהֵבִיא לוֹ הַסְּחוּרָה שֶׁקָּנָה אוּ מְקַצָּתָה או
7 הַמְּעוֹת שֶׁמְכָר לוֹ מֵהֵן.

ח. הַשְּׁתַּפִּיין⁴⁴ שֶׁחִלְקוּ, וְנִשְׂאָר לָהֶם חוֹבוֹת אֲצֵל
אֲחֵרִים - אֵינָן יְכוּלִין לְהַשְׁבִּיעַ זֶה אֶת זֶה מִסְפֵּק;
שְׁהֲרִי חִלְקוּ, וְהַחֹב שֶׁנִּשְׂאָר - דְּבַר יָדוּעַ הוּא, כִּכְל
מֵה שִׁיפְרַעוּ יִקַּח זֶה חִלְקוֹ מִן הַחֹב וְזֶה חִלְקוֹ מִן
הַחֹב. וְכֵן אִם נִשְׂאָר לָהֶם מְעוֹת בְּפִיס, וְכִבָּר יָדְעוּ
אוֹתָן⁴⁵, וְעֵדִין לֹא נָטְלוּ כֹּל אֶחָד חִלְקוֹ - אֵין
מְשַׁבְּעִין זֶה אֶת זֶה; שֶׁהַמְּעוֹת בְּחִלְקֵיהֶן הֵם⁴⁶. וְכֵן
אִם עָשׂוּ חֲשׁוֹבֵן כֹּל הַשְּׁתַּפִּיין⁴⁷, וְנִשְׂאָר לְאֶחָד מֵהֶן
אֲצֵל חֲבֵרוֹ דְּבַר קָצוּב וְיָדוּעַ, אִף עַל פִּי שְׁעֵדִין לֹא
נָטְלוּ - הֲרִי חִלְקוּ. אֲבָל אִם נִשְׂאָר בֵּינֵיהֶם כֹּל שֶׁהוּא
מִן הַפְּרוֹת, וְעֵדִין לֹא חִלְקוּ אוֹתָן וְלֹא יָדְעוּ
מִשְׁקָלָם⁴⁸, אוּ שֶׁנִּשְׂאָר בֵּינֵיהֶם צַד מִן הַשְּׁתַּפּוֹת שְׂלֵא
עָשׂוּ בוֹ חֲשׁוֹבֵן, וְלֹא יָדַע כֹּל אֶחָד מֵהֶן בְּמֵה חִלְקוֹ
הַמְּגִיעוֹ - הֲרִי הַשְּׁתַּפּוֹת קָמַת עֵדִין, וּמְשַׁבְּעִין זֶה
אֶת זֶה.

(27) תשובת הגאונים (מגדל-עוז וכסף-משנה). (28) כלומר, אם מקבל שכר, בוודאי ובוודאי שיש להשביעו (ראה למעלה הלכה א והערה ב) שאז אין חשש שימנע מלעשות שליחותו של חברו, שהרי הוא עושה זאת בשכר, אלא אפילו אם אינו מקבל שכר על זה, שיש חשש שמא ימנע מלעשות גמילות חסד לחבירו (ראה למעלה שם הערה ד - סמ"ע סימן צג ס"ק י). ועוד: כשעשה בחינם בוודאי עושה כן לשם מצוה ואין לחשוף (ט"ז שם), ובכל זאת משביעין אותו. (29) הרשב"א חולק על רבינו, וסובר שלא אמרו כן אלא "בן בית" (כסף-משנה).

8 ו. הַשְּׁתַּפִּיין³⁰ שֶׁנִּשְׂאִין וְנוֹתְנִין בְּיַחַד, או שֶׁהִיָּה
9 הָאֶחָד נוֹשֵׂא וְנִתַּן וּמְפַקֵּד הַסְּחוּרָה אוּ מְקַצָּתָה או
10 הַמְּעוֹת עִם³¹ הַשְּׁנִי בְּלֹא מִשְׁקָל וְלֹא מִדָּה וְלֹא מִנְּיָן
11 - הֲרִי שְׁנֵיהֶם נִכְנָסִין לְסֵפֶק, וַיֵּשׁ לְכֹל אֶחָד מֵהֶן
12 לְהַשְׁבִּיעַ אֶת חֲבֵרוֹ שְׁבוּעַת הַשְּׁתַּפִּיין. אֲבָל אִם הִיָּה
13 הָאֶחָד הוּא שֶׁנִּשְׂא וְנוֹתַן, וְהַשְּׁנִי לֹא נִתְעַסֵּק עִמּוֹ
14 כֹּל - אֵין נִשְׁבַּע אֶלָּא זֶה שֶׁנִּשְׂא וְנִתַּן.

(44) תשובת הגאונים (מגדל-עוז וכסף-משנה). (45) כלומר, ידעו שיש כסף בכיס, אף שלא ידעו הסכום, כיון שבמעוֹת יכול כל אחד לחלוק שלא מדעת חברו, כמבואר למעלה פ"ב הלכה ט (אור-שמח). (46) למעלה פ"ה שם. (47) בכ"י תימן: כל השותפות. (48) [כלומר: ולפיכך לא חלקו אותם. אבל אפילו אם ידעו משקלם, אם לא חלקו אותם - אין דינו כאילו חלקו, שהרי בפירות אין לחלוק שלא מדעת חברו, כמבואר למעלה בפ"ה שם].

(30) דבר פשוט בטעמו (כסף-משנה). וכן נראה ממה שאמרו במשנה שם: "השותפין" בלשון רבים, כששניהם עוסקים שניהם נשבעים, ו"בן הבית" בלשון יחיד, שרק הוא העוסק והוא הנשבע (הגר"א סימן צד ס"ק יד). (31) אצל, ובשו"ע (חו"מ סימן צג סעיף ה): "ביד".

15 ז. חִלְקוּ³² הַשְּׁתַּפִּיין וְהָאֲרִיסִין, וְנִתְגַּרְשָׁה³³ הָאִשָּׁה,
16 וְנִפְרַד מֵעֲלֵיו בֵּן הַבֵּית, וְהֵבִיא לוֹ הַשְּׁלִיחַ³⁴ סְחוּרָה
17 שֶׁקָּנָה לוֹ אוּ מְעוֹת שֶׁמְכָר לוֹ בְּהֵן, וְשִׁתְקָה, וְהִלְכוּ לָהֶם
18 וְלֹא תִבְעֵם מִיָּד - אֵינוֹ יְכוּל לְחַזֵּר וְלְהַשְׁבִּיעוֹ בְּטַעֲנַת
19 סִפְקָם³⁵. אֲבָל³⁶ אִם הִיָּתָה לוֹ טַעֲנַת וְדֹאֵי³⁷ - מְשַׁבְּעוֹ
20 עֲלֵיהֶם³⁸, וּמְגַלְגֵּל בְּהֵן³⁹ כֹּל מֵה שִׁירְצָה⁴⁰. וְכֵן⁴¹ אִם
21 נִתְחַיַּב לוֹ שְׁבוּעָה אַחֵר זְמַן, בֵּין שָׁל תוֹרָה בֵּין שָׁל
22 דְּבִרְיָה⁴², כְּגוֹן שֶׁנִּשְׂאָה⁴³ לוֹ שְׁתֵּף אוּ בֵּן בֵּית פְּעַם
23 אַחֶרֶת - הֲרִי זֶה יְכוּל לְגַלְגֵּל עֲלָיו: שְׂלֵא גְזַלְתָּנִי
24 בְּשִׁתְּפוֹת זֶה שֶׁבִּינֵינוּ וְלֹא כְּשִׁהִייתָ שְׁתֵּפִי אוּ אֲרִיסִי אוּ
25 בֵּן בֵּיתִי אוּ אֲפוֹטְרוּפִי בְּרֵאשׁוֹנָה. וְכֵן כֹּל פְּיוּצָא בְּזָה.

ט. מִי⁴⁹ שֶׁתִּבְעַע אֶת חֲבֵרוֹ אַחֵר חֲלָקָה - אֵינוֹ יְכוּל
לְהַשְׁבִּיעוֹ אֶלָּא עַל יְדֵי גִלְגוּל, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ⁵⁰. אֲבָל
יֵשׁ לוֹ לְהַחְרִים⁵¹ סֵתֵם עַל מִי שֶׁגָּזַל פְּלוֹם כְּשִׁהִיָּה
שְׁתֵּפוֹ אוּ אֲרִיסוֹ אוּ בֵּן בֵּיתוֹ וְלֹא יוֹדָה בְּמֵה שֶׁגָּזַל.

(49) ר"ף שם. (50) למעלה הלכה ז. (51) תקנת הגאונים היא שיש להחרים, אף במקום שאין להשביע, וראה גם למעלה פ"ג הלכה יא.

פְּרָק עֶשְׂרִי

(1) המשך דין שבועת השותפין.

א. שְׁתֵּף² שְׁטַעַן עַל חֲבֵרוֹ שֶׁכֶּף הִיָּה תְּנַאי בֵּינֵיהֶם,
וְהֵלָה אוֹמֵר: לֹא הִיָּה תְּנַאי זֶה מְעוֹלָם; אוּ שְׁטַעַן

(32) שבועות מה. במשנה. (33) המשנה לא הזכירה אלא שותפין ואריסין, אבל הוא-הדין לכולם (כסף-משנה בשם

- 1 אֶלָּא שְׁהִקְרַן שְׁלִי הָיָה כֶּף וְכֶף, וְהִלָּה אֹמֵר: אֵינּוּ אֶלָּא
 2 פְּחוּתִים מִזֶּה; אוֹ שִׁטְעַן שֶׁכֶּבֶר נִתְּתִי לָךְ הַשְּׁתַּפּוּת,
 3 וְהִלָּה אֹמֵר: לֹא לְקַחְתִּי; אוֹ שֶׁשְּׂחֹרְרָה זֶה מִשְׁלִי
 4 הָיָה, וְהִלָּה אֹמֵר: מִשְׁלִי אֲמָצַע; וְכֹל פִּיּוּצָא בְּטַעֲנוֹת
 5 אֵלוֹי - הָרְשׁוֹת בֵּינֵי הַתּוֹבָע בְּשׁוֹבְעָה.⁵ פִּיּוּצָא? אִם
 6 רָצָה הַתּוֹבָע שְׁלֹא יִשְׁבַע הַשְּׁתַּף שְׁבוּעַת הַשְּׁתַּפּוּן,
 7 וְיִשְׁבִיעֵו הַסֵּת⁶ עַל הַטַּעֲנָה שְׁכּוֹפֵר בָּהּ וְאֹמֵר: לֹא
 8 הָיָה דְּבָרִים מֵעוֹלָם - הָרִי זֶה מִשְׁבִּיעֵו; וְאִם רָצָה -
 9 מְגַלְגֵּל⁷ עָלָיו כֹּל אֵלוֹ הַדְּבָרִים בְּשׁוֹבְעַת הַשְּׁתַּפּוּן,⁸
 10 וּמְשִׁבִיעֵו בְּטַעֲנוֹת סִפְק: שְׁלֹא גִזְלַתְּ כְּלוּם כֹּל יָמֵי
 11 הַשְּׁתַּפּוּת, וְשִׁהִיָּה בִּינֵינוּ תְּנַאי כֶּף, וְשִׁזּוֹ הַסְּחֹרְרָה
 12 שְׁלֹךְ, וְשִׁנְתַּתְּ לִי כֶּף וְכֶף. וְכֵן כֹּל פִּיּוּצָא בְּזֶה.
- 2 (תשובת הגאונים (מגדל-עוז). (3) ובאופן שלא יהיה
 הנתבע מודה במקצת, כגון שאת חלקו הוודאי כבר קיבל
 התובע, והדיון הוא על החלק הנשאר בידי הנתבע, ובו הוא
 כופר הכל, וראה סמ"ע סימן צג, ס"ק כא. (4) שהן טענות
 ודאיות, ואינן מסוג החששות שעליהן חלה שבועת
 השותפין, וחייבים עליהן שבועת היסת מדרבנן. (5) ראה
 להלן פ"א מהלכות טוען ונטען הלכה יד, שהטוען חבירו
 שתי טענות ונתחייב לו שתי שבועות, אחת קלה ואחת
 חמורה, אין מושביעין אותו שתיהן, אלא מושביעין אותו על
 החמורה ומגלגלים על-ידיה את השנייה. וכאן שיש על
 התובע שבועת השותפין שהיא שבועת המשנה, ושבועת
 היסת שאינה אלא מדרבנן, היה בדין שישבע שבועת
 השותפין ויגלגל עליו שבועת היסת (אור-שמח). (6) כדין
 כל כופר בכל. [שכך נוח לו לתובע, שעיקר השבועה יהיה
 על הטענה הוודאית, אולי יפרוש הנתבע משבועה, מאחר
 שהתובע יודע כי הוא נשבע לשקר, ובאופן זה מוכרח הוא
 לומר שאינו חושד בשותף כי גזל ממנו שתי כסף, ראה
 למעלה פ"ט הלכה ב ורב"ז כאן. ועיין אור-שמח].
 (7) מושביעו על הטענות האמורות דרך גלגול שבועת
 השותפין. (8) שהיא חמורה משבועת היסת, וראה למעלה
 הערה ג.
- 13 ב. הַתּוֹבָע⁹ שִׁתְּפוּ לְהַשְׁבִּיעוּ שְׁבוּעַת הַשְּׁתַּפּוּן,
 14 הַנִּתְּבַע אֹמֵר: כֶּבֶר חִלְקֵנוּ וְלֹא נִשְׂאָר לָךְ אֶצְלִי
 15 כְּלוּם¹⁰, וְהַתּוֹבָע אֹמֵר: עֲדִין לֹא חִלְקֵנוּ וְלֹא עֲשִׂינוּ
 16 חִשְׁבוֹן¹¹, אוֹ שֶׁאֲמַר הַתּוֹבָע: חִלְקֵנוּ עַל מְנַת
 17 שְׂאֵשְׁבִיעַ אוֹתָךְ שְׁבוּעַת הַשְּׁתַּפּוּן בְּכֹל עַת שֶׁאֲרָצָה,
 18 וְעֲדִין לֹא נִשְׁבַּעְתָּ, וְאַתָּה מִדְּחָה אוֹתִי מִיּוֹם לְיוֹם -
 19 אֵינּוּ יָכוֹל לְהַשְׁבִּיעוּ בְּטַעֲנוֹת סִפְק¹². אֶפְלוּ אָמַר
 20 הַנִּתְּבַע: כֵּן חִלְקֵנוּ, וְנִשְׂאָר לָךְ אֶצְלִי, וְזֶה הַנִּשְׂאָר
 21 אֵינּוּ אֶלָּא חוֹב שֶׁזְּקַפְתּוֹ עָלַי, אוֹ פְּקֻדוֹן הַנְּחֹתָ
 22 אֶצְלִי¹³, אִף עַל פִּי שֵׁישׁ עֲדִים שֶׁהָיָה שִׁתְּפוּ - אֵינּוּ
 23 יָכוֹל לְהַשְׁבִּיעוּ בְּטַעֲנוֹת סִפְק. וְאֵינּוּ יָכוֹל לְהַשְׁבִּיעַ
 24 הַסֵּת שֶׁכֶּבֶר חִלְקוֹ אוֹ שְׁלֹא נִשְׁתַּתְּפוּ מֵעוֹלָם, וְאֶפְלוּ
 25 עַל יְדֵי גִלְגוּל. לְפִי שֶׁאֵין מִשְׁבִּיעֵין הַסֵּת וְאֵין
 26 מְגַלְגְּלִין אֶלָּא אִם טַעֲנוּ דְּבַר שֶׁאִם יוֹדֵה בּוֹ יְהִיָּה חֵיב
 27 לְשִׁלְּם מִמּוֹן¹⁴; אֲבָל דְּבַר שֶׁאֶפְלוּ הוֹדֵה בּוֹ אֵינּוּ חֵיב
- 9 ר"ף פרק כל הנשבעין. (10) ולאחר שחלקו - אין עוד
 שבועת השותפין, למעלה פ"ט הלכה ז. (11) ואינו תובע
 ממנו אלא שבועת השותפין בלבד. (12) שיש כאן ספק
 ספקא, ששבועת השותפין גופה היא ספק, וכאן ספק חדש
 אם יש מקום עוד לשבועת שותפין זו. (13) והשותפות
 איננה קיימת עוד. (14) [ובשבועה דאורייתא נאמר (שמות
 כב, י') "ולקח בעליו ולא ישלם", והוא-הדין לשבועה
 דרבנן].
- ג. טַעֲנוֹת¹⁵ שֶׁעֲדִין שִׁתְּפִי אֶתָּה וְנִשְׂאָר לִי אֶצְלָךְ כֶּף
 30 וְכֶף¹⁶, וְזֶה אֹמֵר: כֶּבֶר חִלְקֵנוּ וְלֹא נִשְׂאָר לָךְ אֶצְלִי
 31 כְּלוּם, אוֹ לֹא הָיִיתָ שִׁתְּפִי מֵעוֹלָם - הָרִי הַנִּתְּבַע נִשְׁבַּע
 32 הַסֵּת¹⁷ שֶׁאֵין לוֹ בִּידּוֹ כְּלוּם, וּמְגַלְגֵּל עָלָיו: שְׁלֹא
 33 גִּזְלַתְּנִי כְּלוּם מֵעוֹלָם¹⁸; וְאֵינּוּ מְגַלְגֵּל עָלָיו שְׁלֹא הָיָה
 34 שִׁתְּפוּ אוֹ שֶׁכֶּבֶר חִלְקֵנוּ, מִן הַטַּעֲם שֶׁבְּאֲרָנוּ¹⁹.
- 15 (15) ר"ף שם, וכ"ה בתשובות הגאונים (מגדל-עוז).
 (16) והיא טענה ודאית. (17) כדין כופר בכל, על טענה
 ודאית. (18) שזוהי תביעת ממון. וראה למעלה פ"ט הלכה
 ז שאע"פ שחלקו, מגלגלים עליו שבועה ממקום אחר.
 (19) למעלה הלכה ב.
- ד. טַעֲנוֹת²⁰ שֶׁעֲדִין שִׁתְּפִין אֲנַחְנוּ וְיֵשׁ לִי לְהַשְׁבִּיעַךְ
 36 בְּטַעֲנוֹת סִפְק, וְהִלָּה אֹמֵר: לֹא נִשְׁתַּתְּפֵנוּ מֵעוֹלָם²¹,
 37 וְהִבִּיא הַתּוֹבָע עֲדִים שֶׁהָיָה שִׁתְּפוּ, וְחִזַּר הַנִּתְּבַע אַחַר
 38 כֶּף וְאָמַר: חִלְקֵנוּ - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ, שֶׁהָרִי חִזַּק
 39 כִּפְרָן²² לְשׁוֹבְעָה זֶה, וְיִשְׁבַּע²³ שְׁבוּעַת הַשְּׁתַּפּוּן. וְכֵן
 40 כֹּל פִּיּוּצָא בְּזֶה.
- 20 (20) ר"ף שם. (21) שאם היה טוען: נשתתפנו וחלקנו, היה
 פטור משבועה, כמבואר למעלה הלכה ב"ג (רב"ז).
 (22) שהאומר לא השתתפתי - כאומר לא חלקתי, ועל
 השותפות עצמה הרי יש עדים, וכאילו יש עדים שעדיין הם
 שותפים (סמ"ע סימן צג ס"ק כ). (23) ואע"פ שהוא חשוד
 לשקר ביחס לשותפות - אין זה חשוד על גזילת ממון,
 שיתכן והיה שותף ולא נשאר בידו כלום (סמ"ע שם).
- ה. רְאוּבֵן²⁴ שֶׁהִטִּיל לְכִיס²⁵ אַרְבַּע מֵאוֹת דִּינָרִים,
 42 וְהִטִּיל שִׁמְעוֹן מֵאֲתִים, וְנִשְׁתַּתְּפוּ²⁶, וְנִשְׂאָו וְנִתְּנוּ
 43 בְּיַחַד, וְהָרִי הִמָּמוֹן כֹּלוֹ בֵּינֵי רְאוּבֵן, וְטַעֲנוּ רְאוּבֵן
 44 שֶׁפָּחַת מִן הַקֶּרֶן חֲמֵשׁ מֵאוֹת דִּינָרִין²⁷ - אֵין אֹמְרִים:
 45 יִשְׁבַע רְאוּבֵן שְׁבוּעַת הַשְּׁתַּפּוּן שִׁפְתּוֹ כֶּף, וְיִשְׁלַם
 46 שִׁמְעוֹן חֲמִשִּׁים מִבֵּיתוֹ²⁸; אֶלָּא יִשְׁבַע רְאוּבֵן שְׁבוּעַת
 47 הַשְּׁתַּפּוּן שִׁפְתּוֹ²⁹, וְיִלָּךְ בְּמִנְהַ שְׁבִידוֹ בְּלִבָּד, וְלֹא
 48 יִשְׁלַם שִׁמְעוֹן כְּלוּם. טַעֲנוּ רְאוּבֵן, שִׁשְׁמְעוֹן יוֹדַע
 49 בְּוֵדָא³⁰ בְּפָחַת זֶה³¹ שִׁפְתּוֹ³² - יְגַלְגֵּל עַל שִׁמְעוֹן³³
 50 שֶׁאֵינוּ יוֹדַע בְּוֵדָא סְכוּם הַפָּחַת הַזֶּה. וְאִם לֹא נִתְּבַּסַּק
 51 שִׁמְעוֹן בְּשִׁפְתּוֹ זֶה כִּלְלִי³⁴ - יִשְׁבַע שִׁמְעוֹן הַסֵּת³⁵
 52 שֶׁאֵינוּ יוֹדַע בְּוֵדָא הַהַפְּסַד, וְיִפְטֹר. וְלֹא עוֹד³⁶,

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

21 לְשֵׁתִים - אֵינוּ נֶאֱמָר, שְׁמָא קְנוּנְיָא הוּא עוֹשָׂה עַל
22 נְכִסֵּי רַאוּבֵן. וְכִיצַד דְּנִין בְּדִין זֶה? לִוי פְּכָר נִפְטָר
23 בְּהוֹדָאת שְׁמַעוֹן, וְאִם לֹא הִבִּיא שְׁמַעוֹן⁵² רֵאֵה -
24 יִשְׁלַם מִבֵּיתוֹ⁵³, וְיִתְבַּע אֶת לִוי בְּסוֹף זְמַן שְׁאֲמַר⁵⁴.
25 וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזֶה.

40 תשובת הגאונים (מגדל-עוז). 41 על שמעון, ואין לשמעון ראייה שיש כאן חוב, והחוב הוא על השותפים. ומן הביטוי "עליו", נראה שאף שיוצא שטר-חוב עליו, על שמו של שמעון, אין לו ראייה שהחוב אינו עליו, אלא על השותפות. 42 אחרי שיש בידו כדי החוב, הרי כאילו הכסף ברשותו והוא בעלים עליו. או מפני שבידו היה לתת מקודם את החוב ללוי, טרם שסיפר עליו. 43 אחרי סילוק החוב, עושים חשבון של ההון הנשאר לחלוקת השותפות. 44 אחרי שאין בידו ראייה. 45 ודינו כדין כל מוציא מחבירו. 46 היינו, מחלקו של ראובן. שאילו מחלקו הוא, בוודאי נאמן. וזה בהתאם לשיטת רבינו, שהשותף חייב מכיסו לכסות את חלקו בהפסד. 47 והיא כתובה על שמעון ולא על השותפות. 48 אבל שמעון חייב לשלם את חלקו, אחרי שהודה. 49 ראה למעלה הערה כח בשם הש"ך. 50 שאף שהשטר הוא על שמו של שמעון, הרי כתוב בו מפורש שההלואה ניתנה מממון השותפים. והמדובר כשהשטר בידי ראובן, וראה להלן. 51 לאוצר השותפות. 52 המדובר כשהשטר בידי ראובן, כנ"ל, ולפיכך אינו נפטר אלא מחלקו של שמעון, שאין ראובן גובה ממנו תחילה אלא אם אין לו לשמעון לשלם, ואם השטר בידי שמעון - נפטר לוי גם מחלקו של ראובן, שהרי יש לשמעון "מיגו" שהיה יכול להעלים את השטר (כסף-משנה). 53 ואם אין לו - יתבע מלוי (כסף-משנה). 54 היינו כשטוען: "קבעתי לו זמן לשנה או לשתים", אבל אם טען "נפרעתי" - אינו יכול לתבוע את לוי כלל (סמ"ע ס"ק צג לא).

סְלִיקוּ לְהוּ הַלְכוֹת שְׁלוּחֵין וְשִׁתְפִין

יום ה' י"א מנחם-אב ה'תשע"ז

הַלְכוֹת עֲבָדִים

יֵשׁ בְּכֻלְלֵן שְׁלֹשׁ עֲשָׂרָה מִצְוֹת: הַמֵּשׁ מִצְוֹת עֲשָׂה, וְשִׁמּוּנָה מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה, וְזֶהוּ פְּרָטֵן: (א) דִּין קְנִינָן עֲבָד עֲבָרִי. (ב) שְׁלֹא לְמַכֵּר מִמְּפָרֵת עֲבָד². (ג) שְׁלֹא יַעֲבִדְנוּ בְּפָרְךָ³. (ד) שְׁלֹא נַעֲבֵד בּוֹ עֲבוּדֵת עֲבָד⁴. (ה) שְׁלֹא⁵ נִנְחֵץ⁶ גַּר תּוֹשֵׁב⁷ לְרֵדוֹת בּוֹ⁸ בְּפָרְךָ. (ו) לְהַעֲנִיק⁹ לוֹ בְּצִאתוֹ חֲפָשִׁי. (ז) שְׁלֹא¹⁰ יֵצֵא רִיקָם. (ח) לְפָדוֹת¹¹ אִמָּה הָעֲבָרִיָּה. (ט) לְיַעֲרֶה¹². (י) שְׁלֹא¹³ תִּמְכַּר. (יא) לְעֲבָד¹⁴ בְּעֵבֶד פְּנַעֲנִי לְעוֹלָם, אֲלֵא¹⁵ אִם פֶּן הִפִּיל לוֹ אֲדוֹנָיו אֶחָד מִרְאשֵׁי אֵיבָרָיו. (יב) שְׁלֹא¹⁶ לְהַסְגִּיר עֲבָד שִׁבְרָה מִחוּצָה לְאַרְצָן לְאַרְצָן יִשְׂרָאֵל. (יג) שְׁלֹא¹⁷ לְהוֹנוֹת עֲבָד זֶה הַנֶּצֶל אֲלֵינוּ. וּבִבְאוּר מִצְוֹת אֵלּוּ בְּפָרְקִים אֵלּוּ:

1 אֲלֵא אִם הָיָה זֶה הַמְּנָה³⁷ הַנִּשְׁאָר בְּיַד שְׁמַעוֹן -
2 חוֹלְקִים אוֹתוֹ בְּשָׁנָה³⁸. שְׁאִין³⁹ הַשְׁתַּף מִן הַנִּשְׁבָּעִין
3 וְנוֹטְלִין בְּדֵי שִׁישְׁבַע וְיִטַּל מֶה שֶׁבִּיד חֶבְרוֹ; אֲלֵא
4 נִשְׁבַּע וְנִפְטָר, אוֹ נוֹטַל מִדְּבָר שֶׁהוּא תַּחַת יָדוֹ. וְהִזְהֵר
5 בְּדִין זֶה, שֶׁפְּכָר טָעוּ בּוֹ בְּעֲלֵי הוֹרָאָה.

24 גאונים (מגדל-עוז). 25 של שותפות. 26 ולדעת רבינו למעלה (פ"ד הלכה ג) - אע"פ שאין השקעתם שוה, השכר או הפחת ביניהם בשוה, והראב"ד מודה בשכר וחולק בפחת. 27 שנמצא שכל אחד מהם צריך להפסיד מאתיים וחמשים דינרים. 28 שאף ששמעון צריך לשלם מחצית מן ההפסד כדין שותף שמשתתף במחצה שכר ומחצה הפסד, "אין השותף מן הנשבעין ונוטלין כדי שישבע ויטול מה שביד חבירו" כמו שכתב רבינו להלן בסוף ההלכה. 29 כאן לא הוסיף רבינו "כך", שאינו נשבע על כל הסכום, אחרי שאינו מקבלו כולו, ונראה כאילו נשבע על שקר. וכן מצאתי בדין "שנים אווזים בטלית" וכו' בבא-מציעא ה': (כסף-משנה, וראה בסמ"ע סימן צג ס"ק כד). 30 שאם אין ראובן טוען כן, שברור לו, ששמעון יודע על הפחת, ברור הדבר ששמעון אינו יודע, שהרי לא היה שמעון בשעה שנתעסק, ומכיון שהוא עצמו מודה ששמעון אינו יודע אין צורך להשביעו (ש"ך שם ס"ק טו). 31 בכ"י תימן: "בפחת זה". 32 ותובע את החמישים הנותרים. 33 מתוך שבועת השותפין שהיא חמורה, ראה למעלה הערה ג. 34 שאז אין מקום לשבועת השותפין. 35 כדין כל התובע חבירו טענת 'ברי', והנתבע אומר: איני יודע אם אני חייב לך (פ"א מהלכות טוען ונטען הלכה ח). 36 כלומר, לא רק שאין מוציאין בשבועת השותפין מכיסו של השותף, אלא שלפעמים מעכב זה מממון השותפים כגון שהוא בידו, ואף זה בכלל מה שנאמר, שאין השותף מהנשבעין ונוטלין (סמ"ע שם ס"ק כח). 37 הוא מאה דינרים. 38 שמה שנשאר, אף שהוא ביד אחד מהם, הרי הוא מהשותפות, והוא כאילו מונח ברשות שניהם, ויש לשניהם חלק שוה (סמ"ע שם). 39 הוא טעם גם למה שנאמר בתחילת ההלכה.

6 ו. טָעוּן⁴⁰ שְׁמַעוֹן, שִׁישׁ לְלוי עֲלִיו⁴¹ חוֹב בְּזוֹ
7 הַשְׁתַּפּוֹת מְנָה: אִם הָיָה בְּיָדוֹ בְּדֵי הַחֹב וְהָיָה יָכוֹל
8 לְתַנּוֹ לְלוי - נֶאֱמָר⁴², וְנוֹהֲנִין הַחֹב וְאַחַר כֵּן
9 מְחַשְׁבִין⁴³; וְאִם אֵין בְּיָדוֹ לְתַן - אֵינוּ נֶאֱמָר⁴⁴
10 הַלּוֹצִיא⁴⁵ מִיַּד רַאוּבֵן⁴⁶ אוֹ מִן הַסְּחוּרָה הַיְדוּעָה
11 לְשִׁתְפּוֹת, שְׁמָא קְנוּנְיָא הֵם עוֹשִׂין שְׁמַעוֹן וְלוי עַל
12 נְכִסֵּי רַאוּבֵן. אֲפִלוּ הָיְתָה הַמְּלֹה בְּשִׁטְרָה⁴⁷ - אֵין
13 רַאוּבֵן⁴⁸ חַיֵּב לְשִׁלּוֹם מִמְּנָה פְּלוּם. אֲבָל אִם טָעַן
14 שְׁמַעוֹן, שְׁרַאוּבֵן יוֹדֵעַ בּוֹדָאֵי⁴⁹ שְׁזֶה הַחֹב שֶׁעֲלֵי
15 מַחְמַת הַשְׁתַּפּוֹת הוּא, וְהַחֹב אֲצִלְנוּ הוּא - יִשְׁבַּע
16 רַאוּבֵן הִסֵּת אוֹ עַל יְדֵי גִלְגּוּל שְׁאִינוּ יוֹדֵעַ שְׁחֹב זֶה
17 אֲצִלְנוּ, וְיִשְׁלַם שְׁמַעוֹן הַחֹב מִשְׁלוֹ. וְכֵן אִם יֵצֵא
18 שִׁטְרָה חוֹב עַל לִוי בְּשֵׁם שְׁמַעוֹן בְּמֵאָה דִּינָרִין
19 מִמְּמוֹן⁵⁰ הַשְׁתַּפּוֹת, וְאָמַר שְׁמַעוֹן: נִפְרַעְתִּי וְהַחֲזוֹרְתִי
20 לְפִי⁵¹, אוֹ שְׁאֲמַר שְׁמַעוֹן: קִבַּעְתִּי לוֹ זְמַן לְשָׁנָה אוֹ

1) ראה ספר המצוות, עשה רלב. 2) ראה שם, לא-תעשה רנח. 3) ראה שם, מל"ת רנט. 4) ראה ויקרא כה, לט: "לא תעבוד בו עבודת עבד", ספר המצוות שם מל"ת רנו. 5) ראה ספר המצוות שם מ"ל"ת רס. 6) שלא ניתן לאחריים, שנמנע מאחריים לעשות כך. 7) נקט לשון הכתוב (ויקרא כה, מז-נג) "וכי תשיג יד גר ותושב - לא ירדנו בפרך לעיניך". ולהלן סוף הלכה ו הוא כותב: הגוי. וכן הוא בספר המצוות שם. וראה שם שהזהרנו שהגוי לא ידור בארצנו עד שיקבל עליו להיות גר תושב. 8) בעבד עברי. 9) ראה ספר המצוות, עשה קצו. 10) ראה שם לא-תעשה רלג. 11) ראה שם, עשה רלד. 12) שם, עשה רלג. 13) שם, לא-תעשה רסא ולקמן פרק ד הלכה י. 14) שם, עשה רלה, ולהלן פרק ט הלכה ו וכדעת רבי בגיטין לח: 15) הרמב"ן בספר המצוות שם, חולק על רבינו ומונה כאן שתי מצוות, וראה מגילת אסתר ולב שמח. 16) ספר המצוות, לא-תעשה רנד ולקמן פרק ח הלכה י. וכפירושו של רב חיסדא בגיטין מה. 17) ספר המצוות, שם לא-תעשה רנה, ולקמן פרק ח הלכה יא.

פָּרָק רֵאשׁוֹן¹

1) נתבאר בו דין עבד עברי ואמה עבריייה, ושארור לעבוד בעבד עברי בפרך, ושרבו מחוייב לפרנסו בשווה לפרנסת עצמו.

- 1 א. עֶבֶד עֲבָרִי הָאֲמֹר בְּתוֹרָה, זֶה יִשְׂרָאֵל² שְׁמֹכְרוּ
- 2 אוֹתוֹ בֵּית דִּין עַל פְּרָחוֹ, אוֹ הַמּוֹכֵר עֲצָמוֹ לְרִצּוֹנוֹ.
- 3 פִּיצֵד? גִּנֵּב וְאֵין לוֹ לְשֵׁלֵם אֶת הַקֶּרֶן³ - בֵּית דִּין
- 4 מוֹכְרִין אוֹתוֹ, כְּמוֹ שְׁאֲמַרְנוּ בְּהַלְכוֹת גִּנְבָה⁴. וְאֵין לָךְ
- 5 אִישׁ בְּיִשְׂרָאֵל שְׁמוֹכְרִין אוֹתוֹ בֵּית דִּין, אֶלָּא הַגִּנֵּב
- 6 בְּלֶבֶד. וְעַל זֶה שְׁמֹכְרוּהוּ בֵּית דִּין הוּא אוֹמֵר: כִּי
- 7 תִּקְנֶה עֶבֶד עֲבָרִי⁵. וְעַלֵּיו הוּא אוֹמֵר בְּמִשְׁנֵה תוֹרָה: כִּי
- 8 יִמְכֹּר לָךְ אֶחֱיָה הָעֲבָרִי⁶. מוֹכֵר עֲצָמוֹ פִּיצֵד? זֶה
- 9 יִשְׂרָאֵל שְׁהָעֲנִי בְּיֹתֵר, נִתְּנָה לוֹ תוֹרָה רְשׁוּת לְמַכֵּר אֶת
- 10 עֲצָמוֹ⁷; שְׁנֹאֲמַר: כִּי יִמּוֹךְ אֶחֱיָה עִמָּךְ וְנִמְכַר לָךְ.
- 11 וְאֵינוֹ⁸ רְשָׁא לְמַכֵּר אֶת עֲצָמוֹ וְלְהִצְנִיעַ אֶת דָּמָיו, אוֹ
- 12 לְקַנּוֹת בָּהֶם סְחוּרָה אוֹ פְּלִים, אוֹ לְתַנֵּם לְבַעַל חוֹב⁹,
- 13 אֶלָּא אִם כֵּן צָרִיךְ לְאֶכְלֵן בְּלֶבֶד¹⁰. וְאֵין אָדָם רְשָׁא
- 14 לְמַכֵּר אֶת עֲצָמוֹ, עַד שְׁלֵא יִשְׁאַר לוֹ פְּלוֹם, וְאֶפְלוֹ
- 15 פְּסוּת¹¹ לֹא תִשְׁאַר לוֹ, וְאַחֵר כִּף יִמְכֹּר אֶת עֲצָמוֹ.

2) כן הוא במכילתא בתחילת פרשת משפטים. 3) הקרן דווקא, אבל בעבור הכפל אינו נמכר (פרק ג מהלכות גניבה הלכה יב). 4) שם הלכה יא. 5) מכילתא שם. 6) שם. 7) ובלי רשות מהתורה אסור לו למכור עצמו שהרי אמרה תורה (ויקרא כה, נה): "כי לי בני ישראל עבדים, עבדי הם" - "[עבדי הם] ולא עבדים לעבדים" (קידושין כב:). 8) ספרא בשינויים קלים. 9) אין זה בספרא שם. ועיי' כסף משנה. [ומסתבר שלמדו רבינו מתוך הלכה זו עצמה, שכיוון שאין לו למכור עצמו אלא אם אין לו מה לאכול ואין לו כסות כדלהלן, אם כן לא ייתכן שימכור עצמו בשביל חוב, שהרי הלכה היא שמסדרין לבעל חוב ומשאירים לו מזון לשלושים יום וכסות לשנים עשר חודש (פרק א מהלכות

דיני עבדים נכתבו בתחילת פרשת משפטים "ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם כי תקנה עבד עברי..". והעיר על כך האדמו"ר הזקן ב"תורה אור" שתחילת הפסוק מדבר בלשון רבים (לפניהם) ובהמשכו בלשון יחיד (כי תקנה) כיון ש"כי תקנה" מוסב על משה רבינו שהוא הממשיך בחינת הדעת בנשמות בי"ע היותר נמוכות שהם בבחינת עבד (ונשמות דאצילות נקראו "בנים"). והמשכה זו נקראת קניין כי כמו שבדבר הנקנה אין התהוות דבר חדש אלא שיוצא מרשות המוכר לרשות הקונה, כך גם בעבד עברי שהוא על שם "בעבר הנהר ישבו אבותיכם" שנהר הוא בחינת בינה דאצילות, ועבר הנהר הוא מה שלמעלה מבחינת הבינה והשכל המושג. וזהו שאומר "בעבר הנהר ישבו אבותיכם" ששורש כל אחד ואחד מישראל הוא בדרגא זו ולכן גם אחר שהושפלו הבנים וירדו לעולמות בי"ע להיותם במצב של גלות, הרי שורשם הוא ב"עבר הנהר" וזה שממשיך להם בחינת הדעת רק מגלה את שורשם האמיתי ואינו מהווה דבר ועניין חדש.

בעבודת עבד ישנן שלוש דרגות: עבד כנעני, עבד עברי, ואמה עבריה, שהם שלושת עולמות בי"ע וכנגד צדיק בינוני ורשע. אמה עבריה כנגד צדיק בדוגמת עולם הבריאה שרובו טוב, עבד עברי בדוגמת עולם היצירה ובינוני-מחצה על מחצה, ועבד כנעני כנגד דרגת רשע וכנגד עולם העשייה שרובו רע.

ולפי זה צריך להבין מדוע הקדים הרמב"ם גם במניין המצוות שלפני ההלכות וגם בהלכות שביד החזקה דיני עבד עברי לאמה עבריה ורק אחר כך דיני עבד כנעני, והרי לפי המבואר לעיל צריך הסדר להיות או מלמעלה למטה אמה עבריה עבד עברי ועבד כנעני, או מלמטה למעלה עבד כנעני, עבד עברי ואמה עבריה, ומדוע מתחיל בעבד עברי דווקא.

אלא שמבואר בתניא שמידת הבינוני היא מדת כל אדם ואחריה כל אדם ימשוך, ואח"כ ממשיך בזכותן של ישראל שביכולתו ובכחו של כל יהודי להגיע לדרגא נעלית יותר ולמעלת הצדיק. ואח"כ מסיים שיתכן גם מצב לא רצוי - בחינת עבד כנעני.

בנוגע לעבד עברי ואמה עבריה, פסק הרמב"ם ש"חייב האדון להשוותן לו במאכל ובמשתה בכסות ובמדור כו" ומכיון שמה שהקב"ה עושה הוא מצווה לישראל לעשות הרי שגם הקב"ה נותן לעבדיו - עם ישראל את כל המצטרך להם לא רק בחיטין ושעורין אלא גם עניני תענוג להחיות בהם נפש כל חי.

ועל-דרך-זה בלימוד התורה משפיע ה' גם בחינת יין ושמן שבתורה, היינו בחינת רזין ורזין דרזין דאורייתא.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

במכרוהו בית דין בפסוק "כי יימכר לך" (דברים טו, יב) לא נזכרו גר תושב ועקר. וראה להלן פרק ב תחילת הלכה ח. (23) כן נראה בבבא מציעא שם. וראה להלן פרק ב הלכה יב.

ד. בא²⁴ ואמר לך: הריני מוכר עצמי לעובד פוכבים
- אין אתה זקוק²⁵ לו, עד שימכר. אבל²⁶ לאחר
שנמכר לעובד פוכבים, אף על פי שעבר ועשה
שלא פהגן - מצוה לפדותו²⁷, ולא ישמע²⁸ בהם;
שנאמר: אחרי נמכר גאלה תהיה לו.

(24) ספרא שם פרק ח הלכה א. (25) לטפל בו, לתת לו ממון שלא ימכור את עצמו לגוי. (26) שם. (27) בספרא שם נוסף: "מייד". (28) יתבולל.

ה. אחד²⁹ המוכר את עצמו או שמכרוהו בית דין³⁰
- אינו נמכר בפרהסיא³¹ על אבן המקהל³², ולא
בסמטא, פדרך שעהעבדים נמכרין; שנאמר: לא
ימכרו ממכרת עבד - אינו נמכר אלא בצנעה ודרך
פבוד.

(29) ספרא שם פרשה ו הלכה א. (30) צריך עיון שהפסוק "לא ימכרו ממכרת עבד" מדבר במוכר עצמו, ועיין קידושין טו. בכרייתא דראב"ן. (31) בפומבי. (32) אבן גבוהה שעליה מעמידים העבדים למכירה.

ו. כל עבד³³ עברי אסור לעבד בו בפך. ואיזו היא
עבודת פך? זו עבודה שאין לה קצבה³⁴, ועבודה
שאינו צריך לה, אלא תהיה מחשבתו להעבדו
בלבד, שלא יבטל. מפאן³⁵ אמרו חכמים, שלא
יאמר לו: עדר³⁶ תחת הגפנים עד שאבוא³⁷; שהרי
לא נתן לו קצבה. אלא יאמר לו: עדר עד שעה
פלוגית, או עד מקום פלוגי. וכן לא יאמר לו: חפר
מקום זה, והוא אינו צריך לו. ואפלו להחם לו פוס
של חמין או להצן, ואינו צריך לו - אסור, ועובר
עליו בלא תעשה, שנאמר: לא תרדה בו פךך. הא
אינו עושה לו אלא דבר קצוב שהוא צריך לו. וכן
העובד פוכבים שנמכר לו, אם רדה בו פךך - הרי
ישראל מצוין למנעו. ואם הניחיהו - עוברים בלא
תעשה, שנאמר: לא ירדנו בפךך לעיניך. ואין³⁸ אנו
נוקקין ליכנס לרשותו של עובד פוכבים ולבדק
אחריו שלא יעבידנו בפךך; שנאמר: לעיניך - בזמן
שאתה רואה.

(33) ספרא שם הלכה ב. (34) זמן קבוע. (35) כל מה שכתב רבינו כאן הוא בספרא שם. (36) חפור. (37) ויש כאן עינוי נפשי גדול, שהעובד אינו יודע מתי יבוא קץ לעמלו. (38) ספרא שם פרק ח הלכה ח.

ז. כל עבד³⁹ עברי אסור לישראל שקנהו להעבדו
בדברים בוזים, שהם מיוחדים לעשות העבדים⁴⁰,
כגון שיליך אחריו פלוי לבית המרחץ, או יחליץ לו

מלוה ולווה הלכה ז, ועל אחת כמה וכמה שאם אין לו מה לאכול, שוודאי אין בעל חובו רשאי לתובעו. ועוד שאין חוב זה חמור יותר מן הכפל של הגנב, שאין בית דין מוכרים אותו עבור זה. ומכיוון שבית דין אינו יכול למכור - שוב אינו רשאי אף הוא למכור את עצמו, כיוון שאין לו חיוב כזה כלפי הגנב. (10) בספרא שם: "אינו נמכר אלא אם כן העני". (11) [כן כתב רבינו גם במכירת בתו לאמה, להלן פרק ד הלכה ב].

ב. פכר פארני¹², שאין האשה נמכרת בגנבתה, וכן
אינה מוכרת את עצמה¹³. ואינה¹⁴ קונה לא עבד
עברי¹⁵ ולא עבד פנעני¹⁶, מפני החשד. ואין¹⁷ הגר
נקנה בעבד עברי; שנאמר: ושב אל משפחתו - מי
שיש לו¹⁸ משפחה.

(12) בפרק ג מהלכות גניבה הלכה יב. (13) תוספתא סוף פרק ב' דסוטה. ובמכילתא "וכי ימכור איש (שמות כא, ז), האיש מוכר את עצמו ואין האשה מוכרת את עצמה וכו' הבת שאינה נמכרת בגניבתה לפיכך לא תמכור את עצמה". [ולפיכך הסמיך גם רבינו "וכן אינה מוכרת את עצמה" אל מה שכתב לפני כן שאינה נמכרת בגניבתה]. (14) בבא מציעא עא. שתי ברייתות, אחת סתמית ובאחרונה וויכוח בין חכמים ורבן שמעון בן גמליאל. (15) כן בכרייתא הראשונה, וזהו לכל הדעות, כמו שנראה מהשקלא וטרייא שם. (16) כן בכרייתא השנייה, וכחכמים. (17) בכרייתא שם. (18) שהרי גר שנתגייר כקטן שנולד הוא.

ג. עבד עברי שמכרוהו בית דין - אין מוכרין אותו
אלא לישראל¹⁹ או לגר צדק²⁰. וכן המוכר עצמו²¹
- אינו רשאי למכור עצמו לעובד פוכבים, ואפלו
לגר תושב. ואם עבר ומכר עצמו²² אפלו לעובד
פוכבים²³, ואפלו לעבודת פוכבים עצמה - הרי זה
מכור; שנאמר: או לעקר משפחת גר. לעקר - זה
הנמכר לעבודת פוכבים עצמה.

(19) [ספרא בהר פרק ז הלכה א (לפי נוסחת ילקוט שמעוני שם סימן תרטו) "ומניין כשיהיו בית דין מוכרין אותו לא יהיו מוכרין אלא לך, תלמוד לומר כי יימכר לך אחיך", וכן הוא בדברי רבינו להלן פרק ג הלכה יב]. (20) כך היא הגירסה הנכונה (כסף משנה) וכן הוא בכתב-יד תימן. [וכן נראה להלן שכתב: "וכן המוכר עצמו אינו רשאי למכור עצמו לגוי, ואפילו לגר תושב". ולא כתב "לגר צדק"]. אבל בדפוס רומי: "ולא לגר צדק", ואף על פי שאין מקור לזה בדברי חז"ל, למדה רבינו מן הסברא, שוודאי גר צדק לא יכשילו לעבור על המצוות (לחם משנה), וראה להלן פרק ב הלכה יב שהנמכר לגר צדק דינו כנמכר לגוי, שכלל הוא בידינו: כל שאינו נקנה בעבד עברי אינו קונה עבד עברי (בבא מציעא שם). (21) כן בספרא שם (לפי ילקוט שמעוני שם) "ומניין כשיהא נמכר לא יהא נמכר אלא לך תלמוד לומר ונמכר לך". (22) [נראה שדווקא במוכר עצמו אמרו שאם עבר ונמכר לגוי הרי זה מכור, אבל במכרוהו בית דין לגוי אינו מכור. והטעם בזה משום שבפסוק "ונמכר לגר תושב וגו' או לעקר וגו'", מדבר במוכר עצמו, ואילו

עברי שאינו נוהג כשורה מותר לעבוד בו עבודת עבד, וצריך-עיון].

ט. כל⁵⁸ עבד⁵⁹ עברי או אמה העבירה - חייב האדון להשוותן לו במאכל ובמשקה, בכסות⁶⁰ ובמדור. שונאמר: כי טוב לו עמך⁶¹ - שלא תהא אהא אוכל פת נקי, והוא אוכל פת קבר⁶²; אהא שותה יין ישן, והוא שותה יין חדש; אהא ישן על גבי מוכין, והוא ישן על גבי התבן; אהא דר⁶³ בכרף והוא דר בכפר⁶⁴, או אהא דר בכפר והוא יושב בכרף⁶⁵; שונאמר: ויצא מעמך. מפאין⁶⁶ אפרו: כל הקונה עבד עברי - פקונה אדון לעצמו⁶⁷. וחייב⁶⁸ לנהג בו מנהג אהא; שונאמר: ובאחיכם בני ישראל⁶⁹. ואף על פי כן, צריך העבד לנהג בעצמו מנהג עבדות⁷⁰ באותן העבודות שהוא עושה לו.

~ נקודות משיחות קודש ~

גדר חיוב האדון להשוות לו עבד ואמה עבריים במאכל ומשתה אינו כתשלום שכר לפועל שאינו חייב לעבוד אם לא שישלם לו שכר אלא שהם קנויים לאדון וחייבים לשרתו בכל רגע, על-דרך בן המחויב לשרת את אביו מצד מצות וחויב כיבוד אב ולא מצד תשלום כל שהוא על עבודתו.

שהרי בעבד כנעני יכול לומר לו האדון "עשה עמי ואיני זנך" וגם בעבד עברי שחייב האדון להשוותו לו במאכל ובמשקה כו' הרי זה בגדר חיובי האדון לעבד שהוא "כקונה אדון לעצמו" ולא בתור שכר פעולה.

(לקו"ש ח"ו ע' 394 הנו' 53)

58) ברייתא בקידושין כ. ובספרא בהר פרק ז הלכה ג. 59) אפילו הנמכר בגניבתו (רדב"ן) שהרי הפסוק "כי טוב לו עימך" מדבר במכרוהו בית דין. 60) נקיייה. כן הוא בספרא שם. ובקידושין שם ליכא. 61) בספרא שם דרשו כן מהפסוק (ויקרא כה, מ) "כשכיר כתושב יהיה עימך" וראה בתוספות קידושין טו. דיבור המתחיל כי טוב, שכתבו בשם הרב אברהם, שכן נכון שהרי הפסוק "כי טוב לו עימך" אינו ציווי אלא סיפור דברים בלבד. 62) פת מעורבת בסובין. 63) אין זה בבבלי, אלא בספרא שם על הפסוק השני (שם שם, מא). 64) והרי הוא דר במקום שיש להשיג הכול ואילו העבד דר במקום שאין להשיג הכול, ראה כתובות קי]. 65) וישיבת כרכים קשה - כתובות שם]. 66) קידושין כ. בברייתא. 67) שלפעמים אין לו לאדון אלא כר אחד, אם שוכב עליו בעצמו אינו מקיים כי טוב לו עימך - נמצא שעל כורחו צריך למסור לעבד, והיינו אדון לעצמו (תוספות בקידושין שם דיבור המתחיל כל, בשם הירושלמי). 68) ספרא שם פרק ז הלכה א. 69) שם דרשו מהפסוק כי יימכר לך אחיך (דברים טו, יב), ועיין לחם משנה. 70) ספרא שם.

י. אין⁷¹ אמה העבירה⁷² נהגת ולא עבד עברי נהג

1 מנעליו⁴¹; שונאמר: לא תעבד בו עבדת עבד. אינו נוהג בו אלא כשכיר; שונאמר: כשכיר תתושב יהיה עמך. ומתור⁴² לספר לו שער, ולכבס לו כסותו, ולאפות לו עסתו; אבל⁴³ לא יעשה אותו בלן לרבים⁴⁴, או ספר לרבים, או נחתום לרבים. ואם⁴⁵ היתה אמנותו זאת קדם שימכר - הרי זה יעשה. אבל⁴⁶ לא ילמדנו בתחלה מלאכה כלל⁴⁷, אלא אמנות שהיה בה - היא שעושה פשה עושה מקדם. במה דברים אמורים⁴⁸? בעבד עברי, מפני שנפשו שפלה במקירה; אבל ישראל שלא נמכר - מותר להשתמש בו בעבד, שהרי אינו עושה מלאכה זו אלא ברצונו ומדעת עצמו.

39) שם פרק ז הלכה ב. 40) הכנענים. 41) אין זה בספרא שלפנינו [אבל כן הוא בברייתא בקידושין כב: במעשה העבד לרבן]. 42) ספרא שם הלכה ג. 43) סיום דברי רבי יוסי. 44) הדגש הוא על "לרבים", שאינו יכול לנצלו לעבודת חוץ, וכן נראה בספרא שם שלמדו זאת מהמלה: "עימך" - "יעבוד עימך" - "שלא תמסר אומנותו לרבים". 45) כרבי יוסי שם. ולפי המכילתא דרשב"י (שמות כא, ב) זהו גם לדעת תנא קמא. 46) שם. 47) שום מלאכה לרבים. 48) ספרא שם הלכה ב.

13 ח. אגשים⁴⁹ שאינן נהגין בשורה - מותר לרדותן⁵⁰ 14 בהזקה ולהשתעבד⁵¹ בהן. מלך⁵² שגזר, שקל מי 15 שלא יתן המס תקצוב על כל איש ואיש, ישתעבד 16 לזה שנתן המס על ידו - הרי זה מותר להשתמש בו 17 יותר מדי⁵³, אבל⁵⁴ לא פעבד⁵⁵. ואם⁵⁶ אינו נהג 18 בשורה - מותר להשתמש בו פעבד⁵⁷.

49) בבא מציעא עג: ברייתא ועובדא ברב סעורם אחי רבא שעשה כן, והסכים לו רבא. 50) עיין שם שרב סעורם רתמם למרכבתו של רבא. 51) בגמרא שם למדו זאת ממה שנאמר (ויקרא כה, מו): "לעולם בהם תעבדו" וסמוך לזה: "ובאחיכם" - הרי שישנה אפשרות של השתעבדות גם באחיכם. 52) שם, מימרא של רב ששת על רקע השקלא וטריא בין רב פפא ורבא. 53) כן הוא שם בגמרא: "דיהבי זוזי אכרגא דאינשי ומשתעבדי בהו טפי" (וראה בתוספות שם דיבור המתחיל משתעבדי, שיש שאינם גורסים "טפי") ואין כאן משום גזל (למעלה פרק ה מהלכות גזילה הלכה טז) שדין המלך הוא דין. וכן אין בזה משום ריבית (פרק ה מהלכת מלוה ולוה הלכה יז), שאין כאן מלוה אלא קניין גופו להשתעבד בו (ראב"ד כאן). 54) יוצא מתוך ההמשך, וראה בסמוך. 55) כנעני, היינו עבודת עבד בדרך ביזיון, שמכיוון שנמכר על ידי המלך דומה הוא לעבד ולא לפועל העובד מרצונו (כסף משנה למעלה בפרק ה מהלכות גזילה שם). [וכן נראה מן הסוגייה בבבא מציעא שם, שלא הביאו הפסוק "לעולם בהם תעבדו" - ובאחיכם", אלא לגבי אלה הנוהגים שלא כשורה, ולא לגבי המס]. 56) ברייתא שם. 57) כנעני (גמרא שם). [ולפי זה ייתכן כי גם עבד

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

1 אֲלֵא פְזֵמֶן שְׁהַיּוּבֵל נוֹהֵג⁷³, בֵּין עֶבֶד עֲבָרִי שְׁמוּכָר
2 עֲצָמוֹ⁷⁴ בֵּין זֶה שְׁמֻכְרוֹהוּ בֵּית דִּין⁷⁵. וּכְכָר בְּאַרְנוֹ⁷⁶
3 מְתֵי בְטָלוֹ הַיּוּבֵלוֹת.

(71) ערכין כט. כברייטא. (72) כן מפורש בגיטין סה. "ואמה העבריייה בזמן הזה מי איכא? והתניא אין עבד עברי נוהג אלא בזמן שהיובל נוהג." (73) שהרי נאמר (ויקרא כה, מ) "עד שנת היובל יעבוד עימך". (74) שהרי הפסוק הנ"ל "עד שנת היובל וגו'" מדבר במוכר עצמו. (75) כן מבואר בסוגיית הגמרא בקידושין סט. שהרי גם במכרוהו בית דין נאמר שיוצא ביובל ככתוב (שם שם, מא) "ושב אל משפחתו" ובמכרוהו בית דין הכתוב מדבר (ראה קידושין טו. כברייטא דרבי אליעזר בן יעקב). ועיין רש"י גיטין שם דיבור המתחיל אלא בזמן. (76) פרק י מהלכות שמיטה ויובל הלכה ג.

פֶּרֶק שְׁנִי

(1) ביאר בו רבינו דיני קניין עבד עברי שמכרוהו בבית דין או מכר עצמו או נמכר לגוי, ודיני יציאתם לחירות.

4 א. עֶבֶד² עֲבָרִי שְׁמֻכְרוֹהוּ בֵּית דִּין³ [וְהַמוֹכֵר עֲצָמוֹ]⁴
5 נִקְנָה בְּכֶסֶף וּבְשֵׁטֶר⁵ כֶּסֶף⁶. פִּיעֵד⁷ בְּשֵׁטֶר?
6 פּוֹתֵב לוֹ עַל הַגֵּזֵר אוֹ עַל הַחֶרֶס⁸: הֲרִינִי מְכוּר לְךָ⁹,
7 הֲרִינִי קָנוֹי לְךָ; וְנֹתֵן לוֹ הַשֵּׁטֶר.

(2) קידושין יד: במשנה. (3) שם יד: וטו. למדו קנין כסף ושטר בעבד עברי מאמה העבריה, שהרי הקישם הכתוב "כי ימכר לך אחיך העברי או העבריה" (דברים טו, יב) ופסוק זה מדבר במכרוהו בית-דין. (4) בדפוסים עתיקים ליתא, ונוסף על-פי ספר מוגה שהביא הכסף-משנה, שהרי למדו (שם יד:): גזירה-שוה "שכיר שכיר" מוכר עצמו ממכרוהו בית-דין לגבי קנין כסף, וכן צריך לומר לגבי קנין שטר. וכן כתב הרמב"ן (שם טז). [ובכ"י תימן: "עבד עברי שמכרוהו ב"ד, נקנה בכסף ובשוה כסף. והמוכר עצמו, נקנה בכסף ובשוה כסף ובשטר". ולפי"ז אין קנין שטר במכרוהו ב"ד אלא במוכר עצמו, וזה היפך ממה שכתבנו למעלה. ובמדרש הגדול (ויקרא כה, לט) "ונמכר לך, מוכר עצמו נקנה בכסף ובשוה כסף ובשטר, מכרוהו ב"ד נקנה בכסף בלבד", נראה שאף לפניו היתה הנוסחא הנ"ל בדברי רבינו, וצ"ע. וראה להלן הלכה יב והערה עה]. (5) בגמרא שם טז. למדו שהעבד קונה את עצמו בשוה כסף כמו בכסף, ממה שנאמר (ויקרא כה, נא) "ישיב גאולתו" - "לרבות שוה כסף ככסף" [וסובר רבינו שהוא-הדין שהוא נקנה בשוה כסף ככסף, שהרי מ"כסף מקנתו" שנאמר באותו פסוק ("ישיב גאולתו מכסף מקנתו") למדו (שם יד:): שהוא נקנה בכסף, וכן מפורש שם ח. ועיין להלן הלכה ח והערה נ]. (6) שם טז. למדו כן מאמה עבריה, ראה למעלה. (7) כברייטא שם ט. לגבי שטר קידושין. (8) שם נוסף: "אע"פ שאין בו שוה פרוטה". (9) שם טז. כרב חסדא שאמר: שטר אמה עבריה - אב כתבו. והוא-הדין לעבד עברי המוכר עצמו שהוא עצמו כתבו. והשמיט רבינו נוסח שטר של בית-דין. ובמאירי קידושין יד: (עמ' 96) כתב: "ובמכרוהו בית-דין, כתבין לו בית-דין הרי זה קנוי לך". וראה למעלה הערה ג.

(10) קידושין יד: במשנה. (11) ודין מוכר עצמו - להלן הלכה ג. (12) היינו, שצריך לעבוד שש שנים שלימות מיום מכירתו עד יום צאתו לחירות, ואם נמכר יום לפני ראש-השנה - לא אמרו שיום זה חשוב שנה ואינו עובד אלא חמש שנים נוסף על היום הזה, אלא עובד שש שנים מלאות ושלימות, ערכין יח: ועיין משנה-למלך. (13) ספרא בהר פרק ג הלכה ו "בשנת היובל הזאת, זו מוציאה עבדים, ואין השביעית (=שנת השמיטה) מוציאה עבדים", וכן הוא ב'ספרי' פ' ראה על הפסוק "וזה דבר השמיטה" (דברים טו, ב). (14) צ"ע, שהרי פסוק זה מדבר במוכר עצמו, וכן הביאו רבינו להלן בהלכה ג. ובכ"י תימן נשמט פסוק זה. ועיין לחם-משנה. (15) בקידושין טו. כברייטא דר' אליעזר בן יעקב, הובא הפסוק "ושב אל משפחתו" (ויקרא כה, מא) ללמד על מכרוהו בית-דין שיוצא ביובל, והפסוק "בשנת היובל הזאת וגו'" אינו מדבר כלל בעבד הנמכר, אלא בשדות. ועיין לחם-משנה.

ג. הַמוֹכֵר¹⁶ עֲצָמוֹ - יֵשׁ לוֹ לְמוֹכֵר עֲצָמוֹ לִיתֵר עַל
שֵׁשׁ. הֲרִי שְׁמֻכֵר עֲצָמוֹ לְעֵשָׂר שָׁנִים אוֹ לְעֵשָׂרִים
שָׁנָה, וּפָגַע בוֹ יוּבֵל, אֶפְלוֹ אַחֵר שָׁנָה - הֲרִי זֶה יוֹצֵא
פִּיּוּבֵל¹⁷; שְׁנֹאֲמֵר: עַד שְׁנַת הַיּוּבֵל יַעֲבֹד עִמָּךְ.

(16) ברייתא בקידושין יד: וכדברי חכמים ולא כרבי אליעזר. (17) [אין לזה מקור מפורש (וראה ב'מנחת חינוך' מצוה מב), אבל יש ללמוד זאת מן הברייתא בקידושין יד: שלא אמרו אלא "המוכר עצמו נמכר לשש ויתר על שש, מכרוהו ב"ד אינו נמכר אלא לשש", ולא אמרו גם: המוכר עצמו נמכר עד היובל ולאחר היובל, מכרוהו ב"ד אינו נמכר אלא עד היובל - מכאן שגם מוכר עצמו אינו יכול למכור עצמו אלא עד היובל, ורק לענין שדה אמרו (בבא-מציעא עט) שאם מכרה לששים שנה, שאינה חוזרת ביובל, משום שמפורש בה: "והארץ לא תמכר לצמיתות", ומזה למדו (שם) - "מי שאין שם יובל - נצמתת, יצתה זו שאע"פ שאין שם יובל - אינה נצמתת"].

ד. אֶחָד¹⁸ הַמוֹכֵר עֲצָמוֹ אוֹ שְׁמֻכְרוֹהוּ בֵּית דִּין וְכָרַח
- חֵיב לְהַשְׁלִים שֵׁשׁ¹⁹. וְאִם²⁰ פָּגַע בוֹ יוּבֵל - יוֹצֵא
לְחֵירוֹת.

(18) קידושין טז: ויז. ושם למדו כן ממה שנאמר "שש שנים יעבוד", כלומר צריכות לעבור עליו שש שנות עבודה. וא"כ אם ברח חייב הוא להשלים. אבל הפסוק הנ"ל מדבר במכרוהו בית-דין, ומוכר עצמו נלמד ממכרוהו בית-דין בגזירה-שוה "שכיר", "שכיר". (19) כלומר, כל מה

(מט) "או דודו או בן דודו יגאלנו וגו' או השיגה ידו ונגאל", מכאן שאם השיגה ידו - אין כופים את קרוביו לפדותו, וראה להלן הערה [ז]. (33) קידושין כא. מימרא של רב נחמן בר יצחק. (34) הרי שדודו שהוא אחי אביו, קודם לבן דודו שהוא בן אחי אביו. וראה בספרא בהר פרק ח הלכה ב. (35) בקידושין כא: אמרו שהיא חובה, והרי בית-דין כופין על כל מצוה, כמפורש בכתובות פו. (רדב"ז). (36) כן כתב רבינו גם בפ"ח מהלכות מתנות עניים הלכה יג, שמי שמכר עצמו ובניו לגויים - מצוה לפדותם בפעם ראשונה ובפעם שנייה, ועיין כסף-משנה כאן. ומקור דבר זה הוא בקידושין טו: "או דודו או בן דודו יגאלנו - זה גאולת קרובים, ונגאל - זו גאולת אחרים". ואע"פ שלענין גאולת קרובים, אמרו (שם כא): ששנה עליה הכתוב לקבעה חובה וכופין עליה, כמבואר למעלה, בגאולת אחרים לא מצאנו שתהא חובה ושיכפו עליה, ואינה אלא "מצוה". (37) ואינו משועבד לאלה שפדאיהו. קידושין טו: כחכמים (= הוא רבי) ולא כרבי יוסי הגלילי ורבי עקיבא, וראה למעלה הלכה ו. (38) [בקידושין כא. אמר רבינא שעבד הנמכר לגוי אינו לוה וכו' (ראה להלן)], ופירש"י שם משום שנאמר והשיגה ידו. ודעת רבינו שלפי המסקנא שגאולת קרובים חובה (ראה למעלה) ואין זה אלא אם לא השיגה ידו (ראה למעלה הערה לא), מתפרש הפסוק "והשיגה ידו". כלומר: אם השיגה ידו, אין לחייב הקרובים. ולא בא ללמד שאם לא השיגה ידו אינו יכול ללוות ולגאול את עצמו, אבל בשדה אחוזה שאין גאולת קרובים חובה (פי"א מהלכות שמיטה ויובל הלכה יח) על כרחינו שמה שנאמר שם "והשיגה ידו", בא ללמד שאם לא השיגה ידו אינו יכול ללוות ולגאול, שכיון שגאולת קרובים אינה חובה, אין הבדל בין השיגה ידו ללא השיגה ידו. ולא מסתבר לומר שבא ללמד שאם השיגה ידו אין הקרובים יכולים לגאול]. (39) שם כ: בעיא שרב ששת פתרה לשלילה, שאין גואל לחצאין, וכן מפורש בדברי רבינא, שם כא. אבל רבינו סמך על מה שאמר רב אשי (כן הנוסחא במאירי שם עמוד 120) אם תמצא לומר נגאל לחצאין (מאיר שם). (40) כלומר, אין חייבים לפדותו (כסף-משנה). וכדעת רבי, שאמר (שם טו: וכו'). "ומה מי שאינו נגאל באלה" (=נמכר לישראל, אינו נגאל בקרובים). וכל זה אינו אלא לענין חיוב, אבל יכולים הם לפדותו, שהרי רבי עצמו אמר (שם כ). "ונמכר לגר תושב" שגר זה - גר צדק הוא, ושם מפורש "או דודו או בן דודו יגאלנו" הרי שיש גאולת קרובים בעבד הנמכר לגר צדק שהוא כישראל גמור לכל דבריו, והוא-הדין לענין זה, שהרי אין בו הטעם "שלא יטמע" (אלא שאינו קונה העבד כישראל הקונה עבד, בבא-מציעא עא. עיין שם, ועיין כסף-משנה להלן הלכה יב) ועל כרחינו שלענין גר צדק (והוא-הדין לענין ישראל) מתפרש הכתוב "או דודו וגו'" לענין רשות לגאול, וראה להלן. (41) [שהרי נאמר "או השיגה ידו ונגאל", ולענין נמכר לגר צדק (שדינו כישראל), שאין מחייבים הקרובים לפדותו, כנ"ל, אי-אפשר לפרש "או השיגה ידו וגו'" כמו שפירשנו לענין נמכר לגוי (ראה למעלה הערה לא) אלא כמו שפירשנו לענין מוכר שדה אחוזה (ראה למעלה שם) שאינו לוה וגואל ואינו גואל לחצאין].

שהחסיר בימי הבריחה. (20) כן אמר רב ששת שם, על הסתירה שבין שתי הברייתות.

1 ה. חֲלָה²¹, בֵּין שְׁחֵלָה שְׁנָה אַחַר שְׁנָה או שְׁחֵלָה
2 חֲלָאִים מְקַטְעִים²²: אִם הִפֵּל פְּחוֹת מְאַרְבַּע שָׁנִים²³
3 - עוֹלִין לְמַנְן שֵׁשׁ; אֲבָל אִם חֲלָה אַרְבַּע שָׁנִים²⁴ -
4 חֵיב לְהַשְׁלִים כָּל יְמֵי הַחֲלִי; שְׁנָאֲמַר: כְּשִׁכְרִי²⁵
5 כְּתוּשָׁב. וְאִם פָּגַע בּוּ יוֹבֵל - יֵצֵא²⁶. בְּמָה דְרָבִירִים
6 אֲמֹרִים²⁷ שְׁמַחְשְׁבִין יְמֵי הַחֲלִי? כְּשִׁהָה חֲלִיו כְּבֹד,
7 שְׂאִינוּ יָכוֹל לַעֲשׂוֹת מְלָאכָה; אֲבָל אִם לֹא הָיָה חֲלִיו
8 כְּבֹד, אֲלֵא יָכוֹל לַעֲשׂוֹת מַעֲשֵׂה מַחֲטָא²⁸, אֲפֹלוּ חֲלָה
9 כָּל שֵׁשׁ - עוֹלִין לוֹ.

(21) שם יז. ברייתא. (22) כן נראה בסוגיא שם, שהביא שתי ברייתות סותרות זו את זו, ולא חלקו בין חולה לחולה (כסף-משנה). (23) גם בגמרא שם אמרו "חלה ארבע חייב להשלים", ואעפ"כ כתבו ה'תוספות' שם ד"ה חלה, שאינו עולה למנין שלש אלא אם עבד שלש שנים כשני שכיר, ויתכן כי כן גם כוונת רבינו, שהרי להלן הביא הפסוק "כשכיר כתושב" (ראה בהערה כד), ומה שכתב פחות מארבע שנים, רוצה לומר שעוד לא נכנסה השנה הרביעית ולא חלה אלא שלש שנים בלבד, ראה במשנה-למלך. וכן הבין המאירי קידושין שם (עמ' 106). (24) כלומר, שנכנסה השנה הרביעית - משנה-למלך. (25) ושכיר, זמנו שלש שנים, שהרי נאמר בישיעה (טז, יד) "שלש שנים כשני שכיר, ועבד עובד "משנה שכר שכיר" (דברים טו, יח) כלומר שש שנים ('תוספות' שם ד"ה חלה), וראה בהערה כב. (26) נלמד בקל-וחומר מברח שלמעלה (כסף-משנה). (27) שם, בשם רב ששת. (28) שהוא מעשה קל.

10 ו. המוכר²⁹ עצמו לעובד פוכבים, אם לא נפדה -
11 אינו יוצא אלא פיובל³⁰; שְׁנָאֲמַר: וְאִם לֹא יִגְאֵל
12 בְּאֵלָה, וְיֵצֵא בְּשַׁנַּת הַיָּבֵל הוּא וּבְנָיו עִמּוֹ.

(29) קידושין טו: כרבי, שרבי חייא בר אבא קראו שם בשם "חכמים" (כסף-משנה). (30) ולא בשש, אלא במיתת הארון - יוצא (להלן הלכה יב. ועיין רדב"ז).

13 ז. הנמכר לעובד פוכבים³¹, אם לא השיגה ידו
14 לגאל - קרוביו פודין אותם³². וְקָרֹב קָרֹב קוֹדֵם³³;
15 שְׁנָאֲמַר: או דודו או בן דודו יגאלנו³⁴. וּבֵית דִּין פּוֹפִין
16 אֶת קְרֹבֵיו³⁵ לפדותו, שְׁלֵא יִטְמַע בְּעוֹבְדֵי פּוֹכְבִים.
17 לֹא פְּדֹאָהוּ קְרֹבָיו, או שְׂאִין יָדָם מִשְׁגָּת - מִצְוָה
18 עַל כָּל אָדָם מִיִּשְׂרָאֵל לְפָדוֹתָם³⁶. וּבֵין שְׁפֹדָאָהוּ
19 קְרֹבִים בֵּין שְׁפֹדָאָהוּ שְׂאָר אָדָם - יֵצֵא לְחֵרוֹת³⁷. וְיֵשׁ
20 לוֹ לְלוֹת³⁸ וְלִגְאֹל אֶת עַצְמוֹ מִן הָעוֹבֵד פּוֹכְבִים.
21 וְגוֹאֵל לְחֲצָאִין³⁹. אֲבָל הַנְּמַכֵּר לְיִשְׂרָאֵל - אֵין
22 הַקְּרֹבִים פּוֹדִין אוֹתוֹ⁴⁰, וְאֵין לָוֶה וְגוֹאֵל, וְאֵינוּ גוֹאֵל
23 לְחֲצָאִין⁴¹. אֲלֵא פִיעַד דִּינוּ? אִם הִשְׁיָגָה יָדוּ לְתַן כְּפִי
24 הַשָּׁנִים הַנּוֹתְרוֹת - נוֹתֵן וְיוֹצֵא; וְאִם לָאוּ - לֹא יֵצֵא.

(31) בדפוס רומי: "לגר". (32) [שהרי נאמר (ויקרא כה,

26 לְהַחְמִיר. פִּיּוּד לְהַקְלֵ? קָנָה אוֹתוֹ בְּמֵאֲתָיִם⁶⁰,
 27 וְנִשְׁחַף, וְהָרִי הוּא עֵתָה שְׁוֹה מֵאָה, וְנָתַן לוֹ חֲמִשִּׁים,
 28 חֲצִי דָמָיו, וְהִקְרִיא, וְהָרִי הוּא שְׁוֹה מֵאֲתָיִם - נֹתֵן
 29 לוֹ מֵאָה, שֶׁהֵן חֲצִי דָמָיו הַנִּשְׁאָר, וְיִוָּצֵא⁶¹. פִּיּוּד
 30 לְהַחְמִיר? קָנָה אוֹתוֹ בְּמֵאֲתָיִם, וְנָתַן לוֹ חֲצִי דָמָיו
 31 שֶׁהֵן מֵאָה, וְנִשְׁחַף, וְהָרִי עֵתָה שְׁוֹה מֵאָה - נֹתֵן לוֹ
 32 חֲמִשִּׁים, שֶׁהֵן דָּמֵי חֲצִי הַנִּשְׁאָר. וְנִמְצָא שֶׁנָּתַן מֵאָה
 33 וְחֲמִשִּׁים, אָף עַל פִּי שֶׁהוּא עֵתָה שְׁוֹה מֵאָה.

58 קידושין כ: מימרת אביי או רב אשי כפי נוסחת המאירי
 שם, ראה למעלה הערה לח. (59) למעלה הלכה ז.
 60 שאם לא היה כן בשעת הקנין, הרי כבר נאמר בהלכה
 הקודמת, שמחשבין להקל כפי שהיה בשעת הקנין, ועיין
 שם בגמרא. (61) ומה שנתן חמשים על החצי הראשון -
 נתן, שהרי גואל לחצאין.

34 יא. הרב⁶² שֶׁמְחַל לְעֶבֶד עַל הַכֶּסֶף שֶׁנִּשְׁאָר לוֹ לְעֶבֶד
 35 כְּנִגְדּוֹ - אֵינוֹ מְחוּל ל⁶³, עַד שְׂיִכְתֹּב לוֹ שְׁטָר
 36 שְׁחָרוּר. פִּיּוּד? הָרִי שֶׁקָּנָהוּ בְּשִׁשִּׁים, וְעֶבֶד שְׁוֹה אוֹ
 37 שְׁנַתָּם, וְאָמַר לוֹ: שְׂאָר הַדָּמִים מְחוּלִין לָךְ, לָךְ
 38 לְדַרְבָּךְ! - לֹא נִפְטָר מִשְׁעֲבֹדוֹ עַד שְׂיִכְתֹּב לוֹ שְׁטָר.

62 קידושין טז. והסברתה על-ידי רבא. (63) שעבד עברי
 גופו קנוי לאדונו, ואין מחילה אלא על שעבוד חוב, ולא
 על קנין הגוף.

39 יב. אֲדוֹן⁶⁴ שְׁמַת: אִם הֵנִיחַ בֶּן זָכָר - הָרִי⁶⁵ הַעֲבָד⁶⁶
 40 עוֹבֵד הַבֶּן⁶⁷ עַד סוֹף הַשָּׁשִׁים⁶⁸, אוֹ עַד סוֹף הַשָּׁנִים
 41 שֶׁמִּכָּר עֲצָמוֹ לְהֵן⁶⁹, אוֹ עַד שְׁיִפְגַּע בּוֹ יוֹבֵל, אוֹ עַד
 42 שְׁיִגְרַע פְּדִיוֹנוֹ וְיָתַן הַשְּׂאָר; אֲבָל אִם לֹא הֵנִיחַ בֶּן
 43 זָכָר - הָרִי זֶה יִצֵּא לְחֵרוֹת, וְאֵינוֹ עוֹבֵד לֹא אֶת הַבַּת
 44 וְלֹא אֶת הָאָח, וְאֵין צְרִיף לֹמַר שְׂאֵינוֹ עוֹבֵד שְׂאָר
 45 הַיִּוֵּרְשִׁין⁷⁰. וְהַנִּמְכָּר לְגֵר צְדִק⁷¹ אוֹ לְעוֹבֵד פּוֹכְכִים⁷²
 46 - אֶפְלוּ הַבֶּן⁷³ אֵינוֹ עוֹבֵד, אֲלֵא פִּיּוֹן שְׁמַת הָאֲדוֹן
 47 יִצֵּא לְחֵרוֹת. נִמְצָאת אֹמֵר, שֶׁעֶבֶד עֲבָרִי נִקְנָה⁷⁴
 48 בְּכֶסֶף אוֹ בְּשִׁטְר⁷⁵, וְקוֹנָה אֶת עֲצָמוֹ בְּחֻמְשָׁה דְבָרִים:
 49 בְּשָׁנִים⁷⁶, אוֹ בְּיוֹבֵל, אוֹ בְּגֵרְעוֹן כֶּסֶף, אוֹ בְּשִׁטְר
 50 שְׁחָרוּר⁷⁷, אוֹ בְּמִיתַת אֲדוֹן בְּלֹא בֶן⁷⁸; וּבְעוֹבֵד
 51 פּוֹכְכִים אוֹ בְּגֵר - אֶפְלוּ הֵנִיחַ בֶּן⁷⁹. מִצְוָה לֹמַר לוֹ
 52 'צֵא' בְּשַׁעַת 'צִיאָתוֹ'⁸⁰. אָף עַל פִּי שְׂלֵא אָמַר לוֹ -
 53 הָרִי הוּא יוֹצֵא בְּחֻמְסָם, וְאֵינוֹ צְרִיף שְׁטָר. אֶפְלוּ חָלָה
 54 וְהוֹצִיא רַבּוֹ עָלָיו הוֹצֵאת הַרְבֵּה - אֵינוֹ חַיֵּב לוֹ
 55 כְּלוּם; שְׁנֵאֲמַר: יִצֵּא לְחַפְשֵׁי חֲנָם⁸¹.

64 שם יז: בברייתא, ובגמרא למדו זאת מן הכתובים.
 65 שם בברייתא. (66) ולא האמה, ראה להלן פ"ד הלכה
 ד. (67) שנאמר שש שנים יעבוד, אפילו לבן (גמרא שם).
 68 במכרוהו בית-דין, שאינו נמכר אלא לשש. (69) והוא
 הרי יכול למכרו את עצמו אפילו ליותר משש (למעלה
 הלכה ג). (70) שם בברייתא: "ועבדך שש שנים, לך ולא
 ליוורש". (71) וכל-שכן גר תושב. בבבא-מציעא עא.

1 ח. אֶחָד⁴² הַמוֹכֵר עֲצָמוֹ, בֵּין לְיִשְׂרָאֵל בֵּין לְעוֹבֵד
 2 פּוֹכְכִים, וְאֶחָד שֶׁמְכָרוֹהוּ בֵּית דִּין⁴³ - הָרִי זֶה מְגָרַע⁴⁴
 3 מִפְּדִיוֹנוֹ וְיִוָּצֵא. פִּיּוּד? הָרִי שֶׁמְכָרוֹהוּ בְּשִׁשִּׁים⁴⁵
 4 דִּינָרִים, וְעֶבֶד אַרְבַּע שָׁנִים, וּמְצָאָה יָדוֹ - הָרִי זֶה
 5 נֹתֵן עֲשָׂרִים⁴⁶ דִּינָרִים⁴⁷ וְיִוָּצֵא לְחֵרוֹת. וְכֵן אִם מִכָּר
 6 עֲצָמוֹ בְּאַרְבַּעִים דִּינָרִין לְעֶשֶׂר שָׁנִים⁴⁸ - הָרִי זֶה
 7 מְגָרַע אַרְבַּעַה דִּינָרִין לְכָל שָׁנָה שְׁעֵבֵד, וְנֹתֵן הַנִּשְׂאָר
 8 כֶּסֶף אוֹ שְׁוֹה כֶּסֶף⁴⁹, וְיִוָּצֵא. וְכֵן הַנִּמְכָּר לְעוֹבֵד
 9 פּוֹכְכִים - מְחַשֵּׁב הַדָּמִים לְפִי הַשָּׁנִים הַנִּשְׁאָרוֹת עַד
 10 שְׁנַת הַיּוֹבֵל⁵⁰; שְׁנֵאֲמַר: וְחָשַׁב עִם קָנָהוּ מִשְׁנַת
 11 הַמִּכָּרוֹ לוֹ עַד שְׁנַת הַיּוֹבֵל. פִּיּוּד? מִכָּר עֲצָמוֹ בְּמֵאָה,
 12 וְנִשְׂאָר לְיּוֹבֵל מִשְׁנַת מְכִירָה עֲשָׂר שָׁנִים - מְחַשֵּׁב
 13 עֲשָׂרָה לְכָל שָׁנָה שְׁעֵבֵד, וְגוֹרַע הַדָּמִים וּמְשִׁיב הַשְּׂאָר
 14 כֶּסֶף, לֹא תְבוּאָה וְלֹא כְּלוּם; שְׁנֵאֲמַר: כֶּסֶף מִמְכָּרוֹ
 15 - בְּכֶסֶף הוּא נִגְאָל מִיַּד הָעוֹבֵד פּוֹכְכִים, וְאֵינוֹ נִגְאָל
 16 בְּשׁוֹה כֶּסֶף⁵¹.

42 קידושין יד: במשנה, ושם נאמרו הדברים בצורה
 סתמית, משמע שזה כולל כל מיני עבדים (כסף-משנה).
 וראה למעלה הלכה ז. (43) [כאן לא כתב "בין לישראל
 בין לגוי", וראה למעלה פרק א הלכה ג והערה לח].
 44 מנכה את השנים שעשה כבר. (45) הרי עשרה דינרים
 כל שנה, שהרי אינו נמכר אלא לשש שנים. (46) בעד
 השנתיים הנותרות, לפי החשבון של עשרה דינרים לשנה.
 47 להלן בסמוך כתב שיכול לתת גם שוה כסף.
 48 שהרי מוכר עצמו יכול למכור את עצמו ליותר משש
 (למעלה הלכה ג). (49) קידושין טז. בברייתא. וראה להלן
 הערה נ. (50) שהרי אינו יוצא בשש (למעלה הלכה ו).
 51 ספרא פ' בהר ח הלכה ד, וירושלמי קידושין פרק
 א הלכה ב. אבל בבבלי קדושין ח. וטז. אמרו: "ישיב
 גאולתו אמר רחמנא - לרבות שוה כסף ככסף". וממקור זה
 שאב רבינו מה שכתב למעלה בנמכר לישראל ששוה כסף
 ככסף, ואם-כן דברי רבינו סותרים זה את זה, ועיין
 לחם-משנה.

17 ט. כָּל עֶבֶד⁵² עֲבָרִי⁵³ אוֹ עֲבָרִיָּה שְׂנִיא⁵⁴ בְּגֵרְעוֹן
 18 כֶּסֶף, וְהִבְרִיא וְהוֹסִיפוֹ דָּמָיו, אוֹ נִשְׁחַף⁵⁵ וּפְחָתוֹ
 19 דָּמָיו - מְחַשְׁבִּין לוֹ לְהַקְלֵ עָלָיו. פִּיּוּד? הָרִי שֶׁנִּמְכָּר
 20 בְּמֵאָה, וְהָרִי הוּא עֵתָה שְׁוֹה מֵאֲתָיִם - אֵינוֹ מְחַשֵּׁב
 21 עִם אֲדוֹנָיו אֲלֵא לְפִי מֵאָה⁵⁶; נִמְכָּר בְּמֵאֲתָיִם, וְהָרִי
 22 הוּא שְׁוֹה מֵאָה - מְחַשֵּׁב עִמּוֹ עַל פִּי הַשָּׁנִים הַנּוֹתְרוֹת
 23 לְפִי מֵאָה⁵⁷.

52 קידושין כ. בברייתא. (53) בין נמכר לגוי ובין לישראל
 (גמרא שם). (54) [נראה שצריך לקרוא "שיוצא"].
 55 חלה במחלת השחפת. (56) כפי מה שהיה שוה בעת
 הקנין, "שנאמר מכסף מקנתו" (גמרא שם). (57) כפי
 שהוא שוה עכשיו, "שנאמר כפי שניו" (שם).

24 י. הַנִּמְכָּר⁵⁸ לְעוֹבֵד פּוֹכְכִים, הוֹאִיל וַיֵּשׁ לְגֹאֵל עֲצָמוֹ
 25 לְחֻצְאִין כְּמוֹ שְׂבָאֲרוֹנוֹ⁵⁹, פְּעָמִים יִהְיֶה לְהַקְלֵ וּפְעָמִים

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

רבינו עד איזה גיל חייב במזונות. וראה בכסף-משנה. ומסתימות לשון רבינו משמע שאין כאן גבול, והחייב הוא כל זמן שאן להם להתפרנס משל עצמם, ואפילו הם גדולים ממש (משנה-למלך). [ואע"פ שגם על העבד עצמו אין חיוב מן התורה לפרנס בניו אלא עד שש שנים (ראה בפ"ב מהלכות אישות הלכה יד, והערה נוספת ג) - כיון שהעבד נוהג לפרנסם, חל החיוב על האדון. ראה למעלה הערה ד]. (9) קידושין שם, ומכילתת שם. (10) קידושין ומכילתא שם, וספרא בהר פרק ז הלכה ג. ושם לא הובא הפסוק הזה הנאמר בנמכר לגוי, ועיין רש"י על התורה שם (ויקרא כה, נד). [ואע"פ שבמכרוהו בית-דין נאמר רק "אשתו" ולא "בניו", ובמוכר עצמו ובנמכר לגוי נאמר רק "בניו" ולא "אשתו" - צריך לומר שלמדו זה מזה בגזירה-שוה ד"שכיר - שכיר", שבכולם חייב גם במזונות אשתו וגם במזונות בניו]. (11) מכילתא דרשב"י שם. ולמדו כן ממה שנאמר "אם בעל אשה הוא ויצאה אשתו עמו" - "שתי נשים כאן ("אשה" ו"אשתו") - אחת עד שלא לקחו רבו, ואחת משלקחו רבו" (שם). (12) מכילתא דרשב"י וספרא שם.

ב. אף על פי שהאדון חייב במזונות אשתו ובניו - אין לו במעשה ידיהם פלום¹³, אלא הרי מעשה האשה ומציאתה לבעלה. וכל שזוכה הבעל באשתו¹⁴ - זוכה זה, אף על פי שהוא עבד עברי¹⁵.

(13) מכילתא דרשב"י שם (הביאו הרמב"ן על התורה שם. ועיין בדבריו שפירש המכילתא באופן אחר, ראה להלן). (14) לרבות ירושה ופירות נכסי מלוג שלה. ראה פ"ב מהלכות אישות הלכה ג. (15) שנאמר: "אם בעל אשה הוא" - "הרי הוא (=העבד) כבעל, מה הבעל זכאי במציאתה ובירושתה של אשתו, אף זה (העבד) זכאי במציאתה וירושתה של אשתו" (מכילתא דרשב"י שם).

ג. מי שמכרוהו בית דין¹⁶ - יש¹⁷ לרבו לתן לו שפחה כנענית. בין האדון בין בנו¹⁸ של אדון, אם מת אביו - הרי זה נותן לו שפחה. וכופהו¹⁹ על זה, כדי שיוליד ממנה²⁰ עבדים²¹. והרי היא מתרת לו כל ימי עבדותו²², שנאמר: אם אדניו יתן לו אשה וגומר²³. והמוכר עצמו - אסור²⁴ בשפחה כנענית כשאר כל ישראל²⁵.

(16) ולא מוכר עצמו, כדלהלן בסוף ההלכה. וכתנא-קמא בברייתא קידושין יד: ולא כרבי אליעזר שם. (17) כלומר, הרשות בידו, ולא חובה (מכילתא ומכילתא דרשב"י). (18) מכילתא דרשב"י, שם. (19) קידושין טו. וראה להלן. (20) [קידושין שם: "כי משנה שכר שכיר עבדך - עבד עברי עובד בין ביום ובין בלילה - מכאן שרבו מוסר לו שפחה כנענית" - הרי שכל עיקר מסירת שפחה כנענית לעבד עברי, הוא כדי להוליד ולדות]. (21) שהרי נאמר "האשה וילדיה תהיה לאדוניה" ומכאן שוולד שפחה כמותה (קידושין סו: וסח.). (22) כלומר כשנשאר בו שוה פרוטה, שאם לא כן, שוב אינו עבד - כמפורש להלן הלכה י. וזוהי כוונת הירושלמי קידושין (פ"א הלכה ב): "א"ר חייא בר אדא, הכל מודים בעבד עברי עד שיהא שם שוה פרוטה". וראה

השווה דין גר צדק כדין הגוי, וראה כסף-משנה כאן, ולמעלה הלכה ז והערה לט. (72) בברייתא, קידושין שם. והוא-הדין לגר תושב, וכל-שכן הוא מגר צדק (כסף-משנה). (73) [בגר צדק, המדובר אפילו בבן שהורתו ולידתו בקדושה, שאם לא כן הרי אין הגר יורש את אביו הגר כלל, לא מדברי תורה ולא מדברי סופרים (קידושין שם, ופ"ו מהלכות נחלות הלכה י), ועיין כסף-משנה]. (74) קידושין יד: במשנה. (75) כאן לא חילק רבינו בין מוכר עצמו למכרוהו בית-דין, הרי ששניהם נקנים בכסף ובשטר, וראה למעלה הערה ג. (76) שש שנים במכרוהו בית-דין, או לפי התנאי במוכר עצמו. (77) ברייתא, שם טז. (78) כמבואר למעלה בהלכה זו. (79) כמבואר למעלה. (80) כשהוא יוצא בשנים. "שנאמר וכי תשלחנו חפשי מעמך וגו' (דברים טו, יג) מלמד שמצוה לומר לו צא" (מכילתא דרשב"י שמות כא, ב). (81) כל הנ"ל במכילתא שם.

פָּרֶק שְׁלִישִׁי

(1) כלל בו רבינו דין חיוב מזונות לעבד עברי, ושרבו מוסר לו שפחה כנענית, וכמו כן דין הענקה.

א. פל עבד עברי² - הרי האדון חייב במזונות אשתו הנשואה לו, ולא ארוסה⁴ ושומרת קום⁵. והוא שתהיה מתרת לו; אבל אם היתה מאסורי לאוין, אפלו שניה⁶ - אינו חייב במזונותיה. שנאמר: אשתו עמו - אשה הראויה לעמד עמו⁷. וכן חייב במזונות בניו ובנותיו⁸. במכרוהו בית דין נאמר: אם בעל אשה הוא, ויצאה אשתו עמו. וכי תעלה על דעתך, שפיון שנקנה זה נשתעבדה אשתו? ! אבל לא בא ללמד אלא שהאדון חייב במזונותיה⁹. ובמוכר עצמו נאמר: ויצא מעמך הוא ובניו עמו¹⁰. ובנמכר לעובד פוכים נאמר: ויצא בשנת היבל הוא ובניו עמו. אחד¹¹ אשה ובנים שהיו לו בשעת מכירה, או אשה ובנים שהיו לו אחר מכירתו. והוא¹² שיקנה מדעת האדון; אבל אם לקחה שלא מדעת רבו - אינו חייב במזונותיה.

(2) בין מוכר עצמו ובין מכרוהו בית-דין, בין נמכר לשראל ובין נמכר לגוי, כמו שמפרש רבינו בסמוך. (3) קידושין כב. ברייתא דרבי שמעון, וכן הוא במכילתא ובמכילתא דרשב"י שמות כא, ג, וב'ספרא' בהר פרק ז הלכה ג. (4) שנאמר "ויצאה אשתו עמו", וזו אינה "עמו" (מכילתת שם). (5) אשת אחיו שמת, והיא מחכה לו שייכם אותה - מפני שאינה "אשתו" (מכילתא שם). ואלמלא נתמעטו שתי אלה, היינו אומרים שחייב לזון אותן, ואע"פ שהעבד עצמו אינו חייב במזונות ארוסתו - כיון שנוהג הוא לתת לה מזונות - היה אפשר לחייב את האדון (אור-שמח, ועיין רמב"ן על התורה שמות כא, ג). (6) במכילתא דרשב"י שם מפורש: "גרושה וחלוצה לכהן הדיוט", והרי חלוצה אינה אסורה אלא מדרבנן (משנה-למלך). (7) מכילתא דרשב"י שם. שאם היא אסורה עליו, חייב הוא להוציאה. ואף זו שאיסורה מדרבנן, אינה בכלל "עמו", שהרי סוף-סוף חייב הוא להוציאה. (8) קידושין שם, ומכילתת שם. ולא ציין

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שלא היה שם הפסד בנכסיו" - סובר רבינו שלא הותר אלא לקחת את שלו מחבירו, אבל לא להכול בחבירו, ואם כן פירושו של רב נחמן בר יצחק הוא אליבא דכולא עלמא (משנה-למלך).

- ו. המוכר³⁹ עצמו - אינו נרצע. אָבֵל מְכַרְהוּ בֵּית 14
 דִּין, וְעֶבֶד שֶׁשׁ וְלֹא רָצָה לְצֵאתָ - הָרִי זֶה נִרְצָע, 15
 וְעֶבֶד⁴⁰ עַד שְׁנַת הַיּוֹבֵל, או עַד שְׁמֹת הָאָדוֹן. 16

39 קידושין יד: בברייתא, וכתנא-קמא ולא כרבי אליעזר, ראה למעלה הלכה ג. (40 משנה, שם יד:

- ז. אף על פי שְׁהֵנִיחַ בֶּן - אֵין הַנִּרְצָע עוֹבֵד אֶת 17
 הַבֶּן⁴¹. מִפִּי הַשְּׂמוּעָה⁴² לְמַדוּ⁴³: וְעֶבְדוֹ - לוֹ וְלֹא 18
 לְבָנוּ; לְעַלְמָ - לְעוֹלָמוֹ שֶׁל יוֹבֵל⁴⁴. נִמְצְאָתָ לְמַד, 19
 שֶׁהַנִּרְצָע אֵינוֹ קוֹנֶה אֶת עַצְמוֹ אֶלָּא פְּיוּבֵל וּבְמִיתָת 20
 הָאָדוֹן⁴⁵. 21

41 קידושין יז: וכא: (42 המסורת. 43 שם כא: 44 אבל לא במובנו של "נצח" או עולמית. 45 אבל לא בגרעון כסף ולא בשטר שחרור (משנה-למלך).

- ח. עֶבֶד⁴⁶ עֶבְרִי פֶּהֶן אֵינוֹ נִרְצָע, מִפְּנֵי שֶׁנַּעֲשֶׂה פְּעֵל 22
 מוֹם⁴⁷. וְהָרִי הוּא אוֹמֵר: וְשָׁב אֶל מְשֻׁפְּתוֹ⁴⁸ - 23
 לְחֻזְקָה שֶׁהָיָה בָּהּ, וְאֵינוֹ שָׁב לְשִׁרְתָּהּ⁴⁹ שֶׁהָיָה בָּהּ. 24

46 קידושין כא: בברייתא, וכחכמים ולא כרבי אליעזר בשם רבי יודן ברבי. (47 שהרי הוא נרצע בגופו של אוזן (להלן הלכה ט, וכחכמים ולא כרבי אליעזר בשם רבי יודן ברבי). וכיון שניקב סחוס האוזן הרי הוא בעל מום (בכורות לז. ופ"ז מהלכות ביאת המקדש הלכה ג). ובירושלמי (קידושין פ"א ה"ב) הקשו: "וירצע הסחוס פחות מן הכרשינה" (= שאינו נעשה בעל מום אלא-אס-כן ניקב כשיעורי כרשינה. בכורות שם והלכות ביאת מקדש שם) ומתוך: "שמא יבוא לידי כרשינה", ועיין משנה-למלך. [ומדברי רבינו שכתב סתם "שנעשה בעל מום", נראה שאין זה חשש שמא יבוא לידי כרשינה, אלא הוא נעשה בעל מום בכל רציעה שהיא, וכן נראה מסתימת לשון הבבלי בקידושין שלא הביאו סברת הירושלמי, וצריך לומר שכוון שמצוה היא לרצוע, כלומר לנקב אזנו - מיגו דהוי נקב לענין רציעה. הוי נקב חשוב לענין מום אע"פ שאין בו כרשינה, וכעין זה בסוכה (ז). "מיגו דהויא דופן לענין סוכה, הויא דופן לענין שבת". וכן כתב בישועות-יעקב (אורח-חיים סימן יג ס"ק א, וסימן כה ס"ק ז) לענין קשר של ציצית לענין כלאים, וקשר של תפילין לענין שבת. שאע"פ שהם קשרים שאינם של קיימא - אסורים לענין כלאים ולענין שבת, מיגו דהוי קשר לענין ציצית ותפילין, הוי קשר לענין כלאים ולענין שבת. ויתכן כי הירושלמי הנ"ל שלא תירץ כן, סבר כשיטת אב"י בסוכה שם, החולק על 'מיגו' זה]. (48 קידושין שם בשם רב בר שילא. והעיר המשנה-למלך: הרי הפסוק הנ"ל אינו מדבר בנרצע, ולמה לא הביא הפסוק "ואיש אל משפחתו תשובו" (ויקרא כה, י) שהוא נדרש לנרצע (קידושין טו). (49 מכות יג. כרבי יהודה ולא כרבי מאיר. וראה בפ"ז מהלכות רוצח הלכה יד.

באור-שמח]. (23 מכאן שרבו מוסר לו שפחה כנענית. 24 קידושין שם, כרבנן ולא כרבי אליעזר. 25) [שאסורים בשפחה כנענית מדברי סופרים (פ"ב מהלכות איסורי ביאה הלכה יא). ומה שאמרו (קידושין שם): "לו ולא למוכר עצמו" - היינו שלמוכר עצמו אינו יכול לתת שפחה כנענית בעל כרחו, אבל אם רצה - מותר בה מן התורה אלא שחכמים גזרו עליה, ובמכרוהו בית-דין שמפורש בתורה שרבו מוסר לו שפחה כנענית - לא אסרו חכמים (ועיין בחמרא וחיי לסנהדרין יט). וזוהי כוונת רבינו בהלכות איסורי ביאה הלכה יב, שכתב: ולא גזרו חכמים בדבר זה". וראה במשנה-למלך, ובמה שכתב בשם הריטב"א].

- ד. אֵין²⁶ עֶבֶד עֶבְרִי מִתֵּר בְּשִׁפְחָה פְּנֻעִית עַד שֶׁתְּהִיָּה 1
 לוֹ אִשָּׁה וְשִׁרְאִלִּית וּבָנִים²⁷; אָבֵל אִם אֵין לוֹ אִשָּׁה 2
 וּבָנִים - אֵין רַבּוֹ מוֹסֵר לוֹ שִׁפְחָה פְּנֻעִית²⁸. וְדָבָר זֶה 3
 קָבֵלָה²⁹ הוּא. אִפְלוּ הָיָה הַנְּמַכֵּר פֶּהֶן³⁰ - הָרִי זֶה מִתֵּר 4
 בְּשִׁפְחָה פְּנֻעִית כֹּל יָמֵי עַבְדוֹתוֹ³¹. 5

26 קידושין כ. ברייתא דרבי אליעזר. (27 כלומר, שתהיה לו עכשיו, אבל אם היתה לו אשה מקודם ומתה אחר-כך, אסור הוא בשפחה כנענית (אור-שמח, ועיין משנה-למלך). 28 אף כאן הכוונה שאין רבו יכול לכופו, אבל אינו אסור בה מן התורה, אלא מדברי סופרים. 29 דברים שקיבלו איש מפי איש עד משה, וצריך-עיון הרי מקרא מלא הוא בפי רבי אליעזר בן יעקב (קידושין שם) "אם בגפו יבוא, בגפו יצא" - "אם יחידי נכנס, יחידי יצא". ועיין רדב"ז. 30 אף שעליו הטילה התורה חובות יתירות. כרב נגד שמואל (שם כא:). שהלכה כמותו בעניני איסור. 31 ראה למעלה הלכה ג. והערה כא.

- ה. אִם³² הָיוּ לוֹ אִשָּׁה וּבָנִים, אָף עַל פִּי שְׂמוּסֵר לוֹ 6
 רַבּוֹ שִׁפְחָה פְּנֻעִית - אֵינוֹ יוֹכֵל לְהַפְרִישׁוּ מֵאִשְׁתּוֹ 7
 וּבָנָיו; וְשִׁנְאָמֵר: אִשְׁתּוֹ עִמּוֹ³³. וְאֵינוֹ³⁴ יוֹכֵל לְתֵן לוֹ 8
 שְׁתֵּי שִׁפְחוֹת, וְלֹא³⁵ לְתֵן שִׁפְחָה אַחַת לְשְׁנֵי עֶבְדָיו 9
 הָעֶבְרִים פְּדִיָּךְ שְׁנוֹתָן לְכַנְעֻנֵיהֶם³⁶; וְשִׁנְאָמֵר: יִתֵּן לוֹ 10
 אִשָּׁה³⁷. נִרְצָע שְׂמֹסֵר לוֹ רַבּוֹ שִׁפְחָה פְּנֻעִית, וְהִגִּיעַ 11
 יוֹבֵל, וְהָיָה רַבּוֹ מְסַרְבֵּב לוֹ לְצֵאתָ, וְאֵינוֹ רוֹצֵה לְצֵאתָ, 12
 וְחָבֵל בוֹ - פְּטוּר, שֶׁהָרִי נֶאֱסֵר בְּשִׁפְחָה³⁸. 13

32 מכילתא דרשב"י (משפטים כא, ג) הביאו הרמב"ן שם. 33 במכילתא דרשב"י שם נוסף: "ולהלן הוא אומר ויצא מעמך הוא ובניו עמו (ויקרא כה, מא) אל תפרישו מבניו". ורבינו כתב בתחילת דבריו "אינו יכול להפרישו מאשתו ובניו", והשמיט סוף דברי המכילתא הנ"ל. 34 מכילתא דרשב"י שם. 35 שם. 36 [כמו שכתב רבינו בפ"ד מהלכות איסורי ביאה הלכה יט]. 37 אשה אחת ולא שתיים. ועוד: אשה המיוחדת לו, שלא תהא כשפחת הפקר. וכמו שאמרו במכילתא דרבי ישמעאל שם. וראה במשנה-למלך. 38 ורשאי להכות חבירו כדי להפרישו מאיסור. כן הוא בבבא-קמא כח. בברייתא, וכפירושה ע"י רב נחמן בר יצחק. ואע"פ שפירוש זה לא נאמר אלא למי שסובר "לא עביד איניש דינא לנפשיה", ורבינו פוסק בפ"ב מהלכות סנהדרין הלכה יב "שיש לאדם לעשות דין לעצמו - אע"פ

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בקיודושין שם: "תנו רבנן: "אם אמור יאמר", עד שיאמר וישנה. "העבד" עד שיאמר כשהוא עבד. אמר בתחילת שש ולא בסוף שש - אינו נרצע, שנאמר "אם אמור יאמר העבד". אמר בסוף שש ולא אמר בתחילת [שש] - אינו נרצע, שנאמר "לא אצא חפשי", אמר בסוף שש ולא אמר בתחילת שש - אינו נרצע, שנאמר "אם אמור יאמר העבד", עד שיאמר כשהוא עבד" (תורה שלמה פ' משפטים פרק כא אות קו). ונראה שנוסחת רבינו היתה כדלהלן: "תנו רבנן: "אם אמור יאמר" עד שיאמר וישנה, "העבד" עד שיאמר כשהוא עבד. אמר בתחילת שש ולא אמר בסוף שש - אינו נרצע, שנאמר "אם יאמר (ותיבת "העבד" יש למחוק, וכן אינה בכ"י שם ד"ה ה"ג לפי הגירסא הניחה, וכמו כן יש למחוק תיבות "אמר בסוף שש ולא אמר בתחילת [שש] אינו נרצע, שנאמר לא אצא חפשי"). אמר בסוף שש ולא אמר בתחילת שש - אינו נרצע, שנאמר "אם אמור יאמר העבד", עד שיאמר כשהוא עבד". וזהו פירוש הדברים: "אמר בתחילת שש, כפי מסקנת הסוגיא, היינו בתחילת פרוטה אחרונה, פעם אחת, ולא אמר בסוף שש, כפי מסקנת הסוגיא, היינו בסוף פרוטה אחרונה - אינו נרצע, שנאמר "אם אמור יאמר", כלומר עד שיאמר וישנה. אמר בסוף שש, היינו בסוף פרוטה אחרונה, ואפילו אמר אז פעמיים (ועיין רש"י שם) ולא אמר בתחילת שש בתחילת פרוטה אחרונה - אינו נרצע, שנאמר וכו' "העבד" עד שיאמר כשהוא עבד". אבל אם אמר גם בתחילת פרוטה אחרונה, שאז עודנו עבד וגם המשיך לומר פעם שניה בסוף פרוטה אחרונה, כיון ששתי האמירות היו ביחד, זו אחרי זו, הכל מצטרף ביחד, וכאילו אמר הכל בתחילת פרוטה האחרונה בעודנו עבד]. (73) [כלומר, אמירה ראשונה בתחילת הפרוטה, ואמירה שניה אחריה בתוך הפרוטה האחרונה, והכל מצטרף לאמירה ראשונה, וכאילו היה הכל בתחילת הפרוטה בעודנו עבד, כמבואר למעלה]. ומכיון שכתב רבינו למעלה הלכה ט שרצועים אותו מעומד, מוכח מזה שרצועים בליה, ושלא כדברי הספרי' פ' ראה (לדברים טו, טו). וראה בכסף-משנה]. (74) [בעת אמירה ראשונה, כנ"ל. ודינה של אמירה באמצע שנות העבדות לא נתברר, כי לנוסחא הנ"ל בגמרא לא נזכרה כלל הדרשה מהפסוק "לא אצא חפשי", שעל פיה למדו, לפי הנוסחא שלנו, שאמירה אינה מועילה אלא בזמן יציאתו לחרות ולא קודם לכן, ויתכן כי לפי הנוסחא הנ"ל גם אמירה זו מועילה, אם תבוא אמירה נוספת בתחילת הפרוטה האחרונה. וכל עיקר הדין של שתי האמירות בסוף העבדות, לא נאמר אלא להשמיענו כי במקרה של שתי אמירות רצופות מועילה גם זו שנאמרה בסוף הפרוטה האחרונה, כנ"ל].

22 יא. היתה⁷⁵ לעבד שפחה פנענית ולו ממנה בנים, וירבו אין אשה ובנים⁷⁶ - אינו נרצע; שְנֵאמֵר: פִּי 23 אֶהְבֶּךָ וְאֵת בִּיתְךָ⁷⁷. לְרַבּוֹ אִשָּׁה וּבָנִים, וְלוֹ אֵין אִשָּׁה 24 וּבָנִים - אֵינוֹ נִרְצָע; שְנֵאמֵר: אֶהְבֶּתִי אֵת אֲדֹנָי אֵת 25 אִשְׁתִּי וְאֵת בְּנֵי. הוּא אֹהֵב אֵת רַבּוֹ, וְרַבּוֹ אֵינוֹ אֹהֵבוֹ 26 - אֵינוֹ נִרְצָע; שְנֵאמֵר: פִּי טוֹב לוֹ עִמָּךְ. רַבּוֹ אֹהֵבוֹ, 27 וְהוּא אֵינוֹ אֹהֵב אֵת רַבּוֹ - אֵינוֹ נִרְצָע; שְנֵאמֵר: פִּי 28 אֶהְבֶּךָ. הוּא חוֹלֵה, וְרַבּוֹ אֵינוֹ חוֹלֵה - אֵינוֹ נִרְצָע; 29

1 ט. פִּיצַד רוֹצֵעִין? מְבִיאוּ לְבֵית דִּין שֶׁל שְׁלֹשָׁה⁵⁰, 2 וְאָמַר דְּבָרָיו⁵¹ לְפָנֵיהֶם. וּמְגִישׁוֹ לְסוּף שֵׁשׁ⁵² אֶל 3 הַדֹּלֵת אוֹ אֶל הַמְּזוּזָה כְּשֶׁהֵן עוֹמְדִין בְּבִנְיָן⁵³. בֵּין 4 דֹּלֵת וּמְזוּזָה שֶׁל אָדוֹן בֵּין שֶׁל כָּל אָדָם⁵⁴. וְנוֹקֵב אֵת 5 אֲזִנוֹ הַיְמָנִית⁵⁵, בְּגוּפָה שֶׁל אֲזָן⁵⁶, בְּמִרְצָע שֶׁל 6 מִתְּכֵת⁵⁷, עַד שֶׁיִּגַּע לְדֹלֵת⁵⁸; שְנֵאמֵר: וְנִתְּתָ בְּאֲזִנוֹ 7 וּבְדֹלֵת. וְלֹא נֵאמַר מְזוּזָה⁵⁹, אֶלֶּא⁶⁰ שֶׁיִּהְיֶה עוֹמֵד⁶¹ 8 בֵּין אֶצֶל דֹּלֵת בֵּין אֶצֶל מְזוּזָה; וּמָה⁶² מְזוּזָה⁶³ 9 כְּשֶׁהִיא עוֹמֵדֶת⁶⁴, אִף דֹּלֵת כְּשֶׁהִיא עוֹמֵדֶת⁶⁵; אֶבֶל 10 הַרְצִיעָה - בְּדֹלֵת, אִף עַל פִּי שְׂאִין שֵׁם מְזוּזָה⁶⁶. 11 הָאָדוֹן⁶⁷ הוּא שְׂרוּצֵעַ בְּעַצְמוֹ; שְנֵאמֵר: וְרָצַע אֲדֹנָיו 12 - לֹא בָנוּ וְלֹא שְׁלוּחוֹ וְלֹא שְׁלִיחַ בֵּית דִּין. וְאֵין⁶⁸ 13 רוֹצֵעִין שְׁנֵי עֲבָדִים כְּאֶחָד, שְׂאִין⁶⁹ עוֹשִׂין מִצְוֹת 14 חֻבְּלוֹת חֻבְּלוֹת⁷⁰.

(50) מכילתא דרשב"י (שמות כא, ה). (51) אהבתי את אדוני וגו' (רדב"ז). (52) ראה הלן הלכה י. (53) קבועים בתוך הבנין, ולא כשהם עקורים ותלושים מן הבנין ומונחים מן הצד. וראה בסמוך, מנין לנו זה. (54) לא צויין המקור לכך. (55) מכילתא ומכילתא דרשב"י (שמות כא, ו) וקידושין טו. (56) היינו, בתנך ולא בעור הרך (אליה). וכן מסקנת החכמים בקידושין כא: מההלכה הקודמת, שאין עבד כהן נרצע שלא ייעשה בעל מום, שאם באליה הרי אין הכהן נעשה בעל מום על-ידי-זה. (57) קידושין שם בבביתא, וכרבי שאמר: "מה מרצע מיוחד של מכתת, אף כל של מתכת", ומרצע לאו דוקא אלא בכל דבר שהוא של מתכת (כסף-משנה, וכן בגמרא שם). (58) אך לא יגע בדלת (קידושין כב: בבביתא). (59) היינו, שמה שכתוב בתורה: "מזוזה", הוא ללמוד שני דברים נפרדים לענין ההגשה: א' שיכול להגישו אצל הדלת או אצל המזוזה, אבל לא שהרציעה תהיה אצל המזוזה. ב' שהדלת צריכה להיות עומדת כדוגמת המזוזה. (60) וזה הדבר הראשון. (61) העבד. (62) וזהו הדבר השני. (63) מכילתא ומכילתא דרשב"י (שמות כא, ו), וקידושין שם בבביתא. (64) שאחרת אינה מזוזה כלל (רש"י שם). (65) קבועה בבנין, ולא מונחת מקרקע ותלושה מן הבנין. (66) מכילתא דרשב"י שם. (67) מכילתא ומכילתא דרשב"י שם. (68) סוטה ת. בבביתא. (69) כן בבביתא שם. (70) אגודות אגודות, כמה ביחד, שנראה כאילו הם כמשא, ורוצה להפטר מהם מהר.

15 י. וְאֵם אָמַר יֹאמַר הָעֶבֶד - עַד שֵׁיאמֵר וְיִשְׁנָה⁷¹. 16 הָעֶבֶד - עַד שֵׁיאמֵר כְּשֶׁהוּא עֶבֶד; אֶבֶל אֵם אָמַר 17 אַחַר שֵׁשׁ - אֵינוֹ נִרְצָע, עַד שֵׁיאמֵר וְיִשְׁנָה כְּסוּף 18 שֵׁשׁ⁷² בְּתַחֲלַת פְּרוּטָה אַחֲרוֹנָה⁷³. פִּיצַד? כְּגוֹן 19 שְׁנֵשְׂאָר מִן הַיּוֹם שֶׁהוּא פְּרוּטָה מְדַמֵּי מְכִירָתוֹ אוֹ יֵתַר 20 מְעַט. אֶבֶל אֵם נִשְׂאָר פְּחוֹת מְשׁוּה פְּרוּטָה⁷⁴ - הָרִי 21 יָהּ כְּאוֹמַר אַחַר שֵׁשׁ.

(71) קידושין כב. בבביתא, וכן במכילתא ומכילתא דרשב"י, וספרי' פ' ראה (לדברים טו, יז). (72) בכתב-יד מינכן

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מדעת הרמב"ם אם לא שפירש להדיא".
 ויש לתרץ ובהקדים: זה שהענקה נוהגת רק במכרוהו
 בית-דין, אפשר לפרש בשני אופנים:
 א) ש"אין לך בו אלא חידושו" וכל מה שחידשה תורה הוא
 חיוב ההענקה במכרוהו בית-דין, ובמילא אין הענקה
 ב"מוכר את עצמו".

ב) החידוש שחידשה תורה "לו ולא למוכר את עצמו" בא
 למעט הענקה למוכר את עצמו.

ואם נלמד כפי האופן השני הרי לא מיעטה תורה הענקה
 לשכיר שהרי אינו בגדר - "מוכר את עצמו" ממילא אפשר
 ללמוד דין הענקה מצד המוסר מדין הענקה למי שמכרוהו
 בית-דין גם בזמן הזה שאם שכר מבני ישראל ועבדו
 שצריך להעניק לו מאשר ברכו ה', ולא יקשה ה'חינוך'
 מהרמב"ם כאן.

ועוד יש לומר ששני אופני ההסברה הנ"ל במצות הענקה
 תלויים בשני אופני ההסברה שבכללות מצות הענקה.

א) שהיא בגדר של שכר פעולה, ומה שחידשה תורה במי
 שמכרוהו ב"ד הוא שגם הענקה היא חלק משכר פעולתו.
 ב) שהיא בגדר של צדקה שנותן האדון כהכרה על עבודתו
 של העבד.

והנה ב'מניין המצות', סידר הרמב"ם מצות הענקה מיד
 לאחר מצות צדקה, ומזה משמע שלדעתו גדר מצות
 הענקה הוא כאופן השני היינו צדקה. ועל פי זה אין הכרח
 לומר שה'חינוך' "נוטה מדעת הרמב"ם" כי הגם שהתורה
 מיעטה מוכר את עצמו מהענקה, אפשר ללמוד ממכרוהו
 בית-דין (שההענקה לו היא מצד צדקה) גם הענקה לשכיר
 בזמן הזה מצד המוסר והטוב.

(על פי לקו"ש ח"ט ע' 153)

79) דברי סיכום של רבינו. 80) למעלה הלכה ו.
 81) למעלה הלכה ג. 82) ראה למעלה פ"א הלכה ג.
 83) 'ספרא' בהר פרק ז הלכה א. ולמעלה בפ"א שם לא
 הביא רבינו את המקור הזה, ורק כאן בדברי הסיכום הביאו,
 וצ"ע. 84) למעלה פ"ב הלכה ב"ג. 85) כדעת תנא-קמא
 בברייתא קידושין יד: ולא כרבי אליעזר, ודרשו כן ממה
 שנאמר "הענק תעניק לו" - "לו ולא למוכר עצמו" (שם
 טו.) וראה במשנה-למלך שהעיר על הסתירה בדברי רבינו.
 86) וטעם ההבדל בין מוכר עצמו למכרוהו בית-דין הוא,
 מפני שמכרוהו בית-דין בגניבתו, כשיוצא אין בידו כלום,
 וחסה התורה עליו וציוותה להעניק לו. אבל מוכר עצמו,
 כיון שיכול למכור עצמו לשנים מרובות, בזמן שיוצא אינו
 יוצא בידיים ריקניות ('יקר תפארת' להרדב"ו).

1 שְׁנֵאמַר: פִּי טוֹב לוֹ עִמָּךְ. רַבּוֹ חוֹלָה, וְהוּא אֵינוֹ
 2 חוֹלָה, אוֹ שֶׁהָיוּ שְׁנֵיהֶם חוֹלִים⁷⁸ - אֵינוֹ נִרְצָע;
 3 שְׁנֵאמַר: פִּי טוֹב לוֹ עִמָּךְ - עַד שֶׁהָיוּ שְׁנֵיהֶם
 4 בְּטוֹבָה.

75) קידושין שם בברייתא. 76) יש אומרים כי "בנים"
 אצל אדון לאו דוקא, שהרי לא נאמר בו אלא "ביתך",
 ו"ביתו זו אשתו" (יומא ב.). אבל בנים לא נכללו בזה
 (תוספות הרא"ש, ומהרי"ט שם). 77) [אין ללמוד זאת
 מהפסוק "אהבתי את אדוני", שאינו עוסק אלא בדברים
 שהעבד אומר, ויתכן כי לבו בל עמו. אבל כאן זוהי עדות
 התורה האומרת "כי אהבך". ומכיון ש"אהבתי את אדוני את
 אשתי ואת בני" אינם אלא דברי העבד, אין מקור שצריך
 לאהוב אשתו ובניו (של עצמו). ולא למדו מהפסוק "כי
 אהבך ואת ביתך" שצריך שיאהב את אשת רבו, שהרי
 הפסוק הראשון השמיט "ביתו", ואמר רק "אהבתי את
 אדוני", וראה משנה-למלך]. 78) זו היא בעיא בגמרא שם,
 וצדדי הספק הם: אם ההדגשה היא על "עמך", וכאן שניהם
 שווים, או "כי טוב לו". [ואע"פ שהבעיא לא נפתרה - פסק
 רבינו שאינו נרצע, שהרי רציעה חבלה היא, ומספק אסור
 לחבול בו אף ברשותו של העבד, שהרי אסור לאדם
 שיחבול בעצמו, כמפורש בבבא-קמא צא: ופ"ה מהלכות
 חובל ומזיק הלכה א, וראה בכסף-משנה וביקר תפארת].

5 י.ב. מה⁷⁹ בין מוכר עצמו למכרוהו בית דין? מוכר
 6 עצמו - אינו נרצע, ומכרוהו בית דין - נרצע⁸⁰.
 7 מוכר עצמו - אסור⁸¹ בשפחה פנענית, ומכרוהו בית
 8 דין - רבו מוסר לו שפחה פנענית. מוכר עצמו -
 9 נמכר לעובד פוכבים, ומכרוהו בית דין - אינו נמכר
 10 אלא לישראל⁸²; שנאמר: פי ימכר לך אחיד - אין
 11 בית דין מוכרין אותו אלא לך⁸³. מוכר עצמו - נמכר
 12 לשש ויתר על שש, מכרוהו בית דין - אינו נמכר
 13 אלא לשש⁸⁴. מוכר עצמו - אין מעניקין לו⁸⁵,
 14 מכרוהו בית דין מעניקין לו⁸⁶.

~ נקודות משיחות קודש ~

"מוכר עצמו אין מעניקין לו".

בנוגע למצות הענקה, כתב החינוך (מצוה תפ"ב בסופה)
 שגם בזמן הזה שאין היובל נוהג ואין נוהגים דיני עבד
 עברי "ישמע חכם ויוסיף לקח שאם שכר מבני ישראל
 ועבדו.. שיעניק לו בצאתו מעמו מאשר ברכו ה' יתברך".
 והקשה עליו ב'מנחת חינוך' שהוא נגד דעת הרמב"ם כי
 דבריו אלו יכולים להתקיים רק להדעה שמצות הענקה
 היא גם במוכר את עצמו וגם במכרוהו בית-דין. אבל לדעה
 שחיוב הענקה היא רק במכרוהו בית-דין, אין לומר שנוהגת
 גם בזמן הזה מצד המוסר כי אז אין לחלק בין מוכר עצמו
 ומכרוהו בית-דין, שהלא המוסר מחייב ליתן לשניהם והלא
 הרמב"ם פסק כדעה הזו שחיוב הענקה הוא רק במכרוהו
 בית-דין, ולא שכיח "שהרב המחבר (דעת החינוך) יהיה נוטה

15 י.ג. מפי השמועה למדו, שאין האשה נרצעת. וכן
 16 יראה מענין הפתוב, שהרי אומר בנרצע: אהבתי את
 17 אדני את אשתי ואת בני⁸⁷. ומה⁸⁸ שנאמר: ואף
 18 לאמתך תעשה פן?⁸⁹ להעניק⁹⁰. שפ"ש שמצות
 19 עשה להעניק עבד עברי, פך מעניק אמה העבדית.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ה' י"א מנחם-אב - ספר קנין - הלכות עבדים קטט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(קידושין יז. בברייתא). 101) שהם בעצמם מתרכים, כגון בעלי חיים שמתרכים בוולדות, או אפילו פרדות, שגופם הולך ומשתבח, וכדעת רבי שמעון ולא כרבי אליעזר בן יעקב (קידושין שם). 102) "כספים" נזכרו בברייתא שם, ואילו "בגדים" הוסיף רבינו מדעתו שהרי שניהם אינם מתברכים מעצמם, ואם נתמעטו כספים שעומדים לעיסקא ולרווח, כל-שכן שנתמעטו בגדים שאינם עומדים לרווח כלל ('יקר תפארת' להרדב"ז). 103) כלומר, אם אין לו אלא כספים ובגדים, אינו חייב בהענקה כלל. וראה במשנה-למלך. 104) שם יז. בברייתא. 105) כרבי יהודה ולא כרבי מאיר ורבי שמעון (שם), בהתאם לכלל שרבי מאיר ורבי יהודה - הלכה כרבי יהודה, רבי שמעון ורבי יהודה - הלכה כרבי יהודה (עירובין מו: - משנה-למלך). 106) כן בדברי רבי מאיר שם, ולא מצאנו שרבי יהודה חולק על זה (משנה-למלך). 107) ההשוואה בגמרא שם. 108) וכאן נאמר "תתן לו", ולמדו גזירה-שוה "נתינה - נתינה" (קידושין שם). 109) 'ספרי' פ' ראה שם. הובא בקידושין יז: וכתנא-קמא ולא כרבי אלעזר בן עזריה. 110) 'ספרי' וגמרא שם. 111) אם נתברך הבית בשבילו הרבה, תוסיף על הענקתו, ואם לאו - אל תפחות מן הכתוב (רש"י שם).

- טו. אם¹¹² פרח¹¹³, ופגע בו יובל כשהוא פורח,²⁰
 ויצא לחרות - אינו חייב להעניקו; שְנֵאמַר: וכי²¹
 תשלחנו וגומר¹¹⁴. עֲנֵק¹¹⁵ עֶבֶד עֲבָרִי - לְעֵצְמוֹ, וְאִין²²
 בעל חוב גובה הימנו¹¹⁶. ועֲנֵק¹¹⁷ אִמָּה הַעֲבָרִיָּה, וְכֵן²³
 מְצִיאָתָהּ¹¹⁸ - לְאִבְיָהּ¹¹⁹. וְאִם מֵת אִבְיָהּ קָדָם שְׂכִיבֹא²⁴
 לְיָדוֹ¹²⁰ - הָרִי הֵן שָׁלַ עֲצָמָהּ, וְאִין לְאִחֶיהָ פָּהֶם²⁵
 כְּלוּם¹²¹; שְׂאִין אָדָם¹²² מוֹדִישׁ זְכוּת שְׁשִׁשׁ לוֹ בְּבִתּוֹ²⁶
 לְכָנוּ.²⁷

112) קידושין טז: בברייתא, וכפירושה ע"י רב ששת (שם יז.). 113) שחייב להשלים שנות עבודתו (גמרא שם, וכ"ה למעלה פ"ב הלכה ד). 114) כלומר, אע"פ שיציאתו עלי-ידי היובל - כיון שברח, אינו בכלל "וכי תשלחנו" (שם). 115) שם טז: בברייתא. 116) שנאמר: "העניק תעניק לו" - "לו ולא לבעל חובו" (שם טו. וטז:). ומשמע שאף לאחר שבאה הענקה ליד העבד, אין בעל-חוב גובה הימנו, לא כדברי רש"י (שם ד"ה ולא לבעל חובו) שאין האדון חייב להגבות את ההענקה לבעל-חוב, שמשמע מדבריו שלאחר שבא לידו - בעל-חובו גובה הימנו. וכן לענין מעשר שני, שעליו אמרו בתוספתא פאה פ"ד (הוצאת הגר"ש ליברמן (עמ' 59, 61): "מעשר שני [ענין] אין גובין ממנו מלוה וחוב", לפי דעת ראב"ה) (באור-זרוע הלכות צדקה סימן יא) הכוונה למעשר עני שביד העני, לשזורך העני ניתן לא לפריעת חוב (תוספתא כפשוטה שם, והוא-הדין להענקה, וראה במשנה-למלך). 117) ברייתא שניה, שם. 118) [בעודה אמה (פט"ז מהלכות אבידה הלכה יג), ומקור הדברים מהברייתא שם]. 119) [זכותו בענק הוא כזכותו במציאתה, ולא כזכותו במעשה ידיה (כתובות מו:), ואע"פ שענק הוא כשכר פעולה (קידושין טו.) - שהרי מעשי ידיה למדו ממה שנאמר (שמות כא, ז) "וכי ימכור איש את בתו לאמה" - "מה אמה מעשה ידיעה לרבה, אף

87) ב'ספרי' ובגמרא שם, למדו זאת מהפסוק "ואם אמור יאמר העבד" - "עבד ולא אמה". אבל שם יד: וטו. מבורר שלדעת תנא-קמא של רבי אליעזר, שהלכה כמותו, דרשו מ"העבד" שתי דרשות, ולכן נוח לו לרבינו להביא מ"אהבתי את אשתי וגו'". 88) כל השקלא-וטריא ב'ספרי' ובקידושין יז: 89) שלכאורה נראה שגם האמה נרצעת, שהרי בתחילת הפסוק הנ"ל מדובר על רציעה. 90) ואם כן "אף" זה אינו מוסב על הפסוק הנ"ל, אלא על מה שנאמר בפסוק קודם בפרשה הנ"ל "הענק תעניק לו" (שם פסוק יד).

- י. כָּל הַמְשַׁלְּחַ עֶבְדוֹ וְאִמָּתוֹ רִיקָם - עוֹבֵר בְּלֹא¹
 תַעֲשֶׂה, שְנֵאמַר: לֹא תִשְׁלַחְנֵנוּ רִיקָם. וְהָרִי הַפְּתוּב²
 נִתְקוֹ לַעֲשֶׂה⁹¹, שְנֵאמַר: הַעֲנִיק תַעֲנִיק לוֹ. אַחַד⁹²
 הַיּוֹצֵא בְסוּף שָׁשׁ⁹³, או שְׂעִצָּא פִיּוּבֵל, או בְּמִיתַת⁴
 הָאָדוֹן⁹⁴, וְכֵן הָאִמָּה הַעֲבָרִיָּה שְׂעִצָּאת בְּאֶחָד מִכָּל⁵
 אֱלוֹ או בְּסִימְנֵי⁹⁵ - הָרִי אֱלוֹ מְעִנִיקִין לָהֶם⁹⁶. אָבֵל⁹⁷
 הַיּוֹצֵא בְּגֵרְעוֹן כֶּסֶף - אִין מְעִנִיקִין לָהֶם. שְנֵאמַר:⁷
 וְכִי תִשְׁלַחְנֵנוּ חֲפָשִׁי מַעֲמָךְ; וְזֶה לֹא שְׁלַחוּ חֲפָשִׁי,⁸
 אֲלֵא הָעֶבֶד נִתֵן שְׂאָר הַדָּמִים שְנֵשְׂאָר לוֹ לְעַבֵד בְּהֵן⁹
 וְאַחַר כֵּן יֵצֵא⁹⁸. הַעֲנִיק תַעֲנִיק לוֹ מִצֵּאנָךְ מִגְּרָנְךָ¹⁰
 וּמִיָּקֶבֶךָ - בְּעֵנִין⁹⁹ צֵאן גְרָן וְיָקֵב, דְּבָרִים שְׁשִׁשׁ בָּהֶם¹¹
 בְּרַכָּה¹⁰⁰ מִחֲמַת עֲצָמִין¹⁰¹, הוּא שְׂחִיב לְהַעֲנִיק לוֹ מֵהֶם;¹²
 אָבֵל הַכֶּסֶפִים וְהַבְּגָדִים¹⁰² - אִינוּ חִיב לִתֵן לוֹ מֵהֶם¹⁰³.
 וְכִמָּה¹⁰⁴ נוֹתֵן לוֹ? אִין פְּחוּת מְשׁוּה שְׁלִשִׁים סָלְעֵם¹⁰⁵,
 בֵּין מִמֵּין אֶחָד בֵּין מִמִּינֵין הַרְבֵּה¹⁰⁶; כְּשִׁלְשִׁים¹⁰⁷ שָׁל¹⁵
 קִנְס הָעֶבֶד, שְנֵאמַר בוֹ: יִתֵן לְאִדְנֵי¹⁰⁸. בֵּין¹⁰⁹ שְׁנַתְּבָרָךְ¹⁶
 הַבֵּית בְּגָלְלוֹ בֵּין שְׁלֵא נִתְבָּרָךְ; שְנֵאמַר: הַעֲנִיק תַעֲנִיק¹⁷
 לוֹ - מִכָּל מְקוֹם. אִם פְּנִין¹¹⁰, לְמָה נֵאמַר: אֲשֶׁר בְּרַכָּךְ?¹⁸
 הַכֹּל לְפִי הַבְּרַכָּה תֵן לוֹ¹¹¹.¹⁹

91) כתב כן שלא נאמר שלאחר שעבר ושלחו בלי הענקה - שוב אינו חייב להעניק, כדעת רבי יהודה במצות שילוח הקן, שלאחר שלקחה - שוב אינו מצווה לשלחה (חולין קמא. במשנה), אלא גם לאחר מכן חייב הוא להעניק לו. וכדעת חכמים בענין שילוח הקן (חולין שם). ולפי"ז אינו חייב מלקות על הלאו, שהרי לאו הניתק לעשה - אין לוקין עליו. 92) 'ספרי' פ' ראה (לדברים טו, יג) הובא בקידושין טז: 93) למעט את היוצא בגרעון כסף, באמצע שש, כבסמוך. 94) בלא בן (למעלה פ"ב הלכה יב), או נרצע שאינו עובד גם את הבן (למעלה הלכה ז). 95) סימני נערות. 96) אע"פ שבפסוק לא מפורש לענין הענקה אלא היוצא בשש, למדו כן ב'ספרי' ובגמרא שם ממה שנאמר בפסוק הנ"ל פעמיים "תשלחנו", לרבות כל מיני שילוח. 97) כתנא-קמא שם, ולא כרבי מאיר. 98) ואם שחרר עבדו מרצונו, יתכן שחייב להעניקו. [יתכן גם ששחררו מרצון אף הוא בא עלי-ידי התעוררות של העבד, שעשה לאדון איזה נחת-רוח וכיוצא בזה, ואין זה "שילוחו מעמך"]. 99) בכ"י תימן, ובדפוס רומי: "כענין" כלומר: כעין. 100) ריבוי. שנאמר "אשר ברכך ה' אלקיך" (דברים טו, יד), ומכאן למדו לכל שיש בו ברכה, אע"פ שאינו צאן גורן ויקב

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הלכה יא. (16) אטום, שאין לו לא זכרות ולא נקבות (פרק ב מהלכות אישות הלכה כה). (17) ישיש לו גם זכרות וגם נקבות (שם הלכה כד). (18) שמה נקבות הן ואין האשה נמכרת בגניבתה וכן אינה מוכרת עצמה (למעלה פרק א הלכה ב), וראה משנה למלך. (19) שמה זכרים הם, ואין לאב זכות בבנו למוכרו.

10 ב. אֵינִי 20 הָאֵב רִשְׁאֵי לְמַכְרָ אֶת בְּתוּ, אֲלֵא אִם כֵּן
11 הָעֵנִי וְלֹא נִשְׁאָר לוֹ כְּלוֹם, לֹא קָרַקַע וְלֹא
12 מִטְּלָטְלִין 21, וְאֶפְלוּ כְּסוּתָה 22 שְׁעָלִיו. וְאֵף עַל פִּי כֵן 23
13 כּוֹפִין אֶת הָאֵב לְפְדוּתָהּ 24 אַחַר שְׁמִכְרָהּ, מְשׁוּם פְּגָם
14 מְשֻׁפְּחָה 25. בְּרַח הָאֵב אוֹ שְׁמַת 26 אוֹ שְׁלֵא הִיָּה לוֹ
15 לְפְדוּתָהּ - הֲרֵי זֶה עוֹבְדֵת עַד שְׁתֵּצֵא 27.

(20) יוצא מתוך הברייתא שהביא רבי יוסי בר חנינא בקידושין כ. [וכן מפורש בתוספתא ערכין פרק ה: "אין אדם רשאי למכור את בתו וכו' אלא אם כן העני"]. (21) כן הוא בקידושין שם, שאדם מוכר מטלטלין ואחר כך שדהו, ואחר כך ביתו, ורק אחר כך בתו. (22) ראה למעלה פרק א הלכה א. (23) כלומר, אף על פי שמכרה מחמת עוני, שלא נשאר לו כלום, כנ"ל. (24) אם מצאה ידו (יקר תפארת, וכן כתב רש"י בקידושין יח.). ומקור הדבר בברייתא בקידושין שם: "ומפדין אותה בעל כורחו, מה שאין כן בעבריי". ואף על פי ששם פירשו ברייתא זו לדעת רבי שמעון שאומר אין אדם מוכר את בתו לשפחות אחר שפחות, ולפיכך כופין באמה העבריייה, ולא בעברי, שיכול למכור עצמו שוב פעם אחרי הפדייה, אבל לרבנן שמוכר אותה לשפחות אחר שפחות שאין תועלת בכפייה זו, שהרי יחזור וימכרנה, נראה שאין כופין אותו לפדותה, והרי רבינו פוסק להלן הלכה יג כרבנן - סוגייה זו שלא חילקה בין עבריייה לעברי ושאלו: "אי הכי עבד עברי נמי", ומתוך זה באו לידי החילוק הנ"ל שעבד עברי יכול למכור עצמו עוד הפעם, ואמה עבריייה אינה נמכרת ונשנית כדעת רבי שמעון - סוגייה זו אינה לפי ההלכה, שהרי רבי סובר שם טו: שעבד עברי הנמכר לישראל אינו נגאל בקרובים, כלומר, אין כופין את קרוביו לפדותו, וכן פסק רבינו למעלה פרק ב הלכה ז, ולפי זה מתפרשת ברייתא זו בפשיטות, שרק באמה העבריייה כופין את האב ואילו בעבד עברי אין כופין את קרוביו לפדותו, ולפי זה אפילו לדעת חכמים של רבי שמעון הסוברים, שמוכר את בתו לשפחות אחר שפחות, כופין אותו לפדותה, ומה שאין כופין בעבד עברי אין זה מפני שנמכר ונשנה, אלא שבעבד עברי אין דין כפייה כלל, וראה במשנה למלך. (25) שם בקידושין בסוגיית הגמרא. (26) כאן רמז רבינו שאמה עבריייה אינה יוצאה לחירות במיתת האב, ודלא כריש לקיש בקידושין טו. שדבריו נשארו בתיובתא שם טו: וראה באור שמת. (27) בדרכים הרגילות, להלן הלכה ד וה. ואין אנו כופים את הקרובים לפדותה (כסף משנה). וראה למעלה פרק ב הלכה ז.

16 ג. אָמָה 28 הָעֵבֶרְיָה נִקְנֵית בְּכֶסֶף 29 אוֹ בְּשׂוּה פְּסוֹן 30
17 וּבְשֻׁטְרִי 31, וְאֵינָה נִקְנֵית בְּפְרוּטָה 32, מִפְּנֵי שְׁצָרֶיהָ
18 לְקִנּוּתָהּ פְּדָמִים שְׂרָאוּיִין לְגִרְעוֹן, פְּדֵי שְׁתֵּגֶרַע
19 פְּדִינָה וְתֵצֵא 33. כִּיצַד בְּשֻׁטְרִי? כּוֹתֵב עַל הַנִּזְר אוֹ עַל

בת מעשה ידיה לאביה" (שם, מז.), וזה לא שייך בענק, שהרי גם לרבה אין חלק אלא במעשה ידיה ממש ולא בהענקות מעין אלה, שוודאי דינן כמצאיה שהיא של אביה אף בעודה אמה, כנ"ל. אלא ודאי דין ענק כדין מציאה, שתיקנו לו לאב משום איבה (כתובות שם), שאם לא תתן לו מציאותיה, לא יתן לה מזונות (רש"י שם), והוא-הדין לענק, וראה להלן. (120) כלומר, לרשותו. ובא לידה כבא לידו (כסף-משנה) וראה להלן. (121) [אף שלענין מעשה ידיה, אמרו (כתובות מב. במשנה): "אף-על-פי שלא גבתה, מת הרי הן של אחינו" - אין זה אלא במעשה ידיה, שהם שלו מן התורה (שם מז.), אבל ענק שאינו שלו אלא מתקנת חכמים משום איבה, כנ"ל - לא זכה בו האב אלא משעה שגבתה, ועיין משנה-למלך]. (122) שם מג.

יום שישי י"ב מנחם-אב ה'תשע"ז

פֶּרֶק רְבִיעִי

(1) נתבארו בו דיני מכירת אמה עבריייה ואופני יציאתה, ודיני מצוות ייעוד, לו ולבנו.

1 א. אָמָה 2 הָעֵבֶרְיָה הִיא הַקְטָנָה 3 שְׁמִכְרָה אָבִיהָ 4.
2 וּמִשְׁתַּבֵּיא שְׁתֵּי שְׁעֵרוֹת אַחַר שְׁתֵּים עָשָׂרָה שָׁנָה 5
3 וְתַעֲשֶׂה נְעֵרָה 6 - אֵינּוּ יָכוֹל לְמַכְרָהּ 7, אֵף עַל פִּי
4 שְׁעָדִין יֵשׁ לוֹ רְשׁוּת בָּהּ, וְיֵשׁ לוֹ לְקַדְּשָׁה לְכָל מִי
5 שְׁרָצָה 8. אֵף 9 הַקְטָנָה שְׁהִיא אֵילּוּנִית 10 בְּסִמְנֵיהָ 11
6 וְאֵינָה רְאוּיָה לְהִבָּאֵת שְׁתֵּי שְׁעֵרוֹת 12 - יֵשׁ לְאָבִיהָ
7 לְמַכְרָהּ 13 כֹּל זְמַן שְׁהִיא קְטָנָה 14. אֲבָל 15 הַטְּמֵטוּם 16
8 וְהַאֲנָדוּגִינוּס 17 - אֵינּוּ נִמְכָּר לֹא כְּעֶבֶד 18 עֲבָרִי וְלֹא
9 פְּדִין הָאָמָה הָעֵבֶרְיָה 19.

(2) כתובות מ: במשנה. (3) עד גיל שתים עשרה שנה ויום אחד, ואפילו הביאה שתי שערות בתוך הזמן הזה (פרק ב מהלכות אישות הלכה א). (4) שאילו היא עצמה אינה יכולה למכור עצמה, שהרי היא קטנה, ואפילו כשהיא נערה אינה יכולה למכור עצמה (למעלה פרק א הלכה ב) ואמה אינה יכולה למכרה (מכילתא לשמות כא, ו). (5) ויום אחד (הלכות אישות שם הלכה ג). (6) והיא תקופה הנמשכת שישה חדשים (שם הלכה ב). (7) משנה שם. וקל וחומר הוא: אם המכורה כבר, יוצאת בסמינים (להלן פרק ד הלכה ה) - אינה מכורה אינו דין שלא תימכר (ערכין כט:). (8) כתובות מו: ופרק ג מהלכות אישות הלכה יא. (9) קידושין ד. בברייתא ופירושה בגמרא שם. (10) מלשון איל, שיש בה תכונות גבריות, וראה פרק ב מהלכות אישות הלכה ג. (11) כגון שקולה עבה וכדומה (ראה בהלכות אישות שם הלכה ו). (12) כגון שהיא בת שש עשרה ויש לה סימני איילונית ולא הביאה שתי שערות, שדינה כקטנה עד שתהא בת עשרים (הלכות אישות שם הלכה ג), וראה להלן הלכה ה. (13) ואין אנו אומרים, שמכיוון שאין בה נערות, אין בה דין מכירה (גמרא שם). (14) היינו, עד גיל עשרים, אם יש בה סימני איילונית, או עד גיל שלוששים וחמש אם אין בה, ראה בהלכות אישות שם הלכה ד. (15) תוספתא ביכורים פרק ב. וראה בפרק ב מהלכות נזירות

1 הַחֶרֶס׃ בְּתֵי מְכוּרָה לָךְ, בְּתֵי קְנוּיָה לָךְ; וְנִתְּנָן בְּיַד
2 הָאֲדוֹן. וְשֹׁטֵר אֲמָה הָעֶבְרִיָּה - הָאֵב פּוֹתֵבוֹ.³⁴

19 נְעֻרוֹת, אֶלְא יוֹצֵאת מִקְטְנוּתָהּ לְבָגֵר - פִּינּוֹן שִׁפְּגָרָה
20 תֵּצֵא לְחֵרוֹתָ.⁴⁴

42) כבריייתא קידושין ד. אמרו: "ויצאה חנים אלו ימי בגרות, אין כסף אלו ימי נערות". ועיין כסף משנה כאן ורש"י שם יד: במשנה שאף הם הביאו מוציאה חנים על ימי נערות וברש"י על התורה שמות כא, א. נראה שמה שאמרו "ויצאה חנים אלו ימי בגרות" אין זה אלא אם לא נכתב "אין כסף", אבל עכשיו שנכתב "אין כסף" לרבות נערות, שוב נלמדו ימי נערות מ"ויצאה חנים" וימי בגרות מ"אין כסף". וראה בתורה תמימה שם אות פט. 43) ככל נערה. 44) שם ד. אמרו שאין צריך לכך לימוד מיוחד, שהרי קל וחומר הוא: אם סימנים שאינם מוציאים מרשות האב - מוציאים מרשות האדון, בגרות שמוציאה מרשות האב - אינו דין שמוציאה מרשות האדון. וכל הפסוק הנ"ל (ויצאה חנים אין כסף) לא בא ללמד אלא על עיקר מכירת איילוניות, שבלי הפסוק היה מקום לומר שכיוון שאינה מביאה סימנים אינו יכול למכרה כלל. וראה למעלה הלכה א. [והמדובר כשנמכרה בהיותה בת שש עשרה והיו לה סימני איילוניות ולא היו לה שתי שערות שדינה כקטנה עד שתהא בת עשרים (פרק ב מהלכות אישות הלכה ג) ואז היא יוצאת בתור בוגרת. ואין אנו אומרים שנעשית איילונית למפרע ולא הייתה מכירתה מכירה כלל (ראה משנה למלך למעלה הלכה א), שרעת רבינו לפסוק כשמואל ביבמות פ. שאינו נעשה סריס למפרע, והוא הדין לאיילוניות. וכן נראה מדבריו בהלכות אישות שם. וכן נקט בדעתו, הנוודע-ביהודה מהדורא קמא אבן העזר סימן ו].

ו. אֵין אֲמָה הָעֶבְרִיָּה יוֹצֵאה בְּרֵאשִׁי אֵיבָרִים;
שִׁנְאָמֵר: לֹא תֵצֵא כְּצֵאת הָעֶבְדִּים. וְכֵן עֶבֶד עֶבְרִי,
אִם הִפִּיל לוֹ שֵׁנוֹ אוֹ סִמָּא לוֹ עֵינוֹ - מְשַׁלֵּם לוֹ פְּדִיָּן
הַחֹבֶל בַּחֲבֵרוֹ, כְּמוֹ שִׁבְאַרְנוּ בְּהַלְכוֹת חוֹבֶל.⁴⁵
נִמְצֵאתָ לְמוֹד, שִׁאֲמָה הָעֶבְרִיָּה נִקְנִית בְּשָׁנֵי דְבָרִים:
בְּכֶסֶף אוֹ בְּשֹׁטֵר; וְקוֹנָה עֲצָמָה בְּשִׁשָּׁה דְבָרִים:⁴⁶
בְּשָׁנִים, וּבְיוֹבֵל, וּבְגֵרְעוֹן כֶּסֶף, וּבְשֹׁטֵר שְׁחֵרוֹר,
וּבְמִיתַת הָאֲדוֹן, וּבְסִימָנֵין.

45) פרק ד הלכה י. אבל לחירות אינו יוצא שהוקש עברי לעברייה (מכילתא משפטים פרשה א, וכאן בפרשה ג נתקצרו הדברים), וראה בכסף משנה ולחם משנה כאן. 46) ואילו עבד עברי אינו קונה עצמו אלא בחמישה דברים בלבד, לפי שאינו יוצא בסימנים. ראה למעלה פרק ב הלכה יב.

ז. יַעֲד⁴⁷ אוֹתָהּ הָאֲדוֹן לְעַצְמוֹ אוֹ לְבָנוֹ - הֲרִי הִיא
כְּשֶׁאָר אַרוֹסוֹת,⁴⁸ וְאֵינָה יוֹצֵאה בְּאֶחָד מִכָּל אֵלוֹ,
אֶלְא בְּמִיתַת הַבַּעַל אוֹ בְּגִט. וּמִצְוֹת⁴⁹ יַעֲד קוֹדֶמֶת
לְמִצְוֹת פְּדִיָּה⁵⁰. כִּי־עַד⁵¹ מִצְוֹת יַעֲד? אוֹמֵר לָהּ בְּפָנֵי
שָׁנִים: הֲרִי אֶתְּ מְקַדְּשֶׁת לִי, הֲרִי אֶתְּ מְאַרְסֶת לִי, הֲרִי
אֶתְּ לִי לְאִשָּׁה⁵²; אֶפְלוּ⁵³ בְּסוֹף שֵׁשׁ סָמוּךְ לְשִׁקִּיעַת
הַחֶמֶה⁵⁴. וְאֵינוֹ צָרִיךְ לִתֵּן לָהּ כְּלוּם, שִׁמְעוֹת
הָרֵאוּשׁוֹת לְקִדּוּשֵׁין נִתְּנִין⁵⁵. וְנוֹהֵג⁵⁶ בָּהּ מְנַהֵג

28) קידושין יד: במשנה. 29) בשקלא וטריא שם, למדו קניין כסף באמה ממה שנאמר בה "והפדה", שמגרעת פדיונה ויוצאת - הרי שנקנית בכסף. 30) שם טז. כבריייתא. וראה למעלה פרק ב הלכה א. 31) משנה שם יד: 32) שם יא: יב. 33) ופרוטה אינה ראוייה לגירעון, שהרי הגירעון יהיה פחות משווה פרוטה, שאין בו כל ערך (קידושין שם). ובעבד עברי לא כתב רבינו (למעלה פרק ב הלכה א) שאינו נקנה בפרוטה, משום שקניין עבד עברי בכסף נלמד מעבד הנמכר לגוי, שבו נאמר "מכסף מקנתו", מלמד שכסף קונה (כסף משנה). 34) קידושין טז. וכרב חסדא ולא כרב הונא. וטעמו משום שקניין שטר באמה העברייה נלמד מקניין שטר בעבד כנעני, שדינו כקרקע, ושם המוכר כותב השטר, שנאמר (ירמיה לב, יא) "ואקח את ספר המקנה", שירמיה הלוקח קיבל את ספר המקנה מידי חנמאל המוכר. וראה ביקר תפארת להרדב"ז.

ד. אֲמָה הָעֶבְרִיָּה עוֹבְדַת שֵׁשׁ שָׁנִים, כְּעַבֵּד שִׁמְכָרוּהוּ
בֵּית דִּין³⁵; שִׁנְאָמֵר: כִּי יִמְכַר לָךְ אֶחִיךָ הָעֶבְרִי אוֹ
הָעֶבְרִיָּה³⁶. וְיוֹצֵאת בְּתַחֲלַת שָׁבַע. וְאִם פָּגַע בָּהּ יוֹבֵל
בְּתוֹךְ שֵׁשׁ - יוֹצֵאה חֲנָם, כְּעַבֵּד³⁷. מֵת הָאֲדוֹן, אָף
עַל פִּי שְׁהֵינִי בֶן - יוֹצֵאה חֲנָם, כְּנֹרֵעַ; שִׁנְאָמֵר:
וְאָף לְאֲמָתְךָ תַּעֲשֶׂה כֵן. וְכֵן מְגֵרַעַת מִפְּדִיּוֹנָהּ³⁸
וְיוֹצֵאה. וְאִם³⁹ קָתַב לָהּ שֹׁטֵר שְׁחֵרוֹר וּמַחֲל עַל
הַשְּׂאָר⁴⁰ - יוֹצֵאה חֲנָם, כְּעַבֵּד⁴¹.

35) שאינו נמכר אלא לשש, ואילו מוכר עצמו נמכר גם ליותר משש (למעלה פרק ג הלכה יב). 36) וגומר: "ועבדך שש שנים ובשנה השביעית תשלחנו חפשי מעימך". 37) כלומר, ככל העבדים העבריים (בין מוכר עצמו ובין מכרוהו בית דין) שיוצאים ביובל (למעלה פרק ב הלכות ב"ג). ומקור הלכה זו במשנה בקידושין יד: 38) ככתוב (שמות כא, ח): "והפדה". ומזה למדו אף לעבד (קידושין טז). וכן מפורש במשנה שם יד: שגם העבד וגם האמה יוצאים בגירעון כסף. 39) שם טז. כבריייתא. 40) ובמחילה בלי שטר אינה יוצאה, כמבואר למעלה פרק ב הלכה יא. 41) כבריייתא שם אמרו שעבד קונה עצמו בשטר. וברור שהוא הדין לאמה, שהרי כל עיקר יציאה בשטר נלמד מעבד כנעני, שכתוב בו "או חופשה לא ניתן לה" ולמדו בגזירה שווה "לה-לה" מגט אשה שנאמר בה "וכתב לה" (רש"י שם), ואם כן אין לחלק בין עבד לאמה.

ה. תֵּרָה אֲמָה הָעֶבְרִיָּה, שֶׁהִיא יוֹצֵאה בְּסִימָנֵין.
כִּי־עַד? כְּגוֹן שֶׁהִבִּיאה סִימָנֵין וְנַעֲשִׂית נַעֲרָה - יוֹצֵאה
לְחֵרוֹת בְּלֹא כֶסֶף. אֶפְלוּ הִבִּיאה סִימָנֵין מֵאַחַר יוֹם
שִׁלְקָתָהּ - הֲרִי זוֹ יוֹצֵאת לְחֵרוֹת. שִׁנְאָמֵר: יוֹצֵאה
חֲנָם⁴² - רַבָּה לָהּ הַכְּתוּב יִצְיָאה אַחֲרַת בְּחֻנָּם יֵתֵר עַל
הָעֶבֶד. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לְמוֹדוֹ, שֶׁהִיא הִבָּאת סִימָנֵין
נְעֻרוֹת. וְתַחֲזֵר לְרֵשׁוֹת אֲבִיהָ, עַד שֶׁתִּבְגֵּר וְתֵצֵא
מִרְשׁוֹת אֲבִיהָ⁴³. הֵיתָה הַבַּת אֵילוֹנִית, שְׁאֵין לָהּ יָמֵי

קלב שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שישי י"ב מנחם-אב - ספר קנין - הלכות עבדים

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שכן) וראה להלן הלכה יב. (63 כדברי רב נחמן בר יצחק שם. 64) גם זה מדברי רב נחמן בר יצחק שם. (65) יערה לשון דיעה (רש"י שם דיבור המתחיל שאני הכא). ויש מפרשים שדרשו כן בהיפוך אותיות: ידעה - יערה, כמו כבש - כשב, שמלה - שלמה (תורה תמימה שם). (66) הוא דבר פשוט (כסף משנה). (67) משמע שלולא זה היה יכול ליערה, וראה למעלה הלכה ז, שדין ייעוד הוא על ידי האב דווקא.

1 אִישׁוֹת, וְאִינוֹ⁵⁷ נוֹהֵג בָּהּ מְנַהֵג שְׁפָחוֹת. וְאִינוֹ מְיַעַד
2 שְׁתֵּים כְּאֶחָת; שְׁנֵאמַר: יַעֲדָהּ. וְכִי־עַד מְיַעַדָּהּ לְבָנָו?
3 אִם הִיא⁵⁸ בָּנוּ גְדוּלוֹ⁵⁹, וְנָתַן רִשׁוֹת לְאָבִיו לְיַעֲדָהּ לוֹ
4 - הֲרֵי הָאָבִיב⁶⁰ אֹמֵר לָהּ בְּפָנָיו שְׁנֵים: הֲרֵי אֶתְּ מְקַדְּשֶׁת
5 לְבָנִי.

~ נקודות משיחות קודש ~

"ומצות יעוד קודמת למצות פריה"

והדין הוא ש"אין אמה עבריה נמכרת אלא למי שיש לה עליו או לבנו קידושין כדי שתהיה ראויה ליעוד" (ה"א). מכאן נראה גודל הכבוד והעילוי של בת ישראל שבכדי למכור עבד מספיק שאם גנב ו"אין לו ונמכר בגנבתו", אבל באמה עבריה נאמרו כמה וכמה תנאים: האחד שאינה נמכרת בגנבתה, ורק אם אביה עני ולא מצא מה יאכל ולא נשאר לו כלום לא קרקע ולא מטלטלין ואפילו כסות שעליו, רק אז מותר לו למכור את בתו לאמה לזמן קצר כדי שתסייע בפרנסה וגם אח"כ יוצאת בסימנים. ובנוסף, אין למכרה למי שאין לו יעוד עליה ואינו יכול לשאתה לאשה כי בבית ישראל נראית בגלוי תכליתה, עניין החתונה והקמת בית בישראל.

(על פי לקו"ש חלק כ"ו ע' 372)

47) קידושין ית. כבריייתא וכפירושה על ידי רב ששת. 48) ראה לקמן הלכה ט, שהייעוד כאירוסין ואינו כנישואין. 49) בכורות יג. במשנה. ושם למדו מן הכתוב: אשר לא יעדה והפדה", הרי שהפדיון בא רק אחרי שלא התקיים הייעוד. 50) שאף הפדייה היא מצוה, ראה בספר המצוות, עשה רלה. 51) קידושין יט: בריייתא כלשונה. 52) לשון זו אינה כבריייתא שם, אבל נזכרה שם ה: כבריייתא, לעניין קידושי אשה. 53) לשון כבריייתא שם. וכתנא קמא ולא כרבי יוסי בר יהודה. 54) שלא נשאר עוד שיעור עבודה, שתמורתה פרוטה. 55) והרי זה דומה למקדש מעכשיו ולאחר שלושים יום, שמקודשת לסוף שלושים יום למפרע. 56) בריייתא שם, כלשונה. 57) מסכת עבדים פרק א הלכה ז. וראה במכילתא משפטים פרשה ג. 58) ולא אותה ואת חברתה. 59) ולא קטן. קידושין יט. בעייה של ריש לקיש, שנפתרה על ידי רבי אייבו בשם רבי ינאי. 60) בשמות (כא, ט) מפרש רש"י, שהבן אומר לה הרי את מיועדת לי בכסף שקיבל אביך בדמיין. ומדברי רבינו נראה שדין הייעוד על ידי האב (ועיין לחם משנה, וראה להלן הלכה ח).

ט. הַיַּעוּד⁶⁸ - כְּאִרוּסִין⁶⁹, וְאִינוֹ כְּנִשׂוּאִין. לְפִיכָּה⁷⁰, 11
אִינוֹ מְטַמֵּא לָהּ⁷¹ וְלֹא יִירָשְׁנָה⁷² וְלֹא מִפְּרִי⁷³ נְדָרֶיהָ
12 עַד שֶׁתִּכְנַס לְחֶפְזָהּ. וְאִם שָׁלַשׁ אֲלֶיהָ⁷⁴ לֹא יַעֲשֶׂה לָּהּ
13 - לֹא יַעֲדָהּ⁷⁵ לוֹ, וְלֹא יַעֲדָהּ לְבָנָו, וְלֹא נְפִדִית בְּגִרְעוֹן
14 כֶּסֶף; וְיַצֵּאָה חֲנָם - בְּהִבָּאת סִימָנִין, כְּמוֹ שְׁבָאֲרָנוֹ⁷⁶, 15
16 יֵתֵר עַל אוֹתָן הַדְּרָכִים שֶׁקֹּנְהָ בָּהֶן עֲצָמָה כְּעֶבֶד
17 עֲבָרִי⁷⁷.

68) קידושין יח: בעייה של רבה בר אבוה שנפתרה. 69) כקידושין. 70) ההבדלים הנ"ל בין אירוסין לנישואין הובאו בגמרא שם. 71) אם כהן הוא, שכהן אינו מתטמא אלא לאשתו הנשואה ולא לארוסה (פרק ב מהלכות אבל הלכה ז). 72) שהבעל יורש אשתו נשואה ולא ארוסה (פרק כ"ב מהלכות אישות הלכות א-ג). 73) היינו, לבדו בלי האב, ראה בפרק י"א מהלכות נדרים הלכה ט. 74) כלשון הכתוב בשמות כא, יא. 75) מכילתא שם. 76) למעלה הלכה ה. 77) למעלה הלכה ד.

י. אִין הָאֲדוֹן⁷⁸ יָכוֹל לְמַכֵּר אִמָּה הַעֲבָרִיָּה, וְלֹא לְתַנְּהָ
18 לְאִישׁ אַחֵר, בֵּין רְחוּק בֵּין קְרוֹב⁷⁹. וְאִם מָכַר אוֹ נָתַן
19 - לֹא עֲשֶׂה כְּלוּם⁸⁰. שְׁנֵאמַר: לְעַם נְכָרִי לֹא יִמְשַׁל
20 לְמַכְרָהּ כְּבָגְדוֹ כֹּה. וְכֵן עֶבֶד עֲבָרִי⁸¹ לֹא יָכוֹל לְמַכְרָו
21 לְאַחֵר וְלֹא לְתַנּוֹ. וְיִרְאֶה לִי, שְׁלֹא הַצְרָף הַפְּתוּב
22 לְאִסּוֹר דָּבָר זֶה [בְּאִמָּה], אֲלֵא מִפְּנֵי שֵׁישׁ לוֹ לְיַעֲדָהּ
23 לְבָנָו, לְכָף נֶאֱמַר: לְעַם נְכָרִי לֹא יִמְשַׁל לְמַכְרָהּ.
24

~ נקודות משיחות קודש ~

שורש ורוחניות ענין אמה עבריה - "כי ימכור איש את בתו לאמה כו" - הוא ירידת הנשמה בגוף, וכשם שאין למכור אמה למי שאין לו עליה יעוד, כך אין הנשמה יורדת בגוף אם לא שנראית מיד בתחילת הירידה התכלית שהיא לצורך עליה, יחוד הקב"ה וכנסת ישראל - שלימות עניין הדירה לעצמותו ית' בתחתונים.

ולכן דווקא באמה עבריה ישנו התנאי של יעוד כי עבודתה של האשה היא שלימות העבודה לעשות לו יתברך דירה בתחתונים, ודווקא היא המביאה חיסים ופשתן לעשות מהם לבושים ומאכלים לאדם שמהם מקבל החיות והכח לעבודת ה' ועד לתכלית השלימות הולדת בנים ובנות על ידי יחוד איש ואישה תכלית השלימות לעשות לו ית' דירה בתחתונים.

(על פי לקו"ש ח"ו ע' 372)

6 ח. אִין⁶¹ הָאֲדוֹן מְיַעַד אִמָּה הַעֲבָרִיָּה לֹא לוֹ וְלֹא
7 לְבָנָו אֲלֵא מְדַעְתָּהּ⁶², אָף עַל פִּי שֶׁכָּבַר קָבַל אֲבִיהָ
8 מְעוֹתֶיהָ⁶³; שְׁהֲרִי⁶⁴ הוּא אֹמֵר: יַעֲדָהּ - מְדַעְתָּהּ⁶⁵.
9 וְאִם⁶⁶ מֵת הָאֲדוֹן - אִין בָּנוּ יָכוֹל לְיַעֲדָהּ לוֹ, שְׁהֲרִי
10 יוֹצֵאָה לְחֵרֶת בְּמִיתַת הָאֲדוֹן⁶⁷.

61) קידושין שם, כפירוש השני של הגמרא למימרא של רבי אייבו בשם רבי ינאי. 62) יש אומרים מרצונה (כסף משנה וכן כתב המאירי, ועיין תוספות קידושין ה. דיבור המתחיל

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שישי י"ב מנחם-אב - ספר קנין - הלכות עבדים קלג

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

90 קידושין יח. כברייטא, וכתנא קמא וכרבי עקיבא הדורש "לא ימשול למכרה בכגדו בה" - "כיוון שפירש טליתו עליה (כלומר כיוון שנמסרה לאישות - רב נחמן בר יצחק שם), שוב אינו רשאי למכרה" ולא כרבי אליעזר הדורש "בכגדו בה" - "כיוון שבגדו בה", כלומר, שמכרה לשפחה. 91 שהרי ייעוד הוא כאירוסין (למעלה הלכה ט) ואינה יוצאת מרשותו של אב. 92 [ראה למעלה הלכה יב, שרבינו סובר שיעוד אינו אישות לעניין זה, שהרי אינו מייעדה אלא מרצונה ואין זה אלא שפחות בלבד]. 93 בדפוס רומי וכתב־יד תימן: לכהן גדול. 94 ושוב מת היבם ובטלה זיקתה. [ואילו יבמה וגירשה, הרי היא נשואה, ושוב אין לאביה רשות בה]. 95 כמפורש בפרק ד מהלכות ייבום וחליצה הלכה טז. 96 כמפורש שם הלכה כו. 97 אפילו לכהן גדול (רדב"ז), וכוונת רבינו לומר: אף על פי שהיא חליצה פסולה ובכל זאת הרי נפסלה מן הכהונה והיה מקום לומר שאסור לו למכרה לכהן שהרי יש בה שני איסורים גם אלמנה וגם חלוצה, ובכל זאת יש למכרה לכהן גדול. 98 למעלה הלכה יב.

22 יד. המוכר את בתו, ויצאה בשנים או ביוכל או
23 בגרעון קסף, ויעדן היא קטנה - יש לו לחזור
24 ולמכרה פעם שנייה, כמו שבארנו⁹⁹.

99 למעלה הלכה יג, שמוכרה שפחות אחר שפחות.

25 טו. המוכר¹⁰⁰ את בתו, ואחר כך הלך וקדשה
26 לאחר: אם רצה האדון ליעד - מיעד¹⁰¹; ואם לא
27 יעד האדון לא לו ולא לבנו - כשתצא מרשות
28 האדון יגמרו קדושיה ותעשה אשת איש.

100 קידושין יט: כתנא קמא כברייטא ולא כרבי יוסי בר רבי יהודה. 101 שהרי המעות הראשונות שלו, לקידושין ניתנו (למעלה הלכה ז). משל למי שקידש אשה מעכשיו ולאחר שלושים יום אם ירצה, ובא אחר וקידשה בינתיים, שמקודשת לראשון, אם רוצה (גמרא שם).

29 טז. המוכר¹⁰² את בתו, ופסק על האדון על מנת
30 שלא ליעד אותה, אם רצה האדון ליעד - מיעד;
31 שהתנה על מה שפתיב בתורה, שתנאו בטל.

102 ברייתא שם וכתנא קמא ולא כרבי מאיר.

פרק חמישי

1 נכללו בו דיני עבד כנעני כמה הוא נקנה ואין הוא יוצא לחירות.

32 א. עבד כנעני² נקנה בתמשה דברים, וקונה את
33 עצמו בשלשה. נקנה בכסף, או בשטר, או בתזקה³,
34 או בחליפין⁴, או במשיכה⁵. וקונה⁶ את עצמו
35 בכסף⁷, או בשטר⁸, או בראשי איברים⁹. ועבד קטן¹⁰
36 - הרי הוא פכהמה, ונקנה במשיכה¹¹ כמשיכת
37 הבהמה¹². וכבר בארנו בתחלת ספר זה¹³ פל
38 הדרכים שהעבדים נקנין בהן¹⁴.

2 קידושין כב: במשנה. כל גוי שנמכר לישראל הרי הוא

78) כל דברי רבינו מפורשים במכילתא דרשב"י שמות כא, ח. ויש שהביאו מגמרא מפורשת בערכין כח. "יכול יחרים אדם בנו ובתו עבדו ושפחתו העבריים ושדה מקנתו תלמוד לומר בהמה, מה בהמה יש לו רשות למכרה אף כל שיש לו רשות למכרה" - הרי שאין לו רשות למכור עבדו ושפחתו העבריים. וראה בכסף-משנה למעלה פרק ב הלכה יב שכתב כדברי רבינו כאן בשם הרלב"ג. 79 במכילתא דרשב"י שם למדו כן ממה שנאמר "לעם נכרי לא ימשול וגו'" - "לעם לא ימשול למכרה", כלומר, לקרובים, ולנכרי לא ימשול למכרה" - לרחוקים. 80 כן הוא במכילתא דרשב"י (תורה שלמה שם סימן קפד). 81 במכילתא דרשב"י (תורה שלמה שם) למדו כן בקל וחומר: "אם אמה העבריייה שהוא רשאי ליעדה לו ולבנו, אינו רשאי למכרה, עבד עברי שאין לו בו רשות כלל, על אחת כמה וכמה". וראה בכסף משנה.

1 יא. אין⁸² אמה העבריייה נמכרת אלא למי שיש לה
2 עליו או לבנו⁸³ קדושין, כדי שתהא ראויה ליעוד.
3 כיצד? מוכר⁸⁴ אדם את בתו לאביו⁸⁵; שאף על פי
4 שאין האדון יכול ליעדה⁸⁶ - ראויה היא לבנו,
5 שהרי האמה בת אחיו. אבל אינו יכול למכר את
6 בתו לבנו; מפני שאינה ראויה לאדון, שהרי היא
7 אחותו, ולא לבנו, מפני שהיא אחות אביו.

82 קידושין יח: כברייטא וכתנא קמא ולא כרבי אליעזר. 83 אף על פי שהוא עצמו אינו יכול ליעדה - שמספיק אפשרות כל שהיא של ייעוד (שם כ.). 84 שם כ. ברייתא ראשונה, וכפירושה בגמרא. 85 ויש לו בן, כדלהלן. 86 שהרי אסורה לו משום בת בנו (ויקרא יח, י).

8 יב. יש⁸⁷ לאדם למכר בתו לפסולין, כגון אלמנה⁸⁸
9 לכהן גדול, גרושה וחלוצה לכהן הדיוט; שאף על
10 פי שהן בלאו, קדושין תופסין בהן⁸⁹.

87 שם יח: כברייטא. 88 מן האירוסין אבל אלמנה מן הנישואין אינה עוד ברשות האב למכרה (פרק ג מהלכות אישות הלכה יב). והוא הדין לגרושה וחלוצה דלהלן הן מן האירוסין, ואף ייעוד הוא כאירוסין (למעלה הלכה ט). 89 כמבואר בפרק ד מהלכות אישות הלכה יד. והמדובר כשאין לו בן לכהן הגדול, שאם יש לו בן, הרי היא ראויה לבן, כמבואר למעלה הלכה יא (יקר תפארת).

11 יג. המקדש⁹⁰ את בתו פשהיא קטנה, ונתארמלה או
12 נתגרשה - אינו יכול למכרה; שאין אדם יכול למכר
13 את בתו לשפחות אחר אישות. אבל מוכרה לשפחה
14 אחר שפחות. כיצד? מוכרה לשפחות תחלה, ויעד⁹¹
15 אותה האדון, ומת האדון או גרשה, וחזרה לרשות
16 האב פשהיא קטנה - הרי האב מוכרה פעם שנייה⁹²,
17 אפלו לכהן⁹³. וכן אם נפלה לפני יבם מן היעוד,
18 וחזר לה⁹⁴, אף על פי שהיא חליצה פסולה מפני
19 שהיא קטנה⁹⁵ - הרי נפסלה מן הפהמה⁹⁶; ויש לו
20 למכרה לכהן⁹⁷, הואיל וקדושין תופסין בה, כמו
21 שנתבאר⁹⁸.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

1 עבד, אלא שכל העבדים נקראו על שם כנען, שכתוב בו
2 (בראשית ט, כה) ארור כנען עבד עבדים יהיה לאחיו (רש"י

שם). (3 משנה, שם. ולמדו זאת משרה אחוזה: כשם

ששדה אחוזה נקנית בכסף בשטר ובחזקה, כן עבד כנעני

נקנה (גמרא שם). (4 ברייתא שם. (5 מימרא של

שמואל שם. (6 משנה, שם. (7) [אין לקנין כסף מקור

בתורה, אבל סברא היא: כשם שיכול למכרו לאחר, כן יכול

למכרו לו, כלומר לעבד עצמו. וראה גיטין לט: בברייתא

של רבי ובקידושין כג. בדברי אביי: "כסף הואיל וקני ליה

וכו' מקני ליה"]. (8 נלמד בגזירה-שוה "לה" "לה" מגט

אשה. (9 ברייתא שם כד. (10) שם כב: מימרא של רב

אשי. (11) כלומר אף במשיכה, אבל הוא נקנה גם בכסף,

בשטר ובחזקה ככל העבדים (יקר תפארת). (12) שקורא

לה והיא באה. מה-שאיין-כן בעבד גדול, כיון שיש לו דעת,

וכשהוא קורא לו הוא בא על דעת עצמו אינו נקנה במשיכה

הנ"ל, אלא בתקפו בכח (שם). (13) כלומר, בספר קנין.

והוא בפ"ב מהלכות מכירה הלכה א"ד. (14) ולפיכך לא

בא לבאר כאן אלא הדרכים שהוא קונה עצמו בהן, כדלהלן.

ג. פיצד בשטר? פותב לו על הנגר או על החרס²³:
14 הרי²⁴ את בן חורין, או הרי את של עצמך, או אין
15 לי עסק בך²⁵, וכן כל פיוצא בזה בענין זה²⁶, שנה²⁷
16 הוא גופו²⁸ של גט שחרור, ומוסר לו את השטר
17 בפני שני עדים²⁹, או שהיו העדים חתומים בו
18 ומסרו לו בינו לבינו - הרי זה יצא לחרות³⁰, שהרי
19 גטו וידו³¹ פאין פאחד³². אמר לו שלא בכתב³³: הרי
20 את בן חורין, הרי את של עצמך, אף על פי שהעידו
21 עליו עדים בבית דין, ואף על פי שקנו מידו³⁴ -
22 עדין לא נשתחרר; שאין העבד יוצא לחרות אלא
23 בכסף או בשטר³⁵ או פראשי איברים³⁶. והפותר³⁷
24 לשפחתו: הרי את מתרת לכל אדם - לא אמר
25 כלום³⁸.

(23) כן הוא בקידושין ט. לענין שטר קידושין, ושם כו. לענין

שטר מכירה בשדה. וסובר רבינו שהא-הדין בעבד.

(24) גיטין פה: במשנה. (25) גיטין מג: בברייתא. ושם פה:

וקידושין ו: בעיא שנפתרה מברייתא זו. (26) כל דיבור

שמשמעותו חרות, המתאים לעבד. (27) משנה, שם.

(28) עיקרו, יסודו. (29) הם הנקראים "עדי מסירה", וראה

בפ"א מהלכות גירושין הלכה טו שתקנת חכמים היא שיהיו

העדים חותמים על הגט, נוסף על זה שנתנו לה בפני עדי

מסירה. (30) בהלכות גירושין שם הלכה טז, כתב רבינו

"חתמו בו שנים ועבר ונתנו לה בינו לבינה וכו' הרי זה

כשר", ואם כן גם כאן בעבר ומסר. (31) כלומר, היותו

ברשות עצמו. (32) קידושין כג. שאם לא כן אינו משוחרר,

שהרי לא יצא הגט מרשותו של האדון, שיד העבד כידו.

(33) בגיטין מ: "האומר עשיתי פלוני עבדי בן חורין, עשוי

בן חורין; הרי הוא בן חורין - הרי הוא בן חורין - אמר

רבי יוחנן, וכולן בשטר" (וראה להלן פרק ו הלכה ב) - הרי

שבאמירה בלבד אינו משתחרר. ויש שלמדו זאת מגזירה-

שוה "לה" "לה" מאשה - מה אשה אינה יוצאת אלא בכתב

ולא בדיבור, אף עבד כן (רדב"ז). (34) בקנין סודר. ואע"פ

שעבד נקנה בחליפין (=קנין סודר), כמבואר למעלה הלכה

א - סובר רבינו שכיון שלא נזכר בגמרא קנין חליפין אלא

לגבי זה שהוא נקנה (קידושין כב:) ולא לגבי זה שהוא קונה

עצמו, נראה שאין העבד קונה עצמו בחליפין, וראה להלן.

ומה שאמרו בגיטין לט: במעשה של שפחה כנענית שאדונה

נתן לה כובע, ואמר לה: קני הכובע וקני נפשך, ואמרו שם

שלא יצאה לחירות מפני שהאדון נתן לה, ולא היא נתנה

לו - הרי שהיא קונה עצמה בקנין חליפין אילו היתה היא

הנותנת - סובר רבינו שהמדובר בקנין כסף (ראה למעלה

הערה טו) ולא בקנין חליפין, והראב"ד חולק על רבינו,

וכתב "שהקנין הוא ככסף מההוא מעשה דכומתא".

(35) שנזכרו במשנה, שם כב: (36) שנזכרו בברייתא, שם

כד. ואילו קנין סודר לא נזכר בדין קונה עצמו. (37) גיטין

פה: וקידושין ו: (38) שזהו לשון גט אישות, ולא לשון

גט שחרור.

ב. פיצד¹⁵ קונה את עצמו בכסף? כגון שנתן אחד

לרבו מעות, ואמר לו: על מנת שייצא עבדך בהם

לחרות - כיון שקבל הרב את הכסף או שנה פסך¹⁶

יצא העבד לחרות. ואין צריך דעת העבד¹⁷; ושזכות

היא לרבו¹⁸, וזכין לאדם שלא בפניו. וכן¹⁹ אם נתן

אחד לעבד מעות, ואמר: על מנת שתצא בהן

לחרות²⁰: אם רצה האדון²¹ לקבל המעות - יצא

העבד לחרות; ואם לא רצה - לא קנה העבד

המעות, שלא נתן לו אלא על מנת שייצא בהם

לחרות. ואחד הכסף או שנה פסך בין לקנות²² בין

להקנות עצמו לו.

(15) שם כב: במשנה, כחכמים (ולא כרבי מאיר, ולא כרבי

שמעון בן אלעזר, שם כג.). שלפי דבריהם עבד יוצא בכסף

על-ידי עצמו, אם נתנו לו כסף על-מנת שיצא בו לחירות,

שבאופן זה לא קנה ממנו האדון (פ"ג מהלכות זכיה ומתנה

הלכה יגיד) בשטר על-ידי עצמו, שגיטו וידו באין כאחת,

וכמו כן יוצא בין בכסף ובין בשטר - על-ידי אחרים, אף

שלא מדעתו, שזכות היא לעבד שיוצא מתחת רבו לחירות.

ויבואר להלן. (16) [כן נראה בגיטין לט: שאם נתן העבד

כומתא (=כובע) לרבו - שיצא לחירות, ומדין כסף הוא, ולא

מדין חליפין, שאין העבד יוצא בחליפין, לדעת רבינו. ועיין

רמב"ן בחידושו שם, ולהלן הלכה ג ובהערות כא ולג שם].

(17) אבל בעל-כרחו של עבד אין לפדותו (לחם-משנה).

(18) שיוצא מתחת רבו לחירות, כחכמים ולא כרבי מאיר

(שם). (19) משנה, שם כב: כחכמים. (20) שאם לא התנה

כן - כל מה שקנה עבד קנה רבו (קידושין כג: ופ"ג מהלכות

זכיה ומתנה הלכה יג). (21) כן מפורש במכילתא

(משפטים, סוף פרשה ט) "רבי ישמעאל אומר, עבד כנעני

אין לו פדיון לעולם ואינו יוצא אלא לרצון, שנאמר

והתנחלתם אותם - שעבד כנעני כשדה אחוזה לעולם"

(הגר"א יורה-דעה סימן רסז ס"ק טו). (22) שכיון שמקנה

1 ד. פִּיצַד בְּרָאשֵׁי אֵיבָרִים? הַמֶּכָּה אֶת עַבְדּוֹ בְּכּוֹנֶה³⁹,
 2 וְחִסְרוֹ⁴⁰ אֶחָד מֵאַרְבָּעָה וְעֶשְׂרִים רָאשֵׁי אֵיבָרִים⁴¹
 3 שְׂאִינָן חוֹזְרִין - יֹצֵא לַחֲרוּת, וְצָרֶיךָ גַּט שְׁחֹרְרוּ⁴².
 4 אִם פֶּן⁴³, לְמָה נֶאֱמַר בַּתּוֹרָה⁴⁴ שֶׁן וְעִין? לְדוֹן מֶהֵן:
 5 מֶה שֶׁן וְעִין - מוֹמִין שְׂבֻגְלוּי וְאִינָן חוֹזְרִין⁴⁵, אִף כָּל
 6 מוֹמִין שְׂבֻגְלוּי וְאִינָן חוֹזְרִין - יֹצֵא הָעֶבֶד בּוֹ לַחֲרוּת.
 7 אֲבָל הַמְסַרְס עַבְדּוֹ בְּפִיצִים⁴⁶, אוֹ הַחֹתֵף לְשׁוֹנוֹ -
 8 אִינוֹ יוֹצֵא לַחֲרוּת, שְׂאִינָן מוֹמִין שְׂבֻגְלוּי⁴⁷. וְכֵן⁴⁸
 9 הַמְפִּיל שֶׁן הַקָּטָן - אִינוֹ יוֹצֵא לַחֲרוּת, שְׁהָרִי סוֹפוֹ
 10 לְחֹזֵר.

(39) כלומר: לנגוע באיברי העבד, אע"פ שלא נתכוין להזיק, כמו שכתב רבינו להלן הלכה יג. ומקור הדברים בקידושין כד: בברייתא, כחכמים וכרבי אליעזר ולא כרשב"ג. (40) הזיקו. או כפשוטו, שהוציא את האבר, וראה לקמן. (41) לקמן הלכה ה, נמנו כולם. (42) קידושין כד: ברייתא, וכרבי שמעון ורבי אליעזר ורבי עקיבא (ולא כרבי מאיר ורבי טרפון). ולמדו זאת בגזירה-שוה "שילוה" "שילוה" מאשה - "מה אשה בשטר (=בגט), אף עבד נמי בשטר" (גמרא שם). ונראה מדברי רבינו בפ"ד מהלכות חובל ומזיק הלכה יא, שגם היוצא בשן ועין צריך גט שחרור, ושלא כדעת המכריעים בין רבי טרפון ורבי עקיבא, שבשן ועין צריך גט שחרור, ובכ"ד ראשי אברים צריך גט שחרור. וראה בעינים למשפט' שם. (43) שם כד. וכד: (44) שמות כא. כ"כו. (45) מבריאים, חוזרים לברייתם. (46) מסתימת לשון רבינו נראה שאין חילוק בין נשאר תלויים בכיס לבין ניתקו לגמרי. אבל הרא"ש מבדיל ביניהם (כסף-גמרה). (47) אף-על-פי שרבי אומר שהמסרס בפיצים יוצא לחירות (קידושין פס), ובן עזאי אומר שהחותר לשונו יוצא לחירות (שם) - פסק רבינו כותב-אקמא שבברייתא שם, שאמר שבכ"ד ראשי אברים יוצא לחירות. ומשמע מדבריו שאינו יוצא לא בפיצים ולא בלשון. וראה בכסף-משנה, ובתוספות המיוחדות לר"י הזקן שם. (48) שם כד: ולמדו כן מ"עין", מה "עין" שאינה חוזרת, אף "שן" שאינה חוזרת, יצאה "שן חלב" (שן של קטן) שחוזרת.

11 ה. אִין יוֹצֵא בְּרָאשֵׁי אֵיבָרִים אֶלָּא עַבְדִּים שְׂמָלוֹ
 12 וְטָבְלוֹ, שְׁהָרִי יִשְׁנֶן בְּמִקְצַת מְצוֹת⁴⁹; אֲבָל הָעֶבֶד
 13 שֶׁהוּא פְּגִיחוֹתוֹ - אִינוֹ יוֹצֵא בְּרָאשֵׁי אֵיבָרִים⁵⁰. אֶלָּו⁵¹
 14 הֵן רָאשֵׁי אֵיבָרִים שְׂאִינָן חוֹזְרִין: אֲצַבְעוֹת יָדִים
 15 וְרַגְלִים - עֶשְׂרִים, רָאשֵׁי הָאָזְנִים, וְרָאשֵׁי הַחֻטָּם,
 16 וְרָאשֵׁי הַגְּוִיָּה, וְרָאשֵׁי הַדְּדִין שְׂבֻגְלוּי⁵². אֲבָל הָעֵינַיִם
 17 וְהַשְּׁנַיִם - הָרִי הֵן מְפָרְשִׁין בַּתּוֹרָה⁵³.

(49) כאשה (חגיגה ד). (50) [שעבד שהוא מחויב במצוות הוא בכלל "לא יוסיף פן יוסיף להכותו וגו' ונקלה מאחיק". כי אחיק הוא במצוות (בבא-קמא פח). וכן מפורש במכות ח: שהמכה עבד לוקה, וכן פסק רבינו בפט"ז מהלכות סנהדרין הלכה יב. וכן הוא בשו"ע חושן-משפט סימן תכ סעיף ב: "הכה עבד כנעני לוקה הוא, שהרי חייב במצוות". ומה שכתב רבינו בס"ה מהלכות חובל ומזיק הלכה ג:

"הכה עבד חבירו הכאה שאין בה שוה פרוטה - לוקה", לא בא להוציא מכלל זה את המכה עבדו, אלא שבעבד חבירו אינו לוקה אלא בהכאה שאין בה שוה פרוטה. אבל בשיש בה שוה פרוטה, שחייב לשלם, משלם ואינו לוקה. ואילו בעבדו, לוקה אפילו בהכאה שיש בה שוה פרוטה, שהרי הוא שלו ופטור מלשלם לו, כמו שכתב רבינו בפ"ד מהלכות חובל ומזיק הלכה י (ב"ח בחושן-משפט שם, ובביאור הגר"א שם ס"ק ו). ומה שכתב רבינו בפ"ב מהלכות רוצח ושמירת נפש הלכה יב: "שעבדו יש לו רשות להכותו" (ראה 'מנחת חינוך' מצוה מט) - ברור כי אין זה אלא בשבט ובמקל ורצועה וכיוצא בהן, כמו שכתב שם הלכה יג לענין רציחה, אבל לעקור שיניו ולהוציא עיניו או לחתוך ראשי איבריו - לא ניתנה לו רשות (אלא שיש להעיר, הלא אפילו באופן שלא נתכוין להזיק הוא יוצא לחירות כדלהלן הלכה יג, וצ"ע). וכן כתב רש"י בגיטין כא: על מה שאמרו שם "בשלמא יד דעבד, לא אפשר למקצייה" - "דשייך במצוות ואינו ראשי לחבל בו, ואם חבל בו יוצא לחירות בראשי איברים, אלמא אינו ראשי לחבל בו". וכן מסתבר, שהרי יציאה בראשי איברים היא קנס (ראה בבא-קמא עד: ולהלן הלכה יז) ואם אין איסור לחבל בו, לא שייך לקנסו, אבל עד שנשאר בגיותו שאין בו איסור "לא יוסיף להכותו" - אינו יוצא בראשי איברים]. (51) משנה בנגעים, והובאה בקידושין כה. (52) אבל ראשי דדים שבאיש אינם בולטים כל כך, ואינם מום שבגלוי, כדעת תנא-קמא בברייתא שם, ולא כרבי יהודה (כן נראה ב"יקר תפארת' להרדב"ז, אבל עיין לחם-משנה). (53) כלומר, ואינם כלולים במנין כ"ד אברים.

18 ו. הֵיתָה⁵⁴ לוֹ אֲצַבְעֵי יָתְרָה וְחֻתְכָּה, אִם⁵⁵ נִסְפְּרָתָה⁵⁶ עַל
 19 גַּב הַיָּד - עַבְדּוֹ יוֹצֵא בָּהּ לַחֲרוּת. הֵיתָה⁵⁷ עֵינָו סְמוּיָה
 20 וְחֻטְטָה⁵⁸ - עַבְדּוֹ יוֹצֵא בָּהּ לַחֲרוּת, שְׁהָרִי חִסְרוֹ
 21 אֶבְרָר⁵⁹. וְהוּא הַדִּין לְאֶחָד מֵרָאשֵׁי אֵיבָרִים⁶⁰ שֶׁהוּא
 22 בְּטָל וְאִינוֹ עוֹשֶׂה בּוֹ מְלָאכָה, שְׁאִם חֻתְכוֹ - הָרִי
 23 חִסְרוֹ אֶבְרָר, וְיֹצֵא לַחֲרוּת.

(54) קידושין כד: - כה. מימרא של רבי חייא בר אשי בשם רב. (55) מימרא של רב הונא, שם. (56) מונחת בשורת האצבעות. (57) מימרא של רב ששת, שם כד: (58) כלומר, הוציאה מן הגוף. (59) ההנמקה שם. (60) דוקא אחד מכ"ד ראשי איברים, אבל שן שאינה בכללם (כדלעיל הלכה ו) - אינה בכלל זה, שהרי אינו בכלל איברי האדם, ואינו מחוסר אבר אם הפיל לו שן נודדת שלא היה משתמש בה מקודם, כדלהלן הלכה ט (הרדב"ז).

24 ז. הִפְהוּ⁶¹ עַל עֵינָו וְסִמְאָה⁶², עַל אֲזָנוֹ וְחֻרְשָׁה⁶³ -
 25 עַבְדּוֹ יוֹצֵא בָּהֶן לַחֲרוּת⁶⁴. הִפְהוּ פְּנֵגֵד עֵינָו⁶⁵ וְאִינוֹ
 26 רוֹאֶה, פְּנֵגֵד אֲזָנוֹ וְאִינוֹ שׁוֹמֵעַ - אִין עַבְדּוֹ יוֹצֵא בָּהֶן
 27 לַחֲרוּת⁶⁶.

(61) קידושין כד: (62) אף שלא חסרה, כיון שהוציאה מהשימוש - הרי זה מום שבגלוי. (63) וחרשות היא מום גלוי, כי התנהגות החרש מעידה על חרשותו. ועוד שהאוזן היא בגלוי (כסף-משנה בשם ה'תוספות'). (64) שהרי הוא

קלו שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שישי י"ב מנחם-אב - ספר קנין - הלכות עבדים

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

יוצא לחירות, כיון שלא נתכוין כלל לעין, וכן פסק רבינו להלן הלכה יב, והוא-הדין בהפילה, שלא נתכוין לעין כלל (תוספות המיוחסות לר"י הזקן שם, וכסף-משנה ולחם-משנה). וראה ב'תוספות' לבבא-קמא וקידושין שם, שהעירו על הסתירה שבין הסוגיא בבבא-קמא לבין הסוגיא בקידושין. (81) בגמרא שם למדו כן מ"ושחתה", אבל במכילתא דרשב"י שם - כדברי רבינו.

16 יב. הושיט⁸² ידו למעי שפחתו וסמא עין העבד
17 שפמעייה - לא יצא לחרות; שהרי לא ידע דבר
18 שיתפון לו⁸³.

82 קידושין שם, ברייתא של רבי אליעזר. (83) ומודים
בזה רבנן דרשב"ג (קידושין שם).

19 יג. הרי⁸⁴ שהיה רבו רופא, ואמר לו: כהל לי עיני,
20 וסמאיה; תתר לי שני, והפילה - שחק באדון, ויצא
21 לחרות. שאף על פי שלא נתפון להזיק, הרי נתפון
22 לנגע באיברי העבד, ונסתפן⁸⁵ בהן. ואין צריך
23 לומר, אם היתה עין העבד פואבת, והיה רבו אמן
24 ועקרה⁸⁶ לו, שהרי יצא⁸⁷ לחרות.

84 שם ברייתא, וכחמים ולא כרשב"ג. (85) שהתכוון
לטובה, לרפא, ונכנס מתוך כך בסיכון, והפיל את האבר.
[ובכ"י תימן: "לסכן", ואולי צ"ל "לתקן"]. (86) שהתכוון
להוציא את האבר, ואע"פ שכוונתו היתה לטובת העבד.
(87) כלומר: שיצא.

25 יד. המפיל⁸⁸ שן עבדו וסמא את עינו - הרי יצא
26 לחרות בפשנו, ונותן לו דמי עינו⁸⁹. וכן כל פיוצא
27 בזה⁹⁰.

88 גיטין מב. ברייתא כלשונה. (89) [בפ"ד מהלכות חובל
ומזיק הלכה יא, כתב רבינו: "המפיל שן עבדו ואחר-כך
סימא עינו, יוצא בשינו ואינו נותן לו דמי עינו, ואם תפס
אין מוציאין מידו", שספק הוא אם מעוכב גט שחרור (ראה
למעלה הלכה ד) קנסו של רבו או קנסו של עצמו (גיטין
שם, וכן בדברי רבינו שם). וכאן לא נחית רבינו אלא
להשמיענו שלא נטעה ונאמר, שהמפיל שינו ועינו יוצא
בשתיהן ואין כאן תשלומין כלל, כקושיית רבי זירא
בבבא-קמא עד. עד: ואמנם במפיל שתי שיניו או סימא שתי
עיניו "הרי זה יוצא בן חורין ואינו נוטל כלום", כמפורש
במכילתא, ולכן השמיע לנו רבינו שהמפיל שינו וסימא עינו
- אינו כמפיל שתי שיניים וסימא שתי עיניים, אלא יוצא
לחירות ונותן לו דמי עינו, וכמו שאמר אביי בבבא-קמא
שם: "תחת עינו ולא תחת עינו ושינו, תחת שינו ולא תחת
שינו ועינו", אבל לא נחית להשמיענו למי שייך הקנס, אם
לרב אם לעבד, וסמך על מה שכתב בפ"ד מהלכות חובל
ומזיק שם, שספק הוא ואם תפס אין מוציאין מידו, ועיין
כסף-משנה ורדב"י]. (90) כגון סימא את עינו והפיל את
שינו (ראה בבא-קמא שם). והוא-הדין לחסרו שנים מראשי
איכריו שיוצא בראשון ונותן לו דמי השני.

טו. מי⁹¹ שחציו עבד וחציו בן חורין⁹², ועבד של⁹³

עשה מעשה, שטמאו וחרשו. (65) כלומר, הכה בכותל
ונבעת מחמת הקול. וכן להלן ב"הכהו כנגד אזנו" (רש"י
שם). (66) שהעבד עצמו הביא עליו את העיוורון ואת
החרשות על-ידי הודעזותו (גמרא שם).

1 ח. הפהו⁶⁷ על עינו וחסרה⁶⁸ מאורה, על שנו
2 ונדדה: אם יכול להשתמש בהם - אינו יוצא
3 לחרות⁶⁹; ואם לאו⁷⁰ - יצא לחרות.

(67) שם בברייתא. (68) בכ"י תימן: "וחסר". (69) שאין
זה מום גמור. (70) שאז הוא מום גמור.

4 ט. היתה⁷¹ עינו פהה וחסר מאורה או שנו נודדת,
5 והפיהו האדון והפיל השן הנודדת או סמא העין
6 הפהה: אם היה משתמש בהן כל שהוא⁷² - יצא
7 לחרות; ואם לאו⁷³ - לא יצא לחרות⁷⁴.

(71) ברייתא שם. (72) מקודם, לפני שהפילה או סמאה,
שאם כן היה מקודם אבר בעל שימוש. (73) שהיה האבר
מבוטל מקודם. (74) ואין כאן משום חיסור אבר, שבעין
מדובר שסמאה ולא חטטה (ראה למעלה הלכה ו), ובשן
אין חסרון אבר, כמו שכתבנו למעלה שם הערה נט. ויש
שכתבו עוד, ששן נודדת כיון שעומדת ליפול הרי היא
כאילו כבר נפלה ואין זה חיסור אבר (מהר"י בי רב).

8 י. הפהו⁷⁵ על ידו וצבתה⁷⁶ ידו וסופה לחזר - אינו
9 יוצא לחרות⁷⁷. תלש⁷⁸ בזקנו ודלדל בו עצם מן
10 הלחי - יצא לחרות; שהרי בטל מעשה השנים
11 הקבועות באותו העצם⁷⁹.

(75) שם בברייתא. (76) נתנפחה, ובגמרא שם "וצמתה",
כלומר "יבשה". (77) כמבואר למעלה הלכה ד. ואם אין
סופה לחזור - יצא לחירות, שהרי ביטל ראשי איברים
(רדב"ז). (78) אף זה בברייתא, שם. (79) כלומר, אף-על-
פי שהעצם אינו מום שבגלוי (ראה למעלה הלכה ד) - הרי
ביטל מעשה השיניים, שהן מום שבגלוי. וכן מפרש רבינו
בסוגיית הגמרא בקידושין שם. ועיין כסף-משנה ותוספות
המיוחסות לר"י שם בגליון.

12 יא. הפיל את שנו או סמא את עינו בלא פונה, כגון
13 שזרק אבן לבהמה ונפלה בעבד והפילה את שנו
14 ותחכה אצבעו - לא יצא לחרות⁸⁰; שנאמר: אם שן
15 עבדו או שן אמתו נפיל⁸¹ - עד שיתפון.

(80) בבבא-קמא כו: אמר רבה, שדין זה תלוי בפלוגתת
רשב"ג ורבנן בברייתא שם, בענין "היה רבו רופא ואמר לו
לכחול עינו וסימאה וכו'", שרובנן יצא לחירות, ולרשב"ג
לא יצא עד שיתכוין לשחתה (הובאה גם בקידושין כד:).
והוא-הדין להפיל אבן שלא בכונה, שרובנן יצא לחירות,
ולרשב"ג לא יצא לחירות. ולפי"ז אין להבין דברי רבינו,
שהרי הוא פסק (להלן הלכה יג) כרבנן, בענין היה רבו רופא
וכו', ולמה פסק כאן שלא יצא לחירות? צריך לומר, שרבינו
סמך על הסוגיא בקידושין שם, שאמרו שמודים רבנן
בהושיט ידו למעי שפחתו וסימא עובר שבמעיה, שאינו

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שישי י"ב מנחם-אב - ספר קנין - הלכות עבדים קלז

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לו: וכל זה לענין הדין, שאינם יכולים לדון אלא אם הם סמוכים, אבל אם העבד תפס ומחזיק בעצמו כבן חורין - יצא לחירות, כמפורש בפ"ה מהלכות סנהדרין הלכה יז, שתפיסה מועילה בקנס אפילו בזמן שאין סמוכין ונראה להלן פ"ח הלכה ד, והערה כה]. (104 בכ"י תימן: "אומר לא", ובדפוס רומי: "אומר לו לא". והיינו שנשבע שלא הפיל שינו ולא סימא עינו, וכן כתב בכסף-משנה. ומקור הלכה זו במשנה שבועות שם, וראה בפ"ח מהלכות שבועות הלכה ב. (105 מקרבן שבועה. 106) ואם כן, לא הפסידו מומן בשבועתו. (107) פרק א הלכה ה.

פֶּרֶק שְׁשִׁי

(1) ביאר בו רבינו דיני שחרור עבד כנעני, ולא נשלמו ההלכות.

- א. הפותב² גט שחרור לעבדו, וזכה לו בו על ידי
16 אחר, ואמר: זכה³ בגט זה לפלוני עבדי - יצא
17 לחרות, אף על פי שלא הגיע גט לידו; שזכין
18 לאדם שלא בפניו⁴. אבל אם אמר: תנו גט זה
19 לעבדי - אינו יכול לחזור בו⁵, ולא יצא העבד לחרות
20 עד שיגיע הגט לידו⁶. לפיכך, האומר: תנו גט זה
21 לעבדי, ומת - לא יתנו לאחר מיתה⁷.

(2) קידושין כב: וגיטין יא: כחכמים ולא כרבי מאיר.
(3) כיון שהשתמש בביטוי זה: "זכה", כוונתו לזכות לו מיד.
וראה להלן לענין הביטוי "תן". (4) כלל מפורסם בתלמוד,
והוא בגיטין שם במשנה ובעוד כמה מקומות. (5) גיטין
שם. וכחכמים ולא כרבי מאיר. (6) יוצא מתוך ההלכה
המבוארת להלן. (7) שהרי אינו משוחרר עד שיבוא הגט
לידו, ומכיון שמת, אין גט שחרור לאחר מיתה. מקור הלכה
זו בגיטין יג. במשנה. ובכדי ליישב את הסתירה בין משנה
זו למשנה הקודמת, שם יא: שלדברי חכמים אם אמר תנו
גט שחרור זה לעבדי אינו יכול לחזור בו, מפני שזכות הוא
לו, כתב הר"ף שאינו יכול לחזור בו - אינו משוחרר עד
שיגיע הגט לידו. וכל זה באומר "תנו", שכיון שלא אמר
"זכו", בוודאי אינו רוצה לשחררו אלא משעה שיתנו השטר
לידו, אבל אם אמר "זכו" - זכו לו מיד. וזוהי דעת רבינו.
וראה ברש"י לגיטין ט: . ובמשנה שם יג. חזר בו ופירש
אחרת, וראה ב'תוספות' ט: ד"ה לא יתנו.

- ב. הפותב בפשטר⁸: עשיתי פלוני עבדי בן חורין, או
23 נעשה פלוני עבדי בן חורין, או הרי הוא בן חורין
24 - הרי זה יצא לחרות. פתב בפשטר: אעשנו בן חורין
25 - לא יצא לחרות⁹.

(8) גיטין מ: כברייתא. כפירושו של רבי יוחנן שם.
(9) שזוהו לשון עתיד, שהוא מבטיח לעשותו בן חורין, ולא
שעושה אותו מיד. וכדעת חכמים כברייתא שם ולא כרבי.

- ג. האומר¹⁰: עשיתי פלוני עבדי בן חורין, והוא
27 אומר: לא עשאיני - חוששין שמא זכה לו על ידי
28 אחר¹¹. אמר¹²: פתבתי גט שחרור ונתתי לו, והוא
29 אומר: לא פתב ולא נתן - הודאת בעל דין פמאה
30 עדים¹³, והרי זה עבד עד שישחררנו בפנינו.
31

1 שְׁנֵי שְׁתֵּפִינ - אֵינוֹ יוֹצֵא בְּרֵאשִׁי אֵיבָרִים⁹³, לְפִי
2 שְׁאִינוֹ מִיָּחָד לְרֵבּוֹ⁹⁴ שְׁחָבַל בּוֹ.

(91) בבא-קמא ז. ברייתא, שזיהו אותה עם שיטת רבי אליעזר. (92) ראה להלן פ"ז הלכה ד. (93) יש להבין בחצי עבד וחצי בן חורין, מה לנו אם יוצא בראשי איברים או לא, הלא כל חצי עבד וחצי בן חורין כופין את רבו ועושה אותו בן חורין (להלן פ"ז הלכה ז) אף זה שאינו יוצא בראשי איברים, ואף אם נפסוק שהוא יוצא בראשי איברים, לא יוציאנו בלי גט שחרור, שהרי כל היוצא בראשי איברים צריך גט שחרור (למעלה הלכה ד), ואם כן מה לנו אם חצי עבד וחצי בן חורין יוצא בראשי איברים או לא, הלא בין כה וכה צריך הוא גט שחרור? - הברל גדול בדבר, שאם אינו יוצא בראשי איברים, כותב העבד שטר על חצי דמיו ונותן לאדון (להלן פ"ז שם), אבל אם יוצא בראשי איברים אינו צריך לכתוב שטר על חצי דמיו (רדב"ז). (94) שאין לו בו אלא חצי בלבד, והתורה אמרה "עבדו", והיינו עבדו המיוחד לו (בבא-קמא שם).

- 3 טז. עבדי צאן ברזל⁹⁵ - יוצאין בראשי איברים, אם
4 חסרן הבעל, אבל לא האשה. ועבדי מלוג⁹⁶ - אינן
5 יוצאין בראשי איברים. לא אם הפיל הבעל, שהרי
6 אין לו בהם אלא פרות⁹⁷; ולא אם הפילה אותן
7 האשה⁹⁸, מפני שאינן מיוחדין לה⁹⁹.

(95) שהבעל מקבל אחריות מלאה עליהם (פט"ז מהלכות אישות הלכה א), והרי זה עבדו המיוחד לו (רדב"ז), כן יוצא מתוך הסוגיא בבבא-קמא פט: שלא דיברו אלא על עבדי נכסי מלוג כדלהלן, משמע שעבדי צאן ברזל הם שלו בלבד. (96) בבא-קמא שם. וראה הלכה אישות שם הערה ט. (97) וקנין פירות אינו קנין הגוף (פ"ד מהלכות ביכורים הלכה ו), ואפילו אם הוא קנין הגוף, הרי גם לאשה חלק בהם, שהלא הגוף נשאר בידה, ואם כן אינו עבדו המיוחד לו. וראה בבא-קמא ז. ב'תוספות' ד"ה רבי מאיר. (98) אע"פ שהגוף שלה. (99) כרבי אליעזר, שם.

- 8 יז. יציאת העבד בראשי איברים נוהגת בכל
9 מקום¹⁰⁰ ובכל זמן¹⁰¹. ואין דנין בו אלא בבית דין
10 סמוכין¹⁰², מפני שהוא קנס¹⁰³. לפיכך, העבד שאמר
11 לרבו: הפלת את שני וסמית את עיני, והאדון אומר
12 לו¹⁰⁴: עשיתי זה - פטור¹⁰⁵. שאם יודה מעצמו -
13 אינו חזק להוציא לחרות בלא עדים. שתמודה
14 בקנס - פטור¹⁰⁶. כמו שפארנו בהלכות גנבה¹⁰⁷,
15 שכל מודה בקנס - פטור מלשלמו.

(100) בין בארץ ובין בחוצה לארץ. (101) בניגוד לעבד עברי שאינו נוהג אלא בזמן שהיובל נוהג (למעלה פרק א' הלכה י). (102) איש מפי איש עד משה רבינו (פ"ד מהלכות סנהדרין הלכה א). [ואעפ"כ כתב למעלה שיציאת עבד בראשי איברים נוהגת בכל זמן, שלפי שיטתו יתכן שבכל זמן יהיו בתי דינים סמוכים, אם יסכימו עליהם כל החכמים שבארץ ישראל, כמו שכתב בהלכות סנהדרין שם הלכה יא]. (103) כן מבואר בבבא-קמא עד: ובשבועות

כגויים. (26) בכ"י תימן: "המשוחרר". וכעין זה ב'שולחן ערוך' יורה-דעה סימן רסז סעיף מה: "המשוחרר". (27) הלכה זו היא טעם להלכה הקודמת, ש"כשרים בעד כותאי", ואעפ"כ מנה רבינו ששה דברים ששוים שחרורי עבדים לגטי נשים, סוף-סוף יש כאן שש הלכות. (28) [כאן צריך להעמיד את סימן ההלכה, ולא להלן לפני המלים "כל שטר". וכ"ה בכ"י תימן]. (29) גיטין י: במשנה כדעת תנא-קמא ולא כרבי שמעון, והמדובר בשטרי מכו, שהקנין נגמר ע"י הכסף, והשטר אינו אלא לראיה בלבד (גמרא שם). (30) פרק כז הלכה א. (31) וכיוצא בהם: שטרות שגופם קנין, כגון שטרי מתנה, ראה בהלכות הלוואה שם.

- 19 ו. פל שטר³² שיש עליו אפלו עד אחד פותי -
- 20 פסול³³, חוץ מגטי נשים ושחרורי עבדים, שהן
- 21 פשוטין בעד אחד ישאל ועד אחד פותי³⁴. והוא
- 22 שיהיה פותי חב³⁵. ובזמן הזה³⁶, שהפותים פעובדי
- 23 פוכבים לכל דבריהם³⁷, אנו למדין מהן לצדוקים³⁸.
- 24 שהצדוקים בזמן הזה כמו פותים פאותו הזמן, קדם
- 25 שגזרו עליהם שיהיו פעובדי פוכבים לכל דבריהם.
- 26 בגט אשה³⁹ הוא אומר: וכתב לה - לשמה; ובגט
- 27 שחרור הוא אומר: או חפשה לא נתן לה⁴⁰ - עד
- 28 שיקתב לשמה. בגט אשה הוא אומר: וכתב ונתן -
- 29 מי שאינו מחסר אלא נתינה, יצא הכותב במחבר
- 30 ואחר כך קצין. שהרי מחסר קציצה ונתינה⁴¹; ובגט
- 31 שחרור הוא אומר: נתן לה⁴² - לא יהיה מחסר אלא
- 32 נתינה. אחד⁴³ גטי נשים ושחרורי עבדים אינן
- 33 חותמין עליהם אלא זה בפני זה. וכבר בארנו טעם
- 34 הדבר בהלכות גרושין⁴⁴.

(32) גיטין י. במשנה. (33) [שחשודים הם על עדות שקר (רש"י שם). כלומר, לחתום אף על מה שלא ראו]. (34) שהרי אין העדים חותמים בגט אלא זה בפני זה, ורואה הוא כי הכותי הזה חותם על מה שראה, ולא הזכיר רבינו מה שאמרו בגמרא שם שהישראל חתם לבסוף אלא פסק כדעת הירושלמי (גיטין שם), שאפילו אם חתם כותי בסוף כשר, וראה לחס' משנה. ובמרכבת המשנה' כתב שכן גם דעת רב פפא בבבלי שם. וכן נראה בחידושי הרמב"ן שם]. (35) [כלומר, שידוע הוא לחבר, שאם אינו ידוע לחבר, הרי הוא בחזקת עם-הארץ (ברכות מז:), ועם-הארץ פסול לעדות (פסחים מט: וקידושין מ:)] שהוא בחזקת רשע ועובר על רוב העבירות (פי"א מהלכות עדות הלכה א). ואעפ"כ אין להכשירו בשאר שטרות, סוף-סוף כותי הוא, וחשוד לחתום על מה שלא ראה. ולפי הדיעה הראשונה בגמרא לא חששו שמא משקר הוא, אלא שמא עם-הארץ הוא, ולכן כשחתם הישראל בסוף ונתברר שהכותי חבר, שוב אין כאן שום חשש. אבל לפי תירוצו של רב פפא חששו שמא משקר הוא, ולזה אין תקנה, אפילו אם חתם הישראל בסוף - שמא חתם הכותי על מה שלא ראה, ולעומת זה אין לנו בכך שום בירור שאינו עם-הארץ, כיון שלא חתם הישראל בסוף, ולפיכך כתב רבינו: "והוא שיהיה כותי חבר", כלומר שידוע

(10) ברייתא שם. (11) ואין כאן הודעת בעל-דין מצד העבד, כדלהלן, כי הרי העבד לא ידע כלל משחרור זה. ויש אומרים כי הוא משוחרר בוודאות, ומצאנו לשון "חוששין" שהיא בתורת ודאי ('תוספות' שם ד"ה חיישינן). ויש שכתבו כי כן דעת רבינו ("יקר תפארת", ועיין שם בהערות). (12) ברייתא שם. (13) שכיון שאומר שכתב ונתן לו, והוא אומר שלא קיבל - הודאת העבד כמאה עדים. והודאת הנותן אינה חשובה כי סבור לפעמים שקיבל והוא לא קיבל ('תוספות' שם ד"ה הודאת).

- 1 ד. מ¹⁴ שצוה בשעת מיתתו: פלונית שפחתי אל
- 2 ושתעבדו בה יורשי - הרי זו שפחה כשהיתה¹⁵,
- 3 ואסור ליורשים להשתעבד בה¹⁶, מפני שצוה
- 4 לקיים דברי המת. וכן¹⁷ אם אומר: עשו לה קרת רוח
- 5 - כופין את היורשין ואין משתעבדין בה אלא
- 6 במלאכה שהיא רוצה בה¹⁸. צוה ואמר: שחררה -
- 7 כופין את היורשין לשחרר אותה¹⁹.

(14) שם מ. וכרבי אמי ורבי אסי בתשובתם למימרת רב דימי בשם רבי יוחנן, ושרבי יוחנן הסכים להם מתוך שתיקה. (15) שאין זה לשון שחרור. (16) אבל בניה - עבדים. (17) שם, מימרא של רב שמואל בר יהודה בשם רבי יוחנן. (18) אבל אין כופין את היורשים לשחררה, אף-על-פי שהיא דורשת זאת מהם. ודעת רש"י שם, שאם לא נתקרה דעתה עד שיסחררה - כופים אותה לשחררה. (19) שמצוה לקיים דברי המת.

- 8 ה. בששה²⁰ דברים שוין שחרורי עבדים לגטי
- 9 נשים, ובשאר דברים הרי הן כשאר כל השטרות²¹.
- 10 ואלו הן הששה²²: פסולים בערפאות²³ של עובדי
- 11 פוכבים²⁴. וכשרין בעד פותי²⁵. וצריכין פתיבה לשם
- 12 המשחרר²⁶ עצמו. ואין נכתבין במחבר. ואין
- 13 חותמין עליהם אלא זה בפני זה²⁷. אחד גטי נשים
- 14 ואחד שחרורי עבדים שוין למוליק ולמביא.
- 15 ²⁸פציצד? פל השטרות²⁹ העולים בערפאות של עובדי
- 16 פוכבים - פשרים, בכל התנאים שאנו מקבאים
- 17 בהלכות הלואה³⁰, חוץ מגטי נשים ושחרורי
- 18 עבדים³¹.

(20) מקור הדברים בגיטין ט. במשנה ובברייתא, ושם ט: וי. בסוגיית הגמרא, וראה להלן הערה כו. (21) היינו, לענין רישום לעדים שאינם יודעים לחתום, שלא התיירו אלא בגטי נשים, כדי שלא יהיו בנות ישראל עגונות, אבל לא בשאר שטרות ולא בשחרורי עבדים (שם י: ברייתא של רשב"ג. וראה בפ"א מהלכות גירושין הלכה כג). (22) כולם מפורשים להלן בדברי רבינו. (23) בבתי משפט. (24) כשחותמיהם עדים גוים. (25) [כן צריך להיות (ראה להלן), וכן בכ"י תימן ובדפוס רומי וויניציאה, ובדפוסים חדשים הדפיסו בטעות: "עכו"ם"]. וכותים הם הגויים שהושיב מלך אשור בשומרון (מלכים-ב יז, כד) והתגיריו, ודינם כגרים גמורים (בבא-קמא לח:). אלא שאין בקיאים בדקדוקי מצוות. וראה להלן שאחר-כך גזרו עליהם ועשאו

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ש"ק י"ג מנחם-אב - ספר קנין - הלכות עבדים קלט

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מהלכות גירושין הלכה ו. (57) אף זה נלמד ממה שאמרו (שם ט. במשנה) ששון גיטי נשים לשחרורי עבדים (כסף-משנה). (58) שלענין גט אשה אינו נעשה שליח, כמבואר למעלה, לפי שאינו בתורת גיטין וקידושין (שם כג:). (59) גט שחרור לעבד-כנעני אחר (גיטין שם), שכשם שיכול לקבל גט שחרור לעצמו, כן יכול לקבל לאחר. (60) היינו, כששניהם עבדים של אותו אדון, ואחד מקבל בשביל השני - אינו יכול לקבל בשבילו, לפי שידו כיד רבו, והרי זה כאילו לא יצא עוד השטר מרשות האדון. ואין זה דומה לעבד המקבל בעצמו את השחרור, שאז אנו אומרים: "גיטו וידו באים כאחד" (למעלה פ"ה הלכה ג). (61) גיטין מ. ברייתא וכחכמים, ולא כרבי מאיר. (62) כיון שאינה משוחררת אינה מקודשת, שאין קידושין תופסין בשפחה (קידושין סו: - "יקר תפארת").

יום ש"ק י"ג מנחם-אב ה'תשע"ז

פרק שביעי

(1) ביאר בו עוד כמה דיני שחרור, והמשחרר חצי עבד ודיני חצי עבד וחצי בן חורין.

- א. גט² שחרור צריף שיהיה ענינו דבר הפורת³ בינו²⁰ לבין אדוניו⁴, ולא ישאר לאדון בו זכות. לפיכך,²¹ הפותב⁵ לעבדו: עצמו⁶ וכל נכסי קנויין⁷ לך, חוץ²² ממקום פלוני, או חוץ מטלית פלונית²³ - אין זה פורת⁸, והגט בטל; ומתוך שאינו גט - אין העבד²⁴ משחרר, ולא קנה מן הנכסים פלום. וכן כל פיוצא²⁵ בזה.²⁶

(2) גיטין ט. מימרא של רב אשי. (3) חותך באופן סופי ומוחלט. (4) כמו שאמרו בגט אשה (פרק א מהלכות גירושין הלכה א). (5) פאה פרק ג משנה ח והובאה בכמה מקומות בתלמוד. (6) במשנה שם: "הכותב כל נכסו לעבדו - שייר קרקע כל שהוא לא יצא בן חורין". אך לפי הטעם דלהלן ש"אין זה כורת", אין הבדל בין הכותב "כל נכסיו" סתם, לבין הכותב "עצמו וכל נכסיו", וראה להלן בדיעת רש"י. (7) כן אמרו בבבא בתרא קמט: שמה שאמרו במשנה "שייר קרקע כל שהוא" הוא לאו דווקא, והוא הדין לשייר מטלטלין. (8) אף על פי שאין ספק בשיור זה, שוודאי אין כוונתו לשייר לעצמו את העבד, אף על פי כן כיוון שיש איזה שיור שהוא בגט, אינו גט. ורש"י שם ט. דיבור המתחיל התם, פירש, שכל הריעותא בשיור הוא שמה נתכוון לשייר את העבד ואמנם אם אמר מפורש "עצמו ונכסיו" אין השיור מקלקל שהרי וודאי אין כוונתו לעבד.

- ב. עבד⁹ שהביא גט, וכתוב בו: עצמו¹⁰ ונכסי קנויין¹¹ לך - עצמו קנה¹⁰, והרי הוא בן חורין; אבל הנכסים¹² לא קנה עד שיתקיים הגט פחותמיו, כשאר¹³ השטרות. וכן¹¹ אם היה פתוב בו: כל נכסי קנויין¹² לך - קנה עצמו, ולא קנה הנכסים עד שיתקיים הגט פחותמיו. שחולקים הדבור¹³ ואומרים: עצמו קנה, מפני שהוא נאמן להביא גט שחרורו ואינו צריף¹⁴

הוא לחבר. (36) אחר שמצאו להם דמות יונה בהר גריזים שהיו עובדים אותה (חולין ו. ופ"ב מהלכות אבות הטומאה הלכה י). (37) חולין שם. (38) תלמידי צדוק ובייתוס שאינם מאמינים בתורה שבעל-פה, וראה בפ"ד מהלכות שחיטה הלכה טז. (39) תוספתא גיטין פ"ב (הוצאת צוקרמנדל עמ' 325, 19). (40) ולמדו גזירה-שוה "לה" "לה", "מה" "לה" האמור להלן (בגט אשה) לשמה, אף "לה" האמור כאן (בשחרור העבד) - לשמה" (תוספתא שם). (41) גיטין כא: (42) צריך להיות: "לא ניתן לה", וכן הוא בסמ"ג (לחם-משנה). ולמדו כן בגזירה-שוה "לה" "לה" מגט אשה, כמו שכתבנו למעלה (מרכבת-המשנה, ועיין לחם-משנה). (43) גיטין שם מימרא של רב פפא. (44) פ"א הלכה כד.

- ז. וכיצד שוין במוליף ומביא⁴⁵ שהמביא⁴⁶ גט¹ שחרור בארץ ישראל - אין צריף לומר: בפני נכתב² ובפני נחתם⁴⁷. ובחוצה לארץ, אם אין עדים מצויין³ לקנימו⁴⁸, ואמר השליח: בפני נכתב ובפני נחתם - זהו קיומו⁴⁹; ואם בא האדון וערער אחר כך - אין משגיחין בו, כמו שבארנו בגיטי נשים⁵⁰. כשם⁵¹ שהאשה עצמה מביאה גטה ואינה צריכה לקנימו⁵², הואיל והגט יוצא מתחת ידה; כך העבד⁵³ ששטר שחרור יוצא מתחת ידו - אינו צריף לקנימו. וקשם⁵⁴ שהאשה אומרת: בפני נכתב ובפני נחתם, אם התנה עליה⁵⁵, כמו שבארנו במקומו⁵⁵; כך העבד שהביא גט ואמר: בפני נכתב ובפני נחתם - נאמן על אותו הדרך, ואין צריף קיום.¹³

(45) שם ט. במשנה. (46) שם ב. במשנה. וראה בפ"ד מהלכות גירושין הלכה א והלכה ה. (47) ששיירות מצויות שם, וימצאו עדים לקיימו. (48) ראה בהלכות גירושין שם הלכה ח. (49) בגט אשה האמינו לעד אחד, כדי שלא תשאר עגונה (גיטין ג.). ובעבד כדי להתירו בבת חורין ולהכניסו בעול כל המצוות (תוספות' שם ט. ד"ה שו). (50) הלכות גירושין, שם הלכה ז. (51) גיטין כג: המשנה, וכן הוא בפ"ד מהלכות גירושין הלכה כד. (52) כלומר, לומר בפני נכתב ובפני נחתם. (53) אין זה מפורש בגמרא, ולמדה רבינו מן הסברא, שאף דין זה בכלל מה שאמרו (שם ט. במשנה) "אחד גיטי נשים ואחד שחרורי עבדים - שוו למוליך ולמביא" (כסף-משנה). (54) שלא תתגרש אלא עם הבאת הגט לבית-דין פלוני, שאז דינה ככל השלוחים (גיטין כד.). (55) פ"ד מהלכות גירושין, הלכה כג.

- ח. כל הכשר להביא גט האשה⁵⁶ - כשר להביא גט¹⁴ העבד⁵⁷. והעבד⁵⁸ מקבל גט לחברו⁵⁹ מיד רבו של חברו, אבל לא מיד רבו של מקבלו⁶⁰. הפותב⁶¹ שטר ארוסין לשפחתו, אף על פי שאמר לה: צאי בו לחרות והתקדשי בו - אין בלשון הזה לשון שחרור, ואינה מקדשת⁶² ולא משחררת.¹⁹

(56) הכל כשרים לכך חוץ מן הגוי והעבד (וראה להלן לענין גט שחרור) והחרש והשוטה והקטן (גיטין כג). במשנה, ופ"ו

1 לְקַיְמוּ; אֲבָל הַנְּכָסִים, שְׂאֵין אָדָם קוֹנֵה אוֹתָם אֲלֵא
2 בְּרֵאִיָּה בְּרוּרָה, לֹא יִקְנֶה אוֹתָם עַד שְׂיִתְקַנְּוּ הַשְּׂטָר.
26 וְלִדְרֹךְ עֶבֶד - דְּבָרָיו קְיָמִין.²⁶ הָרִי 27 אֶת שְׂפָחָה וְלִדְרֹךְ
27 בֶּן חוֹרִין - לֹא אָמַר כְּלוֹם, שֶׁזֶּה פְּמִי שְׂמֻשְׁחָרָר
28 חֲצִיָּה.

(25) קידושין טז. בברייתא. וכחכמים ולא כרבי יוסי הגלילי.
(26) והוולד, עבד. ואין לזה דין של משחרר חצי עבד
שדווקא אם משחרר הוולד ומשאיר השפחה, הרי זה
"משחרר חצייה" כבסמוך, שלא אמרו אלא "עובר ירך
אמו", כלומר, העובר נמשך אחרי האם, אבל לא אמרו "אם
ירך עובריה", שהאם אינה נמשכת אחרי וולדה (רדב"ז ולחם
משנה). (27) תמורה כה: ברייתא שהיא הפוכה מדברי
רבינו, אלא ששם בשקלא וטריא העמידה כרבי, הסובר
שאפשר לשחרר חצי עבד, ורבינו לשיטתו, שפסק כחכמים.

ו. שְׂפָחָה²⁸ חְרוּפָּה²⁹, אִם רָצָה לְשַׁחֵרֵר חֲצִיָּה הַנְּשֹׂאָר
וְתַעֲשֶׂה אֵשֶׁת אִישׁ גְּמוּרָה³⁰ - הָרִי זֶה מְשַׁחֵרֵר³¹ בֵּין
בְּכֶסֶף בֵּין בְּשֵׁטֶר, שְׂאֵף³² הַכֶּסֶף גּוֹמֵר שְׁחָרוּרָה³³.

(28) גיטין מג: (29) זו שחצייה שפחה וחצייה בת חורין
שקדשה עבד עברי (פרק ד מהלכות אישות הלכה יז) וכן
כתב הראב"ד כאן. (30) לבעלה הראשון, העבד העברי,
וכרבי זירא בשם רב נחמן ולא כרב יוסף בר חמא בשמו
(גיטין שם) ועיין בהלכות אישות שם הלכה טז. (31) שאין
כאן שום שיור בשחרור, שהרי אין לו בה אלא חצייה.
(32) גיטין לט: כרבי, שנפסקה הלכה כמותו ולא כרבי
שמעון. (33) להוציא מדברי רבי שמעון שאמר משום רבי
עקיבא ש"שטר גומר בה ואין הכסף גומר בה" (שם לט:)
וכן פסק שם רבי יוחנן, שאין הלכה כרבי שמעון.

ז. מִי³⁴ שְׂחָצִיו עֶבֶד וְחָצִיו בֶּן חוֹרִין, הוֹאִיל וְאִינוּ
מֵתָר לֹא בְּשִׂפְחָה³⁵ וְלֹא בְּתַת חוֹרִין³⁶ - כּוֹפִין אֶת רַבּוֹ
וְעוֹשֶׂה אוֹתוֹ בֶּן חוֹרִין, וְכוֹתֵב שְׂטָר עָלָיו בְּחָצִי
דָּמִיו. בְּמָה דְּבָרִים אָמוּרִים? בְּעֶבֶד, מִפְּנֵי שֶׁהָאִישׁ
מְצִיָּה עַל פְּרִיָּה וְרַבֵּיהּ³⁷; אֲבָל הַשְּׂפָחָה³⁸ - תִּשְׂאָר
כְּמוֹת שֶׁהִיא³⁹, וְעוֹבְדַת אֶת רַבָּה יוֹם אֶחָד וְאֵת עֲצֻמָּה
יוֹם אֶחָד⁴⁰. וְאִם נִהְיָה בֵּיהּ⁴¹ הַחֲטוּטָאִים מִנְהַג הַפְּקָר -
כּוֹפִין אֶת רַבָּה לְשַׁחֵרֵר, וְכוֹתֵב עָלֶיהָ שְׂטָר בְּחָצִי
דָּמִיָּה.

(34) שם מא: משנה כבית שמאי, שאף בית הלל הודו להם.
(35) מפני שיש בו צד חירות. (36) מצד העבדות שבו,
"והלא לא נברא העולם אלא לפרייה ורבייה" (במשנה שם).
(37) פרק ט"ו מהלכות אישות הלכה ב. (38) שאין האשה
מצווה על פרייה ורבייה (הלכות אישות שם). (39) גיטין
מג: (40) שם מא. במשנה לגבי עבד לדברי בית הלל.
(41) שם מג: ולח. לח: ולהלן פרק ט הלכה ו.

ח. מִי⁴² שְׂחָצִיו עֶבֶד וְחָצִיו בֶּן חוֹרִין, שְׂעַמְד רַבּוֹ
וְהִקְנֶה חָצִיו לְבָנוֹ הַקָּטָן, כְּדִי שְׂלֹא יִכְפוּ אוֹתוֹ בֵּית
דִּין לְשַׁחֵרְרוֹ - מִעֲמִידֵין בֵּית דִּין לְקָטָן אֶפּוֹטְרוֹפּוֹס,
וְכוֹתֵב⁴³ לוֹ הָאֶפּוֹטְרוֹפּוֹס גֵּט שְׁחָרוּר, וְכוֹתֵב לוֹ שְׂטָר
חֹב בְּחָצִי דָּמִיו. וְאִם נִצְטָרֵף הַקָּטָן בְּעֶבֶד, וְיֵשׁ לוֹ

(9) שם ח: בברייתא. (10) שהרי עבד המביא גיטו, נאמן
לומר בפני נכתב ובפני נחתם ואינו צריך לקיימו (למעלה
פרק ו הלכה ז). (11) שם, בעייה שנפתרה על ידי רבא.
(12) שכאן אין שני דיבורים נפרדים, והכל, קניין העבד
והנכסים, כלול בדיבור אחד. (13) תרגום עברי למונח
התלמודי הידוע: "פלאגין דיבורא" (שם).

ג. הַמְשַׁחֵרֵר¹⁴ שְׁנֵי עֲבָדִים בְּשֵׁטֶר אֶחָד - לֹא קָנוּ
עֲצֻמָּן, אֲלֵא פּוֹתְבִין שְׂטָר לְכָל אֶחָד וְאֶחָד¹⁵.
לְפִיקָה¹⁶, הַפּוֹתֵב כָּל נְכָסָיו לְשְׁנֵי עֲבָדָיו בְּשֵׁטֶר אֶחָד
- אֵף עֲצֻמָּן לֹא קָנוּ. וְאִם¹⁷ כָּתַב בְּשְׁנֵי שְׂטָרוֹת - קָנוּ,
וּמְשַׁחֵרֵרֵין זֶה אֵת זֶה. בְּמָה דְּבָרִים אָמוּרִים? בְּשִׂפְחָתָב
בְּכָל שְׂטָר מְשִׁנְיָהֶם: כָּל נְכָסֵי נְתוּנִים לְפִלוֹנִי וּפִלוֹנִי
עֲבָדִי; אֲבָל¹⁸ אִם כָּתַב: חָצִי נְכָסֵי לְפִלוֹנִי עֲבָדִי,
וְחָצִי נְכָסֵי לְפִלוֹנִי עֲבָדִי - אֵף בְּשְׁנֵי שְׂטָרוֹת לֹא קָנוּ
כְּלוֹם. שֶׁהָעֶבֶד מְכַלָּל נְכָסִים, וְהָרִי שֵׁנִי בּוֹ¹⁹ חָצִיו,
וְאִין זֶה שְׁחָרוּר; וְכִין שְׂלֹא נִשְׁתַּחֲרַר, לֹא קָנָה מִן
הַנְּכָסִים כְּלוֹם.

(14) גיטין מב. (15) שכשם שבאשה נאמר "וכתב לה ספר
כריתות" ודרשו: "לה ולא לה ולחברתה" (גיטין פז. ופרק
ד מהלכות גירושין הלכה יט) כמו כן בגט שחרור של עבד
(רש"י שם מב. דיבור המתחיל בשטר אחד). (16) ברייתא
שם. (17) שם בשקלא וטריא, וכפירוש השני. (18) המשך
הברייתא שם, ולפי הפירוש השני. (19) והרי יש שיור
בשטר של כל אחד ואחד. וראה להלן הלכה ד.

ד. הַמְשַׁחֵרֵר²⁰ חָצִי עֶבֶדוֹ בְּשֵׁטֶר - לֹא קָנָה הָעֶבֶד
חָצִיו, וְהָרִי הוּא עֶבֶד פְּשִׁיָּה. אֲבָל אִם שְׁחָרַר חָצִיו
בְּכֶסֶף, כְּגוֹן שֶׁלְקַח חָצִי דָּמִיו עַל מְנַת לְשַׁחֵרֵר חָצִיו
- קָנָה, וְנִמְצָא חָצִיו עֶבֶד וְחָצִיו בֶּן חוֹרִין. בְּמָה
דְּבָרִים אָמוּרִים? בְּשִׂפְחָתָב חָצִיו בְּשֵׁטֶר וְהִנִּיחַ חָצִיו;
אֲבָל²¹ אִם שְׁחָרַר חָצִיו וּמְכַר חָצִיו, אוֹ שְׂשַׁחֲרַר חָצִיו
וְנָתַן חָצִיו בְּמַתָּנָה, הוֹאִיל וְיִצָּא הָעֶבֶד כְּלוֹ מְרֻשּׁוֹת²²
- קָנָה הָעֶבֶד חָצִיו, וְהָרִי זֶה חָצִיו עֶבֶד וְחָצִיו בֶּן
חוֹרִין. וְכִין²³ עֶבֶד שֶׁל שְׁנֵי שְׂמִפִּין, וְשַׁחֲרַר אֶחָד מֵהֶן
חֲלָקוֹ, בֵּין בְּכֶסֶף בֵּין בְּשֵׁטֶר - קָנָה הָעֶבֶד חָצִיו²⁴,
וְהָרִי הוּא חָצִיו עֶבֶד וְחָצִיו בֶּן חוֹרִין.

(20) שם מא: בברייתא, כחכמים ולא כרבי, וכפירושו של
רבה, שהמדובר בשטר, מפני שלמדו מגט אשה שאינה
מתגרשת לחצאין. (21) שם מה. מימרא של רבה.
(22) והמדובר כגון שמכר חציו או נתן חציו לפני ששיחרר
חציו, באופן שבשעת השחרור לא היה שום שיור לעצמו,
או כגון שכתב כל זה בשטר אחד (כסף משנה בשם הר"ן).
(23) שם מא: מב. מימרא של רבינא. (24) שהרי לא שייר
בחלקו כלום.

ה. הַפּוֹתֵב²⁵ לְשִׂפְחָתוֹ מְעַפְּרַת: הָרִי אֶת בֵּית חוֹרִין

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ש"ק י"ג מנחם-אב - ספר קנין - הלכות עבדים קמא

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ד בלחם-משנה). ויש חולקים על זה וסוברים, שקנס שקנסו חכמים לעשות סייג לתורה, דנין בכל בתי הדין אע"פ שאינם מומחים (רא"ש שם סימן מא). אבל יש ראייה לדברי הרי"ף ורבינו, ממה שאמרו בבבא-קמא כז: בקנס של רכובה שלוש ובעיטה חמש, שאין גובין אותו בבבל אע"פ שאינו אלא מדרבנן. וראה ביאורי הגר"א לחושן-משפט סימן א, ס"ק כה]. (8 סמוכים. כבכל הקנסות (הלכות סנהדרין שם הלכה ח, ולמעלה פרק ה שם), כן כתב הרי"ף שם בשם גאון. (9 בעיא שנפשטה שם מד: 10) [כלומר, לפדותו. אבל אם ברח יצא לחירות, שקנס זה היה על האב מיד בעת המכירה, כמו שכתבו ה'תוספות' בגיטין מד: ד"ה לחוצה לארץ].

1 גַּעְגּוּעֵיךָ עָלָיו - מִפְּלִיגֵיךָ⁴⁴ אוֹתוֹ מִמְּנוֹ בְּמַעֲוֹת,
2 שְׂדַעְתוֹ שֶׁל קָטָן קָרוֹב⁴⁵ אֲצֵל מַעֲוֹת.

(42) גיטין מ. מימרא של רב פפא על רקע עובדה מסויימת. (43) שם נזכר בלשון סתמית: "וכתב", ולא צויין מי כותב, ולדעת רבינו והיא דעת הרי"ף ועוד ראשונים, הכוונה לאפטרופוס, שהוא הכותב. ואף על פי שאין אפטרופוס רשאי להוציא עבדים לחירות (גיטין נב. ופרק יא מהלכות נחלות הלכה ח) - כיוון שעשה שלא כהוגן להקנותו לבנו קטן, הפקירוהו בית דין ונתנוהו לאפטרופוס לשחררו (תוספות שם מ: דיבור המתחיל וכתב). (44) מרחיקין. (45) בכתב יד תימן: "קרובה".

14 ב. לְוָה¹¹ עַל עַבְדוֹ מִן הָעוֹבֵד פּוֹכְבִים: אִם קָבַע לוֹ
15 זְמַן וְאָמַר לוֹ: אִם הִגִּיעַ זְמַן פְּלוֹנִי וְלֹא אֲשַׁלֵּם לָךְ,
16 תִּקְנֶה גּוֹף עֶבֶד זֶה - הֲרִי זֶה יֵצֵא לְחֵירוֹת מִיָּד¹²; וְאִם
17 אָמַר לוֹ: תִּקְנֶה מַעֲשֵׂה יָדָיו - לֹא יֵצֵא לְחֵירוֹת¹³.
18 גְּבֻאִי¹⁴ עוֹבֵד פּוֹכְבִים בְּחֻבּוֹ¹⁵, או שֶׁבָּאוּ עַל הָאֲדוֹן
19 מַצְרִים וּבִקְשׁוּ לְהַרְגוֹ, וּפְדָה עֲצָמוֹ מִיָּדָן בְּעַבְדוֹ -
20 לֹא יֵצֵא לְחֵירוֹת, מִפְּנֵי שְׁנִלְקַח מִמְּנוֹ שְׂלֵא בְּרֻצוֹנוֹ¹⁶.

3 ט. שְׂכִיב מַרְעֵ⁴⁶ שֶׁפָּתַב⁴⁷ כָּל נִכְסָיו לְעַבְדוֹ, וְעַמְדוֹ⁴⁸
4 - חוֹזְרִים⁴⁹ בְּנִכְסֵים, וְאֵינּוּ חוֹזְרִים בְּעַבְדֵי; שֶׁהֲרִי יֵצֵא
5 עָלָיו שֵׁם בֶּן חוֹרִין⁵⁰.

(46) גיטין ט. מימרא של רב יוסף בר מניומי בשם רב נחמן, וראה למעלה פרק ח מהלכות זכייה ומתנה הלכה כב. (47) כדן שכיב מרע בלי קניין. (48) והבריא. (49) כדן שכיב מרע (הלכות זכייה שם הלכה יד). (50) ואף על פי שמתנת שכיב מרע אינה אלא לאחר מיתה (הלכות זכייה שם הלכה ב) ואין גט שחרור לאחר מיתה (למעלה פרק ו הלכה א) - תקנת חכמים היא שלא יחזור בעבד, מאחר שיצא עליו שם בן חורין, ובוודאי הייתה כן גם כוונת האדון, כדעת חכמים, שישוחרר מעכשיו.

פֶּרֶק שְׂמִינִי

(1) נתבארו בו דין המוכר עבד כנעני לגוי או לחוצה-לארץ ולסוריא, ועבד שברח, והמפקיר עבדו.

21 ג. מִכְרוֹ¹⁷ עַבְדוֹ לְאֶחָד מֵעַבְדֵי¹⁸ הַמְּלֶכֶךְ אוּ מִגְּדוּלָיו,
22 אִף עַל פִּי שְׁהוּא מַתְּנָה מֵהֶם - יֵצֵא הָעֶבֶד לְחֵירוֹת,
23 מִפְּנֵי שֶׁהָיָה יָכוֹל לְפִיסוֹ בְּמָמוֹן אַחֵר¹⁹.

6 א. הַמּוֹכֵר² אֶת עַבְדוֹ לְעוֹבֵד פּוֹכְבִים - יֵצֵא בֶּן
7 חוֹרִין³; וְכוֹפֵיץ⁴ אֶת רַבּוֹ לְחֹזֵר וְלִקְנֹתוֹ מִן הָעוֹבֵד
8 פּוֹכְבִים עַד עֲשָׂרָה בְּדָמָיו, וְכוֹתֵב⁵ לוֹ גֵּט שְׁחָרוּר
9 וְיוֹצֵא. וְאִם לֹא רָצָה הָעוֹבֵד פּוֹכְבִים לְמָכְרוֹ אֶפְלוֹ
10 בְּעֲשָׂרָה בְּדָמָיו - אֵין מַחֲבִיבִין אוֹתוֹ יָתֵר⁶. וְקָנַס זֶה⁷
11 אֵין גּוֹבִיחַן אוֹתוֹ וְדָנִין אוֹתוֹ אֲלֵא בְּבֵית דִּין מִמְּחִיץ⁸.
12 וְאִם⁹ מֵת הַמּוֹכֵר - אֵין קוֹנְסִין אֶת הַיּוֹרֵשׁ לְהַחְזִיר
13 אֶת הָעֶבֶד לְשְׁחָרוּר¹⁰.

(2) גיטין מג: משנה וברייתא. (3) שם. ורוצה לומר, שיצא בן חורין משעבודו של האדון היהודי, אבל לא משעבודו של הגוי, אלא כופים את האדון הראשון לפדותו מהגוי והוא יוצא לחירות, וכן אם ברח מן הגוי יצא לחירות (כסף-משנה בשם רש"י). וראה להלן שצריך גט שחרור. וכן מצאנו גם במפקיר עבדו (להלן הלכה יג), שיצא לחירות וצריך גט שחרור. (4) שם מד. מימרא של רבי יהושע בן לוי, וכפי הלשון השני שם. (5) שם מג: בברייתא. (6) שם מד. שעשרה דוקא. (7) [לפדותו עד עשרה בדמיו. אבל אם ברח - יצא לחירות, שכן הוא בכל הקנסות, שאע"פ שאין דנין אלא בב"ד מומחין - אם תפס אין מוציאין מידו (פ"ב מהלכות סנהדרין הלכה יז), וכאן תפוש העבד בעצמו (וראה למעלה פ"ה הלכה יז בכסף-משנה שם, ולהלן הלכה

(17) מימרא של רב, שם. (18) זהו פירושו של רבינו למילה: "פרהנג" שם, וראה ברש"י ו'תוספות' שם. (19) שם בגמרא.

24 ד. מִכְרוֹ²⁰ לְעוֹבֵד פּוֹכְבִים לְשִׁלְשִׁים יוֹם, מִכְרוֹ חוּץ
25 מִמְּלֶאכְתּוֹ²¹, חוּץ מִן הַמַּצּוֹת²², חוּץ מִשְׁבֹּתוֹת וְיָמִים
26 טוֹבִים²³ - הֲרִי זֶה סִפֵּק אִם נִשְׁתַּחֲרַר אוּ לֹא
27 נִשְׁתַּחֲרַר. לְפִיכָף, אִם תִּפַּס הָעֶבֶד כְּדִי דָּמָיו²⁴ לְרַבּוֹ²⁵,
28 כְּדִי שְׂיֵצֵא בְּהֵן לְחֵירוֹת מִיַּד הָעוֹבֵד פּוֹכְבִים - אֵין
29 מוֹצִיאִין מִיָּדוֹ²⁶.

(20) שם מד. בעיית שלא נפתרו. (21) כלומר, שלא ישתעבד בו, שלא מכרו אלא להשיאו לשפחתו להוליד וולדות (כסף-משנה בשם רש"י). (22) כלומר, שלא יתבטל מן המצוות שחייב בהן העבד. (23) שאינו מופקע משמירת שבת ויום-טוב. (24) [נראה מזה, שאע"פ שקנסו אותו עד עשרה בדמיו (למעלה הלכה א) - לא אמר רבינו כאן "אין מוציאין מידו" אלא "כדי דמיו", אבל יותר מכדי דמיו מוציאין מידו. ומכאן שמודה רבינו להראב"ד שבמקום שאין חסרון ממון אין תפיסה מועילה בקנס, ורק בכדי דמיו מועילה תפיסה, שמה שהגוי ירדנו בפרך ויכחישו מממונו זהו החסרון (ראה להלן), אבל ביחס ליותר מכדי דמיו אין

- 15 הוֹאִיל וַיֵּשׁ לוֹ הַפְּרוֹת, אוֹ אֵינָן כְּמִכְרֵינָן לוֹ, שֶׁהָרִי
16 הַגּוֹף שְׁלָה⁴².
- 39) שם מד: בעיא שנשארה בתיקו. (40) לחוצה לארץ.
41) של נכסי צאן ברזל שאחירותם עליו (ראה בפט"ז מהלכות אישות הלכה א). כן פירשו רש"י והמאירי, ועיין אור-שמח. (42) שהרי אם גרשה או מת, הם חוזרים לאשה (רש"י שם). ומכאן שעל עצם הוצאתם לחוצה לארץ לא קנסוהו להוציאם לחירות, אם אין כאן מכירה לחוצה לארץ (מאירי שם). וכאן לא כתב רבינו שאם תפס העבד אין מוציאין מידו, כמו שכתב למעלה בהלכה ד, לפי ששם יש חסרון ממון. וכאן, שמכרו לישראל אין חסרון ממון ולא מועילה התפיסה (ראה למעלה הערה כה, ועיין באור-שמח).
- 17 ח. עֶבֶד⁴³ שִׁיָּצָא אַחַר רַבּוֹ לְסוּרְיָא, וּמָכְרוּ שָׁם -
18 אֶבֶד אֶת זְכוּתוֹ⁴⁴. בְּמָה דְּכָרִים אֲמוּרִים? ⁴⁵ כְּשִׁיָּצָא
19 רַבּוֹ עַל מְנַת שְׁלָא לְחֹזֵר לְאַרְצָא יִשְׂרָאֵל; אֲבָל אִם
20 דַּעַת רַבּוֹ לְחֹזֵר, וַיָּצָא אַחֲרָיו, וּמָכְרוּ שָׁם - יָצָא
21 לְחֵירוֹת⁴⁶, וְכּוֹפִין אֶת הַלּוֹקֵחַ לְשַׁחֲרֵוּי.
- 43) גיטין שם, ברייתא דרבי חייא. (44) לצאת לחירות עם המכירה לחו"ל, אחרי שמדעתו יצא ושללא על-מנת לחזור, ראה להלן. (45) כן בשקלא-וטריא שם. (46) מימרא של רבי אבהו שם בשם רבי יוחנן.
- 22 ט. עֶבֶד⁴⁷ שִׁאֲמַר לְעֵלוֹת לְאַרְצָא יִשְׂרָאֵל - כּוֹפִין אֶת
23 רַבּוֹ לְעֵלוֹת עִמּוֹ, אוֹ יִמְכֹּר אוֹתוֹ לְמִי שִׁיעֲלוּהוּ
24 לְשָׁם⁴⁸. רָצָה הָאֲדוֹן לְצַאת לְחוּצָה לְאַרְצָא - אֵינּוּ יִכּוֹל
25 לְהוֹצִיא אֶת עַבְדּוֹ, עַד שִׁיָּרְצֶה⁴⁹. וְדִין זֶה - בְּכָל זְמַן,
26 אֶפְלוּ בְּזִמְן הַזֶּה⁵⁰ שֶׁהָאֲרָץ בִּיד עוֹבְדֵי כּוֹכְבִים⁵¹.
- 47) כתובות קי: במשנה: "הכל מעלין לארץ ישראל", ואמרו בגמרא "הכל מעלין - לאתווי עבדים". ועיין רש"י שם שפירש באופן אחר. (48) כן פירש רבינו את המילה "מעלין": או הוא בעצמו יעלה או ימכרהו לאחר ויעלהו. (49) שם אמרו שאפילו ברח מחו"ל לא"י אי-אפשר להוציאו (ראה להלן הלכה י), וכל-שכן אם לא היה מעולם בחוצה לארץ. (50) [כן נראה בגיטין מה. במעשה שעבד ברח מחוצה לארץ, ופסקו בו הלכה למעשה שיצא לחירות, ומעשה זה היה לפני רבי אמי, הרי שגם בזמן הזה נוהג דין זה]. (51) כן כתב בפ"ה בהלכות מלכים הלכה יב: לעולם ידור אדם בארץ ישראל, אפילו בעיר שרובה גויים - שכל היוצא לחוץ-לארץ כאילו עובד עבודה-זרה, ועיין בפיי"ג מהלכות אישות הלכה יט.
- 27 י. עֶבֶד⁵² שֶׁפָּרַח מִחוּצָה לְאַרְצָא לְאַרְצָא - אֵין מְחִזְרִין
28 לוֹ לְעֵבְדוֹת. וְעֵלְיוּ נְאֻמְרִי⁵³: לֹא תִסְגִּיר עֶבֶד אֶל
29 אֲדֻנָיו. וְאֹמְרִי⁵⁴ לְרַבּוֹ, שִׁיָּכְתֹּב לוֹ גִּט שְׁחָרוּר, וְיִכְתֹּב
30 לוֹ שֵׁטֶר חוֹב בְּדָמָיו, עַד שֶׁתִּשְׁלַח יָדוֹ וְיִתֵּן לוֹ. וְאִם⁵⁵
31 לֹא רָצָה הָאֲדוֹן לְשַׁחֲרוֹר - מִפְּקִיעִין בֵּית דִּין שֶׁעֲבוּדוֹ
32 מְעֵלְיוֹ וְיִלְף לוֹ.
- 52) גיטין שם. (53) כך דרש רבי אחי בר יאשיה, שם.
- כאן חסרון. וראה בגליון מהרש"א ליו"ד סימן רסז פן. (25) כלומר: מרבו. (26) ומכל-שכן שאם ברח מן הגוי, שיצא לחירות (ראה למעלה הערה ב). שהרי הוא תפוס בעצמו (ראה למעלה הערה ו). שאם לא כן, מה מועיל אם יפדה עצמו מן הגוי, הרי משועבד הוא לרבו ראשון? וראה בלחם-משנה ובביאורי הגר"א ליו"ד סימן רסז ס"ק קנד. והראב"ד חולק על עצם הדין, וסובר שלא מועילה תפיסה בקנס (בבא-קמא טו: ופ"ה מהלכות סנהדרין הלכה יז) אלא למי שחסרו ממון, ונראה שמקורו מזה שלא מצאנו בגמרא שמועילה תפיסה בקנס אלא בחצי נזק של שור תם (בבא-קמא טו: ופד). שיש בהם חסרון כיס אלא שאינם שכיחים, ואילו בדבר שהוא שכיח ואין בו חסרון כיס (ראה שם פד: -) בזה לא מצאנו שתהא תפיסה מועילה. וייתכן כי גם רבינו מודה לו בזה (ראה למעלה הערה כג), אלא שהוא סובר שמה שהגוי רודה בו בפרך יותר מרבו ישראל ומכחישו בגופו ובממונו, אין לך חסרון גדול מזה (כסף-משנה בשם מגדל-עוז), וראה להלן הלכה ז והערה מא.
- 1 ה. אֶחָד מוֹכֵר עַבְדּוֹ לְעוֹבֵד פּוֹכְכִים עוֹבֵד עֲבוּדָה
2 זָרָה, אוֹ שֶׁמָּכְרוֹ לְגֵר תּוֹשֵׁב²⁷, אֶפְלוּ לְכוּת²⁸ - הָרִי
3 זֶה יָצָא לְחֵירוֹת. מָכְרוֹ לְיִשְׂרָאֵל מוּמָר²⁹ - הָרִי זֶה
4 סָפֵק. לְפִיכָּה, אִם תִּפְס פְּדֵי דָמָיו מִרַבּוֹ רֵאשׁוֹן, פְּדֵי
5 לְצַאת בְּהֵן מִיד הַמוּמָר - אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדוֹ³⁰.
- 27) שם, בעיא שנפתרה. והוא גוי שקיבל עליו שלא לעבוד עבודה-זרה. (28) שם בעיא שלא נפתרה. ברם רבינו, כנראה, מדבר על כותי שאחרי הגזירה, ואז נחשב לעכו"ם גמור (ראה למעלה פ"ו הלכה ו). והבעיא בגמרא היתה, ללא ספק, על הזמן שלפני הגזירה (כסף-משנה). (29) שם בעיא שלא נפתרה. (30) כמבואר למעלה בהלכה ד.
- 6 ו. הַמוּכָר³¹ עַבְדּוֹ לְחוּצָה לְאַרְצָא - יָצָא בֵּן חוֹרִינָן³²;
7 וְכוֹפִין³³ אֶת רַבּוֹ הַשְּׂנִי לְכֹתֵב לוֹ גִּט שְׁחָרוּר, וְאֶבְדּוֹ
8 הַדְּמָיִם³⁴. וּמִפְּנֵי³⁵ מָה קָנְסוּ פֶּאֶן הַלּוֹקֵחַ לְבָדּוֹ?
9 שְׁאֵלוֹ לֹא לָקַח זֶה, לֹא יָצָא הָעֶבֶד לְחוּצָה לְאַרְצָא.
10 הַמוּכָר עַבְדּוֹ לְסוּרְיָא³⁶, וְאֶפְלוּ לְעַפּוֹ³⁷ - כְּמוֹכֵר
11 לְחוּצָה לְאַרְצָא³⁸.
- 31) גיטין מג: במשנה. (32) קנסוהו חכמים על שהוציאו לחוצה לארץ (רש"י שם). [ולא קנסו אלא כשמכרו לחוצה לארץ, אבל אם יצא והוציאו לשם - לא קנסוהו, ראה להלן הערה מא]. (33) שם מד: בברייתא: "וצריך גט שחרור". ובגמרא שם בענין מוכר עבד בסוריא, מפורש: "וכופין אותו". (34) שם, מימרא של שמואל, וכמו שהסבירה רב יוסף. (35) שם מה. שאלת אבבי ותשובת רב יוסף. (36) שם ת. בעיא שנפתרה. (37) שחציה בתחום ארץ ישראל ('תוספות' שם ב. ד"ה ואשקלון). (38) כן מדייק רבי חייא בר אבא מדברי רבי מאיר, במשנה שם ב. שעכו כחו"ל לענין מכירת עבדים.
- 12 ז. בֵּן בְּבַל³⁹ שֶׁנִּשְׂא אִשָּׁה בְּאַרְצָא יִשְׂרָאֵל, וְדַעַתוֹ
13 לְחֹזֵרוֹ⁴⁰, וְהַכְּנִיסָה לוֹ אֶשְׁתּוֹ עֲבָדִים וּשְׁפָחוֹת⁴¹ - הָרִי
14 אֵלוֹ סָפֵק, אִם הֵם כְּמִי שֶׁמָּכְרָה אוֹתָם לְחוּצָה לְאַרְצָא,

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ש"ק י"ג מנחם-אב - ספר קנין - הלכות עבדים קמג

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שעדיין לא מל ולא קיבל מצוות. (68) מימרא של רבין בשם רבי אילעאי, שם. (69) "ובלבד שיקבל עליו שבע מצוות שנצטוו בני נח ויהיה כגד תושב - ואין מקבלין גר תושב אלא בזמן שהיובל נהוג" (פ"א מהלכות מילה, ופי"ד מהלכות איסורי ביאה שם, ועיין כסף-משנה). (70) גיטין מד. מימרא של רבי אמי. (71) חבורות של ליסטים. (72) אע"פ שבאופן אחר אסור למכור עבד לגוי. (73) בתי דין. ואע"פ שבוזה הוא מחשיבים (רש"י).

22 יג. המפקיר⁷⁴ עבדו - יצא לחרות, וצריך גט
23 שחרורו⁷⁵. ואם⁷⁶ מת האדון שהפקירו - הירש פותב
24 לו גט שחרורו.

(74) שם לח: מימרא של רב חייא בר אבין בשם רב, ושם לט. מימרא של עולא בשם רבי יוחנן. (75) וכופין את רבו על כך, כדלהלן הלכה יד (מאירי לח: עמוד 163). (76) שם מ. כרבינא, שנפסקה הלכה כמותו, ולא כאמימר.

25 יד. עבד⁷⁷ שפרכה מבית האסורין, אם נתנאש ממנו
26 רבו - יצא לחרות; וכופין⁷⁸ את רבו וכותב לו גט
27 שחרורו.

(77) שם לח. מימרא של רב שמן בר אבא בשם רבי יוחנן, וכהסתייגות שהוסיפו בשקלא-וטריא לפי שיטת אביי. (78) כדי שיוכל לשאת ישראלית.

28 טו. עבד⁷⁹ שנשפה: אם נתנאש ממנו רבו ראשון -
29 כל הפודה אותו לשם עבד ששעבד בו, והרי הוא
30 שלו; ואם⁸⁰ פדהו לשם בן חורין - הרי זה בן
31 חורין. ואם לא נתנאש ממנו רבו ראשון - הפודה
32 אותו לשם עבד נוטל פדיונו מרבו, וחוזר לרבו;
33 ואם פדהו לשם בן חורין - חוזר לרבו הראשון בלא
34 כלום.

(79) גיטין לו: במשנה, כדעת תנא-קמא וכפירושו של רבא. וכן כתב הר"ף שם בשם גאון. (80) תוספתא גיטין פ"ג (הוצאת צוקרמנדל פ"ד עמ' 327,6) כתנא-קמא ולא כרבן שמעון בן גמליאל. ופירושה הראשונים בשלא נתייאש ממנו, ולפיכך חוזר הוא לרבו.

35 טז. עבד⁸¹ שעשאו רבו אפותיקי⁸² לבעל חובו,
36 ושחררו - הרי זה משחרר⁸³, וכופין⁸⁴ את בעל חובו
37 לשחררו⁸⁵. גם זה מפני תקון העולם, שלא יכגע בו
38 לאחר זמן ויאמר לו: עבדי אתה.

(81) גיטין מ: במשנה. (82) לשון רבינו בפירוש המשניות: "מילה מורכבת, פה תקנה", כלומר, שאין בעל החוב גובה אלא ממנו. (83) מימרא של רבא (שם), שהשחרור מוציא מידי שעבוד. (84) משנה, שם. (85) אבל המשחרר חייב לשלם לבעל חוב, שהרי גרם לאבד ממנו (פ"ז מהלכות חובל ומזיק הלכה יא).

39 יז. עבד⁸⁶ שהשיאו רבו⁸⁷ בת חורין⁸⁸, או שהניח⁸⁹
40 לו רבו תפלין בראשו⁹⁰, או שאמר לו רבו⁹¹ לקרות
41 שלשה פסוקין⁹² בספר תורה בפני צבור, וכן כל

(54) כן אמר רבי אמי, שם. (55) כך פסק רבי אמי במעשה שהיה, שם.

1 יא. עבד⁵⁶ זה שפרכה לארץ - הרי הוא גר צדק⁵⁷.
2 והוסיף לו הפתוב אזהרה אחרת למי שמאנה אותו,
3 מפני⁵⁸ שהוא שפל רוח יותר מן הגר, וצוה עליו
4 הפתוב שנאמר: עמך ישב בקרבך באחד שעריך
5 בטוב לו, לא תוננו - זו אף הונית דברים⁵⁹. נמצאת
6 למד, שהמאנה את הגר הזה - עובר בשלשה לאוין:
7 משום ולא תנוו איש את עמיתו⁶⁰, ומשום וגר לא
8 תונה⁶¹, ומשום לא תוננו. וכן עובר משום ולא
9 תלחצנו⁶², כמו שבארנו בענין הוניה⁶³.

(56) ראה ב'מנחת חינוך' מצוה תקסט, כי המדובר לפני ששחררו אותו, ואז עוברים עליו על לאו ד'לא תוננו'. (57) כן כתב ב'ספר המצוות' לא-תעשה רנה. (58) כן לשון רבינו גם ב'ספר המצוות' שם. (59) לשון 'ספרי', הביאו רבינו שם. (60) זה נאמר בכל ישראל, ואף הגר בכללם (ראה למעלה פי"ד מהלכות מכירה הלכה טו). (61) בהלכות מכירה שם, הביא רבינו באונאת דברים בגר גם את הפסוק "אל תנוו איש את אחיו" הנאמר באונאת ממון, לפי שבגר ישנה גם אונאת ממון בכל אונאת דברים, שעל-ידי אונאת דברים הוא מזיקו גם ממון (ראה שם בהערה סה בשם אור-שמח). ואולי עבד אף-על-פי שהוא בכלל "אחיו" (בבא-קמא פח. וראה למעלה פ"ה הלכה ה והערה מט) אינו בכלל אונאת ממון, שהרי מה שקנה עבד קנה רבו (ראה למעלה הערה נה בשם 'מנחת חינוך' שכאן מדובר לפני השחרור, אלא שלדעת 'מנחת חינוך' שם, אף לפני השחרור הרי הוא כמופקר, עיין שם). והאור-שמח שם לא הרגיש בזה, ועיין לחס-משנה]. (62) [צריך עיון, שהרי פסוק זה עוסק באונאת ממון, כמפורש בהלכות מכירה, שם]. (63) בהלכות מכירה, שם.

10 יב. הקונה⁶⁴ עבד מן העובד פוכבים סתם⁶⁵, ולא
11 רצה למול ולקבל מצות העבדים⁶⁶ - מגלגלין עמו
12 כל שנים עשר חדש, ואם לא רצה - חוזר ומוכרו
13 לעובד פוכבים או לחוצה לארץ⁶⁷. ואם התנה⁶⁸
14 העבד עליו תחלה שלא ימול - הרי זה מתר לקנימו⁶⁹
15 כל זמן שירצה בגיותו, ומוכרו לעובד פוכבים או
16 לחוצה לארץ. וכן⁷⁰ עבד שפול וטבל לשם עבדות,
17 ואחר כך הפיל עצמו לגסות⁷¹, ואין רבו יכול
18 להוציאו לא בדיני ישראל ולא בדיני העולם
19 - הרי זה מתר לו לטל דמיו מן העובד פוכבים⁷²,
20 וכותב ומעלה בערפאות⁷³ של עובדי פוכבים, מפני
21 שהוא פמציל מידם.

(64) יבמות מח: מימרא של רבי יהושע בן לוי וכתנא-קמא בברייתא ולא כרבי שמעון בן אלעזר. (65) שלא התנה עמו העבד תחילה שלא ימול, ראה להלן. (66) שהעבד חייב במצוות כנשים. (67) לפי שאסור לו לקיימו אצלו (פ"א מהלכות מילה הלכה ו, ופי"ד מהלכות איסורי ביאה הלכה ט). והמכירה לגוי או לחוצה לארץ אין בה איסור, לפי

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

102) מימרא של רבי יהושע בן לוי, במס' כתובות כח.
103) נלמד מהמבואר למעלה, שדווקא אם אמר לו רבו לקרוא בספר תורה בפני ציבור יצא לחירות, אבל באופן אחר - לא. ראה כסף-משנה ולחם-משנה.

17 יט. הלוקח¹⁰⁴ עבד מן העובד פוכבים, וקדם
18 העבד¹⁰⁵ וטבל בפני רבו לשם בן חורין - יצא
19 לחרות¹⁰⁶; שלא בפני רבו - צריך לפרש¹⁰⁷.
20 לפיכך¹⁰⁸ צריך רבו לתקפו¹⁰⁹ במים.

104) יבמות מה: מו. מימרא של רב חמא בר גוריא בשם רב, וברייתא שם בענין בלוריא הגיורת. וראה בסמוך.
105) שעשה מעשה וחשב בלבו לשם חירות, בלי שאמר מפורש בפיו. 106) לפי שלגוי לא היה בעבד קנין הגוף אלא למעשה ידיו (לקמן פ"ט הלכה ה), ואת זה הקנה לישראל. וטבילת העבד לשם חירות מפקיעה את השעבוד, שכשם שהקדש מפקיע מידי שעבוד בעל חוב, כן מפקעת קדושת ישראל את שעבודו (גמרא שם). [ואע"פ שטבילה בלי מילה אינה מכנסת אותו לכלל ישראל (פי"ג מהלכות איסורי ביאה הלכה ו) - כיון שהתחיל ונכנס קצת בדת היהודית (כעין זה כתב הרשב"א ביבמות עא. ד"ה אלא לאתויי, לענין מל ולא טבל) - יש בכוחה של התחלה זו להפקיע את השעבוד]. 107) מימרא של רבא שם, וכגירסת הרי"ף שם. 108) בכדי להקדים את העבד. 109) לתת עליו עול מלאכה בעת הטבילה כסמל השעבוד, שאז לא תועיל הכוונה והאמירה של העבד (רש"י שם ד"ה לתקפו).

21 כ. ישאל¹¹⁰ שתקף¹¹¹ עובד פוכבים קטן¹¹², או
22 מצא תינוק עובד פוכבים¹¹³, והטבילו¹¹⁴ לשם גר¹¹⁵
23 - הרי זה גר¹¹⁶; לשם עבד - הרי זה עבד¹¹⁷; לשם
24 בן חורין¹¹⁸ - הרי זה בן חורין¹¹⁹.

110) ירושלמי יבמות פרק ח הלכה א: "מצא וכו' תינוק מושלך, הטבילו לשום עבד את מוהלו לשום עבד, לשום בן חורין את מוהלו לשום בן חורין" (אור-שמח). [וכל הלכה זו נעתקה במדרש הגדול על הפסוק בשמות יב, מח, וראה במכילתא דרשב"י שם הוצ' רי"ג אפשטיין].
111) [תקיפה היא בעל-כרחו של הקטן, וראה להלן בתניוק]. 112) שאין לו הורים, כעין מצא תינוק דלהלן. [זוכה בו על-ידי תקיפתו זו זוכה מן ההפקר (ראה להלן פ"ט הלכה ד). ועיין לעיל פ"ה הלכה א, שעבד קטן נקנה במשיכה כמו בהמה. ודקדק לכתוב "קטן", לפי שגדול זוכה בעצמו, ואינו הפקר]. 113) [בתניוק אינו זקוק לתקיפה, בעל כרחו, אלא זוכה בו כבכל מציאה אחרת].
114) הפיסקא "והטבילו לשם גר הרי זה גר", אינה בירושלמי שם. 115) היינו, שכיון שטבילה זו שיהיה גר, ועדיין ישאר בעבודתו ('יקר תפארת' להרדב"ו).
116) כלומר, הועילה טבילה זו, שאם תבוא אחריה מילה, יהיה גר גמור (ראה במגיד-משנה בפ"ד מהלכות איסורי ביאה הלכה ה, שאם טבל קודם מילה - הרי זה גר). [ואע"פ שגר קטן מטבילין אותו על דעת בית-דין (פי"ג מהלכות איסורי ביאה הלכה ז) כיון שקנה אותו במשיכה או בחזקה

1 פיוצא באלו הדברים שאינו חיב בהן אלא בן
2 חורין⁹³ - יצא לחרות⁹⁴, וכופין⁹⁵ את רבו לכתב לו
3 גט שחרור. וכן אם גדר גדר שכופין עליו את
4 העבדים⁹⁶, כמו שבארנו בנדרים⁹⁷, ואמר לו רבו:
5 מופר לך⁹⁸ - יצא לחרות⁹⁹; שפיון שלא פפה אותו
6 במקום שיש לו לכפותו, גלה דעתו שהפקיע
7 שעבודו. מפאן אני אומר: שהמשחרר עבדו בכל
8 לשון, והוציא דברים מפיו שמשמען שלא נשאר לו
9 עליו שעבוד כלל, וישגמר בלבו לדבר זה - שאינו
10 יכול לחזור בו, וכופין אותו לכתב לו גט שחרור,
11 אף על פי שעדין לא פתב. אבל אם לזה¹⁰⁰ מעבדו,
12 או שעשהו אפוטרופוס, או שהניח תפלין בפני רבו
13 או שקרא שלשה פסוקים בבית הכנסת בפני רבו
14 ולא מחה בו - לא יצא לחרות¹⁰¹.

86) שם לט: ומ. מימרא של רב אשי בשם רבי.
87) כלומר, עזר לו לישא אשה, כן הוא שם מ. 88) עבד אסור בה, ולא היה האדון מכשיל את העבד באיסור, אם לא שכוונתו עתה לשחררו. ואע"פ שעדיין מעוכב הוא גט שחרור, ועדיין אסור הוא בבת חורין עד שיקבל גט שחרור - בכל זאת קל יותר האיסור במעוכב גט שחרור מבעבד גמור (אור-שמח, וכן איתא במאירי). 89) שם, מימרא של רבי יהושע בן לוי, לפי מה שפירשה רבה בר רב שילא. 90) שאין דרך העבדים להניח תפלין, שהרי מצות-עשה שהזמן גרמא היא (רש"י ו'תוספות' שם). [ולא אמרו כן אלא בתפלין שבראש, שעליהם נאמר (דברים כח, י) "וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך" - "אלו תפלין שבראש" (ברכות ו.), אבל תפלין של יד דינם ככל מצות-עשה שהזמן גרמא שאין העבד יוצא על ידן לחירות, כמו שכתבו ה'תוספות' שם]. 91) שם בברייתא נאמר שאם קרא שלשה פסוקים בבית-הכנסת בפני רבו לא יצא לחירות, אבל למד כן רבינו מדין תפלין, שכשם שבתפלין חילקו בין הניח בעצמו לבין הניח לו רבו, כמו כן יש לחלק בקריאה בין קרא בעצמו לבין אמר לו רבו לקרוא (כסף-משנה). 92) שאין העולה לתורה בציבור קורא פחות משלשה פסוקים (פי"ב מהלכות תפלה הלכה ג). 93) שאין לקרוא עבדים כנענים לתורה (הגהות מיימוניות הלכות תפלה שם, הלכה יז אות ט). 94) כלומר, גילה דעתו בפעולה זו שהוא משחררו, כמו שכתב רבינו להלן. והרי זה כאילו הפקירו, ועיין אור-שמח. 95) שם מ. בסמיכות למימרת רבי לפי גירסת הרי"ף. 96) כלומר, נדרים שחלים על העבד ושיכול הרב לכפותו על ביטולם. 97) פ"ב מהלכות נזירות הלכה יח. 98) לשון הפרה בעבד אינה יעילה, כי רק הבעל והאב מפירים ולא האדון, אך יש בזה גילוי דעת מצד האדון כי אינו רוצה לכפותו. 99) נזיר סב: במשנה: "היפר לעבדו, יצא לחרות ומשלים נזירותו". ולראב"ד גירסא ושיטה אחרת. 100) גיטין מ. 101) כיון שהעבד עשה כן בעצמו, ולא הרב.

15 יח. ואסור לאדם ללמד את עבדו תורה¹⁰². ואם
16 למדו - לא יצא לחרות¹⁰³.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ש"ק י"ג מנחם-אב - ספר קנין - הלכות עבדים קמה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

7 ב. אַחַד הַקֹּנֵה עֶבֶד פְּנֻעֵי מִיִּשְׂרָאֵל, אוּ מִן גֵּר
 8 תּוֹשֵׁב, אוּ מִן עוֹבֵד פּוֹכְבִים שֶׁהוּא כְבוּשׁ תַּחַת יָדָיו,
 9 אוּ מֵאֶחָד מִשְׂאֵר הָאֲמוֹת,⁷ יֵשׁ לוֹ לְמַכּוֹר אֶת עַצְמוֹ
 10 לְיִשְׂרָאֵל לְעֶבֶד, וְהָרִי הוּא עֶבֶד פְּנֻעֵי לְכָל דָּבָר. וְכֵן
 11 מוֹכֵר בְּנָיו וּבְנוֹתָיו; שְׁנֵאמַר: מֵהֶם תִּקְנֶנּוּ וּמִמִּשְׁפַּחְתָּם
 12 אֲשֶׁר עִמָּכֶם אֲשֶׁר הוֹלִידוּ פְּאֲרָצְכֶם. וְכָל אֶחָד מֵאלוֹ
 13 הָרִי הוּא פְּנֻעֵי לְכָל דָּבָר.

7) שאינן כבושות תחת ידינו. [ורב"כ" תימן, נוסף כאן: "וכן גר תושב או הגוי שהוא כבוש תחת ידינו או אחד משאר האומות". ובספרים שלנו נשמטו הדברים על-ידי דילוג מחמת טעות הדומות "משאר האומות" - "משאר האומות", ולפי זה מפורש בדברי רבינו שאין הברדל בין קונה עבד מן הגוי לבין גוי המוכר עצמו לעבד, וכדעת רב אחא (יבמות שם) שלעולם אינו קונה גופו אלא אחרי טבילה, ולא כרב אויא הסובר (שם) שגוי הנמכר לישראל - גופו קנוי מיד. וראה להלן הלכה ה, ועיין בכסף-משנה שם ובלחם-משנה כאן].

14 ג. אַחַד⁸ מִן הָאֲמוֹת שָׁבָא עַל שְׁפַחָה פְּנֻעֵי שְׁלֹנּוֹ
 15 - הָרִי הֵבֵן עֶבֶד פְּנֻעֵי¹⁰; שְׁנֵאמַר: אֲשֶׁר הוֹלִידוּ
 16 פְּאֲרָצְכֶם¹¹. אֲבָל הָעֶבֶד שְׁלֹנּוֹ שָׁבָא עַל אַחַת מִן
 17 הָאֲמוֹת - אֵין הֵבֵן עֶבֶד; שְׁנֵאמַר: אֲשֶׁר הוֹלִידוּ
 18 פְּאֲרָצְכֶם, וְעֶבֶד אֵין לוֹ יַחֲסֵ.¹²

8) יבמות עח: ברייתא שהובאה בסמיכות למימרא של רבי יוחנן. (9) שטבלה לשם שפחות (פט"ו מהלכות איסורי ביאה הלכה ו). (10) שייך לאדון השפחה. וראה במכילתא דרשב"י פ' משפטים (שמות כא, ד) על הפסוק האשה וילדיה: "כל בנים שיולדת, בין ממנו (מן העבד עברי) בין ממקום אחר - הרי אלו עבדים". וראה ב'תורה שלמה' שם לסימן צג. (11) וגומר "והיו לכם לאחווה", כלומר לעבדים. רוצה לומר, שאם אחד מבני התושבים הולידו משפחה שלכם, הרי הוולד עבד כנעני שלכם. (12) ואין זה "אשר הולידו". וכן מפורש ביבמות סב. הכל מודים בעבד שאין לו חייס (=יחס). אבל הגוי יש לו יחס (שם). וכן פסק רבינו בפט"ו מהלכות אישות הלכה ו. וכעצם הלכה זו, כתב רבינו גם בהלכות איסורי ביאה שם, שהבא מן העבד הרי הוא כאמו, והבא מן השפחה הרי הוא עבד. ואין לזה קשר עם מה שאמרו בקידושין סז: "באומות הלך אחר הזכר", ופסק כן רבינו בהלכות איסורי ביאה פרק יב הלכה כא: ש"גר עמוני שנשא מצרית - הוולד עמוני. וגר מצרי שנשא עמונית - הוולד מצרי", ו"זה הכלל - באומות הלך אחר הזכר" - שכל זה אינו אלא בגויים שיש להם יחס, אבל בעבד שאין לו יחס - הלך אחר הנקבה, ועיין לחם-משנה.

19 ד. מִלֶּךְ עוֹבֵד פּוֹכְבִים¹³ שְׁעֵשָׂה מְלַחְמָה, וְהִבִּיא
 20 שְׂבִיָּה וּמְכָרָה; וְכֵן אִם הִרְשָׂה לְבָל מִי שִׁירְצָה, שִׁילָף
 21 וַיִּגְנַב מֵאִמָּה שֶׁהִיא עוֹרְשָׁה עִמּוֹ מְלַחְמָה, שִׁיבִיא
 22 וַיִּמְכַּר לְעַצְמוֹ; וְכֵן אִם הָיוּ דִינָיו, שִׁפָּל מִי שְׁלֵא יִתֵּן
 23 הַמָּס - יִמְכַר, אוּ מִי שְׁעֵשָׂה כֶּף וְכֶף אוּ לֹא יַעֲשֶׂה

הרי הוא שלו, ויכול לגיירו אפילו שלא על דעת בית-דין, בתנאי שיהיה הדבר לפני בית-דין ככל גירות (שם הלכה ו), ולפיכך, אע"פ שגר קטן שהטבילוהו על דעת בית-דין, יכול למחות כשהגדיל (כתובות יא. ופ"י מהלכות מלכים הלכה ג), מפני שכל תקפו של הבית-דין לא היה אלא מפני שזכות היא לו (כתובות שם, והלכות איסורי ביאה שם) - כאן, שזכה בו בקנין, רשאי לעשות בו כבממונו, ואפילו יהא זה לחובתו. ולפיכך אינו יכול למחות כשיגדיל, ועיין לחם-משנה. ומכיון שלא כיון לשחררו רשאי הוא להשתעבד בו ('יקר תפארת' להרדב"ז). ואע"פ שהגר אינו נקנה בעבד עברי (למעלה פ"א הלכה ב) - משתעבד בו כפועל שכיר. (117) וצריך למולו לשם עבד, כבירושלמי הנ"ל. (118) [היינו, שכיון בטבילה זו גם לגירות וגם לשחרור, ראה למעלה הלכה יז, שכתב רבינו: "אני אומר שהמשחרר עבדו בכל לשון, והוציא דברים מפיו שמשמען שלא נשאר לו עליו שעבוד כלל - כופין אותו לכתוב לו גט שחרור", וכאן אינו צריך לכתוב שטר שחרור, מפני שאינו קנוי לו אלא למעשה ידיו, כל זמן שלא טבל, ראה להלן פ"ט הלכה ה בכסף-משנה, ועיין רשב"א ליבמות מה: ד"ה וקדם]. (119) כלומר, חוץ ממה שהוא גר, הרי הוא גם בן חורין, ואינו רשאי להשתעבד בו ('יקר תפארת' להרדב"ז). וצריך למהולו לשם בן חורין להשלמת גירותו, כמפורש בירושלמי הנ"ל.

1 כ.א. גַּר¹²⁰ שִׁקְדְמוּ עֲבָדָיו וְשִׁפְחוֹתָיו וְטָבְלוּ לְפָנָיו
 2 - קָנוּ עַצְמָן בְּנֵי חוֹרִין.

(120) [כלומר, גוי שעומד להתגייר]. ומקור הלכה זו ביבמות שם. (121) בכ"י תימן, ובדפוס רומי: "בפניו", וכגירסת הרי"ף שם, ראה למעלה בהלכה יט. ועיין לחם-משנה שהעיר שזהו מה שכתב רבינו למעלה בהלכה יט, ומה חידש בהלכה זו?

פֶּרֶק תְּשִׁיעִי

1) כלל בו רבינו דין ישראל או גוי שבאו על שפחה כנענית, וקניין גוי בעבד, ושאסור לשחרר עבד כנעני ומותר לעבוד בו בפרך.

3 א. יִשְׂרָאֵל² שָׁבָא עַל שְׁפַחָה פְּנֻעֵי, אָף עַל פִּי
 4 שֶׁהִיא שְׁפַחַת³ - הָרִי זֶה הַיּוֹלֵד פְּנֻעֵי⁴ לְכָל דָּבָר⁵;
 5 וְנִמְכַר וְנִקְנָה, וּמִשְׁתַּמְשִׂים בּוֹ לְעוֹלָם, כִּשְׂאֵר
 6 הָעֲבָדִים⁶.

(2) קידושין סו: במשנה, כי ולד שפחה כמותה, משום שנאמר (שמות כא, ד) "האשה וילדיה תהיה לאדוניה" (שם סח:). (3) כן מפורש במכילתא שם: "הרב שבא על שפחתו שילדיה עבדים" (כסף-משנה). (4) בכ"י תימן: "עבד כנעני". (5) כלומר, אין חוששין כלל שמא שחררה, ואם מת בלא בנים תתייבם אשתו לאחיו, כי הוא אינו בנו כלל, כמו שכתב רבינו בפ"א מהלכות חליצה הלכה ד. ולא כדעת מקצת הגאונים שחששו ואסרו לה להתייבם (פ"י מהלכות גירושין הלכה יט) ועל-אחת-כמה שלא כדעת "יש מי שהורה" שוודאי שחררה (שם), ועיין לחם-משנה. (6) הכנענים.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מי הכריחו לדבר על הפקר ולא על שחרור ממש? ואמנם בכ"י בריטיש מוזיאום, חסרה כל הפסקא הזו, ובכ"י אוקספורד חסרות המלים "וכופין אותו לכתוב גט שחרור". ונראה שפסקא זו שייכת למעלה בענין "האשה קונה שפחות ואינה קונה עבדים". ונשמטה שם ונכנסה בטעות כאן שלא במקומה (אלא שיש להגיה בה "וכופין אותה"). שכיון שיש חשד, כופים אותה לשחררה, כשם שכופין בשפחה שנוהגין בה העם מנהג הפקר, דלהלן (דלא כדעת ה'חינוך' (סוף מצוה שמו) שאסור לה לשחרר עיי"ש). ולפי זה מיושבת תיבת "וכן" (ראה למעלה הערה יט) שכשם שהתירו וכפו לשחרר בשפחה שיש בה חשד, כן התירו גם בכל דבר מצוה, וכמו כן בשפחה דלהלן. [24] "צ"ל כבכל הדרכים. [25] [למעלה פרק ח הלכה א והלכה ו, בדין המוכר עבדו לגוי או לחוצה-לארץ שכופין לשחררו]. [26] ברכות מז: וגיטין לח: "מעשה ברבי אליעזר שנכנס לבית-הכנסת ולא מצא עשרה, ושיחרר עבדו והשלימו לעשרה", וראה ברא"ש לברכות פ"ז סימן כ. [27] ציין רבינו מצוה זו כמו שמבואר שם שלא התירו אלא משום מצוה דרבים. ראה לחם-משנה. [28] תמהו בזה כמה ראשונים, איך יתכן שמצוה דרבנן תדחה מצוות-עשה מן התורה? ויש שכתבו, שכל האיסור לשחרר עבד כנעני אינו אלא אם עושה כן לטובת העבד, ונגעו בזה משום "לא תחנם" שאסור לתת לו מתנת חנם, אבל אם עושה כן לצורך עצמו, כגון שצריך לו לצירוף מנין, אין בזה שום איסור (הר"ן בגיטין שם). [29] גיטין לח. כרבינא ולא כאביי. וראה למעלה פרק ז הלכה ז.

ז. ויכול³⁰ הרב לומר לעבדו פנעני: עשה עמי ואיני זנה, אלא ילף וישאל על הפתחים ויתפרינס מן העדקה; וישאראל מצוין להחיות העבדים שביניהם³¹. במה דברים אמורים? פנעניו; שאין בית דין נזקקין לגדולים לשמר ממונם, ואם לא יאכיל לעבדיו וישקם פראוי - הם יברחו או ימותו, ואדם חס על ממונו עצמו יתר מפל אדם. אבל עבדים שהכניסה לו אשתו בתורת נכסי מלוג - חיב במזונותיהן³², שעל מנת פן הכניס אותם; שאם לא יזון אותם - ימותו ויברחו, והרי אינו חיב באחריותן³³.

(30) שם יא: במשנה ושם יב: במסקנת הגמרא. (31) שם יב. "מי שמרחם על בני חורין, מרחם על העבדים", וראה ברש"י שם. (32) כן מפורש בבראשית-רבה פרשה מה: "ולה שפחה מצרית, שפחת מלוג היתה, והיה חייב במזונותיה" (אור-שמה). ויתכן כי דין עבדי מלוג, שהכניסה לו האשה, כדין האשה עצמה, שכשם שלאשה אין הבעל יכול לומר צאי מעשה ידיך למזונותיך (פ"ב מהלכות אישות הלכה ד), כך אינו יכול לומר כן לעבדי מלוג, ועיין ראב"ד ומגיד-משנה. (33) אבל בעבדים מנכסי צאן ברזל שחייב באחריותם (פט"ז מהלכות אישות הלכה א) - אין הדין כן.

ח. מתר לעבד פנעני פפרד³⁴. ואף על פי

1 - ימכר; הרי דיניו דין, ועבד הנלקח פדינין אלו -
2 הרי הוא פנעני לכל דבר.

(13) יבמות מה: ומו.

3 ה. עובד פוכבים שקנה עובד פוכבים לעבדות - לא
4 קנה גופו, ואין לו בו אלא מעשה ידי¹⁴. אף על פי
5 כן, אם מכרו לישראל - הרי גופו קנוי לישראל¹⁵.

(14) ואם מכרו לישראל וקדם וטבל לשם בן חורין, יצא לחירות (למעלה פ"ח הלכה יט). (15) אם הטבילו לשם עבדות (כסף-משנה בפירוש השני), מה-שאיין-כן בגוי עצמו, שאף אם הטבילו לשם עבדות לא קנהו לגופו.

6 ו. האשה¹⁶ קונה שפחות, ואינה קונה עבדים, אפלו
7 קטנים¹⁷, מפני החשד¹⁸. ואם קנתה אותם - הרי זו
8 קנתה גופם כאיש. ויראה לי, שאינה אסורה לקנות
9 אלא עבד בן תשע שנים ומתשע ולמעלה¹⁹. וכן²⁰
10 אסור²¹ לאדם לשחרר עבד פנעני, וכל המשתחררו -
11 עובר בעשה, שנאמר: לעלם בהם תעבדו; ואם
12 שחררו - משחרר, כמו שבארנו²², וכופין²³ אותו
13 לכתב גט שחרור בכל הדרכים²⁴ שבארנו²⁵. ומתר
14 לשחררו לדבר מצוה, אפלו למצוה של דבריהם²⁶.
15 כגון שלא היו עשרה בבית הפנסת²⁷ - הרי זה
16 משחרר עבדו ומשלים בו המנין. וכן כל פיוצא
17 ברה²⁸. וכן שפחה²⁹ שנוהגין בה העם מנהג הפקר,
18 והרי היא מכשול לחוטאים - כופין את רבה
19 ומשחררה, פדי שתנשא וסור המכשול. וכן כל
20 פיוצא בזה.

(16) בבא-מציעא עא. כברייאתא, וכתנא-קמא, שאינה יכולה לקנות לא עבריים ולא כנעניים, בניגוד לדעת רשב"ג, שמתיר לה לקנות עבדים כנעניים, וראה למעלה פ"א הלכה ב. (17) כן כתב רבינו בפרק כב מהלכות אסורי ביאה הלכה טז, וכן נראה בגמרא שם שחשבו לפרש הברייאתא הנ"ל בעבדים עבריים, והרי שם נזכרו גם שפחות, וכידוע, אין שפחה עבריה נמכרת אלא בהיותה קטנה (ראה למעלה פ"ד הלכה א), ואם כן הוא-הדין שעבדים הנזכרים שם הם קטנים (הגר"א ביו"ד סימן רסו ס"ק מה) ועוד, שהרי אלמנה אסורה לגדל כלב מפני החשד (בבא-מציעא שם), ועבד קטן אינו פחות חשוד לענין זה מכלב (הגר"א באה"ע סימן כב ס"ק כה). (18) כן בגמרא שם: "אשה לאו אורח ארעא". (19) שבפחות מבן תשע - אינו ראוי לביאה (פ"א מהלכות אישות הלכה ג). ומכיון שאין כאן אלא חששא בלבד, לא החמירו לחשוש שמא יגדל ויבואו לידי עבירה (כסף-משנה), ויש מחמירים בזה (טור). (20) תיבת "וכן" אינה נוחה. שנראה שאין לה קשר עם מה שלמעלה (כסף-משנה. וראה להלן הערה כב). (21) גיטין לח. מימרא של רב יהודה בשם שמואל. (22) למעלה פרק ה הלכות א-ג. (23) [כל הפסקא הזאת תמוהה: הרי שחררו, ולמה צריך לכופנו? ואם מדובר כשהפקירו, שזקוק הוא עוד לשחררו וכופין אותו על כך (למעלה פרק ח הלכה יג הערה עד) -

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

בהמותיהם אין זה מצד הרחמים הטבעיים אלא שזהו סוג אחר של רחמים.

וזהו מה שהוסיף כאן הרמב"ם "שהשפיע להם הקב"ה טובת התורה וצוה אותם בחוקים ומשפטים צדיקים רחמנים הם על הכל" שרחמים אלה אינם טבעיים אלא שהושפעו לישראל על ידי הקב"ה דרך התורה.

(על פי לקו"ש חל"ז ע' 72)

~ נקודות משיחות קודש ~

"ואע"פ שהדין כך מדת חסידות ודרכי החכמה ... ולא יכביד עולו על עבדו.."

ולכאורה צריך להבין, אם הנהגה זו שלא להצר לעבדו היא מדרכי החכמה כמו שכתב בהלכה קודמת ש"אם לא יאכיל לעבדיו וישקם כראוי יברחו או ימותו ואדם חס על ממונו עצמו" מדוע צריך גם הטעם של מדת החסידות הרי החכמה לבד מחייבת הנהגה זו ובפרט שהקדים מדת החסידות לדרכי החכמה.

והביאור הוא: כדי להעלות על דעתו שגורם סבל מיותר לעבד ולא לחשוב שמצד טבעו הוא עבד ורגיל בכך, צריך למדת החסידות.

וכשיש בו מדת החסידות מתייחס לעבד באופן אחר לגמרי כפי שממשיך הרמב"ם: "וכן מפורש בדרכי איוב הטובים שהשתבח בהם אם אמאס משפט עבדי ואמתי בריבם עמדי הלא בבטן עושני עשהו ויכוננו ברחם אחד" ומתוך שמרגיש עניין זה, מביין גם מצד דרכי החכמה שאם יצר לו ולא יאכלהו וישקהו ימות או יברח.

וההוראה בעבודת ה' שלמדים מדברי הרמב"ם שאפילו יהודי שנמצא במעמד ומצב של עבד כנעני ו"עבדא בהפקירא ניחא ליי" הרי שמצד מדת החסידות ודרכי החכמה צריך הקב"ה להתנהג עמו מתוך רחמים וצדק להאכילו ולהשקותו מכל מאכל כו'.

ולא עוד אלא שצריך להקדים את מזונו של העבד, ועוד לפני שמתענג על עבודתם של ישראל - "קרבני לחמי לאשי ריח נחוחי" נותן ליהודי כל ענייני התענוג שלו ופשיטא שאינו מעבידו בפרך ח"ו.

(על פי יין מלכות 199 קנין טימן ג)

~ נקודות משיחות קודש ~

"שהשפיע להם הקב"ה טובת התורה וצוה בחוקים ומשפטים צדיקים – רחמנים הם על הכל".

אבל בהלכות איסורי ביאה (פ"ט הי"ז) כתב שרחמנים הם מטבעם ולא הזכיר שזה שייך לציווי התורה כי כאן הכוונה על הציווי להנהגה של רחמים עם עבדו, אבל בהל' איסורי ביאה הכוונה היא לרגש המצוי בלב איש הישראלי, ולכן לא הזכיר ציווי התורה.

(על פי לקו"ש חל"ז ע' 64 הנ' 40)

1 שְׁהֵדִין כֶּף, מִדַּת חֲסִידוֹת וְדַרְכֵי חֲכָמָה, שְׁיִהְיֶה אָדָם
2 רַחֲמָן וְרוֹדֵף צָדֵק, וְלֹא יִכְבֵּיד עָלוּ עַל עַבְדּוֹ, וְלֹא
3 יִצַר לוֹ, וְיֵאָכִילֵהוּ וְיִשְׁקֵהוּ מִכָּל מֵאֲכָל וּמִכָּל מִשְׁתֶּה.
4 חֲכָמִים הֵרָאשׁוּנִים הָיוּ נוֹתְנִין לְעַבְד לְעֵבֶד מִכָּל תְּבַשְׂלִיל
5 וְתַבְשְׂלִיל שֶׁהָיוּ אוֹכְלִין³⁵, וּמִקְדִּימִין מְזוּן הַבְּהֵמוֹת
6 וְהָעֲבָדִים³⁶ לְסַעֲדַת עֲצָמָן. הֲרִי הוּא אוֹמֵר: כְּעֵינִי
7 עֲבָדִים אֶל יַד אֲדוֹנֵיהֶם, כְּעֵינִי שִׁפְחָה אֶל יַד גְּבֵרָתָהּ.
8 וְכֵן³⁷ לֹא יִבְזֶהוּ בֵּיד, וְלֹא בְדַבְרֵים; לְעַבְדוֹת מְסָרָן
9 הַקְּתוּב, לֹא לְבוֹשָׁה. וְלֹא יִרְבֶּה עָלָיו צַעֲקָה וְכַעַס,
10 אֲלֵא יִדְבַר עִמּוֹ בְּנִחַת וְיִשְׁמַע טַעֲנוֹתָיו. וְכֵן מִפְּרִשׁ
11 בְּדַרְכֵי אִיּוֹב הַטּוֹבִים שֶׁהִשְׁתַּבַּח בָּהֶן: אִם אֲמַאֵס
12 מִשְׁפֵּט עַבְדִי וְאֲמַתִּי בְרָכָם עִמָּדִי. הֲלֹא בְּבִטָּן עֲשִׂנִי
13 עֲשֵׂהוּ, וְיִכְוֹנְנוּ בְּרַחֵם אֶחָד. וְאִין³⁸ הָאֲכֻזְרִיּוֹת וְהַעֲזוּת
14 מִצְוִיָּה אֲלֵא בְּעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים עוֹבְדֵי עֲבֹדָה זָרָה;
15 אָבֵל זָרְעוּ שֶׁל אֲבָרָהָם אֲכִינּוּ, וְהֵם יִשְׂרָאֵל, שֶׁהִשְׁפִּיעַ
16 לָהֶם הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא טוֹבַת הַתּוֹרָה, וְצִוָּה אוֹתָם
17 בְּחֻקִּים וּמִשְׁפָּטִים צְדִיקִים - רַחֲמָנִים הֵם עַל הַכֹּל.
18 וְכֵן בְּמִדּוֹתָיו שֶׁל הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, שֶׁצְּוֹנָנוּ לְהַדְמוֹת
19 בָּהֶם³⁹, הוּא אוֹמֵר: וְרַחֲמָיו עַל כָּל מַעֲשֵׂי⁴⁰. וְכָל
20 הַמְרַחֵם⁴¹ - מְרַחֲמִין עָלָיו; שְׁנֹאמֵר: וְנִתֵּן לָךְ רַחֲמִים
21 וְרַחֲמָךְ וְהִרְבֵּה⁴².

~ נקודות משיחות קודש ~

ואע"פ שהדין כך מדת חסידות ודרכי החכמה"

ומשמע מדבריו שאף שניהג בדרכי החכמה אין זה מספיק ובכדי לנהוג בעבד ברחמנות צריך גם לדרכי החסידות. ויובן זה על פי מה שהוסיף הרמב"ם שהחכמים הראשונים היו מקדימין מזון הבהמות והעבדים לסעודת עצמן, ולכאורה מדוע הוסיף כאן בהמות לעבדים, ובפרט שהקדמת המזון לבהמות הוא דין ולא מדת חסידות ואותו לומדת הגמרא מהפסוק "ונתתי עשב בשדך לבהמתך ואכלת ושבעת" שהקדים הכתוב מאכל הבהמה.

ויש לומר שבה שצירף הרמב"ם בהמות עם עבדים בא ללמד שהנהגתו בחסד וברחמים עם עבד כנעני היא בגדר מדת חסידות ולא רק מדרכי החכמה. כי הנה מצד השכל יכול האדון לחשוב שמכיון שתפקיד העבד לעשות כל העבודות גם הבזויות ביותר, הרי שאין להטות לו חסד כי בכך עלול לשכוח את מקומו ותפקידו, ולעניין זה לא תועיל גם מדת חסידות ורחמים כי הם רחמים מוגבלים מצד הנברא ואינם חלים על עבד כנעני בעניינים שיגרמו לו שלא לעבוד עבודתו.

לכך הוסיף הרמב"ם שחכמים הראשונים היו מקדימין מזון הבהמות לסעודת עצמן, כי מובן ופשוט שאף מי שהוא רחום וחסדן ויתעורר לרחם על בעלי חיים אין רחמיו עליו יותר מרחמיו על בני ביתו, וזה שהיו מרחמים על

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

של שבתאי בר מרינוס: "כל המרחם על הבריות, בידוע שהוא מזרעו של אברהם אבינו, וכל מי שאינו מרחם וכו' בידוע שאינו מזרעו של אברהם אבינו." (39) לפי הכלל הידוע: מה הוא רחום, אף אתה רחום וכו'" (שבת קלג: ופ"א מהלכות דיעות הלכה ו'). (40) [ראה בבבא-מציעא פה. שפסוק זה מדבר גם בבבא-מציעא]. (41) שבת קנא: ברייתא בשם רבי גמליאל ברבי. (42) ולא הביא רבינו את הצד השלישי של הברייתא: "וכל שאינו מרחם וכו'" כדי לסיים בדבר טוב.

סליקו להו הלכות עבדים

נגמר ספר שנים עשר, והוא ספר קנן.

ומנן פְּרָקִים שֶׁל סֵפֶר זֶה שְׁבָעִים וְחֲמֵשָׁה: הַלְכוֹת מְכִיָּה - שְׁלֹשִׁים פְּרָקִים. הַלְכוֹת זְכִיָּה וּמִתְנָה - שְׁנַיִם עָשָׂר פְּרָקִים. הַלְכוֹת שְׁכָנִים - אַרְבָּעָה עָשָׂר פְּרָקִים. הַלְכוֹת שְׁלוּחֵינִי וְשֹׁתְפֵינִי - עָשָׂר פְּרָקִים. הַלְכוֹת עֲבָדִים - תְּשַׁעָּה פְּרָקִים.

(34) ראה למעלה פ"א הלכה ו, מה היא עבודת פרך. וכתב בכסף-משנה שכן משמע, שמתור לעבוד בפרך בעבד כנעני, מזה שלא הזהירה התורה על עבודת פרך אלא בעבד עברי. [וכן מפורש בספרא (בהר פרשה ז הלכה ב-ג): "לא תרדה בו בפרך, שלא תאמר לו החם הכוס הזה והוא אינו צריך, הצין לי את הכוס וכו' עדור תחת הגפן וכו'." שמא תאמרו הואיל ואסרת לנו את כל אלו, במה נשתמש? תלמוד-לומר "ועבדך ואמתך אשר יהיו לך מאת הגויים".] (35) בירושלמי (בבא-קמא פרק ח הלכה ד): "רבי יוחנן אכל קופוד (=בשר) ויהיב לעבדיה (=ונתן לעבד כנעני שלו), שתי חמרא (=שתה יין) ויהיב לעבדיה, וקרי אנפשיה הלא בבטן עושני עשהו - הבא במידת רחמים". (36) בברכות מ. "אמר רב יהודה אמר רב, אסור לאדם שיאכל קודם שיתן מאכל לבהמתו, שנאמר ונתתי עשב בשדך לבהמתך, והדר ואכלת ושבעת". ואע"פ שעבדים לא נזכרו שם - למד כן רבינו מן הסברא, והסתמך על הפסוק בתהלים שהביא. (37) נדה מז. מימרא של שמואל. (38) ביצה לב: מימרא

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – ז"י"ג מנחם-אב תשע"ז

ב. וְכַשֵּׁם שֶׁהַלֹּקֶחַ עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה, כֵּן הַנוֹתֵן.⁵
שְׁנָאֲמַר: וְלִפְנֵי עוֹר לֹא תִתֵּן מִכְשָׁל.⁶

(6) כמו שאמרו לענין איסור ריבית (בבא-מציעא עה, ב) שהלווה הנותן עובר משום ולפני עור וגוי. הוא-הדין לענין שוחד (ביאור הגר"א שם ס"ק ג).

ג. כָּל דִּין שִׁיּוֹשֵׁב וּמַגְדֵּל מַעְלָתוֹ, כְּדִי לְהַרְבּוֹת שְׂכָר לְחַזְזָיו⁷ וְלִסְוִפְרֵיו⁸ - הֵרִי הוּא בְּכָלֵל הַנוֹטִים אַחֲרֵי הַבָּצַע. וְכֵן עָשׂוּ בְּנֵי שְׁמוּאֵל. וְלִכְּפֹ הַנְּאֻמַּר לָהֶם:⁹ וַיִּטּוּ אַחֲרֵי הַבָּצַע וַיִּקְחוּ שְׂחָד¹⁰. וְלֹא שְׂחָד מִמּוֹן בְּלִבָּד, אֶלָּא אֶפְלוּ שְׂחָד דְּבָרִים. וּמַעֲשֵׂה בְדִין אֶחָד, שֶׁהָיָה עוֹלָה בְּדוּגִית¹¹ קִטְנָה לְעֵבֵר בְּנֶהֱרָ, וּפְשֻׁט אֶחָד יָדוֹ וְסִיעוֹ בְּעֵלִיתוֹ, וְהָיָה לוֹ דִּין, וְאָמַר לוֹ הַדִּין: הֲרִינִי פְּסוּל לָךְ לְדִין¹². וּמַעֲשֵׂה בְּאֶחָד, שֶׁהָעֵבֵר אֶבְרָה¹³ - נוֹצֵה שֶׁל עוֹף - מֵעַל רִדְדִי¹⁴ הַדִּין, וְאַחֵר פְּסָה רִק¹⁵ מִלִּפְנֵי הַדִּין, וְאָמַר לוֹ: הֲרִינִי פְּסוּל לָךְ לְדִין. וּמַעֲשֵׂה בְּאֶחָד, שֶׁהֵבִיא מִתְנָה אַחַת מִמִּתְנֹת כְּהֵנָה לְדִין כְּהֵן, וְאָמַר לוֹ: פְּסוּל אֲנִי לָךְ לְדִין. וּמַעֲשֵׂה בְּאֶרֶס¹⁶ אֶחָד שֶׁל דִּין, שֶׁהָיָה מְבִיא לוֹ תְּאֵנִים מִתּוֹךְ שְׂדֵהוּ מֵעֵרֵב שֶׁבֶת לְעֵרֵב שֶׁבֶת. פֶּעַם אַחַת הִקְדִּים וְהֵבִיא בְּחִמְשֵׁי בִשְׁבֶת, מִפְּנֵי שֶׁהָיָה לוֹ דִּין. וְאָמַר לוֹ הַדִּין: הֲרִינִי פְּסוּל לָךְ לְדִין. אֵף עַל פִּי שֶׁהִתְאַנֵּים מִשָּׁל דִּין, הוֹאִיל וְהֵבִיאָן שֶׁלֹּא בְּזִמְזוֹן - נִפְסַל לוֹ לְדִין¹⁷.

יום א' ז' מנחם-אב ה'תשע"ז

הַלְכוֹת סִנְהֶדְרִין וְהַעֲנָשִׁין הַמְּסוּרִין לָהֶם

פְּרָק שְׁלֹשָׁה וְעֶשְׂרִים

1) איסור לקיחת שוחד אפילו לזכות את הזכאי. מקרי שוחד דברים, שצריך הדיין להתרחק מהם. האיסור לדון לאהובו או לשנוא עליו. חרדת הדיין מאימת הדין.

1 א. לא תקח שחד. אין צריך לומר לענות את הדיין,²
2 אלא אפלו לזכות את הנזכאי³ ולחייב את החייב -
3 אסור, ועובר בלא תעשה, והרי הוא בכלל ארור
4 לקח שחד⁴. וחייב להחזיר השחד פְּשִׁיתִּבְעֵנו הַנוֹתֵן⁵.

(2) לזכות את החייב, שעל זה הוא מוזהר משום: לא תטה משפט. (3) שלא יחייבו אם זכאי הוא (כתובות קה, א וברש"י). (4) ושם עמ' ב אמרו: "מה שוחד? שהוא חד", כלומר, הנותן והמקבל נעשים לב אחד, כיון שלקח ממנו שוחד, נתקרבה דעתו אצלו ונעשה כגופו, "ואין אדם רואה חובה לעצמו" (שם). (5) כמו שאמרו (תמורה ד, ב) כל דבר שאמרה תורה אל תעשה ועשה, אינו עשוי ואינו מועיל, ושם ו, ב הסיקו, שרבית שלקח המלווה יוצאה ללווה ע"י תביעתו בבית-הדין, וממנה למד רבינו לענין שוחד (ביאור הגר"א לחו"מ ט, ב). וכן אמר הנביא שמואל (שמואל-א, יב, ג) "ומיד מי לקחתי כופר ואעלים עיני בו ואשיב לכם".

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום א' ו' מנחם-אב - ספר שופטים - הלכות סנהדרין קמט

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

7) שמשיו המזמינים את הנתבעים לדין. (8) הכותבים את פסקי הדין. (9) בכת"י תימן: בהן. (10) ואמרו (שבת נו, א) "כל האומר בני שמואל חטאו (במקח שוחד והטיית דין) אינו אלא טועה... ומה אני מקיים "ויטו אחרי הבצע"? שלא עשו כמעשה אביהם, שהיה שמואל הצדיק מחזור בכל מקומות ישראל ודן אותם בעריהם... והם לא עשו כן אלא ישבו בעריהם כדי להרבות שכר לחזניהם ולסופריהם".

11) סירה, מלשון הכתוב (עמוס ד, ב) "ואחרייתכן כסירות דוגה". (12) כתובות קה, ב. (13) כנף, הנוצות הגדולות בכנף, מלשון הכתוב (דברים לב, יא) "ישארה על אברתו". ובכת"י תימן, תיבה זו איננה. ויתכן, שסגנון זה נמשך אחר הכתוב (איוב לט, יג) "אם אברה חסידה ונוצה". (14) צעיף עליון, ככתוב (ישעיה ג, כג) "והצניפות והרדידים". (15) שעל הארץ. (16) פועל המעבד אדמת בעל השדה, בתנאי שיקח לעצמו חלק מן היבול, והשאר לבעל השדה. (17) כתובות שם, וכן סנהדרין ז, ב. וכתב הסמ"ע לחו"מ סי' ט, ס"ק ד שאפילו שוחד דברים ממש, כגון להקדים שלום לדיין, כשלא היה דרכו להקדים לו עד כה - אסור. כמו שאסרו זה לענין ריבית, ראה הל' מלוה ולוה פ"ה, ה"ב.

1 ד. כַּל דִּין שְׁשָׂאֵל שְׂאֵלָה¹⁸ - פְּסוּל לְדִין לְזֶה
2 שֶׁשְׂאֵילוֹ¹⁹. בְּמָה דְבָרִים אָמוּרִים? בְּשֵׁלָא הִיָּה לֹו
3 לְדִין לְהִשְׂאִיל; אֲבָל הִיָּה לֹו לְהִשְׂאִיל - כְּשֶׁר, שֶׁהִי
4 גַם זֶה שׂוֹאֵל מִמֶּנּוּ.

18) כלים, או חפץ שימושי איזה שהוא. (19) כתובות קה, ב ורש"י שם מפרש: שרגיל לשאול, משמע מזה, שאם אינו רגיל לשאול ממנו אלא במקרה בלבד, מותר לו לדוננו, וכן בשו"ע חו"מ סי' ט, סע' א.

5 ה. כַּל דִּין שְׁנוּטֵל שְׁכָרוֹ לְדוֹן - דִּינָיו בְּטָלִים²⁰.
6 וְהוּא שְׂלָא²¹ יְהִיָּה שְׁכָר הַנֶּכֶר; אֲבָל אִם הִיָּה עוֹסֵק
7 בְּמִלְאכְתּוֹ, וּבָאוּ לְפָנָיו שְׁנִים לְדִין, וְאָמַר לְהָן: תְּנוּ
8 לִי מִי שְׂעִיעָה תַּחְתִּי עַד שְׂאֲדוֹן לְכֶם, או תְּנוּ לִי
9 שְׁכָר בְּטָלְתִי - הִרִי זֶה מִתָּר. וְהוּא שְׂעִיעָה הַדְּבָר נֶכֶר
10 שֶׁהוּא שְׁכָר הַבְּטָלָה בְּלִבְד וְלֹא יוֹתֵר²², וְיִטֵּל
11 מִשְׁנֵיהֶם בְּשׂוּה זֶה בְּפָנָיו זֶה²³ - כְּגוֹן זֶה מִתָּר²⁴.

20) משנה, בבכורות כט, א. וכתב הר"ן בקידושין סוף פ"ב, שלא דין זה בלבד, שנטל עליו שכר, הוא בטל, אלא כל דיניו שדן קודם לכן בטלים אלא-אם-כן ידוע שלא נטל בהם שכר, זהו ששנינו: "דיניו בטלים". (21) כבר העיר ה"פרי חדש", שהנוסחה האמיתית היא: "והוא שיהיה שכר הניכר", וכן הנוסח בדפ' וינציאה, כלומר: שיהא ניכר ששכר זה הוא שכר הדיינות. (22) כתובות קה, א. ובירושלמי סנהדרין פ"א, ה"א אמרו: נתנים לדיין שכר בטלו, ולעד שכר בטלו. (23) שאם יטול מזה שלא בפני זה, יחשוב חבירו שנתן לו יותר, או הנותן עצמו יחשוב שלא נטל רק ממנו ויחשדהו שנטל שוחד (כסף-משנה). (24) ואם הוא שכר בטלה, אלא שאינו ניכר לאחרים, על זה שנינו (כתובות קה, א) "מכוער הדיין שנטל שכר לדין, אלא שדינו דין".

28 ט. כַּל דִּין שְׂאֵינוּ דָן דִּין אָמַת לְאָמַתוֹ - גוֹרֵם
29 לְשִׁכְנָה שְׂתִסְתַּלַּק מִיִּשְׂרָאֵל³⁶. וְכַל דִּין שְׁנוּטֵל מִזֶּה
30 וְנוֹתֵן לְזֶה שְׂלָא בְּדִין - הַקְדוּשׁ בְּרוּף הוּא גוֹבָה

12 ו. אָסוּר לְדִין לְדוֹן לְמִי שֶׁהוּא אוֹהֵבוּ, אָף עַל פִּי
13 שְׂאֵינוּ שׂוֹשְׁבֵינוּ²⁵ וְלֹא רְעוּ אֲשֶׁר כִּנְפֵשׁוּ; וְלֹא לְמִי
14 שְׂשׂוֹנָאוּ, אָף עַל פִּי שְׂאֵינוּ אוֹיֵב לוֹ וְלֹא מִבְּקֵשׁ
15 רְעוּתוֹ²⁶; אֲלֵא צְרִיף שִׁיְהִיו שְׁנֵי בְּעַלֵי דִינִים שְׂוִין
16 בְּעֵינֵי הַדִּינִים וּבְלִבָּם²⁷. וְאִם לֹא הִיָּה מִפִּיר אֶת אֶחָד
17 מֵהֶם וְלֹא מַעֲשִׂיו - אֵין לָהּ דִּין צְדָק כְּמוֹהוּ²⁸.

25) ידידו המלווה אותו בימי חופתו. "רעה דוד" (שמואל-ב, טו, לו) מתרגם יונתן: "שושבינא דדוד". (26) כתובות קה, ב, אוהבו - לא יראה לו חובה; שונאו - לא יראה לו זכות. ובשבת קיט, א אמר מר בר רב אשי: פסול אני לדין לתלמיד-חכם, מתוך שחביב עלי כגופי, ואין אדם רואה חובה לעצמו, וראה סנהדרין כט, א. ומדקדוק לשון רבינו: אסור לדיין לדין, נראה שאין זה אלא אסור, אבל אין הדין נפסל משום כך (רדב"ז, וכן בשו"ע חו"מ ז, ז). (27) סנהדרין ז, ב, "לא תכירו פנים במשפט - לא תכירוהו (=מחמת אהבה); לא תנכרהו" (=מחמת שנאה), וכן בבאורי הגר"א (חו"מ ז, ל). (28) 'ספרי' דברים, פט"ז: "ושפטתם צדק - צדיק בצדקו, תובע ומביא ראיות" (ביאור הגר"א שם, אות לא), כוונת הספרי, שלא ידון הדיין ע"פ השערה, מתוך נאמנות של בעל-דין אחד נגד חבירו, אלא שיהיה "צדיק בצדקו", במה שנוגע לדין זה, ע"פ ראיות והוכחות, ומכאן, שיותר טוב שלא יכיר הדיין את הבעל-דין ואת מעשיו, כדי שהכרעת המשפט תוחלט רק ע"פ צדקת המשפט הנידון (באר אליה, להרב ר' א"י הכהן קוק).

18 ז. כַּל שְׁנֵי תַלְמִידֵי חֻכְמִים שְׂשׂוֹנְאִים זֶה אֶת זֶה -
19 אָסוּרִין לִישֵׁב בְּדִין זֶה עִם זֶה²⁹. שְׂדָבָר זֶה גוֹרֵם
20 לִיצִיאַת מִשְׁפָּט מְעַקֵּל³⁰, מִפְּנֵי הַשְּׂנְאָה שְׂבִינֵיהֶן דַּעַת
21 כַּל אֶחָד נוֹטֵה לְסַתֵּר דְבָרֵי חֲבֵרוֹ.

29) סנהדרין כט, א. (30) מלשון הכתוב (חבקוק א, ד) "על כן יצא משפט מעוקל".

22 ח. לְעוֹלָם יִרְאֶה דִין עֲצָמוֹ כְּאֵלוֹ חֲרֵב מִנְחַת לוֹ עַל
23 צְוֹארוֹ³¹, וְגִיְהִנֵם פְּתוּחָה לוֹ מִתַּחְתֵּיו³². וְיַדַע אֶת מִי
24 הוּא דָן, וְלִפְנֵי מִי הוּא דָן³³, וּמִי עֲתִיד לְהַפְרֵעַ מִמֶּנּוּ
25 אִם נָטָה מִקְּו הַאָּמֶת. שְׂנְאָמַר: אֱלֹהִים נִצָּב בְּעֵדַת
26 אֱלֹ³⁴. וְאוֹמַר: רְאוּ מָה אֲתֶם עוֹשִׂים, כִּי לֹא לְאָדָם
27 תִּשְׁפָּטוּ כִּי לִיִּזְיִ³⁵.

31) סנהדרין ז, א וכגירסת הר"יף שם, ונוסח התלמוד: כאילו חרב מונחת לו בין יריכו. (32) שם. החרב - רומז לעונש בעולם-הזה, והגיהנם - לעולם-הבא (סמ"ע לחו"מ ת, ח). (33) את הקב"ה (סנהדרין ו, ב). (34) מכאן, שהוא דן לפני הקב"ה, והכתוב מסיים: "בקרב אלהים ישפוט", כלומר: הקב"ה הנזכר בראש הפסוק, ישפוט בקרב אלהים - הם הדיינים להפרע מהם (סמ"ע שם, יא). (35) הרי שהוא כדן את הקב"ה.

28 ט. כַּל דִּין שְׂאֵינוּ דָן דִּין אָמַת לְאָמַתוֹ - גוֹרֵם
29 לְשִׁכְנָה שְׂתִסְתַּלַּק מִיִּשְׂרָאֵל³⁶. וְכַל דִּין שְׁנוּטֵל מִזֶּה
30 וְנוֹתֵן לְזֶה שְׂלָא בְּדִין - הַקְדוּשׁ בְּרוּף הוּא גוֹבָה

26 שְׁפִטְמָה עָלָיו, אֶפְלוּ אִשָּׁה או קְרוֹבִי: זֶה פְּרוּעַ הוּא! 27
 27 אִם סְמְכָה דַעְתּוֹ עַל דְּבָרָיו - יֵשׁ לוֹ לֹמַר לְזֶה: לֹא 28
 28 תִּפְרַע אֶלָּא בְּשׁוּבָעָה¹⁰. או אִם הָיָה עָלָיו¹¹ שְׁטֵר חוֹב 29
 29 לְאַחֲרָי¹² - יִתֵּן לְזֶה שְׁלֹא נִפְגַּם שְׁטֵרוֹ פְּלִלִי¹³, וְיִנְיַח 30
 30 זֶה שְׁנִפְגַּם שְׁטֵרוֹ בְּדַבְרֵי הָאֶחָד¹⁴. או יִשְׁלַף הַשְּׁטֵר 31
 31 בְּפָנָיו¹⁵ וְלֹא יִדוֹן בּוֹ. כְּפִי מַה שְׁיִרְאֶה. וְכֵן מִי שֶׁבָּא 32
 32 וְטָעַן שְׂנֵי לֹו פִּקְדוֹן אֶצֶל פְּלוֹנִי שְׁמַת בְּלֹא צְוָאָה, 33
 33 וְנָתַן סִימָנִין מִבְּהֻקִּין¹⁶, וְלֹא הָיָה זֶה הַטּוֹעֵן רְגִיל 34
 34 לְהִפְגֵּס בְּבֵית זֶה הָאִישׁ שְׁמַת¹⁷, אִם יָדַע הַדִּין שְׁזָה 35
 35 הַמַּת אֵינּוּ אֲמוּד¹⁸ לְהִיּוֹת לוֹ חֶפְצֵן זֶה¹⁹, וְסְמְכָה דַעְתּוֹ 36
 36 שְׂאִין זֶה הַחֶפְצֵן שֶׁל מַת - מוּצִיאֵו מִן הַיּוֹרְשִׁין וְנוֹתְנּוֹ 37
 37 לְזֶה הָאֲמוּד בּוֹ²⁰ וְנָתַן סִימָנִים²¹. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּזֶה. 38
 38 שְׂאִין הַדְּבָר מְסוּר אֶלָּא לְלִבּוֹ שֶׁל דִּין, לְפִי מַה 39
 39 שְׁיִרְאֶה לוֹ שֶׁהוּא דִין הָאֶמֶת. אִם כֵּן, לְמַה הַצְּרִיכָה 40
 40 תּוֹרָה שְׁנֵי עֲדִים? שְׁבֻזְמָן שְׁיִבּוֹאוּ לְפָנָי הַדִּין שְׁנֵי 41
 41 עֲדִים - דִּדוֹן עַל פִּי עֲדוֹתָן, אִף עַל פִּי שְׂאִינוֹ יוֹדַע 42
 42 אִם בְּאֶמֶת הַעֲדִידוֹ אוּ בְּשִׁקְרָא²².

(2) שהיה אדם תובעו ממון והוא פפר. (3) אע"פ שבדרך כלל אין עד אחד נאמן לפסול את חבריו לשבועה. (4) התובע. (5) כתובות פה, א. (6) שהם פסולים לעדות לגמרי. (7) שם, רבא האמין את אשתו בעדות כזו, בהיותו משוכנע שהיא לא תשקר. (8) מידי המלוה הטוען את הלווה. (9) שהם פסולים לעדות, כי אילו עד אחד כשר, נאמן לטעון שטר פרוע הוא זה, לחייב את המלוה להשבע, אפילו כשאין דעת הדיין סימכת על דבריו, כמבואר בהל' מלוה ולווה פי"ד, ה"א. (10) כתובות שם, וכפירוש ה'תוספות' שם בשם רבינו חננאל. (11) על הלווה. (12) שלוח ממנו כסף, ואין לו לשלם אלא לאחד מהם. (13) שלא ערערו עליו לומר: פרוע הוא. (14) כדעת רב אלפס שם: "בשורא דדיינא", וכפי שפירשו הרא"ש שם פ"ט, אות ו. (15) וגם לא יקרענו, אלא שלא יגבה בו. ויתכן, אם ילך לבית-דין אחר, שאינו סומך על עד פסול זה, יגבה בו (רא"ש שם בשם רש"י). וכן סיכמו בכתובות פה, א שלא קורעים השטר לגמרי. (16) מצויינים ובוררים ביותר. (17) שנוכל לחשוד בו, שהסתכל בסימנים והתחקה עליהם. (18) אין אנשים אומדים אותו על כך (רש"י לגיטין נב, ב). (19) כגון שהיה עני, והחפץ הוא דבר יקר מאד. (20) שהוא מוחזק כעשיר, ואנשים אומדים אותו בחפץ כזה. (21) אבל אילו היה הנפקד "אמוד בו" - אין סימני המפקיד מועילים לו, כי שמא קנהו הנפקד ממנו (כתובות פה, ב) והשווה הל' שאלה פ"ו, ה"ד. וכתבו ה'תוספות' שם, אע"פ שאילו היה הנפקד חי וטוען שלי הוא החפץ הוא נאמן, אע"פ שאינו אמוד, כי אולי מציאה מצא או קיבלו במתנה, בכל זאת אין אנו טוענים כן לטובת היתומים, כי זהו דבר נדיר מאד. (22) ומכאן, שאם יודע הדיין שהעידו שקר, עליו לדון כפי מה שהוא יודע ולא יחוש לעדים (רדב"ז, וראה בסמוך ה"ג).

43 ב. כָּל אֵלוֹ הַדְּבָרִים הֵן עֵקֶר הַדִּין. אֶבֶל מְשֻׁרְפוֹ בְּתֵי 44
 44 דִּינֵין שְׂאִינָן הַגּוֹנִים, וְאֶפְלוּ הֵיוּ הַגּוֹנִים כְּמַעֲשֵׂיהֶם

1 מִמֶּנּוּ נִפְשׁוֹת. שְׁנֹאמְר: וְקָבַע אֶת קִבְעֵיהֶם נִפְשׁ³⁷. 2
 2 וְכָל דִּין שֶׁדִּין דִּין אֶמֶת לְאֶמֶת, אֶפְלוּ שְׁעָה אֶחַת - 3
 3 כְּאֵלוֹ תִקֵּן אֶת כָּל הָעוֹלָם כְּלוּ³⁸, וְגוֹרֵם לְשִׁכְיִנָּה 4
 4 וְשִׁמְרָה בְּיִשְׂרָאֵל. שְׁנֹאמְר: אֱלֹהִים נֹצֵב בַּעֲדַת אֱלֹ³⁹. 5
 5 וְשִׁמְרָה יֹאמֵר הַדִּין: מַה לִּי וְלַצְּרָה הַזֹּאת? תִּלְמוּד 6
 6 לֹמַר: וְעַמְּכֶם בְּדָבָר מִשְׁפָּט⁴¹ - אֵין לְדִין אֶלָּא מַה 7
 7 שְׁעִינֵינוּ רִואוֹת⁴².

(36) סנהדרין ז, א. (37) שם. (38) שבת י, א "כאילו נעשה שותף להקב"ה במעשה בראשית". (39) סנהדרין שם. (40) שאם יטעה יענש. (41) לפי הטענות שעמכם במשפט, לפי אותם דברים תשפטו, ולא תיענשו (שם ו, ב וברש"י). (42) עליו להתכוון להוציאו לאמתו, ושוב לא יענש (שם וברש"י).

8 י. וְלַעוֹלָם יְהִיוּ בְּעַלֵי דִינֵין לְפָנָי פְּרָשְׁעִים⁴³, 9
 9 וּבְחֻזְקַת שְׁפָל אֶחָד מֵהֵן טוֹעֵן שִׁקְרָא⁴⁴, וְדוֹן לְפִי מַה 10
 10 שְׁתִּרְאֶה מִן הַדְּבָרִים. וְכִשְׁפִּטְרוּ מִלְּפָנָי - יְהִיוּ 11
 11 בְּעֵינָי כְּצַדִּיקִים, כְּשֶׁקָּבְלוּ עֲלֵיהֶם אֶת הַדִּין, וְדוֹן כָּל 12
 12 אֶחָד מֵהֶם לְכַף זְכוּת⁴⁵.

(43) שלא יטה לבן לאחד מהם, לומר: איש פלוני חשוב הוא ולא יטעון שקר, שאם אתה אומר כן, אין אתה רואה לו חובה (אבות פ"א מ"ח וברע"ב). (44) כדי שיחפש בטענותיהם וברמאות של כל אחד, ועי"ז ירד לאמתת הדין (תוספות יו"ט שם). (45) שלא תחשוד בחייב לומר: גזלן היה זה, אלא תזכהו לומר: שמא טועה היה ולא נתכוון לגזול (שם וברע"ב).

יום שני ח' מנחם-אב ה'תשע"ז

פֶּרֶק אַרְבָּעָה וְעֶשְׂרִים

(1) דיני ממונות שחותכים בהם על פי אומדנות חזקות, למרות שאין בהם ראיות ברורות. אזהרה לדיין לא לחתוך הדין כשיודע בו שהוא מרומה. הסמכות לדיין לענוש ולהכות משום סייג וגדר בלבד. שלא יהיה כבוד הבריות קל בעיני הדיין.

13 א. יֵשׁ לְדִין לְדוֹן בְּדִינֵי מְמוֹנַת עַל פִּי הַדְּבָרִים 14
 14 שְׂדַעְתּוֹ נוֹטָה לְהֵן שְׁהֵן אֶמֶת, וְהַדְּבָר חֻזַּק כְּלָבוֹ 15
 15 שֶׁהוּא כֵּן, אִף עַל פִּי שְׂאִין שֶׁם רְאָה בְּרוּרָה. וְאֵין 16
 16 צְרִיךְ לֹמַר, אִם הָיָה יוֹדַע בְּדָאֵי שְׁהַדְּבָר כֵּן הוּא, 17
 17 שֶׁהוּא דִין כְּפִי מַה שְׁיִוִּדַע. בְּיַצֵּד? הֲרֵי שְׁנַתְחִיב אֲדָם 18
 18 שְׁבוּעָה בְּבֵית דִּין², וְאָמַר לְדִין אֲדָם שֶׁהוּא נֹאמֵן 19
 19 אֶצֶל וְשְׂדַעְתּוֹ סוּמְכַת עַל דְּבָרָיו, שְׁזָה הָאִישׁ חֲשׂוֹד 20
 20 עַל הַשְּׁבוּעָה - יֵשׁ לְדִין לְהַפֵּךְ הַשְּׁבוּעָה³ עַל 21
 21 שְׁפָנְגָדוֹ⁴, וְלִשְׁבַע וְיִטַּל; הוּאִיל וְסְמְכָה דַעְתּוֹ שֶׁל דִּין 22
 22 עַל דְּבָרֵי זֶה⁵. אֶפְלוּ הִיתָה אִשָּׁה אוּ עֶבֶד⁶ נֹאמְנִים 23
 23 אֶצֶל, הוּאִיל וּמִצָּא הַדְּבָר חֻזַּק וְנִכּוֹן כְּלָבוֹ - סוּמְךָ 24
 24 עָלָיו וְדוֹן⁷. וְאֵין צְרִיךְ לֹמַר, אִם יָדַע הוּא עֲצָמוֹ שְׁזָה 25
 25 חֲשׂוֹד. וְכֵן אִם יִצָּא⁸ שְׁטֵר חוֹב לְפָנָיו, וְאָמַר לוֹ אֲדָם

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום שני ח' מנחם-אב - ספר שופטים - הלכות סנהדרין קנא

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מוכת, שהדין מרומה, היה כותב ונותן ביד הנתבע, שאין לשום דיין להשתדל בדין זה" (שו"ע חו"מ טז, ג). וכתוב בהגהות מיימוניות, כל זה כשהתובע רמאי, אבל אם הנתבע טוען ברמאות - יש לחתכו, ואין הדיין יכול להסתלק, שלא יהא חוטא נשכר. וכן בשו"ע שם סעיף ד. (37) שאל יתנצל הדיין לומר, איני רואה בטענות שום צד של רמאות, כי דברים אלה מסורים ללב, והקב"ה יודע מה שבלבו, ועל כגון זה נאמר (ויקרא כה, יז) "ויראת מאלהיך" (סמ"ע לחו"מ טו, יא). וראה בבא-מציעא נח, ב "כל דבר המסור ללב, נאמר בו: ויראת מאלהיך".

ד. יש לבית דין להלקות מי שאינו מחייב מלקות, ולא להרג מי שאינו מחייב מיתה. ולא לעבר על דברי תורה, אלא לעשות סניג³⁹ לתורה. וכיון שרואים בית דין שפרצו העם בדבר⁴⁰, יש להן לגדר ולחזק הדבר פפי מה שניראה להם. הכל הוראת שעה, לא שיקבע הלכה לדורות. מעשה והלקו אדם שבעל אשתו תחת אילן⁴¹. ומעשה באחד שרכב על סוס בשפת בימי יונים⁴², והביאוהו לבית דין וסקלוהו⁴³. ומעשה ותלה שמעון בן שטח שמונים נשים⁴⁴ ביום אחד באשקלון. ולא היו שם כל דרכי הדרישה וחקירה והתראה, ולא בעדות ברורה, אלא הוראת שעה פפי מה שניראה⁴⁵.

(38) שיתכוון לבוד מלבו חיוב מיתה לשאינו חייב. (39) גדר. (40) הרסו את הגדר וזלזלו בו. (41) בפרהסיא, והרי זו פריצות גדר הערוה. וכלשון רבינו בהל' איסורי ביאה פכ"א הי"ד: "שלא יראה כזנות, וירגילו עצמם לידי זנות". (42) שהיוונים גזרו גזירות על ישראל, והיו המצוות בזויות בעיניהם. (43) אע"פ שאין זה אלא איסור מדרבנן בלבד, ואין עליו עונש מיתה, כמבואר בהל' שבת פכ"א ה"ט. (44) מכשפות. (45) שהיו בנות ישראל פרוצות בכשפים, ותלאן לפרסם חומר העוון, ודן את כולן ביום אחד, אע"פ שאין דנים שנים ביום אחד - מפני קרוביהן שלא יתקשרו להצילן (סנהדרין מה, ב וברש"י), ושאר כל ההוראות מנויות שם מו, א.

ה. וכן יש לבית דין פכל מקום ובכל זמן להלקות אדם ששמועתו רעה⁴⁶, והעם מרננים עליו⁴⁷ שהוא עובר על העריות. והוא שיהיה קול שאינו פוסק, כמו שבארנו⁴⁸, ולא יהיו אלו אויבים ידועים שמוציאין עליו שמועה רעה⁴⁹. וכן מבזין את זה ששמועתו רעה, ומחריפין את יולדתו⁵⁰ בפניו⁵¹.

(46) ששומעים עליו, שהוא עובר עבירות (קידושין פא, א), שנאמר (שמואל-א ב, כד) "אל בני, כי לא טובה השמועה אשר אנכי שומע". (47) מדברים בו. "ודבת עם" (יחזקאל לו, ג) מתרגם יונתן: ורנת עם. (48) בהל' סוטה פ"ב, הי"ד. (49) כי אם יש לו אויבים - הם הם שהוציאו הקול ואין חוששים לו (יבמות כה, א). (50) אמו. (51) מגילה כה, ב, ומפרש רש"י שם, ד"ה: בגימ' אל ושי"ן בשם תשובות הגאונים: מותר לבזות גם את אמו שילדתו. וכתב הר"ן שם:

1 - אינן חכמים פראוי ובעלי בינה, הספימו רב פתי
2 דיני ישראל: שלא יהפכו שבועה²³ אלא בראיה
3 ברורה. ולא פגמו שטר ויפסידו חזקתו בעדות
4 אשה או פסול. וכן בשאר כל הדינים. ולא ידון הדין
5 בסמיכת דעתו ולא בדיעתו, פדי שלא יאמר כל
6 הדיוט: לפי מאמין לדברי זה, ודעתי סומכת על זה.
7 וכן אין מוציאין מן היתומים אלא בראיה ברורה,
8 לא בדיעת הדין ולא באמרו המת²⁴ או הטוען²⁵. ואף
9 על פי כן, אם העיד אדם נאמן בדבר מפל הדברים,
10 ונטתה דעת הדין שאמת הוא אומר - ממתין בדין²⁶,
11 ואינו דוחה עדותו, ונושא ונותן עם בעלי דינים עד
12 שיודו לדברי העד, או יעשו פשרה²⁷, או יסתלק מן
13 הדין²⁸.

(23) על התובע. (24) אם הוא אמוד או לא. (25) דעת הגאונים, הובאה ברי"ף לכתובות פ"ט. (26) משהה הדין ומחמיצו. (27) רי"ף שם. (28) וכתוב ב"הגהות מיימוניות": צריכים הדיינים להתרחק בכל יכלתם, שלא יקבלו עליהם דין תורה (אלא דרך פשרה), כי מאד נתמעטו הלככות. ובירושלמי סנהדרין פ"א ה"א, אמרו: בימי שמעון בן שטח ניטלו דיני ממונות, אמר רבי שמעון בר יוחאי: ברוך ה' שאיני חכם לדון. ופירש ה"פני משה": איני יכול לדון, ואין עלי עונש המשפט, וחושך עצמו מן הדין היה.

14 ג. ומנין לדין שהוא יודע שהוא מרמה²⁹, שלא
15 לאמר: אהתכננו³⁰, ויהיה תקולר³¹ תלוי בצוארי
16 העדים? תלמוד לומר: מדבר שקר תרחק³². כיצד
17 יעשה? ידרש בו ויחקר הרבה בדרישה ובחקירה
18 של דיני נפשות³³. אם נראה לו לפי דעתו [שאין בו
19 רמאות - חותך את הדין על פי העדות. אבל אם
20 היה לבו נוקפון] שיש בו רמאות; או שאין דעתו
21 סומכת על דברי העדים, אף על פי שאינו יכול
22 לפסלן; או שדעתו נוטה שבעל דין זה רמאי ובעל
23 ערמה, והשיא³⁴ את העדים, אף על פי שהם פשרים
24 ולפי תמם העידו, וזה הטעם; או שנראה לו מפלל
25 הדברים, שיש שם דברים אחרים מסתרין³⁵, ואינן
26 רוצים לגלותם - כל אלו הדברים וכיוצא בהן אסור
27 לו לחתך אותו הדין, אלא יסלק עצמו מדין זה,
28 וידיננו מי שלבו שלם בדבר³⁶. והרי הדברים
29 מסורים ללב. והפתוב אומר: פי המשפט לאלהים
30 הוא³⁷.

(29) שמבין מדברי העדים שאין עדותם אמת. (30) אפסקנו. (31) שלשלת העוון. (32) שבועות ל, ב. (33) שהיא מדוקדקת מאד, ומבוארת בהל' עדות פ"א, ה"ד-ה. (34) שידלם או הסיתם. (35) נעלמים. (36) ודוקא שלא נתברר אצלו שהוא מרומה, אבל אם יודע הדיין בבירור שעדי שקר הם, אינו רשאי להסתלק מן הדין אלא ידון כפי ידיעתו את האמת (רדב"ז). "וכשהיה הרא"ש רואה באומד

קנב שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום שלישי ט' מנחם-אב - ספר שופטים - הלכות סנהדרין

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

64 לקשור. 65) ארתחשסתא מלך פרס נתן רשות לעזרא לענוש את העבריינים כל אחד כראוי לו וכראות עיניו. 66) לעקרו מן השורש אותו ואת זרעו (רש"י לעזרא שם), אבל בתלמוד מועד קטן שם, אמרו: לשרושי - זו הרדפה, ומפרש רבינו: לסחוב על הארץ (כסף-משנה). 67) עונש ממון. 68) מפרש רבינו: לאסרו בבית הסוהר, אבל רש"י שם מפרש: לקשרו על העמוד ולהלקותו, וכן בעזרא מפרש רש"י: "ולאסורין - לייסרו ביסורין", ועונש בית הסוהר לא הוזכר בדבריו.

כל זה באדם רגיל, אבל תלמיד-חכם - אסור לבזותו אלא פסוהו כלילה, והשווה הל' תלמוד תורה פ"ז, ה"א.

1 ו. וְכֵן יֵשׁ לְדִין תְּמִיד לְהַפְקִיר מְמוֹן שְׂשִׁישׁ לוֹ בְּעָלִים, 2 וּמֵאָבֶד וְנוֹתֵן⁵² כְּפִי מֵה שְׂפִירָה לְגֵדֵר פְּרָצוֹת הַדֶּת 3 וּלְחֹזֵק הַבְּדִק⁵³, אוֹ לְקִנְס אֲלֵם⁵⁴ זֶה. וְהָרִי הוּא אוֹמֵר 4 בְּעֵזְרָא: וְכֹל אֲשֶׁר לֹא יָבוֹא לְשִׁלְשֵׁת הַיָּמִים בְּעֵצַת 5 הַשָּׁרִים וְהַזְּקָנִים יַחֲרֵם כָּל רְכוּשׁוֹ. מִכָּאן, שְׁהַפְקִיר 6 בֵּית דִּין - הַפְּקִיר⁵⁵.

י. כָּל אֵלֹה הַדְּבָרִים - לְפִי מֵה שְׂפִירָה הַדִּין שְׂזָה 21 רְאוּי לְכָף וְשִׁשְׁעָה צְרִיכָה. וּבְכָל יְהִי מַעֲשֵׂיו לְשֵׁם 22 שְׁמַיִם⁶⁹. וְאֵל יְהִי כְבוֹד הַבְּרִיּוֹת קָל בְּעֵינָיו, שְׁהָרִי 23 הוּא דוֹחֵה אֶת לֹא תַעֲשֶׂה שָׁל דְּבָרֵיהֶם⁷⁰. וְכֹל שְׂכָן 24 כְבוֹד בְּנֵי אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב⁷¹, הַמְחִזְקִין בְּתוֹרַת 25 הָאֱמֶת, שְׂיִהְיֶה זֶהִיר שְׁלֹא יִהְרַס כְּבוֹדָם; אֲלֵא 26 לְהוֹסִיף בְּכָבוֹד הַמְּקוֹם בְּלִבָּד. שְׂכָל הַמְּבַזֵּה אֶת 27 הַתּוֹרָה⁷² - גּוֹפּוֹ מִחֻלָּל עַל הַבְּרִיּוֹת; וְהַמְּכַבֵּד אֶת 28 הַתּוֹרָה - גּוֹפּוֹ מְכַבֵּד עַל הַבְּרִיּוֹת⁷³. וְאֵין כְּבוֹד 29 הַתּוֹרָה אֲלֵא לַעֲשׂוֹת עַל פִּי חֻקֶּיהָ וּמִשְׁפָּטֶיהָ⁷⁴. 30

52) מזה לזה. ובכתי" תימן: ומאבד זכותם כפי מה שיראה. 53) הסדק, שנראה בחומת הדת. 54) תקיף ואנס. 55) מועד קטן טז, א. ובגיטין לו, ב. ושם הוסיפו עוד מקור, שנאמר (יהושע יט, נא) "אלה הנחלות אשר נחלו אלעזר הכהן... וראשי האבות" וגו' - וכי מה ענין ראשים אצל אבות? לומר לך, מה אבות מנחילים את בניהם כל מה שירצו, אף ראשים מנחילים העם כל מה שירצו.

7 ז. וְכֵן יֵשׁ לְדִין לְנִדוּת⁵⁶ וּלְהַחְרִים⁵⁷ מִי שְׂאִינוֹ בֵּן 8 נְדוּי, כְּדִי לְגֵדֵר פְּרִץ, כְּפִי מֵה שְׂפִירָה לוֹ וְהַשְׁעָה 9 צְרִיכָה לְכָף. וְיֹאמֵר, שְׂנֵדְהוּ וְהַחְרִימְהוּ⁵⁸ עַל דַּעְתוֹ⁵⁹. 10 וּפְרָסֶם חֻטְאוֹ בְּרַבִּים. שְׂנֵאָמֵר: אוֹרוֹ מְרוֹז אָמֵר 11 מְלֵאף וְיִי⁶⁰, אוֹרוֹ אָרוֹר יִשְׁבִּיָה, כִּי לֹא כָּאוֹ לַעֲזֵרַת 12 יִי⁶¹.

69) לגדור פרצות הדת, ולעשות סייג לתורה, וכן אמרו (אבות פ"ב, מ"ב) "וכל מעשיך יהיו לשם שמים". 70) של החכמים, שעליהם אמרה תורה (דברים יז, יא) "לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך" (ברכות יט, ב) וכדברי רבינו בהל' אבל פ"ג הי"ד: "מיטמא (הכהן) בטומאה מדבריהם לכבוד הבריות, כיצד? אבל שהלך בבית הפרס, הכל הולכים אחריו שם לנחמו" וכו'. 71) כדברי רבי עקיבא, במשנה בבא-קמא ז, ב. 72) העוסקים וההוגים בה. 73) אבות פ"ד מ"ו, וכפירוש רבינו והרע"ב שם. 74) כמו שאמרו (מדרש 'שמות רבה' פרשה ל אות כג) "שלא נתן לכם הקב"ה את התורה, אלא על-מנת שתעשו את הדינים", וכשהוא משתדל לעשות סייג לתורה ולדון את הפורצים בה, הרי זה מכבד את התורה.

56) להרחיקן, שאומר: פלוני יהא בשמתא. 57) לומר עליו: פלוני מוחרם, כמבואר בהל' תלמוד תורה פ"ז, ה"ב. והמנוחה - אין כוללים אותו בעשרה לכל דבר שצריך עשרה, ולא יושבים בארבע אמותיו, אבל מלמד הוא לאחרים ומלמדים אותו, ונשכר לאחרים, ושוכר. יותר עליו המוחרם, שאינו שונה לאחרים ואין שונים לו, אינו נשכר ואין נשכרים לו, ואחרי שישב בנידוי שלשים יום ולא ביקש להתירו - מנדים אותו שנית, ישב שלשים יום אחרים ולא ביקש להתירו - מחרימים אותו (שם ד"ו). 58) בכתי" תימן: או שהחרימהו. 59) השליח אומר: שמנדהו על דעתו של גדול בית-הדין, כדי שהחוטא יחוש לנפשו, שאם לא ידגיש שליח בית-הדין, שזה על דעת גדול בית-הדין, אין להאשים את החוטא כשלא יחוש לדבריו (כסף-משנה). 60) הרי שמחרימו על דעת הגדול. 61) הרי שמפרסם חטאו ברבים (מועד קטן טז, א).

יום שלישי ט' מנחם-אב ה'תשע"ז

פֶּרֶק חֲמִשָּׁה וְעֶשְׂרִים

1) האיסור לפרנס ומנהיג, לנהוג בשררה ובגסות על הציבור. הכיבוד ההדדי בין הדיין והציבור. שאסור לפרנס ולדיין להתבזות בפני הציבור. שלא לפגוע בכבודו של שליח בית-דין, המוזמן לבוא לבית-דין ולא בא, מה עונשו. זמנים ידועים שאין קובעים בהם ימי דין לבעלי דין.

א. אָסוּר לְאָדָם לְנַהֵג בְּשִׁרְרָה עַל הַצְּבּוֹר וּבְגִסוּת 31 הַרוּחַ², אֲלֵא בְּעֵנָה וְיִרְאָה. וְכֹל פְּרָנְס³ הַמְּטִיל אִימָה 32 יִתְרָה עַל הַצְּבּוֹר שְׁלֹא לְשֵׁם שְׁמַיִם - נִעְנָשׁ, וְאִינוֹ 33 רוֹאֶה לוֹ בֵּן תְּלָמִיד חֻכָּם. שְׂנֵאָמֵר: לֵכֵן יִרְאוּהוּ 34 אֲנָשִׁים, לֹא יִרְאֶה כָּל חֲכָמִי לְבָד⁴. 35

13 ח. וְכֵן יֵשׁ לְדִין לַעֲשׂוֹת מְרִיבָה עִם הָרְאוּי לְרִיב 14 עִמוֹ, וְלִקְלוֹלוֹ וְלְהַפְכוֹתוֹ וְלְתַלְשׁ שְׁעָרוֹ, וְלְהַשְׁבִּיעוֹ 15 בְּאֵלֵהֶם בְּעַל פְּרוּחוֹ שְׁלֹא יַעֲשֶׂה אוֹ שְׁלֹא עֲשֶׂה. 16 שְׂנֵאָמֵר: וְאִרִיב עִמָּם וְאֶקְלָלֵם⁶², וְאֶפְהֵ מֵהֶם אֲנָשִׁים 17 וְאֶמְרִטֶם, וְאֶשְׁבִּיעֵם בְּאֵלֵהֶם⁶³.

62) את אלה שהושיבו נשים נכריות. 63) שלא יתנו בנותיהם לבני הגויים (מועד קטן, שם).

18 ט. וְכֵן יֵשׁ לוֹ לְכַפּוֹת⁶⁴ יָדָיו וּרְגָלָיו, וְלֶאָסֵר בְּבֵית 19 הָאֲסוּרִים, וְלְדַחֵף וְלְסַחֵב עַל הָאֶרֶץ. שְׂנֵאָמֵר: הֵן 20 לְמוֹת⁶⁵ הֵן לְשִׁרְשִׁי⁶⁶, הֵן לַעֲנֵשׁ נְכֻסִין⁶⁷ וְלֶאָסוּרִין⁶⁸.

2) יהירות. 3) מנהיג. "את שלושת הרועים" (זכריה יא, ח) מתרגם יונתן: יתלתא פרנסיא. 4) ראש השנה יז, א,

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – יום שלישי ט' מנחם-אב – ספר שופטים – הלכות סנהדרין קנג

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

זה קל וחומר בנו של קל וחומר (סמ"ע שם סעיף קטן כב).
16) על פי מליצת הכתוב בישעיה כה, יב. (17) פסחים מט,
א "וגורם שם רע לו ולבניו עד סוף כל הדורות". והשווה
הלכות דעות פרק ה, הלכה ב"ג, ובביאורנו שם אות יד בשם
ה"זוהר".

אליהוא אמר לאיוב: לפי שהיית מטיל אימה יתירה על דורך
חינם, לפיכך, לא זכית להתקיים לך בנים חכמי לב (רש"י
לאיוב שם), ובסנהדרין צב, א אמרו: "כל פרנס שמנהיג את
הציבור בנחת, זוכה ומנהיגם לעולם הבא". והשווה הלכות
תשובה פרק ג, הלכה י"ג.

27 ה. אָסור לְנַהֵג קְלוֹת רֹאשׁ בְּשָׁלִיחַ בֵּית דִּין¹⁸. וְהָרִי
28 הַשְּׁלִיחַ נֶאֱמַן בְּשָׁנִים לְעִנְיַן הַנְּדוּוֹי. שְׂאֵם אָמַר: פְּלוֹנֵי
29 הַקְּלָנִי¹⁹, אוּ הַקְּלָה הַדִּין, אוּ לֹא רָצָה לְבוֹא לְדִין -
30 מִשְׁמַתִּין²⁰ אוֹתוֹ עַל פִּיּוֹ. אָבָל אֵין פּוֹתְבִין פְּתָחָא²¹
31 עָלָיו עַד שְׂיִבֹאוּ שָׁנִים וְיַעֲדוּ עָלָיו שְׁמָנַע לְבוֹא
32 לְבֵית דִּין²².

1 ב. וְכֵן אָסור לוֹ לְנַהֵג בְּהֵן קְלוֹת רֹאשׁ, אָף עַל פִּי
2 שֶׁהֵן עֲמֵי הָאָרֶץ⁵. וְלֹא יִפְסִיעַ עַל רֹאשֵׁי עַם הַקְּדוֹשׁ.
3 אָף עַל פִּי שֶׁהֵן הַדְּיוֹטוֹת וְשִׁפְלִים - בְּנֵי אַבְרָהָם
4 יִצְחָק וְיַעֲקֹב הֵם, וְצִבְאוֹת הַשָּׁם שֶׁהוֹצִיא מֵאָרֶץ
5 מִצְרַיִם בְּכַח גְּדוֹל וּבְכֵד חֲזָקָה. וְסוֹבֵל טַרַח הַצְּבוּר
6 וּמִשְׁאָן. כְּמֹשֶׁה רַבְּנוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ: כְּאֲשֶׁר יִשָּׂא הָאֱמָן
7 אֶת הַיִּגְקֹם⁸. וְהָרִי הוּא אוֹמַר: וְאֲצִוֶּה אֶת שִׁפְטֵיכֶם. זֹ
8 אֲזַהֲרֶה לְדִין, שִׁיִּסְבֹּל אֶת הַצְּבוּר כְּאֲשֶׁר יִשָּׂא הָאוֹמֵן
9 אֶת הַיִּזְקֹם. צֵא וְלִמַּד מִמֹּשֶׁה, רַבֵּן שֶׁל כָּל הַנְּבִיאִים.
10 כִּינֵן שֶׁשְּׁלַחוּ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא בְּמִצְרַיִם, וְנֶאֱמַר:⁹
11 וְיִצְוֶם אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. אָמְרוּ מִפִּי הַקְּבֵלָה¹⁰, שְׂאֵמַר
12 לָהֶם לְמֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן: עַל מִנַּת שִׁיְהִיו מְקַלְלִים אֶתְכֶם
13 וְסוֹקְלִין אֶתְכֶם בְּאֲבָנִים.

18) ההולך להזמין איש לדין. 19) ביזה אותי.
20) מנדים, וכמבואר לעיל פרק כ"ד, הלכה ז ובביאורנו שם.
21) שטר-שמתא. המודיע שפלוני נתנדה על שלא רצה לבוא
לדין. ומוסרים אותו בידי התובע, ראה בהלכות מלווה פרק
כ"ב, הלכה ג. ונקרא פיתחא - שזוהי הפתיחה וההתחלה
לסדר הפעולות שבית דין נוקט לגביית החוב מידי הלווה
למלווה (הערוך). ויש מפרשים: לשון חרב שלופה, ככתוב
(תהילים נה, כב) "והמה פתיחות". ורש"י שם מפרש: לשון
קללה הוא בארמית, כמו פתיחה שבש"ס, שהוא "שטר
שמתא". (22) בבא קמא קיב, ב, כי הואיל ויצטרך לשלם
דמי סופר הדיינים, כשיתירו לו את נידויו, כמבואר בסמוך
הלכה ח, אין אנו מוציאים ממון פחות משני עדים (שם).

5) שאינם בני תורה, וחכמינו אמרו (נדריים פא, א) "מפני
מה אין מצויים תלמידי חכמים לצאת תלמידי חכמים
מבניהם... משום שקורים לאנשים חמורים" (=מבזים אותם
מפני תורה שבהם, רש"י). 6) בכתב יד טימן: ולא יפסע.
7) סנהדרין ז, ב. כשהיה המתורגמן דורש היו הציבור
יושבים לארץ, והמפסיע ביניהם לילך ולישב במקומו, נראה
כמפסיע על ראשם (רש"י). 8) שם ח, א. 9) בכתב יד
טימן: הקדוש-ברוך-הוא להם במצרים נאמר וכו'.
10) ספרי פרשת בהעלותך אות צא.

33 ו. אֵין שְׁלִיחַ בֵּית דִּין חֵיב בְּאֲמִירַת דְּבָרִים²³ מִשּׁוּם
34 לְשׁוֹן הָרַע²⁴. וְכָל הַמַּצְעֵר שְׁלִיחַ בֵּית דִּין - יֵשׁ לְבֵית
35 דִּין רְשׁוּת לְהַפְתּוֹ מִפֶּת מַרְדּוּת²⁵.

14 ג. כְּדָרְךָ שֶׁנֶּצְטָוָה הַדִּין לְנַהֵג בְּמִצְוֶה זוֹ, כִּף נֶצְטָוָה
15 הַצְּבוּר לְנַהֵג כְּבוֹד בְּדִין. שֶׁנֶּאֱמַר: וְאֲצִוֶּה אֶתְכֶם. זֹ
16 אֲזַהֲרֶה לְצְבוּר שֶׁתְּהַיְהֶה אֵימַת הַדִּין עָלֶיהֶן¹¹. וְלֹא
17 יִתְבַּזֶּה בְּפְנֵיהֶם, וְלֹא יִנְהַג קְלוֹת רֹאשׁ בְּעַצְמוֹ¹².

23) דברי הגנאי של הנתבע לדיין. 24) מועד קטן טז, א.
שנאמר: "העיני האנשים ההם תנקר" ומניין ידע משה
לכתוב את זה בספר, אם לא שהשליח סיפר לו (רש"י שם).
25) קידושין יב, ב. מכת מרדות - מפורשת לעיל פרק י"ח,
הלכה ה.

11) סנהדרין שם. 12) כמבואר בסמוך הלכה ד.

36 ז. שְׁלִיחַ שְׂאֵמַר: פְּלוֹנֵי שְׁלַחְנִי בְּשֵׁם אֶחָד מִן
37 הַדְּיָנִים, וְלֹא רָצָה בְּעַל דִּין לְבוֹא - אֵין פּוֹתְבִין עָלָיו
38 פְּתָחָא שֶׁל שְׁמַתָּא, עַד שְׂיִאמַר מִשֵּׁם שֶׁלְשֶׁתֵּן. בְּמָה
39 דְּבָרִים אָמורים? שֶׁהֵלֶךְ הַשְּׁלִיחַ בְּיוֹם שֶׁאֵינוֹ יָדוּעַ
40 לִישִׁיבַת הַדְּיָנִים; אָבָל בְּיוֹם הַיְדוּעַ שֶׁהַדְּיָנִים יוֹשְׁבִים
41 בּוֹ לְדִין - הַכֹּל יוֹדְעִים שֶׁכָּל הַדְּיָנִים מְקַבְּצִין, וְאָף
42 עַל פִּי שְׂבָא הַשְּׁלִיחַ בְּשֵׁם אֶחָד - כְּאֵלוֹ כָּא בְּשֵׁם
43 שֶׁלְשֶׁתֵּן²⁶.

18 ד. כִּינֵן שֶׁנֶּתְמַנֶּה אָדָם פְּרָנָס עַל הַצְּבוּר, אָסור
19 בְּעִשְׂתֵּי מְלָאכָה בְּפְנֵי שְׁלִישָׁה, כְּדִי שְׁלֹא יִתְבַּזֶּה
20 בְּפְנֵיהֶם¹³. אִם הַמְּלָאכָה בְּרַבִּים אָסוּרָה עָלָיו, קַל
21 וְחֹמֵר לְאָכַל וּלְשִׁתּוֹת¹⁴ וּלְהַשְׁתַּכֵּר בְּפְנֵי רַבִּים
22 וּבְכַנְיֻסַת עֲמֵי הָאָרֶץ וּבְסַעֲדַת מְרַעוּת¹⁵. אוּי לָהֶם
23 לְאוֹתֵן הַדְּיָנִים שֶׁנֶּהְגּוּ בְּכִף מַעֲלָבוֹן תּוֹרַת מֹשֶׁה!
24 שְׂבִזוּ דִינֵיהֶן, וְהַשְׁפִּילוּהָ עַד אָרֶץ, וְהַגִּיעוּהָ עַד
25 עַפְרָי¹⁶, וְגִרְמוּ רָעָה לָהֶן וּלְבְנֵי בְנֵיהֶם בְּעוֹלָם הַזֶּה
26 וּלְעוֹלָם הַבָּא¹⁷.

26) סנהדרין ח, א. ודווקא, שיהא שווה לשני הדיינים
הנשארים, אבל לא שיהא הפחות שבכולם (ש"ך לחושן
משפט יא, ג).

44 ח. מִי שֶׁשְּׁלַחוּ לוֹ בֵּית דִּין לְבוֹא, וְלֹא בָא לְדִין -
45 מְנַדִּין אוֹתוֹ²⁷, וְכוֹתְבִין עָלָיו פְּתָחָא, וְנוֹתֵן שְׂכָר
46 הַסּוֹפְרִי²⁸. וּבָעֵת שֶׁיִּבְאוּ קוֹרְעִין הַפְּתָחָא²⁹. פְּתָבוּ לוֹ
47 פְּתָחָא מִפְּנֵי שְׁלֹא קִבֵּל הַדִּין, כִּינֵן שְׂאֵמַר: הָרִינִי

13) קידושין ע, א. שגנאי הוא ושפלות לדור שכפופים לזה,
שאינן לו מי ישעשה מלאכתו (רש"י). ובירושלמי סנהדרין
פרק ב, הלכה ו אמרו: כל דיין, שאין לו מי שישמשנו אסור
לו לקבל מינוי דיין, וכן בשולחן ערוך חושן משפט ח, ד.
14) אפילו בסעודת מצוה. 15) שהיא סעודת הרשות, הרי

1 יא. מי שקבא לבית דין וקבל הדין, ואמר לו לשלם,
2 והלך ולא שלם - אין מנדין אותו⁴⁰ עד שיתרו בו
3 שני וחמישי ושני, ואחר כך מנדין אותו עד שיתן
4 מה שהוא חייב. ואם עמד שלשים יום ולא תבע
5 להתיר נדויו - מחרימין אותו⁴¹.

40 לאלתר, שהרי לא התחצף, אלא משתמט מלשלם.
41 והחרם חמור מהנידוי, שאינו שונה לאחרים ואין שונים
לו ואינו נשכר ואין נשכרים לו, כמבואר בהלכות תלמוד
תורה פרק ז, הלכה ה. ולדעת הרשב"א הובאה ברדב"ז¹ כאן:
חרם - הוא מן התורה; ונידוי אינו אלא מדברי חכמים.
וראה תשובות הרשב"א תקצא וב"נודע ביהודה" מהדורא
תניינא יורה דעה קמו. ודווקא כאן, שהסירוב הוא בענייני
ממון - אזי מתרים בו תחילה, אבל כשהתחצף כלפי
הדיינים, או שאמר איני מקבל עלי הדין, מנדים אותו
לאלתר, כמבואר במועד קטן טז, א. ואם עמד שלשים יום
ולא ביקש להתירו מנדים אותו שנית, וכשישב שלשים יום
אחרים בנידויו - מחרימים אותו, כמבואר בהלכות תלמוד
תורה פרק ז, הלכה ו. נמצאת ההתראה שמתרים במסרב
לשלם, משמשת כנידוי של שלשים יום הראשונים, ואם
ישב אחריה שלשים יום בנידוי ולא יתבע להתירו,
מחרימים אותו (כסף משנה).

יום רביעי י' מנחם-אב ה'תשע"ז

פרק ששה ועשרים

1 דיני מקלל נשיא, דיין, אביו, או אחד משאר ישראל.
חומר עוון מחורף תלמיד חכם, או המבזה את בית הדין.
האיסור להישפט בפני ערכאות של גויים.

33 א. כל המקלל דין מדיני ישראל - עובר בלא
34 תעשה, שנאמר: אלהים לא תקלל². וכן אם קלל
35 הנשיא, אחד ראש סנהדרי גדולה או המלך³ - הרי
36 זה עובר בלא תעשה, שנאמר: ונשיא בעמך לא
37 תאר. ולא דין ונשיא בלבד, אלא כל המקלל אחד
38 מישראל - לוקה, שנאמר: לא תקלל חרש. ולמה
39 נאמר חרש?⁴ שאפלו זה שהוא אינו שומע ולא
40 נצטער בקללה זו - לוקה על קללתו⁵. ויראה לי,
41 שהמקלל את הקטן הנקלם - לוקה. (הרי הוא
42 פתור⁶).

2 אלהים זה, חול הוא (סנהדרין סו, א), ומכוון אל הדיין
המכונה בשם זה, ככתוב (שמות כב, ז) "ונקרב בעל הבית
אל האלקים". 3 וב'ספר המצוות' ל"ת שטו, כותב רבינו:
"ושם זה כלומר: נשיא, מניחו הכתוב על המלך אשר בידו
השלטון, והוא אמרו: "אשר נשיא יחטא" (ויקרא ד. כב).
והחכמים אומרים אותו בסתם על ראשי ישיבה של שבעים
זקנים בלבד... לפי שענין לאו זה להזהיר מלקלל כל מי
שיש בידו שלטון, והוא במעלה הגבוהה ביותר, בין שזו
מעלה שלטונית או מעלה תורנית, והיא הישיבה". וכן אמרו
(בבא-בתרא ד, א) "ולא יחא אלא נשיא, וכתוב ונשיא בעמך
לא תאור". 4 שבועות לו, א. 5 כמו שאמרו במכילתא

1 מקבל הדין - קורעין נדויו³⁰. קבעו לו בית דין זמן
2 שיבוא היום, ולא בא כל אותו היום - כותבין עליו
3 פתחא לערב. במה דברים אמורים? קשהיה
4 במדינה³¹, ומרד ולא בא; אבל אם היה בכפרים³²
5 ויוצא ונכנס - קובעים לו זמן שני וחמישי ושני³³.
6 ואם שלם יום שני ולא בא - אין כותבין עליו פתחא
7 עד למחר³⁴.

27 מרחיקים אותו מן הציבור, אין כוללים אותו בעשרה
לכל דבר שצריך עשרה ואין יושבים עימו בארבע אמותיו,
כמבואר בהלכות תלמוד תורה פרק ז, הלכה ד.
28 כשיבוא לבקש היתר נידויו, משלם שכר כתיבת
הפיתחא. 29 אבל לא כשיבטיח לבוא ועדיין לא בא.
30 אף על פי שעדיין לא קיימו בפועל, כי שמא אין לו
כסף כעת, ומשתדל להשיג, אבל כשלא הופיע לפני בית
הדין, הרי זו חציפות ואין מתרצים לו עד שיבוא ממש (בבא
קמא קיג, א וברש"י). 31 בעיר. 32 שהם חוץ לעיר
והרי הוא טרוד ואנוס. 33 שהם ימי ישיבה קבועים של
הדיינים, ואם לא יבוא ביום שני, מזמנים אותו ליום חמישי,
ואם לא יבוא, מזמנים אותו שוב ליום שני הבא (רש"י שם).
והוא הדין אם הדיינים יושבים בקביעות בכל יום, שולחים
לו שלוש הזמנות זו אחר זו בכל יום שהוא, וכמבואר
בחושן משפט יא, א. 34 בבא קמא שם.

8 ט. אין קובעין זמן³⁵ לא בימי ניסן ולא בימי תשרי,
9 מפני שהעם טרודין במועדות. ולא בערב שבת ולא
10 בערב יום טוב. אבל קובעין פניסן שיבוא אחר ניסן,
11 ובתשרי שיבוא אחר תשרי. אבל לא קובעין בערב
12 שבת שיבוא אחר שבת, מפני שהכל טרודין בערב
13 שבת³⁶.

35 לבוא לדין. 36 ויכול להתנצל ולומר: מפני טרדות
שבת ויום-טוב שכחתי את דבר ההזמנה (בבא קמא שם).
14 י. מי שהוא במדינה, והלך שליח בית דין ולא
15 מצאו - אין קובעין לו זמן עד שימצא אותו השליח
16 ויאמר לו. היה בכפר חוץ למדינה, אם דרכו לבוא
17 באותו היום - אומר השליח אפלו לאחד מן
18 השכנים, אפלו לאשה: אם יבוא פלוני, הודיעוהו
19 שבית דין קבעו לו זמן שיבוא³⁷ לבית דין. ואם לא
20 בא - מנדין אותו לערב. במה דברים אמורים?
21 כשאין הדרך שדרכו לילך בה³⁸ על מקום בית דין;
22 אבל אם דרכו עליהן - אין מנדין אותו עד שיוודעו
23 השליח בעצמו; שמא לא אמרו לו השכנים, שהרי
24 הם אומרים: דרכו על פתח בית דין, וכבר הלך
25 אליהם ונפטר³⁹. וכן אם לא בא במדינה עד למחר
26 - אין סומכין על השכנים, שמא שכחו ולא אמרו
27 לו.

37 ובכתב יד תימן: שיבוא היום. 38 חזרה לביתו.
39 נמצא שלא קיבל בכלל את ההזמנה, וצריך השליח
להזמינו בעצמו (שם).

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום רביעי י' מנחם-אב - ספר שופטים - הלכות סנהדרין קנה

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

17 פְּקַל הַפְּנוּיִים¹⁵. וְאָרוּר - בּוֹ שְׁבוּעָה, בּוֹ קָלְלָהּ, בּוֹ
18 נְדָרָהי¹⁶.

11) שבועות לו, א, "וכל מקום שנאמר: השמר, פן ואל - אינו אלא לא-תעשה" (שם). 12) והם מנויים בהל' יסודי התורה פ"ו, ה"ב. 13) תארי כבוד שמכנים בהם את שם ה'. 14) כגון רחום, אך אפים ורב חסד (שבועות לה, א) "בכולם עובר בלא-תעשה", והשווה הל' שבועות פ"ב, ה"ב. ולדעת הראב"ד אינו לוקה כשמקלל בכינוי מן הכינויים עד שיקלל בשם מן השמות שאינם נמחקים, והוא סובר שכן הוא בירושלמי, וכוונתו לירושלמי שבועות פ"ד, ה": "קללם בכינוי, רבי מאיר מחייב, וחכמים פוטרם" (פרי חדש). אבל יש לדחות שזה מדובר במקלל אביו ואמו ולענין מיתה, כמבואר במשנה, שם לה, א. אבל המקלל את חבריו, שהוא בלאו, לוקה גם בכינוי, כמפורש במשנה שם, וכמבואר שם בגמרא (לו, א) "אמר רבי ינאי ודברי הכל", שגם החכמים מודים לרבי מאיר בזה. 15) השווה הל' שבועות פ"ב, ה"ה ובביאורנו שם. והגר"א לחו"מ כז, ב מביא ראייה לזה מדברי הש"ס (סנהדרין ס, א) בקשר לפסוק (שופטים ג, כ) "ויאמר אהוד, דבר אלקים לי אליך ויקם מעל הכסא" - ומה עגלון מלך מואב שהוא גוי ולא ידע אלא בכינוי - עמד, ישראל ושם המפורש על-אחת-כמה - וכמה (=שצריך לקום עם הזכרתו), הרי שהשמות שקוראים הגויים נקראים כינוי. 16) כל הלשונות הללו הוא משמש: אם חכם נידהו בלשון ארור צריכים לפרוש ממנו; אם השביעו חבריו ב"ארוור" וקיבלו עליו - הרי זו שבועה, וכן המקלל את חבריו בלשון: ארוור הוא לה', קללה היא וחייב המקלל (שבועות לו, א וברש"י). והשווה הל' תלמוד תורה פ"ז, ה"ג.

19 ד. אינו לוקה עד שיתרו בו בפני עדים, בפשאר פל
20 חייבי לאויין¹⁷. אַבְּל אִם לֹא הִיְתָה שָׁם הַתְּרָאָה¹⁸; או
21 שְׁקַלְלָ בְּלֹא שֵׁם וּבְלֹא פְּנוּי, כְּגוֹן שְׁאָמַר: אָרוּר
22 פְּלוּנִי; או שְׁהִיְתָה הַקָּלְלָהּ בְּאֵה מְקַלְלֵה הַדְּבָרִים, כְּגוֹן
23 שְׁאָמַר: אֵל יְהִי פְּלוּנִי בְּרוּף לִי, או אֵל יְבַרְכֵהוּ
24 אֵל¹⁹, וְכִיּוֹצֵא בְּדְבָרִים אֵלוֹ - אֵינוֹ לּוֹקֵה²⁰.

17) ראה לעיל פט"ו, ה"ד. וכבר ביארנו לעיל פ"ח ה"ב, למה לוקה המקלל את חבריו, למרות שהוא לאו שאין בו מעשה. 18) רבינו משמיענו, שלא נאמר הואיל ודרך המקלל לקלל מתוך ריתחא וכעס, לא יצטרך התראה (כסף-משנה). 19) שמשמעו: יהיה מקולל, שכשהקב"ה מסתיר פניו ממנו מלברכו, הרי הוא מקולל ממילא (סמ"ע לחו"מ כז, ז). 20) משנה בשבועות לה, א וכדעת החכמים, שאין אומרים בזה: "מכלל לאו אתה שומע הן", וכזהסבר הרמב"ן הובא בר"ן שם, שהתורה כתבה (ויקרא ה, א) "ושמעה קול אלה" - אינו חייב (=בשבועת העדות) עד שישמע קול אלה עצמה, ולא ששמעה ברכה הנשמעת מתוכה קללה. וכן לענין מקלל חבריו.

25 ה. אף על פי שאינו לוקה, אם תרף תלמיד חכם -
26 מנדין אותו²¹. וְאִם רָצוּ הַדְּיָנִים לְהַפּוֹתוֹ מִפֶּת
27 מְרֻדָּתוֹ²² - מְפִינֵן. וְעוֹנְשִׁין אוֹתוֹ כְּפִי מַה שְׁפִירָאוּ²³,

(שמות כא, יז) "לא תקלל חרש - דיבר הכתוב באומללים שבאדם". וב'ספר המצוות' ל"ת שיו, כותב רבינו: "והיה עולה על דעתנו שכוונת התורה, שאסרה קללת אדם מישראל, היא: אם הוא שומע את זה, מחמת הבושה והצער המגיעים לו, אבל קללת החרש כיון שאינו שומע... אין חטא בדבר - לפיכך השמיענו שאסור... לפי שאין התורה מביטה על מצב המתחרף בלבד, אלא הביטה גם על מצב המחרף, שהזוהר שלא יעורר נפשו נלקמה ולא ירגילנה לכעוס". ומקור הדברים ב'פסיקתא' הובאה בכסף-משנה: "ולא תקלל חרש - מרבה אני אפילו בר ישראל שאינו שומעך, ק"ו לפניו". וצ"ל: ק"ו לפקח (באר אליהו להרב קוק לחו"מ סי' כז, ס"ק ה), וראה בסמוך בביאורנו אות ו. 6) כמו שאמרו (בבא-קמא פו, ב) קטן יש לו בושת - שכשמכלימים אותו הוא נכלם, ומכאן למד רבינו לענין חיוב קללתו (כסף-משנה). וראוי להעיר, שב'טור' חו"מ סימן כז מביא דברי רבינו בנוסח זה: שהמקלל את הישן חייב מפני שהוא כחרש, והכסף-משנה סובר שזוהי הגירסא הנכונה.

1 ב. הַמְקַלְלֵל אֶת הַמֵּת - פְּטוּר⁷. הוֹאִיל וּמְקַלְלֵל פֶּל
2 אָדָם מִיִּשְׂרָאֵל⁸ - חַיֵּב, לְמַה יְחַד לְאוֹ עַל דִּין וְלְאוֹ
3 עַל נְשִׂיא? לְחַיְבוֹ שְׁתִּימִים. נִמְצְאָתָה לְמַד: שְׁהַמְקַלְלֵל
4 אָחִיד מִיִּשְׂרָאֵל, בֵּין אִישׁ בֵּין אִשָּׁה, בֵּין גְּדוּל בֵּין קָטָן
5 - לּוֹקֵה אַחַת; וְאִם קָלְלָהּ דִּין - לּוֹקֵה שְׁתִּימִים; וְאִם
6 קָלְלָהּ נְשִׂיא - לּוֹקֵה שְׁלֹשׁ. וּבִין נְשִׂיא שְׁקַלְלָהּ אֲבִיו -
7 חַיֵּב מְשוּם אֲרַבְעָה שְׁמוֹת: שְׁלֹשָׁה שֶׁל פֶּל אָדָם,
8 וְאָחִיד מְשוּם הָאֵבִי¹⁰.

7) תורת כהנים' פ' קדושים: "לא תקלל חרש - אין לי אלא חרש, מניין לרבות כל אדם? תלמוד-לומר: ונשיא בעמך (=כל מי שבעמך) לא תאור, אם כן למה נאמר חרש? מה חרש מיוחד שהוא בחיים (=שאינו חסר לו, אלא חוש השמע בלבד), יצא המת שאינו בחיים". וכן אמרו (סנהדרין פה, א) "ונשיא בעמך - במקוויים שבעמך" ולא מי שנגמר דינו למיתה, שאין חייבים על קללתו, כמבואר בהל' ממרים פ"ה, ה"י"ב. וראה שם ה"א. 8) למעט גויים, כמו ששינונו במס' סופרים פ"ד, ה"ט: "גויים ומתים פטור", וכגירסת הגר"א שם. 9) כך הוא הנוסח בכת"י התימנים. ובדפוסים כתוב: וכן נשיא, וזוהי טעות גלויה וניכרת. 10) ובמכילתא (שמות כב, כז) אמרו: "מכאן אמרו: יש מדבר דבר אחד, וחייב עליו משום ארבעה דברים: משום האב, ומשום דיין, ומשום נשיא, ומשום בעמך".

9 ג. הַמְקַלְלֵל עֲצָמוֹ - לּוֹקֵה, כְּמוֹ שְׁקַלְלֵל אֲחֵרִים.
10 שְׁנֹאמַר: הַשְּׂמֵר לְךָ וּשְׁמֵר נִפְשֶׁךָ¹¹. וְאָחִיד הַמְקַלְלֵל
11 עֲצָמוֹ אוֹ חֲבֵרוֹ אוֹ נְשִׂיא אוֹ דִּין - אֵינוֹ לּוֹקֵה עַד
12 שְׁיִקַּלְל בְּשֵׁם מִן הַשְּׁמוֹת, כְּגוֹן יְהִי וְאֱלֹהִים וְשִׁדִּי
13 וְכִיּוֹצֵא בְּהֵן¹², או כְּכִינוּי מִן הַפְּנוּיִים¹³, כְּגוֹן חֲנוּן
14 וְקָנָא וְכִיּוֹצֵא בְּהֵן¹⁴. הוֹאִיל וְהוּא חַיֵּב אִם קָלְלָהּ בְּכָל
15 הַפְּנוּיִים, כִּף אִם קָלְלָהּ בְּכָל לְשׁוֹן - חַיֵּב; שְׁהַשְּׁמוֹת
16 שְׁקוּרָאִין בְּהֵן הַגּוֹיִם לְהַקְדוּשׁ בְּרוּף הוּא - הֲרִי הֵן

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

16 רבנו. שְׁנֵאמַר: וְאֵלֶּה הַמְשֻׁפְּטִים אֲשֶׁר תִּשְׁמַע
17 לְפָנֵיהֶם. לְפָנֵיהֶם - וְלֹא לְפָנֵי עוֹבְדֵי פֹכְבִּים³⁵;
18 לְפָנֵיהֶם - וְלֹא לְפָנֵי הַדְּיוֹטוֹת³⁶. הֵיטָה יַד הָעוֹבְדֵי
19 פֹּכְבִּים תִּקְיָפָה, וּבַעַל דֵּינֵנו אֵלֶם, וְאֵינֹנו יְכוֹל לְהוֹצִיא
20 מִמֶּנּוּ בְּדִינֵי יִשְׂרָאֵל - יִתְבַּעֲנו לְדִינֵי יִשְׂרָאֵל תְּחִלָּה.
21 אִם לֹא רָצָה לָבוֹא - נוֹטֵל רְשׁוֹת מִבֵּית דִּין, וּמַצִּיל
22 בְּדִינֵי עוֹבְדֵי פֹכְבִּים מִיַּד בַּעַל דֵּינֹנו³⁷.

33 בכתב־יד התימנים: בדיני גוים. 34 מקום מושב משפטיהם. 35 מדרש תנחומא פ' משפטים אות ג: "שכל מי שמניח דיני ישראל והולך לפני גוים, כפר בהקב"ה תחילה ואחר־כך כפר בתורה, שנאמר: כי לא כצורנו צורם ואויבינו פלילים" - כשאוויבינו פלילים, זוהי עדות לעילוי יראתם (רש"י לשמות שם). 36 שאינם מומחים (גיטין פח, ב). ובשו"ע חו"מ סי' כו סע' א "ויש ביד בית־דין לנדותו ולהחרימו עד שיסלק יד עכו"ם מעל חבירו". 37 שלא לתת יד לבעלי זרוע שאינם מציינים לדיננו (רדב"ז). ומקור הדברים בתשובת רב פלטי גאון, הובאה ברא"ש לב"ק פ"ח אות יז, בקשר למה שאמרו (שם צב, ב): קראת חברך ולא ענך, דחה קיר גדול והשלך עליו - "מכאן לראובן שיש לו תביעה על שמעון ומסרב לבוא עמו לדין, שרשאי להביאו לערכאות של נכרים, כדי להוציא את שלו מתחת ידו", וכן בהגהות מיימוניות.

בְּרִיךְ רַחֲמָנָא דְסִיעֵן

יום חמישי י"א מנחם-אב ה'תשע"ז

הַלְכוֹת עֵדוֹת

יֵשׁ בְּכֻלָּלן שְׂמוֹנֶה מִצְוֹת: שְׁלֹשׁ מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְחֲמִשׁ מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה, וְזֶה הוּא פְּרָטֵן: (א) לְהַעֲדֵי לְבֵית דִּין לְמִי שֵׁיֵשׁ לוֹ עֵדוֹת. (ב) לְדַרֵּשׁ וּלְחַקֵּר הָעֵדִים. (ג) שְׁלֹא יוֹרֶה הָעֵד בְּדִין זֶה שֶׁהַעֵד עָלָיו בְּדִינֵי נַפְשׁוֹת. (ד) שְׁלֹא יָקוּם דָּבָר בַּעַד אֶחָד. (ה) שְׁלֹא יַעֲדֵי בַּעַל עֲבָרָה. (ו) שְׁלֹא יַעֲדֵי קְרוֹב. (ז) שְׁלֹא לְהַעֲדֵי בְּשִׁקָּר. (ח) לַעֲשׂוֹת לְעַד זֶמַּם פְּאֲשֵׁר זְמַם. וּבִבְאֵר מִצְוֹת אֵלֶּה בְּפָרְקִים אֵלֶּה:

פְּרָק רֵאשׁוֹן

1) מתבארת בו המצוה, על היודע עדות לחבירו שיבוא לפני בית־דין ויעיד. האישים הפטורים מלהעיד, משום כבודם. חקירת העדים ובדיקתם בשאלות שונות.

23 א. הָעֵד מִצְוָה לְהַעֲדֵי בְּבֵית דִּין בְּכָל עֵדוֹת שִׁיּוּדָע.
24 בֵּין בְּעֵדוֹת שִׁיִּחְיֵב בָּהּ אֶת חֲבֵרוֹ², בֵּין בְּעֵדוֹת שִׁיִּזְכְּהוּ
25 בָּהּ³. וְהוּא שִׁיִּתְבַּעֲנו לְהַעֲדֵי בְּדִינֵי מְמוֹנוֹת⁵.
26 שְׁנֵאמַר: וְהוּא עֵד אוֹ רָאָה אוֹ יָדַע אִם לֹא יִגִּיד וְנִשְׂא
27 עֲוֹנוֹ⁶.

2) לשלם לתובע כפי תביעתו, נמצא שהוא מעיד לטובת התובע ולרעת הנתבע. 3) כגון שיודע ששטר זה הוא פרוע, ומעיד לטובת הלווה ומזכהו מלשלם. ודקדק רבינו

1 שְׁהָרִי בְּזָה אֶת הַזְּקֵן²⁴. וְאִם חָרַף עִם הָאָרֶץ - עוֹנֵשׁוֹן
2 הַדְּיָנִים בְּדָבָר כִּפִּי מִה שֶׁהִשְׁעָה צְרִיכָה לֹא²⁵ לְפִי
3 הַמְחַרְף וּלְפִי זֶה שְׁנֵתְחַרְף²⁶.

(21) קידושין ע, ב. 22) נוסף על הנידוי, או שרואים שהנידוי קל בעיניו וההכאה קשה לו (סמ"ע שם כז, ט). (23) קידושין שם. 24) זה שקנה חכמה. וראה ברכות יט, א "בית־דין מגדים על כבוד הרב". והשווה הל' תלמוד תורה פ"ו, הי"ב. 25) דעת רב שרירא גאון, הובאה ברא"ש לב"ק פ"ח אות טו, בקשר למה שאמרו בגמרא שם צא, א "ביישו בדברים - פטור מכלום" - שמגדים אותו עד שייפטנו כראוי לפי כבודו, וכמו שאמרו בערכין טו, א "נמצא האומר בפיו, חמור מן העושה מעשה". וראה הל' חובל ומזיק פ"ג, ה"ה. 26) כמו שאמרו (ב"ק פג, ב) "הכל לפי המבייש והמתבייש" - שאינו דומה מתבייש מן הקטן, למתבייש מאדם גדול ומכובד, שזה שביישו זה הקל - בשתו מרובה (הל' חובל פ"ג, ה"א).

4 ו. אֵף עַל פִּי שֵׁיֵשׁ לוֹ לְדִין אוֹ לְנִשְׂא²⁷ לְמַחֵל עַל
5 כְּבוֹדוֹ - אֵינֹנו יְכוֹל לְמַחֵל עַל קְלָלָתוֹ. וְכֵן שְׁאָר הָעַם,
6 אֵף עַל פִּי שֶׁמַּחֵל הַמְקַלָּל - מְלַקֵּין אֶת הַמְקַלָּל;
7 שֶׁבְּכָר הִטָּא וְנִתְחַיֵּב²⁸. אֲבָל מִי שֶׁנִּתְחַיֵּב נְדוּי מִפְּנֵי
8 שֶׁהִפְקִיר²⁹ בְּבֵית דִּין, וְרָצוּ בֵּית דִּין לְמַחֵל עַל כְּבוֹדוֹ
9 וְלֹא נְדוּהוּ - הָרְשׁוֹת בְּיָדוֹ³⁰. וְהוּא שְׁלֹא יִהְיֶה בְּדָבָר
10 הַפְּסֵד בְּכְבוֹד הַבּוֹרָא. כְּגוֹן שֶׁהָיוּ הָעַם מְבַעֲטִין
11 בְּדָבְרֵי תוֹרָה וּבְדִינֵים, הוֹאִיל וּפְקָרוֹ³¹ הָעַם בְּדָבָר -
12 צְרִיכִין לְחַזֵּק וּלְעַנֵּשׁ כִּפִּי מִה שִׁירָאָה לָהֶם³².

(27) בנשיא תורה ידובר כאן, אבל נשיא שהוא מלך במובן המדיני - אין כבודו מחול (קידושין לב, ב). וראה הל' מלכים פ"ב, ה"ג. 28) כיון שהתורה חייבתו מלקות, חטא למקום, ואין מחילת זה מועילה לו (כסף-משנה). וב"אור שמח" מסביר, שאין זה עדיף ממקלל עצמו שלוקה כלעיל ה"ג. ובוודאי המקלל עצמו מחל על כבודו כלפי עצמו. ומה גם לפי המבואר לעיל אות ד שהחטא הוא מצד המחרף, שלא ירגיל את נפשו לנקמה וכעס, ובמובן זה אין מחילת המקולל מצילתו. 29) התחצף. 30) שאפילו נשיא שמחל על כבודו - כבודו מחול (קידושין לב, ב). ומצינו ברבי יהושע בן לוי ששלח לקרוא לאדם אחד שלש פעמים - ולא בא, שלח לו: אלמלא אני שלא החרמתי אדם מימי הייתי מחרימך, שעל עשרים וארבעה דברים מגדים - וזה אחד מהם (ירושלמי מו"ק פ"ג, ה"א). והשווה הל' תלמוד תורה פ"ז, הי"ג: "אע"פ שיש רשות לחכם לנדות לכבודו, אינו שבח לתלמיד להנחיג עצמו בדבר זה... וחכמים גדולים היו משתבחים... שמעולם לא נידו אדם... וזו היא דרכם של תלמידי חכמים שראוי לילך בה". 31) כפרו ופרקו העול. 32) וכן אם ביזו תלמיד־חכם או חרפוהו בפרהסיא "אסור לו למחול על כבודו, ואם מחל נענש, שזה בזיון תורה". וראה בבבאורנו שם.

13 ז. כָּל הַדֵּן בְּדִינֵי עוֹבְדֵי פֹכְבִּים³³ וּבְעַרְפָּאוֹת³⁴
14 שְׁלֵהֶן, אֵף עַל פִּי שֶׁהָיוּ דִינֵיהֶם בְּדִינֵי יִשְׂרָאֵל - הָרִי
15 זֶה רְשָׁע, וְכֵאלוֹ חָרַף וְגִדַף וְהָרִים יַד בְּתוֹרַת מֹשֶׁה

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום חמישי י"א מנחם-אב - ספר שופטים - הלכות עדות קנז

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

9 ג. פֶּהַן גְּדוּל - אֵינוּ חַיֵּב לְהַעֲדִים¹⁵. אֲלֹא עֲדוֹת שֶׁהֵיא
10 לְמַלְךְ וְשָׂרָאֵל בְּלִבְד¹⁶ - הוֹלֵךְ לְבֵית דִּין הַגְּדוּל
11 וּמַעֲדִי בָּהּ. אֲבָל בְּשָׂרָא הַעֲדִיּוֹת - פֶּטוּר¹⁷.

15 שזולזול הוא לו לבוא להעיד לבעל-דין (סנהדרין יח, ב וברש"י). (16) שם, כרב יוסף. וכל זה מצד הדין, אבל ממעשה שאירע בימי שמעון בן שטח, שגזרו חכמים לא לדון את מלכי ישראל, שאינם נכנעים לדברי תורה, כמבואר לעיל בהל' סנהדרין פ"ב, ה"ה ובביאורנו שם - אינו מעיד אלא למלכי בית דוד בלבד, שכשרים הם ודנים אותם, כמבואר שם יט, א (כסף-משנה להל' כלי המקדש פ"ה, ה"ט). וראה לקמן הל' מלכים פ"ג, ה"ז. (17) שאין זה כבוד לילך ולהעיד (הל' כלי המקדש פ"ה, ה"ט). ומובן, שבעדות להפריש בה מן האיסור, גם כהן גדול מעיד, כמבואר לעיל ה"ב, ש"אין חולקים כבוד לרב" (לחם-משנה, וכן ב'תוספות' לסנהדרין יח, ב, דיבור-המתחיל: מעיד), וראה הל' שגגות פ"י, ה"ז: "המלך וכהן משיח מביאים קרבנם על שבעות העדות".

12 ד. מִצוֹת עֲשֵׂה לְדַרְשׁ אֶת הָעֵדִים¹⁸ וְלַחֲקֹר¹⁹
13 וְלַהֲרַבּוֹת בְּשִׂאֲלָתָן. וּמִדַּקְדָּקִין עֲלֵיהֶן, וּמִסִּיעֵיהֶן²⁰
14 אוֹתָן מַעֲנִין לְעֵנְיָן בַּעַת הַשְּׂאֵלָה, כְּדִי שְׂשִׂיקוּ²¹ או
15 יַחֲזִירוּ בְּהֵן²² אִם יֵשׁ בְּעֵדוּתָן דְּפִי²³. שְׁנֵאמַר: וְדַרְשֵׁת
16 וְחִקְרַת וְשִׂאֲלַת הַיֵּטֵב. וְצִרְיִכִין הַדִּינִים לְהַזְהִיר בַּעַת
17 חִקְרַת הָעֵדִים²⁴, שְׁמָא מִתּוֹכָה יִלְמְדוּ לְשַׁקֵּר. וּבִשְׁבַע
18 חִקְיִרוֹת בּוֹדְקִין אוֹתָם: בְּאֵי זֶה שְׁבוּעַ? ²⁵ בְּאֵי זֶה
19 שְׁנָה? בְּאֵי זֶה חֲדָשׁ? בְּכִמָּה בַּחֲדָשׁ? בְּאֵי זֶה יוֹם
20 מִיָּמֵי הַשְּׁבַע? וּבְכִמָּה שְׁעוֹת בְּיוֹם? וּבְאֵי זֶה
21 מְקוֹם? ²⁶ אֲפֹלוּ אָמַר: הַיּוֹם הַרְגוּ, אוּ אֲמַשׁ הַרְגוּ -
22 שׂוֹאֲלִין לָהֶן: בְּאֵי זֶה שְׁבוּעַ? בְּאֵי זֶה שְׁנָה? בְּאֵי זֶה
23 חֲדָשׁ? בְּכִמָּה בַּחֲדָשׁ? בְּאֵי זֶה יוֹם? בְּאֵי זֶה שְׁעָה? ²⁷
24 וּמְפַלֵּל הַחִקְיִרוֹת, יִתֵּר עַל הַשְּׁבַע הַשְּׁוֹת כֻּלָּם²⁸:
25 שְׂאֵם הַעֲדִיּוֹ עָלָיו שְׁעֵבֵד עֲבוּדָה זָרָה - שׂוֹאֲלִין לָהֶן:
26 אֵת מָה עֵבֵד? ²⁹ וּבְאֵי זֶה עֲבוּדָה עֵבֵד? ³⁰ הַעֲדִיּוֹ
27 שְׁחַלֵּל אֶת הַשְּׁבַת - שׂוֹאֲלִין אוֹתָן: אֵי זֶה מְלֶאכֶה
28 עֲשֵׂה? וְהֵיאֵף עֲשֵׂה? ³¹ הַעֲדִיּוֹ שְׂאֲכַל בְּיוֹם הַפֶּטוּרִים
29 - שׂוֹאֲלִין אוֹתָן: אֵי זֶה מְאָכַל אֲכַל? וְכִמָּה אֲכַל? ³²
30 הַעֲדִיּוֹ שֶׁהֵרַג אֶת הַנֶּפֶשׁ - שׂוֹאֲלִין אוֹתָן: בְּמָה
31 הַרְגוּ? ³³ וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּזָה - הַרִי הוּא מְפַלֵּל
32 הַחִקְיִרוֹת³⁴.

~ נקודות משיחות קודש ~

"מצות-עשה לדרוש את העדים..... אם יש בעדותן דפי".
ענין זה הובא בסיום מסכת יבמות, כי יש בו תוכן זהה לכללות ויסוד המסכת.
בסיום המסכת נאמר: "דבר תורה, אחד דיני ממונות ואחד דיני נפשות בדרישה וחקירה, שנאמר: משפט אחד יהיה לכם. ומפני מה אמרו (חכמים) דיני ממונות אין צריכין דרישה וחקירה, כדי שלא תנעול דלת בפני לווי".

לכתוב: "את חבריו" למעט גוי, שאינו חייב להעיד לו (סמ"ע לחו"מ סי' כח, ס"ק ב). (4) אבל אם לא תבעו הבעל-דין, אינו חייב להעיד מעצמו, שנאמר: אם לוא יגיד וגו' לו - בוא"ו, קרא בו: לו לא יגיד, ונשא עונו, ואם לאחר לא יגיד - פטור (שבעות לה, א). (5) אבל בידינו נפשות אפילו לא תבעוהו חייב להעיד, כדי להנקם מהרוצח, וכדברי הרא"ש (מכות פ"א, אות יא), שכל הרואה דבר ערוה חייב להעיד, לקיים מה שנאמר: ובערת הרע מקרבך (כסף-משנה). (6) זה מוסב על תחילת ההלכה, לומר שמכאן אתה שומע שמצוה להעיד, שהרי אם לא יגיד ישא עוון. ושיעור הכתוב כך הוא: או ראה או ידע - יגיד, ואם לא יגיד - ונשא עונו (רדב"ז). ומדברי רבינו משמע, שאפילו עד אחד חייב להעיד, שאע"פ שאין עד אחד מחייבו ממון - מחייבו שבועה, ואולי לא ירצה הנתבע להשבע וישלם, נמצא מרויח התובע בעדותו, אבל אם אינו יכול לחייבו גם שבועה, פטור מלהעיד (חו"מ סי' כח סעיף א), וראה בסמוך ה"ב בביאורנו אות יג, והשווה לקמן פ"ז, ה"ז "עד אחד שכבש עדותו - פטור מדיני אדם, וחייב בידינו שמים" (ע"פ בבא-קמא נו, א).

1 ב. הֵיא הָעֵד חֲכָם גְּדוּל, וְהֵיא בְּבֵית דִּין פְּחוֹת מְמַנּוּ
2 בְּחִכְמָה, הוֹאִיל וְאֵין כְּבוֹדוֹ שְׂיִלַּף לְפָנֵיהֶם - עֲשֵׂה
3 שֶׁל כְּבוֹד תוֹרָה⁸ עֲדִיף⁹, וְיֵשׁ לוֹ לְהַמְנַע¹⁰. בְּמָה
4 דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּעֲדוֹת מְמוּן; אֲבָל בְּעֲדוֹת
5 שְׁמִפְרִישׁ בָּהּ מִן הָאִסוּר¹¹, וְכֵן בְּעֲדוֹת נְפֹשׁוֹת¹² או
6 מַפּוֹת¹³ - הוֹלֵךְ וּמַעֲדִי. שְׁנֵאמַר: אֵין חִכְמָה וְאֵין
7 תְּבוּנָה לְנַגֵּד יְיָ. כָּל מְקוֹם שֶׁיֵּשׁ חֵלוּל הַשָּׁם - אֵין
8 חוֹלְקִין כְּבוֹד לְרַב¹⁴.

(7) בכת"י התימנים: והיה בית-דין. (8) שנצטוונו לכבד את החכמים, ככתוב: "והדרת פני זקן" וכמבואר בהל' תלמוד תורה פ"ו, ה"א. (9) שבעות ל, ב. (10) אינו חייב לילך, אבל בית-דין שולח אליו שלשה אנשים ומעיד בפניהם (חו"מ סי' כח סעיף ה, ובסמ"ע שם). (11) כגון אשה הבאה לפני חכם להתירה להנשא, ועד זה יודע שבעלה חי. (12) שיודע להעיד זכות על הנידון, ובעדותו יצילנו מעונש מות. וכן להיפך, אם בעדותו יבררו את האמת ויחייבוהו מיתה, חייב להעיד, כדי לקיים: ובערת הרע מקרבך, ואם לא יעיד - הרי זה כאילו הרג את הנרצח, כיון שיודע לנקום את נקמתו ואינו נוקם (כסף-משנה). (13) אם דנים את הנידון על עבירה שיש בה עונש מלקות, אם יודע לו זכות לפטור, יעיד משום פגמו של לוקה, שהתורה קוראתו: רשע. וכן שמה תארע לו תקלה ע"י ההכאה והרי זה כדיני נפשות, ואם יודע לו חובה - מצוה להעיד, משום: ובערת הרע מקרבך (משנה-למלך). (14) לגדול (שבעות ל, ב). ובכת"י התימנים: "אין משגיחים על כבוד הרב". והשווה הל' תלמוד תורה פ"ה, ה"ג. ועד אחד לא יעיד אלא כשרוצה להפריש מן האיסור שעדיין לא נעשה, אבל אם כבר נעשה האיסור, לא יעיד - שאינו אלא כמוציא שם רע על חבריו, שהרי עדותו של אחד אינה מתקבלת בבית-דין, ואין זו אלא הוצאת שם רע (הגהות מיימוניות לקמן פ"ה, ה"א). וכן בחו"מ סי' כח, סעיף א.

קנה שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – יום חמישי י"א מנחם-אב – ספר שופטים – הלכות עדות

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

32) כשיעור החיוב, או פחות ממנו (ראה הל' שביתת עשור פ"ב, ה"א-ה). 33) בסייף או ברומח. 34) כדין החקירות, אבל שמן הנכון הוא: "דרישות", כמבואר בסמוך ה"ה. והשווה לקמן פ"ג ה"ג: "שהרי הכחישו בדרישה".

1 ה. הַחֲקִירוֹת וְהַדְרִישׁוֹת הֵן הַדְּבָרִים שֶׁהֵן עֲקָר
2 הַעֲדוּת³⁵, וּבִקְהָן יִתְחַיֵּב³⁶ או יִפְטֹר. וְהֵן פְּנֵי הַמַּעֲשֵׂה
3 שֶׁעָשָׂה³⁷, וְכוּן הַזְּמַן וְכוּן הַמְּקוֹם³⁸, שֶׁבִקְהָן יִזְמוּ³⁹
4 הַעֲדִים אוֹ לֹא יִזְמוּ; שְׂאִין אָנוּ יְכוּלִים לְהֵזֵם הַעֲדִים
5 עַד שֶׁיִּכְנָנוּ הַזְּמַן וְהַמְּקוֹם⁴⁰.

35) בניגוד לבדיקות, שאינן בגוף העדות, וכפי שיתבאר בסמוך ה"ו. 36) הנידון. 37) מה עשה ואיך עשה. 38) מתי עשה, ואיפה מקום המעשה. 39) יוכחשו, ע"י שיבואו עדים אחרים להזימם. 40) ואז ישמעו אחרים ויבואו להזים, לומר: והלא באותו מקום ובאותו יום עמנו הייתם. וכלל הוא: "כל עדות שאי-איתה יכול להזימה - לא שמה עדות" (סנהדרין מא, א), הואיל ואי-אפשר לקיים בה: ודרשת וחקרת ודרשו השופטים והנה עד שקר העד (רש"י שם). וראה ברש"י לפסחים יב, א ד"ה: דהויא ליה, שהתורה אמרה: ודרשו השופטים והנה עד שקר העד... ועשיתם לו כאשר זמם וגו' - עדות שאתה יכול לקיים בה תורת הזמה - היא עדות, ואם לא - לא. ובנוגע לדרישות, שהן כוונת המעשה, אע"פ שאין בהן משום הזמה - בכל זאת הואיל והן נוגעות בגוף המעשה שהוא עיקר העדות, ודאי שהן מעכבות, שבלעדן אין העדות ראויה להתקיים (לחם-משנה).

6 ו. וְעוֹד מְרַבֵּין לְבַדֵּק הַעֲדִים בְּדְבָרִים שֶׁאֵינָן עֲקָר
7 בַּעֲדוֹת וְאֵינָה תְלוּיָה בָהֶם. וְהֵם הַנְּקָרָאִים בְּדִיקוֹת⁴¹.
8 וְכָל הַמְּרַבֵּה בְּבִדְיָקוֹת - הָרִי זֶה מְשַׁבַּח. פִּיּוֹד הֵן
9 הַבְּדִיקוֹת? הָרִי שֶׁהֵעִידוּ עָלָיו שֶׁהֵרֵג, וְנִחְקְרוּ בְּשִׁבְעַ
10 חֲקִירוֹת שֶׁמִּיָּנִינוּ, שֶׁהֵן בְּכֹונַת הַזְּמַן וְכֹונַת הַמְּקוֹם,
11 וְנִדְרָשׁוּ בְּכֹונַת הַמַּעֲשֵׂה, וְכֹונַת הַמַּעֲשֵׂה⁴² וְכֹונַת הַפְּלִי
12 שֶׁהֵרֵגוּ בּו⁴³, בּוֹדְקִין אוֹתָן עוֹד וְאוֹמְרִים לָהֶן: מָה
13 הָיָה לְבוֹשׁ הַנְּהָרֵג אוֹ הַהוֹרֵג, בְּגָדִים לְבָנִים אוֹ
14 שְׂחָרִים? עֶפְרָן הָאֲרָץ שֶׁנְּהָרֵג עָלֶיהָ - לָבָן אוֹ אֲדָם?
15 אֵלּוּ וְכִיּוֹצֵא בָהֶן הֵם הַבְּדִיקוֹת. מַעֲשֵׂה שְׂאֲמָרוֹ
16 הַעֲדִים: הָרֵגוּ בְּמְקוֹם פְּלוּנִי תַחַת הַתְּאֲנָה⁴⁴. וּבְדִקְוֹ
17 הַעֲדִים וְאָמְרוּ לָהֶם: תְּאֲנִים שְׁלָה שְׁחוֹרוֹת הָיוּ אוֹ
18 לְבָנוֹת? עֶקְצִין⁴⁵ שֶׁל אוֹתָם הַתְּאֲנִים אֲרָכוֹת הָיוּ אוֹ
19 קְצָרוֹת? וְכָל הַמְּרַבֵּה בְּבִדְיָקוֹת וְכִיּוֹצֵא בָהֶן - הָרִי
20 זֶה מְשַׁבַּח⁴⁶.

41) סנהדרין מ, א. וחילוק בדין ישנו בין חקירות ודרישות לבדיקות, כמבואר בסמוך פ"ב, ה"א. 42) בכת"י התימנים, תיבות אלו אינן. 43) ראה לעיל ה"ד ובביאורו אות לא. 44) עץ התאנה. 45) עוקץ - זנב הפרי במקום חיבורו לאילן. 46) סנהדרין שם.

ואף "שנצטוינו לחתוך את הדין על-פי שני עדים כשרים", והגם שיתכן שהעידו שקר - הואיל וכשרים הם אצלנו מעמידין אותן על כשרותן, ואעפ"כ מצוה לחקור את העדים ולהרבות בשאלתן, כי אף שהתורה מצד עצמה כפי שהיא מצד 'גדרי הנותן' קובעת ש"על-פי שני עדים יקום דבר" יש בה גם מ'גדרי המקבלי', שמצדם יתכן שיש דופי בעדותן, ולכן אמרה תורה ש"אחד דיני ממונות ואחד דיני נפשות בדרישה וחקירה".

באו חכמים והתחשבו עוד יותר בגדרי העולם והמקבל, ומצד החשש שלא תנעול דלת בפני לווי, עקרו דין תורה שחייב חקירה ודרישה בדיני ממונות.

זהו גם תוכנה הכללי של מסכת יבמות, שמצד דין תורה "מצות יבום קודמת למצות חליצה", אבל חכמים שהתחשבו בגדרי העולם - באו ותיקנו ש"עכשו שאין מתכוונין לשם מצוה" ולדעת אבא שאול "הכונס את יבמתו לשם נוי ולשם אישות ולשום דבר אחר - כאילו פוגע בערוה, וקרוב אני בעיני להיות הולד ממזר" - "אמרו מצות חליצה קודמת למצות יבום".

(מתוך 'ההדרן' למסכתות בני"ד. טה"ש תנש"א ח"ב ע' 848).

18) לבדקם, אם עדותם מכוונת. 19) שבע חקירות המנויות להלן. 20) מעבירים. 21) ימנעו עצמם מלהעיד מחמת ריבוי השאלות ועומק החקירה. סנהדרין לב, ב: "מסיעים את העדים ממקום למקום" - ומפרש רבינו: מענין לענין. 22) על מה שכבר הספיקו להעיד לפני גמר החקירה. 23) פגם וספק. 24) שלא יאמרו: שמא כך וכך היא מעשה, או אם הדבר היה כך היה פלוני זכאי, ומתוך דבריהם לומדים העדים לשקר (אבות פ"א, מ"ט): "הוי מרבה לחקור את העדים, והוי זהיר בדברך" וכו'. 25) שמיטה, של יובל. 26) סנהדרין מ, א, שכל שבע חקירות אלו, מביאות העדים לירי הזמה, שיבואו עדים אחרים ויאמרו: והלא עמנו הייתם באותו יום במקום פלוני ולפיכך שואלים אותם באיזו שעה? כי שמא אין עדים להזימם לכל היום, ויש עדים להזימם לאותה שעה (רש"י שם). וכן אמרה תורה (דברים יג, טו) "ודרשת וחקרת ושאלת היטב" - הרי שלש חקירות: "והוגד לך ושמת ודרשת היטב (שם יז, ד) - הרי שתיים אחרות: "ודרשו השופטים היטב" (שם יט, יח) - הרי שתיים נוספות, נמצאו שבע חקירות הן (גמרא שם). 27) שם עמ' ב, והכל כדי להטריחם ולהכביד עליהם, אולי ישתקו או יחזרו בהם, כלעיל אות כ (רש"י, שם). 28) בכל עדות שהיא. 29) לאליל פעור או מרקוליס (ובמשנה, שם: את מי עבד). 30) בזביחה או בהשתחוואה. שאלו החקירות שייכות לגוף המעשה, בעוד ששבע חקירות הקודמות הן חקירות חיצוניות ואינן בגוף המעשה. 31) ביחיד, או בשנים בשותפות, נתכוון לאותה מלאכה, או נתכוון לעשות מלאכה זו ונעשתה לו אחרת (ראה הל' שבת פ"א, ה"ח, טו).

יום שישי י"ב מנחם-אב ה'תשע"ז

פרק ענין

1) הבדלים דיניים בין חקירות לבדיקות. סטיות והכחשות בעדים והעדות קיימת.

1 א. מה בין חקירות ודרישות לבדיקות? בחקירות ודרישות, אם פון האחד את עדותו, והשני אומר: איני יודע - עדותן בטלה; אבל בבדיקות, אפלו שגיהן אומריין: אין אנו יודעין - עדותן קיימת. ובזמן שהן מכחישיין זה את זה, אפלו בבדיקות - עדותן בטלה. כיצד? העירו שהרג זה את זה, ואמר האחד פשעתי: בשבוע פלוני, בשנה פלונית, בחדש פלוני, בכף וכף בחדש, ברכיעי בשבת, בשש שעות ביום, במקום פלוני הרגו. וכן פשדשו: במה הרגו? אמר: הרגו פסיה. וכן העד השני פון עדותו בכל, חוץ מן השעות, שאמר: איני יודע ככמה שעות היה ביום; או שפון את השעות, ואמר: איני יודע במה הרגו, ולא הבנתי בכלי שהיה בידו - הרי עדותן בטלה. אבל אם פונו הכל, ואמרו להן הדיינים: פליון¹⁰ היו שהרים או לבנים? ואמרו: אין אנו יודעים, ולא שמנו לבנו לדברים אלו שאין להן ממש - הרי עדותן קיימת.

2) נתפרשו לעיל פרק א, הלכה ה. (3) נזכרו לעיל, שם, הלכה ו. (4) שהשיב תשובות מליאות על כל מה שנשאל. (5) סנהדרין מ, א. כיוון שאמר איני יודע אי אתה יכול להזימו באותה חקירה, וכל עדות שאין אתה יכול להזימה אינה עדות (רש"י שם), וראה בבאורנו לעיל פרק א. (6) שם, שאין ההזמה תלויה בהן, אלא בחקירות, לומר: עימנו הייתם באותה שעה במקום אחר. (7) שם, שאין זו עדות מכוונת, והתורה אמרה (דברים יג, טו) "והנה אמת נכון הדבר" - שיהיו דבריהם מכוונים (שם מא, א) וראה בבאורנו לקמן סוף הלכה ב. (8) דרישה זו אינה מכלל שבע החקירות, אלא מתוך שהיא נוגעת בגוף המעשה הרי היא מעיקרי העדות, כמבואר לעיל פרק א, הלכה דה. (9) שאם לא ידע לכוון את גוף המעשה אין כאן עדות כלל. (10) של הנהרג או ההורג. (11) משנה בסנהדרין מ, א וכפי שנתבאר בגמרא שם מא, ב, הואיל ואתה יכול לקיים בה תורת הזמה בשטח החקירות - עדותם קיימת.

18 ב. אמר אחד: פלים שהרים היה לבוש, והשני אמר: לא כן, אלא לבנים היה לבוש - הרי עדותן בטלה; וכאלו אמר אחד ברכיעי בשבת, והשני ברחמישי, שאין פאן עדות; או שאמר האחד פסיה הרגו, והשני אמר ברמח, שאין פאן עדות. שנאמר: ככון הדבר, וכיון שהכחישו זה את זה פאי זה מפל הדברים - אין זה נכון.¹²

12) ברייתא שם מא, א, וכן דעת רבא שם ל, ב. ובנוגע להכחשת העדים בבדיקות - בדיני ממונות, ראה לקמן פרק ג, הלכה ג.

ג. היו העדים מרבים, שנים מהן פונו עדותן בחקירות ובדרישות, והשלישי אומר: איני יודע - תתקיים העדות בשנים, ויהרג.¹³ אבל אם הכחיש את שגיהן, אפלו בבדיקות - עדותן בטלה.¹⁴

13) שם מא, ב כדברי רבא, שהרי אפשר לקיים תורת הזמה בעדות השניים, ואף על פי שלקמן פרק כ, הלכה ג פסק רבינו, שאם היו שלושה והוזמו מקצתם אינם נענשים עד שיוזמו כולם - שם ידובר כשהעיד כל אחד בתוך כדי דיבור של חברו, ואילו כאן ידובר שכל אחד העיד אחר שיעור כדי דיבור חברו ואז נענשים השניים, אף על פי שלא הוזם השלישי, כמבואר בדברי רבינו שם (לחם משנה). ואין זה דומה למה שאמרו; נמצא אחד מהם קרוב או פסול לעדות בטלה עדות כולם, ראה לקמן פרק ה, הלכה ג - שהואיל ואינו יודע לכוון עדותו אינו נחשב כעד כלל. (14) שם מ, א "אחד חקירות ואחד בדיקות - בזמן שמכחישים זה את זה עדותם בטילה" וסובר רבינו שזה מוסב על כל מה ששנינו במשנה שם, אפילו כשהם שלושה עדים (כסף משנה). כיוון שבאו כולם להעיד על דבר אחד, והוכחשו - בטלה עדותם, כמבואר לקמן פרק ה, הלכה ג ובבאורנו שם.

ד. עד אחד אומר: ברכיעי בשבת, בשנים לחדש, והשני אומר: ברכיעי בשבת, בשלשה לחדש - עדותן קיימת; שזה¹⁵ יודע בעבורו של חדש¹⁶, וזה אינו יודע.¹⁷ במה דברים אמורים? עד חצות החדש; אבל אחר חצות החדש, פגון שאמר האחד: בששה עשר בחדש, והשני אומר: בשבעה עשר בחדש, אף על פי שפוננו שגיהם יום אחד מימי השבת - עדותן בטלה; שאין חצי החדש פא וכבר ידעו הפל¹⁸ אימתי היה ראש החדש.¹⁹

15) האומר בשניים לחודש. (16) שהחודש העבר היה מלא, ויום ראשון של חודש, שהוא יום שלושים מחודש העבר היה. (17) וסובר שחודש העבר חסר היה ומנה מיום השלושים (סנהדרין מ, א). (18) ובדפוס ויניציאה שיי"א: אלא כבר ידעו. (19) ולפיכך, אין תלות, שהשני טעה, אלא יש כאן הכחשה בחקירות ועדותם בטלה (שם מא, ב). ומדברי רבינו נראה, שאם עד אחד אמר: בחמישה עשר לחודש, והשני אמר: בששה עשר לחודש - עדותם קיימת, שאין עדותם בטלה אלא אם הייתה כולה כרוכו של חודש (רדב"ן).

ה. אמר האחד: בשלשה²⁰, והשני אומר: בחמשה - עדותן בטלה.²¹ אמר עד אחד: בשתי שעות ביום, והשני אומר: בשלש שעות - הרי עדותן קיימת;²² שדרך העם לטעות בשעה אחת.²³ אבל אם אמר האחד: בשלש שעות, והשני אומר: בחמש - עדותן בטלה.²⁴ אמר עד אחד: קדם הגין החמה, ואחד אומר: בהגין החמה²⁵ - עדותן בטלה,²⁶ אף על פי שהיא שעה אחת;²⁷ שהדבר נפר לפל²⁸. וכן אם נחלקו בשקיעתה.²⁹

7 שְׁהִלָּה בּוֹ, וְלֹא אֶת הַמָּנָה אִם הִיא מִמְטַבֵּעַ פְּלוּנֵי
8 או מִמְטַבֵּעַ פְּלוּנֵי⁶ - עֵדוּתָן קִיָּמָת.

~ נקודות משיחות קודש ~

"אחד דיני ממונות ואחד דיני נפשות, בדרישה וחקירה".
וצריך להבין, איך יתכן שהתורה תצווה על דרישה וחקירה,
הגם שעלולים לבוא עליהם ל"תנעול דלת בפני לווי"ן" הרי
זה בגדר ש"לפני עיור לא תתן מכשול".

והביאור בהקדים: בחיובי האדם בהודאת פיו, יש חילוק
אם מודה בדיני נפשות ש"שאינ ממיטין בית-דין ולא
מלקין את האדם על-פי הודאת פיו אלא על-פי שני
עדים", אבל בממון "הודאת פיו כמאה עדים דמי". וידוע
הביאור בזה, שאין נפשו של אדם קנינו אלא קנין הקב"ה,
שנאמר "הנפשות לי הנה", אבל ממונו הוא שלו. ואע"פ
שגם הממון הוא של הקב"ה, הרי שנתנו לבעלות האדם,
ולכן בנוגע לממון מורגשת בעלותו, משא"כ על גופו
ובוודאי על נפשו.

אמנם, כל זה הוא בחיצוניות, אבל בפנימיות ובאמת, גם
הנפשות וגם הממון הם של הקב"ה, ומכיון שציווי התורה
מתייחסים למצבו של יהודי כשהוא כדבעי - "אלוקים
עשה את האדם ישר" - אין חשש שאדם ינעול את דלתו
בפני הלוויין אם יאבד ממון בהלוואה, כי יודע היטב
שממילא כל רכושו של הקב"ה, אבל מצד ירידת הדורות
לא "מונח" אצל האדם שבאמת גם ממונו הוא כולו של
הקב"ה, ולכן באו הגזירות והתקנות שנתחדשו בימי בית
שני, שאז הוצרכו להוסיף גזירות וסייגים על ציווי התורה,
ואמרו שא"צ דרישה וחקירה כדי שלא תנעול דלת בפני
לוויין.

על-פי"זה יובן דין נוסף ברמב"ם "אין אדם נפסל (לעדות)
על-פי עצמו. כיצד, הרי שבא לבית-דין ואמר שגנב או גזל
או הלווה בריבית, אע"פ שמשלם על-פי עצמו אינו נפסל",
כי הדין הוא ש"פלגינן דיבוריה" (מחלקים את דבריו),
בנוגע לחיוב הממון מקבלים את דבריו, אבל את אותם
הדברים עצמם אין מקבלים לשים את עצמו רשע. והלא
כל חיוב הממון שאנו מחייבים אותו הוא מכיון שמאמינים
לדבריו, וא"כ מדוע שלא יפסל על סמך דבריו.

והביאור הוא על-פי המבואר לעיל שגם ממונו של אדם
הוא של הקב"ה, וזה שאנו מחייבים אותו ממון הוא לא
בהכרח מפני שמאמינים לדבריו (כי אז היה גם נפסל
לעדות), אלא שיתכן באמת שלא היו דברים מעולם,
וכשביית-דין רואים אדם שטבעו להיות "בהול על ממונו"
ואומר שחייב ממון לפלוני, הרי זו הוכחה שרצונו של
הקב"ה (שהוא גם בעל הממון) שממון זה יגיע לפלוני.
כלומר, אילו בפנימיות ובאמיתיות היה הממון של האדם,

(20 בחודש. 21) שבשני עיבורים וודאי לא טעה לחשבם
חסרים. ומה גם שנתבאר בהלכה הקודמת, שאחרי עיבור
רוב ימי החודש וודאי שמע אימתי היה ראש חודש, נמצא,
שידע על החודש שעבר, שהיה מעובר ולא היה לו לטעות,
ועל כורחך שהוכחשו בחקירות ועדותם בטילה (סנהדרין
מא, ב.). (22) שם מ, א. (23) לפי מסקנת הסוגייה
בפסחים יב, א "אדם טועה שתי שעות חסר משהו" -
ואפילו בדקנו את העד הראשון ואמר שנתכוון לחתילת
השעה השנייה, ובדקנו את השני ואמר שנתכוון לסוף
השעה השלישית אין זו עדות מוכחשת, שאחד מהם טעה
בשתי שעות חסר משהו, ולפי זה מה שכתב רבינו "בשעה
אחת" - כוונתו, שהוא מחליף שם השעה השנייה בשלישית
או להיפך, שכשעומד בשעה השלישית קורא אותה שנייה
וטועה מתחילת השעה השנייה עד סוף השלישית, ומפני
שאינ הטעות אלא בשעה אחת, שהשלישית הוא קורא
שניה, מנסח רבינו: "בשעה אחת" כלומר, הוא טועה בשם
השעה, ולמעשה נמשכת טעותו מתחילת שעה אחת עד סוף
השעה שאחריה (כסף משנה). והשווה הלכות חמץ ומצה
פרק א, הלכה ט "שמא יטעה בין חמישית לשלישית".
(24) סנהדרין שם. וכדעת החכמים, שאין אדם טועה שתי
שעות מליאות, ועדות מוכחשת היא ובטלה. וראה בתוספות
שם מא, ב דיבור המתחיל אחד אומר בשלושה.
(25) כשמתחיל הנץ. (26) שאין כאן טעות אלא כזב
(פסחים יב, ב וברש"י). (27) משעה שהתחילה לזרוח על
ראשי ההרים עד שתעלה השמש כולה על פני הארץ. אמנם
בהלכות קריאת שמע פרק א, הלכה י"א כותב רבינו:
"ושיעור זה כמו עישור שעה קודם שתעלה השמש" אולם
בדפוס רומי ר"מ ושונוצינו הנוסח: "כמו שיעור שעה קודם
שתעלה השמש", ובגירסה זו תומך גם הרמ"א ב"דרכי
משה" לטור אורח חיים סימן נח, האומר, שהיא ההתאם
לחכמת התכונה. (28) ואין מי שיטעה בו, ועל כורחך
עדות מוכחשת היא זו ובטילה. (29) אחד אמר לפני
השקיעה היה מעשה, והשני אומר בתוך השקיעה, שאף היא
משמשת סימן מובהק ואין טועים בה, ודין זה נלמד מהדין
הקודם של "הנץ החמה" המבואר בפסחים שם ובסנהדרין
מב, א.

יום ש"ק י"ג מנחם-אב ה'תשע"ז

פְּרָק שְׁלִישִׁי

1 (1) החקירות דיני ממונות ודיני קנסות. קבלת עדות בכתב.
דין חזרת העדים לאחר העדתם. קבלת עדות שלא בפני בעל
דין.

- 1 א. אֶחָד דִּינֵי מְמוֹנוֹת וְאֶחָד דִּינֵי נַפְשׁוֹת בְּדְרִישָׁה
- 2 וְחֻקִּירָה². שְׁנֹאמַר: מִשְׁפֵּט אֶחָד יְהִי לָכֶם³. אֲבָל
- 3 אָמְרוּ חֻקָּמִים: בְּדֵי שְׁלֹא תִנְעַל דְּלַת בְּפָנֵי לוֹוִי⁴, אֵין
- 4 עֵדֵי מְמוֹן צְרִיכִין דְּרִישָׁה וְחֻקִּירָה. בְּיַצֵּד? אָמְרוּ
- 5 הָעֵדִים: בְּפָנֵינוּ הִלָּה זֶה אֶת זֶה מְנָה⁵ בְּשָׁנָה פְּלוּנֵית,
- 6 אָף עַל פִּי שְׁלֹא פָּנוּ אֶת הַחֹדֶשׁ, וְלֹא אֶת הַמָּקוֹם

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום ש"ק י"ג מנחם-אב - ספר שופטים - הלכות עדות קסא

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

14 שְׁמֶן הַיִּתֵּהּ - עֲדוּתָן בְּטֵלָה; שְׁהָרֵי הַכְּחִישוּ
 15 בְּדַרְשָׁהּ¹⁸. אָבָל אִם אָמַר הָאֶחָד: מְנָה שְׁחָרַד¹⁹,
 16 וְהִשְׁנִי אֹמֵר: מְנָה לִבְךָ הִיָּה²⁰; זֶה אֹמֵר: בְּדִיּוּטָא²¹
 17 הָעֲלִינָה הָיוּ כְּשֶׁהֲלוּהוּ, וְהִשְׁנִי אֹמֵר: בְּדִיּוּטָא
 18 הַתְּחִתּוֹנָה²² הָיוּ - עֲדוּתָן קִיָּמָת²³. אָפְלוּ אֹמֵר הָאֶחָד:
 19 מְנָה הֲלוּהוּ, וְהִשְׁנִי אֹמֵר: מְאֵתִים²⁴ - חֵיב לְשֵׁלֶם
 20 מְנָה; שְׁלֹשׁ בְּכָלֵל מְאֵתִים מְנָה²⁵. וְכֵן אִם אָמַר
 21 הָאֶחָד: דְּמֵי חֲבִית שֶׁל יַיִן יֵשׁ לוֹ בְּיָדוֹ, וְזֶה אֹמֵר:
 22 דְּמֵי חֲבִית שֶׁל שְׁמֶן²⁶ - מְשֻׁלֵּם בְּפָחוֹת שְׁבַדְמִים. וְכֵן
 23 כָּל פְּיּוּצָא בְּזָה²⁷.

לא יתכן להאמין לדבריו ולא לפוסלו, אבל מכיון שהמזון הוא של הקב"ה, יתכן באמת שלא היו דברים מעולם, ובכל זאת הקב"ה רצה שמזון מסוים משלו יגיע לפלוני.

(ע"פ יין מלכות ספר שופטים סימן יג)

(2) שדורשים את העדים וחוקרים אותם שבע חקירות, כמבואר לעיל פ"א, ה"ד. (3) דיני ממונות כדיני נפשות, וכיון שבדיני נפשות נאמר (דברים יג, טו) "ודרשת וחקרת" - הוא הדין לדיני ממונות (סנהדרין לב, א). (4) שהמלווים ימנעו מלהלוות, שמה יכפור הלווה והעדים יטעו ולא יכונו עדותם - ויפסיד (שם, ורש"י שם ג, א). (5) מאה זוז. (6) מנה שחור או לבן, כמבואר בסמוך ה"ג.

1 ב. בְּמָה דְּבָרִים אָמֹרִים? בְּהוֹדָאוֹת וְהִלְוֹאוֹת⁷,
 2 מִתְּנוֹת וּמְכִירוֹת⁸ וּכְיּוּצָא פִּתְּן; אָבָל בְּדִינֵי קְנֻסוֹת⁹ -
 3 צְרִיכִין דְּרִישָׁה וְחִקְרָהּ¹⁰. וְאִין צְרִיךְ לֹאמַר מְמַלְקוֹת¹¹
 4 וּבְגָלוֹת¹². וְכֵן אִם רָאָה הַיָּיִן שֶׁהָיִין מְרָמָה¹³ וְחָשַׁשׁ
 5 לוֹ - צְרִיךְ דְּרִישָׁה וְחִקְרָהּ¹⁴.

(7) הודאות - שמביא המלוה עדים, האומרים: בפנינו הודה לו הלווה, שחייב כך וכך; הלוואות - שהעדים מעידים: בפנינו הלווה כך וכך, והלווה כופר בשתיחה. (8) כיון שהן מצויות ויש בהן חסרון כיון דינן כהלוואות (סמ"ע לחו"מ סי' ל, סעיף א, וראה ב'תוספות' לסנהדרין ג, א דיבור המתחיל שלא תנעול). (9) כגון גזילות וחבלות ותשלומי כפל וכו' המנויים לעיל הל' סנהדרין פ"ה ה"ח, וכן דעת ה'תוספות' בסנהדרין שם. (10) סנהדרין לב, ב שמתוך שאינם מצויים, ומקצתם אין בהם חסרון כיון, אין לחוש בהם לנעילת דלת, והעמידום על דין תורה, השווה הל' סנהדרין שם, ה"ט. (11) שעבר עבירה שחייבים עליה מלקות, ש"מלקות - במקום מיתה היא עומדת", ודינה כדיני נפשות לענין דרישה וחקירה (הל' סנהדרין פט"ז, ה"א, ד). (12) שהרג נפש בשגגה ונתחייב לגלות ודינו כדיני נפשות, שהרי התורה קוראתו רוצח, ככתוב (במדבר לה, ו) "לנוס שמה הרוצח", וכבר כתב רבינו בהל' סנהדרין פ"א, ה"ד: "אחד דיני נפשות ואחד דיני מלקות ואחד דיני גלות - הדינים האלו שוים בהן", ומקורו בסנהדרין לג, ב. (13) שמכיר בתובע שהוא רמאי או שמבין טענת רמאי בדבריו (רש"י שם לב, ב). (14) שם לב, ב. ואין צורך לומר אם יודע הדיין בוודאי שהדין מרומה, שמחוייב לחקור בו הרבה כבדיני נפשות, כמבואר לעיל הל' סנהדרין פכ"ד, ה"ג (הגהות רבי עקיבא איגר). וראה לעיל בבאוריניו שם.

6 ג. אִף עַל פִּי שְׂאִין עֲדֵי מְמוֹנוֹת צְרִיכִין דְּרִישָׁה
 7 וְחִקְרָהּ, אִם הַכְּחִישוּ הָעֲדִים זֶה אֶת זֶה בְּדַרְשָׁתוֹ
 8 אוּ בְּחִקְרֵיּוֹת - עֲדוּתָן בְּטֵלָה¹⁵. וְאִם הַכְּחִישוּ הָעֲדִים
 9 זֶה אֶת זֶה בְּבִדְיוֹת - עֲדוּתָן קִיָּמָת¹⁶. מִיָּצֵד? אֶחָד
 10 אֹמֵר: בְּנִסְךָ לָוֶה מְמֵנוּ, וְהִשְׁנִי אֹמֵר: לֹא פִי, אֲלֵא
 11 בְּאֵרִי; אוּ שְׂאֵמַר הָאֶחָד: בִּירוּשָׁלַיִם, וְהִשְׁנִי אֹמֵר:
 12 לֹא פִי, אֲלֵא בְּלַד הָיִינוּ - עֲדוּתָן בְּטֵלָה¹⁷. וְכֵן אִם
 13 אָמַר הָאֶחָד: חֲבִית שֶׁל יַיִן הֲלוּהוּ, וְהִשְׁנִי אֹמֵר: שֶׁל

(15) הואיל וההזמה תלויה בהן, דין הוא - אם הוכחשו בהן הרי הם כאילו הוכחשו בגוף העדות ובטלה (רדב"ז). וראה באות הבאה. (16) סנהדרין ל, ב, כדברי רב יהודה, והואיל והדגיש בדבריו: "הוכחשו בבדיקות - כשירה" - מכאן אתה למד שהוכחשו בחקירות פסולה. כי דווקא הבדיקות שאינן נוגעות לגוף העדות אין קפידא בהכחשתן, ואע"פ שהתורה אמרה: "והנה אמת נכון הדבר" - שיהיו דברים מכוונים אפילו בבדיקות (ראה לעיל פ"ב, ה"ג) - אין זה אלא בדיני נפשות בלבד (רדב"ז). (17) שהרי הוכחשו בחקירות, שהן: בזמן ובמקום, כמבואר לעיל פ"א, ה"ד. (18) שהיא נוגעת בגוף העדות, ודינה כחקירות (שם, ה"ה). (19) שהכסף הושחר מחמת יושנו. (20) והמלוה תובעו שניהם, כי אם לא תבעו אלא מנה אחד, הרי בהכרח עד אחד מוכחש מפי התובע עצמו, ואיך יצטרף לעדות (חו"מ סי' ל, סעיף ב. ובסמ"ע שם ס"ק יא). (21) בכת"י תימן: בדייט, דיוטא - קומה. ורש"י בסנהדרין לא, א מפרש: "עליה הבולטת לרשות הרבים על פני רוחב הבית, ובני רה"י עוברים תחתיה". (22) וכגון שכל אחד מהם יכול לראות שתי הדיוטות כאחת, שאם לא כן הרי הוכחשו בחקירת המקום ועדותם בטלה, כלעיל (כסף-משנה). (23) סנהדרין לא, א כחכמי נהודעא, ורבי - שם. (24) וזה תובעו שניהם, כני"ל באות יט. (25) כיון ששניהם מעידים על מנה, ובאותו מנה אין הם מכחישים זה את זה, והלך אחרי פחות שבהם (סנהדרין שם, וברש"י). (26) זה אומר: בפני הודה לו על דמי חבית יין, וזה אומר: בפני הודה לו על דמי חבית שמן, ששניהם מעידים על דמי חבית יין הפחותה שבשניהם (שם וברש"י). שדרך בני אדם לטעות בזה, וכן במנה שחור ולבן ואין זו עדות מוכחשת, וכן אמרו (בבא-בבא נז, ב) לענין חזקה, שבין חטים לשעורים אין דרך העדים לדקדק בהן (נמוקי יוסף' שם) והשווה הל' טוען ונטען פט"ו ה"ב: "שאיין העד מדקדק בזה". (27) כל מקום שנוכל ליישב דברי העדים שאינם מכחישים זה את זה - מיישבים דבריהם, כמבואר ברמ"א חו"מ סי' ל, סעיף ב.

24 ד. דִּין תוֹרָה: שְׂאִין מְקַבְּלִין עֲדוֹת, לֹא בְּדִינֵי
 25 מְמוֹנוֹת וְלֹא בְּדִינֵי נַפְשוֹת, אֲלֵא מִפִּי הָעֲדִים.
 26 שְׂנֵאמַר: עַל פִּי שְׁנַיִם עֲדִים - מִפִּיהֶם וְלֹא מִפִּתְּב
 27 יָדוֹ²⁸. אָבָל מִדְּבָרֵי סוֹפְרִים: שְׁחוּחֲכִין²⁹ דִּינֵי מְמוֹנוֹת
 28 בְּעֲדוֹת שְׁבַשְׁטָר, אִף עַל פִּי שְׂאִין הָעֲדִים קִיָּמִים³⁰,
 29 כְּדִי שְׂאֵל תִּנְעַל דַּלְת פְּגִי לִוְיָן³¹. וְאִין דְּנִין בְּעֲדוֹת

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מתחילה אחרת (סנהדרין מד, ב). (39) לומר על תנאי זה מכר פלוני שדהו, שיעשה לו הלוקח כך וכך, והמוכר טוען לא קיים לי תנאי ואינו מכר (כתובות יט, ב וברש"י). (40) ומסתבר, אם יש בלשון עדותו שתי משמעויות - נאמן לומר: כך נתכוונתי להגיד (רדב"ז). וכן אם טעה בעדותו טעות מוכחת מאליה, כגון שהצריכוהו בית-דין להביא עדים שאינו רמאי והביא עדים, ושאלם בית-הדין: יודעים אתם בו שהוא רמאי? ואמרו כן. העיר בעל הדין: וכי אני רמאי? אמרו, לא אמרנו אלא שאינך רמאי - שומעים להם, שבוודאי אין אדם מביא עדים להעיד חובה לעצמו, ומקורו בבבא-מציעא כח, ב וכן בחו"מ סי' כט, סעיף א. ורבינו רמז על כך לקמן פכ"א ה"ז, וכביאורנו שם.

- 11 ו. עדים הַחֲתוּמִים עַל הַשְּׁטָר - הֲרֵי זֶה פְּמִי
- 12 שֶׁנֶּחְקְרָה עֲדוּתָן בְּבֵית דִּין⁴¹, וְאֵין יְכוּלִין לְחַזֵּר
- 13 בְּהֵן⁴². בְּמָה דְּבָרִים אָמְרִים? קְשָׁאֲפֶשֶׁר לְקַיֵּם
- 14 הַשְּׁטָר⁴³ שְׁלֹא מִפִּיהֶן, כְּגוֹן שֶׁהָיוּ שָׁם עֲדִים שֶׁזֶה
- 15 פְּתַב יָדָן, אוּ שֶׁהָיָה פְּתַב יָדָן יוֹצֵא מִמְּקוֹם אֲחֵר⁴⁴;
- 16 אֲבָל אִם אֵי אֲפֶשֶׁר לְקַיֵּם אֶת הַשְּׁטָר אֲלֵא מִפִּיהֶן⁴⁵,
- 17 וְאָמְרוּ: פְּתַב יָדָנוּ הוּא זֶה, אֲבָל אָנוּסִים הָייִנוּ⁴⁶,
- 18 קְטַנִּים הָייִנוּ, קְרוֹבִים הָייִנוּ, מְטַעִים הָייִנוּ - הֲרֵי
- 19 אֵלּוּ נְאֻמִּים⁴⁷, וְיִבְטַל הַשְּׁטָר.

(41) שאין אדם חצופ לזייף חתימתם (גיטין ג, א וברש"י). (42) כתובות יח, ב. (43) לאשר את חתימת ידם. (44) שהם חתומים על שטר אחר שהוחזק כבר בבית-דין ואושר, וכשהופיע שטר חתום זה, אנו מדמים חתימות זה לזה ואין אנו זקוקים לקיומם. (45) שאנו זקוקים לאישור חתימת ידם. (46) מחמת איום נפשות. (47) שם, כיון שאין כתב-ידם ניכר אלא על פיהם, הפה שאסר הוא הפה שהתיר, כשם שאתה מאמינם על זה, כך האמינם על זה, והכל הגדה אחת היא (רש"י שם).

- 20 ז. אָמְרוּ: פְּסוּלֵי עֲדוּת הָייִנוּ בַּעֲבֹרָה⁴⁸, אוּ שְׁחָד
- 21 לְקַחְנוּ עַל עֲדוּת זו⁴⁹ - אֵין נְאֻמִּים; שְׁאֵין אָדָם
- 22 מְשִׁים עֲצָמוֹ רְשָׁע⁵⁰, עַד שֶׁיַּעֲיֵדוּ עָלָיו עֲדִים שֶׁהוּא
- 23 רְשָׁע. וְכֵן אִם אָמְרוּ: אָמְנָה הָיוּ דְּבָרֵינוּ⁵¹ - אֵין
- 24 נְאֻמִּים; שֶׁהַמְּעִיד עַל שְׁטָר אָמְנָה - כְּמַעֲיֵד בְּשִׁקְרָה⁵².

(48) שעברנו עבירה שחייבים עליה מלקות, והרשעים פסולים לעדות, כמבואר לקמן ס"י, ה"א-ב. (49) וחתמנו שקר. (50) לפסול עצמו מחזקתו, שקרוב הוא אצל עצמו, וקרוב פסול לעדות (כתובות שם, וברש"י) והשווה לקמן פ"ב, ה"ב. (51) חתימתנו. שהאמינו הלווה למלוה ולא לוה ממנו כלום, אלא כתב לו שטר ומסרו למלוה, שאם יצטרך ללוות ילווה, והאמינו שלא יתבענו אלא-אם-כן מלווהו. (52) שאסור לו לאדם שישהה שטר אמנה בתוך ביתו, שנאמר (איוב יא, יד) "ואל תשכן באהלך עֲוֹלָה" - ואסור לעדים לחתום על "עֲוֹלָה", וכשאמרו: אמנה היו דברינו, אינם נאמינים להרשיע את עצמם (כתובות יט, א). ובכל זאת לא נפסלו בזה להעיד עדות אחרת כאילו העידו עדות שקר ממש, וזה שהדגיש רבינו: "כמעיד בשקר"

- 1 שֶׁבְּשִׁטָּר בְּדִינֵי קְנֻסוֹת³², וְאֵין צָרִיף לֹמַר בְּמִפּוֹת
- 2 וּבְגִלּוֹת; אֲלֵא מִפִּיהֶן, וְלֹא מִפְּתַב יָדָן³³.

(28) גיטין עא, א וכן בירושלמי יבמות פט"ז ה"ז: "על-פי עדים, לא על-פי כתבם ולא על-פי מתורגמן". ולפי זה, אין העדים יכולים לשלוח עדותם בכתב לבית-דין, וכן דעת רש"י בפירושו לתורה דברים יט, טו. אבל דעת רבינו-תם - הובאה ב'תוספות' ליבמות לא, ב - שנוהגים עכשיו לשלוח עדות בכתב לבית-דין, כל זמן שזוכרים עדותם. ודווקא אילם, שאינו ראוי להגיד בפה, אינו יכול להעיד בכתב. ובהתאם לכך - כתב הסמ"ע לחו"מ סי' כח, ס"ק מב, - נהגו מורי הוראה, שלא להטריח על תלמידי חכמים, ושולחים עדותם בכתב-ידם לבית-דין. וראה בסמוך אות לב, דעת רבינו בזה. (29) פוסקים ומחליטים. (30) שמתו. (31) שידאג המלוה שמא יכפור הלווה והעדים אינם, וימנע מלהלוות (גיטין לו, א) "תקינו רבנן עדי חתימה מפני תיקון העולם, דזימנין דמייטי סהדי או דאזלי למדינת הים". וסובר רבינו, שזה מוסב על כל השטרות ולא על גט נשים בלבד (הגר"א לחו"מ סי' כח, ס"ק נו). רמז לכך דברי הנביא (ירמיה לב, מד) "שדות בכסף יקנו, וכתוב בספר וחתום, והעד עדים". (32) שאין לחוש בהם מפני נעילת דלת, וכמבואר לעיל אות ט. (33) ולדעת הלחם-משנה, יתכן שרבינו יודה לדעת רבינו-תם לשלוח העדות בכתב לבית-דין כל זמן שהעדים חיים וראויים להגיד, ולא נתכוון אלא למעט שטר המופיע חתום לפנינו, ועדי אינם קיימים עוד, שמתו ואינם ראויים להגיד, ובשטר כזה סובר רבינו שאינו מועיל מדין תורה. ראה לדבר דברי רבינו לקמן פ"ט, ה"א: "צריך להעיד בבית-דין בפיו, או שיהיה ראוי להעיד בפיו", פרט לחרש שאינו ראוי לזה, כמבואר שם. וראה ה"ל גירושין פ"ג הכ"ח שמתירים אשה להנשא ע"פ שטר שמצאו כתוב בו: מת איש פלוני בן פלוני, שהקילו בהתרת עגונה אפילו כשהעד אינו ראוי להגיד, כמבואר שם.

- 3 ה. כָּל עַד שֶׁנֶּחְקְרָה עֲדוּתוֹ בְּבֵית דִּין, בֵּין בְּדִינֵי
- 4 מְמוֹנוֹת בֵּין בְּדִינֵי נְפֻשׁוֹת - אֵין יְכוּל לְחַזֵּר בִּי³⁴.
- 5 מִיֵּצֵד? אָמַר: מְטַעֵה הָיִיתִי³⁵, שׁוֹגֵג הָיִיתִי³⁶, וְנִזְבַּרְתִּי
- 6 שְׁאֵין הַדָּבָר בֵּן, לְפַחְדוֹ עֲשִׂיתִי³⁷ - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ,
- 7 אֲפִלוּ נִמְן טַעַם לְדַבְּרוֹ³⁸. וְכֵן אֵינוּ יְכוּל לְהוֹסִיף
- 8 בְּעֲדוּתוֹ תְּנֵאמָר³⁹. כָּלְלוּ שֶׁל דְּבָר: כָּל דְּבָרִים שִׁיאִמַר
- 9 הָעֵד אַחֵר שֶׁנֶּחְקְרָה עֲדוּתוֹ, שִׁיבֹא מִקְּלָלָן בְּטוֹל
- 10 הָעֲדוּת אוּ הוֹסַפְתָּ תְּנֵאמָר בָּהּ - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ⁴⁰.

(34) כתובות יח, ב שנאמר (ויקרא ה, א) "אם לוא יגיד ונשא עונו" - כיון שהגיד, שוב אינו חוזר ומגיד, שהגדה אחת נכתבה בה (רש"י שם), וראה במשנה שבועות לא, ב "הואיל ואינם יכולים לחזור ולהעיד". ובתוספתא כתובות פ"ב, מ"א "עד שלא נחקרה עדותם בבית-דין, אמרו בדאים אנו - הרי אלו נאמינים; משנחקרה עדותם בבית-דין, אמרו: בדאים אנו - אינם נאמינים". (35) טעיתי כמה שהגדתי מתחילה. בבא-בתרא קסז, ב בעובדא של רב ירמיה. (36) שכוח הייתי. (37) הוכרחתי מחמת אימויו עלי להעיד שקר במזיד, ואנוס הייתי (כתובות יח, ב). (38) למה העיד

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום ש"ק י"ג מנחם-אב - ספר שופטים - הלכות עדות קסג

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

להכחיש את העד האומר שלא היה שם תנאי, כדין כל עד אחד המחייב שבועה את הנתבע (ראה הל' טוען ונטען פ"ג, ה"ו), ואפילו העד האומר תנאי היה שם - מסייע למוכר, אין הוא פוטר מלהשבע, וזה שדקדק רבינו: הרי כאן עד אחד, כלומר וחייב שבועה. וכן היא דעת רבי מאיר הלוי ב'טור' חו"מ סימן מו (לחם-משנה).

שדומה למעיד שקר, אבל אין לו דין מעיד שקר ממש (רדב"ז).

1 ת. אָמְרוּ הָעֵדִים: שֶׁטֶר מָכַר זֶה מוֹדְעָה נִמְסְרָה לָנוּ
2 עָלֵינוּ⁵³, אָף עַל פִּי שְׁתֵּבַב דִּין⁵⁴ יוֹצֵא מִמְּקוֹם אַחֵר⁵⁵
3 - הֲרִי אֵלּוּ נִגְאָמְנִין⁵⁶.

יא. גַּם בְּדִינֵי מְמוֹנוֹת⁶⁷ אֵין מְקַבְּלִין עֵדוֹת אֶלָּא בְּפָנֵי
12 בַּעַל דִּין⁶⁸. אִם הָיָה בַּעַל דִּין⁶⁹ חוֹלָה, אוּ שֶׁהָיָה
13 הָעֵדִים מְבַקְּשִׁים לִילָךְ לְמַדִּינַת הַיָּם וְשִׁלְחוּ⁷⁰ לְבַעַל
14 דִּין וְלֹא בָּא - הֲרִי אֵלּוּ מְקַבְּלִים עֵדִים שֶׁלֹּא בְּפָנָיו⁷¹.
15 בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּעֵדוֹת עַל פֶּה; אֲבָל בְּשֶׁטֶר
16 - מְקַמְּיִן בֵּית דִּין אֶת עֵדֵינוּ⁷² שֶׁלֹּא בְּפָנֵי בַּעַל דִּין⁷³.
17 וְאֶפְלוּ הָיָה עוֹמֵד⁷⁴ וְצוֹנֵחַ וְאוֹמֵר: שֶׁטֶר מְזַנֵּף
18 הוּא⁷⁵! עֲדֵי שֶׁקֶר הָיָה⁷⁶! פְּסוּלֵי עֵדוֹת הֵן⁷⁷! - אֵין
19 מְשַׁגְּחִין בּוֹ; אֶלָּא מְקַמְּיִן אֶת הַשֶּׁטֶר, וְאִם יֵשׁ לוֹ
20 רְאִיָּה לְפָסֶל⁷⁸ - וְיִפְסֵל⁷⁹.

53 המוכר הודיע לנו לפני כתיבת השטר, שהוא מוכר מחמת אונס והכרנו באונסו, והרי המכר בטל, כמבואר בהל' מכירה פ"י, ה"א. 54 חתימתם. 55 ואין אנו זקוקים לקיים השטר על פיהם, נמצא שאין לומר כאן: הפה שאסר הוא הפה שהתיר. 56 והמכר בטל (כתובות יט, ב) כרב אשי האומר: זה ניתן להכתב. ומפרש הר"ן: שבידם לכתוב נוסח המודעה של המוכר, ולציין בו תאריך שלפני זמן שטר המכר, נמצא שאין אלו חוזרים ומגידים, שעדיין לא הגידו כלום, כיוון שבידם לפסול הגדת המכר משעה ראשונה, ולפיכך אפילו כשכתב-ידם יוצא ממקום אחר - נאמנים. ולדעת רש"י ו'תוספות' שם, דיבור-המתחיל: אמר רב נחמן, אינם נאמנים אלא כשאין כתב-ידם ממקום אחר, שהם מפרשים: "זה נותן להכתב" שמתר היה להם לחתום על שטר המכר כדי להציל האנוס מאונסו, ולפי-זה אינם עדיפים מאנוסים היינו מחמת נפשות שאינם נאמנים אלא כשאין כתב-ידם יוצא ממקום אחר, כאמור לעיל ה"ו.

4 ט. אָמְרוּ: עַל תְּנַאי הָיָה שֶׁטֶר זֶה⁵⁷: אִם הָיָה פְּתַב
5 דִּין יוֹצֵא מִמְּקוֹם אַחֵר - אֵין נִגְאָמְנִין⁵⁸; וְאִם אֵין
6 הַשֶּׁטֶר מִתְקִים אֶלָּא מִפִּיהֶם - נִגְאָמְנִים⁵⁹. וְאוֹמְרִים⁶⁰
7 לְבַעַלֵי הַדִּין⁶¹: קִיְמוּ הַתְּנַאֲי⁶² וּבּוֹאוּ לְדוֹן⁶³.

57 שטר מכר זה, ועל תנאי מסויים מכר זה את מקחו, והואיל ולא קיים הלוקח את תנאו - רוצה המוכר לבטל את שטר המכר. 58 והואיל ולא נזכר בשטר שום תנאי, אין הם יכולים לבטלו בהגדתם השניה, שאין עדים מגידים וחוזרים ומגידים. 59 שהפה שאסר - הוא הפה שהתיר, והכל הגדה אחת היא. 60 הדין. 61 הלקוחות. 62 לבעלים המוכרים. 63 אם עדיין יעכבו את המכירה (כתובות יט, ב). כדעת רבינו היא גם דעת רש"י שם. אבל רב האי גאון (הובאו דבריו ב'טור' חו"מ סימן מו) סובר, שאפילו כתב-ידם יוצא ממקום אחר, נאמנים לומר תנאי היו דברינו, שאין זו הגדה שניה, שהרי השטר חל ויהיה כשר כשיתקיים התנאי, והרבה מן הראשונים סוברים כמותו, אולם הרמב"ן ז"ל הכריע כדעת רבינו, ונימוקיו הובאו בר"ן לכתובות שם. וראה בש"ך לחו"מ סימן סב, ס"ק לד.

8 י. אָמַר אַחַד מִן הָעֵדִים: עַל תְּנַאי הָיָה הַדְּבָרִים⁶⁴,
9 וְהִשְׁנֵי אוֹמְרִים: לֹא הָיָה שָׁם תְּנַאֲי⁶⁵ - הֲרִי פָּאן עַד
10 אַחַד⁶⁶.

64 והואיל ואין כתב-ידו יוצא ממקום אחר הרי הוא נאמן, כאמור בהלכה הקודמת. 65 ולדבריו, הרי זה מכר גמור וחייב המוכר להעביר את ממכרו ללוקח. 66 נמצא שאין השטר חתום אלא בעד אחד (כתובות יט, ב) כדעת רב הונא בריה דרב יהושע, ולפי זה אם המכר הוא מטלטלין, יצטרך המוכר שהוא הנתבע ע"י הלוקח, להישבע שבועת התורה

67 כבדיני נפשות, בניגוד לדרישה וחקירה שנוהגת רק בדיני נפשות ולא בדיני ממון, כמבואר לעיל ה"א. 68 הנתבע, שנאמר (שמות כא, טז) "והועד בבעליו" - אמרה תורה: יבוא בעל השור (=שהזיק) ויעמוד על שורו (בבא-קמא קיב, ב) וביספרי' שופטים אות קצ, דרשו: ועמדו שני האנשים אשר להם הריב - יבוא בעל השור ויעמוד על שורו. 69 ושמא ימות טרם שיקבלו העדות. 70 הדיינים. 71 בבא-קמא שם. ובירושלמי סנהדרין פ"ג ה"ט, משמע שאם בעל הדין אינו מצוי בעיר, מקבלים עדים שלא בפניו, ואין אומרים נחכה עד שישלחו לו, כי בינתיים ילכו העדים למדינת הים (וכן בחו"מ סי' כח, סעיף טז). וכתב הרדב"ז: אם ראה בית-דין שהנתבע משתמט מלבוא, כדי שלא יקבלו העדות, מנדים אותו עד שיבוא, ואם לא בא - מקבלים העדים, אפילו שאין בדעתם ללכת למדינת הים, וכך נהג במצרים. וכתב הר"ן לכתובות פ"א בענין המוכרת שלא בבית-דין צריכה שבועה (שם צח, א), שכל נתבע הבא לפטור עצמו, מקבלים עדין אפילו שלא בפני בעל דינו התובע, וכן בחו"מ סי' כח, סעיף יח. ומקורו בבבא-מציעא לב, א שאלמנה צריכה בית-דין של הדיוטות להעיד עליה שלא מכרה בזול, ועדותם מועילה, אע"פ שהיתומים קטנים הם, וראה ביאור הגר"א שם. 72 מאשרים את חתימת ידיהם. 73 שמן התורה - עדים החתומים על השטר, הרי הם כנחקרה עדותם בבית-דין, ואינו צריך קיום אלא מדבריהם, ולפיכך מקיימים אפילו שלא בפניהם (בבא-קמא שם, וכפירוש ה'תוספות' דיבור-המתחיל: מקיימים). 74 הנתבע. 75 המלוה זיף את חתימת העדים וחקיקה את חתימתם, כפי שחתמו בשטרות אחרים שמהם בית-הדין רוצה לקיימו. 76 וחתמו למלוה בשקר. 77 רשעים, כמבואר לקמן פ"י, ה"א. 78 את העדים או השטר. 79 וכל שלא הביא, הרי השטר ככשרותו וגובים על פיו (בבא-קמא שם). והשווה הל' מלוה פכ"ב, ה"ב: "אם נראה לדיינים שיש ממש בדבריו, קובעים לו זמן להביא עדין. ואם נראה להם שאינו בא אלא

מתוך מהדורת חזק

שנאמר (שמות כד, יד) "מי בעל דברים (=תובע) יגש אליהם" - יגיש ראייה אליהם. (82) הנתבע הוא תקיף ואיש זרוע. (83) שיעידו כדבריו, שאינו חייב לתובע כלום, והם אינם חשודים לשקר מחמת יראה, כי די להם שישתקן מחמתו, אבל לא יעיוז בשום פנים להעיד שקר בגלל אלמותו (בכא-מציעא לט, ב). ושמא תאמר, אם כן לא הנחת חיים לאלמים, שבעל-דינו יטעון שעדיו מתפחדים ממנו, ונמצאו מפסידים כל אשר להם? - כיון שאלמים הם, לא איכפת לנו בהפסדם, וכך נידונם עד שיחזרו בתשובה ויהיו כשאר כל אדם, ויידונו כמותם (כסף-משנה). וראה ב'תוספות' שם ד"ה זיל את.

בעלילות דברים ובטענות של דופי - אומרים לו: שלם, ואח"כ אם יש לו ראייה יחזיר".

1 יב. פל מי שיש לו ראייה בעדים⁸⁰ - מטפל בעדים
2 עד שביאם לבית דין⁸¹. ואם ידעו בית דין שבעל
3 דינו אלים⁸², וטען התובע שהעדים מתפחדים מבעל
4 דינו שובאו ויעידו לו - הרי בית דין פופין את בעל
5 דינו שביא הוא העדים⁸³. וכן כל פיוצא בדברים
6 אלו דנין בהן לאלים.

(80) להוציא ממון מידי הנתבע. (81) בכא-קמא מו, ב

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – ז'י"ג מנחם-אב תשע"ז

יום רביעי י' מנחם-אב ה'תשע"ז

מצות עשה רמה.

המצוה הרמ"ה נדפס ביום ראשון.

יום חמישי י"א מנחם-אב ה'תשע"ז

מצות עשה רלב.

מצות לא תעשה רנח. רנט. רנז. רס.

המצוה הרל"ב — הצווי שצטוינו בדין עבד עברי, והוא אמרו יתעלה: "כי תקנה עבד וגו'" (שמות כא, ב). וכבר נתבאר דיני מצוה זו בפסוקי התורה, והלכות מצוה זו נתבארו בלן בריש מסכת קדושין (יד:).

המצוה הרנ"ח — האזהרה שהזהרנו מלמכור עבד עברי בדרך שנמכרים העבדים והוא: שיעמד במקום מכירת העבדים ויכריזו עליו ויעלו הקונים את דמיו זה על זה — אין עושין בן בשום פנים, אלא (נמכר) בהצנע ובדרך נאה, והוא אמרו יתעלה באזהרה על כך: "לא ימכרו ממכרת עבד" (ויקרא כה, מב) ולשון ספרא (פרשת בהר): "לא ימכרו ממכרת עבד — שלא יעשה סמטא (מכרו שוק) ויעמידו (במכרו) על אבן הלשח ובכלל לאו זה בלי ספק אזהרה לגונב נפש מישראל, לפי שאם מוכרו הרי הוא מוכרו פאלו הוא עבד פנעני ונמצא עובר על אמרו: "לא ימכרו ממכרת עבד"; וכבר הזהרנו את-זה לעיל (לא תעשה רמג) ובאר הפתוב שהוא נהרג (הגונב נפש ומכרו). ודיני מצוה זו עם שלפניה (רנו) מבארים בגמרא קדושין בפרק א' (כ:).

המצוה הרנ"ט — האזהרה שהזהרנו מלהעביר עבד עברי בדרך שאין לנו צורך בו, וזהו הנקרא "עבודת

יום ראשון ז' מנחם-אב ה'תשע"ז

מצות עשה רמה.

המצוה הרמ"ה — הצווי שצטוינו בדין מקח וממכר, פלומר: הדרכים שבהן מתקיים המקח והממכר בין המוכרים והקונים, וכבר למדו על אפן (קנין) זה ממה שאמר יתעלה: "וכי-תמכרו ממכר לעמיתך וגו'" (ויקרא כה, יד), אמרו (בבא מציעא מו:): "בדרך הנקנה מיד ליד, פלומר המשיכה". וכבר נתברר, שדבר תורה מעות קונות, ואין המשיכה במטלטלין אלא תקנת חכמים: וכן המסירה וההגבהה. ובפרוש אמרו (שם צט:): בדרך שתקנו משיכה בלוקחין כך תקנו משיכה בשומרין (שה'משיכה' לרשותן מטילה עליהן חיובי השומרים). הנה נתבאר לך, שזה שהתנו משיכה במקח וממכר — תקנה, כמו שנתבאר במקומו: אבל שאר הדרכים שבהן נקנות הקרקעות וזולתן. פלומר שטר ותזקה — הסמיכון לפסוקים. וכבר נתבאר משפטי דין זה, פלומר: ידיעת הדרכים שבהן מתקיים המקח בכל-סוג וסוג, בפרק א' מקדושין ופרק ד' ופרק ח' (מבבא) מציעא ופרק ג' ופרק ד' ופרק ה' ופרק ו' ופרק ז' (מבבא) בתרא.

יום שני ח' מנחם-אב ה'תשע"ז

מצות עשה רמה.

המצוה הרמ"ה נדפס ביום הקודם.

יום שלישי ט' מנחם-אב ה'תשע"ז

מצות עשה רמה.

המצוה הרמ"ה נדפס ביום ראשון.

ריקם" (שם, יג) וכבר נתבארו דיני מצוה זו, כלומר: מצוות העניקה, בריש מסכת קדושין (יד, טז, יז).

המצוה הרל"ד — הצווי שנוצטוינו בפדיון אמה עבריה, הוא אמרו יתעלה: "והפדה" (שמות כא, ח), ופדיה זו יש בה דינים ותנאים ומשפטים רבים, וכבר נתבאר כל-זה במסכת קדושין (ט), ושם נתבאר דיני אמה עבריה בשלמות. ובמקלחתא (פרשת משפטים) אמרו בפרוש אמרו יתעלה באמה עבריה: "ואם-שלא-אלה לא יעשה לה" (שם, יא), אמרו: יעד לך או לבנה או פדה אותה.

המצוה הרל"ג — הצווי שנוצטוינו לשא אמה עבריה — אדוניה שקנאה, או בנו, וזוהי מצות יעוד (שמיעדה לאשה לו או לבנו). ובפרוש אמרו (מכילתא פרשת משפטים): מצות יעוד קודמת למצות פדיה, לפי שאמר יתעלה: "אשר-לא יעדה והפדה" (שם, ח) ודע שדין עבד עברי ודין אמה עבריה אינו נהג אלא בזמן שהיובל נהג. וכבר נתבארו דיני מצוה זו בפסק א' ממסכת קדושין (יח).

המצוה הרס"א — האזהרה שהזהר קונה אמה עבריה מלמכרה לזולתו, והוא אמרו יתעלה: "לא-ימשל למכרה בכבוד-כה" (שמות כא, ח). וכבר נתבארו דיני מצוה זו בשלמות בריש קדושין (יז ואילך).

יום ש"ק י"ג מנחם-אב ה'תשע"ז
מצות עשה רלה.
מצות לא תעשה רנד. רנה.

המצוה הרל"ה — הצווי שנוצטוינו בדין עבד כנעני (עבד גוי שקנה אותו ישראל), והוא שעובדין בו לעולם ואינו יוצא לחרות אלא בשן ועין (אם הכהו והפיל שינו, או סמא עינו) והוא הדין לשאר ראשי אברים שאינם חוזרין (שמאבדן לכל חייו) כמו שצא לנו פרוש המקבל, והוא אמרו יתעלה: "לעלם בהם תעבדו" (ויקרא ה, מו) ואמר: "וכי-יבה איש" (שמות כא, כו) ולשון גמרא גטין (לח): "כל-המשחרר עבדו — עובר בעשה דקתיב: לעולם בהם תעבדו". ולשון התורה הוא, שמשפתרר בשן ועין. וכבר נתבארו דיני מצוה זו בשלמות בקדושין (כב, כד, ואילך) וגטין (לח).

המצוה הרנ"ד — האזהרה שהזהרנו מלהחזיר עבד שברח לארץ ישראל אל אדוניו, אף-על-פי שאדוניו ישראל, בין שברח מחוצה לארץ לארץ ישראל — אין מחזירים אותו לו. אלא משחררו וכותב עליו את-דמיו חוב, והוא אמרו יתעלה: "לא-תסגיר עבד אל-אדניו" (דברים כג, טו). ונתברר בפסק ד' מגטין (מה), שבפסק שברח מחוצה לארץ לארץ הכתוב מדבר, שיהא הדין בו

פ"ך", והוא אמרו יתעלה: "לא-תרה בו בפ"ך" (שם, מג), ולא נעבידנו אלא פשיכריחנו הצ"ך לעשות אותה עבודה אז נטיל אותה עליו. ולשון ספרא (פרשת בהר): "לא-תרה בו בפ"ך — שלא תאמר לו החם את-הכוס הזה והוא אינו צריך לו", וכן כל-הדומה לזה. ואמנם הביאו משל מן-הקלה ביותר שבמלאכות והפשוטה שבהן, ואף-על-פי-כן אינו מתר אלא בשעת הצ"ך.

המצוה הרנ"ז — האזהרה שהזהרנו מלהעבד עבד עברי בעבודות שיש בהן זלזול גדול והשפלה, שבכמותן עובד עבד כנעני, והוא אמרו יתעלה: "לא-תעבד בו עבדת עבד" (שם, טז) ובספרא (פרשת בהר): "שלא טול אחריך בלינטא ולא טול לפניך פלים למרחץ". ולינטא מחצלת קטנה שיושב עליה פשיגע, ולוקח אותה העבד ומוליכה אחר אדוניו. וכן כל-הדומה לעבודות אלו מזהר מלהטילן על עבד עברי, אלא רק שמשנו בדברים שמשמש בהם השכיר והפועל שהסכים עמו לעשות לו עבודה מסוימת, אמר ה': "כשכיר כתושב יהיה עמך" (שם, מ).

המצוה המשלימה מאתים וששים — האזהרה שהזהרנו מלהניח גוי הגר בארצנו שיעבד בפ"ך עבד עברי שמכר לו את-עצמו, והוא אמרו יתעלה: "לא-ירדנו בפ"ך לעיניך" (שם, ג) ולא נאמר הואיל ועבד זה פשע בעצמו ומכר עצמו לגוי נעזבנו לקבל פרי מעשיו, אלא נפקח על הגוי בכך ונמנענו מלהעבירו עבודת פ"ך. ולשון ספרא (שם): "לא-ירדנו בפ"ך לעיניך — אין אמה מצוה אלא לעיניך", כלומר: שאינך מחיב לפקח עליו בביתו אם הוא מעבירו עבודת פ"ך או לא, אלא כל-זמן שנואחה שהוא עושה זאת נזהרנו עליו.

יום שישי י"ב מנחם-אב ה'תשע"ז
מצות עשה קצו.
מצות לא תעשה רלג.
מצות עשה רלד. רלג.
מצות לא תעשה רסא.

המצוה הקצ"ו — הצווי שנוצטוינו להעניק (מענקים ומתנות) לעבד עברי ולעזור לו בצאתו לחפשי, ולא יצא בידים ריקות, והוא אמרו יתעלה: "העניק תעניק לו מצאנך ומגונך ומיך אשר ברכך ה' אלהיך תתן-לו" (דברים טו, יד). וכבר נתבארו דיני מצוה זו בפסק א' מקדושין (יד).

המצוה הרל"ג — האזהרה שהזהרנו מלשלם עבד עברי בידים ריקנות מעבודתנו בצאתו בן-חורין בסוף שש שנים: אלא בהכרח נעניק לו דבר מרכושנו, והוא אמרו יתעלה: "וכי-תשלחנו חפשי מעמך לא תשלחנו

מתוך מהדורת חזק

8 "לא תוננו – זו אונאת דברים". כי כמו שהוסיף יתעלה
 9 לאו באונאת הגר מחמת שפלות נפשו וגרותו הוסיף גם
 10 לאו שלישי באונאת העבד שנפשו שפלה ונמוכה יותר
 11 מן-הגר שלא תאמר: זה עבד לא יקפיד על אונאת
 12 דברים. וכרוך שעבד זה שדבר בו הכתוב, וכן גר זה
 13 שתהזיר מלהונותו הם שקבלו עליהם את-התורה,
 14 כלומר: גרי צדק (גרים שהם כיהודים לכל דבר).

1 שיקתוב שטר פדמיו ויקתוב לו גם חרות ולא יתור
 2 לעבדות כלל, כיון שבא להסתופף בארץ הסהורה
 3 הנבחרת לעם הנעלה. ויש נבחרו דיני מצוה זו.
 4 המצוה הרנ"ה – האזהרה שהזכרנו מלהונות
 5 (להציק בדברים) העבד הזה שברח אלינו, והוא אמרו
 6 יתעלה: "עמך ישב בקרבך במקום אשר יבחר באחד
 7 שעריך בטוב לו לא תוננו" (שם, זו) ולשון ספרא גם בו:

המשך ביאור למסכת סנהדרין ליום שלישי עמ' א

45 דבריו של אדם גדול נידונים בבית דין של שבעים ואחד, ואפילו
 46 דיני ממונות, קא משמע לן אביי שאין הדין כן, ואין צריך בית דין
 47 של שבעים ואחד אלא כשמחייבים את הכהן הגדול מיתה.
 48 שנינו במשנה: אין מוציאין בו למלחמת הרשות אלא על פי בית
 49 דין של שבעים ואחד.
 50 מבררת הגמרא: מנהגי מילי – מנין לומדים דין זה. אמר רבי אבהו,
 51 דאמר קרא (במדבר כו כא) העוסק ביהושע בן נון כשיצא למלחמה,
 52 ולפני אלעזר הכהן יעמוד, ושאל לו במשפט האורים לפני ה', על
 53 פיו יצאו ועל פיו יבאו, הוא וכל בני ישראל אתו וכל העדה. ויש
 54 לבאר את המקרא כך, 'הוא' זה המלך, 'יכל בני ישראל אתו' זה כהן
 55 משותף מלחמה, 'יכל העדה' זה סנהדרין גדולה. ויש ללמוד ממקרא
 56 זה, שאין לצאת למלחמה ללא קבלת רשותם של שבעים ואחד
 57 זקני הסנהדרין.
 58 שואלת הגמרא: ודילמא לסנהדרין הוא דאמר להו חקמא דלשיילו
 59 באורים ותומים – שמא כוונת הכתוב שהסנהדרין ישאלו באורים
 60 ותומים. דהיינו, שאין הכתוב עוסק באלו שצריך ליטול רשות
 61 מהם כדי לצאת למלחמה, אלא הוא מונה את אלו הרשאים
 62 לשאלו באורים ותומים, שרק המלך והכהן משוח מלחמה
 63 והסנהדרין, הם אלו שרשאים לשאלו באורים ותומים.
 64 וזמנת קושיא זו, לומדת הגמרא שאין מוציאם למלחמה אלא
 65 על פי הסנהדרין במקום אחר: אלא כי הא דאמר – יש ללמוד דבר
 66 זה מכעין המימרא שאמר רב אבהו בר בינא אמר רבי שמעון
 67 חסידא, כגור היה תלוי למעלה ממפתח של דוד המלך, והנקב שבו
 68 היה פונה לצד צפון, וכיון שהגיע זמן הצוץ לילה היתה רוח צפונית
 69 מנשבת בו, והיה מנגן מאליו, ומיד היה דוד מתעורר משנתו, ועמד
 70 ועוסק בתורה, עד שעלה עמוד השחר. כיון שעלה עמוד השחר נכנסו
 71 חכמי ישראל אצלו ואמרו לו, אדונינו המלך, עמך ישראל צריכין
 72 לפתוקה. אמר להו, לכו והתפתנסו זה מזה, דהיינו פרנסו אתם את
 73 העניים שבכם. אמרו לו חכמי ישראל, אין הקומץ משיב את הארי.
 74 ומשל הוא, כשם שאין קומץ משיב את הארי, כך אין המעט
 75 שנותנים העשירים משיב את העניים. ועוד משל אמרו לו, אין
 76 הבור מתמלא מחוליותו, כלומר, כשם שהמוציא עפר מן הבור
 77 וחוזר ומשליכו לתוכו אינו ממלא בכך את הבור, כך אין אנו
 78 יכולים למלאת את חטונם של העניים משל עצמנו. אמר להם
 79 דוד לחכמי ישראל, אם כן לכו פשומו דייכם כגורו – צאו להלם
 80 ולשלוש שלל. מיד היו יוצאין באחיותאם – מתיעצים עם אחיתופל
 81 לידע באיזה דרך לילך, ובאיזה טכסיסי מלחמה לנקוט, ונמלכין
 82 בפסוקיהו – ונוטלים רשות מן הסנהדרין, כדי שיתפללו עליהם,
 83 וישאלו באורים ותומים האם יצליחו במלחמה זו. ויש להוכיח
 84 מכאן, שצריך ליטול רשות מן הסנהדרין קודם יציאה למלחמה.
 85 הגמרא מביאה מקרא שממנו יש ללמוד את סדר היציאה
 86 למלחמה: אמר רב יוסף, מאי קרא – מאיזה מקרא יש ללמוד שכך
 87 היה סדר הדברים,

1 הקשה. ועל כך משיבה הברייתא, בשהוא אמר את תהרר הקשה
 2 יביאון אל משה/ הרי דבר קשה כבר אמור במקרא, הא מה אני
 3 מקיים – מה היא כוונת הכתוב דבר גדול, דבריו של גדול.
 4 ומבואר בברייתא זו כדברי רב אדא בר אבהו, שיש ללמוד מן
 5 המקרא 'כל הדבר הגדול יביאו אליך' שדינו של אדם גדול הוא
 6 בבית דין של שבעים ואחד. ונמצא, שיש בענין זה מחלוקת תנאים,
 7 האם ללמוד את
 8 המקרא 'דבר גדול' לענין דבריו של גדול, או לענין דבר קשה.
 9 מבררת הגמרא: והאי תנא – התנא של הברייתא שהובאה לעיל,
 10 הסובר שיש לבאר את כוונת הכתוב 'כל הדבר הגדול' על דבר
 11 קשה, תרי קראי למה לי – מדוע צריך שני מקראות לגבי דבר
 12 קשה, הרי כבר נאמר 'את הדבר הקשה יביאון אל משה'.
 13 מבארת הגמרא: חד לצוואה בעלמא וחד לצשייה – מקרא אחד
 14 מתאר את הציווי, דהיינו, את הצעתו של יתרו למשה שיביאו
 15 אליו את הדבר הקשה, ואילו המקרא השני מתאר את העשייה
 16 בפועל, לאור שקיבל משה את דברי יתרו.
 17 שבה הגמרא ומבררת: ואיך – התנא השני הסובר שמקרא אחד
 18 יש לפרש 'דבריו של גדול' ומקרא אחד יש לפרש 'דבר קשה',
 19 מדוע אינו מבאר את שני המקראות לענין דבר קשה, אחד
 20 לצוואה ואחד לעשייה. מבארת הגמרא: אם כן – אם כך הוא הדבר
 21 שכוונת שני המקראות ל'דבר קשה' ומקרא אחד לצוואה ואחד
 22 לעשייה, היה מן הראוי לכתוב בשני המקראות לשון שווה, או
 23 'גדול' 'גדול' – שבשני המקראות יזא נכתב 'דבר גדול' או 'קשה'
 24 'קשה' – שבשניהם יזא נכתב 'דבר קשה' 'מאי גדול ומאי קשה' –
 25 מדוע חילקם הכתוב וכתב באחד 'גדול' ובאחד 'קשה' שמע מינה
 26 תרתי – יש ללמוד מכך שכוונת שני המקראות לשני ענינים שונים,
 27 האחד ל'דבר קשה', הן לציווי והן לעשייה, והאחד ל'דבריו של
 28 גדול'.
 29 הגמרא מביאה ספק לגבי שורו של כהן גדול שנגזר: כעו ונסתפקן
 30 רבי אלעזר, שורו של כהן גדול שנגזר והמית את הנפש, בכמה
 31 דינים הוא נידון. ויסוד הספק הוא, מאחר ששינונו (לעיל טו.)
 32 ש'כמיתת הבעלים כך מיתת השור', ומעתה יש לדון, האם למיתת
 33 בעלים ידחה מדינתו ליה – האם מודמים את דינו לדין בעליו הכהן
 34 הגדול, וכשם שבעליו אינו נחייב מיתה אינו נידון אלא בבית דין
 35 של שבעים ואחד, אף שורו יהא כן, או דילמא למיתת בעלים
 36 דעלמא מדינתו ליה – או שמא אין מודמים את דינו אלא למיתת
 37 אדם סתם, שהיא בבית דין של עשרים ושלשה.
 38 אמר אביי, דקרא מבעיא ליה שורו – מאחר שנסתפק רבי אלעזר
 39 רק לגבי שורו של כהן גדול, מקלל – יש ללמוד מכך, דקמונו
 40 פשיטא ליה – שהיה פשוט לו הדבר שדיני ממונות של כהן גדול
 41 אין צריך להם בית דין של שבעים ואחד, אלא די בשלושה דיינים.
 42 שואלת הגמרא: פשיטא – פשוט הדבר, שאין צריך שבעים ואחד
 43 אלא כשמחייבים אותו מיתה. מבארת הגמרא: מהו דתימא – שמא
 44 תאמר, הואיל וכתב רחמנא 'כל' תהרר הגדול, יש ללמוד מכך שכל

ישעיה פרק מה ב-י

ב אני לפניך אלף והדורים (אושר) אישר דלתות נחוישה אשבר ובריחי ברזל אנדע: ג ונתתי לך אוצרות השף ומטמני מסתרים למען תדע פיאני יהוה הקורא בשמך אלהי ישראל: ד למען עבדי יעלב וישראל פחירי ואקרא לך בשמך אכנך ולא ידעתני: ה אני יהוה ואין זולתי אין אלהים אאזרך ולא ידעתני: ו למען ידעו ממזרח-שמש וממערבה פיאפס בלעדי אני יהוה ואין עוד: ז יוצר אור ובורא השף עשה שלום ובורא רע אני יהוה עשה כל-אלה: (פ) ה הרעיפו שמים מפעל ושחקים יזלו-צדק תפתח-ארץ ופרוי-ישע וצדקה תצמיח יחד אני יהוה בראתיו: (ס) ט הוי רב את-יצרו חרש את-חרשי אדמה היאמר חמר ליצרו מה-תעשה ופעלך אין-ימים לו: (ע) י הוי אמר לאב מה-תוליד ולאשה מה-תחילין: (ם)

רש"י

הצדק להיטיב להם מן השמים: בראתיו. בראתי את הדבר הזה: (ט) הוי רב את יצרו. נתנבא ישעיה על חבקוק שעתידי לעמוד ולקרו' תגר על אורך הצלחתו של נבוכדנצר עד אנה ה' שועתי וגו' ותעשה אדם כדגי הים (חבקוק א) והקב"ה אמר לישיעיה למה זה בא לריב אתי סבור הוא שאיני שם על לב להושיע את עמי לעת מלאות אשר תרצה הארץ את שבתותיה (ויקרא כו): אין ידים לו. אין מקום לו: (י) הוי אומר לאב מה תוליד. כסבור הוא להיות מרחם על הבן יותר מאביו, ד"א הוי בן האומר לאב למה הולדת דומה הוא לזה שהוא רב את יוצרו:

מצודת ציון

(ב) והדורים. ר"ל דרך מעוקם ומסובב וברז"ל הדורא דכנתא (חולין ק"ג) והם המעים המעוקמים ומסובבים זה על זה: אישר. מל' ישר ושוה: ובריחי. כעין מטה עשוי לשומו אחורי השער לסגור: אגדע. ענין כריתה כמו שקמים גודעו (לעיל ט): (ג) ומטמני. מל' הטמנה: (ד) אכנך. ענינו שם שאינו שם העצמי וכן ובשם ישראל יכנה (לעיל מ"ח): (ה) אאזרך. מלשון אזור וחגורה והוא ענין חוזק כי האזור במתניו הוא חזק ומזוז: (ו) וממערבה. הוא כמו ממערב והזכיר בלשון נקבה: (ז) הרעיפו. ענין הזלה ונטיפה כמו ירעפון דשן (תהלים ס"ה): ושחקים. כן יקראו השמים: יזלו. מלשון הזלה ונטיפה: ויפרו. מל' פרי: (ט) רב. מל' מריבה: יוצרו. בוראו: חרש. כמו חרס בסמ"ך: חומר. טיט: ליוצרו. אומן החרס: (י) תחילין. ענין חבלי הלידה וכן לא חלתי ולא ילדתי (לעיל כ"ג):

וכו'. כפל הדבר במ"ש: אאזרך. נתתי לך חוזק ועדיין לא ידעת אותי כי עדיין לא נולדת: (ו) למען ידעו. את זה הודעתי מראש למען ידעו כולם אשר אין אלוה מבלעדי למחות בידי לא כבשר ודם שמשחיר עצמו מפחד המוחה: (ז) יוצר אור. ר"ל אני הוא העושה דבר והפכו אני יוצר אור לישראל ואני בורא חושך לבבל אני עושה שלום לישראל ואני בורא רע לבבל שהוא הפוך השלום והוא כפל ענין במ"ש: (ח) הרעיפו וכו'. ר"ל יבוא לישראל הרבה צדקה וישועה כאילו יזלו מן השמים ממעל וכאילו פתחה הארץ פיה והגדילה פרי הישע: תצמיח יחד. עם הישע תצמיח גם הצדקה: בראתיו. ומאז הכנתי להם הישע והצדקה: (ט) הוי רב וכו'. אמר זה על בלשאצר מלך בבל הוי עליו הרב עם היוצר וזהו במה שהיה מתנשא נגד האל והשתמש בכלי בית המקדש: חרש את חרשי אדמה. הלא הוא יחשב כחרס עם שאר חרסי האדמה ודומה להם כי ככלי יוצר ינופץ במהרה כמ"ש ביה בליליא קטיל בלשאצר מלכא כשדאי (דניאל ה): היאמר. וכי מהראוי שיאמר החומר להיוצר מה תעשה הלא אין ממש במעשיך ר"ל הלא הוא בידי כחומר ביד היוצר ואיך יתנשא למולי: אין ידים לו. נדמה הוא כאילו לא עשאוהו ידים: (י) הוי אומר לאב. חזר והמשילו לבן האומר לאב למה הולדת תולדות ולאם יאמר למה היה לך חבלי לידה וכאומר הלא ידעתם כי יבוא יומם וימותו ולמה ילדתם לבהלה וכן יחשוב בלשאצר לומר אם כלי בית המקדש ישובו לירושלים למה הוגלה בבלה וה' לא עזרם:

(ב) והדורים אישר. ת"י ושורייא אכבש כמו הדר הדרנה על שם שסובבת החומה את העיר ויש לפרש הדורים אורחות מקלקלות אישר לפניו: (ג) הקורא בשמך. עדיין לא נולדת ואני קורא לך שם כורש: (ד) למען עבדי יעקב. שתוציאנה מגלות בבל: ולא ידעתני. לא עשית רצוני כי אני אמרתי הוא יכנה עירי והוא כשעמד אמר מי בכס מכל עמו רשות נתן להם לילך וכל הטורח פורק מעל צוארו: (ז) יוצר אור. לצדיקים: ובורא חושך. לבבל וכן עושה שלום ובורא רע: (ח) הרעיפו שמים וגו'. צדק האמור במקרא מוסב על הנזל ועל הרעיפה הרעיפו שמים צדק ושחקים יזלו צדק כלומר מאתי יבא

מצודת דוד

(ב) אני לפניך אלך. תצלח במלחמה כאילו אלך לפניך להלחם בעבורך: והדורים אישר. דרכים המעוקמים אעשה ישרים ושנים ר"ל לא תכשל בדרך מהלכך: דלתות וכו'. הוא ענין מליצה לומר לא יתחזקו במבצר העיר: (ג) ונתתי לך. אמסור בידך אוצרות בבל: אוצרות חושך. דרך האוצר להטמן במקום חושך: ומטמני מסתרים. דברים הטמונים במקום סתר וכפל הדבר במ"ש: למען תדע. אעשה לך כל זה למען תדע כי אני ה' עושה זאת ולא בכח ידך כי יהיה חוץ מן הטבע: הקורא וכו'. אשר קורא בשם כורש עד לא נולדת הוא אלהי ישראל וממנו בא הדבר: (ד) למען עבדי יעקב. כ"ז אעשה בעבור ישראל להוציאם מבלל: ואקרא וכו'. פעם קראתי עליך בשמך כורש ופעם חתם שמו עם כי ידבר עליו והרי הוא כאילו מזכירו בשם הכנוי: ולא ידעתני. ר"ל ולא בזכותך כי עדיין לא נוצרת ולא מצאת זכות א"כ אין זה כ"א למען עבדי יעקב: (ה) זולתי

איוב פרק כח כח-כט

כּו בַּעֲשֵׂתוֹ לְמַטֵּר חֶק וְדֹרֶךְ לַחֲיוֹ קָלוֹת: כּז אִזּוּ רָאָה וַיִּסְפְּרָה הַכִּינָה וַגַּם-חִקְרָהּ: כח וַיֹּאמֶר | לְאָדָם
הֵן יִרְאֵת אֲדָנִי הִיא חֲכָמָה וְסוּר מֵרַע בֵּינָה:

איוב פרק כט א-ז

א וַיִּסַּף אִיּוֹב שְׂאֵת מְשָׁלוֹ וַיֹּאמֶר: ב מִי־יִתְּנֵנִי כִּירְחֵי־קָדָם פִּימֹי אֱלוֹהֵי יִשְׁמְרֵנִי: ג בַּהֲלוֹ נָרוּ עָלַי רֹאשִׁי
לְאוּרוֹ אֲלֶךְ חֶשֶׁד: ד פֶּאֶשֶׁר הָיִיתִי בְיַמֵּי חַרְפִּי בְּסוּד אֱלוֹהֵי עָלְי אֶהְלִי: ה בַּעֲדוֹ שְׂדֵי עַמְדֵי סְבִיבוֹתַי
נַעֲרִי: ו בְּרִחֵץ הַלֵּיכִי בַחֲמָה וְצוּר יִצּוֹק עַמְדֵי פִלְגֵי־שָׁמֶן: ז בְּצִאתִי שַׁעַר עַל־יַקְרָת בְּרָחוֹב אֶכֶן מוֹשְׁבִי:

רש"י

קדמונים שהייתי בגדולתי: (ג) בהלו נרו. לשון אור
ושמחה: לאורו. הייתי הולך בכל חשך וצרה שהיתה
באה לעולם לי היה אור: (ד) בימי חרפי. בימי קדמותי
לשון ארמי הוא חרפי ואפלי: בסוד אלוה עלי אהלי.
כשהיו כשרי הדור באים לאהלי להווסד בדברי הקב"ה
בתורה ובגדר סייג לשעה: (ה) נערי. משרתי:
(ו) הליכי. רגלי: בחמה. כמו בחמאה: וצור יצוק עמדי
פלגי שמן. כלומר נחת רוח וכל תאות לב הנוחים כנחלי
שמן: יצוק. כמו ויצקת: (ז) קרת. תקרה גבוה מוכנת
ככסא לשבת לזקני העיר: ברחוב וגו'. וכאשר ברחוב
הייתי מכין מושבי:

(כו) חק. גזירה קצובה לפי כל ארצות ומעיין ופלג
להשקות כל ארץ וארץ ובעשותו דרך לכל החזיונים
שלא יצאו שני קולות דרך נקב אחד פן יחריב את
העולם: (כז) אז ראה. ראה אותה נסתכל בה ובעצתה
יעשה הכל: ויספרה. ספר אותיותיה כפולו' ופשוטות
ראשונה ואמצעית ואחרונית היא אמת חותמו של
הקב"ה וכן בשאר סדרים ברא כל דבר ודבר באותיות
הללו והכל מפורש בסוד ספר יצירה: הכינת. זימנה
ליצירה: (כח) הן יראת אד' היא חכמה. זו צריכה לזו
ואין חכמה יפה בלא יראה:
(א) (מענה איוב): (ב) מי יתנני כירחי קדם. כימים

מצודת ציון

(כו) לחיזו. כן יקרא הענין וכן ה' עושה חזוים (זכריה ט):
קולות. כמו וקולות ותחסר הוי"ו וכמוהו רבים: (כז) ויספרה.
מלשון ספר:
(ג) בהלו. ענין הארה וזריחה כמו עד ירח ולא יאהיל (לעיל
ה): (ד) חרפי. קדמותי ובדרו"ל חרפי ואפלי (גדה סה): בסוד.
ענין עצה על כי נעשה בסוד, או שהעצה למעשה היא כיסוד
לבנין: עלי אהלי. אל אהלי: (ו) בחמה. כמו בחמאה והוא
שומן החלב: (ז) עלי קרת. אצל הקריה והעיר:

מצודת דוד

(כו) בעשותו. בעת הבריאה כשעשה למטר חוק קבוע מתי
ירד ואיך ירד ע"פ האדמה וכשעשה דרך לענין וקולות
הרעמים באיזה דרך יהלכו: (כז) אז. בעת עשותו כל אלה אז
ראה את החכמה והשתמש בה ושמה אותה בספר למען
תתקיים לעד והכינה בסדר היותר נכון וגם חקרה לדעת כל
מצפוניה והוא ענין מליצה וחזור למעלה לומר לזה הבין
אלהים דרכה כי השתמש בה מאז: (כח) ויאמר לאדם. ר"ל
הואיל וכן חכמת האדם יספיק להשיג עומק מסתרי החכמה
הרי הוא כאילו אמר ה' אל האדם הנה יראת ה' הוא המבוא

אל החכמה והסרת מן הרע היא העצה אל הבינה ר"ל ע"י יראת ה' תשיג דברים נעלמים אשר אין להשיג ע"פ הטבע כי אז
יתן ה' חכמה בלבבו וכ"ז חוזר על ראשית אמריו שאמר כי יש לכסף מוצא וגו' לומר הלא החכמה טובה מכל החפצים וא"כ
לקנותה מבלי יראת ה' ולזה אף אם מקרה אחת לצדיק ולרשע יש לאחוז בצדק וביראת ה' להשיג מצפוני החכמה החשובה
ביותר (העולה מהדברים ההמה כי ירבה אמרים לומר שלא יודע לחבריו שחטא כי לא ידבר רמיה והואיל ויודע בעצמו שלא כן הוא ואף כי יחשוב
שמקרה אחד לצדיק ולרשע עכ"ז אין לבחור ברשע כי הלא גם הרשע מעותד הוא למקרי הזמן ויתרון לצדיק ממנו כי יתענג בתענוג הנפשי ויוסיף
לאמת דבריו באמרו הלא כל קנייני העולם סופם כלים ואינם וקנין החכמה עומדת לעד א"כ טובה היא מכל הקניינים ואין להשיגה מבלי יראת המקום
וא"כ מי יבחר ברשע לאבד החכמה היפה):

(א) ויוסף. בראותו כי עד כה אין מי יענה לו הוסיף עוד להרים קול בדבריו משל ואמר דבריו והמשל הוא בהלו נרו וגו'
ורבים כמוהו: (ב) מי יתנני. מי יתן אותי להיות עתה כמו שהייתי בהחדשים הקודמים כמו הימים אשר שמרני אלוהי: (ג) בהלו
נרו. כשזרחה אור השפעתו על ראשי וכשהיה חושך בעולם הלכתי אני לאור הנשפע עלי מאת המקום: (ד) כאשר. מוסב על
מי יתנני לומר מי יתן אותי להיות כאשר הייתי בימי קדמותי בעת התאספו כולם אל אהלי להמתיק סוד בדבר מצות אלוה:
(ה) בעוד. בעת היה עוד שדי עמדי להטיב לי ונערי היו סביבותי לשמש אותי: (ו) ברחוץ. בעת רחצו מקומות מהלכי בחמאה
והוא מדרך גוזמא והפלגה ולומר כ"כ גדולה השפע עד כי היה החמאה נשפך בארץ ואין מי מאסף כי בוו יבוזו לו מרוב כל:
וצור. הצור אשר היה עמדי היה יצוק ושופך נחלי שמן והוא משל על מרבית השפע וגודל ההצלחה: (ז) בצאתי. בעת יצאתי
אל השער אצל העיר לשבת במושב הזקנים שדרכם לשבת בשער העיר כמ"ש אל זקני העיר השערה (דברים כב): ברחוב. בעת
הכנתי מושבי ברחוב העיר:

ה רבן גמליאל היה אומר: כל שלא אמר שלשה דברים אלו בפסח – לא יצא ידי חובתו, ואלו הן: פסח, מצה ומרור. פסח, על שום שפסח המקום על פתי אבותינו במצרים. מצה, על שום שנגאלו אבותינו במצרים. מרור, על שום שמררו המצריים את חיי אבותינו במצרים. בכל דור ודור, חיב אדם לראות את עצמו כאלו הוא יצא ממצרים, שנאמר (שמות יג, ח): "והגדת לבנך ביום ההוא לאמר, בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים". לפיכך אנחנו חייבין להודות, להלל, לשבח, לפאר, לרומם, להדר, לברך, לעלה ולקלם למי שעשה לאבותינו ולנו את כל הנסים האלו; הוציאנו מעבודת החרות, מיגון לשמחה, ומאכל ליום טוב, ומאפלה לאור גדול, ומשעבוד לגאולה. ונאמר לפניו הללויה.

ו עד היכן הוא אומר? בית שמאי אומרים: עד "אם הפנינים שמחה"; ובית הלל אומרים: עד "חלמיש למעינינומים". וחזתם בגאולה. רבי טרפון אומר: "אשר גאלנו וגאל את אבותינו ממצרים", ולא היה חותם. רבי עקיבא אומר: "בן ה' אלהינו ואלהי אבותינו, ויגיענו למועדים ולרגלים אחרים הפאים לקראתנו לשלום, שמחים בבנין עירך וששים בעבודתך, ונאכל שם מן הזבחים ומן הפסחים" כו', עד "ברוך אתה ה' גאל ישראל".

פירוש ברטנורא

ה כל שלא אמר ג' דברים אלו. שלא פירש טעמן של שלשה דברים הללו: וחותם בגאולה. כלומר מסיים את ההגדה בברכת גאולה. ולא פירש תנא קמא למלתיה היאך מכרכין אותה, ואתו ר' טרפון ור' עקיבא לפרושי למלתיה, ר' טרפון אומר פותח בה בברוך ואינו חותם בברוך, מידי דהוה אברכת הפירות וברכות המצות דכולהו דרא הודאה היא. ולר' ע' חותמין בה בברוך, לפי שמוסף בה דברי רצון ובקשה כן יגיענו וכו'. והלכה כר"ע:

משניות מבוארות – קהתי

יום ראשון

באור משנה ה

רבן גמליאל היה אומר: כל שלא אמר שלשה דברים אלו בפסח – שלא פירש טעמם של שלשת הדברים דלקמן לבילי הפסח, לא יצא ידי חובתו – של הגדה "והגדת לבנך"; ויש מפרשים: ידי חובת סיפור יציאת מצרים; ואלו הן: פסח, מצה ומרור – שלשת הדברים שנצטוונו לאכלם לבילי ה"סדר". פסח, על שום שפסח המקום על פתי אבותינו במצרים – שנאמר (שמות יב, כז): "ואמרתם זבח פסח הוא לה' אשר פסח על בתי בני ישראל במצרים בנגפו את מצרים ואת בתינו הציל", ודרשו: ואמרתם – מלמד שצריך לומר: "פסח זה שאנו אוכלים על שום שפסח" וכו'; והוקשו מצה ומרור לפסח (ותוספות). מצה, על שום שנגאלו אבותינו במצרים – ויש גורסים: ממצרים. ומסיפים: שנאמר (שמות יב, טז): "ויאפו את הבצק אשר הוציאו ממצרים עוגות מצות כי לא חמץ" וכו'. ברמב"ם מובא נוסח אחר (הל' חמץ ומצה ה, ד): "על שום שלא הספיק בצקם של אבותינו להחמץ עד שנגלה עליהם הקב"ה וגאלם מיד, שנאמר: "ויאפו את הבצק אשר הוציאו ממצרים" וכו'. וכן גורס הרא"ש במשנתנו. מרור, על שום שמררו המצריים את חיי אבותינו במצרים – שנאמר (שמות א, יד): "וימררו את חייהם בעבודה קשה בחומר ובלבנים ובכל עבודה בשדה" וכו'. בכל דור ודור, חיב אדם לראות את עצמו – והרמב"ם גורס: להראות את עצמו, כאלו הוא יצא ממצרים – כאילו הוא בעצמו יצא עתה משעבוד מצרים (רמב"ם). שנאמר: "והגדת לבנך ביום ההוא לאמר, בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים" – ומכאן הנוסח ב"הגדה": "לא את אבותינו בלבד גאל הקב"ה אלא אף אותנו גאל עמכם, שנאמר (דברים ו, כג): "ואתנו הוציא משם למען הביא אותנו לתת לנו את הארץ אשר נשבע לאבותינו" ועל דבר זה צויה הקב"ה בתורה (דברים ה, טו): "זכורת כי עבד היית" – כלומר כאילו אתה בעצמך היית עבד ויצאת לחירות ונפדת (רמב"ם סם). ומוסיף ואומר: לפיכך אנחנו חייבין להודות, להלל, לשבח, לפאר, לרומם, להדר, לברך, לעלה ולקלם למי שעשה לאבותינו ולנו את כל הנסים האלו; הוציאנו מעבודת החרות, מיגון לשמחה, ומאכל ליום טוב, ומאפלה לאור גדול, ומשעבוד לגאולה. ונאמר לפניו הללויה – פרשת "הללו",

המתחילה ב"הללויה"; תפילת הודאה זו היא הקדמה ל"הלל"; וכבר שנינו (לעיל ט, ג), שהפסח טעון הלל באכילתו. ובגמרא אמרו (פסחים קיח, א), שאומרים הלל לבילי הפסח משום שזוכרים בו חמשת הדברים הללו: יציאת מצרים ("בצאת ישראל ממצרים"), קריעת ים סוף ("הים ראה ינוס"), מתן תורה ("ההרים רקדו כאלים"), תחיית המתים ("אתהלך לפני ה' בארצות החיים"), חבלו של משיח ("לא לנו ה' לא לנו, כי לשמך תן כבוד").

באור משנה ו

עד היכן הוא אומר – את ההלל קודם הסעודה? בית שמאי אומרים: עד "אם הפנינים שמחה" – מזמור אחד בלבד, בגלל התינוקות שלא יירדמו, ובית הלל אומרים: עד "חלמיש למעינינומים" – שהואיל ולא נזכרו במזמור הראשון יציאת מצרים וקריעת ים סוף אומרים גם את המזמור "בצאת ישראל ממצרים". בתוספתא מובא: "אמר להם בית שמאי לבית הלל: וכי כבר יצאו שזכירו יציאת מצרים (והלא לא יצאו אלא בחצות?! הלכך אין אומרים "בצאת ישראל" אלא לאחר אכילת הפסח שהוא סמוך לחצות). אמרו להם בית הלל: אפילו הוא ממתין עד קרות הגב. הרי אלו לא יצאו עד ששעות ביום. היאך אומר את הגאולה ועדיין לא נגאלו? אלא כיון שהתחיל לספר ביציאת מצרים גומר את סיפור הגאולה" (ירושלמי). וחזתם בגאולה – מסיים את ההגדה בברכת הגאולה, ונחלקו תנאים בנוסח ברכה זו. רבי טרפון אומר: "אשר גאלנו וגאל את אבותינו ממצרים" – כלומר שמברך: "ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם אשר גאלנו וגאל את אבותינו ממצרים והגיענו ללילה הזה", ולא היה חותם – בברכה, שדומה לברכת הפירות וברכת המצות, שפותחת ב"ברוך" ואינה חותמת ב"ברוך", ואף זו כולה הודאה אחת היא, ואינו מוסיף בה דברי חסידים על להבא (רשב"ם; ותוספות). רבי עקיבא אומר: צריך להוסיף בה דברי ריבוי ורקשה על להבא ולהתום בה ב"ברוך", והיינו שנוסח התוספת הוא: "בן ה' אלהינו ואלהי אבותינו, ויגיענו למועדים ולרגלים אחרים הפאים לקראתנו לשלום, שמחים בבנין עירך וששים בעבודתך, ונאכל שם מן הזבחים ומן הפסחים" – תחילה "מן הזבחים" ואחר כך "מן הפסחים", לפי שהזבחים הם "חגיגת ארבעה עשר" הנאכלת קודם לקרבן הפסח, שאין הפסח נאכל אלא על השוכע, כו', עד "ברוך אתה ה' גאל ישראל" – והלכה כרבי עקיבא.

ז מִזְנוּ לוֹ פֶּסַח שְׁלִישִׁי, מְבָרֵךְ עַל מִזְנוּ; רְבִיעִי, גּוֹמֵר עָלָיו אֶת הַהֶלֶל, וְאוֹמֵר עָלָיו בְּרַכַּת הַשִּׁיר. בֵּין הַפּוֹסוֹת הַלֵּל, אִם רֹצֵה לְשִׁתּוֹת – יִשְׁתֶּה, בֵּין שְׁלִישִׁי לְרְבִיעִי – לֹא יִשְׁתֶּה.
ח וְאִין מִפְטִירִין אַחַר הַפֶּסַח אֲפִיקוֹמֵן, יִשְׁנֵנו מְקַצְתָּן – יֹאכְלוּ, פֶּלֶן – לֹא יֹאכְלוּ. רַבִּי יוֹסִי אוֹמֵר: נִתְּנַמְנְמוּ – יֹאכְלוּ, נִרְדְּמוּ – לֹא יֹאכְלוּ.

ט הַפֶּסַח אַחַר הַצּוֹת מִמָּמָא אֶת הַיָּדִים. הַפְּגוּל וְהַנּוֹתֵר מִמָּמָאִין אֶת הַיָּדִים. בִּרְךָ בְּרַכַּת הַפֶּסַח – פֶּטֵר אֶת

פירוש ברטנורא

ז ברכת השיר. את דאמרי נשמט כל חי. ואית דאמרי ההלוך ה' כל מעשיך. ונחנו למימרינהו לתרויהו: בין שלישי לרביעי לא ישתה. שלא ישתכר ושוב לא יוכל לגמור את ההלל. ואם תאמר כבר משוכר הוא שהרי שתה כל רצונו בתוך הסעודה, וכן שבתוך המזון אינו משכר, ושלאחר המזון משכר: ח מפטירין. אני שמעתי לשון יפטירו בשפה (תהלים כב). כלומר פותחין ואומרים, ורבותי פירשו לשון הנפטר מחבירו, כשנפטרים מן הסעודה אין מסיימין אותה באפיקומן, באפיקו מניחו, כלומר תוציאו עליכם מכאן ונלך ונאכל במקום אחר, לא פת ולא שום דבר, גזירה דלמא אתי למיכל מן הפסח בשני מקומות. אבל לאכול דברים אחרים במקומו הראשון שרי, ובלבד שלא יעקר מתבורה זו לאכול עם תבורה אחרת. ואית בגמרא מאן דפירש אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן, אפיקו מיני מתיקה. דלאחר שאכלו את הפסח אין נפטרין מן הסעודה באכילת מיני מתיקה ופירות שרגילין לאכול לקנח סעודה ואפילו במקומו, שלא יאבד מעם הפסח מפיו. וכן עיקר. וכשם שאין מפטירין אחר הפסח אפיקומן כך אין מפטירין אחר מצה אפיקומן, שצריך שיאכל כית מצה באחרונה בזמן שאין פסח, ואחר אותה מצה אין נפטרין ממנה באכילת דבר אחר: ישנו כולם לא יאכלו. אם התחילו לאכול פסחיהן וישנו כולן, שוב לא יאכלו, דנראה כאוכל בשני מקומות, דמאחר שישנו הסיוח דעתם מלאכול עוד, וחשיב ליה כאכילת שתי מקומות. וחומרא בעלמא הוא. והוא הדין נמי למצה בזמן הזה: רבי יוסי אומר נתנמנמו יאכלו. ארישא קאי, דאמר תנא קמא ישנו מקצתן יאכלו, ואתא רבי יוסי למימר הני מילי אם נתנמנמו שלא נשקעו בשינה, אבל אם נרדמו מקצתן לא יאכלו אלו הנדרמים לכשיעורו משנתם. והלכה כרבי יוסי:

ט הפסח אחר הצות מממא את הידים. דהא נותר הוא מחצות ואילך, ורבנן גזרו על הנותר ששטמא את הידים כדי שלא יתעצלו באכילתו. ומגלן דפסח

משניות מבוארות – קהתי

— הוציאו מזון, כלומר שאין אומרים: הוציאו והביאו מיני מתיקה לקניוח סעודה. ויש דעות אחרות בפירוש פיסקה זו (עין גמרא ורשב"ם פסחים ק"ט, ב; ועיין ברטנורא); ברם, פירוש זה שהבאנו הוא עיקר לדעת רוב המפרשים. ונחלקו בגמרא אם בזמן הזה אין מפטירין אחר המצה אפיקומן, והלכה היא כמי שסובר שכשם שאין מפטירין אחר הפסח אפיקומן כך אין מפטירין אחר המצה אפיקומן, כלומר שאוכלים כזית מצה בגמר הסעודה ואין טועמים אחריה כלום, כדי שיהיה הפסק סעודתם וטעם המצה בפיהם, שאכילתה היא המצה (רמב"ם הל' חמץ ומצה ת, ט). ולפי שאחרי כזית מצה האחרונה אסור להפטיר באפיקומן, היינו לאכול כלום, לכן קראו לאותה פרוסת המצה, שאוכלים בסוף סעודת ה"סדר" בשם "אפיקומן" (ישלטי הגיבורים על הרי"ף). ישנו מְקַצְתָּן — אם אחדים מבני החבורה ישנו לאחר שהתחילו באכילת הפסח, יֹאכְלוּ — כשהם מתעוררים מותר להם לחזור ולאכול ממנו, הואיל ושאר בני החבורה לא הסיוחו דעתם מן הפסח, והרי זה כולם ישנו, לֹא יֹאכְלוּ — לפי שהסיוחו דעתם מן הפסח, והרי זה כאלו מתחילים אחרי השינה לאכול את הפסח במקום אחר, ואסור לאכול הפסח בשני מקומות, כדעת רבי יהודה (לעיל בהקדמה למשנה יג פרק ז). רַבִּי יוֹסִי אוֹמֵר: נִתְּנַמְנְמוּ, יֹאכְלוּ — יש מפרשים, שרבי יוסי בא להחמיר, שאפילו ישנו מקצתם אינם אוכלים בפסח אלא אם כן נתנמנמו בלבד; ומבואר בגמרא, כגון שקוראים לו והוא עונה, אבל אינו יודע להשיב דבר הצריך סברא, וכשמוזכרים לו הוא נזכר; אבל אם נִרְדְּמוּ — ששקעו בשינה, לֹא יֹאכְלוּ — כשיתעוררו מתרדמתם. ויש מפרשים, שרבי יוסי בא להקל, שאפילו ישנו כולם, אם נמנמו בלבד, מותר להם לאכול מן הפסח; ברם, אם נרדמו כולם, לא יאכלו (המאירי; רמב"ם הל' חמץ ומצה ת, יז). והלכה כרבי יוסי (רמב"ם ט).

י ו ש ל י ש י

באור משנה ט

הַפֶּסַח — בשר קרבן הפסח, אַחַר הַצּוֹת — ליל ה"סדר", מִמָּמָא אֶת הַיָּדִים — משום "נותר", כמבואר להלן במשנתנו. בגמרא מבואר שמשנתנו היא כדעת רבי אלעזר בן עזריה, הסובר שמן התורה אין הפסח נאכל אלא עד הצות הלילה, שנאמר (שמות יב, ח): "ואכלו את הבשר בלילה הזה". ונאמר להלן (שם שם, יב): "ועברתי בארץ מצרים בלילה הזה". מה להלן עד הצות שהרי כתוב (שם יא, ז): "כחצות

י ו ש נ י

באור משנה ז

לאחר סיום ההגדה מברך ברכת היין ושותה את הכוס השני. אחר כך נוטל ידיו ואוכל מצה ומרור וסודר כדרכו. משנתנו מוסיפה ללמד על מנהגי ה"סדר" לאחר הסעודה.

מִזְנוּ לוֹ פֶּסַח שְׁלִישִׁי — בסיום הסעודה, והוא מְבָרֵךְ עַל מִזְנוּ — ברכת המזון, ושותה את הכוס לאחר ברכת המזון. רְבִיעִי — מזנו לו כוס רביעי, והוא גּוֹמֵר עָלָיו אֶת הַהֶלֶל — שהתחיל בו לפני הסעודה, וְאוֹמֵר עָלָיו בְּרַכַּת הַשִּׁיר — בגמרא נחלקו בה אמוראים: יש אומרים שהיא "ההללך ה' אלהינו כל מעשיך" שמסיימים בה את ההלל בכל זמן שאומרים הלל, וחותמים בה: "ברוך אתה ה' מלך מהולל בתשבחות". ומכאן נקראת היא "ברכת השיר", כלומר ברכת השבח (רשב"ם). ויש אומרים, ש"ברכת השיר" היינו "נשמט כל חי", ונקראת "ברכת השיר" לפי שאומרים אותה בשבתות אחרי פסוקי דזמרה. ונהגים לומר את שתיהן. כברייתא בגמרא מובא, שאומרים גם הלל הגדול, היינו את המזמור "הודו לה' כי טוב כי לעולם חסדו" (תהלים קלז). וכן נהגין. בֵּין הַפּוֹסוֹת הַלֵּל — בין שני הכוסות הראשונים לשניים האחרונים (רשב"ם), אִם רֹצֵה לְשִׁתּוֹת — עוד יין, יִשְׁתֶּה — לפי שהיין שבתוך המזון אינו משכר, בֵּין שְׁלִישִׁי לְרְבִיעִי — אבל בין הכוס השלישי לרביעי, לֹא יִשְׁתֶּה — אסור לשתות יין, שאנו חוששים שמא ישתכר ולא יגמור את ה"סדר", שיין שלאחר המזון משכר. ברם, יין שלפני המזון דינו כיון שבתוך המזון, שאינו משכר, ואם רצה לשתות בין כוס ראשון לשני ישתה, שהרי אין התנא אסור לשתות אלא בין שלישי לרביעי (רשב"ם).

באור משנה ח

וְאִין מִפְטִירִין אַחַר הַפֶּסַח אֲפִיקוֹמֵן — כמו באפיקומן. וכבר הזכרנו, שמצווה לאכול את קרבן הפסח בסוף הסעודה, כדי שיהא נאכל על השובע, ומכאן באה משנתנו ללמד, שאחר אכילת הפסח אין מפטירין. כלומר אין מסיימים את הסעודה, באפיקומן. היינו כפרפראות ובמיני מתיקה שרגילים לאכול בקניוח סעודה, שאסור לאכול כלום אחר הפסח, כדי שישאר טעם הבשר של קרבן הפסח בפיו. "אפיקומן" מלה יוונית היא, ומשמעה המשטה שעורכים אחרי הסעודה ביין ובפירות ובמיני מתיקה (עין תוספות רבי עקיבא איגר וזתפארת ישראל). בגמרא דרשו מלה זו בדרך הנוטריקון: "אפיקו מן"

שֶׁל זֶבַח, בְּרֶךְ אֶת שֶׁל זֶבַח – לֹא פֶטַר אֶת שֶׁל פֶּסַח; דְּבָרֵי רַבִּי יִשְׁמַעְאֵל. רַבִּי עֲקִיבָא אָמַר: לֹא זֶה פּוֹטְרַת זֶה, וְלֹא זֶה פּוֹטְרַת זֶה.

ס ל י ק מסכת פסחים

מסכת שקלים

פרק ראשון

א באחד באדר משמיעין על השקלים ועל הפלאים. בחמשה עשר בו קורין את המגילה בפרקי, ומתקנין את

פירוש ברטנורא

לאחר חצות היו נותר, דתיב בפסח (שמות יב) ואכלו את הבשר בלילה הזה, וכתבו התם ועברתי בארץ מצרים בלילה הזה, מה להלן עד חצות אף כאן עד חצות: ברכת הפסח. אשר קדשנו במצותיו וצונו לאכול הפסח. ברכת הזבח, אשר קדשנו במצותיו וצונו לאכול הזבח. וזבח האמור כאן הוא חגיגת יום ארבעה עשר. והלכה כר"ע:

מסכת שקלים

א א באחד באדר משמיעין על השקלים. ב"ד שולחים בכל ערי ישראל ומכריזין שיביאו שקליהן. לפי שבאחד בניסן צריך להביא קרבנות צבור מתרומה חרשה, דתיב (במדבר כח) זאת עולת חודש חדשו לחדשי השנה. חדש והבא קרבן מתרומה חרשה, וילפינן חרשי השנה דהכא, מראשון הוא לכם לחדשי השנה (שמות יב), הילכך מקדימין שלשים יום דהיינו מאחד באדר להכריז שיביאו שקליהם: ועל הפלאים. מכריזין שימעטו הורע האחר עד שלא יארש בו רובע קב לסאה, כרתנן בפ"ב דכלאים כל סאה שיש בו רובע קב ממין אחר ימעט. ודאחר שגדלו הורעים אפילו אחד כאלף צריך לעקור הכל, דכל תרי מילי דכל חד לחודיה שרי ונאסרו על ידי תערובת לא שייך בהו ביטול, דדוקא כשמין אחר מעורב בשעת הורע א"כ כי אם למעט, דמדאורייתא חד בתרי ביטול ולא מקרי זורע כלאים, אלא מפני מראית העין בעלמא צריך למעט. אבל לאחר שגדלו לא שייך בהו ביטול וצריך לעקור את הכל ולא ישירי אלא אחד מן המינים: בחמשה עשר בו קורין את המגילה בכרכין. המוקפין חומה מימות יהושע בן נון. אידי דבעי למתני דבחמשה

משניות מבוארות – קהתי

טעמו, לפי שהפסח עיקר והזבח טפל לו, הלכך אין ברכת הזבח פוטרת את הפסח, אבל ברכת הפסח פוטרת את הזבח. **רַבִּי עֲקִיבָא אָמַר: לֹא זֶה פּוֹטְרַת זֶה, וְלֹא זֶה פּוֹטְרַת זֶה** – לא ברכת הפסח פוטרת את של זבח ולא ברכת הזבח פוטרת את של פסח. בגמרא מבואר טעמו, לפי שדם פסח הוא בשפיכה (שעומד הכהן על היסוד או קרוב לו, ושופך בנחת כדי שיפול על היסוד), ודם זבחים אחרים הוא בזריקה מרחוק, ולדעת רבי עקיבא אם שינה במתן הדם, לא יצא, הלכך אין אחת פוטרת את חברתה בכרכה. ברם, רבי ישמעאל סובר, שזריקה בכלל שפיכה, ואם שפך במקום שצריך לזרוק יצא, אבל אין שפיכה בכלל זריקה, ואם נתן דם הפסח בזריקה, לא יצא; הלכך ברכת הפסח פוטרת את החגיגה, אבל ברכת החגיגה אינה פוטרת את הפסח. והלכה כרבי עקיבא.

מסכת שקלים

באור משנה א

כבר הקדמנו (בפתיחה), כי בזמן שביט המקדש היה קיים, היה כל אדם מישראל חייב ליתן "מחצית השקל" למקדש בכל שנה לצורך קרבנות ציבור. פרק זה בא לבאר, כיצד סדרו בית הדין את גביית "מחצית השקל".

בְּאֶחָד בְּאֶדְר מְשַׁמְעִין עַל הַשְּׁקָלִים – מכריזים בכל ערי ישראל שיביאו את שקליהם; שכן מראש חודש ניסן צריכים לקנות את קרבנות הציבור מן השקלים החדשים, כמו שהזכרנו כבר (בפתיחה למסכתנו), הלכך מקדימים להכריז עליהם באחד באדר, כמו שאמרו חכמים: שואלים ודורשים בהלכות החג קודם לחג שלוששים יום. ואפילו לדעת רבן שמעון בן גמליאל הסובר, ששואלים ודורשים שתי שבתות (שבועיים) קודם, מכל מקום מקדימים להכריז באחד באדר, לפי שבחמשה עשר בו שולחנים (המחליפים מטבעות שונים לצורך השקלים) היו יושבים במדינה (כלהלן משנה ג); ובבבלי אמרו (מגילה יג, ב): גלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם שעתידי המן לשקול על ישראל, לפיכך הקדים שקליהם לשקליו; וזהו ששינוי: "באחד באדר משמיעין על השקלים": **וְעַל הַפְּלָאִים** – וכן מכריזים באחד באדר על הכלאים, היינו שיצאו לגינות ולשדות לקנותם מצמחי הכלאים. **בְּחַמְשָׁה עֶשְׂרֵי בּוּ** – באדר, **קוֹרִין אֶת הַמְּגִלָּה בְּכַרְכִּין** – בערים המוקפות חומה מימות יהושע בן נון (כמבואר במסכת

הלילה אני יוצא בתוך מצרים", אף כאן עד חצות. הלכך בשר שנשאר אחר חצות הרי הוא "נותר". ברם, חכמים חולקים על רבי אלעזר בן עזריה וסוברים, שמן התורה הפסח נאכל עד שיעלה עמוד השחר, שנאמר (שם יב, יא): "ואכלתם אותו בחפזון" – עד שעת חפזון (כלומר עד השעה שנחפזו לצאת, וזה היה בעלות השחר, שהרי עד הבוקר נצטוו שלא לצאת מפתח ביתם); ומה שכתוב "ואכלו את הבשר בלילה הזה" בא ללמד, שאינו נאכל אלא בלילה, ולא ביום (היינו ביום שחיטתו בערב פסח). מכאן שלדעת חכמים אין בשר הפסח נעשה "נותר" אלא משיעלה עמוד השחר. ומכל מקום מגזירת חכמים אין הפסח נאכל אלא עד חצות, כדי להרחיק את האדם מן העבירה (עיין ברכות א, א). **הַפִּגּוּל הַנּוֹתֵר מִטְּמְאֵין אֶת הַיְּדִים** – העושה אחת מארבע עבודות הזבח (שחיטה או קבלת הדם או הולכת הדם למזבח או זריקתו על גבי המזבח), על מנת לאכול בשרו לאחר הזמן הקבוע לאכילתו או על מנת להקטיר אימוריו למחר (שלא בזמנו). היריה פוסל את הזבח ועושהו "פיגול". משנתנו באה ללמד, שגזרו חכמים על הפיגול ועל הנותר (בשר הזבח שנשאר לאזור זמנו הקבוע לאכילתו). שיהיו מטמאים את הידים. הטעם מבואר בגמרא, שעל הפיגול גזרו משום "חשדי כהונה", כלומר מפני הכהנים החשודים לפגל את הקרבן ולהפסיד את בעליו, ועל הנותר גזרו משום "עצלי כהונה", שלא יתעצלו באכילת הקרבנות. מכאן שנינו לעיל: "הפסח אחר חצות מטמא את הידים". כמו שבארנו. **בְּרֶךְ בְּרֶפֶת הַפֶּסַח, פֶּטַר אֶת שֶׁל זֶבַח** – כבר הזכרנו, שהיו מביאים עם הפסח גם קרבן חגיגה, הנקרא "חגיגת ארבעה עשר", כדי שיהא הפסח נאכל על השובע, ובסעודת ליל ה"סדר" מברך תחילה על קרבן החגיגה: "ברוך... אשר קדשנו במצותיו וציונו על אכילת הזבח" (רמב"ם); ובתוספתא מובא הלשון: "וציונו לאכול את הזבח"; ואחר כך מברך על הפסח: "ברוך... אשר קדשנו במצותיו וציונו על אכילת הפסח" (ולפי התוספתא: "לאכול את הפסח"); ואם בירך קודם על הפסח, שוב אינו צריך לברך על אכילת החגיגה, שברכת הפסח פוטרת את של זבח, אבל **בְּרֶךְ אֶת שֶׁל זֶבַח** – "על אכילת זבח" תחילה, **לֹא פֶטַר אֶת שֶׁל פֶּסַח** – כמו שבארנו לעיל, שמברך על החגיגה ואחר כך מברך על הפסח; **דְּבָרֵי רַבִּי יִשְׁמַעְאֵל** – בירושלמי מבואר

הדרכים ואת הרחובות ואת מקואות המים, ועושין כל צרכי הרבים, ומצינין את הקברות, ויוצאין אף על הפלאים.

ב אמר רבי יהודה: פראשונה היו עוקרין ומשליכין לפניהם. משרבו עוברי עברה, היו עוקרין ומשליכין על הדרכים; התקינו שיהו מפקרין כל השדה בלה.

ג בחמשה עשר בו שלחנות היו יושבין במדינה. בעשרים וחמשה ישבו במקדש; משישבו במקדש התחילו למשכן. את מי ממשכנין? לזים וישראלים, גרים ועבדים משחררים, אבל לא נשים ועבדים וקטנים. כל קטן

פירוש ברטנורא

עשר באדר שלחנות יושבין במדינה, תני נמי כל מה שהיו עושין בו ביום: ומתקנים את הדרכים ואת הרחובות. השוקים שנתקלקלו בגשמים בימות החורף, מתקנים אותם בשביל עולי רגלים. ואית דמפרשי בשביל הרועחים המכים נפש כשנגה שיוכלו לנוס מפני גואל הדם, כדכתיב (דברים יט) חכין לך הדרך: ואת מקואות המים. אם נתרבה בהן מיט מנקן אותן, ואם נחסר שיעורן ממשכין להם מים שאובים ומשלימין אותן לכשיעור אם היה שם רוב ארבעים סאה מן הכשר: ועושים כל צרכי רבים. כגון דיני ממונות ודיני נפשות, ודיני מכות, ופדיית ערכים וחרמים והקדשות, והשקאת סוטה, ושריפת פרה, ורציעת עבד עברי, וטהרת מצורע, ושלחין לפתוח בורות של מים מכונסים כדי שיהיו מצויין לעם לשחות מהן בימות החמה. דכל הנך צרכי רבים נעשו: ומצינין את הקברות. שלא יאהילו עליהם הכהנים ועושי טהרות. והציון הוא שממחים סיד ושופכים אותו סביב הקבר, ובימות הגשמים היה הסיד נימוח וצריך לחזור ולצינו: ויוצאים. שלוחי בית דין: אף על הכלאים. ואע"פ שכבר הכריזו עליה באחד באדר, לא היו סומכים על ההכרה, דשמא לא עקרום בעלים. והיו הם יוצאים ועוקרים אותם:

ב היו עוקרים ומשליכים לפניהם. לפני בעלי השדות כדי שיתביישו. והיו בעלי שדות שמחים שמנכשים להם שדותיהם, ועוד שהיו נותנים אותן לפני בהמתן. התקינו שיהיו משליכים אותן בדרכים. ועדיין היו בעלי שדות שמחים שהיו מנכשים להן: התקינו שיהו מפקרין כל השדה. דהפקר בית דין הפקר: ג במדינה. בירושלים. והיו מחליפין מחצית השקל לאנשים שמבאיים כל אחד מנמכע מדינתו ואינו יודע כמה מהם יוצאים למחצית השקל: ישבו במקדש. לפי שהיה הזמן מתקרב היו יושבים במקדש כדי שימהרו להביא. ורמב"ם פירש, שכל ערי ישראל קרוין מדינה, ובעשרים וחמשה בו היו יושבים במקדש בירושלים: התחילו למשכן. מי שלא הביא שקלו: את מי ממשכנין לזים. לאפוקי מאנן דאמר שאין ממשכנין את הלזים דכתיב (שמות ו) כל העובר על הפקודים מכן עשה שנה ובעלה, ולזים לא היו נמנים מכן עשרים: אבל לא נשים. ונתנו איש כופר נפשו (שם) כתוב, ולא אשה: ולא עבדים. דאין עבדים חייבין אלא במצות שנשים חייבות: וקטנים. אפילו הביא שתי שערות והוא פחות מכן עשרים: שוב אינו פוסק, אביו, משתחיל. ואם מת אביו הוא שוקל

משניות מבוארות – קהתי

ליהנות מן הכלאים; אבל עדיין היו שמחים שמנכשים להם שדותיהם, הלכך התקינו שיהו מפקרין כל השדה בלה – שימצאו בה כלאים, והפקר בית דין הפקר, שכתוב (שוא י, ח): "וכל אשר לא יבוא לשלושת הימים כעצת השרים והזקנים יחרם כל רכושו", הרי שעזרא ובית דינו היה בירם להפקיר כל רכושו של אדם העובר על דבריהם (ירושלמי).

באור משנה ג

משנתנו חוזרת ללמד בענין גביית השקלים.

בחמשה עשר בו – באדר, שלחנות – היינו חלפנים הפורטים ומחליפים מטבעות, היו יושבין במדינה – בירושלים (דשי: ברטנורא), ויש מפרשים: בכל ערי ישראל חוץ מירושלים (רמב"ם), והיו מחליפים לתורמים את מעותיהם לצורך שקליהם. הרמב"ם כותב: בחמשה עשר בו ישבו הטולחנים בכל מדינה ומדינה ותובנים בנחת. כל מי שיתן להם יקבלו ממנו. ומי שלא נתן אין כופין אותו ליתן (הל' שקלים א. ט). בעשרים וחמשה – באדר, ישבו במקדש – שהואיל והזמן היה קצר היו יושבים במקדש, כדי שימהרו להביא. אבל הרמב"ם מפרש: במקדש היינו בירושלים. משישבו במקדש התחילו למשכן – מי שלא הביא את שקלו, כלומר שהיו שולחים לביתו ולזקנים ממנו משכון. את מי ממשכנין? לזים וישראלים, גרים ועבדים משחררים – שכל אלו חייבים ליתן מחצית השקל בכל שנה, אבל לא נשים – שנאמר בפרשת שקלים (שמות ל, יב): "ונתנו איש כופר נפשו", ודרשו: איש ולא אשה. שאין אשה חייבת במחצית השקל, ועבדים – כנענים, שאינם חייבים אלא במצות שהאשה חייבת בהן, וקטנים – היינו פחות מכן עשרים, שנאמר (שם ט, יד): "כל העובר על הפקודים מכן עשרים שנה ומעלה יתן תרומת ה' כל קטן שהתחיל אביו לשקול על דוד – כלומר בשבילו, שוב אינו פוסק – מלשקול בשבילו כל שנה עד שיגדל הבן ויתן בעצמו. ואין ממשכנין את הפהנים – כלומר שאמנם גם הכהנים חייבים ליתן "מחצית השקל", ואף תובעים מהם, אבל אין ממשכנים אותם, מפני דרכי שלום – שלא יבואו הממשכנים לידי מריבה אתם.

מגילה א, א), ונקטה משנתנו דין קריאת המגילה בכרכים אנכ שאר העניינים המפורטים בה שהם נעשים בחמשה עשר באדר, ומתקנין את הדרכים ואת הרחובות – שנתקלקלו בימות הגשמים, כדי שיהיו מתוקנים בשביל עולי רגלים. ויש מפרשים, שמתקנים את הדרכים ואת הרחובות ואת הגשרים בשביל הגולים לערי המקלט, כמו שכתוב (דברים יט, ג): "תכין לך הדרך". ואת מקואות המים – מנקים את המקואות, שטובלים בהם, מן הרפש של ימות הגשמים, ומשלימים אותם להכשירם לטבילה אם חסרו משיעורם; ועושין כל צרכי הרבים – בירושלמי מבואר שבית דין מזדרזים לגמור ולבצע דיני ממונות ודיני נפשות ודיני מלקות ופדיית ערכים וחרמים והקדשות והשקאת סוטה ושריפת פרה ורציעת עבד עברי וטהרת מצורע, וכן פותחים בורות של מים מכונסים כדי שיהיו מצויים לעם לשחות מהם בימות החמה, שכל הדברים הללו צרכי רבים הם; ומצינין את הקברות – שופכים סביבם סיד לציון ולסימן, כדי שלא יאהילו עליהם כהנים ונושאי טהרות, שכן בימות הגשמים נמחה הסיד הישן, הלכך צריך לחזור ולצינו. ויוצאין אף על הפלאים – לאחר שהכריזו באחד באדר על הכלאים, יוצאים שליחי בית דין בחמשה עשר בו אף לבקר בשדות ובגינות אם אמנם עקרו הבעלים את צמחי הכלאים.

יום רביעי

באור משנה ב

משנה זו היא המשך לסיפא של המשנה הקודמת, והיא מוסיפה ללמד, מה עשו שליחי בית דין כשמצאו צמחי כלאים בשדות.

אמר רבי יהודה: פראשונה היו עוקרין ומשליכין לפניהם – כשהיו שליחי בית דין מוצאים כלאים בשדות, היו עוקרים את צמחי הכלאים ומשליכים אותם לפני בעלי השדות, כדי לביישם. משרבו עוברי עברה – בכרייתא מבואר (ירושלמי שקלים; בבלי מועד קטן ו, ב), שהיו בעלי השדות שמחים שמנכשים להם שדותיהם; ועוד, שהאכילו לבהמתם את הצמחים שנעקרו על ידי שליחי בית דין, היו עוקרין ומשליכין על הדרכים – שלא יוכלו בעלי השדות

שֶׁהַתְּחִיל אָבִיו לְשָׁקוֹל עַל יְדוֹ, שׁוֹב אֵינוֹ פּוֹסֵק, וְאֵין מִמְשַׁכְּנֵין אֶת הַכֹּהֲנִים, מִפְּנֵי דְרָכֵי שְׁלוֹם.
 ד אָמַר רַבִּי יְהוּדָה: הַעֵיד בְּן בּוֹכְרֵי בִּבְנֵיהּ: כָּל כֹּהֵן שֶׁשָּׁוֶקֶל אֵינוֹ חוֹטֵא. אָמַר לוֹ רַבִּן יוֹחָנָן בֶּן זְבַדִּי: לֹא כִי, אֲלֵא כִּי כָּל כֹּהֵן שֶׁאֵינוֹ שׁוֹקֵל חוֹטֵא, אֲלֵא שֶׁהַכֹּהֲנִים דּוֹרְשִׁים מִקְרָא זֶה לְעֲצֻמָּן: "כָּל־מִנְחַת כֹּהֵן כָּל־יָלִיל תִּהְיֶה לֹא תֵאָכֵל" (ויקרא ו, טו), הוֹאִיל וְעַמֵּר וְשִׁתֵּי הַלֶּחֶם וְלֶחֶם הַפָּנִים שְׁלֵנוּ, הֵיאָךְ נֶאֱכָלִים?
 ה אַף עַל פִּי שְׁאֵמְרוּ: אֵין מִמְשַׁכְּנֵין נְשִׁים וְעֹבְדִים וְקַטְמִיּוֹת, אִם שְׁקָלוּ – מִקְבְּלֵין מִיָּדוֹ. הַנְּכָרִי וְהַפּוֹתִי שֶׁשָּׁקְלוּ – אֵין מִקְבְּלֵין מִיָּדוֹ. וְאֵין מִקְבְּלֵין מִיָּדוֹ קִנְיָ זָבוֹן וְקִנְיָ זְבוֹת וְקִנְיָ יוֹלָדוֹת, וְחַטָּאוֹת וְאֲשָׁמוֹת; אֲבָל נְדָרִים וְנִדְבוֹת מִקְבְּלֵין מִיָּדוֹ. זֶה הַכֶּלֶל: כָּל שֶׁנֶּגְדַר וְנִגְדַב – מִקְבְּלֵין מִיָּדוֹ; כָּל שֶׁאֵין נֶגְדַר וְנִגְדַב – אֵין מִקְבְּלֵין מִיָּדוֹ. וְכֵן הוּא מִפְּרֵשׁ עַל יְדֵי עֲזָרָא, שְׁנֵאמַר (עזרא ה, ג): "לֹא־לְכֶם וְלָנוּ לְבָנוֹת אֶת בֵּית אֱלֹהֵינוּ".

פירוש ברטנורא

על ידי עצמו: ואין ממשכנין את הכהנים. ואף על פי שחייבין במחצית השקל: מפני דרכי שלום. לפי שעבודת הקרבנות עליהם חולקים להם כבוד וסומכים עליהם שלא יעכבו את שקליהם. ואי נמי יעכבו ולא יתנו, בית דין מתנה עליהם שיהיה להם חלף עבודתם כמו שנותנים מתרומת הלשכה לשאר עושי מלאכת הקודש כדמפרש לקמן:

ד כל כהן ששוקל אינו חוטא. ואף על פי שאינו חייב לשקול. וסד"א אם שוקל נמצא קרבן צבור קרב משל יחיד, קמשמע לן דאינו חוטא לפי שהוא מוסר אותו מחצית השקל לצבור לגמרי, ולא חיישין שמא לא יגמור למסרו יפה: כל כהן שאינו שוקל חוטא. וקרא דכל העובר על הפקידים דריש ליה הכי, כל העובר בים סוף הדיינו כהנים לויים וישראלים שכולן עברו את הים על הפקידים, בין אותן שנמנו לבדן בין אותן שנמנו עם ישראל, יתן תרומת ה'. ואף על גב דבפרשת אלה פקודי כתוב וכסף פקודי העדה מאת כהן וגו' לשש מאות אלף ושלושת אלפים וכו', ההוא בתרומת האדנים הוא דכתוב, ובאותה תרומה לא היה שבת לוי, אבל בתרומה של קרבנות צבור הושוו בה כהנים לויים וישראלים: לעצמן. להנאתן. ולא דרשא היא, דדוקא במנחת כהן לבד אמר קרא כליל תהיה, ולא באותה שיש לו בשותפות עם הצבור. והלכה שכהנים חייבים ליתן מחצית השקל ואין ממשכנין אותן מפני דרכי שלום:

ה מקבלין מידם. ובתנאי שימסרום לצבור לגמרי, כי היכי דלא להוי קרבן צבור קרב משל יחיד: קיני זבים וחבות. תורים ובני יונה שזבים וחבות מביאים. ובכותים בלבד מוירי, דאין זבים וחבות בעובדי כוכבים: כל שהוא נידר ונידב מקבלין מידם. דתניא (מנחת עג) איש איש, לרבות את הגוים שנודרים נדרים ונדבות כישראל. ואין לי אלא עולה כדכתוב (ויקרא כ"ב) אשר יקריבו לה' עולה, שלמים מנין, תלמוד לומר לכל נדריהם. מנין לרבות העופות והמנוחות היין והלבונה והעצים, תלמוד לומר לכל נדריהם ולכל נדבותם: וכן הוא מפורש על ידי עזרא. כשרצו הכותים לביעין ושלחו להם נבנה עמכם כי ככם נדרוש לאלהיכם, מה השיבו להם, לא לכם ולנו לבנות בית בשותפות לאלהינו, ולכם אין חלק וצדקה וחרון בירושלים:

משניות מבוארות – קהתי

אלא שאין ממשכנים אותם, כמו ששינוי לעיל.

ב א ו ר מ ש נ ה

אף על פי שְׁאֵמְרוּ – במשנה ג: אֵין מִמְשַׁכְּנֵין נְשִׁים וְעֹבְדִים וְקַטְמִיּוֹת – מהטעמים שבארנו שם, אִם שְׁקָלוּ מִקְבְּלֵין מִיָּדוֹ – ובתנאי שימסרו את השקלים לציבור במתנה גמורה, כדי שלא יהא קרבן ציבור קרב משל יחיד. בירושלמי אמרו שקטנים שהביאו שתי שערות אף תובעים מהם לשקול. הַנְּכָרִי וְהַפּוֹתִי שֶׁשָּׁקְלוּ, אֵין מִקְבְּלֵין מִיָּדוֹ – כבר בארנו במקומות אחדים שהכותי הוא מן הגויים שהביא מלך אשור מכותא ומשאר ארצות והושיבם בשומרון ונתגזרו מאימת האריות שהיו טורפים רבים מהם כמסופר בספר מלכים ב (פרק יז), ולדעת התנא של משנתנו הכותי דינו כנכרי. וְאֵין מִקְבְּלֵין מִיָּדוֹ קִנְיָ זָבוֹן וְקִנְיָ יוֹלָדוֹת – שתי תורים או שני בני יונה שמביאים הזבים והזבות לאחר שטהרו מזובם (ויקרא טו, יד, כט) וכן היולדות (ויקרא יב, ט).

וְחַטָּאוֹת וְאֲשָׁמוֹת – בירושלמי מבואר שמדובר כאן בכותים בלבד, לפי שאין זבים וחבות בנכרים. אֲבָל נְדָרִים וְנִדְבוֹת מִקְבְּלֵין מִיָּדוֹ – יש שאין גורסים תיבת "אבל", ומושכים את התיבות "וחטאות ואשמות" למטה, כלומר: וחסאות ואשמות. נדרים ונדבות מקבלים מהם. כך נראית גירסת הרמב"ם, שכן כותב הוא, שמקבלים מכותים חטאות ואשמות, שהואיל הם מתכוונים לכפרה אולי ישונו בתשובה (עיין "חוטפות יום טוב"). ברם, מן הנכרי אין מקבלים אלא נדרים ונדבות בלבד. זֶה הַכֶּלֶל: כָּל שֶׁנֶּגְדַר וְנִגְדַב – כגון הנודר ואומר: הרי עלי עולה, או הנודב ואומר: הרי זו עולה, מִקְבְּלֵין מִיָּדוֹ – שנאמר (ויקרא כב, יח): "איש איש מבית ישראל ומן הגר בישראל אשר יקריב קרבנו לכל נדריהם ולכל נדבותם", ודרשו: איש איש לרבות את הנכרים שנודרים נדרים ונדבות כישראל. כָּל שֶׁאֵין נֶגְדַר וְנִגְדַב – למזבח, אף שהוא נידר ונידב לבדק הבית, אֵין מִקְבְּלֵין מִיָּדוֹ – שלא יהיה להם חלק בקרבנות ציבור, וְכֵן הוּא מִפְּרֵשׁ עַל יְדֵי עֲזָרָא – בספר עזרא, שְׁנֵאמַר: "לֹא־לְכֶם

ובירושלמי מבואר: מפני דרך הכבוד. שהואיל ועבודת הקרבנות עליהם, חולקים להם כבוד ואין ממשכנים אותם. ואף אם לא יתנו, לב בית דין מתנה עליהם, שיהיה להם חלק בקרבנות הציבור חלף עבודתם, כמו שנותנים מתרומת הלשכה לשאר עושי מלאכת הקודש, כמפורש להלן (ברטנורא).

י ו ס ח י ו י ש

ב א ו ר מ ש נ ה ד

משנתנו מוסיפה ללמד בענין הכהנים, שנחלקו חכמים אם חייבים הם במחצית השקל.

אָמַר רַבִּי יְהוּדָה: הַעֵיד בְּן בּוֹכְרֵי בִּבְנֵיהּ: כָּל כֹּהֵן שֶׁשָּׁוֶקֶל – שנתן "מחצית השקל", אֵינוֹ חוֹטֵא – כלומר: אף על פי שאינו חייב לשקול, ואם הוא שוקל הריהו כנותן שקלו נדבה, ונמצאו קרבנות הציבור באים מנדבת יחיד, מכל מקום אינו חוטא, לפי שהכהן מוסר את שקלו לציבור במתנה גמורה, ונמצא שאין הקרבנות באים אלא משל ציבור. אָמַר לוֹ רַבִּן יוֹחָנָן בֶּן זְבַדִּי – לכן בוכרי: לא כִּי – אין הדבר כך, אֲלֵא כִּי כָּל כֹּהֵן שֶׁאֵינוֹ שׁוֹקֵל חוֹטֵא – שאף הכהנים חייבים ב"מחצית השקל", אֲלֵא שֶׁהַכֹּהֲנִים דּוֹרְשִׁים מִקְרָא זֶה לְעֲצֻמָּן – לטובת עצמם: "כָּל־מִנְחַת כֹּהֵן כָּל־יָלִיל תִּהְיֶה לֹא תֵאָכֵל" – מנחה שמביא כהן הרי היא נשרפת כולה, ולא נאכל ממנה כלום, ומכאן דורשים הכהנים: הוֹאִיל וְעַמֵּר וְשִׁתֵּי הַלֶּחֶם וְלֶחֶם הַפָּנִים – שהן מנחות הבאות משקלי הציבור, ונאכלות לכהנים, שְׁלֵנוּ – הם, שיש לנו חלק בהם על ידי השקלים שנתנו, הֵיאָךְ נֶאֱכָלִים – היאך מותר לנו לאוכלם, והרי דינם כדון מנחת כהן, שהיא נשרפת כולה? מכאן שאם הם נאכלים ראייה היא, שאין אנו חייבים ב"מחצית השקל", ואין אנו שותפים במנחות אלו. ברם, רבן יוחנן בן זכאי סובר, שאין לדרוש כך, לפי שלא נאמרה שריפה אלא במנחת כהן יחיד, אבל במנחת ציבור, אף על פי שיש לכהנים חלק בה, אינה נשרפת כולה. והלכה שכהנים חייבים ליתן מחצית השקל.

ו ואלו שחייבין בקלבוֹן: לויִם וישׂראלים וְגוֹרִים וְעֶבְדִים מְשַׁחְרָרִים, אֲבָל לֹא פְהָנִים וְנָשִׁים וְעֶבְדִים וְקַטְנִים. הַשּׁוֹקֵל עַל יְדֵי כֶהֱן, עַל יְדֵי אִשָּׁה, עַל יְדֵי עֶבֶד, עַל יְדֵי קָטָן – פְּטוּר. וְאִם שָׁקַל עַל יְדוֹ וְעַל יַד חֵבְרוֹ – חַיֵּב בְּקַלְבוֹן אַחַד; רַבִּי מֵאִיר אָמַר: שְׁנֵי קְלָבוֹנוֹת. הַנּוֹתֵן סָלַע וְנוֹטֵל שָׁקֶל – חַיֵּב שְׁנֵי קְלָבוֹנוֹת.

ז הַשּׁוֹקֵל עַל יְדֵי עֵנִי וְעַל יְדֵי שְׁכֵנוֹ וְעַל יְדֵי בֶן עֵירוֹ – פְּטוּר. וְאִם הִלָּם – חַיֵּב. הָאֲחִיזִין וְהַשְׁתַּפִּין שְׁחֵיבִין בְּקַלְבוֹן – פְּטוּרִין מִמַּעֲשֵׂר בְּהֶמְהָ; וְכִשְׁחֵיבִין בְּמַעֲשֵׂר בְּהֶמְהָ – פְּטוּרִין מִן הַקְּלָבוֹן. וְכַמָּה הוּא קְלָבוֹן? מְעָה

פירוש ברטנורא

1 קלבוֹן. קל בון. כלומר דבר קל ומועט שמוסיפין על מחצית השקל להכריע ביניהם: הַשּׁוֹקֵל עֵי אִשָּׁה [כו'] פְּטוּר. כגון שהלה להם, דכיון דפטורים הן לא מחייבי בקלבוֹן. ואי לא הלה להם אלא שפורע בשבילם, אפילו שוקל בשביל בר חיובא פטור מן הקלבוֹן כדלקמן: אִם שָׁקַל עַל יְדוֹ וְעַל יַד חֵבְרוֹ. בשלהו מויר, ושוקל שקל שלם מחצית השקל בשבילו ומחצית השקל שמלוה להבירו: חַיֵּב קְלָבוֹן אַחַד. דסבר הנותן מחצית השקל הקצוב בתורה פטור מן הקלבוֹן, דכתיב זה יתנו, כזה יתנו ולא יותר. וב' ששקלו שקל שלם אין נותנין אלא קלבוֹן אחד: ר' מֵאִיר אָמַר שְׁנֵי קְלָבוֹנוֹת. ר"מ סבר השוקל מחצית השקל חייב בקלבוֹן, הלכך שנים ששקלו שקל שלם חייבי ב' קלבוֹנוֹת. ואין הלכה כר"מ: הַנּוֹתֵן סָלַע. דהיינו שקל שלם לשולחני של הקדש, ונוטל ממנו מחציתו שנשאר לו כמנו. ושקל האמור כאן היינו מחצית השקל: נוֹתֵן ב' קְלָבוֹנוֹת. כהא מודה ת"ק דנותן ב' קלבוֹנוֹת, אחד קלבוֹן להכריע מחצית השקל שהוא נוטל מן הקדש, ואחד דכיון שלא שקל מחצית השקל כמו שקצוב בתורה נתייב בקלבוֹן:

2 הַשּׁוֹקֵל עֵי עֵנִי. כשביל עני: פְּטוּר. כיון שנותן להם כמתנה: הָאֲחִיזִין הַשּׁוֹתֵפִין שְׁחֵיבִין בְּקַלְבוֹן. אחים שהם שותפים שחלקו וחזרו ונשתתפו שאו הן חייבי בקלבוֹן כשאר שני אנשים ששקלו סלעים: פְּטוּרִים מִמַּעֲשֵׂר בְּהֶמְהָ. כל הבהמות הנולדות להם כל ימי שותפותן אינן צריכין לעשרן, דדרשינן בפרק (בתרא) דבכורות, יהיה לך, ולא של שותפות, ומוקימין להאי קרא כמעשר ואע"ג דבכבוד כתיב: וְכַשְׁחֵיבִים מִמַּעֲשֵׂר בְּהֶמְהָ. היינו כשלא חלקו שאו חייביים

משניות מבוארות – קהתי

"מחצית השקל" במטבע אחד חייב להוסיף קלבוֹן, לפי שנאמר בפרשת שקלים (שמות ל, ג): "זה יתנו" – דדורש רבי מאיר: כמין מטבע של אש הראה הקב"ה למשה ואמר לו: כזה יתנו. ומכאן שאין לגרוע לעולם מערך מחצית השקל שהיה בימי משה, הלכך כל הנותן מחצית השקל צריך להוסיף עוד מטבע כדי שיהא ערכו שווה לשקל שהיה בימי משה. אבל חכמים אינם דורשים "זה יתנו" כרבי מאיר, ולדעתם תוספת הקלבוֹן אינה אלא משום שכר חילופים, כמו שבארנו לעיל, הלכך הנותן מטבע אחד של מחצית השקל פטור מן הקלבוֹן, ושניים הנותנים שקל שלם בשביל שניהם אינם חייביים אלא בקלבוֹן אחד. ויש מבארים, שאף לדעת רבי מאיר אין תוספת הקלבוֹן אלא משום שכר חילופים, אלא שרבי מאיר סובר שאם שניים שוקלים שקל אחד בשביל שניהם, דנים אותם כאילו כל אחד בפני עצמו היה צריך לפרוט את השקל לשני חצאי שקלים ולכן חייביים בשני קלבוֹנוֹת (רמב"ם; המאירי). ואין הלכה כרבי מאיר. הַנּוֹתֵן – לגזור של הקדש, סָלַע – שהוא שקל של תורה, כמו שבארנו בהקדמה למשנתנו, וְנוֹטֵל – ממנו עודף, שָׁקֶל – שהוא מחצית השקל שבתורה, חַיֵּב שְׁנֵי קְלָבוֹנוֹת – אחד בשביל הסלע שנתן להקדש, ואחד בשביל השקל שנטל מן הקדש; ואמנם אילו הסלע היה כולו ל"שקל", היינו בשביל שניים, לא היו חייביים אלא קלבוֹן אחד, כמו שבארנו לעיל לדעת חכמים, אבל כעשי שהווא נותן את הסלע כולו להקדש והגזור מחזיר לו שקל, נמצאו שני חילופים כאן, הלכך חייב לתת שני קלבוֹנוֹת (רמב"ם; המאירי).

באור משנה ז

הַשּׁוֹקֵל עַל יְדֵי עֵנִי – בשביל עני, כלומר שנתן שקל שלם, מחציתו בשביל עצמו ומחציתו בשביל עני בתורת מתנה, וְעַל יְדֵי שְׁכֵנוֹ – או בשביל שכנו, וְעַל יְדֵי בֶן עֵירוֹ – או בשביל בן עירו, פְּטוּר – מן הקלבוֹן, שמאחר שהוא נותן מתנה לא חייבוהו חכמים להוסיף קלבוֹן. והוא הדין לאב ששוקל מנכסיו בשביל בניו בתורת מתנה, שפטור מן הקלבוֹן. וְאִם הִלָּם – אבל אם נתן בשבילם לא בתורת מתנה אלא בתורת הלואה, חַיֵּב – בקלבוֹן, כדן השוקל בשבילו ובשביל חברו (במשנה הקודמת). הָאֲחִיזִין וְהַשְׁתַּפִּין – ויש גורסים: האחיזין השותפין (בלא וא"ו), כלומר האחים שהם שותפים בירושת אביהם, שְׁחֵיבִין בְּקַלְבוֹן – היינו כשחלקו האחים בנכסים שירשו מאביהם וחזרו ונשתתפו, והרי הם כשאר כל השותפים השוקלים כאחד, שחייביים בקלבוֹן, פְּטוּרִין מִמַּעֲשֵׂר בְּהֶמְהָ – שכן מצווה

וְלָנוּ לְבָנוֹת אֶת בֵּית אֶלְהֵינוּ – כשרצו הכותים לקחת חבל בבניין המקדש, ואמרו לישראל: "נבנה עמכם כי ככם נדרוש לא־להיכם", השיבו להם זרובבל וישוע וכו': "לא לכם ולנו לבנות בית לא־להינו", וכן נאמר בספר נחמיה (ב, כ): "ולכם אין חלק וצדקה וזכרון בירושלים", ומכאן שאין מקבלין מהם דבר שיש בו משום השתתפות עם הציבור.

יו ט ש י

באור משנה ו

חכמים קבעו שיהיו מוסיפים על "מחצית השקל" תוספת מטבע הנקראת "קלבוֹן". ונחלקו בזה חכמים ורבי מאיר במשנתנו, שלדעת רבי מאיר חייב כל אדם להוסיף קלבוֹן על מחצית השקל שלו, כפי שנבאר טעמו במשנה, ואילו לדעת חכמים כל הנותן חצי שקל במטבע אחד למקדש אינו חייב להוסיף עליו קלבוֹן, אלא אם שניים נותנים שקל שלם בשביל שניהם. והואיל והיו צריכים לתת קלבוֹן כשכר חליפין לשולחני אילו היו פורטים אצלו את השקל לשני חצאי שקלים, התקינו שיהו חייביים ליתן אותו קלבוֹן למקדש. וכן כותב הרמב"ם: "חצי השקלים הכל צריכים להן כדי שיתן כל אחד ואחד חצי שקל שהוא חייב. לפיכך כשהיה אדם הולך אצל השולחני ומצרף שקל בשני חצאין יתן לו תוספת על השקל, ואותה תוספת נקראת "קלבוֹן" (עיין "תפארת ישראל", שמפרש באופן אחר). וכבר הזכרנו בפתחה למסכתנו, שהשקל האמור בתורה הוא סלע בלשון המשנה, שהוא ארבעה דינרים, ומחצית השקל" היינו חצי סלע (= 2 דינרים) הנקרא בלשון המשנה "שקל" (ערוך הקלבוֹן יבואר בסוף המשנה הבאה).

וְאֵלּוֹ שְׁחֵיבִין בְּקַלְבוֹן – כמו שבארנו בהקדמה למשנתנו: לְוִיִּם וְיִשְׂרָאֵלִים וְגוֹרִים וְעֶבְדִים מְשַׁחְרָרִים – שכל אלו חייביים בשקלים ואף ממשכנים אותם עליהם, כמו ששינונו לעיל (משנה ג), הלכך חייביים הם אף בקלבוֹן, אֲבָל לֹא פְהָנִים – אף על פי שחייביים הם ב"מחצית השקל", מכל מקום הואיל ואין ממשכנים אותם, אף בקלבוֹן אינם חייביים, וְנָשִׁים וְעֶבְדִים וְקַטְנִים – לפי שאינם חייביים ב"מחצית השקל". ואף על פי שאם נתנו שקל מקבליים מהם, מכל מקום אין מחייביים אותם בקלבוֹן. הַשּׁוֹקֵל עַל יְדֵי כֶהֱן – בשביל כהן, או עַל יְדֵי אִשָּׁה – בשביל אשה, או עַל יְדֵי עֶבֶד – בשביל עבד, או עַל יְדֵי קָטָן – בשביל קטן, כלומר שנתן שקל שלם, מחציתו בשבילו ומחציתו בשביל אחד מאלו שהם פטורים מן הקלבוֹן (רמב"ם). פְּטוּר – מן הקלבוֹן. וְאִם שָׁקַל עַל יְדוֹ וְעַל יַד חֵבְרוֹ – אבל אם נתן שקל שלם, בשבילו ובשביל חברו, וכגון שהלווהו מחצית השקל, חַיֵּב בְּקַלְבוֹן אַחַד – כמו שבארנו לעיל (בהקדמה למשנתנו): רַבִּי מֵאִיר אָמַר: שְׁנֵי קְלָבוֹנוֹת – יש מבארים טעמו של רבי מאיר (על פי הירושלמי והתוספתא), שלדעתו אף השוקל

פסוק; דברי רבי מאיר. וחקמים אומרים: חצי.

פ ר ק ש נ י

א מצרפין שקלים לדרבנות מפני משוי הדרך. כשם שהיו שופרות במקדש, כך היו שופרות במדינה. בני העיר ששלחו את שקליהן ונגנבו או שאבדו, אם נתרמה התרומה – נשבעין לגזברים, ואם לאו – נשבעין לבני העיר, ובני העיר שוקלין תחתיהן. נמצאו, או שהחזירו הנגבים – אלו ואלו שקלים, ואין עולין להן לשנה הבאה.

פירוש ברטנורא

במעשר, כדרשנין יכול אפילו קנו בתפוסת הבית, ת"ל יהיה מ"מ: פטורים מן הקלפון. שממנו אביהם בחוקתו עומד, והיו כאב ששוקל ע"י בניו וע"י שכניו הפטור: מזה כסף. אחד מעשרים וארבעה בסלע, ומשקלה ששה עשר שעורות: חצי מעה. אחד משמנה וארבעים, ומשקלה שמנה שעורות. והלכה כחכמים: **ב א מצרפין שקלים לדרבנות.** בני העיר שקבצו שקליהם יכולים להחליפם בדרבנות. והוא מטבע של זהב כדכתיב בעזרא דרכמוני זהב, להקל מעליהם משאוי הדרך: שופרות. תיבות שפיהן צר למעלה כעין שופר שפיו צר מלמעלה הולך ומרחיב, כדי שלא יוכלו ליטול מהן כלום. כהוא דכתיב ביהודע (מלכים ב' י"ב) ויעשו ארון אחד ויתנהו בהיכל וכו' ויקוב חור בדלתו. והיו עומדים בעזרה, וכל אחד מביא שקלו ונותן בו: כך היו במדינה. בירושלים ולדברי רמב"ם כשאר ערי ישראל: בני העיר ששלחו שקליהם. כדי שלא להוליכם אלשכה: אם נתרמה התרומה. שהיו רגילים לתרום מהקופות לצורך הקרבנות. והיו תורמים על הנבוי ועל העתיד לנבות כדי שיהיה חלק בקרבנות אף לאותם שעדיין לא שקלו: נשבעין. השלוחים: לגזברים. והואיל ונתרמה תרומה על המעות הללו קודם שנאבדו הרי נעשו כאילו היו ברשות הגזברים משעה שנתרמה תרומה עליהן, וכשנגנבו או אבדו ברשות הגזברים נגנבו או אבדו, הלכך נשבעים השלוחים לגזברים ונפטרים. ואע"פ דאין נשבעין על ההקדשות, שבועה זו תקנת חכמים היא כדי שלא יזלזלו בהקדשות: ואם לאו. נשבעה שאבדו עדיין לא נתרמה תרומה ולא הוציאו מעות מן הקופות על העתיד לנבות, ברשות הבעלים אבדו, הלכך נשבעים השלוחים לאנשי העיר ונפטרים. ואנשי העיר חוזרין ושוקלים שקלים אחרים תחתיהן, שהשקלים הראשונים שאבדו לא עלו להן:

משניות מבוארות – קהתי

והיו רוצים לשלחם למקדש, רשאים הם להחליפם בדרבנות, והם מטבעות של זהב (הדרוכן = 2 סלעים), הנזכרים בספר עזרא (ב, טו; ח, כז) ובדברי הימים א (כס, ז). **מפני משוי הדרך** – כדי להקל מעל השליחים את משאם בדרך. **כשם שהיו שופרות במקדש** – תיבות בצורת שופרות, רחבות למטה וצרות למעלה, כדי שלא יוכלו להוציא מהן כלום, ובהן היו מכניסים את השקלים, **כך היו שופרות במדינה** – בכל עיר ועיר, לאסוף לתוכם את השקלים (או הדרבנות) ולשלחם למקדש. **הרמב"ם** כותב, שהיו בכל עיר שני שופרות: אחד לאסוף לתוכו את השקלים של שנה זו, ואחד ליתן לתוכו את השקלים של השנה שעברה, שגזברים ממי שלא שקל בשנה שעברה (ה"י שקלים ב, א). אבל בירושלמי אמרו, שהיו שופרות לשקלים החדשים בלבד (עין "תוספות יום טוב", שמבאר שם, שהיה נכראה לתרומה נוסח אחד בירושלמי). **בני העיר ששלחו את שקליהן** – ביד שליח למקדש, **ונגנבו או שאבדו** – ממנו בדרך, **אם נתרמה התרומה** – שהיו כונסים את השקלים במקדש בלשכה מיוחדת, והיו ממלאים מהם בראש חודש ניסן שלוש קופות, ומציאים אותן לצורך קניית הקרבנות, וכן לפני חג השבועות ולפני חג הסוכות (כמבואר להלן ג, א), וזוהי הנקראת "תרומת הלשכה"; וכשהיו תורמים היו מתכוונים לתרום גם על הגבוי, שנמצא עדיין ביד השליחים, ועל העתיד ליגבות, כדי שיהיה חלק בקרבנות לכל ישראל, אף לאותם שעדיין לא שקלו; ובאה המשנה ללמד שאם נתרמה תרומת הלשכה קודם שנגנבו השקלים מידי השליחים או קודם שאבדו מהם, **נשבעין** – השליחים, **לגזברים** – של המקדש, שהואיל ונתרמה התרומה קודם שנגנבו או שאבדו, הרי הם כאילו באו כבר לרשות גזברי המקדש, ומרשות המקדש נגנבו או אבדו, הלכך נשבעים השליחים לגזברים שלא פשעו בכספים, ופטורים מלשלם; ואף על פי שאין נשבעים על ההקדשות, תקנת חכמים היא שיישבעו, כדי שלא יזלזלו בשמירת הקדש; **ואם לאו** – שבשעה שנגנבו או שאבדו עדיין לא נתרמה התרומה, **נשבעין** – השליחים, **לבני העיר** – לפי שמרשותם נגנבו או אבדו, ונפטרים השליחים, **ובני העיר שוקלין תחתיהן** – חוזרים ונותנין שקלים אחרים, לפי שהשקלים הראשונים לא עלו להם. **נמצאו** – השקלים שנאבדו, או **שהחזירו הנגבים** – לאחר שכבר שקלו בני העיר שקלים אחרים תחתיהם, **אלו ואלו שקלים** – הם, **ואין עולין להן לשנה הבאה** – אין זוקפין את השקלים לבני העיר על חשבון השנה הבאה, אלא הראשונים יפלו לשקלי

להפריש אחד מעשרה מכל בהמות שהורות שיוולדו לאדם בכל שנה ושנה, כמו שכתוב (ויקרא כז, לב): "וכל מעשר בקר וצאן כל אשר יעבור תחת השבט, העשירי יהיה קודש לה'", אבל השותפים פטורים מלעשר את הבהמות שנשתתפו בהם, ואף את כל הוולדות שנולדו להם בשותפות. הלכך האחים השותפים פטורים ממעשר בהמה. **וקשחבין במעשר בהמה** – כגון שלא חלקו האחים בנכסי הירושה מעולם, שנחשבים הנכסים כאילו עדיין הם ברשות אביהם, וחיבים הם במעשר בהמה מהוולדות שנולדו להם מבהמות הירושה, **פטורין מן הקלפון** – כדון האב השוקל מנכסיו בשביל בניו בתורת מתנה, כמו שהזכירו לעיל. **כן מפרש רש"י** (בכורות נו, ב), וכן מפרש כאן הרב מברטנורא. אבל הרמב"ם גורס: האחין והשותפין. היינו האחים וכן השותפים, ולדעתו אין השותפים פטורים ממעשר בהמה אלא מבהמות שנשתתפו בהן תחילה, אבל הוולדות הנולדים להם בשותפות לאחר מכן מאלו הבהמות שנשתתפו בהן, חיבים במעשר (ה"י בכורות ו, י), ומכאן מפרש הרמב"ם את משנתנו בדרך אחרת (עין "תוספות יום טוב"; ועין "לחם משנה" ה"י בכורות סט); וזהו שכותב הרמב"ם: "האחין שנדיין לא חלקו מה שהניח להם אביהם. וכן השותפין שנתנו שקל על ידי שניהם. פטורין מן הקלפון. במה דברים אמורים? בשותפין שנתנו ונתנו במנות המשותפות ונתנה עין המעות; אבל אם הביא זה מעותיו וזה מעותיו וערבבם ועדיין לא נשתנו ולא הוציאום, הרי אלו חייבים בקלפון" (ה"י שקלים ג, ד; ועין השנת הראב"ד סט). **וכמה הוא קלפון** – שחייבים להוסיף לשקל? **מעה פסוק** – אחד מעשרים וארבעה בסלע, **דברי רבי מאיר. וחקמים אומרים: חצי** – חצי מעה כסף (1/48 בסלע). והלכה כחכמים.

בירושלמי שואלים: להיכן הולכים הקלפונות? ונחלקו בזה תנאים: רבי מאיר סובר, שדינם כדון השקלים, שכן הולך הוא לשיטתו, שהקלפון בא להשוות את ערך השקל ל"מחצית השקל" של התורה. רבי אלעזר סובר: לנדבה לקיץ המוכב (להביא קרבנות עולות כשהמזבח עומד בטל ואין קרבנות חובה או נדבה להקריב עליו); רבי שמעון בן שזורי סובר, שעושים מהם ריקועי פחים ציפוי לבית קודש הקדשים; רבי אליעזר סובר, שהשולחנים היו נוטלים אותם בשכרם (לפי שהם היו גזבים את השקלים – רמב"ם). ויש אומרים: להוצאת דרכים (להביא את השקלים לירושלים).

ש ב ת ק ו ד ש

ב א ו ר מ ש נ ה א

מצרפין שקלים לדרבנות – כשגבו בכל עיר ועיר את השקלים,

ב הנותן שקלו לחברו לשקול על ידו, ושקלו על ידי עצמו, אם נתרמה תרומה – מעל השוקל שקלו ממעות הקדש, אם נתרמה תרומה וקרבה הבהמה – מעל מדמי מעשר שני, מדמי שביעית – יאכל כנגדו.

פירוש ברטנורא

ב הנותן שקלו לחברו לשקול על ידו. בשבילו, והלך השליח ושקל בשביל עצמו: **אם נתרמה התרומה.** קודם שנתן השקל לגזבר: **מעל.** זה ששקל בשביל עצמו, דמיד שנתרמה התרומה על העתיד לנבות, היה זה השקל שנתן לו חברו לשקול עליו ברשות הקדש, וכשנתנו על עצמו נהנה מן ההקדש, שהרי אם לא היה נתן שקל זה בשביל עצמו היה ממשכנין אותו, כרתגן לעיל בפ"ק משישבו במקדש התחילו למשכן, ונמצא נהנה מן ההקדש וחיוב קרבן מעילה: **השוקל שקלו מן ההקדש.** שהיו בידו מעות שהוקדשו לברק הבית וכסבור שהם של חולין ושקל מהם שקלו, ונתרמה התרומה וקנו בהמה באותה תרומה והקריבה, או נתחייב השוקל קרבן מעילה, אבל לא קודם, לפי שזה ההקדש נשאר הקדש כמו שהיה בכל מקום שהוא ולא נשתנה, וכשנקרבה הבהמה והוא נתכוין שהיא ממזון כל מי ששקל בתרומת הלשכה נעשה כאילו קנה בהמה באותן מעות של הקדש והקריבה, ונהנה שלא משכנוהו בשביל שקלו, ונתחייב בקרבן מעילה. ורישא נמו דקתני כשנתן לו חברו לשקול על ידו ושקל על עצמו דמעל, היינו נמו שקרבה בהמה אחר שנתרמה התרומה. והאי דלא תנייה ברישא, משום דסמך אסיפא שמפרש בה מעילת שניהם. והיינו מעמא שאינו מועל מיד אע"פ שנהנה כבר, לפי שאין מעילה אלא במוציא מן ההקדש לחולין, אבל המוציא מהקדש להקדש אע"פ שנהנה אינו מועל אלא אחר שעשה מעשה בהקדש השני. וכן מוכח בירושלמי: **יאכל כנגדו.** יביא שקל ויאמר, כל מקום שהם מעשר שני או שביעית יהיו מחוללים על שקל זה, דשביעית תופסת דמיה כהקדש, ויאכל פירות שקנה באותו שקל בירושלים כרין מעשר שני או יאכלם בקדושת שביעית אם הפירות שחלל היו שביעית:

משניות מבוארות – קהתי

מבואר (על פי הירושלמי), שהנהגה איננה זוה שיקים את המצווה ושקל שקלו, שהרי מצוות לא ליהנות ניתנו, אלא מפני שהיו ממשכנים אותו אילו לא נתן שקל זה, וכיון שהציל עצמו שלא ימשכנוהו נמצא נהנה מן ההקדש. **השוקל שקלו ממעות הקדש** – כגון שהיו בידו מעות שהקדישו לברק הבית, וכסבור שהם של חולין ושקל מהם את שקלו, **אם נתרמה תרומה** – מן השקלים לקנות בהם קרבנות, **וקרבה הבהמה** – וכבר הקריבו את הבהמה שקנו במעות תרומה זו, **מעל** – השוקל, ונתחייב קרבן מעילה, שהרי גם חלקו באותה בהמה, ונמצא נהנה מן ההקדש, שלא משכנוהו בשביל שקלו, כמו שבארנו לעיל. אבל קודם שהקריבו הבהמה לא מעל, שאין מעילה אלא במוציא מן ההקדש לחולין, אבל המוציא מהקדש להקדש, אף על פי שנהנה, אינו מועל אלא לאחר שעשה מעשה בהקדש השני. יש מפרשים (על פי הירושלמי), שגם ברישא, בשוקל שקלו של חברו בשביל עצמו לא מעל אלא לאחר שקרבה הבהמה, אלא שהתאם סמך על הסיפא שמפרש בה מעילת שניהם (**יקרבן העדה; ברטנורא**). ויש מפרשים, שאמנם ברישא מעל אף שלא קרבה הבהמה, לפי שהמעילה היא שם בדבר שאין בו פגם, שאף שמתחילה קיבל את השקל מחברו על מנת ליתן לגזבר ההקדש, והרי נתן לגזבר, הלכך מעל מיד, אבל בסיפא שהמעילה היא בדבר שיש בו פגם, שמתחילה הוקדשו המעות לברק הבית, וזה נתן מהן שקל להקרבה, הלכך לא מעל עד שיפגום, כמו ששנו (מעילה ה, א): "כל דבר שיש בו פגם – לא מעל עד שיפגום, וכל דבר שאין בו פגם – כיון שנהנה מעל" (**יתקלין ודתיין בסם הגר"א**). **מדמי מעשר שני** – השוקל שקלו מדמי מעשר שני, שצריך ליקח בהם אוכל בירושלים ולאכלו שם (דברים יד, כה-כו). **מדמי שביעית** – או ששקל את שקלו מדמי הפירות שגדלו בשנת השמיטה, שכל הנלקח בהם חייבים לאכלו בקדושת שביעית, **יאכל כנגדו** – יביא שקל אחר ויאמר: דמי מעשר שני או שביעית בכל מקום שהם יהיו מחוללים על שקל זה, ויקנה בו אוכל בירושלים ויאכלנו שם כדן מעשר שני אם שקל מדמי מעשר שני, או שיקנה בו פירות ויאכלם בקדושת שביעית אם שקל מדמי שביעית.

השנה, והאחרונים יפלו לשקלי השנה שעברה (**ירושלמי**); ואילו שקלים נקראים ראשונים? נחלקו אמוראים (**סו**): אחד סובר, שהראשונים הם השקלים שנגנבו או שאבדו, ואחד סובר, שהראשונים הם השקלים שהגיעו ליד הגזבר תחילה.

בירושלמי כאן וכן בבבלי (בבא מציעא נח, א), מיישבים משנתנו אפילו בשומר שכו, שחייב על גניבה ואבידה, אלא שמדובר כאן כגון שנגנבו או אבדו ממנו באונס, כגון שלקחום ליסטים מוויין או שטבעה ספינתו בים. ברם, להלכה מבחין הרמב"ם בין שומר חנים לשומר שכו, שאם שלחו שקליהם ביד שומר חנים, ונגנבו או אבדו, "הרי זה נשבע להם ונפטר כדן כל שומרי חנים, והם חוזרים ונותנים שקליהם בפעם שנייה", כלומר שאפילו נתרמה התרומה קודם שנגנבו או שאבדו, חייבים בני העיר לשקול תחתיהם, לפי שפשעו במה שלחו את השקלים ביד שומר חנים. אבל אם שלחו ביד שומר שכו ונגנבו או אבדו ממנו באונס, כמו שבארנו לעיל, "ירואים אם אחר שנתרמה התרומה נאנס, נשבע השליח לגזברים, ובני העיר פטורין... ואם אבדו קודם שנתרמה התרומה, עדיין ברשות בני העיר הם, והשליח נשבע לפני אנשי העיר, והם משלמים" ("הל' שקלים ג, יז-יח). נמצא לפי הרמב"ם, שאם מבארים משנתנו בשומר חנים, צריכים לפרש שהפיסקה "ובני העיר שוקלין תחתיהן" מוסבה גם על הרישא – "אם נתרמה התרומה, נשבעין לגזברים" (עיין "כסף משנה" ועיין "משנת אליהו" על הירושלמי).

ב א ו ר מ ש נ ה ב

הנותן שקלו לחברו לשקול על ידו – שיהא שליחו ויתן את השקל בשבילו למקדש, **ושקלו על ידי עצמו** – והלך חברו ונתן את השקל בשביל עצמו, **אם נתרמה תרומה** – אם נתרמה כבר תרומת הלשכה, כמו שבארנו במשנה הקודמת, קודם שנתן השליח את השקל בשביל עצמו, **מעל** – השליח, שהואיל ותרומת הלשכה נתרמת על הגבוי ועל העתיד לייגבות, היינו גם על השקלים שלא הגיעו עדיין לידי הגזבר, כמו שבארנו במשנה הקודמת, נמצא שאותו שקל שקיבל מחברו, כדי לשקול בשבילו, ברשות הקדש הוא, וכשנתנו בשביל עצמו הרי נהנה הוא מן ההקדש, וכל הנהנה מן ההקדש חייב להביא קרבן מעילה ולשלם קרן וחומש (**ויקרא** ו, טז-טז). במפרשים

כל ענייני התורה, שמתגלים בכל דור ודור, הם עדיין אותו ה"קול גדול" של מתן תורה, הקול של "אנכי הוי' אלוקיך" (לשון יחיד), שעצמותו יתברך פונה אל כל יהודי, לכל יחיד בנפרד.

לקוטי שיחות פרשת ואתחנן חלק ד

רש"י

ביאור עם "שפה ברורה – עוז והדר"

דף ד ע"ב: דרשה נוספת של רבי אמי: **אָמַר רַבִּי אָמִי, אֵין גְּשָׁמִים יוֹרְדִין אֶלְאָ בְּשִׁבְלֵי בְּעָלֵי אֲמֵנָה** - אנשים הנאמנים בדיבורם, **שְׁנֵאמַר** (תהלים פה יב) **אָמַת מֵאֲרֵץ הַצְּמָח וְצִדְקַת מְשָׁמִים נִשְׁקָף**, כלומר, כשאנשים נושאים ונותנים בארץ באמת וביושר, גשמים [המכונים 'צדק'] יורדים מן השמים.

עוד בענין 'בעלי אמנה': **וְאָמַר רַבִּי אָמִי, בֵּא וּרְאֵה כִּמָּה גְּדוּלָּה בְּעָלֵי אֲמֵנָה** - כמה חשוב להיות נאמנים בדיבור, **מִנֵּיין, מִחֻלְדָּה וּבֹרַי**, שהיה מעשה בבחור שהבטיח לנערה שלא ישא אשה מלבדה, ועשה בור וחולדה [מין שרץ] שהיו במקום עדים להבטחתו, לימים עבר על הבטחתו ונשא אשה אחרת, ונולדו לו ממנה שני בנים, אחד נפל לבור ומת, ואחד נשכתו חולדה ומת, שאלה אותו אשתו מדוע אירע להם כך, וסיפר לה על השבועה, בקשה ממנו שיגרשנה וישא את הבתולה וכך עשה. וממעשה זה אנו למדים בקליוחומר, **וְמָה הַמֵּאֲמֵן בְּחֻלְדָּה וּבֹרַי** שהעמידם לעדים לקיום הבטחתו, **כִּי נִפְרַעוּ מִמֶּנּוּ עַד שְׁקִיּוֹם דְּבִרְוֵי, הַמֵּאֲמֵן בְּהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא**, ומשימו עד לכך שיקיים דבריו, **עַל אַחַת בְּמָה וּבְמָה** שצריך לדאוג לקיים דבריו.

הגמרא מביאה דרשה נוספת מהפסוק 'אמת מארץ תצמח': **אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, כָּל הַמְצַדִּיק אֶת עַצְמוֹ מִלְּמַפָּה** - מדקדק במעשיו שלא יהיה בהם חטא, **מְצַדִּיקוֹן עָלָיו** את הדין **מִלְּמַעְלָה** - מענישים אותו בעולם הזה על כל חטא שחטא ואפילו מועט כחוט השערה, כדי שיגיע מזוכך לעולם הבא, **שְׁנֵאמַר** (שם) **אָמַת מֵאֲרֵץ הַצְּמָח וְצִדְקַת מְשָׁמִים נִשְׁקָף**, כלומר, כשמועשי האדם בעולם הזה הם על פי האמת, מתנהגים עמו משמים במידת הדין והצדק ומדקדקים להענישו על כל דבר. **רַבִּי תַּיִיא בְּרַ אָבִין אָמַר רַב הוֹנָא, מִהֲכָא** - לומדים זאת מפסוק זה, שדוד המלך אומר לקב"ה (תהלים צ יא), **'מִי יוֹדַע עֲזָ אִפְךָ וְכִירָאֲתָךְ עֵבֶרְתָּךְ'** - על מי שהוא ירא ממך אתה מחזיק כעסך כדי לזכך נפשו. **רִישׁ לְקִישׁ אָמַר מִהֲכָא**, נאמר בפסוק (ישעיה סד ד) **'פְּנַעַת אֶת שֵׁשׁ וְעִשָׂה צִדְקָ בְּדַרְכֶיךָ וְיִכְרֹף, הֲן אֵתָה קֶצֶפֶת וְנִחְטָא בְּהֵם עוֹלָם וְנוֹשָׁע'**, כלומר שהקב"ה פוגע ומעניש את מי ששמח ועושה צדק, באותם דרכים שהענישם הם מזכירים אותו לטובה, ואומרים שהענישם כדי לזככם לעולם הבא. דרשה נוספת מהפסוק הנזכר: **אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֹוִי, כָּל הַשְּׂמֵחַ בְּיִסּוּרֵין שְׂכָאִין עָלָיו** ומקבלם באהבה, **מִכֵּיא יְשׁוּעָה לְעוֹלָם, שְׁנֵאמַר** בענין אלו המצדיקים עליהם את הדין (שם) **'בְּהֵם עוֹלָם וְנוֹשָׁע'**, כלומר, בהם העולם נושע.

וכח למצוא אותו לנוס מפניך ביום אפק, וכיראתך עברתך — כשם שאתה יראוי ומפחד, כך יש להתיירא ולהתפחד מעברתך. **פְּנַעַת אֶת שֵׁשׁ וְעִשָׂה צִדְקָ** — במי ששמח ועושה צדק, שהן העושים כך — בדרכיך יזכירך, אתה פוגע בו אם חוטא כלום, כמו "ויפגע בו וימת". קרא הכי הוא: פגעת את שש ועושה צדק — והן העושים כך — בדרכיך יזכירך, באותם דרכים שאתה מייסרן ביסורין יזכירך לטובה, ואומרים הן: אתה קצפת בשביל שחטאנו בהם, עולם ונושע — בשבילם נושע לעולם הבא. **שְׂחֻבְלָת** — כמו חבלי יולדה, אף השמים עושין כן, וקשה לעולם. ועל חטא הוא.

בזמן שאמת מארץ תצמח — שיש אמונה במשא ומתן — אז "צדק משמים נשקף", דהיינו גשמים, שהן צדקה. **מחולדה ובור** — שהמיתו שני בני אדם. מצוי הוא באגדה: מעשה בבחור אחד שנתן אמונתו לריבה אחת שישאנה, אמרה: מי מעיד? והיה שם בור אחד וחולדה, אמר הבחור: בור וחולדה עדים בדבר. לימים עבר על אמונתו ונשא אחרת, והוליד שני בנים. אחד נפל לבור ומת, ואחד נשכתו חולדה ומת. אמרה לו אשתו: מה מעשה הוא זה שבינינו מתים במיתה משונה? ואמר לה: כך וכך היה המעשה. **המאמין בהקדוש ברוך הוא** — שמשימו עד בינו לבין חבירו — על אחת כמה וכמה. **המצדיק עצמו** — שמכשיר ומקשט מעשיו. **מצדיקין עליו** — מדקדקין עמו אפילו כחוט השערה, יותר משאילו מקלקל מעשיו כדי למרק עונותיו. **שנאמר אמת מארץ תצמח** — אז "צדק משמים נשקף", צדקה אין כתיב כאן, אלא צדק — דמשמע דין. **וכיראתך עברתך** — על מי שהוא ירא אותך אתה מחזיק עברתך, כדי למרק עונותיו. ופשט המקרא: מי יודע עוז אפק — מי יודע עוז

יהודי צריך לכוף את אומות העולם (ולהשתדל אצלם) לקיים את שבע המצוות, משום ציווי הקדוש-ברוך-הוא להם על ידי משה רבינו עליו השלום.

לקוטי שיחות פרשת ואתחנן חלק ד

60 הגמרא פושטת ספק זה: **הא שמעי**, דרבי יוחנן הנה מצטער עליה
 61 דרב שמן בר אבא – רבי יוחנן היה מצטער על כך שאין הוא יכול
 62 לסמוך את רב שמן בר אבא, והטעם שלא יכול היה לסומכו,
 63 משום דלא הנה גבייהו דלימסבניה – לא היה אצלו שיוכל לסומכו.
 64 ויש להוכיח מכך שאי אפשר לסמוך אם אין הנסמך על יד הסומך.
 65 ומביאה הגמרא מעשה נוסף בעין זה: **רבי שמעון** בן ירוד והר
 66 דעימיה – וחכם נוסף שהיה עמו, ומנו – ומי הוא, רבי יוחנן בן
 67 עבמאי, ואמר לה – ויש אמרים שמעשה זה היה עם רבי יוחנן בן
 68 עבמאי והר דעימיה – וחכם שעמו, ומנו, רבי שמעון בן ירוד, הר
 69 דהנה גבייהו סמכוהו – אדם אחד שהיה מצוי אצלם סמכוהו, והר
 70 דלא הנה גבייהו לא סמכוהו – ואדם אחר שלא היה מצוי לפניהם
 71 לא סמכוהו. ומוכח ממעשה זה, שאין סומכים אלא אם כן הנסמך
 72 עומד בפני הסומך.
 73 הגמרא מביאה מעשים נוספים בענייני סמיכה: **רבי חנינא** ורבי
 74 הושעיא, הנה קא משתקדי רבי יוחנן ליימסבניהו – רבי יוחנן היה
 75 שוקד ומצפה לסמוך את רבי חנינא ורבי הושעיא, לא הנה
 76 מסתייעא מילתא – אך לא הסתייע הדבר בידו. הנה קא מצטער
 77 מוכא – והיה מצטער על כך הרבה. אמרו ליה רבי חנינא ורבי
 78 הושעיא לרבי יוחנן, לא נצטער מר – אל לך להצטער על כך שאין
 79 עולה בידך לסומכנו, דאין מדיבת עלי קאמינן – מאחר שאנו
 80 ממשפחתו של עלי הכהן, ולפיכך אין אנו זוכים להיטמר, דאמר
 81 רבי שמואל בר נתן אמר רבי יוחנן, מעיין שאין נסמכין לבית עלי –
 82 שאין צאצאי עלי הכהן זוכים להיטמר, שנאמר לעלי הכהן (שמואל
 83 א' ב' א') לא יתה וכן גביהו כל תמימים, ויש לברר מאי וכן – מה היא
 84 כוונת הכתוב שלא יהא זקן בצאצאיו של עלי הכהן, אולימא וכן
 85 ממש – אם הכוונה בזה שלא יגיעו צאצאיו לגיל זקנה, והכתוב –
 86 הרי נאמר בפסוק שלאחריו (שם א') כל מדיבת ביתך ימותו אנשים,
 87 דהיינו, צאצאי ימותו בגיל צעיר, ואם כן מדוע הוצרך הכתוב
 88 לומר לא יהיה זקן בביתך, אלא בהכרח הכוונה בזה היא שאין
 89 צאצאיו זוכים לבוא לידי מדיבתך, וזקן בביתך יהיה חכם הנסמך.
 90 כמו שאמרו חכמים (קדושין א') אין זקן אלא מי שקנה חכמה.
 91 רבי זדא הנה מיטמר מלימסבניה – רבי זירא היה מסתתר מרבו
 92 כדי שלא יסמכנו, והטעם שעשה כן הוא משום דאמר רבי אלעזר
 93 לעולם הוי קבל וקיים – תמיד תהיה באפילה ותחיה, דהיינו,
 94 התרחק מן הרבנות שמקברת את בעליה. ביון דשמעת להא דאמר
 95 רבי אלעזר – אך לאחר ששמע את המעיל של רבי אלעזר שאין
 96 אדם עולה לגדולה אלא אם כן מוחלין לו על כל עונותיו, אמאי ליה
 97 אנפשיה – המציא (ומסרת) את עצמו לידי רבו כדי שייסמכנו.
 98 כי סבכוה לרבי זדא ליה קבי – בשעת סמיכתו של רבי זירא
 99 שרו לו בדרך משל שיר ששרים לכלה, לא כהל' יצעב שצובעות
 100 בו הנשים את עיניהן, ולא שרק יצעב המאדים את הפנים, ולא
 101 פירפוס וקליעת שיער, ויעלת הן, כלומר, כלה זו נאה היא, שאין
 102 כאשר אינה כוחלת את עיניה, ואינה מאדימה את פניה, ואינה
 103 קולעת את שורה, מכל מקום היא מעלת חן.
 104 כי סבכוה לרבי אמי ולרבי אפי שרו ליהו קבי – בשעת סמיכתם של
 105 רבי אמי ורבי אפי שרו להם כך, כל מן דין כל מן דין סמכו לנא –
 106 כל האנשים שהם כמו אלו הראויים לסמיכה תסמכו לנו, לא
 107 תסמכו לנא – אך אל תסמכו לנו לא מסרמיסין – אנשים שאינם
 108 נותנים טעם לדבריהם, ולא מסרמיסין – אלו שמהפכים את טעמי
 109 התורה, ואמר לה – ויש הסוברים שכך אמרו, אל תסמכו לנו לא
 110 מהמיסין – אלו שמונעים מלומר את טעמי התורה, ולא מסרמיסין
 111 – אנשים ריקנים.
 112 רבי אבהו היה פרנס המקורב למלכות, כי הנה אתי ממתבתא לבי
 113 קיסר – כאשר היה בא מן הישיבה לבית הקיסר, נפקי מסרמיסין
 114 דבי קיסר – היו יוצאות שרות מבית הקיסר, ומשריין ליה – והיו
 115 שרות לו כך, דכה דעימיה – נשיא בעמיו, מסרמיסין דאומתיה – מנהיג
 116 אומתו, בוצינא דהוואר – נר המאיר, בריד מתדיד לשלם – ברוך
 117 בואך לשלום.
 118 שנינו במשנה: צריפת עגלה בשלשה דברי רבי שמעון, רבי יהודה

1 גמלו דיני קנסות משפאל, מאחר שלא היו בנמצא חכמים
 2 שנשמכו, וחכם שאינו סמוך אינו ראוי לדון דיני קנסות.
 3 ומספרת הגמרא את המעשה שהיה בענין זה: **שפעם אחת** נזרה
 4 מלכות רומי הרשעה נזרה על ישראל, שכל חכם הסומך אחרים
 5 יתרה, וכן כל הנסמך מפי חכם יתרה, וכן עיר שפומכין בה מיתרה,
 6 וכן תחומין שפומכין בהן עקרו, כלומר, אם תהא הסמיכה מחוץ
 7 לעיר, יעקרו כל הערים הסמוכות, אשר מקום הסמיכה יהא בתוך
 8 אלפיים אמה שלחן. מה עשה רבי יהודה בן בבא, הלך וישב לו בין
 9 שני הרים גדולים כדי שיוכל להסתתר ביניהם, ובין שתי ציירות
 10 גדולות ולא בתוך העיר, כדי שאם יודע הדבר לא יחריבו את
 11 העיר, ובין שני תחומי שבת – כדי שאם יודע הדבר לא יעקרו את
 12 העיר הסמוכה לאותו מקום, מאחר שמחוץ לתחום העיר אינו
 13 נידון כבתוך העיר. והיכן היה אותו המקום, בין אושא לשפראם,
 14 וסמך שם חמשה וקנים, ואילו ה, רבי מאיר ורבי יהודה ורבי שמעון
 15 ורבי יוסי ורבי אלעזר בן שמעון, רב אורי מסיף שאף סמך לרבי
 16 תמימה. ביון שהבירו אויביהם בהן – מאחר שהבחינו חיילי המלכות
 17 שעוסקים הם בסמיכה ורצו לתופסם ולהורגם, אמר להן רבי יהודה
 18 בן בבא לתלמידיו, פני רוצו והמלטו מהם. אמרו לו תלמידיו, רבי,
 19 מה תהא עליך, שאתה זקן ואינך יכול לברוח, אמר להן, הריני מופלג
 20 לפניכם באבן שאין לה הופכים – שלא אהפוך עורף לברוח מהם.
 21 אמרו, לא זו האיובים משם עד שנעצו בו ונגופו של רבי יהודה
 22 בן בבא, שלא מוות לונביאות ו' לחיתותן של ברוך, ונעשאוהו מנוקב
 23 בכקבך ומסנתנו. ומתבאר ממעשה זה, שרבי יהודה בן בבא סמך
 24 את תלמידיו לבדו, ולא היו אחרים עמו, ויש להוכיח מכאן שאין
 25 צריך שלשה כדי לסמוך התלמידים.
 26 מתרצת הגמרא: רבי יהודה בן בבא אחרני הוה בהדיה – היו עמו
 27 שני חכמים נוספים שהשתתפו בסמיכת התלמידים, והא דלא
 28 חשיב להו – והטעם שלא נזכרו בגמרא, משום כבודו דרבי יהודה
 29 בן בבא, שהוא היה הגדול שבהם, ולפיכך קרא הדבר על שמו.
 30 הגמרא שואלת על הנוכח במעשה זה שרבי מאיר נסמך על ידי
 31 רבי יהודה בן בבא: שואלת הגמרא: ורבי מאיר, רבי יהודה בן בבא
 32 סמכיה – וכי רבי יהודה בן בבא הוא זה שסמך את רבי מאיר, והא
 33 אמר רבה בר בר תנה אמר רבי יוחנן, כל האומר שרבי מאיר לא
 34 סמכו רבי עקיבא אינו אלא מועה, נמצא, שרבי מאיר נסמך על ידי
 35 רבי עקיבא ולא על ידי רבי יהודה בן בבא.
 36 מתרצת הגמרא: סמכיה רבי עקיבא ולא קיבלו – מתחילה סמכו
 37 רבי עקיבא, אך לא נתקבל הדבר, מאחר שרבי מאיר היה צעיר
 38 באותה שעה, ולאחר זמן סמכיה רבי יהודה בן בבא וקיבלו – סמכו
 39 רבי יהודה בן בבא, ואז נתקבלה סמיכתו.
 40 הגמרא מבארת האם יש סמיכה בחוץ לארץ: אמר רבי יהושע בן
 41 לוי, אין סמיכה בחוצה לארץ. מבררת הגמרא: מאי אין סמיכה – מה
 42 היא כוונת דבריו שאין סמיכה בחוץ לארץ, אולימא דלא דיני דיני
 43 קנסות לכל בחוצה לארץ – אם נאמר שכונתו שאין דנים כלל דיני
 44 קנסות בחוץ לארץ, ואפילו אם הדיין נסמך בארץ ישראל אין
 45 הסמיכה מועילה לו לדון דיני קנסות בחוץ לארץ, כיצד יתכן לומר
 46 כן, והא תנן – והרי שנינו במשנה (מכות ט) שסנהדרין נוהגת בין פארתן
 47 ובין בחוצה לארץ, דהיינו, שבכל מקום בו נמצאים הסנהדרין,
 48 יכולים הם לדון את כל סוגי הדינים. אלא בהכרח יש לומר שכונת
 49 דבריו היא, דלא סמכין בחוצה לארץ – שאין סומכים בחוץ לארץ
 50 אלא בארץ ישראל, אך לאחר שנסמך אדם בארץ ישראל ראוי
 51 הוא מעתה לדון דיני קנסות אף בחוץ לארץ.
 52 הגמרא מבררת פרטי דינים בזה: פשיטא – פשוט הדבר, שאם
 53 הסומך נמצאים בחוצה לארץ והנסמך שוהים בארץ, ודאי שאין
 54 הם יכולים לסומכו, דהא אמרין דלא – שהרי נתבאר שאי אפשר
 55 לסמוך בחוץ לארץ. אלא יש לברר מה יהא הדין באופן שהסומך
 56 נמצאים בארץ, ואילו הנסמך שוהים בחוצה לארץ, מאי – מה
 57 הדין, האם מועילה סמיכה זו מאחר שהסומך עומד בארץ ישראל,
 58 או שאין הסמיכה מועילה עד שיהא הנסמך עומד על יד הסומך,
 59 אך באופן כזה שהוא רחוק הימנו, אין הסמיכה מועילה.

סנהדרין. דיני ממונות בשלושה - פרק ראשון דף יד עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל - (שטיינזלץ)" קצט רש"י תוספות

במלך דיני קנסות. וכיון דליכא סמיכה בטלו: בין שתי עירות גדולות. ולא בתוך העיר שאם יודע שלא יחריבו את העיר: לונביאות. חניתות: ולא קבלו. לפי שעדיין היה בחור: אילימא דלא דיינינן דיני קנסות בחוצה לארץ. והכי קאמר אין סמיכה מועלת בחוצה לארץ ואפילו ממכוהו בארץ: פשיטא סומכין בחוצה לארץ ונסמכין בארץ. אם בני בבל נותנין רשות

לאחד שבא"י לרון קנסות: הא אמרין דלא. דאין סמיכה בחוצה לארץ וכיון דאי הוה גבן הכא לא מציעו למסמכיה כל שכן היכא דליתיה גבן: סומכין בארץ ונסמכין בחוצה לארץ מאי. אם הסומך עומד בארץ והנסמך עומד בבבל וליתיה גבן סומך מי מהני כאילו איתיה גביה בשעת סמיכה ומצי למיידן בחוצה לארץ כדתנן סנהדרין נוהגין בחוצה לארץ או דלמא כיון דליתיה גבייהו בשעת סמיכה לא מהניא ליה: לא הוה מסתייע מילתא. כשהיו אצלו לא היה מוצא שנים שיצטרפו עמו לסומכו ואנן תלתא בעינן: משתקיד. מחור ומצפה לסומכו כמו (רמיה א) כי שוקד אני: מצינן שאין נסמכין לבית עלי. שאינו זוכין להיות נסמכין זקן ומתו בא בנימי: הכתיב כל מרבית ביתך ימותו אנשים. כשבאין לכלל אנשים בן שמנה עשרה שנה למד לי למיהדר ומכתביה: אלא סמיכה. שאפילו חכמים הבאים לכלל זקנה כגון על ידי תורה וגמילות חסדים כדאמרין בראש השנה (דף יח.) בובח ומנחה אינו מתכפר אבל מתכפר הוה בתורה ובגמילות חסדים מכל מקום לא תהא תורת זקנה עליהם להיות ראויים לסנהדרין: הוי קבל. אפלו וקיים. ותחיה כלומר הרחק מן הרבנות שנקברת את בעליה אפילה מתרגם קבלה (שמות י) כחל. לעינים. שרק. לפנים: פירכום. לשיער שיר הוא לכלה נאה שמעלת חן בלא קישוט: כל מן דין. כל כמו אלו וכיוצא בהן היו סומכין לנו שראויים הם לסמיכה: סרמיסין. לשון הפכנים כמו סרט את המקרא מסופו לראשו (ב"ב דף קטז) שמתכפר את טעמי תורה: סרמיסין. לשון סמרטוט כלומר טעמי ונתנים טעם הגון לדבריהם: חמיסין. חמטקן שמונעין מלומר טעמי תורה: סורמיסין. לא איתפריש: רבה דעמיה. נשיא בעמיה: מדברנא. מנהיג על שם שיהיה פרנס וקרוב למלכות: בוצינא דנהורא. על שם שיהיה גדול בנוי כדאמרין בהשוכר את הפועלים (ב"מ ד' פד.) שופריה דה' אבהו מעין שופריה (דרי' יחנן): כריך מתיד. ברוך בואך: מיוחדים שבשופטיך. שיהו מוזקין סנהדרין גדולה: מה לחלן מיוחדין שבעדה. כדפרישית לעיל (דף יג:) ליגמיה לכולה מילתא. ואפילו מניינא דחמשה מהתם תיפוק דהא תניא לעיל (שם) וסמכו שנים זקני שנים: אלא. לעולם לא גמר גזירה שוה ושופטיך למיוחדין איצטריך ומניינא מרביא דדויה: ה"ג אלא וי"ו דשופטיך למניינא ורבי שמעון וי"ו לא דריש:

ועריפת. עגלה בג'. עריפה לאו דוקא דמדידה הוא והדיא בג' כדתנן בפ' עגלה ערופה (סוטה דף מד:) ג' מביד הגדול שבירושלים היו יוצאין וכו' והדר קתני נפטרו זקני ירושלים והלכו זקני אותה העיר ומביאין עגלה ערופה והתם לא קתני ג' וקראי נמי דמיייתי בגמרא במדידה כתבי: יבול. זקני השוק. כאן מוכח דזקני משמע הדייטות וכן לקמן בגי עריפה אמרין אי כתב זקני היא זקני השוק וכן בריש מצות חליצה (יבמות דף קא. ושם) מרבים הדייטות מדכתוב זקני עירו וקשה דבפ' עגלה ערופה (סוטה דף מד:) תנן נמצא סומך לעיר שאין בה ב"ד לא היו מודדין ומפרש בגמרא דזקני העיר בעינן וליכא וי"ל דזקני העיר שאני ומשמע המיוחדים שבעיר כדרשין הכא העדה המיוחדים שבעדה:

לא שרק ולא פירכוס. משמע דתרי מילי נינהו ודלא כפי הקונטרס (דף טו) דכתובות שפירש דפוקט היינו מעברת שרק על פניה והתם מוכח דפוקט היינו פירכוס ואין להאריך: ורבי שמעון לא דריש וי"ו. וכן בפ' קמא דסוטה (דף טו) גבי תהורה דקאמר ר"ש אין וכות תולה במים המרים וכן בשלהי התכלת (מנחות דף נא:) גבי מנצחיה ותימה דבריש מרובה (ב"ק דף סה) דריש ר"ש וי"ו ואת אשמו ובפיק (על אלו מומין) האסורים (בבורות כה) גבי זמן הצאן לרבות חנוגה לקרבן ובריש פ' ד' מיתות (לקמן דף נא:) דריש ר"ע בת ובת אני דורש ורבי שמעון קאי התם כותיה וכן קשה מרבי יהודה דריש הכא וי"ו ובפיק אלו מצאיות (ב"מ דף כו.) גבי ומצאתה דאטא לידו משמע וקשה דבריש תמורה (דף ב:) גבי ואם המיר ימיר אמרין ור' יהודה וי"ו לא דריש וכן בשלהי טרף בקלפי' (יומא ד' מה.) גבי והאש וי"ל דהא דקאמר לא דריש לא משמע ליה לאו משום דלא דרשי ליה כלל אלא דפוקא להדיא דרשה קאמר:

מתני' קאמר:

סומכין בחוצה לארץ ונסמכין בארץ. הא אמרין דלא. אלא סומכין בארץ. ונסמכין בחוצה לארץ. מאי. תא שמע, דרבי יוחנן תהו מצטער עליה דרב שמן פר אבא דלא תהו גבייהו דליסמכיה רבי שמעון בן זורוד וחד דעיפיה, ומנו, רבי יוחנן בן עכמאי. ואמרי לה, רבי יוחנן בן עכמאי וחד דעיפיה, ומנו, רבי שמעון בן זורוד, חד דתהו גבייהו, סמכוהו. וחד דלא תהו גבייהו, לא סמכוהו. רבי חנינא ורבי הושעיא, תהו קא משתקיד רבי יוחנן למיסמכיהו, לא תהו מסתייעא מילתא, תהו קא מצטער טובא. אמרו ליה, לא נצטער מה, דאנן מדבית עלי קאתינו, דאמר רבי שמואל בר נחמן אמר רבי יוחנן, מניין שאין נסמכין לבית עלי, שנאמר 'לא יהיה זקן בביתך כל הימים'. מאי זקן, אילימא זקן ממש, והכתיב 'כל מרבית ביתך ימותו אנשים', אלא סמיכה. רבי זורא, תהו מיטפר למיסמכיה, דאמר רבי אלעזר לעולם הוי קבל וקיים. כיון דשמעה להא דאמר רבי אלעזר אין אדם עולה לגדולה אלא אם כן מוחלין לו על כל עונותיו, אומצי ליה אנפשיה. פי סמכוה לרבי זורא, שרו ליה הכי, לא פחל ולא שרק ולא פירכוס ונעלת חן. פי סמכוה לרבי אמי ולרבי אפי, שרו להו הכי, כל מן דין כל מן דין סמוכו לנא לא תסמכו לנא לא מסרמיסין ולא מסרמיסין. ואמרי לה, לא מסרמיסין ולא מסרמיסין. רבי אבהו, פי תהו אתי ממתבתא לבי קיסר, נפקי מטרוניתא דבי קיסר ומשריין ליה, רבה דעמיה, מדרבנא דאופותיה, בוצינא דנורא, ברוך מתידך לשלם: עריפת עגלה בשלושה: תנו רבנן ו'וצאו זקניד ו'שופטיד', ו'זקניד' שנים, ו'שופטיד' שנים, ואין בית דין שקול, מוספין עליה עוד אחד. הרי פאן חמשה, דברי רבי יהודה. רבי שמעון אומר, ו'זקניד' שנים, ואין בית דין שקול, מוספין עליהם עוד אחד, הרי פאן שלשה. ורבי שמעון, היא

בעלל 'שופטיד' מאי עביד ליה. תהו, מיבעי ליה למיוחדין שבשופטיד. ורבי יהודה, מ'זקני' ו'זקניד' נפקא. ורבי שמעון, אי מ'זקני' תהו אמיןא זקני השוק, פתב רחמנא 'זקניד'. ואי פתיב 'זקניד', תהו אמיןא סנהדרין קמניה, פתב רחמנא ו'שופטיד' מיוחדין שבשופטיד. ורבי יהודה, גמר 'זקני' ו'זקניד' מ'סמכו זקני העדה את ידיהם, מה להלן מיוחדין שבעדה, אף פאן מיוחדין שבזקניד. אי יליף, לילף פוליה מהתם, ו'זקניד ו'שופטיד' למיה ל'. אלא, וי"ו ו'שופטיד' למניינא. ורבי שמעון, וי"ו לא דריש. אלא מעתה, ו'וצאו' שנים, ו'מדרדו' שנים, לרבי יהודה, הרי תשעה, לרבי שמעון שבעה. תהו, מיבעי ליה לכדתניא ו'וצאו' הן ולא שלוחן, ו'מדרדו' שאפילו נמצא בעלל

1 **מתני'** דלא כי האי תנא. תימא אי משום דמתני' לא חשיבא מלך וכהן גדול ה"י
2 אשכחן גבי אין מוסיפין על העיר דבעינן מלך ונשיא ואורים ותומים וכו' תודות
3 ושיר כדתנן בפ"ב דשבועות (דף ד. ט.) וכן גבי מוציאין למלחמת הרשות דבעינן מלך
4 ומשוח מלחמה כדאמר בגמ' (דף טו.) ו"ל דבכל הנהו לא חשיב כוליהו מילי אלא שבעים
5 וא' לחייהו אבל הכא דסגי בג' או בה' אם
6 איתא דצריך מלך וכהן גדול הוה ליה למיתני
7 בהדיא:

8 **מלמד** שהמקום גורם. ואע"ג דבמעשר שני
9 כתיב גמי מקום ומעשר שני נאכל
10 בכל העיר הכא גבי סנהדרין לא מקרי מקום
11 אלא לשכת הגזית סמוך למחנה שכניה כדאמר
12 באיזהו מקומן (ובחים דף נ"ד.) גמירי דסנהדרין
13 בחלקו של יהודה ושכניה בחלק בנימין אבל
14 בית פני אע"ג דדינו כירושלמי כדאמר בהשוכר
15 את הפועלים (ב"מ דף צ. ה.) הא בעי חומה כגון
16 דדרו לפנים מחומת בית פני ובפרק התורה
17 (מנחות דף ע"ח.) אמרין השוחט את התורה
18 ולחמה חוץ לבית פני לא קדש את הלחם ולאו
19 דחוקא אבית פני אלא אפי' בירושלים אין שם
20 מקומו וכדאמר בפ"ק דשבת (דף טו.) מ' שנה
21 קודם שחבר הבית גלתה סנהדרין ויטבה לה
22 בחנות ומפרש הלם שלא דנו דיני נפשות
23 ואמרין בפרק בתרא דראש השנה (דף לא.)
24 עשר גלויות גלתה סנהדרין מלשכת הגזית
25 לחנות ומחנות לירושלים:

26 **אילימא** לדבר הרשות נמי נפקי. ואחר תמיד
27 של בין הערבים שהיו הולכין
28 לביתם כדאמרי' בהנחיק (לקמן פ"ח.) היה
29 הולך כל אחד ואחד לבדו ולא ממרתמי שימצאו
30 כולן ביחד: **אל** יחסר המזג. כדאמר שאם
31 הוצרך אחד מןן לצאת אם יש בה כ"ג יוצא
32 ואם לאו אינו יוצא והיינו כמזיגה דעל חד תרי
33 ואע"ג דסתם מזיגה על חד תלת כדאמרין
34 בריש המוציא יין (שבת דף עו.) (ושם) היינו
35 דחוקא רבא שהיה רגיל למוזג כן שהוא כמשפט
36 המזיגה על חד תלת אבל שאר בני אדם
37 האובדין יין חזק אין מוזגין אלא על חד תרי
38 כדמשמע בשילחי חזקב (ב"מ דף ס.) (ושם)
39 שהיתה מזיגתו משונה דאמר רבא מזיגה ידי
40 מידע ידע ואמר גמי בכיכד מערבין (עירובין דף
41 נ"ד.) דמאי האי מזיגה למזיגה דרבא בריה דרב
42 יוסף בר תמא ר"מ אל יחסר המזג שלא יחסר
43 בגימטריא מ"ג שהוא חמשים אבל אי חסר מ"ט
44 אין לחוש דמשתיהי כ"ב ואין ב"ד שקול
45 ומוסיפין עליהם אחד הרי כאן כ"ג:

46 **נמע** רבעי ומעשר שני כו' שאין דמיו ידועין
47 כו'. לא קאי אנטע רבעי וכן מוכח
48 בגמרא דקתני בבביתא איהו מעשר שני שאין
49 דמיו ידועין אבל רבעי לא קתני והיינו טעמא
50 מתוך שאדם לחוט לאכול פירות נטיעה זו
51 חיישין אפי' בדמיו ידועין ומיזו בומן הוה שאין
52 מחללין בשוין לא בעי שלשה
53 **בשלושה** לקוחות. יש מפרשים שרוצין

54 לקנותו ויחזק מי שיתן יותר ופי' הקונטרס עיקר דאיש ושתי נשיו הכי דמי דחוק לומר דנתנו לה על מנת שאין לבעלה רשות בה: **צינורא** של הקדש. פירש בקונטרס
55 שטוין זה ובה זוהו כי הדיא דכלים (פ"ט מ"ו.) דתנן כוש שבלע את הצינורא ומלמד שבלע את הדרבין כוש הוא הפלך שהנשים טוות בו ועוד איכא צינורא אחר דאמרין שילחי ר'
56 עקיבא (שבת צ. ה.) ובפ' בתרא ודמנחותו (דף קז.) דמחטטין בה את הפתילות ומקנחין בה את הנרות ועוד יש צינורא אחר דאמר בפ"ק דימא (דף י"ב.) כהן גדול לובש ומתפרץ בצינורא
57 משמע שהיוני מולג שמהפך בו איברי תמיד ורבינו חננאל פירש צינורא עצי גורא:

1 בעליל לעיר. במפורסם לכל שקרוב הוא לעיר זו מכל עירות: בית פני. מקום
2 לפנים מן חומת העיר ונרון כירושלים לכל דבריו: **מצאן**. זקן ממרא לסנהדרין חוץ
3 ללשכת הגזית שהיתה בהר הבית: יכול תהא המראתו המראה. לידון בחנק;
4 **אילימא**. דנפוק מקצתו והורו אותו שבוחרו והמרה על דבריהם מאי איריא מקום
5 גורם תיפוק לי דפטור משום דילמא הנך
6 דבלישכה כוותיה סבירא להו: שררך אגן
7 הסהר. כתיב ודרשינן באחד דיני ממונות (ד'
8 לו.) אל יחסר המזג אם נצרך אחד מןן
9 לצאת אם יש שם עשרים ושלושה כגון
10 סנהדרין קטנה יוצא ואם לאו אינו יוצא: על
11 העיר. על ירושלים וצריך לקדש התוספת
12 בשתי תודות ובשיר כדאמרין בשבועות (ד'
13 ד.י.): הקרים. החמיץ: החלידו. דרויל"א
14 לבע"ז: לקוחות. סודורים בקיאים בשומא: בת
15 אבא כוריא. אשת רב פפא כדאמר
16 בכתובות פ' אלו נערות (ד' לט.) אמר רב
17 פפא אמרה לי בת אבא סוראה כו' והיתה
18 עושה לעצמה: צינורא. מולג קטן שטוין בו
19 זהב: כשמואל. לקמן בשמעתין: עשרה
20 כהנים כתובין. בפדיון הקדשות שלשה
21 בפרשת ערכין שהיא ראשונה ושלושה
22 בפדיון בהמה וארבעה בקרקעות: **אילימא**
23 משום דכתיב בהו. שלשה כהנים בפדיון
24 בהמה דהיינו פדיון הקדש והוא הדין לשאר
25 הקדשות: תסני נאיבע אלמה תנן
26 הקרקעות תשעה וכהן. אלא משום הכי בעי
27 קרקעות עשרה משום דפרשה אחרונה היא
28 וכדשלים פרשת הקרקעות כבר נשלמו י'
29 כהנים ותלמד תחתונה מעליונה לכהן תדיח
30 אחותו לא ממניינן דלאו בשומא כתב אלא
31 והעריכו הכהן כערכך הכהן וחשב לו הכהן
32 וכיחצא בהו: הקדשות. דהיינו פדיון בהמה
33 טמאה שהיא אמצעות ומשלמי בה שיחא
34 כהנים דהא איכתיבא לה פרשת ערכין גבה
35 ניבעי שיחא: ערד. לא שייך גבי כלים אלא
36 באדם ונותן לפי שניו כמו שכתוב בפרשה:
האומר

1 **בעליל לעיר**, צריך לעסוק במדידה. מתניתין, דלא פי
2 **האי תנא, דתניא, רבי אליעזר בן יעקב אומר, ויצאו**
3 **וקניד ושופטיד, וקניד' וקניד' זו סנהדרין, ושופטיד' זה מלך**
4 **וכהן גדול. מלך, דכתיב 'מלך במשפט עמיד ארץ'. פהו**
5 **גדול, דכתיב 'ובאת אל הכהנים הלויים ואל**
6 **השופט'. איבעיא להו רבי אליעזר בן יעקב פהדא**
7 **פליג או פתרתו פליג. במלך וכהן גדול פליג, אבל**
8 **כסנהדרין, אי פרבי יהודה אי פרבי שמעון. או דילמא**
9 **כסנהדרין נמי פליג, דאמר פולח סנהדרין בעינן. אמר**
10 **רב יוסף, תא שמע, מצאן אבית פני והמרה עליהו,**
11 **יכול תהא המראתו המראה, תלמוד לומר 'וקמת**
12 **ועלית אל המקום' מלמד, שהמקום גורם. דנפוק פפוא,**
13 **אילימא מקצתו, דילמא הנך דאיכא גואי, קיימי**
14 **פנותיה. אלא פשיטא, דנפוק פולח. למא, אילימא**
15 **לדבר הרשות, מו מצו נפקי, והכתיב 'שררך אגן**
16 **הסהר אל יחסר המזג'. אלא פשיטא, לדבר מצות,**
17 **היכי דמי, לאו למדידת עגלה? ורבי אליעזר בן יעקב**
18 **היא, דאמר פולח סנהדרין בעינן, אמר ליה אביי, לא,**
19 **כגון שיצאו להוסיף על העיר ועל הערות, פדתנן אין**
20 **מוסיפין על העיר ועל הערות אלא בבית דין של**
21 **שבעים ואחד. תניא פנותיה דרב יוסף, מצאן אבית**
22 **פאני והמרה עליהו, כגון שיצאו למדידת עגלה**
23 **ולהוסיף על העיר ועל הערות, יכול שתהא המראתו**
24 **המראה, תלמוד לומר 'וקמת ועלית אל המקום',**
25 **מלמד שהמקום גורם: נטע רבעי ומעשר שני שאין**
26 **דמיו ידועין בשלושה: תנו רבנן, איהו מעשר שני**
27 **שאין דמיו ידועין, פירות שהרקוב, ויין שהקרים ומעות שהחלידו. תנו רבנן, מעשר שני שאין**
28 **דמיו ידועין, פודין אותו בשלושה לקוחות, אבל לא בשלושה שאין לקוחות, אפילו נכרי אחד**
29 **מהו, אפילו אחד מהם בעלים. בעי רבי רמיה, שלשה ומפילין לתוך פים אחד, מהו. תא**
30 **שמעו, איש ושתי נשיו פודין מעשר שני שאין דמיו ידועין. דילמא כגון רב פפא ובת אבא**
31 **סוראה: ההקדשות בשלושה: מתניתין דלא כי האי תנא, דתניא, רבי אליעזר בן יעקב אומר,**
32 **אפילו צינורא של הקדש, צריכה עשרה בני אדם לפדותה. אמר ליה רב פפא לאביי, בשלמא**
33 **לרבי אליעזר בן יעקב, דאמר פשמואל, דאמר שמואל עשרה פהנים פתובין פפרשה, אלא**
34 **לרבנן, שלשה מנא להו. וכי תימא, דכתיב בהו שלשה. קרקעות, דכתיב בהו ארבעה, תיסגי**
35 **בארבעה. וכי תימא הכי נמי, אלמה תנו, הקרקעות תשעה וכהן. אלא מאי, דמשלמי בהו**
36 **עשרה. הקדשות, דמשלמי בהו שיחא, ליבעו שיחא. קשיא: הערכין כו': מאי ערכין**
37 **המפולטין, אמר רב גידל אמר רב, באומר 'ערך פלי זה עלי', דאמר רב גידל אמר רב,**
האומר

1 **שאין דמיו ידועין**, פירות שהרקוב, ויין שהקרים ומעות שהחלידו. תנו רבנן, מעשר שני שאין
2 **דמיו ידועין**, פודין אותו בשלושה לקוחות, אבל לא בשלושה שאין לקוחות, אפילו נכרי אחד
3 **מהו**, אפילו אחד מהם בעלים. בעי רבי רמיה, שלשה ומפילין לתוך פים אחד, מהו. תא
4 **שמעו**, איש ושתי נשיו פודין מעשר שני שאין דמיו ידועין. דילמא כגון רב פפא ובת אבא
5 **סוראה**: ההקדשות בשלושה: מתניתין דלא כי האי תנא, דתניא, רבי אליעזר בן יעקב אומר,
6 **אפילו צינורא של הקדש**, צריכה עשרה בני אדם לפדותה. אמר ליה רב פפא לאביי, בשלמא
7 **לרבי אליעזר בן יעקב**, דאמר פשמואל, דאמר שמואל עשרה פהנים פתובין פפרשה, אלא
8 **לרבנן**, שלשה מנא להו. וכי תימא, דכתיב בהו שלשה. קרקעות, דכתיב בהו ארבעה, תיסגי
9 **בארבעה**. וכי תימא הכי נמי, אלמה תנו, הקרקעות תשעה וכהן. אלא מאי, דמשלמי בהו
10 **עשרה**. הקדשות, דמשלמי בהו שיחא, ליבעו שיחא. קשיא: הערכין כו': מאי ערכין
11 **המפולטין**, אמר רב גידל אמר רב, באומר 'ערך פלי זה עלי', דאמר רב גידל אמר רב,
האומר

1 **צינורא** של הקדש. פירש בקונטרס
2 לקנותו ויחזק מי שיתן יותר ופי' הקונטרס עיקר דאיש ושתי נשיו הכי דמי דחוק לומר דנתנו לה על מנת שאין לבעלה רשות בה: **צינורא** של הקדש. פירש בקונטרס
3 שטוין זה ובה זוהו כי הדיא דכלים (פ"ט מ"ו.) דתנן כוש שבלע את הצינורא ומלמד שבלע את הדרבין כוש הוא הפלך שהנשים טוות בו ועוד איכא צינורא אחר דאמרין שילחי ר'
4 עקיבא (שבת צ. ה.) ובפ' בתרא ודמנחותו (דף קז.) דמחטטין בה את הפתילות ומקנחין בה את הנרות ועוד יש צינורא אחר דאמר בפ"ק דימא (דף י"ב.) כהן גדול לובש ומתפרץ בצינורא
5 משמע שהיוני מולג שמהפך בו איברי תמיד ורבינו חננאל פירש צינורא עצי גורא:

הגמרא מביאה ברייתא שבה מפורש כדברי רב יוסף: תנאי כותיה
 דרב יוסף, מצאן זקן ממרא לטנהדרין גדולה אבית פאני והמרה
 עליה, וכיצד היה שיצאו כולם, כגון שיצאו למדינת עגלה ולהוסיה
 על העיר ועל העורות, יכול שתהא המראות המראות ויתחייב מיתה,
 תלמוד לומר 'וקמת ועלית אל המקום, מלמד שהמקום המיוחד
 לשיבת סנהדרין, שהוא לשכת הגזית, הוא הגורם חיוב מיתה
 לזקן הממרה על דבריהם, אך אם המרה עלתהם שלא במקומם
 פטור. ומבואר שגם למדינת עגלה צריך את כל שבעים ואחד
 הזקנים, ובהכרח שזו היא שיטת רבי אליעזר בן יעקב, שנחלק על
 דברי המשנה בשני עניינים, הן לענין מלך וכהן גדול, והן לענין
 מספר הזקנים המשתתפים במדינת העגלה.
 שנינו במשנה: שפדיון נטע רבעי ומעשר שני שאין דמיו ודעין
 בשלשה.
 הגמרא מביאה ברייתא המפרשת מהו מעשר שני שאין דמיו
 ידועים: תנו רבנן, אוהו מעשר שני שאין דמיו ודעין, הרי סתם
 פירות דמיהם ידועים בשוק, כגון פירות שהקובו, וכן שהקרים
 והחמיץ, ומעות שהחלידו, שבכל אופנים אלו שנתקלקל הדבר
 מכמות שהיה אין להם שער קצוב בשוק, ולפיכך צריך שלשה כדי
 לשום את ערכם עתה.
 הגמרא מביאה ברייתא נוספת בענין פדיון מעשר שני שאין דמיו
 ידועים: תנו רבנן, מעשר שני שאין דמיו ודעין פודין אותו בשלשה
 לקוחות, כלומר, מותר לפדותו רק לאחר שיתברר מחזור על ידי
 שלשה סוחרים הבקאים בשומא. אבל לא בשלשה אנשים שאין
 לקוחות – שאינם סוחרים בקיאים. וכשפודה על ידי שלשה
 סוחרים בקיאים, מותר אפילו אם נכרי הוא אחד מהן, ואפילו אם
 אחד מהם הוא הפגלים של הפירות.
 הגמרא מביאה ספק בענין זה של שומת הסוחרים: בעי רבי ירמיה,
 שלשה לקוחות, ומפילין לתוך בים אחד, מהו, דהיינו, אם שלושת
 הסוחרים הבקאים בשומא הם שותפים יחדיו, האם הם גזו ניתן
 להכריע על פי שומתם, או שאינם נחשבים אלא כאחד, שמאחר
 והם עוסקים במסחר אחד דעותיהם שוות, ויש לשאול שני סוחרים
 נוספים לשומת הפירות.
 הגמרא מנסה לפשוט את הספק מברייתא: תא שמע, איש ושתי
 נשיו פודין מעשר שני שאין דמיו ודעין, כלומר, אדם ושתי נשיו
 שהם סוחרים בקיאים, יכולים לשום פירות מעשר שני שאין דמיו
 ידועים. ומאחר שדרך העולם היא שהאשה שותפה במסחרה עם
 בעלה, ניתן להוכיח מדברי הברייתא ששלשה סוחרים שותפים
 יחדיו יכולים לשום פירות מעשר שני. דוחה הגמרא: דילמא כגון
 רב פפא ונת אבא סורא – יתכן שהברייתא עוסקת באיש ואשה
 כמו רב פפא ואשתו הנקראת 'בת אבא סורא', שלא היו שותפים
 בסחרתם אלא היתה האשה עושה לעצמה, ובאופן כזה יכולים
 הם להצטרף לשומת מעשר שני, אך אם שותפים הם יתכן שאינם
 מצטרפים אלא כאדם אחד בלבד.
 שנינו במשנה: פדיון הקדשות בשלשה.
 הגמרא מבארת שמשתנינו אינה כשיטת רבי אליעזר בן יעקב:
 מתניתין הסוברת שפדיון הקדשות הוא בשלשה, דלא בי האי תנא,
 דתנאי, רבי אליעזר בן יעקב אומר, אפילו צינוא וכלי קטן בעין
 מזלג, שטווים בו והבן של הקדש צריכה עשרה בני אדם לפדותה.
 ולשיטתו, כל דבר של הקדש אינו נפדה בפחות מעשרה בני אדם,
 אך לשיטת המשנה די בשלשה.
 הגמרא מבררת את טעמו של התנא במשתנינו: אמר ליה רב פפא
 לאבין, בשלשה לרבי אליעזר בן יעקב, דאמר בשמואל, דאמר שמואל
 עשרה בהנים כתובין בפירוש, עשר פעמים נכתבה תיבת
 'כהן' לגבי פדיון הקדשות, שלש בפדיון ערכין, שלש בפדיון בהמה
 טמאה, וארבע בפדיון קרקעות, ולפיכך הוא סובר שיש לצרפם
 יחד ולהצריך שומת עשרה בני אדם בכל פדיון הקדש. אלא לרבנן
 במשתנינו הסוברים שאין לצרף את הפרשיות יחדיו, ולפיכך אין
 הם מצריכים עשרה, אם כן שלשה מנא להו – מנין להם שצריך
 שלשה אנשים שישומו את שוויו של הדבר שהוקדש. וכי תניא

ההרוג בצליל לעיר – סומך בבירור לעיר, צריך לעסוק במדינה של
 המרחק אל הערים שסביבות החלל.
 הגמרא מבארת שהמשנה אינה כשיטת רבי אליעזר בן יעקב:
 מתניתין הסוברת שהמדינה נעשית על ידי זקני הסנהדרין בלבד,
 ואין צריך לזה אנשים נוספים, דלא בי האי תנא, דתנאי, רבי אליעזר
 בן יעקב אומר, שיש לדרוש את התיבות 'וצאו' ו'מניף' ו'שופטי' זה
 שנאמר לגבי עגלה ערופה כן, 'מניף' זו סנהדרין, 'ושופטי' זה
 מלך וכהן גדול, ומנין שהמלך והכהן גדול נקראים 'שופטי',
 מאחר שנאמר בהם לשון 'משפט', במלך דכתיב (משלי כט ד) 'מלך
 כמשפט יעמיד ארץ', ובכהן גדול דכתיב (דברים יז ט) 'ובאת אל
 הכהנים הלויים ואל השופט'. נמצא, שלדבריו צריכים להשתתף
 במדינה גם מלך וכהן גדול, ואילו משנתנינו סוברת שרק זקני
 הסנהדרין משתתפים בה.
 הגמרא מסתפקת בכמה עניינים נחלק רבי אליעזר בן יעקב על
 המשנה: איבעיא להו, רבי אליעזר בן יעקב פחדא פליג או בתרתי
 פליג – האם הוא נחלק על המשנה בענין אחד או בשנים. ומבארת
 הגמרא את צדדי הספק, במלך וכהן גדול פליג – האם נחלק רק
 בזה שהוא מוסיף מלך וכהן גדול, אבל בסנהדרין – לענין מספר זקני
 הסנהדרין אינו חולק על דברי המשנה, אלא אי ברבי יהודה אי
 ברבי שמעון – הוא סובר או כשיטת רבי יהודה שצריך חמשה
 זקנים, או כשיטת רבי שמעון שדי בשלשה זקנים, או דילמא
 בסנהדרין נמי פליג – שגם בענין מספר זקני הסנהדרין הוא חולק,
 דאמר בולה סנהדרין בעיני – וסובר שצריך שכל שבעים ואחד זקני
 הסנהדרין ייצאו למדינת עגלה ערופה.
 רב יוסף מנסה לפשוט ספק זה מברייתא: אמר רב יוסף, תא שמע,
 מצאן זקן ממרא לזקני סנהדרין גדולה אבית פני – במקום
 בירושלים ששמו 'בית פני', ושאל מהם דבר הלכה שנחלק בה עם
 זקני עירו, ולאחר שפסקו שלא כדעתו חזר לעירו והמרה עליהן –
 נחלק על הוראתם והמשיך להורות כפי שהיה מורה מחילה,
 יכול תהא המראות המראות חייב מיתה, תלמוד לומר (דברים יז ט)
 'וקמת ועלית אל המקום אשר יבחר ה' אלהיך בו, והיינו לשכת
 הגזית, שהיא מקום המיוחד למשפט, ולאחר מכן (שם יז יב) נתפרש
 דינו של זקן ממרא, ומקרא זה מלמד, שהמקום שבו שרויים זקני
 הסנהדרין בשעת הוראתם הוא הגורם לזין זקן ממרא, שאם הורו
 כשהיו במקומם שבלשכת הגזית, הממרה עליהם חייב מיתה, ואם
 לא היו במקומם בשעת ההוראה, פטור.
 עתה מבאר רב יוסף כיצד ניתן לפשוט את הספק מדברי הברייתא.
 ותחילה הוא מברר את הדין הנאמר מברייתא שאם יצאו לחוץ
 והמרה עליהם אין לו דין זקן ממרא: דנפיק במה – כמה מזקני
 הסנהדרין יצאו לחוץ, אילמא – אם תאמר שרק מקצתן, אם כן
 מדוע צריך לומר 'שהמקום גורם', הרי אף בלא טעם זה אי אפשר
 לחייבו, דילמא הנה דאיכא גזאי קיימי כותיה – שהרי יתכן שאלו
 שנותרו בפנים סוברים כדעתו של הזקן. אלא פשימא דנפיק בוליהו
 – שיצאו כל זקני הסנהדרין לחוץ, ושם המרה הזקן על כולם.
 ועתה יש לברר, למאי יצאו, אילמא לדרב הרשות, מי מצוי נפקי –
 האם רשאים הם לצאת, והכתיב (שיר השירים א) 'שךך אנן הפתר אל
 יחסר המזג', ודרשו חכמים (הלכות א), שאין זקני הסנהדרין רשאים
 לצאת לדבר הרשות, אלא אם כן נותרו שם עשרים ושלשה
 זקנים, כמנין סנהדרין קטנה. אלא פשימא שיצאו לדרב מצוה, היכי
 דמי – באיזו מצוה מדובר, לאו – האם לא למדינת עגלה ערופה,
 ורבי אליעזר בן יעקב היא, דאמר בולי סנהדרין בעיני – שצריך לזה
 את כל זקני הסנהדרין, ואם כן יש לפשוט מכאן שרבי אליעזר בן
 יעקב נחלק על דברי המשנה בשני עניינים, האחד, שמוסיף מלך
 וכהן גדול, והשני, שסובר שצריך את כל שבעים ואחד זקני
 הסנהדרין.
 אמר ליה אבין לרב יוסף, לא – אין להעמיד שיצאו למדינת עגלה
 ערופה, אלא כגון שיצאו הסנהדרין להוסיה על שטחה של העיר
 ירושלים, ועל העורות של המקדש, כדתנן (לעיל ב), אין מוסיפין על
 העיר ועל העורות אלא אבית דין של שבעים ואחד.

60 בהכנסה לרשות הקדש, דעיוּלִי נְפִי דִילְמָא קָעִי – שהרי אף
 61 כשמכניס לרשות הקדש נכסים תמורת חוב ממון יש לחוש שמא
 62 יעריך את הנכסים ביותר משוויים, ונמצא ההקדש נפסד, ולפיכך
 63 בין בזה ובין בזה צריך שומא של שלשה בני אדם.
 64 שנינו במשנה: רבי יהודה אומר בו' אחד מהם כהן. אָמַר לִיה רַב
 65 פָּאָא לְאִבְיָי, בְּשִׁלְמָא לְרַבִּי יְהוּדָה תֵּינִי דְתַנִּיב בְּהֵן – לדברי רבי
 66 יהודה מבואר מדוע נקט הכתוב תיבת 'כהן' לגבי האנשים
 67 המעריכים את שוויים של הנכסים, מאחר שצריך שאחד משלש
 68 המעריכים יהיה כהן, אֵלֵא לְרַבִּינָן הַסּוֹבְרִים שֵׁנִיתָן לְהַעֲרִיךְ עַל יַדִּי
 69 שלשה ישראלים, אם כן, בְּהֵן לְמָה לְהוֹ – מדוע נקט הכתוב 'כהן'.
 70 קָשְׁיָא – אכן קשה הדבר.
 71 שנינו במשנה: הַתְּקַעוּתִי תִשְׁעָה וְכֹהֵן.
 72 מבררת הגמרא: מִנְהֵי מִיָּלִי – מנין לומדים דין זה, ששומת
 73 קרקעות נעשית על ידי תשעה ישראלים וכזה אחד. אָמַר שְׁמוּאֵל,
 74 עֲשֶׂרָה בְּהֵנִים כְּתוּבִין בְּפָרְשָׁה – בפרשת פדיון הקדשות נאמרה
 75 תיבת 'כהן' עשר פעמים, הוּ לְגוֹפִיָּה – פעם אחת נצרכת תיבה זו
 76 לגופה, ללמד על כך שהשומא נעשית על ידי כהן, הֵךְ – כל תשע
 77 הפעמים הנוספות, הוּ מֵיעוּט אַחַר מֵיעוּט, שהרי כבר נתמעט
 78 בתחילה שהשומא נעשית על ידי כהן ולא על ידי ישראל, ונמצא
 79 שכל פעם שנכתבה שוב תיבת 'כהן' יש בה מיעוט נוסף, וכלל הוא
 80 בידינו שאין מיעוט בא לאחר מיעוט אֵלֵא כְּדִי לְרַבּוּת, דהיינו,
 81 שלאחר שנתמעט בתחילה שהשומא נעשית רק על ידי כהן, באים
 82 המיעוטים הנוספים לרבות שהאפשר לשום אף על ידי ישראל,
 83 נמצא דהשומא נעשית אִפִּילוּ עַל יַדִּי תִשְׁעָה יִשְׂרָאֵל וְאַחַד בְּהֵן,
 84 מאחר שיש מיעוט אחד ותשעה ריבויים.
 85 הגמרא מקשה על פירוש זה: מִתְקַיָּף לָהּ רַב הוּנָא פְּרִיה דְרַב נְתָן,
 86 מדוע סובר שמואל שיש כאן מיעוט אחד ותשעה ריבויים, ולפיכך
 87 די בשומא של כהן אחד עם תשעה ישראלים, אֵימָא – הרי יש
 88 לומר, שצריך לשום על ידי תְּשׁוּמָה בְּהֵנִים וְתִשְׁעָה יִשְׂרָאֵלִים, שהרי
 89 תיבת 'כהן' האשונה באה למעט שרק כהן שם ולא ישראל,
 90 ותיבת 'כהן' השנייה היא 'מיעוט אחר מיעוט', ונמצא שבאה
 91 לרבות שאף ישראל יכול לשום, אמנם תיבת 'כהן' השלישית אינה
 92 'מיעוט אחר מיעוט', שהרי התיבה השנייה לא באה למעט אלא
 93 לרבות ישראל, ולפיכך צריך עתה את התיבה השלישית כדי
 94 למעט שרק כהן ישום ולא ישראל, ורק התיבה הרביעית באה שוב
 95 לרבות ישראל, משום 'אין'
 96 מיעוט אחר מיעוט', וכן הלאה. נמצא, שחמש תיבות באות למעט
 97 וחמש לרבות, ולפיכך יש להצריך שישומו חמשה כהנים וחמשה
 98 ישראלים, ולא כהן אחד עם תשעה ישראלים. קָשְׁיָא – אכן קשה
 99 הדבר.
 100 שנינו במשנה: וְאִדְם פִּיזְצָא בְּהֵן, דהיינו, שדין שומת אדם כדין
 101 שומת הקרקעות, וצריך לזה תשעה ישראלים וכזה.
 102 מקשה הגמרא: אִדְם מִי קָדוּשׁ – האם ניתן להקדיש אדם,
 103 שהוצרכה המשנה לומר שצריך עשרה בני אדם לשום את דמי
 104 פדיונו. מתרצת הגמרא: אָמַר רַבִּי אֶבְרָהָם, הַמְשַׁנָּה עוֹסֶקֶת בְּאִדְם
 105 הַאוֹמֵר דְּמֵי עָלִי, ונתחייב בכך ליתן להקדש דמים כפי שוויו.
 106 דְּתַנְיָא, הַאוֹמֵר דְּמֵי עָלִי שְׁמִין אוֹתוּהוּ פְּאִילוּ הִיּוּ עֶבֶד הַנִּמְכָּר בְּשׂוּקָא,
 107 ונותן את שווי הדמים להקדש, ומאחר וְעֶבֶד אֶתְקַשְׁוּ [הוקדש]
 108 לְתַקְרָעוּתִי, לפיכך יש להצריך עשרה בני אדם שישומו אותו, כפי
 109 שמצינו לגבי שומת הקרקעות.
 110 הגמרא מביאה ספק בענין שומא של שיער אדם: גָּעִי רַבִּי אֶבְרָהָם, אִם
 111 הקדיש אדם שְׁעָר הַעוֹמֵד לִינוּזוּ – שיער שכבר גדל פרע ועומד הוא
 112 להיגזז, ועתה חפץ את לפדותו, בְּכַמָּה אֲנִישִׁים צָרִיךְ לְשׁוּם אֶת
 113 שווי. ויסוד הספק הוא, האם גָּעִי וְכִשְׁלֵשָׁה – האם שיער זה
 114 נידון כבר כגזוז, ולפיכך אין צריך לשומו אלא בשלשה בני אדם
 115 כבמטלטלין, או כְּמַחוּבָּר דְּמֵי וְכִשְׁלֵשָׁה – או שעדיין נידון הוא
 116 כמחובר, ולפיכך צריך שומא של עשרה בני אדם, כבקרקות.
 117 הגמרא תולה ספק זה במחלוקת תנאים: תָּא שְׁמַע – בוא ושמע
 118 ראייה לפשוט הספק. שנינו בברייתא, הַתְּקַרְשִׁי אֶת עֶבְדִּי, אִין מוֹעִילִין

1 הַאוֹמֵר 'עֶבֶד גָּלִי יְהִי עָלַי' נותן להקדש את דְּמֵי של הכלי, מֵאִי
 2 מְעֵבָא, הרי לא נאמר דין ערכין בכלים, מאחר וְאִדְם יוֹדְעֵי שְׂאֵין דִּין
 3 'עֶבֶד' לְגָלִי, שלא נאמרה פרשת ערכין אלא בבני אדם, והרי 'אין'
 4 אדם מוציא דבריו לבטלה', ולפיכך יש לומר דְּנִמְר וְאִמְר לְשׁוּם
 5 דְּמֵים – שגמר בדעתו להתחייב להקדש את דמי הכלי, ומשום הֵבִי
 6 נִתְּן לְהַקְדֵּשׁ אֶת דְּמֵי, וצריך שלשה בני אדם שיעריכו את שווי
 7 של הכלי, כדי לידע כמה עליו לשלם להקדש.
 8 מקשה הגמרא: הֵאִי – האם זו כוונת המשנה באומרה 'עֶרְבִין
 9 הַמְטַלְטְלִין', הרי לפי פירוש זה 'עֶרְבִין שְׁל מְטַלְטְלִין' מֵיבְעִיא לִיה –
 10 הייה למשנה לומר 'ערכין של מטלטלין בשלשה', דהיינו, שאם
 11 התחייב אדם ליתן להקדש את ערכם של מטלטליו צריך שלשה
 12 בני אדם לשומו, אבל מאחר שנקטה המשנה בלשון 'ערכין'
 13 המטלטלין, משמע שהערכין עצמם הם מיטלטלים.
 14 מתרצת הגמרא: תֵּנִי – אכן לפירוש זה יש לשנות במשנה 'עֶרְבִין
 15 שְׁל מְטַלְטְלִין'.
 16 הגמרא מביאה ביאור נוסף בדברי המשנה 'ערכין המטלטלין': רַב
 17 הַכְּדָא אָמַר בְּשֵׁם אֲבִימִי, שהמשנה עוסקת בְּאִדְם הַתְּפִיסִים מְטַלְטְלִין
 18 לְעֶרְבִין, דהיינו, שמתחילה אמר 'ערכי עלי', ונתחייב לשלם את
 19 דמיו כפי הסך הקצוב בתורה, כל אדם לפי מנין שנותיו, ונטל
 20 מטלטלין ואמר 'הרי אלו לערכי', ומעתה חלה עליהם קדושת
 21 דמים מחמת שחייב להקדש את תשלום דמי ערכו, ולאחר מכן בא
 22 לפדותם מידי הגזבר, וצריך לזה שלשה בני אדם שישומו את שווי
 23 המטלטלין, כדי לידע כמה עליו ליתן בפדיונם.
 24 מקשה הגמרא: הֵאִי – האם זו כוונת המשנה באומרה 'עֶרְבִין
 25 הַמְטַלְטְלִין', הרי מְטַלְטְלִין שְׁל עֶרְבִין מֵיבְעִי לִיה – הייה למשנה לומר
 26 'מטלטלין של ערכין בשלשה', דהיינו, שאם התפס אדם קדושת
 27 דמים במטלטליו לצורך תשלום דמי ערכו, יש לשום אותם
 28 בשלשה בני אדם, אבל מאחר ונקטה המשנה בלשון 'ערכין'
 29 המטלטלין אין משמע לפרש כן.
 30 מתרצת הגמרא: תֵּנִי – אכן לפירוש זה יש לשנות במשנה 'מְטַלְטְלִין
 31 שְׁל עֶרְבִין'.
 32 הגמרא מביאה ביאור נוסף בדברי המשנה 'ערכין המטלטלין': רַבִּי
 33 אֶבְרָהָם אָמַר, שהמשנה עוסקת בְּאִדְם הַאוֹמֵר 'עֶרְבִי עָלִי', ונתחייב
 34 ליתן את דמיו כפי הסך הקצוב בתורה לכלל אדם כפי מנין שנותיו,
 35 אך הוא לא פרע את חובו להקדש, ולפיכך בָּא הַכְּהֵן לְגִבּוֹת מְנִינוּ
 36 נכסים בשווי הדמים, וצריך לשום נכסים אלו כדי לידע אם שווים
 37 הם כפי דמי החוב, ועל כך אומרת המשנה שאם בא הכהן לגבות
 38 ממנו מְטַלְטְלִין, אזי שמים אותם בְּשִׁלְשָׁה בְּנֵי אִדְם, אך אם בא
 39 לגבות ממנו תְּקַרְעוּתִי, צריך לשום אותם בְּשִׁלְשָׁה בְּנֵי אִדְם.
 40 ונמצא לפי פירוש זה שביאור דברי המשנה כך הוא, 'ערכין/
 41 דהיינו אדם שנתחייב דמי ערכו, 'המטלטלין בשלשה', אם גובים
 42 הימנו מטלטלין צריך לשום על ידי שלשה בני אדם, 'הקרקעות
 43 תשעה וכזה', ואם באים ליטול הימנו קרקע, יש לשום אותה על
 44 ידי עשרה בני אדם.
 45 הגמרא מקשה על פירושו של רבי אבהו: אָמַר לִיה רַב אֶחָא מִדִּיפְתִי
 46 לְרַבִּינָא, בְּשִׁלְמָא לְאִפּוּי מִתְקַדֵּשׁ בְּעֵינֵי שְׁלֵשָׁה – לפי שני התירוצים
 47 הראשונים, הסוברים שהמשנה עוסקת באופן שחפץ הבעלים
 48 עתה להוציא את נכסיו מרשות ההקדש, מבואר הדבר מדוע צריך
 49 לזה שומא של שלשה בני אדם, שמאחר וכבר חל ההקדש על
 50 הנכסים אי אפשר לפדותם בלא שומא. אֵלֵא לְעִיּוּלִי לְהַקְדֵּשׁ שְׁלֵשָׁה
 51 לְמָה לִי – אך לדעת רבי אבהו הסובר שהמשנה עוסקת באופן
 52 שמכניסים עתה את נכסיו לרשות ההקדש, אם כן מדוע צריך לזה
 53 שומא של שלשה בני אדם.
 54 אָמַר לִיה רַבִּינָא לְרַב אֶחָא מִדִּיפְתִי, בְּכִרָא הוּא, מַה לִּי עִיּוּלִי מַה לִּי
 55 אִפּוּי – מה חילוק יש בין הכנסה לרשות הקדש להוצאה
 56 מרשות, אִפּוּי מֵאִי מְעֵבָא – הרי מה הוא הטעם שבהוצאה
 57 מרשות הקדש צריך שומת שלשה בני אדם, משום שיש לחשוש
 58 דִילְמָא קָעִי – שמא יטעה הפודה ויעריך את הנכסים בפחות
 59 משוויים, ונמצא ההקדש נפסד, ואם כן מטעם זה צריך שומא גם

האומר ערך כלי זה עלי נותן דמיו. כמו שהוא שזה דידוע הוא שאין לומר לשון ערך לכלי ואין ערכו קצוב וגמר ואמר לשם דמים דאין אדם מוציא דבריו לבטלה: ערכין המטלטלין. משמע שהערכין מיטלטלין: במתפסים מטלטלין לערכו. שאומר ערכי עלי ונתחייב ערך הקצוב לפי שניו והיה לו מטלטלין ואמר הרי אלו לערכי

1 חלה עליהן קדושה ובה לפירותן צריך ג'
2 להוציאן מיד הקדש: ר' אבהו אומר באומר
3 ערכי עלי. ואינו פורע ובה כהן למשכנו
4 ומצא לו מטלטלין וחכי קאמר הערכין
5 דהיינו ערך אדם ובה ליתן מטלטלין נגבין
6 בשלושה שמאין: בשלמא לאפוקי מהקדש.
7 כגון דרב גידל ורב חסדא הוא דבעי שלשה
8 דכיון דחל עליו הקדש לא ניפוק עד שיפרנו
9 בשויו: אלא לעיולי. כגון דר' אבהו: עיולי
10 נמי דילמא טען. ויחזקו להקדש ביה
11 משויו: חד לגופיה. דניבעי כהן: מיעוט אחר
12 מיעוט. דכולהו ממעטי ישראל דמשמע כהן
13 ולא ישראל: ואימא חמשה כהנים והמשה
14 ישראל. בעינן דקמא לגופיה ושני לו הוי
15 מיעוט אחר מיעוט ושלישי הדר איתרבי
16 לגופיה דניהוי כהן דכיון דאיתרבי ביה
17 ממיעוט אחר מיעוט דאפילו ישראל כי הדר
18 כתב כהן דוקא כתיבה דלאו מיעוט אחר
19 מיעוט הוא דהא שני לאו מיעוט הוא אלא
20 ריבוי וכן כולם חד דווקא וחד הוי מיעוט
21 אחר מיעוט: ואדם כיוצא בהן. כקרקעות
22 דבעי נמי תשע וכחן לשומה: ועבד איתקש
23 לקרקעות. והתחלתם אותם (ויקרא כה):
24 שערי העומד ליגזו. והקדשו ובה לפירותו
25 בשויו שעושין משער אדם נפה וקלקלי
26 וחבן: כגוז דמי. והוה ליה מטלטלין
27 ובשלשה: אין מועלין בו. דעבד הוי הוא
28 כקרקע ואין מעילה בקרקע ובמסכת מעילה
29 (דף יג) גזר חטא חטא מתרומה בבהמה
30 הנהמה: מועלים בשערו. דשערו לא כגופו
31 והוה ליה כשאר מטלטלין: העומד ליגזו.
32 שכבר שילח פרע וראוי להסתפר: ש"מ.
33 פלוגתא דתנאי הוא הלנא קמא דאמר לית
34 בהו מעילה סבר כמחומר דמי ולענין פרייה
35 נמי בעי עשרה לרובן שמעון כגוז דמיני:
36 דברים שהן בקרקע. מחומרין לקרקע: ואין
37 בקרקע. אלא כמטלטלין: ר"מ מחייב.
38 לישבע על השאר שהודה מקצת הטענה
39 אע"ג דאין נשבעין על הקרקעות כדילפינן
40 בשבועת הדיינים (שבועות דף מב) הכא
41 כיון דאין צריכין לקרקע דעומדות ליבצר הן
42 כדמוקי ר' יוסי בר חנינא פלוגתיהו כבצורו
43 דמיני ושבועתו. לא. התם בענבים כל כמה
44 דשבתת להו מיכשב כחשי אבל שערו
45 אשבוחי משבח הלכך אפי' ר' מאיר בשער
46 כרבנן סבירא ליה: קא פסיק ותני. מתני
47 רובע סתמא בכ"ג: לא שניא. שור שרבע אדם
48 זכר ולא שניא שור שרבע אשה נקבה דנפקא
49 זכר ותריוהו מקריא בפרק ארבע נקבות
50 (לקמן נד): שהן בסקילה ותנא דמתני' מרוב
51 להו לכ"ג: בשלמא רובע נקבה. כתיב ביה
52 כ"ג דכתיב והרת את האשה ואת הבהמה
53 איתקש בהמה האשה דיני נפשות נפקין
54 לקמן בעשרים ושלושה: אלא רובע זכר.
55 מנלן דבעי כ"ג דכתיב כל שוכב וגו'. ומתני
56 נפקא לן בארבע מיתות לרובע זכר: דאם
57 אינו ענין. לאדם הבא על הבהמה דהא קרא
58 אחריתא כתיב (ויקרא כ) איש אשר יתן
59 שכבתו וגו': תניהו ענין לנשכב. לבמיא בהמה עליו ומדאפקיה בלשון שוכב לידון כשוכב מה בא על הבהמה הוא ודיא בכ"ג כדילפינן מואת הבהמה תהרוגו (שם)
60 דאיתקש בהמה לאדם אף מביא בהמה עליו שניהם בכ"ג:

1 **האומר** ערך כלי זה עלי נותן דמיו. (דף ה.) מוקי לה כר' מאיר דאמר אין
2 אדם מוציא דבריו לבטלה ותימה דבפרק השולח (גיטין דף לז: ושם) אמר
3 רב המקדש עבדו יצא לחירות מאי טעמא גופיה לא קדיש כו' משמע התם דהיינו דלא
4 כר' מלדודי' קדוש לדמיו ונראה דהדיא דערכין אליבא דר' מאיר קאמר רב וליה לא
5 סבירא ליה וכן משמע התם (ערכין דף ה.)
6 דפריך לר"מ פשיטא ואי אתא למימר דסבר כר'
7 מאיר מאי פריך פשיטא אלא משמע דלא סבר
8 כרבי מאיר אלא קאמר דלר"מ נותן דמיו א"נ
9 איכא ב' לישני דרב בגיטין (דף לז:) חד במקדש
10 וחד במפקיה:
11 **אדם** מי קדוש. וא"ת ולוקמא בעבד דקדוש
12 כדאמרין בסמוך דמועלין בשערו
13 ואמר בהשולח (שם) המקדש נכסיו והיו בהם
14 עבדים אין הגוברים רשאין להוציאם לחירות
15 וי"ל דאדם לא משמע ליה דקאי אעבד אי נמי
16 הכא פריך אליבא דרב דאמר (שם) המקדש
17 עבדו יצא לחירות:
18 **שער** העומד ליגזו. אף על גב דמעילה ילפינן
19 מתרומה ולענין תרומה לא אמרין כל
20 העומד לקצור כקצור דמי דלענין האי לא
21 ילפינן מתרומה דתמעול מעל ריבה דרשוינן
22 במעילה (דף יח:) לגבי כמה דברים:
23 **אין** מועלין. כאן משמע דאין מעילה במחומר
24 ובהריגה אמרי' הכי במסכת מעילה (דף
25 יד:) וקשה לפי רשב"ם דבפ' המוכר את הספינה
26 (ד"ב דף עט. ושם) גבי מקדש דקתיני מועלין
27 בביר ופי' כגון הוצנעו חפצים בבור ולא יתכן
28 דהיינו מחומר אלא שעקר חוליא מן הבור ונתנה
29 ממנה: **בענבים** העומדים ליבצר. תימה
30 דבפרק גערה (כתובות דף נא: ושם) פריך גבי זיל
31 הב ליה מחומר דעל בריא סוף כל העומד
32 לגוזו כגוז דמי דצריכי לדיקלא קאמינא ומאי
33 פריך הוא רבנן דהבא לית להו חך סבירא וי"ל
34 דגבי בעל חוב מודה דלא גבי מחך העומד
35 לגוזו דלא סמכא דעתיה ועוד פ"ח דהתם פריך
36 משום דבפרק חבונס (ב"ק דף נט:) פסיק רב כרבי
37 שמעון דאמר אכלה פירות גמורים משלמת
38 פירות גמורים ואין שמין אותן אגב שדה משמע
39 דכבצורות דמיין:
40 **אם** אינו ענין לנשכב כו'. ומכאן נמי כר' ד'
41 מיתות לקמן (דף נד:) ילפינן אזהרה
42 לנשכב מה שוכב ענש והזהיר כו' ותימה ר'
43 אבהו דפליגי עלה התם כ"ג מנא לן וכן רבי
44 שמעון דרדיש מנייה התם (ד' ס.) דבני נח
45 מוזהרים על כישוף מדאיתקש לשוכב עם
46 בהמה וכן לבן עזאי דגמר מנייה דמכשף
47 בסקילה בההוא פיריקא (דף סז) וי"ל דאי משום
48 הקיש הל"ל קרא דאיש כי יתן את שכבתו
49 בהמה גבי מכשפה הלכך קרא דכל שוכב
50 מיותר לנשכב כדרשוינן:
אמא

1 **אימא** לקטלא הוא דאחא. תימה דמשמע דאי לקטלא אתא תו לא דרשינן מניה
2 כמית בעלים כך מיתת השור ותימה הא גבי רובע דריש לעיל מדאיתקיש
3 וכו' משום דחרא מיתה כתיב אתרווייהו דכתיב וזרנת את האשה ואת הבחמה הא גבי
4 שוכב דרשינן מדאיתקיש א"ע ג' דכתיב מיתה בכל חד באפי נפשיה ואיש כי יתן שכבתו

5 בבהמה מות יומת וגו' ויל דחתם בהמה כתיב
6 בתריה לאקשויה בהמה לאיש אבל הבא כתיב
7 שור ברישא והדר בעלים לאקשויה בעלים לשור
8 ולא שור לבעלים אי לאו משום מיתת דלא
9 איצטרך לגופיה וא"ת הוא אכתי אצטרך יומת
10 למיתה בידי שמים כדרדשינן באלו נערות
11 (כתובות לו: ושם) לפי שמצינו מומתין בידי
12 שמים נותנין מומן ומתכפר להם שנאמר ואם
13 כופר יושת עליו ו"ל דאי למיתה בידי שמים
14 לחד אתא הליל יומת אבל יומת משמע בב"ד
15 לכך מוקמינן למיתה ממש או לכמיתת
16 בעלים כך מיתת השור ומ"מ כי מוקמינן ליה
17 לכמיתת בעלים כו' דרשינן נמי מיתה בידי
18 שמים דאין מקרא יוצא מידי פשוט דמשמע
19 דבעלים חיבינן מיתה וע"ל דה"פ ואימא
20 לקטלא נמי הוא דאחא ולא מועטי דרשא
21 דכמיתת בעלים כך מיתת השור קא אתי
22 דקדרשינן ליה נמי מדאיתקיש: **שור** סיני
23 בכמה. איש סיני לא קמבעיא ליה כדמוכח
24 בסמוך דרדשינן אם בהמה אם איש מה איש כב"ג
25 משמע דאיש פשיטא ליה אע"ג דאכתי לא
26 מכתב קרא דושפטו העדה והצילו העדה
27 (בבבד לה) מי"מ כיון דתקון יתרו סנהדראות
28 סתמא אמילתא סנהדרין קטנה נמי לדיני נפשות
29 תקון וא"ת ומאי קמבעיא ליה משור סיני דמי'
30 מינה מאי דהוה וזה הוה קשה בפ"ב דמסכת ע"ז
31 (דף לז.) במה שימש משה כל ז' ימי המילואים
32 ושמו מביע ליה למיטבר קראי כדאשכחן פ"ק
33 דיומא (ד. ה.) ושם) גבי כיצד הלביש: **מי** גמרי
34 שעה מדורות או לא. תימה הא אפילו דורות
35 מדורות לא ילפינן לעיל דמביע לן קרא לרובע
36 ונרבע ושור ונצטל ו"ל דהבא אית לן למלף
37 טפי משום דכל דיני סקילה ילפינן לקמן מסיני
38 בפרק נגמרי הדין (דף מה.) מניין שבדחיה הוא
39 ת"ל ירה מניין שבסקילה ת"ל סקול:

40 **והברדלס** פ"ה פוטייש ולא משמע כן
41 דאחור אתו על כל כן ובאן
42 משמע שהוא עב יונתו ודרכו להמית את האדם
43 וכן בפרק אלו מציאות (בי"מ דף כד.) אמרי
44 המציל מן הארי ומן הדוב כו' ובפ"ק דבי"ק (טו)
45 (ושם) תנן הרי אלו מועדים ואפשר שהוא מין
46 נחש דהא מפרש התם בגמ' (טו: ושם) דברדלס
47 היינו דאפ וצבעו זהו אפא וצבעו זהו אפעה
48 שחרי גיא היצבעו מתורממיה מישר אפעה
49 (שמאול א' ג.) וכתיב אפעה ושרף מעופף
50 (ישעיה ל) ומיהו יש עדיין ברדלס אחר דהא
51 בפ"ק דבבבד (דף ח.) חשיב אפעה לע' שנה
52 ברדלס לג' שנים ואע"ג חשיב לה התם בהדי
53 דהא וארי ע"כ לאו היינו הוא דהבא ורבי'ק
54 זבא מפרש התם דהיינו אפא דהוא אפעה
55 ויתכן דההוא דבבבד דהיינו פוטייש"ש שפ"ה באכא וכו' והויא דפ"ק דפסחים (דף טו.) אם

56 חולדה וברדלס מצויין שם משמע שהיא חיה קטנה כעין חולדה:
57 **ור'** יוחנן אמר אע"פ שלא המיתו. אדר"א דמתני' קאי דקסבר (אית) להם תרבות ואין
58 להם בעלים ותימה דבפ"ק דבי"ק (דף טו.) תנן ר"א אמר בזמן שהם בני תרבות אינן מועדים ואומר ר"ת דחתם גרס ר' אלעזר שמכירו אחר ר"מ התם בגמרא והכא ר' אלעזר
59 שהוא קודם ר"ע ומיהו אכתי קשה דחתם תן וחנשה מועד לעולם אליבא דב"ע והכא קאמר ריש לקיש והוא שהמיתו אבל לא המיתו ולא דיש להם תרבות ויש להם בעלים אפי'
60 נחש ושמוא יש לחלק דלענין דאין להורגן כל הקודם קאמר הכא דיש להם תרבות אפי' נחש אבל לא לענין נוק שלמו ועוד אר"ת תרבות דהתם הוא שגידלם בביתו תרבות דהכא
61 היינו בשערים בשלשלתא כגון ארי בהורקין שלו דאין להורגם אלא שהמיתו אפי' נחש: **מא** זכה וזה לערן. במרובה (בי"ק דף ט.) ושם) גבי תתלו כולוהו מיתו דוכה לערה:
62 **תניא** כותיה דר"ל. הא דלא חשיב הך בריש החולץ (ויבמות דף לו.) ושם) בהדי תלת דהלכה כר"ל משום דהבא אליבא דר"א פליגי: **מעשרה** ע. ק. הא דלמר חשיב בק' בן
63 ולמר בעשרה נראה דפליגי בקרא דעמוס ה' דכתיב העיר היוצאת אלף תשאיר מאה היוצאת מאה תשאיר עשרה:

1 **אימא** לקטלא. לחיב מיתה לבעליו ונחייביה מיתה ודיכיי מפקינן לה מפשטיה
2 לגמרי: **אי כתב הכי**. קושיא היא כלומר איצטרך יומת לדוננו במיתה האמורה
3 בתורה סתם דאינו אלא חנק דלא תימא גם בעליו יסקל: **קטל איהו בס"ף**. דק"ל
4 לקמן (ד' נב:) רוצח בס"ף. **קטל שורו נימא** בסקילה. דחמירה מכולן בתמיה:

5 הניחא. הא דעקרת ליה לקרא מפשטיה ולא
6 מוקמינן ליה למיתת חנק ממש: **למ"ד חנק**
7 חמור. מסייף בפ' ד' מיתות (לקמן נ:) הלכך
8 איכא למפרך קטל איהו חייב סקינא קטל שורו
9 בחנק: **אלא למ"ד חנק קל**. אימא למיתת
10 חנק אתא: **משום היא גופה**. משום הך קשיא
11 גופא דלא תימא לא תקחו כופר כתב
12 רחמנא וליקטול כתב רחמנא ותנן פדיון
13 נפשו למימר דהיבא דקטל איהו לא תסגי
14 ליה בממונא כו' אבל קטל שורו סגי ליה
15 בממונא ואי לא הייב כופר חייב חנק: **שור**
16 סיני. בהמה שקרבה להר בעוד שהשכינה
17 שם דכתיב אם בהמה אם איש לא יחיה:
18 בכמה. דיינינן נידון: **מה איש בכ"ג**. דאיש
19 פשיטא לן דכבר הוקבעו לישראל
20 סנהדראות מיתרו ואילך: **ברדלס**. חיה היא
21 ובע"ז קורין אות' פטויריש: **אמר ריש**
22 **לקיש**. הא דאמר ר' אלעזר כל הקודם
23 להורגן וזה הוא שהמיתו נפש ואמילתא
24 דת"ק דאיידי כשהמיתו קאי ר' אלעזר: **יש**
25 להם תרבות. מותר לגדלן לפי שאדם יכול
26 ללמדן שלא יזיקו הלכך שם בעלים נקרא
27 עליהן ולא הוי כהפקר וסופו להורגן אם לא
28 המיתו אבל אם המיתו ואתרו מוכיח על
29 תחילתן שלא אלו בני תרבות ואין צריכין
30 לדונן: ר' יוחנן אמר אע"פ שלא המיתו. א"ר
31 אלעזר כל הקודם להורגן וזה וה"ק ליה
32 לת"ק דקאמרת כשהמיתו צריכי כ"ג דיינין
33 אני אמר אפילו לא המיתו מותר להורגן כל
34 הקודם וכ"ש אם המיתו: **ואין להם בעלים**.
35 כלומר אין שם הבעלים חל עליהם ולא הוי
36 אלא כהפקר לפי שלא היה לו לגדלן: **וכה**.
37 משמע נשחכו: **וכה בעורו**. העור שלו כיון
38 דאין להם בעלים: כיון דהמיתו. ואמור רבנן
39 דאין צריך לדונן בב"ד הוי להו כמאן דגמר
40 דינייהו ואסירי בהנאה כדקילי שאם שחטו
41 לאור שנגמר דינו אסור בפרק שור שנגח
42 (בי"ק מא.) **וכה לשמים**. צדקה עשה: **איבא**
43 בניניהו נחש. דת"ק חשיב ליה בהדי הנך
44 ובעי כ"ג ור"ע באינך סבירא ליה כוותיה בר
45 מנחש כדאמרין בארבעה אבות נזיקין (שם)
46 דף טו:) נחש מועד לעולם דברי הכל: **לענין**
47 ע"ז. חלק בין יחידים למרובים דענין הנדחת
48 בעי סנהדרין גדולה כדיליף לקמן (דף טו.)
49 ויחיד נידון בב"ג דכתיב (דברים יז) והוצאת
50 את האיש ההוא וגו' אל שערין ב"ד
51 שבשעריך: **למימרא**. דשכט שלם שהודח
52 בדינא דרביים דיינינן ליה כדינא דעיר
53 הנדחת דמרבין מרובין דיינינן ליה בס"ף
54 ובסנהדרין גדולה: **מעשרה ועד מאה**. בעיר
55 מעשרה לא מקרי עיר וטפי ממאה נפקא מותרת עיר והוי להו ציבור וביצבור לא

56 כתיב סייף הלכך כל א' נידון בפני עצמו ובסקילה:
57 **בנשיא**
58 חזקיהו אמר אחר ר"מ התם בגמרא והכא ר' אלעזר
59 שהוא קודם ר"ע ומיהו אכתי קשה דחתם תן וחנשה מועד לעולם אליבא דב"ע והכא קאמר ריש לקיש והוא שהמיתו אבל לא המיתו ולא דיש להם תרבות ויש להם בעלים אפי'
60 נחש ושמוא יש לחלק דלענין דאין להורגן כל הקודם קאמר הכא דיש להם תרבות אפי' נחש אבל לא לענין נוק שלמו ועוד אר"ת תרבות דהתם הוא שגידלם בביתו תרבות דהכא
61 היינו בשערים בשלשלתא כגון ארי בהורקין שלו דאין להורגם אלא שהמיתו אפי' נחש: **מא** זכה וזה לערן. במרובה (בי"ק דף ט.) ושם) גבי תתלו כולוהו מיתו דוכה לערה:
62 **תניא** כותיה דר"ל. הא דלא חשיב הך בריש החולץ (ויבמות דף לו.) ושם) בהדי תלת דהלכה כר"ל משום דהבא אליבא דר"א פליגי: **מעשרה** ע. ק. הא דלמר חשיב בק' בן
63 ולמר בעשרה נראה דפליגי בקרא דעמוס ה' דכתיב העיר היוצאת אלף תשאיר מאה היוצאת מאה תשאיר עשרה:

סנהדרין דף טו עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום שני) קפה

60 האיש, מה איש העולה להר סיני נידון למיתה בעשרים ושלשה
 61 דיינים, אף בהמה העולה להר סיני נידונית בעשרים ושלשה.
 62 שנינו במשנה: הַאֲרִי וְהַזָּאֵב כּוֹי הַדּוֹב והנמר והברדלס מיתתן
 63 בעשרים ושלשה, רבי אליעזר אומר כל הקודם להרוגן זכה.
 64 הגמרא מביאה מחלוקת אמוראים בדעת רבי אליעזר: אָמַר רִישׁ
 65 לְקִישׁ, וְהוּא שְׁהֵמִיתוּ – דברי רבי אליעזר שכל הקודם להרוג את
 66 הארי והזאב וכו' זכה, נאמרו באופן שהמיתו אדם, אָמַל לא
 67 המיתו, לא – אין אדם רשאי להרוגן. אֶלְמָא – יש ללמוד מדבריה,
 68 דְקָפְרַי יֵשׁ לְהֵן תְּרַבּוּת וְיֵשׁ לְהֵן בְּעָלִים – שהוא סובר שחיות אלו
 69 רשאי אדם לגדלן, משום שיכול ללמדן שלא יזיקו, ולפיכך נקרא
 70 שם בעליהן עליהן ואין אדם רשאי להרוגן, כל זמן שלא המיתו.
 71 רבי יוחנן אָמַר, אָף עַל פִּי שְׁלֵא הַמִּיתוּ – דברי רבי אליעזר שכל
 72 הקודם להרוגן זכה, נאמרו אף באופן שלא המיתו אדם. אֶלְמָא
 73 קָפְרַי אֵין לְהֵם תְּרַבּוּת וְאֵין לְהֵם בְּעָלִים – שהוא סובר שאין אדם
 74 רשאי לגדל חיות אלו ברשותו, מאחר שאי אפשר ללמדן שלא
 75 יזיקו, ולפיכך אם גידלם אדם ברשותו שלא כדוין, אין שמו נקרא
 76 עליהן, והפקר הן, ורשאי כל אדם להרוגן.
 77 הגמרא מקשה על דברי ריש לקיש מהמשנה: תַּנְן (לעיל ב.) רַבִּי
 78 אֱלִיעֶזֶר אָמַר, כָּל הַקּוֹדֵם לְהוֹרוֹגָן זָכֵה. בְּשֻׁלְמָא לְרַבִּי יוֹהֲנָן הַסּוֹבֵר
 79 שרשאי אדם להרוג חיות אלו אפילו אם לא המיתו, מבוארים
 80 דברי המשנה 'זכה', משמע מכך שנשחך באיזה דבר, דְלִמְאֵי
 81 זָכָה וְזָה לְעוֹרֵין – שבמה נשחך ההורגן בעורן, ורשאי הוא
 82 ליטול את העור לעצמו, כיון שאין בהן דין בעלים. אֶלְמָא לְשִׁיטַת
 83 רִישׁ לְקִישׁ הַסּוֹבֵר שאין אדם רשאי להרוגן אלא אם כן המיתו, אם
 84 כן לְמֵאֵי זָכָה – במה נשחך ההורגן, הרי בִּין שְׁהֵמִיתוּ אדם שִׁינְהוּ
 85 רַבְּנֵין בְּמֵאֵי דְנִמְרֵי דִינְיָהוּ – עשאו רבי אליעזר כאילו נגמר דינם
 86 למיתו, שהרי אינו מצריך לרדוף אותם בבית דין, וְאִיסוּרֵי הַנְּאִיָּה
 87 נִינְהוּ – ואם כן נאסרו בהנאה, כדוין שור הנסקל שנגמר דינו
 88 למיתו, ואין אדם רשאי ליהנות מעורן, ובמה זכה.
 89 מתרבת הגמרא: מֵאֵי זָכָה וְזָה לְשִׁמְיָם – יש לו וכות בשמים, שקיים
 90 מצות הבורא לבערן מן העולם.
 91 הגמרא מביאה ברייתא כשיטת ריש לקיש: תַּנְיָא בְּוִתִּיהַ רִישׁ
 92 לְקִישׁ, אָחַד רַבִּין שׁוֹר שְׁהֵמִית אדם, וְאָחַד רַבִּין שֵׁאֵר בְּהֵמָה וְחֵיהַ
 93 שְׁהֵמִיתוּ אדם, מיתתם היא בעשרים ושלשה דיינים, אלו דברי
 94 חכמים. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אָמַר, שׁוֹר שְׁהֵמִית אדם מיתתו בעשרים ושלשה
 95 דיינים, וְשֵׁאֵר בְּהֵמָה וְחֵיהַ שְׁהֵמִיתוּ אדם אין צריך לדונם כלל, אלא
 96 כָּל הַקּוֹדֵם לְהוֹרוֹגָן זָכֵה בְּהֵן לְשִׁמְיָם – מצוה עשה. ומוכח מן
 97 הברייתא כריש לקיש, שאף לרבי אליעזר אין אדם רשאי להרוגן
 98 אלא אם כן המיתו, והממיתן זכה בהן לשמים ולא בעורן.
 99 שנינו במשנה: רַבִּי עֲקִיבָא אָמַר כּוֹי מִיתתן בעשרים ושלשה.
 100 שואלת הגמרא: רַבִּי עֲקִיבָא הֵינֵין תַּנְיָא קָמָא – שיטתו של רבי
 101 עקיבא היא כשיטתו של תנא קמא, שלשניהם אין אדם רשאי
 102 להרוג ארי זאב שהמיתו, אלא יש לדון אותם בבית דין של
 103 עשרים ושלשה.
 104 משיבה הגמרא: אִיבָא בִּינְיָהוּ נְחָשׁ – החילוק שיש בין שיטת תנא
 105 קמא לשיטת רבי עקיבא הוא לגבי נחש, שלדעת תנא קמא דין
 106 הנחש כדוין ארי זאב שמיתתן בעשרים ושלשה, ואילו רבי עקיבא
 107 סובר שדין הנחש שונה משאר חיות ובהמות, שהרי 'הנחש מועד
 108 לעולם' (ב"ק טו), ולפיכך 'כל הקודם להרוגו זכה'.
 109 שנינו במשנה: אֵין דַּיָּן כּוֹי לא את השבט אלא על פי בית דין של
 110 שבעים ואחד.
 111 הגמרא מבררת את כוונת דברי המשנה: הֵיא שֶׁבֶט דְחָטָא בְּמֵאֵי –
 112 במה חטא שבט זה שיש לדונם בבית דין של שבעים ואחד, אִילִימָא
 113 – אם נאמר שהמשנה עוסקת בשֶׁבֶט שְׁחָלַל אֶת הַשָּׁבֵט, ומאחר
 114 שהוא חטא של רבים יש לדון אותם בבית דין של שבעים ואחד,
 115 אי אפשר לומר כן, אִימָר דְפִלְגֵי דְחָטָא – היכן יש לומר שחילקה
 116 התורה בין דינם של יחידים החוטאים לדין מְרִיבֵין החוטאים, לְעֵינֵין
 117 עֲבֻדָת בּוֹבָבִים, שיחיד העובד עבודה זרה נידון למיתה בבית דין
 118 של עשרים ושלשה, ואילו רבים העובדים עבודה זרה נעשית

1 אִימָא לְקַטְלָא הוּא דְאָתָא – יתכן שבא הכתוב ללמד שיש להמית
 2 גם את בעל השור, ומניין להוציא את הפסוק מפשטו, ולפוטרו
 3 ממיתה.
 4 משיבה הגמרא: אִם כּוֹי, לִיבְתוּב 'השור יסקל וגם בעליו', וְלִישְׁתּוּק,
 5 ויהא מובן ממשמעות הכתוב שיש להמית גם את השור וגם את
 6 בעליו, ומאחר שהוסיף הכתוב 'יומת', יש ללמוד להקיש מיתת
 7 השור לבעליו, ולא לחייב הבעלים מיתה.
 8 שבה הגמרא ושואלת: אִי קָבַח רַבְּמָנָא קְבִי – 'השור יסקל וגם
 9 בעליו', הֵיךְ אִמְנֵינָא בְּסִקְלָה – היינו אומרים שבעל השור מיתתו
 10 בסקילה כמו השור, ולפיכך הוצרך הכתוב להוסיף 'יומת', ללמד
 11 שמיתתו בהנקה, ומנין לפטור את בעל השור ממיתה.
 12 משיבה הגמרא: בְּסִקְלָה סִלְקָא דְעֵתָךְ – היעלה על הדעת להמיתו
 13 בסקילה, הרי קָטַל אִיהוּ, בְּסִיפֵי – אם האדם עצמו הורג נפש אינו
 14 חייב סקילה אלא סייף, וכיצד יתכן שכאשר מְמוֹנֵי הרג יומת
 15 הבעלים בְּסִקְלָה, שהיא המיתה החמורה שבכולן. ונמצא, שאין
 16 צריכים לחייב 'יומת' כדי ללמד שאין הבעלים בסקילה, ולפיכך
 17 יש ללמוד הימנה לפטור הבעלים ממיתה לגמרי.
 18 שבה הגמרא ושואלת: וְדִילְמָא הֵיא דְבְּתָב רַבְּמָנָא יוֹמַת לְאִקוּלִי
 19 עֵילוּת – שמא כתבה התורה 'יומת' כדי להקל על בעל השור,
 20 לְאִפְדֵין מְסִיפֵי לְחֵיבָא – להוציאו ממיתת סייף למיתת חנק, שאם
 21 הוא הרג נפש יהיה במיתת סייף, ואם שורו הוא שהרג, אינו אלא
 22 בחנק, ומנין לפטור ממיתה לגמרי. הֵינְיָא – קושיא זו מישוּבַת,
 23 לְמֵאֵן דְמִיתת חֲנֵק חָמור מִמִּיתת סייף, פּוֹשְׁטוּ אִי אִפְשַׁר
 24 לומר שאם האדם עצמו הרג מיתתו בסייף, ואם שורו הרג יתחייב
 25 בחנק, שהרי החנק חמור יותר, ובהכרח כוונת הכתוב 'יומת'
 26 לפוטרו לגמרי, אֶלְמָא לְמֵאֵן דְאָמַר שְׁמִיתת חֲנֵק קִיל מִמִּיתת סייף, מֵאִי
 27 אִיבָא לְמִימָר, הרי יתכן שכוונת הכתוב להקל על מיתת הבעלים
 28 ולא לפוטרו לגמרי.
 29 משיבה הגמרא: לֹא סִלְקָא דְעֵתָךְ – אי אפשר להעלות על הדעת
 30 שיהא בעל השור חייב מיתה, דְבִתְבָב (שמות כ) 'אִם בָּפַר וַיִּשַׁת עֵלְוִי
 31 וְנָתַן פְּדִיָן נַפְשׁוֹ', דהיינו, שבעל השור נתן כופר ממון כפי שוויו
 32 של הנהרג ופודה בכך את נפשו, וְאִי סִלְקָא דְעֵתָךְ כִּרְקַטְלָא הוּא –
 33 ואם תעלה על דעתך לומר שחייב הוא מיתה, כיצד ניתן ליטול
 34 הימנו כופר ולפוטרו, וְהַכְּתוּב (במדב לה לא) 'וְלֹא תִקְחוּ כֶּפֶר לְנַפְשׁ
 35 רֹצֵחַ אֲשֶׁר הוּא רָשָׁע לְמוֹת פִּי מוֹת יוֹמַת', דהיינו, שאין בית דין
 36 רשאים ליטול כופר במקום מיתה. אלא בהכרח צריך לומר שאינו
 37 חייב מיתה, ולפיכך יש לו ליתן כופר עבור פדיון נפשו.
 38 דוחה הגמרא: מִשּׁוּם הֵיא נִיבָא – משום קושיא זו עצמה,
 39 כיצד יתכן ליטול כופר במקום מיתה, הוצרך הכתוב לומר 'ונתן
 40 פדיון נפשו', ללמדנו, שאם קָטַל אִיהוּ – אם היה הוא הורג נפש,
 41 לֹא תִסְכְּי לִיהַ בְּמִמּוֹנָא אֶלְמָא בְּקַטְלָא – לא די לו בעונש ממון, אלא
 42 צריך להורגו, כמאמר הכתוב 'לא תקחו כופר לנפש רוצח', אבל
 43 קָטַל שׁוֹרִי לְיִפְרוֹק נַפְשֵׁיהַ בְּמִמּוֹנָא – אך אם שורו הוא שהרג, רשאי
 44 בעליו לפדות נפשו בממון, אמנם כל זמן שאינו פודה את עצמו
 45 חייב מיתת חנק.
 46 מסקנת הגמרא: אֶלְמָא אָמַר חֲזַקְתָּ, וְכֵן תַּנְיָא רַבִּי חֲזַקְתָּ, אָמַר קְרָא
 47 (שם לה בא) לגבי אדם ההורג את חברו 'מוֹת יוֹמַת הַמֵּבֵא רֵצַח הוּא',
 48 ויש לדייק מדברי הכתוב שְׁעַל רֵצִיחְתָּ אֶתְהּ הוֹרוֹגוּ וְאִי אֶתְהּ הוֹרוֹגוּ
 49 עַל רֵצִיחְתָּ שׁוֹרוֹ, דהיינו, שאין אדם חייב מיתה אלא אם הרג הוא
 50 את הנפש, אך על הריגת שורו אינו חייב אלא ממון.
 51 הגמרא מביאה ספק לגבי דינו של שור שעלה להר סיני: אִיבְעִינָא
 52 לְהוּ, שׁוֹר שְׁעֵלָה לְהַר סִינֵי בּוֹזֵמן מִתָּן תּוֹרָה בְּעוֹד הַשְּׂכִינָה עֲלֵינוּ,
 53 ונתחייב מיתה, כמאמר הכתוב (שמות ט' א') 'אִם בְּהֵמָה אִם אִישׁ לֹא
 54 יִחַדְוּ, בְּכַפְּהֵם דִּינֵינִים הִיָּה נִידוֹן, מִי גָמַר שְׁעָה מִדּוֹרוֹת – האם יש
 55 ללמוד את דינו של שור זה שלא היה אלא לשעה [לזמן], מדינו
 56 של שור הנסקל שנוהג לדורות, ולפיכך דנו אותו בבית דין של
 57 עשרים ושלשה, או לא.
 58 תָּא שְׁמַע, דְתַנִּי רַבִּי כִּרְקַטְלָא בְּרִייתָא הַדּוֹרֶשֶׁת את דברי הכתוב
 59 (שם) 'אִם בְּהֵמָה אִם אִישׁ לֹא יִחַדְוּ', ומקשה את דין הבהמה לדין

בְּנִשְׂאֵי שְׂבָעִים שְׁחָטָא עֲקָרִינָן – משנתנינו עוסקת בנשיא שבת שחטא
 בדבר שעונשו מיתת בית דין, ועל כך אומרת המשנה שאין הוא
 נידון בבית דין של עשרים ושלשה ככל אדם, אלא בבית דין של
 שבעים ואחד. מי לא – האם לא אָמַר רב אֲמַר בְּרַ אֲהֵבָה (להלן יח)
 שהמקור לכך שכהן גדול שנתייב מיתה נידון בבית דין של
 שבעים ואחד, והוא מדברי הכתוב (שמות יח כב) כָּל הַדָּבָר הַגָּדוֹל
 יִבְיֹאוּ אֵלָיְךָ, ודרשו חכמים, דְּבָרָיו שֶׁל גְּדוֹל יִבְיֹאוּ אֵלָיְךָ, דהיינו,
 אדם שהוא בעל שררה שנתייב מיתה, אין לדונו בפני סנהדרין
 קטנה של עשרים ושלשה, אלא יש להביא את דינו לפני משה
 ששקול כנגד סנהדרין גדולה, הַאִי נִמְי גְּדוֹל הוּא – ואף נשיא שבת
 שחטא 'אדם גדול' הוא, ולפיכך אף הוא אינו נידון למיתה אלא
 בבית דין של שבעים ואחד.
 הגמרא מביאה ביאור נוסף בדברי המשנה 'אין דנין את השבט
 אלא בבית דין של שבעים ואחד': עוֹלָא אָמַר בְּשֵׁם רַבִּי אֲלֵעָזָר,
 שהמשנה עוסקת בְּבָאִין הַשְּׁבִטִים מְדוּחַ עַל עֲסָקִין נַחְלוֹת, דהיינו,
 שנפלה מחלוקת בין השבטים על איוז נחלה לאיזה שבט היא
 שייכת, וְיֵשׁ לְדוֹן דִּין זֶה בְּתַחֲלִיתָהּ שֶׁל אֲרָץ יִשְׂרָאֵל – כמו האופן
 שבו נחלקה ארץ ישראל מתחילתה לשבטים, מִהַ תַּחֲלִיתָהּ הִיתָה
 הַחֲלֻקָּה בְּפָנֵי בֵּית דִּין שֶׁל שְׁבָעִים וְאֶחָד, אָף כָּאֵן יֵשׁ לְדוֹן בְּפָנֵי בֵּית
 דִּין שֶׁל שְׁבָעִים וְאֶחָד.
 מקשה הגמרא: אִי הֵכִי, יֵשׁ לְהוֹסִיף עַל הַדְּבָרִים וְלוֹמַר, מִהַ תַּחֲלִיתָהּ
 הִיתָה הַחֲלֻקָּה בֵּין הַשְּׁבִטִים עַל יְדֵי גּוֹרֵל הַעוֹלָה בְּקִלְפֵי, וְכֵן עַל יְדֵי
 שֶׁאֵלָה בְּאוּרֵיִם וְתוֹמִים, וּבַמַּעֲמָד כָּל יִשְׂרָאֵל, אָף כָּאֵן בְּדִין שְׁבִין שְׁנֵי
 שְׁבִטִים יֵהָא צְרִיךְ קְלָפֵי וְאוּרֵיִם וְתוֹמִים וְכָל יִשְׂרָאֵל, וּמֵאַחַר וְלֹא
 נִתְבָּאֵר בַּמִּשְׁנָה שְׁצָרִיךְ לְכָל זֶה, מִמִּילָא יֵשׁ לּוֹמַר שְׁאִין צְרִיךְ גַּם
 בֵּית דִּין שֶׁל שְׁבָעִים וְאֶחָד. וּמַחֲמַת קוּשְׂיָא זֶה דוּחָה הַגְּמָרָא אֵת
 בִּיאורוֹ שֶׁל עוֹלָא, וְאוֹמְרַת, אֲלֵא מִתְּוִרְתָּא – בְּרוּר הַדְּבַר וּמְחוּר
 שֵׁשׁ לִפְרֵשׁ כְּדָרְבַּ מְתֵינָה, שְׁבִיאָר אֵת דְּבָרֵי הַמִּשְׁנָה לְעַנְיֵן נְשִׂיא
 שְׁבַט שַׁחֲטָא.
 הגמרא מביאה ביאור נוסף בדברי המשנה: רַבִּינָא אָמַר, לְעוֹלָם יֵשׁ
 לוֹמַר שְׁכוּנוֹת דְּבָרֵי הַמִּשְׁנָה 'אין דנין את השבט אלא בבית דין של
 שבעים ואחד' היינו בְּשֶׁבַע שְׁהוּדָה לְעַבּוּד עֲבוּדָה זְרָה, וְדָקָא קְשִׁיָּא
 לָךְ – ועל מה שהקשתה הגמרא לעיל (ג) דְּרַבִּינָא דְרַבִּים דְּיִינְנֵן לִיהַ
 – האם דנים את השבט שהודח בפני בית דין של שבעים ואחד
 כדון רבים העובדים עבודה זרה, הַאִי בִּידָח הַנְּהָרְגִים בְּסִיף, וְכֵן
 לדעת רבי יוחנן אין דינם כאנשי עיר הנדחת הנהרגים בסיוף, אלא
 כיהודים שדינם בסקילה. וְכֵן יֵשׁ לִישְׁב, אִין – אכן כך הוא
 הדבר, אָף עַל גַּב דְּקָשְׁלִינָן בְּיַחֲדָא – אף ששבט שהודח מיתתו של
 כל אחד מהם היא בסקילה, כמו יחיד העובד עבודה זרה, ולא
 בסיוף כאנשי עיר הנדחת, מכל מקום כִּי דִינָא דְרַבִּים דְּיִינְנֵן לִיהַ –
 יש לדון אותם בפני בית דין של שבעים ואחד, כפי שדינם לרבים
 העובדים עבודה זרה. מי לא – האם לא אָמַר רַב הָמָא בְּרַבִּי יוֹסִי
 אָמַר רַבִּי אוֹשְׁעֲרִיא, עַל דְּבָרֵי הַכְּתוּב (דברים יז ה) הַעוֹסֵק בִּיחֻדִּים
 הַעוֹבְדִים עֲבוּדָה זְרָה 'וְהוֹצֵאתָ אֶת הָאִישׁ הַהוּא אוֹ אֶת הָאִשָּׁה הַהִיא'
 וְגו', וְסָקְלָתָם בְּבָנִים וְמָתוּ, שֵׁשׁ לְדוֹרְשׁוֹ כֵךְ, אִישׁ וְאִשָּׁה אֲתָהּ
 מוֹצִיא לְשַׁעֲרֶיהָ, כְּלוּמַר, יְחֻדִּים הַעוֹבְדִים עֲבוּדָה זְרָה נְהָרְגִים בְּבֵית
 דִּין שֶׁל עֶשְׂרִים וְשִׁלְשָׁה הַיּוֹשֵׁב בְּשַׁעַר שֶׁל כָּל עִיר, וְאִי אֲתָהּ מוֹצִיא
 אֵת כָּל הָעִיר כּוֹלָה לְשַׁעֲרֶיהָ, שֶׁאֵם כָּל תּוֹשְׁבֵי הָעִיר עֲבָדוּ עֲבוּדָה
 זְרָה, אִין דְּנִים אוֹתָם בְּבֵית דִּין שֶׁל עֶשְׂרִים וְשִׁלְשָׁה הַיּוֹשֵׁב בְּשַׁעַר
 הָעִיר, אֵלָא בְּבֵית דִּין שֶׁל שְׁבָעִים וְאֶחָד הַיּוֹשֵׁב בְּלִשְׁכַּת הַגּוֹזֵת, הָכָא
 נִמְי יֵשׁ לְלַמּוּד לְעַנְיֵן שְׁבַט שְׁהוּדָה לְעַבּוּדָה זְרָה, שֶׁאֵף שְׁאִין דִּינוֹ
 בְּסִיף כְּאֲנָשֵׁי עִיר הַנִּדְחָת, מִכָּל מִקּוּם יֵשׁ לְדוֹנוֹ בְּפָנֵי בֵּית דִּין שֶׁל
 שְׁבָעִים וְאֶחָד, וּמֵאַחַר שֶׁאִישׁ וְאִשָּׁה אֲתָהּ מוֹצִיא לְבֵית דִּין שֶׁבְשַׁעֲרֶיהָ,
 וְאִי אֲתָהּ מוֹצִיא אֵת כָּל הַשְּׁבָט כּוֹלָה לְשַׁעֲרֶיהָ, אֵלָא לְבֵית הַדִּין
 הַגָּדוֹל שְׁבִלִשְׁכַּת הַגּוֹזֵת.
 שנינו במשנה: אין דנין לא את נְבִיא הַשְּׁקֵר וכו' אלא בבית דין של
 שבעים ואחד. מְבַרְרַת הַגְּמָרָא: מְנַהֲנֵי מִילֵי – מנין לומדים דין זה.
 אָמַר רַבִּי יוֹסִי בְּרַבִּי הִנְיָא, אֲתָאֵי – דין זה נלמד בגזירה שוה 'הַדָּבָר
 הַגָּדוֹל' וְהָאֵת מְבִיאָר לְעַנְיֵן דְּבָרֵי שֶׁל לְלַמּוּד מִכָּאֵן שְׁאִין דְּנִים
 אוֹתוֹ אֵלָא בְּבֵית דִּין שֶׁל שְׁבָעִים וְאֶחָד.
 הגמרא מקשה על דברי רב אדא בר אבהו מברייתא: מִיתִיבֵי –
 הקשו בני הישיבה. שנינו בברייתא, כָּל הַדָּבָר הַגָּדוֹל יִבְיֹאוּ אֵלָיְךָ,
 דְּבָרֵי קְשָׁה, שְׁכָל דְּבַר קְשָׁה יִבְיֹאוּ לְשֹׁאֵל לְפָנֵי מֹשֶׁה.
 וּמְבַרְרַת הַבְּרִייתָא, אֲתָהּ אוֹמְרָ שְׁהַכוּנָה בּוּזָה לְכָל דְּבָרֵי קְשָׁה, אוֹ
 אִינוֹ – אולי אין הכוונה אֲלֵא שְׁדָבְרָיו שֶׁל אָדָם גְּדוֹל יִבְיֹאוּ אֵל מֹשֶׁה.
 וּמְבַאֲרַת הַבְּרִייתָא שֶׁאִי אֲפֻשֵׁר לוֹמַר כֵן, שְׁהַרִי בְּשֵׁהוּא אוֹמְרָ שֶׁ (ב)
 'אֵת הַדָּבָר הַקָּשֶׁה יִבְיֹאוּ אֵל מֹשֶׁה', הִרִי מְבוּאָר שְׁבְדָבְרֵי קְשָׁה אָמַר,
 וְכֵשֶׁם שְׁמַקְרָא זֶה עוֹסֵק בְּדַבְרֵי קְשָׁה, אָף הַמַּקְרָא 'כָּל הַדְּבַר הַגָּדוֹל
 יִבְיֹאוּ אֵלָיְךָ' עוֹסֵק בְּדַבְרֵי קְשָׁה. וּמְבוּאָר מְדַבְרֵי הַבְּרִייתָא, שְׁאִין
 כּוֹנְתֵי הַכְּתוּב 'דְּבָרָיו שֶׁל גְּדוֹל' כְּדַבְרֵי רַב אָדָא בְּרַ אַהֲבָה, אֵלָא
 לְעַנְיֵן דְּבַר קְשָׁה, וְכִיצַד נַחֲלַק רַב אָדָא עַל הַבְּרִייתָא.
 מתרצת הגמרא: הוּא דְּאָמַר כִּי הָאִי תָנָא – רב אדא סובר כתנא
 אחר שנחלק על ברייתא זו, דְּרַבִּינָא – שנינו בברייתא, 'דְּבָרֵי גְּדוֹל',
 דְּבָרָיו שֶׁל אָדָם גְּדוֹל. כְּלוּמַר, שְׁאִין לְדוֹן אָדָם בְּעַל שְׂרָרָה אֵלָא בְּפָנֵי
 מֹשֶׁה הַשְּׁקוֹל כְּשִׁבְעִים וְאֶחָד. וְעַל כֵךְ אוֹמְרַת הַבְּרִייתָא, אֲתָהּ אוֹמְרָ
 שְׁכוּנוֹת הַכְּתוּב לְעַנְיֵן דְּבָרָיו שֶׁל גְּדוֹל, אוֹ אוֹלֵי אִינוֹ אֲלֵא לְעַנְיֵן דְּבָרֵי

י זי / וְהָאִישׁ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה בְּדוֹן לְבַלְתִּי שְׁמַע אֵל הַכֹּהֵן וְגו' וּמַת
 הָאִישׁ הַהוּא, וְלִגְבֵי נְבִיאֵי שְׁקֵר נֹאמַר (שם יח ב) 'אָף הַנְּבִיאֵי אֲשֶׁר יוֹזֵד
 לְדַבֵּר דְּבָרֵי בְּשֵׁמִי אֵת אֲשֶׁר לֹא צִוִּיתִי וְגו' וּמַת הַנְּבִיאֵי הַהוּא,
 וּמֵאַחַר שֶׁנֹּאמַר בְּשֵׁנִיהֶם לִשׁוֹן 'זוֹרֵן' יֵשׁ לְלוֹמְדֵם זֶה מִזֶּה, מִהַ לְתַלְתֵּן
 לִגְבֵי זֶקֶן מְמָרָא, אִינוֹ נִהְרַג אֵלָא אִם כֵן הִמְרָה גְּבִית דִּין שֶׁל שְׁבָעִים
 וְאֶחָד, אָף כָּאֵן נְבִיאֵי הַשְּׁקֵר אִינוֹ נִהְרַג אֵלָא גְּבִית דִּין שֶׁל שְׁבָעִים
 וְאֶחָד.
 מקשה הגמרא: וְהָאֵת הַדָּבָר כִּי תִבְיָא בְּקִשְׁלָא הוּא דְּבִיתָא – הרי
 מקרא זה 'אשר יעשה בודון' שנאמר לגבי זקן ממרא, לגבי מיתתו
 נאמר ולא לגבי המראתו, וְכִינָא בְּעֵשְׂרִין וְחֵלְתָא הוּא – ומיתתו
 של זקן ממרא היא בפני בית דין של עשרים ושלשה, וכיצד ניתן
 ללמוד ממנו לנביא שקר שתהא מיתתו בבית דין של שבעים
 ואחד.
 אֲלֵא אָמַר רַבִּי יוֹסִי לְקִישׁ, נְמַר – יש ללמוד שנביא שקר נהרג בפני בית
 דין של שבעים ואחד, בגזירה שוה 'דְּבָרֵי דְבָרֵי' מִהַמְרָאתוֹ שֶׁל זֶקֶן
 מְמָרָא, שֶׁנֹּאמַר בַּהּ (שם יח ב) 'וְעִשִׂיתָ עַל פִּי הַדָּבָר אֲשֶׁר יִגִּידוּ לָךְ',
 ואילו נביא השקר נאמר (שם יח ב) 'אָף הַנְּבִיאֵי אֲשֶׁר יוֹזֵד לְדַבֵּר דְּבָרֵי
 בְּשֵׁמִי', וּמֵאַחַר שֶׁנֹּאמְרָה בְּשֵׁנִיהֶם תִּיבַת 'דְּבָרֵי' יֵשׁ לְלַמּוּד אֵת
 מִיתָתוֹ שֶׁל נְבִיאֵי שְׁקֵר מִהַמְרָאתוֹ שֶׁל זֶקֶן מְמָרָא, שְׁהִיא בְּבֵית דִּין
 שֶׁל שְׁבָעִים וְאֶחָד.
 שואלת הגמרא: וְלִדְבָרֵי זֶקֶן מְמָרָא וְלִנְטָר – שיחזור זקן ממרא
 וילתבר בגזירה שוה 'הוֹדָה הוֹדָה מְנַבְּרֵי הַשְּׁקֵר'. כְּלוּמַר, לְאַחַר
 שֶׁנִּתְבָּרַר שֶׁנְבִיאֵי שְׁקֵר נִהְרַג בְּבֵית דִּין שֶׁל שְׁבָעִים וְאֶחָד, מֵאַחַר
 שֵׁשׁ לְלַמּוּד אֵת דִּין הַרִיגָתוֹ מִדִּין הַמְרָאתוֹ שֶׁל זֶקֶן מְמָרָא בְּגִזְרָה
 שוה 'דְּבָרֵי דְבָרֵי', אִם כֵן מַעֲתָה מְדוּעַ זֶקֶן מְמָרָא נִהְרַג בְּבֵית דִּין שֶׁל
 עֶשְׂרִים וְשִׁלְשָׁה, הִרִי נִיתֵן לְלַמּוּד אֵת דִּין מִיתָתוֹ שֶׁל זֶקֶן מְמָרָא
 מִמִּיתָתוֹ שֶׁל נְבִיאֵי שְׁקֵר בְּגִזְרָה שוה, שְׁהִי בְּמִיתַת שְׁנִיחָם נֹאמְרָה
 תִּיבַת 'הוֹדָה', וּמְדוּעַ אִין הַמִּשְׁנָה מוֹנֵה אֵת זֶקֶן מְמָרָא בְּכָלֵל אֵלּוֹ
 שְׁנִידוּנֵים בְּבֵית דִּין שֶׁל שְׁבָעִים וְאֶחָד.
 משיבה הגמרא: דְּבָרֵי דְבָרֵי' נְמַר – היתנא של המשנה קיבל מרבו
 אֵת הַגְּזִירָה שוה 'דְּבָרֵי דְבָרֵי' וְלִפְיָכָא יִכּוֹל הִיָּה לְלַמּוּד דִּין מִיתַת
 נְבִיאֵי שְׁקֵר מִדִּין הַמְרָאת זֶקֶן מְמָרָא, אִךְ אֵת הַגְּזִירָה שוה 'הוֹדָה
 הוֹדָה' לֹא נְמַר – הוא לא קיבל מרבו, ואין אדם דן גזירה שוה
 מעצמו, וְלִפְיָכָא אִין הוּא יִכּוֹל לְשׁוּב וְלְלַמּוּד אֵת דִּין מִיתָתוֹ שֶׁל זֶקֶן
 מְמָרָא מִמִּיתָתוֹ שֶׁל נְבִיאֵי הַשְּׁקֵר.
 שנינו במשנה: וְלֹא אֵת דִּינוֹ שֶׁל בְּהֵן גְּדוֹל אֵלָא בְּבֵית דִּין שֶׁל שְׁבָעִים
 וְאֶחָד.
 מבררת הגמרא: מְנַהֲנֵי מִילֵי' – מנין לומדים דין זה. אָמַר רַב אָדָא בְּרַ
 אֲהֵבָה, דְּאָמַר קְרָא (שמות יח כב) 'כָּל הַדָּבָר הַגָּדוֹל יִבְיֹאוּ אֵלָיְךָ' – אֵל
 מֹשֶׁה הַשְּׁקוֹל כְּסִנְהֶדְרִין שֶׁל שְׁבָעִים וְאֶחָד, וְיֵשׁ לִפְרֵשׁ אֵת כּוֹנוֹת
 הַכְּתוּב כֵךְ, שֶׁאֵת דְּבָרָיו שֶׁל אָדָם גְּדוֹל 'וְחָשׁוּב וּבְעַל שְׂרָרָה' כְּמוֹ
 הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל יִבְיֹאוּ אֵל מֹשֶׁה, וּמִמִּילָא יֵשׁ לְלַמּוּד מִכָּאֵן שְׁאִין דְּנִים
 אוֹתוֹ אֵלָא בְּבֵית דִּין שֶׁל שְׁבָעִים וְאֶחָד.
 הגמרא מקשה על דברי רב אדא בר אבהו מברייתא: מִיתִיבֵי –
 הקשו בני הישיבה. שנינו בברייתא, כָּל הַדָּבָר הַגָּדוֹל יִבְיֹאוּ אֵלָיְךָ,
 דְּבָרֵי קְשָׁה, שְׁכָל דְּבַר קְשָׁה יִבְיֹאוּ לְשֹׁאֵל לְפָנֵי מֹשֶׁה.
 וּמְבַרְרַת הַבְּרִייתָא, אֲתָהּ אוֹמְרָ שְׁהַכוּנָה בּוּזָה לְכָל דְּבָרֵי קְשָׁה, אוֹ
 אִינוֹ – אולי אין הכוונה אֲלֵא שְׁדָבְרָיו שֶׁל אָדָם גְּדוֹל יִבְיֹאוּ אֵל מֹשֶׁה.
 וּמְבַאֲרַת הַבְּרִייתָא שֶׁאִי אֲפֻשֵׁר לוֹמַר כֵן, שְׁהַרִי בְּשֵׁהוּא אוֹמְרָ שֶׁ (ב)
 'אֵת הַדָּבָר הַקָּשֶׁה יִבְיֹאוּ אֵל מֹשֶׁה', הִרִי מְבוּאָר שְׁבְדָבְרֵי קְשָׁה אָמַר,
 וְכֵשֶׁם שְׁמַקְרָא זֶה עוֹסֵק בְּדַבְרֵי קְשָׁה, אָף הַמַּקְרָא 'כָּל הַדְּבַר הַגָּדוֹל
 יִבְיֹאוּ אֵלָיְךָ' עוֹסֵק בְּדַבְרֵי קְשָׁה. וּמְבוּאָר מְדַבְרֵי הַבְּרִייתָא, שְׁאִין
 כּוֹנְתֵי הַכְּתוּב 'דְּבָרָיו שֶׁל גְּדוֹל' כְּדַבְרֵי רַב אָדָא בְּרַ אַהֲבָה, אֵלָא
 לְעַנְיֵן דְּבַר קְשָׁה, וְכִיצַד נַחֲלַק רַב אָדָא עַל הַבְּרִייתָא.
 מתרצת הגמרא: הוּא דְּאָמַר כִּי הָאִי תָנָא – רב אדא סובר כתנא
 אחר שנחלק על ברייתא זו, דְּרַבִּינָא – שנינו בברייתא, 'דְּבָרֵי גְּדוֹל',
 דְּבָרָיו שֶׁל אָדָם גְּדוֹל. כְּלוּמַר, שְׁאִין לְדוֹן אָדָם בְּעַל שְׂרָרָה אֵלָא בְּפָנֵי
 מֹשֶׁה הַשְּׁקוֹל כְּשִׁבְעִים וְאֶחָד. וְעַל כֵךְ אוֹמְרַת הַבְּרִייתָא, אֲתָהּ אוֹמְרָ
 שְׁכוּנוֹת הַכְּתוּב לְעַנְיֵן דְּבָרָיו שֶׁל גְּדוֹל, אוֹ אוֹלֵי אִינוֹ אֲלֵא לְעַנְיֵן דְּבָרֵי

סנהדרין. דיני ממונות בשלושה – פרק ראשון דף טז עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)" קפז רש"י תוספות

1 כנשיא שבט שחמא. ובאחת מכל מיתות ב"ד. דרב אדא בר אבהה. לקמן:
 2 ובתחילתה של א"י. כך דינה לעולם אם נפלה מחלוקת נחלה בשבט: קלפי אורים
 3 ותומים. ביש נוחלין (ב"ב דף קכב). מפורש: אע"ג דקמלינן ביחיד. דיינא של שבט
 4 בסקילה אפ"ה בדינא דרבים דיינינן ליה דבעי ע"א ולא בדינא דיחיד כבי"ג:

5 לשעריך. לביד שבשערך דהיינו סנהדר
 6 קטנה ואי אתה מוציא כולה אלא בסנהדר
 7 גדולה: דרבי חמא בר' יוסי. לקמן: אתאי
 8 הודה הודה. בבניא השקר כתיב (דברים יח)
 9 אך הנביא אשר יזיד וזכון ממרא כתיב (שם)
 10 (ז) והאיש אשר יעשה בודון מה זקן אינו
 11 נהרג אמ"כ המרה על פי ב"ד הגדול דכתיב
 12 (שם) וקמת ועלית אף בניא אינו נידון אלא
 13 בבית דין הגדול: והא הודה. דוקן ממרא: כי
 14 כתיבא בקמלא כתיבא. וקטלא ידידה
 15 בעשרים ושלשה דכי כתיב וקמת ועלית
 16 בהוראה כתיב שבאין לשואלו מה יזור
 17 חזר לעירו ואם הורה לעשות כבתחילה
 18 נידון כשאר המומתין כבי"ג דהא לא תני
 19 במתניתין (דף ב.) ולא את זקן ממרא: דבר
 20 דבר מהמראתו. בבניא בקטילה כתיב
 21 (דברים יז) אשר יזיד לדבר דבר רב
 22 ובהמראת זקן כתיב (שם) ועשית ע"פ הורה
 23 וליהדר זקן ממרא וניגמר. קטלי' בסנהדר
 24 גדולה הודה הודה מבניא דהא בקטלא
 25 דתרווייהו כתיב הודה ונימא מה נביא
 26 בסנהדרי גדולה דהא גמרינן מהמראת זקן
 27 אף מיתת זקן בסנהדרי גדולה וייתינן במתני
 28 (דף ב.) ולא את הזקן ממרא אלא כבי"ג של
 29 ע"א: דבר דבר. הך גזירה שוה דדבר דבר
 30 גמיר ליה האי תנא מרביה אבל הך הודה
 31 הודה לא גמיר ליה מרביה וקל וחומר אדם
 32 דן מעצמו ואין אדם דן גזירה שוה מעצמו
 33 אלא אם כן קיבל מרבו הלכה למשה מסיני
 34 דאיכא למימר קרא למילתא אחזיראת אתא
 35 וכן הלכה רווחת בישראל: יביאו אלך.
 36 ומשה במקום שבעים ואחד קאי: דבריו של
 37 גדול. דינו של בעל שררה כגון נשיא וכו'
 38 גדול: והאי תנא. דדרש דבר גדול דבר קשה
 39 למה ליה תרי קראי: שורו של כהן גדול. אם
 40 המת אתה שורק מיבעיא ליה שורו. שבעי
 41 מינה שורו הוא דמספקא ליה משום דכתיב
 42 (שמות כא) וגם בעליו יומת כמיתת בעלים
 43 אבל שאר ממונו פשיטא לן דבשלשה ככל
 44 דיני ממונות: כל דבריו. ואפילו ממונו ליבעי
 45 סנהדרי גדולה: ודילמא. הא דקא מדבר קרא
 46 בסנהדרי גדולה משום שאילת אורים
 47 ותומים הוא אתא לאשמעינן דבשאלך
 48 לסנהדרין באורים ותומים וכן למלך וכן
 49 למשוח מלחמה אבל לא להדיט ולעולם
 50 לענין לצאת למלחמה יוצאין בלא רשות
 51 סנהדרי: נבוא. נקב שלו כלפי צפון היה
 52 ובלילה רוח צפונית מנשבת דקיימא לן
 53 (בבבא בתרא ד' כה). ארבע רוחות מנשבות
 54 בכל יום מורחית בבקר ורוח דרומית בחצי
 55 היום ומערבית בתחילת לילה וצפונית בחצי
 56 לילה כמהלך חמה שמהלכת ממזרח לדרום
 57 ומזרח למערב וממערב לצפון ותניא

1 מה תחילתה קלפי אורים ותומים. הא דאמר בריש הדר (עירובין דף סג.) גבי יהושע
 2 דלא אשכחן דאיצטריך ליה לאלעזר לשאול באורים ותומים לאו אחלוקת הארץ
 3 קאמר דגזירת הכתוב היא אלא בשאר דברים הצריכים לשאול באורים ותומים שהיה
 4 נגלה לו בנבואה:

5 איש ואשה אתה מוציא לשעריך. הכא לא
 6 חשיב עיר איש ואף על גב דבפ' אלו
 7 דברים (פסחים דף סו: ושם דף עו.) גבי פסח
 8 בטומאה אמר איש נדחה ואין ציבור נדחים
 9 ואפילו כל העיר טמאה נדחים לפסח שני עד
 10 דאיכא רוב ישראל שאני הכא משום דמצינו
 11 שחילק הכתוב בין יחידים למרובים כמו בין עיר
 12 הנדחת ליחיד:

13 איז הבור מתמלא מחוליותו. פ"ה כגון אם
 14 עקר חוליא מבור עמוק וחזר השליכו
 15 לתוכו אין הבור מתמלא ממנה ולא יתכן
 16 דאמרין בפ' הוראה (ברכות דף נט.) כשנטל
 17 הקב"ב ב' כוכבים מכימה הביא מבול לעולם
 18 ומילא הנקב מעט ופרץ ולמיליה מדידה
 19 ומשני אין הבור מתמלא מחוליותו ו"מ דקרקע
 20 שרגלין להניח על שפת הבור קורין חוליא כי
 21 הדיא דתנן (עירובין דף פג.) חוליות הבור
 22 והשלע שחם גבוהים עשרה וקאמר אין הבור
 23 מתמלא מאותה חוליא ור"ת פירש מחוליותו
 24 היינו ממקורו דאין מתמלא הבור מים ממקור
 25 נביעתו וכן מוכח במדרש דאמר אין הבור
 26 מתמלא מחוליותו אלא אם כן משייכין לו מים
 27 ממקום אחר:

1 דכתיבא, וקמלא בעשורין ותלתא הוא. אלא אמר ריש לקיש, גמר דבר דבר מהמראתו.
 2 ולהדר זקן ממרא, ולגמר הודה הודה מנביא השקר. דבר דבר גמיר, הודה הודה לא גמיר:
 3 ולא את כהן גדול: מנהגי מילי, אמר רב אדא בר אבהה, דאמר קרא 'כל הדבר הגדול יביאו
 4 אלך' דבריו של גדול. מיתבי, הדבר הגדול, דבר קשה. אתה אומר דבר קשה, או אינו
 5 אלא דבריו של גדול, כשהוא אומר 'את הדבר הקשה יביאון אל משה' הרי דבר קשה אומר.
 6 הוא דאמר פי האי תנא, דתנא 'דבר גדול' דבריו של גדול. אתה אומר דבריו של גדול, או
 7 אינו אלא דבר הקשה. כשהוא אומר הדבר הקשה, הרי דבר קשה אומר. הא מה אני מקיים
 8 'דבר גדול, דבריו של גדול. והאי תנא, תרי קראי למה לי. חד, לצואה בעלמא. וחד, לעשייה.
 9 ואידך, אם כן לכתוב או 'גדול' או 'גדול' או 'קשה' או 'קשה' מאי גדול ומאי קשה, שמע מינה,
 10 תרתי. דעני רבי אלעזר, שורו של כהן גדול, בפקמה. למיתת בעלים ידידה מדמינן ליה, או
 11 דילמא למיתת בעלים דעלמא מדמינן ליה. אמר אביי, מדקא מבעיא ליה שורו, מכלל דממונו
 12 פשיטא ליה. פשיטא, מהו דתימא, הואיל וכתב 'כל' הדבר הגדול, כל דבריו של גדול, קא
 13 משמע לן: אין מוציאין בו: מנהגי מילי, אמר רבי אבהו, דאמר קרא 'ולפני אלעזר הכהן
 14 יעמוד', 'הוא' זה מלך, 'וכל בני ישראל אתו' זה משונה מלחמה, 'וכל העדה' זה סנהדרי.
 15 ודילמא, לסנהדרי הוא דקאמר להו רחמנא דלישיילו באורים ותומים. אלא, פי הא דאמר רב
 16 אחא בר בינא אמר רבי שמעון חסידא, כגור היה תלוי למעלה ממשחו של דוד, פיון שהגיע
 17 חצות לילה, רוח צפונית מנשבת בו, והיה מנגן מאלו, מיד היה דוד עומד ועוסק בתורה,
 18 עד שעלה עמוד השחר. פיון שעלה עמוד השחר, וכנסו חכמי ישראל אצלו, אמרו לו, ארזינו
 19 המלך, עמך ישראל צריכין לפרנסתך. אמר להו, לכו והתפרנסו זה מזה, אמרו לו אין הקומץ
 20 משביע את הארי, ואין הבור מתמלא מחוליותו. אמר להם, לכו פשטו ידיכם בגדר. מיד,
 21 יעצין פאחיתופל ונמלכין בפסנהדרין ושואלין באורים ותומים. אמר רב יוסף, מאי קרא
 22 'אחר'

ביבמות (דף עב.) כל אותן ארבעים שנה שהיו ישראל במדבר אף על פי שנזופים היו ולא נשבה להם רוח צפונית ביום לא היה יום שלא נשבה להם רוח צפונית בחצי
 הלילה אלמא חצות לילה עת נשיבתה לעולם ופעמים שהיא מנשבת אף ביום והיא רוח נוחה ויפה לבריות והיום מאיר בה: והיה דוד עומד ועוסק בתורה. כדכתיב
 חצות לילה אקום (תהלים קיט): קומי. פרנסה מועטת: ואין הבור מתמלא מחוליותו. עוקר חוליא מבור עמוק וחזר והשליכה לתוכו אינו מתמלא בכך כלומר אין סיפק
 בדינו לפרנס עניים שכתובנו: ונמלכין בפסנהדרין. נוטלין רשות מן הדיינינו מתני':

1 ואחרי אחיותפל בניו בן יהודע אחי אחיותפל יהודע בן בניו
2 ואביתר וגי יהודע בן בניו זה סנהדרין וכן הוא אמר ובניו בן יהודע על
3 הכרתי ועל הפלתי למה נקרא שמן כו' אביתר אלו אורים ותומים ואח"כ שר צבא וכו'
4 ומייתי ראייה דכי היכי דבניו בן יהודע היה ראש סנהדרין כמו כן היה יהודע אביו כרתי
5 ופלתי הם סנהדרין וק"ק בדבריה הימים (א יא)

6 דבתחלת מלכותו של דוד חשב בניו בן יהודע
7 עם הגבורים של דוד המתחזקים עמו להמליכו
8 והאי קרא דאחיותפל עוף ימיו של דוד במחלת
9 מלכים בימי שלמה וקחשיב יהודע ואיך יתכן
10 שהיה אביו של בניו וגם בסוף שמואל (ב כג)
11 מונה בניו עם הגבורים ושמו שני בניו בן
12 יהודע הוי אחד אביו של יהודע ואחד בנו
13 את תבנית המשכן וגו'. ומשה במקום ע"א הוי
14 קאי תימה ל"ל וכן תעשו את גבי סנהדרין
15 ושבעים אדמינין דבעי ע"א כדאשכחן במשה
16 דמוקי סנהדראות והוא במקום ע"א קאי א"ע
17 דלא כתיב התם וכן תעשו ועוד קשה דבפ' קמא
18 הדשבות (דף יד.) תנן דאין מוסיפין על העיר
19 ועל העורות אלא במלך ונביא ושבעים ואחד
20 ועל שם בקונטרס דיליף מנשה דהוי מלך ונביא
21 ובמקום שבעים אחד ואם כן גבי סנהדרין דבעי
22 מנשה דבעי שבעים ואחד מהאי טעמא נמי
23 ניבעי מלך ונביא בהעמדת סנהדראות ויש לומר
24 דהבא מרבינן טפי משום דכתיב וכן תעשו
25 משמע דאתא לרביי כל הנך וא"ת וכלים נמי
26 ניבעי שבעים ואחד וכ"ת הכתוב תלאו בשירות
27 דאין צריך אלא שירות הא משמע בסמוך דאי
28 לאו אותם הוי אומדן דבעי משיחה ועבודה ואם
29 כן השתא דכתיב אותם למעוטי משיחה ע"א
30 מיהא לא נמעט וי"ל דאתא אותם לגלויי דוכן
31 תעשו לא קאי אכלים ולא בעי לדורות דומיא
32 דמשה

33 שופטים לכל שבע ושבע. אם יש בעיר
34 אחת תב' שבטים עושין ב'
35 סנהדראות:

36 אחד ממונה על כולן. פ"ה ב"ד הגדול
37 שבירושלים ולא משמע הכי בספרי
38 דברישא דברייתא בטר שופטים לכל ישראל
39 קתני רבי יהודה אומר אחד ממונה על כולם
40 קודם שהוכיח לכל שבט ושבע וכל עיר ועיר
41 וי"מ דאחד ממונה על כולן הוא הנשיא דקנין
42 בתוספתא שהנשיא יושב במצאע ונראה לפרש
43 דאחד ממונה על כולן הוא מופלא שבב"ד אב
44 ב"ד ובכל שופטים ושופטים היה שם מופלא
45 כדאמר גבי זקן ממרא הוא ומופלא שבבית דינו
46 ונראה דלא היה מחשבן סנהדרין מוקאמר
47 בפ"ק דלוריות (דף טז.) אההיא דתנן הורו בית
48 דין וידע אחד מהם טעמו כו' או שלא היה
49 מופלא שבבית דין שם פטור ומפרש בגמרא לפי
50 שהיה להם שילמוד ואי היה מחשבון מאי
51 אייאת מופלא אפילו אחד מן האחרים נמי
52 כדאמר התם לעיל מיניה הכי קאמר רחמנא אי
53 אית לכולי סנהדרין הוי הוראה ואי לאו לאו רבי
54 הוראה ולפי זה תניתא ההיא דהוריות רבי
55 יהודה הוא אחת בתפוק הנחניקן (לקמן דף פז)
56 כי יפלא במופלא שבבית דין הכתוב מדבר הא
57 לא הוי כשאר מופלא שבכל דוכתא דהתם לא
58 אתי למעוטי אלא תלמיד כרפי' התם הקונטרס
59 שבכל סנהדרין יי דין המראה חוץ מתלמיד לפי
60 שאינו ראוי להוראה כדתנן התם (שם) תלמיד
61 שהורה לעשות פטור נמצא חומרו קול:

62 אחת או ב'. פי' אחת בב"ד אחד או ב' בשני בתי דינין ולמאי דשרי ב' או ב' אפילו טובא (כפעם אחת) איירי במקום אחד או ב' במקומות: אחת ולא שלשה. אין להקשות
63 דליתשוק מאחת ואנא ידענא מעריך ב' ולא שלשה דתפסת מועט תפסת:

1 בניו בן יהודע זה סנהדרין. שהיה מופלא שבב"ד. ואביתר אלו אורים ותומים
2 וכן הוא אומר ובניו בן יהודע על הכרתי ועל הפלתי. הוא למעלה מהם וקודם
3 היה להם ומדסמך בקרא קמא אביתר בטר בניו שמע מינה אביתר היינו כרתי
4 ופלתי: וספרים דכתיב בהו ואביתר על הכרתי שיבוש הוא שאין מקרא זה בכל
5 הנביאים: שכורתין. חובטין דברים באמנותן;

6 מאי קרא. דכנור תלוי על משתו של דוד
7 ומקיצו לדוד משנתו דכתיב אעירה השחר
8 אני מעורר להשחר ולא כשאר מלכים
9 שהשחר קודם ומעוררין: בן תעשו לדורות.
10 מה משכן על פי משה והוא במקום סנהדרין
11 גדולה אף לדורות על פי סנהדרין גדולה:
12 מיכן ואילך. כלים שעשו אחרי כן עבודתן
13 מחנכתן משעה שמתחנכים בעבודה
14 מתקדשין: אותם. מיעוטא הוא: אשר ישרתו.
15 להבא משמע לדורות הבאים נתנו בשירות
16 מדכתיב (במדבר ד) כל כלי השרת אשר
17 ישרתו: ה"ג אי לאו אותם הוה אמינא
18 לדורות במשיחה ובעבודה דהא כתיב וכן
19 תעשו: דאוקי סנהדראות. בעצת יתרו
20 ומשה היה שופט ודיין על פי הדבור ושקול
21 כסנהדרין גדולה שבירושלים: שופרים.
22 גולייירם חובטין במקלות ע"פ השופטים לכל
23 מי שאינו שומע: אחד ממונה על כולן. זו
24 סנהדרין גדולה: מצוה בשבט לדון את
25 שבטו. ולא ילכו בני שבט זה לב"ד של שבט
26 אחר: לשעריך. לב"ד שבכל עיר ועיר: כב"ד
27 אחר. כל זמן שסנהדרין זו קיימא אבל מתו
28 אלו ונתמנו אחרים עושין: במקום: אחר. כגון
29 בגליל או ביהודה: ר"ש דרש מעמא דקרא.
30 בחמקבל (ב"מ קטו.)

עמד
31 כתב רחמנא אותם, אותם במשיחה ולא לדורות במשיחה: ואין עושין סנהדראות כו':
32 מנא לן, כדאשכחן במשה דאוקי סנהדראות, ומשה במקום שבעים וחד קאי. תנו רבנן, מניין
33 שבעים מניין שופטים לישראל, תלמוד לומר שופטים תתן. שופרים לישראל מניין, תלמוד
34 לומר שופרים תתן. שופטים לכל שבט ושבע מניין, תלמוד לומר שופטים לשבעים. שופרים
35 לכל שבט ושבע מניין, תלמוד לומר שופרים לשבעים. שופטים לכל עיר ועיר מניין, תלמוד
36 לומר שופטים לשעריך. שופרים לכל עיר ועיר מניין, תלמוד לומר שופרים לשעריך. רבי
37 יהודה אומר, אחד ממונה על כולן, שאומר תתן לך. רבן שמעון בן גמליאל אומר, לשבעים
38 ושפטים, מצוה בשבט לדון את שבטו: ואין עושין עיר הנדחת: מנא הני מילי, אמר רבי חייה
39 בר יוסף אמר רבי אושעיא, דאמר קרא והוצאת את האיש ההוא או את האשה החיה'
40 איש ואשה אתה מוציא לשעריך, ואי אתה מוציא כל העיר פולח לשעריך: אין עושין עיר
41 הנדחת בספר: מאי טעמא, למקורך אמר רחמנא, ולא מן הספר: ולא שלש (עיר הנדחת):
42 דכתיב אחת, אבל עושין אחת או שתים, דכתיב 'עריך'. תנו רבנן, אחת אחת ולא שלש,
43 אתה אומר אחת ולא שלש, או אינו אלא אחת ולא שתים, כשהוא אומר 'עריך', הרי שתים
44 אמור. הא מה אני מקיים 'אחת', אחת ולא שלש. וימנין אמר רב, גבית דין אחד, הוא
45 דאין עושין. הא בשנים ושלשה בתי דינין, עושין. וימנין אמר רב, אפילו בשנים ושלשה
46 בתי דינין. לעולם, אין עושין. מאי טעמא דרב, משום קרחה. אמר ריש לקיש, לא שנו אלא
47 במקום אחד, אבל בשנים ושלשה מקומות, עושין. רבי יוחנן אומר, אין עושין משום קרחה.
48 תניא בנותריה דרבי יוחנן, אין עושין שלש עירות מנודחות פארץ ישראל, אבל עושין אותם
49 שתים, כגון אחת ביהודה ואחת בגליל, אבל שתים ביהודה ושתים בגליל אין עושין. וסמוכה
50 לספר, אפילו אחת אין עושין. מאי טעמא, שאמר ישמעו נגרים ויחרבו את ארץ ישראל.
51 ותיפוק ל' ד'מקורך אמר רחמנא, ולא מן הספר. רבי שמעון היא, דדריש טעמא דקרא:
52 סנהדרין גדולה היתה: מאי טעמא דרבנן, דאמרי ומשה על גביהו, אמר קרא והתניבו שם
53 עמד

אחת או ב'. פי' אחת בב"ד אחד או ב' בשני בתי דינין ולמאי דשרי ב' או ב' אפילו טובא (כפעם אחת) איירי במקום אחד או ב' במקומות: אחת ולא שלשה. אין להקשות
דליתשוק מאחת ואנא ידענא מעריך ב' ולא שלשה דתפסת מועט תפסת:

סנהדרין דף טז עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום שלישי) קפט

מבררת הגמרא: אלא אותם למה לי – מאחר ונתפרש בכתוב שיש
לחנוך את הכלים העשויים לדורות על ידי עבודה, אם כן מה
צורך יש במיעוט הנלמד מתיבת 'אותם'. מבארת הגמרא: אי לאו
המיעוט של תיבת 'אותם', הוה אמינא שהכלים שעשה משה
נתקדשו על ידי משיחה, ואילו הכלים העשויים לדורות מתקדשים
במשיחה ובעבודה, דהא כתיב בתורה 'וכן תעשו', שיש לנהוג כן
לדורות ולמושח הכלים, וכמו כן נאמר 'כלי שירת אשר ישרתו'
לענין חיובם בעבודה, ולפיכך כתב רחמנא את תיבת 'אותם', כדי
לדרוש 'אותם במשיחה ולא לדורות במשיחה', שרק הכלים שנעשו
על ידי משה נתקדשו במשיחה, אך הכלים העשויים לדורות אינם
מתקדשים על ידי משיחה.
שנינו במשנה: ואין עושין סנהדראות ב' לשבטים אלא על ידי בית
דין של שבעים ואחד.
מבררת הגמרא: מנא לן זין דהוה. ומבארת, כדאשכחן במשנה רבינו
דאוריין סנהדראות – שהעמיד סנהדראות לשבטי ישראל, ומשה
במקום שבעים וחד קאי – ומשה היה שקול כנגד שבעים ואחד זקני
הסנהדרין, וממילא יש ללמוד שאין מעמידים סנהדרין קטנה
לשבטים אלא על ידי בית דין של שבעים ואחד.
הגמרא מביאה ברייתא העוסקת בדניי העמדת שופטים ושטרם:
תנו רבנן – שנו חכמים בברייתא, הדורשת מן המקרא (דברים טו יח)
'שופטים ושטרם תתן להם בכל שעריך, אשר ה' אלהיך נתן להם
לשעריך, ושפטו את העם משפט צדק', את דיני העמדת שופטים
ושטרם לעם ישראל. וכך אמרת הברייתא, מניין שמעמידין
שופטים לישראל – מהיכן לומדים שמצוה להעמיד סנהדראות
קטנות של עשרים ושלושה דיינים, תלמוד לומר 'שופטים וגו' תתן.
שופטים לישראל מניין, כלומר, מנין שיש להעמיד שופטים שיכפו
את העם לקיים את מצוות השופטים, תלמוד לומר 'שופטים תתן'.
שופטים לכל שבט ושפטו מניין, דהיינו, שאם יש שני שבטים הגרים
בעיר אחת, יש להעמיד סנהדרין לכל שבט בפני עצמו, תלמוד לומר
'שופטים וגו' לשבטיה. שופטים לכל שבט ושפטו מניין, תלמוד לומר
'שופטים וגו' לשבטיה. שופטים לכל עיר ועיר מניין, דהיינו, שאם יש
שבט אחד המתגורר בשני ערים, יש להעמיד סנהדרין בכל עיר
בפני עצמה, תלמוד לומר 'שופטים וגו' לשעריה – בשערי העיר.
שופטים לכל עיר ועיר מניין, תלמוד לומר 'שופטים וגו' לשעריה.
רבי יהודה אומר, בית דין אחד מונה על בולן, והיינו סנהדרין
גדולה שהיתה ממונה על כולם, שיש אחר המונה על כולם.
הכתוב בלשון יחיד, יש ללמוד שיש אחד השופט על כולם.
רבי שמעון בן גמליאל אומר, מטמיכות התיבות 'לשבטיה ושפטו' יש
ללמוד, שמנה בית הדין של אותו השבט לדון את שבטו, ולא
יילכו בני שבט אחד, לדון אצל דייני שבט אחר.
שנינו במשנה: ואין עושין עיר הנדחת אלא על פי בית דין של
שבעים ואחד.
מבררת הגמרא: מנא הני מילי, אמר רבי תימא בר יוסף אמר רבי
אושעיא, יש ללמוד דין זה מתאמר קרא (דברים יד) העוסק ביחידים
העובדים עבודה זרה, והוצאת את האיש ההוא או את האשה ההיא
אשר עשו את הדבר הרע הזה אל שעריך, ויש לדרוש כך, איש
ואשה אתה מוציא לשעריך, כלומר, יחידים העובדים עבודה זרה
נידונים בבית דין של עשרים ושלושה היושב בשערי העיר, ואי
אתה מוציא את כל העיר בולה לבית הדין שבשעריך, שאם עבדו
כל תושבי העיר עבודה זרה, יש לדון אותם בבית הדין הגדול,
בפני שבעים ואחד דיינים.
שנינו במשנה: אין עושין עיר הנדחת בפספס וסמוך לגבול.
מבררת הגמרא: ומבארת על פי דברי הכתוב שנאמר
בעיר הנדחת (דברים יג) 'וצאו אנשים בני בליעל מן כרך וידיחו את
ישיבי עירם, מן כרך אמר רחמנא, דהיינו, עיר השוכנת באמצע
ארץ ישראל, ולא מן העיר השוכנת בפספס – סמוך לגבול.
שנינו במשנה: ולא עושין שלש עירי הנדחת אבל עושים אחת או
שתיים.
מבארת הגמרא את המקור לכך שאין עושים שלש נדחות
בארץ ישראל: דכתיב (שם א) 'כי תשמע באחת עריה. אבל עושין

דכתיב (דברי הימים א' כו לד), 'ואתרי אחיתופל בניהו בן יהודע,
ואביתר, ושר צבא למלך יואב'. ויש לבאר מקרא זה, שבא לפרש
את סדר היציאה למלחמה, 'אחיתופל' זה יועץ, ומתחילה היו
מתייעצים עמו כיצד לעשות המלחמה, וכן הוא (המקרא) אומר
(שמואל ב' טו כג) 'וצצת אחיתופל אשר יעץ וגו', ויש ללמוד מן
המקרא שהיה אחיתופל יועץ, ויבניהו בן יהודע זו סנהדרין, שהיה
ראש הסנהדרין, ובאו ליטול הימנו רשות ליצא למלחמה, 'אביתר'
אלו אורים ותומים, שהיה כהן גדול, ובאו לשאול באורים
ותומים האם יצליחו במלחמתם, וכן הוא אומר (דברי הימים א' יח יח),
'ובניהו בן יהודע על הפרת' ועל הפלתי, דהיינו, בניהו בן יהודע
היה קודם לאורים ותומים הנקראים בשם 'כרתי ופלתי', ומאחר
ובמקרא לעיל נמנה אביתר לאחר בניהו, יש ללמוד שאביתר הוא
זה שבאו לשאול אצלו באורים ותומים. ולמה נקרא שמן של
לאורים ותומים 'כרתי ופלתי', 'כרתי' על שם שפורתין – חותכים
את דבריהן, ו'פלתי' על שם שמופלאין מעשיהן – שעושים מעשים
מופלאים. ואחר כך – אחר שנטלו רשות ועצה מכל אלו, היו
יוצאים למלחמה עם שר הצבא למלך, שהוא יואב.
עתה מפרשת הגמרא מנין לומדים שבינור היה מעורר את דוד:
אמר רבי יצחק בריה דרב אבהו, ואמר לה – ויש אמורים שמימרא
זו אמר רבי יצחק בר אבדימי, מאי קרא – מאיזה מקרא יש ללמוד
שהיה כינור מוקצו לדוד משנתו, במקרא זה (תהלים נו ט) 'עושה
כבויר, עושה הנבל וכוונר אעירה שחר'. דהיינו, אין אני ישן בכבודי
עד שלש שעות ביום כדרך שאר מלכים, אלא הכינור מקיץ אותי
בחצי הלילה, ועל ידי כן אני הוא שמעורר את השחר, ולא השחר
מעיר אותי.
שנינו במשנה: ואין מוספין על העיר ועל העזרות אלא בבית דין
של שבעים ואחד.
מבררת הגמרא: מנהני מילי, אמר רב שימי בר תימא, אמר קרא
(שמות כה ט) 'ככל אשר אני מראה אותך את תבנית המשכן ואת
תבנית כל כליו וכן תעשו'. ודרשו חכמים, 'וכן תעשו' לדורות
הבאים, שכלי הסדר שהיה בשעת הקמת המשכן, כך יש לנהוג
לעולם בשעה שרוצים להוסיף על העזרות, ומאחר שהקמת
המשכן היתה על פי משה השקול כנגד סנהדרין גדולה, לפיכך אין
להוסיף על העזרות אלא על פי בית דין של שבעים ואחד.
הגמרא מקשה על דברי רב שימי מברייתא: מתיב קרא, שנינו
בברייתא, שכל הכלים שעשה משה רבינו למשכן, היתה משיחתן
בשמן המשחה המוקצן לעבודה, וכל הכלים שנעשו מיוסף לא
נמשחו בשמן המשחה, הלא עבודתן היתה מונחת, דהיינו, משעה
שהתחילו להשתמש בהם לעבודת הקודש חלה עליהם קדושת
כלי שרת. ואמאי אין הכלים נמשחים לעולם בשמן המשחה, נמא
בוזא את דרשת הכתוב 'וכן תעשו' לדורות הבאים. ובהכרח, שאין
דרשה זו נכונה, ויש חילוק בין הדברים שנעשו בשעתן לדברים
שנעשו לאחר זמן.
מתרצת הגמרא: שאני התם לענין משיחת הכלים, דאמר קרא
(במדבר א' כ) 'ומשחם יוקדש אותם, ותיבת 'אותם' למעט היא באה,
ולפיכך יש לדרוש כך, 'אותם' – הכלים שעשה משה מתקדשים
במשיחה, ולא לדורות במשיחה – אך הכלים הנעשים לאחר מכן
אינם מתקדשים במשיחה אלא בעבודה.
שבה הגמרא ומקשה: ואימא – שמא נאמר את המיעוט באופן
אחר, אותם – הכלים שעשה משה מתקדשים במשיחה, ולדורות אין
במשיחה אי בעבודה – והכלים הנעשים במשך הדורות ניתן
לקדש או על ידי משיחה אלא על ידי עבודה, ומנין יש לומר שאין
הם מתקדשים אלא בעבודה.
מתרצת הגמרא: אמר רב פפא, אמר קרא (שם יד) 'ולקחו את כל
כלי השרת אשר ישרתו גם בקודש', ומאחר ונטק הכתוב בלשון
עתיד 'אשר ישרתו' יש ללמוד שמדובר בכלים שיעשו במשך
הדורות, וכיון שנאמר בהם לשון 'שירתו' יש ללמוד שהקטוב
תלפין בשירות, דהיינו, שלא תחול עליהם קדושת כלי שרת עד
שישרתו בהם בפועל, ובהכרח יש לומר שכוונת המיעוט 'אותם'
דיינו 'אותם במשיחה ולדורות בעבודה'.

1 עָמְדָה, דהיינו, שיתייצבו אתך באהל מועד, ומשמעות תיבת 'עָמְדָה'
 2 היא וְאֵת בְּהַרְיֵהוּ – שאתה משה עמהם, ומכאן יש ללמוד שהיה
 3 משה נמנה במנין הסנהדרין, ולפיכך יש להצריך לדורות שיהיו
 4 שבעים ואחד זקנים בסנהדרין גדולה.
 5 מבררת הגמרא: וְרַבִּי הַיְוָה הַסּוֹבֵר שְׂמֵשָׁה אִינוּ נִמְנָה בַּמִּנְיָן
 6 הַסְּנֵה־דִין, כיצד יבאר את תיבת 'עמך'. מבארת הגמרא: 'עָמְדָה'
 7 מִשּׁוֹם שְׂכִינָהּ, כלומר, ציונה הקדוש ברוך הוא שעמדו הזקנים יחד
 8 עם משה מחוץ לאהל מועד, ולא יכנסו בתוכו משום כבוד
 9 השכינה.
 10 שבה הגמרא ומבררת: וְרַבְּנָן, מה יענו לטענתו של רבי יהודה, הרי
 11 אף שזיטתם יש לומר 'עמך משום שכינה', ואם כן מנין להם שהיה
 12 משה נמנה עם הזקנים. מבארת הגמרא: שאכן אף הם מודים שאין
 13 להוכיח מתיבת 'עמך', אלא שדורשים ממקום אחר, אָמַר קִרְא
 14 (במדבר יא ז) וְנִשְׂאוּ אִתְּךָ בְּמִשְׁאֵ הָעָם, ומשמעות תיבת אִתְּךָ היא
 15 וְאֵת בְּהַרְיֵהוּ – שתהיה אתה עמם במנין הסנהדרין.
 16 שבה הגמרא ומבררת: וְרַבִּי הַיְוָה הַסּוֹבֵר שֶׁלֹּא הִיָּה מִשָּׁה נִמְנָה
 17 עִמָּהֶם, כיצד יבאר את תיבת 'אתך'. מבארת הגמרא: 'אִתְּךָ' בְּדוֹמֵין
 18 לָךְ, דהיינו, שמתובה זו יש ללמוד שעל דיני הסנהדרין להיות
 19 מיוחדים וזקנים מכל פגם משפחה כפי שהיה משה.
 20 שבה הגמרא ומבררת: וְרַבְּנָן הַסּוֹבְרִים שִׁישׁ לַלְמוּד מִתֵּיבַת 'אתך'
 21 שהיה משה נמנה עם הסנהדרין, אם כן מנין יש ללמוד לפי שיתם
 22 צריך שיהיה הדיינים דומים למשה. מבארת הגמרא: שדבר זה מן
 23 המקרא (שמות יח כב) וְהָקַל מִעֲלִיד וְנִשְׂאוּ אִתְּךָ בְּפָאָה – משם יש
 24 ללמוד זאת, וְאֵף שִׁמְקָרָה זֶה עוֹסֵק רַק בְּסִנְהֵדְרִין קְטָנָה, מכל מקום
 25 יִלְפָא – יש ללמוד דין סְנֵה־רִי דְגוֹלָה מִדִּין סְנֵה־רִי קְטָנָה, ונמצא
 26 תיבת 'אתך' שבמקרא וְנִשְׂאוּ אִתְּךָ בְּמִשְׁאֵ הָעָם מִיִּזְרַת
 27 לְדַרְשָׁה, ולפיכך יש ללמוד משם שהיה משה נמנה במנין הזקנים,
 28 ויחד עמו מנתה הסנהדרין שבעים ואחד דיינים.
 29 הגמרא מביאה בריתא בענין בחירת שבעים הזקנים במדבר: תנו
 30 רַבְּנָן, נאמר במקרא (במדבר יא כז) וְנִשְׂאוּ שֵׁנִי אֲנִשִּׁים בְּמַחֲנֵה, והם
 31 אלדד ומידד, שלא יצאו לאהל מועד עם שאר הזקנים אלא
 32 נתנבאו במחנה, וְשׂ אֲמִירִים שֶׁהַכוּוֹנָה בּוֹזֵה שִׁפְתֵיהֶם שֶׁל אֶלְדָּד
 33 ומידד בְּקָלְפִי וְכָלִי שָׁבוּ מִנִּיחִים אֶת פִּתְקֵי הַגּוֹרֵל וְנִשְׁתִּירוּ, מאחר
 34 שהם לא באו להוציאם, שִׁבְשָׁעָה שְׂאֵמֶר לוֹ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְמִשָּׁה
 35 אֶסְפָּה לִי שְׁבָעִים אִישׁ מִזִּבְיָה וְיִשְׂרָאֵל כְּדִי לְהוֹשִׁיבִם בְּסִנְהֵדְרִין, אָמַר
 36 מִשָּׁה בִּיצֵד אַעֲשֶׂה, מאחר ואין מספר שבעים מתחלק בשוה לשנים
 37 עשר ושבעים, אם אֶבְרֹד זָקֵנִים מִכָּל שְׁבָעִים וְאֶבְרַךְ הַכֹּל
 38 שְׁבָעִים וְשִׁבְעִים זָקֵנִים, נִמְצָאוּ שֵׁנִים יְתִירִים עִם הַשְּׁבָעִים, ואם אֶבְרַךְ
 39 הַמִּשָּׁה הַמִּשָּׁה מִכָּל שְׁבָעִים וְשָׁבַע, ובסך הכל ששים זקנים, נִמְצָאוּ
 40 עֲשָׂרָה חֲסֵרִים לִמְנִיָּן, ואם אֶבְרֹד שֵׁשָׁה זָקֵנִים מִשְׁבָּעִים, זה, כלומר
 41 מעשרה שבעים, וְהַמִּשָּׁה זָקֵנִים מִשְׁבָּעִים זֶה – משני שבעים, ובכך
 42 יעמוד המנין על שבעים זקנים, אם כך אעשה הַרִינִי מִפִּיל קִנְאָה בֵּין
 43 הַשְּׁבָעִים, שיתרעמו שני השבעים מדוע לא נבחרו מהם אלא
 44 חמשה. מַה עָשָׂה מִשָּׁה, בִּירַד שֵׁשָׁה שֵׁשָׁה זָקֵנִים מִכָּל שֶׁבַע, ובסך
 45 הכל שבעים ושנים זקנים, וְהִבְיָא שְׁבָעִים וְשִׁנִּים פִּתְקֵין, על שְׁבָעִים
 46 פתקים כתב וְקוּ, וְשִׁנִּים מִן הַפִּתְקִים הֵנִיחַ חֶלֶק וְלֹא כָּתַב עֲלֵיהֶם
 47 מאומה, בְּלָלֶן – עירב את כל הפתקים יחדיו, וְנִתְּנָן בְּקָלְפִי, ואָמַר
 48 לְהָם לְשִׁבְעִים וְשִׁנִּים הַזְּקֵנִים שֶׁנִּבְחָרוּ, בּוֹאוּ וְנִלְווּ אֶת פִּתְקֵיכֶם מִן
 49 הַקְּלָפִי, כֹּל מִי שֶׁעָלָה בְּיָדוֹ פֶּתַח שֶׁעָלָיו כְּתוּב וְקוּ, אָמַר לוֹ מִשָּׁה
 50 בְּכָר קִדְשָׁךְ שְׁמַיִם, כלומר, בחרו כך מן השמים לישב בסנהדרין,
 51 וְמִי שֶׁעָלָה בְּיָדוֹ פֶּתַח חֶלֶק, אָמַר לוֹ מִשָּׁה, הַמָּקוֹם וְהַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ
 52 הוּא לֹא יִפְחָץ בְּךָ, אֲנִי מַה אַעֲשֶׂה לָּךְ – מה יכול אני לעשות.
 53 ועל פי זה מבוארת כוונת הבריתא 'בְּקָלְפִי נִשְׁתִּירוּ', שאֶלְדָּד
 54 ומידד היו מן שבעים ושנים הזקנים שנבחרו מכל ישראל, אלא
 55 שלא הלכו לקלפי לטול את פתקיהם מאחר שהיו יראים שיעלה
 56 בידם פתק חלק, ושאר שבעים הזקנים הלכו ונטלו פתקים מן
 57 הקלפי, ושנים מהם עלה בידם פתק חלק, ונמצא שנתורו בקלפי
 58 שני הפתקים של אלדד ומידד שעליהם נכתב וְקוּ.
 59 הבריתא מוסיפה שמצינו גורל כעין זה לגבי פדיון בכורי ישראל

60 בלויים: בִּיצֵא בְּכָר אֶתְּךָ אֲמַר – מצינו כענין זה במקום אחר,
 61 נאמר במקרא (במדבר יז מז) וְלָקַחְתָּ חֲמִשָּׁתַּת חֲמִשָּׁתַּת שְׁקָלִים לַגּוֹלְגוֹלְתָּ,
 62 שציוה הקדוש ברוך הוא למשה לטול חמשה שקלים ממאתים
 63 שבעים ושלושה בכורים מישראל שלא היו לויים כנגדם לפדותם,
 64 אָמַר מִשָּׁה בִּיצֵד אַעֲשֶׂה לָהֶן לְבַכּוּרֵי יִשְׂרָאֵל, אִם אֲמַר לוֹ לְבַכּוּרֵי הָאֵן
 65 לִי חֲמִשָּׁה שְׁקָלִים בְּפִדְיוֹנֶךָ בְּזָא, יֵאמֶר לִי בְּכָר פְּדֹאֵנִי בְּן לִוִי, וְאֲנִי
 66 מִן הַעֲשָׂרִים וְשִׁנִּים אֶלֶף בְּכוּרִים שִׁישׁ בֶּן לִוִי כִּנְגַדְם לַפְדוּתָם, וְלֹא
 67 מִן הַמֵּאִתִּים שִׁבְעִים וְשִׁלְשָׁה שְׁצָרִיכִים לַפְדוּת עֲצָמָם בַּמּוֹת. מַה
 68 עָשָׂה, הִבְיָא עֲשָׂרִים וְשִׁנִּים אֲלֵפִים שֶׁל פִּתְקֵין, וְכָתַב עֲלֵיהֶן בְּן לִוִי,
 69 וְעַל שְׁלֹשָׁה וְשָׁבָעִים וְאֵמָתִים פִּתְקִים אַחֲרֵים כָּתַב עֲלֵיהֶן הַמִּשָּׁה
 70 שְׁקָלִים, בְּלָלֶן – עירב את כל הפתקים יחד ונתנן בְּקָלְפִי, ואָמַר לָהֶן
 71 לְכַל בְּכוּרֵי יִשְׂרָאֵל, בּוֹאוּ וְנִלְווּ אֶת פִּתְקֵיכֶם, מִי שֶׁעָלָה בְּיָדוֹ פֶּתַח
 72 שָׁבוּ נִכְתָּב בְּן לִוִי, אָמַר לוֹ מִשָּׁה בְּכָר פְּדֹאֵנִי בְּן לִוִי, וְאִינְךָ זָקוּק לִיתֵן
 73 חֲמִשָּׁה שְׁקָלִים בְּפִדְיוֹנְךָ, וְמִי שֶׁעָלָה בְּיָדוֹ פֶּתַח שָׁבוּ נִכְתָּב הַמִּשָּׁה
 74 שְׁקָלִים, אָמַר לוֹ מִשָּׁה תָּנוּ כֹּסֵף פְּדִיֹנְךָ בְּזָא.
 75 הבריתא מביאה דעה נוספת בביתאור המקרא ויִשְׂאָרוּ שְׁנֵי אֲנָשִׁים
 76 בַּמַּחֲנֵה: רַבִּי שְׁמַעוֹן אֲמַר, אֶלְדָּד וּמִידָד בְּמַחֲנֵה נִשְׁתִּירוּ, בִּשְׁעָה
 77 שֶׁאָמַר לוֹ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְמִשָּׁה אֶסְפָּה לִי שְׁבָעִים אִישׁ, אָמַרו
 78 אֶלְדָּד וּמִידָד אֵין אָנוּ רְאוּיִין לְאִתְּךָ גּוֹלָה – אֵין אָנוּ רְאוּיִים לְכַבּוֹד
 79 זֶה הַדִּיּוֹת שׁוֹפְטִים עַל יִשְׂרָאֵל, וְעַל כֵּן אָף שֶׁנִּבְחָרוּ בְּכָלֵל הַזְּקֵנִים
 80 לֹא יָצִאוּ עִמָּם לְאֵהֶל מוֹעֵד, אָמַר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, הוֹאִיל
 81 וְיִמְצָאֵם (הַקְּטָנִים) אֶת עַמְמָכֶם, הָרַבִּי מוֹסִיף דְּגוֹלָה עַל דְּגוֹלְתְּכֶם,
 82 וְמַה דְּגוֹלָה הוֹסִיף לָהֶם יוֹתֵר מִשְׁאֵר הַזְּקֵנִים שֶׁנִּבְחָרוּ מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל
 83 וְנִתְּנָבוּ בְּאֵהֶל מוֹעֵד, שֶׁהִנְבִּיאִים בּוֹלְן – כֹּל אוֹתָם שְׁבָעִים זָקֵנִים
 84 שִׁשְׂרָתָה עֲלֵיהֶם רוּחַ נְבוּאָה, נִתְּנָבוּ רַק בְּאוֹתָהּ שֶׁעָה רֵאשׁוֹנָה
 85 שֶׁעִמְדוּ סְבִיבֹת אֵהֶל מוֹעֵד, וְפָסְקוּ לְאַחַר מִכֵּן לְהִתְנַבֵּא, וְהֵם –
 86 אֶלְדָּד וּמִידָד, נִתְּנָבוּ וְלֹא פָסְקוּ מִנְּבוּאָתָם.
 87 הבריתא מביאה מחלוקת תנאים איוז נבואה נתנבאו אלדד
 88 ומידד: וְמַה נְבוּאָה נִתְּנָבוּ אֶלְדָּד וּמִידָד, אָמַרו מִשָּׁה רַבִּינוּ מַתְּ,
 89 וְהוֹשָׁע מְכַנְּסִים אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֵינִי. אָבִא חֲזִין אֲמַר מִשּׁוֹם רַבִּי
 90 אֱלִיעֶזֶר, עַל עֲסָקֵי הַשְּׁלִיחִין הֵן הוּא מִתְּנַבְּאִים, וְכֵן הוּא אוֹמְרִים 'עֲלִי
 91 שְׁלִיחֵי עָלִי שְׁלִיחֵי, דהיינו, שיעלה העוף ששמו שליו על המחנה. רַב
 92 נִתְּנָן אָמַר, עַל עֲסָקֵי מִלְחָמַת גּוֹג וּמְגוֹג הוּא מִתְּנַבְּאִין, שְׁנַאֲמַר (חוקלא
 93 לה ט) בְּנְבוּאוֹת הַעוֹסְקוֹת בְּמִלְחָמַת גּוֹג וּמְגוֹג, 'כֹּה אָמַר ה' אֱלֹהִים,
 94 הַאֲתָהּ הוּא אֲשֶׁר דְּבַרְתִּי בְּיָמֵים קְדֻמוֹתִים בְּיַד עֲבָדֵי יִשְׂרָאֵל,
 95 הַתְּנַבְּאִים בְּיָמֵים הָהֵם שֵׁנִים לְהִבְיָא אוֹתְךָ עֲלֵיהֶם' וְגו', אֵל תִּקְרֵי 'שִׁנִּים'
 96 אֵלֶּי, שִׁנִּים, וְאִיוּז הֵן שִׁנִּים נְבִיאִים שֶׁנִּתְּנָבוּ בְּפִתְחֵי זִמְן אֶחָד נְבוּאָה
 97 אֶחָת, תָּנוּ אֲמַר אֶלּוֹ אֶלְדָּד וּמִידָד, וְנִמְצָאוּ, שֶׁעַל מִלְחָמַת גּוֹג וּמְגוֹג
 98 נִתְּנָבוּ.
 99 אָמַר מַתְּ, כֹּל הַתְּנַבְּאִים בּוֹלְן נִתְּנָבוּ וְפָסְקוּ, וְהֵן וְאֶלְדָּד וּמִידָד
 100 נִתְּנָבוּ וְלֹא פָסְקוּ. מְבַרְרַת הַגְּמָרָא: מִנָּא לֵן דְּפָסְקוּ – מִנֵּין שִׁשְׂאֵר
 101 הַזְּקֵנִים נִתְּנָבוּ רַק לְאוֹתָהּ שֶׁעָה וּפְסָקוּ, אֵילִיָּמָא – אִם נִאֲמַר שִׁישׁ
 102 לַלְמוּד דְּבַר זֶה מְדַבְּרִים לְגַבֵּי שְׂאֵר הַזְּקֵנִים וְיִתְּנָבוּ וְלֹא יִפְסִי, וְיִשׁ
 103 לְפִרְשׁ הַכוּוֹנָה בּוֹזֵה שֶׁלֹּא הוֹסִיפוּ עוֹד לְהִתְנַבְּאוּת, אֵלֶּיָּמָא מַעֲתָה כִּיצַד
 104 יִשׁ לְפִרְשׁ אֶת הַמְּקָרָא (רביס ה ט) לְגַבֵּי קוֹל הַשְּׂכִינָה בַּמַּעֲמָד הַר
 105 סִינַי קוֹל גְּדוֹל וְלֹא יִקָּף, הִכִּי נִפְי דְּלֹא אוֹסִיף הוּא – הָאֵם גַּם שֵׁם
 106 נִתֵּן לְבָאֵר הַשְּׂכִינָה בּוֹזֵה שֶׁהַקּוֹל לֹא הוֹסִיף לְדַבֵּר, הִרִי קוֹל
 107 הַשְּׂכִינָה אִינוּ פוֹסֵק לְעוֹלָם, אֵלֶּיָּמָא בְּהַכְרַח צָרִיךְ לומר שְׂכוּנַת
 108 הַכְּתוּב וְלֹא יִסָּף דְּלֹא פָסַק הוּא – שֶׁלֹּא הִפְסִיק, וְאִם כֵּן גַּם לְגַבֵּי
 109 הַזְּקֵנִים שֶׁנִּאֲמַר בָּהֶם וְיִתְּנָבוּ וְלֹא יִסְפוּ יִתְּכֵן לְפִרְשׁ כֵּן, שֶׁלֹּא
 110 פָסְקָה נְבוּאָתָם, וּמִנֵּין יִשׁ לומר שֶׁלֹּא נִתְּנָבוּ אֵלֶּיָּמָא בְּאוֹתָהּ שֶׁעָה.
 111 מְבַרְרַת הַגְּמָרָא: שִׁישׁ לַלְמוּד עֲנִין זֶה מִחִילּוֹק הַלְשׁוֹן שֶׁנִּאֲמַר בֵּין
 112 נְבוּאֹת שְׂאֵר הַזְּקֵנִים לְנְבוּאֹת אֶלְדָּד וּמִידָד, אֵלֶּיָּמָא הָאֵם לְגַבֵּי נְבוּאֹת
 113 שְׂאֵר הַזְּקֵנִים פְּתִיב וְיִתְּנָבוּ' שְׂהוּא לְשׁוֹן עֵבֵר, דִּהֵינּוּ שֶׁנִּתְּנָבוּ
 114 וּפְסָקוּ, אֲבָל הָתָם לְגַבֵּי נְבוּאֹת אֶלְדָּד וּמִידָד פְּתִיב 'מִתְּנַבְּאִים' שְׂהוּא
 115 לְשׁוֹן הוּוֹה, דִּהֵינּוּ שֶׁצִּדְדִין מִתְּנַבְּאִים הֵם וְהוֹלְכִים, שֶׁלֹּא פָסְקָה
 116 נְבוּאָתָם לְעוֹלָם.
 117 הַגְּמָרָא שְׁבָה לְדוֹן בְּמַחֲלוֹקַת הַתְּנָאִים עַל מַה נִּתְּנָבוּ אֶלְדָּד וּמִידָד:
 118 שְׂאוֹלַת הַגְּמָרָא: בְּשִׁלְמָא לְמָאן דְּאָמַר מִשָּׁה מַתְּ תֵּינּוּ דְּבַתִּיב (במדבר

סנהדרין. דיני ממונות בשלושה – פרק ראשון דף יז עמוד א – מתוך מהדרות "אבן ישראל" (שטיינזולץ) קצא רש"י תוספות

1 עמך משום שכניה. עמך יעמוד מחוץ לאהל ולא יבאו לאהל משום שכניה לשון
2 אחר משום שכניה שתשרה שכניה עליהם והוצרכו להיות משה עמוך כדכתיב
3 (במדבר יא) ואצלתו מן הרוח אשר עליך וגו' בדומין לך. מייחסין ומנוקזן ממום:
4 ורבנן. נפקא להו בדומין לך מונשאו אתך דסנהדראות קטנות שנאמרו ביתרו
5 והלפא גדולה מקטנה: ושנים חלק. לא נכתב
6 עליהן זקן: מי שעלה בידו חלק בו. ושנים
7 מאותן שבעים שהלכו ליטול עלה בידו חלק
8 ושתתירו שני שכניה הרוח שהיו כתובין בקלפי
9 שהיו של אלדר ומידד שלא הלכו ליטול
10 שנתתירו שלא יעלה בידן חלק: ולקחת
11 חמשת חמשת. בכבורות העודפים על מנן
12 הלוי: אמר להן. לכל הכבורות באו טלו
13 פיתקין: שכל הנביאים כולן. אותן שבעים
14 זקנים נתבאו אותה שעה ראשונה לבדה
15 כנוח עליהם הרוח סביבות אהלה ופסקו: על
16 עסקי שליו. צורך שעה היתה: אל תקרי
17 שנים. אלא שנים: אילימא דכתיב בהו.
18 בשאר זקנים ולא יספו ומפרשת ליה ולא
19 יוסיפו: אלא מעתה קול גדול ולא יספ.
20 דכתיבה הכי נמי דלא אוסיף אלא על כרחין
21 דלא פסק הוא קול שכניה אינו פסק. אלא
22 כמוסיפין ודברי הכל. דתנן בהוי בודקין
23 (לקמן דף מ.) אחד עשר מוכזין ואחד עשר
24 מחייבין וא' אומר איני יודע ויוסיפו הדיינין
25 שנים דהשתא הוה ליה בית דין שקול דאינו
26 יודע כמאן דליתיה הוא ופשו להו כ"ד
27 משכחת ליה על פי שנים י"א מוכזין וי"ג
28 מחייבין: ובסנהדרין גדולה. לר' יהודה זוגות
29 ניהו: כמוסיפין. עושין ב"ד שקול
30 כדפרישית: פשיטא. דהכי בהדיא תנן (שם)
31 וכמה מוסיפין שנים שנים וכיון דהא אמר
32 אינו יודע הוה ליה ב"ד שקול: ואי אמר
33 טעמא. מראה פנים לחובה ומראה פנים
34 לזכות ומשום הני מספקא ליה: כיון דגמרי.

1 והם כלים מאלהם. פירוש נבואתם כלה דאין שכניה שורה מתוך עצבות אלא מתוך
2 שמחה: שיודע לטהר את השרץ בו. וקשה לר"ת דמה לנו בתריפות של הבל
3 לטהר שרץ שהתורה טימאתו ומפרש ר"ת שיודע לטהר מטומאת נבילות שלא טימא
4 במשא בכזית דכיון דאשכחן דנחש ששורץ ורוחש דמיקרי חיה כדררשין בפי ד' מיתות
5 (לקמן דף נט) ובכל חיה הרומשת זה נחש אית
6 לן למימר דכל שרצים הוו בכלל או בכלל חיה
7 והשתא מטהר ליה בקי' מנחש שממית ומרבה
8 טומאה וטהור כדררשין בתי' מוכל הולך על
9 גחון וכ"ת חיה תוכיח שאינה ממית ומרבה
10 טומאה ומטמא במשא אף אני אבאי שרצים
11 הא לא פרכא היא דהכי דיינין קל וחומר ומה
12 נחש שממית ומרבה טומאה לא הוי בכלל חיה
13 דקרא שאר שרצים מייבעיא והשתא לא שייך חיה
14 תוכיח שאינה ממיתה ומרבה טומאה והויא בכלל
15 חיה דהא חיה אינה רוחשת אבל שרצים מה
16 שרוחשים מוציאין מכלל חיה ובענין זה מפרש
17 ר"ת מאי חולדת הסנאים שרצא חרצה ומאי
18 שרצה דמתאי שקי דמרובה (ב"ק ד' פ. ושם)
19 ואין להאריך כאן ובירושלמי בריש אחד דיני
20 ממונות קאמר או חילוק ומה עכבר שאינו ממית
21 ומרבה טומאה טמא נחש כל כן שכן הוא
22 ק"ו

1 עמך, עמך ואת בהדיהו. ורבי יהודה, עמך משום
2 שכניה. ורבנן, אמר קרא ונשאו אתך במשא העם,
3 אתך ואת בהדיהו. ורבי יהודה, אתך בדומין לך.
4 ורבנן, מי והקל מעליך ונשאו אתך נפקא. וילפא
5 סנהדרין גדולה, מסנהדרין קטנה. תנו רבנן, וישארו
6 שני אנשים בפניה, יש אומרים בקלפי נשתתירו,
7 שבשעה שאמר לו הקדוש ברוך הוא למשה אספה לי
8 שבועים איש מוקני ישראל, אמר משה כיצד אעשה,
9 אברור ששה מפל שבט ושכט, נמצאו עשרה
10 חסרים. אברור ששה משבט זה והמשה משבט זה,
11 הריני מטיל קנאה בין השבטים. מה עשה, בירר ששה
12 ששה והביא שבועים ושנים פיתקין, על שבועים כתב
13 יקו, ושנים הניח חלק, בללן ונתנן בקלפי. אמר להם,
14 בואו וטלו פיתקיכם. כל מי שעלה בידו יקו, אמר כבר קודשך שמים. מי שעלה בידו חלק,
15 אמר, המקום לא חפץ בך, אני מה אעשה לך. פיזא בדבר אתה אומר וילקחת חמשת
16 חמשת שקלים לגולגולת, אמר משה, כיצד אעשה להן לישראל, אם אומר לו הן לי פרוינד
17 וצא, ואמר לי כבר פדאני בן לוי. מה עשה, הביא עשרים ושנים אלפים פיתקין, וכתב עליהן
18 'בן לוי', ועל שלשה ושבעים וקאתים כתב עליהן 'חמשה שקלים', בללן ונתנן בקלפי. אמר
19 להן, טלו פיתקיכם. מי שעלה בידו 'בן לוי', אמר לו, כבר פדאך בן לוי. מי שעלה בידו
20 'חמשת שקלים', אמר לו, הן פרוינד וצא. רבי שמעון אומר, בפניה נשתתירו, בשעה שאמר
21 לו הקדוש ברוך הוא למשה אספה לי שבועים איש, אמרו אלדד ומידד אין אנו ראוין
22 לאותה גדולה, אמר הקדוש ברוך הוא, הואיל ומיעמתם עצמכם, הריני מוסיף גדולה על
23 גדולתכם. ומה גדולה הוסיף להם, שהנביאים פולן נתבאו ופסקו, והם נתבאו ולא פסקו.
24 ומה נבואה נתבאו, אמרו משה מת, והו'שע מכנים את ישראל לארץ. אבא הנין אומר
25 משום רבי אליעזר, על עסקי שליו הן מתנבאים, עלי שליו עלי שליו. רב נחמן אמר, על
26 עסקי גוג ומגוג היו מתנבאין, שנאמר 'פה אמר אלהים, האתה הוא אשר דברתי בימים
27 קדמונים ביד עבדי נביאי ישראל, הנבאים בימים ההם שנים להביא אותך עליהם', אל
28 תיקרי 'שנים' אלא 'שנים'. ואיזו הן שנים נביאים שנתבאו בפרק אחד נבואה אחת, הוי
29 אומר אלדד ומידד. אמר מר, כל הנביאים פולן נתבאו ופסקו, והן נתבאו ולא פסקו. מנא
30 לן דפסקו, אילימא מדכתיב ויתבאו ולא יספו, אלא מעתה קול גדול ולא יספ, הכי נמי
31 דלא אוסיף הוא. דלא פסק הוא. אלא, הכא כתיב ויתבאו. ה'תם, כתיב 'מתנבאים'
32 עדיין מתנבאים והולכים, בשלמא למאן דאמר משה מת, היינו דכתיב 'אדוני משה בלאם'.
33 ומה

1 אלא למאן דאמר הנך תרתי, מאי אדני משה בלאם. דלאו אורח ארעא, דהוה ליה פתלמיד המורה הלכה לפני רבו. בשלמא
2 למאן דאמר הנך תרתי, היינו דכתיב 'מי יתן'. אלא למאן דאמר משה מת, מינח הוה נוחא ליה, לא סיימיה קמיה. מאי בלאם.
3 אמר ליה, הפל עליהן צרכי ציבור, והן פלין מאיליהן: מניין להביא עוד שלשה: סוף סוף, לרעה על פי שנים, לא משפחת לה.
4 אי אחר עשר מוכזין ושנים עשר מחייבין, אפתי חד הוא. אי עשרה מוכזין ושלשה עשר מחייבין, תלתא הוו. אמר רבי אבהו, אי
5 אתה מוצא אלא כמוסיפין ודברי הכל. ובסנהדרין גדולה, ואיליבא דרבי יהודה, דאמר שבועים. ואמר רבי אבהו, כמוסיפין עושין בית
6 דין שקול לכתחילה. פשיטא, מהו דתימא, האי דקאמר איני יודע, כמאן דאיתיה דמי, ואי אמר מילתא שמעינן ליה. קא משמע
7 לן, דהאי דקאמר איני יודע כמאן דליתיה דמי, ואי אמר טעמא לא שמעינן ליה. אמר רב פהנא, סנהדרין שראו פולן לחובה,
8 פוטרין אותו. מאי טעמא, פיון דגמרי הלנת דין למעבר ליה זכותא, והני תו לא הוו ליה. אמר רבי יוחנן, אין מושיבין בסנהדרין
9 אלא בעלי קומה ובעלי חכמה, ובעלי מראה ובעלי זקנה, ובעלי בשרים ויודעים בשבועים לשון, שלא תהא סנהדרין שומעת מפי
10 המתורגמן. אמר רב יהודה אמר רב, אין מושיבין בסנהדרין אלא מי שיודע לטהר את השרץ מן התורה. אמר רב, אני אדון ואסתרגו.
11 ומה

1 בואו וטלו פיתקיכם. כל מי שעלה בידו יקו, אמר כבר קודשך שמים. מי שעלה בידו חלק,
2 אמר, המקום לא חפץ בך, אני מה אעשה לך. פיזא בדבר אתה אומר וילקחת חמשת
3 חמשת שקלים לגולגולת, אמר משה, כיצד אעשה להן לישראל, אם אומר לו הן לי פרוינד
4 וצא, ואמר לי כבר פדאני בן לוי. מה עשה, הביא עשרים ושנים אלפים פיתקין, וכתב עליהן
5 'בן לוי', ועל שלשה ושבעים וקאתים כתב עליהן 'חמשה שקלים', בללן ונתנן בקלפי. אמר
6 להן, טלו פיתקיכם. מי שעלה בידו 'בן לוי', אמר לו, כבר פדאך בן לוי. מי שעלה בידו
7 'חמשת שקלים', אמר לו, הן פרוינד וצא. רבי שמעון אומר, בפניה נשתתירו, בשעה שאמר
8 לו הקדוש ברוך הוא למשה אספה לי שבועים איש, אמרו אלדד ומידד אין אנו ראוין
9 לאותה גדולה, אמר הקדוש ברוך הוא, הואיל ומיעמתם עצמכם, הריני מוסיף גדולה על
10 גדולתכם. ומה גדולה הוסיף להם, שהנביאים פולן נתבאו ופסקו, והם נתבאו ולא פסקו.
11 ומה נבואה נתבאו, אמרו משה מת, והו'שע מכנים את ישראל לארץ. אבא הנין אומר
12 משום רבי אליעזר, על עסקי שליו הן מתנבאים, עלי שליו עלי שליו. רב נחמן אמר, על
13 עסקי גוג ומגוג היו מתנבאין, שנאמר 'פה אמר אלהים, האתה הוא אשר דברתי בימים
14 קדמונים ביד עבדי נביאי ישראל, הנבאים בימים ההם שנים להביא אותך עליהם', אל
15 תיקרי 'שנים' אלא 'שנים'. ואיזו הן שנים נביאים שנתבאו בפרק אחד נבואה אחת, הוי
16 אומר אלדד ומידד. אמר מר, כל הנביאים פולן נתבאו ופסקו, והן נתבאו ולא פסקו. מנא
17 לן דפסקו, אילימא מדכתיב ויתבאו ולא יספו, אלא מעתה קול גדול ולא יספ, הכי נמי
18 דלא אוסיף הוא. דלא פסק הוא. אלא, הכא כתיב ויתבאו. ה'תם, כתיב 'מתנבאים'
19 עדיין מתנבאים והולכים, בשלמא למאן דאמר משה מת, היינו דכתיב 'אדוני משה בלאם'.
20 ומה

1 ק"ו לא מיתוקם אלא לענין מגע וקשה על פירוש רבינו תם דלא אשכחן אותה דרשה
2 בתורת כהנים שמענין נחש ומכל הולך על גחון ועוד דבהוריא ממעט מקרא בתורת
3 כהנים שרץ מטומאת משא דבעי למילף שיטמא במשא מק"ו דבהמה שאינה מטמא
4 במגע כבעדשה מטמא במשא וקאמרין אמר קרא אותם אותם במשא ואין שרצים

5 במשא וכו' מילתא דאתיא בק"ו טרחה וכתב לה
6 קרא מ"מ קשה דאדילפינן מנחש בק"ו שאינו
7 מטמא במשא נילף מבהמה בקל וחומר דתורת
8 כהנים דמטמא במשא ועוד מה לנחש שכן
9 טהור מכלום ויש למצוא דין לטהר את השרץ
10 מנבלת עוף טהור שטמא במשא בבית
11 הבליעה ואין לה טומאה בחוץ שרץ ונבילה
12 שאין לה טומאה בפנים כדאמרין פ' יוצא דופן
13 (נדר דף מב) בה ולא אחרת אינו דין שאין
14 להם טומאה בחוץ ודכוותיה דייק התם ק"ו
15 איבא:

16 **אלא** רב המנונא. פי' הקונטרס אלא אמרי בי
17 רב היינו רב המנונא וקשה דבשלידה
18 הערל (יבמות דף פג שם) קאמר אמרי בי רב
19 היינו רב הונא ורב הונא אין הלכה קאמר ודחק
20 שם בקונטרס לפרש דהא דמסקינן הכא דקא
21 אמרי בי רב היינו רב המנונא היינו היבא דמוכח
22 דלא הוי רב הונא כי דך דקאמר רב הונא אמר
23 בי רב וקשה דא"כ למה דחק גבי שלחו מתם
24 לדברי רבי יוסי ברבי חנינא דמשני אפוך הי"ז
25 לימא היבא דמוכח שאני ועוד איך יתכן דרב
26 הונא יאמר בשם רב המנונא הא רב חסדא
27 תלמיד דרב הונא היה כדמוכח בסוף פרק אלו
28 מצציאות (ב"מ לג.) ובריש הדר (עירובין סב
29 ושם)

30 ורב המנונא תלמיד דרב חסדא הוה כדמוכח
31 בפ"ק דקדושין (דף בה) גבי סבי דנוניא דלא
32 אתו לפיריקיה דרב חסדא א"ל לרב המנונא זיל
33 צנעניהו ואומר ר"ת דהכא גרס אימא רב
34 המנונא ולא גרסינן אלא ואפילו גרס אלא יש
35 ליישב כלומר לא תימא אמר רב הונא אמרי בי
36 רב אלא אמר רב המנונא אמרי בי רב והא
37 דאשכחן בפרק ארבע מיתות (לקמן דף נז) גבי
38 מצות שכן נח הורג דפליגי אמרי בי רב אדרב
39 הונא ורב יהודה וכולוהו אמוראי תלמידי דבי רב
40 יש לומר דהא ידידה והא דרביה דסתם אמרי
41 בי רב הוי משמיה דרב כדמוכח בסוף פ' השואל
42 (ב"מ דף קב: ושם) ובפ' בית כור (ב"ב דף קה)
43 דמצריך לדרב ולאמרי בי רב אע"ג דבבבמה
44 דוכתן אשכחן אמרי בי רב משמיה דרב וניחא
45 השתא גירסא דסוף פרק מרובה (ב"ק דף עה.
46 ושם) דאמר ליה רבא לרב המנונא קפחתינהו
47 לסבי דבי רב כלומר נצחת לסבי דבי רב שהוא
48 רב הונא שאמר בטוב יותר ממנו ואם כן רב
49 הונא היה קודא סבי דבי רב ובקונטרס מפרש
50 התם בע"א ורבינו שמואל מניה שם הספרים
51 ושם מפורש ומיהו מצינו רב המנונא שלמד
52 לפני רב ב' חלון (עירובין דף עז) גבי סולם
53 המצרי לא שמיע לך הא דאמר רב אחאבריה
54 דרב אדא אמר רב המנונא אמר רב ובפרק ביבד
55 מעברין (שם דף נד.) אמר ליה רב לרב המנונא ברי מדאיית לך אוטיב לך ובהגוזל קמא (ב"ק דף קו.) קאמר מכדי רב המנונא תלמידי דרב הוה כו' **מחבו** עלה במערבא רבי יוסי
56 בר רבי חנינא. תימא דבפרק שלשה מינין בנזיר (דף מב) אשכחן דמחבו עלה במערבא אדרבי יוסי בר רבי חנינא.

1 ומה נחש שממית. אדם ובהמה ומרבה טומאת נבילות וטומאת מת בעולם הרי
2 הוא טהור כשהוא מת שאינו בכלל שמנה שרצים: ולא היא. לאו קל וחומר הוא
3 דאין זה חומר אם הוא ממית ומרבה טומאה שהרי כמו כן יש קוצים שהן ממיתין
4 ומרבין טומאה והן טהורין: שנים לדבר. בשבעים לשון ואחד לשמוע שיהא מבין
5 בשבעים לשון אע"פ שאינו יודע להשיב:

6 שמעון התימני תלמיד היה ולא נסמך שלא
7 בא לכלל זקנה: שלישית חכמה. סנהדרין
8 שיש בה שלשה מדברים בשבעים לשון
9 חכמה היא וכשירה אלמא שלשה בעינן
10 לדבר: למידון לפני חכמים. כל היבא
11 דאיתמר למידון לפני חכמים היינו לוי שהיה
12 למד לפני רבי: רב נחמן. מוסין שמעון
13 התימני וחמשתן לא באו לזקנה ויושבין
14 בקרקע ומשיבין תשובות לזקנים
15 והיינו דגין בהלכה: והא שלחו מותם לדברי
16 רבי יוסי בר חנינא. מוציא ואני מכלל רבנן
17 בפ' א' דיני ממונות (לקמן לד.) אלמא שלחו
18 מתם לאו ר' יוסי ברבי חנינא היא: שלש
19 שורות. לקמן תנינן להו באחד דיני ממונות
20 (דף לז.) שאם הוצרכו לסמוך ולהוסיף על
21 הדיינין סומכין מהן: ועשרה בשלשין. עשרה
22 בני אדם בטילין מכל מלאכה להיות מומונין
23 לבית הכנסת שחרית וערבית דאמרין
24 בברכות (דף ו) כיון שבא הקב"ה לבית
25 הכנסת ולא מצא שם עשרה מיד כועס
26 דקיימא לן (מגילה דף ג.) כל כרך שאין בו
27 עשרה בטלנין נידון ככפר הלכך אי ליתגוהו
28 לא הויא לסנהדרין: שני סופרים. ליכתוב
29 דברי המזכיר ודברי המחייבין וכל שעה
30 יושבין לפני הדיינין לקמן בפרק היו בודקין
31 (דף מג.) ושני חותנין. שמישי ב"ד להלקות
32 החייב ולהזמין בעלי דינים לדין: ושני בעלי
33 דינין. שאם לא כן את מי הם דנין: ושני
34 זוממין. שיתיראו העדים להעיד שקר שלא
35 יזומנו: ושני זוממי וזוממין. שזאת יתחייב בעל
36 דין על פי עדים וישיכר שנים להזמין לפיכך
37 צריך שנים אחרים בעיר שיתיראו אלו מהם
38 אם נבוא להזים העדים יבאו אלו השנים
39 ויזמו אותנו: עשרה דברים. ב"ד והגבאי
40 מחלקין להם והוי להו תלת מילי: רופא.
41 למול תינוקות: אומן. מקוץ דם: לבלל. לכתוב
42 ספרים: קופה ננבית בשנים ומתחלקת
43 בשלשה. טעמא מפ' בהשותפין (ב"ב ח): בית
44 דין מבין וחובשין. הא חשבינן להו לעיל
45 דאיבא סנהדרין גובין ומחלקין הוי להו
46 חמשא משיתא דבצרי לעיל רופא ואומן
47 ולבלל ומלמד חד גברא הוי לבלל הני:

1 **ומה נחש שממית ומרבה טומאה, טהור. שרץ שאינו**
2 **ממית ומרבה טומאה, אינו דין שיהא טהור. ולא**
3 **היא, מידו דהיה אקוץ בעלמא. אמר רב יהודה אמר**
4 **רב, כל עיר שאין בה שנים לדבר ואחד לשמוע,**
5 **אין מושיבין בה סנהדרין. ובביתר הווי שלשה, וביבנה**
6 **ארבעה, רבי אליעזר, ורבי יהושע, ורבי עקיבא,**
7 **ושמעון התימני, דן לפניהם בפרקע. מיתובי, שלישית**
8 **חכמה, רביעית אין למעלה הימנה. הוא דאמר פי**
9 **האי תנא, דתניא, שניה חכמה, שלישית אין למעלה**
10 **הימנה. למידון לפני חכמים, לוי מרבי. דינין לפני**
11 **חכמים, שמעון בן עזאי, ושמעון בן זומא, והגון**
12 **המצרי, ותניא בן חנינאי. רב נחמן בר יצחק מתני**
13 **המשנה, שמעון שמעון ושמעון תנו ותנינה. רבותינו**
14 **שבבבל, רב ושמואל, רבותינו שבארץ ישראל, רבי**
15 **אבא. דיני גולה קרנא, דיני דארץ ישראל, רבי**
16 **אמי ורבי אסי. דיני דפומבדיתא, רב פפא בר**
17 **שמואל, דיני דנהרדעא, רב אדא בר מניומי. סבי**
18 **דסורא, רב הונא ורב חסדא, סבי דפומבדיתא, רב**
19 **יהודה ורב עינא. חרפי דפומבדיתא, עיפה ואבימי**
20 **בני רהב, אמוראי דפומבדיתא, רבה ורב יוסף.**
21 **אמוראי דנהרדעא, רב חמא. נהרבלאי מתנו, רמי**
22 **בר ברבי. אמרי פי רב, רב הונא. והאמר רב הונא,**
23 **אמרי בי רב, אלא רב המנונא. אמרי במערבא**
24 **רבי ירמיה, שלחו מתם, רבי יוסי בר חנינא, מחבו**
25 **עלה במערבא, רבי אליעזר. והא שלחו מתם, לדברי**
26 **רבי יוסי בר חנינא. אלא אפוך, שלחו מתם, רבי**
27 **אליעזר, מחכו עלה במערבא, רבי יוסי בר חנינא:**
28 **וכמה הא בעיר ויהא ראייה לסנהדרין מאה ועשרים**
29 **וכו': מאה ועשרים, מאי עבדיתייהו. עשרים ושלשה**
30 **פנגר סנהדרין קטנה, ושלש שורות של עשרים**
31 **ושלשה, הרי תשעים ותרתין. ועשרה בטלנין של בית**
32 **הכנסת, הרי מאה ותרי. ושני סופרים ושני חותנין**
33 **ושני בעלי דינין ושני עדים, ושני זוממין, ושני זוממי**
34 **וזוממין, הרי מאה וארביסר. ותניא, כל עיר שאין**

35 **בה עשרה דברים הללו, אין תלמיד חכם רשאי לזרו בתוכה, בית דין מפין ועונשין,**
36 **וקופה של צדקה ננבית בשנים ומתחלקת בשלשה, ובית הפורחין, ובית**
37 **הכפא, רופא ואומן ולבלל (וטבחה) ומלמד תינוקות. משום רבי עקיבא אמרו, אף מיני**
38 **פירא מפני שמנין פירא מאירין את העינים: רבי נחמיה אמר וכו': תניא, רבי אומר,**
39 **מאתים**

מאתים
מאתים

נמצא

54 תלמידו של רב.
 55 מקשה הגמרא: והרי מצינו שאמר רב הונא מימרא בשם אמרי בי
 56 רב, ויש להוכיח מכך שבכל מקום שנאמר 'אמרי בי רב' אין זה רב
 57 הונא. מתרצת הגמרא, שאכן אין זה רב הונא אלא רב המנונא,
 58 שהיה אף הוא תלמידו של רב.
 59 כל מקום שנאמר בו 'אמרי במערכא' – אמרו בארץ ישראל שהיא
 60 למערכה של בבל, הכוונה בזה לרבי ירמיה, וכל מקום שנאמר
 61 'שלאו מתם' – שלחו משם, דהיינו מארץ ישראל, הכוונה בזה לרבי
 62 יוסי בר הנינא, וכשנאמר 'מחכו עלה במערכא' – שחקו על כך
 63 בארץ ישראל, הכוונה בזה לרבי אלעזר.
 64 מקשה הגמרא: כיצד יתכן לומר 'שלאו מתם' הוא רבי יוסי בר
 65 חנינא, והא מצינו ששלאו מתם ואמרו שלדברי רבי יוסי בר חנינא
 66 הדין כך וכך, ומוכח 'שלאו מתם' אין השולח רבי יוסי ברבי
 67 חנינא. מתרצת הגמרא: אלא אפוך – אכן יש להפוך הדברים,
 68 שבכל מקום שנאמר 'שלאו מתם' הכוונה היא לרבי אלעזר, ואילו
 69 כשנאמר 'מחכו עלה במערכא' הכוונה היא לרבי יוסי בר חנינא.
 70 שנינו במשנה: ובהא געיר ויהא ראוייה לסנהדרין מאה ועשרים
 71 וכו'.
 72 מבררת הגמרא: מאה ועשרים אלו מאי עבדיתייהו – מה מעשיהם,
 73 כלומר, מניין יש לומר חשבון זה. מבארת הגמרא: עשרים ושלושה
 74 מאנשי העיר הם קנגדי סנהדרין סגנות, דהיינו, הם הדיינים שישבו
 75 בסנהדרין, וכמו כן צריך שיהיו בסנהדרין שלש שורות של
 76 תלמידים שבכל אחת עשרים ושלושה תלמידים, כדי שאם יצטרכו
 77 להוסיף על הדיינים יהיו אלו מזומנים לכך, הרי תשעים ותתי –
 78 נמצא שיחד עם הדיינים צריך תשעים ושנים אנשים, ועוד עשרה
 79 במלנין של בית הכנסת, והם עשרה אנשים הבטלים מכל מלאכה
 80 ומזומנים להקדים לבית הכנסת בשחרית וערבית, הרי מאה ותרי
 81 – מאה ושנים, ושני סופרים הכותבים את דברי הדיינים, ושני חנין
 82 – שמשו בית הדין, ושני פעלי דינין הבאים לדין לפני הדיינים, ושני
 83 עדים, ושני עדים זוממים, כלומר, שני אנשים שיכולים להזים את
 84 העדים אם יאמרו שקר, ושני זוממי זוממין – ושנים העשויים להזים
 85 את הזוממים אם הזימו את העדים בשקר, הרי מאה וארבעים – הרי
 86 מאה וארבע עשרה, ונמצא, שעדיין חסרים ששה אנשים למנין
 87 מאה ועשרים.
 88 ותניא בברייתא, שכל עיר שאין בה עשרה דברים הללו המפורשים
 89 להלן, אין תלמיד חכם ראוי לרד בתוכה, ואילו הן, האחד, בית דין
 90 שמכין את החייבים מלקות, ועונשין את הראויים לעונש, השני,
 91 וקופה של צדקה הנגבית מן התושבים בשנים – על ידי שני גבאים.
 92 השלישי, ובהחלוקת בשלשה – קופה של צדקה שמתחלקת לעניים
 93 על ידי שלושה גבאי צדקה. הרביעי, ובית הכנסת. החמישי, ובית
 94 המרחץ. השישי, ובית הכפא. השביעי, רופא. השמיני, ואופן – מקיז
 95 דם. התשיעי, ולכלד הכותב ספרים. (ומטה) העשירי, ומלמד
 96 תינוקות. משום רבי עקיבא אמרו, שצריך שיהא בעיר אף מיני פירא
 97 – מיני פירות, מפני שמני פירא מאירין את העינים.
 98 ונמצא, שחזן מן מאה וארבעה עשר איש שנמנו מתחילה, צריך
 99 שיהיו בה עוד שנים כדי לגבות את קופת הצדקה, ועוד שלשה
 100 כדי לחלקה, ועוד אדם אחד שיהא רופא ואופן ולבלר ומלמד
 101 תינוקות, ובסך הכל צריך שיהיו בעיר מאה ועשרים איש, ובהו יש
 102 עליה שם עיר הראויה לסנהדרין.
 103 שנינו במשנה: רבי נחמיה אומר מאתים ושלשים וכו'.
 104 הגמרא מביאה דעה נוספת בענין מספר האנשים הנדרש בעיר כדי
 105 שתהא ראויה לסנהדרין. תניא רבי אומר שצריך שיהיו בעיר

1 ומה נחש שנושך וממית אדם ובהמה, ועל ידי כך הוא מרבה
 2 טומאה בעולם, בין טומאת מת ובין טומאת נבילה, ומכל מקום
 3 כשמת הוא מהור מלטמא אחרים, שהרי אינו בכלל שמונה
 4 שרצים המטמאים, שרץ שאינו ממית אחרים, וממילא אינו מרבה
 5 טומאה בעולם, האם אינו דין שיהא מהור במותו. ונמצא, שאם לא
 6 היתה התורה מטמאתו במפורש, היה מקום לטרוח מקל וחומר.
 7 דוחה הגמרא את דברי רב: ולא היא – אין זה קל וחומר, שאין זו
 8 חומרא גמא שהנחש ממית ומרבה טומאה בעולם, מיד דהוה אקין
 9 בעלמא – כשם שמצינו לגבי קרץ, שאף הוא דוקר וממית ומרבה
 10 טומאה בעולם, ומכל מקום הוא עצמו אינו מטמא כלל.
 11 הגמרא מבארת כמה מן הדיינים צריכים להיות בקיאים בשבעים
 12 לשון: אמר רב יהודה אמר רב, כל עיר שאין בה שנים היודעים
 13 לרבי בשבעים לשון, ועוד אחד שאף שנינו יודע לדבר בשבעים
 14 לשון מכל מקום יכול הוא לשמוע ולהבין, אין מושיבין בה סנהדרין.
 15 ונסנהדרין קטנה שהיתה בעיר ביתר הוון ויהוין שלשה דיינים שידעו
 16 לדבר בשבעים לשון, ובקנה היו ארבעה, ואלו הן רבי אלעזר, ורבי
 17 יהושע, ורבי עקיבא, והרביעי הוא שמעון התימני, שהיה דן לפניהם
 18 כשהוא יושב בקרקע.
 19 הגמרא מקשה על דברי רב מברייתא: מיתבי, שנינו בברייתא
 20 סנהדרין שהיא שלשית – שיש בה שלשה היודעים לדבר
 21 בשבעים לשון, הרי היא חכמה וכשירה, ואם היא רביעית – שיש
 22 בה ארבעה היודעים לדבר בכל לשון, אין למעלה הימנה – אין
 23 סנהדרין הטובה הימנה. מבואר מארץ הברייתא, שצריך לפחות
 24 שלשה היודעים לדבר בשבעים לשון, ושלא כדברי רב הסובר
 25 שדי בשנים היודעים לדבר ואחד השומע ומבין.
 26 מתרצת הגמרא: שדין זה במחלוקת תנאים הוא שנוי, והוא דאמר
 27 בי האי תנא – רב סובר כמו תנא אחר, ותניא בברייתא, סנהדרין
 28 שהיא שנייה – שיש בה שנים היודעים לדבר בכל לשון, הרי היא
 29 חכמה וכשירה, ושלישית – אם יש בה שלושה היודעים לדבר בכל
 30 לשון, אין למעלה הימנה – אין סנהדרין הטובה הימנה. ומבואר
 31 כדברי רב, שדי בשנים היודעים לדבר בכל לשון.
 32 הגמרא מפרשת כמה כללים לגבי כינוייהם של תנאים ואמוראים
 33 בגמרא: כל מקום שנאמר הלשון 'הלמדיון לפני חכמים אומרים'
 34 וכיוצא בזה, הכוונה היא ללוי שהיה למד מרבי, וכל מקום שנאמר
 35 הלשון 'דינין לפני חכמים', הכוונה בזה לשמעון בן צנאי, ושמעון בן
 36 זומא, ותנן המצרי והנניא בן חנינא, שכל אלו הם תלמידים שלא
 37 הגיעו לכלל זקנה, והיו יושבים על גבי קרקע ודנים בהלכה
 38 ומשיבים לקושיות הזקנים. רב נחמן בר יצחק מתי – היה שונה
 39 בזה המשה תלמידים, שמעון בן צנאי, ושמעון בן זומא, ושמעון
 40 התימני, תנן המצרי, והנניא בן חנינא, דהיינו, שהוסיף את שמעון
 41 התימני בכלל אלו הדנים לפני חכמים.
 42 כל מקום שנאמר 'רבותינו שבבבל' הכוונה היא לרב ושמואל, וכל
 43 מקום שנאמר 'רבותינו שבארץ ישראל' הכוונה היא לרבי אבא.
 44 'דינין גולה' הכוונה היא לקרנא, ואילו 'דיני דארץ ישראל' הם רבי
 45 אמי ורבי אסי. 'דיני דפומבדיתא' הכוונה היא לרב פפא בר שמואל,
 46 'דיני דנהרדעא' הוא רב אדא בר מניומי. 'סבי דסורא' – הזקנים של
 47 העיר סורא, הם רב הונא ורב חסדא, ו'סבי דפומבדיתא' הם רב
 48 יהודה ורב עינא. 'תריפי דפומבדיתא' – החריפים של העיר
 49 פומבדיתא, הם האחוזים עיפא ואבימי בני אדם ששמו תרבה,
 50 'אמוראי דפומבדיתא' הם רבה ורב יוסף, 'אמוראי דנהרדעי' הכוונה
 51 היא לרב חמא. 'תרגילאי מתני' – בני המקום ששמו 'נהרבלא' היו
 52 שונים, הוא רבי בר רב. כל מקום שנאמר 'אמרי בי רב' – אמרו
 53 בבית מדרשו של רב (משמו של רב), הכוונה בזה לרב הונא שהיה

כשם שהעולם בכלל הוא עולם גשמי שצריכים לגלות בו את הנשמה הרוחנית (אלוקות), כן הוא גם באדם (עולם קטן זה האדם) המורכב מגוף ונשמה, שצריך שיהיו שניהם באופן של מציאות אחת (עד שלא ייתכן להפריד ביניהם, שחלק זה שייך לגוף וחלק זה – לנשמה).

משיחות פורשת ואתחנן הית'נ

56 בבכוד.
 57 המשנה מפרשת את דיני המלך: הַמֶּלֶךְ לֹא דִין בבית דין כדוין, וְלֹא
 58 דִּינֵן אוֹתוֹ על עבירה שעבר או ממון שנתחייב, לֹא מְעִיד עדות
 59 שראה על אחרים בבית דין, וְלֹא מְעִידֵן אוֹתוֹ - ואין מעידים עליו
 60 עדות שראוהו שעבר עבירה או נתחייב ממון. וכן לֹא חוֹלֵץ לאשת
 61 אחיו שמת בלא בנים, שגנאי הוא לו לבוא לבית דין ושתהא
 62 רוקקת לפניו, וְלֹא חוֹלֵץִין לְאִשְׁתוֹ כאשר מת בלא בנים, לפי שהיא
 63 אסורה להנשא לאחר, כאמור להלן. וכן לֹא מְיַבֵּם את אשת אחיו
 64 שמת בלא בנים, משום שגנאי הוא לו לקום על שם אחיו, וְלֹא
 65 מְיַבְּמִין אֶחָיו לְאִשְׁתוֹ וְאֵת אִשְׁתּוֹ, לפי שהיא אסורה להנשא
 66 לאחר, כאמור. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, אִם רָצָה הַמֶּלֶךְ לְחַלּוֹץ אוֹ לְיַבֵּם
 67 לאשת אחיו, זְכוּר לְמוֹט, לפי שיכול הוא למחול על כבודו. אָמְרוּ
 68 לוֹ חַכְמִים רַבִּי יְהוּדָה, אִף אִם רָצָה לְחַלּוֹץ אוֹ לְיַבֵּם אֵין שׁוֹמְעִין
 69 לוֹ, ואין מניחים אותו לעשות זאת, לפי שאינו יכול למחול על
 70 כבודו.
 71 וְאֵין נוֹשְׂאִין אֶלְמִנְתּוֹ של מלך, משום כבודו. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, נוֹשְׂאִין
 72 הַמֶּלֶךְ אֶלְמִנְתּוֹ שֶׁל מֶלֶךְ אַחֵר, שֶׁכֵּן מְצִינֵנוּ בְּדוֹד הַמֶּלֶךְ שֶׁנִּשְׂאֵת אֵת
 73 אֶלְמִנְתּוֹ שֶׁל שְׂאוֹל הַמֶּלֶךְ, שֶׁנֶּאֱמַר (שמואל ב' יב ה) שֶׁאִמְרוּ נָתַן הַנְּבִיא
 74 לדוד הַמֶּלֶךְ וְאֶתְנָהּ לָךְ אֵת בֵּית אֶרְיֹבָד וְאֵת נִשְׂ אֶרְיֹבָד בְּחִקְיָהּ,
 75 דהיינו שניתנו לו נשותיו של שואל אדונו.

גמרא

76 הגמרא מפרשת מה חידשה המשנה: שנינו במשנה שבהן גדול דין.
 77 מקשה הגמרא: פְּשִׁטָּא. מתרצת הגמרא: נאמר בהמשך שדנין
 78 אוֹתוֹ אִם נִתְחַיֵּב עוֹנֵשׁ או ממון, וְדִין זה אֵיצְמִירְכָא לִיה - הוצרכה
 79 המשנה ללמדו, שלא נאמר שמפני כבודו שלא יודלול לא יצטרך
 80 לבוא לבית דין, ואגב כך כתבה המשנה גם שדן אחרים. שואלת
 81 הגמרא: הֲאֵל גַּם דִּין זה פְּשִׁטָּא, שהרי אֵין לֹא דִינֵינוּ לִיה אֵיהוּ
 82 הִכִּי דִיין - אִם אֵין דְּנִים אוֹתוֹ, הֵיאֵךְ הוּא דִן אַחֲרִים, וְהִכְתִּיב (פסחים
 83 א) הִתְקַשְׁשׁוּ וְקוּשׁוּ, ויש לפרשו לשון היקש והשוואה, והכוונה
 84 להשוואת המעשים ויישור הדרך כדעת הקב"ה, וְאָמַר רִישׁ לְקִישׁ
 85 שנמה שאמר הכתוב 'התקוששו' בעצמכם ואחר כך 'קושו'
 86 אחרים, לימוד הכתוב שקשש ויפה את עצמך תחילה ורק אחר כך
 87 קשש ויפה את האחרים, כלומר, שאין לו לאדם לשפר אחרים
 88 קודם שהוא משפר את עצמו, ועל כן מי שאינו נידון בבית דין על
 89 מעשיו, אל לו לדון אחרים. ומעתה קשה, שכיין שפוטש הוא
 90 שהכח הגדול דן אחרים, ודאי שהוא נידון בעצמו. מתרצת
 91 הגמרא: אֵילֵּא אֶרְיֹבָד דְּקָא בְּעֵי לְמִיתָּי - אלא אגב כך שרצה התנא
 92 במשנה ללמד שֶׁמֶלֶךְ לֹא דִין וְלֹא דִינֵן אוֹתוֹ, שחידוש הוא, אגב כך
 93 תִּנָּא נְפִי - שנה גם כן שבהן גדול דין וְדִינֵן אוֹתוֹ. תירוץ נוסף: וְאֵין
 94 בְּעֵית אֵימָא מה ששנה במשנה שהכח הגדול דן אחרים הרי זה
 95 אגב מה שנאמר שדנים אותו, ובמה ששנה התנא שדנים אותו הֲאֵ
 96 קָא מְשַׁמַּע לֵן בְּדִתְנָא לגבי כהן גדול, כֹּהֵן גְּדוֹל שְׁדַּחַת אֵת הַנֶּפֶשׁ,
 97 אִם בְּמִיד, נְהָרֵי, כִּדִּין כָּל רוּחַ שְׁמִיתוּ בְּהָרָה, ואם בְּשׁוֹנֵג, גוֹלָה
 98 לעיר מקלט, וְעוֹבֵר עַל עֵשֶׂה וְעַל לֹא תַעֲשֶׂה וְהָרִי הוּא בְּהַרְיוֹט לְכָל
 99 דְּבָרָיו. ודינים אלו רמוזה המשנה במה שאמרה כהן גדול שדנין
 100 אותו.

101 הגמרא מבארת את החידוש בדברי הברייתא לגבי כהן גדול
 102 שהרג את הנפש. שואלת הגמרא: אמרה הברייתא 'בְּמִיד נְהָרֵי/
 103 פְּשִׁטָּא. מתרצת הגמרא: את הדין שבהמשך דברי הברייתא,
 104 שֶׁבְּשׁוֹנֵג גוֹלָה, אֵיצְמִירְכָא לִיה - הוצרך התנא להשמיענו, ואגב כך
 105 כלל גם זאת שאם הרג במויד נהרג על כך. שואלת הגמרא: הֲאֵ
 106 נְפִי פְּשִׁטָּא. מתרצת הגמרא: אֵיצְמִירְכָא דִין זה, משום דְּסִלְקָא דְּעֵקֶב
 107 אֶמְיָא - היה עולה על דעתך לומר, שהזאיל וקְתִיב בְּרוּחַ בְּשׁוֹג
 108 שגולה לעיר מקלט (במדבר לה כה) וְיִשָּׁב בָּהּ עַד מוֹת הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל,
 109 שרק עם מותו הוא יוצא מעיר מקלטו, על כן אֵימָא כָּל דְּאֵית לִיה
 110 תַּקְנָתָא בְּתוֹרָה לִיגְלִי לִיה תַּקְנָתָא בְּתוֹרָה לֹא לִיגְלִי - שמה
 111 נאמר שכל מי שיש לו תקנה, שהוא חוור מעיר מקלטו, יגלה אליה,
 112 אבל מי שאין לו תקנה ואם יגלה לא ישוּב משם לעולם, לא יגלה
 113 כלל, וכדן גדול שנהרג במויד, אִם יגלה לעיר מקלטו, לא יצא
 114 ממנה לעולם, דְּתַנָּן (מכות יא).

1 מאתים וְשִׁבְעִים וְשִׁבְעִים אנשים כדי שתהא ראויה לסנהדרין.
 2 והיינו, מאתים ושלשים כשיטת רבי נחמיה במשנה, ועוד ארבעים
 3 ושבעה אנשים, כדי שאם ייחלקו דיני בית הדין לאחד עשר מזכין
 4 ואחד עשר מחייבין ואחד יאמר איני יודע, יהא ניתן להוסיף
 5 עליהם עוד ארבעים ושבעה דינים, עד שיהא מניינם שבעים
 6 כסנהדרין גדולה.
 7 שואלת הגמרא: וְהֵתִיב רַבִּי אוֹמֵר מֵאָתִים שְׁבַעִים וְשִׁבְעִים. משיבה
 8 הגמרא: לֹא קָשְׁיָא, הֲאֵ רַבִּי יְהוּדָה הֲאֵ רַבְּנָן - כשאמר רבי שצריך
 9 שיהיו בעיר מאתים שבעים ושבעה אנשים, אמר זאת כשיטת רבי
 10 יהודה הסובר שיש בסנהדרין גדולה שבעים וזקנים, ולפיכך יש
 11 להוסיף על מאתים ושלשים עוד ארבעים ושבעה אנשים, כדי
 12 שיהא ניתן להוסיפם על עשרים ושלשה הדיינים שבסנהדרין
 13 קטנה, עד שיגיע מנינם לשבעים כסנהדרין גדולה, וכשאמר רבי
 14 שצריך מאתים שבעים ושמונה, אמר זאת כשיטת חכמים,
 15 הסוברים שיש בסנהדרין גדולה שבעים ואחד זקנים, ונמצא שיש
 16 להוסיף ארבעים ושמונה.

17 הֲנֵנוּ רַבְּנָן, נאמר (שמות יא כ) וְשִׁמְתָה עֲלֵהֶם שְׁרֵי אֱלֹפִים שְׁרֵי מֵאוֹת
 18 שְׁרֵי חֲמִשִּׁים וְשְׁרֵי עֶשְׂרֹת, ומכיון שהיה אז מנין עם ישראל שש
 19 מאות אלף איש נמצא שְׁרֵי אֱלֹפִים מִנוּ שֵׁשׁ מֵאוֹת אִישׁ, שְׁרֵי
 20 הַמֵּאוֹת מִנוּ שֵׁשֶׁת אֱלֹפִים, שְׁרֵי הַחֲמִשִּׁים מִנוּ עֶשְׂרֵי אֱלֹף, וְשְׁרֵי
 21 הָעֶשְׂרֹת מִנוּ שֵׁשֶׁת רִיבּוּא - ששים אלף שרים. נִמְצְאוּ מִסְפַּר דִּינֵי
 22 יִשְׂרָאֵל בְּמִדְבָּר, שְׁבַעֵת רִיבּוּא וְשִׁמְוֹת אֱלֹפִים וְשֵׁשׁ מֵאוֹת - שבעים
 23 ושמונה אלף ושש מאות.

הדרן עלך דיני ממונות

פרק שני - כהן גדול

24 פרק זה מפרט דיני כהן גדול ומלך, בענייני דינים ועדות, ובדינים
 25 נוספים בהם הם משתוים לאחרים או שונים מהם.

משנה

26 כֹּהֵן גְּדוֹל דִין, וכן דִּינֵן אוֹתוֹ בבית דין אם תבעו אותו בתביעות ממון
 27 או שעבר עבירה שיש בה עונש מעונשי בית דין, וכן הוא מְעִיד
 28 לאחרים בבית דין, אם הוא יודע להם עדות, ומְעִידֵין אוֹתוֹ וְעַלְיוֹ
 29 אם יודעים עדות על תביעות שתבעוהו או עבירות שעבר, וכן
 30 הוא חוֹלֵץ לאשת אחיו שמת בלא בנים, וְאֶחָיו חוֹלֵץִין לְאִשְׁתּוֹ
 31 וְאֵין מְיַבְּמִין וְאֵין מְיַבְּמִין אֵת אִשְׁתּוֹ אִם מת בלא בנים, אֶבֶל הוּא אֵינוֹ
 32 מְיַבֵּם את אשת אחיו שמת בלא בנים, מִפְּנֵי שְׁהוּא אָסוּר בְּלִקְיַחַת
 33 אֶלְמִנְהָ לֵאשָׁה.

34 המשנה מפרשת את הנהגת כהן גדול בענייני אבלות: מֵת לוֹ מֵת
 35 משבעה קרוביו, לא זו בלבד שאסור הוא להטמא להם, אלא גם
 36 אֵינוֹ יוֹצֵא אַחֵר הַמִּטָּה של המת ללוותו, שמה יגע במת ויטמא, אֵילֵּא
 37 הוֹלֵךְ אַחֵר הַמְּלוּיִם באופן שֶׁהֵן נִכְסִין וְנִסְתָּרִים וְנִעְלָמִים מֵעֵינָיו,
 38 שיוצאים וְאֵין מְיַבְּמִין אֵת וְנִכְסֵיהֶם אִם מת בלא בנים, וְאֵין נְגִילָה -
 39 מתגלה ונראה כשהוא נכנס לאותו רחוב, וכן כשהם יוצאים
 40 מהרחוב השני לשלישי, הוא נכנס לרחוב השני. הֵן נְגִילָן - מתגלים
 41 ונראים במבוי שנכנסו אליו, וְהוּא נִכְסָה וְנִסְתַּר מאותו מבוי, שאינו
 42 נכנס אליו. וְיוֹצֵא עֲמֻקָּה באופן זה עַד פְּתַח שַׁעַר הָעִיר. אלו דְּבָרֵי רַבִּי
 43 מֵאִיר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, אֵינוֹ יוֹצֵא מִן הַמִּקְדָּשׁ, מִשּׁוּם שֶׁנֶּאֱמַר וְאֵין
 44 הַמִּקְדָּשׁ לֹא יֵצֵא, שלא יצא משם ללוות את המת.

45 וְכִשְׁהוּא מְנַחֵם אַחֲרֵים שִׁמַּת לָהֶם מֵת, בעת ששבים מהלוויית המת,
 46 הִדְרָה הַרְאוּתָה הֵיא שְׁעוּמְדִים הַאֲבָלִים וְכָל הָעָם עוֹבְרִין בְּוַה אַחֵר
 47 זֶה וְאוֹמְרִים לָהֶם 'תַּחֲנֻמוּ', וְהַמְמוּנָה - סגן הכהנים מְמַצְעֵין וְגוֹרֵם
 48 לכהן גדול להיות אמצעין בֵּינֵנוּ וְבֵין הַמְמוּנָה לְבֵין הָעָם, דהיינו
 49 שהוא עומד בימינו וכל העם בשמאלו, ונמצא שהכח גדול
 50 באמצע. וְכִשְׁמַת לוֹ מֵת וְהוּא מְתַנַּחֵם מֵאַחֲרֵים הַבָּאִים לְנַחְמוֹ, כָּל
 51 הָעָם אוֹמְרִים לוֹ 'אֵינוּ בְּפִרְתָּךְ' - בנו תתכפר ונהיה תחתך לכל
 52 הראוי לבוא עליך, וְהוּא אוֹמֵר מוֹשִׁיב לָהֶן 'תַּתְּכַרְבוּ מִן הַשְּׁמַיִם'.
 53 וְכִשְׁמְכִין אוֹתוֹ - וכאשר מאכילים אותו את שעתידת ההבראה, כָּל
 54 הָעָם מְסוּבִין בעת האכילה עַל הָאֶרֶץ כְּאֲבָלִים, לפי שהם מצטערים
 55 בצערו ומתאבלים באבלותו, וְהוּא מִסַּב עַל הַפְּסָל וְכִסָּא קַטָּן

סנהדרין. דיני ממונות בשלושה – פרק ראשון דף יח עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)" קצה רש"י תוספות

מאתים ושבעים ושבעה. מאתים ושלשים כרבי נחמיה ועוד מ"ז שאם יתחלקו ב"ד י"א מוכן ואחד עשר מחיבין ואחד אומר איני יודע יוסיפו מאלו מ"ז עד שבעים כדאמר ר' בהיו בודקין (לקמן דף מו) שמוסיפין שנים על הכ"ג אם יזכוהו שניהם הרי י"ג מוכן ואחד עשר מחיבין וכאי ואם יחיבוהו חייב דאיכא הטייה לרעה על פי שנים ואם יחלקו צריך עוד להוסיף שנים וכן לעולם עד שיהיו שבעים לרבי יהודה ושבעים ואחד לרבנן: שרי אלפים שש מאות. היו שהרי שש מאות אלף רגלי:

מאתים ושבעים ושבעה. והתניא, רבי אומר, מאתים שבעים ושמונה. לא קשיא, הא רבי יהודה, הא רבנן. תנו רבנן, ושמית עליהם שרי אלפים שרי מאות שרי חמשים ושרי עשרת שרי אלפים, שש מאות. שרי מאות, ששת אלפים. שרי חמשים, שנים עשר אלף. שרי עשרות, ששת ריבוא. נמצאו דיני ישראל שבעת ריבוא ושמונת אלפים ושש מאות:

הדרן עלך דיני ממונות בשלשה

בהן גדול אינו יוצא אחר המטה. דילמא אתא למינגע והיינו דאזרח קרא ומן המקדש לא יצא מקדושתו לא יצא כלומר יתרחק מן הכיעור שלא יבא לידי טומאה והאי קרא בכה"ג אונן כתיב דכתיב לעיל מיניה לאביו ולאמו לא יטמא: הן נכסין והוא נגלה. כשהן יוצאין ממבוי זה ונכסין למבוי אחר ונכסין ממבוי הראשון שאינו רואה אותן הוא נגלה ונכנס למבוי הראשון והן נכסין ממבוי השני והוא נגלה ונכנס לתוכו: רבי יהודה, ריש מן המקדש דווקא: וכשהוא מנחם. בשורה כשהורין מקבור את המת שאין שלו דרך כל העם עוברין אז אחר זה ומנחמין את האבל שעומד במעמדה: והממונה. סגן הכהנים ממצעו לכהן גדול בינו לבין העם שהממונה בימינו וכל העם בשמאלו והוא באמצע: אנו כפרת. בנו תתכפר אתה ואנחנו תחתך לכל הראוי לבא עליך: וכשמברין אותו. כדקיימא לן (במורה ק"ב) אבל סעודה ראשונה אסור לאכול משלו: מסובין על הארץ. הן מצירין ומתאבלין על צערו והוא מיסב בכבודו על הספסל: נמי דנין אותו איצטריכא ליה. סלקא דעתך אמינא לא לילול למיתו קמי בי דינא: ועובר על עשה. לקמן פרק לא סגי דלא עבר: והרי הוא כהריוס. לקמיה מיתוקמא שפיר: ההורג

הדרך עלך דיני ממונות

משנה בהן גדול דן, ודינין אותו. מעיד, ומעידין אותו. חולץ וחולצין לאשתו, ומייבמין את אשתו. אבל הוא אינו מייבם, מפני שהוא אסור פאלמנה. מת לו מת, אינו יוצא אחר המטה, אלא הן נכסין והוא נגלה, הן נגליו והוא נכסה, ויוצא עמהן עד פתח שער העיר, דברי רבי מאיר. רבי יהודה אומר, אינו יוצא מן המקדש, משום שנאמר 'ומן המקדש לא יצא'. וכשהוא מנחם אחרים, דרך כל העם עוברין בזה אחר זה, והממונה ממצעו בינו לבין העם. וכשהוא מתנחם מאחרים, כל העם אומרים לו 'אנו כפרתך' והוא אומר להן 'תתברכו מן השמים'. וכשמברין אותו, כל העם מסובין על הארץ והוא מיסב על הספסל. המלך, לא דן ולא דינין אותו, לא מעיד ולא מעידין אותו, לא חולץ ולא חולצין לאשתו, לא מייבם ולא מייבמין לאשתו. רבי יהודה אומר, אם רצה לחלוץ או לייבם, וכור לטוב. אפרו לו, אין שומעין לו, ואין נושאין אלמנתו. רבי יהודה אומר, נושא המלך אלמנתו של מלך, שכן מצינו בדרך שנשא אלמנתו של שאול, שנאמר 'ואתנה לך את בית אדניך ואת נשי אדניך בתיהך'. גמרא בהן גדול דן, פשיטא. דינין אותו, איצטריכא ליה. הא נמי, פשיטא, אי לא דינינן ליה, איהו חיבי דינו, והכתיב 'תקוששו וקושו', ואמר ריש לקיש, קשט עצמך ואחר כך קשט אחרים. אלא, אידי דקא בעי למיתני, מלך לא דן ולא דינין אותו, תנא נמי, בהן גדול דן ודינין. ואי בעית אימא, הא קא משמע לן, כדתניא, בהן גדול שהרג את הנפש, כמזיד, נהרג. בשונג, גולה ועובר על עשה ועל לא תעשה, והרי הוא כהריוס לכל דבריו. 'כמזיד נהרג', פשיטא. בשונג גולה, איצטריכא ליה. הא נמי, פשיטא. איצטריך, סלקא דעתך אמינא, הואיל וכתיב 'וישב בה עד מות הכהן הגדל', אימא, כל דאית ליה תפנתא בחורה, ליגלי, דלית ליה תפנתא בחורה, לא ליגלי, דתנו, ההורג

נמצאו דיני ישראל ו' ריבואות ו' אלפים ושש מאות. תימה הא חסרי להו טובא דכי מפקת מס' ריבואות ששה מאות לשרי אלפים לא משכחת בטר הכי ו' אלפים לשרי מאות וכי הדר מפקת (כל) הני לא משכחת בטר הכי לשרי חמשים י"ב אלף וכ"ש דלא משכחת בטר הכי שרי עשרות שש ריבואות וי"מ דבכל הני שרים אפשר דהוו זקנים יתירים מבני ס' דאמר ביש נחולץ (ביב דף קבא): דלא נמנו פחות מבני עשרים ויתירים מבני ששים ובשרי עשרות לא חיישין אפילו היו מבני עשרים שהם עצמם היו מן החשבון וכל אחד שר על תשעה והוא עשירי וי"מ דחשבון השרות קחשיב דתחילתן נימנו שרי עשרות ומהחשבון שבהם נתמנו לשרי חמשים החשבון משרי חמשים נתמנו לשרי מאות ומשרי מאות בירר החשובים לשרי אלפים:

הדרן עלך דיני ממונות בשלשה

בהן גדול דן פשיטא. כלומר למה לי למיתני דן ומשני דנין איצטריכא ליה דס"ד דמתוך גדולתו אין דנין אותו ודן קתני אגב דנין ופריך הא נמי פשיטא כלומר כיון דפשיטא לן דדן פשיטא נמי דנין דאי לא דנין וכו' ולא משני דס"ד דאין דנין אותו ומתוך שאין דנין אותו הוא אינו דן משום דאבתי הוה פריך ליה ליתני דן לבד ומינה ידעינן דנין אותו ומיהו קשה גבי מלך ליתני לא דנין וידעינן שפיר דאנין דן משום התקששו וי"ל דלא דמי דודאי גבי כהן כיון דתנא דן לא הוה ליה למתני דנין בחנם אבל גבי מלך אין קושיא אמאי קתני לא דן כיון דתנא ליה מקמי לא דנין ועוד אגב דתני בהן גדול דן ודינין תנא גבי מלך תרווייהו לא דן ולא דנין דהכי נמי קתני מעידין אותו גבי כהן גדול ולא מעידין גבי מלך אע"ג דלא צריכי דבכלל דנין אותו אלא משום דתנא גבי דן דנין תנא נמי מעיד ומעידים והא דלא שקיל וטרי בהש"ס הכי משום דהא פשיטא דתני בסופא אגב רישא כך מצאתי בפרישת הר"ר טרויי"ש בשמו ובתום דחק לדקדק כך דודאי לעולם בין גבי מלך בין גבי כהן גדול אי יש חידוש או מן או מדנין אין להקשות שום דבר דלמה לו למיתני גבי כהן גדול דנין אותו וגבי מלך לא דן דכיון דיש שום חידוש במילתיה תני זה אגב זה ותדע דהכי פשיטא ליה להש"ס דפרך הבא פשיטא כלומר למה לן למתני דן ומשני דנין אותו איצטריכא ליה ואגב דנין אותו תני דן אפ"ה אין להקשות אמאי לא משני דמשום הכי תני דן ודינין אותו משום דאי לא תני שום דבר הוה סלקא דעתך דאין דנין אותו ומתוך כך אינו דן משום התקששו דאדרבה לאידך גיסא אי דהוה תני שום דבר בכ"ג הוה אמינא מסברא דדן שפיר דאטו משום חשיבותו מגרע גרע וכיון דדן אינו נמי דינינן ליה משום התקששו ולא קשיא מידי: והא דתנו כהן גדול בטר פ"ק משום דאידי דתניא בפי' מילי דכ"ג פסיק וישייר ליה והדר תני ליה מעלות של מלך דחשיב מיניה ואחר כך חזר לעניינו לאלכות דינין: אינו

שלימות קיום המצוות היא כאשר פעולת המצווה היא כפולה, פעולה אחת ויחידה שמכילה בתוכה שני עניינים: פעולה גשמית עם דבר גשמי, ויחד עם זה – כוונת המצווה, הכוונה הרוחנית בידיעה וברגש האדם בקיום המצווה, לקיימה לשמה. משיחות פרשת ואתחנן ה'תש"נ

אינו יוצא משם לעולם. פירוש וכגון שלא מינו אחר עד שנגמר דינו וכגון דליכא משוח שעבר וליכא משוח מלחמה דמשוח שעבר מחזיר הרצח לדברי הכל ומשוח מלחמה פלוגתא דר' יהודה ורבנן פרק בתרא דהוריות (דף יא):

מעיד והא תניא והתעלמת וכו'. ואם תאמר ולוקמה בעדות החדש דודאי כהן גדול מעיד דבמידי דאיסורא אין חכמה ואין

תבונה לנגד ה' כדאמר גבי צורבא מרבנן פרק שבעת העדות (דף לז) הוא דאמרין דרודוקן (עשה) בשביל כבוד הבריות הני מילי ממונא אבל במידי דאיסורא לא כדפרישי' וי"ל דמעיד משמע לכל דבר בין באיסורא בין בממונא דומיא דמלך לא מעיד דמיירי (אפי') בממונא דאי באיסורא אין חכמה וכו':

והא אין מושיבין מלך בסנהדרין. ינימה לפרוך מתניתין דתנן מלך לא דן וכו' ועוד מאי קמ"ל מתניתין היא מלך לא דן וכו' וי"ל דהא דאין מלך דן ה"מ לבדו משום דאין דנין אותו ולא קרינן ביה התקושו וקשו אבל עם אחרים שפיר מצי דן ואין דנין נגמר על פיו לבד כך נראה למחרן וא"ת מימ' היאך דן את לבו דמסתמא בבן מלך קאי שמועה עכשיו וי"ל דהואי היה יודע שפיר ולדון לא בא אבל קשה ליה דאפילו ישב וידום נמי לא ובהכי ניחא דלא פריך ממתני' דתנן מלך לא דן: והא תנן מלך לא דן ולא דנין אותו וכו'. וא"ת ולוקי מתניתין דתני מלך לא דן ולא דנין אותו במלכי ישראל ומתניתין דתני מעיד

למלך דמשמע דנין אותו במלכי בית דוד דאמר לקמן (דף קי) דדן ודנין אותו וי"ל דכולה מתניתין מסתמא איירי במלכי ישראל דומיא דמלך לא דן ולא דנין אותו.

משום צינה. פ"ה משום שכוון גדול טעון טבילה ולא נהירא דמשמע ביזמא (דף לא) שהיו מחממין לו קומקוםם של חמין ביזמ"ב לכן נראה לפרש משום קרירות הרצפה שכל היום היה עומד יתק

שתא בתר ירחא אולא. פירש הקונטר' קור וחום של שנה אחר ההדשים אם לא היתה השנה מעוברת וקור שהיה ראוי לעשות במרחשון אם לא היתה השנה מעוברת עשה בתשרי דאי בתר חדשי תמה אולא מה לא לכוון אם נעבר השנה וקשה הולא כל מה שאנו מעברים היינו כדי להשוות חדשי חמה לחדשי הלבנה ולעשות ממרחשון תשרי כדי שתפול בו תקופת תשרי ותהא מקצת החג בתקופה החדשה והלא ברוב השנים כמו כן היא נופלת תקופת תשרי בתשרי של לבנה ופי' בתוס' דמיירי בשמעתתא משום שאבי פירות האילן דאו משתנה קור של תשרי זה מקור של תשרי של שאר שנים להיות בו צינה כצינה של מרחשון ולהכי פריך שפיר משלשה רועי בקר דמשמע שהפירות הצינה שים שהרי סימני הרועים האחד היה נוטן לפירות והאחר לצינת הרוח:

היינו

האירוסין, ולא שנא מן הנישואין. בישלמא מן הנישואין, הוי עשה ולא תעשה,

ההורג כהן גדול או כהן גדול שהרג את הנפש אינו יוצא משם לעולם, אימא לא ליגלי, קא משמע לן. ואימא, הכי נמי. אמר קרא, 'לנום שמה כל רוצח', אפילו כהן גדול במשמע: עובר על עשה ועל לא תעשה: לא סגי דלא עבר? הכי קאמר, אם עבר על עשה ועל לא תעשה, הרי הוא כהדיוט לכל דבריו. פשיטא, סלקא דעתך אמינא, הואיל ותנן, אין דנין לא את השבט ולא את נביא השקר ולא את כהן גדול אלא על פי בית דין של שבעים ואחד, ואמר רב אדא בר אבהו 'כל תדבר הגדול וביאו אליך' דבריו של גדול. אימא, כל דבריו של גדול, קא משמע לן. ואימא, הכי נמי. מי כתיב, דבריו גדול. תדבר הגדול כתיב, דבר גדול ממש: מעיד ומעידין אותו: מעיד, והתניא, 'והתעלמת' פעמים שאתה מתעלם ופעמים שאי אתה מתעלם. הא כיצד, כהן והוא בבית הקברות, וכן ואינה לפי כבודו, או שהיתה מלאכה שלו מרובה משל חבירו, כגון נוקב מרגליות שאם ילך ויחזירני יפסיד בטלותו יותר מדמיה: לכך נאמר והתעלמת. אלמא כבוד הבריות דוחה לאו דלא תוכל להתעלם והני זילותא הוא לגבי כהן גדול ליתי לאסחודי לבשל דין: אמר רב יוסף. הא דקתני מעיד למלך קאמר שהיה מלך בעל דין וכהן גדול יודע לו עדות: והא לא דנין אותו. מאי סהדות' בעי: בן מלך הדין הוא. והדר קושין לדוכתא דאיכא זילותא לכהן: בפני המלך. שהמלך יושב ודן בסנהדרין: אין מושיבין מלך בסנהדרין. לדעם מפרש טעמא: משום יקרא דבחן גדול. ידעם בסהדותא לכבירה: אתי. מלך יתיב עד דמייקל סהדותא וקאי מלך ואילו ומעיינין אבן בדניא: לא תענה על רב. אינך רשאי לסתור את דברי מופלא שבדיינין ואי אמר מלך חובה תו לא מצי אינך למחוי ליה זכותא: משום אפסניא. מחלוק ממון לחיילותיו כך וכך לשנה ונח לו שיהו כל השנים מעוברות: כהן גדול. אינו רוצה שתתעבר שנה מפני הצינה שצריך לטבול ולקדש ביום הכפורים חמש טבילות ועשרה קידושין ואם תתעבר שנה הרי תשרי במרחשון וצינת מרחשון תהיה בתשרי: אמר רב פפא ש"מ. מהא דקתני ולא כהן גדול בעיבור שנה: שתא בתר ירחא אולא. אחר ירחים הראים להיות אם לא נתעברה הולך קור וחום של שנה וצינה הראויה במרחשון היא בתשרי כשמעוברת: אם כביר ולקיש כהדא ינין דין הוא אדר. אם יהא חום בקרקע יצימה ורש הבכיר והאפילה יחד חטין שנוצרו בארע החדש השעורין שנוצרו עכשיו דין הוא אדר ואם לאו לית דין אדר אלא שבט: אם תור בצפר בתלג ימות. אם בבקר יהא קור חזק עד שיהא השור קרוב למות מחמת הצינה: ובשירא כפול תאינתא ידמוך. ובצהרים יגדל כח החום עד שיהא השור מיצל בצל התאנה מחמת החום: וישלח משבית. ויפיש עזרו כלומר יתחכך בתאינתא מחמת החום: אם קידום תקפו לחדא יהא יפח בלועך נפיק לקבליה. אם כבר תשש כח ההורף כל כך שכשיהא רוח מזרחי חזקה מאד והיא מביאה צינה ואתה מנשב פניך ויוצא לקראתה ונפיתך קשה מן הרוח ומחמתה דין הוא אדר: והא לא. שעדיין יש צינה חזקה לית דין אדר אלא שבט: ועבריה רבנן. ועשאוהו כשבט שקבעו אדר השני אחריו אלמא שתא בתר עיבורא אויל ולא נהגא

חום דניסן באדר אלא מנהג אדר באדר השני: רבנן אחושבנייהו סמוך. ובלא"ה מעברין ליה והכא איסיתועי מיסיתועיא מילתייהו כלומר איתרמי להו מול חשיבות דאיקלע עיבור כמלתייהו ומיהו ברוב העברים שתא בתר ירחא אולא: קא פסיק ותני. הוא אינו מייבם לא שנה נפלה לו בימתו בין מן הנשואין בין מן האירוסין בשלמא כן הנשואין איכא עשה ולא תעשה באיסורא בתולה יקח (ויקרא בא) ולא בעולה דהיינו עשה אלמנה לא יקח (שם) הרי לא:

ואין

1 ההורג כהן גדול. בשוגג גולה לעיר מקלט ואינו יוצא משם לעולם דכיון דאין כהן
2 גדול במקדש כשהוא גולה במיתת מי ישוב וכן כהן גדול שהרג את הנפש בשוגג
3 במיתת מי ישוב הא ליכא כהן גדול: הרי הוא כהדיוט. לידון בשלשה: דבר גדול
4 ממש. אם עבר עבירה שיש בה מיתת בית דין הוא דבעי סנהדרי גדולה אבל
5 במלקות לא: הרי שהיה מוציא אבירה. כהן
6 והיה האבירה בבית הקברות או שהיה זה
7 זקן ואינה לפי כבודו שאם יהיה שלו לא
8 היה מתחיר: או שהיתה מלאכה שלו מרובה
9 משל חבירו. כגון נוקב מרגליות שאם ילך
10 ויחזירני יפסיד בטלותו יותר מדמיה: לכך
11 נאמר והתעלמת. אלמא כבוד הבריות דוחה
12 לאו דלא תוכל להתעלם והני זילותא הוא
13 לגבי כהן גדול ליתי לאסחודי לבשל דין:
14 אמר רב יוסף. הא דקתני מעיד למלך קאמר
15 שהיה מלך בעל דין וכהן גדול יודע לו
16 עדות: והא לא דנין אותו. מאי סהדות' בעי:
17 בן מלך הדין הוא. והדר קושין לדוכתא
18 דאיכא זילותא לכהן: בפני המלך. שהמלך
19 יושב ודן בסנהדרין: אין מושיבין מלך
20 בסנהדרין. לדעם מפרש טעמא: משום יקרא
21 דבחן גדול. ידעם בסהדותא לכבירה: אתי.
22 מלך יתיב עד דמייקל סהדותא וקאי מלך
23 ואילו ומעיינין אבן בדניא: לא תענה על רב.
24 אינך רשאי לסתור את דברי מופלא
25 שבדיינין ואי אמר מלך חובה תו לא מצי
26 אינך למחוי ליה זכותא: משום אפסניא.
27 מחלוק ממון לחיילותיו כך וכך לשנה ונח לו
28 שיהו כל השנים מעוברות: כהן גדול. אינו
29 רוצה שתתעבר שנה מפני הצינה שצריך
30 לטבול ולקדש ביום הכפורים חמש טבילות
31 ועשרה קידושין ואם תתעבר שנה הרי תשרי
32 במרחשון וצינת מרחשון תהיה בתשרי: אמר
33 רב פפא ש"מ. מהא דקתני ולא כהן גדול
34 בעיבור שנה: שתא בתר ירחא אולא. אחר
35 ירחים הראים להיות אם לא נתעברה הולך
36 קור וחום של שנה וצינה הראויה במרחשון
37 היא בתשרי כשמעוברת: אם כביר ולקיש
38 כהדא ינין דין הוא אדר. אם יהא חום
39 בקרקע יצימה ורש הבכיר והאפילה יחד
40 חטין שנוצרו בארע החדש השעורין
41 שנוצרו עכשיו דין הוא אדר ואם לאו לית
42 דין אדר אלא שבט: אם תור בצפר בתלג
43 ימות. אם בבקר יהא קור חזק עד שיהא
44 השור קרוב למות מחמת הצינה: ובשירא
45 כפול תאינתא ידמוך. ובצהרים יגדל כח
46 החום עד שיהא השור מיצל בצל התאנה
47 מחמת החום: וישלח משבית. ויפיש עזרו
48 כלומר יתחכך בתאינתא מחמת החום: אם
49 קידום תקפו לחדא יהא יפח בלועך נפיק
50 לקבליה. אם כבר תשש כח ההורף כל כך
51 שכשיהא רוח מזרחי חזקה מאד והיא
52 מביאה צינה ואתה מנשב פניך ויוצא
53 לקראתה ונפיתך קשה מן הרוח ומחמתה
54 דין הוא אדר: והא לא. שעדיין יש צינה
55 חזקה לית דין אדר אלא שבט: ועבריה רבנן.
56 ועשאוהו כשבט שקבעו אדר השני אחריו
57 אלמא שתא בתר עיבורא אויל ולא נהגא

60 מְלֵךְ.
 61 מקשה הגמרא: והלא בן מֶלֶךְ הַדְּרוֹט הוּא, ואין זה לכבודו של הכהן
 62 הגדול לבוא ולהעיד לו. מתרצת הגמרא: אֵלָּא מה שנאמר שכהן
 63 גדול מְעִיד, הכוונה לבן המלך כפני מֶלֶךְ הַיּוֹשֵׁב ודן בסנהדרין,
 64 ובאופן זה אין בעדות זו משום פחיתות כבוד לכהן הגדול. מקשה
 65 הגמרא: וְהָא שנינו שאין מוֹשִׁיבֵי מֶלֶךְ בְּסִנְהֶדְרִין. מתרצת הגמרא:
 66 מִשּׁוֹם יִקְרָא דְכֹהֵן גְּדוֹל אֲחָא וְיִתֵּיב מְקַבְּלֵי נִיחְלֵי לְסִנְהֶדְרֵיהּ – משום
 67 כבודו של הכהן הגדול בא המלך ויושב בסנהדרין, ומקבלים מפניו
 68 את עדותו של הכהן הגדול על בן המלך, כֵּן הוּא וְאִיל וּמְעִינֵינָא
 69 לֵיה אֲנִי בְּדִינָה – ולאחר מכן עומד והולך, ואנו הדיינים מעיינים
 70 בדינו של בן המלך ופוסקים אותו.
 71 הגמרא מביאה את הברייתא אודות ישיבת מלך בסנהדרין
 72 ומבארת אותה: גּוֹפֵא, אִין מוֹשִׁיבֵי מֶלֶךְ בְּסִנְהֶדְרִין וְלֵא מֶלֶךְ וְכֹהֵן
 73 גְּדוֹל בְּבֵית דִּין הֵדן פְּעִיבּוֹר שְׁנָה – איוז שנה יש לעבר. מבארת
 74 הגמרא: אִין מוֹשִׁיבֵי מֶלֶךְ בְּסִנְהֶדְרִין, דְּכֵתִיב (שמות כג א) לֵא תִעָנֶה עַל
 75 רֵיב, וְדוֹרְשִׁים לֵא תִעָנֶה עַל רֵיב, שאין לענות על דברי הגדול
 76 שבסנהדרין ולסותרם, ועל כן אם ישב המלך בסנהדרין ויאמר
 77 דבר לחובתו של האיש הנידון בסנהדרין, לא יוכלו שאר הדיינים
 78 ללמד עליו זכות. לא מושיבים מֶלֶךְ וְכֹהֵן גְּדוֹל פְּעִיבּוֹר שְׁנָה, מֶלֶךְ,
 79 מִשּׁוֹם אֲפִסְנָא וְהַשְׁכַּר שהוא מחלק לחילולתו, שכיון שהשכר
 80 הוא לפי שנים, נח לו שהשנים התעברנה והיו כפי שלושה עשר
 81 חדשים, שעל ידי כך תגדל השנה ויבדדהו זמן רב יותר. שיש ביום
 82 שכרם נותר כפי שהיה, כֵּן גְּדוֹל, מִשּׁוֹם צִינָה – הקור שיש ביום
 83 הכיפורים, שכיון שעליו לעשות ביום זה המש טבילות ועשרה
 84 קידושים, נח לו שהשנים לא התיינה מעוברות, שאם תתעברנה
 85 ידחה יום הכיפורים לתוך עונת החורף, והצינה שיש תמיד בחודש
 86 חשון תהיה כבר בתשרי, ויקשה עליו לטבול ולקדש במים הקרים.
 87 הגמרא לומדת מהסבר זה על סדרי הקור והחום בחודשי השנה:
 88 אֲמַר רַב פָּפָא, שְׁמַע מִינַּה – ממה שאין מושיבים מלך בעיבור שנה
 89 משום שהוא עשוי לחפוז לב ליעבור את השנה, שְׁתָּא – השנה
 90 ועונותיה, דהיינו זמני הקור והחום, כְּתִר וְיָהּ אֲזִיל – הולכים לפי
 91 החדשים שהיו ראויים להיות ללא עיבורי השנים, שלכן כאשר
 92 מעברים את השנה בהוספת חודש, ונדחים כל החדשים בחודש
 93 אחד, שמקדים הקור לבוא חודש קודם לכן, וצינת חשון נופלת
 94 בתשרי. שאם לא כן, אלא שגם אחר העיבור לא באה צינת חשון
 95 בתשרי אלא היא נופלת בחשוך, מה אכפת לו לכהן בעיבור השנה
 96 כיון שאין תשרי קר יותר מאשר חודשי השנה והשכל השנים.
 97 מקשה הגמרא: אִינִי – יתאם כן הוא, וְהָא – ובלא היה מעשה עם
 98 הַגָּד (ואותם) שְׁלֹשָׁה רוּעֵי קָר, דִּהּוּ קְיָיִמי וְשְׁמַעֲנֵיהוּ רַבְּנֵי דְקָאֲמַרִּי
 99 – שהיו עומדים ומשוחחים בחודש אדר, ושמעו חכמים שאמרו
 100 דברים אלו, הֵד אֲמַר, אִם בְּבִיר – זרע החטים שנורע מוקדם בראש
 101 החודש, וְלִקְשֵׁי – זרע השעורים שנורע עתה, כְּתָרִיא יִיגֵן – שניזם
 102 יצמחו כאחד, מפני שחום הקרקע גדול, אות הוא שדין הוא –
 103 שחודש זה הוא חודש אָדָר, וְאִם לֹא, שלא נתחממה האדמה דיה,
 104 ולא יצמחו יחד, לִית דִּין – אין זה חודש אָדָר אלא שבט. וְהָד אֲמַר
 105 אִם תוֹר בְּצִפּוֹר בְּתֵלֵג יָמוֹת – אם בבוקר יהיה קור חזק עד שהשור
 106 יהיה קרוב למות בשלג, מפני הצינה, וּבְמִיָּהּ אֲזִיל וְיָמוֹת
 107 יִשְׁלַח מְשִׁפִּיָּה – ובצהריים יגדל החום עד שהשור יהיה נח בצל עץ
 108 תאנה ויפשיט את עורו, דהיינו יתחכך בעץ התאנה מפני החום, דִּין
 109 הוּא אָדָר, וְאִם לֹא, לִית דִּין אָדָר. וְהָד אֲמַר, אִם קִדּוּם תְּקִיף לְהָד
 110 יְהָא – אם כשתהא רוח מזרחית חזקה מאוד, המביאה צינה, יִפַּח
 111 בְּלוּעָה פְּנִיִּים לְקִיבְלֵיהּ – תנשב בפיו לקראתה והנפחה שתצא מפיו
 112 תחמם את הרוח, דִּין הוּא אָדָר, שכבר תשה כח החורף עד שנפית
 113 הפה תחממת את הרוח, וְאִם לֹא, לִית דִּין אָדָר, שעדיין לא נתחמם
 114 אויר העולם. ושמעו חכמים את דברי רויעי הבקר, ולמדו מהם
 115 שעדיין חודש שבט הוא, שסימנים אלו לא נתקיימו, וְעַבְרִיהּ רַבְּנֵי
 116 לְהִיאָא שְׁתָּא – ועיבורי חכמים את אותה שנה, שעשו את חודש
 117 אדר כאילו הוא שבט, על ידי שהוסיפו חודש אחריו. מוכח מזה
 118 שבעת שמעברים את השנה אין אדר שני חם כניסן, אלא כאדר

1 הַהוֹרֵג כֵּהֵן גְּדוֹל בשוגג, או כֵּהֵן גְּדוֹל שִׁהַרְג אֶת הַנֶּפֶשׁ בשוגג, גולה
 2 לעיר מקלט ואינו יוצא משם לעולם, שאין רוצח יוצא מעיר מקלטו
 3 אלא כאשר מת הכהן הגדול שהיה בעת שגלה, וכיון שבעת שגלו
 4 לא היה כהן גדול, אינם יוצאים במיתת הכהן הגדול שיתמנה
 5 לאחר מכן. ומעתה לגבי כהן גדול שהרג אִימָא לֵא לִיגְלֵי, כיון שאם
 6 יגלה לא יצא משם, קָא מְשַׁמַּע לָן שְׁגוּלָה. שואלת הגמרא: וְאִמָּא
 7 הֲכִי נָמִי שאינו גולה. מתרצת הגמרא: אֲמַר קָרָא לגבי ערי מקלט
 8 (דברים טו א) וְהָיָה לְגוֹם שָׁמָּה כָּל רֹצֵחַ, ומהריבוי 'כל רוצח' יש
 9 ללמוד שאפילו כֵּהֵן גְּדוֹל בְּמִשְׁמַע.
 10 הגמרא ממשיכה לבאר את הברייתא אודות כהן גדול, ששנינו בה
 11 שהוא עוֹבֵר עַל מִצְוֹת עֲשֵׂה וְעַל מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה. תמחה הגמרא:
 12 לֵא סִנֵּי לְרָא עֵבֶר – האם מוכרח הכהן הגדול לעבור על עשה ועל
 13 לא תעשה. מבארת הגמרא: הֲכִי קָאֲמַר, שאם עֵבֶר הכהן הגדול על
 14 מִצְוֹת עֲשֵׂה וְעַל מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה, שדינו במלקות, הֲרִי הוּא כְּהִדְיוּט
 15 לְכָל דְּבָרָיו אִלוּ. שנידון בבית דין של שלושה בלבד, והם מלקים
 16 אותו. שואלת הגמרא: פְּשִׁיטָא. מבארת הגמרא: סְלִקָא דְעֵתָךְ
 17 אֲמִינָא הוּאִיל וְתַנְן בַּמִּשְׁנָה לַעֲלִי (ב) אִין דִּינֵי לֹא אֶת הַשְּׂכֵמֵת וְלֹא אֶת
 18 נְבִיא הַשְּׂקָר וְלֹא אֶת כֵּהֵן גְּדוֹל אֵלָּא עַל פִּי בֵּית דִּין שֶׁל שְׂבָעִים וְאַחַר,
 19 ולא בבית דין של עשרים ושלושה כאשר אדם שנתחייב מיתה,
 20 וְאֲמַר רַב אֲדָא בַר אֲהֵבָה לַעֲלִי (טו) שֶׁהַמְקוֹר לְכָךְ מִזְהַנְאֵמֵר בְּדַבְרֵי
 21 יִתְרוֹ לְמִשְׁנָה דְּרַבִּינוּ (שמות יח כב) כֵּל הַדְּבָר הַגְּדוֹל יִבְיֹאוּ אֵלֶיךָ, שְׁדַכְרִיו
 22 וְדִינֵי שֶׁל אֲדָם גְּדוֹל וְחֹשֶׁב יִבְיֹאוּ הַדְּיוּטִים אֶל מִשְׁנָה, וּמִשְׁנָה נִחְשָׁב
 23 כְּסִנְהֶדְרִין שֶׁל שְׂבָעִים וְאַחַר, וּמִעַתָּה אִימָא כָּל דְּבָרָיו שֶׁל גְּדוֹל, אִף
 24 כְּשֶׁאֵין בּוֹה חַיּוּב מִיִּתְּהּ, שֶׁאֵינוֹ נִידוּן עֲלֵיהֶם אִלָּא בְּבֵית דִּין שֶׁל
 25 שְׂבָעִים וְאַחַד, וְגַם בְּעִבְרָה שְׁעוֹנְשָׁה מִלְּקוֹת, קָא מְשַׁמַּע לָן שְׁבּוּחַ
 26 דִּי לְדוֹנוּ בְּבֵית דִּין שֶׁל שְׁלוֹשָׁה, כְּכֵל אֲדָם. שואלת הגמרא: וְאִמָּא
 27 הֲכִי נָמִי שגם אם עבר עבירה שעונשה מלקות ידונוהו בבית דין
 28 של שבעים ואחד. משיבה הגמרא: מִי כְּתִיב בַּפְּסוּק 'כֵּל דְּבָרֵי גְּדוֹל
 29 יִבְיֹאוּ אֵלֶיךָ, שאו הכוונה לכל דבריו של הגדול, הלא 'כל הַדְּבָר
 30 הַגְּדוֹל יִבְיֹאוּ אֵלֶיךָ' כְּתִיב, והכוונה לְדָבָר גְּדוֹל מְאִישׁ, שהוא חיוב
 31 מיתה.
 32 הגמרא שבה לבאר את המשנה: שנינו במשנה, כהן גדול מְעִיד
 33 וּמְעִידִין אוֹתוֹ.
 34 מקשה הגמרא: האם הוא מְעִיד בבית דין, וְהִתְנַיָּא, נאמר בתורה
 35 בפרשת השבת אבידה (דברים כב א) לגבי הרואה שור ושה אבודים
 36 וְהִתְעַלְמָתָם מֵהֶם, ומשמע שיהיה הוא להתעלם, ומאידך נאמר שם
 37 בַּהֲמִשָּׁךְ (א שם) וְלֹא תוּכַל לְהִתְעַלֵּם, על כן יש לדרוש שפְּעֻלָּתֵם
 38 שְׂאֵתָה מֵתְעַלְמֵם וּפְעֻמֵם שְׂאֵא אֵתָה מֵתְעַלְמֵם, והמשה הוא מתעלם,
 39 כמה אופנים בדבר, אופן אחד, שאם היה המוצא כֵּהֵן וְהוּא –
 40 השור או השה, נמצא בְּבֵית הַתְּקֵבְרוֹת, שאסור לכהן להכנס לשם
 41 מפני שהוא מוזהר לכל יטמא למתים ואין מצות השבת אבידה
 42 דוחה איסור זה, אופן שני, שהיה המוצא זָקן וְאִימָה – אין המציאה
 43 לְפִי כְּבוֹדוֹ להשיבה, כגון בבבלי חיים אבודים שאין זה לכבודו
 44 שילויכם עמו ואף אם היו שלו לא היה מחזירים לביתו, או באופן
 45 שלישי, שְׁהָיָה הַמְּלֵאכָה שְׁלוֹ שְׁעָלוֹ להתבטל ממנה עבור עיסוקו
 46 בהשבה זה, מְרִיבָה בשכרה משווי מציאה זו שֶׁל כְּהִיּוֹ, כֵּן
 47 שמלאכתו היא לנקוב מרגליות והוא מקבל עבורה שכר רב, ואילו
 48 יתבטל ממלאכתו בכדי להשיב את האבידה, יפסיד שכר הגדול
 49 יותר מערך המציאה, לְכָךְ אֲמַר וְהִתְעַלְמָתָם, שבאופנים האמורים
 50 הוא מתעלם ואינו משיב. וממה שפטרנה תורה זקן ואינה לפי
 51 כבודו מחובת השבת אבידה, והיינו שכבוד הבריות דוחה את
 52 הלאו של 'לא תוכל להתעלם', יש ללמוד גם כן לכהן גדול, שכיון
 53 שאין זה לכבודו לבוא ולהעיד בבית דין לחבירו, ידחה כבודו את
 54 החובה להעיד הנלמדת מהלאו 'אם לא יגיד ונשא עונו'. מתרצת
 55 הגמרא: אֲמַר רַב יוֹסֵף, מה שנאמר במשנה שכהן גדול מְעִיד, הוא
 56 לְמֶלֶךְ אם היה בעל דין והוא יודע לו עדות, שאין העדאה זו
 57 פחיתות כבוד בשבילו, כיון שהמלך חשוב ממנו. מקשה הגמרא:
 58 וְהִתְנַן שֶׁהַמֶּלֶךְ לֹא דִן וְלֹא דִינֵי אוֹתוֹ לֹא מְעִיד וְלֹא מְעִידִין אוֹתוֹ.
 59 מתרצת הגמרא: אֵלָּא אֲמַר רַבִּי יוֹרָא, מה שנאמר מְעִיד הוא לְכָן

60 א. שְׁמַע מִיָּנָה מהאמור בברייתא שהסגן עומד בימינו ואילו במשנה
 61 נאמר שהממונה ממצעו בינו לבין העם, דהיינו שהוא עומד מימינו
 62 והעם משמאלו, למדנו מזה שהיינו סָגָן הַיָּנָה מְמוּנָה – שניהם אדם
 63 אחד הם. ב. וְשָׁמַע מִיָּנָה שהאבלים עומדין בשורה וְכָל הָעָם עוֹבְרִין
 64 על פניהם ומנחמים אותם, שלכן נאמר בברייתא שכשהוא מנחם
 65 הוא עובר בשורה, וכשהוא אבל הוא עומד בה. ג. וְשָׁמַע מִיָּנָה
 66 שהאבלים לְשִׁמְאֵל הַמְּנַחֵמִין הֵן עוֹמְדִין, וכמפורש בברייתא
 67 שהאבלים עומדים משמאל הכהן הגדול הבא לנחמם.
 68 הגמרא מביאה ברייתא אודות עמידת האבלים בשורה בעת
 69 שמנחמים אותם: תָּנוּ רַבֵּנוּ, בְּרֵאשׁוֹנָה הָיוּ הָאֲבָלִים עוֹמְדִין בְּשׂוֹרָה,
 70 וְכָל הָעָם עוֹבְרִין וּמְנַחְמִים אוֹתָם, וְהָיוּ שְׁתֵּי מִשְׁפָּחוֹת בְּיַד שְׁלֹשִׁים
 71 מִתְּנִיחוֹת (ומתקוטטות) זו כְּזוֹ, וְזֹאת אוֹמֵרֶת אֲנִי עוֹבְרֶת תַּחֲלָה לָנַחַם,
 72 וְזֹאת אוֹמֵרֶת אֲנִי עוֹבְרֶת תַּחֲלָה לְנַחֵם. לפיכך התקינו חכמים שיהיו
 73 הָעָם עוֹמְדִין וְאֲבָלִים עוֹבְרִין, ושוב לא היה מקום להתקוטט, משום
 74 שאין עוברים כלל.
 75 הגמרא מביאה שבציפורי הוחזר המנהג הישן: (הַיָּדוּר וְהַלָּה וְסִיפּוּר)
 76 סִימָן הוא למימרות המובאות להלן מרמי בר אבא אודות תקנות
 77 שתיקן רבי יוסי בציפורי. אָמַר רַמִּי בְּרַ אָבָא, הַחֲזִיר רַבִּי יוֹסִי אֶת
 78 הַדְּבָר לְיוֹשְׁנוּ וְלַתְּחִילתוֹן כְּפִיעַר צִיפּוּרִי, שְׁהָיוּ אֲבָלִים עוֹמְדִין וְכָל
 79 הָעָם עוֹבְרִין.
 80 אגב דברי רמי בר אבא, מביאה הגמרא דברים נוספים שמסר
 81 מתקנותיו של רבי יוסי בציפורי: וְאָמַר רַמִּי בְּרַ אָבָא, הַתְּקִין רַבִּי יוֹסִי
 82 בְּצִיפּוּרִי שְׁלֹא תֵּהָא אִשָּׁה מְהַלְבָּת בְּשׂוֹק וּבָנָה הַקֶּטַן מִהַלַּךְ אַחֲרֶיהָ,
 83 אלא לפנייה ילך. ותיקן כן משום מַעֲשֵׂה שְׁהִיָּה, שפעם אחת גנבוהו
 84 אנשים פרוצים מאחוריה, ונתנהו בביתם, וכשחזרה לאחוריה
 85 ולא ראתהו, החלה צועקת ובוכה, ובא אחד מהם ואמר לה בואי
 86 ואראה לך אותו, ובנסה אחריו לבית ועינו אותה. וְאָמַר רַמִּי בְּרַ
 87 אָבָא, הַתְּקִין רַבִּי יוֹסִי בְּצִיפּוּרִי שְׁהָיוּ שְׁלֹשִׁים מִסְּפִירוֹת (ומדברות) זו
 88 עם זו בְּהִיחַוֵּת בְּבֵית הַכְּפֵסָא, מְשׁוּם הַחֲשֵׁשׁ שֶׁמָּא יבוא אדם לידי
 89 ויחזר עמו, שבתי הכסא בוונם היו בשדה מחוץ לעיר, והיו הכל
 90 נפנים שם, ויש לחשוש שמא יבוא לשם אדם, ואם לא ישמע קול
 91 אדם, יכנס ויתייחד עם הנמצאות שם.
 92 הגמרא חוזרת לבאר את דיני השורה שעושים אחר קבורת המת:
 93 אָמַר רַב מְנַשְׁיָא בְּרַ עֵוֵת, שְׂאֵלִית – שאלתי את רבי יאשיה רָבָה
 94 (הגדול) בהיותו בְּבֵית עֵלְמִין הַהוּא – בבית הקברות של העיר
 95 הוצל, וְאָמַר לִי אִין שׂוֹרָה פְּתוּחָה מַעֲשֶׂה בְּנֵי אָדָם, וְאִין אֲבָלִים מִן
 96 הַמְּנַחֵם כְּפִיעַרָה אֵלּוּ, שולל השורה למנות שורה בני אדם מלבדם.
 97 וכן אמר לי שהשורה יכלה להיעשות בין באופן שְׁהֵאֲבָלִים עוֹמְדִין
 98 וְכָל הָעָם עוֹבְרִין, ובין באופן שְׁהֵאֲבָלִים עוֹבְרִין על פני העם וְכָל הָעָם
 99 עוֹמְדִין ומנחמים אותם, ואין זה משנה אם ייעשה כך או כך.
 100 שנינו במשנה עור, וּפְשִׁוּאָה מְתַנַּחֵם כּוֹ מֵאֲחֵרִים כל העם אומרים
 101 לו אנו כפרתך, והוא אומר להם תתברכו מן השמים.
 102 הגמרא מסתפקת: אֵיבְעִיא לְהוּ, כִּי מְנַחֵם הוּא, הכהן הגדול, אַחֲרֵינִי
 103 – אנשים אחרים, כשאבלים הם, הִיבִי (כיציד) אָמַר לְהוּ לְנַחֵמָם.
 104 אומרת הגמרא: תָּא שְׁמַע, נאמר בברייתא על הכהן גדול וְהוּא
 105 אוֹמֵר תַּתְּנַחֲמוּ, ויש לברר הִיבִי דְמִי, אֵילִימָא שהמדובר כִּי מְנַחֲמִי
 106 אַחֲרֵינִי לְדִידִיָּה – כאשר אחרים מנחמים אותו, היתכן שאמר לְהוּ
 107 אִיהוּ – הוא אומר להם תַּתְּנַחֲמוּ, וכי נחשוא קָא דְמִי לְהוּ – סימן
 108 רע הוא משיל להם, שיצטרכו לניחומים, אֵלּא על כרחן שכונות
 109 הברייתא היא שפי מְנַחֵם לְאַחֲרֵינִי וְלֵאחֲרֵיהֶן השרויים באבל,
 110 שאמר לְהוּ תַּתְּנַחֲמוּ. מסיקה הגמרא: שְׁמַע מִיָּנָה, ונפשת הספק.
 111 שנינו במשנה: הַסִּפְרָא לֹא דִין כּוֹ וְלֹא דִין אוֹתוֹ, לא מעיד ולא
 112 מעידין אותו.
 113 הגמרא מבארת באיזה מלך מדובר: אָמַר רַב יוֹסֵף, לֹא שָׁנוּ אֵלָּא
 114 בַּמֶּלֶךְ מִמְּלַכְיָא יִשְׂרָאֵל, אֲבָל מִלְכֵי בֵּית דָּוִד דִּן וְדִנִּין אוֹתָן, דְּכַתִּיב
 115 (ירמיה כא כב) 'בֵּית דָּוִד כֹּה אָמַר ה' דִּינוּ לְבַקֵּר מִשְׁפָּט, וּמוֹכַח שִׂיכּוּלִים
 116 הֵם לְדוֹן, וּמוֹכַח שׁוֹג דְּנִים אוֹתָם, דְּאִי לֹא דִיִּינִין לִיה – שאם אין
 117 דנים אותם, אינהו הִיבִי דִיִּינִי – כיצד הם דנים אחרים, וְהַכְּתִיב
 118 (צפניה ב א) הַתְּקוּשְׁשׁוּ וְקוּשׁוּ, ויש לפרשו לשון היקש והשוואה,

1 וְאִין עֲשֶׂה של מצות יבום, דִּזְקָה לֹא תַעֲשֶׂה וְעֲשֶׂה, ועל כן אינו
 2 מייבמה, אֵלּא אם נפלה לפניו מִן הָאִירוֹסִין לאחיו, שלא בעלה
 3 ועדיין היא בתולה, ואין ביבומו ביטול של מצות עשה וְהוּא אשה
 4 בתוליה יקח, אלא רק איסור לא תעשה של לקיחת אלמנה,
 5 אָמַרְי אינו מייבמה, וְכֹּה עֲשֶׂה של מצות יבום, וְדָקָה לֹא תַעֲשֶׂה של
 6 אלמנה לכהן גדול. מתרצת הגמרא: כשנפלה לפניו מן האירוסיין,
 7 כיון שמצות יבום אינה אלא בביאה ראשונה, ואילו בביאה שניה,
 8 שכבר אין בה מצוה, אסורה היא לו, שאין מה שידחה את האיסור,
 9 על כן גזרו חכמים וְזָקָה לאסור עליו לבוא עליה בְּיָמָה רֵאשׁוֹנָה
 10 אֵסוּ – שמא יבוא עליה גם בְּיָמָה שְׁנִיָּה האסורה לו. הגמרא מביאה
 11 ראייה שאיסור היבום הוא מגזירה בלבד: תָּנִינָא נְפִי כִּי, אִם קְדָמוּ
 12 אותם היבמים שאסורות בימותיהן עליהן באיסור לא תעשה,
 13 וְכַעֲלוּ את יבמותיהן בְּיָמָה רֵאשׁוֹנָה, קָנוּ אוֹתוֹן וְאִינן יוצאות מיהן
 14 ללא גט, כדן כן יבום, וְאָסוּר לאותם יבמים לְקַיֵּמָן ולבוא עליהן
 15 בְּיָמָה שְׁנִיָּה, שכאמור, רק בביאה שניה מה שידחה את האיסור.
 16 וּמוֹכַח שְׁהִיבּוּם אִסוּר רַק מְדַבְרֵי חֲכָמִים, שעל כן בדיעבד הוא
 17 מועיל לקנותה.
 18 שנינו במשנה: אִם מָת לוֹ מָת כּוֹ לְכַהֵן גְּדוֹל, שלדעת רבי מאיר
 19 אינו יוצא אחר המיטה, אלא הן נכסין והוא נגלה הן נגלין והוא
 20 נכסה.
 21 הגמרא מביאה ברייתא המבארת מקור דין זה: תָּנוּ רַבֵּנוּ, נאמר
 22 בפסוק לגבי כהן גדול (ויקרא כא יא-יג) וְעַל כָּל נַפְשֵׁת מָת לֹא יָבֵא
 23 לְבָאֵיו וְלֹאֲמוּ לֹא יִשְׁמָא וּמִן הַמִּקְדָּשׁ לֹא יָצֵא, והיינו שאיסור
 24 היציאה מן המקדש הוא בכהן גדול אונן, ועל כן לֹא יָצֵא עִמָּהֶן –
 25 עם מלוי המת, אֲבָל יוֹצֵא הוּא אַחֲרֵיהֶן, בְּצִדָּה, הֵן נִכְסִין וְהוּא נִגְלָה
 26 הן נִגְלִין וְהוּא נִכְסָה.
 27 שנינו במשנה: וְיוֹצֵא הַכֹּהֵן הַגְּדוֹל ללוות את מיטת קרובו עַד פֶּתַח
 28 כּוֹ שַׁעַר הָעִיר, דברי רבי מאיר. רבי יהודה אומר, אינו יוצא מן
 29 המקדש, משום שנאמר וּמִן הַמִּקְדָּשׁ לֹא יָצֵא.
 30 מקשה הגמרא: שְׁפִיר קָאָמַר – יפה טען רבי יהודה לרבי מאיר, שעל
 31 כן אינו יוצא כלל מן המקדש, כמשמעות הפסוק וּמִן הַמִּקְדָּשׁ לֹא
 32 יָצֵא, ומה יענה על כך רבי מאיר. משיבה הגמרא: אָמַר לָךְ רַבִּי
 33 מֵאִיר, אִם כְּדַבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה, שכונת הפסוק שלא יצא מהמקדש,
 34 אִי הִכִּי לְבֵיתוֹ נְפִי לֹא יֵלֶךְ, וודאי אין זה כך. אֵלּא על כרחן, כִּי
 35 קָאָמַר – כך כונת הפסוק, וּמִן הַמִּקְדָּשׁ לֹא יָצֵא היינו מְקוֹדְשֵׁיו לֹא
 36 יָצֵא, שיעשה חיזוק ושמירה שלא יגרום שיצא מקדושתו ויטמא,
 37 וְכִינֵן דְּאֵיתִי לִיה הַיְּשָׂרָא – ומאחר שכאשר הוא מלוה את המיטה
 38 כשאינו נמצא באותו מבוי עם מלוי המת יש כאן היכר, לֹא אִמְתִּי
 39 לְמִינְעָה – לא יבוא לגעת במת ולהטמא. הגמרא מבררת את דעת
 40 רבי יהודה: וְרַבִּי יְהוּדָה, מה יענה על כך. מבארת הגמרא: דעתו
 41 היא שאף באופן זה יש לחשוש שְׁאֵבַם מְרִידֵיהּ – מרירות ליבו
 42 ורצרו, דִּילְמָא מְקַרֵּי וְאֵתִי וְנָעַע – שמא בלא כוונה יבוא לגעת
 43 במיטה ולהטמא, ולכן יש להחמיר עליו שלא יצא מן המקדש
 44 כלל.
 45 שנינו במשנה: כְּשֶׁהוּא מְנַחֵם אחרים דרך כל העם עוברין בזה אחר
 46 זה והממונה ממצעו בינו לבין העם.
 47 הגמרא מביאה ברייתא המפרשת דין זה: תָּנוּ רַבֵּנוּ, כְּשֶׁהוּא עוֹבֵר
 48 בְּשׂוֹרָה לְנַחֵם אֶת אַחֲרֵים שְׂמַת לָהֶם מַת, סָגָן וְשׁוֹתֵה שְׁעָבַר הוֹלְכִים
 49 בְּיָמֵינוּ, וְרֵאשׁ בֵּית אָב וְאֲבָלִים וְכָל הָעָם מִשְׁמָאֵלוּ. וְכְשֶׁהוּא אֲבֵל
 50 ועוֹמֵר בְּשׂוֹרָה וּמְנַחֵמֵם מֵאֲחֵרִים הַמְּנַחֲמִים אוֹתוֹ, אז הסָגָן עומד
 51 מִיָּמֵינוּ וְרֵאשׁ בֵּית אָב וְכָל הָעָם מִשְׁמָאֵלוּ. מבררת הגמרא: אֲבָל
 52 שְׁוֹתֵה שְׁעָבַר לֹא אִתִּי נְבִיָּה – אינו עומד עמו עתה, כשהוא מתנחם,
 53 אף שהוא בא עמו כשהוא מנחם אחרים, מֵאִי מַעֲמָא. משיבה
 54 הגמרא: שְׁמָא תְּלָשָׁת דְּעִמְתִּיהּ – תחלש דעתו של הכהן הגדול, כְּבַר
 55 קָא חֲדִי כִּי – יחשוב כי המשוח שעבר שמח באבלו, מאחר
 56 שהמשוח שעבר שונא את הכהן הגדול על כך שכשחזר הכהן
 57 גדול לעבודתו הירידתו משררתו.
 58 הגמרא מביאה מה שאפשר לתלמוד מברייתא זו: אָמַר רַב פִּסְאֵא,
 59 שְׁמַע מִיָּנָה מְהָא מְתַנַּחֲמָא (מברייתא זו) תֵּלַת – שלושה דברים.

ואין עשה. יבמה יבא עליה (דברים כה): ביאה ראשונה. דייבום מקיימא מצות עשה ביאה שניה לא מצות יבום הוא: ומן המקדש לא יצא. בכהן גדול אונן כתיב (ויקרא כא) דהא כתיב לעיל מיניה לאביו ולאמו לא יטמא: מקדושתו לא יצא. כלומר יעשה חיזוק לדבריו שלא יגרום לצאת מקדושה וליטמא: מרירות לבו: משוח שעבר. כגון שאירע בו פסול בכהן גדול וימנו אחר תחתיו וכשעבר פסולו של ראשון חזר לעבודתו ושני קרא ליה משוח שעבר: חלשה דעתיה. דכחן גדול: חדי בי. שמוח באבל: ש"מ. מדקתני טגן מיבן והעם מיבן וכחן באמצע היינו טגן היינו ממונה דמתני' דקתני הממונה ממצעו לכהן ונתנו בינו לבין העם: אבלים משמאלו המנחמים. מדקתני ואבל וכל העם משמאלו והרי הוא אבן היה כן מנחמין וקתני אבלים לשמאלו: וש"מ. כן מנחמין גתומין שורה שיהו אבלים עומדין במקומן וכל העם עוברין איש איש כשמגיע אצל האבל מנחמו ועובר מדקתני כשהוא עובר לנחם וגבי מתנחם קתני כשהוא עומד בשורה להתנחם: ובגה אחריה. בגה הקטן לא יחלך אחריה אלא לפניו: משום מעשה שהיה. שגנבוהו פריצים מאחריה ונתגדוהו בבית וכשחזרה ולא ראתהו התחילה צועקת ובוכה בא אחד מהם ואמר בואי ואראנו לך ותבנסה אחריו ועינו אותה: מספרות. זו עם זה: משום ייחוד. שמה ילך אדם שם ואם לא ישמע קול אדם יכנס ויתייחד שם ותנן (קדושין דף טז) לא יתייחד אדם עם ב' נשים ובבית הכסא שבשדות קמירי שהיה בית הכסא שלהם בשדה חוץ לעיר והכל ניפנים שם: בין שאבלים עומדין שם בו. וכך הורה לי שאין שניו מנהג דבבר בין שהיו אבלים עומדין בין אבלים עוברין אין כאן קלוקל: והוא אומר התנחמו. ברייתא היא: נחשא קא רמי. סימן הוא מטיל להם להרע שיצטרכו לנחומים בתמיה: תנו עיניכם. לדנו בדן ולא תחניפו ולא תשאו פניו: ויעידו כה. שעבדך הרג את הנפש דעברו כחמורו והפסד ממון הוא לו לפיכך צריך לדנו בפניו.

היינו סגן היינו ממונה. וליכא למימר דהיינו משוח שעבר דפשיטא דלא מיקרי ממונה והר"י יעקב בר' יהוצרק פירש דמשמע ממתני' גם כשהוא מתנחם מאחרים דממונה ממצעו ומוסיף הוא כל העם אומר לו וכו' ובברי' וקאמר משוח שעבר לא אתי בגייה.

ושמע מינה אבלים משמאל וכו'. פירוש דתנן ממצעו בינו לבין העם בברייתא קתני ראש בית האב ואבלים משמאלו וכל העם אלמא שיהו להם ראשונים משמאלו ואם כן האבלים היו משמאל העם:

אבל מלכי בית דוד דן ודנין אותו. וא"ת וכו' איך יכול לדון הוא אמרין לעיל אין מושיבין מלך בסנהדרין משום דכתיב לא תענה על ריב ו"ל דהכא מיירי דוקא לדון דיני ממונות דלא איכפת לן אם לא יוכלו לענות אחריו כדאמר' (לקמן לה) דיני ממונות מתחילין כן הגדול ומידו קשה דאפילו דיני נפשות נמי אשכחן כדכתיב (ש"א כה) ויחגורו (גם) דוד (ואת) חרבו דהא לקמן (דף לה) ילפינן מיניה דיני נפשות מתחילין מן הצד וכיון שזיה חושב הדו עצמו למלך היאך היה דן עמהם וכל כיון שהיה אותו הדין לכבודו על שמרד בגל בו לא היה לו בושת אם דיברו האחרים לפניו אבל בשאר מלכי בית דוד ודאי אין דיני נפשות כדפירשתי: **"נא"** המלך עמוד על רגליך ויעידו כך. ואם תאמר דהא אמרין החם אפי' ת"ח א"צ לעמוד משום דהאי עשה והאי עשה ודעה דכבוד תורה עדיף כדאמר בפרק שבעות העדות (דף לו: ושם) וכיון דהכבוד אינו צריך לעמוד כ"א מלך דטפי עדיף מלך מתי"ח כדאמר לקמן דאפי' למי"ח הרב שמחל על כבודו מחול שום תשים עליך מלך וכו' ו"ל דודאי עשה דכבוד תורה עדיף ואי' אעפ"י שאין ת"ח היה צריך לעמוד ינאי היה צריך לעמוד והאי דת"ח יכול למחול על כבודו משא"כ מלך הוא משום קרא דקאמר שום וגו' שתהא אימתו עליך כי כבודו בא לו משום דמצות המקום כך הוא ואין יכול להפקיע מצות המקום אבל ת"ח תורתו דליה ויכול למחול היטב על כבודו דשלו היא כדאמר' (במס' ע"ז דף טז) בתחלה נקראת על שמו של הקב"ה ולבסוף נקראת על שמו שנאמר אם בתורת ה' חפצו ובתורתו יגהה יזמש וליה: **"נא"** המלך עמוד על רגליך וכו'. והא דאמרין פרק שבעות העדות (דף לו: ושם) שאם רצו להושיב שניהם מושיבין דאינו אסור אלא אחד עומד ואחד יושב ואם כן לא היה המלך צריך לעמוד ובלבד שישב אותו

ואין עשה דוחה לא תעשה ועשה. אלא, מן האירוסין אמאי, יבא עשה וידחה לא תעשה. גזירה, ביאה ראשונה ביאה שנייה. תניא נמי הכי, אם קדמו ובעלו ביאה ראשונה, קנו ואסור לקיימן בביאה שנייה: מות לו מות כו': תנו רבנן, 'ומן המקדש לא יצא, לא יצא עמה, אבל יוצא הוא אחריהו. ביצה, הן נכסין והוא נגלה, הן נגילין והוא נכסה: ויוצא עד פתח כו': שפיר קאמר רבי יהודה. אמר לך רבי מאיר, אי הכי, לבינו נמי לא. אלא הכי קאמר, 'מן המקדש לא יצא' מקדושתו לא יצא, וכיון דאית ליה הפירא, לא אתי למינגע. ורבי יהודה, אנב מרריה, דילמא מקרי ואתי ונגע: פשהוא מנחם: תנו רבנן, פשהוא עובר בשורה לנחם את אחרים, סגן ומשוח שעבר בימינו, וראש בית אב ואבלים וכל העם משמאלו. וכשהוא עומד בשורה ומתנחם מאחרים, סגן מימינו וראש בית אב וכל העם משמאלו. אבל משוח שעבר, לא אתי גביה. מאי מעמא, חלשא דעתיה. סבר, קא חדי בי. אמר רב פפא, שמע מינה מהא מתניתא תלת. שמע מינה, היינו סגן היינו ממונה. ושמע מינה, אבלים עומדין וכל העם עוברין. ושמע מינה, אבלים למנחמין הן עומדין. תנו רבנן, בראשונה היו אבלים עומדין וכל העם עוברין, והיו שתי משפחות בירושלים מתגרות זו בזו, זאת אומרת אני עוברת תחלה וזאת אומרת אני עוברת תחלה, התקינו שיהיו העם עומדין ואבלים עוברין: (חזר והלך ויספר סימן): אמר רמי בר אבא, הוזיר רבי יוסי את הדבר ליושגו בציפורי, שהיו אבלים עומדין וכל העם עוברין. ואמר רמי בר אבא, התקינו רבי יוסי בציפורי, שלא תהא אישה מתלכת בשוק ובגה אחריה, משום מעשה שהיה. ואמר רמי בר אבא, התקינו רבי יוסי בציפורי, שהיו נשים מספרות בבית הכפסא, משום ייחוד. אמר רב מנשיא בר עות, שאילית את רבי יאשיה רבה בבית עלמין דהוצל, ואמר לי, אין שורה פחותה מעשרה בני אדם, ואין אבלים מן המנין, בין שאבלים עומדין וכל העם עוברין, בין שאבלים עוברין וכל העם עומדין: פשהוא מתנחם כו': איפעיא להו, פי מנחם הוא אחרני, היכי אמר להו. תא שמע, 'והוא אומר התנחמו'. היכי דמו, אילמא פי מנחמי אחרני לירידיה, אמר להו איהו 'התנחמו', נחשא קא רמי להו. אלא, פי מנחם לאחרני, אמר להו התנחמו, שמע מינה: מלך לא דן כו': אמר רב יוסף, לא שנו אלא מלכי ישראל, אבל מלכי בית דוד דן ודנין אותו, דכתיב 'בית דוד כה אמר דינו לבקר משפט', ואי לא דייגינן ליה, אינהו היכי דייגי, והכתיב 'התקיששו וקושו', ואמר ריש לקיש קשט עזמך ואחר כך קשט אחרים. אלא, מלכי ישראל, מאי מעמא לא, משום מעשה שהיה, דעבדיה דינאי מלכא קמל נפשא, אמר להו שמעון בן שמח לחכמים, תנו עיניכם בו וגדונו. שלחו ליה, עבדך קמל נפשא. שדריה להו. שלחו ליה, תא אנת נמי להכא, 'והועד בבגליו' אמרה תורה, יבא בעל השור ונעמוד על שורו. אתא ויתיב, אמר ליה שמעון בן שמח, ינאי המלך, עמוד על רגליך ויעידו כד. ולא לפנינו אתה עומד, אלא לפני מי שאמר והיה העולם אתה עומד, שנאמר 'נעמדו שני האנשים אשר להם הריבו' וגו'. אמר לו, לא פשתאמר אתה, אלא כמה שאמרו חבריך,

נפגה

שלימות מצוות הצדקה היא כשישנה בזה הכוונה, הידיעה והרגש האדם, בסבר פנים יפות וכו'.

משיחות פרשת ואתחנן ה'תש"נ

1 אותו שכנגדו וי"ל דיני נפשות שאני אי נמי הכא הוי קבלת עדות וקבלת עדות בשעת
2 גמר דין ובשעת גמר דין אמרין פרק שבוטע העדות (דף ל: ושם) דברי הכל דינים
3 בישיבה ובעלי דינים בעמידה ואם כן יש ליחוד כשב"ד מושיבין שני בעלי דינים שלא ישוב
4 בשעת קבלת העדות ולא בשעת גמר דין דשעת קבלת העדות כמו גמר דין חשוב.

5 **מצוה** שאני. וכדי' לא משני הש"ס גבי
6 המלך שעבר לפני כלה בפרק האשה
7 שנתארמלה (כתובות דף טז.) דמשני פרשת
8 דרכים הואי ואמאי לא משני מצוה שאני וי"ל
9 דהתם אין המצוה כי אם בשביל כבוד החתן
10 והכלה וכבוד מלך עדיף טפי מכבוד החתן וא"כ
11 ליכא מצוה אבל הכא גבי יבום מצוה איכא:
12 **שפדא** מצער גדול בנים. פ"י הקונטרס
13 גידול י"ב שבטנים ולא נהירא חדא
14 דאינו צער אלא שמחא כדאמרין (ברכות דף
15 טג.) גבי עובד אדום שברכו ה' בבנים בשבר
16 הארץ שהיה בביתו ועוד דברכה היו לו בנים
17 מקטורה וצריך לומר צער של יוסף ואחיו
18 וילגול ירידת מצרים:

נשים

12 ומאי נגהו, מירב ומיכל. שאלו תלמידיו את רבי יוסי, היאך נשא דוד שתי אהיות בתייהן.
13 אמר להן, מיכל אחר מיתת מירב נשאה. רבי יהושע בן קרחא אומר, קידושי טעות היו לו
14 במירב, שנאמר 'תנה את אשתי את מיכל אשר ארסתי לי במאה ערלות פלשתים'. מאי
15 תלמודא, אמר רב פפא, מיכל אשתי ולא מירב אשתי. מאי קידושי טעות, דכתיב 'והיה
16 האיש אשר יפגו יעשרנו המלך עשר גדול וגו', אזל קמליה, אמר לו, מלוח אית לך גבאי,
17 והמקדש במלוח אינה מקודשת. אזל יהבה לעדריאל, דכתיב 'ויהי בעת תת את מרב בת
18 שאול לדוד' וגו'. אמר ליה, אי בעית דאתן לך מיכל, זיל איתי לי מאה ערלות פלשתים.
19 אזל, איתתי ליה. אמר ליה, מלוח ופרוטה אית לך גבאי. שאול סבר, מלוח ופרוטה, דעתיה
20 אמלוח. ודוד סבר, מלוח ופרוטה, דעתיה אפרוטה. ואיבעית אימא, דכולי עלמא, מלוח
21 ופרוטה, דעתיה אפרוטה. שאול סבר, לא חזו ולא מידי. ודוד סבר, חזו לכלבי ושונרי. ורבי
22 יוסי, האי 'תנה את אשתי את מיכל' מאי דריש ביה. רבי יוסי למעמיה, דתניא, רבי יוסי
23 היה דורש מקראות מעורבין, כתיב 'ויקח המלך את שני בני רצפה בת אשה אשר ילדה
24 לשאול את ארמני ואת מפכשת, ואת המשפת בני מיכל אשר ילדה לעדריאל המלחתי' וגו',
25 וכי לעדריאל נתנה, והלא לפלטי בן ליש נתנה, דכתיב 'ושאול נתן את מיכל בתו אשת דוד
26 לפלטי בן ליש וגו'. אלא מקיש קידושי מירב לעדריאל, לקדושי מיכל לפלטי. מה קידושי
27 מיכל לפלטי בעבירה, אף קידושי מירב לעדריאל בעבירה. ורבי יהושע בן קרחא נמי, כתיב
28 'את המשפת בני מיכל בת שאול'. אמר לך רבי יהושע, וכי מיכל ילדה, והלא מירב ילדה.
29 מירב ילדה ומיכל גידלה, לפיכך נקראו על שמה, ללפידך שכל המגדל יתום בתוך ביתו
30 מעלה עליו הכתוב כאילו ילדו: (חנינא קרא יחנן ואשתו אלעזר ונאוולה ושמואל בלימודי
31 סימן): רבי חנינא אומר, מהכא ותקראנה לו השכנות שם לאמר ילד בן לנעמי. וכי נעמי

1 נפשה. שמעון לימינו לידע אם יאמרו כמותי: כבשו פניהם. שהיו יראן ממנו: בעל
2 מהשבות. הקב"ה: ולא חולצין לאשתו. מפני שאסורה לינשא: חליצה גנאי היא לו
3 לבא לב"ד ותהא רוקקת לפניו ויבוסם וגנאי הוא לו לקום על שם אחיו: הא דרב
4 אשי. בפ' קמא דקידושין (דף לב:). הראיות לו. המתורות לו אבל נשוי של שאול
5 לא: מלוח אית לך גבאי. עושר גדול
6 וקידושין אחרים לא קיבלתי: בעת תת.
7 כשהגיע עת לתתה לדוד נתנה לעדריאל:
8 מלוח ופרוטה. מלוח עושר גדול שנתחייבה
9 לך בשביל גלית ופרוטה שרש הוה כסף שקבלתי
10 ממך בהללו ערלות פלשתים: שאול סבר
11 דעתיה. דמקדש למקדש במלוח דחשיבא
12 הלכך לאו קידושי נגיהו ואזל ויהבה לפלטי
13 בן ליש: ודוד סבר. דעתיה אפרוטה משום
14 הכי קרי לה אשתי: האי תנה את אשתי את
15 מיכל. דמשמע ז' אשתי ולא מירב אשתי:
16 מאי דריש ביה. רבי יוסי דלא דריש ולא
17 מירב אשתי: למעמיה. דדריש ממקרא
18 מעוררב כדלקמן מה מיכל אשתי אף מירב
19 אשתי: קדושי מיכל לפלטי. פשיטא לן
20 דבעבירה דהא כתיב אשתי מיכל וקיימא לן
21 (קידושין דף מז.) דעתיה אפרוטה דבת
22 קידושין היא: ואשתו היהודית. ככלל בן
23 יפונה משתעי קרא יהודית על שם שכפרה
24 בע"ז ונתגיירה שכל הכופר בע"ז נקרא יהודי
25 דכתיב (דניאל א) איתי גוברין יהודאין וגו':
26 יוד אביגדויה. כולן שמוותן של משה דף: מרד.
27 כלב שמרד בעצת מרגלים: תולדות אהרן
28 ומשה. ומפרש בתריה בני אהרן ולא הוזכרו
29 בני משה שם: שפדא מצער גדול בנים.
30 שהוטל עליו טורח השבטים שעל אברהם
31 היה מוטל אותו טורח דכתיב (בראשית כז)
32 ותרביתי את דודך והוא פדאי: והא כתיב
33 אישה. אלאמא בא עליה: שנעשה לה כאישה.
34 שהיה מגדלה ומחבה: הלך וכבה אחריה.
35 בקושיא קא סביב לה: עד בחורים. קרא קא
36 דריש ואזיל: תוקפו של יוסף ענותנותו של
37 בועז. דבר גדול של יוסף כדבר קל וקטן
38 שבבועז תוקפ דבר גדול המורו ויש לו שם
39 ענה דבר שאין לו שם שאדם עושה לפי
40 תומו: שנעשה בשרו. אבר. כראש לפתוח
41 נתקשה ואעפ"כ כבש יצרו וקא פי
42 שפניו היתה ועמו במיטה אבל יוסף אשת
43 איש היתה ואינה עמו במיטה:
תוקפו

1 ילדה, והלא רות ילדה. אלא, רות ילדה ונעמי גידלה, לפיכך נקרא על שמה. רבי יחנן אומר, מהכא (היהודית) ילדה את
2 יוד אביגדור וגו' אלה בני בתיה בת פרעה אשר לקח (לו) מרד. מרד זה כלב, ולפיה נקרא שמו מרד, שמרד בעצת מרגלים.
3 וכי בתיה ילדה, והלא יוכבד ילדה. אלא, יוכבד ילדה ובתיה גידלה, לפיכך נקרא על שמה. רבי אלעזר אומר, מהכא 'ואלת ברוזע
4 עמך בני יעקב יוסף סלה'. וכי יוסף ילד, והלא יעקב ילד. אלא, יעקב ילד ויוסף כלכל, לפיכך נקראו על שמו. אמר רבי שמואל
5 בר נחמני, אמר רבי יונתן, כל המלמד בן חבירו תורה, מעלה עליו הכתוב כאילו ילדו, שנאמר 'ואלה תולדות אהרן וזמשה' וכתוב
6 'ואלה שמות בני אהרן' לומר לך, אהרן ילד וזמשה לימוד, לפיכך נקראו על שמו. 'לכן בה אמר אל בית יעקב אשר פדה את
7 אברהם', וכי היך מצינו בעקב שפדאו לאברהם. אמר רב יהודה, שפדאו מצער גדול בנים, והיינו דכתיב 'לא עתה יבוש יעקב
8 וגו'. 'לא עתה יבוש יעקב מאביו, ולא עתה פנו יחורו' מאבי אביו. כתיב פלטי, וכתוב פלטיאל. אמר רבי יוחנן, פלטי שמו, ולפיה
9 נקרא שמו פלטיאל, שפלטי אל מן העבירה. מה עשה, נעץ חרב בינו לבניה, אומר, כל העוסק בדרך זה, ויבקר בדרך זה. והכתוב
10 'וילך אתה אישה, שנעשה לה כאישה. והכתוב 'הלך וכה', על המצוה דאזיל מצינה. 'עד בחרים' שנעשו שניהם בחרים, שלא
11 טעמו טעם ביאה. אמר רבי יוחנן, תוקפו של יוסף, ענותנותו של בועז. תוקפו של בועז, ענותנותו של פלטי בן ליש. 'תוקפו של
12 יוסף ענותנותו של בועז, דכתיב 'ויהי בחצי הלילה ויחדר האיש וילפת'. מאי 'ולפת', אמר רב, שנעשה בשרו כראשי לפתוח.

מקודשת לדוד, על כן **אֵל יְהוָה** – הלך ונתנה לַעֲדְרִיאֵל לאשה,
 דְּבָתִּיב – שנאמר בפסוק (שמואל א' י"ט) **וַיְהִי בַּעֲתַת תַּת אֵת מֶרֶב בַּת**
שְׂאוּל לָדוֹד וְגו' והיא נתנה לַעֲדְרִיאֵל הַמַּחֲלָתִי לְאַשָׁה, דהיינו
 שבמקום לתתה לדוד, נתנה שאול לעדריאל.
 הגמרא ממשיכה לספר מה אירע בקידושי מיכל לדוד, שגם אותה
 מסר אחר כך שאול לאדם אחר: **אֵמֶר לִיֹּה שְׂאוּל לְדוֹד, אִי בַּעֲתַת**
וְהָאֵתָן לָךְ – אם רצונך שאתן לך את מיכל בתי, וְיָל אִיְתִי לִי – לך
 והבא לי מאה ערלות פְּלִישְׁתִּים. **אֵל אִיְתִי לִיָּה** – הלך דוד והביא
 לו את ערלות הפלישתים, ובקש לטול את מיכל לאשה. **אֵמֶר לִיָּה**
 – שאול, כיון שאני חייב לך את העושר הגדול עבור הריגת גלית,
 וכן הבאת לי מאה ערלות פלישתים השוים ממון, נמצא שפְּלוּהָ
 ופְּרוּסָה אֵיִת לָךְ **נִפְאָר וְיֵשׁ לָךְ אַצְלִיָּו**, וכיון שבהן קידשת אותה,
 אינה מקודשת, ודוד חלק על כך וסבר שהיא מקודשת לו, וכמו
 שאמר 'נתנה את אשתי את מיכל'.
 הגמרא מבארת במה חלקו שאול ודוד אודות קידושין אלו שנעשו
 במלוה ופרוטה. אומרת הגמרא: **שְׂאוּל קָבַר שְׂכַאשֵׁר מוּחַל אָדָם**
לְאַשָׁה מְלוּהָ שְׁחִיבֵת לוֹ וְגַם נוֹתֵן לָהּ פְּרוּסָה, והוא עושה זאת
 לשם קידושין, דְּעֵתִיָּה אִפְלוּהָ – דעתו לקדשה במלוה שהוא נוֹתֵן
 לה. כיון שהמלוה גדולה מן הפרוטה, ולכן אינה מקודשת, שהרי
 המקדש במלוה אינה מקודשת, ועל כן לא חלו קידושי דוד
 במיכל. **וְדוֹד קָבַר מְלוּהָ וּפְרוּסָה דְּעֵתִיָּה אִפְרוּסָה** – דעתו לקדשה
 בפרוטה שהיא בעין, והיא מקודשת, ועל כן לדעת דוד נתקדשה
 לו מיכל במה שהביא לשאול מאה ערלות פלישתים, השוים
 פרוטה.
 הגמרא מביאה אופן נוסף בביאור מחלוקתם של שאול ודוד:
וְאִיְעִיֵּת אִמְיָא, דְּכּוּלֵּי עֻלְמָא – שבין שאול ובין דוד סברו שאם
 קידש אדם אשה במְלוּהָ שבחל לה וגם נתן לה פְּרוּסָה, דְּעֵתִיָּה
אִפְרוּסָה – דעתו לקדשה בפרוטה והיא מקודשת, ובכל זאת סבר
 שאול שקידושי דוד במיכל אינם קידושין, ובה נחלקו, **שְׂאוּל קָבַר**
שְׂאִין כַּאן פְּרוּטָה לְקִדּוּשִׁין כְּלָל, שְׁעֵרְלוֹת פְּלִישְׁתִּים לֹא הָווּ וְלֹא
מִיָּד – אינם ראויים לכלום, ואינם אפילו שוה פרוטה, **וְדוֹד קָבַר**
שְׁוִים הֵם פְּרוּטָה, משום דְּהוּוּ לְלִבְיָ וּשְׁנוּבְרִי – שהם ראויים
 להאכלים לכלבים ולחתולים ושווים ממון לבעליהם, ונמצא שנתן
 לשאול שוה פרוטה בקידושי מיכל, ונתקדשה לו כדון, ועל כן
 אמר 'את אשתי את מיכל'.
 הגמרא שבה לבאר את דעת רבי יוסי הסובר שהן מירב והן מיכל
 היו נשותיו של דוד. שואלת הגמרא: וְרַבִּי יוֹסֵי, הסובר שגם מירב
 היתה אשתו של דוד, הֲאִי – פסוק זה האומר **וְנָתַן אֵת אֲשֵׁתִי אֵת**
מִיכָל, שְׂמַמְנִו דְּרַשׁ רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קָרְחָה שֶׁרַק מִיכָל הִיְתָה אֲשֵׁתוֹ
וְלֹא מִירֵב, מֵאַיִן דְּרִישׁ בִּיָּה – מה הוא דורש בו. מתרצת הגמרא: רַבִּי
יוֹסֵי שאמר שגם מירב היתה אשתו של דוד, אמר **זֵאת לְמַעְמָיָה** –
לפי שמה שאמר במקום אחר, דְּתַנְיָא, רַבִּי יוֹסֵי הָיָה דוֹרֵשׁ וּמִבְּאָר
מְקַרְאֵת מְעוֹרְבֵין וְעוֹרְבִים, דְּבָתִּיב (שמואל ב' א' ח) **וַיִּקַּח הַמֶּלֶךְ**
אֵת שְׁנֵי בְנֵי רֵצְפָה בַת אִיָּה אֲשֶׁר יָלְדָה לְשְׂאוּל אֵת אֲרַמְנִי וְאֵת
מַפְבִּישָׁת, וְאֵת הַמַּשֵּׁת בְּנֵי מִיכָל בַּת שְׂאוּל אֲשֶׁר יָלְדָה לְעֲדְרִיאֵל בֶּן
בְּרוּזִי הַמַּחֲלָתִי וְגו', ונמצא שמיכל היתה אשת עדריאל, שניתנה
 לו לאשה על ידי שאול, וקשה, וְכִי לַעֲדְרִיאֵל נָתַנָּה, וְהֵלֵא לְפִלְטִי בֶן
לִישׁ נְתָנָה, דְּבָתִּיב (שמואל א' כ"ה מד) **וַיִּשְׂאוּל נָתַן אֵת מִיכָל בְּתוּ אֲשֵׁת**
דְּוֹד לְפִלְטִי בֶן לִישׁ וְגו' אֲשֶׁר מְגַלִּים, ומירב היא זו שניתנה
 לעדריאל, כאמור בפסוק שהובא לעיל (שמואל א' י"ט) **וַיְהִי בַּעֲתַת**
תַּת אֵת מֶרֶב בַּת שְׂאוּל לָדוֹד וְהִיא נָתַנָּה לַעֲדְרִיאֵל הַמַּחֲלָתִי
לְאַשָׁה, אֲלֵא יֵשׁ לֹא שֶׁלּוֹמַר שֶׁהַכּוּחַ שֶׁהוֹכִיר אֵת מִיכָל כַּאֲשֶׁת עֲדְרִיאֵל
בְּמִקּוֹם הַזּוֹכִיר אֵת מִירֵב כַּאֲשֶׁת עֲדְרִיאֵל, מְקַיֵּשׁ וּמַדְמִיחַ אֵת קִדּוּשֵׁי
מִירֵב לַעֲדְרִיאֵל לְקִדּוּשֵׁי מִיכָל לְפִלְטִי, מֵהַ קִדּוּשֵׁי מִיכָל לְפִלְטִי וְדַאי
שְׁנַעְשׂוּ בְּעַבְדֵיהָ, שְׁהָרִי נֹאמֵר 'אֵת אֲשֵׁתִי אֵת מִיכָל, שְׁחִלוֹ קִדּוּשֵׁי
דוד בה, והטעם
 לכך הוא שכאמור לעיל קידשה דוד במלוה ופרוטה, וההלכה היא
 שמלוה ופרוטה דעתו על הפרוטה והיא מקודשת, ושלא כפי
 שסבר שאול, ונמצא שאשת דוד היא ואסורה היא לפלטי, אָף

נָתַנָּה וְפָנָה וְהִבִּיט) שִׁמְעוֹן בֶּן שֹׁטָח לִימִינוּ, לראות אם יאמרו שאר
 חברי הסנהדרין כמותו, כִּבְשׁוּ הָאֲחֵרִים אֵת פְּנִיָּהֶם בְּקִרְבָּע, כִּיוֹן
 שִׁירָאוּ מִינָי וְלֹא רִצּוּ לִומר לוֹ שֶׁעֲלִיו לַעֲמֹד. נָתַנָּה לְשְׂמָאֵל,
 וְכִבְשׁוּ אֵף הַיְשׁוּבִים שֶׁם אֵת פְּנִיָּהֶם בְּקִרְבָּע, אֲמַר לָהֶן שְׁמַעוּן בֶּן
שֹׁטָח, בְּעֲלֵי מַחֲשַׁבּוֹת אֲתֵם, וְכֹא בְּעַל מַחֲשַׁבּוֹת, והוא הקדוש ברוך
 הוא, וְיִפְרַע מִכֶּם, על שִׁמְנֵי רִאֲתַכֶּם מִינָי הַיְנַבֵּס מִסֻּרְבִים
 לְהוֹרוֹת לוֹ אֵת דִּינוֹ, שֶׁעֲלִיו לַעֲמֹד בַּעַת הַדִּין. מִיָּד בָּא הַמְלֹאֵךְ
גְּבַרְיָאֵל, וְחִבְמָן בְּקִרְבָּע וְנָתַן. בְּאִתָּהּ שַׁעָה שְׁעָה וְחִתְקִינוּ, מִלָּךְ
מִמְלַכֵי יִשְׂרָאֵל לֹא דָן וְלֹא דִנְו אֹתוֹ, לֹא מְעִיד וְלֹא מְעִידִין אֹתוֹ
כַּאמֹר לַעִיל (י"ח) בַּמִּשְׁנָה.
 שִׁנְיָנו בַּמִּשְׁנָה אֹדוֹת הַמֶּלֶךְ, לֹא הוֹלִין וְלֹא הוֹלְצִין וְכו' לאשֵׁתוֹ, לֹא
 מֵיִיבֵם וְלֹא מֵיִיבִמִין לֹאשֵׁתוֹ. רַבִּי יְהוּדָה אֹמֵר, אִם רִצָּה לְחַלּוֹץ אִו
 לֵיִיבֵם זְכוּר לַעֲטוֹב.
 שואלת הגמרא על דברי רבי יהודה: אֵינִי – וכי כך הוא שיכול
 המלך למחול על כבודו ולחלוץ או לייבם, וְהֵאמֵר – והרי אמר רב
אֲשֵׁי בַמִּסְכַּת קִדּוּשִׁין (ג"ב), שֶׁאֵפִילוּ לְמָאן דְּאִמַּר שְׁנָשִׂיא שְׁמַחַל עַל
כְּבוֹדוֹ כְּבוֹדוֹ מַחּוּל, אף הוא מודה שְׁמַחַל עַל כְּבוֹדוֹ אִין כְּבוֹדוֹ
מַחּוּל, דִּהֵינּוּ שְׁעֵדִין מַחְוִיבִים לְכַבְּדוֹ, שְׁנָאמַר (דברים י"ט טו) 'שׁוֹם
תִּשִׁים עֲלֶיךָ מֶלֶךְ, שְׁתֵּהא אִימָתוֹ שֶׁל הַמֶּלֶךְ עֲלֶיךָ, וְלָכֵן אִין כְּבוֹדוֹ
מַחּוּל, מִשּׁוּם שֶׁעַל יְדֵי זֶה אִין אִימָתוֹ עֲלֶיךָ. מִתְרַצַּת הַגְּמָרָא: כַּאֵן
בְּחַלְצֵיהּ יִיבּוֹם יְכוּל הוּא לְמַחּוּל, לְפִי שֶׁלְדַעַת רַבִּי יְהוּדָה מַצְוָה
שְׂאֵנִי מִשְׂאָר עַנְיִינָם, וְיְכוּל הוּא לְמַחּוּל עַל כְּבוֹדוֹ בְּשִׁבְלִי
שֵׁתְקִימָם, וְלָכֵן יְכוּל לְמַחּוּל עַל כְּבוֹדוֹ וְלַחֲלוֹץ אִו לֵיִיבֵם.
 עוד שִׁנְיָנו בַּמִּשְׁנָה אֹדוֹת הַמֶּלֶךְ, וְאִין נוֹשְׂאִין בוֹ אֲלַמְנָתוֹ. רַבִּי
 יְהוּדָה אֹמֵר נוֹשֵׂא הַמֶּלֶךְ אֲלַמְנָתוֹ שֶׁל מֶלֶךְ, שְׁכֵן מְצִינוּ בְּדוֹד
 שְׁנֵשֵׂא אֲלַמְנָתוֹ שֶׁל שְׂאוּל, שְׁנֹאמֵר (שמואל ב' י"ב ח) **וְאֶתְנָה לָךְ אֵת**
בֵּית אֲדוֹנֶיךָ וְאֵת נִשֵׁי אֲדוֹנֶיךָ בְּחִיָּקָה.
 הגמרא מביאה ברייתא ובה מבואר מה ענו חכמים והסוברים שגם
 למלך אין לשאת אֲלַמְנָתוֹ שֶׁל מֶלֶךְ אַחֵר (אחר) לרבי יהודה, על ראייתו
 זו מהפסוק: **אֲמַרו לוֹ חַכְמִים לְרַבִּי יְהוּדָה, אִין כּוּוֹנַת הַפְּסוּק**
שְׁנִיתָנוּ לוֹ וְנִשְׁוִתוּ שֶׁל שְׂאוּל, אֵלֵא הַכּוּוֹנָה לְנָשִׁים הָרְאִיזוּת –
הַמּוֹתְרוֹת לוֹ מִבֵּית שְׂאוּל הַמֶּלֶךְ, וְמֵאִי נִיָּנָה – וְמֵי הָן, מִיָּד וּמִיכָל,
**שהיו בנות שאול ונישאו לדוד, ועליהן מדבר הפסוק.
 הגמרא מביאה ברייתא המבארת כיצד היה מותר לדוד לשאת
 את מירב ומיכל, שהיו שתי אחיות: **שְׂאוּל תְּלַמְּדֵינוּ שֶׁל רַבִּי יוֹסֵי אֵת**
רַבִּי יוֹסֵי, הֵיאָךְ נִשְׂא דוֹד שְׁנֵי אֲחִיוֹת בְּחִיָּקָה, וְהֵלֵא אַחַר שְׁקִידַת שֶׁ
מִירֵב הִיְתָה מִיכָל אַחוֹתָה אֲסוּרָה לוֹ, שֶׁאֲסוּרָה תוֹרָה לְשֵׂאת אֵשֶׁת
וְאַחוֹתָה, וְאִין מוֹתֵר לְאָדָם לְשֵׂאת אֵת אַחוֹת אֲשֵׁתוֹ אֵלֵא אַחַר
מוֹתָה. אֵמֶר לָהֶן, מִיכָל אַחַר מִיתַת מִירֵב נִשְׂאָה לְדוֹד, וְאִז כְּבֵר
הוֹתְרָה לוֹ. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קָרְחָה אֹמֵר, קִדּוּשֵׁי מְעוֹת הָיוּ לוֹ לְדוֹד
בְּמִירֵב, וְלֹא הִיְתָה אֲשֵׁתוֹ מֵאַחַר שְׁקִידוּשִׁיהָ לֹא חֵלוֹ, וְלֹא נֹאסְרָה
עֲלֵיו מִיכָל אַחוֹתָה. וּמִנָּין יוֹדְעִים שֶׁלֹּא הִיְתָה מְקוּדֶשֶׁת לוֹ, שְׁנָאמַר
(שמואל ב' ג' ד) שאַחַר מוֹת שְׂאוּל שְׁלַח דוֹד אֵל אִישׁ בּוֹשֵׁת בְּנוֹ לְאִמֵּר
**לוֹ 'נָתַנָּה אֵת אֲשֵׁתִי אֵת מִיכָל אֲשֶׁר אָרַסְתִּי לִי בְּמִאָּה עַרְלוֹת פְּלִישְׁתִּים'.
 מִבְּרַרְתָּ הַגְּמָרָא: מֵאִי תְּלַמְּדוּרָא – מה למדנו מפסוק זה לענייננו. אֵמֶר**
רַב שְׁפָא, יֵשׁ לְדוֹרֵשׁ אֵת הַכְּתוּב 'אֵת אֲשֵׁתִי אֵת מִיכָל, שְׁבֹא לְמַעַט
וְלּוֹמֵר מִיכָל אֲשֵׁתִי וְלֹא מִירֵב אֲשֵׁתִי, וְכַאמֹר שֶׁהָיוּ קִדּוּשִׁיהָ שֶׁל
מִירֵב קִדּוּשֵׁי טְעוּת, וְלֹא נַעֲשֶׂתָה אֲשֵׁתוֹ, וּמִשּׁוּם כֵּךְ לֹא נֹאסֵר
**בְּמִיכָל אַחוֹתָה.
 הגמרא מבררת את הסיבה לכך שהיו הקידושין בטעות: מֵאִי – מה
 הם אותם קידושי מְעוֹת, כלומר כיצד אירעו ומהי הטעות שהיתה
 בהם. מִשִּׁבָּה הַגְּמָרָא: דְּבָתִּיב (שמואל א' כ"ה) אֹדוֹת מֵהַ שְׂאוּל
בַּמִּטְיַח לְמִי שֶׁהִירוּג אֵת גְּלִית הַפְּלִישְׁתִּי, וְהָיָה הָאִישׁ אֲשֶׁר כְּנִסָּה
**עֵשְׂרֵינוּ הַמֶּלֶךְ עֵשֶׂר גְּדוּל וְגו' וְאֵת בְּתוּ יִתָּן לוֹ. אֵלֵא – הלך דוד
 וְקָטְלָהּ – הרגו גלית. וכשבא לשאול לטול את בתו המקודשת
 לו, אֵמֶר לוֹ שְׂאוּל לְדוֹד, מְלוּהָ אֵיִת לָךְ נִפְאָר – חוב יש לך עלי,
 שאתן לך את העושר הגדול שהטחתי, וְלֹא יְכוּלַת לְקַדֵּשׁ אֵת
 מִירֵב בְּמִחִילָתוֹ לִי, כִּיוֹן שֶׁהַמֶּקְדָּשׁ בְּמְלוּהָ אִינָּה מְקוּדְשָׁה, וְקִדּוּשִׁין
 אַחֵרִים לֹא קַבְּלָתִי מִמֶּךָ. וּמִכִּיוֹן שֶׁדַּעַת שְׂאוּל הִיְתָה שְׁמִירֵב אִינָּה******

54 להאכילו סעודה, שבתתחלה באו להקברותו על מות אבנר, שחשבו
55 שהוא שלח להרגו, ולקסוף כשנתברר להם שאין הדבר כן, באו
56 להקברותו – להאכילו סעודת הבראה.
57 הגמרא מביאה דברים נוספים בענין זה: אמר רב יהודה, אמר רב,
58 מפני מה נענש אבנר שנהרג על ידי יואב, מפני שהיה לו למחות
59 בשאול בעת הריגת נוב עיר הכהנים, ולא מיהה בידו, לפיכך נענש
60 אף הוא. רבי יצחק אמר, לא משום כך נהרג, שהרי מיהה בשאול
61 ולא נענה. ושנינו מקרא אחד דרשו, שנאמר (שם ג' לד') 'ויקנו המלך
62 אל אבנר ויאמר הקמות נבל מות אבנר דודך לא אמרתו ורגלך לא
63 להשפתים הגשו כנפול לפני בני עולה נפלת', מאן דאמר ורב לא
64 מיהה אבנר בשאול, הכי קאמר, דידך לא היו אמורות ורגלך לא
65 להשפתים הוגשו, שלא היו קשורות וכבולות, שלא היה מונע בידך
66 מלמחות ביד שאול לפי שאדם חשוב היית לו ויכולת למחות בו,
67 ומעתה, מאי טעמא לא מחית בשאול, ועל כן, מפני שלא מחית,
68 כנפול לפני בני עולה נפלת, והרגוך. ופאן דאמר ורבי יצחקן
69 שמיחה ולא נענה, מפרש שרוד איתמהווי מתמה – תמה היה,
70 הקמות נבל מות אבנר, הרי ידך לא אמורות היו, ורגלך לא
71 להשפתים הוגשו, שלא נהגת עצמך כאסיר וכאדם כבול שאינו
72 יכול לעשות דבר, אלא מחית בשאול, ומעתה, מכרי מחווי מחית
73 – הרי מחית בשאול, מאי טעמא כנפול לפני בני עולה נפלת
74 שהרגוך.
75 מבררת הגמרא: למאן דאמר שמיחה, מאי טעמא אינש. אמר רב
76 נחמן (ברבי) [בר] יצחק, ששקא [ששכב] מלכות בית דוד שתי
77 שנים ומחצה, על ידי שהמליך את איש בושת בן שאול.
78 שנינו במשנה: וכשמכרין אותו בו מיסב על הדרגש.
79 מבררת הגמרא: מאי דרנש, אמר עולא, ערסא דנשא – מיטה
80 המונחת בבית לשם מזל טוב. אמרו ליה רבנן לעולא, מי איבא מידי
81 האם יתכן כי דעת האידנא לא אותביניה וקשתא מותבינא ליה –
82 שעד עתה לא ישב על מיטה זו, שעשויה לשם נוי וניחוח בלבד,
83 ועתה יש להושיבו עליה, כלומר, מדוע יושיבוהו דווקא עליה
84 בעוד שאין רגילים לישב עליה כלל, ומדוע בהיותו אבל יש לכבדו
85 באופן זה דווקא, שלא כפי שמכבדים אותו תמיד. רבא דוחה את
86 תמיהתם, ואומר שיש לשאול על דברי עולא באופן אחר: מתקוף
87 לה רבא, מאי קושיא על עולא, דילמא מידי דהוה אמבילא ושתיה
88 – שמא עושים כאן כפי שנוהגים לגבי אמבילא ושתייה בסעודת
89 הבראה, דעת האידנא לא אמבילניה ולא אשקניניה – שעד עתה לא
90 האכלנוהו ולא השקינוהו משל אחרים, ואילו קשתא קא מוילנין
91 ליה וקא משקנין ליה – עתה אנו מאכילים ומשקים אותו
92 אחרים, כנהוג בסעודת הבראה, ושמא גם לענין כבודו נוהגים
93 עתה מה שאין נוהגים תמיד ומושבים אותו על מיטה זו אף שאין
94 מושיבים אותו עליה תמיד. אלא אי קושיא על עולא, הא קושיא –
95 זה מה שקשה, ששינוי בברייתא לגבי חובת האבל לכפות את
96 המיטות שיש לו בבית, דרנש אינו צריך לקפוחו ולהופכו על פניו,
97 אלא זוקפו על דופנו כשארוכותיו למעלה, ואי סלקא דעתך לומר
98 שדרגש הוא ערסא דנשא, אמאי אינו צריך לקפוחו, והתניא
99 שהכופה את מפתו, לא מפתו בלבד הוא כופה, אלא כל מפות שיש
100 לו בתוך ביתו הוא כופה, ולמה לא יכפו גם את המיטה העשויה
101 למזל, ועל כרחך שדרגש הפטור מכפיית המיטה אינו המיטה
102 העשויה למזל, שאותה באמת יש לכפות ככל המיטות שבבית.
103 הגמרא דוחה את תמיהת רבא, ואומרת שיש לשאול על דברי
104 עולא באופן אחר: מאי קושיא, דילמא מידי דהוה – שמא דינה של
105 מיטה זו שיה למה ששינוי במפתה – אודות מיטה המיוחדת להניח
106 עליה כלים ולא לשינה, דקתני בברייתא. אם היתה מיוחדת לכלים,
107 אינו צריך לקפוחה, ובדומה לכך ערסא דגדא שאין צריך לכפותה,
108 לפי שאינה עשויה לשינה, ועל כן אפשר שזהו דרגש. אלא אי
109 קושיא הא קושיא, ששינוי בברייתא על דברי חכמים האומרים
110 שדרגש אין צריך לכפותו אלא זוקפו, דגן שמעון גן נגליאל אמר,
111 דרנש דינו שהאבל מתיר את הקרביטין – הלולאות שבו, והוא
112 והמשכב שעליו שוכבים, הקשור בהן גופל מאילוי ממסגרת העץ

1 'תוקפו של בועז ענותנותו של פלטי בן ליש, מעשהו הגדול של
2 פלטי דקאמרון – כפי שאמרנו, שלא קרב אל מיכל במשך שנים
3 רבות, לעומת בועז שלא נתנסה אלא לילה אחד.
4 דברים נוספים בענין זה: אמר רבי יוחנן, מאי דקתיב (משלי לא כט)
5 'דבות גנות עשו חיל ואת עלית על כולנה', דבות גנות עשו חיל'
6 זה יוסף ובוועז, שנתגברו על יצרו, ואת עלית על כלנה' זה פלטי
7 בן ליש, שעלה עליהם בהתגברותו על יצרו, שהיה נסיונו גדול
8 יותר. אמר רבי שמואל בר נחמן, אמר רבי יוחנן, מאי דקתיב (שם ל)
9 'שקר החן והכל היפה, אשה יראת ה' היא תתהלל', 'שקר החן' זה
10 יוסף, 'והכל היפה' זה בועז, שאף שעמדו בניסיונות גדולים, עדיין
11 הם בבחינת שקר והכל לעומת דרגה גבוהה יותר, 'יראת ה' היא
12 תתהלל' זה פלטי בן ליש, שנסיונו היה הגדול שבכולם, ואף על פי
13 כן עמד בו מתוך יראת ה' שבו.
14 דרשות אחרות מפסוק זה: דבר אחר, 'שקר החן' זה דודו של משה,
15 'והכל היפה' זה דודו של יהושע, שאף שעסקו הרבה בתורה הרי זה
16 שקר והכל לעומת דרגה גבוהה יותר, 'יראת ה' היא תתהלל' זה
17 דודו של חזקיה, שבדור זה עסקו בתורה יותר מהם. דבר אחר, 'שקר
18 החן' זה דודו של משה ויהושע, 'והכל היפה' זה דודו של חזקיה,
19 'יראת ה' היא תתהלל' זה דודו של רבי יהודה ברבי אילעאי, שהיה
20 גדול מהם, שאמרו עליו על רבי יהודה ברבי אילעאי, שהיו ששה
21 תלמידים מתקפין במליתו [בגדו] אחת מרוב עוניים, ועוסקין בתורה,
22 ועמל בתורה מתוך דחק כזה לא היה בשאר הדורות, לפיכך דור
23 זה גדול מכולם.
משנה
24 המשנה מוסיפה לעסוק בדיני המלך בהלויית קרוביו ובאבילותו
25 עליהם: מת לו למלך מת מקרוביו, אינו יוצא מפתח פלמרון
26 ויארמונו שלו ולוותו. רבי יהודה אומר, אם רוצה המלך לצאת אחר
27 המיטה של המת וללוותו, יוצא, שכן מצינו בדרוד המלך שיוצא אחר
28 מיטתו של אבנר כשנהרג, שנאמר (שמואל ב' ג' לא) 'והמלך דוד הולך
29 אחר המיטה, ומוכח שמלך יכול לצאת וללוות את המת. אמרו לו
30 חכמים רבי יהודה, לא היה הדבר אלא כדי לפיים את העם שלא
31 יחשבו שרוד הוא שצויה להמיתו, ואין ללמוד מזה לענינו.
32 וכשמכרין אותו – וכאשר מאכילים אותו סעודת הבראה, כל העם
33 מכופין על המרי, כדין אבילים, לפי שהם מצטטעים בצערו
34 ומתאבלים באבילותו, והוא מיסב בכבוד על הדרגש.
גמרא
35 הגמרא מביאה ברייתא השייכת למחלוקת רבי יהודה וחכמים
36 שבמשנה: תנו רבנן, מקום שנתנו נשים בהלויית המת, לצאת
37 וללכת אחר המיטה, יוצאות אחר המיטה ואילו האנשים יוצאים
38 לפנייה, ומקום שנהגו לצאת לפני המיטה, יוצאות כן והאנשים
39 הולכים אחר המיטה. רבי יהודה אומר, לעולם נשים לפני המיטה
40 יוצאות, שכן מצינו בדרוד שיוצא אחר מיטתו של אבנר, שנאמר
41 (שמואל ב' ג' לא) 'והמלך דוד הולך אחר המיטה, ואם נאמר שנשים
42 הולכות אחר המיטה, קשה, וכי דרכו של דוד להלך עם הנשים,
43 ועל כרחך שנשים הולכות לפני המיטה ועל כן הלך דוד אחריה.
44 אמרו לו לרבי יהודה, אין להוכיח זאת מכאן, שכן לא היה הדבר
45 שהלך אחר המיטה, אלא לפיים את העם, שלא יחשבו שהוא זה
46 ששלח להמית את אבנר, ונתפייסו, שהכירו שאכן לא הייתה
47 הריגתו ממנו, והיה הפיוס על ידי שהיה דוד יוצא מפי האנשים
48 ונכנס לבין הנשים, ויצא מפי הנשים ונכנס לבין האנשים, וראו
49 שהוא מיצר במות אבנר, שנאמר (שם ג' לו) 'וידעו כל העם וכל ישראל
50 ביום ההוא כי לא היתה מהמלך להמית את אבנר בן נר'.
51 הגמרא מבארת פסוק נוסף באותו ענין: דרש רבא, מאי דקתיב (שם
52 ג' לה) 'ויבא כל העם להקרות את דוד, פתיב להקרות', מלשון
53 הכרתה, כלומר שבאו להרגו. וקרינן ויהריגו הואו' להקרות', שבאו

1 תוקפו של בועז ענותנותו של פלמי. דאילו בועז חדא לילה ופלטי שנים רבות.
2 דורו של משה ויהושע. עסקו בתורה הרבה ודורו של חזקיהו יותר מהם כדכתיב
3 (ישעיה ז) וחובל עול מפני שמן ואמרין בחלק (לקמן דף צד) חובל עול של
4 סנהריב מפני שמנו של חזקיה שהיה דולק בבתי מדרשות עד שבדקו מן ועד באר

5 שבע ולא מצאו עם הארץ; מתבטחין במלית
6 אחת. עניים היה רבי יהודה אומר לעולם.
7 לפני המטה ויצאות שכן מצינו ברוד שיצא
8 אחר מטתו של אבנר ואי ס"ד נשים אחר
9 המטה אורחות דוד להלך עם הנשים:
10 בתחילה להכרותו. שהיו סבורין שמאתו
11 היתה הריגת אבנר; ולכסוף להכרותו.
12 שידעו הכירור שלא מאת דוד נהרג אבנר.
13 למחות כשאול. בהריגת נוב עיר הכהנים:
14 ידיך לא אסורות. אדם חשוב הית לשאול
15 והיה לך למחות ולפי שלא מחית כנפול לפני
16 בני עולה נפלת; מכדי מחווי מחית. והכי
17 קאמר ידיך לא אסורות היו לא ניהת
18 בעצמן כאדם חשוב אלא בכל כוחך גילית
19 בדעתך ומחית בשאול; ששהה מלכות בית
20 דוד. שהעמיד את איש בושת למלך ואם לא
21 המליכו אבנר היו ממליכין את דוד ומשמלך
22 איש בושת עד יום שמלך דוד על כל ישראל
23 היו שתי שנים ומחצה שתי שנים לאיש
24 בושת וחצי שנה בין מיתתו למלכות דוד
25 שמשמת שאול מלך דוד בחברון וכתיב
26 בחברון מלך שבע שנים וששה חדשים צא
27 מן חמש שנים שבין מיתת שאול למלכות
28 איש בושת דניא בסדר עולם (ולקמן דף
29 קו). והימים אשר מלך דוד על וגו' נמצאת
30 מלכות ישראל בטילה חמש שנים אלמא
31 חמש שנים היו בלא מלך נשתירו שתי שנים
32 ומחצה ממלכות איש בושת למלכות בית
33 דוד; דרגש שבע ורסא גדא. ונהגין היו לערוך
34 מטה ושלחן בייתי ולא היו משתמשין בהן
35 כלל אלא למול הבית מונחת משום ניוח
36 גדא מול דומה גד גדי וסנוק לא (שבת דף
37 סו); עד השתא לאו אותביניה. עד הנה לא
38 ישב על אותה מיטה שהי מונחת היא לנו
39 הבית; והשתא. דאבל הוא בעינן לאותביה
40 עלה מהדיכא תיפוק לו; השתא מובלינן ליה.
41 משל אותבינן אלא אי קשיא. אדעולא לא
42 קשיא עליה דתניא בעלמא (מ"ק דף כו).
43 דרגש אין צריך האבל לכפותו; מתיר
44 קרביטין. בימי אבלו קרביטין לולאות;
45 קרביטין מי אית ליה. הלא כשאר מטות
46 עושין אותה מטה; גילדא. רצענן; ערסא
47 דצלא. מטה של עור ותולין רצועות בשפת
48 העור סביב ובשרוץ לנטותו; עונבין
49 הרצועות בארכות המטה וכשמתיירין אותה
50 הוא נופל וכן הן קרביטין וחס הוא עליו
51 לכפותו שלא יתקלקל העור בחלחול
52 הקרקע שלא היו ראשי כרעיו גבוהין
53 מסירוהו למעלה וקאמר ת"ק וזקפו על דופן
54 הכרעים וארכותיו למעלה ואמר ליה רבן
55 שמעון מתיר קרביטין והוא נופל;
סירונו

1 נשים לצאת לפני המטה. דכיון דשעת צער הוא ליכא למחש להרהרו ובירושלמי
2 פלגי איכא למאן דאמר לפני המטה לפי שגרמו מיתה לעולם ואית דנהו
3 לאחר המטה ואנשים לפני המטה לפי שגנאי לבנות ישראל שיתכלו בהן אנשים;
4 ששהא מלכות וכו'. אף על גב דדרשין (מדרש רבה פרשת וישלח) ומלכים ממך
5 יצאו זה שאול ואיש בושת מ"מ היה יכול
6 להתקיים במקום אחר ולא היה לו לשחות
7 מלכות בית דוד שנמשח כבר על פי נביא: שתי
8 שנים ומחצה. פ"ד בקונטרס שמלכות ישראל
9 היתה בטלה חמש שנה בין מיתת שאול
10 למלכות איש בושת ב' שנים ומחצה היינו שתי
11 שנים ממלכות איש בושת ומחצה בין מיתת
12 איש בושת למלכות דוד ולא נהירא חדא דלמה
13 נענש על אותה חצי שנה דבין מיתת איש בושת
14 למלכות דוד הלא קודם מיתתו חזר אבנר
15 ונתאמן להמליך את דוד כדכתיב (שמואל א ב)
16 וישלח אבנר מלאכים אל דוד וכו' ועוד דכיון
17 דחמש שנים עמדו בלא מלך ולא המליכו את
18 דוד א"כ למה נענש אבנר במה שנתחוק אחר
19 כן להמליך איש בושת ונראה לי איפאך דאותה
20 חצי שנה היתה בין מיתת שאול למלכות בית
21 בושת ובאותם הימים נתחוק אבנר ודבר לכל
22 ישראל להמליך איש בושת עד שהמליכו לסוף
23 אותה חצי שנה ומשמת איש בושת היתה
24 מלכות ישראל בטלה חמש שנים עד שמלך דוד
25 נמצאו ז' שנים ומחצה שמלך דוד בחברון
26 כדכתיב בהדיא ע"ג דבאיך קרא לא חשיב
27 רק ז' שנים היינו לפי שנוצטרע כדאמרין בחלק
28 (לקמן דף קו). והא דלא חשיב חצי שנה זאת
29 בחשבון בטול מלכות ישראל (בחלק) היינו לפי
30 שלא היתה סמוך לה' שנים ולא היה הבטול
31 יחה.

1 'תוקפו של בועז ענותנותו של פלמי בן ליש',
2 כדאמרן. אומר רבי יוחנן, מאי דכתיב 'רבות בנות
3 עשוו היל ואת עליה על פולגה', 'רבות בנות עשו
4 היל' זה יוסף ובוועז, 'את עליה על פולגה' זה פלמי
5 בן ליש. אומר רבי שמואל בר נחמן, אומר רבי יוחנן,
6 מאי דכתיב 'שקר החן והבל היפי', 'שקר החן' זה
7 יוסף, 'הבל היפי' זה בועז, 'יראת היא תתהלל' זה
8 פלמי בן ליש. דבר אחר, 'שקר החן' זה דורו של
9 משה, 'הבל היפי' זה דורו של יהושע, 'יראת ה'
10 היא תתהלל' זה דורו של חזקיה. דבר אחר, 'שקר
11 החן' זה דורו של משה ויהושע, 'הבל היפי' זה
12 דורו של חזקיה, 'יראת ה' היא תתהלל' זה דורו
13 של רבי יהודה ברבי אילעאי. אמרו עליו על רבי
14 יהודה ברבי אילעאי, שהיו ששה תלמידים מתבטחין
15 במלית אחת ועוסקין בתורה: משנה מת לו מת,
16 אינו יוצא מפתח פלטרין שלו. רבי יהודה אומר, אם
17 רוצה לצאת אחר המיטה, יוצא. שפן מצינו בדרו
18 שיעצא אחר מיטתו של אבנר, שנאמר 'המלך דוד
19 הולך אחר המיטה', אמרו לו, לא היה הדבר אלא
20 לפי שאת העם, וכשמכריזין אותו, כל העם מסובין
21 על הארץ, והוא מיסב על הדגוש: גמרא תנו רבנן,
22 מקום שנחגו נשים לצאת אחר המיטה, יוצאות. לפני

1 המיטה, יוצאות. רבי יהודה אומר, לעולם נשים לפני המיטה יוצאות, שפן מצינו בדרו שיעצא
2 אחר מיטתו של אבנר, שנאמר 'המלך דוד הולך אחר המיטה'. אמרו לו, לא היה הדבר
3 אלא לפי שאת העם, ונתפייסו. שהיה דוד יוצא מבין האנשים ונכנס לבין הנשים, ויוצא מבין
4 הנשים ונכנס לבין האנשים, שנאמר 'ידעו כל העם וכל ישראל כי לא היתה מהמלך להמית
5 את אבנר'. דרש רבא, מאי דכתיב 'יבא כל העם להברות את דוד', פתיב 'להברות', וקרנין
6 'להברות', בתחלה להברות, ולכסוף להברות. אומר רב יהודה, אומר רב, מפני מה נענש
7 אבנר, מפני שהיה לו למחות בשאול, ולא מיחה. רבי יצחק אומר, מיחה ולא נענה. ושיניהן
8 מקרא אחר דרשו, 'ויקנן המלך אל אבנר ויאמר הפמות נבל ימות אבנר ידוך לא אסורות
9 להנשתיים הונשו', מאי טעמא לא מיחה, הכי קאמר, 'ידיך לא אסורות ורגליך לא
10 להנשתיים הונשו', מאי טעמא לא מיחה, 'כנפול לפני בני עולה נפלת'. ומאן דאמר מיחה
11 ולא נענה, אימתיהו מתמה, 'הפמות נבל ימות ידוך לא אסורות ורגליך לא להנשתיים'. מפדי
12 מחווי מחית, מאי טעמא 'כנפול לפני בני עולה נפלת'. למאן דאמר מיחה, מאי טעמא איענש.
13 אומר רב נחמן [בר] יצחק, ששהא מלכות בית דוד שתי שנים ומחצה: וכשמכריזין אותו כו':
14 מאי דרגש, אומר עולא, ערסא דגדא. אמרו ליה רבנן לעולא, מי איפא מידי דעד האידינא לא
15 אותביניה, והשתא מותבינן ליה. מתקורף לה רבא, מאי קושיא, דילמא מידי דהוה אאכילה
16 ושתיה, דעד האידינא לא אכילה ולא אשקניה, השתא קא מובלינן ליה וקא משקינן ליה.
17 אלא, אי קשיא, הא קשיא. דרגש אינו צריך לכפותו אלא וזקפו, ואי סלקא דעתך, ערסא
18 דגדא, אמאי אינו צריך לכפותו, והתניא הכופה את מיטתו, לא מיטתו בלבד הוא כופה, אלא
19 כל מיטת שיש לו בתוך ביתו הוא כופה, מאי קושיא, דילמא מידי דהוה אמיטה מיוחדת
20 לכלים, דקתני אם היתה מיוחדת לכלים, אינו צריך לכפותה. אלא אי קשיא הא קשיא, רבן שמעון בן גמליאל אומר, דרגש, מתיר
21 קרביטין והוא נופל מאיליו. ואי סלקא דעתך, ערסא דגדא, קרביטין מי אית ליה. אלא פי אתא רבין אומר, אמר לי ההוא מרבנן,
22 ורב תחליפא שמויה, דהוה שכיח בשוקא דיגלדאי, ואמר ליה, מאי דרגש, ערסא דצלא. אומר רבי יוחנן, דרגש,

1 סירונו

1 מלך מותר וכו'. תימה למה נענש אחאב על נבות כיון שלא רצה למכור לו כרמו ועוד
2 דבפרק הבונס צאן לירי (ב"ק דף טו) קאמר רדוד שאל אם היה יכול להחליף
3 גדישין של שעורין מישראל לתת בפני בהמתו וי"ל דבפרשת המלך כתיב (שמואל א ח)
4 יקח ותתן לעבדיו ולא לעצמו ועוד י"ל דבתנא היה יכול לקח אם היה רוצה אבל כשהיה
5 שואל אחאב שימכרו לו חשב נבות שרשות
6 בידו לומר לא אמכור ועי"ל דנענש לפי ששאל
7 הכרם לעשות ע"ז דכתיב (מלכים א כא) והיה
8 לי לגן ריק כמו המתקדשים והמטהרים אל
9 הגנות (ישעיה סו) והנקדן תירץ דאינו מותר רק
10 בשדות הרחוקים מן העיר דלא מעלי כל כך
11 אבל כרם נבות היה אצל היכל אחאב בשומרון
12 ועי"ל דדוקא בשדה מקנה אבל שדה אחוזה
13 שירש מאבותיו לא כמו שהשיב נבות חלילה לי
14 מתניי נחלת אבותי לך אי נמי דפרשת המלך לא
15 נאמרה רק על המלך שנמלך על כל ישראל
16 ויהודה ומאת המקום ואחאב לא מלך על יהודה
17 וגם לא מלך מאת המקום:

1 סירוגו. קשירתו. מתוכו. שיש נקבים בארכובותיו ותחובין בהן ראשי רצועות
2 התלויות בעור ועונבים ואין מרכיבין הרצועה על גבי ארוכות המטה: סירוגה מעל
3 גבה. החבלים מרכיבין על ארוכות המטה מיכן ומיכן ואורג הוא סירוג. העריסה.
4 עריסת תינוקות ברי"י: משישופם בעור הדג. משפשפם בעור הדג כדי להחליק
5 הארוכות לפותם: למה לי שיפת עור הדג
6 הלא אין יופיה ניכר שהרי מכוסות הן תמיד
7 בראשי החבלים המסורגין על גבן: מטה
8 אעולי ואפוקי כביוניה. בבזעים ונקבים של
9 ארוכות מכניס ומוציא ראש החבל ומסרג:
10 באבקתא. לולאות התלויות בנקבי
11 ארכובותיו ובהן מכניסין ראשי רצועות
12 התלויות בשפת העור: שנקליטיה יוצאין.
13 נקליטין שני עצים ארוכים ומעמידן אותן
14 באמצע דופני המטה אחד מראשותיה ואחד
15 מרגלותיה ומפוצלין הן בראשותיהן ומנתיח
16 קנה מזה לזה ועליו פורסין הכילה ויש
17 שמחברין אותן נקליטין למטה והיינו יוצאין
18 שמוחברין ויוצאין מן המטה ואין יכול
19 לכפותה מפני נקליטיה: זוקפה. על
20 מראשותיה או על מרגלותיה וארכובותיה
21 למעלה דרוי: פתני ופריץ. גדרות אחרי:

1 סירוגו מתוכו. מטה, סירוגה מעל גבה. מיתובי,
2 כלי עץ, מאימתי מקבלין טומאה. המטה והעריסה,
3 משישופם בעור הדג. ואי מטה מסורגת (היא) מעל
4 גבה, למה לי שיפת עור הדג. אלא, הא והא מתוכו,
5 מטה אעולי ואפוקי כביוני, דרנש אעולי ואפוקי
6 פאבקתא. אמר רבי יעקב, אמר רבי יהושע בן לוי,
7 הלכה פרבן שמעון בן גמליאל. אמר רבי יעקב בר
8 אמי, מטה שנקליטיה יוצאין, זוקפה דרוי: משנה
9 ומוציא למלחמת הרשות על פי בית דין של שבעים
10 ואחד, ופורץ לעשות לו דרך, ואין ממחה בידו. דרך
11 המלך אין לו שיעור, וכל העם בוזזין ונותנין לו והוא

12 נוטל חלק בראש: גמרא תנינא דא זימנא, אין מוציאין למלחמת הרשות אלא על פי
13 בית דין של שבעים ואחד. אידי דתנא כל מיילי דמלך, תנא נמי מוציא למלחמת הרשות.
14 אמר רב יהודה, אמר שמואל, כל האמור בפרשת מלך, מלך מותר בו. רב אמר, לא נאמרה
15 פרשה זו אלא לאיים עליהם, שנאמר 'שום תשים עליך מלך', שתהא אימתו עליך. פתנאי,
16 רבי יוסי אומר, כל האמור בפרשת מלך, מלך מותר בו. רבי יהודה אומר, לא נאמרה פרשה
17 זו אלא כדי לאיים עליהם, שנאמר, שום תשים עליך מלך, שתהא אימתו עליך. וכן היה רבי
18 יהודה אומר, שלש מצות נצטוו ישראל בכניסתן לארץ, להעמיד להם מלך, ולהכרית זרעו
19 של עמלק, ולבנות להם בית הבחירה. רבי נהוראי אומר, לא נאמרה פרשה זו אלא כנגד
20 תרעומתן, שנאמר 'ואמרת אשימה עלי מלך' וגו'. תניא, רבי אליעזר אומר, זקנים שברדוד
21 פהוגן שאלו, שנאמר 'תנה לנו מלך לשפוטנו'. אבל עמי הארץ שבהן קלקלו, שנאמר 'היינו
22 גם אנחנו ככל הגוים ושפטנו מלכנו וצא לפנינו'. תניא, רבי יוסי אומר, שלש מצות נצטוו
23 ישראל בכניסתן לארץ, להעמיד להם מלך, ולהכרית זרעו של עמלק, ולבנות להם בית
24 הבחירה. ואינו יודע איזה מהן תחילה, כשהוא אומר 'כי יד על כם יהי מלחמה לה' בעמלק',
25 הוי אומר, להעמיד להם מלך תחילה, ואין כפסא אלא מלך, שנאמר 'וישב שלמה על כפס
26 ה' למלך'. ועדיין אינו יודע אם לבנות להם בית הבחירה תחלה או להכרית זרעו של עמלק
27 תחלה, כשהוא אומר 'והינה לכם מלך אויביכם והיה המקום אשר יבחר', הוי אומר להכרית
28 זרעו של עמלק תחלה. וכן ברדוד הוא אומר 'והי פי ישב המלך דוד בביתו וה' הניח לו
29 מסיב' וכתוב 'ויאמר המלך אל נתן הנביא ראה נא אנכי יושב בבית ארזים'. אמר ריש
30 לקיש, בתחילה, מלך שלמה על העליונים, שנאמר 'וישב שלמה על כפס ה''. ולבסוף, מלך
31 על התחתונים, שנאמר 'כי הוא רודה בכל עבר הנהר מתפסח ועד עזה'. רב ושמואל, חד
32 אמר, תפסח בסוף העולם ועזה בסוף העולם. וחד אמר, תפסח ועזה בהרי הרדיו הוו יתבו,
33 וכשם שמלך על תפסח ועל עזה, כך מלך על כל העולם כולו. ולבסוף, לא מלך אלא על
34 ישראל, שנאמר 'אני קהלת הייתי מלך על ישראל'. ולבסוף, לא מלך אלא על ירושלים,
35 שנאמר 'דברי קהלת בן דוד מלך בירושלים'. ולבסוף, לא מלך אלא על מפתו, שנאמר
36 'הנה מפתו של שלמה'. ולבסוף, לא מלך אלא על מקלו, שנאמר 'זה היה חלקי מכל עמלי'.
37 רב ושמואל, חד אמר, מקלו. וחד אמר, גונדו. הדר, או לא הדר. רב ושמואל, חד אמר,
38 הדר. וחד אמר, לא הדר. מאן דאמר לא הדר, מלך והדיוט. ומאן דאמר הדר, מלך והדיוט
39 ומלך: פורץ לעשות לו דרך: תנו רבנן, אוצרות מלכים, למלך. ושאר ביזה שבזוין, מחצה
40 למלך ומחצה לעם. אמר ליה אביי לרב דימי, ואמרי לה לרב אחא, בשלמא אוצרות מלכים
41 למלך, אורחא דמלתא. אלא, שאר ביזה שבזוין, מחצה למלך ומחצה לעם. מנלן, דכתיב

12 נוטל חלק בראש: גמרא תנינא דא זימנא, אין מוציאין למלחמת הרשות אלא על פי
13 בית דין של שבעים ואחד. אידי דתנא כל מיילי דמלך, תנא נמי מוציא למלחמת הרשות.
14 אמר רב יהודה, אמר שמואל, כל האמור בפרשת מלך, מלך מותר בו. רב אמר, לא נאמרה
15 פרשה זו אלא לאיים עליהם, שנאמר 'שום תשים עליך מלך', שתהא אימתו עליך. פתנאי,
16 רבי יוסי אומר, כל האמור בפרשת מלך, מלך מותר בו. רבי יהודה אומר, לא נאמרה פרשה
17 זו אלא כדי לאיים עליהם, שנאמר, שום תשים עליך מלך, שתהא אימתו עליך. וכן היה רבי
18 יהודה אומר, שלש מצות נצטוו ישראל בכניסתן לארץ, להעמיד להם מלך, ולהכרית זרעו
19 של עמלק, ולבנות להם בית הבחירה. רבי נהוראי אומר, לא נאמרה פרשה זו אלא כנגד
20 תרעומתן, שנאמר 'ואמרת אשימה עלי מלך' וגו'. תניא, רבי אליעזר אומר, זקנים שברדוד
21 פהוגן שאלו, שנאמר 'תנה לנו מלך לשפוטנו'. אבל עמי הארץ שבהן קלקלו, שנאמר 'היינו
22 גם אנחנו ככל הגוים ושפטנו מלכנו וצא לפנינו'. תניא, רבי יוסי אומר, שלש מצות נצטוו
23 ישראל בכניסתן לארץ, להעמיד להם מלך, ולהכרית זרעו של עמלק, ולבנות להם בית
24 הבחירה. ואינו יודע איזה מהן תחילה, כשהוא אומר 'כי יד על כם יהי מלחמה לה' בעמלק',
25 הוי אומר, להעמיד להם מלך תחילה, ואין כפסא אלא מלך, שנאמר 'וישב שלמה על כפס
26 ה' למלך'. ועדיין אינו יודע אם לבנות להם בית הבחירה תחלה או להכרית זרעו של עמלק
27 תחלה, כשהוא אומר 'והינה לכם מלך אויביכם והיה המקום אשר יבחר', הוי אומר להכרית
28 זרעו של עמלק תחלה. וכן ברדוד הוא אומר 'והי פי ישב המלך דוד בביתו וה' הניח לו
29 מסיב' וכתוב 'ויאמר המלך אל נתן הנביא ראה נא אנכי יושב בבית ארזים'. אמר ריש
30 לקיש, בתחילה, מלך שלמה על העליונים, שנאמר 'וישב שלמה על כפס ה''. ולבסוף, מלך
31 על התחתונים, שנאמר 'כי הוא רודה בכל עבר הנהר מתפסח ועד עזה'. רב ושמואל, חד
32 אמר, תפסח בסוף העולם ועזה בסוף העולם. וחד אמר, תפסח ועזה בהרי הרדיו הוו יתבו,
33 וכשם שמלך על תפסח ועל עזה, כך מלך על כל העולם כולו. ולבסוף, לא מלך אלא על
34 ישראל, שנאמר 'אני קהלת הייתי מלך על ישראל'. ולבסוף, לא מלך אלא על ירושלים,
35 שנאמר 'דברי קהלת בן דוד מלך בירושלים'. ולבסוף, לא מלך אלא על מפתו, שנאמר
36 'הנה מפתו של שלמה'. ולבסוף, לא מלך אלא על מקלו, שנאמר 'זה היה חלקי מכל עמלי'.
37 רב ושמואל, חד אמר, מקלו. וחד אמר, גונדו. הדר, או לא הדר. רב ושמואל, חד אמר,
38 הדר. וחד אמר, לא הדר. מאן דאמר לא הדר, מלך והדיוט. ומאן דאמר הדר, מלך והדיוט
39 ומלך: פורץ לעשות לו דרך: תנו רבנן, אוצרות מלכים, למלך. ושאר ביזה שבזוין, מחצה
40 למלך ומחצה לעם. אמר ליה אביי לרב דימי, ואמרי לה לרב אחא, בשלמא אוצרות מלכים
41 למלך, אורחא דמלתא. אלא, שאר ביזה שבזוין, מחצה למלך ומחצה לעם. מנלן, דכתיב

במסכת גיטין (דף סח): גונדו. טליתו ובסדר טהרות (כלים פרק טז) פירש רב האי מקידה הוא מקידה של חרש ודומה לו חד
אחרת) והוא מקידה שותתה בה מים: מלך והדיוט. ושוב לא חזר למלכות:

53 יקיה משפט המלך אשר ימלך עליכם את בניכם יקח וקם לו
 54 במרכבתו ובכרסיו ויצו לפני מרכבתו, ולשום לו שרי אֶלֶפִים ושרי
 55 חמשים ולקחש חרישו ולקצר קצירו ולעשות כלי מלחמתו וכלי
 56 רכבו, ואת בנותיכם יקח לרקחות ולטבחות ולאפות, ואת
 57 שדותיכם ואת כרמיכם וזיתיכם הטובים יקח ונתן לעבדיו,
 58 וחרעיכם וכרמיכם ועשר ונתן לסריסיו ולעבדיו, ואת עבדיכם ואת
 59 שפחותיכם ואת בחוריכם הטובים ואת המוריקים יקח ועשה
 60 למלאכתו, צאנכם יעשר ואתם תהיו לו לעבדים.
 61 הגמרא דנה אם פסוקים אלו, הנקראים 'פרשת המלך' הלכה הם:
 62 אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר שְׁמוּאֵל, כָּל הָאָמֹר בְּפִרְשֵׁת מֶלֶךְ זו שְׁבִסְפָר
 63 שְׁמוּאֵל, מֶלֶךְ מוֹתֵר בּוֹ. רַב אֱמֵר, לֹא נִאְמְרָה פֶּרֶשָׁה זו עַל יַדִּי
 64 שְׁמוּאֵל, אֶלָּא לְאִיִּים עָלֵיהֶם שְׂתֵּהּא אֵימַת מְלַכְהֶם, שְׁנַאָמְרָה
 65 (דברים יז טו) 'שֹׁם תְּשִׁים עָלֶיךָ מֶלֶךְ', ודרשו חכמים מהפסוק שְׂתֵּהּא
 66 אֵימַתוּ שׁוֹם מֶלֶךְ עָלֶיךָ, אֲבָל אֵין חֲכוּנָה שְׂמוֹתָר לִמְלָךְ לַעֲשׂוֹת כֵּן.
 67 הגמרא מביאה שני חלקי בכך גם תנאים. אומרת הגמרא: מחלוקת
 68 זו בין רב לשמואל, היא בְּתַנְיָא – כמחלוקת תנאים זו שבברייתא,
 69 רַבִּי יוֹסֵי אֱמֵר, כָּל הָאָמֹר בְּפִרְשֵׁת מֶלֶךְ שְׁבִסְפָר שְׁמוּאֵל, מֶלֶךְ מוֹתֵר
 70 בּוֹ. רַבִּי יְהוּדָה אֱמֵר, לֹא נִאְמְרָה פֶּרֶשָׁה זו אֶלָּא בְּרִי לְאִיִּים עָלֵיהֶם,
 71 שְׁנַאָמְרָה שׁוֹם תְּשִׁים עָלֶיךָ מֶלֶךְ, שְׂתֵּהּא אֵימַתוּ עָלֶיךָ. וְכֵן הֵיךְ רַבִּי
 72 יְהוּדָה אֱמֵר לְשִׁיתָו כִּי שְׁלֹשׁ מְצוֹת נִצְטוּוּ יִשְׂרָאֵל בְּכַנְיַתָּן לְאֶרֶץ,
 73 שְׁבָכְלוּן נֹאמַר לְשׁוֹן לְרַשׁוּ וְיִשְׁיבָה, דְּהֵינָו אַחַר שִׁיבּוּאוֹ לְאֶרֶץ
 74 וישיבו בה, האחת, להעמיד להם מלך, והשנייה, להקבית ורעו של
 75 עַמְלָךְ, והשלישית, לִבְנוֹת לָהֶם בֵּית הַכְּהוּנָה וְרִבֵּית הַמְּקֹדֶשׁ, וְנִצְטָא
 76 שְׁכַשְׂשָׁלוּ מִשְׁמוּאֵל מֶלֶךְ, יִפָּה שְׂאָלוּ, שֶׁהָלָא מִצְוָה הִיא עֲלֵיהֶם,
 77 וְלִכְּנָן אֱמַר לָהֶם שְׁמוּאֵל דְּבַרִּים אֵלוֹ לְאִיִּים עֲלֵיהֶם שְׂתֵּהּא עֲלֵיהֶם
 78 אֵימַת הַמֶּלֶךְ. רַבִּי נְחֻמְיָא אֱמֵר, לֹא נִאְמְרָה פֶּרֶשָׁה זו שֶׁל 'שׁוֹם
 79 תְּשִׁים עָלֶיךָ מֶלֶךְ' לְמַצְוָה, אֶלָּא בְּגִנּוּד תְּרַעְוִיתָן וְתַלְמוּתֵיהֶם, שְׁגַלּוּ
 80 וידוע לפני הקב"ה שסופם להתרעם ולהתלונן על כך שאין להם
 81 מלך וש הם חפצים להיות ככל הגוים שיש להם מלך, שְׁנַאָמְרָה
 82 (דברים יז י"ט) 'כִּי תָבֹא אֵלָּא הָאֶרֶץ אֲשֶׁר ה' אֱלֹקֶיךָ נָתַן לָךְ וְיִרְשָׁתָהּ
 83 וְיִשְׁכַּבְתָּהּ בְּהָ וְאִמַּרְתָּ אֲשִׁימָה עָלַי מֶלֶךְ וְגו' כָּכֵל הַגּוֹיִם אֲשֶׁר סְבִיבְתָיָךְ,
 84 שׁוֹם תְּשִׁים עָלֶיךָ מֶלֶךְ', אֲבָל אֵין מִצְוָה דְּבַר כֵּלָל, וְלֹא נִצְטוּוּ אֵלָּא
 85 בשתי המצוות האחרות בלבד.
 86 הגמרא מביאה ברייתא נוספת אודות בקשת המלך: תַּנְיָא, רַבִּי
 87 אֶלְעִזָר אֱמֵר, זְקֵנִים שְׂפָדוּר שֶׁל שְׁמוּאֵל, כְּהוֹזֵן וְכַרְאוֹ וְכַנְכוּן
 88 שְׂאָלוּ, כַּאֲשֶׁר בִּיקְשׁוּ עֲלֵיהֶם מֶלֶךְ, שְׁנַאָמְרָה (שמואל א' ח ט) 'הֲנֵה לָנוּ
 89 מֶלֶךְ לְשָׁפְטָנוּ, דְּהֵינָו לְפִשְׁטוֹ וְלַרְדוּתָו אֵת הַסִּרְבָּנִים שְׁבַעִם, אֶל
 90 עַמִּי הָאֶרֶץ שְׂבָהּ, קִלְקַלּוּ בְּשָׂאֲלָתָם שְׁבִיקְשׁוּהוּ כְּבָדֵי שִׁילֹם
 91 מִלְּחַמוֹתֵיהֶם, שְׁנַאָמְרָה (שם ט) 'וְהָיִינוּ גַם אֲנַחְנוּ כְּכֵל הַגּוֹיִם וְשָׁפְטָנוּ
 92 מְלַכְנָו וְנֵצֵא לְפָנֵינוּ וְנִלְחַם אֵת מִלְּחַמְתָּנוּ, וְשֶׁלָּא כְּהוֹן הִיא שְׂאֵלָה
 93 זו, שֶׁלָּא בְּטַחוֹ בְּקִבְיָה'.
 94 הגמרא מביאה ברייתא אודות שלושת המצוות האמורות שנצטוו
 95 בהן בכניסתם לארץ וסדר קיומן: תַּנְיָא, רַבִּי יוֹסֵי אֱמֵר, שְׁלֹשׁ מְצוֹת
 96 נִצְטוּוּ יִשְׂרָאֵל לְקִיּוּמָן בְּכַנְיַתָּן לְאֶרֶץ, הָאֶחָת, לְהַעֲמִיד לָהֶם מֶלֶךְ,
 97 וְהַשְּׁנִיָּה, לְהַקְבִּיר וְרַעוּ שֶׁל עַמְלָךְ, וְהַשְּׁלִישִׁית, לִבְנוֹת לָהֶם בֵּית
 98 הַכְּהוּנָה וְרִבֵּית הַמְּקֹדֶשׁ. וְאֵינִי יוֹדַע אֵיזָה מֵהֵן נִצְטוּוּ לְקִיּוּמָה תַּחֲלֵילָה,
 99 קוּדְם לְמַצְוֹת הָאֲחֵרוֹת. בְּשֵׁהוּא וְכַשְׁפַּסְקוֹן אֱמֵר (שמות יז טז) 'כִּי
 100 יָד עַל כָּם יְהִי מִלְּחָמָה לָּח' פְּעַמְלָךְ מוֹדַר דַּר, הָיִי אֱמֵר שְׁעֵלֵיהֶם
 101 לְהַעֲמִיד לָהֶם מֶלֶךְ תַּחֲלֵילָה, וּמִשׁוֹם שְׂאֵין הַכּוּנָה
 102 בְּכַפָּא, הֵנֹאמַר בְּפַסְקוֹן, אֶלָּא לְמֶלֶךְ, שְׁנַאָמְרָה (מלכים א' כט כג) 'וְיָשֹׁב
 103 שְׁלֵמָה עַל כְּפָא ה' לְמֶלֶךְ', וּמִכַּאֲן שְׂאֵחַר שִׁיבַשׁ מֶלֶךְ עַל כִּסְאוֹ,
 104 תִּיעַשָׂה מִלְּחָמָה בְּעַמְלָךְ. וְעֲרִידִין אֵינִי יוֹדַע אֵם אַחַר שְׁהֵעֵמִידוֹ לָהֶם
 105 מֶלֶךְ, עֲלֵיהֶם לִבְנוֹת לָהֶם בֵּית הַכְּהוּנָה תַּחֲלֵילָה אוֹ שְׁעֵלֵיהֶם לְהַקְבִּיר
 106 וְרַעוּ שֶׁל עַמְלָךְ תַּחֲלֵילָה, בְּשֵׁהוּא וְכַשְׁפַּסְקוֹן אֱמֵר (דברים יב י"א)
 107 'וְהָיִיתָ לָכֶם מִכָּל אוֹיְבֵיכֶם וְגו' מְסַבִּיב וְיִשְׁכַּבְתֶּם בְּטַח, וְהָיִיתָ הַמָּקוֹם
 108 אֲשֶׁר יִכָּחַר ה' אֶלְקֵיכֶם בּוֹ וְגו', שְׁנוֹכְרֵי בֵּית הַמְּקֹדֶשׁ אַחַר שְׁנָחוּ
 109 מִמִּלְּחַמוֹתֵיהֶם, הָיִי אֱמֵר שְׁעֵלֵיהֶם לְהַקְבִּיר וְרַעוּ שֶׁל עַמְלָךְ תַּחֲלֵילָה.
 110 וְכֵן כְּרִיד הוּא וְהַפְּסוֹקוֹן אֱמֵר (שמואל ב' א י) 'וְהָיִיתָ כִּי יָשָׁב הַמֶּלֶךְ יוֹד
 111 כְּבִיתוֹ וְח' הָיִיתָ לוֹ מְסַבִּיב מִכָּל אֲיָבּוֹ, וְיָתִיב – וְנֹאמַר שֶׁם בְּסַמוּךְ

1 דרכו היא שפירושו 'קשירתו' במסגרת המיטה, נעשה מתוכו, שיש
 2 נקבים בארוכות המיטה ותוחבים בהם את ראשי הרצועות
 3 התלויות בעור, וקושרים אותן בקשר עניבה, ואילו מטה דרכה
 4 היא שפיונה נעשה מעל גבה של מסגרת העץ, דהיינו שכורך את
 5 החבלים סביב הארוכות.
 6 הגמרא מקשה ממשנה על מה שאמר רבי יוחנן שמיטה סירוגה
 7 מעל גבה: מֵיתִיבִי – הקשו בני הישיבה, שנינו במסכת כלים (פס
 8 א' כ) כִּלִּי עֵץ מֵאֵימַתִּי מְקַבְּלִין בַּיּוֹמָא, הַמְּפָה, וְהַעֲרִיבָה שֶׁל תִּינוּק,
 9 מְקַבְּלִים טוּמְאָה מִשִּׁישִׁיפָם – משישפשפם, את ארוכות המיטה,
 10 בְּעוֹר הָרֵג כְּדִי לְהַחֲלִיקוֹן וְלִיפּוֹתוֹן, שֶׁאוּ הוּא גַמַר מִלְּאֲכַתָּן. וְקִשָּׂה,
 11 וְאִי וְאוֹם) מְטָה מְסוּנָת (היא) מְעַל גְּבָה, כִּמוֹ שְׂאֵמַר רַבִּי יוֹחֲנָן,
 12 וְנִמְצָא שְׂאֵרוֹכוֹת הַמִּיטָה מְכוּסוֹת בְּחַבְלִים הַכְּרוּכִים עֲלֵיהֶן. לְמָה
 13 לִי שִׁפְתֵּי [שְׁפֹשׂוֹן] עוֹר הָרֵג כִּיוֹן שְׂאֵינן נֹרָאִים וְאֵין יוֹפִיין נִיכַר.
 14 הגמרא חוזרת בה ומפרשת את ההבדל בין מיטה לדרגש באופן
 15 אחר: אֶלָּא הָיָא – זה זה, בין מיטה ובין דרגש, סירוגו של כל
 16 אחד מהם הוא מתוכו, דרך הנקבים שבארוכות המיטה, ולכן שייך
 17 במיטה שפשוף ליפות את ארוכות המיטה שהן מגולות ונראות,
 18 אלא שבמטה אעוילי ואפוקי – מכניסים ומוציאים את חבליה
 19 בכיווני – בנקבים שבארוכות, ואילו בדרגש אעוילי ואפוקי –
 20 מכניסים ומוציאים את ראשי הרצועות התלויות בשפת העור,
 21 בַּאֲבָקָתָא – בלולאות התלויות בנקבי הארוכות, ואין הרצועות
 22 נכנסות לתוך ארוכות המיטה אלא הלולאות הן הנכנסות בהן,
 23 ובלולאות אלו נכנסות הרצועות ונקשרות.
 24 הגמרא מביאה את פסק ההלכה: אָמַר רַבִּי יַעֲקֹב, אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ
 25 כֵּן לׁוי, הַלְּבָב בְּרַבֵּן שְׁמַעוֹן בֶּן גְּמְלִיאֵל, שְׂמַתִּיר אֵת לולָאוֹת הַדְּרָגֶשׁ
 26 והוא נופל מאילו.
 27 דין נוסף אודות כפיית המיטה לאבל: אָמַר רַבִּי יַעֲקֹב בַּר אֲמִי, מְטָה
 28 שְׁקָלִיתָיָהּ – שני העצים שמשני צידיה שמניחים עליהם את
 29 הכילה, יוצאים מן המיטה, שהם מחוברים אליה, ובגללם אין יכול
 30 לכפותה, וזקפה על ראשה או על מרגלותיה, כשארוכותיה כלפי
 31 מעלה, וידוי בכך.
משנה
 32 המשנה מבארת עוד מדיני המלך וזכויותיו במלחמות ובנכסי
 33 אחרים: וּמוֹצִיא הַמֶּלֶךְ אֵת הַעַם לְהִלָּחֵם מִלְּחַמַּת הַרְשׁוּת – מלחמה
 34 שאין חיבים בה, עַל פִּי בֵּית דִּין שֶׁל שְׁבַעִים וְאֶחָד שֶׁהִרְשׁוּהוּ עַל כֵּךְ.
 35 וְפּוֹרֵץ הַמֶּלֶךְ גְּדוּרוֹת שֶׁל אַנְשִׁים אַחֲרֵים כְּבָדֵי לַעֲשׂוֹת לוֹ בְּתוֹךְ
 36 רְשׁוּתֵם דְּרָהּ שְׁבִיל לְשַׁדְּהוֹ וְלִכְרַמּוֹ, וְאֵין אִדָם מְטָה – מוחה כְּרִיד,
 37 כִּי זְכוּתוֹ הִיא. דְּרָהּ הַמֶּלֶךְ אֵין לוֹ שִׁיעוֹר לְרוֹחֲבוֹ, וְלִפְיֵךְ הוּא יִכּוֹל
 38 לְשַׁלֵּט מֵהֵם דְּרָךְ כָּכֵל רוֹחֵב שִׁירְצָה. וְבַעַת כִּיבּוֹשׁ מִלְּחָמָה, כֵּל הַעַם
 39 בְּוּרָן אֵת נִכְסֵי אוֹיְבֵיהֶם, וְנוֹתְנִין לוֹ מִה שְׁבוּזוֹ, וְהוּא נוֹטֵל אֵת הַתְּלָךְ
 40 הַיִּפָּה בְּרֵאשׁ וְנוֹטֵל מִמֶּנּוּ מִחֲצָה, וְרַק אַחַר מִכָּן נוֹטֵלִים הֵם.
גמרא
 41 שנינו במשנה, ומוציא למלחמת הרשות על פי בית דין של שבעים
 42 ואחד. הגמרא דנה מדוע חזרה המשנה על דין זה, אחר שכבר
 43 הובא בראש המסכת. ושאלת הגמרא: תַּנְיָא הָאָמַר יוֹמָא – כבר
 44 שנינו פעם אחת, לעיל (ב), אֵין מוֹצִיאִין מִלְּחַמַּת הַרְשׁוּת אֶלָּא עַל
 45 פִּי בֵּית דִּין שֶׁל שְׁבַעִים וְאֶחָד, וּמדוע חזרה המשנה על דין זה שוב.
 46 מתרצת הגמרא: אֵינִי דְּתַנְיָא כֵּל מִיַּלִּי דְּמֶלֶךְ – אגב כך ששנה התנא
 47 במשנה את כל דיני המלך, תַּנְיָא נְפִי – שנה שוב דין זה שמוציאים
 48 מִלְּחַמַּת הַרְשׁוּת עַל פִּי בֵּית דִּין שֶׁל שְׁבַעִים וְאֶחָד, הַשִּׁיךְ גַּם הוּא
 49 לְדִינֵי הַמֶּלֶךְ.
 50 הגמרא דנה אודות זכויות המלך בעמו: בְּסַפֵּר שְׁמוּאֵל (שמואל א' ח
 51 י"ח) נֹאמַר שְׁכַאֲשֶׁר בִּיקְשׁוּ יִשְׂרָאֵל עֲלֵיהֶם מֶלֶךְ, אֱמַר לָהֶם שְׁמוּאֵל
 52 אֵת הַדְּבָרִים שְׁעוּשֵׁי הַמֶּלֶךְ שֶׁרָצוּתָו. וְהֵם. וְכֵן נֹאמַר שֶׁם: וְיֹאמְרוּ זֶה

המשך ביאור למסכת סנהדרין ליום שישי עמ' ב

1 קידושי מירב לעדריאל נעשו בעבירה, משום שקידושי דוד במירב
2 היו קידושי גמורים, ועל כן אמר רבי יוסי בברייתא הקודמת
3 ששתיהן היו נשותיו, כפי שלמד מן הפסוקים הללו, ולא מיעט מן
4 הכתוב 'את אשתי את מיכל' שמירב לא היתה אשתו.
5 הגמרא מבררת את דעת רבי יהושע בן קרחה בביאור הפסוק בו
6 נאמר שמיכל היתה אשת עדריאל, ושמונה למד רבי יוסי כשיטתו
7 ולא כדעת רבי יהושע בן קרחה. שואלת הגמרא: ורבי יהושע בן
8 קרחה, הסובר שמירב לא היתה אשת דוד, נמי – אף הוא מה יענה
9 לדברי רבי יוסי, ה'קת'ב' את חמשת בני מיכל בת שאול אשר ילדה
10 לעדריאל בן ברזלי המחולתי, ומכאן יש ללמוד כדעת רבי יוסי
11 שמירב היתה אשת דוד, וכאמור לעיל, ושלא כדעתו. מתרצת
12 הגמרא: אמר ר' רבי יהושע בן קרחה, יש לדרוש ולומר בפסוק זה
13 דרשה אחרת, שנאמר בפסוק ואת חמשת בני מיכל אשר ילדה
14 לעדריאל בן ברזלי המחולתי, וקשה, וכי מיכל ילדה אותם, והלא
15 מירב ילדה אותם, שהיא אשתו לעדריאל ולא מיכל, אלא מה
16 שהיה שם הוא שמירב ילדה אותם ומיכל ילדה אותם, והלא
17 שגדלה אותם לפיכך נקראו על שמה של מיכל כאילו היא ילדתם,
18 וללמדך בא הכתוב, שכל המגדל יתום בתוך ביתו מעלה עליו
19 הקתוב ומחשיבו פאילו ילדו.
20 הגמרא מביאה מקורות נוספים מדברי אמוראים בענין זה
21 שהמגדל או המלמד תורה את בן חבירו נחשב כאילו ילדו: (ה'נינא
22 קרא יוחנן ואשתו אלעזר ונאולה ושמואל בלימודי' סימן הוא
23 לארבע המימרות דלהלן). רבי הנינא אומר, מהקא – מפסוק זה יש
24 ללמוד שהמגדל את בנו של חבירו בביתו, נחשב כאילו ילדו,
25 שנאמר על עובד בנה של רות מבועז (רות ד) ויתקראנה לו השקנות
26 שם לאמר ילד בן לנעמי, וקשה, וכי נעמי ילדה את עובד, והלא רות
27 ילדה אותו, אלא על כרחך רות ילדה אותו ונעמי ילדה אותו, וכיון
28 שגידלה אותו לפיכך נקרא על שמה כאילו הוא ילדתו. רבי יוחנן
29 אומר, מהקא יש ללמוד זאת, שנאמר אודות כלב בן יפונה
30 (דברי הימים א ד יח) ואתו (היהודית) ילדה את ירד אבינודו וגו' ואת
31 חב רבי שוכו ואת יקותיאל אבי נחום ואלה בני בתיה בת פרעה
32 אשר למח (לו) מרד, ומרד זה כלב שנשא את בתיה בת פרעה אחר
33 שנתיגירה, ולמה נקרא שמו בפסוק מרד, לפי שמרד בעצת מרגלים.
34 וקשה, שהלא בני בתיה שנזכרו בפסוק הם כינויים למשה רבינו,
35 וכי בתיה ילדה את משה, והלא יוכבד ילדה אותו, ומדוע אומר
36 הפסוק שהוא בן בתיה. אלא שיוכבד ילדה את משה וכתיה ילדה
37 אותו, לפיכך נקרא משה על שמה של בתיה כאילו הוא בנה. רבי
38 אלעזר אומר, מהקא יש ללמוד זאת, שנאמר (תהילים עו ט) ואלה
39 בנות עמך בני יעקב ויוסף סלה, והיינו היוצאים ממצרים, שהם
40 בני השבטים. וקשה, וכי יוסף ילד את כל השבטים, והלא יעקב ילד
41 אותם. אלא שכיון שיעקב ילד ויוסף בילבל – פרנס אותם במצרים,
42 לפיכך נקראו על שמו כאילו הם בניו. אומר רבי שמואל בר נחמני,
43 אומר רבי יוחנן, כל המלמד את בן חבירו תורה, מעלה עליו הקתוב
44 ומחשיבו אותו פאילו ילדו, שנאמר (במדבר ג א) ואלה תולדות אהרן
45 ומשה' וכת'ב בפסוק שלאחריו (ס ג) ואלה שמות בני אהרן
46 הכהן גדב ואביהוא אלעזר ואיתמר, ולא נתפרשו כלל בניו של
47 משה, לומר ר' שמהן ילד אותם ומשה לימד אותם תורה. לפיכך
48 נקראו על שמו כאילו הם בניו, ולמדנו שהמלמד תורה לבן חבירו
49 נחשב כאילו ילדו.
50 הגמרא מביאה דרשה נוספת אודות לידת בניו וגידולם: נאמר
51 בפסוק (ישעיה כט כב) לכן בה אומר ה' אל בית יעקב אשר פדה את
52 אברהם, ויש לבאר, וכי היכן מצינו ביעקב שפדאו לאברהם. אומר

53 רב יהודה הכוונה היא שפדאו יעקב לאברהם מצער גידול בניו,
54 שעל אברהם היה מוטל טורח גידולם, שנאמר (בראשית כו ד)
55 ויהי ביתי את ירעף בכוכבי השמים, ופדאו יעקב בכך שהוטל עליו
56 טורח זה. והיינו דכת'ב – וזהו מה שנאמר שם בהמשך הפסוק 'לא
57 עתה יבוש יעקב וגו' ולא עתה פניו יחורו, וכוונת הפסוק 'לא עתה
58 יבוש יעקב' מאבי יצחק, ולא עתה פניו יחורו מאבי אברהם,
59 שאין לו ליבוש מאברהם, שהרי פדאו וחילצו מצער גידול בניו,
60 שהיה מוטל עליו ונטלו על עצמו.
61 הגמרא שבה לדון בקידושי פלטי למיכל. שואלת הגמרא: מצינו
62 סתירה בכתובים אודות שמו של פלטי, שבמקום אחד כת'ב (שמואל
63 א כה מד) ושאל נתן את מיכל בתו אשת דוד לפלטי בן ליש אשר
64 מגלים, ובמקום אחר כת'ב (שמואל ב' ג טו) וישלח איש בשת ויקחה
65 מעם איש מעם פלטיאל בן ליש, והפסוקים סותרים זה את זה אם
66 היה שמו פלטי או פלטיאל. מתרצת הגמרא: אומר רבי יוחנן, באמת
67 פלטי שמו, ולמה נקרא עתה שמו פלטיאל, משום שפלטי אל מן
68 העבירה מלהיכשל בה, שהרי היתה מיכל אשתו של דוד ואסורה
69 לו, וסייע בידו הקב"ה שלא נכשל בה. מה עשה כדי שלא יכשל
70 באיסור אשת איש, נעץ חרב בינו לבינה, ואמר, כל העוסק בדבר זה
71 לבוא עליה, ויקר בחרב זה. שואלת הגמרא: והכת'ב על פלטי
72 כאשר ניטלה ממנו מיכל (שמואל ב' ג טו) ויולך אתה אישה הלוך ויבכה
73 אחריה עד בחרים, וממה שקראה לו התורה 'אישה', משמע שבא
74 עליה. מתרצת הגמרא: פלטי נקרא 'אישה' על שם שנעשה לה
75 כ'אישה', שגידלה והיבבה כפי איש מגדל ומחבב את אשתו, אך
76 באמת לא קרב אליה כלל. שואלת הגמרא: והכת'ב – והרי נאמר
77 שם עוד שבלכתה הלך ה'לה ויבכה אחריה, ומשמע שבכה על
78 אשתו ההולכת ממנו. מתרצת הגמרא: בכייתו היתה על המצוה
79 דאילו מיניה – שנלקחה ממנו עתה, שעד עתה היתה בידו כל העת
80 מצוה, שנתגבר על נסיונו ולא בא עליה, ועתה היא נלקחת ממנו
81 ושוב לא יקיים מצוה זו. הגמרא דורשת את המשך הפסוק: וילך
82 אתה אישה הלוך ויבכה אחריה עד בחרים, הכוונה שנעשו שניהם
83 כבחוים שלא מעמו מעם ביאה, מפני שהיו אסורים זה על זה.
84 הגמרא מביאה מדברי אמוראים על גדלותם של צדיקים בכבישת
85 היצר, וביניהם של פלטי: אומר רבי יוחנן, תוקפו – הדבר הגדול
86 והחשוב של יוסף, שנשתבח בו, והוא במה שכפה את יצרו בעת
87 שתבעה אותו אשת פוטיפר, הוא כענותנותו – כדבר קטן ובלתי
88 חשוב של בועז, שאילו היה קורה אצל בועז לא היה נחשב אצלו
89 לנסיין לעומת מה שהתנסה ועמד בו, שכן התגברות בועז על יצרו
90 והימנעו מלבוא על רות בגורן, גדולה בהרבה מהתגברות יוסף על
91 יצרו. תוקפו – הדבר הגדול והחשוב של בועז, שבו נשתבח
92 בהתגברותו על יצרו, הוא כענותנותו – כדבר קטן ובלתי חשוב
93 של פלטי בן ליש, שכן התגברותו של פלטי מלבוא על מיכל גדולה
94 בהרבה מהתגברות בועז על יצרו.
95 הגמרא מפרשת מה היו מעשיהם של בועז ושל פלטי: תוקפו של
96 יוסף ענותנותו של בועז, מבארת הגמרא: מעשהו הגדול של בועז
97 הוא מה דכת'ב – (רות ג) ויהי כחצי הלילה ויחרד האיש וילפת והנה
98 אשה שכבת מרגלתיו, מאי כוננת הכתוב וילפת, אומר רב,
99 שכאשר היתה רות מרגלותיו נעשה בשרו כראשי לפתות – נתקשה
100 איברו כראשו של הירק הנקרא לפת, ואף על פי כן כבש את יצרו
101 ולא בא עליה. וגדול מעשה זה ממעשהו של יוסף, שכן אשת
102 פוטיפר לא היתה פנויה אלא אשת איש ואף לא היתה עמו במיטה.
103 ואילו בועז התגבר אף על פי שהיתה רות פנויה ועמו במיטה.

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן - אדמו"ר הזקן - בעל התניא והשו"ע

1 **טו.** אַרְעֵל־פִּי שִׁינָא הַשֶּׁבֶת וְהוֹסִיף מַחֹל עַל הַקִּדְּשׁ⁶⁴ אֶסּוּר לְאָדָם שִׁיעֲשֶׂה חֲפָצָיו קִדְּשׁ שִׁלּוּה אֶת
2 הַמִּלֶּךְ⁶⁵ דְּהִינּוּ שִׁיבְדִיל אוֹ עַל הַכּוֹס אוֹ בַתְּפִלָּה וְאִפְלוּ חֲפָצִים הָאֶסּוּרִים בַּשֶּׁבֶת עֲצָמָה מְדַבְּרֵי
3 סוּפְרִים⁶⁷ (אֲבָל אִיסּוּרֵי דְבָרֵי סוּפְרִים הַתְּלוּיִם בְּדַבּוּר מִתְרִים מִמַּעַם שְׁנַתְבָּאָר בְּסוּף סִימָן רס"ג⁶⁸ הוּיָן
4 מִבְּקִשְׁת צָרְכּוֹ שְׁאֶסְרוּ קִדְּשׁ שִׁיבְדִיל בַּתְּפִלָּה כְּמוֹ שְׁנַתְבָּאָר בְּסִימָן רצ"ד⁶⁹) וְכֵן יֵשׁ מִתִּירוּן כָּל אִיסּוּרֵי דְבָרֵי
5 סוּפְרִים שְׂאִין בְּהֵם סָרְךְ מְלֵאכָה וְאִינָן אֶסּוּרִים מִשּׁוּם שְׁבוּת אֲלָא מִשּׁוּם עוֹבְדִין דְּחוּל⁷⁰ וְכֵן נוֹהֲגִים בְּמוֹצָאֵי
6 יוֹם הַכַּפּוּרִים כְּמוֹ שִׁיתְבָּאָר בְּסִימָן תרכ"ג⁷¹:

חלק ב סימן רצט שלא לאכול ושלא לשתות ולא לעשות שום מלאכה קודם שיבדיל סעיף טו

ביאורי הלכה

ל] את המלך - ישראל שעשה מלאכה לאחר השבת ללא הבדלה, מותר ליהנות ממלאכתו, ולכך מותר למסור עבודה במוצאי־שבת גם לאדם שידוע שלא הבדיל, וכן מותר לנסוע באוטובוס במוצאי היום, גם אם ידוע שהנהג לא הבדיל⁶⁶.
[לא] עובדין דחול - כגון איסור מדידה בשבת, וכן הכנה משבת לחול⁷⁰.

צינונים והוספות

64 כדלעיל סי' רצג ס"א: נוהגים שמאחרים תפלת ערבית במוצאי שבת כדי להוסיף מחול על הקודש.
65 וראה לקמן סי' תצא ס"ג: מה שאסור בעשיית מלאכה קודם ההבדלה אינו מחמת קדושת יום טוב אלא שהחכמים אסרוהו מטעם שנתבאר בסי' רצ"ט.
66 שש"כ פנ"ט ס"ח (משו"ת ציץ אליעזר חי"א סי' לד, וחי"ב סי' לו).
67 ראה להלן סעיף יט דוגמה מטלטול הנר. ובסי' תרכד סט"ו: שלא אסרו קודם הבדלה אלא אכילה ושתייה ועשיית מלאכה ממש (משא"כ שאר עינויים של יוה"כ פ).
68 קונטרס אחרון ס"ק ח: דהמקבל שבת מבעוד יום על עצמו, אף שמתמא קבל עליו כל חומרות וסייגים השייכים לשבת... מכל־מקום לא קבל מתמא אלא איסורים התלויים בגופו אבל לא התלויים חוץ לגופו, כגון אחר העושה בשבילו שלא יצטרך למחות, והוא הדין לענין אמירה שאין בה משום איסור שליחות דהיינו מה שעושה בשבילו [כגון

לומר לנכרי שיעשה בשביל עצמו, או לומר לישראל שכבר עשה הבדלה שיעשה מלאכה, שאין כאן איסור כלשהו מצד שליחות אלא מצד ממצוא חפצך]... וזה ודאי לא קבל עליו... והוא הדין במוצאי שבת אינו חפץ מסתמא שתושך עליו חומרא זו.
וראה גם לקמן סעיף כא.
69 סעיף א: כשתקנו אנשי כנסת הגדולה לישראל נוסח הברכות ותפלות וקידושים והבדלות תקנו הבדלה בתפלה ... בברכת חונן הדעת... מפני שאסור לתבוע צרכיו במוצאי שבת קודם הבדלה כמו שאסור בשבת עצמו לפיכך קבעוה קודם שאלת צרכיו שבברכות אמצעיות.
70 ראה משנ"ב ס"ק מ.
71 סעיף יא (לענין התקיעה במוצאי יוה"כ): אף על פי שעדיין לא הבדילו בתפלה אעפ"כ אין כאן איסור כלל כיון שהתקיעה אינה מלאכה כלל ואין בה אפילו משום שבות גמור... ולא אסרו בשבת ויום טוב אלא משום עובדין דחול.

שולחן ערוך רבנו הזקן הלכות פסח - לפי לוח "רב יומי"

1 **א** מי שאין לו מצה שמורה משעת לישא ואילך כי אם
2 כזית אחד בלבד לא יאכלנו בתחלת הסעודה קודם
3 אכילת מרור אלא יאכלנו אפיקומן אחר גמר כל הסעודה
4 כדי שישאר טעם מצה בפיו ויברך עליו על אכילת מצה
5 ובתחלת הסעודה יברך המוציא בלבד על לחם משנה
6 שלימות ממצה שאינה שמורה ויאכל ממנו כזית מיד כדי
7 שיהיה הקידוש במקום סעודה כמו שנתבאר בסי' רע"ג
8 ואח"כ יברך על אכילת מרור ויאכל ממנו כזית אחד ואין
9 צריך עוד כזית לכורכו עם מצה כיון שאינה שמורה אינו
10 יוצא בה ידי חובת כריכה ואותו כזית השמור אי אפשר
11 לכרכו עם מרור שלא יבטל מצות עשה של אכילת מצה מן

12 התורה שאינו יוצא ידי חובת מצה באכילת כריכה זו לפי
13 שמצה בזמן הזה מן התורה והמרור הוא מדברי סופרים
14 ומבטל המרור את טעם המצה כמו שנתבאר בסי' תע"ה:
15 **ב** אבל אם יש לו כמה זיתים ממצה שמורה משעת לישא
16 אלא שאין לו מצה שמורה משעת קצירה כי אם כזית
17 אחד בלבד יניח אותו כזית בין שתי השלימות ויברך
18 המוציא ועל אכילת מצה ויאכל אותו כזית עם כזית
19 מהשלימה ואח"כ יברך על אכילת מרור ויאכל ממנו כזית
20 אחד ואח"כ יאכל ממנו כזית שני בכריכה עם מצה שמורה
21 משעת לישא ואחר גמר כל הסעודה יאכל האפיקומן ממצה
22 שמורה משעת לישא.

48 אבל אם יש לו עוד מצה אחת שאינה שמורה לשם מצוה
49 יניחנה לליל שני ובליל ראשון יברך המוציא ועל אכילת
50 מצה ויבצע כזית מהשלימה להמוציא וכזית לעל אכילת
51 מצה מהפרוסה שתחתיה מטעם שנתבאר בסימן תע"ה
52 והאפיקומן והכריכה יעשה גם כן מהפרוסה ומה שנשאר
53 מהשלימה העליונה עם השלימה התחתונה יניח לליל שני
54 עם מצה השלימה שאינה שמורה כלל ויניח השמורה
55 מלמטה ושאינה שמורה מלמעלה וביניהן יניח הפרוסה
56 שנשארה מהשלימה של ליל ראשון לאחר שבצע אפיקומן
57 מפרוסה זו ויברך המוציא ועל אכילת מצה ויבצע מעט
58 מהעליונה להמוציא וכזית מהפרוסה לעל אכילת מצה
59 והכריכה יעשה מהתחתונה השמורה):

60 ז מי שאין לו רק שלש מצות שמורות לשני הלילות ואין
61 מצה אחת מספקת לו בליל ראשון לחלק ממנה לכל בני
62 ביתו שלשה כזיתים לאכילת מצה ולכריכה ולאפיקומן
63 יפרוס מצה אחת חציה לאכילת מצה וחציה לאפיקומן ואחר
64 אכילת המרור יעשה כריכה בחצי מצה ממצות השלימות
65 וישתיירו לו מצה אחת ומחצה לליל שני ויברך המוציא ועל
66 אכילת מצה על הפרוסה שעל גבי השלימה ויחלק ממנה
67 כזית לכל אחד מבני ביתו דכיון שהוא שעת הדחק יש
68 לסמוך על האומרים שבלייל פסח אין צריך לחם משנה
69 שלימות כמו שנתבאר בסי' תע"ה ומהשלימה יעשה הכריכה
70 והאפיקומן:

חלק ג סימן תפב דין מי שאין לו מצה שמורה:

71 א מי שאין לו יין ולא שום משקה שהוא חמר מדינה
72 יקדש על הפת קודם אמירת ההגדה וקודם קידוש יבצע
73 מצה האמצעית לשנים חציה יצניע לאפיקומן וחציה ישים
74 בין שתי השלימות ויאחז שלשתן בידו דהיינו שיאחז
75 בעליונה מלמעלה ובתחתונה מלמטה והפרוסה ביניהן
76 ויברך המוציא ואח"כ יכול להשמיט ידו מתחת התחתונה
77 ויניח שתי ידיו על גבי העליונה ויאמר קידוש היום
78 ושהיינו ואם חל במוציא שבת אומר יקנה"ז ואח"כ יאחז
79 בעליונה ובפרוסה שתחתיה ויברך על אכילת מצה ויבצע
80 משתייהן יחד ויאכל כזית מזו וכזית מזו כמו שנתבאר בסי'
81 תע"ה עיין שם הטעם לכל זה.

82 ולמה אינו מברך על אכילת מצה מיד אחר המוציא לפי
83 שקידוש היום הוא תדיר יותר מברכת על אכילת מצה שהוא
84 נוהג בכל יו"ט ושבת וכל התדיר מחבירו קודם את חבירו:

85 ב ואחר שאכל השני כזיתים מצה לא יאכל יותר קודם
86 אמירת ההגדה אלא מיד יקח ירקות ויאכלם בטיבול
87 ויברך עליהם בורא פרי האדמה אם הם ממיני ירקות שאין
88 דרך ללפת בהם את הפת שאין ברכת הפת פוטרם (עיין
89 סימן קע"ז) ואחר כך אומר מה נשתנה וכל ההגדה עד סוף
90 ברכת גאל ישראל ואחר כך מברך על המרור ואוכל אח"כ
91 הכריכה.

92 ולמה אינו אוכל המרור מיד אחר אכילת המצה קודם
93 ההגדה לפי שמן הדין אין נכון כלל לאכול מצה ומרור

1 ואף שלא יאמר בפיו טעם מצה שמורה משעת קצירה מכל
2 מקום כיון שמעיקר הדין די בשימור משעת לישא א"כ
3 מוטב שישאר בפיו טעם שמורה משעת לישא והשמורה
4 משעת קצירה יברך עליה לתיאבון בתחלת הסעודה ויאכלנה
5 קודם אכילת המרור ממה שיאכלנה שלא לתיאבון אחר גמר
6 כל הסעודה בלא ברכה ויצטרך לברך על אכילת מצה על
7 מצה שמורה משעת לישא קודם אכילת המרור כדי לצאת
8 ידי חובת מצה קודם שיצא ידי חובת מרור וגם כדי לאכלה
9 לתיאבון וגם כדי לפטור בברכה זו את הכזית מצה שמורה
10 משעת לישא שיאכל בכריכה עם מרור דכיון שיש לו מצה
11 שמורה משעת לישא שהיא כשירה מעיקר הדין על כן חייב
12 הוא לאכול ממנה לתיאבון קודם אכילת המרור ולעשות
13 ממנה כריכה וחייב גם כן לברך עליה מעיקר הדין:

14 ג (מי שאין לו מצה כלל אפילו שאינה שמורה כי אם כזית
15 אחד בלבד שמור משעת לישא או משעת קצירה וכן)
16 חולה שאינו יכול לאכול מצה כי אם כזית אחד בלבד יאכל
17 תבשילו ושאר סעודתו בלא נטילת ידים והמוציא ואחר גמר
18 סעודתו יטול ידיו בלא ברכה ויברך המוציא ועל אכילת
19 מצה ויאכל אותו כזית כדי שישאר טעם מצה שמורה בפיו
20 ולא יטעום אחר כך כלום.

21 במה דברים אמורים כשקידש על היין אבל אם אין לו יין
22 ולא שאר משקה שהוא חמר מדינה וצריך לקדש על הפת
23 כמו שיתבאר בסי' תפ"ג אם כן מתחילה יאכל אותו כזית
24 ואחר כך יאכל תבשילו ושאר סעודתו:

25 ד מי שאין לו לשני הלילות רק שלש מצות בלבד שמורות
26 משעת לישא או משעת קצירה יברך ליל ראשון המוציא
27 ועל אכילת מצה על הפרוסה שפרס ממנה כבר כזית
28 לאפיקומן ויאכל ממנה מהשאר כזית אחד להמוציא ועל
29 אכילת מצה וכזית שני יאכל ממנה בכריכה עם מרור
30 וישתיירו לו שתי מצות שלימות לחם משנה לליל ב'.

31 ולא יבצע פרוסה לאפיקומן בליל ב' עד לאחר ברכת
32 המוציא קודם ברכת על אכילת מצה כדי שיברך המוציא
33 על לחם משנה שלימות ועל אכילת מצה יברך על הפרוסה
34 שהפרוסה היא לחם עוני ובה הוא יוצא ידי חובת מצה ולכן
35 יאכל ממנה כזית אחד וכזית אחד יאכל מהשלימה שבירך
36 עליה המוציא כמו שנתבאר בסי' תע"ה וכזית שלישי יאכל
37 מהשלימה בכריכה עם מרור ולא מהפרוסה לפי שיש
38 אומרים שגם ברכת המוציא היא על הפרוסה ולפי דבריהם
39 לא נעשית עדיין שום מצוה במצה השלימה ולכתחלה יש
40 לעשות בכל מצה מצוה אחת כמו שנתבאר בסימן תע"ה
41 ואחר גמר כל הסעודה יאכל אפיקומן מחתיכה שפרס בין
42 המוציא לעל אכילת מצה:

43 ה ואם אפשר לו לשייר פרוסה קטנה כזית מליל ראשון
44 ישייר ויניחנה בליל שני בין שתי השלימות שכן צריך
45 לעשות לכתחלה שיהיה לו לחם משנה מלבד הפרוסה
46 שמברך עליה על אכילת מצה כמו שנתבאר בסי' תע"ה:

47 ו (וכל זה כשאין לו רק שלש מצות שמורות לשני הלילות

47 אכל האפיקומן בביתו וגם עדיין לא גמר ההלל בביתו
48 ואסור לשתות יין קודם גמר ההלל.

49 ואף על פי כן יכול הוא לברך להם בורא פרי הגפן אף
50 שאינו טועם עמהם כלום לפי שברכת בורא פרי הגפן זו
51 שעל כוס של קידוש אינה כשאר ברכות הנהנין שאינן חובה
52 על האדם ולכן אם הוא אינו נהנה כלום אינו יכול לברך
53 כדי להוציא את מי שאינו יודע לברך כמו שנתבאר בסי'
54 קס"ז אבל ברכת בורא פרי הגפן זו היא חובה כמו קידוש
55 ולכן דינה כמו קידוש עצמו שיכול לקדש לאחרים שאינן
56 יודעין לקדש אף שהוא עצמו אין צריך לקידוש זה כמו
57 שנתבאר בסי' רע"ג ע"ש:

58 ב ואחר כך יאכילם ירקות בטיבול ויברך להם בורא פרי
59 האדמה אם אין בהם מי שיודע לברך ואף שהוא לא
60 יטעום מהירקות שהרי כבר אכל האפיקומן אף על פי כן
61 יכול לברך להם לפי שגם ברכת בורא פרי האדמה זו אינה
62 כשאר ברכת הנהנין שהן רשות אלא היא כמו חובה מחמת
63 תקנת חכמים שתקנו לאכול ירק קודם ההגדה ואי אפשר
64 לאכול בלא ברכה ולכן דינה כבורא פרי הגפן של קידוש
65 שיכול לברך להם אף שאינו טועם כלום עמהם:

66 ג ואח"כ אומר לפנייהם מה נשתנה וכל ההגדה בלשון
67 שהם מבינים (או יפרש להם הענין שצריך לומר מעיקר
68 הדין עיין סימן תע"ג) ואח"כ הלל עד סוף ברכת אשר גאלנו
69 אף אם אינן מבינים הלשון ואח"כ יברך להם בורא פרי
70 הגפן לפי מנהג מדינות אלו שנתבאר בסי' תע"ד אם אין
71 בהם מי שיודע לברך וישתו כל אחד כוסו ואח"כ יאכלו
72 מצה ומרור והוא יברך להם על אכילת מצה ועל אכילת
73 מרור שכל ברכות המצות אף מי שיצא כבר ידי חובתו יכול
74 להוציא אחרים שאינן יודעין וגם המוציא יכול לברך להם
75 אם אין בהם מי שיודע לברך אף שהוא אינו טועם עמהם
76 לפי שברכת המוציא של אכילת מצה בליל ראשון הוא
77 חובה כמו אכילת מצה עצמה ודינה כבורא פרי הגפן של
78 קידוש כמו שנתבאר בסימן קס"ז ואח"כ יניחם לאכול
79 הכריכה וכל הסעודה עד לאחר ברכת המזון ובתוך כך ילך
80 הוא לבית אחר ויעשה כסדר הזה וכן לבית שלישי ורביעי.

81 אבל אינו יכול לברך להם ברכת המזון כיון שלא אכל
82 עמהם והתורה אמרה ואכלת ושבעת וברכת מי שאוכל הוא
83 יברך עיין סי' קפ"ו (כי שם נתבאר שמדברי סופרים הוא
84 שאינו רשאי לברך להם ברכת המזון ומקרא זה אסמכתא
85 בעלמא הוא) ע"ש:

86 ד ואח"כ ילך לביתו לגמור ההלל וההגדה לבני ביתו
87 ואח"כ ילך לבתייהם לגמור להם ההלל וההגדה והם
88 שותים כוס רביעי והוא אינו שותה עמהם כיון שכבר שתה
89 ד' כוסות.

90 (ואם הוא רוצה יכול להקדים לגמור ההלל והגדה בבתייהם
91 ויכול לשתות כוס רביעי בבית אחד מהם.)

92 ואם הם אינן יודעין לברך ברכת המזון יקרא הוא עמהם כל
93 ברכת המזון מלה במלה ואינו כמברך לבטלה כיון שהן
94 עונין אחריהם כל מלה ומלה והרי הוא כמקרא את הקטן

1 קודם ההגדה (שהרי במצות ההגדה נאמר והגדת לבנך ביום
2 ההוא לאמר בעבור זה ודרשו חכמים בעבור זה בעבור מצה
3 ומרור המונחים לפניך ואם כבר אכל מהם האיך שייך לומר
4 בעבור זה) אלא שמצה מוכרח הוא לאוכלה קודם ההגדה
5 כיון שצריך הוא לקדש על הפת ואי אפשר לו לקדש אחר
6 ההגדה לפי שלא יוכל לאכול הירקות קודם ההגדה שאסור
7 לטעום כלום קודם קידוש:

8 ג ואחר הכריכה אוכל כל סעודתו ואח"כ אפיקומן וברכת
9 המזון וגומר ההלל וההגדה ולא יאמר הברכה שבחתימת
10 יהללך או שבחתימת ישתבח לפי שהברכה זו לא נתקנה
11 בליל פסח אלא על הכוס משא"כ ברכת אשר גאלנו שמברך
12 אותה אף בלא כוס לפי שנתקנה כנגד ברכת שעשה נסים
13 לאבותינו שמברכין על כל הנסים בלא כוס:

14 ד וכל זה כשאין לו יין כלל ולא שום משקה שהוא חמר
15 מדינה אבל אם יש לו כוס אחד יין או חמר מדינה יקדש
16 עליו ולא יקדש על הפת אף אם בשאר ימים טובים ושבתות
17 הוא מקדש על הפת, מכל מקום בלילה זה כשתקנו חכמים
18 ד' כוסות תיקנו לקדש על היין ולא על הפת:

19 ה ואם יש לו שני כוסות יקדש על הראשון ואח"כ יאמר
20 ההגדה בלא כוס וברכת המזון יברך על כוס השני.

21 ואף שאין מעבירין על המצות והיה ראוי לומר ההגדה על
22 כוס שני, מכל מקום כיון שתקנו חכמים בליל זה כוס
23 לברכת המזון וכוס להגדה ושני כוסות הללו שקולין הן
24 ששניהם מתקנת חכמים בלילה זה א"כ כשלא נשאר לו רק
25 כוס אחד ראוי יותר לברך עליו ברכת המזון שאף בלא תקנה
26 זו יש אומרים שכל ברכת המזון טעונה כוס אפילו ביחיד
27 כמו שנתבאר בסי' קפ"ב.

28 אבל כשאין לו רק כוס אחד בלבד מקדש עליו ואינו מניחו
29 לברכת המזון ומקדש על הפת לפי שיש אומרים שאין
30 מקדשין על הפת כלל כמו שנתבאר בסי' ער"ב:

31 ו ואם יש לו ג' כוסות מקדש על אחד ואומר ההגדה על
32 אחד וברכת המזון על אחד ואינו מניח אחד להלל
33 שלאחר ברכת המזון (כדי לומר עליו יהללך) לפי שאין
34 מעבירין על המצות.

35 ואם יש לו ארבע כוסות ישתה כולם בליל ראשון ולא יניח
36 אחד מהם לליל שני לפי שליל ראשון הוא עיקר שאנו
37 בקיאיין בקביעת החודש ויודעין אנו שיום ראשון הוא קודש
38 והשני חול ואין אנו נוהגין בו קודש אלא כדי שלא לזלזל
39 במנהג אבותינו:

חלק ג סימן תפג דין מי שאין לו יין:

40 א מי שרוצה לעשות הסדר בהרבה בתים לפי שאין בהם
41 מי שיודע לקדש ולומר ההגדה והלל וברכת המזון
42 וצריך להוציאם ידי חובתם כיצד יתנהג יעשה הסדר תחלה
43 בביתו עד לאחר שתיית כוס ברכת המזון ואז אם ירצה לילך
44 לבית אחר יקח כוסו של אחד מבני הבית ויברך עליו בורא
45 פרי הגפן וקידוש היום ושהחיינו ויחזיר להם הכוס וישתו
46 כל אחד מכוסו אבל הוא לא יטעום כלום מהכוס שהרי כבר

25 ויברך שם עיין סי' קע"ח ותע"ט:
 חלק ג סימן תפד מי שרוצה לעשות הסדר בהרבה בתים:
 26 א מי שנשבע שלא לאכול מצה בליל פסח כופין אותו
 27 לאכול שאין השבועה חלה לבטל שום מצוה ממצות
 28 התורה שכבר מושבע ועומד הוא עליהם מהר סיני.
 29 ובין שאכל בליל פסח ובין שלא אכל היו מלקין אותו על
 30 שנשבע לבטל את המצוה דכיון שאי אפשר לו לבטלה
 31 שהרי כבר מושבע הוא לקיימה א"כ הרי זה כנשבע לעשות
 32 דבר שאי אפשר לעשותה כלל שלוקה משום שבועת שוא
 33 כמו שנתבאר ביו"ד סימן רל"ו:
 34 ב במה דברים אמורים כשפירש ליל פסח בין שנשבע
 35 בלילה זה בין שנשבע קודם לכן אבל אם נשבע סתם
 36 שלא יאכל מצה ולא הזכיר ליל פסח מתוך שחלה שבועתו
 37 על מצת הרשות דהיינו שלא יאכל מצה קודם לילה זה
 38 ואחריה חלה גם כן על מצת מצוה שבליל זה שהשבועה
 39 חלה לבטל את המצוה בשב ואל תעשה על ידי שכולל עמה
 40 בשבועה גם דבר הרשות.
 41 וכל זה בשבועה (ונוסח לשון שבועה מן התורה או מדברי
 42 סופרים עיין ביורה דעה סי' רל"ז) אבל אם נדר שלא לאכול
 43 מצה בליל פסח כגון שאמר אכילת מצת מצוה עלי קונם
 44 אסור לאכלו שהנדרים חלים על דבר מצוה כמו שנתבאר
 45 ביורה דעה סי' רט"ו ומכל מקום כופין אותו להתיר נדרו
 46 על ידי שאלה וחרטה כמו שנתבאר ביורה דעה שם:
 חלק ג סימן תפה דין מי שנשבע שלא לאכול מצה:

1 ומלמדו ברכת המזון אחר אכילתו ואח"כ ילך לביתו לגמור
 2 ההלל וההגדה לבני ביתו והם שותים כוס הרביעי והוא אינו
 3 שותה עמם אם כבר שתה באחד מהבתים):
 4 ה ואם הוא רוצה יכול לגמור ההלל והגדה מתחלה בביתו
 5 ואח"כ ילך לבתים אחרים לקדש להם ולומר להם
 6 ההגדה והלל ולא יטעום עמם אף מן הכוס רביעי אם כבר
 7 שתה כוס הרביעי בביתו.
 8 ואם הוא רוצה להקדים לעשות כל הסדר בבתיים אחרים
 9 ולילך אח"כ לביתו להתחיל הסדר מקידוש ואילך הרשות
 10 בידו ויזהר שלא לטעום כלום בבתיים שאסור לטעום קודם
 11 קידוש והוא אינו יוצא במה שמקדש בבתיים כיון שאינו
 12 סועד שם בבתיים ואין קידוש אלא במקום סעודה:
 13 ו אבל אינו יכול לקדש בתחלה בביתו ולעשות כל הסדר
 14 עד לאחר הכריכה ולילך אח"כ לבית אחר לעשות כן לפי
 15 שאסור לאדם לעקור מסעודתו קודם ברכת המזון לילך
 16 לבית אחר אף שדעתו לחזור למקומו לאכול עוד ולברך
 17 אח"כ אלא אם כן הולך לדבר מצוה עוברת כמו שנתבאר
 18 בסי' קע"ח וקפ"ד וכאן אין מצוה עוברת שהרי יכול לעשות
 19 הסדר בבתיים אחרים לאחר שיגמור סעודתו ויברך ברכת
 20 המזון בביתו.
 21 ומכל מקום יכול לעקור מסעודתו קודם אכילת האפיקומן
 22 וילך לבית אחר ויעשה להם כל הסדר ויאכל שם עמם
 23 האפיקומן ויברך שם עמם ברכת המזון אם היתה דעתו
 24 לכך מתחלה כשברך המוציא שיגמור סעודתו בבית אחר

לְקוּטֵי תוֹרָה פֶּרֶשֶׁת וְאַתְחַנֵּן – הַפְרָשָׁה הַחֲסִידִית

שִׁמְעַי יִשְׂרָאֵל

15 קְרִיאַת־שִׁמְעַי – שְׁחִרְיָה, וְעֵרְבִית – וְאָף עַל פִּי כֵן אֵינִם
 16 מְגִיעִים לְבַחֲיַנְתָּ וְאַהֲבָתָּה.
 17 אָף הֶעֱנַנְךָ הוּא:
 18 כִּי הִנֵּה כְּתִיב: "רְאֵה נִתְּנִי לִפְנֵיךָ הַיּוֹם אֶת הַחַיִּים וְכוּ"
 19 (דְּבָרִים ל, טו), "וּבַחֲרַתְּ בַחַיִּים" (שם, ט) – "לְאַהֲבָה אֶת הַיְיָ"
 20 אֱלֹקֶיךָ" (שם, כ) – "בְּכָל לְבָבְךָ" (שם, ו) – "כִּי הוּא חַיִּיךָ" (שם,
 21 כ). הֵינִי כָּל אֶחָד וְאֶחָד שְׂרוּצָה לְעֵבוֹד ה', צְרִיף לַיְדַע
 22 בַּתְּחִלָּה הַבְּחִירָה שְׁלוֹ. וְלָכֵן כְּתִיב: "וּבַחֲרַתְּ בַחַיִּים".
 23 וְצְרִיף לְהִבִּין: מִי הוּא שְׂאֵינוֹ רוּצָה לְבַחֵר בַּחַיִּים?!
 24 וְהֵלֵא כָּל אֶחָד וְאֶחָד אוֹהֵב חַיִּים! וְאֶדְרְבָה, מִי שְׂאוֹהֵב
 25 חַיִּים הוּא אֶדְרְבָה אוֹהֵב אֶת הַהִיפּוּף, דְּהֵינִי תַעֲנוּגֵי
 26 עוֹלָם־הַיְוָה. וְאֵיךְ כְּתִיב: "וּבַחֲרַתְּ בַחַיִּים" – "לְאַהֲבָה אֶת
 27 הַיְיָ" אֱלֹקֶיךָ, וְהֵלֵא הַיְצַר־הָרַע אוֹהֵב אֶת הַחַיִּים!
 28 אָף צְרִיף לַיְדַע מָה נִקְרָא "חַיִּים"?

1 "שִׁמְעַי יִשְׂרָאֵל, הַיְיָ"ה אֱלֹקֵינוּ הַיְיָ"ה אֶחָד. וְאַהֲבָתְּ כו'
 2 (דְּבָרִים ו, ה);
 3 וְצְרִיף לְהִבִּין, לְמָה הַזְכִּיר ב' פְּעָמִים הַיְיָ"ה?
 4 וְעוֹד, לְמָה הִפְסִיקוֹ אֲנָשִׁי כִּסְת־הַגְּדוּלָּה בֵּין "אֶחָד"
 5 לְ"וְאַהֲבָתְּ" ב' בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד?
 6 וְגַם צְרִיף לְהִבִּין פִּירוּשׁ "שִׁמְעַי", שֶׁהוּא לְשׁוֹן אִסְיֹפָה
 7 – מְלֶשֶׁן "וַיִּשְׁמַע שְׂאוּל אֶת הָעָם" (שְׂמוּאֵל א' טו, ד), וְגַם
 8 לְשׁוֹן הַבְּנֵה.
 9 וְהִנֵּה "וְאַהֲבָתְּ" הוּא לְשׁוֹן צִוּוּי, וְגַם לְשׁוֹן עֲתִיד.
 10 פִּירוּשׁ: שְׂאוּמֵר הַכְּתוּב, שְׂפָשְׁפִיעֵמִיק בְּדַעְתּוֹ, וְיִבִּין
 11 שְׁ"הַיְיָ"ה אֶחָד – יְבוֹא לְבַחֲיַנְתָּ "וְאַהֲבָתְּ" – לְשׁוֹן עֲתִיד,
 12 "בְּכָל לְבָבְךָ" – "בְּשֵׁנֵי יְצְרִיךָ", שְׂאִפִּילוֹ הַיְצַר הָרַע הוּא
 13 נִכְנַע וּבִטֵּל לְגַבֵּי אַהֲבַת ה'.
 14 וְהִנֵּה כָּל אֶחָד וְאֶחָד אוֹמֵר ב' פְּעָמִים בְּכָל יוֹם

40 שהוא הארה הנמשך ומתפשט להוות יש מאין. דהיינו, 40
 41 ששמו יתברך מחיה בעצמו.
 42 דהא "פי נשגב שמו לבדו" (תהלים קמח, יג) כתיב, ששמו
 43 הוא "נשגב", "הודו - על ארץ ושמים", שאפילו "על
 44 ארץ ושמים" אינו אלא "הודו" - זיו הארה מהאותיות.
 45 והוא בחינת "בדבר ה' שמים נעשו" (תהלים לג, ו), שיש בו
 46 התחלקות הזמן. דהיינו: ביום א' - "יהי אור" (בראשית א, ג),
 47 ביום ב' - "יהי רקיע"; "ובטובו מחדש בכל יום תמיד
 48 מעשה בראשית".

49 והענין הוא כך:
 50 שבכל יום ויום מתגלה "דבר יום ביומו"². היינו בחינת
 51 האותיות והדבור הנמשך מבחינת המדה שביום ההוא.
 52 דהיינו, ביום א' נמשך אותיות "יהי אור" מבחינת מדת
 53 החסד; ביום ב' "יהי רקיע" וכי';
 54 ויום שבת הוא חוזר למקורו כמו שהיה - במשל אדם
 55 שהוא מחשב או מדבר, וכשיכול מדבורו או ממחשבתו
 56 חוזר למקורו הראשון; כך בפניכול אצלו יתברך נקרא
 57 (שמות ב, ט): "שבת להויה אלקיך".

58 ופירוש "ישראל" הוא: "ישראל עלה במחשבה".
 59 ובשמותבונן ש"הויה אלקינו" - שם "הויה" הוא
 60 בחינת צמצום, והתפשטות, והמשכה; והוא להיות
 61 "אלקינו" - בחינת מחשבה-עילאה להיות התהוות
 62 נשמות ישראל, שנתהוו מבחינת מחשבה-עילאה, שהוא
 63 גבוה יותר מבחינת "הויה אחר" שהוא צמצום,
 64 והתפשטות, והמשכה להיות בחינת דבור; שמה שרש
 65 התהוות ז' רקיעים, והארץ, וד' רוחות העולם הנרמזים
 66 בחי' ד' ד"אחר". וכנ"ל במשל, מהלב נמשך חיות
 67 לדבור, וגם למוח לחשוב ולהרהר, והרי המשכה
 68 לבחינת מחשבה הוא גבוה יותר כי. וזהו שנאמר ב'
 69 שמות הויה".

70 וכך יובן גם פן למעלה, שפירוש "הויה אלקינו",
 71 היינו "נשמות ישראל עלו במחשבה", הוא גבוה יותר
 72 מבחינת ההמשכה דבחינת דבור, ואפילו מבחינת
 73 מלאכים, "וברוח פיו כל צבאם כו" (תהלים לג, ו).

74 והענין:
 75 שבחינת "הויה אחר", אין נופל לשון "אחר" כי אם
 76 בהשתלשלות בחינת "שמים וארץ" כו, שהם בחינת
 77 ששה קצוות רוחניים וגשמיים כו, והוא יתברך אחר
 78 בהם, לפי שהם בטלים אליו יתברך³. אבל בחינת "הויה
 79 אלקינו" הוא המשכה מבחינת "יחיד"; שהוא יתברך

1 הנה כתיב (בראשית א, יז):
 2 ויאמר אלהים יהי רקיע וכו', ויהי מבדיל כו. ויעש
 3 אלקים את הרקיע, ויבדל בין המים אשר מתחת לרקיע,
 4 ובין המים אשר מעל לרקיע.
 5 וצרף להבין, למה שינה במאמר זה יותר מבשאר
 6 מאמרים - שנאמר ענין הבדלת הרקיע שני פעמים: "ויהי
 7 מבדיל", "ויבדל".

8 אך הנה "מבשרי אחזה אלוה" (איוב יט, כו):
 9 למשל: כל החיות שבאדם נמשך מהלב. דהיינו על
 10 דרך משל, התהוות הקול והדבור הוא: שנמשך מהלב
 11 להריאה, ומהריאה לקנה, וזהו קול ודבור שיוצא מהם.
 12 וגם אפילו המוח מקבל חיות מן הלב - שעולה מן הלב
 13 למוח לחשוב ולהרהר.

14 והנה זהו בחינת המשכת חיות רוחני מהלב, שיומשך
 15 מזה הדבור והמחשבה. וכן נמשך כמו כן מהלב חיות
 16 גשמי לכל האברים, והוא דם הנמשך מהלב לכל
 17 האברים. ומזה נעשה גידול הבשר. ודם זה נעשה
 18 מהמאכל שמתברר בקיבה וכבד, והמוכר עולה ללב,
 19 והפסולת יוצא דרך בני-מעיים לחוץ. וכל זה הוא
 20 מתחלק על ידי הפרסא שמפסקת, דהיינו "חצר הכבד",
 21 שהוא המבדיל בין אברי הנשימה, לאברי המזון.

22 כך ממש בנמשל בפניכול, הנה כתיב (תהלים עג, כו): "צור
 23 לבי", שבפלות החיות נמשך ממנו יתברך. בדכתיב
 24 (נחמיה ט, ו): "ואתה מחיה את כולם".

25 והנה יש גם פן ב' בחינת השפעות:
 26 הא' הוא הנקרא בחינת מים-עליונים, הוא תענוג
 27 עליון, "אז תתענג על ה'" (ישעיהו נח, יד);
 28 והב' הוא מים-תחתונים, הם הפסולת, תענוגי עולם
 29 הזה שנמשכים על ידי הפרסא, ורקיע המבדיל בין
 30 מים-עליונים למים-תחתונים.

31 וזהו "ובחרת בחיים" - העליונים, שהוא בחינת "עץ
 32 החיים" (בראשית ב, ט) ותענוג-עליון, ולמאוס בתענוגים
 33 גשמיים שמבחינת מים-תחתונים, "עץ הדעת טוב ורע"
 34 (שם).

35 אך איך יוכל להגיע לבחינה זו? הוא על ידי קריאת
 36 שמע שחרית וערבית:

37 "שמע" הוא שם-ע' רבתי. ע' הוא ז' מדות - "לך
 38 הויה הגדלה והגבורה כו" (דברי הימים א' כט, יא), ז' מדות -
 39 כל אחד כלול מעשר ו"שם" הוא אותיות מהמדות,

1. [כמו שנתבאר בדבור המתחיל "השמים כסאי"].
 2. (שמות ה, ג).
 3. [וכמו שנתבאר: בפרשה בהעלותך. ועל פסוק "וארא"].

37 ובזה מתורץ הקושיא דלעיל, למה אין כל אחד מגיע
38 לבחינת "ואהבת"?

39 כי כדי להגיע עכשיו לבחינת "ואהבת" צריך להיות
40 על ידי קבלת עול מלכות-שמים, שזהו ענין "ברוך שם
41 כבוד מלכותו לעולם ועד" שהצריכו לומר קודם
42 "ואהבת". והיינו ענין לאכפאי סטרא-אחרא. דהיינו
43 "בטל רצונך" ביטול הרצון-גשמי הוא בחינת עבודה,
44 וקבלת עול מלכותו יתברך. ד"אין מלך בלא עם" – לשון
45 "עוממות"; שהוא יש ודבר, ואף על פי כן מבטל רצונו
46 מפל וכל, וכל דבר שאינו בביטול הרצון אינו נקרא
47 עבודה כלל⁴.

48 וביטול-רצון היינו בפשוטו, לעשות הפך מה שהלב
49 חומד, הן בבחינת "סור מרע", הן בבחינת "ועשה טוב";
50 ב"סור מרע" הוא "קדש את עצמך במותר לך". והוא
51 בחינת נדר, ו"איש כי ידר נדר לה" (במדבר ל, א), "נדרים
52 סיג לפרשות" – "מביא לידי קדושה" – הוא בחינת
53 אהבה-רבה – "בכל לבבך"¹⁰. ופעמים נאמר: "נקיות
54 מביא לידי פרשות". והיינו, שקודם החורבן השיגו
55 בחינת "נדר"¹¹. אבל בהיום אנו אומרים: "בלא נדר".

56 ובבחינת "ועשה טוב" ההיפוך הוא, היינו "אינו דומה
57 שונה פרקו מאה פעמים לשונה פרקו מאה פעמים
58 ואחד", שהפעם האחד שהוא יותר מרגילותו, חשוב
59 ממאה אשר הוא רגילותו. וכן בצדקה, שהפריטה שהוא
60 גותן יותר מרגילותו חשוב ביותר מן הרגילות. וזהו
61 "קבלת עול מלכות שמים".

62 ועל ידי זה יכול לבוא לבחינת "ואהבת" [..] ובכל
63 מאדך⁵;

64 כי הנה בתיב (תהלים צו, יא): "אור זרוע לצדיק",
65 "וזרעתיה לי בארץ"¹² (הושע ב, כה). וזהו כלל: שלא יוכל
66 להשתנות מיש ליש אחר אלא בביטול מהותו. כמשל
67 הזריעה שזרעין גרעין אחד – אינו צומח עד שנקרב,
68 ובשנקרב צומחים ממנו כמה שבליים.

69 כך הוא ממש בנמשל, בשמבטל רצונו ואתכפאי
70 סטרא-אחרא, אזי יוכל לבוא לבחינת "ואהבת" [..] בכל
71 מאדך, בחינת אהבה גדולה שאינה יכולה להתקבל
72 בכלי;

1 יחיד ומיוחד, ו"הוא לבדו הוא", וכמאמר: "זרע יצחק
2 יחידו"; שהוא בחינת חייה-חיים – שלמעלה אפילו
3 מבחינת חיים הרחניים; שהוא בחינת "ואתה מדחה את
4 בולם" (נחמיה ט, ו), בחינת "ואתה" – אותיות הדבור מא'
5 עד ת' וה' מוצאות הפה. וזהו "מכלכל חיים".

6 וכמאמר: "יחיד חי העולמים מלך", שהוא יתברך
7 יחיד ומיוחד, ו"חי העולמים" אינו אלא מבחינת "מלך"
8 כו'. וזהו "כי עמך מקור חיים" (תהלים לו, י).

9 וכשמתבונן בזה ש"הי"ה אלקינו" בחינת יחיד ממש,
10 וכמו שכתוב (שיר השירים ג, ט): "אחת היא יונתי [..] אחת
11 היא", היינו מה שהנשמה נקראת "יחידה", על שם
12 שמקבלת מבחינת יחיד. ועל ידי התבוננות זו, ממילא
13 יבא לבחינת "ואהבת את הויה אלקיך" ממש, "בכל
14 לבבך" – בבחינת יחידה שבנפש, שבכל ניצוץ האדם
15 כביכול, "ישאל עלה במחשבה".

16 ועל זה אמר משה רבינו עליו-השלום (דברים ג, כט):
17 "ונשב בגיא מול בית פעור": בשהזכיר על משנה-תורה
18 אמר שיהיה מול "בית פעור", ו"פעור" הוא שם עבודה-
19 זרה, שרצו להמשיך החיות למעלה למים-התחתונים
20 שהוא תענוגי עולם-הזה. וכענין "בן סורר", "זולל
21 וסובא" שבתורה פרשת כי תצא (כא, יח-ט), לכן היו
22 "מתריזין" עצמן – להמשיך הפסולת כו⁶.

23 ולכן הזהיר "ונשב בגיא מול בית פעור", כי "גיא"
24 היינו בחינת שפלות, והכנעה, וביטול אליו יתברך,
25 שהוא "מול" והיפך בית פעור. "כי כל איש אשר הלך
26 אחרי בעל פעור השמידו הויה אלקיך" (דברים ה, א)
27 שנעשה מהם "בלא היו"⁸. אבל "ואתם הדבקים בה'
28 אלקיכם חיים כו" (שם, ד).

29 ופירוש "ונשב בגיא" יש לומר, שזהו ענין קריאת-
30 שמע שהיא מיושב. וקריאת-שמע הוא להיות בחינת
31 ביטול, למסור-נפש ב"אחד".

32 והנה קודם החורבן בית-ראשון, שהיו נשמות
33 גבוהות, היו יכולים להגיע ל"ואהבת" על ידי התבוננות
34 לכך "שמע ישראל כו" – ואהבת". אבל אחר החורבן אינו
35 יכול להגיע ל"ואהבת" אלא על ידי "ברוך שם כבוד
36 מלכותו, לעולם ועד" שהוא קבלת-עול מלכות-שמים.

4 (דברים ד).

5 וסנהדרין סו ד, עבודה זרה נה ב, ב ורשי"ו.

6 וכמו שכתוב ב"עין חיים", שער לא, פרק ה'.

7 [בפסוק: "האיש"]

8 ו"הויה בלא הוי" (עבודה א, טז)

9 (ועיין מה שנתבאר בפרשת שלח, על פסוק "ועתה יגדל". ועל פסוק

"כי עמך מקור חיים").

10 (ועיין מה שנתבאר על פסוק "ראשי המטות כו").

11 (ענין ב"רעיא מהימנא" סוף פרשת יתרו [דף צ"א, עמוד ב]:
"נדר איהו לעילא, ואינן חיי כו". ועיין מה שנתבאר לעיל בפירוש
"חיים").

12 (ועיין מה שנתבאר על פסוק "בשלח פרעה").

20 נמשך בחינת "ומעין [...] יצא כו' והשקה כו'".¹⁷

21 וזהו "ראה נתתי לפניך היום את החיים ואת הטוב
22 ואת המוות ואת הרע" (דברים ל, טו), ומבואר לעיל דבחינת
23 "חיים" זהו מה שלמעלה מהפרסא, ו"מות" נקרא
24 הפסולת שנתברר מתחת הפרסא. אף הנה הרע הוא "מר
25 ממות"¹⁸, דהיינו ענין "פעור", שהיו עושין מהפסולת יש
26 גמור, הרי זה רע יותר מעצם הפסולת מצד עצמו.

27 והנה על דרך זה, בחינת הטוב הוא למעלה מבחינת
28 החיים. וכמאמר רז"ל: "יפה שעה אחת בתשובה
29 ומעשים טובים בעולם הזה, מכל חיי העולם הבא".
30 ובתיב (תהלים סג, ד): "כי טוב חסדך מחיים", כי חיות כל
31 העולמות הוא רק מב' אותיות: "בני"ה ה' צור עולמים"
32 (ישעיהו כו, ד), "ביו"ד נברא העולם הבא כו". והם כלא
33 חשובים לגבי מהותו ועצמותו יתברך.

34 וגם כמו שכתוב (קהלת ז, יב): ו"החכמה תחיה", והוא
35 יתברך למעלה מעלה מחכמה, חי ולא בחיים כו"¹⁹.

36 ובתיב: "כי עמך מקור חיים", שאפילו בחינת "מקור
37 החיים", הוא רק "עמך" – טפל ובטל לך כו"²⁰. וזהו ענין
38 הבדלת הרקיע שאמר שני פעמים. והמשכה זו הוא על
39 ידי "בכל מאדך כו". :

1 שְׁבַחֲנִית "בְּכָל נִפְשָׁךְ" הוּא בְּחִינַת אֲהָבָה שְׁנִתְקַבַּל
2 בְּמוֹת, שְׁהוּא בְּחִינַת כְּלִי. אֲבָל בְּחִינַת "וּבְכָל מְאֹדְךָ" לֹא
3 הָיָה בְּשׁוּם כְּלִי, אֲלָא הַכְּלִי שְׁלֵה הוּא "מַלְכוּת – פֶּה",
4 וְ"תוֹרָה שְׁבַע־לִפֶּה קָרִינָן לָהּ", וְנִקְרָא "מִצְוֹת הַמְּלָךְ"¹³ –
5 אֲסוּר וּמוֹתָר, טָמֵא וְטְהוֹר, כְּשֶׁר וּפְסוּל; וְ"מִתְנִיתָא וְכוּ"¹⁴.

6 וְזֶהוּ "כֵּן יַעֲמֹד זִרְעֶכֶם וְשִׁמְכֶם" (ישעיהו סו, כב);

7 "זִרְעֶכֶם" הוּא בְּחִינַת "אֹר זְרוּע" (תהלים צו, יא),
8 "אֲשֵׁרִיכֶם זֹרְעֵי כו" (ישעיהו לב, כ),

9 "וְשִׁמְכֶם" – בְּחִינַת "וַיַּעַשׂ דָּוִד שֵׁם" (שמואל ב' ח, יג),
10 קְבַלְתִּי עוֹל מַלְכוּת־שְׁמַיִם, שְׁהוּא בְּחִינַת הַבֵּיטוּל, רְקִיבַת
11 הַגְּרָעִין, שְׁעַל יְדֵי זֶה יוּכַל לְהִיּוֹת הַצְּמִיחָה.

12 (וְהֵנָּה עַל יְדֵי זֶה נִקְרָא כְּנִסְת־יִשְׂרָאֵל בְּחִינַת "תְּמַתִּי",
13 שְׁמִמְשִׁיכִים שָׁגַם לְמַטָּה יִהְיֶה הַגִּילוי כְּמוֹ לְמַעְלָה. וְזֶהוּ שְׁכָתוּב
14 לְעֵתִיד לָבֵא (וְאֵל ד, יח): "וּמַעֲיָן מִבֵּית ה' יֵצֵא וְהִשְׁקָה אֶת נַחַל
15 הַשְּׁטִיִּם" שְׁהוּא בְּחִינַת מִיַּתְחַתוּנִים, שְׁלֹא יִהְיוּ עוֹד בְּבַחֲנִית
16 "וּמִשֵּׁם יִפְרֹד כו"¹⁵ (בראשית ב, ז).

17 וְהֵינּוּ עַל יְדֵי בְּחִינַת "עוֹל מַלְכוּת שְׁמַיִם", וּ"בְכָל מְאֹדְךָ"
18 שְׁהוּא בְּחִינַת "בְּאֵר מַיִם חַיִּים" (בראשית כו, יט), שְׁנַעֲשִׂים הַמַּיִם
19 בְּחִינַת "מַיִם חַיִּים" עַל יְדֵי עֲבָרָם דְּרָךְ הָאֲרָץ כו"¹⁶. וְעַל יְדֵי זֶה

נתן להוריד את כל הדרושים ב'תורה-אור' ולקוטי-תורה' לפרשת השבוע התקידית
מנקדים, מפסקים ועם פתיחת ראשי התיבות בפתובת: docs.com/LikutayTorah

13. במלכים ב' יח, לו.
14. [מְקַבְּלָא].
15. וכמו שנתבאר במקום אחר, על פסוק "ששים המה מלכות כו".
16. וכמו שנתבאר פרשת חקת, על פסוק "עלי באר כו".
17. וענין מענין פסוק "שמע ישראל": ברבות: סוף פרשת ואתחנן. ויחי,
פרשה צ"ח. ונקרא, סוף פרשה ד'. בשיר השירים, פסוק ו, יא) "ועלי
תשוקתו". באיכה, סוף פסוק א, יד) "נשקד עול". ושם, גבי מעשה
18. (קהלת ז, כו).
19. (עקדת יצחק (עראמה) שער מה, פרשת יתרו).
20. וענין מה שנתבאר בפירוש "ובטובו מחדש", בדבור המתחיל
"שחורה אני".

13. במלכים ב' יח, לו.
14. [מְקַבְּלָא].
15. וכמו שנתבאר במקום אחר, על פסוק "ששים המה מלכות כו".
16. וכמו שנתבאר פרשת חקת, על פסוק "עלי באר כו".
17. וענין מענין פסוק "שמע ישראל": ברבות: סוף פרשת ואתחנן. ויחי,
פרשה צ"ח. ונקרא, סוף פרשה ד'. בשיר השירים, פסוק ו, יא) "ועלי
תשוקתו". באיכה, סוף פסוק א, יד) "נשקד עול". ושם, גבי מעשה

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער – אדמו"ר האמצעי

שערי תשובה

8 ובנשמות שנק' עטופים לא ימצא מהם השפעה וריבוי
9 לבד מה שהוא בעצמו וזהו ובהעטיפ הצאן לא ישים
10 והב' מה שמן הקשורים לא יקבלו ניקה החיצונים
11 שבבחי' קליפת נוגה ומן העטופים יסתעף ניקה לק"ג
12 ומשם לג' קליפות הטמאות לגמרי. ולהבין זה הנה יש
13 להקדים בענין כללות ההשתלשלות הנזכר בע"ח בענין
14 אבי"ע שיש בודאי פרטי' רבים בזה שלא העלה בספר

1 והיה העטופים ללבן והקשורים ליעקב. הנה יש ב'
2 מיני נשמות א' נק' עטופים והב' נק' קשורים
3 כידוע שהנשמות נק' צאן כמו צאן מרעיתי. וכמ"כ יש
4 ב' מדרגות דעטופים וקשורים במלאכים עליונים
5 וההפרש בין עטופים לקשורים בנשמות יש בזה ב'
6 דברים הא' שמן הנשמות הנק' קשורים יוכל להיות
7 תולדה שהוא בחי' השפעה והריבוי לחוץ ממש

46 ממש הפוגם אור האלקי ומחשיכו (ולא פגם גמור כרע
 47 גמור דאיסור ששרשו בג"ק הטמ' לגמרי) וכמו
 48 שבאכילה גסה יתגשם הגוף ויגבה לבו ויבעט ויבא
 49 לפריקת עול לחוס התאוה הרעה דאיסור ג"כ כי קרוב
 50 זא"ז בערך ויחוס כידוע וא"כ ודאי בהכרח מאחר שרע
 51 גמור דאיסור מסתעף ממנו יש בתאות היתר זה ג"כ
 52 מבחי' הרע הזה רק שהוא בדות עדיין וכמ"כ תאות
 53 וחימוד הממון ותאות הכבוד והתנשאות וכל מדה
 54 מגונה ככעס וניצוח והתפארות אלא ודאי בעובד ה'
 55 בנשמתו בשלימות אמיתתה רחוק לגמרי מתאות היתר
 56 בלתי תערובת רע אפי' א' בריבוא רבבות וכמו קדש
 57 עצמך במותר בקדוש' יתירה וכמו צדיק אוכל לשובע
 58 נפשו וכה"ג בשא"ד ואם אין אדם מקדש עצמו כ"כ
 59 ודאי מוכרח שלא האיר אור נשמתו האלקי' לשלימותה
 60 ולא היה בו גילוי אלקו' באמת רק מרחוק ה' נראה
 61 בנפשו ולבו כו' ולא בתוך תוכו כלל (ואמנם הנה אנו
 62 רואים שאדם מתפלל בכונה שלימה בעומק לבו ומוחו
 63 או הרהור תשובה בכל לבו כנ"ל ובמעט רגע ממש הנה
 64 לבבו נכון להתפעל ולקבל עונג ולחמוד חמדת תאוה
 65 גופנית מתערובת עכ"פ כמו לכבוד וממון וכהאי גוונא
 66 היינו שלא נהפך לבבו כמו בצדיקים גמורים שלבם
 67 חלל בקרבם ממש שאין לבבם רק לה' אחד לבדו ובוזה
 68 יוכל להיות נמשך אח"כ לקבל דבר זר וזולתי אלקות
 69 אבל מ"מ רחוק ממנו חפץ ורצון זר כי לבו ברשותו
 70 לאכפייא ולדחות לגמרי כל רצון זר וראי' לזה שהרי
 71 יוכל לעמוד על נפשו שלא יחפץ בכבוד והון וימאסם
 72 לגמרי שהרי עומד בנסיון לשמוע חרפתו ולקבל
 73 באהבה כל העדר טוב עוה"ז ולסבול עונו בשמחה כי
 74 כלא חשיבי לנגד עומק לבו בקרבת אלקים בתפל'
 75 ותשובה וכה"ג וא"כ לא יסתעף ממנו בחי' רע לעולם
 76 והנה ודאי זהו דבר שא"א שיהיה אדם מתפלל בכוונה
 77 בלב שיש בזה בחי' גלוי אלקות ממש ובמעט רגע יהיה
 78 לבבו נמשך אחר שום דבר רע אפי' בתערובת ואם
 79 נמשך לבו לרע כמו שאנו רואים שיוכל אדם להתפעל
 80 בכעס ורציחה וגזל או תאות ניאוף ותאות כבוד
 81 והשתררות מיד אחר התפלה או מיד שנתעורר לבו
 82 בתשובה ודאי שקר גמור עשה בנפשו האלקית והטעה
 83 א"ע וקרוב הוא אל כת הצבועים כו' שעושי' במזיד כי
 84 מה שמטעה א"ע בתפלה ותשוב' כמזיד יחשב ממש
 85 וד"ל) אבל מי שלבו ברשותו לאכפיי' כנ"ל כצ"י יחשב
 86 אעפ"י שאין לבו חלל בקרבו בתמידות אבל בעת
 87 התפלה ותשובה כמו חלל ממש הוא. והנה מכ"ז יובן
 88 למעלה בשורש הנשמה ושורש נפש הטבעית שבבחי'
 89 נוגה דודאי א"א לומר דמבחי' הקדושה יהי' קירוב
 90 ויחוס להסתעפו' ק"נ מעורב טו"ר כמו שא"א להיות

1 ובפרט בענין כללי די"ס דקדושה וי"ס דנוגה דמשמע
 2 דנוגה סביב לקדושה וסמוך לה מיד כידוע במ"ש
 3 בתקונים בענין להט החרב המתהפכת לשמור דרך עץ
 4 החיים שמתהפכת לטוב ולרע דהיינו בחי' נוגה
 5 שמעורב טו"ר חציה טוב כו' והרי היא סמוכה לדרך
 6 עץ החיים ממש (וכידוע בפ"י נוגה שהוא אור הבולט
 7 במקום חושך כאור השמש בענן שהוא הקשת כן
 8 מראה הנוגה וכמו וה' יגיה כו') ובאמת זהו כמו דבר
 9 פלא ביותר דודאי אין ערך ויחוס כלל בין הקדושה
 10 לקליפה ורחוקי' מן הקצה לקצה ממש כידוע ואיך
 11 אפשר להיות שבחי' נוגה יהיה בקירוב וסמוך מיד
 12 לסט' דקדושה שבהכרח שמקבלת יניקה מהקדושה
 13 וזהו דבר שא"א כלל דהלא ידוע די"ס דקדוש' הן בחי'
 14 אלקות ממש בכל עולם לפי מדרגתו עד י"ס דעשי' ג"כ
 15 וגם בחיצוניו' דחיצוניות הכלים שלהן מאיר אור
 16 האלקי ונחשב בבחי' אלקות ממש (וכידוע בשורש
 17 הנשמות שהן בבחי' נר"נ דבי"ע הרי גם בחי' הנפש
 18 דשרשם בכלים החיצונים דמל' דעשי' נק' חלק אלוה
 19 ממעל ממש וכמ"ש חי' ה' אשר עשה לנו הנפש הזאת
 20 דגם בבחי' עשיה ה' עשה זאת הנפש וכמ"ש אף
 21 עשיתיו וקאי על הנשמה דוקא לפי ששורש נר"נ דבי"ע
 22 הוא בבחי' ל' כלים דז"א פנימי ואמצעי וחיצון הרי
 23 מחיצוניות כלים דז"א הוא בחי' נפש בעשיה בכלל)
 24 וא"כ איך יוכל להיות שיקבל נוגה גם מחיצוני' הכלים
 25 דאורות דקדושה האלקי' (מאחר שבחי' האצי' מאיר
 26 עד חיצוני' הכלי דמל' דעשי' כנ"ל) הרי נא' לא יגורך
 27 רע טהור עינים כו' וראי' לד"ז הנה אנו רואים באדם
 28 התחתון למטה שכלול מנשמת אלוה דקדושה ומבחי'
 29 נוגה כידוע דג' שותפין הן אב ואם ממשיכי' נפש
 30 הטבעית שהוא נפש דק"נ מעורב טו"ר ולכך הנפש
 31 החיונית הטבעית מורכבת מטו"ר ממש והקב"ה נותן
 32 בו נשמה האלקי' אם מבחי' נפש דעשי' או רוח דיצי'
 33 כו' וכמ"ש וזרעתי את בית ישראל זרע אדם כו'. והנה
 34 אנו רואים באדם מאיר בו הנשמה האלקי' במדרגתה
 35 בשלימות כמו כאשר מתפלל בכונה שלימה במוחו
 36 ולבו במס"נ באחד וכה"ג או כשלומד תור' לשמ' ממש
 37 וכן בבע"ת כאשר עושה תשוב' שלימ' בכל לב ונפש
 38 (כראב"ד שיצאתה נשמתו בבכי' וכמו נתן דצוציתא
 39 וכה"ג) אז ודאי לא יוכל לבבו לקבל שום דבר רע אשר
 40 שנא ה' ותעב כגזל ועריות וגם לא תאות היתר ותענוגי
 41 עוה"ז המותרי' שבא מק"נ ולא מג' קליפות הטמאות
 42 לגמרי כידוע מאחר שתאות היתר מעורב טו"ר ויש
 43 שרובו רע וגם שכולו היתר יש בו בחי' רע דנוגה
 44 כתאות המאכל והמשגל להיתר שאם אינו מקדש עצמו
 45 במותר לו ודאי בלי ספק יש בו חוס התאוה הרעה

11 דרע גמור וע"ז א' והבדלתם בין הטמא ממש לטהור
12 (ממש) והוא שמסתעף ומתהווה דבר מהקדושה שהוא
13 בבחי' כולו טוב ולא רע אפי' בתערובת כ"ש וממנו
14 יסתעף בחי' נוגה שמעורב טו"ר דהיינו שבחי' הטוב
15 שבנוגה מקבל ממנו ע"י ממוצעים ואותו הדבר שכולו
16 טוב ודאי רחוק ערכו מערך עצם הקדוש' גם בחי' כלי'
17 החיצונים ומקבל ע"י ממוצע דוקא וזהו מאדו"ל אין
18 רע יורד מלמעלה כלל גם לא ע"י ממוצע רק בחי'
19 שכולו טוב שהוא הממוצע הזה שבין הקדושה לבחי'
20 ק"נ וד"ל:

1 באדם שיש בו גילוי אלקות בנפשו ממש שיסתעף
2 לבחי' תערובת רע כנ"ל וא"כ ודאי ההכרח לומר דיש
3 בחי' ממוצעים רבים בין בחי' הקדושה לבחי' נוגה
4 דהיינו עד שיסתעף בחי' נוגה מבחי' הקדושה צ"ל
5 הסתעפות כמה בחי' ומדרגות ממוצעים מהקדושה
6 לפני ק"נ שמהם וע"י יסתעף לבחי' נוגה כמו שיש
7 בחי' ממוצע בין ק"נ לג' קה"ט לגמרי וכמ"ש
8 והבדלתם בין הטמא לטהור דנוגה טהור הוא עכ"פ
9 מרע גמור כך יש בחי' ממוצע בין הקדושה לנוגה
10 (וכמ"כ גוף ק"נ ממוצע יחשב בין הקדוש' לקליפה

והיה העטופים ללב

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל – אדמו"ר ה'צמח צדק'

מאמרי הצ"צ תרי"ד-תרט"ו

30 משוטטת ואין רגע בלי מח' מחמת שהנפש מלוכש בה
31 והוא לבוש פנימי' להנפש, כך הנמשל למעלה כמ"ש
32 בדבר ה' שמים נעשו שזהו בחי' עלמין דאתגלין, הגם
33 שלמעלה אינו שייך הגילוי לחוץ לזולתו כי אין לך
34 דבר חוץ ממנו, אך אעפ"כ הוא נראה מחמת הצמצום
35 יש מאין כמו לזולתו בחי' נפרדי' יש מאין ונראי' ליש
36 בפ"ע כל הנבראים, הגם שהאמת אינו כן כי כולם
37 בטלים לגבי עצמותו, אך מחמת ההסתר שמוסתר
38 ונעלם מאתם החיות גופא שמחי' אותם נראים ליש
39 ודבר, וזהו עלמין דאתגלין בבחי' יש ודבר שהאלקות
40 הוא מוסתר והנברא הוא בגילוי, אבל עלמא דאתכסיא
41 הוא ההיפוך מזה שהאלקות הוא בבחי' גילוי
42 והנבראים שבשם הם בבחי' העלם וביטול בתכלית
43 לכח אלקי המחיי' אותם וכמו אותיות המחשבה
44 שמתאחדים עם הנפש כך הברואים מעלמא דאתכסיא
45 מתאחדים עם אלקות, וכמו שאנו רואים בים ויבשה
46 גשמי' כל מה שיש ביבשה יש בים והברואים שביבשה
47 הם נפרדים מן הארץ ואעפ"י (שהכל הי' מן העפר)
48 שהארץ ממנה [יצא] לחם והלחם מחי' את האדם
49 ומקבל חיות מן הארץ אעפ"כ הוא נפרד מן הארץ, כך
50 הוא למעלה בעלמא דאתגלי' הגם שהתהוותם הוא
51 מכח אלקי וגם מקבל חיותם מכח האלקי אעפ"כ הם
52 נפרדים ונראים ליש ודבר, אבל ברואים שבים הם
53 מתהוים מהמים וחיותם הוא המים וכשפורשים מיד
54 מתים כי א"א להם להיות נפרדים מחיותם אפי' רגע
55 א' ומכוסים ומובלעים במים כך הוא למעלה [בנבראים
56 דעלמא] דאתכסיא שהתהוותם וחיותם הוא מאלקות
57 בבחי' ביטול וא"א להם להיות נפרדים מאלקות אפי'
58 רגע א' והם בתכלית הביטול ואינם מציאות בפ"ע כלל,

1 אך מתחילה הי' זה הצמצום מצד חפץ חסד כדי
2 שיהי' בריאות עולמות נבראים מאין ליש ואח"כ
3 תלוי במעשה התחוננים, ולזה צריך כל איש ישראלי
4 לעשות אצלו ג"כ הצמצום, והיינו כמ"ש לא תתורו
5 אחרי לבבכם ואחרי עיניכם אשר אתם זונים אחריהם
6 והיינו לצמצם א"ע ולא לילך אחר תאות עוה"ז (כי
7 מצד התפשטות הנפש נמשך אחר כל התאות וזהו
8 מקור כל התאוות אבל כשמצמצם א"ע בלי התפשטות
9 אזי ממילא הוא מושלל מכל התאות, וזהו הציווי ולא
10 תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם שהן תרי סרסורי
11 דחטאה שהם המקורים לבוא לידי כל התאות וצריך
12 לצמצם בזה ולא לילך אחריהם), וכשעושה הצמצום
13 אצלו אזי באתדל"ת אתדל"ע נעשה למעלה ג"כ
14 הצמצום שיהי' בריאות עולמות.
15 נמצא מכ"ז שבריאות עולמות הוא יש מאין הארה
16 בעלמא, וזהו לא בעמל ולא ביגיעה רק במאמר
17 כמ"ש בדבר ה' שמים נעשו, אבל קי"ס הוא למעלה
18 מזה הגם שהוא יש מיש, והענין הוא שיש ב' בחי' ים
19 ויבשה וכמו למטה יש ים ויבשה כך הוא למעלה יש
20 בחי' ים ויבשה והם ב' עולמות, ים הוא עלמא
21 דאתכסי' ויבשה הוא עלמא דאתגליא, והמשל הוא כמו
22 באדם יש ב' בחי' מח' ודיבור וידוע שהדיבור הוא
23 יוצא ההבל לחוץ וע"י ה' מוצאות גשמי' יוצאי'
24 האותיות שהה' מוצאות מצמצמי' ההבל והקול
25 ויוצאים ומתגלים האותיות לזולתו והם נפרדים
26 מעצמות הנפש (וכמ"ש עת לחשות ועת לדבר), אבל
27 המח' הם אותיות רוחני' והצמצום שמצמצם האותיות
28 הוא ג"כ רוחני' ואינם מתגלים לזולתו רק הגילוי הוא
29 לעצמו והאותיות מתאחדי' עם הנפש כי המח'

- 1 וזהו הענין שמלאכים נקראי' בזוהר נוני ימא שהם כמו
2 הדגים שבים, כי אנו רואים במלאכים דבר פלא שהוא
3 אומר בי נשבעתי נאום ה' וכמו שהוא אומר בעצמו
4 ואיך הוא המלאך שהוא נברא איך א' על עצמו שהוא
5 אלקי וזה דבר פלא, אך הענין מחמת שהוא בתכלית
6 הביטול ודבר ה' הוא המדבר בו לכן אומר בי נשבעתי.
וידבר ג' החודש הזה לכם

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל – תרל"ב

- 1 **ויובן** זה בהקדם ענין ר"ח שכת' ובאת אל המקום
2 אשר נסתרת שם ביום המעשה, ות"י ביומא
3 דחולא וקאי על ער"ח, אבל ר"ח עצמו לא מצינו שיהי'
4 נק' יום המעשה בל' הפסוק, וצ"ל הלא ר"ח מותר
5 בעשיית מלאכה ומפני מה אינו נק' יום המעשה, אך
6 הענין הוא דכת' ששת ימים תעשה מעשיך, וצ"ל למה
7 צריך היתר לעשיות מלאכה, וגם הלא כת' ששת ימים
8 תעבוד כו', אך הנה מפני שאת השמים ואת הארץ אני
9 מלא שלית אתר פנוי מיני' ומכה"כ לכן הי' מהראוי
10 שיהי' אסור ענין עשיית מלאכה, כמשל לפני המלך
11 אסור לעשות מלאכה כמשארז"ל אחוי לי בידי' קטעו
12 לו ימינו דמאן דמחוי במחוג קמי' מלכא קטלא חיב,
13 ומכ"ש לפני מלך מה"מ הקב"ה דלית אתר פנוי מיני'
14 כנ"ל הי' [צ"ל] אסור עשיית מלאכה, לזה נא' ששת
15 ימים תעשה מעשיך שהוא היתר על עשיית מלאכה,
16 ומפסוק ששת ימים תעבוד לבד לא היו יודעים היתר
17 ברור על מלאכה, שהרי במד"ר בראשית פט"ז פי' פסוק
18 ויניחהו בג"ע לעבדה ולשמרה, לעבדה ששת ימים
19 תעבוד, ונת' במ"א בדברי רו"ל שלעבדה הוא רמ"ח
20 מ"ע, וא"כ י"ל שזהו הכוונה גם בפ"י ששת ימים תעבוד
21 בעבודת רמ"ח מ"ע, ועשית כל מלאכתך קאי על מלאכת
22 התורה שנק' ג"כ בשם מלאכה כמארז"ל בסוטה דמ"ד
23 ע"א ע"פ הכן בחוץ מלאכתך זה מקרא, ע' בד"ה אבות
24 מלאכות, לזה נא' עוד פסוק ששת ימים תעשה מעשיך
25 שזהו היתר על עשיית מלאכה בחול, והיינו מפני כי גם
26 הוא ית' עשה מלאכה בששת ימים כו'. וזהו שבע"מ לא
- 27 נאמר רק שם אלקי' כמ"ש בראשית ברא אלקי', רק
28 לאחר שבת נא' הוי' אלקי', דהנה שם אלקי' הוא מדת
29 הצמצום והמסתיר שיהי' יש ודבר נפרד, דמצד בחי' שם
30 הוי' בחי' ביטול אינו תופס מקום כלל וכולא קמי' כלא
31 חשיב כו', אך מפני שעלה ברצונו אנא אמלוך ואין מלך
32 בלא עם בחי' נפרדי', לזה הוא בחי' ש' אלקי' שמסתיר
33 ומעלים עד שיהי' נראה העולם ליש ודבר נפרד כו', וזהו
34 שמש ומגן ה' אלקי' כמו שהמגן מסתיר על השמש, כן
35 בחי' שם אלקי' מסתיר על ש' הוי' להיות בחי' התהוות
36 העולם ליש ודבר נפרד כו'. ולכן מותר בעשיית מלאכה,
37 דהן אמת שלית אתר פנוי מיני' עכ"ז הרי זהו בהעלם,
38 ואפי' בחי' מלא כל הארץ כבודו ג"כ אינו בבחי' גילוי
39 לכן מותר עשיית מלאכה, וגם כי הוא ית' עושה מלאכה
40 בשית יומין דחול כמ"ש ובטובו מחדש בכי"ת מע"ב,
41 שבכל עת ובכל רגע נמשך חיות חדש להוות ולהחיות
42 מאין ליש ע' בד"ה אבות מלאכות ארבעים חסר אחת,
43 אבל שבת להיות כי הוא בחי' שבת להוי' וכן יו"ט שנק'
44 מועדי הוי' או מועדי, אסורים בעשיית מלאכה, רק
45 ביו"ט הותר מלאכת אוכל נפש כו', מטעם שנת' בפע"ח
46 שער מקראי קדש רפ"ג שהנהגת חול לא בטלה יעו"ש,
47 וע' בסודור בסעודת שבת בפ"י ביני ובין בני' אות היא
48 לעולם. והגם כי הגילוי הוא רק בפנימיות העולמות
49 דהיינו בנשמות ובמלאכים ולא בחיצוניות כו', מ"מ
50 אסור בעשיית מלאכה כו', משא"כ בששת ימי החול
51 שלא יש הגילוי משם הוי' כ"א משם אלקי' מדת
52 הצמצום כנ"ל מותר בעשיית מלאכה.

ד"ה שלוש פנמים בשנה

בס"ד. (ש"פ משפטים, בדר"ח אדר ראשון, ל"ב).

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער – אדמו"ר מוהרש"ב

שיעורים בהמשך המאמרים – תער"ב

על הנחה זו, שהמשכת האור לקיום העולם תלויה בעבודת האדם, שואל הרבי נ"ע:

והגם דהאור והחיות חיצוני של העולמות כלומר עצם הקיום העולם (שזהו בכלל בחינת יחוד חיצוני דאב ואם

1 החיצונית לקיום העולם - צריכים להמשיך על-ידי
 2 עבודה¹⁷⁰ בו'.
 3 שזהו ענין ראש השנה שצריכים להמשיך בחינת הרצון
 4 לעולמות בשרש הראשון, וכמו שאומרים בנוסח
 5 התפילה של ראש השנה זה היום תחלת מעשיך זכרון
 6 ליום ראשון שהכוונה היא על המשכת הרצון הראשון
 7 בתחלת כל ההשתלשלות באור-אין-סוף שלפני הצמצום
 8 בחינת הורמנותא דמלבא (רשות ורצון המלך) בו',
 9 כלומר ההתעוררות הראשונה והרצון הפשוט לקיום
 10 העולם, שרצון זה נמשך כל שנה מחדש בראש השנה,
 11 להיות דבראש השנה חוזר כל דבר לקדמותו והרי זה
 12 כמו תחלת הבריאה וכמו שכתוב¹⁷¹ מרשית השנה ועד
 13 אחרית השנה חסר א' שזה רומז שהאור והחיות מסתלק
 14 למעלה¹⁷² בו'. וצריך להחזירו על-ידי עבודת האדם
 15 בתפילות ובתקיעות של ראש השנה.
 16 והגם דסילוק האור דראש השנה הוא גם כן רק
 17 בפנימיות - כלומר התענוג הפנימי שישנו בקיום העולם
 18 מסתלק בערב ראש השנה, והוא נמשך מחדש על-ידי
 19 התפילות ותקיעת השופר, אבל חיצוניות החיות נשאר
 20 גם אז בו', דמשום זה העולם הוא בקיומו בו' ולא
 21 מתבטל לגמרי, גם בזמן הזה של ערב ראש השנה, עד
 22 שנמשך מחדש על-ידי התקיעת שופר, וכמו שנתבאר
 23 במקום אחר,
 24

1 בו') נמשך מעצמו גם בלי אתערותא דלתתא
 2 (התעוררות התחתון)?
 3 כלומר: הקיום של כל העולמות תלוי ביחודים העליונים
 4 הנעשים בין הספירות העליונות, וכיון שהקיום של
 5 העולם הוא תמידי, הרי יש יחוד עליון תמידי בין
 6 החכמה והבינה (ראשית הספירות) הנקראים בלשון
 7 הקבלה - יחוד אבא ואמא.
 8 אלא שכיון שקיום העולמות הוא לא מטרה כשלעצמו,
 9 אלא לשם תכלית (עם ישראל והתורה), הרי היחוד
 10 לצורך התהוותו הוא נקרא יחוד חיצוני בלבד (כמו אדם
 11 שעושה דבר ללא חשק פנימי אלא רק בחיצוניותו).
 12 ואילו כאשר מתקיים תכליתו של העולם, היינו שישנה
 13 עבודה של קיום התורה והמצוות על-ידי עם ישראל,
 14 הרי זה מעורר את היחוד הפנימי של החכמה והבינה.
 15 ועל זה מקשה הרבי נ"ע - מדוע אנו אומרים שקיום
 16 העולם תלוי בעבודת האדם, הרי היחוד החיצוני של
 17 הספירות, שהוא המהווה את עצם קיום העולם נמשך
 18 מעצמו?
 19 וכמו שנתבאר במקום אחר שזהו הכריתות ברית דנח
 20 שהקדוש-ברוך-הוא כרת איתו לאחר המבול שלא יביא
 21 עוד מבול על העולם, וכמו שכתוב¹⁶⁹ עוד כל ימי הארץ
 22 וכו' יומם ולילה לא ישבותו בו', גם אם יחטאו ולא יהיו
 23 ראויים מצד עצמם -
 24 מכל-מקום - מתרץ הרבי נ"ע - גם זה - ההמשכה

זה היום תחילת מעשיך

ליל ב' דר"ה, תע"ג

170. ראה תניא איגרת הקדוש סימן י"ד: כי אור כל שנה ושנה
 מסתלק לשרשו בכל ער"ה כשהחדש מתכסה בו ואח"כ ע"י תקיעת שופר
 והתפלות נמשך אור חדש עליון מבחינת עליונה יותר שבמדרגת חכמה
 עילאה להאיר לארץ עליונה ולדרים עליה הם כל העולמות העליונים
 והתחתונים המקבלים חיותם ממנה דהיינו מן האור אין סוף ב"ה וחכמתו
 המלוכב בה כדכתיב כי עמך מקור חיים באורך נראה אור דהיינו אור
 המאיר מחכמה עילאה מקור החיים (וכנודע לי"ח שבכל ר"ה היא הנסירה
 ומקבלת מוחין חדשים עליונים יותר בכל תפלת השחר ואינו מוחין הראשונים
 ויום נמשכן מוחין עליונים יותר בכל תפלת השחר ואינו מוחין הראשונים
 ענסתלקו אחר התפלה רק גבוהין יותר ודרך כלל בכללות העולם בשית
 אלפי שנין כן הוא בכל ר"ה ור"ה. ח"ש תמיד עיני ה' אלוהיך בה שהענינים
 הם כינויים להמשכת והארת אור החכמה שלכן נקראו חכמים עיני העדה
 ואיירא דא"י מחכים והארה והמשכה זו אף שריא תמידית אעפ"כ אינה
 בבחינת ומדרגה אחת לבדה מימי עולם אלא שבכל שנה ושנה הוא אור
 חדש עליון כי האור שנחדש והאיר ברה"ה זה הוא מסתלק בער"ה הבאה
 לשרשו. ח"ש מרשית השנה ועד אחרית שנה לבדה ולכן כתיב מרשית חסר
 א' רומז על הסתלקות האור שמסתלק לביל ר"ה עד אחר התקיעות שירד
 אור חדש עליון יותר שלא היה מאיר עדיין מימי עולם אור עליון כזה
 והוא מתלבש ומסתתר בארץ החיים שלמעלה ושלמטה להחיות את כל
 העולמות כל משך שנה זו אף גילוי מההסתר הזה תלוי במעשה התחתונים
 וזכותם ותשובתם בעשי"ת וד"ל:

169. בראשית ח, כב.

170. לכאורה יש לעיין כיצד ניתן לומר שהמשכה לקיום
 העולם היא "בלי אתערותא דלתתא" וביחד עם זה צריכה
 להימשך על ידי "עבודה"?
 ולהעיר ממאמר "והיה ביום ההוא" יום ב' דר"ה תשכ"ח (נדפס
 במאמרים מלוקטים) זה לשונו שם (סעיף ז): והנה ע"פ המובא לעיל
 (ס"ה) מהדרוש דאדמו"ר מהר"ש שהמיצר דשופר הו"ע שנה שרשה
 בתחלתה, דענין רשה בתחלתה הוא זה שישאל עושין עצמן רשין בראש
 השנה, מובן. דענין המיצר ששגל ידו הוא המשכת המרחב הוא גם כשהמיצר
 הוא מצד הביטול, שעבודתו היא בשלימות אלא שמצד הביטול שלו הוא
 מרגיש שהוא נמצא במיצר, גם ע"י מיצר זה הוא המשכת המרחב. ועד"ו
 הוא בוגע הגילוי דשופר גדול שמתעורר וממשך ע"י המיצר דהאובדים
 ונדחזים, דגם כשעבודתו היא בשלימות אלא שמתבונן שלגבי הרוממות
 דאז"ס גם העבודה האמיתית לחטא יחשב ולכן הוא מרגיש את עצמו
 לאובד נדח, שעי"ז נתעורר וממשך הגילוי דשופר גדול. ויש לומר שגם אז
 (כשהמשכת הגילוי דשופר גדול היא ע"י הביטול שלו) שייך לשון יתקע
 (ת"י בקמ"ץ). יתקע מעצמו, כי כשנושה עצמו עני ורש, דענין העני הוא
 שאין לו משל עצמו כלום והוא רק מקבל זה שנותנים לו בדרך צדקה, הוא
 מכין ומרגיש דזה שעי"ז עבודתו נמשך הגילוי הוא לא מצד העילוי שלו
 (שבכחו להמשיך), אלא מצד חסד הקב"ה, יתקע מעצמו, וכאילו
 שההמשכה היא בלי אתערותא דלתתא כלל.
 171. עקב יא, יב.

ו.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק – אדמו"ר מוהריי"צ

ספר המאמרים ש"ת

1 באוא"ס שלמעלה מהשתלשלות, אור וחושך משמשין בערבוביא. אבל בסדר
2 השתלשלות הם מוגדרים. מרירות ושמחה הפכיים, ולא יכולים לפעול ביחד. וכן באהבה
3 ויראה – יש התבוננות מיוחדת לאהבה וליראה. אהבה – שרש למ"ע, יראה – שרש
4 למל"ת

34 זה נעשה בקרוב ודבקות באלקות, אז טוב לו באמת,
35 עס איז אים באמת גוט, וְשֵׁשׁ וְשֵׁמֶחַ בְּנַפְשׁוֹ עַל גְּלוּי אֹר
36 הָאֱלֹקִי וּדְבֻקוֹתוֹ בְּאֱלֹקוֹת, וְאִינוּ שִׁיף לַעֲנֵן הַמְרִירוֹת
37 כָּלֵל, שֶׁהוּא נִמְצָא בְּמִצְבַּ מְעֵלָה בְּמַעֲמַד נִפְשׁוֹ, שְׂאִין
38 שׁוֹם דְּבַר בְּעוֹלָם שְׁתּוֹפֵס מְקוֹם לְגַבֵּי הַטּוֹב הָאֱלֹקִי
39 שֶׁהוּא נִמְצָא בּוֹ, עַר אִיז פֶּאָרְטוּוֹנְקֵעֵן אִין דַּעַם גַּעֲטְלִיכֵן
40 גוט^ט, אַם כֵּן הָרִי הַכּחוֹת דְּמְרִירוֹת וְשִׁמְחָה הֵם הַפְּכִים
41 גְּמוּרִים. וְכֵן הוּא בְּהַמְדוּת אֶהְבָּה וְיִרְאַה, דְּבַעַת שֶׁהוּא
42 בְּאֶהְבָּה אִינוּ בְּיִרְאַה, וּבַעַת שֶׁהוּא בְּיִרְאַה אִינוּ בְּאֶהְבָּה,
43 דְּאֶהְבָּה – קְרוֹב, וְיִרְאַה – רְחוּק, שֶׁהֵן תְּנוּעוֹת הַפְּכִים
44 זֶה מִזֶּה, וְיֵשׁ הַתְּבוֹנְנוֹת מִיַּחַדָּת לְאֶהְבָּה וְהַתְּבוֹנְנוֹת
45 מִיַּחַדָּת לְיִרְאַה, דְּהַתְּבוֹנְנוֹת הַמְּבִיאָה אֶת הָאֶהְבָּה הִיא
46 בְּאֱלֹקוֹת הַמְּתַצְמָצֵם וּמְתַלְבֵּשׁ בְּעוֹלְמוֹת, דְּכִזָּה שִׁיף
47 הַשְּׂגָה, וְכִזָּה שִׁיף קְרוֹב וּדְבֻקוֹת הָאֶהְבָּה, וּבְכַלְלוֹת הִיא
48 אֶהְבָּה חִיצוֹנִית, הִינּוּ הָאֶהְבָּה שְׁעַל פִּי טַעַם וְדַעַת, כְּמוֹ
49 שְׁפָתוֹב^ז "לְאֶהְבָּה אֶת ה' כִּי הוּא חַיִּיד", וְאֶהְבָּה פְּנִימִית
50 הִיא מִהַתְּבוֹנְנוֹת בְּהַפְּלָאָה וְרוֹמְמוֹת דְּאֹר אִין סוֹף,
51 אִיף שְׁכַל הַגְּלוּיִים הֵם רַק הָאָרָה בְּלִבְדּוֹ וּבְאִין עֲרוֹף לְגַבֵּי
52 הַעֲצָמוֹת, שְׁעַל יְדֵי זֶה נַעֲשֶׂה תַקְּףָה הָאֶהְבָּה וְהִרְצוּא ד' מִי
53 לִי בְּשָׂמִים", וְהִירְאַה הִיא מִהַתְּבוֹנְנוֹת בְּאֱלֹקוֹת הַמְּסֻתָּר
54 וְנַעֲלָם מִהַעוֹלָם, וְעַל דֶּרֶךְ מִשַׁל הִירְאַה מִהַמְּלִיךְ לְפִי
55 שְׁפָגוֹר בְּהִיכְלוֹ, שְׁבְכַלְלוֹת הִיא יִרְאַה חִיצוֹנִית, וְיִרְאַה
56 פְּנִימִית הִיא מִהַקְּרוֹב, הִינּוּ מִהַתְּבוֹנְנוֹת בְּמֵה שְׁכָתוֹב
57 "אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ אֲנִי מְלֹא", דְּאִיהוּ מְמַלֵּא כָּל
58 עֲלָמִין וְאִיהוּ סוֹבֵב כָּל עֲלָמִין וְלִית אֲתֵר פְּנּוּי מְגִיָּה, דְּאֹר
59 אִין סוֹף נִמְצָא לְמִטָּה כְּמוֹ לְמַעְלָה, וְהִינּוּ דְּאֶהְבָּה וְיִרְאַה
60 מְחַלְקוֹת זֶה מִזֶּה הֵן בְּעֵצָם וְהֵן בְּעִנְיֵי הַתְּבוֹנְנוֹת
61 הַמְּבִיאִים אֶת הָאֶהְבָּה וְיִרְאַה, וְאֶהְבָּה וְיִרְאַה הֵן מְקוֹר
62 מְצוּוֹת עֲשֶׂה וּמְצוּוֹת לֹא תַעֲשֶׂה, וְכְמוֹ שְׁכָתוֹב רַבְּנוּ

5 (ב) וְהִנֵּה אָמְרוּ רְבוּתֵינוּ ו'ל, "כָּל הַמְּאָרִיף בְּאֶחָד
6 מְאָרִיכִין לוֹ יָמָיו וּשְׁנוֹתָיו", דְּלִהּיֹתוֹ מְאָרִיף
7 בְּאֶחָד מְאָרִיכִין לוֹ יָמָיו וּשְׁנוֹתָיו. וְלִהּבִין זֶה, גַּם לִהּבִין
8 מֵהוּ עֲנִין אֲרִיכוֹת יָמִים, הַעֲנִין הוּא דְּהִנֵּה כְּתִיב "וַיִּבְדֵּל
9 אֱלֹקִים בֵּין הָאֹר וּבֵין הַחֹשֶׁךְ", וְהִנֵּה עֲנִין הַהִבְדֵּלָה הוּא
10 מֵה שֶׁהִבְדִּיל בֵּין לְמַעְלָה מִסְּדֵר הַשְּׁתַלְשְׁלוֹת וְסְדֵר
11 הַשְּׁתַלְשְׁלוֹת, וּכְשֶׁאֹמְרֵם⁶ "וַיִּבְדֵּל אֱלֹקִים בֵּין הָאֹר וּבֵין
12 הַחֹשֶׁךְ", הִנֵּה מוֹכֵן מִזֶּה שְׁקָדָם הַהִבְדֵּלָה הִיו אֹר וְחֹשֶׁךְ
13 מִשְׁתַּמְשִׁין בְּעֶרְבּוּבִיא, וְהִינּוּ כְּאֹר אִין סוֹף שְׁלִמְעֵלָה
14 מִסְּדֵר הַשְּׁתַלְשְׁלוֹת שְׁשָׁם אֹר וְחֹשֶׁךְ מִשְׁתַּמְשִׁין
15 בְּעֶרְבּוּבִיא, וְנִקְרָא "יוֹם שְׁכָלוֹ אֲרוֹף", שְׁלֹא יֵשׁ
16 הַהִתְחַלְקוֹת דְּיוֹם וְלַיְלָה, וְהִינּוּ דְּבִסְדֵר הַשְּׁתַלְשְׁלוֹת הָרִי
17 אֹר וְחֹשֶׁךְ הֵם מְגַבְּלִים, וְכְמוֹ שְׁכָתוֹב "וַיִּקְרָא אֱלֹקִים
18 לְאֹר יוֹם וְלַחֹשֶׁךְ לַיְלָה", דְּאֹר תְּחוּמוֹ בְּיוֹם
19 וְהַחֹשֶׁךְ תְּחוּמוֹ בְּלַיְלָה, אָבֵל בְּלִמְעֵלָה מִסְּדֵר
20 הַשְּׁתַלְשְׁלוֹת הֵם בְּעֶרְבּוּבִיא. וְעִנְיָנוּ בְּעֶבְדוּתָהּ הוּא, דְּאֹר
21 וְחֹשֶׁךְ הוּא עֲנִין מְרִירוֹת וְשִׁמְחָה, וְכֵן אֶהְבָּה וְיִרְאַה הֵן
22 אֹר וְחֹשֶׁךְ, דְּבְעֶבְדוּתָהּ שְׁעַל פִּי טַעַם וְדַעַת, הִנֵּה הַכּחוֹת
23 מְרִירוֹת וְשִׁמְחָה, הִנֵּה לֹא זוּ בְּלִבְדּוֹ שֶׁהֵם מְתַחַלְקִים
24 וּמְבַדְּלִים זֶה מִזֶּה, אֲלֵא שֶׁהֵם הַפְּכִים, דְּכַאֲשֶׁר הוּא
25 בְּמְרִירוֹת אִינוּ בְּשִׁמְחָה, דְּבַשְׁעַת הַמְרִירוֹת מִתְמַרְמֵר
26 בְּנַפְשׁוֹ מְאֹד עַל הַרְחוּק שְׁלוֹ וְצֵר לוֹ מְאֹד, עֵס אִיזוֹ אִים
27 בְּאֶמֶת נִיִּיט גוּט^י וְאִינוּ שִׁיף לְשִׁמְחָה, וְאֶדְרָבָא כַּאֲשֶׁר
28 רוּאָה אִיזָה דְּבַר שֶׁל שִׁמְחָה גוֹרֵם לוֹ תוֹנָה, שְׁמְרִירוֹתוֹ
29 מְתַגְבֶּרֶת עוֹד יוֹתֵר וּבוֹכָה כְּמֵר נַפְשׁוֹ מְקִירוֹת לְבוֹ. וּבַעַת
30 שֶׁהוּא בְּשִׁמְחָה אִינוּ שִׁיף לְמְרִירוֹת, דְּבַשְׁעַת הַתְּפִלָּה
31 כְּשֶׁמְתַבּוֹנֵן בְּהַתְּבוֹנְנוֹת אֱלֹקִי וּמְשִׁיג הַעֲנֵן הָאֱלֹקִי וְהוּא
32 בְּהַנְחָה טוֹבָה, דְּעַר עֲנֵן הָאֵט זִיף כָּא אִים גוּט
33 אָפְגַעְלֵעֲגֵט^י, שְׁמֵאִיר לוֹ, דְּעַר עֲנֵן לִיכֵט אִים^ח, וְעַל יְדֵי

(7) דברים ל, כ. - הובא אגרת התשובה ריש פרק ט.

(6) בראשית א, ד. - בהבא להלן ראה גם כן אמרי בינה פתח השער פרק ט ואילך.

בְּחַיִּית רַב, וּמִצַּד הַיְרָאָה זְהִיר בְּמֵאָד בְּמִצּוֹת לֹא תַעֲשֶׂה,⁴
וּנְמָצָא שְׁהַכּוֹת הֵן בְּהַתְחַלְקוֹת וְהַבְּדֵלָה בְּמִרְיוֹת⁵
וְשִׁמְחָה וְאַהֲבָה וְיִרְאָה.⁶

שבת פרשת פנחס, בסעודה

נְשַׁמְתוּ עֵדֶן בַּתְּנִיָּא⁸, וְהַמְקִימֵן בְּאַמַּת הוּא הָאוֹהֵב אֶת
שֵׁם הַרְי' וְחִפֵּץ לְדַבְּקָה בּוֹ בְּאַמַּת, דְּמִצַּד הָאַהֲבָה יְקָר לּוֹ
קִיּוּם הַמִּצּוֹת עֲשֶׂה, וְעוֹנָה אָמֵן וְאַמֵּן יְהֵא שְׁמִיָּה רַבָּא³

(8) פרק ד. - ומה דמסיים כאן: יקר לו כו' עיין קונטרס העבודה פרק ב.

ספר השיחות - ה'ש"ת-תש"א בלה"ק

רק לאדם בפרט, בכל זאת הם שני אופני חיות הנבדלים במהותם וענינם.

ג. רבנו הזקן, בבואו ממזריטש. החל לייסד את דרך חסידות חב"ד, ובמשך כמה שנים שיכלל את דרך חסידות חב"ד בסדרים ידועים, שהתבטא גם בזמני אמירת תורה ברבים, בשבתות השנה, במועדים ובזמנים מיוחדים.

מאמרי החסידות שהיה רבנו הזקן אומר אז, היו מאמרים קצרים ונאמרו בהתלהבות גדולה. זקני חסידי חב"ד שנוכחו בשעת התחלת התגלות והתייסדות חסידות חב"ד, היו אומרים, שהרבי הבעיר את העולם בהתלהבותו ובעבודה שבלב שלו, ושימח לבבות בני ישראל באהבת ישראל שלו.

ד. לראש השנה תקכ"ט באו לליאזנא, אל רבנו הזקן, מספר רב של חסידים. בית הכנסת של הרבי היה קטן מהכיל את כל האורחים. רבנו הזקן היה מתפלל עם קהל החסידים ושימש בעצמו כבעל קורא. והקימו אז את חצר בית התפלה שם היה מקום לציבור מתפללים גדול ביותר.

ה. בערב ראש השנה, אמר רבנו הזקן תורה ברבים, את המאמר הבא:

זו היום תחלת מעשיך זכרון ליום ראשון³. בכל ראש השנה נמשכת הארה חדשה כללית מהיום הראשון של בריאת העולם, ובראש השנה הוא הדין והמשפט על גילוי האלקות⁴ בכל העולמות, מריש כל דרגין בכל העולמות אצילות - בריאה - יצירה - עשיה, על ידי עבודתם של ישראל בהתעוררות גדולה בתשובה מעומקא דליבא בקול צעקה פנימית. וכתיב⁵ כי שמע אלקים אל קול הנער באשר הוא שם, ואמרו רז"ל⁶ א"ר יצחק אין דנין את האדם אלא לפי מעשיו של אותה שעה. היום של ראש השנה הוא שנה, יומא

א. בכל ראש השנה נמשכת המשכה חדשה¹ של חיות כללית על כל השנה. ההמשכה הכללית של ראש השנה היא על כל הענינים, הן הענינים הנוגעים בגוף והן הענינים הנוגעים בנפש. כלומר, גם הענינים הנוגעים בחיים בשריים וגם הענינים הנוגעים בחיים נפשיים, הנה ההמשכה הכללית שלהם היא בראש השנה.

זהו משמעות השם "ראש השנה", הראש של השנה². בכל נברא מהווה הראש את הדבר העיקרי שבו, כפי שאנו רואים באדם, שהראש הוא המקום העיקרי בו מרוכזת החיות של הכוחות הפרטיים המחיים את האברים, כולל הכוחות הרוחניים. זהו המשמעות של ראש השנה, שביום ראש השנה נמשכת חיות כללית על כל השנה בכל הענינים הרוחניים והגשמיים.

בראש השנה גם נמשכת חיות כללית בחיים הרוחניים של תורה ועבודה על כל השנה, ועל כך באה עבודת ההכנה של חודש אלול וימי הסליחות, שההמשכה תהיה אמיתית.

התחלת ההמשכה הכללית היא בתפלת ערבית בלילה הראשון של ראש השנה.

ב. הרי כשם שבחיות הראש יישנם שני סוגי חיים, חיות כללית השייכת לכל אברי הגוף, וחיות פרטית השייכת לראש בלבד, כך גם בראש של השנה ישנם שני סוגי חיות, חיות כללית הנמשכת בראש השנה לכל השנה כולה וחיות פרטית השייכת ליום הפרטי של ראש השנה. ההבדל שבין שני סוגי החיות, חיות כללית וחיות פרטית, הוא, שהחיות הכללית היא בהעלם והחיות הפרטית היא בגילוי.

שני סוגי החיות האמורים, חיות כללית וחיות פרטית, למרות ששניהם הם חיות פרטית, השייכת

(4) ראה לקוטי תורה דרושים לר"ה נו, א.

(5) בראשית כא, יז.

(6) ר"ה טז, ב.

(1) ראה אגרת הקדש סימן יד. עטרת ראש בתחלתו. לקוטי תורה

נצבים מו, ב.

(2) ראה עטרת ראש בתחלתו. לקוטי תורה תבוא מא, ג.

(3) תפלת מוסף של ראש השנה.

5 והתפילה ומדות טובות.
6 זקני החסידים היו מספרים שעם מאמר זה גילה
7 הרבי בחסידים את אור הנשמה, ולכולם, אפילו
8 לפשוטים, היה גילוי הנשמה.

בס"ד, כ"ט אלול ש"ת - ערב ראש השנה, תש"א

1 אריכתא. בשני ימי ראש השנה צריכים להיות
2 עסוקים בתפלה ובאותיות התורה. העבודה במ"ח
3 שעות ראש השנה היא לבטל קליפת ח"ס⁷ ולהפוך
4 את חום הקליפה והחום הטבעי לחום אלקי בתורה

(7) ראה הוספות לתורה אור ט, ד.

אגרות קודש

בי"ה, יום ג' ד' מרחשוון תרס"ג.

26 הדרוש למו, אשר ע"כ נפשי אשא בשאלתי ובגודל בקשתי
27 אל רום כבודם הנעלה, כי עשה יעשו חסד את ידי עוז
28 הנכבד הנצב לפניהם, ומגיש להם זה, וכי העיקר הוא ליתן
29 לו איזה התעסקות נכונה במסחרם הנכבד - כה ירבה ה'
30 גבולם, והברכה יהי ראש מסחרם - והגדול, ולפ"ד ראוי
31 שימסרו למו ההתעסקות במכירת הסחורה שלהם, בפלך
32 יעקאטעריני, טאברי, חערסאן, פאלטאווע. ותקותי חזקה
33 להאל הטוב כי יתנהו לחן ולחסד בעיני כל רואיו, ויקנו
34 הסחורה במלא כסף, וקיים יקיים הכל כדרוש, כי ת"ל
35 נהל עסקי שלו גדולי ביותר, ונחשב מבעלי האמנה
36 הגדולי, ומזוגו רך וטוב כדרוש ליהודי בעל מדוי טובות
37 כמהו.

38 והדבר ודאי אצלי כי לכן הביאהו האל למצב זה, רק
39 למען לזכות את מטיבי החסד, באבן יקרה רבת הערך,
40 כמו זה. דלהיות ידוע דזהו חלק הבעלי עסקי אשר
41 הנח[ילם] האל הטוב, להיותם בעלי הרגש להרגיש את
42 זולתם, להיות לעזר למו בעת דחקו, לא בעזר זמני חלילה,
43 כ"א בעזר הנקי בחוק הנבראי בשם נצחי, וזה חפץ האל
44 בהם, ולהם בחר דרך צדקה זו, אשר יוכלו להחיות
45 משפחות ישראל, ובפרט אנשי כאלו, יקרי הערך, רכי
46 המזג, והבעלי עסקי להם מסר החונן לאדם דעת ישרה,
47 הרגש זה, וזה דבר עבודתם ביומא דשוקא, הוא העוה"ז
48 השפל באמת מצ"ע והרם מצד עובדיו.

49 ועתה אחים יקרים, אחיי וידידי - אתם הסליחה כי
50 כן אקראם, באשר כן ארגישם מצד טיב לבבם ואהבתם
51 העצמי, בסוד רעך ורע אביך - דעו נא דעו כי האל המטיב
52 את ברואיו, וחפץ בצדקם, הקרה לפניכם ענין נעלה כזה,
53 אשר לרגלי עשיית הטוב והחסד הלזה - היינו כמבואר
54 לעיל, או בחילוף המקומות, כאשר טוב להם בהמסחר -
55 יברכם האל הטוב, וישפיע לרום כבודם הנעלה שפע ברכה
56 והצלחה, ומלאכי החוה"ש, המנחה והאושר, יעמדו
57 לימינם לשרתם בכל עת, וברכת ה' יאיר לפניהם בכל אשר
58 יפנו.

כבוד ידידי עוז הגבירים הנכבדים,
ווי"ח מרוממים, יראי אלקים, אוהבי
צדקה, שומרי מצוה, ה"ה מו"ה מיכאל
שי' ומו"ה חיים שי', למשפחת
מאנעסזאן, מאסקוא איש איש מהם
כמשאלות לבבו יברכהו האל

1 אחדשה"ט! ת"ל בעד החוה"ש כה לחי.

2 הפעם אבוא עד מקום משכנם, להליץ טוב, ולהגיד
3 לאדם ישרו, האיש המשיט לכבודם מכתבי דנא, הוא הוא
4 אחד מידידי הנאמנים, אשר נפשם ורוחם אדע, קשור
5 הוא בעבותות אהבה אלי, כדרוש וכיאות לאנשי בעלי
6 הרגש, ומובן מזה היטב אופן התקשרותו לכ"ק אאמו"ר
7 שליט"א, ואיך כי מכיר אותו בכל פרטיו ועניניו.

8 תולדו' ידידי עוז הנכבד ומרומם ר' מנחם מענדל שי'
9 יפה, אביו הוא איש מחסידי רייסיין, עד שנים אחדים
10 מהעבר הי' גביר נכבד, חשוב בעיני כל, אהוב לבריות,
11 עושה צדקה וחסד בממונו וגופו, ולבד מעלתו בהון ועושר
12 מכובד הנהו מצד גודל יחוסו, ובעצמו איש סוחר, מפורסם
13 במעשיו הטובים, ראשון לכל מעשה צדקה ברוח ובפועל.
14 ובהיותו במצב זה נולד לו בנו הנכבד הנ"ל שי', מובן כי
15 לא קמץ אביו שי' כלל בהנוגע לטובת בנו שי', א' כי מצב
16 החומרי הרשהו, ב' בהיותו איש אוהב את התו' והחכ', ג'
17 להיותו בן יחיד, ולא חסר מאומה בבית אביו שי'. וכן ישב
18 ולמד ועסק בחכ' ותו' ה' מתוך הרחבה וענג, עד הגיעו
19 לשנות החתונה, ואביו שי' עשה עבורו שידוך טוב, לא
20 הביט על החומרי כלל, כ"א לקושרו אל בית איש חסיד.
21 וכה עברו כמה וכמה שנים לא ידע מחסור, וכה תקותי כי
22 עוד יבוא בקרוב אי"ה המועד המאושר למו, ועלה יעלה
23 ויפרח כשושנה, לשמחת אוהביו נצח.

24 ובעת ההוה מצבו לא בטוב כ"כ, בהיותו עוסק בגחלי,
25 והמסחר הוא לא גדל אצלו, מובן כי הפרנסה אינה לפ"ע

9 בני משפחתם הכבודה יחיו, בשמו, ומקוה בקרוב לראות
10 הטבת מצב ידידינו ש"י על ידם.

11 בלב מלא תקוה כי יתעוררו בחסד אמיתי, וה' בעזרם,
12 הנני מברכם כי יקבלו החוה"ש והברכה מאדה"ש כאוות
13 נפשם ונפש ידידם עוז רע כאח, דו"ש באה"ר מקרב ולב
14 עמוק מכבדם כרום ערכם מאד נעלה.

אג"ק מוהרי"צ כרך טז

1 יסוד מכתבי דנא הוא פקודת כ"ק אאמו"ר שליט"א
2 אשר ציוני לכתוב ולבקש את רום מעלי כי יעשו נא כמ"ש
3 לעיל, וכי תקותו חזקה, כי לרגלי טוב לבבם ורכות מזגם,
4 ונדיבות רוחם, בודאי יעשו זאת, ומשמיא מיהב יהבו
5 לרומע"ל שפעת חיים וברכה והצלחה בכל מעשי ידיהם,
6 וימלאו משאלו לבבם לטובה, בגלל מעשה הצדקה הנעלה
7 והמרוממה הלזו, ועלה יעלו בעילוי אחר עילוי.

8 במרוצת דבריו בקשני לפרוש בשלום כבודי, ובשלו' כל

המשך ביאור למסת סנהדרין ליום רביעי עמ' א

46 זה הוא רק לשיטת רבי יהודה, הסובר שישנם שבעים דיינים
47 בסנהדרין גדולה, ונמצא שאם שלשים וששה מחייבים ושלשים
48 וארבעה מזכים יש כאן הטיה לרעה על פי שנים, אך לדעת חכמים
49 הסוברים שיש שבעים ואחד דיינים בסנהדרין גדולה, אין כאן
50 אפשרות של הטיה לרעה על פי שנים.

51 הגמרא מבארת הדין כשמוסיפים על מספר הדיינים: וְאָמַר רַבִּי
52 אֶבְרָהָם, פְּאוּפֵן שְׁנַחֲלֵקוּ הַדֵּיּינִים בִּינֵיהֶם, אֶחָד עֶשֶׂר מִזְכִּין וְאֶחָד עֶשֶׂר
53 מַחֲיִיבִין וְאֶחָד אֵינוֹ יוֹדֵעַ, וּמוֹסְפִין עוֹד שְׁנַיִם עַל מִסְפַּר הַדֵּיּינִים, אִי
54 עוֹשִׂין בֵּית דִּין שֶׁמִּסְפַּר חֲבִירָיו שְׁקוּל אֵפִילוֹ לְבִתְחִילָה. כְּלוּמַר, אִף
55 שְׁכָלל הוּא בִּידְעוֹ שְׁאִין עוֹשִׂים בֵּית דִּין שֶׁמִּסְפַּר הַדֵּיּינִים שְׁבוּ שְׁקוּל
56 זֶה כְּגַד זֶה, כִּדִּי שְׁאִם יִחֲלָקוּ בִּינֵיהֶם שֵׁתָן יִיְהִי לְהַכְרִיעַ עַל פִּי
57 הָרוֹב, מְכַל מְקוּם בְּאוּפֵן זֶה שְׁצָרִיק לְהוֹסִיף עַל מִסְפַּר הַדֵּיּינִים אִין
58 חוֹשְׁשִׁים לַכֹּךְ, וְעוֹשִׂים בֵּית דִּין שֶׁל עֶשְׂרִים וְאַרְבַּעַה דֵּיּינִים.

59 שואלת הגמרא: פְּשִׁימָא, שהרי מבואר במשנה להלן (מ) שאם
60 אחד הדיינים אינו יודע מוסיפים עוד שנים, ונמצא שנתה מספר
61 הדיינים שקול הוא, שהרי זה שאינו יודע אינו מן המניין, ומה בא
62 לחדש רבי אבהו. מיישבת הגמרא: מְהוּ דְתִימָא דְהָאִי דְקָאָמַר אֵינִי
63 יוֹדֵעַ כְּמָאן דְאִיתִיה דְמִי – שאותו דין שאמר איני יודע עדיין נמנה
64 במספר הדיינים, וְאִי אָמַר מִיִּלְתָּא שְׁמַעִינָן לִיה – ואם יאמר איזה
65 דבר יש לשמוע לו, ונמצא שאין מספר הדיינים שקול שהרי יש
66 כאן עשרים וחמשה דיינים, קָא מְשַׁמְעֵן לָן – לכך הוצרך רבי אבהו
67 להשמיענו, דְהָא דְקָאָמַר אֵינִי יוֹדֵעַ כְּמָאן דְלִיתִיה דְמִי – שאותו
68 שאמר איני יודע הרי הוא כמי שאינו יושב בבית הדין, וְאִי אָמַר
69 מְשַׁמְעֵן לִיה – ואם יאמר איזה טעם אין שומעים לו,
70 ונמצא שיש כאן עשרים וארבעה דיינים שהוא בית דין שקול.

71 הגמרא מביאה כמה דנים בפנינו סנהדרין: אָמַר רַב כְּהֵנָה, דֵּיּינִי
72 הַסְנֵהֲדֵרִין שְׂרָאוּ בּוֹלָן לְחֻבְהָ – שגראה לכולם לחייב את הנידון,
73 פּוֹמְרִין אוֹתוֹ לְגַמְרִי, מְאִי מְשַׁמְעֵן – מה הוא טעם הדבר, פִּינֵן דְגַמְרִי
74 – מאחר שקבלה היא בידינו שצריך לעשות הַלְנֵת דִּין כִּדִּי לְמַעַבְד
75 לִיה וְבוֹתָא, כְּלוּמַר, שֶׁאִטוֹר לְפִטוֹק אֶת הַדִּין לְחוּבָה בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם,
76 אֲלֵא יֵשׁ לְהַלְעוֹ עַד לְמַחַר, שְׁמֵא בִין כֹּךְ וּבִין כֹּךְ יִמְצֵאוּ לוֹ הַדֵּיּינִים
77 זְכוּת, וְהֵנִי תוֹ לֵא הוּוֹ לִיה – דיינים אלו שדעת כולם היא לחייב
78 את הנידון לא יראו לו מעתה שום זכות, על כן אין הם יכולים
79 לדרגו אלא צריכים לפוטרו בלא כלום.

80 אָמַר רַבִּי יוֹהָנָן, אִין מוֹשִׁיבִין דֵּיּינִים בְּסַנְהֵדְרִין, אֲלֵא אֲנָשִׁים שְׁהִם
81 בְּעָלִי קוּמָה – גבוהים, וְבְעָלִי חֶמְסָה, וְבְעָלִי מְרָאָה נְאוּה, וְבְעָלִי וְזָנָה,
82 וְבְעָלִי כְּשָׁפִים – אנשים היודעים בכשפים, וְעֵלִיהֶם לְהוֹת יוֹדְעִים
83 בְּשִׁבְעִים לְשׁוֹן, כִּדִּי שְׁלֵא תְהָא הַסְנֵהֲדֵרִין שׁוֹמְעֵת מְסִי הַתְּהוּבִין,
84 שֵׁאֵם לֵא יִידְעוּ בְּשִׁבְעִים לְשׁוֹן וְיִבּוּאוּ עֵדִים הַמְדַבְּרִים בְּלִשׁוֹן שְׁאִין
85 הַדֵּיּינִים מְבִינִים, יוֹצְרֵכוּ הַדֵּיּינִים לְשׁוֹמְעַת אֶת דְּבָרֵיהֶם עַל יַדִּי
86 מְתוֹרַגְמָן, וְהִרִי זֶה 'עַד מְפִי עַד'.

87 אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, אִין מוֹשִׁיבִין בְּסַנְהֵדְרִין אֲלֵא מִי שִׁידְעַת לְטַהַר
88 אֶת הַשְּׂרִיף מִן הַתְּהוּבָה עַל יַדִּי קַל וְחוּמַר. אָמַר רַב, אֲנִי אֲדוֹן וְאַתְּהוּבִין
89 – אני אדון קל וחומר שיש בו בכדי לטהר את השרף,

1 יא (ח) 'אֲדוֹנִי מִשָּׁה בְּלָאָם' – לדעת הסובר שאלרד ומידד נתבאו
2 על שעתיד משה למוות, מבואר מדוע כעס עליהם יהושע וביקש
3 ממשה רבינו לכלוא אותם, מאחר שסבר שלא היה להם להתנבא
4 כן, אֲלֵא לְמָאן הֲנָךְ דְאָמַר תְּרַתִּי – אבל לפי שתי הדיעות הנוספות
5 בזה, שנתבאו על השליו או על מלחמת גוג ומגוג, מְאִי אֲדוֹנִי מִשָּׁה
6 בְּלָאָם – מדוע כעס יהושע וביקש ממשה לכולאם. משיבה
7 הגמרא: דְלָאוּ אוֹרַח אֲרַעָא – משום שלא נהגו בדרך ארץ בכך
8 שהתנבאו בפני משה רבם, דְהוּוֹ לִיה – שהרי זה כְּתִלְמִיד הַמּוֹרֶה
9 הַלְקָה לְפָנֵי רַבּוֹ.

10 עוד שואלת הגמרא: בְּשִׁלְמָא לְמָאן דְאָמַר הֲנָךְ תְּרַתִּי, הֵינִי דְכְּתִיב
11 (שם כט) 'מִי יִתֵּן' – לדעת הסוברים שאלרד ומידד נתבאו על אלו
12 שני הדברים, עלי שליו ועסקי גוג ומגוג, מבוארת תשובת משה
13 ליהושע 'מִי יִתֵּן כָּל עִם ה' נְבִיאִים', ששמח בכך שהם מתנבאים,
14 אֲלֵא לְמָאן דְאָמַר מִשָּׁה מַת – אך לדעת הסובר שנתבאו על מיתת
15 משה, יש לתמוה על תשובתו, וכי מִינַח הוּוֹ נִיחָא לִיה – האם נוח
16 היה לו בנבואתם שעתיד הוא למוות. משיבה הגמרא: לֵא כְּפִימִיָה
17 קְמִיָה – יהושע לא סיים ולומר את כל הענין בפני משה, ולא אמר
18 לו אלא שהם מתנבאים במחנה, בלא לפרט את תוכן נבואתם.

19 מבררת הגמרא: מְאִי – מה היא כוונת דברי יהושע 'אדוני משה
20 בְּלָאָם', ומבארת: אָמַר לִיה יהושע למשה, הַפִּל עֲלֵיָהּ – על אלרד
21 ומידד לעסוק בְּצָרְפִי צִיפּוּה, וְהוּוֹ בְּלִין מְאִילֵהוּ – ונבואתם תכלה
22 מאליה, מאחר שאין הנבואה שורה מתוך עצבות אלא מתוך
23 שמחה, והעוסק בצרכי ציבור אינו שרוי בשמחה.

24 שנינו במשנה לגבי מנין עשרים ושלשה דיינים בסנהדרין קטנה,
25 שצריך 'עדה (ועשרה) שופטת ועדה מצלת', והיינו עשרים
26 דיינים, וּמְנִיין לְהִבְיֵא עוֹד שְׁלֹשָׁה, מאחר שצריך הטיה לרעה על פי
27 שנים, דהיינו עשרה מזכין ושנים עשר מחייבין, ומכיון שאין
28 עושים בית דין שקול נמצא שצריך עשרים ושלשה.

29 מקשה הגמרא: מאחר ויש להוסיף עוד דין כדי שלא יהיה בית דין
30 שקול, כּוּף כּוּף הִטִּיה לְרַעָה עַל פִּי שְׁנַיִם לֵא מְשַׁפְּחַת לֵה – נמצא
31 שאין אפשרות שיטה הדין לרעה על פי שני דיינים, שהרי אי אחד
32 עָשִׂר דֵּיּינִים מוֹכִיחַ אֶת הַנִּידוֹן וְשְׁנַיִם עָשִׂר דֵּיּינִים מַחֲיִיבִין אוֹתוֹ, אֲפִתִּי
33 חַד הוּא – עדיין אין כאן הטיה לרעה אלא על פי אחד, וְאִי עָשִׂרָה
34 דֵּיּינִים מוֹכִיחַ אוֹתוֹ וְשְׁלֹשָׁה עָשִׂר דֵּיּינִים מַחֲיִיבִין אוֹתוֹ, אֵם כֵּן תְּלָתָא
35 הוּוֹ – יש הטיה לרעה על פי שלשה ולא על פי שנים, ובמשנה
36 נתבאר שצריך שתהא אפשרות של הטיה לרעה על פי שנים.

37 מתרצת הגמרא: אָמַר רַבִּי אֶבְרָהָם, אִי אֲתָה מוֹצֵא הִטִּיה לְרַעָה עַל פִּי
38 שְׁנַיִם אֲלֵא בְּאוּפֵן שֵׁשׁ אֶחָד עֶשֶׂר דֵּיּינִים הַמּוֹכִיחַ אֶת הַנִּידוֹן וְאֶחָד
39 עֶשֶׂר מַחֲיִיבִים, וְאֶחָד הַדֵּיּינִים אֵינוֹ יוֹדֵעַ כִּיצַד לְהַכְרִיעַ הַדִּין,
40 וְכֵאֲפוֹן כּוּזָה הַדִּין קוֹדֵם שְׁמוֹסְפִין עַל מִסְפַּר הַדֵּיּינִים עוֹד שְׁנַיִם,
41 וְאוֹתוֹ אֶחָד שְׁאִינוֹ יוֹדֵעַ אֵינוֹ נִמְנָה עִתָּה בֵּין מִסְפַּר הַדֵּיּינִים, וְנִמְצָא שֵׁאֵם
42 אוֹתֵם הַשְּׁנַיִם יַחֲיִיבוּ אֶת הַנִּידוֹן, הִיּוּ אֶחָד עֶשֶׂר מוֹכִיחַ וְשְׁלֹשָׁה

43 עֶשֶׂר מַחֲיִיבִים, וְיֵשׁ כֵּאֵן הִטִּיה לְרַעָה עַל פִּי שְׁנַיִם, וְאֲוּפֵן זֶה הוּא
44 לְדַבְּרֵי הַכֹּל. וְיֵשׁנוּ אוּפֵן נוֹסֵף שֶׁל הִטִּיה לְרַעָה עַל פִּי שְׁנַיִם, בְּדִין
45 הַבֵּא לְפָנֵי סְנֵהֲדֵרִי גְדוֹלָה, וְאֲלִיפָא דְרַבִּי יְהוּדָה דְאָמַר שְׁבָעִים – אוּפֵן

הלכות בית הבחירה

רכג

הר הבית

א. **חומת הר הבית** - חומת הר הבית הקיפה את הר הבית ששטחו 500 אמה על 500 אמה. כותלי החומה היו גבוהים מאד, חוץ מכותל המזרחי שגובהו 26 אמות בלבד. המרחק שבין חומת הר הבית לסורג שהיה מקיף את העזרה לא היה שווה בכל צדדיו, כמבואר במסכת מידות (פ"ב מ"א) שבין הסורג שבדרום העזרה לכותל דרומי של הר הבית היה המרחק הגדול ביותר, מרחק קטן ממנו היה בין הסורג לחומה שבצד מזרח, פחות מכך היה בין הסורג לחומה שבצד צפון, ופחות מכך בין הסורג לחומה שבצד מערב. 5 שערים היו לחומת הר הבית: שערי חולדה, שער שושן, שער טדי ושער קיפונוס [וכדלהלן]. כל השערים היו גבוהים 20 אמה, ורוחבם 10 אמות.

ב. **שערי חולדה** - שני שערים בדרום הר הבית נקראו שערי חולדה, על שם חולדה הנביאה שהיתה יושבת שם (תוס' י"ט מידות פ"א ג').

ג. **שער שושן** - מקומו במזרח הר הבית, שבו היה יוצא הכהן לחר המשחה כדי לשרוף את הפרה האדומה, ועל השער היתה צורה של שושן הבריה לסמל מלכות פרס שהרשתה לבנות את בית המקדש.

ד. **לשכת לסנהדרין קטנה** - בפתח הר הבית היתה לשכה ששימשה את סנהדרין הקטנה של 23 דינים.

ה. **שער טדי** - בצפון הר הבית, לא היה משמש לכניסה, אלא כהן שנטמא בבית המקדש יוצא החוצה דרכו, ועל שם שהיה יוצא בהצנע ובסוד נקרא בשם זה (ראה תוס' י"ט מידות שם ותפארת ישראל).

ו. **שער קיפונוס** - במערב הר הבית, היה נקרא קיפונוס שהוא גן בלשון יון, על שם גינת וורדים שהיתה על ידי העיר לכבוד צד זה שהוא כנגד כותל מערבי של העזרה (ראה תוס' י"ט מידות פ"א מ"ג ותפארת ישראל שם).

בית המקדש

ז. **סורג** - הסורג הינו מחיצה שיש בה נקבים, שהיתה עשויה מעצים דקים וארוכים שחיברו אותם אלו על אלו שתי וערב באלכסון, באופן שנוצרו נקבים בין העצים. ונקרא כן משום שהוא דומה למיטה שתחתיתה מסורגת בחבלים שתי וערב (רש"י יומא טז. ד"ה לפנים ממנו. סורג גבוה 10 טפחים, והיו פתחים כנגד שערי חומת העזרה שלפנים ממנו. סורג זה נעשה לסימן שאין נכרים וטמאי תמים רשאים להיכנס ממנו ואילך (כלים פ"א מ"ח). היוונים פרצו בו של עשרה פרצות כאשר נכנסו לבית המקדש, וכאשר גברו ישראל עליהם חזרו וגדרו אותם שוב.

ח. **חיל** - מן הסורג עד כותלי העזרה היו 10 אמות, ומקום זה נקרא בשם חיל. החיל לא היה כולו קרקע ישרה, אלא 4 אמות ממנו היו קרקע ישרה וב-6 אמות הנותרות היו מדרגות שהיו עולות מהר הבית לשער המזרח. לדעת תוס' יום טוב (בבבירי בסוף מסכת מידות) היו מדרגות אלו רק כנגד שער המזרח. אולם לדעת תפארת ישראל (מידות פ"ב אות כג ובבבירי) היו מדרגות אלו לאורך כל החיל סביב, וכתב בתפארת ישראל (מידות פ"א אות מא) שנקרא כן שעל שם שהסורג שבגבול עומד על חומת נמוכה של אבן נקרא חיל שמשמעותו חומה נמוכה.

ט. **שער לעזרת נשים** - שער דרכו נכנסים מהחיל לעזרת נשים, שער זה היה מול שער שושן במזרח הר הבית, וכן מול שער העזרה הגדולה הוא שער ניקנור (רש"י טז. ד"ה ומתכין ורואה). ולא היה שם לשער זה (ראה תפארת ישראל מידות פ"ב אות לז).

י. **עזרת נשים** - שטח עזרת נשים היה 135 אמה על 135 אמה, כמובא במסכתין (טז.). ו-4 לשכות היו בה כדלהלן [אורך כל לשכה 40 אמה ורוחבה 20 אמה]. בעזרת זו יכלו הנשים להיכנס אף שלא בשעת עבודה. עזרה זו נחשבת מחנה לוי, שמן התורה רק טמא מת וגוי אסור להיכנס לתוכה, אולם יחושפט ובית דיני גזר, שגם טבול יום לא יכנס לעזרה זו. בתחילה היו כותלי עזרת חלקים, ובשעת שמחת בית השואבה היו הנשים עומדות בעזרה זו, והגברים היו בחיל וברחבת הר הבית. אחרי כן תקנו שהיו האנשים עומדים בעזרה זו בשעת שמחת בית השואבה, והנשים התיינה בחיל וברחבת הר הבית. אולם לבסוף תקנו גוזרותא בכותלי העזרה, שהיו הנשים עומדות על הגוזרותא והאנשים עמדו בעזרה.

יא. **לשכת הנזירים** - הנזירים שהביאו את קרבנותיהם בגמר נזירותם, בשלו בלשכה זו את בשר השלמים, והניחו תחת חדרו שבשלו בו את שער ראשם, כמובא במסכתין (טז.).

יב. **לשכת העצים** - שם היו הכהנים בודקים את העצים שהובאו לצורך מערכות העצים שמזבחה אם אין בהם תולעים, שכל עץ לח שיש בו תולעת פסול להניחו על המזבח. בדיקה זו אינה נעשית דווקא על ידי כהנים הכשרים לעבודה, ולכן היתה מסורה לכהנים בעלי מומים, ובכך סייעו לעבודת המקדש (שם).

יג. **לשכת המצורעים** - בלשכה זו היה מקום טבילה למצורעים שרפאו מצרעתם ומביאים את קרבנם להיטהר, שצריכים להכניס את בהונות ידם

ורגלם לעזרת ישראל כדי שיניחו עליהם מדם האשם. על כן למרות שכבר טבלו יום קודם, צריכים לטבול שוב לפני שמכניסים את ידם ורגלם לעזרה. אמנם במסכתין (ז): הובאה דעת רבי יהודה שמקום טבילה זה היה עבור כל אדם הונכס לעזרה ולא למצורעים, כיון שכבר טבלו יום קודם לכן.

יד. **לשכת השמנים** - רבי אליעזר בן יעקב, ששנה את מסכת מידות (ראה הלן זט.), אמר שאינו זוכר מה שימשה לשכה זו. אכן לדברי אבא שאול שימשה לשכה זו להניח בה יין ושמן לצורכי המנחות והנסכים, ושמה היה לשכת בית שמניא.

טו. **לשכה לסנהדרין קטנה שניה** - לשכה לסנהדרין קטנה נוספת שימשה סמוך לפתח הר הבית המזרחי.

טז. **חמש עשרה מעלות** - 15 מעלות עולות מעזרת נשים לעזרת ישראל, גובה כל מעלה ½ אמה ורוחבה ½ אמה (ראה יומא טז.).

יז. **לשכות כלי שיר** - לשכות היו תחת עזרת ישראל שהיתה גבוהה מעזרת נשים ופתוחות לעזרת נשים. בלשכות אלו הניחו הלויים את כלי הנגינה שהיו מגנים בהם בבית המקדש ככינורות נבלים ומצלתיים וכדומה.

יח. **שער ניקנור** - שער הכניסה מעזרת נשים לעזרת ישראל, ונקרא שער ניקנור על שם האדם שתרם את דלתותיו, ונעשו בהם ניסים כשהובאו לארץ ישראל מאלכסנדריה של מצרים כמובא במסכת זו (לה.).

יט. **שפשיפים משני צידי השער** - שני פתחים קטנים היו משני צידי שער ניקנור ונקראים שפשיפים, כדי שהיוצאים מן המקדש יוכלו לצאת מה הצד, ולא יצטרכו להפנות אחוריהם להיכל הנמצא מול שער ניקנור.

כ. **לשכת פנחס המלביש** - מיקומה בצד שער ניקנור מימין, ובה היו מניחים הכהנים את בגדי ההכונה ושם היו לובשים ופושטים אותם. והכהן הראשון בבית שני שהיה ממונה על בגדי כהונה היה שמו פנחס, ועל שמו היו נקראים כל הממונים אחריו. בלשכה זו היו 96 ארגזים, 4 ארגזים לכל משמר מ-24 משמרות, וכל ארגז שימש לבגד אחר. על הארגזים היה כתוב שם הלושב שהיה מונח בו: על אחד היה כתוב מנכסיים, על השני כותנות, על השלישי אבנטים, ועל הרביעי מגבעות (תמיד פ"ה מ"ג).

כא. **לשכת עושי חביתין** - בלשכת עושי חביתין היו לשים ואופים כל יום 12 חלות שמקריב כהן גדול למנחת חביתין, מחציתם אחר תמיד של שחר ומחציתם אחר תמיד של שני הערבית.

כב. **עזרת ישראל** - אורכה 135 אמות ורוחבה 11 אמה. קדושתה רבה מקדושת עזרת נשים ונחשבת מחנה שכינה שמן התורה אין טבול יום ומחוסר כיפורים רשאים להיכנס לתוכה. בה היו יכולים זכרים טהורים מישראל להיכנס לראות את עבודת הכהנים, אף שלא לצורך הקרבת קרבנות שלהם.

כג. **פספיסין** - חתיכות עציץ היו מונחות בין עזרת ישראל לעזרת כהנים להבדיל בין העזרות ונקראים פספיסין.

כד. **מעלה לרוחב עזרה** - לדעת רבי אליעזר בן יעקב (טז.) היתה כאן מעלה בגובה אמה הנמשכת לכל רוחב העזרה.

כה. **הזוכן** - על המעלה שבין עזרת ישראל לעזרת הכהנים היה דוכן הלויים, שהיו בו שלש מעלות, כל מעלה היתה גבוהה ½ אמה ורוחבה ½ אמה. על מעלות אלו עמדו הלויים המשרורים והמזמרים בעת הקרבת הקרבנות. מהדוכן עד המזבח היו 11 אמות שהם עזרת כהנים.

כו. **שער לשכת הגזית** - בו נכנסו מן העזרה למקום ישיבת הסנהדרין בלשכת הגזית. בשער זה נכנסו כל בוקר להפיס את ארבעת הפייסות שהיו בכל יום, וכן נכנסו בשער זה לקרוא קריאת שמע אחרי הקרבת התמיד.

כז. **לשכת הגזית** - שם יושבת סנהדרין הגדולה של 71 דינים ומשם יוצאת תורה לכל ישראל, ודיניהם התדירים היו בענין ייחוס הכהנים אם נמצא בהם חשש (ראה יומא טז.). ומחמת חשיבות הסנהדרין היתה עשויה אבן גזית. לשכה זו היתה בנויה כבית גבוה על עליה (רש"י כה.), והיא חצויה בקודש וחצויה בחול. שני פתחים היו לה, בצפון לחול ובדרום לקודש. על כן היה חציה קדוש ואסור לשבת בו, וחציה היה חול והיה יושב בו הזקן הממונה על הפייסות (כה.), וכן הסנהדרין היתה יושבת בחציה זו. במזרח לשכה זו הפיסו בכל יום את ארבעת הפייסות שהיו במקדש בכל יום (שם), וכן בה התאספו אנשי שממר לקרוא בה את קריאת שמע אחרי הקרבת התמיד.

כח. **לשכת העץ; פלהדרין** - רבי אליעזר בן יעקב, שהוא תנא דמסכת מידות כמבואר במסכתין (טז.), אמר (מידות פ"ב מ"ה) על לשכת זו שאינו זוכר מה שימשה. אכן לדברי אבא שאול שימשה למדור הכהן הגדול שבשעת הימים שקודם יום הכיפורים, והיתה נקראת גם לשכת פלהדרין. והגמ' (ט) דנה מנין שהיתה בדרום העזרה. לדעת הראב"ד (בית הבחירה פ"א ה"ט), לשכה זו היתה נקראת לשכת העץ משום שהיתה עשויה מעץ ולא מאבן. אמנם הרמב"ם כתב שכל הלשכות היו עשויות אבן, שאין בונים במקדש אלא באבנים או בלבנים

הלכות בית הבחירה

וסידי. ובכסף משנה כתב (שם) שאפשר שלא היתה לשכה בקבועה ולכן היתה עשויה מעץ, או שנקראת לשכת העץ משום שהניחו בה באיזה פעם עציים. אולם בתוס' יו"ט השיג עליו, וכתב שנקראת כן להבדיל בינה לבין הלשכה שהיו מפורשים אליה את הכהן השורף את הפרה, שגם הוא היה פורש שבעה ימים קודם לכן, ולשכתו נקראת לשכת בית האבן על שם שכל מעשיה בכלי אבן. ובתפארת ישראל (מדות פ"ד אות כו) כתב, שלמרות שהיתה עשויה אבן נקראת כן, לרמז לכהן הגדול שאם יקלמל מעשיו יהיה בלשכתו כעץ העשוי להירקב ולא יהיה לו קיום זמן רב, אולם אם יתקן מעשיו כראוי יהיה כעץ עושה פרי. בשלטי הגיבורים כתב על פי דברי רש"י במסכת זו (ט). לשכת הגזית היתה ארוכה מצפון לדרום, ומאחוריה למערב היו שתי לשכות, לשכה זו ולשכת הגולה, לשכת הגולה היתה בחלק הדרומי ולשכת העץ היתה בחלק הצפוני. בתוס' יו"ט (מדות פ"ד מ"ד) כתב, שלשכה זו לא היה לה פתח לעזרה כלל, והיתה נמצאת אחורי לשכת הגולה, ועל כן לא היתה קדושה כקדושת העזרה, והיה הכהן הגדול יכול לשבת ולשכב בה, למרות שאין ישיבה בעזרה אלא למלכי בית דוד בלבד. אולם לדעת תפארת ישראל (מדות פ"ד בועז אות ד ובציוור אות כח) היתה לשכה זו חציה בקודש וחציה בחול והכהן הגדול היה יושב ושוכב בחציה שבחול. עוד כתב בתפארת ישראל שהיה עוד פתח ללשכה זו מצד מזרח ללשכת הגזית, כדי שיהיה הכהן יכול להיכנס אל הסנהדרין לברר דין אם יצטרך לכך.

כט. לשכת הגולה - על שם בור שזכו שם עולי גולת בבל (רש"י יומא י"ט). בלשכה זו היה בור מים שממנו סיפקו מים לכל העזרה. ובתפארת ישראל (מדות פ"ד אות טט) כתב, שנקראת לשכת הגולה מלשון 'וַיִּגְדַּל עַל רֹאשָׁהּ' (זכריה ד ב), והכוונה לספל שהיה קבוע בלשכה שבו היו שואבים מים מן הבור.

ל. לשכת המלח - בה היו מניחים את המלח לצורך מליחת הקרבנות. **לא. לשכת בית הפרוה** - בה היו מולחים את עורות הקדשים. על גגה היה מקוה מים, בו היה הכהן הגדול טובל ביום הכיפורים ארבעה טבילות שהיה צריך לטבול בקודש. הלשכה נקראת כן על שם מכשף ששמו פרוה שבנה אותה. לדעת תפארת ישראל (מדות פ"ה אות ס), לא נבנתה על ידי מכשף ממש, אלא שבחכמה נפלאה נבנתה, שיעלה המים על ידי סילונות עד גג הלשכה, וכיון שהיו הסילונות מוסתרים נראה היה כאילו המים עולים על ידי כישוף.

לב. לשכת המדיחים - בה היו מדיחים את הכרס והקיבה של הקרבנות שהיו מלאים רפש. אולם את שאר בני מעיים היו מדיחים בעזרה על שולחנות של שיש (ע"פ תפארת ישראל מדות פ"ה אות א), בלשכה זו היה כמין כבש העולה בעיגול שבו עלה הכהן הגדול לגג בית הפרוה לטבול.

לג. שער המים - בו היו מכניסים את צלוחית המים שהיו מנסכים על המזבח בחג הסוכות. על גג הלשכה זו היה מקוה שבו היה הכהן הגדול טובל כל שבעת הימים אחרי שהיו מים עליו מן חטאת (י"ט), וכן היה טובל בו טבילה ראשונה ביום הכיפורים (שם ולקמן לא).

לד. לשכת בית אבטינס - עליה היתה על גבי שער המים שבדרום העזרה, ובה היו רוקחים משפחת כהנים את הקטורת, ועל שם משפחתם היתה נקראת. אליה הביאו את הכהן הגדול בשבעת הימים שלפני יום הכיפורים, ללמדו את חפינת הקטורת. ובגמרא (י"ט) נידון מנין שהיתה בדרום.

לה. שער הכבורות - לדעת תפארת ישראל (מדות פ"ה אות לג), היו מכניסים את הבהמות הבכורות דרך שער זה שהיה בדרום, כדי לציין שעל אף שהבכורות ניתנים לכהנים אין הם נחשבים קדשי קדשים ששחיתתן דווקא בצפון העזרה, אלא קדשים קלים הם ושחיתתם בכל מקום בעזרה.

לו. שער הדלק - דרכו היו מכניסים את העצים שהדליקו על גבי המזבח, כמו שכתב רבי עובדיה מברטנורא (מדות פ"ה מ"א). אך הראב"ה כתב, שדרכו היו מכניסים אש מן ההדיוט להבעיר על המזבח. וכתב בתפארת ישראל (מדות פ"ה אות ל) שם ששכחתי לא נטלו אש מזה המוקד, משום שנחשבת אש של קודש. אולם במסכתין (י"ט) נקרא שער זה בשם שער הדלקה, וכתב רש"י שלא ידע מדוע נקרא כן.

לז. שער העליון - כתב בתפארת ישראל (מדות פ"ב אות ע) שכיון שהיה ההר עולה בשיפוע, נמצא שהשער המערבי ביותר היה גבוה מכלום, והוסיף שלא פורש מה היה משמש ומדוע נקרא כן.

לח. אחורי בית הכפורת - השטה שבין כותל התאים שסביב ההיכל במערב לכותל המערבי של העזרה, נקרא אחורי בית הכפורת [קודש הקדשים], והוא היה 11 אמה.

לט. שערים קטנים - 2 שערים קטנים היו בכותל העזרה המערבי. וכתב בתפארת ישראל (בציוור אות לט) שלא היו כנגד ההיכל אלא אחד במערבית צפונית ואחד במערבית דרומית. כמו כן לא נתפרש למה היו משמשים.

מ. שער הניצוץ - נקרא כן על שם שהיו מבעיירים את עציים ששלחבתן קטנה ואינם מחממים הרבה אולם ניצוצותיהם מתקיימים זמן רב, שאם תכבה האש בבית המוקד יקחו ממנו אש למערכה, כמו שביאר בתפארת ישראל (תמיד

פ"א אות ג, מידות פ"א אות ג). אולם בתוס' יו"ט (תמיד פ"א מ"א) הביא לשון המפרש שכתב שלא ידע מדוע נקרא כן. שער זה היו כתליו בולטים מכאן ומכאן מעבר לרוחב חומת העזרה, לדעת רע"ב (מדות פ"א מ"ה) היו בולטים לעבר הר הבית, ולדעת תפארת ישראל (שם אות לט) היו בולטים לעבר העזרה. על כתלים אלו היתה תקרה ועליה בנויה עליה שבה היו הכהנים שומרים. עליה זו לא היתה פתוחה לעזרה, אלא באחד מן הכתלים היה פתח ומדרגות הפונות לכיוון החיל. **מא. שער הקרבן** - כתב רש"י (י"ט). שלא ידע טעם על שום מה נקרא כן. והרע"ב (מדות פ"א מ"ה) כתב, שדרכו הכניסו קרבנות קדשי קדשים ששחיתן בצפון.

מב. שער הנשים - בתפארת ישראל (מדות פ"ב מ"ו) כתב, שבו נכנסו הנשים לעמוד על קרבן בשעת שחיתו, שעל אף שלא סמכו עליו היו צריכות לעמוד לראות את הקרבנות.

מג. בית המוקד - טרקלין גדול היה שהיו מבעיירים בו מדרות אש שיתחממו בה הכהנים, שהיו מהלכים יחפים על רצפת שיש של העזרה. בפניות בית המוקד היו ארבעה לשכות: א. לשכת הטלאים, שהיו בה טלאים נקיים ממומים לקרבן תמיד. ב. לשכת לחם הפנים, בה היו מכינים את לחם הפנים. ג. לשכת החותמות, ששמרו בה את החותמות הניתנות למקריב קרבן לקבל תמורתם מנחות ונסכים (עיי' שקלים פ"ה מ"ג). כמו כן הונחו בלשכה זו אבני מזבח שחיללו אותן מלכי יון בהקרבה על המזבח קרבנות לשם עבודה זרה. ד. לשכת בית המוקד, שבנוסף על המדרות הנוכרות היו מסיקין אף בה מדרה להתחמם כנגדה. ודרך לשכה זו היו יורדים הכהנים לבית הטבילה. ובמסכת זו (טו) נידונו מקום הלשכות ותפקידם.

מד. ננסין - עמודים נמוכים התקועים בארץ בבית המטבחים, ואונקלאות [כעין מתלים] של ברזל היו קבועים בהם. עליהם תלו את בהמות הקרבנות לאחר שחיתו על מנת להפשיט את העור מהבשר.

מה. שולחנות - שולחנות של שיש, שהיו מדיחים עליהם את קרבי הבהמות הנשחטות לקרבן. כמו כן לדעת התוס' (טו: ד"ה מן השולחנות), כשהיו תולים את הבהמות השחוטות על הננסים, היו מניחים את גוף הבהמה על אחד השולחנות כדי שלא ייגרר הקרבן על הארץ. 8. שולחנות היו שם, והיו עומדים בשתי שורות של ארבעה ארבעה, אלו כנגד אלו.

מו. טבעות - טבעות העשויות כמין קשת והיו פותחים אותם ומכניסים את צוואר בהמת קדשי קדשים לפני השחיטה, ונועצים את ראש הטבעת בארץ, ובכך הבהמה לא יכולה לזוז ממקומה אחר השחיטה וניתן היה לקבל את כל הדם במזרק, מבלי שיצטרכו לחבול בה קודם לכן (על פי תפארת ישראל מדות פ"ג אות ג). 24 טבעות היו לעשרים וארבע משמרות כהונה, טבעת לכל משמר.

מז. מזבח החיצון - מזבח זה היה עשוי מתערובת של אבנים שלמות סיד זפת ועופרת מותכת. גובה היה 9 אמות, ואורך יסודו התחתון 32 אמה על 32 אמה, ו-4 קרנות לו על ארבע פניותיו. עליו זרקו דם הקרבנות ועליו ערכו מערכות של עציים על מנת להקריב עליהן את חלבי כל הקרבנות ואיברי העולות. מספר המערכות שערכו עליו ותפקידם, נתבאר במסכת זו בסוף פרק רביעי.

מח. כבש המזבח - עליו עלו כדי להגיע לסוכה או לגג המזבח, על מנת לזרוק דם הקרבנות על הקרנות, או להקטיר את חלבי הקרבנות ואיברי העולות. גבהו 8 אמות 5/6 אמה, רוחבו 16 אמה ואורכו 32 אמות, אך לא היה רחוק מיסוד המזבח אלא 30 אמה, כיון שבתחתית קצהו הקרוב למזבח היה חתוך ממנו שתי אמות של רוחב היסוד ורוחב הסוכה. גם לא היה הכבש נוגע במזבח אלא אורו היה מפקסין ביניהם.

מט. טבלה של שיש - חלל אמה על אמה שהיה מכוסה בטבלה של שיש והיו מרימים אותה על ידי טבעת הקבועה בה, שהיו יורדים בו לשית לנקות אותו. לדעת רבי עובדיה מברטנורא (מדות פ"ג מ"ג), היו אלו השיתין שהיו מנקים אותם מיין הנסכים שקשר בהם. אולם בתפארת ישראל (שם י"ט) אין זה נכון, ובבבוי (אות ב) כתב, שהשית הוא מקום שולחן או דם הקרבנות שניתן על המזבח, וכשנקשר הדם היה סותם את הנקבים והמזחילה שהדם יוצא דרכם לנחל קדרון, והיו הכהנים יורדים ומנקים אותו כדי שיצא הדם כראוי.

נ. מחתה - המחתה שבה היו נוטלים את תרומת הדשן מאפר הקרבנות שעל המזבח להניחה ליד המזבח. ומקום המחתה היה על הרצפה ליד המזבח.

נא. שולחנות 2 - שולחנות היו מונחים על יד המזבח. שולחן אחד של שיש, שעליו היו מניחים את החלבים המוכנים להקטירם על המזבח. שולחן נוסף היה שם של כסף, עליו הניחו את 93 כלי השרת שהיו מוציאים בתחילת כל יום לצורך עבודות היום.

נב. כיור - הכיור שממנו רחצו הכהנים ידיהם ורגליהם לפני גישתם לעבוד את עבודת הקודש, היה עומד בין האולם המזבח משוך לפני דרום. מעשהו ומספר דדיו נתבאר במסכת זו בסוף פרק שליש. וכן היה מונח בצידו בור לשקע בתוכו את הכיור בלילה.

הלכות בית הבחירה

רכה

מעריבת של ההיכל כשהיא מסבבת את ההיכל, ועל כן נקראה מסיבה. העולה בקרן צפונית מזרחית ומהלך את כל הצפון עד המערב היה מגיע לגג התאים. משם היה ממשיך והולך על גג התאים את כל רוח מערב ועולה שוב בכבש שברוח דרום עד שהיה מגיע לפתח עליית ההיכל, שההיכל היה גבוה יותר מגובה שלשת התאים והיו צריכים לעלות עוד בכבש כדי להגיע לפתח העליה שעליו. משם היו עולים על גג ההיכל, בסולם שהיה מונח בעליה דרך פתח שהיה בגג העליה (ראה תפארת ישראל מידות פ"ד אות כד).

סו. בית הורדת המים - כנגד המסיבה שבצפון היה כמו כן בדרום רווח שלש אמות בין כותל הדרומי של התאים שבדרום ובין כותל הדרומי החיצוני, מקום זה היה נקרא בית הורדת המים משום שבו התנקזו כל המים שנטפו על גג ההיכל והתאים הדרומיים, שגג ההיכל וגגות התאים הדרומיים היו משופעים לדרום לעבר מקום זה.

סז. כותל המסיבה ובית הורדת המים - כותל החיצוני של ההיכל, שהקיף את המסיבה ואת בית הורדת המים.

סח. טבלא של שיש - בכניסה להיכל מימין היתה טבלא של שיש, שהיתה קבועה בה טבעת כדי שיוכלו להרים אותה ולקחת עפר מקרקע ההיכל, לתת בתוך המים הממרים שמשקים בהם את הסוטה.

סט. שולחן לחם הפנים - בצד צפון של ההיכל היה מונח שולחן הזהב שעליו הניחו את לחם הפנים.

ע. מנורה - בצד דרום של ההיכל היתה עומדת מנורת הזהב שבה היו מדליקים את שבעת הנרות בין הערבים, והיתה דולקת מערב עד בוקר. כמו כן היו מדשנים את המנורה מאפר הפתילות שדלקו כל הלילה, ומטיבים את שבעת נרותיה כל בוקר. בצד המנורה היו 3 מדרגות מאבן שעליהם היה הכהן עומד ומטיב את הנרות.

עא. מזבחה הפנימי - באמצע רוחב ההיכל עמד מזבח הזהב, עליו הקטירו את הקטורת בכל יום בשחר ובין הערבים. על מזבח זה לא זרקו כל דם במשך השנה, חוץ מיום הכיפורים שהיה כהן הגדול מזה עליו מדם הפר והשעיר אחרי שהזה מדמם בקודש הקדשים וכנגד הפרוכת [וכן היו מזים עליו משאר פרים הנשרפים].

עב. כני זהב - שני כני זהב היו בהיכל, כדי שיניח עליהם הכהן הגדול ביום הכיפורים את מזוקי דם הפר ודם השעיר, כשמחליף ביניהם להזות מן הדם בקודש הקדשים ובהיכל כנגד הארון.

עג. אמה טרקסין - בין ההיכל לקודש הקדשים הפרידה אמה. בבית ראשון היה באמה זו כותל שהבדיל ביניהם, אולם בבית שני שהיה הבנין גבוה יותר, לא היו יכולים לבנות בו כותל לכל גובהו ברוחב אמה אחת בלבד. על כן עשו שתי פרוכות בין הקודש ובין קודש הקדשים כשהמרחק ביניהם הוא אמה זו, ונקראת אמה טרקסין שהוא פנים חוץ (רש"י נב). שאותה אמה היתה ספק אם מקודשת פנים או חוץ ולכן היו שם שתי פרוכות (תוס' י"ב ג).

עד. קודש הקדשים - שטחו 20 אמה על 20 אמה וגובהו 40 אמה. לא היו נכנסים אליו כל השנה אלא כהן גדול ביום הכיפורים להקטיר קטורת ולהזות מדם הפר ומדם השעיר לכפר על עצמו ועל אחיו הכהנים ועל כל ישראל.

עה. ארון הברית; אבן שתיה - במרכז קודש הקדשים עמד בבית ראשון ארון העדות, בו היו מונחות הלוחות שקיבל משה בסיני. ביום הכיפורים היה הכהן הגדול נכנס להקטיר את הקטורת בין שני בדי הארון, וכן היה מזה מדם הפר ומדם השעיר בין שני הבדים. בבית שני שלא היה ארון העדות עמו, שהרי נגזר בימי יאשיה המלך, היתה אבן השתיה לסימן למקום הארון, וכנגדה היה הכהן הגדול מזה מדם הפר והשעיר (להלן ג).

עו. בין כותל עזרה לאולם - בין כותל העזרה לכותל החיצוני של האולם היה חלל של 17.5 אמה.

עז. בין כותל עזרה למסיבה, ולבית הורדת המים - בין כותל הצפוני של העזרה לכותל המסיבה, וכן בין כותל דרומי של עזרה לבית הורדת המים היה חלל של 32.5 אמה.

ג. **שתי עשרה מעלות** - לפני האולם היו 12 מעלות שעלו דרכם מקרקע עזרת הכהנים אל האולם [המרחק בין האולם למזבח הוא 22 אמה]. גובה כל מעלה ½ אמה ורוחבה אמה [לגרסתנו במשנה במידות. אולם הרמב"ם (בית הבחירה פ"ו ה"ז) כתב שרוחבה ½ אמה]. כל מעלה שלישית היתה רחבה 3 אמות, חוץ מן האחרונה שהיתה 4 אמות לדעת המשנה במידות (פ"ב מ"ו), ולדעת רבי יהודה (שם) 5 אמות.

נד. כותל האולם מבחוץ - אורך כותל האולם מבחוץ מצפון לדרום 100 אמה, כאורך האולם וההיכל ממזרח למערב, וגובהו 100 אמה ועובי הכותל 5 אמות.

נה. פתח האולם - פתח האולם גובהו 20 אמה ורוחבו 20 אמה. לא היו לו דלתות אלא פרוכת רקומה בציצים ופרחים היתה תלויה על הפתח, ו-5 קורות של עצים שגדלים בהם עציצים מצוירות היו נתונות על הפתח לנוי ונקראות אמלתראות.

נו. האולם - פנים האולם היה אורכו 70 אמה מצפון לדרום, ורוחבו 11 אמה ממזרח למערב.

נז. שולחן של שיש - מימין הכניסה לאולם היה שולחן משיש שעליו היו מניחים את לחם הפנים לאחר אפייתו לפני שהכניסו אותו להניחו על השולחן.

נח. שולחן של זהב - שולחן נוסף היה באולם בשמאל הכניסה, שהיה עשוי זהב, עליו הניחו בשבת את הלחם הניטל מעל השולחן לפני חלוקתו לכהנים.

נט. בית החליפות - לשכות בשני צידי האולם שנקראו בית החליפות. בהם היו מניחים משמרות הכהונה את סכיניהם, הנקראים בלשון יון חליף. אורך כל לשכה 15 אמה מצפון לדרום ורוחבו 11 אמות כרוחב האולם.

ס. פתח בזוית בית החליפות - לכל לשכה משתי הלשכות שנקראו בית החליפות היו 2 פתחים, אחד לאולם ואחד בזוית. על כן ללשכה שבצפון האולם היה פתח בזוית צפונית מערבית וללשכה שבדרום האולם היה פתח בקרן דרומית מערבית. גובה כל פתח היה 8 אמות והוא שימש כדי להתיר לשחוט קדשים קלים בכל צידי ההיכל, שקדשים קלים צריכים להישחט בפתח אהל מועד, ובכך היה אפשר לשחוט גם בצידו הצפוני והדרומי של ההיכל כשפתחים אלו לא היו סגורים, שבית החליפות והאולם נחשבים אף הם פתח אהל מועד.

סא. פתח ההיכל - גובה פתח ההיכל היה 20 אמה ורוחבו 10 אמות. על הפתח היתה צורת גפן מזהב מודלית על כלונסאות. עובי כותל ההיכל 6 אמות. ו-4 דלתות היו לו, 2 בקצה עובי הכותל החיצוני ו-2 בקצה עובי הפנימי. הדלתות החיצוניות נפתחו פנימה כלפי עובי הפתח, והפנימיות נפתחו לכיוון ההיכל וכיסו 5 אמות מכל צד שלא היו מצופות זהב. [חלל ההיכל היה 40 אמה ממזרח למערב ו-20 אמה מצפון לדרום].

סב. פשפשים מצידי שער ההיכל - 2 פתחים קטנים היו בשני צידי ההיכל ונקראים פשפשים. פתחים אלו הובילו לתא הראשון משורת התאים שהקיפו את ההיכל משלש צידיו, צפון דרום ומערב. פתח הצפוני היו נכנסים דרכו כל יום כדי לפתוח את דלתות ההיכל שהיו נפתחים מבפנים, ופתח הדרומי לא נכנס בו אדם מעולם כי ה' יבוא בו, ככתוב ביחזקאל (מד ב).

סג. תאים מסביב להיכל - שורת תאים סביב להיכל. בצפון ובדרום היו 3 תאים של תאים, כשבכל קומה היו 5 תאים. אולם במערב ההיכל היו בשתי הקומות התחתונות 3 תאים בכל קומה, אך בקומה העליונה היו רק 2 תאים. סך הכל היו 38 תאים.

סד. לול - פתח היה באחד מהתאים שבמערב ונקרא לול. גבוה 8 אמות, וכתב בתפארת ישראל (מידות פ"ד אות כח). שכמדומה שהיה רחבו 4 אמות. פתח זה שימש כדי להתיר לשחוט קדשים קלים ממערב העזרה אחורי בית הכפרות, שכאשר היה פתוח לתא היה זה נחשב ששחט פתח אהל מועד.

סה. מסיבה - רווח 3 אמות היה בין כותל הצפוני של התאים שבצד צפון לבין כותל החיצוני שבצפון, ובו היתה מעלה בשיפוע כעין כבש, שבה עלו לגג התאים. תחילתה בקרן צפונית מזרחית של ההיכל ומשפוע ועולה עד רוח צפונית

עיקר המצווה היא נתינת הצדקה במעשה בפועל, שפעולתו היא "החיית נפש העני", שבזה לא חשובים כוונת הנותן, הידיעה וההרגש שלו בזה ועד שהמאבד סלע ומצאה עני כו' הרי המאבד קיים מצוות צדקה.

משיחות פרשת ואתחנן ה'תש"נ

בגשמיות 'שמח בחלקו' הוא בעל מעלה גדולה ביותר. . ברוחניות - 'שמח בחלקו' הוא החיסרון הגדול ביותר, והוא יורד ונופל רחמנא לילצלן.

היום יום ל' סיון

פרק ד משנה א

בן זומא אומר, איזהו חכם, הלומד מכל אדם, שנאמר: מכל מלמדי השכלתי פי עדותיך שיחה לי. איזהו גבור, הפובש את יצרו, שנאמר: טוב ארך אפים מגבור ומשל ברוחו מלכד עיר. איזהו עשיר השמח בחלקו, שנאמר: יגיע כפיך כי תאכל אשריך וטוב לך. אשריך בעולם הזה. וטוב לך, לעולם הבא. איזהו מכבד, המכבד את הבריות, שנאמר: פי מכבדי אכבד ובני יקלד:

נקודות משיחות קודש

אמר לו רבי אליעזר, "ריקה, כמה מכוער אותו האיש" (כוונתו היתה לכיעור במובן הרוחני); על כך השיב לו האיש, "לך ואמור לאומן שעשאי - כמה מכוער כלי זה שעשית". כוונת תשובתו היתה שגם באדם ירוד כמותו אפשר לראות את צלם ה"אומן" שעשה אותו.

על-פי זה מובן אפוא מדוע נזקק התנא במשנתנו לכל הפסוק כולו.

(שיחות קודש תש"מ - פרשת קורח ובלק)

כתב במדרש-שמואל: "לפיכך נקט אלו, לפי שהשמיענו בהם שמות מחדשים היפך ממה שיגזור השכל". כלומר, בכל האמירות שבמשנתנו יש דבר-חידוש:

"איזהו חכם" - חכם הוא מי שרואה כל דבר לאמיתתו, לעומקו ולפרטיו. ממילא בהכרח שמלבד המעלות שרואה בכל דבר, רואה הוא גם את החסרונות. לפי זה איך יתכן שהחכם לומד "מכל אדם"? מחדש התנא במשנתנו כי החכם האמיתי אכן לומד מכל אדם, מכיון שלכל אחד ואחד יש מעלה כלשהי ועל כן אפשר ללמוד "מכל אדם".

"איזהו גבור" - על-דרך הרגיל מייחסים את מידת הגבורה לאחד שכוחו רב ("לכוד עיר"). מחדש התנא ואומר, אדרבה - גיבור הוא מי שבכוחו לכלוא את גבורתו; "כובש את יצרו".

"איזהו עשיר" - במדרש³ נאמר: "מי שיש לו מנה רוצה מאתיים". לפי זה היה אפשר לחשוב כי עשיר אמיתי הוא, מי שנכסיו מרובים והוא משתוקק להרבותם עוד ועוד (שכן "מי שיש לו מאתיים רוצה ארבע מאות"!). מחדשת משנתנו ואומרת כי עשיר אמיתי הוא דוקא זה שאינו "נבהל להון" אלא שמח במה שיש לו ומנצל זאת מתוך מנוחת-הנפש.

"איזהו מכובד" - ההנחה הרווחת היא שאדם מכובד אין זה מכבודו להשפיל את עצמו ולכבד כל אדם ואדם; (להפך, מצד כבודו עליו להיכבד מכל שאר הציבור). מחדש התנא ואומר כי מכובד אמיתי הוא המכבד את הבריות - אף את אלו הפחותים, שאין בהם כל מעלה, והם בבחינת "בריות" בעלמא⁴.

(שיחות קודש תש"מ - פרשת קורח)

בן זומא הוא אחד מאותם "ארבעה שנכנסו לפרדס¹ ומובנת אפוא מעלתו הגדולה [בדוגמת רבי עקיבא, אף-על-פי שלא הגיע לדרגתו ממש, שכן רק רבי עקיבא "נכנס בשלום ויצא בשלום"].

ועל-אף גדולתו הרבה הדגיש בן זומא את הצורך ללמוד "מכל אדם". ללמדנו כי גם למי שזכה למדרגה גבוהה ביותר, כבן זומא (שכאמור, "נכנס לפרדס") - יש מה ללמוד "מכל אדם".

תוכן הדברים נרמז בשמו - "בן זומא" - שלא נקרא בשמו אלא על שם אביו. בכך מודגשת תלותו באביו והיותו בבחינת "מקבל" - ולכן אמר בן זומא "איזהו חכם? הלומד מכל אדם".

(תורת-מנחם - התועדויות' תשמח, כרך ג, עמ' 652)

יש לדייק: מדוע נזקק התנא גם לסיום הפסוק - "כי עדותיך שיחה לי" - בשעה שהראיה לכך שחכם הוא מי שלומד מכל אדם היא רק מתחילת הפסוק - "מכל מלמדי השכלתי"? ביאור הדברים:

"חכם" הוא מי שמבין כל דבר על בוריו; הוא אמנם מכיר במעלותיו של כל אחד ואחד, כדי ללמוד מהן, אך באותה מידה הוא גם ער לחסרונותיו של הזולת, על-מנת להימנע מהם. לאור זאת תישאל השאלה - כיצד החכם "לומד מכל אדם", הלוא מן-הסתם יש גם מי שהם מלאי חסרונות ואין מה ללמוד מהם?!

זו הסיבה שהתנא נזקק גם להציו השני של הפסוק - "כי עדותיך שיחה לי" - פה טמון ההסבר לכך שיש מה ללמוד "מכל אדם".

כאשר מתבוננים היטב במעשה הבריאה רואים (לא רק שהקב"ה מנהיג את העולם ובורא אותו בכל רגע יש מאין, אלא גם) כיצד כל בריאה ובריאה מעידה על מציאות הבורא והנהגתו. זוהי אם-כן משמעות הפסוק "כי עדותיך שיחה לי" - בכל אדם ואדם אפשר לראות "עדות" למציאות הקב"ה. גם אדם שהוא נטול כל מעלה (גלויה) הוא בבחינת "עדותיך" (עדות למציאות הבורא). וכמו שמצינו בסיפור הגמרא², על "אדם אחד שהיה מכוער ביותר", שנזדמן לרבי אליעזר לפגשו

(1) חגיגה יד, ב. (2) תענית כ, א. (3) קהלת-רבה א, לד. (4) ראה תניא פרק לב.

פרשת ואתחנן

ג וַאֲתַחֲנַן אֶל־יְהוָה בְּעַת הַהוּא לֵאמֹר:
 ב אֲדַנִּי יְהוָה אַתָּה הַחֲלוּת לְהַרְאוֹת אֶת־עַבְדְּךָ
 אֶת־גְּדֻלָּתְךָ וְאֶת־יָדְךָ הַחֲזֹקָה אֲשֶׁר מִי־אֵל
 בְּשָׁמַיִם וּבָאָרֶץ אֲשֶׁר־יַעֲשֶׂה כַּמַּעֲשִׂיךָ
 וּכְגִבּוֹרְתְךָ: ^ה אַעֲבֹרֶה־נָא וְאֶרְאֶה אֶת־הָאָרֶץ
 הַטּוֹבָה אֲשֶׁר בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן הַהַר הַטּוֹב הַזֶּה
 וְהַלְבֵּנִי: ^ו וַיִּתְעַבֵּר יְהוָה בִּי לְמַעַנְכֶם וְלֹא
 שָׁמַע אֵלַי וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי רַב־לָךְ אֶל־תּוֹסֵף
 דַּבֵּר אֵלַי עוֹד בְּדַבַּר הַזֶּה: ^ז עָלָה אֲנִי רֹאשׁ
 הַפְּסָגָה וְשָׂא עֵינַי וַצִּפְנָה וְתִימְנָה
 וּמִזְרַחָה וְרָאָה בְּעֵינַי כִּי־לֹא תַעֲבֹר אֶת־הַיַּרְדֵּן
 הַזֶּה: ^ח וַצֹּו אֶת־יְהוֹשֻׁעַ וְחֻזְקָהוּ וְאַמְצָהוּ כִּי־
 הוּא יַעֲבֹר לִפְנֵי הָעָם הַזֶּה וְהוּא יַנְחִיל אוֹתָם
 אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר תִּרְאֶה: ^ט וַנִּשָּׁב בְּגִיּוֹ מוֹל
 בֵּית פְּעוֹר: ^י וְעַתָּה יִשְׂרָאֵל שָׁמַע אֶל־
 הַחֲקִים וְאֶל־הַמּוֹשְׁפָטִים אֲשֶׁר אָנֹכִי מַלְמֵד
 אֶתְכֶם לַעֲשׂוֹת לְמַעַן תַּחֲיוּ וּבְאַתֶּם וִירִשְׁתֶּם
 אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבֹתֵיכֶם נָתַן
 לָכֶם: ^{יא} לֹא תִסְפוּ עַל־הַדְּבָר אֲשֶׁר אָנֹכִי מַצִּוֶּה
 אֶתְכֶם וְלֹא תִגְרְעוּ מִמֶּנּוּ לְשֹׁמֵר אֶת־מִצְוֹת
 יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר אָנֹכִי מַצִּוֶּה אֶתְכֶם:
 יַעֲיִנְכֶם הַרְאוֹת אֶת אֲשֶׁר־יַעֲשֶׂה יְהוָה בְּבַעַל
 פְּעוֹר כִּי כָל־הָאִישׁ אֲשֶׁר הִלֵּךְ אַחֲרָיו בְּעַל־פְּעוֹר
 הַשְּׂמִידוֹ יְהוָה אֱלֹהֵיךָ מִקְרָבְךָ: ^{יב} וְאַתֶּם
 הַדְּבָקִים בִּיהוָה אֱלֹהֵיכֶם חַיִּים כָּלְכֶם הַיּוֹם:

~ נקודות משיחות קודש ~ (2קוטי שיחות 12 עמ' 91)

כבוד את אביך ואת אמך

"לכבוד הבורא צוה לכבוד האב, המשמחה ביצירה" (רמב"ן). יש לכבד את הדין "ביצירה", ולא כתב גם כפי שכתבו המפרשים ש"השקוהו והאכילוהו והלבישוהו", שכן יצירת הולד היא שתפוח גלוייה עם הקב"ה, שנותן בו נשמה; ואלו האכלת הבן היא דבר טבעי, שהאב עושה (כאלו) בכח עצמו, אף שבאמת הקב"ה הוא תנן את כל העולם.

(ישראל) שני ה־רָאָה א לַמִּדְרָתִי אֶתְכֶם חֲקִים
 וּמּוֹשְׁפָטִים כַּאֲשֶׁר צִוִּי יְהוָה אֱלֹהֵי לַעֲשׂוֹת כֹּן
 בְּקֶרֶב הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתֶּם בָּאִים שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ:
 וּשְׁמַרְתֶּם וַעֲשִׂיתֶם כִּי הוּא חֲכַמְתֶּכֶם וּבִינַתְכֶם
 לְעֵינֵי הָעַמִּים אֲשֶׁר יִשְׁמְעוּן אֶת כָּל־הַחֲקִים
 הָאֵלֶּה וְאָמְרוּ רַק עַם־חֲכָם וְנָכוֹן הִגִּי הַגְּדוֹל
 הַזֶּה: ^ב כִּי מִי־גִוִּי גְדוֹל אֲשֶׁר־לוֹ אֱלֹהִים קְרִבִּים
 אֵלָיו כִּי־הוּא אֱלֹהֵינוּ בְּכָל־קְרָאנוּ אֵלָיו: ^ג וּמִי־גִוִּי
 גְדוֹל אֲשֶׁר־לוֹ חֲקִים וּמּוֹשְׁפָטִים צְדִיקִים כָּל־
 הַתּוֹרָה הַזֹּאת אֲשֶׁר אָנֹכִי נָתַן לִפְנֵיכֶם הַיּוֹם:
^ד וְרַק הַשְּׁמַר לְךָ וְשֹׁמֵר נִפְשֶׁךָ מֵאֵד
^ה כִּי־תִשְׁפַח אֶת־הַדְּבָרִים אֲשֶׁר־רָאוּ עֵינַי וּפְנֵי
 יְסוּרוּ מִלְּבַבְךָ כֹּל יְמֵי חַיֶּיךָ וְהוֹדַעְתֶּם לְבַנְיָד
 וּלְבָנֵי בְנֵיךָ: ^ו יוֹם אֲשֶׁר עֲמַדְתָּ לִפְנֵי יְהוָה
 אֱלֹהֶיךָ בְּחֹרֵב בְּאָמַר יְהוָה אֵלַי הִקְהַל־לִי
 אֶת־הָעָם וְאַשְׁמַעֵם אֶת־דְּבָרֵי אֲשֶׁר יִלְמְדוּן
 לִירְאָה אוֹתִי כָּל־הַיָּמִים אֲשֶׁר הֵם חַיִּים עִל־
 הָאָדָמָה וְאֶת־בְּנֵיהֶם יִלְמְדוּן: ^ז וְתִקְרְבוּן
 וְתַעֲמְדוּן תַּחַת הַהָר וְהָרָר בְּעַר בְּאֵשׁ עַד־לֵב
 הַשָּׁמַיִם חֲשׂוֹךְ עָנָן וְעַרְפָּל: ^ח וַיְדַבֵּר יְהוָה אֲלֵיכֶם
 מִתּוֹךְ הָאֵשׁ קוֹל דְּבָרִים אַתֶּם שֹׁמְעִים וְתִמְוֶנָה
 אֵינְכֶם רְאִים וְזִלְתִּי קוֹל: ^ט וַיִּגַּד לָכֶם אֶת־בְּרִיתוֹ
 אֲשֶׁר צִוָּה אֶתְכֶם לַעֲשׂוֹת עֲשֵׂרַת הַדְּבָרִים
 וַיַּכְתֶּבְתֶּם עַל־שְׁנֵי לְחוֹת אֲבָנִים: ^י וְאַתִּי צִוָּה
 יְהוָה בְּעַת הַהוּא לְלַמֵּד אֶתְכֶם חֲקִים
 וּמּוֹשְׁפָטִים לַעֲשׂוֹתְכֶם אַתֶּם בָּאָרֶץ אֲשֶׁר אַתֶּם
 עֹבְרִים שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ: ^{יא} וְנִשְׁמַרְתֶּם מֵאֵד
 לְנַפְשֵׁיכֶם כִּי לֹא רְאוּתֶם כָּל־תְּמוּנָה בְּיוֹם
 דַּבַּר יְהוָה אֲלֵיכֶם בְּחֹרֵב מִתּוֹךְ הָאֵשׁ: ^{יב} כִּי־
 תִשְׁחַתּוּן וַעֲשִׂיתֶם לָכֶם פֶּסֶל תְּמוּנַת כָּל־סֶמֶל
 תְּבַנִּית זָכָר אוֹ נְקֵבָה: ^{יג} תִּבְנִית כָּל־בְּהֵמָה אֲשֶׁר
 בָּאָרֶץ תְּבַנִּית כָּל־צִפּוֹר כָּנָף אֲשֶׁר תַּעֲוֹף

יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לֹא יִרְפָּךְ וְלֹא יִשְׁחִיתֶיךָ וְלֹא יִשְׁפֹּחַ
את־בְּרִית אֲבֹתֶיךָ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לָהֶם: ^א כִּי
שָׂאֲלֶנָּה לַיָּמִים רִאשֹׁנִים אֲשֶׁר־הָיוּ לְפָנֶיךָ לְמוֹן־
הַיּוֹם אֲשֶׁר בָּרָא אֱלֹהִים | אָדָם עַל־הָאָרֶץ
וְלִמְקַצֵּה הַשָּׁמַיִם וְעַד־קַצֵּה הַשָּׁמַיִם הַנְּהוּה
בְּדַבַּר הַגָּדוֹל הַזֶּה אוֹ הַנִּשְׁמַע כְּמֹהוּ: ^ב הַשְּׁמַע
עִם קוֹל אֱלֹהִים מְדַבֵּר מִתּוֹדֵי־הָאֵשׁ כַּאֲשֶׁר־
שָׁמַעְתָּ אֶתְּה וַיְחִי: ^ג אוֹ | הַנִּפְסֵה אֱלֹהִים לְבֹא
לְקַחַת לוֹ גֹּי מְקַרֵּב גֹּי בְּמִסַּת בְּאֵתֵי
וּבְמוֹפְתִים וּבְמִלְחָמָה וּבִיד חֲזָקָה וּבְזוּע נְטוּיָה
וּבְמוֹרָאִים גְּדֹלִים כְּכֹל אֲשֶׁר־עָשָׂה לָכֶם יְהוָה
אֱלֹהֵיכֶם בְּמִצְרַיִם לְעֵינֶיךָ: ^ד אֶתְּה הִרְאֵתָ
לְדַעַת כִּי יְהוָה הוּא הָאֱלֹהִים אִין עוֹד מִלְּבָדוֹ:
^ה מִן־הַשָּׁמַיִם הַשְּׁמִיעֶךָ אֶת־קוֹל לְיִסְרָךָ וְעַל־
הָאָרֶץ הִרְאֵךָ אֶת־אִשׁוֹ הַגָּדוֹלָה וּדְבַרְיוֹ שְׁמַעְתָּ
מִתּוֹדֵי הָאֵשׁ: ^ו וְתַחַת כִּי אָהַבְתָּ אֶת־אֲבֹתֶיךָ
וַיִּבְחַר בְּזַרְעוֹ אַחֲרָיו וַיּוֹצֵאֲךָ בְּפָנָיו בְּכַחוֹ הַגָּדֹל
מִמִּצְרַיִם: ^ז לְחֹרֵישׁ גֹּיִם גְּדֹלִים וְעַצְמִים מִמֶּךָ
מִפְּנֵיךָ לְהַכְיֹאֵךְ לְתַת־לְךָ אֶת־אֶרֶצְךָ נַחֲלָה
בַּיּוֹם הַזֶּה: ^ח וַיְדַעְתָּ הַיּוֹם וְהִשְׁבַּתְתָּ אֶל־לְבַבְךָ
כִּי יְהוָה הוּא הָאֱלֹהִים בְּשָׁמַיִם מִמַּעַל וְעַל־
הָאָרֶץ מִתַּחַת אִין עוֹד: ^ט וְשִׁמְרַתְּ אֶת־חֻקֵּי
וְאֶת־מִצְוֹתָיו אֲשֶׁר אָנֹכִי מִצְוֶיךָ הַיּוֹם אֲשֶׁר יִיטֵב
לְךָ וּלְבְנֶיךָ אַחֲרֶיךָ וּלְמַעַן תִּאָּרֶיךָ יָמִים עַל־
הָאֲדָמָה אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן לְךָ כָּל־

הַיָּמִים: פ

~ נקודות משיחות קודש ~ (22 קוטי שיחות 12 עמ' 93)

כַּפַּד אַת אֲבִיךָ וְאַת אֲמִךָ

יֵשׁ לְשָׂאוֹל, מִה בֵּין אָב וְאִם, שְׁחִיבִים בְּכַבּוּדָם, לְכּוֹכְבִים
וּמְזֻלּוֹת, שְׂאִין רְאוּי לְכַבֵּדָם, אִף שְׁעַל־יָדָם מְנַהִיג הַקֶּבֶ"ה אֶת
הָעוֹלָם וּמְשַׁפֵּיעַ אֱלֵינוּ. וּמְבַאֵר עַל כֵּן בְּחִסְדוֹת, שְׁלִצְבָא
הַשָּׁמַיִם אִין בְּחִירָה לְהַשְׁפִּיעַ אוֹ לֹא לְהַשְׁפִּיעַ, וְהֵם רַק 'בְּגִרָוֹן
בְּיַד חֲחוּצָב בו'; וְאֵלוֹ הוֹרִים בְּעַלֵי בְּחִירָה הֵם וְשׁוֹתֵפִים'
לְהַקֶּבֶ"ה בְּיַצִּירַת הַגּוֹלֵד, וְלִכְנֵן נְצֻטְוֵינוּ לְכַבֵּדָם.

בְּשָׁמַיִם: ^י תִּבְנִית כְּלִרְמֵשׁ בְּאֲדָמָה תִּבְנִית
כְּלִדְגָה אֲשֶׁר־בַּמַּיִם מִתַּחַת לְאָרֶץ: ^{יא} וּפְנֵי־תִשְׂאֵה
עֵינֶיךָ הַשָּׁמַיְמָה וְרִאִיתָ אֶת־הַשָּׁמַיִם וְאֶת־הַיָּרֵחַ
וְאֶת־הַכּוֹכָבִים כֹּל צִבְא הַשָּׁמַיִם וְנִדְחַת
וְהִשְׁתַּחֲוִית לָהֶם וְעַבַדְתֶּם אֲשֶׁר חָלַק יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ אֲתֶם לְכֹל הַעַמִּים תַּחַת כָּל־הַשָּׁמַיִם:
^{יב} וְאֲתַכֶּם לְקַח יְהוָה וַיּוֹצֵא אֶתְכֶם מִכּוּר הַבְּרוּז
מִמִּצְרַיִם לְהָיוֹת לוֹ לְעַם נַחֲלָה בַּיּוֹם הַזֶּה:
^{יג} וַיְהוָה הִתְאַנְּף־בִּי עַל־דְּבָרֵיכֶם וַיִּשְׁבַּע לְבַלְתִּי
עֲבֹרִי אֶת־הַיַּרְדֵּן וּלְבַלְתִּי־בֹא אֶל־הָאָרֶץ הַטּוֹבָה
אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן לְךָ נַחֲלָה: ^{יד} כִּי אָנֹכִי
מֵת בְּאָרֶץ הַזֹּאת אֵינְנִי עֹבֵר אֶת־הַיַּרְדֵּן וְאַתֶּם
עֹבְרִים וַיִּרְשַׁתֶּם אֶת־הָאָרֶץ הַטּוֹבָה הַזֹּאת:
^{טו} הַשְּׁמְרוּ לָכֶם פְּנֵי־תִשְׁפָּחוּ אֶת־בְּרִית יְהוָה
אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר כָּרַת עִמָּכֶם וְעָשִׂיתֶם לָכֶם פְּסָל
תְּמוּנַת כֹּל אֲשֶׁר צִוְּךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ: ^{טז} כִּי יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ אֵשׁ אֲכָלָה הוּא אֵל קָנָא: ^{טז} כִּי־
תוֹלִיד בָּנִים וּבְנֵי בָנִים וְנִשְׁתַּתֶּם בְּאָרֶץ
וְהִשְׁחַתֶּם וְעָשִׂיתֶם פְּסָל תְּמוּנַת כֹּל וְעָשִׂיתֶם
הֲרַע בְּעֵינֵי יְהוָה־אֱלֹהֶיךָ לְהַכְעִיסוֹ: ^{יז} הַעִידֵתִי
בְּכֶם הַיּוֹם אֶת־הַשָּׁמַיִם וְאֶת־הָאָרֶץ כִּי־אֲבַד
תֵּאבְדוּן מִהַר מֵעַל הָאָרֶץ אֲשֶׁר אֲתֶם עֹבְרִים
אֶת־הַיַּרְדֵּן שְׂמָה לְרִשְׁתָּהּ לֹא־תֵאָרִיכוּ יָמִים
עָלֶיךָ כִּי הַשְּׁמַד תִּשְׁמַדוּן: ^{יח} וְהִפִּיץ יְהוָה אֶתְכֶם
בְּעַמִּים וְנִשְׁאַרְתֶּם מְתֵי מִסְפָּר בְּגוֹיִם אֲשֶׁר יִנְהַג
יְהוָה אֶתְכֶם שְׂמָה: ^{יט} וְעַבַדְתֶּם־שָׂם אֱלֹהִים
מַעַשֵׂה יְדֵי אָדָם עֵץ וְאָבֶן אֲשֶׁר לֹא־יִרְאוּן וְלֹא
יִשְׁמְעוּן וְלֹא יֵאָכְלוּן וְלֹא יִרְחוּן: ^כ וּבְקִשְׁתֶּם
מִשָּׂם אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וּמִצְּאֵת כִּי תִדְרָשְׁנוּ
בְּכָל־לְבַבְךָ וּבְכָל־נַפְשֶׁךָ: ^{כא} בְּצַר לְךָ וּמִצְּאוּךָ כֹּל
הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה בְּאַחֲרֵית הַיָּמִים וְשִׁבַּת עַד־
יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְשָׁמַעְתָּ בְּקוֹל: ^{כב} כִּי אֵל רַחוּם

שלישי ^{מא} אז יבדיל משה שלש ערים בעבר הירדן מזרחה שמש: ^{מב} לנס שמה רוצח אשר ירצח את רעהו בבלידעת והוא לא-שגא לו מתמל שלשם ונס אל-אחת מן-הערים האל וחי: ^{מג} את-בצר במדבר בארץ המישר לראובני ואת-ראמת בגלעד לגדי ואת-גולן בפשן למנשי: ^{מד} וזאת התורה אשר-שם משה לפני בני ישראל: ^{מה} אלה העדת והחקים והמשפטים אשר דבר משה אל-בני ישראל בצאתם ממצרים: ^{מו} בעבר הירדן פניא מול בית פעור בארץ סיחון מלך האמורי אשר יושב בחשבון אשר הכה משה ובני ישראל בצאתם ממצרים: ^{מו} ויירשו את-ארצו ואת-ארץ א עוג מלך-הפשן שני מלכי האמורי אשר בעבר הירדן מזרח שמש: ^{מז} מערער אשר על-שפת-נחל ארנן ועדתר שאן הוא חרמון: ^{מח} וכל-הערבה עבר הירדן מזרחה ועד ים הערבה תחת אשדת

הפסגה: פ

~ נקודות משיחות קודש ~ (קושי שיחות לו ננו' 94)

כבר את אביד ואת אמד

"רב יוסף, כי תהו שמע קל כרעא דאימיה, אמר: איקום מקמי שכינה דאתגא" (קידושין לא, ב). יש לכאר דברי רב יוסף על פי המבאר בתסידות, שכלת ההולדה הוא כח בלי גבול, להוליד עד אין סוף, וגם עצם ההולדה הוא פעין יש מאין. וכח זה תרי לא נמצא בנברא, בעל גבול, מצד עצמו, אלא מצד הקב"ה, שהוא בלי גבול, והוא שקבע כח זה בטבע האדם.

רבי ה ^א ויקרא משה אל-כל-ישראל ויאמר אלהם שמע ישראל את-החקים ואת-המשפטים אשר אנכי דבר באזניכם היום ולמדתם אתם ושמרתם לעשתם: ^ב יהוה אלהינו פרת עמנו ברית בחרב: ^ג לא אתי אבתינו פרת יהוה את-הברית הזאת פי אתנו

אנחנו אלה פה היום כלנו חיים: ^ד פנים א פנים דבר יהוה עמכם בהר מתוך האש: ^ה אנכי עמד בין-יהוה ובנייכם בעת ההוא להגיד לכם את-דבר יהוה פי יראתם מפני האש ולא-עליתם בהר לאמר: ^ו אנכי יהוה אלהיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים מבית עבדים לא יהיה לך אלהים אחרים על-פני לא תעשה-לך פסל ^ז כל-תמונה אשר בשמים ^ח ממעל ואשר בארץ מתחת ואשר במים ^ט מתחת לארץ לא-תשתחוה להם ולא תעבדם פי אנכי יהוה אלהיך אל קנא פקד עון אבות על-בנים ועל-שלשים ועל-רבעים לשנאי ועשה חסד לאלפים לאהבי ולשמרי מצותי: ^י לא תשא את-שם יהוה אלהיך לשוא פי לא ינקח יהוה את אשר-ישא את-שמו לשוא: ^{יא} שמור את-יום השבת לקדשו כאשר צוה ^{יב} יהוה אלהיך ששת ימים תעבד ועשית כל-מלאכתך ויום השביעי שבת ^{יג} ליהוה אלהיך לא תעשה כל-מלאכה אתה ובנך ובהתך ועבדך ואמתך ושורך וחמורך וכל-בהמתך וגרך אשר בשעריך למען ינוח עבדך ואמתך כמוך וזכרתך פי-עבד היית ^{יד} בארץ מצרים ויצאך יהוה אלהיך משם ביד חזקה ובזרע נטויה על-פני צוה יהוה אלהיך לעשות את-יום השבת: ^{טו} כבר את-אביך ואת-אמך כאשר צוה יהוה אלהיך למען יאריכו ימך ולמען ייטב לך על האדמה אשר-יהוה אלהיך נתן לך: ^{טז} לא תרצה: ^{טז} ולא תנאף: ^{טז} ולא תגנב: ^{טז} ולא תענה ברעך עד שוא: ^{טז} ולא תחמד אשת רעך ^{טז} ולא תתאוה בית רעך שדהו ועבדו ואמתו שורו וחמורו וכל אשר לרעך: ^{טז} פ

~ נקודות משיחות קודש ~ (2קוטי שיחות ה עמ' 310)

כפד את אביך ואת אמך

כתב הרמב"ם (ממרים ו. ד): "והאב שהנה תלמיד בנו, אין האב עומד מפני הברך, אבל הברך עומד מפני אביו". ועוד כתב (שם יא), ש'אפילו היה אביו רשע... מכבודו ומתנא ממנו'. ואזיל לשיטתו, שבכבוד אב ואם אין נפקא מינה' מעלתם ודווקא של ההורים. ונמתק על פי המבאר פהסידות, שהקשר של אב וברך הוא 'עצם עם עצם', ואינו משתנה על ידי שנוי בגלויים'.

חמישי י את־הדברים האלה דבר יהוה אל־כָּל־קהלכם בהר מתוך האש הענן והערפל קול גדול ולא יסף ויכתבם על־שני לוחות אבנים ויתנם אלי: כ ויהי בשמעכם את־הקול מתוך החשך וההר בער באש ותקרבוני אלי כָּל־ראשי שבטיכם וזקניכם: כא ותאמרו הן הראנו יהוה אלהינו את־כבודו ואת־גדלו ואת־קולו שמענו מתוך האש היום הזה ראינו כִּי־ידבר אלהים את־הארם וחי: כב ועתה למה נמות כִּי תאכלנו האש הגדלה הזאת אם־יוספים | אנחנו לשמע את־קול יהוה אלהינו עוד ומתנו: כג כִּי מִי כָל־בָּשָׂר אֲשֶׁר שָׁמַע קוֹל אֱלֹהִים חַיִּים מִדְּבַר מִתּוֹךְ־הָאֵשׁ כָּמֵנו ויחי: כד קרב אתה ושמע את כל־אשר יאמר יהוה אלהינו ואת | תדבר אלינו את כל־אשר ידבר יהוה אלהינו אליך ושמענו ועשינו: כה וישמע יהוה את־קול דבריכם בְּדַבְּרֵיכֶם אלי ויאמר יהוה אלי שְׁמַעְתִּי אֶת־קוֹל דְּבָרֵי הָעָם הַזֶּה אֲשֶׁר דִּבְּרוּ אֵלַיךְ הִיטִיבוּ כָּל־אֲשֶׁר דִּבְּרוּ: כו מִי־יִתֵּן וְהָיָה לְבַבְּם זֶה לָהֶם לִירְאָה אֶת־י וְלִשְׁמֹר אֶת־כָּל־מִצְוֹתַי כָּל־הַיָּמִים לְמַעַן יִיטַב לָהֶם וְלִבְנֵיהֶם לְעֹלָם: כז לך אמר להם שובו לכם לאהליכם: כח ואתה פה עמד עמדי ואדברה אליך את כל־המצוה והחקים והמשפטים אשר תלמדם ועשו בארץ אשר

אנכי נתן להם לרשתה: כט ושמרתם לעשות כאשר צוה יהוה אלהיכם אתכם לא תסרו ימין ושמאל: ל בכל־הדרך אשר צוה יהוה אלהיכם אתכם תלכו למען תחיון וטוב לכם והארכתם ימים בארץ אשר תירשון: ו | וזאת המצוה החקים והמשפטים אשר צוה יהוה אלהיכם ללמד אתכם לעשות בארץ אשר אתם עברים שמה לרשתה: ז למען תירא את־יהוה אלהיך לשמר את־כל־חקתיו ומצותיו אשר אנכי מצוה אתה ובנך ובן־בנך כל ימי חייך ולמען יארכן ימך: ח ושמעת ישראל ושמרת לעשות אשר ייטב לך ואשר תרבוני מאד כאשר דבר יהוה אלהי אבתיך לך ארץ זבת חלב ודבש: פ

~ נקודות משיחות קודש ~ (2קוטי שיחות כב עמ' 214)

כפד את אביך ואת אמך

"תלמיד שרוצה ללכת למקום אחר, שהוא בוטח שיראה סימן ברכה בתלמודו... ואביו מוחה בו... אינו צריך לשמוע לאביו בזה" (שו"ע י"ד סר"מ). ויש לשאול, מדוע מופיעה הלכה זו בהלכות כבוד אב ואם, אף שמקומה, לכאורה, בהלכות תלמוד תורה. ויש לומר, כי גם סימן ברכה לבן בתלמודו הוא כבוד אב ואם.

ששי - שמע ישראל יהוה אלהינו יהוה | אחד: ה ואתה את יהוה אלהיך בכל־לבבך ובכל־נפשך ובכל־מאריך: ו והיו הדברים האלה אשר אנכי מצוה היום על־לבבך: ז וישננתם לבניך ודברת בם בשבתך בביתך ובלכתך בדרך ובשכבך ובקומך: ח וקשרתם לאות על־ידך והיו למטפת בין עיניך: ט וכתבתם על־מזוזות ביתך ובשעריך: ס | והיה כִּי־יביאך | יהוה אלהיך אל־הארץ אשר נשבע לאבתיך לאברהם ליצחק וליעקב לתת לך ערים גדולות וטבת אשר לא־בנית: כ | ובתים מלאים פֶּלִיטוֹב־אשר לא־מלאת וברת חצובים אשר לא־חצבת פרמים וזיתים אשר לא־נמעת ואכלת ושבעת:

אשר אתה באשמה לרשתה ונשל גוים רבים | מפניך החתי והגרגזשי והאמרי והכנעני והפרזי והחוי והיבוסים שבעה גוים רבים ועצומים ממך: ונתננם יהוה אלהיך לפניך והפיתם החרם תחרים אתם לא תכרת להם ברית ולא תחנם: ולא תחתן גם בתך לא תתן לבנו ובתו לא תקח לבנד: כייסור את בנד מאחרי ועבדו אלהים אחרים וחרה אפי יהוה בככם והשמידך מהר: כי אם פה תעשו להם מזבחתיכם תתצו ומצבתם תשפרו ואשיריהם תגדעו ופסיליהם תשרפון באש: כי עם קדוש אתה ליהוה אלהיך בך בחר | יהוה אלהיך להיות לו לעם סגלה מכל העמים אשר על פני האדמה: ולא מרבכם מכל העמים חשק יהוה בכם ויבחר בכם פיראתם המעט מכל העמים: כי מאהבת יהוה אתכם ומשמרו את השבעה אשר נשבע לאבותיכם הוציא יהוה אתכם ביד חזקה ויפדך מבית עבדים מיד פרעה מלך מצרים: וידעת כי יהוה אלהיך הוא האלהים האל הנאמן שמר הברית והחסד לאהביו ולשמרו כתיב מצותו קרי מצותיו לאלף דור: ומשלם לשנאיו אל פניו להאבידו לא יאחר לשנאו אל פניו ישלם לו: ושמרת את המצוה ואת החקים ואת המשפטים אשר אנכי מצוה היום לעשתם:

פפפ

חצי קריש

ותגדל ויתקדש שמה רבא. אמן בעלמא די ברא כרעותיה וימליך מלכותיה, ויצמת פורקנה ויקרב משיחה. אמן בתיכון וביומיון ובחיי דכל בית ישראל, בעגלא ובזמן קריב ואמרו אמן: אמן יהא שמה רבא מברך

השמר לך פן תשכח את יהוה אשר הוציאך מארץ מצרים מבית עבדים: את יהוה אלהיך תירא ואתו תעבד ובשמו תשבע: לא תלכון אחרי אלהים אחרים מאלהי העמים אשר סביבותיכם: כי אל קנא יהוה אלהיך בקרבך פני יחרה אפי יהוה אלהיך בך והשמידך מעל פני האדמה: לא תנסו את יהוה אלהיכם כאשר נסיתם במסה: שמור תשמרון את מצות יהוה אלהיכם ועדתיו וחקיו אשר צוה: ועשית הישר והטוב בעיני יהוה למען ייטב לך ובאת וירשת את הארץ הטובה אשר נשבע יהוה לאבותיך: להרף את כל איבויך מפניך כאשר דבר יהוה: כי ישאלך בנד מחר לאמר מה העדת והחקים והמשפטים אשר צוה יהוה אלהינו אתכם: ואמרת לבנד עבדים היינו לפרעה במצרים ויציאנו יהוה ממצרים ביד חזקה: ויתן יהוה אותה וקפתים גדלים ורעים | במצרים בפרעה ובכל ביתו לעינינו: ואותנו הוציא משם למען הביא אתנו לתת לנו את הארץ אשר נשבע לאבותינו: ויצונו יהוה לעשות את כל החקים האלה ליראה את יהוה אלהינו לטוב לנו כל הימים לחיתנו כהיום הזה: וצדקה תהיה לנו כי נשמר לעשות את כל המצוה הזאת לפני יהוה אלהינו כאשר צונו: ם

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות ה עמ' 155)

כבר את אביך ואת אמך

"עשר מצוות נצטוו ישראל בקרה, שבע שקבלו עליהן בני נח . . וכבוד אב ואם" (סנהדרין נו, ב). וקשה, מדוע נענש יעקב על שלא קים כבוד אב, והרי בני נח לא נצטוו על כך. ויש לומר, דהנה בני נח נצטוו על הדינין, ולפי שיטת הרמב"ן נכללת במצוה זו כל מה שחוץ לשובו של עולם; והרי כבוד אב נחוץ לשובו של עולם.

שביעי ז א פי וביאך יהוה אלהיך אלהיך

מפְטִיר ׀ וַיִּדְעַתְּ פִּי־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ הוּא הָאֱלֹהִים
הָאֵל הַנְּאֻמָּן שׁוֹמֵר הַבְּרִית וְהַחֲסֵד לְאֹהֲבָיו
וְלִשְׁמֵרֵי כְּתִיב מִצְוֹתוֹ קְרִי מִצְוֹתָיו לְאַלֶּף דָּוָר:
וּמִשְׁלֵם לְשֹׁנָיו אֶל־פְּנָיו לְהַאֲבִידוֹ לֹא יֵאָחֵר
לְשֹׁנָיו אֶל־פְּנָיו יִשְׁלֵם־לוֹ: ׀ וְשִׁמְרַתְּ אֶת־
הַמִּצְוָה וְאֶת־הַחֻקִּים וְאֶת־הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר
אָנֹכִי מִצְוֶיךָ הַיּוֹם לַעֲשׂוֹתָם: פפפ

לעלם ולעלמי עלמאי. יתברך: יהא שְׁמוֹה רְבָא מְבָרַךְ לְעֵלָם
וּלְעֵלְמוֹ עֵלְמִיָּא. יתְבָרַךְ, וְיִשְׁתַּבַּח, וְיִתְפָּאֵר, וְיִתְרוֹמַם,
וְיִתְנַשֵּׂא, וְיִתְהַדָּר, וְיִתְעַלֶּה, וְיִתְהַלָּל, שְׁמוֹה דְקֻדְשָׁא
בְּרִיךְ הוּא. אִמְן לְעֵלָא מִן כָּל בְּרַכְתָּא וְשִׁירְתָּא,
תְּשַׁבַּחְתָּא וְנִחְמַתָּא, דְאִמְרִין בְּעֵלְמָא, וְאִמְרוּ אָמֵן: אִמְן

~ נקודות משיחות קודש ~ (שיחת ליל שמחת תורה תשמ"ז)

כַּבֵּד אֶת אָבִיךָ וְאֶת אִמְךָ

"כַּבֵּד אֶת אָבִיךָ וְאֶת אִמְךָ . . . בְּתֵר דְּמִית, אִי תִימָא הָא
פְּטוֹר מְנִיָּה הוּא, לֹא הָכִי, אָף עַל גַּב דְּמִית אֲתַחֲזִיב בִּיקְרִיָּה
יְתִיר" (זהר סוף פרשת בחקתי). זָהַר – מוֹרָה עַל אוֹר וְגִלּוּי.
בְּחֻקֵּי – מוֹרָה עַל פְּלִלוֹת הַתּוֹרָה, כִּי צְרִיכִים לְקַיֵּם אֶת כָּל
הַתּוֹרָה, גַּם הַמִּשְׁפָּטִים וְהַעֲדוֹת, מִצַּד צְוִי ה', לֹא מִצַּד
הַטַּעַם. הָוִי אוֹמֵר: הַחַיִּיב לְכַבֵּד אָב גַּם לְאַחַר מוֹתוֹ הוּא בְּכָל
עֲנִינֵי הַתּוֹרָה וּבְאִפְּן שֶׁל גִּלּוּי.

~ נקודות משיחות קודש ~ (מענה לשאלה – לקוטי שיחות לט עמ')

(239)

כַּבֵּד אֶת אָבִיךָ וְאֶת אִמְךָ

תְּעִתִּיק בְּפִסְת גְּזִיר אֶת הַדְּבֹר כַּבֵּד אֶת אָבִיךָ גו' עַד סוֹפוֹ,
וְיִהְיֶה זֶה כְּכִסֵּף (לְכַבֵּד בְּשִׁבְתָּ, כְּמוֹכֵן). וּמִזְמָן לְזִמְן תִּקְרָא
אוֹתוֹ. עַד חַג הַשְּׁבוּעוֹת הֵבֵא עֲלֵינוּ לְטוֹבָה.

קי"ח פסוקים, עזרא"ל סימן.

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וְזֹאת הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר־שָׂם מֹשֶׁה לְפָנָיו בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

עֵץ־חַיִּים הִיא לְמַחְזִיקִים בָּהּ, וְתִמְכִּיָּה מְאֹד. דְּרָכֶיהָ דְרָכֵי־נֵעָם, וְכָל־נְתִיבֹתֶיהָ שְׁלוֹם. אֲרֵךְ יָמִים בִּימִינָהּ,
בְּשִׂמְאֹלָהּ עֵשֶׂר וּכְבוֹד. יִי חֲפֵץ לְמַעַן צְדָקוֹ, וְגִדִּיל תּוֹרָה וְיֹאדִיר:

מדייקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחויץ. * האבנט חוגרים בתחילת שליש התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפנייה

**בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בְּנְבִיאִים טוֹבִים וְרָצָה בְּדַבְרֵיהֶם
הַנְּאֻמִּים בְּאֵמַת בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַפּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ וּבִישְׂרָאֵל
עַמּוֹ וּבְנְבִיאֵי הָאֵמַת וְצִדֵּק:**

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים לזוהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הוֹקֵן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

עטרת מרים

א אתם הנביאים נחמו נחמו עמי יאמר אלהיכם: ב דברו על-לב ירושלים וקראו אליה כי מלאה צבאה נחמלא וזמן גלותה כי נרצה נחפז עונה על ידי תשובה וזכות וגם כי לקחה פורענות מיד יהוה כפלים גלות ככל וזה הגלות, בעבור בכל-חטאתיה: ג כאלו קול קורא מקרוי במדבר ואומר פנו דרך יהוה להשיב בו בני הגולה וישרו עשו דרך ישר בערבה מסלה לאלהינו כי הוא יחד לפניכם: ד בל-גיא עמק יגשאו וירמס וכל-הר וגבעה ישפלו להיות תדרדו ישר וזוה יהוה דרך העקב העקום, וזה למישור והרכסים הרים הסמוכים זה לזה, ומתוך סמיכתן מורד שביניהם זקוף, יהיו לבקעה ארץ חלקה ושוה: ה או כשצאו מהגלות ונגלה ונגלה כבוד יהוה או וראו כל-בשר גלם יחדו כי פי יהוה דבר הואיל ונתקניו הנחמות: ו קול מאת הקדוש ברוך הוא אמר אלי קרא וחקרו פרדים ואמר רוחי אלו מה אקרא והקול משיבו זאת קרא כל-הבשר כל העמים שיבואו עם גוג על ירושלים למלחמה ויבולו ויכמשו כחציר שהם יבשים במהרה וכל-חסדו ואף מי מהם עשה חסד מה, וזה כציון כפרת השדה הנופל גם ברוח הנושבת: ז לך יבש ותבשו כחציר נבל וכמוש כציון כי רוח יהוה נשבה בו אכן באמת יתה כחציר העם שעם גוג: ח העם הזה יבש ותבשו כחציר נבל ציון וכלם יאבדו ודבר אלהינו שהבטיח על ידי הנביאים יקום לעולם: ט על הר-גבה עלי-לך להשמיע הקול למרחוק מבשרת ציון הרימי כפח קולך מבשרת ירושלים את ציון המבשרת הרימו אל-תיראי מלבשר אמרו לערי יהודה הגה אלהיכם: י הגה אדני יהוה בחוק יבוא וזרעו משלה לו הגה שברו אתו

א נחמו נחמו עמי, אתם נביאי, נחמו את עמי. והפסל "נחמו נחמו" הוא לחוק. ב על לב, דברים המתקבלים על הלב. כי מלאה צבאה, כי נשלים הזמן הנצב לה, דמינו קץ הגלות. פרוש אחר, כי התמלאה ירושלים מצבאה ששבו מהגלות. כי נרצה עונה, כי נשלים כפרת עונת. "נרצה", נשלים, כמו "או תרצה הארץ את שבתותיה" (ויקרא טו.ד). כי לקחה, כי קבלה ענש. כפלים, שתי גליות, גלות ככל וגלות אדום. ג קול קורא במדבר, קול קורא בציון שהיא שוממת כמדבר. פנו דרך ה', פנו הדרך לשבים לארץ הקדש. בערבה, היא ארץ ישראל שהיא בזמן הגלות כמו ערבות מדבר. ד כל גיא, כל עמק. וישא, וירמס. ישפלו, וימכו. כלומר, הגוים שהיו בגובה יהיו שפלים. העקב, המקום שהוא מעקם ומעוק. והרכסים, ההרים הסמוכים זה לזה, ומתוך כך הגיא שביניהם זקוף מאד. לבקעה, לארץ חלקה וישרה. ה ונגלה כבוד ה' וגו', או תגלה כבוד ה' וכלם יראו כי פי ה' דבר את הנחמות האלה, הואיל והתקניו. ו קול אמר קרא, קול נבואה אומר לנביא, קרא וחקרו פרדים. ואמר מה אקרא, והנביא שאל ואמר מה אקרא. כל הבשר חציר, וקול הנבואה משיב לנביא, שיאמר, כל הבשר חציר, כלומר, הגוים שיבואו עם גוג ומגו על ירושלים למלחמה ויבולו ויכמשו כחציר. וכל חסדו כציון השדה, וכל עניני חסד שעשו בעבר, יהיו נחשבים כפרת השדה שכל מהה, כיון שבאו להרע לישראל. ועל-דרך הכתוב "וחסד לאמים חפאת" (משלי יד. טז). ז אכן חציר העם, באמת שהעם שעם גוג ומגוג יתבשו כחציר. ח יבש חציר וגו', ככל וישלש לחזק הענין. ודבר אלהינו יקום לעולם, ודבר ה' שהבטיח על ידי הנביאים יתקום לעולם ולא יבולו

הפטרה לפרשת ואתחנן לקריאה

בציבור ולשמו"ת בישיבה פרק מ

מ א נחמו נחמו עמי יאמר אלהיכם: ב דברו על-לב ירושלים וקראו אליה כי מלאה צבאה כי נרצה עונה כי לקחה מיד יהוה כפלים בכל-חטאתיה: ג קול קורא במדבר פנו דרך יהוה ישרו בערבה מסלה לאלהינו: ד בל-גיא וישא וכל-הר וגבעה ישפלו והיה העקב למישור והרכסים לבקעה: ה ונגלה כבוד יהוה וראו כל-בשר יחדו כי פי יהוה דבר: ו קול אמר קרא ואמר מה אקרא כל-הבשר חציר וכל-חסדו כציון השדה: ז יבש חציר נבל ציון ודבר אלהינו יקום לעולם: ט על הר-גבה עלי-לך מבשרת ציון הרימי כפח קולך מבשרת ירושלים הרימו אל-תיראי אמרו לערי יהודה הגה אלהיכם: י הגה אדני יהוה בחוק יבוא וזרעו משלה לו הגה שברו אתו

לבטל דבריו. ט על הר גבה עלי לך, להשמיע הקול למרחוק. מבשרת ציון, ענת הנביאים המבשרים את הנאולה לציון. פרוש אחר, את ציון המבשרת. (וכן הפרושים ב"מבשרת ירושלים"). הרימו אל תיראי, הרימו את קולך, ואל תפחדו מלבשר את הבשורה. הגה אלהיכם, הגה בא הקב"ה לגאל אתכם. י בחוק יבוא, בכח וכנבונה יבוא להפיע מן הגוים. וזרעו משלה לו, כלומר, לא יצטרך לשום עזרה מואלתו. הגה שברו אתו, שבר המעשה מזמן

האומות ליפרע מהם וזרעו משלה לו וזהו צריך לענות וילתו הגה ציון, ענת הנביאים המבשרים את הנאולה לציון. פרוש אחר, את ציון המבשרת. (וכן הפרושים ב"מבשרת ירושלים"). הרימו אל תיראי, הרימו את קולך, ואל תפחדו מלבשר את הבשורה. הגה אלהיכם, הגה בא הקב"ה לגאל אתכם. י בחוק יבוא, בכח וכנבונה יבוא להפיע מן הגוים. וזרעו משלה לו, כלומר, לא יצטרך לשום עזרה מואלתו. הגה שברו אתו, שבר המעשה מזמן

עטרת מרים

שי למורא

אתו לשלם לכל אחד בנמולו. ופּעֵלְתוּ לַפְּנִי, ושָׂרָה הפעולה מוּמַנֶת לַפְּנִי. (הוא כפל לשון). יא) בּוֹרְעוּ יַקְבִּץ מְלֵאִים וּבְחִיקוּ יִשָּׂא, בּוֹרְעוּ וְלֹא בְמִקְל, יַקְבִּץ אֶת הַמְּלֵאִים שֶׁבָּאֵן וְיִשָּׂאם בְּחִיקוּ. עֲלוֹת יִנְהַל, והצנן המיוניקות ינהל בנחת. פן ויליכם הקב"ה בנחת בשׂוֹבֵם מִתְּהוֹלָה. יב) מִי מְרַד בְּשַׁעֲלוֹ

שָׂכְרוּ שִׁמְנוּ לְבוֹטְחִים בּוּ בְּלוֹת אֹתוֹ וּפְעֵלְתוּ שָׂרָה הפעולה לצדיקים לַפְּנִי: יא בְּרֵעָה טוֹב שֶׁעָרְדוּ יְרֵעָה בּוֹרְעוּ לֹא בְמִקְל יַקְבִּץ מְלֵאִים וּבְחִיקוּ יִשָּׂא עֲלוֹת הַמְּמַנּוֹת שֶׁבָּהֶם יִנְהַל אוֹתָם בְּנַחַת, פן ויליכם המינים בנחת בשׂוֹבֵם מִתְּהוֹלָה: יב מִי־מְרַד בְּשַׁעֲלוֹ בְּאַנְרוּפוּ עִמָּךְ הַמִּיִּם בְּסֵם

מִיִּם, בְּלוֹמֵר, אֵל תִּתְּמֹהוּ אוֹךְ יִהְיֶה הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, שְׁתַּרְי הַקַּב"ה שְׂבָרָא אֶת הָעוֹלָם מֵאֵין, וְכֵל לַעֲשׂוֹת הַכֹּל. לְפִיכֵךְ אָמַר, מִי מְרַד בְּקִמְצוֹ מִיִּם, לְהַעֲלוֹת הַצִּיָּם לְמַעְלָה וְהַצִּיָּם לְמַטָּה, וְשֵׁם אוֹתָם בְּמִקְוָם וְיַדַּע מִדְּתָם, וְאָמַר בְּדַרְדַּר מִשָּׁל בְּלִשׁוֹן בְּנֵי אָדָם שְׂמוּדִידִים הַמִּיִּם. וְשֵׁמִים בְּנִדְתָּ תִּכְנֹן, שְׂבָרָה אֶת הַשְּׂמִיִּם בְּרֵעָה יְרַדַּע וְיַדַּע מִדְּתָם, כִּי הוּא בְּרָאם בְּנִבְרֹתוֹ כְּפִי הַחֲכִמָּה, וְכֵאלוֹ מְרַדִּים בְּנִדְתָּ. וְכֵל בְּשַׁלְשׁ עֶפֶר הָאָרֶץ, וְיִדְרֹךְ בְּמִדַּת "שְׁלִישׁ" אֶת גְּדֵל כִּדְרוֹ הָאָרֶץ. "וְכֵל", וְיִדְרֹךְ, "וְיִמְדוּ בְּעִמְרָ" (שמוות 101) תְּרַנְּמוּ "וְכֵל". "בְּשַׁלְשׁ", בְּמִדַּת הַנְּקִרָאָה כֵּךְ, כְּמוֹ "בְּרַמְעוֹת שְׁלִישׁ" (תהלים 19). פְּרוּשׁ אַחֵר, וְיִדְרֹךְ אֶת כִּדְרוֹ הָאָרֶץ בְּשַׁלְשׁוֹת, שְׁלִישׁ מִדְּבָר, שְׁלִישׁ יְשׁוּבָה, שְׁלִישׁ יָמִים וְיִהְיֶהוּ. וְשַׁקֵּל בְּפֶלֶם הָרִים, "פֶּלֶם" הוּא מוֹט בְּרֵחַל שֶׁמְקַנְּמִים עָלָיו נְקִדוֹת לְדַעַת בְּהֵם הַמִּשְׁקָל. וְכֵל הַר מִתְּאֵם לְפִי הָאֲדָמָה שֶׁתִּתְּמִינֶה הַר כְּבֹד בְּאֲדָמָה קִשְׂיָה, וְהַר קָל בְּאֲדָמָה רַבָּה. וּבְנִדְעוֹת בְּמֵאוֹנִים, וְיִדְרֹכְעוֹת כְּמוֹ נִשְׁקָלוּ בְּמֵאוֹנִים, וְכֵלֶם בְּרָאם בְּשַׁעֲרוֹ טוֹב וּמְדָה נְכוֹנָה, כְּמוֹ שֶׁתִּתְּכֹב "וְיִרָא אֱלֹהִים אֶת כָּל אֲשֶׁר עָשָׂה וְיִהְיֶה טוֹב מֵאֵד" (בראשית 2.24). יג) מִי תִכְנֹן אֶת רוּחַ ה', מִי יִכְנֹן אֶת רְצוֹנוֹ שֶׁל

וּפְעֵלְתוּ לַפְּנִי: יא בְּרֵעָה עָרְדוּ יְרֵעָה בּוֹרְעוּ יַקְבִּץ מְלֵאִים וּבְחִיקוּ יִשָּׂא עֲלוֹת יִנְהַל: יב מִי־מְרַד בְּשַׁעֲלוֹ מִיִּם וְשֵׂמִים בְּנִדְתָּ תִּכְנֹן וְכֵל בְּשַׁלְשׁ עֶפֶר הָאָרֶץ וְשַׁקֵּל בְּפֶלֶם הָרִים וּבְנִדְעוֹת בְּמֵאוֹנִים: יג מִי־תִכְנֹן אֶת־רוּחַ יְהוָה וְאִישׁ עֲצָתוֹ יוֹדִיעֵנִי: יד אֶת־מִי נוֹעֵץ וַיְבַרְיָהוּ וַיִּלְמְדֵהוּ בְּאֵרֶח מִשְׁפָּט וַיִּלְמְדֵהוּ לְדַעַת וְדַרְךְ תְּבוּנוֹת יוֹדִיעֵנִי: טו הֵן גּוֹיִם כְּמִר מִדְּלִי וְכִשְׁחַק מֵאוֹנִים נְחָשְׁבוּ הֵן אִיִּים כְּדָק יִטּוּל: טז וּלְבָנֹן אֵין דִּי בְּעָר וְחִיתוֹ אֵין דִּי עוֹלָה: יז כָּל־הַגּוֹיִם כְּאֵין נִגְדוּ מֵאַפְּס וְתָהוּ נְחָשְׁבוּ־לוֹ: יח וְאַל־מִי תִדְמִיּוֹן אֵל וּמַה־דְּמוּת תִּעְרְכוּ־לוֹ: יט הַפֶּסֶל נִסְדָּ חֲרָשׁ וְצֹרֵף בְּזִהָב יִרְקַעֵנִי וּרְתִיקוֹת כֶּסֶף צוֹרֵף: כ הַמְּסַכֵּן תְּרוּמָה עֵץ לֹא־יִרְקַב יִבְחַר חֲרָשׁ חָכֵם יִבְקַשׁ־

וְשֵׂמִים רַחֵב הַשְּׂמִים בְּנִדְתָּ תִכְנֹן מִרְד וְכֵל וְיִדְרֹךְ בְּשַׁלְשׁ מִדָּה גְדוּלָה עֶפֶר הָאָרֶץ וְשַׁקֵּל בְּפֶלֶם מִטָּה הַכְּרוֹל הַמְּסַכֵּן לְדַעַת הַמִּשְׁקָל הָרִים וּבְנִדְעוֹת בְּמֵאוֹנִים כִּי הַמִּשְׁקָל: יג מִי־תִכְנֹן הַטָּה אֶת־רוּחַ יְהוָה אַחֵר דַּעְתוֹ וְאִישׁ מִי הוּא אֲשֶׁר עֲצָתוֹ יוֹדִיעֵנִי לְהַקְדִּישׁ בְּרֹדֶךְ הוּא: יד אֶת־ מִי עִם מִי נוֹעֵץ יִתְנַעַץ, וְיִי וַיְבַרְיָהוּ הַשְּׂכִילִי בִּינָה וַיִּלְמְדֵהוּ לְלִבָּת בְּאֵרֶח כְּדַרְךְ מִשְׁפָּט וְיִי וַיִּלְמְדֵהוּ לְדַעַת וְדַרְךְ תְּבוּנוֹת יוֹדִיעֵנִי: טו הֵן גּוֹיִם נְחָשְׁבוּ הַגּוֹיִם נְחָשְׁבוּ לְמוֹלֵי כְּמִר כְּמִטָּה מִדְּלִי שֶׁשׂוֹאֵבִים בּוּ מִיִּם וְכִשְׁחַק כְּאֵבֶךְ הַנִּשְׁחַק מֵעַפְשִׁי מֵאוֹנִים שֶׁל נְחָשְׁתָּ נְחָשְׁבוּ הֵן אִיִּים אִיִּי הֵם כְּדָק כְּאֵבֶךְ דָּק וְיִטּוּל יִשְׁלֹדֵה, וְאֵם כֵּן אוֹךְ וְעִמְדוֹ לְמוֹלֵי לְמַחֹת כִּדְרוֹ מִלְּהוֹצִיא אֶת יִשְׂרָאֵל מִחוּסֵם: טז וּלְבָנֹן אֵין דִּי עֲצִים בְּעָר לְהַכְעִיר בְּהֵם אִשׁ מִזְבַּחוֹ וְחִיתוֹ שֶׁל לְבָנִי אֵין דִּי מַהֵם לְהַעֲלוֹת עוֹלָה לְכַפֵּר עַל עֲוֹן הָאֲמוּת: יז כָּל־הַגּוֹיִם כְּאֵין כֵּלֵל דְּבָר נִגְדוּ כְּחוֹת מֵאַפְּס וְתָהוּ וְחֵלֶל רִיק נְחָשְׁבוּ־לוֹ לְמוֹלֵי: יח וְאַל־מִי תִדְמִיּוֹן אֵל הֵלֵל הָאֵל לֹא נִמְצָא לוֹ דְּמוּי כֵּלֵל וְכִהֵר־דְּמוּת וְכִהֵר הַדְּמִיּוֹן אֲשֶׁר תִּעְרְכוּ־לוֹ מִשׁוּ לוֹ: יט וְכִי תִדְמוּ לוֹ אֶת הַפֶּסֶל אֲשֶׁר

ה', בְּלוֹמֵר, מִי הָטָה אֶת רְצוֹן ה' אַחֵר דַּעְתוֹ. וְאִישׁ עֲצָתוֹ יוֹדִיעֵנִי, וְיִי הוּא הָאִישׁ אֲשֶׁר יִתְּנֵהוּ עֲצָתוֹ לְהַקְב"ה. יד) אֶת מִי נוֹעֵץ וַיְבַרְיָהוּ, עִם מִי הַתְּנַעֵץ לְלַמֵּד מִכְּמוֹ בִּינָה. בְּאֵרֶח מִשְׁפָּט, בְּדַרְךְ תְּבוּנָה הָעוֹלָם וְסִדְרֵי הַתְּהוֹמִיּוֹת. דַּעַת, לְדַעַת הַעֲתוּדוֹת. וְדַרְךְ תְּבוּנוֹת, דְּרָכֵי הַתְּבוּנָה וְאַרְוֹתֶיהָ. טו) הֵן גּוֹיִם כְּמִר מִדְּלִי, תְּרִי גְבוּרַת כָּל הַגּוֹיִם נְחָשְׁבַת כְּמִטָּה מִדָּה הַטְּסַפַּת מִשׁוּלֵי

נִסְדָּ חֲרָשׁ הַחִיכּוֹ מִמַּחְבַּת וְצֹרֵף בְּזִהָב יִרְקַעֵנִי יְרַדַּע עָלָיו מִמַּעַל וּרְתִיקוֹת שֶׁלִּשְׁלֹאֹת כֶּסֶף יַעֲשֶׂה הַצּוֹרֵף לְמִשְׁכּוֹ בְּהֵם כִּי מִמְּקוֹמָם לֹא יִמִּישׁ: כ הַמְּסַכֵּן הַעֲנִי שְׂאִינוּ יְכוּל לְהַפְרִישׁ תְּרוּמָתוֹ מִכֶּסֶף עַל הַפֶּסֶל כְּמוֹ הַעֲשִׂירִים, הַטָּה עֵץ חֹק אֲשֶׁר לֹא־יִרְקַב וְיִבְחַר חֲרָשׁ חָכֵם יִבְקַשׁ־לוֹ לְהַכִּין פֶּסֶל שְׁלֵא הַלִּילִי כִּשְׂשׂוֹאֵבִים מִיִּם מִן הַבוֹר, שֶׁהַמַּטָּה הוּא דְבָר מוּעֵט לֹא חֲשִׁיבוֹת נִגְדֵהוּ. וְשֵׁם עֲרוֹת הַמֵּאוֹנִים, שֶׁהוּא דְבָר מוּעֵט מֵאֵד כִּי בְּנִפְתּוּחַ מְעוּטָה יִצֵּא מִשָּׁם. הֵן אִיִּים, תְּרִי אֶת אִיִּים, כְּדָק יִטּוּל, כְּאֵבֶךְ דָּק יִשָּׂאם וְיִטּוּלם וְיִחַכְּכֵם. טז) וּלְבָנֹן, שֵׁם יַעֲר בְּאֵרֶץ יִשְׂרָאֵל. אֵין דִּי בְּעָר, אֵין דִּי עֲצִים לְהַכְעִיר בְּהֵם אִשׁ עַל מִנְבַּחוֹ. וְחִיתוֹ, הַתְּהוֹמֹת וְהַעוֹפוֹת שֶׁבְּשַׁעֲרֵי הַלְּבָנוֹן. אֵין דִּי בְּהֵם לְהַקְרִיב עוֹלוֹת לַפְּנִי. יז) כְּאֵין, כֵּלֵל דְּבָר. מֵאַפְּס וְתָהוּ נְחָשְׁבוּ לוֹ, הַגּוֹיִם נְחָשְׁבִים לַפְּנִי כְּאֵלוֹ הֵם כְּחוֹת מֵאַפְּס וְתָהוּ. יח) תִּדְמִיּוֹן, תִּדְמוּ וְתִשְׁוּוּ תִעְרְכוּ לוֹ, תִּחְשְׁבוּ לְנִגְדוֹ. יט) הַפֶּסֶל נִסְדָּ חֲרָשׁ, וְכִי תִדְמוּ לוֹ אֶת הַפֶּסֶל אֲשֶׁר הָאָמֵן הַחִיכּוֹ מִמַּחְבַּת וְצֹרֵף בְּזִהָב יִרְקַעֵנִי, וְיִחַזְרֵךְ יְרַדַּע עָלָיו צָפִי שְׂכַבַת וְהֵב. וּרְתִיקוֹת כֶּסֶף צוֹרֵף, וְיִשְׁרָשְׁרוּת כֶּסֶף יִחַזְרֵךְ לוֹ הַצּוֹרֵף. כ) הַמְּסַכֵּן תְּרוּמָה, תְּמַחְמַח לְהַפְרִישׁ וְלְהַכְדִּיל בֵּין סוּגֵי הַעֲצִים. הַמְּסַכֵּן, הַמְּלַמֵּד וְרִגְלִי, מִלִּשׁוֹן "הַמְּסַכֵּן הַסְּכַנְתִּי" (במדבר 2.2). פְּרוּשׁ אַחֵר, "הַמְּסַכֵּן תְּרוּמָה", הַמְּסַכֵּן וְעַנִּי שְׂאִינוּ יְכוּל לְהַפְרִישׁ מִכֶּסֶף לַעֲשׂוֹת פֶּסֶל יָקָר כְּמוֹ הַעֲשִׂירִים. לֹא יִמוּנָה,

עטרת מרים

ימוט שלא יתפרדו חלקיו: כא הלא תדעו מדועתכם מי הוא ארון העולם הלא תשמעו מן המורה אשר חקר מדעתו הלא הגד מן הפקלה איש מפי איש מראש מנימים קדמונים לכם הלא הבינותם האם תוכלו להבין מוסדות וסודות הארץ על מה היא עמדת, אם לא מנורת המקום: כב הלא הוא הישב על־חוג הארץ על

השמים המסבבים את הארץ וישביה יושבי הארץ המת בעיניו כחנבים הלא הוא הנוטה כדק פקדים שמים ומתחם פרשם פאהל לשבת תחתיו: כג הוא הנותן רוזנים שרים לאין שפטי ארץ שמתנאים בגדלתם פתהו עשה אותם: כד כל קד יתנם לאין עד שיאמרו תרי הם אף כל קמי שלא נטעו מעולם אף פאלו בל־ ורעו מעולם אף פאלו בל בל שרש בארץ לגזעם ולא יחזרו לקדמותם, וגם נשף בהם בפיחה קלה ויבשו וסערה רוח סערה פקש תשאם ממקום: כה ואלמי תדמיוני תוכלו לדמות אותי ואשנה לו יאמר האל הקדוש: כו שאומרום עיניכם וראו מי־ברא אלה הפוכבים והמולות המוציא במספר צבאם בכל יום, לכלם לכל פוכב בשם יקרא בעבור מרב אוזנים התגלות הפח ואמיץ והתקרת פח לכן איש לא יעדר אחד מהם כל ימי עולם:

להבין במסמרים וכיוצא בזה, שלא יתמוטט ותתקלקל, וכאומר, אם מהצדך להזיק, אף ידמהו לעליון. כא) הלא הבינותם מוסדות הארץ, תרי גם מבינתכם תוכלו להבין מוסדות הארץ. כלומר, אם יש בכם דעת להבין, תוכלו להבין ממסדי הארץ ומהשמים ומערכת הפוכבים, שיש בורא לעולם, ובראו ומנהיגו בסדר מסדר, ולא נפל במקרה.

והאדם שהוא בעל שכל ידוש לדעת מי הוא ארון העולם ומה רצונו שנעשה בעולם, כדי שלא יחטא לעבר על פקדתו, כי את כל מעשה האדם וביא האלהים במשפט על כל נעלם. כב) הישב על חוג הארץ, הלא הבורא הוא יושב בשמים שהם כמו העגול הנעשה במחוגה סביב הנקדה שהיא כדור הארץ. וישביה כחנבים, וישבי הארץ הם בעיני כחנבים. ואמר בדרך משל, מדרך האדם היושב ממעל בגבה רב, שכל מה שמתחתיו נראה בעיניו לקטן. הנוטה כדק שמים, הלא הוא הנוטה את השמים כאדם הנוטה ידעה או קרוב. ומתחם פאהל לשבת, פרש אותם כמו אהל שפורשים בשביל לשבת תחתיו. כג) הנותן רוזנים לאין, העושה שרים וגדולים שהיו לאין ואפס. פתהו עשה, עשה אותם להיות תהו. כד) אף כל נטעו, אותם הרוזנים והשופטים, תרי הם פאלו פאלו לא נטעו מעולם. אף בל ורעו, ואפלו פאלו לא נרעו מעולם, שהוא פחות מנטעה. אף בל שרש בארץ גזעם, לכשינקרו לא ישריש הנעו בארץ להחליף ענפים. כלומר, לא יחזרו לקדמותם. וגם נשף בהם ויבשו, וגם בנשפת רוח בהם ויבשו ויאבדו. וסערה פקש תשאם, ורוח סערה תשאם ממקומם כחבון הנשא ברוח. כה) ואל מי תדמיוני ואשנה יאמר קדוש, הקב"ה שהוא הקדוש והנבדל מכל נשם ומכל דמיון, הוא מצד עצמו יאמר "ואל מי תדמיוני ואשנה", הלא אין לי דמות ודמיון בכל. כו) מי ברא אלה, מי ברא את כל צבא הפוכבים אשר תראו בפורים. המוציא במספר צבאם, ומי הוא מוציא בכל יום במספר את צבא המרום. לכלם בשם יקרא, כלומר, לכל אחד מהם יקרא שם תראו לו לפי הדבר שבעבורו נברא. מרב אוזנים ואמיץ פח איש לא יעדר, מרב האזן שיש לו ושהוא אמיץ פח, על פן איש מהצבא לא יעדר שלא יקרא לו בשם, ושיקרה כל אחד מהם קום כל ימי עולם.

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

פרוך אתה יי, אלהינו מלך העולם, צור כל העולמים, צדיק בכל הדורות, האל הנאמן האומר ועושה, המדבר ומקיים, שכל דבריו אמת וצדק: נאמן, אתה הוא יי אלהינו ונאמנים דבריו, ודבר אחד מדבריו אחר לא ישוב ריקם, כי אל מלך נאמן ורחמן אתה. פרוך אתה יי, האל הנאמן בכל דבריו:

רחם, על ציון כי היא בית חיינו, ולעלובת נפש תושיע ותשמח במהרה
 בימינו. ברוך אתה יי, משמח ציון בבניה:

שמחנו, יי אלהינו, באלהינו הנביא עבדך, ובמלכות בית דוד משיחך,
 במהרה יבוא ויגל לבנו, על כסאו לא ישב זר, ולא ינחלו עוד
 אחרים את כבודו. כי בשם קדשך נשבעת לו, שלא יכבה גרו לעולם ועד:
 ברוך אתה יי, מגן דוד:

על התורה, ועל העבודה ועל הנביאים ועל יום השבת הזה, שנתת לנו יי
 אלהינו לקדשה ולמנוחה, לכבוד ולתפארת. על הכל, יי אלהינו אנחנו
 מודים לך, ומברכים אותך, יתברך שמך בפי כל חי תמיד לעולם ועד: ברוך
 אתה יי, מקדש השבת:

יהוה אלהיך לכל העמים אשר אתה ירא
 מפניהם: ו גם את הצרעה ישלח יהוה אלהיך
 כם עד אבד הנשאים והנסתרים מפניך:
 לא תעריץ מפניהם כיהוה אלהיך בקרבך
 אל גדול ונורא: (ל) ונשל יהוה אלהיך
 את הגוים האל מפניך מעט מעט לא תוכל
 פלתם מהר פן תרבה עליך חית השדה:
 ונתנם יהוה אלהיך לפניך והמם מהומה
 גדלה עד השמים: ונתן מלכיהם בידיך
 והאבדת את שמם מתחת השמים לא יתיצב
 איש בפניך עד השקודך אתם: פסילי
 אלהיהם תשרפון באש לא תחמד פסל וזהב
 עליהם ולקחת לך פן תוקש בו כי תועבת
 יהוה אלהיך הוא: ו לא תביא תועבה אל
 ביתך והיית חרם כמהו שקץ א תשקצנו
 ותעב א תתעבנו כי חרם הוא: פ ח כל
 המצוה אשר אנכי מצוה היום תשמרון לעשות
 למען תחיו ורביתם ובאתם וירשתם את
 הארץ אשר נשבע יהוה לאבותיכם: וזכרת
 את כל הדרך אשר הוליכך יהוה אלהיך זה

קריאת התורה למנחת שבת קודש
 ויהי א עקב תשמעון את המשפטים האלה
 ושמרתם ועשיתם אתם ושמר יהוה אלהיך
 לך את הברית ואת החסד אשר נשבע
 לאבותיך: ואתה וברכה והרבה וברך פרי
 בטנך ופרי אדמתך דגנך ותירשן ויצהרך
 שגראלפיך ועשתרת צאנך על האדמה אשר
 נשבע לאבותיך לתת לך: ב ברוך תהיה מכל
 העמים לא יהיה בך עקר ועקרה ובכהמתך:
 והסיר יהוה ממך כל חלי וכל מדוי מצרים
 הרעים אשר ידעת לא ישימם בך ונתנם
 בכל שנאיך: ו אכלת את כל העמים אשר
 יהוה אלהיך נתן לך לא תחוס עינך עליהם
 ולא תעבד את אלהיהם כי מוקש הוא לך: ס
 כי תאמר בלבבך רבים הגוים האלה ממני
 איכה אוכל להורישם: ה לא תירא מהם זכר
 תזכר את אשר עשה יהוה אלהיך לפרעה
 ולכל מצרים: ו המפת הגדלת אשר ראו
 עיניך והאמת והמפתים והיד החזקה והזרע
 הנטויה אשר הוצאת יהוה אלהיך פן יעשה

וְשִׁמְרֹתָ אֶת־מִצְוֹת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְלַבֵּת בְּדַרְכֵי
וְלִירְאָה אֹתוֹ: וְכִי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מְבִיאֲךָ אֶל־
אֶרֶץ טוֹבָה אֶרֶץ נַחְלֵי מַיִם עֵינַת וְתַהֲמֹת וְיָצְאִים
בַּבֶּקְעָה וּבַהַר: ה אֶרֶץ חֲפָה וְשַׁעֲרָה וְגַפְּנָה וְתַאֲנָה
וְרִמּוֹן אֶרֶץ־צִוִּית שֶׁמֶן וְדִבְשׁ: ט אֶרֶץ אֲשֶׁר לֹא
בְּמִסְכַּנְתָּ תֵּאֱכַל־בָּהּ לֶחֶם לֹא־תַחֲסֹר כָּל בָּהּ
אֶרֶץ אֲשֶׁר אֲבַנְיָה בְּרוֹל וּמַהֲרִיָּה תַחְצַב
נַחֲשֹׁת: י וְאֶכְלֹתָ וְשִׁבַּעְתָּ וּבִרְכַבְתָּ אֶת־יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ עַל־הָאָרֶץ הַטּוֹבָה אֲשֶׁר נָתַן־לְךָ: י"ב בחול

אֲרַבְעִים שָׁנָה בַּמִּדְבָּר לְמַעַן עֲנִתְךָ לְנִסְתָּךְ
לְדַעַת אֶת־אֲשֶׁר בְּלִבְּכֶךָ הִתְשַׁמֵּר כְּתִיב מִצְוֹתוֹ
קָרִי מִצְוֹתַי אִם־לֹא: יו וְעִנְךָ וְיִרְעַבְךָ וַיֵּאֱכַלְךָ
אֶת־הַמֶּן אֲשֶׁר לֹא־יָדַעְתָּ וְלֹא יָדְעוּן אֲבֹתֶיךָ
לְמַעַן הוֹדִיעַךָ כִּי לֹא עַל־הַלֶּחֶם לָבְדוּ יַחִיה
הָאָדָם כִּי עַל־כָּל־מוֹצֵא פִּי־יְהוָה יַחִיה הָאָדָם:
(ישראל) ד שְׂמַלְתְּךָ לֹא בָלְתָה מֵעַלְיֶיךָ וּרְגַלְךָ לֹא
בָצַקָה זֶה אֲרַבְעִים שָׁנָה: ה וַיִּדְעַתָּ עַם־לִבְּכֶךָ כִּי
כַּאֲשֶׁר יִיפֹר אִישׁ אֶת־בְּנֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מִסִּפְרֶךָ:

המשך ביאור למסכת סנהדרין ליום שני עמ' א

42 רבי מאיר התם - שלא אמר רבי מאיר שם שדין הענבים כבצורות,
43 אלא משום דכל בפה דשקקה להו מיבבש קבשי - כל זמן שיעזוב
44 בעל הענבים אותן ולא יבצרן הן תכושנה יותר ויותר, מאחר
45 שכבר הבשילו כל צרכן, ולפיכך יש לדון אותן כאילו כבר נבצרו,
46 אבל לגבי שקרו של עבד מודה רבי מאיר שאפילו כשהוא גדול
47 ועומד להיגזז אינו נידון עדיין כגזוז, שהרי כל בפה דשקקה להו
48 אשפויי משבש - כל זמן שיעזוב אותו ולא יגזזוהו הוא משיב
49 והולך, ונמצא שרעין צריך הוא לחיבורו, ועל כן אינו נידון כגזוז.
50 שנינו במשנה: דיני נפשות כו' הרובע והרבע בעשרים ושלשה.
51 מבררת הגמרא: קא פסיק ותני - התנא פסק את הדברים, ששור
52 הרובע אדם נידון למיתה בבית דין של עשרים ושלשה דיינים, לא
53 שניא רובע זכר ולא שניא רובע נקבה - ולא חילק בזה בין שור
54 הרובע איש, לשור הרובע אשה, ולכאורה יש להקשות מנין למד
55 התנא דין זה, בשלמא רובע נקבה - לגבי שור הרובע אשה, מבואר
56 הדבר שנידון בבית דין של עשרים ושלשה, דכתיב (ויקרא כ טו)
57 'והרגת את האשה ואת הבהמה, והוקשה בהמה לאשה במקרא
58 זה, כשם שהאשה נהרגת בבית דין של עשרים ושלשה, כך הוא
59 גם דינה של הבהמה, אלא רובע זכר מנא לן - אך לגבי שור הרובע
60 איש, מנין יש ללמוד שנידון בבית דין של עשרים ושלשה.
61 מבאר הגמרא: מקור הדברים הוא מדכתיב (שמות כב יח) 'כל שוכב
62 עם בהמה מות יומת, ומקרא זה אף שעוסק הוא לכאורה באיש
63 הרובע בהמה, מכל מקום למדו מכאן חכמים שבהמה הרובעת
64 איש חייבת מיתה, שהרי כלל הוא בידינו שמקרא שאינו נצרך
65 לענין שהוא עוסק בו ניתן ללמוד ממנו ענין אחר, ולפיכך אם
66 מקרא זה אינו ענין לשוכב - אין צריך ללמוד ממנו דין איש הרובע
67 בהמה, שהרי כבר נאמר (ויקרא כ טו) 'ואיש אשר יתן שכבתו בבהמה
68 מות יומת, ואת הבהמה תהרגו, הניחו ענין לנשכב - יש ללמוד
69 ממנו דין איש הרובע לבהמה, ואפקיה רחמנא בלשון שוכב -
70 ולפיכך הוציא הכתוב דין זה של אדם הנשכב לבהמה בלשון אדם
71 השוכב עם בהמה, כדי לאקושי נשכב לשוכב - להקיש את דינו
72 של הנשכב לבהמה לדין השוכב עם בהמה, מה שוכב הוא ובהמתו
73 בעשרים ושלשה - כמו שמצינו לגבי שוכב עם בהמה שגם הוא וגם
74 הבהמה נידונים למיתה בבית דין של עשרים ושלשה, כמו
75 שנתבאר לעיל במשנה (ב), אף אדם הנשכב לבהמה נידונים הוא
76 ובהמתו למיתה בבית דין של עשרים ושלשה דיינים.
77 שנינו במשנה: שור הנסקל בעשרים ושלשה, שניאמר (שמות כא כט)
78 'השור יסקל וגם בעליו יומת, כמיתת הבעלים כך מיתת השור.
79 אמר ליה אביי לרבא, מאי - מנין למד התנא את המשנה, דהאי -
80 שפסוק זה 'השור יסקל וגם בעליו יומת, לכמיתת בעלים כך מיתת
81 השור הוא דאיתא - בא ללמדנו ששור הנסקל נידון למיתה בבית
82 דין של עשרים ושלשה, כמו אדם הנידון למיתה,

1 בו - המשתמש בעבד זה אינו חייב משום מעילה, מאחר שעבד
2 הוקש לקרקע, ואין דין מעילה בקרקעות. זו היא דעת חכמים. רבן
3 שמעון זן גמליאל אומר, מוצלין בשער - יש דין מעילה בשערותיו
4 של עבד זה, מאחר שהשיער אינו נידון כגוף העבד אלא
5 כמטלטלין. וקיימא לן - ומקובל בידינו, דבשעריו העומד ליגזוז פליגי
6 - שנחלקו התנאים באופן ששערו של העבד עומד להיגזז, ולפיכך
7 סובר רבן שמעון בן גמליאל שיש לדונו כאילו כבר גזז, ויש בו דין
8 מעילה כמטלטלין. אמנם דעת חכמים היא, ששער העומד
9 להיגזז אינו נידון כגזוז, ולפיכך יש לדונו כגוף העבד שדינו כקרקע
10 שאין בה מעילה.
11 ונמצא, שספיקו של רבי אבין לגבי שומת שיער העומד להיגזז,
12 במחלוקת תנאים הוא תלוי, לדעת חכמים אין הוא נידון כגזוז
13 ולפיכך צריך עשרה בני אדם לשמונו, כדן שומת הקרקעות, ואילו
14 לדעת רבן שמעון בן גמליאל נידון הוא כגזוז, ודי בשומת שלשה
15 בני אדם כמטלטלין. שמע מינה - אכן כך הוא הדבר.
16 הגמרא מנסה לתלות מחלוקת תנאים נוספת בענין זה: נימא הני
17 תנאי קהני תנאי - לכאורה יש לתלות מחלוקת תנאים נוספת,
18 במחלוקת זו של חכמים ורבן שמעון בן גמליאל לגבי שיער העומד
19 להיגזז. דתני (שבועות מב), רבי מאיר אומר, יש דברים שהן כקרקע,
20 כלומר, מחוברים לקרקע, ואינן כקרקע - ומכל מקום אין דינם
21 כקרקעות שאין נשבעים עליהן, אלא כמטלטלין, ואין הקמים
22 מוידים לו לרבי מאיר בזה. ועתה מפרשת המשנה באיזה אופן
23 נחלקו רבי מאיר וחכמים. ביצה, אדם האומר לחבירו עשר גפנים
24 מעונות בענבים מספיקי לך לשמור בקרקעות, והלה והשני אומר,
25 אינן אלא חמש - לא מסרת לי אלא חמש גפנים, רבי מאיר מתייב
26 את השומר שבועת מודה במקצת, והקמים אומרים, כל דבר
27 המחובר לקרקע הרי הוא כקרקע, ואין נשבעים על הקרקעות. ואמר
28 רבי יוסי בר חנינא בביאור מחלוקתם, בענבים העומדות ליבצר
29 עסקינן - משנה זו עוסקת בענבים שכבר הבשילו כל צרכן
30 ועומדות להיבצר, מר קבר - רבי מאיר סובר, שענבים העומדות
31 להיבצר כבצורות דמיין - יש לדון אותן כאילו כבר נבצרו, ולפיכך
32 דינן כמטלטלין ונשבעים עליהן, ומר קבר - ודעת חכמים היא,
33 שענבים העומדות להיבצר לאו כבצורות דמיין - אינן נידונות
34 כבצורות, אלא עדיין דינן כקרקע, ולפיכך אין נשבעים עליהן.
35 נמצא, שיש לתלות לכאורה את מחלוקת רבי מאיר וחכמים לגבי
36 ענבים העומדות להיבצר, במחלוקתם של רבן שמעון בן גמליאל
37 וחכמים לגבי שיער העומד להיגזז.
38 דוחה הגמרא: לוי - אין הכרח לתלות את המחלוקת זה בזה,
39 דאפילו תימא רבי מאיר - שאפילו אם תאמר שרבי מאיר מודה
40 ששיער העומד להיגזז אינו נידון כגזוז, אין בכך סתירה לדבריו
41 לגבי ענבים העומדות להיבצר שדינן כבצורות. דעך פאן לא קאמר

לוח זמנים לשבת פרשת ואתחנן בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת
(ח) = שעות חורף (ק) = שעות קיץ

יצאת שבת	כניסת שבת	צאת הכוכבים		שקיעה		סוף זמן תפילה		סוף זמן קריאת שמע				זריחה		מדינה ועיר
								מג"א		אדמוה"ז				
		ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	
20:12	19:14	20:01	20:06	19:33	19:38	10:31	10:30	09:21	09:20	08:44	08:41	06:00	05:56	באר שבע (ק)
20:15	19:09	20:03	20:09	19:38	19:43	10:29	10:28	09:19	09:17	08:41	08:38	05:57	05:52	חיפה (ק)
20:12	18:58	20:00	20:06	19:37	19:42	10:29	10:28	09:19	09:17	08:41	08:39	05:57	05:54	ירושלים (ק)
20:14	19:15	20:03	20:08	19:35	19:40	10:31	10:30	09:21	09:19	08:43	08:40	05:59	05:55	תל אביב (ק)
21:19	20:08	21:03	21:13	20:25	20:34	10:32	10:30	09:16	09:12	08:19	08:13	05:35	05:27	אוסטריה, וינה (ק)
18:17	17:18	18:06	18:01	17:37	17:32	10:43	10:45	09:49	09:53	09:12	09:14	07:17	07:22	אוסטרליה, מלבורן (ח)
21:14	20:06	20:59	21:08	20:22	20:31	10:36	10:34	09:21	09:17	08:28	08:22	05:43	05:36	אוקראינה, אודסה (ק)
20:53	19:42	20:37	20:47	19:59	20:07	10:06	10:04	08:50	08:47	07:54	07:48	05:10	05:02	אוקראינה, דונייצק (ק)
21:06	19:55	20:50	21:00	20:11	20:20	10:17	10:15	09:01	08:57	08:03	07:57	05:20	05:12	אוקראינה, דניפרופטרובסק (ק)
21:40	20:26	21:23	21:34	20:42	20:52	10:40	10:38	09:23	09:19	08:22	08:14	05:40	05:31	אוקראינה, ז'יטומיר (ק)
21:33	20:19	21:16	21:27	20:35	20:45	10:33	10:30	09:15	09:11	08:13	08:05	05:31	05:23	אוקראינה, קייב (ק)
21:36	20:32	21:21	21:30	20:48	20:56	11:03	11:01	09:48	09:45	08:57	08:52	06:12	06:05	איטליה, מילאנו (ק)
18:55	18:05	18:46	18:47	18:23	18:24	10:19	10:19	09:16	09:17	08:47	08:47	06:17	06:17	אקוואדור, קיטו (ח)
18:55	17:58	18:44	18:40	18:17	18:13	11:14	11:16	10:20	10:23	09:43	09:46	07:44	07:49	ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)
19:38	18:36	19:26	19:21	18:55	18:49	12:10	12:13	11:18	11:21	10:38	10:41	08:48	08:54	ארגנטינה, ברילוצ'ה (ח)
20:58	19:57	20:45	20:52	20:14	20:20	10:52	10:50	09:39	09:37	08:56	08:52	06:10	06:05	ארה"ב, בולטימור (ק)
20:51	19:49	20:38	20:46	20:06	20:13	10:40	10:38	09:27	09:24	08:42	08:38	05:57	05:51	ארה"ב, ברוקלין (ק)
20:52	19:50	20:39	20:46	20:07	20:14	10:40	10:39	09:27	09:25	08:42	08:39	05:57	05:51	ארה"ב, ג'רסי סיטי (ק)
21:33	20:30	21:20	21:28	20:46	20:54	11:15	11:13	10:01	09:59	09:15	09:10	06:29	06:23	ארה"ב, דטרויט (ק)
20:49	19:55	20:38	20:43	20:12	20:17	11:13	11:12	10:03	10:02	09:27	09:24	06:43	06:40	ארה"ב, האוסטון (ק)
20:29	19:31	20:17	20:23	19:49	19:54	10:41	10:40	09:30	09:28	08:51	08:48	06:07	06:03	ארה"ב, לוס אנג'לס (ק)
20:41	19:47	20:30	20:34	20:04	20:08	11:14	11:14	10:06	10:05	09:31	09:29	06:49	06:46	ארה"ב, מיאמי (ק)
20:49	19:47	20:36	20:44	20:04	20:10	10:35	10:34	09:22	09:19	08:36	08:32	05:51	05:45	ארה"ב, ניו הייבן (ק)
21:15	20:13	21:02	21:09	20:30	20:37	11:04	11:03	09:51	09:49	09:07	09:03	06:21	06:16	ארה"ב, פיטסבורג (ק)
20:50	19:47	20:37	20:44	20:04	20:11	10:34	10:32	09:20	09:18	08:34	08:30	05:49	05:43	ארה"ב, שיקגו (ק)
18:55	18:03	18:46	18:44	18:22	18:20	10:44	10:45	09:45	09:46	09:14	09:15	06:55	06:58	בוליביה, לה פס (ח)
22:22	21:06	22:04	22:16	21:22	21:32	11:16	11:14	09:59	09:54	08:54	08:45	06:13	06:04	בלגיה, אנטוורפן (ק)
22:20	21:05	22:03	22:14	21:21	21:31	11:17	11:14	09:59	09:55	08:56	08:48	06:15	06:06	בלגיה, בריסל (ק)
18:21	17:32	18:11	18:09	17:51	17:48	10:22	10:23	09:24	09:26	08:52	08:53	06:39	06:43	ברזיל, סאן פאולו (ח)
18:10	17:17	18:00	17:58	17:35	17:33	10:09	10:11	09:12	09:13	08:39	08:41	06:26	06:30	ברזיל, ריו דה-ז'נירו (ח)
21:41	20:30	21:24	21:35	20:43	20:53	10:34	10:31	09:16	09:12	08:11	08:02	05:30	05:21	בריטניה, לונדון (ק)
22:02	20:44	21:42	21:55	20:57	21:08	10:40	10:37	09:21	09:16	08:08	07:55	05:31	05:21	בריטניה, מנצ'סטר (ק)
21:53	20:37	21:35	21:47	20:53	21:03	10:39	10:36	09:20	09:16	08:11	08:01	05:33	05:23	גרמניה, ברלין (ק)
21:59	20:45	21:42	21:53	21:02	21:11	11:01	10:58	09:43	09:39	08:42	08:35	06:00	05:52	גרמניה, פרנקפורט (ק)
18:19	17:31	18:09	18:06	17:50	17:47	10:24	10:25	09:27	09:29	08:54	08:55	06:44	06:48	דרום אפריקה, יוהנסבורג (ח)
19:47	18:55	19:37	19:40	19:12	19:15	10:35	10:35	09:29	09:28	08:56	08:55	06:17	06:15	הודו, מומבאי (ח)
19:42	18:50	19:32	19:35	19:08	19:10	10:31	10:31	09:25	09:24	08:53	08:51	06:13	06:12	הודו, פונה (ח)
21:05	19:55	20:49	20:59	20:12	20:20	10:22	10:19	09:06	09:02	08:11	08:05	05:27	05:19	הונגריה, בודפשט (ק)
20:58	19:55	20:44	20:52	20:12	20:19	10:44	10:42	09:31	09:28	08:46	08:42	06:00	05:54	טורקיה, איסטנבול (ק)
21:13	20:13	21:01	21:07	20:30	20:36	11:11	11:10	09:59	09:57	09:17	09:13	06:32	06:26	יוון, אתונה (ק)
21:24	20:15	21:09	21:18	20:32	20:40	10:43	10:41	09:28	09:24	08:33	08:27	05:49	05:41	מולדובה, קישיניו (ק)

לוח זמנים לשבת פרשת ואתחנן בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת
(ח) = שעות חורף (ק) = שעות קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז									
			ש	א	ש	א								
מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)	06:14	06:12	08:52	08:53	09:25	09:26	10:32	10:32	19:13	19:10	19:38	19:34	18:52	19:44
ניו-זילנד, קרייסטצ'רץ (ח)	07:43	07:51	09:28	09:24	10:11	10:07	11:01	10:58	17:22	17:28	17:56	18:02	17:09	18:15
נפאל, קטמנדו (ח)	05:29	05:26	08:10	08:12	08:46	08:47	09:55	09:56	18:54	18:50	19:21	19:17	18:33	19:27
סינגפור, סינגפור (ח)	07:06	07:06	09:36	09:36	10:06	10:06	11:09	11:09	19:16	19:16	19:39	19:39	18:58	19:48
פולין, ורשא (ק)	05:03	04:54	07:32	07:42	08:46	08:50	10:06	10:09	20:30	20:20	21:15	21:03	20:04	21:21
פרו, לימה (ח)	06:25	06:27	08:49	08:48	09:19	09:18	10:19	10:18	18:02	18:03	18:26	18:27	17:45	18:36
צרפת, לאיון (ק)	06:29	06:21	09:08	09:14	10:02	10:05	11:18	11:20	21:12	21:04	21:49	21:40	20:47	21:55
צרפת, פריז (ק)	06:29	06:21	09:06	09:13	10:07	10:11	11:25	11:27	21:34	21:25	22:12	22:02	21:08	22:18
קולומביה, בוגוטה (ח)	05:53	05:53	08:26	08:26	08:56	08:56	10:00	09:59	18:13	18:12	18:36	18:35	17:54	18:44
קנדה, טורונטו (ק)	06:11	06:05	08:52	08:57	09:42	09:45	10:57	10:59	20:45	20:38	21:17	21:09	20:21	21:23
קנדה, מונטריאול (ק)	05:43	05:36	08:23	08:28	09:16	09:19	10:32	10:34	20:26	20:18	21:01	20:52	20:01	21:07
קפריסין, לרנקה (ק)	05:58	05:54	08:40	08:43	09:21	09:23	10:32	10:33	19:50	19:44	20:20	20:14	19:27	20:25
רוסיה, ליובאוויטש (ח)	05:13	05:02	07:25	07:44	09:00	09:05	10:22	10:25	21:02	20:50	21:51	21:38	20:34	21:58
רוסיה, מוסקבה (ח)	04:42	04:31	06:36	07:08	08:31	08:37	09:54	09:57	20:44	20:31	21:32	21:17	20:15	21:39
רוסיה, רוסטוב על-הדון (ח)	05:05	04:57	07:43	07:49	08:40	08:44	09:57	09:59	19:57	19:49	20:35	20:26	19:32	20:41
שוויץ, ציריך (ק)	06:09	06:02	08:47	08:53	09:45	09:48	11:02	11:04	21:07	20:58	21:41	21:31	20:42	21:47
תאילנד, בנגקוק (ח)	06:04	06:02	08:40	08:41	09:11	09:12	10:17	10:17	18:47	18:45	19:11	19:09	18:27	19:18

סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי, ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר.

תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

ויש להשפיע גם על בנות קטנות שהגיעו לחינוך, שגם הן תדלקנה נרות שבת וחג, כמדובר כמה פעמים. ואפילו אם הדבר מוטל בספק, אם היא כבר הגיעה לחינוך או לא - גם אז כדאי שיאיר מזלה שבוע קודם או כמה ימים קודם!

משיחת י"ג תשרי תשד"מ סכ"ח - התוועודיות תשד"מ ח"א עמ' 162

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה.

מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות - כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחר ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחר הברכה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק
נֵר שֶׁל שַׁבַּת קֹדֶשׁ:**

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם: יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו, שתוליכנו לשלום ותצמידנו לשלום ותדריכנו לשלום ותסמכנו לשלום, ותגיענו למחוז הפצנו לחיים ולשמחה ולשלום, (ואם דעתו לחזור מיד אומר ותחזירנו לשלום), ותצילנו מפף פלאיב ואורב ולסמים וחיזת רעות בדרך ומפלפורעניות המתרגשות ובאות לעולם. ותשלח ברכה בכל מעשה ידינו, ותתנני לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל רואינו, ותגמלנו חסדים טובים ותשמע קול תפלתנו כי אתה שומע תפלת כל פה: ברוך אתה יי, שומע תפלה:

לזכות

לוי שי' הלוי בן חנה

וזוגתו **אולגה שרח** בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה דוד הלוי אליעזרוב

שלום יצחק הלוי וזוגתו אורלי

רות ובעלה אפרים הלוי יליזרוב

זבולון הלוי וזוגתו רות

חגית ובעלה גבריאל סופייב

שמעי' הלוי וזוגתו מוריאל

אילת ובעלה גדעון יעקובסון

יהושע הלוי ואור אבנר הלוי שיחי

לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא"ח אלו

פקס: 9606108 3 (972)

ת.ד. 373 כפר חב"ד 60840 ישראל - P.O.B 373 Kfar Chabad 60840 Israel

E-mail: Israel@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

להרשמה ומנויים: 9601001 3 (972)

להורדת הקבצים:

Internet: **www.DvarMalchus.Org**

www.otzar770.com * www.lahak.org * www.Chasidut.TV

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: chazak@zahav.net.il - www.chazak.co.il

Dvar Malchus
Issue # 00589
30/07/2017

P.P.

שולם

1949

תל אביב

הורידו את יישומון
דבר מלכות
מחנות היישומים

